This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

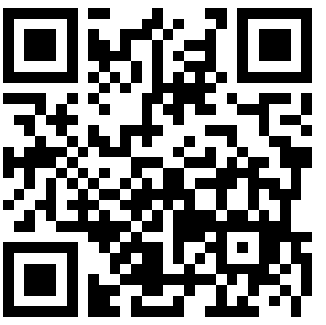

KAIS. KÖN. HOF BIBLIOTHEK
432.401-C
PERIOD.

Digitized by Google

J. 4°. 176.

ZAGREBAČKI

KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS

1874.

TEČAJ DVADESET PETI.

UREDIO

Dr. JURAJ POSILOVIĆ.

432.401-C.

U ZAGREBU.

TISKOM DRAGUTINA ALBRECHTA.

Digitized by Google

Digitized by Google

KAZALO.

Cifra znači broj lista.

Članci.

Ruske osnove za uništenje katolicizma u Poljskoj. (Dr. J. Rieger) 1—3.
Bismark i kat crkva. (I. K. Kuček) 4.
Sjene moderne kulture. (J. R.) 5. 15.
Crkveno-političke zak. osnove pred bečkim reichsrathom. 6—8.
Socijalni pojavi. (Dr. J. R.) 9. 28. 43.
Poslanica pruskih biskupa. 10.
Nadbiskup Ledochowski. 11.
Dva pisma. 12. 13.
Grofica Rostopšinova. 14.
Uzkrsno razmatranje. 16.
Bog čuva svoju crkvu. (Dr. Stjep Ilijašević) 17.
7. Ožujak 1874. (I. K. Kuček) 17.
K socijalnomu pitanju. (Dr. J. Rieger) 18—20.
O stanju katol. crkve u Ugarskoj i kod nas. 21.
Novi Bog. (Dr. J. Rieger.) 22—24.
Crtice iz duhovn. besjedničtva. (Dr. J. Rieger.) 25. 44. 45.
Najnoviji protucrkveni zakoni u Pruskoj. 26—27.
Emancipacija škole. (I. Jakovina) 29—32.
O postanku čovjeka. (Dr An. Kržan.) 33—37.
Osnova za pučke šk. s crkv. gledišta. 38.
Naša o sab. razpr. školske osnove 39.
Svećenstvo naprama školskoj osnovi. 40.
Razmatranje u vrieme (R.) 41.
Još jedna o saborskoj razpravi školske osnove. 42.
K otvorenju sveučilišta F. J. I. (Dr. J. Rieger.) 43.
Acta genuina Conc. tridentini edita a Theiner. (Voršak.) 45—46.
Prva starokat. sinoda u Bonnu. (J. R.) 47—48.
O postanku čovjeka. (Dr. Antun Kržan) 49—53.

Jedna kapelan. nevolja. (J. Jecman). 1.
Crkva. (Dr. St. Ilijašević.) 1.
Reinkensov antipapistički list. 2.
Nova konstitucija o izboru pape. 4—5.
Vjerski meetingi u Englezkoj. (R.) 8.
Okružnica biskupa djakovačkoga. 9—10.
O polapi za užitkom. 11.
Iz prosvietljene škole u Hrvatskoj. (Dr. J. R.) 13—14.
Na uzkrs. 14.
List Nikole Tommasea. 15.
Na uvaženje (J. Jecman o sbirci prodika.) 16.
Razprava u bečkom reichsrathu. 17—20.
Disciplina našega klera. 19.
Ulomci iz lista sv. Alfonsa. (I. B.) 20—21.
„Napredkova" borba. 21.
Nastavni jezik na bogosl. fakultetu. (Dr. F. Iveković.) 22.
Herman Mallinckrodt. 24.
List sv. Alfonsa o propoviedanju. (I. B.) 25—31.
Bugarsko crkveno pitanje. 28.
Atentat na kneza Bismarcka. 30.
Današnji liberalizam. (J. R.) 33—36.
Prvo god. izvješće učiteljišta petrinjsk. (J. R.) 34—35.
Nekoliko rieči o stol. crkvi zagreb. 36. (Prilog.)
Moja zadnja o žen. prepar. (Veber.) 37.
Još jedna iskrena o škol. osnovi. (B.) 39.
Berdovačka pastoralna konferencija. 40.
Slike iz Irske. (J. R.) 41. 42. 44.
Konversije u Englezkoj. 45.
Louise Lateau. (I. K. Kuček) 46—52.
Gospodinu — o — (Dr. J. Rieger.) 47.
Neke opazke na obranu dr. Šuleka. (Dr. J. Rieger.) 49.
Kako nam sviraju? (Dr. G. Posilović.) 50.
Jezuita i liberalac. 53.
Jedna častnomu svećenstvu glede ovoga lista. 53.

Inkvizicija. (R. F-ć.) 3—5.
Odgovor g. Vernaku. 6—7.
Jedna konsistorijalna naredba. 6.
Za kratak čas. (I. Kr. Kuček.) 7. 43.
David F. Strauss. 9.
Na uvaženje. (Drag. Stražimir.) 10.
Sv. Ivan Kapistran. 11—14.
Izjava cislajt. biskupa. 15.
Naši jadi. 16. (Prilog).
Pisanica g. M. Jambrišak. 16. (Prilog).
Zasužnjenje nadb. Melchersa. 16. (Prilog).
Opet jedna okružnica b. Strossmayera 17.
O stanju kat. crkve u Ugarskoj. 18.
Na obzoru dolnje Hrvatske. 23.
Svećenstvo i škole u Hrvatskoj. (J. C.) 25.
Šta biva u Dalmaciji? 26.
Odgovor na članak „Glas učit. iz Krajine." 29.
Glavna skupština njem. zajednice katol. 30. 31.
Obuka i uzgoj klerika u zagreb. nadb. sjemeništu. 31.
Odgovor učitelju Benkoviću (Perok.) 32.
Šestoljetnica sv. Bonaventure. 32.
Pastir koj daje dušu za ovce. 33.
Thom Woolston. (I. K. K.) 36.
Razprava osnove za pučku šk. 38. 40. 44.
Pastoralna konf. u Brdovcu. (J. C.) 38.
Civilna ženitba u Pruskoj. 48.
Papina enciklika bisk. austrijskim. 12.
Besjeda Mih. Pavlinovića. 14. (Prilog).
Rukopisi Georgii de Sclavonia, (F. R.) 14. (Prilog),
Paderuborskoga biskupa list. 23.
Pučka škola i napredak njezin. 25.
Očitovanje. (Jagić). 39.
Nadobudna omlad. srb. velike škole. 46.
Kritika. 22. (Prilog). 25. (Pril.) 26. 41.

Dopisi.

Iz Varašdina. (Iselin.) 2.
S uskočkih planina. (Magovci). 3.
U karlovačkom kotaru. (Sajmi.) 22.
U Petrovu selu. (Vječna luč.) 22.
Rieka. (Tjelovo.) 24.
Karlovac. (Svibanjska pobožnost). 24.
Iz Medjumurja. (Blagoslov slike). 24.
Iz Dalmacije. (Svibanjs. pobožnost). 27.
Iz Zagreba. (uč. u Krap. toplicah). 28.
Iz senjske biskupije. (Izd. prodika). 29.
Iz Zagorja. (Kapelanska podpora). 29.
Iz Gora. (Podpora sveć. od F. V.) 32.
Iz Dubice. (Učit. skupština i pastoralna konfer. od J. Kolarića). 33.
Iz Sinja u Dalm. (o civ. zak. i krstu). 33.
Iz gjurgj. kot. (Sv. potvrda. M. S.) 42.
Iz gradiš. kot. (Past. konferencija). 42.
Iz Stupnika. (Blagoslov crkve). 42.
Iz Peteranaca. (Novi crk. pol. list). 42.
Iz kot. novokap. (Novi crk. pol. list). 42.
Iz Krapine. (Pastor. konferencija). 44.
Iz Brdovca. (Urešena crkva). 44.
Iz Senja. (Proslava otvor. sveučil.) 44.
Iz Krapja. (Blagoslov žrtvenika). 44.
Na slunjskih brdih. (o sveučilištu). 45.
U dolnjem Miholjcu. (Blagosl. crkve u Podgajcih). 51.
Iz Ogulina. (Katek. na gradj. škol.) 51.
Iz Senja. („Primorac"). 51.
Iz Livna (50 godišnjica). 53.

Viestnik.

Zagreb.

Nadbiskup zagreb. 1. 2. 6. 8. 15. 16. 23. 24. 30. 38.
Družtvo sv. Cirila i Metodija. 2. 8.
Turci proti katolikom. 2.
Biskup Kralj. 3.
Kapelani u belovarskoj županiji. 3.
Peštanska „Reforma." 4.
Sveučilište Fr. J. 4. 15. 20. 41. 43. 44.
Družtvo presv. oltarsk. otajstva. 4. 7.
Krivotvorena papina bulla. 4.
Družtvo „Narodna Škola." 6. 8. 9.
Družtvo sv. Jeronima. 6. 7. 11. 15. 16. 17. 22. 23. 25. 27. 28. 34.
„Agramer Zeitg." 7. 15. 16.
Statistika jezuita. 7.
Biskup Strossmayer. 8. 11. 16. 25. 47. 50.
Izpravak o Mallinckrodtu. 11.
Evangjelistar diecezanski. 11.
Protucrkveni cislajt. zakoni. 12.
Sv. Toma akvinski. 12.

Digitized by Google

Družtvo sv. Vinka. 12.
Bogoslovni profesori. 14. 19. 36.
Svećana služba u prvostolnoj crkvi. 15.
Enquete o pučkoj školi. 15. 17. 19.
Fond za podporu svećenstva. 16. 53.
Petrinjska učitelj. skupština. 16.
„Obzor“ o faktorih pučke škole. 18.
Markova procesija. 19.
Mali ritual. 19.
„Školski prijatelj.“ 20, 21.
Crkva u Kalju. 20.
Tjelovska procesija. 21.
† Kardinal Falcinelli. 23.
Smetena tjelovsska procesija. 24.
„Reform“ Schuselkina o 28. godišnj. 27.
Kanonički pohod, 29. 38. 41.
Sveti redovi. 29. 30. 32.
Kat. internati u Pruskoj. 30.
„Katolič. listu“ pouzdanice. 32. 38. 40.
Škole milosrdnih sestara. 32.
Darovi crk. u Dubici, Crkveni, Maji. 18.
Senjsko sjemenište. 32.
† Theiner, Vukasović. 33.
Novi školski zakoni. 34. 36. 46.
Iz Varaždina Bismarku adressa. 35.
Preparandija ženska. 36.
Godišnjica krunjenja papinoga. 25. 26. 27.
Previšnja imenovanja. 28. 37. 48.
„Napredak“ proti „Kat. listu.“ 38.
Drvarina u županiji požežkoj. 40.
Novi crkveno-politički list. 41.
† Salesij Fučkan. 41.
Dr. Špun Strižić. 45, 47.
Paljenje mrtvaca. 48.
Jugoslav. akademija. 49.
Zapisi opata Tumpića. 51.
Izjava dr. J. Riegera. 51.
Adresa dru. Riegeru. 52.
Dr. Rieger i Folnegović. 52.
† Marijašević. 53.

Dalmacija.

Predlog za ukidanje biskupija. 11.
Dalmatinski zastupnici. 13.
Katoličko družtvo u Zadru. 42.

Ugurska.

Plaća svećenstvu povišena. 1.
Nadbiskup Haynald. 3. 20.
Kardinal Simor. 3. 4.
Profesor Hattala. 8. 51.
Gungula u Novoj Pešti. 11.
Andrassy naprama papi. 22.
Civilna ženitba. 25. 28. 49.
Slovački gimnazij. 41.
Zaštita apostatom. 50.

Cislajtanija.

Beč. Pučka škola. 1.
Konfesionalni zakoni. 3. 5. 6. 11. 13. 16. 20. 22. 23. 26.
Alois Anton. 7.
Nuncij Jakobini. 12. 17.
Katolička skupština. 13.
Civilna ženitba. 16. 44.
Dittes. 20.
Slobodni zidari. 33.
Religija u školi. 41.
Obćenito groblje. 44. 45.
Izgredi djačtva. 48.
Kulturkämpferom pomoć. 48.
Bogoslovni fakulteti. 51.
Češka. Adresa Ledochowskomu. 1
Witt o crkvenoj glasbi. 3.
Novi vjerski zakoni. 9. 35.
Pruska zabrana nadb. pražkomu. 38.
Car u Pragu. 38.
Konferencija biskupa. 51.
Moravska. Diecezanski fond. 6. 33. 46.
Ljubljana. Katoličko družtvo. 10.
Nestašica klerika. 34.
† Vončina. 46.
Plaća obustavljena 52.
Lavov. Novotarije u liturgiji. 25.
Innsbruck. Bogoslovni fakultet. 3. 7. 41.
Školski zakoni. 7.
Krunjenje bogorodice. 45.
Linc. Biskup Rudigier. 35.
Gradac. Bogoslovci unovačeni. 45.
Trst. Biskupska okružnica 9.
Inozemci prodikači. 53.

Njemačka.

Globljenje i zatvaranje biskupa. 1. 3. 5. 9. 10. 11. 42. 53.
Starokatolici. 1. 20. 34. 42.
Nadbiskup Ledochowski. 2. 4. 7. 8. 10. 17. 27.
Carevinski sabor. 4.
Kralj. sud za crkvene stvari. 5.
Progon svećenika i klerika. 8. 9. 10. 29. 31. 36. 53.
Car Vilim. 10. 23.
Ljubav prama progonjenikom. 20.
Protucrkveni zakoni. 23.
Poznanjski kaptol. 26. 29.
Katholikenverein. 27.
Bonnski djaci nadbiskupu. 28.
Mallinckrodt. 29.
Bismark — Majunke, Arnim. 52.
Biskupi u Fuldi. 29. 33.
Biskup padernborneki. 30. 33. 39. 41.
Progon katol. družtva. 31. 33.
Civilna ženitba. 42.
Bavarska kraljica — mati. 42.
Biskup Hefele. 45.
Biskup Ketteler. 45.
Nasilje u crkvi u Trieru. 46. 47.
Freiburžka vakancija. 48.
Tajni papin vikar u Poznanju. 49.

Švajcarska.

Progon katolika. 10. 53.
Komuniste. 20.
Starokat. bogoslovni fakultet. 33. 36.

Rim i Italija.

Italija. Statistika zločinaca. 3.
Svetogrdje. 4.
Slobodni zidari. 6.
Tjelo sv. Ambrosija u Milanu. 22.
Urotnici. 34. 44.
Biskup mantuski. 44.
Rim. Konsekracija biskupa. 6.
Smrt dviuh kardinala. 10.
83. rodjendan papin. 22.
Tedeum na 28. godišnjicu. 26.
Demonstracija proti papi. 28.
† Merode, 29.
Presv. srce Isusovo. 34.
„Orenoque.“ 42.

Francezka.

Kardinali francezki. 3.
Enciklike proti Bismarcku. 5.
Molitve za sv. otca. 20.

Englezka.

Nadbiskup Manning.
Meetingi. 7.
Samostani. 25.
D'Israeli o crkvenih institucijah. 31.
Lord Ripon. 38.
Katoličko sveučilište. 45.

Druge zemlje.

Carigrad. Armenski razkol. 1.
Bugarska. Pokatoličenje. 9. 10.
Ruska. Krv mučenička. 8. 9. 22.
Amerika. Misionar Gartner. 1.
Mladi Grant. 48.
Anam. Progon kršćana. 24.
Ecuador. Jezuita Faller. 33.

Književne viesti. 1. 8. 10. 17. 18. 22. 23. 29. 33. 35.
Priposlano. 2. 4. 6. 17. 36. 38. 39.
Darovi. 14. 19. 21. 25. 32. 35. 50.
Promjene u bisk. Senjskoj. 3. 14. 20. 31.
Promjene u provinciji franc. sv. Ladislava. 35.
Promj. u provinc. franc. sv. Križa. 39.
Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj, i Članovi družtva sv. Jeronima: skoro u svakom broju.

Pod *) Paljenje lešina. 20.
Bismarckov kultus. 33. 44.
Božić. 53.

Digitized by Google

Broj 1.] U Četvrtak, 1. Siečnja 1874. **[Tečaj XXV.**

'Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a sa predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Ruske osnove za uništenje katolicizma u Poljskoj.

Dr. Josip Rieger.

1. Zašto se zaratiše s katoličkom crkvom kano s kletom neprijateljicom Njemačka, Švicarska, Italija, Ruska? Koja je namjera njihova, što žele bojem postignuti? Ako ih zapitaš, reći će ti, da ih vodi namjera najčišća: da brane podanikom slobodu sviesti; da postave granicu preuzetnosti rimskoj; da se opru oholosti pape, koj već po svojoj službi protivnik svjetla, nemože gledati nove države, koje se uredjuju i razvijaju u duhu svjetla. Ne proti vjeri pravoj, pročišćenoj vjeri, nego proti mračnjačtvu i praznovjerju borimo se mi. Ti hinci!

Tko će drugomu krivicu učiniti, tko će u njegov posjed ili u prava njegova dirnuti: taj će se iz prva pričinjati, da ništa zla nemisli, da drži za grjehotu, dirati u tudje; kašnje će gledati, da se s njim zavadi, pa će onda u sav glas vikati, da je samo radi obrane morao svomu protivniku uzeti kesu ili svezati mu ruke. Tako smo u novije vrieme vidjeli raditi i neprijatelje crkve. Viktor Emanuel, kralj poštenjak, uvjeravao je u svoje vrieme u Turinu ozbiljno, da nemisli ništa zla proti nijednomu talijanskomu knezu, da se bori samo proti austrijskomu gospodstvu u Italiji. S negodovanjem odbijaše od sebe osobito namjeru, da misli učiniti Rim glavnim gradom svoga kraljestva. Kašnje, kada je, promienivši se okolnosti, postala drugoga osvjedočenja turinska vlada te je bio proglašen Rim glavnim gradom Italije, nije prestala preko svojih organa trubiti u sviet, da će se samo „moralnimi sredstvi“ služiti, da dodje do svoga prava. No ta se „moralna sredstva“ promieniše brzo u bajunete i topove. Pak i onda, kada je kralj sardinski poslao vojsku, da otevši mu zadnji ostatak crkvene države, skine Piju IX. s glave svjetovnu krunu, koju su njegovi predšastnici tako dugo slavno nosili, nije prestao hiniti se i varati, da mu nije niti na kraj pameti, dirati u duhovnu vlast nasljednika svetoga Petra, koju on kano vjerni sin crkve visoko štuje; na suprot da misli novim ju sjajem zaogrnuti, oslobodivši pastira cjelokupne crkve svjetovnih briga. No jedva zagrmiše pred Rimom topovi kralja poštenjaka, već su se počeli kovati okovi, da se svežu ruke papi. Danas neće nitko više dvojiti, da su sva uvjeravanja i obećavanja turinske vlade, da će braniti slobodu glave svega kršćanstva, bili samo lukavi manevri, da bi se kršćanskomu svietu zamazale oči, da nevidi, kakovu upravo pobjedu želi postignuti svojim bogomrzkim bojem proti papi.

Da je istim putem pošla i Njemačka, o tom su se naši štioci mogli i preko mjere osvjedočiti, ako su pratili naše viesti, koje smo donosili iz Njemačke u obilju. Dočim je prije protestantski vladar u Njemačkoj uvjeravao katoličke biskupe, da se neće nikada miešati u njihove vjerske poslove, čim je Njemačka u prah oborila silnu Francezku te razmaknula granice i vlasti svoje i države, uzela je na oko katoličku crkvu, da i nju sapne u državne okove. Nemareći za to, što joj je upravo katolička crkva uzgojila najvjernije, na svaku žrtvu najspremnije sinove, njemačka je vlada uzela stvar čisto vjersku, dogmu o nepogrješnosti papinoj, za povod svomu boju proti katoličkoj crkvi. Zabranila je biskupom uzgajati po crkvenih propisih službenike crkvene; zabranila im je po crkvenih propisih namiešćati slobodno svećenike; zabranila im je vršiti pravo, koje ima svako moralno tielo, izbaciti najme iz svoje sredine nevriedne članove; zabranila im je slobodno naučati svoje vjernike nauk Isusov. A da otvori i svakomu sliepcu oči, njemačka je vlada priznala odpadnika Reinkensa katolič-

Digitized by Google

kim biskupom. Reinkens i njegova hrpa prekinuše svaki savez sa središtem katoličke crkve, zatajiše i porugami obsipaše otca svega kršćanstva, zato ih je uzela vlada pod svoju zaštitu: Reinkensu se pjevaju u vladinih listovih hvale, a apostolskim se biskupom otvaraju vrata tamnicâ. Pak ipak imaše nedavno sam silni vladar velike Njemačke srca uvjeravati velebnoga sužnja u vatikanu, da se u njegovoj državi neprogoni katolička crkva nego se samo u red nagone drzoviti neki biskupi!

2. Za rusku crkvenu poviest puno zaslužni P. Martinow napisa u znanstvenom časopisu „Etudes religieuses“, koj u Lioni izlazi, mjeseca Siečnja 1873. razpravu: „Le plane d' abolition de l' église grècque-unie“, u kojoj iz službenih spisa dokazuje, kako je vlada ruska lukavo osnovala, što se je proti grčko-sjedinjenoj crkvi u Ruskoj u 12 godina (1827—1839.) neumorno izvodilo, i napokon srećno izvelo. Mi ćemo vidjeti, kako je način, kojim danas Italija i Njemačka bojuje proti katoličkoj crkvi, na dlaku sličan načinu, kojim se je „barbarska“ Rusija služila, da uništi crkvu grčko-sjedinjenu.

Kada je dieljenjem Poljske veći diel te nesrećne zemlje zapao Rusku, većina novih podanika ruskih bijahu udi latinske ili grčko sjedinjene crkve. No Katarina II. držeći se načela Petra Velikoga, da vlada mora ne svjetovnu samo nego i duhovnu vlast imati u ruku, preduze si zadaću, uništiti grčko sjedinjenu crkvu, da dobije i nad njom vrhovnu vlast, kano što ju je imala u ruskoj crkvi. I ona obsjedne vojskom nove svoje pokrajine, a nasiljem i svakovrstnimi progoni podje joj s velike česti za rukom, što bješe naumila. Umrvši Katarina II., odmah se je pokazalo, da je narod samo progoni prisiljen prelazio u rusku crkvu. Pošto je najme prestalo poslje njezine smrti obsadno stanje te mjestne oblasti nisu upotrebljavale silu, ne samo nije narod više prelazio u skizmu, nego se je hrpimice vraćao u sjedinjenu crkvu. Tako se povratiše u guberniji minskoj 44 župe u crkvu katoličku, isto se tolik broj župa povrati u Volhyniji. *) Nasljednici Katarine II. do cara Nikole ostaviše grčko sjedinjenu crkvu na miru. Istom car Nikola pošav za idejom Katarine II., mogao se je podičiti, da je trajno izveo, što bješe Katarina izvesti zaželila. Kojimi se je sredstvi služio car Nikola, da osnovu svoju izvede, to pripovieda Martinow iz službenih akta, koje je prošle godine izdao ruski pop Moroškin. Drugda se dakako nebi bio usudio ruski pop iznieti na vidjelo, što se je tako dugo s najvećom brigom sakrivalo, no danas gdje najmoćnija i kako se hvali najnaobraženija država bije s katoličkom crkvom boj na život i smrt, gdje katoličke vlasti mirno gledaju kako taljanski nasilnik sve to gore muke pripravlja namjestniku Isusovu na zemlji: danas nije niti za Rusku sramota, ako je lukavo ciljala, kako će grčko-sjedinjenoj crkvi rinuti nož u srce.

3. Najznamenitiji Moroškinom prvi put na svjetlo izneseni spis jest izvješće ministra Šiškova na cara Nikolaja godine 1827., u kojem se na široko razvija osnova, kako se ima uništiti grčko sjedinjena crkva. Nego početnik te osnove nije sam ministar, ne, nego ju je, kako se to žali bože toli često dogadja, skovao odpadnik i izdajica, bivši grčko sjedinjeni biskup Siemasko; ali je on turio predà se ministra, bojeći se odsude pravednoga svieta, koj izdajice prokletstvom udara. Taj dakle izdajica izmisli način, kako bi se najuspješnije mogle podrezavati žile sjedinjenoj crkvi, dok se, izgubivši svu životnu snagu, sama nesruši. On je mudru osnovu osnovao, on ju je neumorno izvodio, a željezna ruka silnoga cara uklanjala je s puta svaku zaprjeku. Najprije je namjerio Siemasko na jedini u iztočnoj crkvi red, na Basilijance. Što su mu oni bili trn u oku, to nije čudo, tà redovnici su najviše njegovali svetu znanost te su kano takovi bili najčvršći stupovi katolicizma, a što je može biti još više, u iztočnoj su crkvi samostani sjemeništa biskupa, budući da su i njihovi biskupi vezani na celibat, a svjetski se kler ženi. Uništivši dakle monake, on je zadao crkvi sjedinjenoj težku ranu. No Siemasko nije bio lud čovjek, on je znao, da se za dobro djelo hoće vremena, jer uzeti batinu, pa siromake monake, koji nisu nikada nikomu ništa na žao učinili, raztjerati na sve četiri strane svieta, to bi se valjda i samomu caru Nikolaju činilo preradikalno sredstvo; premda je danas gospodin Bismark drugoga mnienja. Njemu se čini najmudrije, ako mu tko nije po volji, neljutiti se dugo s njim, nego ga bilo mu sad pravo ili krivo baciti čisto naprosto za granice države. To bi se, rekao sam, valjda i istomu Nikolaju bilo činilo prekrupno sredstvo, za to je Siemasko svjetovao: pustimo ih neka se sami unište. Zabranimo im primati novih članova ili im dopustimo samo stanovit broj primati, umanjimo broj njihovih samostana, otmimo im što je njihovo, brzo će im dodijati gladnim po pustih samostanskih hodnicih šetati. A da pogubne svoje ideje nezabiju nikomu drugomu u glavu, iztjerajmo ih iz škola, nedajmo im naučati niti

*) Le plan d' abolition etc.

Digitized by Google

svjetovnih mladića, a još manje mladih klerika. Na buduće duhovnike osobito nam je paziti. Ako ih tako priredimo, da će na svaku našu zapovied klobuk u šake pa bež ko sužanj da ju izvrše, onda je pobjeda naša. Zato im podajmo za učitelje muževe vjerne i stalne, to jest takove, koji će s vladom svakamo, volja te u pakao. Dobro će biti, ako im gode odlikovanja, onda ćemo ih tim laglje držati na uzici. Kada dovrše svoje nauke, biti će dobro poslati ih na neko vrieme u državne t. j. skizmatičke zavode, neka se napiju duha caroslavnoga. Ruska se crkva služi narodnim jezikom, zato mu moramo i klerike grčko sjedinjene crkve privicati, zahtievajuć najstrože, da se uče ruski jezik i knjigu; najbolje će biti, predlagaše Siemasko 1834., poljski jezik nekoliko godina posve zabraniti. A jer nije lahko naći mnogo biskupa, koji bi se htjeli prodati za voljna sredstva ruskoj vladi, biti će dobro broj biskupija smanjiti. Napokon neka se postavi na čelo cieloj sjedinjenoj crkvi „grčko sjedinjeni duhovni kolegij“, koj nesmije doći u čisto nikakov doticaj s latinskom crkvom.

To su glavne crte osnove, koju je napravio izdajica Siemasko, i koja se je tako točno izvodila od godine 1827. do 1839.

4. Budi nam ovdje dopuščeno, učiniti naše štioce pozorne, kako je na vlas sličan način, kojim danas Njemačka progoni crkvu katoličku, načinu, kako je to Ruska činila prije petdeset godina. Ta je sličnost tako velika te bi čovjek morao pomisliti, da se je Bismark naučio od Siemaskoga, kako se mora nož upravo u srce zarinuti. Kano što je ruski izdajica prije svega preporučio, uništiti red Bazilijanaca, njegujućih znanost bogoslovnu te s toga namjeram vladinim pogibeljnijih; tako je i pruski ministar mislio, da ima započeti izgoneći redovnike, i to ponajprije one, koji su radi učenosti svoje i revnosti za crkvu božju njezinim neprijateljem najpogibeljniji, to jest jezuite. Bismark je dakako isti udes namienio odmah s početka i svim ostalim redovom, ali on toga nije hotio odmah reći, jer bi se bio ipak nad tolikom okrutnošću sviet zgrozio, nego si je samo ostavio otvorena vrata, na koja će s vremenom sve malo po malo i druge redove protjerati, rekavši, da isti udes, koj je stigao jezuite, čeka i redove „njim srodne.“ To su dakako vrlo široka vrata, jer stoji samo do Bismarkove izreke, koji su sve redovi jezuitam srodni ili slični, a neku srodnost ili sličnost lahko je u svakom redu naći. Nadalje preporučio je ruski izdajica paziti osobito na uzgoj budućih duhovnika te ga povjeriti samo pouzdanim, vladi povoljnim osobam. Nije-li tako i njemačka vlada zabranila katoličkim biskupom uzgajati kler u svojih zavodih neodvisno? Nije-li zapoviedila, da se oni samo svećenici mogu namiestiti, koji su dovršili nauke na državnih zavodih, gdje predavaju osobe, vladi povoljne? Nije-li nekim biskupom, koji se nehtješe pokoriti, na najokrutniji način zatvorila sjemeništa?

Siemasko je mislio, da će se najlakše riešiti monaka, ako im vlada ruska uzme njihove posjede, jer i monakom se, makar oni kako na raskoše toga svieta prezirali, ipak hoće živjeti, a od zraka nemogu niti oni biti živi. I to sredstvo prihvatila je bogata francezkimi miljardami Njemačka, i ona misli, da će joj za rukom poći umekšati tvrdoglave biskupe i vjerne im svećenike, ako im uzkrati bez česa se neda živjeti. Zato udaraj po njih vječnimi globami, prieti im uzkraćenjem dohodka; a da se prietnje nečine puste, već ih je počela izvoditi. A kada niti to nepomogne? Oh, Ruska je imala za taj slučaj široku Sibiriju, a Njemačka ima široke tamnice; a što se nebi moglo niti tamo strpati, moći će se iz države izbaciti. Ruska nije pitala, je-li pravo oteti drugomu, do česa je na pošten način došao; ona je imala svoj cilj, pak je za njim išla, a sredstvâ je imala dosti, da makne s puta sve, što bi ju zaustavljalo. Tako nepita niti Njemačka, je-li pravo, ako se crkveni dohodci uzkraćuju njezinim najvjernijim službenikom; ako se globami udaraju biskupi katoličke crkve, kojoj je u Pruskoj priznana sloboda, samo za to, što čine, što im njihova crkva nalaže: ona ima svoj cilj, odkinuti katoličku crkvu u Njemačkoj od Rima, a tko taj cilj prieči, taj će dobiti po prstih.

A da bude sličnost podpuna, kano što je izdajica Siemasko predložio „grčko sjedinjeni duhovni kolegij“, da bude vrhovnom oblasti sjedinjene crkve; tako je i ministar prosvjete, Falk, nadahnut dakako višom moći došao na misao ustanoviti „kraljevsko sudište za duhovne poslove.“ Što se tiče smanjivanja biskupija, toga nije Njemačka još započela, nego da će i ona doći na tu ideju, pokazuje nam primjer u Švicarskoj, gdje su se, ne istina biskupije ali obćine katoličke, počele reducirati. Pa tko će to i uzeti njemačkoj vladi za zlo, kad nije tako srećna, naći dosti svećenika, kakov je bio Siemasko? Njega je istina zamienio bivši profesor Reinkens, koga je njemačka vlada dekretirala za „katoličkoga“ biskupa, ali on nemože biskupovati u cieloj Njemačkoj sám.

(Dalje će sliediti.)

*

Digitized by Google

Jedna kapelanska nevolja.

Premda bi se dalo o „kapelanskih nevoljah“ više govoriti, uzeo sam ipak samo jednu. najvažniju, iz koje se mnoge i težke posljedice nižu. nebi-li Bog dao, da se, odkriv ranu, liek nadje.

Zakon crkveni medju ostalimi nalaže, da se „beneficia“ u obće, dakle i župe, o kojih jedino nakanih ovdje govoriti, usposobljenim moliteljem daju. Govoreć pobliže o tih sposobnostih, veli zakon naročito, da se kod popunjivanja župe uvaži: „aetas, mores et sufficientia“ moliteljâ, pak da se samo prema tomu dotična mjesta popune, „alias provisiones seu institutiones, praeter supradictam formam factae, surreptitiae esse censeantur.“ (Conc. Trid. Ses. 24. de refor. c. 18.)

Mudrim ovim zakonom hotjela je crkva dvojaku svrhu postići: i župljanom prema njihovim potrebam sposobne i vriedne pastire namaknuti, i molitelje, u ovom slučaju kapelane — potaknuti, da se usavršuju natječuć se u svećeničkih kriepostih. Medjutim kako je patronat u našoj nadbiskupiji s najveće strane u privatnih rukah, haje se malo za ovaj zakon, čemu netreba dokazâ navadjati, kad nam svakdanje izkustvo dosta jasno govori. Ovdje se riedko pita kod popunjivanja župe za uvjete crkvenim zakonom ustanovljene, već prečesto odlučuje srodstvo, poznanstvo, protekcije i koješta drugo, pak takovim načinom može se dogoditi, što se kod nas dogadja, da gdjekoji neporočni kapelan deset, jedanaest i dvanaest godina kapelanuje, dočim se drugim, tek stupivšim u duhovnu pastvu, župe, ili — da se forma spasi — uprava župe podjeljuje. a to jedino s onoga razloga, što su dotičnici umjeli ili sami, ili preko uplivnih protektora steći naklonost patrona.

Velika je to rana i za samu crkvu. Ovako bo često dodje čovjek na župu, za koju zbilja ne ima potrebnih sposobnosti, jer nisu u svih župah jednake potrebe, kao što nisu niti svi svećenici jednako usposobljeni za svako mjesto. Naravna je tomu posljedica, da trpi svećenički ugled u obće; da se dogadja nesporazumljenje, prepirke i kavge medju župnikom i župljani, te tako pod konac sama vjera hladni. S druge strane ubija ona praksa u kapelanih svaku volju za usavršivanjem. Ta koja korist nauke ma najboljim uspjehom svršiti, svećeničke težke dužnosti savjestno i točno obavljati; k čemu nastojati u krieposti napredovati, u znanju i napredku ne zaostajati: kad se na sve to negleda, kad sve to neodlučuje?! Za što da tajim, kad je odkrit ranu? Ta naravna je posljedica, da takovo postupanje vodi na puzanje i laskanje, gdje bi imalo biti upravo poprište i natjecalište krieposti.

U svakom drugom stališu vlada neki red i zakon u pomicanju osobâ na višji stepen, te se kano najveća nepravda žigoše, ako omine mjesto onoga, na kom je bio red, da se pomakne, samo kod nas, rekao bi, odlučuje slučaj, a kako je slučaj sliep, nemože van sliepo odlučivat. Radi toga slučaja izključeni su u praksi n. p. vjeroučitelji, gradski i još gdjekoji kapelani, jer tobože ne služe u ničijem patronatu, izključeni su od onoga prava, da zaištu župu od privatnoga patrona, te im se pače i predbacuje, kako mogu župu tražit, kad nisu služili u ovom, ili onom patronatu; „mi, ili ja — znade patron reći — moramo za svoje kapelane skrbiti.“ Ostali dakle neka su izključeni kano kakovi parije!

Da se ova krvava rana, nedostojna svećeničkoga stališa odstrani, ili barma prema postojećim okolnostim po mogućnosti vida, treba prije svega usvojiti ovo načelo: kapelan ne služi patronu, već cieloj biskupiji, i kao što je redjen „ad titulum dioeceseos“, te član cieloga klera, tako neka uživa pravo u cieloj nadbiskupiji, kad na njega red dodje i ako je vriedan, da dobije župu, „a osebunjki da prestanu.“ Ako se koj kapelan zaboravio i posrnuo, omini ga odlikovanje za vrieme, pak će takova kazna najshodnija biti, jer će moralno nukati i tjerati svakoga. da vrši dužnost i da napreduje.

Mogao bi još mnogo o tom predmetu govoriti, nu znam, da se i kod najbolje volje u postojećih okolnostih nedade sve onako udesiti, kako zakon i strogo pravo zahtieva; ali znam i to, da se može mnogo dobra u tu svrhu učiniti. Pa kako sam uvjeren i ja i moji drugovi kapelani o otčinskoj ljubavi i skrbi, kojom se preuzvišeni gospodin naš nadpastir za svoj kler brine i zauzima, usudih se u svoj smjernosti, („sine ira et studio“) nevolju ovu našu iztaknuti, tvrdu nadu gojeć, da će se Njegova Preuzvišenost milostivo obazrieti na ovu našu ranu, te ju koliko okolnosti dopuštaju dobrostivo vidati. — Vas pako velepoštovani g. uredniče molim, da ustupite mjesta ovim redkom u cienjenom „Katol. listu“, nebi-li time potaknuo što više onih, koji mogu u tom predmetu bilo savjetom bilo činom za pravednu i dobru stvar štogod uzraditi, — jer više očiju više vidi. Nadam se pako Vašemu uslišanju tim sigurnije, što je „Katol. list“ glasilo naše nadbiskupije, a kano takovo pozvano je prije svega promicati probitak njezin.

Sa osobitim počitanjem

Josip Jecman.

Dodatak urednikov. Mi štujemo g. Jecmana kano čestita i revna svećenika, te smo mu žaobu natiskali od rieči do rieči, premda nalazimo koješta izpraviti. Mi naime razumijemo, kako to boli vriedna svećenika, kad misli, da mu je mnogo nevredniji predpostavljen; a u takovu se položaju lasno nadje mnogi dobar svećenik, koj misli. da mu nedolikuje kucati na tudja vrata, i da će ondje gdje treba, bez njega dosta glasno pokucati njegova dobra djela. Mi bismo izneli takovih želje — da i neimamo, kô što imamo, i boljih razloga — već za to na javu, da morda nemisle, da za nje nitko nemari, nego da svatko, tko je sam šta dobra sretno uhvatio, u lasti se razvaljuje, te od manje sretna drûga ledja okreće.

Po riečih g. pisca činilo bi se, kan da veli, da se kod nas skoro ništa negleda na vrednoću nego samo na puzanje i kojekakve preporuke. No toga on sjegurno nije hotio reći, već je on mislio, da bi se imalo jedino na

Digitized by Google

vrednoću osobe gledati i na ništa drugo. On, kako se barem čini, nebi ni patronom htio nikakva prava dati, zahtievajuć da promocija biva što no njemački vele po rangu. Recimo, da bi to sbilja bio najbolji način, zar se može patronom naprečac uzeti njihovo pravo? A i na same preporuke od osoba, koje su sbilja ugledne, osobito kad su poznate kano prijatelji crkve, običavala je crkva obazirati se, kako će na to ništa nepaziti, recimo sa svim dužnim štovanjem, zagrebački nadbiskup?

Mučno je i premučno ocieniti, tko je od vriednih vriedniji, ili i to samo, tko je za to i za to mjesto sbilja vriedan. a tko nije. A opet je tako velika i tako težka odgovornost pred Bogom i pred ljudmi za svaki namještaj! Grieh bi bio i pomisliti, da biskupi težine te odgovornosti nećute. Samo kad nebi bilo drugih ljudi, napose svećenika, koji biskupu onu odgovornost čine čestoputi vrlo gorkom, kadšto nesnosnom! Nećemo, da o tom govorimo, imaju-li neimaju-li biskupi uviek sdušnih i odvažnih savjetnika, o tom se oni sami i onako moraju osjegurati; ali da njeki svećenici, kad se što mastnijega izprazni, čine na biskupa pravi juriš, to se mora ukoriti. Patrone, morda i crkvene, nevodi kod popunjivanja župa, uviek samo korist stada Isusova, a ovi se čestoputi vrlo tvrdokorno za koga zauzimlju, i upiru se na svoje pravo. Zar će biskup uviek parnice s takovimi voditi? Bilo je vrieme, i hvala Bogu da je prošlo, kad je siloviti ban Rauch skoro svako popunjivanje župe nastojao dobiti u svoje ruke. Dosta je bilo reći: ovaj nije politički korektan, da nebude župnikom, makar da je pravi svetac; i opet: ovaj je za našu politiku, da ga moraš namjestiti, ili da ti se reče: ti si neprijatelj vlade, države, kralja. Nevelimo, da biskupi nepravednoj sili moraju popustiti — gdje bi bila crkva božja, da to biva? — ali je to ružno i sramotno, kad se nadje svećenika, koji u takovu položaju nepodupiru svoga biskupa, nego njegova protivnika. Srce nas je boljelo gledajući, kako su njeki za župe ili kanonikate hodočastili k Rauchu i k njegovim ljudem, a za svoga biskupa jedva su i pitali. Šta bi tek bilo, da kod nas ustane kakov Bismarck?!

Nego za što to sada spominjemo? zar da naše svećenstvo, t. j. sami sebe, sramotimo?! Spominjemo za to, da se spoznaju i priznaju naše mane, naše rane, i da se za vremena vidaju. Izvanska pogibelj za crkvu, a u našoj domovini pogodnije okolnosti, čini nam se, nukaju nas silno, da radimo dok je još vremena. Ona nevolja, na koju se tuži g. Jecman, ima dublji korjen. Velimo dakle: tempus est, ut judicium incipiat a domo Dei — i — si nos ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur! No nehasni samo tužiti se: zla su vremena, zavladao je posvuda svjetovni duh, ovo i ono nevalja itd., nego valja ozbiljno misliti, što tu treba činiti; a to je dužan svaki svećenik, svaki prama svomu zvanju i položaju. Što se napose tiče one nevolje, koju je iztaknuo g. Jecman, rekli smo, da ima dublji korjen; neposredno ipak i najbliže mislimo, da bi se dalo doskočiti sviestnim, stalnim i čvrstim držanjem crkvenih zakona i propisa, i to tako od onih, koji crkvena beneficija podieljuju, kako od onih, koji je prose.

Crkva je u saboru tridentinskom krasan zakon izdala sess. 24. de reform. c. 18., na koj se i g. Jecman poziva. Taj zakon počima znamenitimi riečmi: Expedit maxime animarum saluti a dignis atque idoneis parochis gubernari. Tu se naredjuje župnički izpit, i to ne samo glede bogoslovnoga znanja, nego „de aetate, moribus, doctrina, prudentia et aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis.“ Naredjuje se izbor synodalnih examinatora, kakovi moraju biti, kako se imaju zakleti, i kako kazniti, ako što u svojoj službi skrive. Naredjuje se, kako biskup nemože dati župe nego samo onomu, koga za sposobna pronadju izpitatelji, bila župa kakva mu drago. Napokon se kaže ono, što je gore g. Jecman naveo: Alias provisiones omnes seu institutiones, praeter supradictam formam factae, surreptitiae esse censeantur. Tečajem vremena promienjen je taj zakon u koječem prama raznim okolnostim, al duh zakona valja svakako uzdržati, kô što se i sv. stolica na taj zakon sveudilj, a napose u austrijskom konkordatu, koga ustanove sveudilj kod nas valjaju, izrično pozivlje.

Promienjeno je kod nas u zakonu to, da se za svaku pojedinu župu onda kad se izprazni nerazpisuje stečaj i nedrži izpit glede znanja. Već se glede znanja drži izpit dva puta na godinu. Što se ovoga izpita tiče, izdana je poslie sporazumka s biskupi ministarska naredba god. 1883. Budući da se dioecesanske synode nedrže, s toga traže biskupi u sv. stolice povlast, da smiju imenovati, u suglasju sa svojim stolnim kaptolom, examinatore prosynodalne na tri godine. Pred ovimi se izpit čini samo glede znanja, i ništa drugoga. Istina praesentiraju im se kadšto svjedočbe o vladanju konkurentâ, koje su si sami izmolili kod podjašprišta i dviju župnika po svom izboru, ali te svjedočbe kod izpitateljstva ništa neodlučuju. Jer pošto je konkurenta biskup ili njegov konsistorij k izpitu pripustio, onda ga izpitateljstvo više od izpita neodbija; isto tako, kad je konkurentu, koj je izpit glede znanja podneo, sbilja povjeriti župu, onda se prosynodalno povjerenstvo više nepita, nego konsistorij, a više puti ni on. Tu je dakle examinatorij, koj se jedan naredjuje od koncila, razdvojen, i to ima važniju stranu biskup, ili njegov konsistorij. Iz toga je valjda postalo, da se prosynodalni examinatori nikako, a konsistorijalci da se barem izrično glede župničkoga izpita nezaklinju. Tako je barem u zagrebačkoj nadbiskupiji.

Glede ovoga dakle načina, po kojem se u nas izpituju sposobnosti župničke, da se donese njeki liek onoj nevolji, na koju se tuži g. Jecman, usudjujemo se opaziti:

1. Ako je moguće kako sgodno udesiti, neka je examinatorij samo jedan.

Digitized by Google

2. Bio jedan ili razdvojen kako dosada, svakako imali bi se oni, koji o sposobnostih kandidata sude, za to napose zakleti. Koncil veli: jurentque omnes ad sancta Dei evangelia, se quacunque humana affectione postposita, fideliter munus executuros. Ta se zakletva u Rimu smatra tako bitna, te se izpit, držan od nezakletih examinatora, smatra ništetnim, sa svimi posljedicami!

3. Što se tiče izpita glede znanja, neka se u svem i svačem strogo drži ministarska naredba. Prama njoj neka se naročito nitko nepusti na izpit prije nego je navršio tri godine u presbyteratu; a još manje da se takov pod imenom administratora namješta i prije izpita na župu, za koju mu je patron već dao kollatorije, da ondje administrira, dok izpit napravi — makar i preko roka, u kojem je po zakonu trebalo popuniti župu! Nadalje neka se od izpita nitko nedispensira, koga nedispensira sama naredba. Zakon nije za nikoga nepravedan; ako se pako na jednoga neuporablja, a na drugoga uporablja sa svom strogošću, onda je odmah nepravednost, koja mora učiniti u kleru nezadovoljstvo.

4. Glede izpita ob ostalih sposobnostih, naročito de moribus, moralo bi se postupati takodjer vrlo obzirno i strogo. Tko bi učinio kakovu sablazan, ili bio suspectus de aliquo crimine, nebi se smio pustiti na izpit, jer je nevriedan, dok svoju ljagu neopere. Kod izpita imao bi se vas njegov prošli život, počamši od sjemeništa, u obzir uzeti. U tom neka je in militibus Christi onako kako in militibus saeculi. *) Ako se od izpita glede znanja nebi imao nitko dispensirati, koga nedispensira sama naredba, od ovoga izpita nemože i nesmije se baš nitko dispensirati. S toga nevalja zadovoljiti onim, koji donesavši kollatorije od patrona odmah s mjesta traže instituciju, prije nego se je mogao učiniti točan i strog izpit o svih njihovih sposobnostih.

5. Koga neodobri cjelokupni examinatorij, taj neka nedobije institucije ili kollacije, makar ga preporučio tko mu drago. Ako bude u tom vladala sancta severitas, pobrinut će se kandidati više da si steku preporučnih djela, nego-li mogućih zaštitnika; ako li pako kandidati budu uvjereni, da vlada variabilis favor, ili potens patrocinium, onda mora disciplina u kleru propasti.

6. Kod župa javnoga patronata, kao što i patronata crkvenoga, gdje biskup ima pravo trojicu kandidirati, može se, a i mora se, obilatije obzir uzeti na one, koji se kano svećenici svojimi kriepostmi i svojimi djeli odlikuju. S toga napose mora se ostaviti dosta vremena, da svi, koji žele konkurirati, to i uzmognu.

Strogim držanjem takovih načela, čini nam se, da bi se mnogo olakšala biskupom odgovornost, i stadu Isusovu da bi se namakli vriedni pastiri. Nevelimo, da će i tako uviek biti zadovoljni svi svećenici, — ali samo neka je zadovoljna crkva božja. Dobar svećenik nesmije nikada zaboraviti, da je najprije sluga Isusov, od koga ima očekivati podpunu plaću — dosljedno, da mu ovdje nemora biti uviek prama zaslugam. Nadalje da je za njega mnogo spasonosnije, ako se spusti na sud biskupov, nego ako ostaje tvrdokorno pri svojem sudu. Napokon da i slabe, zabitne, zapuštene župe trebaju dobrih pastira, te tako može izaći ono na veću slavu božju, što pastir sám morda misli da je zapostavljanje njegove osobe!

*) Najmanje pako mogu u tom dovoljne biti svjedočbe, koje si sám kandidat izprosi od koga hoće. Nego examinatorij neka sam pozove takove, koji poznaju život kandidatov, da o njem daju tajno izvješće po savjesti.

Crkva. *)

Od dr. *Stjepana Ilijaševića.*

Srce mi nadimlje grud, al um iznemaže misleći,
Sad na, Crkvo božja, kojom bi te ovio slavom .
Krune lete s glava, neizmiernijeh nestaje carstva,
Strašna se brda ruše, u ponorje vjekovi tonu,
A ti sama stojiš na vasiona utjehu svieta.
Stojiš dà, i kó neoborivo stablo trepereć
U sebi vierno nosiš i gojiš neumrlosti klicu.
Odkada ti se griješ, a griješ se od svoga postanka,
Žaru na najblažem, — na svemožne ljubavi suncu,
Skočile na te odsvud pakostnice sile nebrojne,
Čime te niže viju, to time odskakuješ više,
I čim već klaštre, ti vjekoma bujnije rastuć
Žile po zemlji stereš, a kićem pliješ nebesa.
Liepo l' je svimkolicim u tvojijeh sjenah sjedećim.
Ala im svjetlo božje uminja tamu razsieva,
Vazda im srce pliva u mira i pokoja slasti.
Tko da ti neharom za tolike milosti plati,
Tko da uzpregne duh, te pod krila ti žurno neteče!
Prošla je stud, nebiesne vihori, grom je umukó,
Jošte jedini bučeć svjetovnijeh valovi briga,
Grozno se na te pjene i pjeneći visoko skaču.
Al ti čvrsto stršeć kò na moru rodjena stiena,
Tudje propasti gledaš, a svoga pada nepoznaš.
Pa makar pakla istog crne navalile čete,
Ponosno kite si vij! — a kako ih vijalo nebi,
Kadno čije si zlato, svake za kobi pokaza:
Vrh tebe da bdije, da te kriepi, jerbo te cieni.
Rasti, te rasti, cvjetaj i — braći plodove nosi!
Ti ćeš doživljeti dan — kakva jošte nebi pod suncem,
Bajno će s tvog voća i one zatrepćeti hvoje,
Što ih je za magle, s tobom razdružila sudba,
Ljudi slanici božji već odavna zublje si pale,
Zublje s kojih plama vas mora zasjati obzor.
Magle će past. . O past će sigurno! A sve će ti grane
Čarom moći svoje sjediniti ljubav. Šta više:
Ti ćeš u svjetlu obćem, na udiv svieta i vieka,

*) Radujemo se, što ste se opet pojavio u „Kat. listu", te se nadamo, da ćete nam ga btjeti višeput ukrasiti. Ured.

Digitized by Google

Snažna si krila razpet, od jednog mora do drugog. —
Ej kamo sreće, da taj čim prije osvane danak!
Silno li tad zemljom, a i nebom zamnjet će pjesan:
Slava gospáru koji sred zemlje tebe zasadi,
Slava jagancu svojom što nam te natopi krvlju,
Slava i duhu koj škropi te milosti rosom.

Viestnik.

Zagreb. Na božić služio je u prvostolnoj crkvi pontifikalnu misu preuzvišeni g. nadbiskup Josip Mihalović. Crkva biaše puna. Poslie mise progovorio je sám častni nadpastir svomu stadu na utjehu o themi: kako je sviet dočekao svoga Boga — spasitelja? pokazavši u kratko naprama današnjim progonom, da čovječansko družtvo bez božje vjere obstojati nemože. Šteta samo, što je zagrebački sviet obiknuo poslie službe odmah izilaziti iz crkve, i nečekati prodike, makar će teći iz ustiju sáma njihova nadbiskupa. To je svakako znak, o kojem bi valjalo mnogo misliti. — K polnoćnici vrvjelo je mnogo puka po gradskih ulicah, ali za to kan da nisu znali ili marili oni, kojim se je brinuti za razsvjetu našega grada, jer su se požurili potrnuti velik broj uličnih svietiljaka!

— Preuzviš. g. nadbiskup darovao je občini Desinec u župi plešivičkoj, postradaloj ove godine od tuče. sto for. s nalogom, da se za taj novac kupi žitak i podieli medju ondješnje sasvim siromašne župljane. Netreba da hvalimo ovako plemenit čin, nego samo želimo, da se unj drugi ugledaju — jer kako čujemo u njekih je krajevih golema nevolja. Naročito marvinska kuga hoće da nam puk spravi na prosjački štap. Poradi nje neima marvinskih sajmova, a ljudi novca trebaju za sve, a napose za štibru koja se nemilice izganja. Što će u takovu položaju biednici? Padaju u ruke bezdušnim lihvarom, ili su prisiljeni svoju imovinu sasvim potepsti. Iz toga se nemože ništa dobra izleći. Od pomoći pako, koju je sabor votirao još nečujemo ništa. Ova nevolja našega puka morala je odjek naći u našem listu, premda joj žalibože neznamo naznačiti prave protimbe. Da ima u našoj domovini onako razgranjeno družtvo sv. Vinka, kako u Francezkoj, i tomu družtvu da je na čelu kakov drugi Vinko, onda bi laglje bilo. Ovako bojimo se, da i znameniti darovi pojedinaca neće mnogo pomoći. Svakako će vriedno naše svećenstvo, gdje može i čim može, priskočiti svomu biednomu puku, ako nemože novcem, a to barem dobrim svjetom, i revnim te sdušnim sudjelovanjem u pomoći, koju bi, kako se nadamo, organizirala naša zemaljska vlada

— Veleč. gosp. Dragutin Herceg, župnik u Bosiljevu, postao namjestnim podarhidjakonom kotara karlovačkoga. G. Mio Vukovac, kapelan požežki, postao nadstojnikom nadb. sirotišta zagrebačkoga i kapelanom kod sv. Petra.

Ugarska. Szathmarski biskup Laurencij Schlauch bješe naložio popis dohodaka, koje imaju kapelani i učitelji u njegovoj biskupiji. Budući se uvidjelo, da mnogi njih neimaju nego 60 ili 80 for. godišnjega dohodka, naredi biskup, da će od 1. Siečnja ove godine svakomu kapelanu biti povišena plaća na 200, a učitelju na 300 for. Tim će potrošak biskupov narasti na 22.000 for. na godinu.

Česka. Adresa, koju je poslalo „katoličko političko družtvo“ za česko kraljestvo nadbiskupu poznanjskomu grofu Ledochovskomu. glasi: Za kratko vrieme biti će tomu 900 godina, što je sveti Vojtěh, biskup pražki, bivši od kneza Boleslava u Gnjezdnu gostoljubno prijet, pokazao, da je gorljiv apoštol vjere Kristove (g. 996.) Taj grad, sada Vaša biskupska priestolnica, radovao se je sreći, što je dragocjene ostanke toga svetoga biskupa, u Pruskoj mučeničkom krunom okrunjena, položene u hramu blažene djevice, četrdeset godina u svojem krilu čuvao. Čini se, da nedokučivi putevi božje providnosti i mudrosti to zahtievaju, da se u naše vrieme u istoj Pruskoj ponovi novi i nečuveni boj proti crkvi Kristovoj. Žalostni glasovi dolaze jedan za drugim, napori svih neprijatelja smieraju onamo, da se smete i raztepe stado Kristovo a oni da nad njom slave pobjedu. No što biesnije ustaju neprijatelji crkve, tim se sigurnije mora izpuniti obećanje božanske istine, da će kod crkve ostati pomoćju svojom sve dane do skončanja svieta. Poljski je narod kroz mnoga stoljeća ne samo vjeru katoličku vjerno izpoviedao, nego ju je i odvažno branio. Nije dakle čudo, ako i danas ustaju u tom narodu muževi, i svećenici i vjernici, koji nepovrjediva prava crkve brane svimi silami te su gotovi za vjeru svoju trpiti stvari najgore. Ali Vaša je Preuzvišenost pokazala se vodjom u boju, te ste Vi postao uzorom svomu stadu i prizorom, komu se dive i angjeli i ljudi. Svi su istina pruski biskupi pokazali glede zakona, izdanih na štetu i poniženje katoličke crkve, jednu misao, dati najme caru što je carevo, ali dati i Bogu što je božje. No providnost božja izabrala je Vašu Jasnost, da okusite prvi voće toga progona, i da budete u tom velebnim uzorom i pastirom i stadu. Razne nevolje navališe na Vas samo zato, što ste vršio dužnosti Vaše časti; a još veće Vam nevolje groze, koje će Preuzvišenost Vaša, uzhtije-li se mudrosti božjoj, podnositi istom stalnošću, kojom i do sada pretrpljene. Uvažujuć ovu, nikakovimi protivnostmi neslomljenu, stalnost Vaše Preuzvišenosti, zaključi „katol. pol. družtvo“ za česko kraljestvo na svojem sastanku 16. Studenoga poslati Vam izlieve dubokoga štovanja i najiskrenijega čestitanja. Divimo se zaisto stalnosti i neslomljivoj sili, kojom s pomoćju božjom odolievate nasilju neprijateljskomu te smo uvjereni, da će plaća za tu uztrajnost biti kruna slave, koja negine. Nego znajući mi, da se onim, koji Boga ljube, sve na dobro obraća, čestitamo Vam iz dubine srca, ne samo što je Gospodin izvolio izabrati Vas za taj slavni boj, nego što Vas je oboružao i pobjedonosnim oružjem. Neizrečene radosti puno je srce

Digitized by Google

naše te mi i zato Vašoj Preuzvišenosti čestitamo, da su svi pruski biskupi Vaši pomoćnici u tom boju: da se i svećenici, kano što biskupije poznanjske i gnjezdanske tako i svih ostalih biskupija, u prkos raznim napastim povode za svojimi vrhovnimi pastiri; dapače da i vjernici ostaju u to pogibeljno vrieme najužim vezom sinovske ljubavi spojeni sa svojimi pastiri. Gledajući taj boj sve katoličke braće, podajemo se najsigurnijoj nadi, da će minuti sve zlo, koje sada katolička crkva u pruskoj državi trpi, i da će prekrasna ona medju biskupi, svećenici i vjernici sloga i uzajemnost u boju prama zaslugi biti naplaćena. O da muke Vaše zasluže, da se poslje tamne bure opet pokažu traci svjetla, da bi crkva Kristova opet mogla uživati podpuni mir! A što se nas tiče, mi si ništa toliko neželimo, nego da nekoliko kapljica one obilne rose blagoslova nebeskoga, koj ćete Vi radi neobične stalnosti Vaše zavrieditи, i nas obječi. Da se to dogodi, nećemo prestati dobrotu božju vruće moliti, da podieli crkvi katoličkoj u Pruskoj a napose u nadbiskupiji poznanjskoj i gnjezdanskoj obilnu pomoć, da Vašu Preuzvišenost mnogo godina zdrava uzdrži, bojujućega pokriepi, i da bojovnikom za vjeru Kristovu zasluženu nagradu udieli.

Njemačka. Okrutnost njemačka proti katoličkoj crkvi napreduje od dana do dana. O vratislavskom, na globu odsudjenom, biskupu Försteru piše „Nat. Zeitung“, da vlada ozbiljno misli i njega s časti skinuti. Nego budući da se njegova biskupija proteže i na austrijsko zemljište, mogao bi vratislavski biskup, kad bi ga htjela pograbiti željezna ruka njemačke vlade, ovamo prebjegnuti, zato se je požurio „Nat. Ztg.“ napomenuti, da prijateljski odnošaji državâ austrijske i pruske nedaju pomisliti, da bi austrijska vlada hotjela u tom podupirati nadbiskupa Förstera. — Trevirski biskup Eberhard odsudjen je radi protuzakonitoga namješćanja svećenika na globu od 10.000 talira. Nego Eberhard nije hotio kano što niti paderbornski biskup Konrad Martin počekati, dok mu na nasilni način otme njemačka vlada imetak, nego ga je već prije spravio u sigurne ruke. Tako neostaje njemačkoj vladi drugo nego u zatvor ili preko granica države s njim.

— Starokatolički biskup Reinkens mislio je, da mora „u pastirskoj poslanici“ odgovoriti na papinu encikliku. Zabavlja se dokazivanjem, da svibanjski zakoni nisu za crkvu pogibeljni. Što se tiče, njegove konsekracije, misli se izpričati tvrdnjom, da nije nikada držao svoga konsekratora, janzenističkoga biskupa u Deventeru, Heykampa, niti heretikom niti skizmatikom. Sliep je i nevidi strahovitoga ponora, u koj je pao.

Carigrad. Armenski razkol traje jošte sveudilj podržavan od Ruske i Pruske i po tom od same porte. Katolikom je na zaštitu francezko poslaničtvo, i napose voditelj posala g. Lesourd. Po toj zaštiti je ipak toliko postignuto, te razkolnici nemogu katolikom više otimati njihove crkvene imnovine, i da neprave tolike vike. Turska vlada lukavo radi nepazeći što je u toj svoj razmirici pravo, što-li krivo, nego popuštajući sad jednomu sad opet drugomu vanskomu uplivu.

Englezka. Nadbiskup Manning priobćuje u Timesu poduže pismo, u kojem dokazuje, da je ono, što se sada u Njemačkoj izvodi proti katoličkoj crkvi, bilo davno namišljeno i osnovano, a vatikanski sabor da je služio samo za izliku učiniti ono, što se prije nije učiniti dalo. Za dokaz navodi nadbiskup jedno mjesto iz „Rheinischer Herold“, organa za zidarske lože, gdje se veli: „Bijaše duh zidarstva, koj je govorio u znamenitom pismu našega cara na papu. Još kano mlad muž očitovao je car ova svoja čustva, a sada ih u čin izvodi.“

Amerika. Misionar Slavjanâ u Americi J. M. Gartner, o kojem smo i mi javili, da je došao u Europu, sakupljat slavjanskih svećenika, toli potrebnih u Americi, povratio se je već u Ameriku veseo, što mu je trud tako liepo uspeo. Dobio je najme 17 svećenika českih i poljskih, koje je već prije poslao u Ameriku, te njih petorica grade jur crkve za američke Slavjane. Još mu šestorica obećaše, do godine doći u Ameriku, a i nekoliko bogoslovaca odvažilo se na dalek put u Ameriku, da ondje dovrše bogoslovje te se ujedno nauče englezki, da im bude lakše djelovati.

Književno. Da zadovolji mnogostranu pozivu sabrao je dr. Antun Kržan članke „O postanku čovjeka“, koji su dosada izašli u „Zagr. kat. listu, u jednu knjigu, i ova je 19 tabaka jaka jur izašla viastitom nakladom pisca. Djelo osnovano na obsežnih i temeljitih studijah obiluje svakovrstnim znanjem, kako su se naši štioci mogli sami uvjeriti. Ciena mu je 1 for. i dobiva se kod samoga gospodina pisca u nadbiskupskom sjemeništu. Nadamo se, da će občinstvo mnogobrojnimi naručbinami potaknuti dr. Kržana, da svoj toli koristni ali i mučni rad što prije nastavi.

— „Propovjedi o. Arkangjela Kalića, što ih je za tisak priredio kanonik Stjepan Skurla, a u nakladu uzeo Dragutin Pretner u Dubrovniku, dotiskane su sa 2. svezkom III. diela. Ciena čitavomu djelu od 624 str. jest 3 for. 60 nč. Djelo je već u našem listu dovoljno preporučeno, i jest sbilja vriedno. Jedino bi morda jezik mogao smetati štioca nevična dubrovštini, ele ta se zapreka dade brzo i lasno nadvladati.

— Odbor za izdavanje Preradovićih diela razpisao je predbrojku na rečena djela, koja su dotiskana i iznose preko 40 tabaka u velikoj osmini. Krasnomu izdanju udarena je ciena pet forinti. Po svih znamenitijih mjestih imenovani su povjerenici, koji će predbrojnike kupiti, no moći se je predbrojiti i neposredno kod samoga odbora u Zagrebu. Predbrojnici dobit će naručene knjige uz poštansko pouzeće. Predbrojnici mogu dobiti ta djela i tvrdo vezana, i to sjajni vez za 1 for. 30 nč., a drugi takodjer liepi za 70 novč.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 2.] U Četvrtak, 8. Siečnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Ruske osnove za uništenje katolicizma u Poljskoj.

Dr. Josip Rieger.

(Dalje.)

5. A kako je ruskoj vladi ta osnova pošla za rukom? E bože, nikad bolje. Siemasko nije bio šuplja glava; narinuti katoličkomu puku caroslavje, to bi bilo pogibeljno, bolje je latiti se pastirâ. Već medju apostoli našao se je Juda, koj je s Isusom obćio, od njega dobročinstva primao, ne jedanput bio svjedokom njegove božanske moći, pa ga je ipak zamamio zveket srebrnjaka. Nije dakle čudo, ako se je medju službenici Gospodinovimi, koji s njim samo pod spodobami kruha i vina obće, u svako vrieme našlo Judâ. Takovih Juda trebao je Siemasko. Gdje je mislio, da je bolje, zveknuo je kesom zlata; a gdje je mislio, da to neće pomoći, zviždnuo je bičem. Tako se je dogodilo, da je poslje dvanaestgodišnjega mučnoga rada, pakleno djelo bilo gotovo. Dogodilo se je 12. Veljače 1839., kada su tri, donle sjedinjena biskupa, poslala molbenicu na cara. U toj molbenici prose oni „u najdubljoj poniznosti povaljeni pred nogama njegova veličanstva“ za dozvolu, da se smiju s ruskom crkvom sjediniti. Svoju molbenicu podkriepiše podpisi 1305 donle sjedinjenih, većim dielom u novih zavodih uzgojenih, svećenika. Vidi se, novi su zavodi donieli plod, komu se je nadao Siemasko. Njegovo veličanstvo car Nikola nije dugo oklevao, odazvati se molbi triju, pred njegovim nogama povaljenih biskupa izdajica. Već prvoga Ožujka proglašen je ukaz, kojim se javlja, da je njegovo carsko veličanstvo milostivo uslišalo poniznu molbu grčko sjedinjenih biskupa. I s tim ukazom nesta grčko sjedinjene crkve u Běloruskoj. Narod je dakako drugče mislio nego njegovi pastiri, ti vuci, koji su se na okno ukrali u ovčarnicu Gospodovu; ali što si je znao pomoći? Reći da nemisli kako njegovi pastiri, bilo je pogibeljno, jer je silni car bio moćan „prisiliti“ ih, da se „svojevoljno“ podvrgnu. Glavami se nerazbijaju zidovi Molbenica izdajničkih biskupa bijaše lukav manever zasnovan u carskih dvorovih, da se onda može uvjeravati sviet: „zar smo mogli inače i učiniti? Mi nismo nikoga gonili, da prigrli caroslavje, ali nepaziti na glas zakonitih poglavica sjedinjene crkve nismo mogli, nismo smjeli, ta to bi bila okrutnost.“ Što je dakle ostalo ubogomu, za svoju vjeru prevarenomu, narodu? Ništa nego plakati u srcu težki udes svoj i proklinjati uspomenu izdajicâ svete vjere svoje.

Hoće-li knez Bismark uspjeti, kako je uspio car Nikola? Neće, nikada! Dobre volje nemanjka u Bismarka, on je ne jedanput očitovao, da se njemačka vlada neće dati nikim priečiti na putu, kojim je prama katoličkoj crkvi udarila. A da te prietnje nisu prazne šale, pokazuju najnoviji dogodjaji. Pak ipak mi velimo, da Bismark uspjeti neće. A tko nam daje pravo to tvrditi? Poviest crkve Kristove, ta najbolja učiteljica naša. Gdje su pastiri valjani, tamo se stado neima bojati, da će propasti. U tom je Njemačka, hvala Bogu dragomu, srećna, što ima prave biskupe, sluge Kristove iz srca, a prama tomu i dobre svećenike. Nije se bojati rata, kada su vojnici vojnici, koji su opasali sablju, ne da tim laglje trate vrieme ili da bezbrižnije živu od tudje muke, nego jer im srce za taj stalež kuca, jer je taj stalež idejal uma njihova. Takovi se vojnici neboje borbe, jer je njihova najveća sreća ili pobjeda ili dična smrt. Neka Njemačka uzme biskupom svojim posljednji komadić hljeba, oni će trpiti glad, ali stada izdati neće; neka se napune zatvori Njemačke najodličnijimi sinovi, častnimi crkve božje biskupi, oni će kako nekoć

Digitized by Google

mučenici, nemogući u svojih crkvah, pjevati psalme u tamnicah, ali slobode izdajstvom izkupiti neće. Ne, njemački biskupi pripravni su za meštra svoga i više trpiti, njim bi ista smrt za vjeru pretrpljena bila dobit. Pak uz takove vodje da propadne stvar katolička? Ne, nikada!

Nego nešto je slična ipak pokušao Bismark. Znajući, da u njemačkom episkopatu neima Siemaskâ, naručio si je od „katoličkih“ laika svakojakih adresa, koje odobravaju njegove korake. Ali to je bio nesrećan pokus. Katolički narod njemački odvrnuo se je s preziranjem od tih sredstva Bismarkovih, koje su vrlo dobro ozvali „državnimi katolici“, jer im je država više nego Isus i crkva.

6. Prelazimo na drugi dokumenat, koj je Martinov priobćio u istom časopisu u mjesecu Kolovozu. *) Milostivim ukazom cara Nikolaja od 1. Ožujka 1839. bijaše uništena crkva grčko sjedinjena u Běloruskoj, dakako samo na papiru, a iz srdaca se je morala čupati kaznami, progoni. Narod je napokon zašutio te je ljubav prama vjeri otaca svojih zakopao u tužnom srcu svojem do boljih, slobodnijih vremena. Ali s Běloruskom nije posao jošter dovršen; katolicizam žive ne samo u kraljestvu poljskom, gdje ima do četiri milijuna katolika latinskoga obreda, nego i u drugih provincijah, osobito u devet zapadnih koje su nekoć takodjer spadale k poljskoj monarkiji. U tih provincijah živu do tri milijuna katolika Carica Katarina II. bješe dakako obećala u ugovoru varšavskom (18. Rujna 1773), da neće niti ona niti njezini nasljednici dirati u katoličku vjeru u tih provincijah. No danas nisu niti carske rieči više tvrde, moglo se je dakle i na Katarininu zaboraviti.

Dokumenat, koj imamo pred očima, radi o načinu, kako bi se katolička vjera uništila u spomenutih poljskih pokrajinah. O poljskom se kraljestvu u njem negovori; no mi znamo zašto. Uništiti u narodu vjeru stvar je najmučnija, jer je vjera čovjeku blago najsvetije, pa si je neda tako lasno oteti. Nebi dakle bilo pametno, u tom se poslu prenagliti. Pošto je namjera tako dobro uspjela u Běloruskoj, valja se baciti najprije na druge poljske provincije, na kraljevinu doći će poslje red.

Dokumenat ima pet poglavja. Razvidimo ih u kratko. Prvo poglavje počima i dočima istom mišlju, najme da je masa puka glavna podpora vlade, a budući da se puk u vjernosti svojoj prama vladaru i poslušnosti prama zakonom ravna sviešću i vjerom, — s toga treba sviest njegovu plemeniti a vjeru, u kojoj žive, podupirati? — Bože sačuvaj, s toga treba goniti ga pod jaram caroslavja. Kada bi bila istina, da poljski podanici ruskoga cara nemogu biti vjerni svomu gospodaru tako dugo, dok ga nepriznaju vrhovnom glavom u duhovnih stvarih, onda bi pisci dokumenta imali pravo razbijati si glavu, kako bi se katolicizam uništio. Jer evo kako oni, za rusko srce neutješljivo, rišu vjerske odnošaje u poljskih pokrajinah, koje pripadaju Ruskoj. „Obično se kod nas govori, da narod u sjevero zapadnih provincijah ruski diše, a da je duh odpora, duh vladi neprijateljski, samo u krugovih plemićkih. Istina je, u pokrajinah Běloruske, ako izuzmeš tri litavska distrikta, narod je i gradski i selski i duhom i vjerom ruski. Ali u onih triju distriktih i u drugih četiriju pokrajinah, gdje je latinizam (u ruskih ustiju latinizam je isto što i katolicizam) jači, možeš sigurno, osim plemstva, brojiti 1,771.365 osoba, koje nebudući poriekla poljskoga, ipak su latinsko poljskim duhom proniknute. Ako sada pribrojimo ovamo 275.505 plemića, to ćemo dobiti znameniti broj 2,046.870 stanovnika, kojim srce više ili manje za poljske interese kuca i koji stoje, što je još gore, pod uplivom 1883 katoličkih svećenika. Dakako medju njimi ima ih mnogo, koji su Ruskoj iskreno odani, ali i to zna svatko, da ih ima medju onimi, koji su negda bili sjedinjeni, mnogo, koji još nisu čisto prosti od upliva poljskih ideja.“ Ova posljednja izpoviest vrlo je znamenita, jer pokazuje, kakovo je bilo ono „svojevoljno“ sjedinjenje katolika běloruskih pod carem Nikolom, kad ih i danas ima mnogo, koji se još nisu oprostili poljskih t. j. katoličkih ideja. Što se pako tiče onih, vladi iskreno odanih, lahko ćemo ih pogoditi, kad znamo, da ima vrst ljudi, koji će pred svakim na lice pasti, svakomu vragu zapaliti svieću, dakako za — novac. Iz toga se mjesta vidi još nešto vrlo znamenita. Ruskim diplomatom nije dakako milo, što u onih sedam provincija stanuju skoro tri milijuna poljskoga naroda; no oni bi i to pregorjeli, da ti Poljaci nestoje pod uplivom katoličkih svećenika, to im je najgore. Kada dakle ruske vladine novine uvjeravaju, da se tu radi samo o narodnosti poljskoj, mi ih razumijemo; pod izlikom, da se stegne njihova narodnost, žele ih izvinuti uplivu katoličkoga svećenstva.

Komu nepada ovdje na um velika sličnost u današnjem progonu katolika u Njemačkoj s osnovom, koju imamo pred sobom? Poljakom valja uzeti katoličku vjeru, zašto? Jer se tako

*) Un nouveau plan d' abolition de l' église Romaine en Russie.

Digitized by Google

dugo neće otresti poljskih ideja, jer tako dugo neće ruski misliti, dok budu stajali pod uplivom katoličkih svećenika. U Njemačkoj se danas govori: protjerati se moraju redovnici, jer su pogibeljni državi; zatvoriti se imaju crkveni zavodi, ako se nepodvrgnu državnomu nadzoru, jer su pogibeljni državi; prekinuti se mora ili barem što više umanjiti upliv pape na Njemačku, jer je pogibeljan državi; dapače, ako nebudu pokorno slušali, imaju se u tamnice pobacati biskupi, jer su pogibeljni državi. Razumije se, da se taj grieh nije nikada njemačkim katolikom dokazao, ali tko bi u današnje prosvietljeno vrieme tražio dokazâ?

7. Nego nastavimo razmatrati našu osnovu. Ruski diplomati tvrde do duše u istoj prvoj glavi, da ih ima vrlo mnogo medju Poljaci, koji bi bili pripravni kaniti se poljačtva, te nebi marili donieti i najveće žrtve (vjere svoje?), da se oslobode iz svoga anormalnoga položaja. No koji su to, pripravni žrtvovati sve, samo da prestanu biti helote? Plemstvo-li? No diplomati se ruski najviše tuže na poljsko plemstvo. Kler li? Oh, samo da njega nije! „Kler, veli naša osnova, veći dio gospoja i mladeži nemisle tako, medju njimi vrije duboka mržnja i veliko neprijateljstvo proti svemu što je rusko; a ta se čustva podnjećuju u izpovjednicah, s propovjednica, u tajnih razgovorih. . . Isto tako misle u gradovih muži i žene nižih razreda.“ A seljaci? Oni su još najgori. „Veći diel naših seljaka pobožni su do fanatizma. Nije dakle čudo, ako su oni posve ovisni o moralnom uplivu klera.“ Gdje su dakle ti „vrlo mnogi“, koji su pripravni donieti i najveće žrtve, da se oslobode iz svoga anormalnoga položaja? Mi ih nigdje nenalazimo.

Tako se zapliće zloća u vlastite mreže. Komu nepada i ovdje na um, kako gospodari javnoga mnienja u Njemačkoj, stojeći u službi bogatoga Bismarka, uvjeravaju sviet, da katolička stvar u najnovijem boju podleći mora, jer se je prosvietljeni viek od njezinih institucija odvrnuo. A tko je taj prosvietljeni viek? Najugledniie i starinom i imetkom plemićke obitelji vjerno stoje uz katoličku crkvu, podupirući ju i riečju i djelom; slabiji spol, ako nije moralno izkvaren, i onako nježno čustvuje za crkvu; a seljaci, djeca prirode, nepokvareni zločom ljudskom, toliko ljube vjeru, da im je svećenik, službenik vjere, najmilija i najuglednija osoba.

8. Mora se dakle vratom zakrenuti katoličkoj crkvi, no kako? Pisci osnove priznaju, da je taj posao vrlo mučan. „Gradili vi ruske crkve na stotine, obratili vi (kakovimi sredstvi?) hiljade katolika te ih priveli u skizmatičku crkvu, vi tim latinizma t. j. katolicizma ne samo neoboriste, nego ga još učvrstiste.“ Ali može biti će se zadati crkvi smrtna rana, ako joj se otmu posjedi njezini, ako se svećenici natjeraju u biedu i nevolju? Niti to sredstvo, žali bože, nepomaže. „Usljed novih okolnosti (bivši najme u revoluciji 1863. oplienjeni) izgubio je, istina, kler jedan diel svojih materijalnih dobara, ali on nije lišen svih sredstva za življenje (tih ih nemožete nikada lišiti pa makar se vi na glavu stavili), i njegov je upliv na poljski narod postao još veći. Čim se svećeniku više otimaju zemaljska dobra, tim on postaje puniji jezuitizma i tim je miliji pokvarenoj klasi pobožnika.“ Krasne izpovjesti! Siromaštvo nije nikada crkvi božjoj bilo na škodu. Otmite danas crkvi i svećenikom sve, čim su ih prošli vjekovi nadarili, mnoga će sirota, koja je od crkvenih milostinja živjela, plakati, ali crkva božja plakati neće. Njoj je milo, ako može obilnom rukom dieliti sirotam, toj najmilijoj djeci svojoj, ali za se ona neprosi blaga niti bogatstva. Njoj je Isus sve, osim njega ona neprosi ništa. — Ali prosvjeta, pučka prosvjeta, nebi-li se njom dale protjerati tmine katolicizma? Naši pisci neuzdaju se niti u to sredstvo. „Ima ih, veli se u osnovi, koji si mnogo obećavaju od pučkih škola. Mi se s njimi neslažemo. Pučke škole nemogu preporoditi čovjeka u onih mjestih, gdje mati po dvie ure svaki dan u crkvi moli. S bliza valja motriti stanovnike naših gradova, osobito razrede radničke, ako ćeš saznati, kako su opojeni fanatizmom latinsko poljskim.“ Kako je poznato, u toj se točki neslažu njemački rušitelji katoličke crkve s ruskimi. Oni stavljaju skoro svu nadu u pučke škole, pak zato gone iz njih svećenike, navraćaju ih na stazu bezvjerstva. Mi mislimo, da oni dobro računaju, pak smo za to uvjereni, da se je svim katolikom boriti proti tomu njihovu nastojanju; da je njihova najsvetija dužnost, nedopustiti nikada, da se iz početnoga uzgoja izključi vjera, nego nasuprot zahtievati, ne samo da vjera bude prvim predmetom u školi, nego da ona nadahnjuje i proniče i sve ostale predmete. I zato nesmije katolik nikada dopustiti, da njegovu djecu uzgaja čovjek, koj vjeru svoju neljubi, nekmo-li čovjek, koj ju prezire.

Ako dakle nehasni graditi ruske crkve na stotine, ako nehasni katolički narod nagoniti na hiljade u tor caroslavja, ako se niti od pučkih škola nije nadati pomoći, koje će to sredstvo zadati smrtni udarac katoličkoj crkvi?

*

Digitized by Google

Ruski diplomati preporučaju sredstvo, koje neće „u nekoliko dana“ dovesti k cilju, ali će dovesti bez dvojbe. Znate-li, koje je to sredstvo? „Katolicizam mora se napasti na temeljnih svojih načelih, mora se dovesti do toga, da se uhvati u vlastitih mrežah, da se padom svojim razori. Onda će biti lahak posao, svezati ga, u okove baciti, i voditi ga po volji.“ Preporuča dakle nova osnova, neka se katolicizam sam ubije. A ima-li nade, da će se to dogoditi? I odviše. „Latinizam jest zgrada, koja će se do skora srušiti. Vidi se, da je silni kolos blizu svojoj propasti: Italija ga sama podkapa. Jer u toj zemlji, dapače i u posjedih papinih radjaju se neprestano sekte, koje zabacuju papizam.“ No koje su to sekte, koje neprestano niču u Italiji te nepriznavaju pape? Mi ih neznamo. Toliko nam je poznato, da su u novije vrieme pokušali protestanti, nebi-li se učvrstili i razširili u samom Rimu. Po što su postigli? Sazidali su hram, ali ga samo tudjinci posjećuju; utemeljili su škole, ali ih mora uzdržavati englezki i amerikanski novac. Samo dvie sekte poznate su nam, koje imaju u Italiji mnogo privržnika, više može biti nego u drugih evropskih zemljah, najme slobodno zidarska i internacionala. Ali te su sekte ne samo papi neprijateljne nego i svakoj vlasti; naperiše pako najprije na papu za to, što on reprezentira najveći ugled na svietu, ugled božanski. Samo počekajte, neka se slome noge priestolu namjestnika Isusova, lahko će se onda slomiti i svaki drugi priestol. — Što se u „osnovi“ dalje kaže, uvrjeda je za taljanski narod, da nemože biti veća. „Kralj i bolji gradjani taljanski izobćeni su od pape. Zabaciti papizam, navući si anatem papin, to su čini zaslužni, domoljubni u očima Taljana.“ To je kleveta na taljanski narod. Ima i u njem nevaljanih kršćana, ali većina naroda ljubi vjeru svoju, njeguje pobožnost. To dokazuju pune crkve, to dokazuje često primanje svetih tajna, to dokazuje obilan Petrov novčić, to dokazuju česte demonstracije za svetoga otca. Laž je, da taljanski narod smatra za domoljuban čin, navući si anatem od pape, dapače on se zgraža pred čovjekom iz crkve izobćenim; zato je i Viktor Emanuel prisiljen hiniti ljubav prama crkvi i njezinoj glavi, podpisujući se u dopisih na svetoga otca njegovim „poslušnim sinom.“

Kano što je krivičan sud „osnove“ o katoličkoj crkvi u Italiji, isto joj je tako krivičan sud i o katolicizmu u Francezkoj, gdje po njezinu sudu katolička crkva nosi ime „galikanske“; i u Austriji i Njemačkoj, kano da je tu katolicizam u samom temelju uzdrman. Ako gdje, to on stoji baš u Njemačkoj čvrsto, tako čvrsto, da ga neće niti isti Bismark, makar se sa svimi paklenimi silami spojio, niti za dlaku maknuti.

(Konac će sliediti.)

Reinkensov antipapistički list.

Našim je štiocem poznata posljednja enciklika sv. Otca, znaju napose što o tako zvanoj starokatoličkoj sekti i njihovu tobožnjem biskupu izriče velebni namjestnik Isusov. Morda će ih zanimati, ako čuju što je Reinkens odvratio. Mi ćemo im želji zadovoljiti, tim radje što je u današnjem ratu proti katoličkoj crkvi vriedno poznati vodje neprijateljske kakovi su; pa makar i nedržimo mnogo do čitave te starokatoličke kovarije, ipak je dobro opaziti, kakovimi se sredstvi današnja liberalna država proti crkvi božjoj služi: jer Reinkens napokon nije drugo nego sluga i sredstvo Bismarckovo.

Reinkens je dakle poduzeo pobijati papinu enciklku, i to kako sam kaže službeno, te točku po točku. Čovjek bi mislio, da će on pokušati samo svoju sektu i sebe obraniti; ne, on se stavlja naprama papi tobože premac, a sbilja smiešan patuljak naprama silnom velikanu. Već u naslovu zove se on naprosto katolički biskup, te šalje svoj pozdrav svim kako kaže „u staroj katoličkoj vjeri vjerno uztrajućim svećenikom i laikom njemačkoga carstva;“ hoće pako da odgovori rimskomu papi, komu on niječe pravo universalnoga biskupa. Sebi je dakle Reinkens odmah izrikom široke granice odmjerio, a zovuć se naprosto katoličkim biskupom kano da još na dalje i na širje smišlja. Ali da vidimo njegovu antiencikliku! Proti riečim i stvarim istine vojuje lažju i klevetom. Papa, veli, da u svojoj enciklici vadi resultat svoga 27godišnjega vladanja, a taj je resultat — da je papa izgubio svoje kraljestvo ovoga svieta, svoju crkvenu državu, i crkva da krvari iz tisuću rana, te bi morala umrti, da nije bezsmrtna. A tko je tomu kriv? Reinkens se nesrami reći, da je politička nesposobnost papine vlade, i njegov „non possumus;“ kano da je papa Mazziniju i Garibaldiju i Cavouru i samomu Viktoru Emanuelu ulijao njihovu ideju o jedinstvu Italije, i povladio njihove lukavštine, bune i silovitosti; papa je valjda potaknuo i cara Napoleona, da ide francezkom krvi za Taljane osvajat i ujedinjivat Italiju!

No još je mnogo bezobraznije, kako taj „biskup“ hoće da papi naprti sve zlo, s koga u današnje vrieme strada crkva božja. Nisu tomu krive slobodno-zidarske sekte; „tko god veli, pozna današnju civilizaciju, i goneće sile u naših kulturnih državah, taj će se čuditi takovoj izjavi iz ustiju glave jedne tako velike crkve.“ Kriv je papa! A tko su ipak te goneće sile, koje gone na propast svake religije i svake crkve, i za to baš na propast najsavršenije vjere, i najmogućnije crkve? Toga Reinkens nije znao ili hotio kazati. Berlinska „Germania“, kojoj su Reinkensovi od-

Digitized by Google

nošaji sjegurno dobro poznati, kaže da je Reinkens slobodnim zidarom drug, ako nije tja „brat.“

Reinkens najprije rado bi branio taljansku vladu, za koju je papa rekao, da se sastoji od ljudi „preziratelja svakoga prava, i neprijatelja religije;“ ali nije znao kako. Nego iz toga, što se ondje religiozni redovi ukidaju, te se papa tuži, da mu se tako otimlje jedno za drugim svako sredstvo i svaka pomoć za vladanje cjelokupne crkve, izvodi: da te cjelokupne vlade ni netreba! U prva tri vieka, kad je crkva najljepše cvala, da nije bilo religioznih redova! Doista krasan čovjek je taj „katolički biskup.“ Za religiozne redove, koji biahu u svako vrieme ures katoličkoj crkvi, neće on da se zauzme. Nisu-li, da ništa nespomenemo, što su religiozni redovi učinili za širenje vjere, za kulturu roda ljudskoga — nisu-li iz redova izašli veliki biskupi i otci stare katoličke crkve? Ali se je Reinkens povukao u prva tri stoljeća, kad još nije bilo religioznih redova, da dokaže — da tih svih redova nije treba, i s toga naravno, da pravo čine države, koje ih ukidaju! No još je ljepši njegov zaključak, da ni netreba universalnoga biskupa, koj vlada uz pripomoć religioznih redova; jer je Isus samo predstojničtvo ustanovio sastojeće se od biskupa, presbytera i djakona — a nije ustanovio redova! Dakle za to, što neprijatelj silom prieči ili otimlje rimskomu papi potrebita mu za upravu crkve božje sredstva, nije potrebno takovih sredstva, i nije potrebno ni same njegove uprave. A šta bi rekao Reinkens, da mu pruska vlada na jednoć uzme one tisuće talira, koje mu je doznačila? Jamačno nebi rekao, da je tako volja božja, i da mu onoga netreba; već bi bez dvojbe radje ostavio svoje biskupovanje, kad ga nebi nitko plaćao. On bi to učinio, jer je najamnik, te mu nije stalo za Isusove ovce; papa će pako kano pravi pastir ne samo trpjeti oskudicu i svaku silu neprijateljsku, nego će i život prije ostaviti, nego-li da ostavi svoje pastirovanje, koje mu je povjerio Gospodin. Ali Reinkens bar priznaje da je Isus ustanovio hierarkiju od biskupa, presbytera i djakona; on paće uči (tobože po sv. Ciprijanu) „da samo pojedine crkve pojedinih biskupa čine juristično jedinstvo, da neima universalnoga biskupa, biskupa nad biskupi, koj bi nad ovimi imao kakovu jurisdikciju, i da je jedinstvo ukupne crkve samo jedinstvo u duhu, u vjeri i u ljubavi, dočim svaki biskup za svoju upravu nije nikomu do jedinomu Bogu odgovoran, jer svoje jurisdikcije nije dobio nego samo od Boga.“ Svaki katolik snebiva se, gdje se čovjek, koj tako uči, smije zvati katoličkim biskupom stare crkve; nego držmo za čas taj njegov nauk i gledajmo dosljednost toga haeresiarke! Šta bi on rekao, da pruska vlada sve katoličke biskupe svoje države iztjera ili zatvori, te im zaprieči svako djelovanje? Biskupi su pojedinih crkava, ustanovljeni od sáma Isusa, za svoju upravu jedino Bogu (soli Deo, kaže sám Reinkens) odgovorni! Bi-li Reinkens za njihovu slobodu i neodvisnost progovorio i jednu rieč?! Što bi on učinio, dovoljno pokazuje ovim svojim listom, u kojem s jedne strane odobrava postupak pruske vlade proti crkvi, a s druge se ruga njemačkim biskupom za to, što je o njih izrekao papa, da su na ugled svemu svietu. Reinje svoju antiencikliku izdao 14. Prosinca, znao je dakle bez dvojbe, što pišu vladini listovi o biskupih katoličkih, i o silovitih sredstvih, koje valja proti njim poduzeti za to, što brane slobodu i neodvisnost svoje crkve. Može-li Reinkens, može-li itko nijekati, da u Pruskoj uz biskupe stoji vas katolički kler i vas puk? Koliko je to istina, najbolje se pokazuje tim, što niti starokatolici niti staatskatolici, a ni vas pritisak toli možne pruske vlade nije mogao ovaca Kristovih odieliti od svojih zakonitih pastira. Ovi su biskupi i po Reinkensu pravi, zakoniti biskupi, priznavani i nasljedovani od svoga klera i puka; oni su biskupi od Isusa postavljeni; biskupi su takodjer po Reinkensu za upravu svojih diecesa odgovorni jedinomu Bogu: na kom će dakle temelju odobriti Reinkens, da se biskupi porad svoje duhovne uprave moraju odgovarati pred državnim sudom, da budu gonjeni, plienjeni, zatvarani i izbacivani?! Evo što je pod konac Studenoga pisala „Spener Zeitung“, list, koj kod zajutarka čita sám car Vilim: „Država, veli, netreba se ni najmanje bojati posljedica, koje joj nameće tvrdokornost episkopata. Kad je jednom uvela civilnu ženitbu, te tako upliv crkvenoga miešenja na gradjanske pravne odnošaje presjekla, tad može mirno gledati, kako jedan biskup za drugim stupa putem Ledochowskoga i napokon pada pod odluku kraljevskoga suda. Smutnja, koja će ravno nastati, kad sve po malo nestane svih katoličkih biskupa u Pruskoj, neće se nipošto ticati države, nego samo crkve i njezinih prkosnih pastira. Država se netreba brinuti, što će biti od dieceze, u kojoj neima zakonita i priznana biskupa. Ona ima samo gledati, da skinuti i nezakoniti biskup neuzmogne dalje službovati. Država će moći u buduće prištediti znamenitih svota u izdatku za kultus, a u ostalom s najvećim mirom gledati, kako se u diecezah sve mieša i prebacuje, čemu ona kriva nije, i čim će napokon rimska kurija biti prisiljena da boj obustavi i prosi za mir.“ Je-li će sbilja dotle doći neznamo, jedno jer neznamo kakova je u tom volja Onoga, koj udes ljudi, a napose svoje crkve drži u svojoj svemogućoj ruci; a drugo jer neznamo niti to, koliko će premoći nad tvrdom vjerom katolika ogromna pruska sila. Ali to znamo, da pruskoj vladi i liberalnoj stranci nemanjka volje sasvim onako učiniti, kako piše Spenerica. To i Reinkens znade, pa što veli? Kazat ćemo odmah.

Prije još morao je Reinkens — da nepropusti nijedne točke papine enciklike — taknuti ono, što papa govori o Švajcarskoj. Nemože dakako nijekati sile koja se ondje čini vjeri i sviesti katolika, ali taj „katolički“ biskup o tom múkom muči. Nego on se usudjuje papi uzvratiti, što ovaj švajcarskoj vladi spotiče, da je naime ugovor pogazila. Notorno je, veli Reinkens, da je ugovor

Digitized by Google

povriedjen sa strane papine, i da je papa čini dokazao, da njega principielno nikakov ugovor neveže. — To je bezobrazna kleveta, budući baš to notorno, da sveta stolica sveto drži ugovore, te samo onda nastoji ugovor novim ugovorom promieniti, kad onaj biva crkvi ozbiljno štetan. Ali to je jasno kano sunce, da moderna država principielno i praktički nedrži se obvezanom konkordati svečano sa sv. stolicom sklopljenimi. Napose to valja za Švajcarsku. Ali šta ćemo očekivat zagovor istini i pravici od Reinkensa, koj se usudjuje i to nijekati, što papa kori, da si naime civilna vlast prisvaja suditi o dogmah: kad svatko zna, da vlasti civilne u Švajcarskoj zabranjuju naučati u školi i u crkvi dogme vatikanske; da svećenike, koji te dogme naučaju, izbacuju, a namieštaju onakove, koji te dogme pobijaju; da ove na toliko štite, te su poradi takovih silom izagnali jednoga katoličkoga biskupa, Lachata, i sve svećenstvo čitave jedne krajine (jurske), koje je tvrdo stojalo, kô što je po zakonu božjem moralo, uz svoga zakonitoga pravovjernoga biskupa!

Onda nije čudo, što veli za progonstvo kat. crkve u Pruskoj, da tu država ništa drugo nečini, nego da hoće „saznati imena onih, kojim će dati prava i privilegija“!! To je dakle vas smisao pruskim političko-crkvenim zakonom, i to i ništa drugo nenamjerava vlada postići, pa se tomu svi katolici u Pruskoj tako tvrdo, uz tolike patnje otimlju! Pa takov čovjek da je apostol vječne istine, i to jedini apostol u svoj Njemačkoj! On je doista jedini apostol antikrstov, naučajući absolutnu pokornost u sviesti naprama državnim zakonom, koji po sudu svih pravih katolika, svih katoličkih biskupa, i same glave katoličke crkve idu na zator crkve Isusove. Onimi zakoni i onakovim postupanjem, veli dalje taj apostat, da države „sviestne si da u božanskom redu svieta repraesentiraju jednu moralnu ideju, čine samo svoju dužnost“!! Dužnost dakle goni prusku državu, da ono radi, što radi, t. j. da katoličku crkvu ništi. Očito je po tom, da bi se Reinkens samo veselio, kad bi u Njemačkoj nestalo svih katoličkih biskupa, i kad bi vlade njega jedinoga silom nametnule Isusovu stadu, da ga mrcvari i ubija, vunu striže, mesom se tovi, i tušćom masti. Dužnost je dakako vlade progoniti katoličke biskupe, jer kad bi se s njimi izmirila, postao bi Reinkens suvišan, te bi propale njegove tisuće talira. S ovoga gledišta dade se najbolje razumjeti ono protuslovje u nauku, ono podlo s jedne strane klevetanje, a s druge ulizivanje.

Upravo nam se gadi Reinkensov list dalje razpravljati, a bojimo se takodjer, da će isto čuvstvo biti u vriednih naših štiocih; s toga, premda nam preostaje još više nego polovina, stegnut ćemo sve u malo riečih. Reinkens nastoji ovdje, da odbije „grdne bludnje“ „ružno svetogrdje“ „mnogobrojne sablazni“, koje starokatolikom predbacuje papa. On brani svoj spis: „Nauk sv. Ciprijana o jedinstvu crkve“, za tim brani zakonitost svoga izbora, i odgovara na papino izobćenje. Iz svega toga, da mu svu cienu odmah previde štioci, dat ćemo samo nekoliko primjeraka. Reinkens uzporedjuje se sa sv. Pavlom, govoreći: „da Pavao nije učinio nikakva svetogrdja, za to, što se je Petru, koga je valjalo ukoriti, jer nije pravo postupao po istini, uzprotivio“; „Pavao da je kroz Isusa došao na apostolat, ne pako kroz Petra, pa ipak nije doslie palo nikomu u glavu tvrditi, da je Pavao „kano tat i razbojnik“ (kako papa Reinkensa zove). Za oboje citira Reinkens izrikom list sv. Pavla na Galaćane, pa ipak nije vidio taj nesretni apostat, koj drzko predbacuje sv. otcu i koncilu vatikanskomu, da su sv. pismo izkrivili svojim tumačenjem, — nije velimo vidio a baš u drugom poglavju, koje sam navodi: da je sv. Pavao, ponukom božjom došavši u Jerusolim onoj crkvi predložio svoje evangjelje, navlastito pako prvakom (apostolom), da morda, veli, netrčim uzalud, ili nisam trčao. Pa što biaše posljedica? Oni, veli Pavao, prvaci nisu mi ništa nadodali; nego usuprot vidivši da je meni povjereno evangjelje za pogane ko što Petru za židove; i pošto spoznaše milost, koja je meni dana, Jakob i Kepha (Petar) i Ivan, koji biahu stupovi, dadoše meni i Barnabi desnice da smo drugovi (dextras societatis), te mi da propoviedamo narodom, a oni židovom. Čovječe dakle, koj se s Pavlom sravnuješ i katoličkim biskupom nazivlješ, kojoj si crkvi predložio svoje evangjelje, i koji su ti ga biskupi odobrili? Nasljednik Petrov i svi ti ga katolički biskupi zabacuju, pa se ti još smiješ uzporediti Pavlu! Nadalje da dokažeš zakonitost svoga episkopata, veliš da Pavao nije došao na apostolat kroz Petra, dosljedno da si ti pravi biskup Isusove crkve, premda te nije papa postavio. Ali, je-li ti dao papa, je-li ikoj katolički biskup dextram societatis?! Istina u staro vrieme, na koje se toliko pozivlješ, nije papa sam neposredno postavljao biskupe svega svieta; ali tko je kada držan za pravoga biskupa, koj nije, bivši zaredjen za biskupa, dobio dextram societatis od glavnih crkava, a najpače od rimskoga pape?!

Reinkens uči tobože po sv. Ciprijanu, da je svaka crkva sa svojim biskupom takova odlučena cielost, te pojedini biskupi nisu odvisni od drugih, nego od jedinoga Boga, i ukupna crkva da nije nego samo jedinstvo u duhu. Papa dakle neima jurisdikcije nad svom crkvom božjom, nit je čitava ta crkva jedno vidivo organičko jedinstvo. — Te bulazni oprovrgavati netreba; ta tko i nije član katoličke crkve i nepozna njezina svega života i duha, to ipak znade, i Reinkens sám, premda biaše bogoslovac i profesor crkvene poviesti, nije pred godinom 1870. drugačije mislio, nego da je Isusova crkva vidivo, organizirano, živo tielo po svem svietu razšireno, komu je vidiva glava papa! Upravo ovomu divnomu organizmu dive se isti njegovi neprijatelji; nego bi ga htjeli razkinuti, da tako svu crkvu ubiju: pa gle! kukavni Reinkens svojim pamphletom hoće da im olahkoti posao!

Digitized by Google

Napokon Reinkens se češće poziva na tridentski koncil, gdje misli da mu je u prilog. No taj mu je koncil tako protivan, te ga moralno upravo ubija. A šta će biedan? Nepriznat ga u obće nesmije, kad ga je prije priznavao. Ta on je učinio opposiciju samo vatikanskomu koncilu, te je tobože član crkve katoličke predvatikanske. Dakle koncil tridentski, komu citira Reinkens can. 6. de sacramento ordinis Sess. 23., kaže odmah u sljedećem kanonu 7: „Si quis dixerit . . eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros: anathema sit.“ Kako će proti tomu kanonu Reinkens oprovrći ono, što njemu i njegovim svećenikom predbacuje papa: da su kano oni, qui aliunde ascendunt, t. j. fures et latrones; da se svetogrdno pačaju u službu svećeničku; kako će se braniti proti exkomunikaciji, koju nanj baca papa?! Nemože ni znanstveno ni pošteno; za to izvrće pismo i otce i historiju, te se samo lažmi i klevetami nabacuje. Ostavimo ga! Rieči njegove kojimi završuje svoj list, te kojimi prodiče mir — poslie svega što je biesan izrigao na papu i katolike — zvone kano rieči onih farizeja, za koje reče Gospodin: da dolaze pod ovčom kožom, a iznutra su vuci razdiraoci.

Reinkens je sebe i svoju sljedbu ovim svojim listom najbolje sam osudio. On je sbilja sobom ništa. Ali je ipak za nešta u ruci svoga gospodara, koj nije Gospodin Isus. I na to se nesmije zaboraviti. Namjera je neprijatelja, da satru tvrdi organizam katoličke crkve: da papu ubiju, crkvu na male česti razkomadaju, i slogu i jedinstvo biskupa raztepu, onda — bi brzo bili gotovi! Za to treba bditi i biti spremnim na borbu!

Dopis.

Iz Varaždina. U Rujnu prošla je godina dana, što se u naš grad iz Križone u Švajcarskoj dotepo evangelički propovjednik imenom Iselin. Poslalo ga pako misionarsko družtvo, da ovdje pribavi sekti evangeličkoj privržnika ili da se poslužim riečmi izvješća istoga družtva lanjske godine izdana, „da u ove krajeve — valjda u Hrvatsku — gdje usried kršćanstva pravo poganstvo vlada, on — doista smiešno — donese luč prave evangjeoske vjere.“ — S početka držao bi on svoja predavanja samo i jedino u stanu svome, a kasnije i po drugih kućah u gradu. Kad mu je napokon gradsko satničtvo dozvolilo, da može u području grada Varaždina držati svoje propovjedi, postade Iselin toli drzovit i bezsraman, da je od gradskoga poglavarstva uztražio, neka mu naznače dvoranu u ovdješnoj glavnoj katoličkoj učioni, gdje će onda javno svoja kriva načela i nauke razvijati. Nu to mu ipak, hvala budi Bogu, nedozvoliše.

No pitat ćete me, kakove-li imade taj čovjek slušatelje kod svojih prodika i odkuda on sam žive? Potrpite malo i na to ću vam odgovoriti. Predavanja njegova drže se sada po višeput na tjedan, svaki put u drugoj kući i ulici. Njegovih vjernikâ ili u obće protestanta neima u Varaždinu više nego-li trinajst, od kojih samo dvojica dolaze na njegova predavanja. Tko su dakle njegovi slušatelji? Tko drugi nego-li katolici? Sluša ga pako ponajviše učeća se mladež, koja mu i pjeva prije i poslie propovjedi, a svira mu na harmoniju jedan gimnazijalac, neznam pravo, petoga šestoga-li razreda. To baš nesluži na čast našim školskim zavodom, kada katolički gojenci njihovi pozitivno sudjeluju kod krivovjerskoga bogoslužja. To bi morali znati ravnatelji a napose katekete naših zavoda, pa bi mogli dà i morali strogo zabraniti povjerenoj si mladeži polazak tih večernjih skupština, kô što je to već i učinio u svojem području g. Crnić, kateketa doljno-realne i glavne učione. Nadalje dolaze na ote propovjedi njeke tudjim duhom odišuće, a sve što je domaće, sve što je hrvatsko preziruće plitkoumne ženske glave. Ove znade lukavi taj Iselin k sebi privući laskavim upravo smiešnim ponašanjem. Pa zato ga i hvale na sva usta, kako je uljudan, ljubezan i kako znade čuvstveno govoriti. Čovjek bi ote ponjemčane Hrvatice jošte mogao izpričati, da neimadu u mjestu kod Ursulinka izvrstnoga njemačkoga propovjednika, s kojim se Iselin ni s daleka mjeriti nemože. Nu znati morate, da naš njemački propovjednik nije Niemac već rodjeni Varaždinac; a ta izrodjena ženskadija voli slušati tudjinca nego-li domaća čovjeka.

Odgovorit mi je jošte na drugo pitanje, odkle najme taj propovjednik sama sebe uzdržava? Iselin vuče od družtva misionarskoga u Križoni godišnju plaću od 600 for., a osim toga daje mu isto družtvo znatnu svotu za izdavanje knjižica, što ih dieli medju ljude naročito opet medju omladinu. U tih vam se knjigah pripoviedaju pripoviesti, iz kojih se može doći na zaključke protivne poglavitim člankom vjere katoličke. Medjutim o tom dosta. —

Nemogu propustiti, da vam tom sgodom nenapomenem jošte nješto, što se je ovdje ovih dana dogodilo, te je medju katolici ovoga grada probudilo veliku senzaciju i pravednu uzrujanost.

Na sam Božić slavilo se vanrednim sjajem u ovdješnjom židovskom hramu vjenčanje njekoga iz Beča došavšega činovnika, koj se je kao katolik dao po židovskom rabineru u Beču — čudite se ljudi — obrezati, da se može s jednom ovdješnjom židovkom vjenčati. Opet doista krasan dokaz, kamo čovjeka može dovesti strast putena i pohlepa za novcem. Pak taj čovjek, da tim bolje pokaže priezor svoj prema vjeri i crkvi katoličkoj, daje se vjenčati na najsvečaniji dan kršćanstva, na Božić u očigled bezbrojnih kršćanâ! —

Žalim od srca, što vas nisam mogao o boljem izviestiti; a i to o čem sam napisao, neka nas sjeti, da su već nadošla ona vremena, koja je prorekao apostol naroda: „venient lupi rapaces non parcentes gregi“, i

Digitized by Google

da se stoga svaki katolik, a tim više svećenik imade boriti za istinu i pravicu, ako želi, da bude jednoč kao valjan borioc nagradjen od Gospodina. —

B — — r.

Viestnik.

Zagreb. Izviestno javljamo, da je ustrojeno novo družtvo u Zagrebu pod imenom „sv. Cirila i Metodija“, komu je svrha pomagati katolike obojega obreda na iztoku u podizanju crkava i škola. Pravila družtva već su potvrdjena, te je 21. pr. mj. izabrano jur osrednje upravno vieće, kano i odbor za zagrebačku nadbiskupiju, budući da će se ustrojiti i diecezanski odbori. Pokrovitelj družtva je preuzvišeni gospodin nadbiskup Josip Mihalović, koj je u to ime već dao 500 for. Glavni predsjednik družtva je g. Alojsij Boroša, začastni kanonik svetoga otca. Zagrebačkomu diecezanskomu odboru jest predsjednik Dr. Stjepan Spevec, prof. pravâ, podpredsjednik g. Ivan Pliverić, prevendar, tajnik g. Cvjetko Rubetić, kateketa, blagajnik Dr. Uhliř, prof. realke. — Da je družtvu svrha plemenita, kaže sama stvar.

— Veleč. g. Stjepan Harabajsa, župnik u Šišincu, postao je podarkidjakonom kotara pokupskoga. Dne 7. o. m. umro je Josip Mesić, župnik u Gaju.

— Iz hrvatskoga Gradca dobismo sljedeći dopis: Na mlado ljeto imasmo mi Gračani riedku sreću: bijaše medju nami preuzv. g. Josip Mihalović, nadbiskup zagrebački. Njegova preuzvišenost služila je u osam sati tihu svetu misu. Crkva župna bijaše dubkom puna, mnogi bo župljan gradački htjede biti kod sv. mise koju mu služaše njegov duhovni nadpastir. Sigurno će se te osobite duhovne radosti mnogi od mladjih i pod stare svoje dane sjećati, da je naime na ovo mlado ljeto prisustvovao sv. misi svoga nadbiskupa. No kako naš nadbiskup negleda samo, da pribavi svojim vjernim duhovne radosti, već da jim i materijalnu pomoć pruži, tako je evo i ovdje izim duhovne radosti i materijalnu pomoć ovcam svojim pružio: župnoj crkvi poklonio je 100 st. a. vr. da se nabavi novi kip prečistoga začeća; učiteljkam milosrdnicam poklonio je 50 st. sbog marljivosti njihove u obučavanju djevojčica; školskoj marljivijoj mladeži 25 st. u srebrnom zvonećem novcu, i napokon učenici, koja se je Njegovoj preuzvišenosti u ime svojih suučenica za taj dar zahvalila, posebice 5 st. Plemeniti taj čin duhovnoga nadpastira našega zaslužuje, da mu pučanstvo ovo iz dna duše posebice te javno želi sretnu ovu novu godinu. Providnost Višnjega krepila ga, da uzmogne otčinskom svojom brigom raditi još dugo vremena za vječnu i vremenitu sreću svojih ovaca!

— Piše nam iz turske Hrvatske prijateljska ruka, da Turci, i sami oni koji su na vladi, katolicizam upravo preziru i očevidno pogrdjuju. Ali ima i gorja nevolja, a to su ljudi, koje je gradnja željeznice onamo dovukla iz svih krajeva svieta. Ovi pred ondješnjim svietom prave ruglo od popova, fratara, mise, izpoviedi, posta itd. Najpače pako izsmijavaju papinu nepogrešljivost. Ali nas uvjerava dopisnik, da neće ovoga vieka zavesti onoga vjernoga puka, jer je u vjeri čvrsto utvrdjen. — Neće dakako, ako pastiri bdiju, i tim svjestnije, uztrajnije, požrtvovnije rade, čim je veća pogibelj!

Beč. Plodovi nove škole postaju od dana do dana sve to brojniji i sve to trpči. Ne samo po gradovih nego i po selih divlja mladež, da je groza. Kako i nebi, kada se iz škola izključuje Bog, koj jedini čini čovjeka pravo kriepostnim. Čujte, što se je nedavno dogodilo u selu Tattendorfu blizu Beča. Dodje u školu predsjednik mjestnoga školskoga vieća. Videći u pročelju križ, zapovjedi, da se onamo metne slika careva, „a toga — pokazivaše na križ — možete objesiti u kut.“ U drugom selu blizu Beča posla župnik, i to medju urom, diete kući po katekizam, koj bješe zaboravilo. Prosvietljeni učitelj, nemogući trpiti toga nereda, premda se je diete za časak povratilo, pozove župnika na račun, kako se je on mogao usuditi diete poslati kući po katekizam. Prije su sve školske knjige stajale na učiteljevu stolu. U novije vrieme metao je učitelj katekizam uvjek na prozor. Zapitavši ga župnik za uzrok, odgovori mudri učitelj: „to biva za dokaz, da je škola odieljena od crkve, i on se toga čvrsto drži.“ Samo dalje.

Poznanj. Pošto su mu svu pokretninu oteli i prodali, pošto su mu sav dohodak uzkratili, odsudiše nadbiskupa Ledochovskoga opet na 16.000 talira. On više neima ničesa, nemogu mu ništa uzeti, zato će morati u zatvor s njim. Čuje se, da je takov nalog već i dan, da se prvom prilikom izvede. Vidjeti ćemo.

Oglas godišnje skupštine. *Družtvo svetojeronimsko* za izdavanje pučkih spisa u Zagrebu obdržavati će dne 22. Siečnja o. g. u jednoj dvorani ovdješnjega nadbiskupskoga sjemeništa, počamši točno u 10 u jutro, svoju godišnju skupštinu, na koju se članovi uljudno pozivlju. Zadaća je ovomu družtvu tako plemenita, te neće nijedan prijatelj našega puka, komu je ikako moguće, truda požaliti, da ju u skupštini svojim savjetom i glasom uspješi.

Odbor družtva svetojeronimskoga.

Javna zahvala. Na liepoj božićnici, kojom je družtvo za vječno klanjanje presvetomu oltarskomu otajstvu župnu crkvu veleševačku k prošlim božićnim blagdanom nadarilo, pokloniv joj jednu kazulu i 3 korporala, izriče ovim u ime svojih župljana, i u svoje ime najsrdačniju hvalu

Gjuro Matosović,
župnik veleševački.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 3.] U Četvrtak, 15. Siečnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Ruske osnove za uništenje katolicizma u Poljskoj.

Dr. Josip Rieger.

(Konac.)

9. Sastavitelji osnove — jer na kraju treće glave izpoviedaju, da ih je više to crkvenjaka to laika, i da je njihovu osnovu pohvalila i duhovna i svjetovna oblast — pošto su onako crno naslikali katoličku crkvu u Italiji, Francezkoj, Austriji i Njemačkoj, tuže se, da je u Ruskoj puno gore, da se ondje preziru i pogrdjuje oni, koji prelaze u skizmu, da tamošnji katolici umiju na osobit način „predobiti duše“ te ih po svojoj volji ravnati. A što je tomu zlu krivo? Što je uzrok, da katolicizam na tako čvrstih nogu stoji u Ruskoj, dočim se drugdje ruši? A što drugo nego „papinstvo.“ Jer evo kako umuju diplomati ruski. „Moralna sila papinstva spaja latinski kler u cielost, čini iz njega samostalnu silu, samostalan organizam u državi, koj je i družtvu škodljiv i ruskoj stvari pogibeljan.“ Ali papu priznavaju i one države, za koje su pisci osnove malo prije rekli, da u njih katolicizam neznači mnogo. Osnova odgovara na to, „da latinska crkva uživa u Ruskoj veliku slobodu, i da je njezin savez s papom mnogo tjesniji nego u drugih katoličkih zemljah.“ No toga do sada nismo znali. Ali što ćemo, stvar je u životn obična, kada popušća istina, da se ljudi kušaju i na očitu laž uprieti.

Ako ćemo pisce osnove dalje pitati, u čem li stoji ta izvanredna sloboda, koju uživa katolička crkva u Ruskoj, oni će nam i na to znati odgovoriti. Oni će nam najme reći, „da se je ruska vlada lišila prava imenovati biskupe, da papa ima najpače medju selskimi svećenici svojih agenta, da biskupski konsistoriji imaju značaj despotičkih institucija srednjega vieka, gdje je sve tajno, kamo nesmije doprieti oko laika.“ Koliko izreka toliko nesmisla! Ruska se je vlada lišila prava imenovati biskupe, a tko joj je to pravo dao? Imenovati biskupe nemože nijedan laik, nijedan vladar, ako mu toga prava nepodieli vrhovna glava crkve, te u takovu slučaju imenuje vladar biskupa ne po svojem vlastitom pravu, nego tek s dozvolom apostolske stolice. A što se tiče papinih agenta u latinskom kleru, to je nepristojna potvora. Kano što svaki pošten katolik, tako ljube svetoga otca i poljski svećenici, ali zato netrebaju biti njegovi agenti. Napokon što se govori o biskupskih konsistorijih, to je tako očevidna neistina, da je nejedanput prosvjedovala sveta stolica, da su se ne jedanput potužili biskupi, što su njihovi konsistoriji postavljeni pod nadzor ruskoga činovnika, koj nad njimi gospoduje.

Budući dakle da je papinstvo svemu zlu krivo, nije druge, ono se mora ubiti. „U bitnosti su katolička crkva i pravoslavna jednake, razlike su neznatne, a s vremenom mogle bi posve nestati. Škodljiva je u katoličkoj crkvi samo ideja papinstva, njegova odlučenost i samostalnost. Škodljivo je, što latinizam mienja božanski zakon, što se papa imenuje Bogom. Zato se mora uništiti ideja papinstva, vlast crkvena i njezine uredbe moraju se prilagoditi duhu vremena i interesom državnim, jednom riečju: nestati mora latinske crkve, da se na njezinu mjestu sagradi slavsko-katolička.“ Tim je jasno izrečena prava namjera ruskih diplomata: pretrgnuti s Rimom posve i podignuti neovisnu narodnu crkvu.

Nije potrebno na pose spominjati, kako i današnja Njemačka na tom radi, da odstraniv, kako vele, romanizam, osnuju njemačko katoličku crkvu, koja ima sada svoga posebnoga biskupa u nesrećnom heretiku Reinkensu. Odavle dolazi, da poput Pruske i ostale njemačke države

Digitized by Google

Reinkensa javno priznavaju zakonitim biskupom, pošto je prisegao na njihov ustav. Nego čudno je, kako su ljudi tako kratka vida te nevide protuslovja u tom, ako se „katoličkom“ crkvom imenuje što se na pojedini narod ograničuje. Vi možete nasiljem iz katoličke crkve učiniti državnu instituciju, robkinju države, da njezine namjere promiče, ali katoličke crkve nemožete ustrojiti bez njezina središta, rimskoga pape. Ozovite dakle crkvu od Rima odciepljenu „državnom“ crkvom, ali ju prestanite imenovati „katoličkom.“

10. Jer je papa sjedinjenju najviše na putu te se s toga mora i ideja papinstva uništiti, kako će se taj posao izvesti? Na to se pitanje podaje u predzadnjem, četvrtom, poglavju našega spisa odgovor. To poglavje počima ovimi znamenitimi riečmi: „Djelo sjedinjenja ima se tako izvesti, da u svoj Ruskoj, izuzam kraljestvo poljsko, neostane niti jedna jedina latinska crkva, niti jedan jedini svećenik, koj bi priznavao ugled papin.“ Zašto se izuzima maleno, ugovori godine 1815. stvoreno poljsko kraljestvo, to smo već gore (6) rekli.

Uništiti sve latinske crkve, učiniti, da nebude niti jednoga svećenika, koj bi priznavao ugled papin, to nije lahak posao, kad je poljski narod „fanatički pobožan“, kad je ugled poljskoga svećenstva tolik, da ga narod „sliepo sluša.“ Koja će se dakle sredstva upotriebiti, da se postigne tako težki cilj? Hoće-li može biti ruska vlada izdati zapovjed, da se sve latinske crkve ili zatvore ili u skizmatičke pretvore, da se svi svećenici, koji se nebi htjeli odreći ugleda papinoga, u tamnice bace ili u Sibiriju odpreme? Bismarku se takova sredstva ljube, no ruska je vlada drugoga mnienja. „Nasilnim uništenjem pobudila bi se samo pozornost, trajni uspjeh može se polagano tek napredujućom i zrelo promišljenom reformom postići.“ A niti te reforme nesmiju poteći od vlade, jer „ruskoj vladi nedopušća njezina čast, početi radikalnu reformu latinske crkve u Ruskoj.“ Tko će ju dakle početi? Oh, tko drugi, nego sam „fanatički pobožni“ narod. „Puk mora vlastitom rukom sbaciti jaram papin, mora učiniti kraj njegovu uplitanju u vjerske poslove. mora raztrgati veze, koji spajaju papu s klerom.“ Sramotne himbe! Dakle vladi nedopušća čast započeti reformu latinske crkve u Ruskoj, nego ju „mora“ početi narod sam. Zar se nepriznaje timi riečmi, da narod nije voljan učiniti ono, na što se istom prisiliti m o r a? A tko će učiniti te će narod „morati“ jaram papin sbaciti? Tko drugi nego onaj, koj može narodu reći „ti moraš“, tko drugi nego vlada?

Stvar je dakle tako osnovana. Napraviti će se adresa na cara, a tu će adresu katolici „morati dobrovoljno“ podpisati. Što se adrese tiče, ona se mora mudro sastaviti, da neuvriedi odviše čustvo katolika. „Nesmije se taki govoriti o s j e d i n j e n j u — katoličke crkve s ruskom — nego radje o s l o g i ili o s a v e z u Isto tako nevalja niti glede pape odmah posve otvoreno govoriti.“ Kazati će se dakle u adresi, da su neke zle osobe, navlastito neki duhovnici, koji su oskvrnuli sveta mjesta poniziv ih na mjesta bezbožnih agitacija, katoličku crkvu vrlo kompromitirale. Njihove političke dužnosti sile ih kano gradjane i vjerne podanike očitovati, „da ostaju istina vjerni temeljnim istinam svoje crkve i da priznaju papu glavom u duhovnih poslovih, ali mu nemogu dopustiti pravo miešati se u crkvene poslove u Rusiji. Za to predlažu, da se rimsko katolička crkva od sada imenuje slavsko katolička. Nadalje mole, neka se ustanovi katolička sinoda ili slična kakova vrhovna oblast s drugim imenom, koja će upravljati crkvu i birati biskupe. Ovako izabrane biskupe potvrdjivati će jedino car.“ U istoj će se adresi zajedno prositi, da se provisorno imenuje odbor od duhovnika i laika, ali tako da će laika biti brojem više nego duhovnika. Taj će odbor imati pravila ustanoviti, po kojih će se crkva preustrojiti, kako je to potrebno. Potvrdi-li ta pravila car, onda ona svakoga katolika vežu, i to tako da će se odpornik smatrati neprijateljem države, te će s toga morati u stanovito vrieme ostaviti Rusku. Pošto se je na dalje reklo, da slavsko katolička crkva želi s ortodoksno katoličkom živjeti u bratskoj slozi, završiti će se adresa ovako: „Podpisani žele kano vjerni podanici vašega veličanstva, samovladara ciele Ruske, sve dužnosti svoje vršiti, kako se to pristoji pravomu Rusu, koj domovinu svoju ljubi te u njoj jedinoj vidi zalog sreće za sadašnju i za buduće generacije.“ — Kako se iz toga nacrta vidi, imala bi se adresa zbilja „mudro“ sastaviti, kad se nebi, kako to uvjek biva, laž u vlastite mreže zaplela. Kako mogu za Boga reći, da priznaju papu glavom u duhovnih stvarih, kad mu u istom redku poriču pravo miešati se u poslove katoličke crkve u Ruskoj? Kako mogu reći, da ostaju vjerni temeljnim istinam katoličke crkve, kad faktično zabacuju onaj ugled, koj je u katoličkoj crkvi najviši sudac u vjerskih pitanjih? A kad niti to nebi dosti jasno govorilo, ona prošnja, da se ustroji katolička sinoda kano vrhovna oblast u vjerskih

Digitized by Google

poslovih, najočitije svjedoči, da se ima katolička crkva posve odciepiti od Rima.

Naši će se štioci lahko sjetiti, kako je ovoj osnovanoj adresi na dlaku slična ona „državnih“ katolika u Njemačkoj. I oni izpoviedaju, da žele ostati vjerni sinovi katoličke crkve, samo nemogu vidjeti, da su okovi svibanjskih zakona na škodu slobodi katoličke crkve; oni priznavaju katoličke biskupe pastiri stada božjega, samo kude njihovu budnost i revnost, koja čini, da oni žrtvuju sve što imaju, ako uztreba i slobodu svoju, samo da niti jedna njihova ovca netrpi štete na duši. Ako ruski katolici drže papu glavom katoličke crkve, kako mogu poricati mu pravo miešati se u duhovne poslove ruskih katolika? Ako njemački državni katolici drže biskupe pastiri stada Isusova, kako su mogli proti njim se podignuti?

11. Nego kako će se pod tu adresu sabrati „dobrovoljni“ podpisi, kada je plemstvo, kler, i prosti puk protivan ruskim idejam? Naši diplomati nisu niti na tu točku zaboravili. „Gdjekoji upravitelji biskupija, pišu oni, i gdjekoji kanonici nastojati će zapriečiti uspjeh te osnove, te neima dvojbe, da će ona propasti, ostanu-li ovi u svojih službah. Većina svećenika neće htjeti podpisati bez privolje svojih biskupa. Prije dakle nego se počmu sakupljati podpisi, moraju se ti biskupi i prelati pozvati u Petrograd, na primjer kano članovi katoličkoga kolegija. Tu će im se nešto naložiti, česa neće moći izvršiti, i to će biti prilika prognati ih u nutrinju zemlje ili izvan države. Na njihovo će se mjesto moći imenovati muževi, koji su dokazali svoju naklonost ruskoj stvari te je njihov podpis siguran. Što se tiče drugih prelata i kanonika, za koje se dvoji, hoće-li htjeti podpisati, oni se mogu imenovati garnizonskimi župnici za sibirsku ili kavkasku vojsku, ili im se pako može učiniti predlog, da ostave Rusku.“ Dakle s puta se imaju maknuti pod kakovom već god izlikom oni prelati, koji nebi htjeli podpisati izdajstvo svoje crkve. A ima-li u Ruskoj biskupa, koji nebi oklevali podpisati adresu? Osnova je samo za jednoga, biskupa u Vilni, sigurna. „A dva su biskupa posve potrebna, da podpišu adresu, jer se barem dva zahtievaju, da rede nove biskupe, kojih papa ne samo neće potvrditi, nego će ih bez dvojbe izobćiti.“ A gdje će se barem ta dvojica uzeti? „Mora se gledati, da papa nekoliko dobro mislećih biskupa potvrdi. Nepodje-li to za rukom, neće biti težko namaknuti ih iz Češke ili Moravske, gdje, kako je poznato, više njih husitički smišlja.“ No u tom su se računu mudri diplomati ruski grdo prevarili; jer niti će oni papu na liepak navabiti, niti će iz Češke ili Moravske dobiti husitičkoga biskupa s toga najprostijega razloga, što neima niti u Češkoj niti u Moravskoj nijednoga husitičkoga biskupa. Nego zato se ipak netrebaju bojati, jer ako sve žice popucaju, moći će se pozvati ili janzenistički biskup u Deventeru ili starokatolički Reinkens, oni će im sigurno tu ljubav učiniti. Značajno je, kakov se savjet daje župnikom, da dobiju što više podpisa. Svjetuje im se, neka cielu stvar tako predstave, da se tu radi samo za dobro crkve, jer se tim misli opet u crkvu privesti one, koji su samo prisiljeni prihvatili caroslavje. Kada se na ovaj način sabere do pol milijuna podpisa, onda će se izabrati deputacija duhovnika i laika, koja će adresu podastrieti njegovu veličanstvu, te ga zamoliti, neka se odazove prošnji zapadnih provincija.

12. Da će se njegovo veličanstvo molbi milostivo odazvati, o tom nemože biti dvojbe. Onda će car imenovati polovicu članova za odbor, koj će izraditi pravila za preustrojenje katoličke crkve, a polovicu kaptoli i puk. Osnova nezaboravlja naznačiti posao, kojim će se baviti odbor. Najprije će organizirati biskupije, valjda umanjivši njihov broj, da ih bude lakše popuniti. Sjemeništa će prestati te će mjesto njih kandidati svećeničtva morati sveučilišta polaziti. Baš kano što u Njemačkoj, da može vlada bditi nad učitelji bogoslovja. Svršivši nauke, neće se moći zarediti nego tko podpiše deklaraciju. Svršivši taj posao podieliti će odbor metropoliti vlast nad svimi katoličkimi biskupi u Ruskoj. „Jer, umuju pisci osnove, ako se papa smije imenovati nepogrješnim namjestnikom Kristovim, zašto nebi odbor u ime puka mogao komu podieliti vlast riešavati sva pitanja, zbog kojih se danas valja obraćati na papu?“ Kako mudro! Kada se sve to učini — tomu će dakako trebati mnogo vremena — onda će se raditi o tom, da se dokine celibat, da se latinski jezik u liturgiji zamieni ruskim.

Kada se sve te reforme uvedu u život, onda će se pokušati, nebi-li se dale sjediniti sve kršćanske religije. S toga će se sazvati „kršćanski sabor“, na koj će biti pozvani pravoslavni, anglikanci, janzeniste, luteranci, kalvinci, a sada sigurno i staro katolici. Osim toga pozvati će se i katolički biskupi iz Poljske, Češke i drugih slavjanskih zemlja. Glavna će zadaća sabora biti: tražiti način, kako bi se dale sve kršćanske religije u jednu stopiti. Ako se to nebi dalo, postignuti će sabor barem sjedinjenje medju pravoslavnom i slavsko katoličkom crkvom. Drugimi riečmi na tom će se sa-

*

Digitized by Google

boru odzvoniti katoličkoj crkvi spojivši ju posve sa skizmatičkom.

I tim nacrtasmo u kratko obie osnove za uništenje katolicizma u Poljskoj. One su nov dokaz, kako paklene sile i javno napadaju i potajno ruju, da sruše zgradu crkve Isusove. Da je crkva djelo ruku ljudskih, ona tolikim i tako silnim neprijateljem nebi mogla odoljeti; ali nju je utemeljio i nju brani onaj, koj je rekao: nebojte se, ja sam pobiedio sviet. Strašni su valovi, koji se dižu proti crkvi božjoj; strašna je bura, koja na sve strane proti njoj biesni: valovi će možda mnogoga odvažnoga borca poklopiti, bura će može biti gdjekojega odnieti; ali mi se ipak nebojimo, nego se uzdamo u onoga, koj je pobiedio sviet, uvjereni, da će i taj put crkva božja na grobovih neprijatelja ovojih posaditi slavodobitnu zastavu. Budimo sdvažni borci, da postanemo dielnici toga slavja!

Inkvizicija.

(Historička crtica. Priobćio *R. F-ć.*)

Premda prosvietljeni devetnaesti viek u strašila nevjeruje, to ima ipak i za nj strašila, koja ga usried biela dana kao ludo diete plaše, a medju timi strašili jedno od najstrašnijih biti će po svoj prilici grozno ime: „inkvizicija.“ Da je tomu tako, posvjedočiti će svatko, tko ima zgode samo ponešto obazrieti se po današnjih novinah i časopisih, pak je u najnovije vrieme takodjer jedan od prosvietljenih hrvatskih učitelja, koj je valjda poviest inkvizicije proučio iz M. V. Feréalova romana „Die Geheimnisse der Inquisition“ počeo plašiti djecu našega vieka tom strahotom. Znajući, da je ne samo on, nego da jih ima na hiljade, koji o inkviziciji buncaju, premda neznaju što je inkvizicija; pak znajući još, da mnogi sve primaju, što je proti crkvi napisano kao najsvetiju istinu: zato ćemo mu evo protumačiti, što je inkvizicija bila, protumačiti mu čitav njezin tečaj, pak mu ju predočiti u pravoj njezinoj slici — pa nek znade, što mu strah valjade!

Glasoviti, svemu učenomu svietu poznati janzenista Pascale, koj sjegurno nije bio pristran prijatelj katoličkim ustanovam, piše u jednom svom djelu ovako: „Katolička crkva, ta čista zaručnica Kristova, toliko zazire od krvi, da one, koji su štogod (neposredno) smrtnoj osudi kojoj doprinieli, nesposobnimi smatra za crkovnu službu; ona doduše prolieva krv svoju za druge, ali nikada neprolieva tudje krvi sebi u prilog; ona se osobitim načinom plaši umorstva, smatrajući čovjeka priličnikom onoga Boga, komu se ona klanja, smatrajući ga pravim djetetom božjim, ili bar takovim, koj može djetetom božjim postati.“

Ljudi, koji u pojedinih papah, biskupih i svećenicih crkvu smatraju, ili barem crkvu za svaki necrkveni i nećudoredni čin njezinih predstavnika odgovornom čine, takovi su ljudi mnogo nepravedniji, što se tiče crkve, od ovoga čuvenoga pisca, koj je, reko bih, život svoj svršio u boju proti crkvi. Život i nedjela onih crkvenih glavara i osoba, koje se silom uturiše na pastirsku stolicu katoličke crkve, koji zaručnicu Kristovu pohuliše te poput grabežljivih vukova stado Isusovo izkrvariše — i mi ćemo rado priznati, da su se takove nemani gdjekad i na visoka mjesta uzpeli — smatraju se po sudu nebrojenih ljudi neizbrisivom ljagom te dokazom proti nepogrešljivosti i božanskomu izvoru crkve.

Nu neimamo-li iz ovih činjenica upravo protivno zaključiti? Crkva je ovakova nasilja s negodovanjem podnašala, ona je takove vukove smatrala svojimi najljućimi neprijatelji, koji su tim pogibeljniji, čim su se više uzpeli. Svi nam se takovi moraju, ma baš i sjali u apoštolskom ruhu i grimizu, prikazati kao neprijatelji crkve; nu njihov život može toli slabo okaljivati crkvu, koliko je slabo okaljalo izdajstvo Jude skup apoštola. To je ono stanovište, na kom stoji crkva proti takovim nimrodom prošlih vjekova; pak s ovoga stanovišta odbacuje ona — i punim pravom — od takovih počinjena griešna djela njim samim u obraz.

„Crkva nije nikada tudje krvi prolila sebi na korist, ona se osobitim načinom plaši umorstva“, tako misli svaki dobro podučeni kršćanin, a u toj ga misli utvrdjuje i poviest. Nu čitamo-li pripoviedke, koje nam neprijatelji crkve pripoviedaju, tu ćemo dakako svašta čuti o mučilih i tamnicah, o lomačah i stratištih, koja je tobož crkva podigla, da utvrdi svoju moć; tu je prije svega inkvizicija, koja nam se opetovano spočitava kao nepobitan dokaz, koli se je silno rimska crkva okaljala nevinom krvi. Pak kad je već običaj onako govoriti, košto je čovjek čuo da drugi govore, to si mnogi prosvietljenici utuviše u glavu, da sve, što se god ob inkviziciji piše, mora biti sveta istina. Malo jih se, i to tek u novije vrieme, usudilo ob inkviziciji mirnije pisati; još manje jih inkviziciju kao iz duha onoga vremena proteklu braniti. Glasoviti Hefele i de Maistre skinuše toj nemani napokon strašnu krinku te ju prognaše nágu sa crkvenoga pristaništa, u koje ju necrkveni pisci ugnaše, opet onamo, kamo i spada. Ali kao što spada na bon-ton Isusovce huliti i grditi, isto tako spada još i sada na bon-ton crkvu porad inkvizicije proklinjati. Većina jih huli Isusovce, a nezna za što; valjda za to, što je druge tako čula. Još jih mnogo veća većina proklinje inkviziciju, bilo što je nepoznaje, bilo što ju zamienjuje sa policijskim sustavom srednjega vieka, sa državnom inkvizicijom, koju pozna tek iz knjiga Llorente-a, Rotteka, Pfaffa ili kojega drugoga mračnoga povjestnika.

Neobaziruć se za sada na ćudoredno znamenovanje tih pisaca, mislimo ipak, da bi svakomu, kojemu je iolice stalo do istine, morala već iz istih ovih protu-inkvizicionalnih spisa zasjati luč u razumu, da ima medju inkvizicijom razlike, kao što je ima medju crkvenom disciplinom

Digitized by Google

državnom policijom, jednom rieči: da ima crkvena i državna inkvizicija. Ova će se razlika namah vidjeti.

Mi ćemo se u tom poslu namjerice manje obazirati na apologetične spise Hefeletove, de Maistr-ove ili Milnerove te ćemo se više osvrtati na poviest inkvizicije, kako ju napisaše protivnici njezini, naročito na spise Llorenteove, Dellonove i druge.

Svi crkvi neprijateljni povjestnici priznavaju, da je inkvizicija papâ neizmjerno blaža bila nego-li inkvizicija državna. Posve se drugčije postupalo u Rimu nego-li u Španiji, te se unatoč svim predsudam i pristranosti neda tajiti, da je obstojala jedna crkvena inkvizicija, kojoj nije bilo druge namjere, nego čuvati čistoću vjere i crkvenoga nauka te koja je ovu zadaću, prilagodiv se duhu vremena, kako je naravno biti i moralo, vršila, koja još i danas u Rimu i kraj biskupskih siela obstoji i obstojati mora, dok bude katoličke crkve na ovoj zemlji. Ta se inkvizicija nije nikada „okaljala krvlju.“ Nu neda se, niti se je ikada moglo tajiti, da je obstojala državna inkvizicija, koja sa crkvom neima ništa, baš ništa posla, koja je dapače stajala u opoziciji sa crkvom. Prije svega budi samo o crkvenoj inkviziciji govor.

Ova inkvizicija ima izvor posve častan, koj siže tja u vrieme Spasitelja, koj zapovieda, da se oni, koji crkvu neće da slušaju, imaju smatrati pogani i publikani. Apoštol Pavao izobćuje rodoskvrnca (I. Cor. V. 1—5); Petar kazni smrću (Act. V.); na sličan način kazni Pavao Elimu čarobnika sljepotom (Act. 15. 11); Hymenej i Philet budu izobćeni moćju apoštolske službe i dužnosti, da se proti onim, koji čovječje najveće dobro, vjeru, nauk i čudoredje nogama gaze, strogo postupa. Uslied ovakove, od Krista joj dane moći, rabila je crkva u apoštolsko vrieme tek duhovni mač, premda bi po primjeru apoštolà i vecu strogost bila upotriebiti mogla. Ova blagost prama zabludjelim prosieva i kasnije iz pisama sv. otaca; progonstvo bijaše najveća kazan od vremena Konstantina Velikoga; pak ako je Ithacij i hotio, da se krivovjerac Priscilijan na smrt odsudi, to su ovu osudu ipak zabacili glavari crkveni kao okrutnost te su korili Ithacija. *)

Nu crkva vodi i izvanjski život te joj je cilj, da u savezu s državom što više promiče vremeniti i duhovni boljak svojih članova, da promiče carstvo božje na ovoj zemlji, da odbija navale neprijatelja njegovih, te ako uztreba, da jih i pedepsa. Pod Konstantinom, Theodozijem i Valentinijanom III. dohvati crkva prilično taj svoj cilj, pak s toga i jest država onda krivovjerce kaznila kao krivce ogriešivši se na njoj samoj, kao krivce ogriešivše se na postojećem redu i ćudoredju, izključiv jih iz državnih službа i oduzev jim gradjanska prava. Često htjedoše revni carevi mašiti se oružja (arijanski carevi Konstancij i Valens učiniše to i bez crkve i proti njoj), nu isti Llorente priznaje, da je crkva uvjek blaže mislila i careve što se je više dalo od takova postupka odvraćala.

Putem theokratične ideje Grgura VII. stupiše država i crkva u toli uzak savez te su reć bi jedno tielo sačinjavale i što se je jedne ticalo smatrala i druga svojom stvarju. To uzko zajedinstvo države i crkve ležalo je u smieru onoga vremena — da-li na korist crkve ili ne — nećemo ovdje da razpravljamo.

Sve štogod do 12. stoljeća ob inkviziciji čitamo ili čujemo, nije ništa drugo, nego vršenje one apoštolske dužnosti, uslied koje crkva ima čuvati čist nauk svoj i ćudoredje svoje poukom i kaznom, ali uvjek bez kazne smrtne. Mi ovdje ništa nečujemo o „krvavih tribunalih.“ Ova dakle inkvizicija nemože biti ona „grozovita orgija“, koju je crkva Španiji naprtila, kako Voltaire u svom Tartuffu biesno uznesen pjeva. Da dakle tu neman od inkvizicije tu „kćer pakla i gluposti“, koja je „narode u dim lomača zagalila“ i „zemlju potoci krvi napojila“ nadjemo, valja nam poći malko dalje u poviesti. Pak tko bi to vjerovao, početak toj toliko opjevanoj i prokinjanoj inkviziciji nalazimo u vremenu vladanja toli slobodoumnoga i toli proslavljenoga Hohenštaufovca Fridrika I. — Ova je bistra glava uvidjela jasno, da protusocijalni nazori novih Manikejaca (Kathara) nesamo priete crkvenomu nauku, nego da je ujedno i državi odzvonjelo, ako njihovo ćudoredje uhvati čvrsta korjena u narodih krune Fridrika I. Po istom pravu, po kom i sad još države buntovnike progonstvom, tamnicom, dà istom smrću kazne, pozvaše papa i car sinodu u Veronu, koja je uslied pribića i privolje careve ujedno državnim saborom bila, te zaključiše, da se ti razkolnici imadu izobćiti, istom ako nebi htjeli krivi svoj nauk opozvati, imali bi podpasti sudu državnomu. Nadalje imali bi biskupi svake godine one krajeve, u kojih bi znali, da ima ovakovih razkolnika proputovati te putem četiriju zaprisegnutih ljudi razkolnike prijaviti te jih pod iztragu staviti. Sva poglavarstva imala bi pod zakletvom obećati, da će zaključke proti tim razkolnikom te izrečene nad njimi kazne točno ovršiti. Ovdje se dakle po prvi put čita o nekom inkvizicionalnom sudištu, te smo po tom tek u 12. stoljeću (1184.) odkrili izvor toj toli strašnoj inkviziciji. Od sada se i sbilja češće čita o kaznah, izrečenih nad razkolnici državnomu sudu predanimi, koje su kazne dakako i smrtne kazne biti mogle. Ali je tim ujedno crkva jasno zasvjedočila, da ona nikoga na smrt neosudjuje, predavši ga državnomu sudištu, pače ona je svakoga, koj bi neposredno kod takove smrtne ovrhe sudjelovao, irregularnim smatrala. Ili zar je crkva imala prepriečiti ovrhu smrtne kazne nad razkolnici, koji su svojimi razvratnimi načeli državu u propast rinuti mogli? Da se uvidi, koli su ti novi Manikejci pogibeljni za državu bili, dovoljno je samo zirnuti u poviest južne Francezke na koncu 12. i početku 13. vieka. U oči takove pogibelji morala je crkva državu prije podupirati nego-li priečiti, pak za to i jest četvrta lateranska sinoda 1215.

*) V. Alzog „Grundriss der Kirchengeschichte“ str. 225.

Digitized by Google

zaključke, što jih je država proti Katharom g. 1179. i 1184. stvorila, potvrdila te pače državnoj gospodi i poglavarom naložila, da sve razkolnike u svojih zemljah iztriebe pod kaznom konfiskacije tih zemalja na korist cara, ako su svetovnjaci; na korist crkvi, ako su svećenici.

(Dalje će slieditі.)

Dopis.

S uskočkih planina. Molim slavno uredničtvo „Katoličkoga lista“, da u svoj velecienjeni i na daleko razprostrti list zabilježi riedku svečanost, koje sam bio na 2. Studenoga t. g. očevidcem. Čekao sam duže vremena, nebi-li se našlo čijegod perce u toj struci vrstnije a možda i nepristranije od moga, koje bi spomenutu riedku svečanost predalo javnosti; no uzalud moje očekivanje. Stvar je na prvi pogled već zastarjela; ali ništa zato, ona ostaje i danas nova i znamenita. Na 2. Studenoga dakle blagoslovismo i primirismo *) sasma obnovljenu kapelu sv. Nikole u selu Badovincih u župi kaštanskoj. Ona je dobila nov bielim limom pokriven zvonik i četiri cenla težko zvono. Iz nutra je na novo krasno izbojadisana, svetište marmorizirano i liepimi ikonami ukrašeno. Blagoslovljena je uzgred i nova molitvenica, podignuta na čast Blaženoj Djevici Mariji sedam žalosti u selu Magovcih, koja osobitim ukusom prednjači na daleko poznatim molitvenicam u susjednoj Kranjskoj i našoj Hrvatskoj. — Svećani taj čin obavio je po nalogu Presvietloga gospodina Jurja Smičiklasa biskupa križevačkoga vicearhidjakon okružja žumberačkoga g. Tomo Vidović uz asistenciju župnika radatovićkoga Jovana Trbojevića i domaćega župe upravitelja. S političke stranke udostoji svojom nazočnosti istu svečanost velevriedni kotara žumberačkoga predstojnik gospodin Riedl. koj si je pri obnavljanju pomenute kapele osobito priznanje pred Bogom i ljudmi stekao tim, što se je za dogotavljanja istoga djela višeput potrudio doći na lice mjesta, da vidi što se radi, da opomene da potakne i na djelo ohrabri rad silnih troškova skoro duhom klonule občinare. Istom je prigodom sošićku občinu, koja je sva, kano da joj se župna crkva dogotavlja, željno iz-čekivala taj dan, zastupao njezin neumorni načelnik Dako Hranilović. Poslje svečanoga čina, koj je sa svetom misom i propoviedju trajao podpuna 4 sata, krenusmo k najodličnijim občinarom k braći Simeonu i Antunu Magovcem na prijazni sastanak i objed. Stol zaokružilo do 12 milih gosti, med kojimi si osim pomenutih mogao opaziti i vriednoga starinu Miju Badovinca bivšega zastupnika žumberačkoga na hrvatskom saboru. Tu se je izabrano družtvo raznimi napitnicami zabavljalo do tamne noći; med prvimi pako napitnicami nazdravilo se je Njeg. c. kr. Apost. Veličanstvu premilostivomu vladaru našemu Franji Josipu, koj je imao za mjesec dana slaviti 25godišnjicu svoga vladanja, i dogovaralo se je živahno o tom, kako bi se isti po svu monarhiju velevažni dan i u ovom kotaru što svečanije sproveo. — Nu pitati će slavno čitateljstvo, čijim je troškom napravila malena iz 19 numera sastojeća se občina crkvena takvu krasotu; za koju je trošak nadmašio 2000 for.; i to je baš ono najvažnije, što sam hotio ovom prilikom iztaknuti. Začetnika toga djela ugrabila žalibože nemila smrt u cvietu mladosti njegove. Jest pako spominjanja vriedni Daniel Magovac bivši vinotržac iz istoimenoga sela, koj je god. 1868. preminuo u Novom-mjestu u Kranjskoj. Taj dakle vriedni pokojnik ostavio je u oporuki gorespomenutoj kapeli sv. Nikole 500 for. a. vr., te je ujedno naručio, da mu se iz ostavštine u rodnom mu selu podigne molitvenica Bl. Djevi Mariji 7 žalosti na čast. Ostavio na dalje do kakvih 300 for. na sv. mise po Kranjskoj i po cielom ovom kotaru. Doduše sabrala je i vriedna občina iz svoje crkvenije — koje je pokojnik bio začetnikom — nekoliko stotina, ali djelo uz najbolju volju malene občine crkvene nebi bilo privedeno žudjenoj svrsi dapače nebi se ništa ni začelo bilo, da nije pokojni Daniel Magovac položio temelj svemu. Hvala i priznanje ide i njegova brata Antuna Magovca političke občine šošićke savjetnika, koj je budući ovršitelj oporuke nezaboravnoga si brata Daniela, iz svih sila nastojao, da se djelo čim prije začme i koncu privede, da se tim rieši težke dužnosti, koja mu bješe naložena, veleći sam češće, da nebi rado za sav sioni sviet, da ga smrt prije zateče, nego-li zadovolji zadnjoj i vrućoj želji pokojnoga si brata Daniela. Vriedni Antun nije tom prilikom gledao, koliko mu je brat ostavio na crkve koliko ne, već je osobito goripomenutu kapelicu Bl. D. M. 7. žalosti posvećenu tako uredio i ukrasio, da su troškovi skoro nadmašili svotu, koju mu je pokojni brat u tu svrhu ostavio Dao Bog ter se u ovaj riedki čin ugledao na svom polazku s ovoga svieta mnogi uljudnik na selu a ugledala se u primjer našega Daniela i ona poveća i velika gospoda, koju je Bog obdario svakim zemaljskim obiljem, velim imutkom; a lebdio jim onaj čas češće pred očima, kad će jim valjati preći preko mosta, koj je naš Dane već sretno prešao. —

Mislim, da je bilo vriedno spomenuti, što rekoh, a vriedno je, da potomstvo spominje veledušnoga darovnika, dok bude pamtivieka, kao i brata mu Antu; a kako će drugač spominjati, nego da se ureže u njihov tvor koj redak, koji će spominjati mimo prolazeće na one, čijom mukom i čijim troškom podigla se tolika krasota i tim bi bio opravdan nadpis, koji resi kapelicu Bl. D. M. 7. žalosti posvećenu:

Složne braće njih dvojica,
Prezimenom Magovaca,

*) U staroslavenskom jeziku: „Čin primirenija i blagoslovenija crkve oskvrnenija.“

Digitized by Google

Bogu slavu ovim daje,
Spomen sebi pridržaje
Antun;
Dani pako Dobrotvorcu,
Ki naruči Bogu Tvorcu,
Podignuti ovaj Kip *);
Vječne slave vjenac lip! —

T. M. Ž.

Viestnik.

Zagreb. Njegovo Veličanstvo dozvolilo je, da se naslovni opat i kanonik magister modruškoga i bakarskoga sbornoga kaptola, Ivan Soić, postepeno promakne na čast bakarskoga ili transalbinskoga arhidjakona. Nadalje je Nj. Veličanstvo podielilo velikomu predstavniku novljanskoga sbornoga kaptola modruške dieceze, Vinku Mrzljaku, gačku opatiju sv. Nikole.

— Presvietli gospodin biskup Ivan Kralj, od nekada milostivi podupiratelj siromašnih učenika, poklonio im je i ljetos 400 forinti, i to: gimnaziju zagrebačkomu 100 for., varašdinskomu 50, zatim realki zagrebačkoj 50, varašdinskoj 50 i preparandiji zagrebačkoj 50 for.

— G. Emil Fogl, duhovni pomoćnik brdovački, postao je župnikom u Kupčini. G. Kornelij Škobl, bivši duhovnim pomoćnikom kod sv. Ivana u Zagrebu, imenovan je zakletim pisarom nadbisk. duhovnoga stola.

— Dne 11. o. mj. preminuo je u ovdješnjoj bolnici sestara milosrdnica Alberto Bielak, bivši duh. pomoćnik u Velikom Bukovcu. Za njega se može pravom reći: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Biaše čestit i revan mlad svećenik. Svoju dosta znatnu imovinu, koju je nasliedio iza svoga otca, poznatoga nekada gimnazijalnoga profesora, tako je oporukom razdielio, da je jedna čest zapala crkvu bukovačku, druga altarijsku zakladu na korist kapelanu u Bukovcu, treća napokon družtvo sv. Vinka. Pokoj toj dobroj duši!

— Na razpisani po drugi put natječajni izpit za profesora religije na realki rakovačkoj došao je samo jedan jedini konkurent, g. Ivan Hangi, jur privremeno namješten na istom zavodu. Što je uzrok tako slaboj konkurenciji? Da nije morda i ono, što je nedavna u ovom listu spomenuo g. Jecman! Komu je išta stalo za kršćanski uzgoj osobito one mladeži, koja polazi srednja učilišta, taj se ovakovu pojavu neće veseliti.

— Kapelani u bjelovarskoj županiji čekaju već dvie pune godine na poboljšicu, koju im je dopitala carska milost. Ni župnici nisu je dobili netom prošle godine. Mi neznamo, gdje stvar zapinje, al jako žalimo da je tako. Tu bo se i nehotice nameće misao, da neima velike brige — za popove. To pako nije, kako nam se čini, baš moćno poticalo na revnost u svećeničkoj službi, koja ako ohladni, bojimo se, da će to težko osjetiti naša domovina. Za to nedvojimo, da će vlada sadašnjega bana i tomu brzo donieti lieka. — Ovom prilikom izrazujemo takodjer svoju nadu, da ćemo na brzo moći izviestiti o podpori, koju kapelani za prošlu godinu očekuju iz fonda, osnovana od preuzviš. g. nadbiskupa.

Ugarska. Nadbiskup kaločki Haynald osnovao je dioecesanski fond za podporu svomu svećenstvu. U taj fond prinosi on svake godine 20.000 for., no je osim toga dao u taj fond kano glavnicu 20.000 god. 1872., i opet 1873. Izmolio je takodjer dozvolu od Nj. Veličanstva, da i njegovi nasljednici budu obvezani prinositi u rečeni fond svake godine 20.000. Napokon je za fond nemoćnih svećenika dao 10.000. (Tako piše bečki „Vaterland“ 8. Siečnja o. g.)

— 4. o. m. stigoše u Peštu poslanici papini, moleći od Nj. Veličanstva, da bi izvolilo novo imenovanim kardinalom svoje carevine, nadbiskupu i primasu ugarskomu Simoru, i nadbiskupu solnogradskomu Tarnoczyju postaviti na glavu kardinalski biret. Njegovo je Veličanstvo opredielilo za kardinala Simora dan 12. o. m., Tarnoczy će pako primiti svoj biret iz ruku Nj. Veličanstvo u Beču.

Beč. Prije neg se opet sastane reichsrath bit će, kako se glasa, pod predsjedničtvom Nj. Veličanstva ministarsko vieće, u kojem će se konačno uglaviti o tako zvanih konfesionalnih zakonskih osnovah, koje će se predložiti reichsrathu. Medjutim su liberalci nestrpljivi, želeći ne samo nezaostati u tom iza Pruske, već ju ako je moguće preteći. Bečko zastupstvo gradsko sprema peticiju za uvedenje civilnoga braka, za kojim će se bez dvojbe povesti i druga liberalna zastupstva, te peticijami juriš učiniti na i bez toga voljno ministarstvo.

Innsbruck. Bogoslovni fakultet ovdješnji ima ove godine 209 slušalaca: 77 iz Austrije, a 132 iz inozemstva. Ima ih pače iz Amerike i Australije. U svoj Njemačkoj neima bogoslovnoga fakulteta na broju slušalaca tako jaka; glasoviti starokatolički učenjaci u Bonnu i Monakovu neimaju gotovo nikakovih. Ali za to u Innsbrucku naučaju liberalcem mračnjaci nad mračnjake — jezuite!

Češka. Govoreći o vaclavskoj svečanosti u Pragu, donieli smo i govor Wittov o reformi crkvene glasbe. Naši će se štioci sjetiti, da je Witt pozvao Čene, neka i oni poput njemačkoga družtva svete Cecilije ustroje družtvo, koje će imati dužnost nastojati, da se crkvena glasba opet približi svomu idejalu. Česi, koji se nedaju dugo prositi, da prihvate kakovu dobru i plemenitu ideju, odlučiše odmah, stvoriti družtvo sv. Cecilije za cielo kraljestvo česko. Odbor u to ime izabran sastavi pravila te ih podnese ministarstvu nutarnjih posala za potvrdu. Nitko nije sanjao, da se pravila neće odobriti, ali je

*) Rieč kip označuje u ovom kraju kapelicu ili molitvenicu sa žrtvenikom, nu bez fornja u kojoj se dosljedno i sveta misa može služiti.

Digitized by Google

drugče mislilo ministarstvo nutarnjih posala, koje je 1. Siečnja dalo javiti g. Lehneru, predsjedniku odbora, da nemože potvrditi družtva svete Cecilije, jer se čini „pogibeljno državi.“ Dakle popravljati crkvenu glasbu, to je za državu pogibelj! Onda mora na slabih nogu stajati.

Njemačka. Vratislavskomu nadbiskupu Försteru uzkraćen je od 1. Siečnja godišnji dohodak (12.000 talira), što neće popuniti jedno župničko mjesto, sve dotle dok to učini po propisu crkvenoga zakona od 11. Svibnja 1873. Nadalje odsudjen je radi protuzakonitoga namještanja svećenika na globu od 800 talira ili na šestmjesečni zatvor. Kako je „Kur. Pozn.“ javio, pozvan je jučer nadbiskup Ledochovski na sud, da bude prvi put preslušan. Nevjerujemo, da je svojevoljno došao. Danas stoji pred sudom kolinski nadbiskup Melchers, da odgovara zbog pet protuzakonitih namještaja. I njegov posvećeni biskup Baudri pozvan je na sud.

Italija. Talijanski ministar pravosudja, Vigliani, izdao je statistiku zločinaca, u kojoj priznaje, da je u godini 1870. počinjeno 4981 zločina zbog „siromaštva i nevolje.“ To je strašna istina! No možda će biti sada bolje, pošto su zatvoreni samostani, gdje su se dnevice hiljade siromaka nahranile, da ih dobe u ruke bogataši, koji za siromaka ni pogleda neimaju.

Pariz. Na 8. o. m. primili su iz rukuh predsjednika republike biret novoimenovani kardinali: papin nuncij Chigi, nadbiskup cambrayski Regnier, i nadbiskup parižki Guibert. Kardinal Chigi progovorio je tom prilikom: Kad je njega papa učinio kardinalom, tim da je hotio pred Francezkom i pred cielim svietom odlikovati onu plemenitu misiju, koju on kod načelnika Francezke vrši, te užje stisnuti veze, koji Francezku i svetu stolicu spajaju. Kardinal Regnier reče: Neprekoračujuć nikada svoju religioznu vlast, koja se neproteže na stvari čisto političke, i govoreć svakomu rieč sloge i mira, mi ćemo Vas podupirati svojom svetom službom, da moralni poredak opet uzpostavite. Mi ćemo nastojati, da poštovano pučanstvo občuvamo, da ga nezavedu prevratne doktrine. Naučajuć zapoviedi božje naučati ćemo štovanje svakoga prava i vjernost u izpunjivanju svih dužnosti. Nikad neće oni ljudi, koji našu rieč slušaju biti nevoljom za državu i strahoćom za družtvo. Vjerno dajuć Bogu, što je božje, nećemo uzmanjkati, da i cesaru dademo, što je cesarevo. Odanost za crkvu i odanost za domovinu, nerazdružno spojene u našem nauku i djelu, neće nikada prestati stapati se u jedno u našem srcu. Napokon reče kardinal Guibert: Visoku čast, koju mi je papa podielio, za mene je od neizmjerne ciene, jer mi daje, da budem i više dionik njegove stiske i borbe. Papa pati, da u svietu uzčuva slobodu crkve. On neima drugoga častoljubja nego-li oni prvi rimski biskupi, koji su za to umrli, da stvar božja nepropadne. Može-li biti, da poslie 18 vjekova crkvu zaprieče, da nenastavi svoje mirovne misije, koja čovječanstvo civilizira? To bi bilo proti interesom narodâ i vladâ. Uvidit će to napokon narodi i vlade. — Predsjednik odgovarajući kardinalu Chigiju, zahvali se papi za čast, koju mu je izkazao, delegirajući ga za ovu ceremoniju. On se zahvali za čast izkazanu francezkomu kleru po tom, što su dva najodličnija praelata uresena rimskim grimizom. Papa, reče, zna za našu djetinsku odanost, da se divimo njegovim kriepostim i da nam je žao njegovih patnja. Njegova nam sympathija nije manjkala u našoj nesreći, njegove nas želje prate pri djelu mirovnoga preporoda, za kojim ide moja vlada. Drugim pako kardinalom odvrati predsjednik: Samo izvršujuć kršćanske kriepostи i gradjanske dužnosti, kako ih je liepo razložio nadbiskup cambrayski, i stojeći nad političkimi borbami i agitacijami, moći će kler izpuniti plemenitu misiju sloge i mira, za koju ga je Bog zvao.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano člani II. reda: gg. Ivan Herceg trgovac u Petrinji. Zastupstvo grada Petrinje. Ferdo Körbler kapelan u Topolovcu. Kano člani III. reda: gg. Anka Stošić opančarica u Karlovcu. Franjo Kaup kapelan u Osieku. Stjepan Masper kapel. u Osieku. Antun Pejagić u sv. Ivanu. Gjuro Palić posjednik u Čonoplji. Mate Filipović poljodjelac u Baču. Ivan Poljak poljodj. u Baji. Petar Petković poljodj. u Santaveru. Mato Kovačev u Starom Kaštelu. Čitaonica narodna Kaštelanska. Mijo Bifl učitelj u Petrinji. Blaž Trkulja učit. u Petrinji. Franjica Buretić učiteljica u Petrinji. Marija Krstinić učiteljica u Petrinji. Stjepan Trepšić učitelj u Petrinji. Aurel Sontag učit. u Petrinji. Slavoljub Horvat namj. učitelj u Petrinji. Nikola Kos gradski bilježnik u Petrinji. Anka Knežević učiteljica u Petrinji. Učiona narodna u Gunji. Jos. Čeliković kapel. u Račinovcih. Edvard Velčić kmet u Beršecu. Šime Kinder učitelj na Visokom. Učiona pučka u Privlaki kod Vinkovaca. Terezija Jaić učiteljica u Djakovu. Niko Filipović kovač iz Kašine. Mirko Krsnik kapelan na Šipku. Pavao Podgorski iz Kašine. Josip Dorbolo administrator u Indiji. Antun Leskovac bogoslov u Djakovu. Lovro Lacić učitelj u Ivanjskoj u Bosni. Marija Rubinić iz Mošćenica. Franjo Pavelić trgovac u Karlobagu. A. J. Domines trgovac u Karlobagu. Ante Zueta djak u Priku u Dalmaciji.

Potužila su nam se nekoja gospoda, da bi rado uzimali naših knjižica, nu neznaju, kakvih sve imamo; s toga im ovdje naznačujemo, da se kod nas u sjemeništu može dobiti: *Isus prijatelj malenih* od Jaisa, molitvena knjižica s pjesmaricom, tvrdo vezana po 28 nč., sa zlatorezom po 42 n. (do sada bijaše 55 n); *Tudjinka*, za mladež i za odrasle, tvrdi vez 23 n. zlatorez 37 n.; *Božidar* po 23 i 40 n.; *Pustinjačka špilja* po 23 i 37; *Genovera* po 20 i 35; *Jagodice*, više liepih pripoviedčica po 23 i 37. Zatim imamo još nekoliko komada Murillove Madonne sa hrvatskim napisom, komad po 30 n. (do sada bijaše 50 n.). Napokon *„Dubravka“*, pripoviest, izdana „sborom duh. mladeži senjsko-modruške“, može se i kod nas dobiti tvrdo vezana po 30 n. sa zlatorezom po 42 n. Ujedno molimo i p. n. gospodu dužnike, kojim smo već poslali račune, ili koji se i sami svoga duga sjećaju, neka nam se što prije oglase i svoj dug namire, da si možemo račune urediti.

„Sbor duh. mladeži zagrebačke.“

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 4.] U Četvrtak, 22. Siečnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Bismark i katolička crkva.

(Razmišljanje na pragu godine 1874. Od *Iv. Krst. K.*)

„Katolicizam već se je preživio. Ta sredovječna ruševina nepristaje više za naš obraženi viek. Još čas, i srušiti će se sama sobom.“. Tako ori po liberalnih kruzih, i već se veselo napija: „U zadnji joj čas.“ Stara pjesma i napitnica doduše; ali naših dana kano da se je pomladila. Nu kako se je god pomladila, tako će se i postarati opet. Mi smo toga čvrstoga uvjerenja. A da nas uvjerenje prevariti neće, dokazuje nam poviest.

Na pragu smo 1874. godine. Prateć ljeta devetnaestoga vieka, opazismo, da se je tečajem vremena u istinu dosti toga srušilo i da je dosti toga nestalo. U Francezkoj pade gradjansko kraljestvo, nestade republike, sruši se Napoleonovo carstvo, potonu komuna, razplinu i Thiersovo predsjedničtvo. U Španjolskoj skrhao se je priestol, vlasti razmetale. A u našoj Austro-Ugarskoj? I tu prasnu strašno, razpade se i izniknu koje česa; nu najbolje biti će, da se i nespominje.

Što je ipak sa sgradom Isusovom, svetom katoličkom crkvom? Niti nje nije poštedio oštri zub vremena. Ostavio je po zidinah i ogradah dosta tragova, kolikom je silom biesnio i udarao o hrid Petrovu. U mnogih državah pootimaše joj dobra, razmetaše samostane. U nekih stoji ta grabež jur na dnevnom redu. U drugih pitanje je vremena. Svečano ugovoreni sa crkvom ugovori razkidani su, dapače i prirodjena joj prava pogažena su. A glava — sveti otac? Eno sjedi zarobljen u vlastitoj svojini, razoružan, oplienjen i svega posjeda lišen. Po takovu se je katolička crkva, lišena tih vanjskih jakih podpora, sbilja već razklimala, i počela sama sobom krhati i lomiti. Tako bi se bar misliti dalo. Ali u Pruskoj ima čovjek, koj sasvim inače sudi — to je veliki diplomat Bismark. Taj muž nespada medju lahkoumne i površne igrače. Medju drzkimi i smjelimi, ali promišljeno odvažnimi, na prvom je mjestu. Godine 1866. bacio je kocku i zavojštio Austriju. Premda ga je na taj korak bodrio odvažni premac, lukavi Napoleon, sa svim tim odvažio se je ipak težko. I da nebude hlumske magle i premudre Benedekove taktike, Bog zna, bi-li pomenuti igrač onako visoko igrao, kako je poslie potjerao. Tim uspjehom ohrabren odvaži se na nov juriš, na odlučan boj proti Francezkoj. Ruska prikri mu ledja, najslabiju dakle stranku — a tko je dobio pobjedu? Pobjedu održa čuveni Bismark. Poslie toli sjajna uspjeha zar da još tko god smeta takovu janaku i borcu? Zar da još tko god na putu stoji velikomu osnovatelju njemačkoga — bolje reći pruskoga carstva? Smeta braćo i na putu mu stoji, tko bi i pomislio, sredovječna ruševina, katolička crkva.

A kako da taj trulež oborimo? Pita sebe Bismark i s njim sva liberalna gospoda. Čini se, da su vodja et consortes podpunoma uvjereni, da ta stara njim zazorna gradina jošte nepomičnih nogu stoji. Taj, koj je posve dobro poznavao, što se lomi i kida po Austriji, što se klima i popušća po Francezkoj, taj da ne pozna dobro katoličku crkvu? Zna on, da se na njoj neklima ništa. Zna i u duši je uvjeren, da na tvrdom poput stiene temelju stoji. U to ime kuju se po svih zakonodavnih kovačnicah novoga carstva naboji, i pune sve samim dinamitom. Hrpa ih je gotova — zakoni su skovani. Samo ih ponamjestiti i podpaliti, da katolička crkva za uviek u zrak prasne! Bože sveti, što-li će izvesti taj odvažni i neprestrašivi politik uz onoliku jakost i snagu, kojom danas moguća Pruska razpolaže? Kakovu-li se uspjehu od najnovijega sredstva nada?

Digitized by Google

Kada se je Bismark sa slabom i malahnom Pruskom zaletio na oružanu Austriju, zovnuo je u pomoć dva saveznika — Viktora Emanuela i Napoleona Kada se je poslie toga pomoćju cjelokupne Njemačke oborio na premca si Napoleona, da mu se zahvali, ter ga nagradi za ljubav, kojom mu je moralno pripomogao izvojštiti slavne bitke kod kraljeva Gradca i Sedana, potraži si samo jednoga saveznika — carja državnoga, gospodara sjevera, da ga ovaj straga štiti, i brani po boku. A kad je poslie te nečuvene vojne i pobjede cielu Njemačku spravio pod pruski pikač, izjavi Bismark svečano u prvoj državnoj skupštini: „Njemačka je sada dosta jaka, da se sama na sebe osloni i u miru žive.“

Nu što radi taj neprestrašivi diktator Evrope danas, gdje je zaredao kolo proti katoličkim biskupom i naperio proti katoličkoj crkvi? Traži i zove saveznike sa svih strana. Njegova diplomacija, ko što vele „Historisch-politische Blätter“, postala je pravom slobodnozidarskom propagandom. Njegovi poslanici, apostoli slobodnoga zidarstva, razposlani su po svih dvorovih, da vlasti po što po to u kolo zahvate, i u savez ih proti katoličkoj crkvi pripnu. Pokraj starih saveznika Rusije i revolucionarne talijanske partaje, ima Bismark na užincu i radikalce švicarske. A da je našao vatrenih pristaša za vojnu proti Rimu i na austrijskom zemljištu, neima sumnje. Djela liberalizma ovkraj i onkraj Lajte odviše nam jasno sbore i puna ih je štampa, te se nemogu tajiti. Nu vodji se ipak čini i ta Quadruppel-Allianca njemačkoga carstva još preslaba, da razklimanu podrtinu s temelja makne i obori. Na pragu 1874. godine širom idu viesti, da Bismark kuša pripojiti svomu savezu za sveti boj protiva Rimu i skandinavske dvorove, Dansku i Švedsku. A budući da je Španjolska i Portugalska bez toga u ruku njegovih jednomišljenika, računa pouzdano i na „No popery“ englezki. Tu se namjerava otvoriti meeting pod predsjedničtvom Lorda Russela, nebi-li se na njem povladio postupak njemačke vlade proti katolicizmu. Da je Bismarku do toga stalo, povući i britansku vladu u potjeru za katolicizmom, neima dvojbe. Kojim uspjehom? Vederemo.

Silni dakle Bismark, koj proti Austriji treba samo dva, a proti Francezkoj samo jednoga saveznika, taj traži sada na sjeveru, jugu, iztoku i zapadu pomoćnika. A da ga nije sram, kucnuo bi i na divanu Stambula grada; ali ondje leži „težki bolestnik“, komu jurve odzvanjaju; pozvao bi iz pustara azijatskih i stare prijatelje (!) kulture evropejske, kad bi samo spretni bili za tu novu borbu. Bismark, koj je u prvom sielu zemlje ponosito i odrešito uztvrdio, da velikoj Njemačkoj, da u miru žive, sada više netreba nikakova saveznika, hoće iz svih vladajućih vlasti Evrope organizirati jednu falangu. A proti komu? Proti sužnju vatikanskomu, svetomu otcu papi, koj niti pol kumpanije vojske neima, da si počastnu smjesti stražu, a kamo-li da se komu opire. Traži savez proti katoličkim biskupom i svećenikom, za koje je jedan redarstvenik dosta, da ih na tucete pozatvara. Sklapa alliance proti katoličkomu puku, komu sveta vjera nalaže: „štuj vlasti zakonite, jer su od Boga“, i zabranjuje svaku bunu proti njim. Riečju: vapi za pomoć proti razklimanoj podrtini t. j. svetoj katoličkoj crkvi. Eno ga; oruža se proti slabišem više, nego-li se je svega svoga vieka oružao! Eno ga, koj se nije lecao pred dvima velevlastima, boji se ipak razoružane, orobljene i sapete crkve katoličke!

Nije-li to sramota? nije-li to smiešno? Nije ni najmanje. Pronicavi duh umnoga graditelja njemačkoga carstva čuje posve dobro glas starih rimskih careva, kako mu iz podzemnih svojih dvorana dovikuju: „Oj Bismarče, a na što-li si se odvažio? Ta 300 godina drmasmo mi istim slabišem, kojim si ti danas stao tresti. Drmasmo svimi sredstvi najsilnijega carstva, što je ikad bilo na svietu, nebi-li ga bar pomaknuli; ali badava. Zar misliš, da ćeš ti više snage razviti i jačih sredstva od nas smoći? Polaži oružje; jer nad sgradom, proti kojoj ustaješ, mora da straži viša nadnaravna sila!“ To je, što gospodina Bismarka mori, što mu zadaje mislî i briga, kako-li će se završiti najnoviji bojak. Zna mudra glava tu istinu, jer je poznavalac poviesti dobar. Pa za to i nebi rado stajao samac.

To je najnovija pozicija katoličke crkve na pragu 1874. godine prama Bismarku i svemu kolikomu zidarskomu liberalizmu. Težka je, istina, ali nas neka neplaši. Nad njom bdije tajna sila i moć nadnaravna, proti kojoj nemože ništa niti strategija Moltkeova, niti hrabrost najjače i najogromnije vojske. Slaba je ona do duše sama po sebi, ali što je Gospodin rekao Pavlu, valja i za nju: „dosta ti je milost moja, jerbo snaga u slabih postaje savršenom.“ — Slaba je ona naprama sili okrutnih vlasti; ali je u svojem nadnaravnom ustrojstvu jaka, silna i neoboriva. Proživio se je katolicizam, ta ruševina sredovječna nepristaje više našemu vieku, kliče liberalizam i upire oči u Bismarka: ali u toj ruševini, kako ju god porugljivo sviet krstio, još uviek bdije i straži njezin nebeski čuvar, koj

Digitized by Google

joj obreče, da će s njom ostati sve dane do konca svieta, i da je ni vlasti paklene oboriti neće. Pa katolička crkva, koja je gledala propast tolikih svojih neprijatelja tečajem devetnaest stolieća, zapjevati će opielo i nad gospodinom Bismarkom i za njegovu se pomoliti dušu. Nu za to netreba gledati prekrštenih rukuh. „Vigilate fratres, adversarius circuit, resistite fortes in fide.“ (I. Petri V, 8—9.)

Inkvizicija.

(Historička crtica. Priobćio *R. F-ć.*)

(Dalje.)

Da se razkolnici iztriebe, zaključio je dakle ovdje po prvi put crkveni sabor pod nadzorom glave crkve! U oči dakle toli jasnomu zaključku neće valjda i opet htjeti katolici opravdati svoju crkvu, da se ljudskom krvi pita, da duhovnoj slobodi udara najgadnije spone, pače da ubija svaku slobodu?! Nu crkva je već ljuće napadaje junački odbila nego-li su ovi, pak će se i ovi u ništar razplinuti. Samo polahko. Neglededć na to, da taj kanon, koj nam protivnici toli često i toli ljuto spočitavaju, nije nikakovim člankom vjere (articulus fidei), već puki zakon disciplinarni, koj se može i u crkvi kao i u državi svaki čas promieniti te se uvjek ravna po okolnostih vremena, taj je zakon po našem mnienju bio toli nuždan, da bi ga u sličnih okolnostih i isti naš viek, slobodom toli na glasu, stvoriti morao. Moralni, socijalni i politički interessi, dapače isto dostojanstvo čovječje naravi bijahu već u najveću pogibelj prispjeli sektom tako zvanih novih Manikejaca, Kathara, Albigenžana i drugih svakojakih razkolničkih čopora, koji sektu novih Manikejaca sačinjavahu. Ovi razkolnici učahu, da su dva principa svemu bivstvu, dobar i zao; poštivahu svoje demone groznimi noćnimi orgijami i častmi, držahu protunaravne naslade pùti dozvoljenimi, smatrajući usuprot naravni razplod čovječanstva putem braka griešnim, krivorotstvo dopuštenim te samoubojstvo najljepšom i Bogu najdopadnijom smrću. Tko hoće znati, kakav je bio njihov život, koli čist i ćudoredan te koliko bi bio mogao njihov nauk usrećiti ljudski rod, neka čita crkvenu poviest protestanta Mosheima. Usudio-li se tko dirnuti u nje, napasti je, to bi oni odmah sve podvrgli maču i vatri, do čega bi god došli: poubijali svećenike, popalili crkve, samostane i sv. pisma, obezčašćivali sv. posudje i oskvrnjivali nevine djevojke. Vuci bijahu prodrli u stado božje; zajednička pogibelj prisili crkvu i državu više nego-li ikada na zajednički odpor i obranu: valjalo je tu, da se izkorjeni gujsko gniezdo, koje je već više od 800 godina trovalo sviet. To uvidi ne samo crkva nego i s crkvom za onda tiesno spojena država te je ovaj kazneni kanon četvrtoga lateranskoga koncila ne samo zakon disciplinarni, već je on i zakon državni, zakon careva za narode, koj je imao postati zakonom općenitim, zakonom stvorenim na svjetskom i crkvenom sastanku crkve i države. Zastupani bijahu tu carevi rimski i grčki; kraljevi: englezki, francezki, ugarski, sicilski, aragonski, ciparski te poslanici svih skoro država. Svi priznaše taj kanon te se zavjeriše, da će ga u svojih zemljah provesti, što bi bez svjetske moći nemoguće bilo, dočim su već svjetska gospoda razkolnike za svoje sebične svrhe predobila bila te jih radi toga i štitila. I tako se zače u južnoj Francezkoj boj proti razvratnim tendencijam tih novih Manikejaca. Uslied tadanjih okolnosti morao je to postati boj na život i na smrt, boj od koga je imalo zavisjeti, hoće-li Evropa još i nadalje ostati kršćanska ili će se ljudski rod poradi pakleno razvratnih pohota svojih članova strovaliti u moralnu i fizičku propast; morao je to postati boj, koj bi si premca mogao naći tek u onom boju, koj predstoji našoj najbližoj budućnosti sa komunizmom i socijalizmom, materijalizmom i atheizmom. Ako je boj proti Jakobincem nepravedan bio, onda je dakako i boj crkve i države proti Katharom i Albigenžanom bio nepravedan. Boj je taj posve bio primjeren duhu onoga vremena: silovit i okrutan, nu opravdan skrajnom pogibelji; Arapi bijahu pred vratima Kathari i Albingenžani u savezu s njimi.

Crkva poprimi u tom boju inicijativu, nu inicijativu ljubavi i štednje. Još nekoliko punih godina suzdržavaše crkva državu te pokuša zabludjenike poukom na pravi put natrag dovesti. Ona jim posla svoje Cistercite i Dominikance, nebi-li jih ovi s kriva puta odvratili. To je bilo tim nuždnije, što je ta sljedba već u nižem i višem svećenstvu dosta pristaša našla, te je svećenstvo s velikoga diela ili odviše indolentno ili baš i nevješto bilo, da takav boj samo zapodjene. Tek kad Albigenžani nekoliko k njim poslanih propovjednika poubiše, tek tada se pokročilo k tomu, da se izvede zaključak koncila lateranskoga.

Poslie svršena rata bude kroz provincijalnu sinodu u Toulousu 1229. uredno te stalno inkvizicionalno sudište uvedeno: jedan svećenik i do dva poštena svjetovnjaka budu u svakoj župi zaprisegnuta i kao dužnost jim naloženo, da razkolnike nadju te jih svjetskomu sudu prijave. Da pako nebude tkogod nevin kažnjen, imao je prije biskup ili njegov ovlaštenik stvar točno iztražiti, je-li što kriv ili ne. Koji bi od bludnje odstupiti htjeli, tim bi se naložila pokora te kad bi ovu izvršili, budu jim prijašnja prava povraćena; naravno pošto su se zakleli, da će ostati vjerni katoličkoj crkvi. S ovim sinodalnim zaključkom počimaju uredni inkvizicionalni sudovi te nam je evo na taj način početak prave inkvizicije staviti u godinu 1229.

Tko je dakle uveo inkviziciju? Zar crkva? Ne; provincijalna sinoda stvoriła je evo disciplinarni zakon, pak što provincijalna sinoda zaključi, nije zaključak sveobće crkve te se dakle poradi toga crkvi ni nemože u grieh upisati. Nu tko ote razkolnike iz povjesti protestanta Mosheima poznaje, tomu se neće činiti čudno,

Digitized by Google

što je i Friderik II. taj nemanje slobodoumni Hohenštaufovac proti toj sekti smrtnu kaznu proglasio ediktom pavijskim od g. 1244. te inkvizicionalne sudove za nje podigao. Unatoč ovim silovitim sredstvom države, koje je ona rabila, gledala je crkva uvjeke, da blagim načinom privede zabludjeie na pravi put, te je ona poradi toga i utemeljila red Dominikanaca, nebi-li jih oni vatrenom svojom riečju odvratili od krivovjerstva. Njihova vjernost te uspjeh njihova djelovanja prinuka Grgura IX. te jih on učini inkvizicionalnimi sudci, ponajprije u gornjoj Italiji, zatim takodjer u Španiji, gdje se konačno kao izključivi inkvizitori pojaviše. Inocenť IV. prenese napokon g. 1248. inkvizicionalne poslove izključivo na nje te su oni imali u svojih poslovih moć upravo kao biskup (potestatem quasi — episcopalem). Sve polahko postade doslje biskupska inkvizicija svagdje inkvizicijom dominikanskom, kojoj bje na čelo stavljen blagi Raymundo Penafortski.

Kao što je bio blag taj veliki muž, isto je tako blaga bila i inkvizicija, kojoj je na čelu bio on, dok koncem 15. vieka (u Francezkoj bilo se to već početkom 14. vieka dogodilo) posvema u državne ruke neprodje.

Dok je inkvizicija bila u crkvenih ruku nije se ona služila smrtnom kaznom. Što su učinili Fridrik II., Ljudevit IX. i Raymundo VII. Toulouski to se nesmije prišiti crkvi, već spada na državu, jer se razkolničtvo onda jur pretvorilo u formalnu političku i državnu opoziciju. U crkvenih ruku bila je inkvizicija blaga kao što sve crkvene ustanove, ako se je država čim strožim poslužila, tko će to crkvi u grieh uračunati? Sjajno svjedočanstvo o blagosti crkvene inkvizicije pružaju nam templari, prigodom nesretne njihove parnice sa Filipom Liepim. Oni su neprestano prosvjedovali proti osudam njegovih sudova te zahtievali, da jih inkvizicija sudi, budući osvjedočeni, da jih ona neće na smrt odsuditi. Još ljepše svjedočanstvo crkvenoj inkviziciji daju isti liberalni kortesi g. 1812. Vele oni: „Podpuno je dokazano, da prva inkvizicija (dakle u vrieme, dok je ona još u crkvenih ruku bila) nikada proti nevjernikom nije drugim čim vojevali, van molitvom, strpljivošću i poukom.“ — I sbilja crkvena je inkvizicija uvjeke postupala blago, toli blago, da veće blagosti u surovih onih vremenih niti tražiti, a još manje naći nemožeš. Tako je to bilo u Francezkoj, dok ju Filip Liepi početkom 14. vieka neprenese na državu, da ju tim laglje uzmogne za svoje sebične svrhe upotriebiti. G. 1556. bude inkvizicija tja na parlamenat prenesena. Upravo je tako blaga bila inkvizicija u cieloj nešpanjolskoj i nemljetačkoj Italiji, dok je bila u ruku crkvenih. Dok je Englezka bila katolička, nije se tamo znalo za drugu van crkvenu inkviziciju; nu inkvizicija postaje ondje groznom tek od vremena Henrika VIII. *) Isto je tako inkvizicija bila skroz crkvena u Njemačkoj, Ugarskoj, Poljskoj, Dalmaciji i kod nas u Hrvatskoj. U Rimu, gdje je inkvizicija uvjeke bila u ruku crkvenih, nije ona nikada nikoga jedino radi nevjerstva na smrt odsudila. Arnoldo od Brescie pade mnogo godina prije nego-li je inkvizicija i počela, kao politički agitator; isto tako i Giordano Bruno g. 1600. radi atheizma, za koj su i druge države smrtnom kaznom prietile. U područje inkvizicije spadala je ponajviše samo herezija, skizma, apostazija, magija, zloraba svetotajstvâ i ovim podobni zločini, te je ona ove stvari divnom točnošću i blagošću uvjek riešavala. Pomislimo samo na parnice Lammenaisa, Hermesa i Günthera, pak ćemo si lasno predstaviti onaj strašni pritisak, kojim Rim pritiskuje sviesti ljudi.

A sada možemo smjelo pitati: za što dakle crkvena sudišta nisu rabila u stvarih nevjerničkih smrtnu kazan? Jednostavno za to; jer od crkve nikad nisu dobila pravo koga na smrt odsuditi. Tek kad su ta sudišta, dakako sastavljena i od duhovnika, prošla u ruke države, tek kad je država njimi zapoviedati uzela, tek onda izvršivahu ona kao takova to pravo, uprkos bezbrojnim prosvjedom papâ, na što ćemo još kasnije doći. Kao što svagdje, tako vidimo i kod inkvizicije, kako crkva, premda se prečesto mora ljuto obazirati na duh vremena, kako, rekoh, crkva ipak uvjek stoji nad duhom vremena, kao što je i tada stojala, kad je duh vremena bio surov i silovit. Ovu je ona surovost i silovitost uvjek od sebe odbijala, prem često za cienu težkih sukoba sa državom. Ona je duh srednjega vieka blažila; gdje je ona bila mjerodavna, tu je bilo i pravo i pravica, dakako u spodobi sredovječnoj, a ne u spodobi našega vieka. Gdje je ona bila k zidu pritisnuta, tu bijaše — svjedokom nam je poviest — despocija, nasilje i bieda, takodjer u sredovječnoj spodobi. Da crkva ovaj siloviti način postupanja uništi, za to joj nebje od Boga dana moć, jer Bog slobodu ljudsku neće da uništi, već tek hoće, da ju crkva brani i ravna. Bilo je ljudi, koji su se i tomu groznomu postupanju htjeli oprieti te ga uništiti ali oni uništiše mnogo drugoga samo ne ono, što uništiti htjedoše; jer duh vremena neda sobom titrati, a uništiti ga je najmanje moći. I upravo radi toga čini nam se suvišno crkvenu inkviziciju dalje braniti, jer je ona iz duha svoga vremena poteći morala. Ona se je toli slabo okaljala, da se niti suda čovjekoljubnoga te puna predsudâ XIX. vieka plašiti nesmije. Što se spočitava inkviziciji, nespada na inkviziciju crkvenu kao takovu, već na španjolsku državnu inkviziciju, o kojoj hoćemo sada govoriti. Kaogod što nas je slabo volja politički machiavelizam zagovarati, isto nam tako nije na pameti od nekih slobodoumnijih ljudi napadnutu državnu inkviziciju braniti. Ovoj inkviziciji pokazati vrata, nju sa crkvenoga tla izagnati, dokazati, da ona ništa, posvema ništa sa crkvom zajedničkoga neima, pače pokazati, da je ona u opoziciji bila sa crkvom: to budi zadaća drugoga diela ove crtice. Buduć pako da je i ta

*) Čitaj o tom djelo: Geschichte der protestantischen Reformation in England u. Irland von William Cobet. Aschaffenburg 1833.

Digitized by Google

inkvizicija i od crkvenih i od svjetovnih pisaca dosta nakažena, to ćemo pustiti neka historija govori, držati ćemo se samo faktâ, pak ćemo dokazati, da ni ona nije takova neman, kakovom nam ju politički i religiozni fanatizam predstaviše.

(Konac će slieditі.)

Nova konstitucija o izboru pape.

Neprijatelji katoličke crkve pokazuju svakom prilikom, koliko im je stalo, da pape nestane. Pio im već predugo žive; tješe se ipak, kako je star, da umrieti mora. S njim već ništa nemogu činiti: prevariti se neda, a još manje prestrašiti. Sva im je dakle briga, da iza Pija IX. nedodje Pio X. Osobito je do toga stalo novomu progonitelju crkve Isusove, Bismarcku. Nedvojbeno jest, da se je on glede izbora novoga pape nastojao sporazumjeti s Austrijom i Italijom. Da mu tu nije bila svrha osjegurati posve slobodan izbor novoga pape, o tom takodjer nemože biti nikakove dvojbe. Što je prama tomu imao učiniti Pio? Zar morda ništa, nego sve propustiti providnosti Onoga koj reče: „Ti si stiena, i na toj ću stieni sagraditi crkvu svoju, i vrata paklena neće je nadjačati;“ i opet: „Ja sam s vami sve dane do svršetka vjekova.“ Nije Pio najamnik, već je pravi pastir stada Gospodnjega, te dobro zna, da mu je onda oštrije bditi, i podpunije se spremati na odpor, kad zna da se stadu vuk primiče. Bog bi dao, da tu svoju dužnost danas svatko razumije, koj je vocatus in partem sollicitudinis! Pio se je pobrinuo, da poslie njegove smrti u najstrašniji čas Gospodnje stado nebude bez svoga pastira.

Pio je naime glede izbora pape izdao novu konstituciju. To je sasvim sjegurno; no nezna se pravo kako ta konstitucija glasi, budući da se u Vatikanu tajno čuva. Ta tajnost biaše potrebita, da neprijatelji svrhu te konstitucije neosujete: kad al na jednoć „Köllner Zeitg.“ dne 9. o. m. donese točan prievod jedne bulle papinske ovako ga uvodeći: Mi iznosimo na javnost u točnu prievodu jedan od najznamenitijih akta, konstituciju pape Pija IX.: „Apostolicae sedis munus“ — od 28. Svibnja 1873. Njom se dosadanji prastari izbor pape sasvim preokreće, tako da se može pitati: Je-li to još stara katolička, ili je nova rimska crkva? Mi primetjujemo još, da je to onaj akt, o kom biaše u sviet pukao glas; koj biaše naprosto zaniekan, jerbo je bio krivo citiran kano bulla „Praesente cadavere.“ O važnosti toga akta netrebamo da dalje govorimo.

Köllnerica je dakle osvjedočena, i hoće da sav sviet uputi, da je bulla koju donosi prava. Kašnje je doniela i latinski tekst. Tko ovaj čita, te ga sravni sa sličnom bullom Pija VI. izdanom 13. Novembra 1798. „Quum nos superiori anno“, taj lasno neće posumnjati, da bulla nebi bila prava. Sasvim tim ima s vanskih razloga o pravoti te bulle temeljita sumnja. Pripovieda naime „Germania“, da je prije 4 do 5 tjedana dobila viest iz Rima, da će u jednom oficioznom listu pruske vlade biti objavljena o izboru pape lažna bulla. Uzrok da je tomu prusko poslaničtvo u Rimu, nastojeći na svaku ruku da se dokopa prave od pape izdane bulle. U to ime najmilo je čovjeka, i obećalo mu 10.000 franaka, ako kroz sluge monsignora Mercurellija, sekretara breva, sastavitelja papine bulle, dodje kako do rečene bulle. Taj čovjek nije uspio, nego je na lukav savjet jednoga franceza dao po sličnoj bulli Pija VI. napraviti tobožnju bullu od jednoga nepoštena taljanskoga popa. Poslaničtvo je povjerovalo ovoj varki, i čovjeku izplatilo nekoliko stotina franaka, obećajući čitavu pogodjenu svotu izplatiti, ako donese ne prepis, nego baš sam Mercurellijev rukopis. Ovaj znajući da ima dosta Mercurellijevih pisama u privatnih rukuh, nastojao je dobiti jedno takovo pismo, i po njem dati napraviti tobožnji rukopis. I to mu je moralo za rukom poći, pošto evo oficiozni list bullu kano pravu publicira. Po tom bi prusko poslaničtvo, tražeći nepoštenim načinom doći do bulle, samo bilo prevareno, i Bismarck davši ju natisnuti u Köllnerici, učinio bi se ne samo griešnim nego i smiešnim. U ostalom „Voce della Verità“, „Osservatore Romano“ i francezki „Le Monde“, listi katolički, tvrde takodjer, da je ona bulla, koju je Köllnerica objavila, lažna; dočim uz Köllner Zeitg. za pravotu bulle govori takodjer „Norddeutsche Allg. Zeitg.“, Bismarckov list.

Pitanje dakle o pravoti rečene bulle nije nedvojbeno riešeno; no listovi papi neprijateljski toli u Njemačkoj, koli u Austro-Ugarskoj kažu, da je to svejedno; ali to da je strašan zločin pape, da se je usudio ob izboru učiniti promiena. Köllnerica pita tja: da-li je to jošte stara katolička, ili je nova rimska crkva! Da, veli, papa stare mnogo stotina godina ustanove i običaje glede izbora pape ukida, i kardinale od njihove zakletve naprosto odrešuje, to su stvari, kakovih moramo uz svemoć nepogrešivoga pape svaki dan očekivati! Bečka „Presse“ i „Pester Lloyd“ pripoviedaju nam pače, da je Andrassy još lani kod kurije sa svom energijom i u podpunoj formi prosvjedovao proti svakoj promjeni izbora pape.

Uzmimo da je bulla prava, što sadržava? Papa bojeći se, da neprijatelji poslie njegove smrti nezaprieče slobodan izbor pape, sljedeći svoga predšastnika papu Pija VI. hoće da providi, da izbor pape bude laglji i brži. Za to derogira ne samo onim zakonom, koji se tiču mjesta za izborni sastanak kardinala, nego i drugim, koji se tiču ceremonija i navada takovih, koje nimalo nespadaju na podpunost i bitnost kanoničkoga izbora. I u tu svrhu kardinale odrešuje od zakletve, kojom su se zakleli sve konstitucije, tičuće se izbora pape, podpuno držati. Osim toga dopušta kardinalom, da mogu još za njega živa dogovarati se o roku izbora, o konklavu, da-li se ima držati ili ne, i o svem, kako bi se izbor mogao pospješiti. Što se mjesta tiče, ako nebi u Rimu sjegurno bilo, onda da može izborni

Digitized by Google

sastanak biti ili u principatu Monaco, ili u kojem gradu Francezke, ili na Malti, samo da je ondje podpuna sloboda. Nedopušta pako, da se još za živa pape drže kakvi dogovori glede njegova nasljednika. Napokon pod exkomunikacijom traži, da se kardinali ovoj njegovoj konstituciji spremno pokore, te završuje bullu apostolskimi riečmi, koje je u sličnih okolnostih i u sličnoj bulli izrekao Pio VI.

U ovih naredbah neima ništa nečuvena, ništa, čega papa učiniti nebi mogao, i gledeć na okolnosti skoro i morao. Pio VI. išao je mnogo dalje, jer su bile i gorje okolnosti, nego su ovaj par za Pija IX. Kako bo se u svojoj bulli, tičućoj se izbora pape, sám tuži Pio VI.: u ono vrieme biahu kardinali iz Rima izagnani, u razna mjesta zatočeni, nekoji i utamničeni; patrimonij sv. Petra zarobljen, dobra crkvena razprodana, samostani izpražnjeni od religioznih familija uzeti za svjetovnu porabu; papa sam sa svoje stolice izbačen i u kartusianski samostan kraj Firenze zatočen. Za to Pio VI. nije sam nikakova mjesta opredielio, gdje bi se imao izbor držati, kô što čini Pio IX.; pače je isto izborno pravo kardinala ograničio, tako da su oni samo kardinali imali pravo izbora, gdje ih se je najviše na zemljištu kojega katoličkoga principa skupiti moglo. Ovi su samo imali pravo izborni sastanak ureći, mjesto i dan izbora opredieliti, i pošto su se osjegurali, da neima nigdje drugdje na zemlji kojega katoličkoga principa kardinala na slobodi i na okupu brojem više nego-li je njih, i da je poslie smrti papine izminulo deset dana, mogli su i nečekajuć nikoga dalje većinom od dvie trećine svih glasova izabrati novoga papu. Pa na temelju ove konstitucije izabran je Pio VII. u Mletcih, papa od svega kršćanstva nedvojbeno priznan, koj je božjom crkvom slavno upravljao preko 24 godine.

Nego za što mi o tom razpravljamo, kad nije sjegurno, da je bulla „Apostolicae Sedis munus“ prava, pače kad je usljed izjave najznamenitijih katoličkih listova sasvim sjegurno, da je ona bulla podmetnuta, i njom da je sama pruska vlada prevarena? Mi to za to činimo, da se uzmogne podpunije ocieniti perfidnost njekih neprijateljskih listova i njihovih visokih inspiratora. Evo što piše službeni list pruskoga ministarstva „Prov. Corr.“ pod naslovom: Jedna papina bulla. Već od više mjeseci, veli, pukao je glas, da je Pio IX. opet kobno koraknuo na putu samovoljnoga prevrata, kojim se prebacuju temeljne uredbe rimske crkve, i odnošaji medju sv. stolicom i svjetovnimi vladami ruše bez lieka i popravka. Biaše govor o jednoj bulli, koja je izdana tajno, tajinstveno, da se uklone dosadašnji propisi za uredan izbor pape, te se po mogućnosti osjeguraju sada vladajući uplivi i na buduće izbore. Glasu onomu povjerovalo se je obćenito, jer se je činilo naravno, da se barjaktari jezuitskoga nauka o nepogrešivosti i svemoći papinoj neće ustaviti na pol puta. Pošto je zaključci vatikanskoga koncila papi u stvarih „vjere i morala“ pridan karakter nepogrešivosti, i tako uzprkos starim ustanovam i predavanju katoličke crkve dana vlast, da može na jednom, ničim neograničenom polju, za sve iz njegove osobne domisli proizticuće odluke tražiti bezuvjetnu pokornost; pošto je vatikanska crkva metnuta u takov položaj, u kom se ne samo svako gibanje slobode sviesti morade ugušiti u začetku, nego i cjelokupno svećenstvo postati sliepim orudjem rimske pohlepe za gospodstvom, i priekim protivnikom državnomu redu: nije čudo, da je jezuitska partaja mislila, kako će stečena sredstva vlasti sačuvati i poslie smrti sadašnjega pape. Ta ona bi morala odreći se svoga djela i svoga gospodstva, kad bi iz urednoga izbora proizašao papa blage i pomirljive ćudi, koj bi se mogao odvažiti, da se vrati k poštovanju starih zakona katoličke crkve, i put utre mirnu odnošaju naprama svjetovnim vlastim. Za to biaše sasma vjerojatno, da je Pio IX. pod sduhom svojih jezuitskih savjetnika dosadašnja pravila za izbor pape ukinuo i zamienio svojimi samovlastnimi naredbami. — Za tim kaže, da je „Köllner Zeitgu“ pošlo za rukom onu veliku tajnu razgaliti, i uvjerava sa svoje strane, da je Köllnerica nedvojbeno crpila iz pouzdana vrela, i za to da se u političkih kruzih „ob authentičnosti i točnosti texta rečene bulle neima dvojiti.“ Napokon završuje svoj članak ovako: Jasno je, da toli važna novotarija u vatikanskoj crkvi duboko zahvaća. Već se sada opažava, kako je ta papina odluka osbiljno djelovala na javno mnienje i na vlade. Upravo pošto je kroz vatikanski koncil auktoritet papin razširen do bezuvjetne punoće vlasti, i svaka mu stega uklonjena u području katoličke crkve, dobila je osobnost tolikom vlašću zaodjevenoga pape bitno veću znamenitost. Tim manje može biti svejedno onim državam, koje imaju mnogo katolika, da pri izboru pape odpadnu stare forme, u kojih biaše dano njeko jamstvo za njeko osobito vladanje izbornika, i za njeki pravedan obzir na sporazumak sa svjetovnimi vlastmi, i da na mjesto običnoga postupka dodju naredbe, koje vodjam jednoga državam i narodom neprijateljskoga svećenstva predavaju svu vlast. Čim odrešitije rimski papa izvodi posljedice iz karaktera svoje nepogrešivosti, i čim bezobzirnije ruši sve uredbe, koje bi mogle služiti za nadovez mirnijih odnošaja naprama svjetovnim vlastim, tim je osbiljnija opomena vlastim, da se energično zauzmu za prava države i za slobodu sviesti svojih gradjana. Naročito je politici Pruske i Njemačke jasno zasječena zadaća, da čvrstom nogom na putu kojim je pošla dalje stupa do razpravljenja izmedju države i crkve, da životni razvoj njemačkoga naroda obezbiedi od sužnjenja i skrbničtva s duhovne strane. — Ove su rieči od prevelike znamenitosti, te zaslužuju, da ih malo pozornije promotrimo.

(Konac će slieditи.)

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Peštanska „Reforma“ doniela je 14. o. m. na čelu si članak, da bi „Narod“ kad bi još živio, od veselja podivljao. Tako se napada na ministra-predsjednika Szlavyja, psuje na naš narod, njegove prvake, njegove biskupe i svećenike za to — što je izmedju Ugarske i Hrvatske došlo do poštene nagodbe, i do dostojnih plodova te nagodbe, kojim se raduje svaki pravi rodoljub tako ugarski kako hrvatski, i Nj. posvećeno Veličanstvo, naš zajednički premilostivi kralj. Samo se neraduje njeka nesretna koterija u nas, koja bi htjela vladati bez zakona, i toviti se od krvavih žuljeva pače krvi svojega naroda, koja je u nas zavela korupciju, od koje će naš narod još dugo patiti. Netrebamo je imenovati, svatko ju zna, i želi da je nestane bez traga. Ona je u Reformi, biesna i kukavna, izrigala svoj jed.

Za narodnu stranku veli, da hoće da vladu prenese na Srbe, i katoličku crkvu da pogrči. U stanovih katoličkih svećenika da vise slike careva Nikole i Alexandra, a slike kralja našega Franje Josipa da neima. Strossmayer, premda katolički biskup, da u svojoj biskupiji goji pravac srbski za to — što su školske knjige tiskane s jedne strane latinskimi, a s druge cirilskimi slovi. Napokon nadbiskup Mihalović da je najlieniji i najbezobrazniji veliki pop (legtunyább és legszemtelenebb főpap), ili kako se je Reforma kašnje tobož izpravila, najbezduhovitiji legszellemetlenebb főpap, i da kanonike Vučetića i Talliána progoni. Tko zna, kako stvar sbilja stoji — a nije tajna, već je bjelodana — taj mora reći, da je pisac ili njegov inspirator, ne samo legszemtelenebb, nego i legszellemetlenebb — tako je to sve bezobrazno i ludo. Zašto se na našega nadbiskupa baca onako pogrdnimi pridjevki? Za to što biaše u poslu pomirenja s Hrvatskom savjetnik Szlavyju. On je za to čovjek skroz bez duha, što nije vidio, da je težište narodnoj stranci u Biogradu, da se katolička crkva pogrčuje, da se u Hrvatskoj kopa grob uniji, dualizmu i magjarskomu narodu. On je najlieniji čovjek, jer nije ništa radio za uzdržanje neprijateljstva medju Magjari i Hrvati, za uzdržanje onih siledžija i njihovih kukavnih pomagača, koji su ono neprijateljstvo lukavo zametnuli, i još lukavije na svoju privatnu korist upotrebljivali; naročito pako, jer nije uzprkos svemu silnomu i silovitomu tiskanju hotio da poradi politike progoni svoj kler. Biskup se nemože i nesmije degradirati do političkoga špana. On je po naravi svoje časti poslanik mira, te mu dolikuje posredovati medju zavadjenimi narodi, — iskreno, pravedno, pošteno. Nadbiskup Mihalović, premda po Reformi najlieniji čovjek, podvrgao se je toj u obće mučnoj, a uz onakove potutkače, kakov je Reformin pisac, i premučnoj zadaći; te ju je, premda čovjek najbezduhovitiji, riešio častno. Za to mu hvali svaki pravi Hrvat i Magjar, za to mu je dano priznanje i od ugarske vlade i Nj. Veličanstva; pa će s tim bez dvojbe moći lasno pregorjeti onakove legszemtelenebb i legszellemetlenebb artikule i pisce.

— Nj. Preuzvišenost g. nadbiskup Josip Mihalović imenovao je g. Josipa Lehpamera, župnika gjurgjevačkoga, svoga metropolitanskoga konsistorija tajnikom i prisjednikom izvjestiteljem, uz pravo plavetnoga pojasa, dozvoliv da do dalnje odredbe svoju župu zadržati, i za nju administratora predložiti može. To je za to učinila Nj. Preuzvišenost, što je prama umnoženim agendam konsistorija nuždno trebalo jošte uzeti osobu u crkvenih poslovih vještu i izkusnu.

— Zakonski članak o sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu, i o plaćah, nagradah i mirovinah profesorâ i činovnika sveučilištnih stekao je previšnju potvrdu, te u saborskoj sjednici 13. o. m. proglašen.

— Zamoljeni rado javijamo ljetošnje izvješće družtva za sveudiljno klanjanje presv. oltarskomu otajstvu i podupiranje siromašnih crkava u zagrebačkoj nadbiskupiji. Račun glasi od Veljače 1872. do Prosinca 1873. Dohodka imalo je družtvo 409 for. I to ostatak od prijašnjega računa 76 for. 93 nč.; prinesci članova 146 for. 45 n.; prinesci učestnika 170 for.; od dobrotvorâ družtva 12 for. 50 n.; za sličice 47 n.; posebni dohodak 2 for. 67. Od toga je novca potrošeno 5 for. 50 nov. na mise, koje se zadnjega četvrtka svakoga mjeseca služe u crkvi milosrdnica za članove družtva, zatim 3 for. na tisak, a 368 na materiju za crkveno ruho, tako da je u blagajni ostalo 32 for. 50 n. Crkvenim ruhom nadieljene su 4. Prosinca 1873. sljedeće crkve: Župna crkva u Veleševcu dobila je 1 kazulu, 3 korporala; u Rovištu: 1 albu, 3 pokrivala za žrtvenik, 3 korporala; u Bregih: 1 crvenu kazulu, 3 korporala, 6 purifikatorija; u Hrastovici: 1 crvenu kazulu; u Rozgi: 1 albu, 1 potezalo za zvonce, 4 korporala, 10 purif.; u Čagliću: 1 liepu bielu kazulu i 2 jastuka za žrtvenik; samostan u Zagrebu: 1 pokrivalo, 1 potezalo za zvonce, 10 korporala; crkva u Lipicah (u senjskoj biskupiji): 1 bielu kazulu, 3 korporala, 10 purif., 1 albu, 1 roketu — poklon gospoje Belluševe —, 1 stolu — poklon predsjednice grofice Jankovićke. — U Hercegovinu poslana je 1 biela kazula. U Bosnu 2 albe, 30 korporala. — Kako doznajemo, ne samo da slabo napreduje ovo družtvo, kojemu se nemože prigovoriti da nije praktično, nego se i malo javlja prositelja za podporu siromašnih crkava. Tko zna, da ima u nas crkava, koje radi pomanjkanja ruha neobdržavaju rubrike gleda bojâ; da ima crkava, gdje je druge boje kazula, druge stola a druge opet manipul; da ima crkava. gdje se rabe korporali, na koje se bez grieha nesmije metnuti presveto tielo: tko sve to zna, on se mora tomu pojavu čuditi. Crkva se je uvjek na osobit način brinula, da se služba božja što svečanije vrši, da ovako obilnije poteku milosti iz toga vriela i da se pobožnost bûdi u vjernom puku. Za to se moraju i župnici najviše brinuti za ljepotu kuće

Digitized by Google

božje i za pristojno vršenje službe božje. Kako pravila družtvena kažu — na zahtiev mogu se dobiti — postaje članom družtva, tko doprinese na mjesec barem jedan novčić u družtvenu blagajnu te se svaki mjesec jednu uru klanja presvetomu otajstvu, bilo u crkvi bilo kod kuće. A tim se dobiva dvoje: crkva dobiva pravo na podporu, a pojedini članovi postaju dielnici raznih oprosta, koje su pape tomu družtvu podielili. Tko se neće obvezati na klanjanje presvetomu otajstvu, može postati učestnikom, položivši na godinu 1 for. — Drugud to družtvo silno napreduje na slavu božju, osobito u Njemačkoj i Franczkoj, a kod nas jedva nekako živari u Zagrebu. Izvan Zagreba čujemo da neima niti jednoga člana.

— Papina bulla, o kojoj razpravljamo na drugom mjestu, sad možemo kazati, da je sjegurno krivotvorena. Berlinska naime „Germania“ donosi pod 15. Siečnja a pod naslovom „Iz Vatikana“ sjegurnu viest, da tobožnja bulla nije ništa drugo, nego preradjena i prama sadašnjim okolnostim udešena bulla Pija VI., kojom se dalo prusko poslaničtvo prevariti na smieh svim, koji se u takove stvari razumiju. Prava bulla da obstoji još od god. 1869. Ali danas se ultramontanskim listovom nevjeruje, dočim su oficiozni listovi pruske vlade nepogrešivi; pa se je „Köllner Zeitg.“ i za to pobrinula bila veleći, da je moguće, da će u Rimu videći kako je odkrita njihova tajna, brže bolje reći, da je krivotvorena. Ali je dopisnik „Germanie“ našao u samoj tobožnoj bulli očit biljeg krivotvorenju. Datum naime glasi: 28. Svibnja našega papinstva u 28. godini. Budući da je Pio nastupio svoje papinstvo 16. Lipnja 1846., to njegova 28. godina teče od 16. Lipnja 1873. do 16. Lipnja 1874., 28. Svibnja 1873. padao bi dakle ne u dvadeset i osmu, već u dvadeset i sedmu godinu. Ovaj put dakle nisu laž skovali i pod čistu istinu prodali — jezuite.

Pešta. Crkveno-politički odbor ugarskoga sabora pozvavši vladu da saboru dade svoje predloge, odgodio se je dok svoju zadaću nerieši financijalni odbor od 21 člana.

Beč. Kao što kardinalu Simoru 12. o. m. u Budimu tako je 15. o. mj. kardinalu Tarnoczy-u u Beču blagoizvoljelo Nj. Veličanstvo naš premilostivi kralj metnuti na glavu kardinalski biret uz veliku dvorsku svečanost i sjaj. Nj. Veličanstvo daje čast onim, koje odlikuje sveti otac. To može u današnje vrieme biti progonjenoj katoličkoj crkvi na malu utjehu.

Njemačka. Izbori za njemački carevinski sabor su dovršeni. Centrum, t. j. katolici, dobiše 91 zastupnika, dočim su prije imali samo 57. Imaju jošte izgleda dobiti 5 do 6 miesta. U Bavarskoj izabrane su dvie trećine za centrum. U drugom kotaru grada Münchena glasovali su za katoličkoga župnika Westermayera svi članovi višjega protestantskoga konsistorija i župno svećenstvo protestantsko.

Poznanj. Po nalogu novoga kraljevskoga suda za crkvene stvari u Berlinu bješe pozvan nadbiskup Ledochowski pred iztražnoga sudca na 14. Siečnja o. g. To je prvi biskup u Njemačkoj, koga je zapala čast, da se na njem vrši ono Gospodnje: Ante reges et praesides ducemini propter nomen meum. Sada bo neradi se više o globi, nego o tom da se nadbiskup sa službe skine, morda utamniči ili iz zemlje, svakako iz svoje nadbiskupije, izagna. Nadbiskup je dao dostojan odgovor. Kanoni, veli, katoličke crkve zabranjuju njezinim članovom, kamo li biskupom, da u čisto duhovnih i crkvenih stvarih svjetovnim sudovom priznadu ikakvu jurisdikciju; ja s toga nepriznajem kompetencije kralj. suda za crkvene stvari, nit ću se od svoje volje pred sud staviti. Uzalud bi takodjer bilo staviti me silom, jer mi sviest nedopušta proti obtužbi davati ikakve izjave pred takovim sudom. U ostalom je notorno, kako ja vršim svoja biskupska prava i dužnosti, isto tako da ja tako zvane crkveno-političke zakone odbijam. — Na rok se nadbiskup dakako nije stavio.

Turin. Nadbiskup turinski izdao je pod 11. Studenoga pastirsku poslanicu, koja pripovieda paklen čin jednoga člana one družbe, „koja je danas više nego ikada prije demoni obsjednuta.“ Bijaše najme toga dana izloženo svetotajstvo za klanjanje preko cieloga dana. Oko druge ure uvuče se taj nečovjek, da ga nitko nespazi, u kor, a onda za žrtvenik. Uspevši se onda medju svećnjake, udari batinom tako silno po ostensoriju, da je pao na tle, staklo se je potrlo a sveto tielo po tlu razpršilo. Zločinca odmah pograbiše i sudu predaše, a sila svieta navrvi u crkvu, čuvši kakov se je strašan zločin u njihovoj sredini dogodio, da izmole od Boga proštenje. „Da se je takovo svetogrdje, veli biskup, dogodilo u našem gradu samo prije petdeset godina, vidjeli bismo svečan prizor javne pokore. Kazališta bi bila zatvorena, zabave bi bile zabranjene, sve obitelji, svi gradjani išli bi na te dane u crnini i pognute glave u crkve, da ondje sav dan borave, crkve naricanjem napunjuju, u prsa udaraju, proseći pomilovanje od Boga. Oni bi se sramili u duši, što je Turin, grad svetoga otajstva, oskvrnut takovim svetogrdjem.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gg. Matija Nedeljko, bivši upravitelj župe u Staroj Plošcici ide kao takav u Crnac. Antun Mikulić duh. pomoćnik premješten je iz Feričanaca u Požegu. Ivan Jakovina bivši privr. kateketa u Sisku za duh. pom. u Krapinu. Josip Cigler duh. pomoćnik iz Krapine u Brdovac. Franjo Veldin, umro 20. t. m. u Cvetkovcu, svojoj domovini.

Zahvala. Družtvo za vječno klanjanje presvetomu oltarskomu otajstvu nadarilo je župnu crkvu u Lipicah bisk. senjske liepom kazulom i što k njoj pak za pokrivanje kaleža treba, izim toga nekolicinom korporala i rubčićâ, za koji znatni dar podpisani u svoje i svojih pučana ime tim srdačnije zahvaljuje, što rečena crkva izvan redovitoga djelokruga toga štovanoga družtva stoji.

Petar Sabljak,
župnik u Lipicah.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 5.] U Četvrtak, 29. Siečnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Sjene moderne kulture.

(J. R.)

Dočim obični sviet traži, da si na zabavah i plesovih prikrati duge zimske večeri te sažaljuje one, kojim siromaštvo nedopušća, baciti se s njimi u vir bučnih zabava, ljubitelj knjige nebi dao slasti, koju uživa pri svjetlu mile svoje svjetiljke uz knjigu za sav sviet. Sad si hrani dušu, tražeći u dubljini čovječjega znanja biserke istine, hranom najplemenitijom i najslastnijom, a kada mu čitanjem umorene oči uzkraćuju službu, upravlja ih u tu crnu noć, gdje se oštri zimski vjetar poigrava krpami sniega. O kako je ugodan takov pogled u noćnu tminu! Oko tjelesno nevidi ničesa, ali oko duše o kako bistro gleda ono u prošlost i budućnost. Sada nam prikazuje one srećne časove, koje smo nevini kano angjeli preživjeli na grudiju materinih; sjeća nas onoga nikada nezaboravnoga časa, kada smo u bieloj haljinici prvi put klečali za stolom Gospodovim, koga nas je pobožna mati naučila ljubiti prije nego smo znali, što je grieh: kolike slasti! Sada se sjećamo pojedince najmilijih drugova mladosti naše, koje nam je smrt davno već ugrabila, da ih presadi u raj nebeski; sjećamo se onoga nesrećnoga časa, kada smo prvi put Boga svoga teže uvriedili, na oči nam poteku suze: oh kako su sladke te suze! I kada smo ovako pregledali prošlost, tada bacimo pogled u budućnost, tamnu kako je tamna noć, koja se je pred nami na zemlju spustila, vidimo grob, koj se je pred nami raztvorio, da u nj legnemo, i u nas se javlja nekakovo čustvo, kano da smo sami sebi težki, kano da nam je žao, što nas je Bog postavio u tu dolinu suza, koja se za svakoga svršava grobom. Ali kada podignemo pogled iz groba onamo gore, gdje stanuje onaj, za koga živemo, za koga se borimo, komu sve sile posvećujemo, o kako se ćutimo blaženi i jaki, kako smo zahvalni Gospodinu, što je i nam pripravio od vieka uza se mjesto!

Tako sam i ja danas posvetio nekoliko večernih časova razmišljanju prošlosti. I sjetio sam se zgode, koju mislim ovdje pripovjediti. Šetajući – bilo je zimsko doba kano i sada — dodjem na brežuljak i stanem, da gledajuć u tu mrtvu, sniegom pokrivenu prirodu, pustim za čas uzde fantaziji. Iz maštanja prekinu me zvuk zvončića. Na brežuljak se je uzpinjala bogata kočija. Znaličan tko se vozi, glednem u nju. Vidio sam čudan prizor. Na desno sjedjaše čovjek, po odielu sudio bi, da je bogat gospodin, ružna lica još ružnijega pogleda. Nije mogao biti star, ali upale oči bez sjaja, žuta boja njegova prije vremena nabrana lica, bijaše dokazom, da je taj čovjek prebrzo živio. Nesiguran pogled njegovih staklenih očiju, svi potezi lica, strašću titrajući, odbijahu neugodno. A uz njega sjedjaše djevojka u seljačkom odielu. Bijaše mlada, cvjetak jedva se razpupao. Oči imaše oborene, a bljedilo joj je polilo lice. Kako je ta djevojka dospjela u sjajnu kočiju? Kći nije, to joj svjedoči odielo; a ni služkinja nije, jer služkinje nesjede uz gospodara. Taj mi prizor nije išao iz glave. Nisam imao mira, dok nesaznah, što sam i sám bio slutio. Nesrećna djevojka bijaše žrtva njegove strasti. Tup za svako više uživanje, uvalio se je posve u kaljužu putenih naslada. Budući bogat, nije žalio novca, kad je trebalo podžeći strasti. Sit svega, što mu je mogao pružiti grad, tražio je hranu svojim strastim na selih. Bijaše mu najveća slast, ako je mogao poljski cvjetak, koj je srećan u skrovištu svojem cvao, nogom pogaziti. Drago mu je bilo, ako je obitelj bila siromašna, ako se je morala za svakdašnji kruh boriti. Onda je on otcu utisnuo koju forintu u ruku, bacio

Digitized by Google

materi makar koj cekin u poderano krilo, da mu dadu kćer u službu, da će joj biti liepo i dobro. Roditelji, kojim je dodijalo boriti se neprestano s najljućim neprijateljem, gladom, često bi se dali zasliepiti sjajem dukata te bi bezdušno prodali krv svoju. Sirota djevojka, naučna slušati roditelje, pošla bi sa suzami u očiju s milostivim gospodinom, koj se je smilovao njezinim starim i ubogim roditeljem; a možebiti nije još niti slutila, da su joj roditelji, biedom i nevoljom slomljeni, izkopali grob, kamo će milostivi gospodin zakopati svu sreću i budućnost njezinu. Kada je sutradan kano uvehnula ruža u kojem zakutku plakala nesreću svoju i proklinjala one, koje je do sada iz ciele duše ljubila: onda je već bilo prekasno. Oh, kakovim sam gnievom planuo proti tomu čovjeku! Zar ima u prsiju kamen mjesto srca, kad ga neboli duša, siroticu, koja mu nije nikada ništa na žao učinila, lišiti svega, što je na svietu imala: pokoja saviesti, poštenja pred ljudi? Ta gori mora biti od zvieri, kad može najljepši cvjetak mirne duše pod noge baciti i sgaziti!

Poslje nekoliko mjeseci došao sam putujuć u neko selo. Vidio sam množinu svieta grnuti u jedinu veću kuću. Bila je to krčma. I mene je znaličnost dovela u nju Rekoše mi, da će jedan gospodin iz grada držati seljakom govor. Već sam o takovih govorih višeput bio čuo, bilo mi je drago, što me je slučaj ovamo doveo. Kako je nalegao sviet, nisam mogao vidjeti govornika, jedva sam mu rieči razabirao. Toliko sam razumio, da govori o prosvjeti prostoga puka, o najvećih neprijateljih prosvjete, duhovnicih. „Oni vam ne samo izmamljuju novac, da si goje trbušine, nego vas oni i moralno kvare, služeći se na zlo neznanjem vašim i prirodjenom dobrotom.“ I zato ih pozivaše, neka se odvrnu već jednom od tih najvećih neprijatelja svojih i neka polete u naručaj prosvietljenih slobodnjaka, „kojim je jedina misao i jedina želja, kako bi prostomu puku pomogli na noge, da ga nevaraju i u zlo nevode svakojaki mračni ljenivci.“ Luda svjetina prekidavaše vatrenoga govornika čestimi „živio“; a kada se je kano biesan vuk na janje oborio na svećenstvo, nije imalo klicanje kraja. Možete si misliti, kako mi je bilo pri duši u takovu družtvu. Da nisam bio na sreću preobučen, lasno bi mi se bilo dogodilo, da bi mi ugrijana svjetina bila, kako se kod nas veli, iz sobe posvietila. Kada su se počeli po dovršenu govoru iz sobe tiskati, ja sam se u jedan kutić stisnuo. Hotio sam na svaki način vidjeti govornika u lice. Malo kada mi je čij pogled onako probio dušu, kako pogled na toga čovjeka. Bio je to onaj isti, o kojem sam gore pripovjedio, da sam ga vidio u kočiji s seljačkom djevojkom I taj čovjek, od pete do glave gnusan i pun opačina, tako je bezsraman te se usudjuje grditi svećenstvo kano kvaritelje morala! Onda sam bio nekoliko godina mladji nego sada a mnogo neizkusniji, te sam mislio, da je taj čovjek najveća ništarija i grdoba na svietu.

Sada sam dakako drugoga mnienja. Što duže živem, to se bolje uvjeravam, da se u svietu zloća pod svakojakimi liepimi imeni posvuda širi. Tko se hoće o tom osvjedočiti, netreba mu drugo nego se neko vrieme nadvladati te čitati liberalne novine i časopise, koji su većim dielom židovskom rukom pisani a na sploh slobodno zidarskim duhom nadahnuti. Tu ćeš na primjer naći, kako urednik na prvom mjestu lomi kopje proti lakomosti popova, što za mučnu službu, koju mu čine, od naroda samo toliko traže, koliko im je potrebno, da mogu pristojno živjeti, dočim su i onako crkvenimi zakoni držani suvišak, ako ga imaju, medju siromake podieliti. Ako okreneš list naći ćeš, kako se neuku svietu preporučuju svakojaka sljeparska poduzeća, za koja su sami poduzetnici sigurni, da neće nikada stupiti u život; ili kako se poznati zločinac svom govorničkom vještinom brani i pere. A takov je posao vrlo zahvalan: nestoji puno truda a nosi hiljade i hiljade. I tako biva, da si onaj, koj nazivlje svećenike pijavicami naroda, što od njega primaju krušac svakdanji, da mogu mirnije misliti o njegovu duševnom dobru, za kratko vrieme naspravi veliko blago, posagradi sjajne palače, pomažuć svojim perom prevariti hiljade i hiljade za ono, što su si dugo skrbili, ili hvaleći zloću a prezreći kriepost. Tu ćeš naći kako se na prvoj strani u dugom članku blatom kalja poštenje ove ili one nedužne opatice ovoga ili onoga redovnika na temelju izmišljene laži ili nesigurna glasa, kako se urednik lista zgraža pred „moralnom pokvarenošću“ redovnika ili redovnice, „što su u svojem srcu ugušili svako plemenitije čustvo.“ Uzmeš-li čitati posljednju stranu, naći ćeš medju oglasi, kako se „mlad čovjek od jedno trideset godina krjepke konstitucije nudja na službu starijim gospodjam“, ili kako nježni stvor poziva mladića, „s kojim se je negdje prvi put sastala, neka joj pod ovom ili onom šifrom javi, gdje bi se mogli na samu naći.“ Ondje ćeš se namjeriti, kako se na prvoj strani revnuje proti izpovjedi, toj „sredovječnoj instituciji“, jer se na njoj truje mladež, izpitujuć ih svećenici o stvarih, za koje nebi smjeli

Digitized by Google

niti znati; dočim ćeš u istom broju naći u feljetonu pripoviedku, posvećenu „nježnomu spolu“, toli gnusnu i bezsramnu, da je nemožeš uzeti u ruke, da se nezamažeš. Tu se navaljuje na kler, da nije poslušan zakonitoj vladi, što uči, da valja više slušati Boga nego čovjeka te nepriznaje obveznosti zakonâ, koji se protive zakonu božjemu, a na drugoj se strani hvale pjevaju revoluciji u Italiji, Španiji i drugud, koja je protjerala zakonite vladare. I tko bi nabrojio sve one primjere, gdje se s jedne strane najveći griesi počinjuju i hvale, dočim se s druge strane na nemiloj osobi i kriepost kano zločin ocrnjuje. A što će se iz toga napokon izleći?

Gospodin nije nikada dopustio graditi babilonskih kula. Kada su nekoć narodi u sljepoći svojoj htjeli sagraditi kulu, do neba visoku, pustio ih je Bog neko vrieme mirno graditi; ali kad mu je bilo te šale dosti, pomiešao je graditeljem jezike. Oni se razidoše, a kuli nesta traga. Tako je Gospodin uvjek radio, tako će on raditi i sada. On pušća neko vrieme one, koji se imenuju liberalci, što misle, da je njim sve dozvoljeno a njihovim protivnikom ništa, terorizirati druge, sisati i šišati siromake; ali kada se napuni mjera, na jedanput će se oni, koji su sada gore, naći dolje. A tko će tu promjenu učiniti? Učiniti će ju socijaliste i komuniste. Tko umije stvari pozorno motriti, za njega neima dvojbe, da je liberalizam, sakupiv novac u ruke pojedinih bogataša, stvorio proletarijat. A naravno diete proletarijata jest socijalizam i komunizam. Da je zadaća socijalistâ i komunistâ proizvesti onu veliku promjenu, to oni sami izpoviedaju. Vodja njemačkih socijalista, Karlo Marx, izdao je 1847. u družtvu s Engelom „komunistički manifest.“ U tom se manifestu veli doslovice: „proletarijat, to jest najniži razred današnjega družtva, nemože se podignuti, nemože se na noge osoviti, ako oni, koji su nad njim, neprsnu u zrak. Stranka, koja sada vlada, stvorila je svoje grobare. Da će ona propasti a proletarijat pobiediti, to je sigurno.“ A na kraju se veli: „komuniste nekriju svojih nazora i namiera. Oni govore očito, da nemogu cilja svoga postignuti, ako se silovito neobori dosadašnji družtveni red. Vladajući razredi neka drhću pred komunističkom revolucijom. Proletarci neimaju u njoj ništa izgubiti nego okove svoje; a dobiti imaju sav sviet. Proletarci svega svieta sjedinite se!“ Tako je mogao pisati Marx godine 1847. Od onda je njihova moć neizmjerno narasla; oni su pokazali 1871. u Francezkoj, što mogu pomoćju petroleja, a sada se upravo vježbaju u Španiji.

Nego skoro sam s predmeta svoga zašao. Ja si nisam taj put preduzeo pred očima štioca raztvarati veliki grob, u koj će prije ili poslje položiti današnje družtvo, ako podje svojim putem dalje, socijaliste i komuniste, ti grobari, koje si je liberalizam liepo uzgojio; nego ja želim pokazati, kako se ti isti socijaliste zahvaljuju liberalcem na njihovu nauku, koj su im počeli, dakako već prekasno, davati. Oni im govore: zadržite si vaše opomene, jer ih vam i više treba nego nam, prištedite si vaše ukore, jer što na nas kudite, toga ćete medju vami i više naći. Da današnji socijaliste i komuniste nisu po ćudi liberalcem, to je jasna stvar. Oni su pronašli ili promicali načine, kako se ima novac, porazdieljen medju množinom, snesti na hrpe, tako da hiljadam i hiljadam neostane ništa nego njihove dvie gole ruke. A ruke su im ostavili, ne da marljivim radom sebi nešto priskrbe, nego da za komadić kruha snašaju na njihove i onako velike hrpe. Tako se je porodio proletarijat a iz njega komunizam. Ja nedvojim o tom, kad bi komuniste bili zadovoljni tim, da udaraju na crkvu, da bi liberalci upoznali u njih svoje milo čedo, ali nesreća je nesreća, oni su se zagledali u pune kese liberalaca, od tuda njihov strah i njihovo neprijateljstvo proti komunistom. Oni bi ih rado prekrstili, da odvrate poglede svoje od njihovih kesa, pa zato kore njihove namjere, uče ih krieposti. No komuniste znaju dobro, da liberalci za se jednu samo kriepost ljube, ugodan i razkošan život, i da njih samo zato podučavaju u krieposti, da mogu sami mirno uživati. To je uzrok, zašto zatvaraju uši njihovim naukom. Mi ćemo se ovdje poslužiti spomenutim manifestom, kako je izišao u drugom izdanju u Lipskom godine 1872. Evo dakle kako odgovaraju u drugom odsjeku, gdje se radi o proletarcih i komunistih, liberalnim svojim učiteljem.

„Vi nas korite, da želimo ukinuti osobno, djelom ruku priskrbljeno vlastničtvo, koje je temelj osobnoj slobodi, razvitku i samostalnosti. Ali o kakovu vlastničtvu govorite vi? Govorite li o čednom vlastničtvu malih zanatnika i seljaka? Eh, toga više neima, to ste ukinuli vi. Vašom industrijom, vašom spekulacijom uništili ste vi imetak zanatnika i seljaka, a česa još niste uništili, to uništujete sveudilj marljivo. Netrebamo ga dakle ukinuti istom mi. Ili govorite-li možebiti o modernom vlastničtvu prebogate buržoaze? Njoj snašaju imetak ruke radničke, no recite nam, je-li taj imetak njihovo vlastničtvo? Ne, radnici stvaraju kapital, koj je samo sredstvo, kojim se oni gule i ubijaju. Vi

*

Digitized by Google

se zgražate, da želimo ukinuti privatno vlastničtvo? Ali budite pravedni. Zar ga niste vi ukinuli za $^9/_{10}$ cieloga družtva? Današnje vlastničtvo obstoji baš tim, što neobstoji za $^9/_{10}$. Vi nas dakle korite, što želimo odstraniti vlastničtvo, kojemu je nuždna posljedica skrajno siromaštvo velike većine družtva. Govorite iskreno. Vi nas korite zato, što želimo učiniti kraj vašemu vlastničtvu. To je istina, to želimo mi. Velite, da se s vlastničtvom ukida i sloboda i naobraženje i osobno pravo. No vaša sloboda zahtieva robovanje velike većine ljudi; vaše naobraženje zahtieva naobraženje velike većine za puke makine; vaše pravo jest na zakon podignuta volja vaša, koja ima jedino promicati udobni život vaš."

„Ali mi želimo dokinuti i familiju. I najžešći radikalci dižu se proti komunistom zbog te njihove namjere. Ove vaše fraze o obitelji i uzgoju djece tim su odurnije, što ste upravo vi velikom industrijom vašom potrgali sve obiteljske veze za proletarce te ste iz njihove djece napravili prosto orudje za rad. . . Ali mi želimo uvesti komunizam žena! Neima ništa smiešnijega na svietu nego ovo tobože moralno zgražanje naših bogataša radi komunizma žena, koj vele da želimo uvesti. Ali zar trebamo istom mi uvoditi komunizam žena? Ta davno već uveli ste ga vi. Vi razpolažete po volji ženami i kćermi proletaraca. Vi ste uveli javnu prostituciju. A niti tim nezadovoljni, vi i vaše žene zamjenito zavodite. Nam bi se moglo jedino to reći, da mjesto licemjerno sakrivanoga komunizma žena želimo uvesti javan i očit komunizam. — Na dalje krivite komuniste, da žele uništiti domovinu i narodnost. No domovina obstoji samo za vas; radnik neima ništa, dakle niti domovine."

Nam se nemože reći, da se veselimo propasti, koju spremaju socijaliste i komuniste liberalcem. Neveselimo joj se već zato, što znamo, da će u strahovitom boju, u kojem će se sraziti komunizam i liberalizam, mnogo trpiti i crkva i njezini službenici, premda nisu u tom ništa krivi. Jer liberalizam nije samo imetak uzeo proletarcem, ostaviv ih golih ruku, on im je uzeo, a to je najstrašnije, i Boga i vjeru. Zato oni priete propašću ne samo onim, koji sjede na zlatu, nego i onim, koji brane Boga i njegovu čast. Crkva doduše uči bogatnike toga svieta, „ako obilujete bogatstvom, nepriliepite za nj srca svoga, nego si njim tecite blago, koje nikada nepropada", jer „što učiniste siromakom učiniste Gospodu, koj će vam stostruko povratiti sve, i napitak hladne vode." Ali sve je to uzalud, jer ih roditelji njihovi, liberalci, napuniše tolikom mržnjom proti Bogu i vjeri, da zatvaraju uši, kad čuju o tom govoriti. Strah i užas hvata prijatelja čovječanstva, kada gleda u blizu budućnost, u kojoj će strahoviti Bog kazniti rod, koj ga je ne samo životom svojim zatajio, nego koj dapače očito proti njemu bojuje. Kula babilonska opet je visoko dogradjena, morati će se srušiti. Srušiti će ju socijaliste i komuniste, koje su uzgojili liberalci, postavivši na priestol božji zlatno tele. A pod ruševinami te nove babilonske kule zakopati će se i jedni i drugi. Biti će tu plača i naricanja, a „Gospodin će se smijati propasti neprijatelja svojih." Samo crkva božja izići će iz tih ruševina pomladjena, ljepša i slavnija, i onda će upoznati sviet, da se uzalud gradi što se bez Boga gradi. „I doći će opet narodi k svetomu brdu", crkvi božjoj, i klanjati će se u njoj Bogu pravomu. I onda će opet procvasti sreća rodu ljudskomu.

Inkvizicija.

(Historička crtica. Priobćio *R. F-ć.*)

(Konac.)

Izvor joj se ima tražiti u Španiji, gdje se i najdulje održala. Politički i vjerski odnošaji te zemlje prijahu najbolje njezinu uvedenju te učiniše iz nje, rekao bih, izključivo sredstvo da se uzdrži zapadno-gotska narodnost. U nijednoj zemlji evropejskoj nije bilo odmah prvih vjekova kršćanstva toliko židova, koliko jih je bilo ovdje, i nigdje nebijahu oni toli silni i bogati kao u Španiji. Kako su sila i novac uvjeke bila jaka pomagala proselitizmu, tako predjoše pod ovim materijalnim uplivom, kako nam svi povjestničari svjedoče, mnogobrojne kršćanske obitelji na židovstvo. Da se obrani narodnost i vjera oproše se ponajpače katolički zapadno-gotski kraljevi tomu proselitičkomu uplivu silom. Crkva prosvjedovala je proti tomu na sinodi toledskoj g. 636. — Kad je g. 711. zapadno gotsko priestolje, podkopano židovî, palo, dodjoše židovi u Španiji do tolike moći, kako nikad nigdje. Njihova atheistično-filosofička nauka zaprieti kršćanstvu propašću kao što u 18. vieku encyklopedizam u Francezkoj. U vrieme Grgura VII. (1073—1085.) imali su oni već svu sudbenu i financijalnu moć španjolsku u svojih ruku, radi čega je Grgur VII. od Alfonsa VI. zahtievao, da židove u buduće više nestavlja poglavari, sudci i gospodari kršćanom. Ali je isti ovaj papa u isto vrieme s druge strane pohvalio španjolske biskupe, što su jednom prigodom, kad se kršćani proti židovskim svojim silnikom pobuniše, htjevši jih hametice pomlatiti, židove u zaštitu primili te jih grozne smrti izbavili, „jer crkveni zakoni u obće zabranjuju prolievati krv."

Pod Alfonsom X. vladahu židovi reć bi podpuno državom. Sve je već bilo u njihovih šakah. U 14. stoljeću

Digitized by Google

prisiliše mnogobrojne bune kraljeve i plemstvo, da se židovom ta kupljena silna privilegija ograniče. Povodom bune god. 1391. proti židovom, u kojoj jih 5000 bude ubijeno, prodjoše mnogi na izliku na kršćanstvo. Ovi tobožnji kršćani postadoše doskora za narodnost i vjeru još pogibelniji nego su bili prije. Skoro sav narodni imutak, sav obrt pade njim u šake. U sebi židovi, izvana kršćani, oženiše se oni sa kćermi najboljih kuća i obitelji, usvojiše reć bi sve javne službe, prikraše se tja i na biskupske stolice. *) Po dobro proračunanoj osnovi i sistematički, jer medju sobom i s pravimi židovi u savezu, namjeravahu oni Španiju stvoriti zemljom židovskom, kršćanstvo iz nje posvema iztisnuti, a možda i kraljestvo židovsko kojom liepom sgodom u njoj opet podići. Pošto se g. 1473. odkrila tajna judaistička urota, kojoj je bila namjera, Gibraltar, taj ključ sve Španije, Maurom izdati te s njimi u savezu kršćanstvo u Španiji uništiti, morahu Ferdinand i Izabela, ako su se na priestolu održati htjeli, druge mjere poprimiti. Crkvena je inkvizicija već u prvoj polovini 15. vieka izčeznula u Kastiliji. Oko godine dakle 1478. pozvaše „oba kralja“ inkvizitora sicilskoga, Filipa de Barberis i priora dominikanaca sevillskih P. Ojedu te sudbenoga savjetnika Diega de Merlo, da se posavjetuju kako bi se inkvizicija uvela. Složilo se u tom, da se proti pokršćenim židovom i proti pokršćenim Maurom, proti tako zvanim Muranom i Moriskom, da se, rekoh, proti ovim prividnim kršćanom uvede inkvizicija onakova, kao što ju je u svoje vrieme u svojoj zemlji uveo slobodoumni car Fridrik II. — Ovako dakle bude po dviju svjetovnih vladarih, po Ferdinandu najme i Izabeli, stavljen temelj inkviziciji državnoj na koncu 15. vieka u Španiji.

Aragonac Ferdinand bijaše najprevrtljivija politička glavica svoga vieka; on je sa svimi carevi i državami prijateljske saveze sklapao, uz to neizmierno mnogo obećavao i na koncu svakoga i sljednjega prevario, ponajčešće ipak svoga zeta Filipa habsbužkoga, koga je tobože toli vruće ljubio. Dočim je on tako sve vladare skoro izvarao, htio je prevariti i papu Sikstu IV., pače on je tu tek i pravo htjeo početi varati. U Ferdinandovoj se glavi vrzale silne osnove. On namjeravaše Maure iz Granade iztjerati, a pirenejski poluotok, ako bi kako bilo moguće, svomu žezlu podvrći. Njegov politički pogled segnu cielom Europom preko Afrike i Azije i u onaj još nepoznati dio svieta, sadanju Ameriku. Pa sbilja nije bila politička konstelacija nikada sgodnija nego-li na koncu 15. vieka, da se stvori španjolska svjetovlada. Sveto rimsko carstvo bilo je već na rubu groba te mu se nije moglo oprieti, kad bi si on razkidanu Italiju bio hotio prisvojiti. Englezka krvarila je još od bojeva „crvene i biele ruže“; proti Mljetčanom mogao se je staviti još većom lukavošću i isto tolikim brodovljem. Najviše se još imao bojati silnoga svoga susjeda Franceza. U Francezkoj bilo je Ljudevitu XI. (1461—1483.) za rukom pošlo, kako je poznato iz povjesti, okrutnošću i nasiljem svake vrsti skršiti moć vazalâ ter sve sile te zemlje u jedan kraljevski absolutizam spojiti. Poslie smrti Ljudevita XI. vladaše nekoliko godina Francezkom njegova kći Anna posve u duhu otca svoga do punoljetnosti brata si (Karla VIII.). Dok je ta država ovako silno stajala i dok su njezine blagajne pune bile, nije se Ferdinand smio nadati, da će zamišljena osnova poći za rukom. Za vladanja njegova slaba predšastnika u Kastiliji i Aragoniji stekoše si vazali silnu moć. Sve sile državne bijahu u njihovih ruku; bez njihove privolje nesmjede Ferdinand ni u Kastiliju doći. U takovih okolnostih pokaza Ferdinand, kako čovjek velika duha državu iz jedne skrajnosti u drugu prestaviti može. I on nakani porazštrkane sile svoje države poput Ljudevita XI. i njegove kćeri Anne u svojih ruku sakupiti. Ljubav njegova naprama Izabeli bila je pravim ključem u tom ogromnom podhvatu. Sve što je želio, to je ona u svojoj Kastiliji zakonom smatrala, i na taj način dodje on napokon do toga, te su ga poslie silna odpora stališi kastilski ipak već g. 1479. kraljem kastilskim priznali. Da posve skrši moć vazalstva te ga, da tako rečem, suvišnim učini i svu mu moć podsieče, ustroji on iz samih gradjana vojsku, tako zvanu svetu hermandadu. Ta je sveta hermandada imala nastojati, da se u državi uzdrži red te proti svim, koji bi mir smetali, strogo, ma baš i prekosudno postupati, i osudu namah izvršiti. Ovu su vojsku iz početka imali uzdržavati gradovi, što je ovim naravno skoro dotežčalo. Pod izlikom, da gradovom teret olahkoti, preuze on troškove za uzdržavanje te vojske na se, ali upotriebi ujedno tu hermandadu za svoje sebične svrhe, na strah i trepet plemstva i vazalstva. Nu što je podnašalo lahkoumlje francezko, to bi bilo postalo skoro nesnosno oholosti španjolskoj, da nije oštroumni Ferdinand znao, kako se ima sa pobožnimi Španjolci postupati. On je dobro poznavao ogorčenost svjetovnih i duhovnih skroz i skroz katoličkih vazala proti tobožnjim iz židovstva na kršćanstvo prešlim kršćanom. Ovu ogorčenost upotriebi on za svoju svrhu: te izda prividno zapovjed hermandadi, da ima strogo na oku te tobožnje kršćane, pak da katolički vazali i sbilja nedvoje o njegovoj revnosti za stvar svete vjere, i da jim tim laglje zamaže oči te jih onda tim sjegurnije u svoju mrežu dobije, uvede on u Sevilli g. 1478. inkviziciju te ju tako spoji sa hermandadom, da je inkvizicija bila sudištem, a hermandada imala je osude toga suda izvršiti. Da pako papu uputi, da to sudište ima religioznu svrhu *), opiše mu ju posve površno tako, da papa u njoj nije mogao opaziti drugo, van inkviziciju crkvenu, kakova je u Kastiliji bila do prve polovine 15. vieka. Opisav ju ovako, kako je lukav bio, zamoli ujedno ponizno i himbeno, da ju papa potvrdi. Papa ovako prevaren te ništa zla ne-

*) Sve to posvjedočava isti Llorente knj. II. str. 339 i 340.

*) Kako to sam Schlosser u svojoj povjesti podpuno priznaje.

Digitized by Google

sluteći, potvrdi ju sbilja 1. Studenoga 1478. Nu tek što je Sikstu IV. s druge strane došao glas, kako je sa stvarju, izjavi on odmah, da mu je potvrdnica-bulla lukavo izmamljena *), te da on ništa nepotvrdjuje.

Pak hoćemo-li, uvaživ ovo, još reći, da je tu inkviziciju uvela crkva i pape? Ta ovo je sudište sastavljeno bilo iz početka od jednoga svjetovnoga i jednoga duhovnoga viećnika, koje je kralj imenovao, koji bi kralja izviešćivali o stanju stvari, koje je kralj nadzirao: dakle državno je to bilo sudište, od kralja uredjeno, a nipošto od crkve, koja o tom ništa nije htjela niti čuti. Kad je dakle sveta hermandada, kako gore spomenusmo, ograničila posve moć vazalstva, uze inkvizicija na oko rečene tobožnje kršćane, te kad su najsilniji od tih prividnih kršćana turili u sviet spis jedan pun porugâ na vjeru, i kad je spis taj bio pobijen od Izabelina izpovjednika Ferdinanda od Talavere, tad izda inkvizicija izrok proti tim prividnim kršćanom, označivši ujedno biljege, po kojih će se poznati te davši hermandadi i stalnim policijskim osobam nalog, da jih pohvataju i pred sud stave. Inkvizicija pozove ponajprije te kršćane, da se sami predadu, te izvršiv pokoru, s crkvom izmire. Koji toga nehtjedoše učiniti, budu uhvaćeni, proti njim bude iztraga povedena, te pošto jim se nevjerstvo dokazalo, svjetovnoj vlasti predani, i tako jih bude za malo u Španiji do 2000 spaljeno. Sad pokaza crkva, koliko joj je zajedničkoga s tom inkvizicijom španjolskom. G. 1482. izda Siksto IV. breve, u kom se opetovano tuži, da su mu bullu potvrdnicu izmamili te medju ostalim veli katoličkim vladarom: „Kako se tvrdi, to su oni (inkvizitori) mnoge nepravedno utamničili, na grozne jih muke stavili te jih krivo nevjernicî proglasili, istim pogubljenim da su oteli dobra (neobzirući se na baštinike njihove). Takovim postupanjem zaplašeni pobjegoše mnogi; drugi, koji su si prave vjere sviestni bili pohrliše k Nam, kao k posljednjemu svomu pribježištu, položiše svoje tužbe i tegobe pred našu sv. stolicu moleći ponizno, da jim se stvar iztraži. Mi odlučismo, posavjetovav se s našimi kardinali, da se ta stvar uredi, staviti kod Vas zakonito imenovane inkvizitore, da oni u zajednici sa diecezanskimi biskupi poslove inkvizicije nastave i t. d.“ Tim je dakle crkva španjolsku državnu inkviziciju bez dvojbe kao okrutnu i nepravednu odsudila. Uzalud je Siksto gledao, da tu inkviziciju spravi pod nadzor crkve. Ferdinand je njom već odviše postigao, pak je još više postići naumio, nego da si tu glavnu polugu svoga svesilja dade iz ruku iztrgnuti. Pa kad je papa nadbiskupa prizivnim sudcem za Španiju postavio, da svi obtuženici na njega priziv uložiti mogu, neobazreše se kraljevski inkvizitori nimalo na to; a kad je Siksto IV. izjavio, da će odsele on sàm takove prizive primati, preprieći Ferdinand to na svaki mogući način, tako, da je odsele opozicija španjolskih inkvizitora proti papi svakim danom sve više rasla. Da ipak svoju inkviziciju od svakoga napastovanja rimske stolice obezbiedi, te da se taj priepor, koj bi za Ferdinanda samo od zlih posljedica biti mogao, izravna, zasnuje on opet nešto, što će i papu umiriti i njemu koristiti. On postavi, izmoliv si privolju papinu, priora dominikanaca Torquemadu velikim inkvizitorom za svu Španiju. Ovaj čovjek privede inkviziciju do njezina najvećega savršenstva te joj dade veliko političko znamenovanje. Kako ju je on ustrojio, imao bi kralj imenovati velikoga inkvizitora, a ovaj opet sve činovnike tih inkvizicionalnih sudišta. Najviše inkvizicionalno vieće, sastojeće se iz pravnikâ i theologâ bilo je velikomu inkvizitoru, kao državno poglavarstvo po boku.

Nitko neće n skùpu tih theologa, koje u tom inkvizicionalnom vieću nalazimo, smatrati crkvu; jer ako nije nikada manjkalo podkupljivih svećenika i redovnika, to je takovih najmanje manjkalo za vlade katoličkih kraljeva Ferdinanda i Izabele. Što je Ferdinand inkvizicijom postići htio, to su postigli on i njegovi nasljednici podpuno, najme usredotočiti prije u svojih ruku svećenstva plemstva nalazeću se političku moć u ruku. I sbilja inkvizicija podvrgnu sve stališe, osobito svećenstvo i plemstvo posvema kruni, ona upravo osnova španjolsku svjetovladu pod kraljevi Ferdinandom, Karlom i Filipom II. Pošto je Ferdinand njegovom pomoćju svoje priestolje tako učvrstio, da se nije više imao bojati nutarnjih neprijatelja, tada je istom mogao izvesti ostale svoje osnove. Pak pošto mu je dobra kob, da tako reknem, skoro polovicu svieta onkraj oceana u krilo bacila, osvoji si on stranom silnim brodovljem i vrlimi vodjami, stranom pako lukavošću Italiju. Sve je to bez dvojbe s velikoga diela bila posljedica inkvizicije. Bez nje bili bi španjolski kraljevi ostali sjena od kraljeva te bi Španija bila dielila bez dvojbe istu sudbinu sa Poljskom, a to tim sjegurnije, što i njoj nije manjkalo ljudi, koji su na takova šta jedva čekali. Promotriv ovako u kratko državnu ovu inkviziciju, priznati nam valja, da je donjela divna ploda narodnu najme veličinu španjolsku. Što je stvorila nevjera i gadna skupost Ljudevita XI., što krvave spletke njegove kćeri u Francezkoj, što je stvorila okrutnost englezkih kraljeva počam od Henrika VIII., što je stvorio machiavelizam u Mljetačkoj, što strašno krvoproliće Gustavâ u Štokholmu: to je stvorila inkvizicija u Španjolskoj. Pak ako i nemožemo odobriti inkviziciju, kako ju je Španija rabila ili bolje zlorabila, da učvrsti svoju moć: to ipak, ako nećemo svu povjest zaniekati, moramo priznati, da je njezin način postupanja još blag prama postupku navedenih silnika. Čitamo-li poviest inkvizicije po Llorenteu, njezinu najljućem neprijatelju, to se baš moramo često čuditi točnosti sudbenih procedura, te si napokon moramo sami priznati, da niti ova državna inkvizicija nije tolika neman, kakovom nam ju predstavljaju neki pisci, kojim je jedina težnja, pišući povjest, izkrivljivati ju svagdje i u svačem. Mučila i lomače, to je uvjeke bilo i biti će uvjeke odurno. Ali zar jih je inkvi-

*) Isto svjedoči i Llorente knj. IV. str. 347.

Digitized by Google

zicija tek pronašla? Nije-li to bilo u duhu onoga vremena? Svako vrieme ima svoj biljeg i svoje osobine te suvremenik ni nenalazi na tom ništa vanredna, nu baš on, i jedini on stoji na prvom stanovištu, s kojega valja suditi. Nu tko sa visine XIX. vieka nad srednjim viekom sentimentalno narjekuje, tomu će sud valjati koliko i rieči onoga, koj u vrućici ob učenih stvarih bunca. Tek mržnja, neznanje i zloba mogle su mučila i lomače kao neizbrisivi žig katoličkoj crkvi srednjega vieka na čelo utisnuti. Mi jih nalazimo svagdje u srednjem vieku, pak radi toga smatrajmo to žigom cieloga srednjega vieka a nipošto pojedinih osoba i pojedinih sudišta. Pomislimo, da i naš viek ima svojih mana, i to težkih mana. Pomislimo samo na naše nadri-sudstvo i na svakojake diplomatičke perfidije novijega i najnovijega vremena. Bacimo samo pogled na englezke tamnice, na francezku policiju, na tajna umorstva u Italiji, na izgon katolika u Švedskoj, na komunu u Francezkoj, na sadanji progon katolika i njihova svećenstva u Pruskoj i u obće na čine čitavoga prošloga, francezko-pruskoga rata! Bog zna neće li budući vjekovi o naših sudovih i o novijih diplomatičkih dogodjajih prosvietljenoga XIX. vieka izreći sramotniji sud, nego-li ga isti taj viek i njegovi pisci izriču o inkviziciji španjolskoj! Bog zna neće-li, ali će svakako doći vrieme, kad će se jasno uvidjeti, makar se to sada uvidjeti nehtjelo, da španjolska državna inkvizicija i crkva ništa neimaju zajedničkoga, pače da ta stvar jedino spada na državu španjolsku i njezine kraljeve, koji su doduše na neki čas zamazali ljudem oči, ali jih neće zamazati nepristranoj poviesti, iztražiteljici, koja jim već sada baca krvna njihova djela pred noge, zahtievajući od njih strog račun za počinjene gadne čine njihove sebičnosti.

Nova konstitucija o izboru pape.

(Konac.)

Čitajuć, što piše „Provinz. Corresp.“ (vidi naš prijašnji broj), čovjek se nemože načuditi bezobraznosti tih službenih piskara. Iz dogme o papinoj nepogrešivosti izvode oni za katolike bezuvjetnu pokornost naprama svim, iz osobne papine domisli, proizticućim odlukam; napose pako njeku ničim neograničenu punoću vlasti, koja hoće da proguta vlast države, i uništi u gradjana svaku slobodu sviesti i koja je od svećenstva učinila sliepo orudje rimske pohlepe za gospodstvom sveobćim, sve obsizućim. Bezobraznost bi bila ovako pisati, kad ovi ljudi nebi znali što je pravi nauk katoličke crkve; a još je veća bezobraznost, kad ga lasno mogu znati, čim se taj nauk nepredaje tajno, pa ipak ga ovako izkrivljuju, da zavaraju svoje štioce, te ih napune mržnjom proti svemu, što je katoličko. Bezobraznost je nadalje govoriti o nauku jezuitskom, o partaji jezuitskoj, gdje se napada na nauk katolički, i na svu katoličku crkvu. No znadu dobro ti piskari, kad bi rekli da hoće da unište katoličtvo, da bi se moglo od sna prenuti mnogo žalibože još sveudilj pospano ili baš obumrlo srce! Jest mnogo lukavije reći: boj je na jezuitizam, pošto su naučili svoje štioce tim imenom (premda se izvodi od Jezusa) krstiti sve, što je najpodlije, najcrnije, upravo vražje. Napokon nesramno je pisati, da papa ruši temeljne uredbe rimske crkve, da samovlastno krši stare ustanove i tradicije katoličke crkve; a proti tomu ne samo da nereklamira katolički sviet, nego usuprot pristaje svom dušom: jer u njega neima slobode sviesti, a cjelokupno je svećenstvo postalo sliepim orudjem papinim! Nego Bismarck je onaj veliki prorok, koj će uzčuvati rimsku-katoličku crkvu od propasti, koj će joj dati pravoga pastira po srcu — svojem, koj će papu i svu vatikansku crkvu vratiti k starim tradicijam katoličke crkve, i k štovanju starih zakona, koj će od pape i svećenstva, dosada prieka protivnika (dakako po vatikanskih načelih) svakomu državnomu redu, učiniti odana prijatelja! Kraj tolike bezobraznosti čini se skoro malena ona, kojom se papi spotiče, da tobože ruši mir izmedju crkve i države. Zar se je papa usudio propisivati kojoj državi, kako će si odgajati činovnike, ili koga smije koga-li nesmije izključiti iz saveza državnoga? Gdje je papa zapovjedio, da nemože biti nitko namješten za državnoga službenika, koga neodobri biskup; gdje je skinuo s državne službe kojega načelnika provincije? Kad je papa ikojega pruskoga državljanina izuzeo izpod državne vlasti kralja Vilima, te u njegovu kraljestvu, nad njegovimi podložnici, proti njegovoj volji, u državnih i gradjanskih stvarih jurisdikciju dopitao njekomu trećemu?! To je pako sve sa strane pruske države učinjeno proti carstvu Isusovu na zemlji, komu je glava papa: pa da papa ruši mir izmedju crkve i države!

I to, što se govori, da je papa učinio promiena o izboru pape, mora se dakako spojiti s papinom nepogrešivošću, svemoću, i pohlepom za svjetovnim gospodstvom — inače nebi imalo željenoga efekta. Sviet treba zaiuditi, drugačije nebi mogao biti sliepim orudjem pohlepi za gospodstvom, ne papinoj nego Bismarckovoj. Protivnici naime izvode nepogrešivost od vatikanskoga koncila; no prije toga koncila izdane su od papa mnoge bulle tičuće se izbora pape, pače kako je izvieštena „Germania“ i sám Pio IX. izdao je takovu bullu 1869. — dakle prije vatikanskoga koncila. Protivnici nadalje viču na tobožnju svemoć papinu, a za dokaz, kako je ta svemoć pogibeljna državam, obično se pozivaju na sredovječne pape: kako sada na jednoć hoće da papu vrate k poštovanju starih crkvenih zakona?! Koji su ti stari zakoni? Sjegurno postojeći zakoni o izboru pape nisu stariji od srednjega vieka. Da su pako ti zakoni stvoreni po dogovoru i pod odlučnim uplivom svjetovnih vlasti, toga protivnici nedokazuju: kako dakle smiju jedinomu Piju IX. predbaciti, da radi samovlastno?! Ili nesmije i nemože jedini Pio IX., pošto je po njihovu baš pod njim papina punoća vlasti pretekla sve granice, onoga učiniti. što su mogli i smjeli učiniti njegovi predšastnici?!

Digitized by Google

Jest Piju IX. hoće Bismarck da otme zakonodavnu vlast i u Rimu, pošto mu je jurisdikciju u Njemačkoj zaniekao. Bismarck stupa, kô što kaže njegov službeni list čvrstom nogom napried, da Njemačku otme sužanjstvu svećeničkomu, t. j. da u Njemačkoj uništi katoličtvo. Dakako da bi to laglje postigao, kad bi mogao zapriečiti zakoniti izbor pape: percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. To se on valjda i nada postići, ako bi ostali svi dosadanji zakoni i običaji pri izboru: usuprot mu je križ kroz račun njeka tajna bulla, kojoj nezna sadržaja. Za to su njegovi ljudi pokušali, nebi-li kako došli do te bulle, bilo mitom, kradom ili kakvimgod načinom; pa pošto se nečesa dokopaše, diži viku, i buni sve države proti papi. Tim je Bismarck hotio postići to, da vlade prosvjeduju proti novomu izbornomu redu, i što je glavno — da nepriznaju pape, koj bi uslied bulle Pija IX. bio izabran.

Bulla, koju su službeni listovi pruski proglasili kano pravu, jest sjegurno krivotvorena. Javlja se u najnovije vrieme, da je kardinal Antonelli izdao okružnicu na nuncije, kojom izjavlja onu bullu sasvim apokryphičnom. No ipak nekakva bulla obstoji, kako suglasno javljaju katolički listovi. Mi se uzdamo u Boga, da će izbor biti po toj bulli, i izabranik da će biti zakonito izabran, i s toga priznan od svega katoličkoga svieta. Toga priznanja neće ni sám Bismarck zapriečiti.

Viestnik.

Zagreb. Družtvo sv. Jeronima za izdavanje pučkih knjiga u Zagrebu držalo je dne 22. o. m. svoju glavnu godišnju skupštinu. Obširnije izvješće doniet ćemo sljedeći put.

— „Schematismus Cleri Archidioecesis Zagrabiensis“ za god. 1874. izašao je, te se dobiva u nadbiskupskoj pisarni za 1 for. i 10 nč. Vanjskim naručiteljem pošilja se uz poštansko pouzeće.

Beč. Napokon su 21. Siečnja reichsrathu predložene crkveno-političke zakonske osnove. Liberalci ih jedva dočekaše. Nisu ravno s njimi sasvim zadovoljni, al se tješe, čega još neima, da će biti. Prva zakonska osnova radi o vanjskih pravnih odnošajih katoličke crkve; druga o vanjskih pravnih odnošajih kloštarskih zadruga; treća o prinosih iz beneficijalnoga imetka za religiozni fond; četvrta o zakonitom priznanju vjerskih družtva. (Progovorit ćemo obširnije o tih osnovah. Ur.)

Pruska. Biskupu breslavskomu zaglobljeno je sve pokućtvo do inventara, iste knjige, koje su se činile manje potrebne, tako da neima više ništa, što bi se moglo zaglobiti. Starcu od 75 godina uzeše već prije konje i kočiju, tako da mora po gradu pješke u crkvu. No vjerni ga puk sada i više štuje i s oduševljenjem sreta i prati. Kad je u nedjelju presv. imena Isusova htio da podje k službi božjoj u crkvu sv. križa, podje po njega svečana procesija, u koju je došlo više otmenijih katolika kano grof Ulrik Schaffgotsch, rittmeister grof Ballestrem itd. Premda biaše nepogodno vrieme, prolažaše procesija kroz gustu svjetinu. Kad je vrativši se istim načinom natrag biskup s balkona dao blagoslov, oduševljeno zaviknu mu pučanstvo tri puta „živio.“

— Kralj. sud za crkvene stvari odlučio je u parnici Möhnike-a, administratora kapelanije u Lippsringe, proti biskupu paderbornskomu, da su odluke biskupova od 13. Octob. 1870. i generalnoga vikara od 29. Novemb. 1870., koje tužitelja sa službe dižu, ništetne. — Tako se ništi crkvena jurisdikcija.

Paris. Nekoji biskupi francezki izdali su pastirske poslanice, u kojih izražavajuć svoju odanost za sv. otca, i svoje sympatije za stradajuću crkvu u Pruskoj, vrlo oštro napadaju na prusku i taljansku vladu. Bismarcku to nebje milo, a kako je silovit, uztraži u francezke vlade njeku zadovoljštinu. Vlada mu donekle popusti: francezki kultusminister Fourtou izdade na biskupe okružnicu, u kojoj ih zamoli, da budu prama susjednim vladam umjereniji, u ostalom nekoreć pače odobravajuć njihova čuvstva. „Vaše gospodstvo znade (tako piše pojedinim biskupom), kakove ima sympathije vlada za crkvu i za sv. stolicu u njihovoj sadanjoj kušnji. Ona dakle razumije zabrinutost katoličke sviesti, i boli, kojim su u ovaj par tumači katolički biskupi. Ali se ova čuvstva mogu sa svom slobodom i sa svom snagom, koja ih ide, izraziti, a da nebude potrebno upotrebiti navala, koje bi auktoritet susjednih vlada mogle uznemiriti. Ima njekih zamjenitih obzira medju državami, koje nevalja s uma smetnuti.“ Napokon ih opominje minister, da umjerenošću nastoje ojačati zakoniti upliv svojih rieči.

„Univers“, poznati revni kadšto morda i prežestoki zatočnik katoličkih interesa i sv. stolice u Parizu, suspendiran je na dva mjeseca. To je zaključilo ministarsko vieće, da se otme Bismarckovim diplomatičkim zadjevicam; no baš toga radi prouzročila je ta suspensija u Francezkoj veliku uzrujanost tako, da su organi ne samo francezke nego i pruske vlade našli za potrebno izjaviti, da to nebiaše na zahtiev pruske vlade. Ali Bismarck nije ni s tim zadovoljan; on traži da francezka vlada kazni biskupe, koji su uvriedili prusku vladu, i ako toga nepostigne, da će ih obtužiti pred francezkimi sudovi radi uvrede veličanstva!

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni su duh. pomoćnici: Peterca Franjo iz Dubranca ne u Terezovac već u Bučicu. Brežnjak Josip iz Cirkvene u Virje. Gjurgjina Franjo iz Osekova u Cirkvenu. Umro je 20. o. m. Ivan Kuder kapelan u Virju.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 6.] U Četvrtak, 5. Veljače 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crkveno-političke zakonske osnove pred bečkim reichsrathom.

Na onom osnovu, koj je tako zvanimi temeljnimi zakoni od god. 1868. u Cislajtaniji metnut za odnošaje izmedju države i crkve bilo je očito da će se dalje graditi. To je zahtievalo tako zvano javno mnienje, t. j. liberalno novinstvo, a to je tako htjela i ondješnja liberalna vlada. Napokon su ožudjene i iztjerivane osnove tu. Pravi katolik nemože biti s njimi zadovoljan, ali ni liberalci nisu zadovoljni. Podivljali su gledeći što se od katoličke crkve tvori u Pruskoj i u Švajcarskoj, pa jim se čini sve premalo i prepitomo, što austrijske vladine osnove pružaju. Zanimo jest opaziti, da je visoko službeni „Wiener Zeitung“, izvješćujući o rečenih osnovah iztaknuo upravo ono, što je u tih osnovah najšiljatije naprama katoličkoj crkvi. Dakako svrha biaše tim osnovam gospodstvo države baš nad katoličkom crkvom utvrditi. Mi ćemo ih s toga gledišta ovdje razmotriti.

Četiri su zakonske osnove, od kojih je prva najznamenitija i najduža. Naslov joj je: „Zakon od . . kojim se stavljaju nove odredbe za uredjenje vanjskih pravnih odnošaja katoličke crkve“ Obsiže pako 4 članka i 60 §§. Valja opaziti da se za vanjske pravne odnošaje katoličke crkve zakon kroji. Za što baš katoličke? Prusi su svoje zakone takodjer naperili upravo proti katoličkoj crkvi, ali su ih ipak pravili pod imenom za sve kršćanske konfesije. U Švajcarskoj usuprot prave se zakoni i naredbe samo proti katolikom. Hoće-li tim cislajtanski zakonodavci da dokažu, da se i oni žure u boj proti katoličkoj crkvi, da podupru Bismarcka u ratu, koj se vodi na zator katoličtva?!

Gospodstvo države nad crkvom izražava najprije članak II. izričuć: da se vanjski pravni odnošaji kat. crkve rede državnimi odredbami. U Austriji su prije ti odnošaji bili uredjeni konkordatom; sada ih uredjuje sama država bez svakoga sudjelovanja od strane crkve. No narav crkve katoličke i njezina zadaća naprama ljudskomu rodu ište, da su joj odnošaji naprama državi udešeni po njekih stanovitih načelih. Je-li država respektirala ta načela; pače je-li dovoljno poznaje i podpuno priznaje samu narav katoličke crkve i njezinu zadaću? Ona, premda je sobom bez stanovite vjere i religije, ipak hoće da je sama jedina svemu onomu sudac. To nemože izaći nego samo na štetu katoličke crkve. Ova si je crkva nadalje krvlju svojom u neprijateljskom svietu stekla pogodne vanjske odnošaje; ona je u svom krilu uzgojila i civilizirala mnoge narode, pače mnogo vjekova odlučno uplivala na njihove gradjanske i državne stvari: sada joj pako narodi tako vraćaju milo za drago, da joj otimlju njezina stečena prava, a preziru i sama božanstvena i naravna prava, te joj onako kroje, kako sami hoće.

Ima predmeta, koji su se dosada priznavali zajednički crkvi i državi, te glede kojih biaše potreba, da se obie vlasti porazumiju. Takovi su predmeti uzgoj i obuka katoličke mladeži u školi, i ženitba. O tih predmetih neima u ovoj zakonskoj osnovi o vanjskih odnošajih katoličke crkve nikakova spomena. Glede škole naime prisvojila si je država već prije sve, jedino dopustivši, da se još predaje nauk vjere od crkvenih organa. Što se pako tiče službe božje, primanja svetotajstva, vršenja drugih čina pobožnosti: i u tom je već stavila svojimi zakoni svakojakih težkoća i zapletaja, tako da školski (ne crkveni) organi odrešuju djecu, kad što baš po svojoj volji, sad od ove sad od one religiozne dužnosti. Ženitbu su izuzeli takodjer izpod zakonodavstva i jurisdikcije crkvene, tako da gradjanski zakon usta-

Digitized by Google

nove čini o valjanosti i nevaljanosti ženitbe, i gradjanski sudac da sudi. Jedino su jošte ostavili, da se ženitba sklapa pred svećenikom, ako se morda nebi radje dopalo mladencem, da se žene pred civilnom vlašću. No ni ono, što su ostavili, neće da dulje ostane; liberalci bo sveudilj čeznu i uzdišu za civilnim brakom, pa kako stvari stoje, izpunit će im se želja na veliku žalost svakoga, komu je ženitba stvar sveta. — No crkva nemože nemariti za onu rieč Gospodnju: „Pustite da djeca k meni dodju“, niti za drugu, koja o ženitbi izriče: „Što je dakle Bog svezao, čovjek da nerazdružuje.“ Neznači to k Isusu doći, kad se djeci ravno dade prilika čuti koju rieč katekizma, ali ih sva ostala obuka ne samo od Isusa odvodi, nego baš vodi proti Isusu; nit se može pravom kazati, da ono veže Bog, što si ljudi prisvajaju tako svezati kako razvezati.

Gdje se radi u obće o odnošajih crkve naprama državi, tu nije nikako moći ignorirati papu! Papa je glava katoličke crkve, i prvi zvan, da ju zastupa što no vele ad extra. Austrijska osnova pomno izbjegava papu i imenovati. To je bez dvojbe po onoj theoriji, koja papu smatra za stranca, jer nije podvrgnut vlasti državnoj, te mu uslied toga nebi htjela u državi dopustiti nikakva prava, nekmo-li prave disposicije. Bez pape nemogu se popuniti biskupske stolice: osnova veli, da to popunjenje neka biva po dosadašnjem načinu; papino je vlastito pravo podizati, zaokruživati itd. dieceze: osnova kaže samo to, da je k tomu potrebna privolja države. Jedan jedini put spominje izrikom papinu kuriju (dakle ni tu samoga papu), i to u §. 51. gdje papi otimlje jedno pravo, o kojem ćemo kašnje govoriti.

Država dočim otimlje crkvi njezina stečena prava, ne samo nije pustila nijednoga svoga stečenoga prava naprama crkvi, nego mu je zašutjela i titulus U 19. čl. konkordata austrijskoga veli se, da njegovo veličanstvo imenuje biskupe „vigore privilegii apostolici a serenissimis antecessoribus suis ad Ipsam devoluti“: ovdje se dakako o tom šuti, te si država naprosto ono uzimlje kano svoje, što je apostolski privilegij za cara i kralja. U čl. 25. istoga konkordata stoji, da papa daje „indult caru“, da može imenovati za kanonikate i župe, što stoje pod patronatom fundi religionis ili fundi studiorum: u osnovi pako §. 4. izjednačuje se fundus religionis s drugimi javnimi fondi i državnom blagajnom, te se na tom temelju osniva pravo državne vlasti, da praesentira za kanonikate i župe pod patronatom fundi religionis.

Crkva je po božjem i svojem pravu družtvo u sebi savršeno, od svakoga drugoga družtva neodvisno, imajući svoj vlastiti ustav, svoje zakone, poglavare, i svoja vremenita i duhovna sredstva, prama svojoj svrsi, koju ima i za ovaj i za drugi sviet. No bezvjerska država nepriznaje joj ili ni malo ili ne podpuno njezine svrhe i zadaće u ljudskom rodu; toga radi nastoji da vlast njezinih poglavara i službenika što većma stegne i učini ovisnom o dobroj volji države; isto tako da crkvi otme ili što više skupi pod svoju disposiciju njezina sredstva, naročito njezin imetak, i njezinu vanjsku disciplinu. Koliko je u tom učinila zakonska osnova, o kojoj radimo, osim onoga, što smo jur rekli, razložit ćemo sada napose.

I. odsjek gore rečenoga zakona ima napis: „odredbe glede crkvenih službа i beneficija.“ Tu se radi o popunjenju i izpražnjenju crkvenih službа i beneficija. Zahtjevi državnih zakona mećn se svuda na prvo mjesto. U onoga, koj hoće da dobije kakovu crkvenu službu zahtieva se neporočno državljansko i gradjansko vladanje (§. 2.). To se samo sobom nebi činilo previše; no ako se uzme na um, da u Pruskoj vlada ne samo biskupe i svećenike, nego i one katolike, koji u sabore biraju katoličke zastupnike javno žigoše kano neprijatelje države; nadalje da o takovu vladanju neće suditi sudovi, već državne administrativne vlasti: to bi se lasno moglo dogoditi i u Austriji, da baš najrevniji katolički svećenik nedobije nikakova crkvenoga beneficija. Danas uslied očitoga neprijateljstva liberalne bezvjerske države proti kat. crkvi može biti crkvi pogibeljno i ono, što se na prvi mah nebi takovim ni činilo.

Po novom zakonu nemože nitko biti namješten u nikakov beneficij, počamši od biskupije do posljednje praebende, a da k tomu namještenju neprivoli vlada. Za biskupije i sve kanonikate i najveću stran župa i onako imenuje ili praesentira vlada (§. 4.); gdje pako ona tako nesudjeluje, kao što kod kanoničkoga izbora (canonica electio) ili privatnoga patronata, ili slobodnoga popunjenja biskupova (libera collatio), ondje valja da joj se kandidat naznači, i ako za 30 dana nebude od strane vlade proti njemu prigovora, onda tekar da se namjesti. Inače se nedopušta institucija (§. 6.). Je-li će biti ta institucija i nevaljana, o tom se izrikom ništa nekaže; vlada ju po svoj prilici neće valjanom smatrati.

Poslie institucije sliedi akt uvoda beneficijata u beneficij (§. 7.). U duhovne poslove nemože drugi tko uvoditi, nego-li crkvene oblasti,

Digitized by Google

ali u dohodke uvodit će organi državne uprave, kad se god radi o kakovu samostalnu kuratnom beneficiju, ili o takovu beneficiju, koj iz religioznoga fonda ili kakova drugoga javnoga fonda ima kakovu dotaciju ili podporu, napokon gdje je beneficij popunjen imenovanjem ili praesentacijom od strane države. Dakle ne samo kod institucije, koja daje jus in re, nego i kod uvoda n beneficij, koj daje possessionem rei mora sudjelovati državna vlast. Država hoće dakle da stvori tvrde ograde, da nedodje do službe niti do kruha nikako osoba, proti kojoj bi se vladi svidjelo staviti svoj prigovor. Osobito gleda, da ima sasvim u svojoj vlasti kuratno svećenstvo.

Po kanoničkih pravilih beneficijat nemože izgubiti svoga beneficija, nego procesom pred crkvenim sudom. Vlada nije sebi prisvojila institucije, dosljedno niti privacije. Ali ona si je pridržala pravo zahtievati, da se u stanovitih slučajih beneficijat ili službenik crkveni sa službe skine. Osim toga može vlada zahtievati, da se kuratni svećenik ab exercitio officii odstrani, ako bi se to činilo nuždno za javni poredak. Ako pako crkvena vlast nebi na zahtiev pristala, onda će vlada za sebe smatrati, da je ona služba ili beneficij izpražnjen, i one poslove, koje državni zakoni prenose na redovitoga kurata, povjeriti drugoj osobi (§. 8.). Država dakle ravno neskida crkvenih službenika, al ih, kad joj se tako svidi, skinutimi smatra, sa svimi effekti, koliko od nje odvise! A što nije sve pogibeljno za javni poredak, kad bi crkva došla u konflikt s državom? pače ako je vlada silovita, može i porad politike (kô što biaše toga dosta u Cislajtaniji) smatrati koga svećenika pogibeljnim za javni poredak. Što će biskup u takovu slučaju? Ako vladi popusti, kompromitirao je svoju službu, ako nepopusti, koliki neće od toga nastati zapletaji? Uzmimo samo ono, što se je vidjelo u Pruskoj u stvari ženitbe. Država je smatrala nevaljanom ženitbu sklopljenu pred kuratom, kojega ona nije priznavala, dočim se je po crkvenih zakonih držala valjanom upravo samo ona ženitba, koja je pred tim kuratom bila sklopljena.

Kad kurat onemogne, dati mu je ili administratora, ili ga metnuti u deficienciju. Niti toga nemože činiti biskup sam, već tu treba dogovora i privolje od kompetentnih državnih oblasti (§. 9.). Pače ako nastupi samo kakova privremena zapreka, da kurat nemože sam vršiti svoju službu, i onda treba državne privolje k biskupovoj odluci, kad se ima kakov zahtiev staviti na religiozni ili koj drugi javni fond. (§. 10.)

Bez dvojbe ima država svoj interes, da se crkvene službe, naročito kuratne, u stanovitom roku popune. I o tom je dakle providila vladina zakonska osnova, ustanovljujući u §. 12. da ta ima pravilno biti za godinu dana. Kad nebi na temelju slične odredbe u Pruskoj globili biskupe, nebi nam ni na kraj pameti bilo i tu vidjeti kakovu pogibelj. Žalibože da liberalna država od svojih zakona hoće da stvara samo spone i negve za sužnjenje i tamničenje kat. crkve!

II. odsjek govori „o vršenju crkvene uredovne vlasti i dušobrižju.“ Tu se nalazi §. 17., koj kaže: Nadje-li vlada, da se kakovoj crkvenoj naredbi tičućoj se javne službe, protive javni obziri, to ju ima zabraniti. Nadalje §. 18.: Od crkvene uredovne vlasti nesmije se nikada činiti poraba u tu svrhu, da se netko zaprieči vršiti svoja državno-gradjanska prava ili obdržavati zakone. I jedan i drugi paragraf činio bi se u kršćanskih vremenih suvišan, barem nikomu pogibeljan, al je danas drugačije. Poznato je n. p. kako bjesne novi pogani i židovi proti hodočastnikom, proti crkvenim procesijam. Morda će ih napokon jošte smetati i crkvena zvonjava, kano turke! Što se pako tiče §. 18. baš se sada čita po novinah, da je biskup linački zaprietio ondješnjemu zemaljskomu školskomu vieću censurami; eto tomu §. uporabe! U Pruskoj i u Švajcarskoj biskupi sjegurno prieče i moraju priečiti vjernike, da nevrše svojih državno-gradjanskih prava, i neobdržavaju zakona, koji smieraju na propast katoličke crkve. U njekih kantonih Švajcarske, kano u genevskom, promienila je država sám ustav katoličke crkve, prenesavši ono na državu i na laike, što spada na papu i na biskupe: zar će dakle crkvena vlast dopustiti katolikom, da vrše svoja državno-gradjanska prava, t. j. da sami ruše svoju crkvu? Neka država nedieli svojim gradjanom prava, koja su za crkvu krivica, i neka neizdaje jednostrano zakona za crkvu, osobito takovih, koji se protive njezinoj naravi, životu i zadaći: onda će ovakov §. biti sasvim na svojem mjestu. Sa §. 18. je u savezu §. 28: ako bi odredbom kojega crkvenoga poglavara bio povriedjen koj državni zakon, onda se onaj, koj je tako u svom pravu povriedjen ima obratiti na državne administrativne vlasti ili na sudove. U Pruskoj se je državi svidjelo zakonom zabraniti biskupom javnu exkomunikaciju: neka koga laika ili popa, apostatam, sacrilegum etc. biskup izobći, eto parnice, globe i tamnice! No kad bi se država sa svojimi zakoni držala u svojih granicah, onda

Digitized by Google

neka slobodno odbije crkveni prehvat na njezino polje, ako bi se kakov dogodio.

Po §. 19. nesmije crkvena disciplinarna vlast nikakova vanjskoga prisiljenja upotrebiti. Tim se valjda hoće kazati, da biskupi nesmiju niti nepokornih popova kazniti zatvorom u kakovu samostanu ili drugoj zato opredieljenoj kući. To sasma odgovara novoj theoriji, koja svaku vanjsku silu dopituje jedino državi, a crkvi ju izrikom zaniekuje. Tim se biskupom ruke i više vežu. Država može svoje činovnike, koji su nepokorni, kazniti premješćivanjem i skidanjem, čega biskup nemože nego samo u onakovih slučajih, gdje to dopuštaju kanoni, i to de regula, samo procesom. — Ako bi svećenik prekoračio opredieljenu štolarnu taksu, onda će država sama tako dobra biti, da ga kazni. Kazna je globa do 100 for. Biskup će biti samo pozvan, da izkaže svoje mnienje, a odlučivat će državna administrativna oblast.

Država, koja toliko u vršenje crkvene službe upliva, koja ju toliko nadzire, koja se pača u dotaciju svećenstva i može svaki čas uztražiti, da se i štolarni red, koj se njoj čini neshodan, promieni (§. 24.): koliko je ta država pripravna pomagati kod vršenja crkvene službe? Evo sve! Po §. 23. dozvoljuje se politička eksekucija za crkvene daće (štolarne pripadke itd.), ako su naredjene s privoljom vlade. Za tim po §. 27. dat će se državna pomoć pri izvedbi crkvenih odluka u dva slučaja: a) ako crkveni poglavar koga sa službe skine, a ovaj se nebi dao s mjesta, onda će na molbu crkvenoga poglavara pružiti državna administrativna oblast pomoć, no pod uvjetom, da joj je dokazana zakonitost takove odluke; b) ako kod provedbe kakove crkveno-uredovne iztrage treba državne pomoći, te se državnoj oblasti razloži zakonitost namienjenoga postupka. — To su napokon ipak nekakve blagodati od državne strane! Svakako, no i to bi moglo izaći crkvi na štetu. U Braunsbergu je biskup skinuo staro-katolika Wollmanna s kateketije; no pruska vlada umjesto da izvede biskupovu odluku zaštiti onoga heretika, tobože da nije zakonito radio biskup! Nemora-li čovjek onda zavapiti: Timeo Danaos et dona ferentes!

(Dalje će slieditі.)

Odgovor gospodinu Vernaku.

Nečudimo se ni malo, što se je g. Alex. Vernak, vrli član slobodnozidarske lože u Sisku, za g. Hackenschmidta svojski zauzeo ne samo očitovanjem u 50 br. „Kat. lista“ prošle godine, već posredno i peticijami na sabor; jer medju nekimi ostalimi viećnici i na njega kao na podnačelnika odpada ružna sumnja i ljaga, koju ćemo niže spomenuti; k tomu je on Hackenschmidtov u religioznih načelih šurjak.

Mi smo tek onda, kad prije svega iskrene, prijateljske opomene na privatnom putu na g. Hackenschmidta nisu ništa djelovale, a kasnije jer i sladki podarcidjakon g. Cernković glede njega nije hotio svoje dužnosti izvršiti nikojim putem, nego ga je hvalami obsipao, u javnosti dosta štedljivo, ali kako je za njega trebalo, odkrili njegov religiozni duh, preziranje zakona i poglavarstva, nesposobnost i nemarnost u izpunjivanju dužnosti. Na to nam je g. Vernak očitovao, da se je slavna županija izvolila pohvalbeno izraziti glede novosisačke učione, hoteći tako za Hackenschmidta iz ognja kostanj izvaditi, a ono je i za sebe i za njega izvadio usjanu žeravicu.

Pohvala od rieči do rieči glasi ovako:

„B. 5215/1873. Poglavarstvo obćine u Novi Sisak.

Izvieštje toga obć. poglavarstva od 4. Rujna 1873. br. 1340. u pogledu tamošnjih učionah uzela je ova županija na povoljno znanje, te dočim jesu rečenim izvieštjem priobćeni izkazi za daljnu službenu porabu ovdje pridržavaju (sic) — upučuje se to poglavarstvo da i u buduće polag dosadašnje hvale vriedne revnosti nastoji oko promicanja školstva u obsegu te obćine. U Zagrebu dne 20. Rujna 1873. Podžupan Reizner v. r.“

Da vidimo dakle, koliko vriedi ta pohvala!

Pohvala je moralno sredstvo, koje plemenita čovjeka nuka na uztrajnost u revnosti. Prama tomu je slavna županija, kad joj je prispjelo izvješće, koje je već smjeralo li na pohvalu, ovu poslala, kako to službena taktika u poslu nastave zahtieva. Nu mi pitamo g. Vernaka, bi-li ona pohvalu bila izdala, da je izvješće bilo tako istinito, kao što je bilo lažljivo? Za što izvjestitelj nije u izvješću, ako ne više, a ono izviestio barem ob onih istinah, koje su navedene u 46. br. „Kat. lista“? Pak tko je taj izvjestitelj? Mi znamo, da nije g. Cernković, koj je, zanemarivši dužnost, koju mu podarcidjakonat nalaže, Hackenschmidtov sukrivac. Taj će izvjestitelj in re biti sám g. Hackenschmidt pod imenom obć. poglavarstva, a poslovica glasi: „Svoja hvala smrdi“, radi nečednosti i onda, kad ju u ostalom zaslužuje, tko se sám hvali. Pak tko je Hackenschmidtu ili obćinskomu poglavarstvu dao pravo referenta o ćudorednosti i napredku u naucih (ako se ta pohvala ima na ovo protezati, kako to Vernak uzima), i to na županiju? Veli se obćenito, da je sav zelus novosisačke obćine indiscretus. Povrh toga bi-li ona bila pohvalu dala, da je znala, kakov je H. sav u obće, a posebno u hrvatskom jeziku? Nebi-li bila protivno popitala razložito, gdje je on učiteljstvo izučio? Nije-li, bivši gdje god graničarski Schulgehilf, iz Svinjara u Sisak došao koje kako? Nebi-li ona bila postulat nametnula, da se H. podvrgne izpitu, da je znala, kakovi grdi i grdi nesmisli izlaze iz njegove glave i srca, a medju inimi za ovaj njegov: „Čest

Digitized by Google

mi je ovime prijaviti, da jedni od imenovatih ućenikah i ućenicah nemarno učionu polaze, drugi pako uslied svih prijavah priposlano na poglavarstva u pogledu tome, do danas u učionu došli nisu“? Gospodine Vernače, nije-li žalostno, da baš uslied prijava nepolaze? Tà Vi ste podnačelnik (načelnik je zapriečen kao povjerenik za marvinsku kugu)! Tko pozna ovoga mudroga, jer već ćelavoga učitelja, svakako mu se mora roditi misao i pitanje, nije-li taj mudronja prosti Grenzgemeindelehrer mit zweimonatlichen Course, a gle, do čega je po pristranoj občini došao! Premda je slabo sposoban, povišen je na čast ravnajućega učitelja, kako god je ovaj u novosisačkoj učioni suvišan toliko, koliko i peti kotač na kolih — gdje je ravnatelj učione i oekonomički nadzornik, ondje ravnajući učitelj neima baš ni jednoga posla, kojega nebi imao već kao jednostavni učitelj. Kako se vidi, g. Vernak bio bi pametnije učinio, da je ostao u svojoj ljekari, kad je u občinski ured išao kovat očitovanje za Hackenschmidta; u občinstvu se je zapodjenula tužba, da svojega neuvježbanoga laboranta rad ostavlja samoga, osobito radi kugljane i kavane.

Ali, što je još gore, kako se ta pohvala sl. županije slaže s oštrim ukorom visoke vlade kao kompetentne oblasti u stvari, za koju se radi, pod br. 4788. dne 18. Studenoga 1873., koj je Hackenschidta zapao u istom predmetu, a skoro i u istom mjesecu? U ovom su ukoru rieči pune jezgre; medju tim ćemo mi radi njegove obsežnosti navesti samo gdje što.

Izpustivši predjašnje, ovo su vladine rieči: „..... riečju učitelj Hackenschmidt usurpira na upitnoj novosisačkoj učioni vlast samostalnoga ravnatelja, i stvara nepodobštine, koje se u raznih točkah eklatantno protive obstojećim propisom. — Tomu neredu i toj samovolji učitelja Hackenschmidta (vidite-li, g. Vernače?) odlučio je svom energiom na put stati ovaj kr. zem. vladni odjel, te s toga nalaže, da isti učitelj odmah obuku za četvrti razred dokinuti, i novu učevnu osnovu za trorazrednu trivialnu pučku učionu u Novom Sisku ..... župniku sisačkomu, buduće stroge kontrole radi, priobćiti, a svjedočbe školske u napredak samo za tri razreda propisanim načinom s izključenjem občinskoga načelnika, kojemu u didaktičke odnošaje učione nikakov upliv nepripada, izdavati ima. Kotarski učionâ nadzornik i ravnatelj župnik sisački pomnjivim će okom pratiti djelovanje učitelja Hackenschmidta, te prijave-li višim oblastim još koju proturednost njegovu, lišit će ga ovaj kr. h. s. d. zem. vladni odjel. .... Kano što je svakomu javnomu činovniku od potrebe znati sve one zakone i naredbe, koje se odnose na službenu struku njegovu, tako će ozbiljna briga učitelju novosisačke učione imat biti, da se točno upozna sa školskimi zakoni i naredbami, postojećimi za ovu zemlju. .....“

Gospodine Vernače! Sudite iz ovoga sám bez ičijega komentara, nebi-li pametnije bilo, da ste ostali u svojoj ljekarnici? Jer ako načelniku nepripada nikakov upliv u didaktičke odnošaje učione, za sigurno još manje pripada podnačelniku, a to ste Vi, gospodine!

Gdje je visoka vlada Hackenschmidtu dala ovakov ukor povodom privatne inicijative, tu se vidi, da je podarcidjakon g. Cernković pogriešio, što ga nije, kad mu se je kazalo, ni opomenuo, ni prijavio. Ali da se može prosuditi kolikoća krivnje jednoga i drugoga, treba ne samo promisliti, već i dostojno uvažiti, kako neumorno i složno u uzgoju moraju u Sisku raditi ova tri nerazdruživa čimbenika: crkva, obitelj, škola, a ovo ćemo si primjereno predočiti tek onda, kada si predočimo, kako Sisak moralno stoji.

Krčme su sredstvo za komunikaciju neobhodno potrebno. Nu gdje se u njih izvode nemoralni izgredi i nepodobštine, one, poglavito kad jih ima preveć, više škode, nego-li koriste, ter su znak, da u njihovu mjestu moral pod nogami stenje. Tako jih je smatrao i onaj pisac, koji je, hoteći natuknuti, kako je u Francezkoj posvemašnja izkvarenost premašivala, sa sažaljenjem napisao, da je neki francezki grad 1789. g. brojio 14.000 stanovnika, i za njih 3 gostione, 2 kavane, 18 krčma, a 1850. g. 16.000 stanovnika, i za njih 8 gostiona, 26 kavana, 283 krčme. (Hist-pol. Bl. Bd. 64. S. 719.)

Uvidjavni muževi u prusko francezkom ratu naziru očitu božju kazan Franceza radi njihove izopačenosti. Glasoviti biskup Dupanloup, kako je bistra uma, motreći svoju domovinu, u kojoj je bila vjera i ćudoredna stega vrlo narušena, izrekao je u napredak, u kakovo će ona ždrielo zagreznuti. Francezi sada sami uvidjaju, koj je vrutak vanskomu utisku onako služio na njihov zator, i odatle je u njih onaj divni najnoviji obrat u vjerskih čuvstvih i težnjah. Pak dočim je sva nevolja Franceza potekla iz škola i vojske bez vjere i morala, uspjeh Prusa po njihovu izpoviedanju i priznavanju ima se pripisati najviše pučkim učionam, koje su do najnovijega vremena bile uredjene po duhu toliko omraženih Isusovaca, a iz kojih su narasli vrstno odgojeni vojnici i častnici.

Da vidimo, stoji-li bolje u Sisku! Stari Sisak broji 2058, a Novi (kamo ovdje i malo ne dotičuće se selce Caprag računamo) 1167 duša. Krčme i bludnički zavodi zlo su dotičnikom zajedničko u jednom i drugom Sisku. Stari Sisak ima dva javna bludnička zavoda, kojih je jedan do nedavna bio skoro tik glavnih učiona (čudne-li občinske uprave); u Novom su takodjer dva, a koliko se grieši po krčmah u trgovačkih mjestih, tajna je javna. Samo u Novom Sisku, kako je lani sám načelnik brojio i rekao, imade 25 krčma. Prama tomu za 1167 novosisačkih stanovnika na 1 gostionu odpada kakovih 46 osoba u onom slučaju, ako i djeca iz zibke idu vino pit. Gospodine Vernače, što Vam se čini, može-li, toliko gostiona izilaziti bez prevare? kako Vam stoji moral? K tomu pomislite, kakovu je neizbrisivu mrlju u trgovačkih odnošajih prošla godina bacila na Sisak! Koliko je u posavini konjokradica! Nezaboravite ni na to, da

Digitized by Google

broj pučanstva u posavini pada medju inimi uzroci najviše radi nemoralnosti, a zasada je, da su i crkva i škola instituti, u kojih se ćudorednost na temelju vjere najuspješnije promiče i najčvršće drži. Kada si čovjek Sisak naslika ovako, onda vidi jasno, koliko je kriv učitelj H., što je za vjeru i moral ne samo mlačan, već koliko je do njega, i ubitačan. Njega su, kako je slabih duševnih sposobnosti, u zlo zaveli, te je privrženik onoga zloglasnoga učitelja, koj je prošle godine u „Napredku" fanatički rekao, da narod i prosvjeta imaju veću korist od učitelja i škole, nego-li od župnika i crkve, premda se učitelj ima brinuti samo za djecu, i to koja u školu idu, a župnik za sve župljane ukupno, da i negledamo na one milosti, koje vjernici po svećeniku dobivaju u svetih otajstvih. Medju tim i mi izpoviedamo, koliko je ova izjava fanatična, da je toliko na drugom kraju istina, da svećenik, koj je nemaran za svoje dužnosti, škodi više, nego-li i najgori učitelj prama svojemu uzkomu djelokrugu i može štete nanesti. Pravo shvaćen uzgoj ište, da svećenici u školu kao na krilih hrle, učitelj u svem svojem sboru i tvoru stvar vjere i morala promiče, a obitelj djecu u školu rado šalje kao u crkvu, i svi zajedničkimi silami radimo, da budu ljudi, sebi i drugim koristni, i neba vriedni.

Na ovakovoj slici Siska vidi svatko, da je g. Cernković krivac i za to, što je u njem trpio protuzakonite bivše dvie privatne učione, koje su hvala Bogu, kao i treća zakonita prestale nastojanjem ljudi, koji se na njegovu vlast i vršenje dužnosti nisu mogli ni malo osloniti, a znali su, koliko su javne učione koristnije za obuku u obće, i za stegu i religiju napose — krivac je tim veći, što u četvrtom razredu glavne djevojačke učione obično neima ni deset učenica, a i ove su, kad bi jim se učiteljica zamjerila, kao što i druge prelazile u privatnu, pak onda iz ove u drugu privatnu, po samovolji sliepih roditelja. Sisak je mjesto, u kojem ravno ima djece tako odličnih trgovaca, da si je oni radi finijega obrazovanja nemogu razborito slati u javne sisačke učione; ali je takove djece i za jednu privatnu školu premalo. Ova je okolnost za jedno uzrokom, da su u privatnu, dozvoljenu, za odličniju djecu namienjenu učionu išla i težačka, po čem su naravski ona, što je moguće osobito u takovoj privatnoj, na nježnosti i ugladjenosti štetovala, a učiteljske sile u načinu odgojivanja i obučavanja priečene bile.

Gospodine Vernače, niste-li mjesto kostanja izvadili razbieljenu žeravku? Je-li Vas peče?

(Konac će slieditи.)

Jedna konsistorijalna naredba.

„Školski prijatelj" donosi u svom broju od 1. Veljače sljedeću viest: (Ukinuti crkveni obhodi.) Preč. duhovni stol zagrebački odredio je, da školska mladež kod obhoda na dan sv. Fabiana i Sebastiana, kao i kod obhoda na „prošnje dane" neimade prisustvovati. — Koliko mi o toj stvari znamo, ta je viest netočna. Preč. duh. stol izdao je istina glede pribivanja školske mladeži kod javnih crkvenih obhoda naredbu, ali samo za Zagreb; nadalje odriešio je ravno mladež kr. gimnazije i realke od lokalnih procesija zagrebačkih, ne pako mladež gradskih škola, izuzamši ipak obhod na dan sv. Fabiana poradi studeni i zla vremena; ni kod procesija na dan sv. Marka i na prosne dane nemora mladež srednjih škola prisustvovati, već će umjesto procesije imati samo misu u svojoj crkvi, dočim mladež gradskih škola i kr. učiteljišta ima onim obhodom pribivati; napokon na tjelovskih procesijah mora biti prisutna sva mladež svih škola, kako do sada.

Svatko komu je stalo do toga, da javno bogoslužje biva dostojnim načinom, rado će čuti, da je o crkvenih obhodih u Zagrebu izašla naredba od kompetentne vlasti. Da bo nebiva sve onako u liepu redu, kako bi valjalo, to je žalibože istina. I kod same velike tjelovske procesije ima podosta nereda. Nego nemislimo, da je naredbom glede školske mladeži učinjeno sve, pače se nadamo, da si je naša duhovna oblast preduzela cielu tu stvar podpuno urediti. Polovične naredbe nemogu biti dovoljne.

Nego i sama naredba glede školske mladeži nedopada se mnogim, a da otvoreno rečemo, niti nam. Bojimo se naime, da će imati posljedica za javno bogoslužje više štetnih nego-li koristnih. Na obhode prosnih dana dolazi malo puka: kakovo će tim procesijam biti lice bez mladeži srednjih učilišta? a procesija na dan sv. Fabiana, kod koje nebude od školske mladeži baš nitko, neznamo je-li će biti dostojan izraz zavjetu, kojim se je nekada zavjetovao grad Zagreb! Ali i u drugih gradovih moći će gimnazije i realke tražiti, da nebudu na lokalnih procesijah, pa da neidu ni na druge procesije osim tjelovske. Pače, kad se je jednoć počelo sa školskom mladeži kod javnoga bogoslužja praviti iznimaka, bojimo se da raznim praetensijam neće biti kraja ni konca.

Poznato je, kako je duh vremena protivan svakomu javnomu izrazu katoličke vjere. Današnji prosvietljenjaci stide se i u crkvu doći, a kamo-li da se prekriže i Bogu pomole. O primanju sv. sakramenata neima ni govora. Gdje će takov izaći na ulicu, da Bogu čast dade? Ali bi još bilo kako tako, da i gorje nije. No oni se još rugaju svemu, što odiše kakvom pobožnošću, i nastoje smesti, smutiti i ukinuti. Ima takovih i medju učitelji školske mladeži. U Cislajtaniji našao se je isti liberalni kultusminister Stremayr prinudjenim, da ukori pučke učitelje, koji nehtjedoše niti samo u crkvu, da ondje kod službe božje — ne mole i mladeži liep izgled daju, Bože sačuvaj! — već samo da ju nadziru! No ima-li takovih učitelja i kod nas? Mi bismo od srca rado zaniekali.

Takovi će se radovati videći, da od javnoga bogoslužja crkvena vlast sama nešta ukida. Oni će raditi na tom temelju dalje. Videći da se mladež odrešava od

Digitized by Google

procesije poradi zime, tražit će odrešenje i porad ljetne sunčane žarine. Koliko je vremena tomu minulo, što se je vikalo na tjelovsku procesiju?! Sablazan se digla u liberalnom Beču i našla odziva i u gradu Zagrebu. Pa napokon ako sve dobro podje, moći će se i sama misa ukinuti u zimi, da djeca neozebu. Tko pozna uzduh, u kojem živemo, priznat će nam, da ni malo nepretjeravamo.

Duhovna naša vlast, kad se je sasvim tim odvažila izdati onakovu naredbu, imala je dakako svojih razloga. Morda je htjela sama u jednom popustiti, da drugo bolje osjegura? Tako si barem mi tumačimo. Ele trebat će joj velike obzirnosti i velike energije. Mladež valja uzčuvati vjeri i Bogu. Vjera pako mora biti živa, i izražavati se vanjskimi djeli. A za oživljenje i ojačanje vjere ima katolička crkva mnogo sredstava; ako se jedno pusti, valja upotrebiti drugo shodnije. Nego gle! istu molitvu, misu, sakramente, sve zabacuju današnji kršćeni pogani, i nastoje s petnih žila da i drugim omraze. Što ćemo onda, ako im paklena namjera podje za rukom?!

Što je treba učiniti, da u naše školske mladeži ne samo nepropadne vjera, nego da usuprot ojača i dostojne plodove nosi? Što je, velimo, treba učiniti za vjeru? Mi to pitanje stavljamo na srce svakomu katoliku, svakomu svećeniku, a nedvojimo, da si ga je davno stavila, kô što je morala, naša vrhovna duhovna vlast. *Mi* kroz nju očekujemo božjega duha, da nam pomladi lice zemlje. Ah! dodji duše sveti!

Viestnik.

Zagreb. Preuzv. g. nadbiskup Josip Mihalović blagoizvolio je preuzeti pokroviteljstvo učiteljskoga družtva, komu je naslov: „Narodna škola.“ Predsjednik toga družtva, zamoliv Nj. preuzvišenost za visoko pokroviteljstvo naglasi: kako je potrebito da učiteljstvo u prijateljskom skladu sa svećenstvom rieši pitanje školstva, s toga da mu i je živa želja, da je družtvu pokrovitelj upravo nadbiskup. Preuzviš. gospodin izvoli odvratiti: da se je i u Ugarskoj došlo do osvjedočenja, da im nevalja put, kojim su udarili u školskom pitanju; za to da se nada, da će „Narodna škola“ kod nas krasno napredovati.

— Veleč. g. Pavao Friš župnik u Štivici, i diecez nadzornik škola kotara gradiškoga, postao je prisjednikom duh. stola. G. Antun Salopek, upravitelj župe u Bebrini, postao je župnikom u Poljani. Toma Sataić, duh. pomoćnik u Martijancih ide kano takov u Ivansku. Umro je Antun Rodić, župnik u Sladojevcih, 23. p. m.

— Iz Senja dobismo od ugledne ruke dopis: da se je 27. p. m. iz škvera senjskoga rinuo u more najveći brod u Austro-Ugarskoj, koj nosi ime „Hrvatska.“ Brod je vlastitost brodarskoga družtva u Senju, koje liepo napreduje uz blagoslov božji. Ravnatelji družtva po primjeru starih Senjana staviše i ovaj svoj brod pod božju zaštitu, zamolivši osobno preuzv. g. biskupa senjskoga, da brod blagoslovi, što ovaj dakako rado učini 25. p. m. u nazočnosti ravnateljstva i množine čestitih gradjana. Svemogući Bog da je uviek uz „Hrvatsku“!

— Družtvo svetoga Jeronima za izdavanje pučkih knjiga u Zagrebu držalo je svoju glavnu godišnju skupštinu dne 22. o. m. Na nju je došlo osim odbora 35 članova. Predsjednik je u svom govoru najprije naglasio, da je izmedju prihoda i razhoda podpuno ravnovjesje, premda družtvo od svojih glavnica neima ni danas više prihoda nego-li 1300 for., dočim se je prošle godine potrošilo četiri tisuće i prieko; ali za to, reče, zahvalit nam je Bogu, i plemenitomu srcu velikih dobročinaca našega naroda. „Izim našega velikodušnoga pokrovitelja preuzv. nadbiskupa Josipa Mihalovića, koji je kako svake godine tako i lane družtvu darovao tri sta forinti (Živio!) spominjem ponajprije preuz. g. biskupa djakovačkoga Josipa Jurja Strossmajera. On je našemu družtvu poklonio sve svoje dnevnice kano člana regnikolarne deputacije, a te su dnevnice, štovana skupštino, izniele svotu od dvie tisuće četiri sto i četrdeset forinti (Živio). Upravljajući odbor izrazio je odmah za toliko dobročinstvo zanesenim srcem svoju najsmjerniju zahvalnost. Veliki ipak ovaj muž, koj nam je toliko učinio, primivši knjige lane izdane, kan da nije učinio ništa, tako nam odpisuje u svom listu od 4. Prosinca; veli naime: „sa zahvalnošću izrazujem svoju radost nad liepim napredkom toga blagotvornoga družtva, te mu nadalje svaku sreću i božji blagoslov na korist crkve i domovine od srca želim“ nespominjuć ni jednom riečcom svoga dara. Čast, gospodo, i bezsmrtna slava mužu, koj pošto je onoliko učinio, ovako govori! Nespominjem nadalje jednoga imena, al spominjem jedno dielo, plemenito i veliko, jer sbilja dolazi iz velika srca. Jedan dobrotvor, koj nam družtvo od početka svom mogućom pomnjom i ljubavju njeguje poslao mu je i ove godine na dar 50 for.“

Nadalje reče predsjednik, da je prošle godine priteklo doživotnih članova 250, čim je glavnica narasla za 1730, te sada iznosi 28.290. Kano novoga člana utemeljitelja spomenu svietl. bana I. Mažuranića. Napomenu za tim djela izdana: „Silarstvo“ od Bogoslava Šuleka i „Život svetaca“ od dra. Fr. Ivekovića, i zahvali tako tim piscem, kako onim, koji svojim perom ukrasiše „Danicu.“ Napokon budući da redoviti dohodci družtva nipošto nedotiču, da se u dosadanjem stanju uzdrži, izviesti, kako je odbor od bana Mažuranića i baruna Mollinaryja zapovjednika krajine zamolio podporu iz zemaljskih sredstava, i kako su ta dva „velika muža, brinući se otčinski za svaki napredak našega puka, a budući družtvu zaštitnici“ osokolili odbor najboljom nadom; osim toga „kad bi odbor mogao po svih župah steći revnih povjerenika, priteklo bi, reče, više članova i razpačalo se više knjiga, koje izdaje družtvo.“

Digitized by Google

Poslie predsjednika čitao je urednik dr. Ivekovič zanimiv izvještaj, iz kojega nemožemo ovdje nego samo to spomenuti: da je ljetošnja „Danica“ izdana u 6000, „Život svetaca“ u 5000, i „Silarstvo“ u 5000 primjeraka. Silarstvo da je piscu pod perom naraslo na 31 arak, s toga da će se po mnienju odbora članovom, koji su god. 1873. dobili prvu svezku silarstva, morati dati 1874. druga i treća svezka; no toga radi da se osim „Danice“ neće moći izdati ništa drugo, van kad bi opet odkud došla nenadana izvanredna pomoć.

Za tim saslušavši skupštinari izvještaj censuralnoga odbora, koj je u 5. gl. skupštini bio izabran za pregledanje računa, odrešiše blagajnika od dalnje odgovornosti. Po tom dade blagajnik g. Ivan Pavao Bošnjak pregled o stanju družtvene blagajne od 1. Siečnja 1873. do 31. Prosinca 1873., po kojem je prihod te godine iznosio 7150 fr. 7 nč., razhod 6576 fr. 43 nč. Izkaz imovine a) aktiva u papirih 28.290 fr., k tomu u gotovini, neplaćenih prinosih i vriednosti knjiga: 3067 fr. 52 nč. b) passiva za ovu godinu nema. Imovina dakle družtvena iznosi 31.357 fr. 52 nč.; k tomu ima u blagajni još dar 20 cekina u zlatu. Za censuru ovih računa izabrani su u skupštini preč. g. kanonik Josip Marić, g. dr. Antonij Kržan i g. Florijan Rubetić. Pošto su skupštinari saslušali izvještaje od odbornika, uzeše pretresati razne predloge. 1. Bilježnik u ime odbora predloži, da pokus s godišnjimi članovi prestane. Jer dok je godišnji prinosak bio samo 50 novčića, našlo se je istina do 2000 godišnjih članova, ali se je dokazalo, da je taj prinosak premalen i da družtvo nemože nikako za tu cienu davati svojih knjiga; a kad je lanjska glavna skupština povisila godišnji prilog na 1 fr., pristupilo je godišnjih članova jedva nješto preko 300; i tako se je taj pokus pokazao jalov. Sasvim tim zaključi skupština, da se ima pokus s godišnjimi članovi još jednu godinu nastaviti, nego povjereničtvo družtveno da valja više razgraniti i urediti. Da se to postigne, zaključeno bi, a) neka se upravljajući odbor u svakom crkvenom kotaru obrati na župnika, koj mu se čini najrevnostniji, moleći, da nastoji koliko je moguće za svaku župu naći pouzdana i družtvu ovomu odana povjerenika, najpače izmedju svećenstva i učiteljstva; b) povjerenici neka prinose članova i doživotnih i godišnjih sabiru na obroke. 2. Predlog urednikov, da se sav ostatak Šulekove knjige dade ljetos članovom, bi prihvaćen. 3. Na predlog člana g. Ivana Jagića zaključi skupština jednoglasno posebnu zahvalnicu preuzv. g. biskupu J. J. Strossmayeru za velikodušni dar ovomu družtvu učinjen. Isto tako dokonča skupština, da se u zapisnik ubilježi zahvala preuzvišenoj gospodi banu Mažuraniću i zapoviedajućemu gjeneralu baronu Mollinaryju za milostivo zakriljivanje i podupiranje ovoga družtva. Na posljedku zahvali se dosadašnji odbor u smislu pravila na povjerenju unj stavljenom, nu bude jednodušnim uzklikom opet izabran. Odbor se dakle i opet sastoji od gospode: prof. bogoslovja Ivana Pavla Bošnjaka, kanonika Tome Gajdeka, prof. bogosl. dr. Franje Ivekovića, prof. bogosl. dr. Gjure Posilovića. računarskoga savjetnika Danila Rašića. pukovnika Ivana viteza Trnskoga i profesora na velikoj realci Petra Zoričića.

Beč. U predvečerje stare godine presenetiše Bečane po nuglovih prilieplјene cedulje, kojimi se pozivaju radnici, da silom navale na tudji imetak. To je strašno znamenje. Oblaci postaju sve crniji!

— Proti predloženim bečkomu rajhsratu vjerskim zakonom podignuše jur neki odvažni biskupi svoj glas, da prosvjeduju. Prvi je ustao linački biskup Rudigier, a za njim hipolitski biskup Binder, te biskupi sekavski i brixenski.

Moravska. Diecezanskomu fondu za podporu siromašnoga svećenstva poklonio je ljetos nadbiskup olomučki 20.000 for., a kaptol 7200 for.

Italija. Netom je izišao u Milanu slobodno-zidarski almanak za godinu 1874. Kolika mržnja kipi u toj sekti proti Gospodinu Isusu, vidi se iz odsjeka, koj ima nadpis „La Croce.“ „Križ, veli se tu, za nas žalostni i nemili symbol, dizao se je oholo pod žezlom naših stranih tlačitelja, te je resio tiaru najvećega neprijatelja naše narodnosti.“ Iz toga se almanaka takodjer vidi, kako su strašno razgranjeni slobodni zidari. Car njemački Vilim stoji kano protektor na čelu svim njemačkim „velikim ložam“, a njegov zamjenik je princ nasljednik. Nadvojvoda Ludovik Vilim badenski stoji kano počastni „veliki meštar“ lože „York“ u Berlinu. U Francezkoj ima 326 loža, a predsjednik im je doktor lječničtva Saint Jean; osim toga obstoji u Francezkoj još 50 loža škotskoga obreda, kojim je glava advokat Cremieux. Veliki meštar „velikoga orienta“ u Nizozemskoj jest Vilim Fridrik, princ nizozemski. U sjedinjenih državah sjeverne Amerike ima velikih 46 loža, koje imaju pod sobom 5984 loža sa 529.306 aktivnih članova. I u Austriji i Ugarskoj obstoji množina loža.

Rim. Sv. otac konsekrirao je nedavna u Vatikanu sám za biskupe novo imenovane kardinale Bilio i Monaco, premda je konsekracija biskupa kako je poznato dugačka. To najbolje pokazuje, kako je sv. otac uzprkos svoje visoke starosti još sveudilj kriepak i čil. Bog nam ga tako i nadalje čuvao!

Zahvala. Presvietli Gospodin biskup Ivan Kralj blagoizvoljeo je darovati crkvi u Letincu senjske biskupije za nabavu crkvenih potreboća 30 fr.; na kom milom daru Nj. Presvietlosti smierno zahvaljuje

Cvjetko Gruber,
upravitelj župe u Letincu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 7.] U Četvrtak, 12. Veljače 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crkveno-političke zakonske osnove pred bečkim reichsrathom.

(Dalje.)

III. odsjeku je napis: „Odredbe . . glede katoličkih-theologičkih fakulteta i uzgoja duhovne omladine.“ Sadržaje samo jedan §. (30.) i taj je vrlo neizvjestan. Kaže, da će se bogoslovni fakulteti urediti posebnim zakonom. Da će to biti dogovorno s crkvenom oblašću, o tom se nekaže ništa. Kaže se nadalje, da će država njekim stanovitim kandidatom duhovnoga stališa propisati njeku posebnu vrst naobraženja. Kakova će biti ta vrst i za koga, o tom opet ništa. Napokon kaže, da će biti posao crkve, da opredieli način uzgoja, osim onoga, što će država sebi pridržati. O ovoj stvari, budući neizvjestna, nemožemo za sada ništa više govoriti.

IV. odsjek s jednim §. (31.) govori „o klošterskih zadrugah“ i kaže u obće, da glede njih ostaju dosadašnje ustanove. Ima ipak o njih posebna zakonska osnova, na koju ćemo poslie doći. V. odsjek sa tri paragrafa (32. 33. 34.) govori o „crkvenom patronatu.“ Tu se najprije kaže, da će se patronatski odnošaji urediti posebnim zakonom. Što se tiče parnica patronatskih odlučivat će državne oblasti sad administrativne sad sudbene. Crkvena oblast bit će jedva za mnienje pitana. — Patronatska prava crkveni su privilegij, što ga crkva daje svojim dobročincem. Da-li je koja crkva ili beneficij podvrgnut patronatu, o tom je po konkordatu, sada ukinutom, imao odlučivati crkveni sudac; sad je to oduzeto. Patronatski odnošaji sbilja trebaju nova uredjenja, budući većinom kano njeki anahronizam za naše vrieme; i crkva bi državi samo zahvalna morala biti, kad bi se u tom što na bolje promienilo nastojanjem državne vlasti No da država u tom radi sasvim na svoju ruku kano gospodarica, nepitajuć ni za crkvenu vlast, ni nemareć svoje zakone dovesti u sklad sa zakoni crkvenimi, to se nemože odobriti. U ostalom za sada nije ništa drugo učinjeno napose, van što je crkvi oteta sudbenost u patronatskih stvarih. VI. odsjek od tri paragrafa (35. 36. 37.) govori „o župnih občinah.“ Tu se kaže u §. 35. da skup svih katoličkih stanovnika (istoga obreda) u granicah jedne župe sačinjava župnu občinu. Nadalje da sva, jednoga crkvenoga predmeta tičuća se prava i dužnosti, što se u zakonih dopituju ili nameću občinam, spadaju na župne občine. Samo patronatska prava da mogu pripadati i mjestnoj občini kano takovoj; no vršenje tih prava da spada samo na katolike. — Kanoničko pravo nepozna župnih občina, t. j. župljani pojedince imaju svoja prava i dužnosti, no župljani kano jedna cielost, kano jedna juristička osoba, neobstoje. Nećemo niekati, da bi župljani naprama državi mogli sastavljati občinu; čim se pako takovoj občini dopituju prava i dužnosti glede crkvenih predmeta, to nemože nikako biti bez privolje crkvene oblasti. Vladina zakonska osnova kaže u §. 37., da pobliži propisi o konstituiranju i zastupanju župnih občina, za tim o brigovanju za njihove interese spadaju na zemaljsko zakonodavstvo. Ni tu dakle gdje se nešta nova uvodi u crkveni organizam neima nikakova spomena o crkvenoj vlasti. To bo je nedvojbeno, da će takova korporacija htjeti da je priznana i pred crkvom, i naprama njoj da ima svoja prava i dužnosti.

VII. odsjek govori o „crkvenom imovinskom pravu.“ Austrijski konkordat imao je u čl. 29. ovakovu ustanovu: Crkva će moći po svojem pravu pod svakim valjanim naslovom slobodno steći novih posieda, i njezina će vlastitost u svem, što sada posjeduje ili će u bu-

Digitized by Google

duće steći, biti svečano nepovrediva. Za to se neće ni stare ni nove crkvene zaklade moći ukinuti ili ujediniti bez dozvole od apostolske stolice, pri čem se nedira u povlasti dane biskupom od svetoga koncila tridentinskoga. U čl. pako 30. stajalo je: da gledeć na podporu, koju Nj. Veličanstvo iz javne blagajne pruža za crkvene potrebe, neće biti slobodno crkvena dobra prodati ili znamenito obteretiti, nego ako i sv. Stolica i Nj. Veličanstvo privoli. — Liberalna država nije scienila nuždnim, da crkvi njezinu imovinu svečano zajamči. Izključivši pako izrikom u §. 51. potrebu papine privolje za prodaju ili obterećenje crkvene imovine kan da si je htjela utrti put, da u svoje vrieme uzmogne s crkvenom imovinom postupati kano prava gospodarica. Evo što veli pomenuti §. 51.: „Ono što je odredila ministerijalna naredba od 20. Lipnja 1860. i 13. Srpnja 1860. o prodaji i obterećenju imovine katoličkih crkava, beneficija, i duhovnih zavoda ima i nadalje valjati, izključiv one naredbe, po kojih kod takovih posala treba privolje od strane papinske kurije.

Crkva ima naravno pravo imovinu sticati, ona je vlastnica svoje imovine, te ima neodvisno pravo tom imovinom upravljati i razpolagati. Država pako ima ju u njezinom pravu štititi, nipošto pako njezinom imovinom zapoviedati. To načelno stoji i stojati ima. No ako država uzme na se, da će iz svojih (državnih) sredstava crkvi u potrebi priskočiti, onda ima dakako pravo zahtievati, da joj bude njeki nadzor i njeki upliv kod uprave i razpolaganja s crkvenom imovinom, i dosljedno da utiče kod mienjanja starih i stvaranja novih pravila. Pa tolik joj je upliv bio priznan u konkordatu. Sada pako stvar drugčije stoji. Država si prisvaja pravo za upravu i razpolaganje s crkvenom imovinom zakone krojiti, bez svake formalne obveze, da će ju iz svojih sredstava novčano podupirati. §. 38. kaže: Kod razpolaganja s crkvenom imovinom valja pravilo, da ta imovina uživa — nevriedjajuć crkvenu samoupravu — onakovu državnu zaštitu, koja obstoji za zaklade od obćenite koristi. To će biti dakle titulus, pod kojim će država u upravu i razpolaganje s crkvenom imovinom odlučno uticati. Istina je, da su crkvene zaklade od obćenite koristi i za državu, sasvim tim nisu državne zaklade, već crkvene, dosljedno nemože kod ovih drugih imati država onoliko upliva, koliko kod prvih. Ona to i priznaje veleći: „da je bez povrede crkvene samouprave.“ Sasvim tim ona crkvenu samoupravu sbilja vriedja.

Ona ju vriedja najpoglavitije tim, što u obće o upravi i razpolaganju s crkvenom imovinom sama daje zakone, bez sudjelovanja i suglasja crkvene vlasti. Nadalje ona svoje odredbe stavlja nad crkvene zakone, veleći u §. 45.: U granicah ovih odredaba ostaje biskupom i njihovim namjestnikom onaj upliv na upravu crkvene imovine, koj ih ide po crkvenih zakonih. Napokon naročito odriče papi upliv, koj ga ide po naravnom i positivnom crkvenom pravu. Čineći to, moći će glede crkvene imovine učiniti sve. S toga netreba samo paziti na ono, što si je država za sada uzeti izvoljela, nego i na ono, što si po svojih načelih jošte uzeti može.

Za sada si država prisvaja nadzor nad crkvenom imovinom, i to takov, da je vlastna svaki čas uvjeriti se kako stoji s crkvenom imovinom, i odrediti, da se ono vrati, čega bi morda nestalo (§. 38.) Svaka znatnija promjena u substanciji imovine crkava, beneficija i zaklada ima se odmah prijaviti državnoj administraciji kultusa. (§. 49.) Kad se radi o prodaji ili obterećenju crkvene imovine, za to treba privolje državne (nipošto pako papine §. 51.). Promjene u postojećih propisih o upravi imovine crkava i beneficija učinit će se prama odredbam ovoga zakona putem administrativnim. (§. 52.) Prestane-li bitisati kakovo crkveno obćinstvo ili zavod, koj ima svoj imetak, to će taj imetak pasti u religiozni fond. Iznimice samo može ga državna administracija u suglasju s dotičnim biskupom dati kojemu srodnomu crkvenomu obćinstvu ili zavodu. (53.) Ako se tečajem više godina izkaže, da dohodak iz koje crkvene imovine sjegurno pretiče potrebu, moći će državna administracija kultusa u dogovoru s biskupom onaj dio imovine, koj odgovara suvišku, pridieliti drugim crkvenim svrham, za koje neima dovoljne dotacije. (§. 54.) Dohodci izpražnjenih sekularnih beneficija padaju u religiozni fond (§. 59.). I glede samoga načina uprave ima odredaba u §§. 39. 41. 42. 43. Kad bi nastale kakve razpre glede daća za crkvene svrhe, i to će odlučivati državne oblasti, i kako se čini, bez svakoga uticanja crkvene oblasti, jer joj neima spomena u dotičnih §§. (55. 56.). — Sbilja država postupa ovdje s crkvenom imovinom, kano da je imovina kakova svjetovnoga zavoda, stojećega pod nadzorom i disposicijom državnom!

VIII. odsjek ima napis: „o državnom nadzoru nad crkvenom upravom“, i sadržaje jedan §. (60.) koj ovako glasi: Državna administracija kultusa ima o tom bditi, da crkveni organi svoga djelokruga neprekorače, i da odredbe

Digitized by Google

ovoga zakona izpane. U tu svrhu mogu oblasti upotrebiti sva zakonito dopuštena prisilna sredstva. — Ta se prisilna sredstva napose nenaznačuju, a još manje način i mjera i vas postupak s timi sredstvi. U tom je prusko zakonodavstvo pošlo sasvim drugačije. Je-li je austrijska vlada htjela govoreći onako obćenito, da joj ostane na volju, kada, kako i koliko će se poslužiti vlašću, koju joj daje ovaj §., ili si je s ovim §. samo pridržala, da u svoje vrieme izda o tom nov zakon sličan pruskomu?!

Tako smo prošli sav taj novi zakon ili bolje vladinu zakonsku osnovu o vanjskih pravnih odnošajih katoličke crkve. Osnova istina nesadržaje mnogo toga, što nebi bila već prije država imala u Cislajtaniji. Ta ondje je prije vladao tako zvani josefinizam, a kašnje je uslied konkordata više toga država pridržala, što si bješe jur odavna prisvojila. Sad hoće da si ono na svoju ruku uzakoni, što je dosada kojekako stekla; osim toga da si tobože zakonom otvori put i dalje poći, ako joj se svidi. U Translajtaniji, dakle i kod nas, bila je crkva takodjer mnogo od države odvisna, te su svaku skoro stvar u crkvi redile milostive odluke kraljevske, i odpisi bivšega ugarskoga namjestničkoga vieća; sasvim tim će onaj, komu je poznata dosadanja crkvena uprava kod nas, naći u ovoj zakonskoj osnovi dosta toga, što biaše ovdje nečuveno, n. pr. da vlada daje titulum ordinationis iz religioznoga fonda (§. 15.), ili da biskup bez dogovora s vladom nesmije iznemoglu kuratu dati administratora ili ga preuzeti u deficienciju (§. 9.) itd. Ono što se kaže u §. 6. da nemože nitko za nikakov beneficij biti instituiran, van ako je kandidat vladi prije prijavljen, a ova nije za 30 dana prigovorila – čini se da je uzeto iz pruskoga najnovijega zakonodavstva.

Premda su mnogi katolici motreći, kako bezvjerski i antikatolički duh preotimlje mah i vlast u državah, zahtievali da se crkva od države skroz emancipira i razstavi, sv. stolica ipak načelno toga odobrila nije. Crkvi je stalo do saveza s državom, da obadvie laglje uzmognu zadovoljiti svojoj zadaći. Ona se s toga nije opirala njekomu uplivu države na odnošaje crkvene, pače je državi, dotično glavi države svojevoljno ustupila i takovih prava, o kojih vršenju mnogo visi njezina sreća ili nesreća. N. p. u naimenovanje biskupa ima svaka država velik upliv, kad što jedino odlučan; a koliko nevisi o tom, je-li biskup secundum cor Dei, ili pako secundum cor kakova liberalna ministra! No to je sasvim drugo, kad crkva sama, dotično njezina glava, od svoje drage volje državi ustupi kakvo crkveno pravo, a sasvim drugo, kad si ga država sama otimlje kano da je njezino vlastito; sasvim drugo je, kad država vrši koje pravo na korist crkve, a sasvim drugo, kad baš na to ide, da ga vrši crkvi na štetu.

Za to su svake hvale vriedni oni biskupi, koji muževno, odvažno, apostolski prosvjeduju toli proti silovitom prisvajanju prava crkvenih, koli proti pogubnom vršenju prava makar zakonito stečenih od strane države. Oni zaslužuju tim veće naše štovanje, čim ih više neprijatelji grde, i čim je vjerojatnije, da će si za svoju osobu pribaviti mnogih neprilika, morda i takovih, koje su za mehkoputni sviet strašne. Ali kakov bi to bio biskup, koj nebi razumio onoga Gospodnjega: „zataji sama sebe i ponesi svoj križ“, i koj nebi imao dosta muževnoga srca, da tako i čini! Mi za to hvalimo one cislajtanske biskupe, koji su već sada odvažno podigli svoj glas proti ovakovim crkveno-političkim zakonskim osnovam.

Druga zakonska osnova govori „o vanjskih pravnih odnošajih samostanskih zadruga.“ Nije čudo, da se je liberalna vlada cislajtanska požurila segnuti u samostane; čudo bi bilo, da toga učinila nije. Poznato je, kako su samostani ukinuti po svoj Italiji, isto tako kako su iz Njemačke brutalnim načinom izagnani jezuite i njim srodni redovi mužki i isti ženski. Dobro uredjene i dobro disciplinirane religiozne zadruge pravi su cviet kršćanskoga života: kako bi ih trpjeli oni, koji se naprežu da kršćanstvo i s korjenom izčupaju! Gone ih pod raznimi izlikami, gdje se neusudjuje očito kazati, da ih zato gone, što ih naprosto neće. Sad su jim pogibeljne javnomu poredku, sad razlogom gospodarstvenim, sad javnomu moralu, čovječanskoj slobodi, narodnosti, državi, čovječanskomu družtvu u obće. Pa za čudo, takovim izlikam sviet vjeruje, i odobrava progonstvo onih „quibus dignus non erat mundus.“

Zakonska osnova cislajtanska izgleda vrlo pitomo, i u rukuh vlade, koja nebi ex principio bila neprijateljica institucijam katoličke crkve, nebi morda nimalo štetna bila. Istina ni nje načelno odobriti nemožemo, čim je zakon, koj duboko zasiže u samostanski život, a ipak izdan jednostrano, bez sudjelovanja crkvene vlasti! No budući da je skoro sve onako, kako je u osnovi, i prije bilo s privoljom crkve, kad bi vlada samo loyalno izvodila makar ovakov zakon, moglo bi se podnieti. Nego što sadržaje napose ta osnova?

(Dalje će slieditи.)

Digitized by Google

Odgovor gospodinu Vernaku.

(Konac.)

Mi u onom dopisu nismo bili naumni dirnuti u članove občinskoga vieća, premda smo znali, u kojem su oni odnošaji sa Hackenschmidtom — štedili smo po mogućnosti. Ali gdje se je za nevriednoga učitelja umiešao občinski činovnik, pozvani smo, ter ćemo i pokazati, kakova je tu sumnja i ljaga.

1. Kad je slavno občinsko zastupstvo visoku vladu prosilo za sadanju učionu, onda je, Hackenschmidtom nagovoreno, za jedno tražilo, da učioni ravnateljem bude g. Hackenschmidt. To je bio pokušaj, sisačkoga župnika, zastupnika crkve, iz škole izrinuti.

2. Kako se je ovaj učitelj u školi držao prama kršćanskomu nauku i nabožnosti za djecu, to je istinito natuknuto u 46. br. „Katol. lista.“ K tomu pridajemo, kako sliedi.

Novosisačka školska mladež radi Hackenschmidtove ireligioznosti i upornosti nije kroz godine po svaki dan u crkvu išla, premda mu je to sisački župnik svake godine u svoje vrieme naložio — on se je izvinjivao daljinom škole od crkve, što nije bio razlog istinit. Prošle školske godine škola je prenesena na mjesto, koje je crkvi bliže, nego-li su glavne učione starosisačke, a ipak djeca u jeseni radi njega nisu dolazila k sv. misi po svaki dan, kao što bi bila morala, dok nije zima zavladala. Sada k tomu čujte čudovište! Poslje uzkrsa prošle školske godine poruči Hackenschmidtu sisački župnik po svojem kapelanu, neka djeca k sv. misi dolaze po svaki dan, s naročitom primjetbom, da se izuzimaju dani kiše, a mudri, jer već ćelavi učitelj katoličke djece odvrati, neka mu župnik u tom pogledu službeno pod brojem piše, da uzmogne taj nalog na odobrenje podastrti občinskim viećnikom, medju kojimi je priličan broj slobodnih zidara, koji pod sadanjim načelnikom, jer nije slobodni zidar, sačinjavajući posebnu stranku u vieću, ruju, da ga strmoglave, i svojega „brata“ g. Vernaka na načelničtvo podignu, a onda uzmognu svoja kleta načela što lakše, nezapriečeno narivavati i širiti! Ne znači-li to proračunano hotjeti župni ured prostituirati? Gospodine Vernače, osobito ako čovjek u obzir uzme one prestupke občinskoga predstojničtva glede novosisačke učione, koji se dadu dokazati crnim na bielom, pitamo Vas, nepada-li odavle najmanje barem na neke občinske zastupnike razložita i temeljita sumnja, da je Hackenschmidt u dogovoru s njimi iztiskivao crkvu iz škole, premda je istina stalna, da valjana uzgoja neima, gdje na njem složno nerade crkva, obitelj i škola? I novosisačka djeca nebi bila u crkvu dolazila ni prošloga ljeta, da upravo onda u Sisku nije bio jedan odlični školski dostojanstvenik, koj je nevriednomu učitelju namignuo. Takov je slučaj, da radi sv. mise nedodje do tužbe, osobito kad g. Cernković zakon izpunjuje nesavjestno, bio potreban sisačkomu župniku, koj je, znajući, tko je Hackenschmidt, najustrpnije čekao, da nebude nemira i bune. Pak gle! Uzprkos svoj strpljivosti i blagosti bilo se je skoro za tim počelo govoriti, da će na visoku vladu odići sakupljeni podpisi u Novom Sisku proti polazku sv. mise.

3. Novosisačka učiona sa dva učitelja, jednom učiteljicom, i učiteljem pjevanja stoji na godinu nešto preko dvie hiljade stotinjaka u toj maloj občini. Lahko je uviditi svakomu, da jedan učitelj, za glavne učione usposobljen, može u jednom svojem razredu više uspjeti, nego-li drugi u više razreda u vremenu, jednako odmjerenom. Prama tomu občinari štetuju jedno za to, što jim djeca neuče ondje (u glavnih učionah), gdje bi se više naučila, a drugo što troše na suvišnu učionu, kad su glavne vrlo blizu. Iz toga izvodimo, da se imetkom, iz krvavih žuljeva dobljenim, gospodari nerazložno. Ako pučanstvo uz nerodicu i sušu i strašnu marvinsku kugu još može plaćati, skrbite se radje za trgovačku učionu (ali da u njoj bude vjera i moral nepovredjen), koja je uz gradjansku za Sisak potrebna. Koliko ove više zahtievaju izdatka, toliko će više dobavljati primitka. Netreba-li u Sisku takodjer dobro uredjena bolnica?

Povrh toga je plaća učiteljem podieljena pristrano. Ljubimac, neoženjeni Hackenschmidt ima stalnih 600 st. a. v., stan i vrt s pripadninom u vriednosti 350 st. a. v. Računajte, koliko je do dvie hiljade, što odpada na ostalo učiteljsko osoblje. (Učitelj pjevanja za tri sata na tjedan, u kojih se uče samo političke pjesme, ima 200 st. a. v.) Ali drugi oženjeni učitelj, za glavne učione usposobljen, nije slobodnim zidarom poćudan, jer je više k crkvi okrenut!

4. Da je H. sporazumno s občinskim predstojničtvom gledao svećenstvo iz upliva na učionu iztisnuti uz prkos obstojećim propisom, dokaz je izvan njegova postupanja i držanja u samoj školi najočitiji to, što je svećeniku podpis u svjedočbah uzkratio, a načelniku, u jedno oekonomičkomu nadzorniku, dao. Daljega tumača netreba. Mi samo pitamo Hackenschmidta, ako se je načelnik podpisao kao nadzornik, što misli, kako bi se g. Putarek bio stavio prama svojemu oekonomičkomu nadzorniku seljaku Karamarkoviću, da je ovaj njegove svjedočbe zahtieva ona svoj podpis? U ostalom i seljak može biti načelnikom; bi-li jih onda dao i ovomu podpisati? Mi tvrdimo s najsilnijom emfazom, da je od učitelja najveća ludorija, želi-li kao takov biti občinskim činovnikom.

5. U ovoj točki neka bude svaštica. a) Tko je prekolani Hackenschmidta ovlastio bez više oblasti iz svoje učione protjerati učenika? Ako je vjeroučitelj zahtievao, da radi nemoralnoga zamašnoga prestupka s dozvolom višega poglavarstva bude tjelesno kažnjen (čega H. kao prosvietljeni naprednjak, da u občini bude što popularniji, pod nikoj uvjet nedopušća u svojoj školi), nebi-li bilo pametnije, da se je taj zahtjev izvršio, i diete u školi na popravku ostalo, nego-li što je odpravljeno

Digitized by Google

onda u gostioni svojega otca dobilo priliku napredovati? Kako se Tomić nauči, onako će Toma raditi i živjeti, ako se za dobe neokrene. b) Kakova je ono lani bila nespretnost g. Hackenschmidta i občinskoga predstojničtva, kada su školsku djecu mužku i žensku naputili, da se u Kupi, naravski gola, kupaju ma i pri mostu, kuda ne samo u trgovini prolazi najviše mužkaraca, nego ovamo onamo i gospodja i gospodjica? Kako-li je to bilo liepo viditi, dok vjeroučitelju uz bezobziran trud, a na radost roditelja, koji su se radi čestoga utapanja za svoju djecu bojali, nije pošlo, taj javni svakdanji škandal ukloniti! c) Vi ste u školi na stieni objesili Strossmajerovu sliku „skupu“; ali budite uvjereni, da bi ovaj dični biskup na istom mjestu prije, nego-li svoju sliku, objesio razpelo, taj znak kršćanstva, za koj Vi niti u školi nemarite. (G. Vernak se je kroz mjesec dana premišljao, bi-li dao krstiti svoje već rodjeno diete, koje je bilo slabašno, pak i do skora umrlo, a kad ga je i dao, dao ga je — kako?) — Čast i poštenje i mir onim viećnikom, koji su ga vriedni!

Pišemo ovo, kao što i ono u 46. br., jer je prama liečničkomu načelu, gdje se rana neda izliečiti drugim putem, pametnije, ondje ma i do boli zarezati, da se ozdravi, a što se je g. Vernak zablatio, umješavši se u chaos, koj je iz Hackenschmidtove glave i srca ušao i u školu i u svjedočbe njegove, sám si je kriv.

Za kratak čas.

Priobćuje *Iv. Krst. Kuček.*

III.

Starost.

Kako veliki bijahu predpotopni ljudi? Najstariji etnografički monumenat negovori ništa. Ali česa nereče sv. pismo, eto hoće, da su odgonenula neka učena gospoda. Čitaš-li jih, sami se odaju, da jim je vjera budalaština. Pitaš-li jih, na čem grade? U samih se hipotezah utapaju. Što jim je na tu reći? Dok se hrbtenjače i golenice slonova i ostalih predpotopnih životinja drže za čovječje kosti i odatle izvadja, da nam je praotac Adam morao biti ljudesina od 24.000 palaca visine, sbilja nisi kadar dosta na takove ludorije odgovarati; već ti nehotice na um pada ona — krupna doduše ali istinita — više će jedna luda napitati, nego-li sto mudrih odgovoriti.

Ali kad o veličini predpotopnih ljudi sv. pismo nesbori, pripovieda-li što god o njihovoj starosti? Odgovara jasnimi brojevi. Po I. knj. Mojsijinoj gl. 5. življaše Adam 930, Set 912, Enos 905, Kainan 910, Matusalam 969. Lamek 777, a Noe 950 godina. Ni to nije protivnikom po volji. Prigovaraju i učene i šuplje glave; jedni navadjajuć razloge, a drugi, jer je tako moda. Tolika starost, puka ludorija i bajka za djecu! Valjda za to, što ju pripovieda zlatna knjiga, najstariji pisani spomenik na svietu. Dive se mnogi i propitkivaju porugljivo: Kako to, te su godine života ljudskoga poslie potopa u tolikoj opreci prema onim prije potopa? Gle, onda se udaralo malo ne u tisuće, a nakon potopa jedva u stotine n. p. Noemu odmjeriše 950, Semu već 600, a Abrahamu samo 175 god. Nije-li to strašan skok u ljestvi životnoj? Treba ga izgladiti. Nu kako? Bogu hvala, našast je ključ i spasen mudri prigovor. Vele: Sve je jasno, uzmi samo mjesto godine sunčane godinu mjesečnu, pa račun čist, ljestva razmjerna. Noemovih n. p. 950 godina uzmi za mjesece, pak imaš Noema primjerene starosti od $79^{2}/_{12}$ god., a ne mitičkih 950!

Da su Akarnanjani računali godinu sa šest, a Arkadjani sa tri mjeseca, neima dvojbe. Da su starci Egipćani zvali godinom, što mi razumievamo pod jednim mjesecom, neima ni pitanja. Αἰγύπτιοι τὸν μῆνα ἐνιαυτὸν ἐκάλουν, kaže Proclus in Timaeum (sr. Varona kod Lactant. l. 2. c. 13.). Ali u Evreja nigdje traga u svoj bibliji takovu računu. Pak da i jest, dato non concesso, liepe-li mi komedije i budalaštine. Sveto naime pismo kod praotaca dodaje i vrieme, kada su radjali sinove; tako u I. knjizi Mojsijinoj glavi 5. čitamo: „Set bijaše star 105 godina i rodi Enosa. — Enos bijaše star 90 godina i rodi Kainana. — Kainan bijaše star 70 godina i rodi Malaleela. — Malaleel bijaše star 65 godina i rodi Jareda. — Jared bijaše star 65 godina i rodi Mathusalama.“ Po računu tih mudrijaša (čujte!) rodio je dakle Set sina u 10, Enos u 7, Kainan u 6, a Malaleel i Henok dapače u 5 godini dobe svoje!!

Novije vrieme počeo je Rask, učeni Danac, kratiti godine praotaca i svadjati na našu dobu. Po toj hipotezi mora gosp. Rask (što će mu velike neprilike davati, jer ljestva životna u bibliji jako pada) vrieme svojih godina svakom dobom mienjati, te početi najprije godinom od jednoga, za tim dva, tri, četiri, dok nedodje do godine sa dvanaest mjeseci, da izravna starost jednih i drugih. A gdje je tomu trag ostavio pisac Genese? Mi neznamo; jer neima u svoj bibliji mjesta, gdje bi se izrazom „godina“ razumievao „mjesec.“ — „U šestoj godini Noemovoj na 17 dan drugoga mjeseca zače potop; na 27 dan sedmoga mjeseca sjede ladja na Araratu; na 1 dan desetoga mjeseca ukazaše se vrhunci brdina — tako pripovieda Gen. 7, 11; 8, 4—15.“ Nije-li ta jasna? Uzmi ovdje, da sa Raskom starost Noemovu svedeš na našu, uzmi, velim, godinu, koja vriedi naš mjesec; koliko onda po toj analogiji mora ovdje vriediti mjesec što ga Mojsija spominje? Dva dana i pol; a kako dug mora da je dan? Dva sata — — — Risum teneatis amici.

Niti phisiologija nepomaže ništa. Što ona danas glede godina života kaže, valja samo za naše okolnosti. Ona može jedino reći, da u ovih okolnostih, u kojih mi danas živimo, nije moguće postići onu starost, koju su doživili praotci; ali za tadanji način življenja stavljati glede starosti kakav normativum t. j. stanoviti broj go-

Digitized by Google

dina, niti može niti smie. Zato reče učena glava Kurtz: „Die Frage nach der Möglichkeit eines sieben, acht und neunhundertjährigen Alters in der Urzeit des Menschengeschlechtes gehört nicht vor den Richterstuhl der heutigen Physiologie und es ist eine Unbesonnenheit oder eine unwissenschaftliche Anmassung, wenn der Physiologe hier von Unmöglichkei spricht.“ (Gesch. d. alt. Bund. I., 74.).

Devet sto godina! Hu — kolike starosti! Puka ludorija i bajka za djecu! — Tako se čude i viču drugi, koji sbore po modi. Dakako pitanja vjere i svieta mora danas razpravljati i filjarka na trgu, inače joj slaba prodja. Ali ta se čita i štampana; baš za to, da je bolja trgovina. Ergo. . . Svaka doba ima ljudi, kojih su jedni doživili veću, drugi manju starost. I naši dani mogu izkazati osoba, koje se svojimi godinami prilično primaknuše patrijarkom. Želiš obilje primiera od 150 do 200 godina, čitaj Richarda „Naturgeschichte des Menschengeschlechtes I., 151.“ — Mi ćemo spomenuti, što pripovieda znanstveni časopis „Globus“ u ovogodišnjem 22. broju: „Na glavini Frio južne Amerike, u provinciji brazilskoj Rio de Janeiro, živi Josip Martin Kutinho, rodjen u Saquaremi na 20. Svibnja 1694. godine. Imade mu dakle 180 god. Posve je zdravih umnih sila. Mane tjelesne neima druge, nego što mu se jedna noga ukočila. Za mladosti vojevao je proti Holandezom u Pernambuku. Potomstvo mu sastoji iz 42 djeteta, 123 unuka, 86 praunuka, 23 pra-praunuka i 20 pra-pra-praunuka. — „Nedavno preminu u St. Gonzalu, pokrajini Bahija (takodjer u Braziliji) neka gospodja, koja često pripoviedaše, da je kano djevojče vidila si majku kamenje nositi, kad se župna crkva gradila. A crkva je, ko što se pozitivno zna, gradjena prije 140 godina. Prije 6 godina preminu u istom mjestu čovjek, koj je kod zidanja iste crkve radio; a jedan još u obćini živi, komu je 120 godina.“

Nisu-li možda i ti navodi znanstvenoga lista protivnikom ludorija i bajka za djecu, kad im je toliko zazorna starost?

IV.

Samostani.

Samostani . . . samostani! Golemi je to trn u oku liberalne gospode. Bura biesni i hajka se tjera proti njim na sve strane, kano da iz grobova ustaju dnevi osamnaestoga vieka. Bože sveti, što-li sagriešiše i sakriviše modernomu svjetlu? Stanari jim se tjeraju iz kuće i kućišta. Imovina jim se grabi, bolje rekuć: otimlje kukavština. A zašto? da se zabrtve prolomi, kojimi novac nahrupio iz zemlje. Nu jao si ga svietu, dok ga bude hranila prosjačka stečevina; ali kuku lele i po države, koje time naumiše začepiti ždrielo deficitu. Smrtno je to zvono, koje oglašuje poslednje napore materijalne propasti. Badava i ovo sredstvo. Nikad lakomost sirotinjskim zalogajem sita. Što osloboditi nemogu milijuni, neće spasiti ni fratarski grošić.

„U kaznioni laufenskoj — tako pišu najnovije viesti iz Monakova — hara nesmiljeno kolera. Gdje koj, tek što je obolio, već mu pomoći neima. Do sada leži više no 120 uznika. Pače i medju nadzirajućim osobljem počela je biesniti strašno. Vlada pozvala je s toga razloga milosrdnu braću iz Kreisheima i Neuburga, da dodju i njeguju bolestnike.“ Sic! pomislih na tu užasnu viest, a je su-li moderni rušitelji samostana tomu pozivu udielili svoju dozvolu, ili možda već spremaju gromovitu interpelaciju?! To su si valjda pridržali, dok mine kratelj.

Dodje-li rieč o samostanih, pita, sudi i odgovara svaki na svoju. Evo ti, Kat. liste, nosi za kratak čas svojoj čitajućoj publici, kako o tom čuveni pisac sbori: „. . . . . Samostani! Što tu biva? Združuju se ljudi i obitavaju u zajednici. Kojim pravom? Na temelju prava slobodnoga zadruživanja — des freien Vereinigungsrechtes. Zatvaraju se. — Kojim pravom? Na temelju prava, koje ima svaki čovjek, da si vrata zatvori i otvori, kad ga je volja. Neizlaze. — Kojim pravom? Na temelju prava idem i dojdem, gdje je ujedno uključeno pravo ostati ću kod kuće. Apropos! a što rade kod kuće? Govore tiho; hodaju oborenih očiju; rade marljivo. Odriču se svietu, gradovom, svjetskim nasladam, zabavam, taštini, slavohleplju i vlastitoj koristi. Zaodievaju se prostim platnom ili debelim suknom. Nijedan izmedju njih nezove ni najmanju stvar svojom. Što koj ima, imade za sve. Stupiv u red, tko bijaše bogat, postao je siromahom. Koga sviet malo prije zvaše plemićem ili gospodinom, eno ga jednak je onomu, koj bijaše do mala seljakom. Celica čeka svakoga ista. Svi jednako žrtvuju ures svoje glave . . . vlasi. Svi se odievaju jednakim odielom. Svi se hrane jednim te istim crnim kruščem. Svi spavaju na jednoj te istoj slamici. Svi umiru jednom te istom smrti. Svakomu o zatilnjaku jednaka vrećica. Svakomu o boku jednaki užinac. Zahtieva-li red, da idu bosi, to svi stupaju bosih nogu. Tu vidiš i sinove knezova; pa i ta kneževska djeca nisu ino, van hodajuće sjene, ko što i ostali. Tu neima naslovâ Izniknuše svi do jednoga. Isto krstno ime pretvorilo se je u bratinsko. Ostaviv tjelesnu obitelj, spojiše se u zajednicu obitelji duhovne. Roditelja više neimaju. Otac im i majka svi ljudi. Medjusobno si braća. Ovi bolestne goje, sirote pomažu. Dà — ovi se i mole. A komu? — — Bogu.

Nerazboriti i plitka uma ljudi pitaju: ta k čemu te negibive slike pokraj svetišta? koja nam od njih korist? što rade? Neima uzvišenijega djela, nego-li je djelo, što ga vrše ti stvorovi; ali neima ni koristnijega djela, nego-li je posao, što ga obavljaju iste duše. Mole uviek, i za one — — koji nikada nemole.“ —

Tako o samostanih (čujte gospodo protivnoga tabora) čuveni pisac franczki — Viktor Hugo!

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Katolička crkva podnosi u većoj stranci Europe biesno progonstvo. I u Cislajtaniji se sprema, a tko zna, što će biti i u Translajtaniji? Vlastita dakle pogibelj morala bi nas siliti, kad nas nebi bratska ljubav nukala, da žalimo našu braću, koja trpe svakovrstnu muku i stisku. To čuvstvo ima svaki pravi katolik, koj žive sa svojom crkvom i mari za njezine jade. Neznamo ravno, koliko ima medju našimi izobraženijimi laici takovih katolika, jer se žalibože medju njimi kršćanski život skoro ničim neodaje; no morda nije jošte sve propalo, te bi Gospodin, koj sve vidi, nova kakova Iliju, da medju nami kojom srećom i božjom milošću uskrsne, mogao utješiti sličnim načinom, kako onoga staroga! Ali barem svećenikom, slugam Isusovim, nemože biti svejedno, kako se u svietu godi Isusovoj zaručnici; pa u njihovo ime mislimo, da smijemo progovoriti jednu rieč.

Tužimo se na „Agramer Zeitung.“ Radovali smo se promjeni uredničtva, i priznajemo rado, da je sada bolje u mnogočem; samo u jednom ostalo je kô prije, najme u stvarih tičućih se crkve katoličke. Ne napada se ravno na svećenstvo naše domovine, al se napada na katolike u Cislajtaniji, Njemačkoj, Švajcarskoj itd. — a šta smo onda i mi? N. p. u broju od 5. Veljače kaže se: „Ono malo ultramontanskih listova, što ih ima u austrijskoj polovini carstva puše već na skup svim bogomoljačkim i bogomoljčećim zastupnikom rimskoga ritusa, da se nadju kod razprave crkvenih zakonskih predloga, i navieštaju da će vas ukupni episkopat doći u gornju kuću na utjehu vjernikom!“ K čemu takovo cyničko ruganje? Ako je častno bilo za hrvatske poslanike, da su potekli u Peštu na razpravu o istočnoj željeznici za to da nepadne sadašnje ministarstvo: za što se rugati katolikom ili tja biskupom, da idu branit slobodu one crkve, za koju je Isus prolijao svoju krv? U broju od 6. Veljače stoji ovo: „Razumije se, da su se ultramontanci pokunjili što je zatvoren Ledochowski. Naročito triezna izpravnost, kojom se je postupalo s biskupom i zaniekanje želje mu, da zatvor dieli sa dva kanonika učiniše, da su fanatici centra (katolici u pruskom saboru) izvan sebe. Za to se brane rukama i nogama. . Windhorstovi batalijuni itd.“ Za što je zatvoren Ledochowski? Za to što muževno brani pravo svoje crkve, i svoju biskupsku čast i vlast — proti krutoj sili. Mislimo, da će svatko plemenit radje hvaliti mučenika nego silnika; a mi napose u Hrvatskoj neimamo razloga veseliti se, kad sila ruši i gazi slobodu i pravo. Na što smo se upirali do nedavna u političkoj borbi? Il su samo političke borbe svete, a religiozne lude i smiešne?! — Ovo malo hotjeli smo iztaknuti sl. uredničtvu „Agramer Zeitunga“, nebi-li morda s nami došlo do istoga osvjedočenja, naime da njemu nedolikuje naprosto sve ono i onako prenieti u svoj list, što se čita u „Neue freie Presse“ i sličnih listovih.

— Preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović izdao je pod 7. Veljače o. g. na svoje svećenstvo okružnicu glede korizmenoga posta, dopuštajući mrsiti sve dane, izuzamši sriedu petak i subotu, do 5 nedjelje posta svim vjernikom i kleru; i ovlaštujući kurate, da mogu u njegovo ime jošte dopustiti mrsiti i u subotu (osim kvaterne) pa sve do cvietnice, onim vjernikom, koji ih za to napose zamole.

— Umro je 3. o. mj. Ivan Puškarić kapelan u miru u Velikoj Gorici.

— Od početka ove godine sretni smo bili u naš list zabilježiti više javnih zahvala za darove, kojim je svrha, da se ljepše časti Bog, i raduje kršćansko srce. I sada imamo na jedanput tri takove zahvale zabilježiti. Jedna je iz Hrastovice pri Petrinji, te se tiče družtva za vječno klanjanje presv. oltarskomu sakramentu. Hvali se župnik g. Lisac, da mu je to družtvo darovalo već dvie krasne kasule, jednu albu i 12 korporala, te želi da bude svaki župnik član toga toli koristnoga družtva. Druga je hvala iz Lipika u Slavoniji. I tu bijaše crkva gola i bez dostojna ruha. Sad se hvali župnik g. Bešlić, da je sve drugčije. Trebalo je oltarne slike sv. Šimuna i Jude, i eno je takove, da se je nijedna crkva u nadbiskupiji nebi imala stidjeti. Za nju su pako doprinieli: preuzv. g. nadbiskup J. Mihalović 25 for., presviet. g. biskup I. Kralj 5 for., prečast. gg. kanonici Gjuro Muzler 8, a Tomo Gajdek 5 for. Za razne potrebe dano je iz diecezanske zaklade 49 for. i 88 nov. Napokon na Sviećnicu dobila je crkva od družtva za vječno klanjanje presv. oltar. sakramentu jednu krasnu bielu kasulu i dva jastuka od crvene svile. Treća je zahvala iz Jesenja, i tiče se religioznoga fonda, kano patrona one župe, dotično kr. zemaljske vlade kano upraviteljice. Hvali se župnik g. Lepoša, da mu je crkva prekrivena i pobieljena, da je dobila kapne žljebe od lima, na okolo kamenit pločnik, i na podnožju, kud kiša zašpricava, velike kamenite ploče. Sada kaže, da mu je takodjer pokriven i pobieljen župni stan, uz revno nastojanje miernika sl. županije varašdinske, i občinskih načelnika, napokon uz trud i znoj dobrih župljana. Župnik zahvaljujući svojemu patronu želi, da bi tako i drugi patroni htjeli ne samo služiti se svojimi pravi, nego i veledušno nositi terete.

— Od strane jednoga neimenovana darovatelja predano je kod urednika ovoga lista petnaest carskih dukata u zlatu za družtvo sv. Jeronima, koje se bavi izdavanjem pučkih knjiga. Na daru liepa hvala!

— Kako se vidi iz kataloga jezuita za godinu 1874., taj je red u prkos svim progonom, kojim je on bio izvrgnut godine 1872. (popis svih jezuita izlazi uvjek godinu dana kašnje, nego popis jezuita pojedinih provincija, budući po svem svietu razširen) narasao za 126 članova, tako da ih je bilo na početku 1873. svih skupa 9077 — svećenika, školastika i služeće braće. 1872. djelovahu u misijah, i to u Evropi 208, u Aziji 371, u Africi 151,

Digitized by Google

u sjevernoj Americi 667, u južnoj 357. u Australiji 109, a 9 na putu u misije. Austro-Ugarska provincija, izgubivši 1873. godine 5 otaca, 1 školastika i 3 brata lajka, ima svega skupa 463 člana, medju njimi 209 otaca i 106 školastika.

Gradac. Radi predloženih protucrkvenih zakona sastaše se 3. Veljače u Gradcu sva katolička družtva, da se posavjetuju, što valja činiti. Prisutni bijahu svi odlični članovi katoličke stranke: knezovi Alois i Alfred Lichtenstein, grof Pergen i drugi. Radilo se je o solidarnosti cjelokupne opozicije proti vjerskim zakonom te je osim drugoga zaključeno, poslati biskupu gradačkomu adresu te ga zamoliti, neka podastre priestolu prosvjed proti nasilju, koje prieti crkvi, te u pastirskoj poslanici o toj stvari poduči puk.

Beč. Bivši starokatolički župnik u Beču Alois Anton pokazao se je u svojoj pravoj slici. Kako najme „Vororte Correspondenz“ javlja, on se je izjavio, da nepripada nijednoj konfesiji, da može ženiti svoju „staru prijateljicu“ Anu Srnec. Kako je poznato, ta je prijateljica pobožnoga starokatoličkoga župnika već prije nekoliko godina usrećila dvojki, koji su dobili na krstu ime, jedan Alois drugi Anton. — Nego još je znamenitija viest, koju je ovih dana doneo holandezki list „Huisgezin“, najme da će se biskup njemačkih starokatolika. bivši prof. Reinkens oženiti s 21 godinu mladom i bogatom djevojkom, i da će ga vjenčati janzenistički biskup deventerski, koj ga je i za biskupa posvetio. Takovi su ti reformatori katoličke crkve.

Innsbruk. Školski odbor na tirolskom saboru javio je u 19. sjednici, da nemože visokoj kući predložiti vladinih predloga glede školstva, nego joj je podastro predlog. neka zaključi, da se pozove vlada, neka školske zakone shodno promieni, odstraniv u izvješću iztaknute težkoće te bi onda sabor mogao zaključiti takove zemaljske zakone o školstvu, koji bi odgovarali potrebam naroda. Na prvom mjestu govori izvješće o religiozno moralnom uzgoju. za koj nije dosti, da duhovnik samo vjeru u školi nauča, nego je nuždno. da bude vjera temelj svemu uzgoju i nauku u pučkoj školi. Nije dosti niti to, da duhovnik sjedi u občinskom ili kotarskom školskom vieću, jer ako je škola i glede učitelja i glede školskih knjiga bezvjerska, slabo će koristiti prisutnost duhovničtva u školskom vieću.

— Siromašnim jezuitom grozi opet pogibelj, da će morati ostaviti sveučilište. Ovih dana navali na njih proračunski odbor rajhsrata. Lienbacher ih je doduše branio, isti Stremayer rekao je na njihovu obranu nekoliko rieči, ali sve to nije pomoglo, te je odbor velikom većinom zaključio, da vlada jezuite koncem ove godine iz sveučilišta protjera.

Poznanj. Dne 3. o. mj. dogodilo se je, što smo mi već prije naviestili, da se dogoditi mora, nadbiskup poznanjski, grof Ledochowski odveden je u zatvor. „Kuryer poznanski“, koj je 3. izišao u crnom rubu, opisuje taj žalostni dogodjaj ovako. „Već u subotu bješe biskupu službeno javljeno, da će skorih dana biti zatvoren, budući da nije platio naloženih si globa, a u nadbiskupskoj se palači ništa više nenalazi, što bi se moglo zaplieniti. Ta viest nije nadbiskupa uznemirila: on bijaše posve miran te je tješio one, koji su ga po običaju posjetili. Dne 3. rano poslje treće ure postavi se satnina pješaka blizu prvostolne crkve, a množina policajnih stražara obsjednu moste, koji vode u Sródke i Chwaliszevo. U pol četiri dodje ravnatelj policije Staudy, praćen jednim nadzornikom i jednim policajnim slugom k nadbiskupskoj palači i pokuca na vratih. Na pitanje: tko je, odgovori: „Gericht.“ Odmah mu otvoriše, a sluga ode probudit kapelana, koj je odmah javio sve nadbiskupu. Pripravivši se nadbiskup, bude pušten k njemu Staudy, koj mu reče, da mu je naloženo odvesti ga, i da mu daje četvrt ure, da se pripravi. Nadbiskup osta miran, pomoli se, pripravi, što je još trebalo te je tješio kapelane i služinčad, koji su se oko njega sakupili te nisu mogli svoje žalosti sakriti. Nadbiskup nije prosio za ništa, nego njegov je kapelan molio, da bi smio ići s njim. Niti kapelanu niti nijednomu slugi nije dozvoljeno, pratiti nadbiskupa. Bila su četiri sata u jutro kad je nadbiskup stupio u jedna od dviju pripravljenih kola — bila su to po svoj prilici poštarska kola. Na boku sjedjaše policaj, tamo je metnuta i ladičica s nadbiskupovimi stvarmi. Sve je bilo mirno, ulice bijahu još prazne te je malo tko vidio, da im oteše pastira, koj podaje dušu za ovce svoje.“ I tako je odveden Ledochowski u zatvor u Ostrovo. Ostrovo je malen gradić s 7000 stanovnika, na granici šlezko-ruskoj. Razmjerno stanuje u njem mnogo židova i protestanta.

Englezka. 27. Siečnja obdržavana su u Londonu dva meetinga, da izjave svoje sympatije njemačkomu caru i njegovoj vladi za rat. što su ga ovi digli na katoličku crkvu. Tim meetingom odazvao se je drugi u Berlinu. Usuprot su katolici pod predsjedničtvom lorda Northfolka 6. o. mj. u Londonu velebnu demonstraciju učinili za progonjene njemačke biskupe. (O tih meetingih izviestit ćemo podpunije drugi put.)

Družtvo sv. Jeronima.

Kano član I. reda: g. Stjepan Framić uprav. župe u Dubravčaku. Kano član II. reda: g. Juraj Mikić župnik u Gušću. Kano člani III. reda: gg. Petar Vučetić ravnat. gruntovnice u Požegi. Jaćim Kišanek gvardijan u Požegi. Josip Kovačević franj. u Požegi. Julij Ongradi franjev. u Požegi. Andrija Ogjić seljak u Pleternici. (Sliedi konac.)

Priložen „Poziv na predplatu“ od „Narodne škole.“

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 8.] U Četvrtak, 19. Veljače 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crkveno-političke zakonske osnove pred bečkim reichsrathom.

(Konac.)

Ne samo za uvedenje kakova reda ili kongregacije, nego i za svaku novu naselbinu i za svaki samostan treba državne dozvole (§. 1.) Tu dozvolu daje samo minister kultusa, i to ako se radi o kakovu redu, koj se nije jošte u Austriji naselio, u dogovoru s ministrom unutarnjih posala (§. 2.). Dozvola se neće dati, ako je cilj zadruge ili sadržaj predloženih ustanova protivan javnomu poredku, dobrim običajem (mores) ili gospodarstvenim obzirom (§. 5.). Državna dozvola, može se natrag uzeti, ako nastupe okolnosti, pod kojimi nebi bilo dozvoljeno da se zadruga stvori. (§. 7.) Za illustraciju svega toga netreba ništa više navesti, nego ono, što se je čitalo u lanjskom „Katol. listu“ br. 28., kako su naime jezuite iz Repne u Kranjskoj izagnani. Izagnani su za to, što su u puku držali misije, a to je rekao kranjski namjestnik, da je protivno gospodarstvenim obzirom! Badava biaše utok k ministarstvu, podkriepljen od strane ordinarijata — jezuite moradoše otići. Tako će se i u buduće lasno naći razlog, kad minister nebude htio kojega reda ili samostana odobriti, ili jur odobrena uzeti pod svoju zaštitu. Javni poredak, dobri običaji ravno nebi smjeli nikada biti razlogom, da se koj red ili samostan nedozvoli, budući da neće niti sv. stolica odobriti takove regule i takove zadruge, koja bi bila protivna javnomu poredku i dobrim običajem; a niti biskup, bez kojega nesmije biti nijedna religiozna zadruga uvedena, neće takove zadruge htjeti uvesti ili vladi preporučiti za dozvolu. Ali liberalna država smatra samostanare i njihove pobožne zavjete pogibeljne za javni poredak, dočim zaštićuje slobodne zidare; izganja iz mirnoga utočišta Bogu posvećene djevice, a uvodi bludilišta. Žalostan dokaz svemu tomu vidi se u Bismarckovoj Njemačkoj.

§. 8. tek se dade razvlačiti po volji. Veli se, da se dana dozvola može uzeti natrag i onda, kad se članovi zadruge opetovano učine krivci takova držanja, te javni red dolazi u pogibelj. Negovori se ovdje o kakovu zločinu ili samo prestupku, nego o nekakvu držanju ili vladanju. A što je to? Štioci naši znadu iz diela apostolskih, kako se je porad Pavla skoro svuda kud bi došao javni red mutio. Je-li učinio kakov zločin? Nije; nit židovi nit pogani, vukući ga često na sud, nemogoše mu ništa takova dokazati. Njegovo d r ž a n j e biaše krivo, te su gdješto i pogani, a židovi uviek pobjesnili i javni red smutili. Pa toga radi morade Pavao bježati iz jednoga grada u drugi. Je-li i cislajtanska vlada ovdje misli na onakovo držanje samostanara, kojega neće moći podnositi moderni pogani i židovi? Mi neznamo, al velimo, da će ovim paragrafom ti pogani i židovi uz konnivenciju liberalne vlade moći lasno iztjerati sve redove.

Ukinuće kakove kloštarske zadruge stvar je kultusministra, u dogovoru s ministri pravosudja i nutarnjih posala (§. 9.). O dogovoru s biskupom neima govora, dakako još manje ima govora o papi, premda po kanoničkom pravu takovo ukinuće upravo na njega spada. — Za uzdržanje discipline medju regularci ne samo da neće država ništa pomagati, pače zabranjuje svako vanjsko prisiljenje (§. 16.) Apostatu usuprot uzet će odmah pod svoju zaštitu. Kaže se bo u §. 12. da mu netreba nego pred političkom oblašću formalno izjaviti, da je iz zadruge izstupio, pa se ima odmah smatrati kano takov, koj redu više nepripada, i vraćaju mu se odmah sva prava glede imovine. Po §. pako 13.

Digitized by Google

ima on još pravo svoj imetak od samostana natrag iskati, samo ne prihod od imetka za vrieme svoga boravljenja u samostanu. — Po crkvenom pravu tko samovoljno poslie svečane profesije izstupi iz samostana, ima se natrag povući, ako je potrebito: saeculari brachio. Taj se brachium upravo odriše. Novija crkvena disciplina je mnogo blaža, nego-li nekadašnja, te nije previše mučno izaći iz samostana onomu, koj nikako neće, da u njem ostane. Papa ga može uviek riešiti zavieta, i vratit mu njegovu slobodu; nego za čudo, ni tu austrijska osnova nespominje pape! Ona veli: ako k njegovu izstupu neprivoli zadruga itd.! Kad bi država ikoliko bila prijazna religioznim institutom, ona bi zahtievala, da se savez pojedinca sa zadrugom dakle i onoga, koj nikako neće da ostane u religioznoj zadruzi, barem zakonitim putem rieši; ne, ona ovdje radi tako, kano da je država skroz oddružena od crkve, dočim s druge strane tako za crkvu zakone kroji i mieša se u njezine stvari, kan da crkva nije ništa, nego-li kakva državna institucija!

Imovini regularnih zadruga nije dakako prijazna liberalna država. Po naredbi koncila tridentinskoga čim tko učiniv zavjete, postane vjekovitim članom regularne zadruge, ima se njegova imovina, s kojom nije prije bio odlučio, samostanu utjeloviti (incorporirati). To će se po austrijskom novom zakonu težko moći učiniti, ako bude slobodno svakomu članu, kadgod bude htio, izstupiti, i svoju imovinu natrag tražiti. Nego i drugačije pobrinula se je liberalna država, da regularci neimaju velike imovine. Po §§. naime 19. 20. i 21. zahtieva se državna privolja u njekih slučajih za to, ako hoćeš kojoj samostanskoj zadruzi što darovati, ostaviti, ili kod nje kakovu zakladu učiniti. Ako hoćeš pokloniti preko 3000 for. treba privolje od namjestničtva, ako preko 10.000, od kultusministra. Vlada može svoju privolju stegnuti samo na jedan dio (§. 21.), a s kojih razloga? to se nekaže. Dakle visit će o dobroj ili zloj volji vlade!

Vladi će se od godine do godine morati dati točno izvješće o stanju zadružne imovine (§. 22.). Ako bi samostanska zadruga prestala, njezina će imovina pripasti kultusfondu (§. 23.). Po zakonih crkvenih ima o imovini, ako bi zadruga prestala, odlučiti crkvena oblast. Ovdje joj se zakonom takovo pravo oduzimlje. Napokon se nalaže državnoj administraciji kultusa, da bdije, da kloštarske zadruge neprekorače svoga djelokruga, i za to mogu oblasti upotrebiti sva zakonita prisilna sredstva (§. 27.).

Liberalna država samostanskomu životu neprija. Toliko je bjelodano već svakomu, pa i iz ove zakonske osnove. Načelno se ipak samostani neukidaju u Cislajtaniji, a s tim neće biti zadovoljni liberalci. Usuprot ni katolici nemogu biti zadovoljni, gdje se vlast i zakoni njihove crkve negledaju ili baš preziru; i gdje lih od dobre volje bezvjerske države vise skoro svi uvjeti života samostanskoga.

Treća zakonska osnova odmjeruje prinose za religiozni fond iz beneficijalne imovine. Svrha je ovoj osnovi s državnoga ili zemaljskoga budgeta svaliti troškove za katolički kultus na beneficijate. Pošto država hoće da bude bezvjerska, nemožemo joj onakave nakane barem zamjeriti. Pa i to će svatko pravedan naći, da nije krivo, ako se na pojedina bogatija beneficija nabije kakov namet za svrhe katoličkoga kultusa. Napokon kažemo, da nam nije ni najmanje žao, ako baš državna vlast o tom nastoji, da oni, koji imaju od crkvenoga imetka morda previše, obvezani budu njeku stanovitu svotu prinositi za obćenito dobro crkve. Jer je to istina — i za što bismo tajili — da više put baš svećenici zaboravljaju, koja je narav i koja svrha crkvenoj imovini. Pod Thunom je mnogo učinjeno za povećanje, za uzdržanje i dobru upravu crkvene imovine; nije nam ni na kraj pameti takovu državnu ingerenciju kuditi.

Ali je pod Thunom država štovala crkvu katoličku, njezinu vlast, njezinu imovinu i njezine zakone, te je svoje zakone i naredbe nastojala dovesti u sklad sa slobodom i neodvisnošću crkve. Po tom načelu došla je i do konkordata. Današnja pako liberalna država dokinula je konkordat jednostrano, a sada ukida državne zakone i naredbe, koje još stoje na putu podpunomu gospodstvu države nad katoličkom crkvom, te stvara nove zakone, kojimi se ono gospodstvo izražava i utvrdjuje. Takov je i ovaj zakon, o kojem sada govorimo.

U čl. 31. konkordata stajaše, da dobra fonda religioznoga spadaju po pravu na svojinu crkve, te da će se njimi upravljati na ime katoličke crkve. Nadalje da će se upotrebljivati za potrebe katoličkoga kultusa. U čl. 32. bjehu religioznomu fondu naznačeni dohodci od izpražnjenih beneficija. Država si je ravno pridržala upravu, al je biskupom osjegurala takodjer njihov upliv, i povrh toga obećala, da će manjak pokrivati iz svojega. Al u sadašnjoj zakonskoj osnovi neima skoro ništa od svega toga.

Kakove je naravi religiozni fond, o tom ni rieči. Uprava se dopituje državnoj administraciji kultusa. Tek indirektno govori se o

Digitized by Google

sudjelovanju biskupskom, koje će se normirati putem naredaba. (§. 27.) Da bi se manjak popunjivao iz državnih sredstva, ni o tom ništa. Nego crkva, hoćemo reći, beneficijati i crkvene korporacije, imaju obilnije nego-li dosele prinositi u religiozni fond, a s njim će razpolagati država. Država će po svojoj volji dieliti crkvi njezin vlastit kruh. Zna ona, za što tako čini, i što joj valja držati u svoj ruci i pogaču i nož.

Veličinu prinosa za religiozni fond ustanovljuje država sama. Za odmjerenje prinosa služi isti onaj temelj, koj za odmjerenje pristojbenoga aequivalenta. (§. 2.) Prinos taj nesmije biti na uštrb kongrui (portio congrua.). Kolika ima biti kongrua, i koji se dohodci imaju računati u kongruu, to će se po dogovoru s biskupi opredieliti naredbom (§§. 4. 6). Veličina prinosa u obće ovako je odrezana: kod imetka od 10.000 for. plaća se ½ postotka, od preko 10.000 for. 1¼ post.; od preko 20.000 for. 2½ post., od preko 40.000 for. 3¼ post., od preko 60.000 for. 5 post., od preko 80.000 for. 6½ post., od preko 100.000 for. 8 post., od preko 200.000 for. 10 post., od preko 400.000 for. 12½ postotka. (§. 9.) — Gledeć na život svaki dan skuplji, na svakojake poreze svaki dan veće, čini nam se, da će ovako odmjereni prinos biskupom i bogatijim korporacijam malo ostaviti dohodka, s kojim bi na pobožne svrhe po svojoj volji mogli razpolagati. Prinos za državni fond morat će se plaćati u četvrtgodišnjih anticipativnih obrocih u zemaljsku blagajnu. (§. 19.) Od zaostatka plaćat će se zatezne kamate (§. 20).

Pa u koju će se svrhu upotrebiti taj prinos za religiozni fond? Na to odgovara §. 26: a) na poboljšicu dosadašnjega normalnoga dohodka kuratnomu kleru, i po tom b) da se pokrije onaj potrošak na svrhe kultusa, što je do sada bio namirivan iz državnih financija. – Jasno je po tom, da država ovim zakonom hoće, da se rieši tereta šta davati za kultus katoličke crkve, i toga radi razporezuje ona porez na crkvenu imovinu, i vodi sama upravu te imovine, i razpolaže dohodkom po svojih organih.

No ona tim ne samo svaljuje sa sebe jedan teret, nego ona sebe stavlja gospodaricom crkvenoga imetka, namećuć crkveni porez bez crkvene oblasti, kojoj po crkvenih zakonih jedinoj pristoji takvo pravo, i razpolagajuć s iznosom toga poreza!

Četvrta zakonska osnova radi o zakonitom priznavanju religioznih družtva. O toj imamo malo šta reći. Država nedopušta, da se ikakva religiozna občina konstituira bez njezine dozvole (§. 7.). Za duhovnika nesmije biti nitko namješten, koj nije austrijski državljanin i barem osam gimnazialnih razreda svršio (§. 11.) Njegovo namještenje ima se prijaviti zemaljskoj vlàdi i tek onda valjati, ako vlada za 30 dana neprigovori. Predstojnik više občina mora biti odobren od ministarstva (§. 12.). Za svaki sastanak od više občina ili njihovih zastupnika treba posebne dozvole od ministarstva (§. 14.). Državna administracija kultusa ima se brinuti, da priznana religiozna družtva, njihove občine i organi svoga djelokruga neprekorače (§. 15).

Dvie su samo stvari, koje bismo ovdje iztaknuli. Jedna je, što neće trebati za prestup iz jedne vjerske sljedbe u drugu priznanu ništa, van da se to izjavi pred političkom oblašću; druga, što se katolička crkva traktira sasma onako, kako družtvo, koje je jučer nastalo, il će se sutra roditi. Dosada se je za prestup iz jedne vjerske sljedbe u drugu zahtievalo, da onaj koj hoće da prestupi, sam to prijavi svomu dušobrižniku i od njega primi kakovu pouku; sad se je država pobrinula, da takov sa svojim prijašnjim duhovnikom nemora doći u nikakov doticaj. U ostalom je već u cislajtanskih temeljnih zakonih ovo bilo izrečeno. — Za namještenje svakoga katoličkoga kurata ili beneficijata traži se isto onako privolje države kako za namještenje duhovnika kakove nove sekte, premda nemože biti nikakve prispodobe izmedju katoličke crkve i kakve novonikle vjerske sljedbe. U krilu katoličke crkve razvila se je austrijska država; sad joj ova kroji zakone i odmjeruje prava, sasvim onako, kako religioznim družtvom, koja se bez državne dozvolje niti nesmiju roditi.

Odbor, koj ima ove osnove proučiti, nije bio s njimi zadovoljan, već se je u njem stvorio pododbor, da te osnove podpuni osnovom „o civilnom braku.“ To je najmanje, što liberalci za sada zahtievaju; jer ni proskripcija katoličke crkve, svih njezinih službenika i svega njezinoga kultusa, i otimačina ukupne njezine imovine nebi im previše bila, kad bi sve odvisilo samo od njihove želje. Važno jest, kako će se prama tomu držati sama vlada, jer je javna tajna, da je Nj. Veličanstvo izvoljelo izjaviti, da neće nikada sankcionirati onakovih zakona, kakovi su u Pruskoj stvoreni na propast katol. crkve. Sbilja prama pruskim zakonom ove su cislajtanske osnove vrlo blage.

Nego ono, što je crkva dobila od svojega početnika, za što si je krvlju svojih mučenika stekla priznanje, neće ona da sada prima morda samo kano časovitu milost od države. Ako bi se dakle pod onakovimi zakoni, kakvi su cislaj-

Digitized by Google

tanski, i dalo crkvi za nuždu životariti, ona barem od svoje volje na nje pristati neće ni nemože. Ona mora da brani svoja prava proti sili i otimačini; ona, zaručnica Isusova, nesmije da robskim duhom robuje bezvjerskoj državi. S toga očekuje svaki pravi katolik najprije od biskupa, kano vodja vojske Isusove, pa onda od svih katolika, koji u javnu životu imaju i mogu imati kakov upliv, energičnu radnju i borbu.

Što će učiniti austrijski biskupi, još se nezna. Za češke se govori, da će svi ukupno proti onim osnovam prosvjedovati; za linačkoga i sv. hipolitskoga kaže se, da su svoj prosvjedurve poslali državnoj vladi, isto tako za biskupa sekovskoga i brixenskoga. Za najznamenitijega od svih, kardinala nadbiskupa bečkoga Rauschera, dosada se ništa nečuje, što on kani. Nego o tom nije dvojiti, da muž, koj je konkordat sklapao, neće šutjeti k zakonom, koji sve dobre stečevine i plodove konkordata razbacuju; da će si sám nastojati steći onakovu pohvalnicu, kakovu je poslao nadbiskupu kolonjskomu. Čini se, da bi bilo najbolje, da i cislajtanski biskupi onako urade, kako su uradili pruski, sastavši se na grobu sv. Bonifacija, i izdavši zajedničku izjavu na vladu i na svoj puk. Medjutim nemora sve biti po istom kalupu.

Piše se u novinah, da se je knez Bismarck, kô što na francezke i belgičke biskupe, isto tako potužio i na austrijske, a napose na bečkoga nadbiskupa, da tobože potiču bunu proti njemačkoj državi, hrabreći njemačke biskupe u njihovu odporu proti zakonom. Andrassy da je odgovorio, da o tom imaju odlučivati austrijski zakoni. To je morda uzrok, da austrijski biskupi, a napose Rauscher, glede predloženih osnova rade opreznije i polaglje. Bismarcku je svakako do toga stalo, da i austrijsku diplomaciju uputi, kako je tobože katolički episkopat neprijatelj svakoj državi, i kako o ničem drugom neradi, nego da nepogrešivi papa sebi sve spravi pod pete. Prama toj Bismarckovoj želji vikali bi i bučili svi liberalni listovi, i svi liberalni zastupnici, i Bog znaj, što sve nebi izvikali.

Sasvim tim nadamo se, da austrijski biskupi neće zaostati sa svojom protestacijom. Oni su ju dužni svoj crkvi i svojoj sviesti, a oni su ju dužni i svojoj braći u Švajcarskoj i Pruskoj, koji pate muke, i za crkvu pogibelji veće nego pod Dioklecianom. Kad bi austrijski biskupi šutjeli na ovakove državne zakone, onda bi vlade u Pruskoj i Švajcarskoj mogle s većom snagom i većim uspjehom predbacivati ondješnjim biskupom, da se tobož bez razloga protive državnim zakonom, te da su buntovnici.

Vjerski meetingi u Englezkoj.

I.

U posljednjem broju donieli smo viest, da su u Londonu držana dva, Bismarkom naručena, meetinga, da pohvale njegov okrutni boj proti katoličkoj crkvi. Danas smo naumili potanje opisati te meetinge. Ako se pitamo prije svega, što je njimi postigao njemački kancelar, moramo odgovoriti, da Bismark nije postigao ništa, a da su katolici, proti kojim su oni meetingi bili napereni, postignuli mnogo, vrlo mnogo. Bismark nije postigao ništa, jer su meetingi, koje je on potaknuo, učinili podpun fiasko. Sve skoro veće englezke novine slažu se u tom, da je bilo proti svakomu taktu, radi boja, koj je planuo u tudjoj zemlji, uzdrmati u vlastitoj religiozni mir. One zajamčuju nadalje, da oni meetingi nisu izjava englezkoga pučanstva, nego relativno neznatne stranke, čije se privatno mnienje nesmije držati nazorom cieloga naroda, čija čustva nisu čustva pučanstva. Bismark dakle nije postigao ništa, jer javna glasila englezka prosvjeduju proti meetingom, po njem naručenim. No katolici su postignuli puno. „Stara je istina, napisa tom prilikom berlinski, Bismarku ne neprijateljski „Börs. Courier", da onaj samo potrebuje povladjivanja i pohvalâ s vana, tko nije sam sa sobom na čistu, tko u sebi nije posve u redu." Drugimi riečmi: Bismark je, naručivši meetinge u Londonu, pokazao pred svietom, da ga je počeo hvatati strah. da se ćuti slabim u boju, komu je on početnik. Zato je počeo tražiti saveznika s vana. Slavom, koju je njemačko oružje steklo u Francezkoj, opojen, započeo je religiozni boj te je bio tako sliep, da se je i u tom boju nadao pobjedi. Izmišljao je oružje svake vrsti, ali uzalud, ta je sila nepremožna; što se jače na nju navaljuje, to postaje strašnija. Od tuda njegov strah, od tuda njegove note u Francezku i Belgiju, nebi-li u njih pomutio religiozni mir, od tuda naručeni u Londonu meetingi. Neuspjeh londonskih meetinga velik je udarac za njega. Katolici se mogoše uvjeriti, da njihov neprijatelj malakše, da ga obuzima strah, i zato će istom mjerom rasti hrabrost njihova i odvažnost.

Nego predjimo na same meetinge. Mi ćemo po autentičnih izvješćih referirati, kako su protekli, a štiocu ostavljamo, da o njih sudi. Pošto se je pomoćju starokatoličkih i slobodno zidarskih elemenata preko mjesec dana pripravljao, sasta se prvi protukatolički meeting 27. Siečnja u St. James Hailu. Predsiedaše sir John Murray. Meeting, koj je trajao četiri ure, otvori protestantski duhovnik Cadman molitvom, da Bog uzdrži slobodu i privilegija, koja uživa Englezka, i da dopusti njemačkomu caru, izvojevati iste slobode za njegove podanike. Pošto je predsjednik John Murray javio skupštini, da su stigle bezbrojne adrese i pozdravi iz svih strana svieta, naročito od (anglikanskih) nadbiskupa canterbury-skoga i york-skoga, od 337 članova parlamenta, od 1200 duhovnika, pripadajućih raznim konfesijam, i

Digitized by Google

od nekih većih gradova, i pošto su pročitana pisma lorda Russela i Stanleya, govoraše predsjednik, da je zadaća meetinga dvovrstna, najme da se izrazi simpatija, koju ćuti englezki narod za Njemačku u njezinu boju proti ultramontanizmu, a zatim da se i Englezka probudi iz svoga letargičnoga sna i da ustane na boj proti najpogibeljnijemu neprijatelju. Nedostižni odgovor njemačkoga cara na dopis papin stekao si je ne samo pohvalu svih protestanta u Evropi, nego je on još važan kano u zgodan čas opomena na britički narod. (Burno odobravanje.) Današnji dakle meeting neka dokaže, da su se sastali muževi različnih konfesija i raznih političkih stranaka, da sve svoje neznatne razlike mnienja odbace i zakopaju, te se sjedine u tom jednom cilju, da papi i njegovim zatočnikom poviknu energički: „stani.“ (Burno odobravanje i pleskanje.) Poslje toga ustane anglikanski dekan u Canterburyu, da obrazloži prvu resoluciju. Neradi se tu o pitanjih, govoraše on, u kojih se razilaze protestanti i katolici kano religiozne družbe. Protestanti niti nesanjaju o tom, da stegnu religioznu slobodu katolikom, ali oni imaju pravo, zahtievati za se istu slobodu, koju uživaju i katolici. Tu se u obće niti neradi o religiji, nego o dužnosti svakoga gradjanina, da se pokorava zakonom i ustavu. Članovi meetinga sastali su se samo kano gradjani, oni pobijaju ne katolicizam, bože sačuvaj, nego ultramontanizam. Borbi, koju vodi Njemačka proti tomu ultramontanizmu, ima meeting izjaviti svoju simpatiju i odobravanje. Car Vilim čini po svojoj svetoj dužnosti, kada brani svoje podanike u njihovih pravih i njihovoj slobodi sviesti. Ultramontanizmu neima na nikakov način obstanka, jer on zahtieva za papu absolutnu vlast u svih materijalnih i duhovnih stvarih. Sve bi moralo papi biti podvrgnuto. Papa je dapače na štetu prijašnje neodvisnosti, koju su uživali njegovi biskupi i svećenici, u zadnje vrieme svoju vlast još povećao. Rimsku kuriju sačinjavaju sami jezuite, čij je duh diametralno protivan duhu vremena. . . Car Vilim i njemački kancelar Bismark (grozna vika) zastupaju ideje i čustva njemačkoga naroda. Njim se tvrdokorno opiru njemački biskupi, ali njemački je car tako velik muž, on ima u kancelaru Bismarku tako snažna pomoćnika, te neće nikada dopustiti, da se prava njegovih podanika krnje, da dodje u pogibelj budućnost velikoga njemačkoga naroda. Opravdana je dakle želja, da započet boj konačno uspije. Za drugu resoluciju govorio je Whiste. On je osobito naglasio, da se u svih zemljah opaža isto nastojanje, uništiti upliv katoličkoga duhovničtva, protivnoga svakomu napredku. Resoluciju podupiraše Newdegate, tvrdeći da je jezuitizam uzrok skoro svih evropskih zapletaja i ratova. Napokon za treću resoluciju govoraše sir Robert Peel, želeći Njemačkoj, da se na toliko podigne te će moći u započetom boju izvojevati i pobjedu, i osigurati njemačkomu narodu, u kojem su sjedinjene krieposti pravednosti i podnosljivosti, gradjansku i religiozn slobodu. I tako se svrši taj prvi meeting.

II.

S drugim meetingom biti ćemo brže gotovi. On je obdržavan 27. Siečnja na večer takodjer pod predsjedničtvom Johna Murraya, u Exeter-Hallu. Prihvaćene su iste resolucije, koje i na prvom. Najme u prvoj se hvali odgovor cara Vilima na list papin. Druga izriče, da imaju narodi pravo i dužnost braniti svoju gradjansku i religioznu slobodu i da zato skupština izriče njemačkomu narodu u njegovoj odluci, krjepko se oprieti politici ultramontanske stranke, svoju najdublju sućut. Treća resolucija nalaže predsjedniku, spomenute zaključke prijaviti njemačkomu caru i njemačkomu narodu. Znamenit je govor, kojim je Dr. Smith podupirao prvu resoluciju. On govoraše, da je posve pravedno i pošteno, što je car Vilim do sada činio, i da je željeti, da ustraje na putu, kojim je pošao. Znamenitosti pitanja, o kojem se tu radi, da jošte neuvidjaju englezki državnici i duhovnici. Krivo je misliti, da se taj rat može na jednu samo državu ograničiti. Amerikanac Dr. Chiniquy, koj je 25 godina bio katolički svećenik, dokazivaše, da ultramontanizam nije drugo nego velika urota proti svim božanskim istinam i proti pravom svake uredjene države. Dr. Aldwell govoraše proti nadbiskupu Manningu, naglasiv osobito, da papinstvo želi i englezke zakone nogama gaziti.

Tako minuše oba protukatolička meetinga. Kako je svatko mogao uvidjeti iz izvješća, koje smo o njih donieli, oni su učinili po želji svoga majstora Bismarka. Pohvalili su progonstvo, koje je njemačka vlada podignula proti katolikom te ju poticali, neka svoje bezbožno i okrutno djelo nastavi. Tim bi mogao Bismark biti zadovoljan, da nisu najuglednije englezke novine, i da nije sjajni katolički meeting, o kojem ćemo odmah govoriti, proti toj komediji svečano prosvjedovao. Što se pako tiče govora, kojimi su pojedinci podupirali resolucije, oni su dokazom najkrupnije ignorancije u vjerskih stvarih te ih je mogla nadahnuti jedino mržnja, kojom kipe stari katolici i slobodni zidari proti rimo-katoličkoj crkvi.

Premda su dakle ti meetingi učinili fiasko, ipak su u Njemačkoj našli odziva. U Berlinu najme sastaše se u sjajno razsvietljenoj viećnici zastupnici rajhstaga i sabora, zastupnici prese, muževi znanosti, nekoliko liberalnih evangeličkih duhovnika, nekoliko članova gradskih korporacija i razmjerno vrlo malo zastupnika imućnijega gradjanstva. Nitko nije bio pušten u skupštinu, tko nije mogao pokazati cedulju, na kojoj je bilo njegovo ime napisano. Sigurno su se gospoda bojali, da se nebi urinuo koj nepozvanik, koj bi im kašnje mogao biti neprilićan opisivanjem njihovih umnih govora i resolucija. Govorilo se je dosti te su se ili vienci pleli njemačkomu caru ili pljuske dielile katoličkoj crkvi. Ti su govori preneznatni, nego da bismo ih htjeli ovdje reproducirati. Pošto su govornici izcrpili svoju retoričku vještinu, prihvatiše svi članovi — bilo ih je svih skupa do osam sto — sljedeću resoluciju: Mi . . . sabrani u viećnici u

Digitized by Google

Berlinu duboko se zahvaljujemo skupštinam u St. James Hallu i Exeter Hallu za njihove zaključke 27. Siečnja. Taj topli izraz sympatijâ Englezke za njemačkoga cara i njemački narod u njihovoj borbi proti politici ultramontanske stranke u katoličkoj crkvi, siguran su zalog, da će ta dva naroda i u buduće vjerno stajati jedan uz drugi u muževnom boju za političku i vjersku slobodu narodâ.“ No tih dvaju naroda, najmo skupštinarâ u St. James Hallu i Exeter Hallu te onih 800 u berlinskoj viećnici nitko se neboji, a najmanje katolička crkva.

III.

Englezki katolici nisu šuške. Oni su poslje težkih bojeva istom izvojevali za se vjersku slobodu i njihova su srca jošte živo oduševljena za najsvetiju stvar, za koju su se toliko borili. I zato ćutiše oni u sebi dužnost prosvjedovati proti sramoti nanesenoj englezkomu narodu u meetingih, po Bismarku naručenih. I oni su prosvjedovali toli sjajno, da su junaci od 27. Siečnja u St. James Hallu i Exeter Hallu posramljeni do groba. „Već je polnoć, piše očevidac svjedok „Germaniji“, i moji su živci posve oslabljeni od mnogoga slušanja i gledanja, ali ja sam ipak sjeo za pisaći stol, da vam opišem veličanstvenu skupštinu, koja se je držala 6. Veljače u St. James Hallu na korist njemačkih katolika. Ta će skupština ostati trajni spomenik žive vjere englezkih katolika, uništujući odgovor nu umjetno izvedenu demonstraciju englezkoga liberalizma za njegove njemačke drugove.“ Meeting bijaše urečen na 7½ na večer u St. James Hallu. Već prije šest sati talasala se je u prostranih predvorjih bezbrojna množina ljudi, koji su dolazili, da podaju svjedočanstvo svoga katoličkoga duha i da obodre svoju njemačku po vjeri braću, da uztraju na svom putu. Oko sedam sati bijahu već sve prostorije tako prepunjene, da su se oni, koji su malo zakasnili, s najvećom žalošću morali vraćati. No i za njih se pobrinulo, uput bude aranžiran drugi meeting u katoličkoj crkvi u Warwikstreetu. Ali već prije osam sati bijaše i crkva posve puna te su hiljade morale odreći se sreće da budu prisutni kod te u istinu veličanstvene svečanosti. Nego povratimo se k glavnoj skupštini u St. James Hallu.

Kako rekosmo prostorije bijahu sve čisto pune. U sredini bijaše stol, papiri pokriven, bijaše to mjesto za predsjednika. Predsiedaše vojvoda od Nortfolka, čija slavna obitelj vuče lozu čak od kralja Edvarda I. Osim njega bijaše prisutna liepa kita prvih aristokratičkih obitelji, koje su bile i mnogobrojnimi gospojami zastupane. Da je prisustvovalo sve katoličko duhovničtvo, netreba napose spominjati.

U ½8 otvori mr. Wallace, koj je obnašao službu tajnika, skupštinu, javivši, da su tečajem dana stigli bezbrojni telegrami iz Englezke, Škotske, Irske, zatim iz katoličke Njemačke (iz Bonna, Kölna, Vratislave, Aachena, Poznanja, iz Beča pet), kojimi se izriču oduševljeni pozdravi i čestitke meetingu. Zatim se podignu predsjednik, vojvoda nortfolški, koj je kano uvod u svoj govor pročitao skupštini pismo, koje mu je stiglo od vestminsterskoga nadbiskupa. „Pišem Vam, veli nadbiskup, da izjavim čustva svoje najiskrenije zahvalnosti Vašoj visosti i svim onim, koji su se danas s Vami sastali, da svečano prosvjeduju ne samo proti sadašnjemu progonstvu katolikâ u Njemačkoj, nego i proti pokusu, koj je 27. p. m. učinjen u St. James Hallu, uzbuditi opet religiozne konflikte, koji su u našoj domovini sada srećno dovršeni. Budući da je ona skupština u svakom obziru učinila podpun fiasko, dvojio sam s početka, jeda je u obće potreban današnji meeting. Ipak je on krasna zgoda za katolike Velike Britanije, da javno prosvjeduju proti svakoj povrjedi slobode sviesti u vjerskih stvarih, i da svoju trpeću braću u Njemačkoj obodre i potaknu na uztrajnost u njihovoj svetoj stvari, izjaviv im svoje srdačne simpatije i svečano im obećav, da će bez prestanka moliti se Bogu svemožnomu, da im podieli jakost i uztrajnost u sadašnjoj njihovoj borbi.“ Pročitavši to pismo, koje bješe neopisivim oduševljenjem primljeno, razvijaše vojvoda dalje zadaću današnje skupštine. „Sveta je dužnost, govoraše on, englezkih katolika, izjaviti svoje negodovanje i sažaljenje radi načina, kako pruska vlada radi sa svojimi katoličkimi podanici, zajedno pako njemačkim katolikom poslati svoje srdačne simpatije te im izjaviti najiskrenije udivljenje radi načina, kako oni današnje okolnosti podnose.“ Zatim svrnu govornik na vremena progonstva katoličke crkve u Englezkoj, koja su hvala Bogu prestala te su si katolici izvojevali sva potrebna prava i uživaju svu slobodu. Zato oni što većom žalošću gledaju na susjednu državu, gdje je počela nova perioda progonstva, koja sjeća na tamne periode prijašnjih vremena. U drugom dielu svoga govora govoraše vojvoda o svibanjskih zakonih i njihovih posljedicah. Zatim je sarkastički opisivao meeting, koj je na korist njemačke vlade bio držan 27. Siečnja, i koj je, kako je visoki govornik dobro opazio, ako se sa današnjim meetingom prispodobi, bio samo sjena meetinga. On završi s nadom, da će sadašnji jadi skoro prestati, i da će crkva katolička iz tih bura izići ojačana i očišćena u svoj krasoti svojoj i milini.

Drugi govornik, Carl of Gainsborough, razvijaše pitanje, ima-li država pravo izdavati zakone, koji se tiču bitnosti jedne vjerske zadruge, te kako se imaju katolici ponašati naprama takovim prehvatom državne vlasti. Pošto je krjepkimi riečmi, prekidan višeput bučnim povladjivanjem, pokazao, da je sve, što se na katolike baca, laž i kleveta, predloži sljedeću resoluciju: „Skupština želi izraziti svoje duboke simpatije za svoju po vjeri braću u Njemačkoj, koja trpe pod težinom novih kaznenih zakona.“ Duboko je sve prisutne ganuo govorom svojim siedi oberstar Vaughan. Tresući se glas, kojim je govorio, bijaše dokazom, da mu govor teče iz srca. I zato su ga za svakom skoro izrekom prekidavali odobravanjem i pleskanjem. Govoraše o današnjoj katoličkoj crkvi, toj nositeljici prave civilisacije pa zato neprijateljici krivoga liberalizma, koja je u našem vieku postala pred-

Digitized by Google

metom svih navala i pogrda. Osobito bijaše siedi govornik ganut, kada je govorio, kako moderne države, progoneći katoličku crkvu, podkapaju same sebi temelj, što će prije ili poslje imati vrlo žalostnih posljedica.

Lord Howard of Glossop predloži sljedeću resoluciju: „Novi crkveni zakoni u Njemačkoj protive se pravom slobode sviesti te pokraj njih nemože crkva izpunjavati svoje duhovne službe.“ Ta resolucija bješe prihvaćena s velikim oduševljenjem. Isto tako i ova: „Ukinuće i proganjanje religioznih družba, kojim se nije mogao dokazati nikakov zločin niti nikakva veleizdaja, jest tiranska zloraba vlasti od njemačkoga zakonodavstva i njemačke vlade.“ Posljednja resolucija bijaše ova: „Predsjednik se moli, da navedene resolucije priobći nadbiskupom kolinskomu i poznanjskomu.“

Pošto su svi poslovi bili dovršeni, pozove predsjednik skupštinu, da klikne „živio“ svetomu otcu, njemačkim biskupom i njihovim vjernikom. Radostno klicanje oduševljenih skupštinara nije htjelo prestati. Okolo polnoći razidoše se u najljepšem redu u svoje stanove.

Ostavljamo štiocem neka sami prispodobe ovu veličanstvenu skupštinu, na kojoj su se sjala prva lica englezke aristokracije, na koju su pohrlile bezbrojne čete englezkih katolika, na kojoj su se držali govori umni i puni vatre, s onom smiešnom komedijom od 27. Siečnja, na kojoj su o vjeri govorili ljudi, koji vjere neimaju, na kojoj su hvale pjevali caru njemačkomu ljudi, koji bi, da mogu, na crievo zadnjega popa objesili zadnjega kralja. *R.*

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. k. Veličanstvo car i kralj Franjo Josip blagoizvolio je novoustrojenomu družtvu „sv. Cirila i Methoda“ pokloniti 500 for. — Preuzv. g. nadbiskup Josip Mihalović darovao je učiteljskoj zadruzi „Narodna škola“, kojoj je pokroviteljem, 500 for.

— Korizmene prodike u Zagrebu držat će: utorkom u prvostolnoj crkvi prečas. gosp. kanonik Adolfo Veber; sriedom u crkvi sv. Katarine (njemački) g. Alois Boroša; četvrtkom u opatičkoj crkvi (njemački) preč. g. zač. kanonik Fidelis Höpperger; petkom u crkvi sv. Marka g. Gjuro Šimončić, profesor na kr. učiteljištu; subotom u crkvi sv. Marije g. Antonij Lukić prevendar prvostolne crkve; nedjeljom u crkvi sv. Ivana veleč. o. Dionis Bedeković franjevac.

— Preuzvišeni g. biskup djakovački Josip J. Strossmayer izdao je na svjetlo Marinje encikliku na svoje svećenstvo, opominjući ga na duhovni rad, i na darežljivost. Ako je svako vrieme to je sjegurno današnje i više takovo, da treba božanstveni kruh lomiti malenim, i da biskupi imaju opominjati svoje svećenstvo onako, kako Gospodin učenike: „Dajte im vi jesti.“ Mi ćemo o toj enciklici na tanje progovoriti.

Ugarska. Ovih dana napokon dokinuta je na bogoslovnom fakultetu peštanskom jedna velika sablazan: prof. Hattala maknut je s profesure, no u isti čas imenovan profesorom iztočnih jezika na filosofijskom fakultetu. Hattala je pop liberalac, vriedan doista da postane načelnikom tako zvane starokatoličke sekte u Austro-Ugarskoj, kako se je nedavno glasalo po novinah.

Njemačka. Dočim vlada globi i zatvara katoličke biskupe i obustavlja im temporalia, dopitala je za jedno sa svojim saborom Reinkensu 16.000 talira za plaću i podporu.

— 12. Siečanj bijaše vrlo žalostan za grad Trevir. Zgrada, u kojoj su se mnogi hrabri borci za stvar Gospodovu uzgojili, ona opusti. U jutro rano pobraše tužni klerici svoje siromaštvo te se razidoše na sve strane. Samo bogoslovi 4. godine nastaniše se u privatnih kućah, da dovrše nauke. Ali niti tu ih nepušća policija na miru, nego kano da su lopovi brižno izpituje, gdje koj stanuje.

— Od božića sjede u zatvoru u Bonnu tri mlada svećenika kolinske nadbiskupije samo zato, što nisu htjeli očitovati, tko ih je namiestio, nadbiskup-li ili generalni vikar. Toga nisu htjeli očitovati, što su znali, da je namješćenje posao crkveni, koj spada na crkveno poglavarstvo; i što su znali, da bi se nadbiskup ili generalni vikar kaznili, da su ih izdali, a toga nehtješe.

Ruska. U chelmskoj grčko-unitskoj diecezi teče porad vjere krv mučenička. Ruska je naime vlada odlučila, da s 13. Siečnja (grčkom novom godinom) chelmsku diecesu pretvori u schismatičku. U tu svrhu nastojahu njezini izaslanici uputiti seljake, da je nakana caru, koj ih je tolikimi blagodatmi obsipao, očistiti orientalni ritus od rimske primjese; s toga neka budu zahvalni i mirni. Seljaci odgovoriše jednodušno, da neće dopustiti nikakvih promiena, da izdajice pope (schismatičke) neće pustiti u crkvu, i da će se sili uzprotiviti. Sbilja na 13. Siečnja (novu godinu) biahu crkve gotovo prazne, na njekih mjestih zaprieti seljačtvo izdajicam popovom, zatvori crkve i sakri ključeve. Od takovih popova nedadoše ni djece svoje krstiti, i pokopaše mrtve bez njih. Popovstvo je vlada razdielila na tri klase: prvu, koja neustupa, već se muževno protivi, daje pohvatati i deportirati; koja neće da prime schismu, no je pripravna ukloniti se, pustit će u Galiciju; treću, koja prima schismu, uzdržat će na mjestu. Na mjesto katoličkih svećenika uvodi schismatičke. Ali se siromašno seljačtvo protivi, i za to podnosi grozote. Ruska je naime vlada odlučila svaki odpor srušiti vojničkom silom. Pa evo primiera, kako joj se nečovječna odluka nečovječno izvodi! U okružju radzynskom mjestu Drelowu nehtješe seljaci primiti narinutoga si popa Velinovića. Dodje vojska s pukovnikom i okružnim načelnikom. Vojska razbi crkvena vrata, koja su seljaci zatvorili te uvede skizmatičkoga popa. No seljaci, koji su se u velikom broju oko crkve sakupili,

Digitized by Google

izjaviše odvažno ali mirno, da neće ništa znati za narinutoga si popa. Pukovnik prieti, i zapovjedi vojnikom, pucati u zrak. „Tim nas nezastrašiste, rekoše mu seljaci, u nas pucajte, ako nam hoćete uzeti vjeru, za nju smo pripravni svi umrieti.“ I zapovjedi pukovnik pucati u narod: tri padoše mrtvi, a mnogo ih je ranjeno. Sad nasta grozan metež. Narod se vrže na vojsku, osobito na častnike te ih je mnogo ranio. No vojska nadjača brzo narod, pohvata ih i poveza te izvede za selo. Sada su imale knute posla. Mužkarci dobiše po 50, nekoji i po 100 udaraca, te su gdjekoji pod krvničkom rukom izdahnuli; žene dobiše po 20 knuta. Zatim ih odvedu opet u selo, te odsudiše svaku kuću na 10 rubalja. Slični prizor bijaše u selu Pratulinu, u okružju bialskom. Budući da narod nije hotio dati ključeva svoje crkve skizmatičnomu popu, posla gubernator Gromeka vojnike, da skrše odpor. Pukovnik Stein, niemac i luteran, prieti, da će dati pucati, ako neizdaju ključeva. „Imate-li takovu zapovjed, to pucajte, mi vam ključeva nedamo niti od svoje vjere neodstupamo“, bijaše odgovor naroda. Stein zapovjedi pucati: 15 ih se sruši mrtvih a 40 težko ranjenih. Zatim budu skoro svi, koji nepadoše mrtvi ili ranjeni, povezani i odvedeni u Biału, gdje su tamnice tako prepunjene uniti, da su se i obitelji stražara morale iz njih izseliti. Težko ranjenim poslaše liečnike, no mnogi odbiše njihovu pomoć, da vole umrieti nego živjeti i izdati svoju vjeru.

Poznanj. Nadbiskup Ledochowski dao je u svih župah svoje nadbiskupije okružnicom svojega oficiala, posvećenoga biskupa Janiszewskoga s prodikaonice naviestiti puku svoj zatvor. On opominje puk na trpljivost, hoće da nebude nikakova javnoga crkvenoga žalovanja, jedino da se svakom nedjeljom i svetkom za nadbiskupa obave molitve. Upravu nadbiskupije povjerio je dvima oficialom. (Oficial ovdje znači generalnoga vikara, imajućega jurisdikciju fori externi.)

— Nadbiskup Ledochowski sjedi u tamnici, a njegovi vjernici plaču. Kano što poslje nesrećnoga ustanka 1863. tako i sada odieva se narod, osobito u priestolnici nadbiskupovoj, u crninu. U Poznanju zatvoreno je poljsko kazalište, u Toruni nije cieloga mesopusta obdržavan niti jedan javni ples, u Bydgošči i Pakošci nisu odigrani niti oglašeni jur komadi, u Jarocinu prepovjedana je muzika i plesovi i tako dalje. U crkvah plakao je narod glasno, kad mu se je priobćilo, da mu je pastir zatvoren. Molitve vjernoga puka uslišati će dobri Bog te će se nadbiskup Ledochowski, nadamo se, isto tako slavno povratiti u Poznanj kano što njegov slavni predšastnik Dunin, koj je ciele dvie godine sjedio u zatvoru u Kolobriegu.

Književna viest.

Kanonik Ivan Fiamin prihvatio se je prevadjati propoviedi Bourdaloueove, te je već dva poveća govora prevee i predao „primorskoj tiskari“ u Kraljevici, koja je tisak preuzela. Tko je išto čuo o crkvenoj retorici, taj je čuo i Bourdaloueove govore hvaliti kano klasične i poznaje njihove vrline. Kako je g. Fiamin misli francezkoga propovjednika prenesao u naš jezik, toga nemožemo sada reći, jer nam nije njegov prievod još u ruku, nego unapred već možemo biti sigurni, da je on shvatio svoju mučnu zadaću i da joj je, što se je bolje dalo, zadovoljio. Tko se želi na prvu knjižicu predplatiti (stojati će 20—30 novč.), neka piše „upravi primorske tiskare“ u Kraljevici. „Riedko je koj propovjednik, veli Ivan Fiamin u pozivu na predbrojku, ljepše i temeljitije nauk Krstov razložio, što je nekad otac Bourdaloue. Da nam ga tko danas onako krasno predoči, kako je on umio, makar kako sviet malo prijao božanstvenu slovu, punahne bi, scienim, crkve bile još i ugledna svieta slušati takve milozvuke. Ta Ljudevit XIV., vladar i velik i duhovit, premda ne bez prigovora u običaju, ovako o njem reče: „Kad slušam Massilona (velika takodjer u ono doba govornika), zadovoljan sam š njime, nu kad čujem Bourdaloue-a, sam sa sobom nisam.“ Tako vam ga je on znao ganuti ljude još i u presjajnu i pregladku dvoru, a sve istinom evangjelskom. Kušajuć ga, ako i slabije, prevesti, o tom se uglavih, da uz trud i pomnju, jedva je što liepa i uznosita, pa makar i za gospodsku čeljad, što se nebi dalo s vremenom po našu reći, pače da ga s mnoge ruke jezik naš jur sada u jedrini i milini pretiče jezike, što se dugo preli, dok onako tanahno platno govora svoga zasnovali i iztkali. Za sad sam dva poveća govora ponašio: „ob obziru ljudskom“ i „strogosti evangjelskoj“, što bi iznosila tri do četiri štampana tabaka u osmini. Kad bi braći mi svećenikom ovaj moj pokus u volju išao, ja bi nastavio; al mučno bi mi bilo trud uložiti u knjigu, za koju bi se slabo marilo, pak da još izdavatelj kvaruje, preuzev tisak na svoju dobit i gubiš. Na Ricci dne 12. Veljače 1874.“

Ivan Fiamin.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano člani III. reda: (Konac.) Stjepan Ožeg kap. u Kutjevu. Drag. Kabaković nadstoj. sirotišta u Požegi. Antun Marković kovački naučnik u Kutjevu. Mijo Špehar namjes. gimn. učitelj u Požegi. Mijo Sgurić učitelj u Karlovcih. Martin Derdić vinogradar u Karlovcih. Aurel Vipavec djak iz Krapine, Milutin Bertić pomoćnik u Orehovici. Marija pl. Tompić iz Ceboveca. Martin Vojković občinski sudac u sv. Križu. Antun Gulija učenik u Orehovici. Učiona u Orehovici. Žitelji u Dubravčaku: Mate Degenuti, Mijo Matica, Josip Matica, Jože Bogati, Tome Šubek, Imbro Vuga, Jure Okunski, Mirko Babić, Mirko Vuković, Niko Miškec, Josip Mišić, Gjuro Frštek. Dr. Antun Stojanović savjetnik kr. zemaljske vlade. Franjo Tavinet iz Veleševca. Marija Vragovićeva gospodična u Krapini. Preč. g. Stjepan Pogledić opat i župnik u Zagrebu darovao 5 for.

Priložen cjenik sjemenja kod Popovića.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 9.] U Četvrtak, 26. Veljače 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Socijalni pojavi.

(Dr. J. R.)

1. U svojoj, za historiju znamenitoj, enciklici od 21. Studenoga pisa Pio IX, da se boj, koj se na svih stranah vodi proti katoličkoj crkvi, ima najviše pripisati slobodno zidarskoj sekti. „Slobodna zidarija i njoj srodne družbe zadruga su satanova, iz koje se stvara vojska proti crkvi Kristovoj. . . Pomnožav se broj njihovih članova neizmjerno, misle bezbožne te družbe, da su se cilju svomu posve već primakle. Za čim su njihovi članovi tako dugo išli, to su evo sad postigli te su na mnogih mjestih došli na čelo vladam, da upotrebe vlast svoju i ugled, kako bi crkvu božju skučili pod najteži jaram, kako bi srušili isti temelj, na kojem ona stoji.“ Sveti otac, koj je kako riedko koj izabranik svoj dugi viek probavio u vječnih borbah i patnjah za svetu crkvu tako, da će na smrtnoj uri moći istinito reći Gospodu, komu bijaše na zemlji namjestnik: „bonum certamen certavi“, sveti otac mora dobro znati, gdje je najveći neprijatelj, koj njemu i stvari, koju on brani, zadaje najviše jada. I sveti otac tvrdi, da je taj najžešći neprijatelj zaručnice Kristove družba slobodno zidarska. Slobodna zidarija gori paklenom mržnjom proti crkvi, a sada je, veli sveti otac, došlo vrieme, gdje može gniev svoj proti njoj izlijati.

Da je slobodna zidarija zakleta neprijateljica katoličke crkve, to smo mi u svoje vrieme u tom listu nedvojbeno dokazali; a da je sada došlo njezino vrieme, to želimo dokazati danas. Tko ima oči, taj vidi, da se je danas dignuo juriš proti katoličkoj crkvi u svoj skoro Evropi. Njemačka i Švicarska gone biskupe i svećenike, ustrajaju bezvjerske škole, izdavaju zakone, da u okove bace katoličku crkvu. Ruska pravi osnove, da prevede katolike poljske u caroslavje. Liberalna vlada u Španiji, bojujući proti Karlistom i komunistom, ima dosti časa, da zadaje crkvi udarac za udarcem. Austrija, u kojoj sa svih strana dolaze crni glasovi biede i nevolje, mjesto da traži, kako bi toj biedi našla lieka, povodeći se za Pruskom, kuje u rajhsratu okove slobodi katoličke crkve. Proti Italiji viče za osvetu k Bogu zasužnjeni papa, viču stotine protjeranih i svega lišenih redovnika i redovnica. U Englezkoj drže se meetingi, da se rugaju progonjenoj crkvi, da vience pletu njezinu najvećemu neprijatelju, Bismarku. Francezkoj i Belgiji, koje nisu voljne primiešati glasa svoga u bojnu viku proti katoličkoj crkvi, prieti silna Njemačka svojimi bajuneti. Nemarimo opisivati, kako se katolička crkva bori za obstanak u Americi, jedino spominjemo, da u Braziliji upravo sada stoje dva katolička biskupa pred sudom. A zašto? Što su se usudili u pastirskih poslanicah govoriti proti družtvu slobodnih zidara, prieteći crkvenimi kaznami vjernikom, ako bi se usudili stupiti u to bezbožno družtvo.

Taj obćeniti boj proti katoličkoj crkvi zar je on slučajan? Ili je pako neka sila očita ili tajna, koja ga je osnovala te ga sada izvodi? Jest, i ta je sila slobodna zidarija.

2. Od onoga časa, kada je godine 1738. tadanji princ a poslje kralj Fridrik II. stupio u družtvo slobodnih zidara, bili su Hohencolerci uvjek njihovi iskreni prijatelji i pomagači. To je potvrdio kraj drugih „brat“ govornik u Görlicu, dokazujuć u govoru, koj je držao u loži 22. Ožujka 1872.: „da slobodna zidarija mora biti Hohencolercom zahvalna, što je u Njemačkoj uvedena i što se je tako razširila“, nadalje „da su sva „braća“ iz te obitelji, a osobito vladari, bili pravi i čestiti zidari.“ *) A

*) Freimaurer Zeitung. 1872. br. 16.

Digitized by Google

slobodni zidari nisu nikada nezahvalni svojim prijateljem. Oni su bili uvjek revni zatočnici kuće Hohencoleraca. No oni su za vladajuću kuću u Pruskoj radili i u samoj državi i izvan nje preko svoje braće još i za to, što su znali, da će s Pruskom, koja ih je od početka njegovala, i oni osiliti. Godina 1866. bijaše za slobodne zidare presrećna godina. Oni nisu znali, kako bi svoje veliko veselje dostojno izrazili u ložah svojih oduševljenimi govori i „vatrami.“ Da samo jedan primjer navedem. Neki brat govoraše u loži u Stendalu (pruskoj Saskoj) 22. Ožujka kraj drugoga: „Kako je nekoć rekao jehova Davidu i Salomonu: gradite mi kuću, da mogu stanovati kod naroda svoga, komu sam pripravio domovinu u Kanaanu; isto je tako svemožni Bog rekao našemu kralju: sastavi mi sve njemačke zemlje u veliku njemačku domovinu, da njemački narodi u njoj stanuju kano braća jedne jedine kuće, da mi jedanput bude po srcu taj narod, koj sam kraj sve njegove nesloge, kraj njegovih centrifugalnih težnja uvjek ljubio. I kralj Vilim nastojaše taj posao obaviti. — Ali komu će to djelo više biti na hasan nego nam. . . Budmo zato neustrašivi borci uz našega kralja u boju proti mračnim i ružnim moćim, koje zatajuju vječnoga.“ *) Godina 1866. jest za pomna motritelja dosti mračna General Lamarmora bacio je na nju nešto svjetla, a njegovi su traci tako udarili u oči knezu Bismarku, da mu se je čisto zamračilo te je poćeo kano bunovan lomatati. Ljudi se pitaju: ta što je tomu umnomu politiku, da je sjeo na liepak, koj mu je postavio taljanski general? Ljudi se čude, kako je ta najsjajnija zviezda na političkom nebu tako brzo počela i tako strašno tamnjeti. Lamarmora zadao je oholomu njemačkomu kancelaru težki udarac, a jer je oholost Bismarka posve zasliepila te se je on usudio dirnuti u poštenje Lamarmorino, neima dvojbe, da će ga ovaj čisto dotući. Nego što je Lamarmora bacio svjetla na godinu 1866. to je vrlo malo. Kada ustane, tko će razsvietliti djelovanje zidarskih loža u godini 1866. u Pruskoj, Italiji, Austriji i Ugarskoj, onda će istom postati ona godina posve jasna, onda neće biti mučno uvidjeti, kako je ovdje nečuvena sreća, a ondje nečuvena nesreća vladala, onda se neće čuveni dogodjaji pripisivati pojedinim osobam, onda će se, o tom sam u dnu duše osvjedočen, uvjeriti sviet, da se ima uspjeh pruskoga rata velikim dielom pripisati pomoći najvjernijih saveznika hohencolerske kuće, slobodnih najme zidara, i to ne samo njemačkih nego i talijanskih, i austrijskih, i ugarskih. Zato je mogao punim pravom reći „brat“, čije smo rieči gore naveli, da će „to djelo najviše njim koristiti.“ Ta kako im neće koristiti, kad su upravo oni kano neustrašivi borci najviše pomagali graditi kuću, u kojoj će svi njemački narodi kano braća stanovati. Bila bi krivica, da oni neuživaju ploda svojih čina.

3. Nije čudo, što slobodni zidari toliko hvale godinu 1866: njom se je otvorila nova, sjajna epoka njihova života. Što se je Pruska više širila, to se je pomnažao broj njihovih loža; što je Pruska više s nutra jačala, to su snažnije postajale njihove sile. U Saskoj bijaše do godine 1866. zabranjeno družtvo slobodnih zidara. Nevelimo tim, da ih nije bilo u Saskoj, kano što ih danas ima množina u Austriji u prkos svim zabranam, ali javno se nisu smjeli pokazivati niti ustrajati ložâ. Isto je tako bila ta družba zabranjena u Heskoj. Bivši te pokrajine sjedinjene s Pruskom, odpadoše zabrane i zaprjeke te su se slobodni zidari po volji mogli razvijati. Zanimivija je poviest slobodnih zidara u Hanoveru u zadnje vrieme. Njihovo je družtvo i tu bilo zabranjeno sve do godine 1857. „Te godine — pisa belgički „Patrie“ 11. Travnja 1867. — hoćaše ministerij Borriesov opet urediti financije kraljeve te predložiti saboru predlog o civilnoj listi. Morali su se razpisati novi izbori, koji su morali drugče uspjeti nego prijašnji, da bude predlog prihvaćen. Što dakle činiti? Na savjet ministerija moraše se kralj obvezati, da će postati slobodnim zidarom. Za uru prešao je sva tri stupnja i postao meštrom. Izbori bijahu povoljni.“ Kada je kralj Juraj V. morao ostaviti svoj priestol godine 1866., nisu više marila „braća“ za nj. Oni su znali, da je on medju nje stupio samo od nevolje, pa zato su i oni njega samo od nevolje trpili svojim nadmeštrom, dok je kraljevao, za to najme, da im nesmeta „gradnju“ nego im, kad treba, i podvori. I tako se je dogodilo, da su se saska braća u proljeću 1868. priklopila berlinskoj velikoj loži „zu den drei Weltkugeln“, čim su svoga bivšega nadmeštra razkralja Jurja njegove časti lisili. Tako su se zidari s vana jačali poslje godine 1866. No oni su se isto tako i s nutra vrlo jačali. Dobivši množinu javnih listova u svoje ruke, oni su javno mnienje tako priredili, da su se najvjerniji privrženici priestola, katolici, a napose biskupi i svećenici, na jedanput prometnuli u neprijatelje priestola, dočim su se kano uzorni patriote slavili članovi, osobito častnici, ložâ.

*) Freim. Ztg.

Digitized by Google

Imajući svoga brata na priestolu a množinu braće oko priestola i na drugih visokih mjestih, imajući uz to novca do volje, oni postaše svemožni: oni ravnahu izbori na sabore, oni odlučivahu kod podieljivanja služba i časti i tako dalje. Da bude njihovo djelovanje u novoj kući, koju je kralj Vilim s njihovom pomoćju sagradio, jedinstveno i zato uspješnije, ustanovise oni 1868. godišnje sastanke velikih meštara i dviju zastupnika svih velikih loža u Njemačkoj. Što su se oni u svojih sastancih dogovarali do godine 1871., to Bog znao, jer to su njihove tajne, koje nedolaze na svjetlo. Ele dodje godina 1871., pade katolička Francezka, pade Rim, i sada istom mišljahu slobodni zidari, da je došlo njihovo vrieme.

4. Njemačka poslje 1871. posve je druga nego Njemačka prije 1871. Do spomenute godine nisi čuo u Pruskoj iz vladinih krugova žalne rieči proti katolikom. Nasuprot uvjeravalo se je s najviših miesta, da se poštuje svačija sloboda, naročito da si vlada neprisvaja prava miešati se u stvari pruskih katolika, uvjek dobrih i vjernih podanika, i sám Bismark rekao je jednom zgodom, da njega nije briga, što si katolici vjeruju. I tako je bilo da su se katolici u Pruskoj scienili posve srećnimi, da su katolici katoličkih država zavidjeli katolikom u protestantskoj Pruskoj. No kako su se stvari promienile od godine 1871., kojom je godinom svanulo doba slobodnih zidara! Poviest Njemačke od godine 1871. nije nego boj proti „infamnoj“ katoličkoj crkvi. Da se može sagraditi hram Salomonov, mora se prije srušiti crkva Kristova. I zato razbijaju slobodni zidari njezine zidine. Premda su redovničke škole u Njemačkoj bile najbolje, premda se nije moglo tajiti, da su duhovnici u Njemačkoj najrevniji učitelji, ipak se je morao skovati školski zakon, kojim se duhovnik goni iz škole; ipak su se morale zatvoriti redovničke škole. Premda pametni ljudi, koji svojim mozgom misle, te negovore česa neznaju, priznavaju, kano što se mora, da su jezuite jedan onih redova, koji su ostali vjerni pravilima svoga velikoga početnika, svetoga Ignacija, da su oni najbolji učitelji, najbolji propovjednici, najneumorniji izpovjednici i marljivi i temeljiti bogoslovni pisci, to se je ipak morao skovati zakon, kojim se oni kano lupeži i zlikovci iz Njemačke gone. Premda na biskupskih stolicah u Njemačkoj sjede biskupi, kojimi bi se morala Njemačka ponositi, kano što se njimi ponosi sav katolički sviet, jer im je daleko pukao glas radi njihove duboke učenosti i uzorne krieposti, njemačka je vlada ipak skovala svibanjske zakone, za koje je dobro znala, da će ju dovesti u oprjeku i u boj s njimi. Kada je ona izdala svibanjske zakone, bila je odlučna voditi s biskupi boj na život ili smrt t. j. odlučna prve sinove svoje, odlične i na daleko slavljene muževe ili u tamnice pobacati ili iz države protjerati Tko bi gledajući to sve tvrdio, da se je Njemačka bacila na katolike za to. da joj procvate bolja sreća, da si ukriepi vlast, taj bi pokazao, da neumije prispodabljati učinke s uzroci. U Njemačkoj se je morao razpresti odlučni boj proti katoličkoj crkvi, jer je došlo doba slobodnih zidara, a taj se je boj i u druge zemlje prenesao upravo zato, što ga vodi to družtvo, koje je po svem svietu razgranjeno. Tko stvar tako motri, onomu je mnogo toga jasno, česa drugi nevide; on zna, da se taj boj zaustaviti neda, da će se on sigurno svršiti sa slavljem katoličke crkve, ali će prije zahtievati mnogo žrtava, upravo zato, što je to boj medju silami paklenimi i medju crkvom Gospodovom. U tom boju trpi i još će mnogo trpiti na pose duhovničtvo, jer su mnogi i premnogi izmedju njih mirno gledali, gdje neprijatelji Kristovi jačaju, drugi su još s njimi šurovali, a neki su se u slastih valjali, kad je valjalo na boj se pripravljati. Čudnovati su putevi Gospodovi te se nemogu izpitati, ali to je sigurno, da su pravedni.

5. Budući da je s godinom 1871. svanulo novo doba za slobodne zidare, nastao je u njihovih ložah nov život. Stalo se misliti, što se ima činiti, da im bude „zidanje“ uspješnije U to ime učini brat Ficke u Freiburgu predlog njemačkim ložam, da si družba izabere generala, koj će ih voditi u boju proti mračnim moćim. Taj se je predlog u mnogih ložah radostno prihvatio. Znamenito je, kako ga je popratio u Giessenu brat prof. Oncken u svečanoj loži 27. Veljače 1873.: „Naša je sila tolika, govoraše on, da se njom može neizmjerno mnogo učiniti, samo ako ju budemo htjeli upotrebiti. Mi smo neizmjerno silni, što su lože naše po svem svietu razširene, što braća čvrsto drže skupa, što nas naša tajna štiti proti profanomu svietu. . . Nam treba samo, dopustite mi taj izraz, Moltke za vojsku njemačkih loža.“ A taj Moltke nebi bio nitko drugi nego glasoviti profesor heidelberžki, katolikom tužno poznati Bluntschli. No taj je predlog ipak srećno propao, jer su mu se protivile neke lože, jer da bi se tim stezala sloboda braće. Nego učinjeno je nešto drugo za uspješnije djelovanje njemačkih zidara. Uvedena je najme **„skupština svih velikih loža“**, koja se je prošle godine prvi

Digitized by Google

put sastala u Bayreuthu 1. Lipnja, te će se u napredak svake godine sastajati na duhove. Na tu skupštinu šalje svaka velika loža svoje zastupnike. Sada obstoji u Njemačkoj osam velikih loža, koje su u Bayreuthu bile zastupane. Navodeći ih, spominjemo zajedno, koliko loža pod svaku veliku ložu spada i koliko ima svaka članova polag brojenja godine 1871. Budući da broj članova svakim danom raste, neima dvojbe, da ih je danas puno više. Na skupštini velikih loža u Bayreuthu, koja će od sada biti ognjište djelovanja njemačkih zidara, bijahu zastupane sljedeće velike lože: 1. „K trim zemaljskim krugljama“ u Berlinu. Pod njom bijaše 1871. godine 108 loža sa 12.453 člana; 2. „Njemačka zemaljska loža“ u Berlinu s 77 loža i 8.347 članova; 3. „Royal York“ u Berlinu s 46 loža i 5.283 člana; 4. „Hamburžka“ s 23 lože i 2.629 članova; 5. „Velika zemaljska loža“ u Draždjanih sa 17 loža i 2.694 člana; 6. „K suncu“ u Bayreuthu sa 16 loža i 1.234 člana; 7. „K eklektičnomu savezu“ u Frankfurtu s 10 loža i 1.396 članova; napokon 8. „K slogi“ u Darmstadtu s 10 loža i 827 članova. Svega skupa ima tih osam velikih loža pod sobom 307 loža s 34.863 člana. Strašan doista broj!

A što se je radilo u skupštini velikih loža u Bayreuthu? To zna jedino Bog i posvećena u tajne braća zidari. Poznato je, da slobodni zidari svoje i neznatne tajne brižno sakrivaju, koliko će više sakrivati osnove svoga boja proti tamnim moćim! Što je o toj skupštini na profano svjetlo izišlo, tako je neznatno, da nije vriedno niti spominjati. No to je očevidna istina, da su se njemački zidari bolje ustrojili, da su uveli skupštinu velikih loža, da jim bude složniji boj proti „infamnoj.“ Ta je izrekao sam propali general njemačkih zidara, Bluntschli, u listu, koj je 26. Travnjà 1873. pisao svomu prijatelju meštru Ficke-u u loži „Rupreht k petim ružama u Freiburgu.“ „Njemački zidari, veli on, koji su sada srećno dobili zajednički organ u skupštini velikih loža, moraju od sada više činiti, nego su dosada činili, oni moraju sudjelovati kod velikih posala i borba, koje u naše vrieme odlučuju glede oplemenjenja i sreće čovječanstva.“

Odlučan je dakle rat planuo medju slobodnom zidarijom i crkvom katoličkom. Rat će biti strašan, jer i jedna i druga sila jaka je i snažna. Zidari su jaki množinom članova, množinom novina i časopisa, koji za njih rade, oni su jaki nehajstvom i mlakošću premnogih katolika, dapače i mnogih svećenika. Crkva katolička skoro bi se činilo, da je taj put slabija nego njezina premica, ali ona je jaka, jer joj je Gospod, koj sve može, obećao, da je vrata paklena nikada nenadjačaše. Da će napokon pobiediti crkva, to je stalno, kako je stalno, da je jedan Bog na nebu, ali kako će se dugo morati boriti, koliko će prije morati pretrpjeti, to sam dragi Bog zna. Svakako moramo biti pripravni i na najteže udarce pravedne desnice božje, jer smo ih griesi svojimi zaslužili.

Okružnica biskupa djakovačkoga.

„Glasnik biskupije djakovačko-sriemske“ donosi u svom 3. broju okružnicu, koju je preuzviš. g. biskup djakovački Josip J. Strossmayer prigodom ovogodišnjega korizmenoga posta izdao na svoj kler. Okružnica je pisana na jeziku hrvatskom, i iznosi mal ne jedan tiskan tabak; a sadržaj joj je takov, da ga moramo barem u glavnih crtah saobciti našim štiocem. Biskup Strossmayer poznat je kano glasovit govornik, to mu svojstvo podpuno zasvjedočava i ova okružnica; čemu se pako mi ovaj put i više divimo: to je pastirska budnost i providnost, koja pozna najpreče potrebe stada si, i znade kako im valja pomoći; i to je njeka divna nježnost spojena s odrešitošću, koja vida rane a nevriedja. Nije njegov govor morda kakva teoretička razprava, koja se morda hvata uma, al negrije srca; već je sastavljena poput tako zvanih pastirskih poslanica sv. Pavla, koga biskup zove najvećim apostolom. Biskup govori iz života za život.

Okružnica pozdravivši svoje štioce sa: „Mili moji suradnici i braćo u Isusu“ govori najprije o korizmenom postu. Biskup dopušta mrsan objed sve dane osim sriede petka i subote do izključivo cvietnice svim laikom, svećenici pako moraju dispensaciju napose moliti. Izrikom traži „da vjernici služeći se ovom povlasti drugim kojim djelom, obilnijom molitvom i milostinjom nadoknaditi uznastoje ono, čega po strogom zakonu neobdržavaju.“ Za tim govoreć o cieni posta, kaže medju ostalim: Uživajuć oproštenje crkveno imamo se i mi svećenici sjećati i dobri naš puk opominjati, da se sjeća, da je post božanstvenim primjerom Spasitelja našega posvećen; da je post doduše samo sredstvo k uzvišenomu ciljù, ali sredstvo Bogom označeno, koje kad se skrušeno pobožno i sa čistom namjerom vrši, kriepost postaje, kojom Isusa nasljedujemo.“ Poslie prelazeć na glavni sadržaj svoje okružnice ovako govori:

„Okolnosti medjutim današnjega vremena nukaju me, da Vas ovaj put a po Vami i Vaš puk na radinost i darežljivost opomenem. Neprijatelji svete vjere nigda toliko radeni nisu bili kô danas, da svetu baštinu. vjeru, unište i puk pravovjerni od crkve otudje. Velika u tom obziru puku pravovjernomu prieti pogibelj, kojoj je samo osobitom našom revnošću i radinošću doskočiti; a četiri evo već godine nerodice, jedna gorja za

Digitized by Google

drugom, dobromu nam puku i sirotinji našoj svakom oskudicom i nesgodom priete, koja se samo darežljivošću svladati dade.“ Biskup sada govori u prvoj strani o radinosti, a u drugoj će o darežljivosti. Što se radinosti tiče: liepim redom najprije vadi za nju najsnažnije ponuke, onda kaže u kakvih djelih treba da se ta radinost najpače pokazuje.

Prva mu je ponuka „svećenici smo, a to će reći, da smo Bogom samim posvećeni na najsvetiji i najozbilniji rad. Ah, svećeniče brate, po svetom zvanju tvom, odrekao si se domaće kuće i rodbine tvoje, odrekao si se cieloga svieta i samoga sebe. Ničiji više sada nisi nego puka svoga. Njemu si dužan posvetiti um tvoj i znanje tvoje, njemu tielo i zdravlje svoje, njemu svu silu i sav život svoj. Sva preimućtva sv. zvanja tvoga nisu tvoja svojina nego puka tvoga. Od onoga su te vlastitosti, koj je u svetoj krvi i smrti svojoj sebe samoga, a u sebi i tebe samoga i sve tvoje duševne i tjelesne sposobnosti puku svomu na uviek poklonio. Nedaj, nedaj, da u tebi i po tebi darovi muke i smrti Gospodnje mrtvi i bez ikakve koristi ostanu itd.

Druga je ponuka „po svećeničkom zvanju mi smo baštinici i sljedbenici Isusove ljubavi, revnosti i neumornosti. Njegov sveti primjer valja, da nam uviek pred očima lebdi. Vidite ga, prijatelji, trudna, umorna, žedna i gladna pri izvoru Jakovljevu. Sam je. Apoštoli otišli u selo, da se za blagovanje pobrinu; ali evo žene Samaritanke, žene griešnice, pak Bog naš i gospodin naš zaboravlja na trud svoj i umor svoj, pita od nje samo za to vode, da priliku dobije okriepiti ju vodom živom.“ Za tim pokazavši, kako je Gospodin naučao griešnicu, ovako završuje: „Kad je tako Isus poučavao griešnicu, pak joj još vrhu toga odkrio tajne srca njezinoga ne samo da se je poboljšala, nego i u Apoštola Messije medju svojim pretvorila, vječit ugled za nas svećenike, da istom ljubavju, istom blagošću i istom uztrpljivošću sa svakim, makar i najvećim griešnikom boravimo; ta siroma griešnik bolestnik je, a bolestnici upravo najviše ljekara i trebaju. U korizmeno vrieme višeput biva, da smo u zvanju našem umorni, da glad i žedju trpimo, ali primjer Isusov vječiti nam je ugled, da pokraj svega toga istom revnošću i neumornošću radimo i sveto zvanje naše vršimo, kojom je on to kod zdenca Jakovljeva činio.“ Iza toga odmah sliedi

Treća ponuka ovako: „U ostalom na radinost i neumornost nas nuka i ovo sveto korizmeno vrieme uspomeni muke i smrti Gospodnje posvećeno. To je ono sveto vrieme, za kojim je božanstvena duša Isusova sa svom svojom snagom čeznula. Željno želim, veli Gospodin Isukrst Apoštolom, s vami posljednju večeru večerati. Ah Isuse, Bože moj i spasitelju moj, ljubavi moja, i sve dobro moje, sveta duša tvoja dakle željno želi posljednju večeru večerati; a to će reći. želi sebe samu hranom duša naših i vječitom žrtvom našom učiniti, to će reći, želi izdanim, zatajanim i pogrdjenim za nas biti; to će reći, želi krv svoju proliti i za nas na drvetu križa sramotnu smrt podnieti, jerbo je smrt ta izvorom našega života, cienom našega odkupljenja, zalogom naše neumrlosti na vieke postati imala.“

Tako divnom rečitošću ponukavši na rad, i to na rad, koj proizlične iz ljubavi te je neumoran, napokon na rad, koj se ne samo neboji muke i smrti, nego ju pače traži za spasenje duša, evo što napose preporuča svećenstvu: „dajte da sveudilj u naših izpovjedaonicah sjedimo, sliku noseć Isusa i otca evangjeoskoga, koj je ne samo ljubavju i milosti svojom svud po svietu pratio sina razbludnoga, nego ga ujedno, kad se skrušen i pokoran povratio, oberučke u naručaj svoj primio, na srce svoje pritisnuo, i otčinskim cjelovom u staru ljubav i staro baštinstvo povratio. Propoviedajmo u ovo vrieme još revnije nego prije ljubav božju, koja se u muci i smrti Isusovoj odziva, i nastojmo, da se svaka i nesjetna duša grieha odrekne. . . . Preporučujem vam osobito pastirčad i onu sirotčad, koja jedva jedanput u korizmeno vrieme u selo svoje dolazi. Gledajte da i nje hranom istine božje okriepite, i na hranu otajstvenu tiela Isusovoga dostojno pripravite. Zapušćena sirotčad pastiri su, a pastir je vrhovni duša naših Isus, koj ih osobito nam preporučuje; i mi sami obćeć s njimi ime pastira njekim načinom nosimo, da se sjetimo, da nam je osobita dužnost nje čuvati, braniti i hranom pristojnom obskrbiti. Recimo im, da su negda pastiri prvi viest dobili o porodu Isusovu, da su pastiri prvi Bogu se dragomu u koljevci poklonili, da je dakle njihova dužnost osobitim načinom vrhovnoga našega pastira Isusa ljubiti, njemu se klanjati i sveti njegov život slieditи.“ Zaključujuć prvu stranu veli još ovo: „U našem apoštolskom trudu i naporu leži štit proti zabludi svakoj, i zalog za spas duša, koje je Bog našoj skrbi povjerio“ — dvie prevažne posljedice svećeničke radinosti, koje i same moraju biti najsilnijom ponukom na radinost. Za tim odmah liepo naravno prelazi na drugu stranu svoga govora ovako:

„U ljubavi pako i darežljivosti leži jamstvo svakoj olakšici, koju da stadu našemu obilnije nego ikada priskrbimo nuka nas osobita okolnost vremena. Opazio sam već gore, da velika oskudica medju pukom vlada. Ima prediela u našoj domovini, u kojih svećenstvo u oskudnih okolnostih živi, i upravo se reći može, da se sa skrajnim siromaštvom bori. Blago njemu, ako u tih okolnostih sviestno dužnost svoju vrši, jerbo je upravo tim sličnije spasitelju svomu, koj je nam za ljubav, da nas nevoljnike izobiljem svojim obogati sirotom postao, neimavši gdje bi na ovom svietu glavu svoju sklonuo. Mi hvala Bogu u našoj biskupiji u boljih odnošajih živimo. I najlošiji u nas, samo ako je providan, štedan i uredan, dobro bez svake oskudice živiti može. Odatle sliedi, prijatelji, da je dužnost naša svagda, osobito pako kad to nužda zahtieva, da darežljivi budemo.“ Krasno

Digitized by Google

sada razvija biskup razloge darežljivosti, al još je krasnije, gdje uči načine, kako može i mora svećenik da darežljivost vrši. Razlog najglavniji darežljivosti jest mu taj, što dobar svećenik mora ljubiti puk svoj onom istom ljubavju, kojom ga je Isus ljubio, i za to „samoga sebe i imanje svoje, paće i dušu svoju rado za stado svoje žrtvovati: „Optabam enim anathema esse pro fratribus meis, veli Apoštol.“ Drugi pako razlog vadi iz današnjega izkustva. „Ima, veli, danas puno ljudi, koji na svećenstvo mrze, koji gledaju, da ga na svaki način omraze. Pri takovom svietu jedino je oružje svećeniku: svet i neprikoran život, ljubav, čednost, poniznost i revnost, osobito pako ljubav i milosrdje djelom ukazano. Vjerujte mi, prijatelji, kriepost ima svoju nutarnju vriednost, ter joj se sviet i nehotice klanja; kriepost pako svećenička divni je prizor pred Bogom i pred ljudmi, pak kad dobar svećenik imetak svoj izbilja smatra kano pretium peccatorum i patrimonium pauperum, kada ga je vazda naći ondje, gdje je nužda najveća, kada se njekim načinom u njemu i po njemu potvara ona božanstvena priča o milosrdnom Samaritancu, koji je uljem i vinom prao rane nevoljnika; tada, vjerujte mi, sav sviet takvoga svećenika počituje, tada i najveći zavidnik i protivnik svećenički kapu pred takovim svećenikom skida i duboko mu se klanja.“

Što se pako načina tiče, prvo je, veli, „da nebudemo preveć strogi u svojih tražbinah.“ Tu se liepo služi evangjeoskom pričom o dužniku nemilosrdniku, te opominjuć na milosrdje ujedno kori, što se je uprav u ovogodišnjih koronah opazilo „da se najviše o tom vieća, kako bi se zaostatci utjerali.“ Mi ćemo o tom kašnje napose nešta reći. „No i positivnim načinom, veli, imamo se darežljivimi ukazati“, a to može, kako prekrasno nauča b skup, „svećenik činiti osim materijalnoga dara još naučanjem, odvjetovanjem, prosjačenjem. „Mi smo, veli, i naučitelji puka, pak ga ne samo podučiti, nego i opomenuti i ukoriti kadšto moramo. Moramo sirotinji reći, da se svoje sirotinje nesrami, i da ju uztrpljivo podnaša, jer je primjerom Isusovim i cielim njegovim svetim životom, od koljevke u štalici betlehemskoj pak do drveta križa posvećena; imamo sirotinji reći, da joj je sveta dužnost neumorno raditi i u znoju lica svoga hraniti se, a da je i ta dužnost svetim znojem Isusovim i cielim njegovim životom potvrdjena. Imamo ukoriti ponješto sirotinju, jer neima dvojbe, da je lienost, neradenost i neumjerenost podobro našoj nuždi kriva; imamo ju opomenuti, da osobito na mladež pazi, da se posla i rada neoduči, kao što to žalibože kod neurednoga našega pastirovanja često biva. Imamo sirotinju opomenuti, da je sirotinja samo tada častna, ako nije posljedica grieha i nevaljalština naših. Sirotinja s griehom i opačinom spojena gubi pravo najprvo na milost i milosrdje božje, a tiem upravo i na milost i milosrdje ljudsko.“ Ovdje nešta govori biskup o svećeničkoj oporuci, na što ćemo se jošte vratiti.

„Ali nismo samo naučitelji i dobročinitelji sirotinje, već i naravni njezini odvjetnici i branitelji kod onih, koje je Bog blagoslovio pak su imućni i možebit bogati. . . Recimo bogatašem, da koristnije imetak svoj nigda uložiti nemogu, nego ako sirotinju podpomažu. . . . Recimo bogatašem, da neima ljepšega i uspješnijega načina djecu svoju dobro odhraniti, negó ako ju od malenih nogu priviknu, da i ona od malenih štednja svojih sirotinji svakom prilikom u pomoć priteku, što dakako bez živoga primjera od strane roditelja biti nemože. To u djeci radja čuvstva plemenita, čuvstva sveta i uzvišena, to jim najbolje put krči do svake krieposti, do svake časti i slave. Žele-li dakle imućnici i bogataši, da jim djeca nenose samo imena i baštine, nego da jim nose i do najkasnijega potomstva i krieposti, i poštenje i slavu; tada jim je svakom prilikom djela milosrdja vršiti i mladež svoju na to priučati. Opomenimo bogatije i na onu sv. priču u evangjelju „o gavanu razkošniku i Lazaru nevoljniku“, i recimo da dok je primjera Isusova, dok je sv. pisma i nauka kršćanskoga, dok je nas svećenika, koji rieč božju propoviedamo, nije nuždno, da se gavani na ovaj sviet vraćaju i bogatare opominju, kako im je živjeti i imetkom svojim upravljati, da onamo nedospiju, kamo je bogati gavan na vječitu svoju nesreću dospio. Naše je skrbiti, da ona sveta i ozbiljna rieč često sa svetoga mjesta u ušiju imućnika i bogatara odjekne: Čovječe! ovu noć ću zaiskati dušu tvoju od tebe; a ono, što si spremio čije će biti?

Na posljedku, prijatelji, znati imamo, da smo ne samo naučitelji i odvjetnici sirotinje, negó da njoj za ljubav njekim načinom pred Bogom i ljudmi prosjaci biti moramo. Kadgod se radi o kojoj plemenitoj svrhi, ticala se ona il' cieloga naroda, il' samo stada našega, naše je, da prvi budemo i na čelo se dobrotvornosti stavimo, da od kuće do kuće hodamo i stvar svetu preporučujemo. Vjerujte mi, nigda Isusu sličniji niesmo, nego kad siromaku za ljubav sirotom i prosjakom postanemo. Ta što je drugo sav sveti život Isusov, što djelovanje njegovo, nego sirotovanje, prosjačenje da se mi izobiljem njegovim obogatimo? On je nam sirotam za ljubav prosjakom pred vječitim svojim otcem postao, i to sveto zvanje još i dan danas na oltarih naših i ob desnu otca svoga obavlja.

Nemojmo se dakle stiditi osobito sad u ovo oskudno doba za sirotinju i prosjačiti. To prosjačenje preimućtvo je liepo svetoga zvanja našega, ono je najljepši zalog naše slave pred Bogom i pred svietom i naše vječite plaće pred Bogom. Budimo pako u tom prosjaćtvu stalni i uztrajni, pa ako je nuždno i dosadni. Sjetimo se one liepe priče o čovjeku, koji dobiv gosta iznenada, pokuca noćju na prozoru susjeda svoga, pak kad ovaj nehtjede ustati, dosadi mu i po dosadnosti svojoj poluči cilj svoj.

Evo primjer, koji doslovice slieditи imamo u zvanju našem, u darežljivosti našoj prama sirotinji našoj. Ako se tako vladali budemo, nada je, da će nam puk bez

Digitized by Google

opasnosti, bez bolesti i propasti izvući se iz nevolje, koja mu prieti, a dati će dobri Bog, našom molitvom i našom revnošću ganut, da se godine blagoslova i obilnosti opet povrate, ter nam priliku dade, da njegovu blagodarnost i s te strane slavimo i hvalimo. Naknadit će i nam gospodin stostruko trud i nastojanje naše, dok nebude dospjelo ono sveto vrieme, kad ćemo čuti one rieči pune utjehe: Slugo dobri! buduć si u malenom vjeran bio, vrhu mnoga ću te postaviti; udji u radost gospodara svoga. Amen.

(Konac će slieditи.)

David Friedrich Strauss.

Umro je 8. o. m. u Ludwigsburgu u Würtemberžkoj, svom rodnom mjestu. Mnogobrojan sprovod dopratio mu je truplo do groba. Nad grobom držani su mu u slavu govori, pjevane su pjesme, i metnut vienac. Crkvene ceremonije nebiaše nikakove.

Strauss biaše onaj čovjek, „koj je, kako se izražava „Agramer Zeitung", krasnu legendu našega spasitelja sveo na njezinu pravu moralnu vriednost." On je naime još god. 1835. izdao djelo pod naslovom: „Das Leben Jesu", kojim je Isusa i njegov život izjavio religioznim mythusem, a svete knjige Novoga Zakona mythičkom pripoviešću. Ideju ipak, koja je mythusom zaodjevena, hvalio je i uzvisivao kano pravu i veliku stečevinu za čovječanstvo. U kašnjih svojih pismih hvalio je sve više i samoga historičkoga Isusa, govoreć da je najveća religiozna osoba, što ju sviet pozna. On da je u ideal čovječanstva uneo crta, kakovih prije nije bilo; da je tomu idealu, davši mu religiozni značaj, dao njeku višju posvetu, a oživotvoriv ga u svojoj vlastitoj osobi, podpun život; da je iz crta trpljenja, blagosti, i čovjekoljubja u osobi Isusovoj niklo sve ono, što danas humanitetom nazivljemo. Tako je pisao Strauss još 1864. izdavajući svoj „Leben Jesu" za puk.

Ali god. 1872. u svojem spisu: „Der alte und der neue Glaube" govori Strauss sasvim drugačije. Na pitanje naime, koje si stavlja: nije-li Isus ipak onaj čovjek, na koga se čovječanstvo više nego na ikoga drugoga ima obratiti za usavršenje svoga nutarnjega života? odgovara: za tu svrhu premalo šta sjegurna znamo o Isusu; ne samo kako je postao, nego i što je postao i napokon bio, ostaje nejasno; pače niti s tim nismo na čistu, što je upravo htio, i kako i na koliko je htio. Isus povjestnice znanosti nije van problem, problem pako nemože biti predmet vjere ni uzor života. A ono što o njem razmjerno ponajsjegurnije znamo, čini ga od dana do dana za religioznoga vodju sve nesposobnijim; ako u naših evangjelijih ima u obće išta povjestničkoga, to nebiaše on van zanesenjak (Schwärmer), a takova nećemo da si za vodju života izaberemo, i njegovoj sanjariji nije učinjeno krivo, kad se je razbivši se osramotila na križu — načela ljubavi bližnjega, smilovanja, pače ljubavi neprijatelja i bratinstva ravno su najljepši ures i najveća slava početnika kršćanske religije, al nit su ta načela izključivo njegova, niti ginu s njim, kršćanstvo je ideju humaniteta samo pripravilo.

Prama tomu sasvim dosljedno izjavlja Strauss, da on i drugi, koji vjeruju u najnovije resultate znanosti, više kršćani nisu; on zabacuje izrikom sve najglavnije dogme kršćanske vjere: trojstvo, božanstvo Isusovo, njegov začetak od djevice, njegova čudesa, njegovo uzkrsnuće od mrtvih, njegovu zadovoljštinu za griehe; pače on nieče osobnost Boga, stvaranje svieta, neumrlost duše, bitnu razliku duše od tiela, jednom rieču on čovjeka smatra dosljedno po Darwinovoj theoriji.

Evo kamo je dospio Strauss zaniekavši historičnost Isusu, njegovim djelom i naukom. Neka nam sada kaže „Agramer Zeitung", što je učinio Strauss „od krasne legende našega spasitelja, i koliko je jošte u njoj ostalo moralne vriednosti." Do ovoga kraju u ostalom može svatko doći, tko a priori nieče sve što je božanstveno i nadnaravno; ako ipak nisu mnogi jošte do toga došli, uzrok je samo to, što neznaju onako, kako Strauss skakati preko nedvojbenih historičkih fakta. Najžalostnije pako i najsramotnije jest to, što su danas mnogi i premnogi tobožnji prosvietljenjaci već davno došli onamo, kamo je dospio Strauss na koncu svoga života, no lahkoumno bez svakoga razmišljanja o najvišjih interesih čovječanstva, dočim se je Strauss barem nješta trudio.

Strauss je svojim prvim i posljednjim djelom izazvao mnogo učenih protivnika. I sami njegovi obožavatelji moraju priznati, da mu nije sve temeljito i sjegurno. Nam sada nije ta zadaća, da tu njegove zasade i nauke pobijamo. Jedno bismo ipak jošte pitali „Agramer Zeitung" i njezine u vjerskih stvarih jednomišljenike. Tako zvani darwinisam je-li problem znanosti, ili pako gotov nepobitan resultat? Ako je samo problem, onda po izreci samoga Straussa nemože biti predmet vjere i pravilo života. Sasvim tim je Strauss na problemu osnovao svoju „novu vjeru." Je-li se po tom smije o njem kazati, da je na polju bogoslovnom velikan, kakov je Liebig na polju praktičnom?! A to kaže „Agramer Zeitung."

Isus pako, od kojega je Strauss najprije načinio maglovitu sliku, koju je kašnje sam razpuhao u ništa; Isus, taj puki problem nevjerske znanosti, on živi tielom i duhom u svojoj crkvi kano predmet vjere i uzor života narodom i vjekovom, i prešavši preko sasvim drugačijih velikana, nego-li je Strauss, preći će bez dvojbe i preko patuljka, koj je sa Straussom u grob legao.

Viestnik.

Zagreb. Pruski biskupi, častni konfesori, vriedni da stanu uz bok svetim konfesorom biskupom Isusove crkve prvih vjekova, izdali su na svoj kler i puk posla-

Digitized by Google

nicu, koju donosi berlinska „Germania“ na čelu. I mi ćemo ju donieti na čelu sljedećega broja.

— Prošli četvrtak držala je „Narodna škola“ svoju izvanrednu glavnu skupštinu, na koju je došao takodjer preč. g. kanonik Adolfo Veber kano zastupnik preuzv. g. nadbiskupa Josipa Mihalovića. Pošto su pročitana novo potvrdjena pravila, prama kojim je družtvu svrha da podupire uboge pučke škole duševno i materijalno, budu za počastne članove imenovana p. n. gg. Josip J. Strossmayer, dr. Pavao Muhić i Ivan Vončina. Zatim je ravnatelj g. Klaić čitao razpravu o „modernoj školi“ dokazujuć, da liberalno moderni smjer neodgovara duhu ni značaju našega naroda, i za to da nevalja slepo slieditи kojekakve liberalce, nego razborito uvažiti naše okolnosti. Kanonik pako Adolfo Veber razložio je u poduljem govoru, kako je potrebito, da se školska obuka osniva na vjeri, i da učiteljstvo ostane sa svećenstvom u prijateljskom skladu. Liberalci u školstvu zabacuju vjeru. i mjesto nje hoće da metnu nekakov moral, kano da može biti prava živa i uspješna morala bez vjere, koju uči crkva. Neprijateljstvo pako medju učiteljstvom i svećenstvom da bi samo zlimi posljedicami urodilo po obadvie strane. — Kamo-li sreće po naš narod da se ovakove rieči podpuno razumiju, i u životu izvode. Uredničtvo „Kat. lista“ uviek je zastupalo načela, da valjana narodnoga uzgoja neima bez vjere, i da taj uzgoj nemože uspjeti bez pravoga prijateljskoga suglasja svih faktora, medju kojimi je bez dvojbe pučko učiteljstvo. No ima žalibože i kod nas učitelja, koji povadjajući se za današnjimi liberalci, misle da može biti valjana uzgoja bez vjere, i dosljedno tomu hoće da izključe kano faktor crkvu. S takovimi nemože nam i nesmije biti mira.

Trst. Tršćanski biskup izdao je na svoj narod pastirsku okružnicu u hrvatskom jeziku, u kojoj razlaže, da su naši griesi uzrok, što nas tolike nevolje pohadjaju. „Ako iskreno priznamo, da smo sagriešili, da smo zapustili Boga, da smo pogrdili njegovo sveto ime, da smo pogazili svete nedjelje i blagdane, ili radeć i težeć kao u djelavnike, ili trateć vrieme griešnimi zabavami; ako priznamo, da smo okaljali družtvo čovječansko razpuštenošću, da smo ocrnili dobro ime svoga bližnjega i oškodili ga na duši i na tielu: ako sve to priznamo, onda se neimamo čemu čuditi, što nas Bog pohadja svojimi pedepsami, da tako osveti svoje uvriedjeno lice.“

Češka. „Čeh“ donosi sljedeću viest: „Katolici na češkom jugu spremaju se skupa sa svojimi duhovnici pristojno zamoliti češki episkopat, da pred priestolom Njegova Veličanstva prosvjeduje, na čelu mu primas kraljestva, proti vjerskim predlogom. Nemisle ti katolici, koji sačinjavaju veliku većinu stanovničtva austrijske države te plaćaju najveći porez novca i krvi, mirno gledati, kad im hoće drugi ljudi bez vjere ili ine vjere stvarati zakone, koji vriedjaju njihovo osvjedočenje i njihova najsvetija čuvstva. Nedvojimo, dodaje „Čeh“. da će se za tim primjerom povesti i ostala Češka.

Ruska. Od tuda dolaze svaki dan novi crni glasi. U okružju łukovskom pucala je vojska na narod, nehoteći priznati caroslavnoga popa, ali tu su vojnici zlo prošli, narod ih što poubija što u bieg natjera. Isto se je tako u okružju janovskom pobio narod s vojnici, mnogo ih je ostalo s jedne i druge strane mrtvih i ranjenih. — U selu Szóstki objesio se je sjedinjeni župnik, jer ga je mučila savjest, što se je podvrgao propisom vlade glede promjene obreda. Na njegvo mjesto imenovala je vlada skizmatičkoga popa. Narod mu je prepovjedao obavljati svaku službu. Kada se je ipak usudio u crkvu, pritisnuo ga je narod k vratima tolikom silom, da je odmah izpustio dušu. Dodje vojska i postriela 18 seljaka. Ostalo pohvataše i odmjeriše po običaju mužkarcem po 40, ženskam po 20, a djeci po 10 knuta.

Bugarska. Kako telegram iz Salonika javlja, prešao je tamošnji biskup i ukupno stanovničtvo dvaju sela u katoličku crkvu.

Poznanj. Zatvaranje napreduje. Za nadbiskupom zatvoren je kanonik poznanjski Dr. Gorzkowski, što nije platio naložene si globe.

Trevir. Biskupu trevirskomu zaplienjene su i prodane posljednje stvari. Kod dražbe bili su samo protestanti. jer katolici i onako neće sudjelovati kod tako griešnoga čina, a istim židovom zabranio je njihov rabin kupovati biskupove stvari.

Družtvo sv. Jeronima.

Kano član I. reda: Dr. Muhić Pavao predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu kod kralj. zem. vlade u Zagrebu. Kano člani II. reda: Jurković Janko, školski nadzornik u Zagrebu. Mesić Matija, ravnatelj akademije u Zagrebu. Kano člani III. reda: Bišćan Antun iz Gradišća kraj Samobora. Bulić Stjepan župnik Miklouški. Cunić Josip učitelj u Markuševcu. Folnegović Ignatij posjednik u Čulincu. Hasek Cezar učitelj na višoj djevojačkoj učioni u Zagrebu. Hofbauer Maria učiteljica u Zagrebu. Ivkanec Tomislav učitelj u Zagrebu. Koščec Nikola upravitelj gospoštije u Jurjevcu. Milenšnić Marko bilježnik u Čulincu. Modec Ljudevit učitelj na višoj djevojačkoj učioni u Zagrebu. Narodna škola u sriemskih Karlovcih. Paulić Olga učiteljica u Zagrebu. Rihtarić Barbara učiteljica u Zagrebu. Dr. Spevec Stjepan prof. u Zagrebu. Stanković Veronika učenica u Markuševcu. Strosmajer Marija učiteljica na višoj djevojačkoj učioni u Zagrebu. Stojaković Ivan pučki učitelj u Odvorcih kod Broda na Savi. Učiona djevoj. u Garčinu. Učiona u Starom Topolju. Učione pučke ravnateljstvo u Kninu. Orsalović Ivan posjed. u Povju na otoku Braču. Žulić Pavao profesor u Zagrebu.

Priložen je cjenik Anišićeva sjemenja.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 10.] U Četvrtak, 5. Ožujka 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Poslanica

podpisanih nadpastira katoličke crkve u Pruskoj na častni kler i sve vjernike njihovih dieceza.

Pozdrav i blagoslov u Gospodinu!

Na 3. o. m. uzaptiše i odvedoše u udaljen zatvor dragoga nam brata, prečastnoga gospodina Miecislava nadbiskupa poznanjskoga i gnježanjskoga. Nije ništa drugo skrivio van što je, vjeran pastirskoj časti od Boga mu povjerenoj, volio radje sve trpjeti, nego-li izdati slobodu crkve božje i zatajiti katoličku istinu, koju je spasitelj zapečatio svojom dragocjenom krvlju.

Taj nas žalostni slučaj goni, da se poslužimo slobodom, koju nam još sada daju, te na Vas, draga braćo svećenici, i na Vas sve, dragi diecezani, u ovo ozbiljno vrieme upravimo nekoliko rieči na pouku i opomenu.

Prije svega dužni smo za volju istine, kojoj smo sluge, i za volju Vas, predragi u Gospodinu, za čije spasenje valja nam bditi, prosvjedovati pred Bogom, svjedokom i sudcem sviesti, i pred cielim svietom proti dvostrukoj potvori, koja se u najnovije vrieme proti nam diže, naime: da smo buntovnici i rebeli proti svjetovnoj oblasti, i po tom da smo bez srca i duše katoličku crkvu u Njemačkoj, kler i puk, rinuli u sadašnje težke nevolje i pogibelji.

Ne, mi nismo rebeli. Mi smo pače uviek naučali, i naučat ćemo do zadnjega časa i izpoviedati, da smo božjom zapoviedi obvezani u sviesti, u svem što je pravo i po redu, ukazivati obstojećoj oblasti štovanje i pokornost, a domovini, koju nam je Bog dao, vjernost i ljubav; i ne samo da smo to naučali, nego smo prama tomu u svako vrieme punom mjerom i radili, te ćemo s božjom milošću tako do smrti raditi, bile okolnosti kakove mu drago.

Ali isti onaj Bog, koj nas je na tu pokornost i na tu vjernost prama kralju i domovini obvezao, zapovieda nam takodjer, da ništa neodobrimo, pače k ničemu nešutimo, što je u suporu s božjim vječnim zakonom, s naukom Isusa Krsta i njegove crkve, s našom sviešću. Novi pako crkveno-politički zakoni vriedjaju u bitnih točkah Bogom namienjenu slobodu, Bogom dani ustav i Bogom objavljeni nauk katoličke crkve, i upravo toga radi nemožemo i nesmijemo mi pomagati njihovu izvedbu po apostolskoj rieči: „Valja više poslušati Boga, nego-li ljude.“ Djela ap. 5, 29.

Mi smo to prije izdanja ovih zakona ondje gdje je patrilo rekli, živo moleći, da se nebi ovakovimi, za ništa, ma za nikakov pravi državni probitak potrebnimi zakoni, nas, naš kler i sve vjerne katolike u najgrozniju stisku sviesti metalo; da bi nam se ipak vjerovalo, što i svi pravi katolički bogoslovci i kanoniste, dà sav katolički sviet potvrdjuje, da se naime ovi zakoni nemogu složiti s katoličkom religijom i sa cielim bićem katoličke crkve.

Ali na ove glasove nije se slušalo; nijednoga biskupa, pače niti vjerno katoličkoga laika, koj se u našu vjeru razumije, nije se zvalo u savjet, samo se je pazilo na savjet netom od katoličke crkve odpalih i nju napadajućih tako zvanih „starokatolika“ i njekih protestantskih učenjaka, koji nemogu vjere i života katoličke crkve razumjeti, pa su povrh toga morda puni predsuda i neprijaznosti naprama njoj. Tako je moralo ono doći što je došlo. Mi pako nismo krivi ovomu žalostnomu i pogubnomu srazu, koj je nastao medju obima, od Boga čovječanstvu na spas uredjenima vlastima, medju crkvom i svjetovnom od Boga postavljenom oblašću, i koj je sviesti milijuna vjernih i iskrenih podanika bacio u najveću smetnju. Sviesti vjernu

Digitized by Google

ostati, najsvetije dužnosti od Boga primljene službe izvršivati, vjeru djelom nezaniekati, na božjem i čovječanskom pravu osnovanu, poviešću, ugovorom i kraljevskom riečju zajamčenu slobodu crkve i katoličke sviesti braniti, mašanje državne vlasti u crkveno područje odbijati, to nije rebelija nit pokazuje prevratne misli. Mi i naš vjerni kler i katolički vjeri odani puk nismo nikakvi prevratnici, mi to nebismo nikada i nećemo nigdar biti.

Bez srca i duše mi da smo kler i povjereni nam puk u sadanju nevolju spravili; dà izrecimo cielu misao: našim odporom proti svibanjskim zakonom mi da smo krivi, da će katolička crkva u Pruskoj morda sasvim propasti. Ali znade Bog, što smo propatili i jošte patimo gledeći velike jade, koji su tolike čestite i savjestne svećenike jur snašli, i koliko bismo željeli, da se ove biede samo na nas svale a na nijednoga od onih koji su nam povjereni. Ali to nam nedaje prava da proti dužnosti svoje sviesti uzradimo. Pače da se dogodi, što Bog sačuvaj, da crkva u naših dragih diecezah, gdje je odkad je kršćanstvo ovamo došlo tako krasno cvala, na štetu a morda i na propast mnogih duša bude opustošena: to je bolje da se dogodi tudjom krivnjom, dočim mi svojim imetkom i životom svjedočanstvo katoličkoj vjeri dajemo; nego-li da mi sami, kako nas nutkaju, pomažemo crkvu u njezinom najnutarnjijem biću rušiti, i da u tom sudjelujemo, gdje se njezina sloboda ništi, gdje se njezina vjera i njezin ustav izkrivljuje, i ona sama, pod varavim pridržajem izvanjske forme, polagano al sjegurno, po bitno nekatoličkih načelih i u nekatoličkom duhu pretvara.

Kristus, sin božji, nije utemeljio narodnih crkava, već je samo jednu crkvu za čitavo po njem odkupljeno čovječanstvo utemeljio, da sve ljude bez razlike narodnosti sjedini u jednoj vjeri i jednoj ljubavi. Kristus, sin božji, nije propoviedanje svojega nauka, dieljenje svojih sakramenata i upravu religioznoga i crkvenoga života povjerio svetovnim vlastodržcem, nego svojim apostolom i njihovim nasljednikom; te je za uzčuvanje jedinosti nad njih sve, kano najvišega pastira i biskupa, postavio sv. Petra, koj u svojem nasljedniku, papi, živе; za što nemože biti nitko katolik, van u živom jedinstvu s njim. Samo svetomu Petru i ostalim apostolom, i njihovim pravim nasljednikom dao je spasitelj za obstanak i napredak crkve potrebitu vlast i milost, i obećao svoju božansku pomoć sve dane do konca svieta.

Oni koji ove svete časti obnašaju, i njihovi pomoćnici, treba da, spremni svakčas odreći se zemaljštine, živu samo za Boga i svoju službu. Pravilo za njihovo djelovanje neima biti zapovied ili milost zemaljskih vlastodržaca, niti promjenljivo mnienje vremena, nego jedino nauk Kristov, vječne zasade istine, koju je on objavio i svojoj crkvi povjerio. To je nasa katolička vjera.

Usuprot novi crkveno-politički zakoni, tako u svojoj ukupnosti kako suvislosti, po cielom shvaćanju odnošaja izmedju crkve i države, na kom su osnovani, uništuju bitnost crkvenoga ustava, i Bogom odlučenu, te neobhodno nuždnu samostalnost katoličke crkve na njezinom, i to skroz i samo njezinom polju, te nju samu čine sasvim odvisnu od povremene svjetovne vlasti, od nazora, kakvi u ministerijih vladaju, i od stranačkih interesa, za kojimi idu većine političkih korporacija. Kako bi mogli katolički biskupi izvedenje takovih zakona pomagati, kako bi smjeli k tomu šutjeti? Kako se je moglo očekivati, da se oni takovu zakonodavstvu, koje se povrh toga s dosadanjim pravom složiti neda, neće oprieti po dužnosti i sviesti?

Ničim se neda tako bjelodano pokazati, da se državna vlast nesmije na takov način mašati u vlastnost crkve, kako tim, da je onomadne država čovjeka, koj nieče obćenito poznate zasade katoličke vjere, za katoličkoga biskupa priznala i potvrdila.

Tako zvani „starokatolicizam“ nije po svojem postanku i bitku ništa drugo, van načelno niekanje katoličke dogme o nepogrešivosti crkvenoga magisterija. Neradi se kod njega nipošto jedino, dà ni poglavito o vjeri na nepogrešivost svete stolice u naučanju istina vjere i morala — premda je svakako Petar i njegova apostolska stolica neuzkolebiva pećina istine, na kojoj je Kristus osnovao svoju crkvu — nego o tom se radi prije svega, je-li u katoličkoj crkvi o stvarih vjere ima odlučivati privatni sud pojedinca, ili pako živo od sv. duha vladano učiteljstvo (magisterium). Jer nemože ništa biti bjelodanije, nego da sva katolička crkva, glava i članovi, svi katolički biskupi cieloga svieta bez iznimke, i svi katolički puci vatikanski koncil kano sveobći i u istinu valjani koncil priznavaju, i po tom „starokatolicizam“ smatraju kano posvemašnu zabludu od načela katoličke religije i kano odmetnuće od katoličke crkve. U mjesto da uvaži ta fakta, te tako zvanim „starokatolikom“ ako hoće podieli pravo posebne vjerske družbe, potvrdjuje država uslied sada vladajućega shvaćanja, iz kojega su i svi-

Digitized by Google

banjski zakoni potekli, nazor „starokatolika“, kao da su oni još sveudilj članovi katoličke crkve, pače ona jednoga od njihovih uvodi kano „katoličkoga biskupa“ u našu crkvu. To ipak nije ništa drugo van formalan prenos protestantskih nazora i položaja u katoličku crkvu. Kakono po nazorih protestantskih u krilu protestantizma može biti i jest bitno različnih pravaca i vjeroizpoviesti, tako da se ima držati i u katoličkoj crkvi, u njoj da bude ne samo različnih vjeroizpoviesti, nego i po vjeri različnih biskupa, i morda još papa — kano nosilaca tih vjeroizpoviesti. Od kad je car Konstancij katoličkoj crkvi silom nametao arijanske biskupe, gdje se je igda poslie što takova dogodilo?

Doista kad nećemo, da takovu sustavu, koj takove plodove nosi, i takovu zakonodavstvu, koje sjekiru meće na korjen katoličke crkve, služimo, tad neradimo bez srca i duše naprama svećenikom i vjernikom nam povjerenim, nego mi samo ono činimo, što nam nalaže dužnost naše sviesti; ali srce nam puca gledeći strahoću opustošenja, koja se valja na našu svetu crkvu i na naš katolički puk.

Ta što bi nas drugo i moglo sklonuti, da najteže jade i nevolje, bez izgleda kakove ljudske pomoći, ponesemo, van sila sviesti, snaga naše vjere i neumoljiva dužnost? Jer čemu se imamo nadati? Gubitku našega imetka, zatvoru, morda i smrti prije vremena u zatvoru. A naše dobre u vjeri vjerne svećenike, što njih čeka? Gubitak njihovih služba, izagnanje iz njihovih općina, težke kazne i zatvori. Što će biti od našega katoličkoga puka, kad lišen svojih biskupa i svećenika nebude imao utjehe naše sv. religije? — Groza nas hvata, kad na to i pomislimo.

Pa su već opet novi crkvi neprijateljski zakoni pripravljeni i zemaljskomu zastupstvu u osnovi predloženi. Zakoni, kojim će biti nuždna posljedica: zagloba imovine katoličke crkve, suspendiranje kaptola — od kojih se očekuju čini, kakovih bez težke povrede sviesti činiti nemogu, i koji bi da se sasvim tim poduzmu, sobom bili nevaljani i ništetni — za tim podpuno dokinuće svake zakonite crkvene uprave, jednom riečju: uništenje svega bitnoga obstanka kat. crkve u Pruskoj.

Pa to da smo mi biskupi lahkoumno i griešno uzvitlali? Što bi nas, pitamo još jedared, moglo sklonuti na odluku od takova zamašaja, ako ne jedino vjera i sviest i jasno spoznanje naših dužnosti? Pa se ipak nije žapalo uztvrditi: častohlepje, pohlepa za gospodstvom, težnja za zemaljskom vlašću i neprijateljština proti državi i carstvu da nas nagoni tako raditi. Dragi kršćani, Vi znate, koli su nepravedne ove potvore. Težko da je ikad bilo vremena, kad su takova sumnjičenja proti biskupom i takove potvore bile toliko bez temelja i razloga, koliko danas. Doista ni nas, ni našega porugom i pogrdom prenaruženoga sv. otca nevuče častohlepje i želja za gospodstvom!

Ako smo mi vjernike opominjali, da u zastupničku kuću i carevinsko vieće biraju muževe, od kojih mogasmo očekivati, da će prava crkve i slobodu sviesti zastupati, to nije doista nikakvo nedopušteno miešanje u svjetovne stvari, nego dužno vršenje onih zakonitih povlasti, koje su nam još preostale na zaštitu našega prava. Mi neidemo za zemaljskimi ciljevi. Mi netražimo ništa drugo, nego da nam se dozvoli po našoj vjeri u miru živjeti. — Niti nas doista neprieči kakova oholija ili obiest podvrći se državnoj vlasti, gdje to god može biti bez grieha. „Oholi crkveni principi“ neobstoje van samo u glavi onih, koji nas tako zovu. Mi katolički biskupi prošli smo kroz školu gorka izkustva, i nije nam ni na kraj pameti, da krunu i državnu vlast ponizimo, već smo pače spremni, gdje se može, uvažiti i popustiti u duhu Onoga, koj je na sviet došao, da riečju i primjerom poniznost uči i donese mir. Ali mi nemožemo ništa činiti, ništa odobriti, ništa prešutjeti, što je proti našoj vjeri i našoj sviesti.

A sada, ljubezna braćo, dragi kršćani katolici, posluhnite još trostruku opomenu iz otčinskoga srca, jer morda naskoro nećemo Vam moći govoriti. Vi ste od nekada jedinstveno, čvrsto i vjerno stojali uz crkvu svoju, tvrdo se držeći episkopata i Petrove stiene. Za to Vam i ovaj put izričemo priznanje i zahvalnost u ime Isusa Krsta. Stojte i nadalje čvrsto u svojoj svetoj katoličkoj vjeri, u svojoj ljubavi i vjernosti naprama sv. crkvi! Patite i podnosite radje sve, nego-li da nju i njezin nauk i u čem zatajite.

Može doći na brzo vrieme, a za mnoge od Vas već je tu, gdje ćete Vi, častni svećenici Gospodnji, imati dokazati, da ste sbilja svećenici, svećenici koji ne samo da prinose otajstvenu žrtvu Novoga zakona, nego su i pripravni po uzoru svoga božanskoga učitelja i same sebe žrtvovati za istinu vjere i za slobodu crkve božje.

Mogu nastupiti vremena, gdje će postavljeni od duha svetoga zakoniti biskupi, ili njihovi od njih naredjeni namjestnici zapriečeni biti upravljati crkvom božjom. Pače mogu doći vremena, gdje će katoličke općine biti bez svećenika i bez božje službe. Dok Vam jošte, dragi

*

Digitized by Google

diecezani, bude sgode kod zakonita svećenika misu čuti i svete sakramente primati, činite to tim revnije uzprkos svakoj težkoći i protivštini. Od onakova pako svećenika, koj s Vašim biskupom i s najvišjim pastirom crkve neobći, bježte na daleko.

Ako budete bez Vaše krivnje lišeni sv. žrtve i sv. sakramenata, a ostanete tvrdi u vjeri, sve će Vam nadomjestiti milost božja. Utvrdjujte tada jedan drugoga u vjeri. Odgajajte i obučavajte tada, kršćanski roditelji, svoju djecu u kat. vjeri podvostručenom brižnošću, da vjerno uztraju u vjeri, i Vi kad prodje vrieme kušnje da se na nje uzmognete ogledati bez kajanja.

Naša druga opomena, dà naša izrična zapovied u ime Boga, našega Spasa, jest ova: nikakva nevolja, nikakva nepravda, koju morate podnositi, nesmije Vas nikada razpaliti griešnim gnjevom, nikada zavesti, da štovanje i dužnu pokornost naprama oblasti, i kršćansku ljubav naprama svim Vašim sugradjanom ma i najmanje povriedite. Pače izkažite se upravo sada prije svega, kako ste vjerni svojoj dužnosti; jer sada je nekako baš pravo vrieme, kad Vam valja pokazati činom, kako su nepravedne sve potvore i kako je nerazložna sumnja, da smo tobož rebeli i da neimamo domovine! Mi ćemo činom pokazati, koliko nam je iskreno i ozbiljno stalo do svih dužnosti naše sviesti, ne samo do dužnosti naprama Bogu i crkvi, nego i naprama državi i svjetovnoj oblasti. Tako treba, veli apostol, da oprovrgnemo potvore onih, koji nas grde, i radje nepravdu podnosimo, nego da ju činimo.

Napokon i to je naša posljednja i najvruća opomena: Pouzdajte se bez kolebanja u Boga, i metnite svu svoju nadu u molitvu. Utecite se u ovo vrieme, gdje nam neima u svietu nikakve pomoći, k božanskomu srcu Vašega Spasitelja, koj je sviet nadvladao a nas neostavlja; to je nepredobitna tvrdja, i uviek otvoreno utočište u svakoj potrebi. Ovomu božanskomu srcu, punu ljubavi i smilovanja, preporučamo, predajemo i posvećujemo mi sebe i sve našoj brigi povjerene duše sada i u svako vrieme, za vremenitost i vječnost.

Utecite se k materi milosrdja, i zazivajte moćni zagovor sve naše preobražene braće zavjetnika, koji stoje uz priestol božji, da se skrate dani tugovanja. Molite napose, da Bog, koj sve može, onim, koji nas i našu vjeru tako zlo shvaćaju, dade pravo spoznanje i njihova srca privrne na mir, da opet, kako su naši otci i mi sami u sretnije dane živjeli, uzmognemo u sjegurnosti i miru živjeti po našoj sv. vjeri.

Molite za gospodara naše zemlje, premilostivoga cara i kralja, i za našu dragu domovinu; molite za interese naše sv. crkve i njezine glave, sv. otca. Molite za sve biskupe i presbytere, napose pako za našega brata u zatvoru, prečastnoga gospodina nadbiskupa gnježanskoga i poznanjskoga, da ga milost božja tješi, jači, i na brzo oslobodi! Blagoslov svemogućega Boga, Otca i Sina i sv. Duha, dodji na sve Vas i ostani pri Vas u svako vrieme! Amen. U Veljači 1874.

Pavao nadbiskup kölnski, Henrik knezbiskup breslavski, Petar Josip b. limburžki, Vilim Emmanuel b. moguntski, Konrad b. padernbornski, Ivan b. kulmski, Matija b. trevirski, Ivan Henrik b. osnabrukski, Lothar b. od Leuke i. p. i., Filip b. ermelandski, Ivan Bernard b. münsterski, Vilim b. hildesheimski.

Okružnica biskupa djakovačkoga.

(Konac.)

Mi smo u predjašnjem broju izvili bez prekidanja cielu nit biskupova govora, i na nju vjerno i po redu nanizali sav ponajkrasniji biser zanositih i uzvišenih misli; a sad nam budi dopušteno dodati nekoliko svojih primjetaba, kojimi nesmieramo ništa drugo postići van to, da ona biskupska rieč bude što pozornije slušana, i što podpunije u životu izvedena.

Biskup govori na dva mjesta, kolika danas prieti pogibelj vjeri, crkvi i dosljedno svećenstvu. Žalibože da toga njeki još ni sada neshvaćaju, ili barem ničim nepokazuju da shvaćaju. Kad bo se pogibelj najavi, onda valjda nije vrieme za svećenika, da spava ili planduje il se bezbrižno zabavlja, već je tada vrieme radu. A oko čega ima biti taj rad? Najprije oko toga, da se sami na boj valjano spremimo. A kakovim da se naoružamo oružjem? Biskup jasno viče, „da je jedino oružje svećeniku: svet i neprikoran život, ljubav, čednost i revnost, osobito pako ljubav i milosrdje djelom ukazano.“ O tom dakle, i o tom svem moramo se prije svega brinuti. Naše svećenstvo odlikovalo se je u svako vrieme žarkim rodoljubjem, ono je za svoj narod donielo mnogo svakovrstnih žrtava; to su liepe krieposti i svatko ih pravedan cieni i hvali: sasvim tim se u svećenika ištu ponajprije svećeničke krieposti. „Kriepost svećenička divni je prizor pred Bogom i pred ljudmi“ kaže liepo i istinito biskup Strossmayer. a na prvo mjesto meće: „svet i neprikoran život.“ Tko našemu narodu dobro želi, taj želi da svaki gradjanin čini svoju dužnost, i da ju čini što sviestnije i radostnije; čim pako tko ima višju službu i prama tomu višju dužnost, tim se veća u njega pravedno traži savršenost. Država traži razumne, poštene, svomu zvanju skroz dorasle činovnike; isto se tako, i još više, od

Digitized by Google

svećenika traži najprije osobna vriednost i vrstnoća. Isus Gospodin je rekao: „Vi ste sol zemlje“, no je odmah i dodao: „ako-li ta sol postane neslana, za ništa nije, van da se izbaci i da ju pogaze ljudi.“ Ako ikada, to sjegurno sada imamo razloga o toj istini svi razmišljati, veliki i maleni.

Neprijatelji su, veli biskup, radeni kako nikada, da nam otmu svetu baštinu, našu vjeru, i za to proti njim traži „osobitu revnost i radinost svećeničku.“ To je naravno, samo je čudo, ako ima morda svećenika, koji se dadu i od neprijatelja zasramiti ili neimaju srca, da se odvažno posla primu. Šta ćekamo? pogibelj neće sama sobom postati manja nego veća, ako se budemo morda samo snebivali i ruke sklapali! Demoralizacija strašno preotimlje mah; ljudi već neimaju ni straha od Boga ni stida od ljudi, tako se diže vika. Ali čini-li se sve, da se zlo ograniči? Ili ćemo se pače početi tužiti kano oni sluge u evangjelju, da je neprijatelj kukolj posijao, dok su oni spali!

Svatko zna, šta mu je raditi; biskup napose dvoje na srce meće: izpoviedanje i prodikanje. Obadvoje se na mnogo miesta nečini onako, kako bi valjalo. Tako zvani konkursi često su više na štetu nego-li na korist dobroj izpoviedi. Što se pako prodikanja tiče, ima ih, koji kano da ni neslute važnost i uzvišenost te funkcije. Doista je liepo vršiti gostoljubivost, kako to i biskup u našega svećenstva hvali; još je ljepše nahraniti siromaka, pače za njega ako uztreba prosjačiti, kako to uči isti biskup, no najljepše je slieditи našega spasitelja, koj je u pustinji, smilovav se puku, koj biaše ko ovce bez pastira, najprije mnogo prodikao, a onda ga tjelesnom hranom nahranio. Po tom su primjeru i apostoli mogli reći: „Nije pravo, da ostavimo rieč božju (prodikanje) te služimo stolovom.“ Ako se je živim, revnim, apostolskim prodikanjem žive rieči božje vjera razširila: tko zna, da-li se danas, barem u mnogih gradovih i selih, samo za to nevjera neširi, što se rieč božja nikako ili barem ne kako bi valjalo prodiče?!

Ali su težke dužnosti svećeničke! To je nedvojbeno, i za to je rekao Gospodin učenikom: da će ostati kod njih sve dane do konca vjekova. Apostoli su sjegurno svi imali svetoga duha, pak je ipak Gospodin ne samo Petra postavio, da kriepi braću svoju, nego je pače potaknuo najmladjega apostola Pavla, da se je usudio prigovoriti jedared samomu Petru i izpraviti njegovo ne korektno postupanje. Timotej biaše bez dvojbe vriedan, mudar, raden, kojega Pavao toliko hvali te veli, da mu (Pavln) nijedan učenik nije toliko srodan koliko baš Timotej; pa ipak nije držao za suvišno opominjat ga i poticati svojimi poslanicami. Koliko više treba da biskupi opominju i potiču svoje svećenstvo! Nego i svećenici treba da opominju, tješe, kriepe jedan drugoga, tim više kad sv. Pavao traži to od svih kršćana, da se medju sobom utvrdjuju i tako zajedno spase. Za bratsku opomenu i utvrdu sgodni su sastanci kotarskoga svećenstva, što se zovu korone.

Biskup Strossmayer tuži se na korone svoga svećenstva, da neodgovaraju kako bi trebalo svojoj svrsi. „Glavna je, veli, svrha korona, da se o tom vieća i zaključki čine, kako bi se uspješnije propoviedalo, izpoviedalo i ostali posli svetoga našega zvanja obavljali; kako bi se ovaj ili onaj grieh i mane našega puka izkorjenile; kako bi se mladež školom čim bolje koristila itd.“ Zadaća je koronam sbilja znamenita, pa ako morda nisu, a ono se neka gleda, kako da budu toj zadaći bolje odgovarale. Čuje se i u zagrebačkoj nadbiskupiji, da je malena ili nikakova korist od korona. Toga radi su i tražili njeki kotari, da se nedrže nego samo jedanput na godinu; pa na takovu molbu nadbiskupski je konsistorij — pristao. Mi bismo razumjeli, da se je mjesto toga što drugo, morda shodnije, naredilo; ovako nerazumimo! Neznamo bo, za što bi se samo svećenički sastanci imali smatrati nepotrebnimi ili bezkoristnimi, dočim vidimo u svietu, da ljudi za svakojake svrhe sastanke drže. U zemljah gdje ima više katoličkoga duha nego-li kod nas, kao n. p. u Pruskoj, ali i u Cislajtaniji dižu se katolička družtva od laika za interese katoličke vjere i crkve, a kod nas da se za takove interese više nesastaju ni svećenici! premda baš kod nas oni interesi krasno nestoje. U djakovačkoj diecezi misli se o tom drugačije; ondje se drži korona po starom običaju dva puta na godinu, osim toga obećaje biskup, da će držati diecezansku synodu, čim to samo okolnosti dopustile budu. Neka se svećenički sastanci samo drže u pravom crkvenom duhu, onda ih jamačno neće nitko držati za suvišne. Ako ima morda svećenika, koji misle, da jim u njihovu poslu i zvanju netreba nikakve podpore od strane svoje braće, pa toga radi morda pod kojekakvimi izlikami nedolaze na korone, takovim možemo slobodno reći, da ili nemare za svoje zvanje ili ga nerazumiju. Kad bi samo pogledali u apostola Pavla, naučili bi, da je crkva Isukrstova živo tielo, na kom nemože jedno udo drugomu reći: ja te netrebam. (1. Kor. 12, 21.)

Biskup Strossmayer nagovarajući na darežljivost, najprije ište, da svećenici u svojih tražbinah nebudu preveć strogi. Nemože se ni nježnije ni opet jače o tom govoriti, nego što to biskup čini. Mi bismo se usudili samo to dodati, — a na to nas ovlaštuju primjeri i današnjega vremena — neka svećenici nastoje tako svoju službu obavljati, da puk skroz uvidi, kako je njihova služba zanj pravo dobročinstvo, onda mu neće jamačno težko biti dati svećeniku što ga ide. Nadalje uči biskup, da treba lienost ukoriti, iz koje se često izleže bieda u puku, koja onda pada na teret drugim koji rade. Tu nam na pamet pada jedno krasno mjesto u listu sv. Pavla 2. na Solunjane 3, 10—13. „Kad veli, biasmo u vas, ovo vam zapoviedasmo, ako tko neće da radi, da i nejede. Jer čujemo, da neki neuredno živu medju vami ništa neradeći, van čega netreba. Takovim zapoviedamo

Digitized by Google

i opominjemo ih u Gospodu našem Isusu Kristu. da u miru radeći svoj kruh jedu (t. j. svoju muku, a ne tudju). A vam, braćo, da nedotuži dobro činiti.“ Ovaj nauk sbilja treba naučati, jer se žalibože čuje, da ima miesta, gdje puk voli biedno živjeti, nego si što pošteno zaslužiti.

Govoreć o darežljivosti daje biskup svomu svećenstvu glede oporuke opomenu, koju ćemo na prosto ovamo prenieti, neusudjujući se išta dodati, da kako nepovredimo onu divnu nježnost, kojom biskup govori. „Dopustite, veli, braćo, da ovdje jednu opomenu privežem. Svakomu je slobodno ob oporuci svoje mnienje imati. Ja što se mene tiče, mnijem: da valja svaki dan svoju oporuku činiti u djelih svojih. Svaki dan ima dost svojih nuždа i nevolja, kojim nam je doskočiti, a domovina i narod nam je u svakom obziru oskudan te izčekuje od nas svaki dan pomoći svoje. Neznamo dana ni časa, kada će nam gospodin pokucati na vratih, dobro je dakle, da smo svaki dan u svakom obziru spremni. Veća je zasluga za živih nas odreći se izlišnosti naše, nego tada, kada se svega i onako odreći moramo. To su načela, koja sveti i točni svećenici sliede. Njihove su oporuke svete, kao što jim je život bio svet. U njih živi sveta uspomena ne samo njihova imena, nego i slava i preporuka svetoga zvanja svećeničkoga. Takovih smo hvala Bogu oporuka i u nas doživili, ter smo ih putem „Glasnika“ primjera radi priobćili, što ćemo i u dojduće činiti. Na svaki pako način, imao svećenik ma kakovo mnienje ob oporuci, paziti mu je dobro, da poleg gorke možebit uspomene na život prošli, posljedni barem čas života ostane častan i utješljiv. Ako nam život možebit i nije bio uzoran, gledajmo barem, da nam smrt bude blažena. U tom pravcu, kako rekoh, valja na oporuku svoju paziti, da se nedogadja, da pred potomstvom vlastitom svojom rukom nepotvrdimo težke ukore života našega, i da povoda nedamo, da se u nami i po nami ime gospodnje i sveto zvanje naše grdi.“

Biskupu Strossmayeru dolikuje govoriti o darežljivosti, kako malo komu. Sav naš narod pozna i cieni njegova velika dobročinstva. Što on tajno dobra tvori, to sám Bog sve znade i nagradit će mu; što je pako prodrlo u javnost, jer se po svojoj naravi sakriti neda, za to će mu narod viekom morati biti zahvalan. Jedno je ipak djelo, pače divan spomenik pobožnosti i darežljivosti, koj mislimo ovaj put napose spomenuti; komu se i danas mnogi čude, no će se i više diviti potomstvo. U vrieme kad ljudi za vjeru malo kod nas mare, kad se drugdje dižu veliki spomenici Mammonu, ili Martu, ili bogu, koga Državom zovu, diže biskup Strossmayer, pače je već podignuo hram Bogu trojednomu, kakvi su se gradili samo u vremena žive vjere, za koju se može kazati slovom: da je gore prenosila.

Takov je muž vriedan, da ga svi slušamo, kad nauča kršćansku darežljivost, i porabu crkvene imovine u duhu Isusovu!

Na uvaženje častnoj braći duhovnim pastirom.

Iz izvještaja odbora sv. jeronimskoga družtva za g. 1873. mogao je svatko opaziti utješiv nu ipak ne tolik napredak družtva, kolik bi se dao očekivati od poznatoga i hvaljenoga rodoljubja našega svećenstva. Jer pokraj svega toga, što družtvo kamatami od liepe glavnice razpolaže, nisu one ipak dovoljne, da se troškovi tiskarski ma samo od trih knjižica namire; i da nije bilo prošlog ljeta zamašne podpore od preko 2000 for. našega velikoga mecenata, to zbilja ne bi družtvo moglo bilo ni ona tri krasna dielca izdati.

Da se nedostatku novčanih sredstva za izdavanje pučkih knjiga doskoči, uvelo se g. 1872. godišnjih članova sa prinosom 50 nov. i takovih je iste godine bilo do 2000. Nu čim se povisio prinos na 1 fr. za g. 1873., to je i broj godišnjih članova spao na 356; što je svakako žalostan nu očevidan nazadak.

Toliko ogromnu nazadku nemogu uzroka viditi u prinosu, jer se manji doista osjeći nemože; a uvrjeda bi bila, da ga tražim u nedovoljnoj požrtvovnosti našega svećenstva, kojom se ono vazda odlikovalo. Ja nazirem uzrok tomu samo u neshodnu i nepriličnu prisakupljanju godišnjih članova, i prinosa njihovih. Zato će mi štovana braća oprostiti, reknem-li koju u tom pogledu.

Puk naš kako je još slabo vičan čitanju, a uz to i slabo razpolaže novcem, težko se da sklonuti na prinose novčane, a navlastito na stvari kojih ne vidi, i kojih koristi shvatiti na prvi mah nemože. Osim toga često ošišan od sebičnjaka i odviše je nepovjerljiv. On se najvoli držati svoga pririečja: iz ruke u ruku.

Tomu svemu evo lieka i jednostavnog načina, koj i meni s najboljim uspjehom rabi: predujmi vas svaki iz ljubavi prema dragomu svomu puku godimice toliko forinti za godišnje članove, koliko misliš, da će dostati za čitajuće tvoje župno občinstvo, i koliko ćeš knjiga u svojoj župi razpačati moći. Ponudiš-li čovjeka našega knjigom u ruci, rado će ju uzeti, ali neće svaki gotovim i platiti moći; toga i netraži, ta sigurno će ti on drugim načinom platiti; on će ti to drage volje odslužiti ručnim djelom na polju, vinogradu il' vrtu, ili što drugo na ime primljene knjižice dati, pak nemaš nikakva kvara, do kratka prijateljskoga pričeka. Nu i bilo, da koju knjižicu poklonimo. zar nismo takve žrtve dužni doprinositi?

U Hrvatskoj i Slavoniji sa pećuvskom biskupijom imade ukupno 592 župe katoličke. Stavimo da će od ovih računajuć na požrtvovno rodoljubje našega svećentsva samo 200 župnika predujmiti godimice za svoj puk svoticu od 10 fr. a 200 njih samo po 5 fr.: evo nam godišnje podpore sv. jeronimskomu družtvu 3000 fr. pak je obezbiedjeno od brige i nazadka. A za ostale 192 župe recimo, da nemogu nikakvih žrtava doprinositi, ili da ih još netrebaju.

Molim častna braćo! neka nas svaki metne ruku na srce pak ozbiljno pomisli: nismo-li mogući tako ma-

Digitized by Google

lenu žrtvu na pomenuti način doprinositi za svoj puk, ma nas još toliko oda svih strana natezali, samo ako odlučno hoćemo! Možemo doista, tu nam treba jedino požrtvovne ljubavi, treba nam malo više štedljivosti i mára u gospodarstvu. Jer, mogu-li ja u mojoj malenoj župi razpačati medju narod gore pokazanim načinom preko 30 k. danice, a po 18 komada od ostalih knjiga, to neuvidjam razloga, zašto nebi mogao to učiniti i svaki drugi, dapače većina i u većoj mjeri prema većemu svomu dohodku, samo kada ima odlučne volje.

Naš puk nikomu tolike ljubavi i prijateljske usluge nečini, kao što svomu dobromu popu; nije-li dakle pravedno, da mu njegov pastir ljubav ljubavju vraća? A čim će mu to koristnije dokazati nego, pokloni-li mu, obdari-li ga svake godine kojom dobrom knjižicom. Malene nam doista koristi od školâ. ne bude-li se mladićem izišavšim iz škole i vrstnim jur muževom podavalo dobrih knjiga.

„Doista, duhovni pastiri dužni su nada sve druge starati se za pravi napredak izručenoga im puka. Hulje bez vjere i poštenja mame na svaki način bezazleni puk, da ga predobiju za svoje opake namjere. Putuješ-li morem ili kopnom, dodješ-li u krčmu ili na kojinobud sastanak, svudar se namjeriš na koga toga, koji ti povieda svoje sumnje o vjeri, ili uprav gleda i nastoji kako da ti i najposljednju iskru Duha svetoga u sreu ugasi. Sada dakle treba i puku veće nauka, nego-li u prijašnje vrieme, i to nauka zdrava i temeljita, da uzmog bude i sám braniti vjeru častnih svojih otaca od hudobnih napastnika i zavednika. Širimo tad svakovrstne dobre knjige u puku, prinosimo rad i novčane žrtve, búdimo i bodrimo i puk na takve žrtve“ i t. d. Tako „Naša Sloga“ veseleći se opisu života „Svetaca božjih“ — u svom ljetošnjem 2. broju — preporuča duhovnim pastirom sv. jeronimsko družtvo.

Ako je tako, o čem sumnjati nemožemo, to je nada sve treba, da mi častna braćo! tvorom pokažemo, da dokažemo požrtvovnošću svoje istinito rodoljubje, te da zadovoljavamo kao pravi duhovni pastiri i u tom obziru svojoj dužnosti.

Pouzdajem se u Boga i poznato rodoljubje našega svećenstva, da će se naći nas do konca mjeseca Travnja 200 župnika, koji će sa 10 fr. predujmom podpisati, a drugih opeta 200 sa 5 fr., pak nam eto liepa dara puku k godini 1875. U ime Božje odlučimo se na taj najuharniji rad po narod naš!

Veleč. g. podjašprišti, kao načelnici svojih kotarana, jamačno će prvi podpise takove činiti, i od svojih sukotarana svake godine revno sabirati prinose.

Na dolnjoj Zelini. *Dragutin Stražimir*, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Dne 2. o. m. obslužene su u prvostolnoj crkvi za Nj. Veličanstvo njekoć cara i kralja Franju I. svečane zadušnice, kojim su pribivale sve oblasti, na čelu jim svietli ban Ivan Mažuranić.

— Njeg. Veličanstvo izvoljelo je na novo izabranoga predsjednika jugoslavenske akademije znanosti presviet. g. Franju Račkoga kano takova premilostivo potvrditi.

Biograd. Novine odavle javljaju, da se sjedinjeni biskup Rafael trudi maćedonske bugare obratiti na katolicizam. U to ime misli u Carigradu utemeljiti dva lista.

Ljubljana. Odbor katoličko političkoga družtva poslao je kranjskomu zastupniku na državnom saboru, grofu Barba-tu, sljedeću resoluciju, da ju priobći u saboru: „S obzirom, što se zakonske vjerske osnove, državnomu saboru na dalje razpravljanje predložene, upravce protive božjemu pravu, koje je bitna svojina crkve katoličke kano zavoda Isusova na temelju ustava, koj joj je dao sam božanski spasitelj, te se timi osnovami činom niječe crkva katolička kano po božjoj naredbi utemeljeni zavod; s obzirom, što su te osnove u opreci s članci 14. i 15. temeljnoga državnoga zakona od 21. Prosinca 1867.; na dalje s obzirom, što upitne osnove u sebi nose klicu za bolno uznemirivanje savjesti, za rušenje sloge i mira medju državljani, čim se nemože promicati obćenito blagostanje u zemlji: misli katoličko političko družtvo u Ljubljani, da je dužno izjaviti: Predložene vjerske zakonske osnove moraju se i s gledišta nauka katoličke vjere i s gledišta temeljnoga državnoga zakona priznati kano neopravdano presizanje u posvećeno područje katoličke crkve, a ne manje s gledišta austrijskoga patriotizma kano sažaljenja vriedno, javnomu miru pogibeljno vriedjanje savjesti i vjerske slobode; s toga ako bi one bez pitanja i sporazumljenja pravo na to imajuće crkvene oblasti zadobile zakonsku moć, nebi mogle vjernoga katoličkoga kršćanina u savjesti vezati.“

Münster. 23. Veljače imala se je zaplieniti pokretnina monastirskoga biskupa. „Bezbrojna svjetina, opisuje taj prizor „Westphäl. Merkur“, sakupila se je rano u jutro pred biskupskim stanom, jer je bio glas, da će se u 9. sati biskupove stvari premiti u predvorje prizivnoga sudišta, da se ondje u 11. sati putem dražbe prodadu. Ali svjetina je čekala uzalud, jer auktionator nije mogao dobiti ljudi, koji bi stvari htjeli premiti. Premda su se već prije 9. sati trudili, dobiti dovoljan broj služnika za premanje biskupovih stvari, nemogoše niti jednoga na to nagovoriti. Neznajući što ima činiti, stajaše pred stanom biskupovim auktionator, a za njim smijuća se svjetina. Napokon dotjeraju dva policaja dva služnika, da odnesu barem neke stvari. Služnici svuku kaputе i za nekoliko časova pokažu se s jednim stolom i nekoliko stolaca na trgu pred stanom biskupovim. Ali u to stupe pred služnike njihove žene, rekoše im, zar hoće od vjere svoje odpasti i drugu prigrliti. Služnici ostave

Digitized by Google

stvari na ulici, obuku svoje kaputе te se udalje, dočim je svjetina za njimi vikala: živili, hurrah! Nije bilo druge, auktionator se je morao potruditi k biskupu te mu javiti, da je okružni sud dražbu odgodio. — Tako rade pravi katolici.

Rim. Kardinalski kolegij pretrpio je u kratko vrieme dva težka udarca. 15. Veljače umre istom imenovani kardinal, glasoviti kanonista P. Kamilo Tarquini, a 24. generalni prefekt „de propaganda fide“ kardinal Barnabo.

Poznanj. Okrutnost njemačka zadala je nov i težak udarac biskupiji poznanjskoj. Bivši najme tamošnje sjemenište zatvoreno, otide više poznanjskih bogoslova na sveučilište u Insbruk, gdje ih nekoliko od milostinjâ katoličkoga svećenstva — i naše se je častno svećenstvo liepo odazvalo — žive i bogoslovne nauke posjećuje. To je došlo do ušiju ministru nastave, Falku, i on brže bolje napiši oberpresidentu poznanjskomu, Günstheru, naredbu, da insbručko sveučilište „i što se tiče načina življenja tamošnjih slušatelja, i što se tiče načina, sadržaja i tendencijâ predavanja“ nije takovo, da bi moglo nadomjestiti propisani studij na kojem njemačkom državnom sveučilištu, i da zato bogoslovi, koji u Insbruku uče, nemogu biti u Njemačkoj namješćeni. Dakako pruska ministarska naredba od 5. Ožujka 1861. glasi posve drugče, ona veli, da se pruskim učenikom na četiriju austrijskih sveučilištih: bečkom, pražkom, gradačkom i insbručkom sprovedeno vrieme ima uračunati u propisani triennium ili quadriennium. Ta naredba jošte nije opozvana, ali što si Falk tare glavu za prijašnje ministarske naredbe, kada valja udariti po katoličkoj crkvi!

Berlin. U predzadnjem broju donieli smo točno izvješće o vjerskih meetingih u Englezkoj, o onih komedijah 27. Siečnja u St. James Hallu i Exeter Hallu i o veličanstvenom meetingu 6. Veljače. Zanimati će naše štioce, da je njemački car Vilim 18. Veljače poslao lordu Russelu, koj je imao predsiedati protukatoličkim meetingom, zahvalni list. Mi ga priobćujemo bez opazke, sám se najbolje komentira. List glasi: „Dobio sam vaš list od 28. Siečnja sa resolucijami velikoga (!) meetinga u Londonu, kano što i izvješće moga poslanika o njem. Iskreno vam zahvaljujem, što mi priobćiste i vašu dobru volju posvjedočiste. Moja je dužnost, biti vodjom moga naroda u boju, koj su u prijašnje vrieme kroz stoljeća vodili njemački carevi proti sili, čije gospodstvo u nijednoj zemlji na svietu nije se moglo složiti s srećom i slobodom narodâ; proti sili, koja bi, da zavlada, ne samo u Njemačkoj u pogibelj dovela plodove reformacije: slobodu sviesti i ugled zakona. Ja prihvaćam dakle nametnuti mi boj, vršeći moje kraljevske dužnosti, i pouzdajući se u Boga, u koga upiremo pogled, da nam pomogne k pobjedi; ali zajedno u dnhu obzirnosti prama vjeri drugih i u duhu blagosti evangjeoske, koju su moji predšastnici utisnuli zakonom i upravi mojih zemalja. Najnovije mjere moje vlade neprieče katoličku crkvu ili slobodno vršenje vjere njezinih privrženika; oni daju samo neodvisnosti zakonodavstva neka onih jamstva, koja davno druge zemlje posjeduju, koja je i Pruska nekoć imala, a da ih nije rimska crkva smatrala, da se nemogu spojiti s slobodnim vršenjem njezine religije. Ja sam unapred bio siguran — a drago mi je, što mi je vaš list dokazom — da mi u tom boju neće manjkati simpatije englezkoga naroda, s kojim je moj narod i moja kraljevska kuća uspomenom mnogih i častnih od vremenâ Vilima oranskoga vedenih ratova spojena. Molim vas, priobćite moj list s mojom najsrdačnijom zahvalom onim, koji su resolucije podpisali!“

Švicarska. Ovdje je jur došlo do toga, da se katolici moraju sakrivati, ako hoće vjeru svoju izpoviedati. Budući katolički svećenici protjerani iz Jure, izdao je biskup Lachat vjernikom svojim sljedeće naredbe: 1. u pograničnih općinah imaju vjernici polaziti službu božju u susjednoj zemlji (Francezkoj), i koliko je moguće duhovnu službu od tamošnjih svećenika primati. 2. u nutrnjih općinah, ako nijedan katolički svećenik tamo stanovati nesmije, imaju se vjernici u opredieljeno vrieme sastajati u provizorne prostorije i ondje se moliti Bogu. Takove sastanke ravnaju predsjednici katoličkih družtva (dakle laici). U ostalom mogu i laici dieliti kršćenje. Ženidbe imaju se odgoditi, ili se mora potražiti rimskokatolički svećenik, da vjenča. Koji su na smrtnoj postelji zadovoljavaju dužnosti savjesti, ako uzbude u sebi savršeno pokajanje. U slučaju smrti ima se zahtievati civilni pogreb, državni se pop nesmije zvati. U nijednom slučaju nesmiju se zvati izobćeni svećenici, jer oni neimaju vlasti, dieliti sakramente.

Ostrovo. 27. Veljače istom priposlana je nadbiskupu Ledochowskomu naredba gnězdanskoga okružnoga suda od 13. Prosinca 1873., usljed koje je on skoro već prije mjesec dana zatvoren. Ona glasi, da se nadbiskup radi neplaćene svote od 8000 talira odsudjuje na godinu dana zatvora. — No nadbiskup nosi već globu do skoro 30.000 talira, slieditiće dakle nove osude.

Književstvo. Skorih dana izišla je u Kraljevici knjižica $5\frac{1}{2}$ araka jaka „Dobro i zlo“ s taljanskoga preveo Ivan Fiamin. Stoji broširana 35 novč. Knjižica je liepa čitati i poučna.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: U utemeljitelje: Baronica Albertina Unukić u Osieku. U člane II. reda: Fabečić Ivan gradjanin u Zagrebu. Janušić Hinko prevendar u Zagrebu. Javorović Josip podvornik zem. vlade u Zagrebu. Friš Andrija administrator u staroj Gradiški promaknuo se iz III. reda u II. red. U čl. III. reda: Pavliček Ignat kapelan u Veći. Učiona u Štefanju u županiji belovarskoj. o. Nedjeljko Tolić profesor u Kreševu u Bosni. Veselo družtvo u Oborovu darovalo 4 for.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 11.] U Četvrtak, 12. Ožujka 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Nadbiskup Ledochowski.

Svi njemački biskupi zavriedili su postati konfesori, a poznanjskoga nadbiskupa zapala je osobita milost, da bude prvi mučenik u progonu, koj je planuo proti katoličkoj crkvi u Njemačkoj pod carem Vilimom. Kano što su nekoć kršćani marljivo bilježili crte iz života onih izabranika, koji su bili vriedni za svetu vjeru trpiti, da ih predaju potomstvu: tako ćemo i mi povaditi znamenitije crte iz života prvoga mučenika u njemačkom progonstvu, nadbiskupa Ledochowskoga. Stari su kršćani tako štovali i ljubili mučenike za vjeru Isusovu, da su se scienili srećnimi, ako su mogli dobiti i najneznatniju stvarcu, koja ih je na njih sjećala; zato se i mi nadamo, da ćemo ugoditi našim štiocem, ako im pripovjedimo o Ledochowskom, mučeniku u tamnici u Ostrovu.

Miečislav Ivan Halka, grof Ledochowski rodio se je 29. Listopada 1823. u Klimuntovu, u sandomirskoj biskupiji, u lublinskom okružju kraljestva poljskoga. Njegova obitelj stanovaše na dobru Ledochow, odkuda mu ime Ledochowski. Kano mladić posjećao je najprije gimnazij u Radowu, poslje u Varšavi. Rano već ućutio je u sebi želju, posvetiti se svećeničkomu staležu, pak je zato stupio u sjemenište „k svetomu križu“, koje su ravnali lazariste. Pripravivši se na svećenički stalež u Varšavi, a želeći u bogoslovnih se znanostih bolje usavršiti, kako je bio još vrlo mlad, otide u Rim, gdje je primljen u plemićki kolegij (collegium nobilium). Njegova pobožna mati pratila ga je sama u sveti grad. Tu se je mladi bogoslovac vanrednom marljivošću zadubio u bogoslovne znanosti. Latinski govori lahko i liepo, da će mu u tom jedva biti premca u svoj Njemačkoj. Osim latinskoga i svoga materinskoga, poljskoga, jezika, govori on posve dobro taljanski i francezki. Njemački se je učio kano mladić u Beču. Tadanjemu papi Grguru XVI. bješe grof Miečislav višeput predstavljen te se je papa vrlo zanimao za mladoga Poljaka. Osobito se je za njega zauzimao papin državni sekretar, kardinal Lambruschini.

13. Lipnja 1845. primi, nenavršivši još 22. godinu, svete redove. Godinu dana kašnje zasjedne sadašnji papa Pio IX. papinsku stolicu. Miečislav mu je vrlo omilio, te ga je Pio IX. skoro imenovao svojim domaćim prelatom i apostolskim protonotarom. Kašnje posla ga papa kano auditora k nunciaturi u Lisabon, gdje je stajao po boku papinskomu internunciju msgru Kamilu de Pietro, nadbiskupu i. p. Kano auditor umio si je steći ne samo naklonost nuncijevu, nego i veliko štovanje i ljubav portugižana. De Pietro bude imenovan kardinalom, ali je i kano takov zadržao neko vrieme svoje mjesto u Lisabonu, a s njim je ostao i grof Ledochowski, koj je tako imao priliku pod nadzorom vještoga kardinala steći si veliku okretnost i pripraviti se, da zauzme samostalno diplomatičko mjesto.

1856. imenova papa grofa Ledochowskoga, do onda auditora kod nunciature u Lisabonu, apostolskim delegatom za južno-američku republiku Kolumbiju ili Novu Granadu. On odplovi dakle u južnu Ameriku, kano što nekoć grof Mastai (Pio IX.) u Chili. Nastanio se je u glavnom gradu Bogota. Kad je on došao u Kolumbiju, življahu kler i katolička vlada u liepom sporazumku; na veliku radost glavnoga grada pozvani su onamo jezuite. No do skora bukne jedna onih revolucija, kakove su toli često u južnoj Americi, tajnimi družtvi posve podrovanoj. Novi predsjednik republike, Masquera, ne samo je protjerao apostolskoga delegata i

Digitized by Google

jezuite, nego je i proti domaćim biskupom upotrebljavao silu. Grof Ledochowski uloži prosvjed proti takovu postupanju te se povrati u Rim.

Sveti otac bijaše s djelovanjem njegovim čisto zadovoljan te ga je podignuo na nadbiskupsku čast s naslovom nadbiskupa tebanskoga i. p. Prekonisacija bijaše 30. Rujna a konsekracija 3. Studenoga 1861. Zatim ga imenova papa nuncijem u Belgiji, pošto je to mjesto premješćenjem msgra Gonelle bilo izpražnjeno.

U Ožujku 1865. umre nadbiskup gnězdnopoznanjski Lav Przeluski. Porazumivši se prije s apostolskom stolicom i pruskom vladom, izabraše prisutni članovi obiju kaptola u Gnězdnu 16. Prosinca jednoglasno nuncija u Bruselju, grofa Miečislava Ledochowskoga nadbiskupom gnězdno-poznanjskim. Izbor bude odmah priobćen u stolnoj crkvi sabranu puku, a poznanjski vrhovni predsjednik, koj je fungirao kano kraljevski komisar, izreče odmah previšnje priznanje. Bivši izabran poznanjskim nadbiskupom, putovaše Ledochowski u Siečnju 1866. u Rim, gdje je ostao do Ožujka. Na razstanku dao mu je Pio IX. za uspomenu zlatni lanac i križ, koj je nekoć nosio turinski nadbiskup Franzoni, prva žrtva u nesrećnoj taljanskoj revoluciji, koj je prvi braneći odvažno svoje stado, od revolucionarnoga Piemonta poslan u progonstvo. Katolici svega svieta bjehu taj lanac s križem poklonili turinskomu nadbiskupu, a kad je on u progonstvu umro, preda ga obitelj toga odvažnoga pastira svetomu otcu. Je-li slučaj samo, što je Pio IX. poklonio lanac i križ junaka Franzonia prvomu mučeniku u njemačkom progonstvu, da resi njegove junačke grudi?

Dolazak u Poznanj bijaše svečan i radostan. Novi nadbiskup učinio je svigdje najbolji utisak. Već u Berlinu vrlo je zanimala njegova krasna osoba i boravljenjem u kneževskih dvorovih pribavljena ugladjenost. Jedan bijaše svigdje o njem glas: „taj je rodjen za biskupa.“ U oštro izraženih potezih njegova lica vidi se moralna ozbiljnost, te će svatko, ako ga i nepozna bliže, reći, da je ona plod iskrene pobožnosti i stroge asceze; ali ta ozbiljnost spojena je s izvanrednom blagošću. S velikom revnošću uzeo je Ledochowski u ruke upravu svojih dviju velikih biskupija: gnězdanske i poznanjske. On je uveo dekanatske kongregacije, sakupio je najme svake godine sve dekane oko sebe, da se s njimi dogovara o vjerskih poslovih. Da promakne crkveni život u svojem kleru, uveo je na više miesta svojih biskupija svake godine duhovna vježbanja za svećenike, koja su davali jezuite iz Šrima. Kanoničke vizite držao je nadbiskup sam. Narod, koj se je iz prva držao nekako na stranu pred visokim nadpastirom, počeo se je s sinovskim pouzdanjem približavati svomu duhovnomu otcu. Revnomu nadbiskupu bijaše osobito na srcu, da si za buduće uzgoji valjan kler. S toga je on s očinskom upravo brigom nastojao oko svojih dvaju sjemeništa u Gnězdnu i Poznanju: u njih bijaše uvjek njegova misao, on ih je u istinu smatrao, kako to liepo veli sabor tridentski, zjenicom oka svojega. Budući pako da ga je naučilo izkustvo, da se mladež, prije nego stupi u sjemenište, u državnih zavodih redovito neuzgaja u pravom duhu, s toga je on gradio i razširivao konvikte u mjestih, gdje obstoje gimnazije. I samostanski život pod njim je liepo napredovao. Jezuitski kolegij u Šrimu postajaše uvjek puniji, dok ga neizprazni novi zakon proti jezuitom. Nego ženski redovi i kongregacije osobito su se pod njim podigle. Uršulinke kano što i gospoje presvetoga srca Isusova, budući im zavodi prepunjeni, moraše se preseliti u veće zgrade, koje im je podignulo veledušje poljskih magnata. No posljednje morale su dieliti udes jezuita. A da se bačeno dobro sjeme u prkos buram i olujam liepo razvije i da ga tako lako neuguši kukolj, naredio je Ledochowski periodično obdržavanje pučkih misija. U nadbiskupiji gnězdanskoj imaju se po njegvoj naredbi svakih osam godina, a u nadbiskupiji poznanjskoj svakih deset godina držati pučke misije po svih župah. Ovakove misije bile su onda žgodna prilika, da se uvode, ili ako su već bila uvedena, oživljuju družtva umjerenosti. U obće brinuo se je nadbiskup Ledochowski kano budan pastir, da na put stane svakomu zlu, koje bi od kojegod strane htjelo doći u njegovo stado. To pokazuju njegove krasne pastirske poslanice i druge naredbe za kler. Napose odgovarao je često od zle prese, a duhovnikom je napose i najstrože zabranio primati u čitaonice, koje je inače preporučao i podupirao, knjige od duhovne oblasti neodobrene. Tako je taj umni i gorljivi biskup shvatio svoju pastirsku dužnost. Ali on je i doživio plodove svojih truda. Kler, za koga se je on toliko brinuo, da diše čistim crkvenim duhom, stoji sada u vrieme nevolje kano čvrsta vojska uz njega; nadbiskupa Ledochowskoga nemuči u tamnici strah, da će se razbjeći četa, pošto joj je uzet vrhovni vodja. Ali i vjerni puk, za čiju se je duševnu hranu kano brižni otac skrbio, pokazao je svoju ljubav i pouzdanje prama svojemu pastiru, izabiruć ga kod posljednih izbora na svih mjestih saborskim zastupnikom.

Digitized by Google

Kod vatikanskoga sabora dobio je nadbiskup mjesto medju primasi katoličkoga svieta. Bnknuvši njemačko francezki rat, vrati se nadbiskup iz Rima u Poznanj. Kada su taljanske čete silom navalile u Rim te vječni grad otele papi, podigoše se i u biskupijah Ledochowskovih prosvjedi katoličkoga pučanstva. Sam nadbiskup poda se s adresom svojih triju kaptola: gnězdanskoga, poznanjskoga i kulmskoga oko sredine Studenoga na vrlo pogibeljan u ono ratno vrieme put u kraljevski glavni tabor u Versalju, da zamoli kralja svoga Vilima, neka podigne glas svoj proti krivici, koju Piemontezi učiniše papi. Odgovor je morao biti povoljan, jer je Ledochowski skoro zatim poslao jednoga prelata u Rim, koj je svetomu otcu javio, da se je pruski kralj izrazio za neodvisnost glave katoličke crkve. Taj korak nadbiskupov prosudjivao se je svakojako, ali toga nemože tajiti nitko, da je on liep dokaz ljubavi i privrženosti nadbiskupove prama svetomu otcu. U ostalom bilo je razloga dosti u tom poslu obratiti se na kralja. Jer on je već prije službeno i energično izrekao svoje negodovanje radi nasilja, koje čini Viktor Emanuel papi, a u svojem priestolnom govoru u saboru godine 1867. očito je obećao, da će uvažiti molbe svojih katoličkih podanika, da se brine za nedvisnost glave njihove crkve.

Već ta okolnost, što se je nadbiskup Miečislav smio usuditi u tako delikatnom poslu, kakov je bio cilj njegova putovanja u Versalj, svoga vladara, kralja Vilima, zaprositi, da ga sasluša; što je tamo s odlikovanjem bio primljen, k kraljevskomu stolu pozvan, i koliko su tadanje okolnosti dopušćale, dobio povoljan odgovor, već to je dosti jasnim dokazom, kako je prijateljski odnošaj bio onda još medju njim i državnom vladom. A vlada je i zbilja imala razloga, s njegovim djelovanjem biti zadovoljna. On je mudrim svojim držanjem umio umiriti od poljskoga ustanka 1863. do 1864. uzrujana čustva Poljaka. On je umio izposlovati, da svećenstvo njegovih biskupija svojim političkim ponašanjem nije dalo oblastim povoda, proti njim se tužiti, dočim mu je zabranio agitirati kod izbora, ili primati mandate. On je zabranio u crkvi pjevati pjesme, koje bi mogle dati oblastim povoda govoriti, da se pobožnosti zlo rabe za političke svrhe. Gorljivi narodnjaci mrmljali su proti tomu, no nadbiskup je biskupljanom svojim dozivao u pamet božansku zapovjed, da se ima poslušnost izkazivati svjetovnim oblastim, premda se je tim izvrgao pogibelji, da će ga vatreniji narodnjaci proglasiti izdajicom narodne stvari. Tako je Ledochowski podupirao svjetovnu vladu u svem, u čem mu je dopušćala njegova savjest. I njegove usluge priznavala je državna vlada. Njegove poslanice, u koliko su govorile o poslušnosti prama svjetovnim oblastim, pretiskivale su se u službenih novinah; dapače ne samo službene nego i liberalne novine hvalile su nadbiskupa kano uzor lojalnoga biskupa. Njegovi biskupljani tako su se odlikovali u ratovih 1866. i 1870—71., da je isti knez Bismarck u saboru i zastupničkoj kući hrabrost njihovu osobito naglasio te odavle hotio dokazati, da poljski narod nepristaje uz separatističke težnje svojih zastupnika u obiju kućah. Dapače kada su inspirirane novine govorile o eventualitetu, da se u Berlinu stvori papinska nunciatura, pokazaše na nadbiskupa poznanjskoga kano na najsposobniju osobu za tu službu.

Ovi prijateljski odnošaji medju nadbiskupom Ledochowskijem i njemačkom vladom trajali su pet godina. Razvrgoše ih svibanjski zakoni. Ustavši sa svom energijom proti njim, dokazao je Ledochowski pred cielim svietom, da on nije sluga pruske vlade nego sluga Isusov, da je vladu podupirao samo dotle, dokle mu je to dopušćala savjest, ali da proti savjesti svojoj raditi neće, makar postao mučenikom — što se je evo i dogodilo.

O polapi za užitkom.

Pisano na slunjskih brdih.

Bog reče: „napunite zemlju i vladajte njom, i budite gospodari nad ribami morskimi i pticami nebeskimi i nad svim zvierjem, što se po zemlji miče; dao sam vam bilje i drveće rodno, koje nosi sjeme: budi vam za hranu.“ Da je tek kod ovih rieči ostalo, nebi se čovjek mnogo od divjači zvierske razlikovao, jer i vuk i lija i kanjuh i svaki ini božji stvor slobodno se hrani, gdje šta stigne, pače u tom obziru Bog stvoritelj bolje ga providje nego-li čovjeka, dade mu bo njušku tananu, da s daleka osjeti njuhom gdje mu leži hrana.

Bog je dao čovjeku pamet i um, da ga u stvaranju ljepote pomaže i nastavlja mu rad, da si izumi poslašticu mnogo vrstnu, da neostaje kod jedne hrane i odjeće, kao nesloviestna zvier. S toga ljudi su poslenici u tvornici vremena; onamo se gradi željeznica, prokapaju se bregovi i čine prorovi u stienu; onamo se na rieci okreću kolesa, pile različita drvesa, i malje teg; ovamo se snuje i diže kuća u visinu, da si moraš nakreniti glavu i pružiti vrat, hoćeš-li joj okom krov doseći; tamo se kroji i šije sve po izboru odjeća, tamo se pre-

Digitized by Google

vija i pretvara glumac, i sopi plesač; onamo se kuha i vari sladokusan objed; tamo opet iz trava i korenja izkuhava se boljestniku liek. Sve je to liepo i dobro, ali samo dotle je liepo i dobro, dok nepostane čovjeku metom, za kojom sav se poda tako, da i samoga Boga zaboravi. Užitak stvorova, želja za udobnošću i neka je, za novcem nije griešna, dok se stiče po propisu nauka kršćanskoga. Nu kako biva kod sticanja imetka? Opazismo i vidismo, kako se ljudi bez obzira na Boga i poštenje, bez obzira na zakon božji i svjetovni oko sticanja bogatstva i užitka jagme; sve bi rada na lahki način udobno živiti. —

Sv. Ivan veli, troje napačuje i nahudjuje svietu: a) požuda puti; b) požuda očiju; c) oholija. Ja dodajem, svemu tomu jako je njetilo polapa za novcem. Ej da mi je novaca, uzdiše se u skromnoj sobici, u poslovnici, viče se na ulicah. Novac, istina, sam po sebi je mrtva, bezćutna, nedužna stvar, kada izpod kalupa u tvornici izadje, čista i nevina je cedulja: al za koj dan, kolika je na njojzi grjehota!

Na lomnom brodu na pučinu morsku odtisne se brodar, ostaviv sve svoje milo i drago u brizi i suzah kod kuće. Koliko, tko bi znao kazati, nije ljudskih života morski talas zadušio? A zašto? Sbog novca! Trgovac razpačajuć robu na malom; birtaš raztačuć napitak i dieleć hranu na male mjerice nežali kupca i putnika, za dobar i podpuni broj novca daje mu krivu vagu i malu mjeru, dą se obogati, da stigne novac. „Tudja muka do boga kuka“, tih rieči nečuje, oglušio ga je šuštanj banka i bljesak srebrnjaka. Mnogi častnik i mnogi svećenik izgubio je milost kod Boga i poštenje kod ljudi s prevelike polape za novcem. Zanatlija, da jevtinije do većega novčanoga dobitka dojde, slabim djelom odpravi svojega nesretnoga kontaša.

Lanjsko se ljeto polapa za novcem, po tom i za udobnim življenjem, u našoj carevini na nečuveni način pokazala, sastale se bo polapne stranke. jedna ulaže, druga prima i obećava za uloženi novac velike kamate; ova pokupi, a kad bi davati kamate, sustane. Nešto se njih novčanih barona razteče po svietu, da kako ponesav sa sobom sakupljeni novac, a nekoji sjede na blagu kod kuće; od ulagajuće strane mnogi zdvojiše, ubiše se! Žalostan konac pohlepe!

„O kako je liep čist rod, kako se u nedužnosti blišti, njegov je spomen vječan jer ga Bog i ljudi hvale.“ Taj nevini i čisti rod jest mladost, koju Bog i ljudi hvale; pak kolika se nesramna i griešna s nevinom mladeži nevodi trgovina? Opaki roditelji, bezdušni zavodnici i zavodnice stavljaju joj zamke posrebrnjene i pozlaćene novcem i liepim nade punim obećanjem za udobnim življenjem: svrha bolest, satrto tielo, stradanje. Sramotna je to grjehota, bezdušje neizkazano!

Polapa za udobnim življenjem, kojemu je snovač novac razkida sveti i crkvenim blagoslovom okinčani bračni savez. Gradovi i sela tu izreku potvrdjuju i na tužni način posvjedočuju onomu, koj ima oči.

I što ti je najgore, koga se polapa za užitkom, po tom i za imetkom uhvati, taj se je mučno ikada mentuje. Šta mi je činiti da zadobijem život vječni? zapita neki mladić Isusa. Prodaj što imaš te pojdi za menom, odvešća Isus. Na te besjede okrene se mladić, i već se nigdje nečita, da bi se bio vratio. Volio je svojemu imetku nego-li svojoj duši.

Još ti se k tomu lakomac, stignuvši imetak, rado uzoholi i postane prpošan. Segneri pripovieda ovako: Netko je svačim pazario; kupovao i prodavao što se dalo. Po njegovu mnienju koristno mu bilo na veliku mjeru kupovati, na malu prodavati: tako se stiže liep imetak i udoban život. Neku večer sakupi se kod njega nekoliko prijatelja. On po navadi uze se hvaliti, kako ima svega i svačesa. Na to će mu prijatelj: uza sve to mogao bi ti osiromašiti? Ta ni Bog me nemože osiromašiti: izgori mi kuća, sagraditi ću veću i ljepšu; umre-li mi žena, uzet ću bogatu; pokrepa blago, kupiti ću drugo, eto vidiš da mi ništa nemože nahuditi. Za mali čas iza toga hvalisavoga govora stiže ga ruka božja. Osliepio je! Imetak razvukoše drugi, sliep nemože ga čuvati niti braniti; žena umre, nemože se sliepac oženiti. Lakomija i oholija postade siromak — prosjak.

Da nam se je do tamničara u tamnicu zaputiti, te da ih zapitamo: šta vas je ovdje smjestilo? Ovo mjesto nije za kršćenika opasana strahom božjim. Bi-li tamničari nam htjeli istinu kazati, rekli bi: ovamo nas je smjestila pohlepa za novcem i želja, liepo i udobno na lahak način živjeti. U starom se zakonu dogodilo: Baltazar, kralj asirski, dade si za novac, koj je za oteto iz hrama jeruzalimskoga sveto posudje dobio, veoma razbludnu večeru ugotoviti. U najboljem veselju opaze se nevidljive ruke na duvaru pišući prsti. Tri je rieči ruka napisala: a) prebrojio sam, b) težao sam, našao sam te lahkoga, c) tvoje će se kraljestvo razdieliti. Istu bi noć Baltazar ubijen. Polapu radi užitka stiže kaštiga. U novom zakonu pripovieda se: Sagradio čovjek liep hambar, i napunio ga žitkom, a kad je sve liepo uredjeno i ugotovljeno bilo, uze sobom govoriti: Što ćeš više? Jedi i pij, dušo moja! Ali bi mu rečeno: ludjače, noćas ću ti dušu uzeti. Drugo ga pako milosrdni Isus svjetuje: šta koristi čovjeku, da sav sviet dobije, a da svoju dušu izgubi?

Razmišljava se i traže se ljekovi zlu, koje jur sve stališe okužilo. Po mojem mnienju zlo bi umanjila: vjera, sdušnost ili saviest, i strah božji. 1. Nepita se za vjerozakon, kakov izkazuje krstni list, da-li je tko zbilja katoličkim obredom kršćen ili nije. Pita se živa, mukotrpna, djelotvorna vjera. „Iz milošće se spasite kroz vjeru, nu to nije do vas, jer je dar božji“, reče sv. Pavao Efežanom. Vjera je dakle dar božji nam na spasenje. Vjera katolička je dobit, koja preoblada sav sviet. Vjera izjednačuje sve stališe: siromaha tješi, dočim mu

Digitized by Google

pokazuje ubogoga spasitelja, kralja i Boga čovjekom na vrieme postaloga, koj nije imao, gdje bi si glavu zaklonio; plaši bogataša tvrdicu: „prije će se uže kroz ušicu šivanke protaknuti, nego-li će kriviènjak bogatac u raj“, upućuje ga: dao ti Bog imetak da si, budeš-li milostivan, njim raj zaslužiš. Svjetuje grabljivca: vrati nepravo stečeno blago! Vjera brani sirotu i udovicu, štiti djelača, jer uči: smrtna ti grjehota progoniti sirotu i udovu, uztrgavati zasluženu plaću djelavcu i težaku. Svaka doba ima junaka, budi na bojnom polju budi u znanosti učenjaka: pjesnika, klesara, svirača; ali doba poganska neima vjerskih junaka. Bogojavljena vjera čini, da smo svi junaci, da štitom strpljenja i vatrom ljubavi sav sviet predobivamo. Baciš oko na razpelo, vidiš peldu muke i stradanja: nisi sam! Pogledaš spodobu svetca koga, pitaš se: buduć se je taj posvetio, za što se nebih ja? Sv. Agatu zapita Kvintilijan rimski državnik: zar te nije sram, koja si plemenitoga roda, tako potišten i zavržen život kršćanski živjeti? Odreče Agata: kršćanska potištenost i poniznost vriednija je od bogatstva i ohološti pogana velikaša. Vjera u Boga Isusa sve izjednačuje, sve batrivi, sve spašava. Nu sviet boluje od nevjerovanja. I ta bolelest zatire molitve, prazni crkve, puni sramotu, gomila grieh, čini kršćane pogani, navlači kaštigu božju. Neka budu svjetski zakoni budni, oštri i strogi, koliko je moguće, zla lje neumanje, dok se u narodih vjera neoživi.

2. Sdušnost ili savjest. Svi bi na svietu dovoljno imali prostora; svi bi od prirode s malim trudom dosta ukusna i slastna imali užitka, da nebi onaj svoj imetak grčevito čuvao, drugi da ga nebi polapno sgrtao, treći da se nebi znao svjetskomu zakonu, ogoliv sirodčad, prevariv bližnjega, lukavo ukloniti. — Savjest je nutarnji sudac na prestolu duše. I ovomu, kao svakomu sudcu, da valjano sudi, treba propisa. Kršćeniku su propisi za življenje stavljeni u kršćanskom nauku. Nu jer se kršćanski nauk većim dielom jur zanemario, nastoji se, da se i taj nutarnji sudac ušutka, utamani. Vjerozakon, koj u čovjeku nebi probudjivao savjesti, bio bi po državu i čovječansko družtvo pogibeljan. Jao si ga kući, u kojoj gospodar i gospodarica bez savjesti domari: tu će se na skorom svake vrsti opačina udomiti, tu će se na brzo prava prodaja duša otvoriti, tu će djeca, na sliku božju stvorena, rasti, istina, ali življenjem, govorom i držanjem biti će živi pogani.

Bog je u naša prsa posadio sudca, koj nas opominje, nam prieti, nas sudi. Blažen čovjek, koj ga čuje i sluša! Kod takova čovjeka je mir, želja njegova je umjerena; u siroti vidi svojega bližnjega pače vidi Isusa; kod posla obzire se na Boga i poštenje, a ne na sramotan dobitak, da ga u večer spravi propije ili zakarta; u trgovini nepita tko je ili kakov je kupac, da ga preko mjere pristriže: s malim dobitkom skuplja si za življenje imetak; zanatlija za dobar novac dobru robu ugotavlja i prodaje, da s malim dobitkom Bogu, sebi i ljudem koristi. „Noćju vraćao sam se u srce svoje, kušao i izpitivao sam dušu svoju“ svjetuje kralj David. Do savjesti sveti mati crkva mnogo drži, dočim moli: „Savjesti naše Gospode Bože pregledajuć očisti, da došavši k nam Isus ugotovljeno si najde sjedališće.“ Dokle god budu ljudi bezsavjestno živili, sve će više gomilati zlo, i zadruga ljudska će to dublje padati i sama sebe upropašćivati.

3. Strah božji. Reče Gospod Bog: „Ja sam Gospod Bog tvoj, da neimaš drugih Bogova uz mene.“ Za tim dodje luda, te reče u srcu svojem: neima Boga! Išlo momče, vrcalo petami, mahalo rukami, da je svakoga, koj mu se s puta neukloni, laktima u rebra sunilo. Išao i čovjek sam sobom zamišljen. Došlo momče do čovjeka te mu u uho zavikalo: čovječe neima Boga, ja ću te naučiti, što ti neznaš. Čovjek stane, digne glavu te reče mladiću: uči se katekizam i deset zapoviedi božjih, pa kada si naučio, dojdi k meni, da se s tobom razgovorim. Ovo bi si imali zapamtiti svi novovječni prosvjetitelji mladeži te katekizam učiti ili opetovati.

Opačina tatbine, opačina prevare mnogostručna toliko je Bogu mrska, da je dvie zapoviedi o tom dao i još povratak zapoviedio. Novovječni zakonodavci izumiše „Schwindel.“ Taj nespada pod zapovied niti božju niti svjetovnu; našvindlaj dakle što više možeš, pak uživaj, imaš volju, da živiš, kako ti drago. Čovječe, došao ti svojevoljno ili te smrt pozvala, vjerovao ti ili nevjerovao, da ti je duša neumrla: Bog će suditi.

Bogojavljena vjera nam na vidljivih stvarih pokazuje nevidljivoga stvoritelja svemožnu ruku, i pripovieda nam o svojstvih božjih. Samo ću dva napomenuti: Bog je posvudan i sveznajući. Na usta Jeremije proroka reče Gospod Bog: nebo i zemlju napunjavam. Posvudan Bog svjedok je naših čina: kamo da idem od duha tvoga, kamo da bježim spred lica tvoga? pita David. Na svietu neima ništa, što bi Bogu nepoznato bilo: oči Gopodinove motre svu zemlju. Bog nam stvori uho, oko, srce, da vidimo, čujemo, osjećamo, tko bi po tom mogao pomisliti, da Bog nezna što je u srcu našem? Sva srca izvedja Bog i svakolika mišljenja pameti razumije, veli prorok.

Za dobe Ezekieleve, napunivši se Izraelci svakojake opačine i zloće, rekoše: otišao je Gospod, nema Gospodina na zemlji! I danas tako biva, čuje se i vidi se, kakovi su ljudi u svojem ponašanju, vjeri i divanu. I zbilja, da Bog nije posvudan i sveznajući, najlakše bi se počinila opačina i nedjela, ljudi bo svega nevide, nečuju, niti svega, što se i kako se radi, nedoznadu; neki upravo kaže: što me s tim briga, noć je tamna, mjesečina nedivani niti neodava misli se, sv. pismo ipak napominje, da je mjesec na nebu vjeran svjedok.

Što se je o svojstvih božjih u roditeljskoj kući i učioni čulo, jako je neprilično, odtuda ono živo odozgor nastojanje, da svaki ono i onoliko vjeruje, što mu se hoće. Jeda si kršćanin, postavši bezvjernikom, ikada u

Digitized by Google

dušu pogleda? I ako si pogleda, kako se sam sa sobom poravna? Oj kako se siromah bezvjerac kršćeni sa sobom muči i plaši; oj kako bi tu vjersku istinu u svojoj glavi rado ugušiti i u srcu ubiti — najposlje zdvoji! A kako je liepo kršćeniku vjerujućemu, da Bog nebo i zemlju napunjava, da naše poteškoće, naše nevolje, naša stradanja znade. To ga kriepi; Bog mu daje mudrost, da sebi koristi, drugomu pomogne. Sve mu daje viditi i učiniti, što je spasonosno, čuvati i uklanjati se zlu, k svemu tomu daje mu, velim, pomoć: strah Boga posvudnoga i sveznajućega. O kako bi bio sviet liep, da ga obuzimlje strah božji; a bez straha božjega biti će skupština svake vrsti zločinaca!

Sv. Ivan Kapistran.

Sv. otac papa Pio IX. očituje pred cielim svietom svoje veselje, što su se tjelesa sv. Ambrosija i svetih mučenika Gervasija i Protasija poslje dugoga vremena našla. Ujedno sv. otac pod uvjeti poznatimi daje oproštenje onim, koji skrušenim srcem budu tom prilikom Boga molili za sretno stanje crkve na zemlji.

Ovaj čin pobudio je u nas jednu uspomenu i jednu želju: uspomenu žalostnoga udesa, koj se naše biskupije, nas svećenika, osobito pako braće franjevaca pobližje tiče, i koj u tomu sastoji, da je tielo sv. Ivana Kapistrana izgubljeno; želju, nebi-li Bog dragi dao, da i mi jednom tako sretni budemo, da se razveselimo i Bogu novu hvalu dademo, kao što se je srce sv. otca razveselilo našašćem tjelesa sv. Ambrosija i svetih mučenika Gervasija i Protasija. Tiče se stvar kako rekosmo tiela sv. Ivana Kapistrana, koga je od 16. stoljeća nestalo. Nek nam bude slobodno samo nekoliko rieči o životu i smrti sv. Ivana reći, a po tom ćemo ono, što se o tielu njegovu zna i nagadja, navesti.

Sveti Ivan rodjen je u južnoj Italiji u tako zvanih Abbruzzah u selu od koga ime nosi, god. 1385. U tridesetoj godini života svoga zaredio se je. Izvježbao se je i svoje nauke svršio sv. Ivan u Peruggi u Umbriji, u kojoj je malo poslje Petar Peruggino slikar slavan školu otvorio, iz koje je izašao neumrli Rafael Santi Urbinatski. Djelovao je sv. Ivan pod sljedećimi papami: 1. Martinom V. (1417—1431) iz slavne obitelji Kolomana, koj je zapadnomu razkolu konac učinio, prenesav stolicu sv. Petra iz Avenniona u Rim; 2. pod Eugenijem IV. (1431—1447), pod kojim je fiorentinski sabor držan, komu je sv. Ivan skupa sa sv. Antoninom dominikancem i fiorentinskim arcibiskupom prisustvovao; 3. pod Nikolom V. (1447—1455) najučenijim i najslavnijim od Grgura Velikoga papom, koga su ljudi sbog siromaštva u djetinstvu zvali „sirotče sarzansko.“ Kad se pod tim papom slavio jubilej, do 3 hiljade fratara se skupilo u Rimu, u samostanu araceliánskom. Medju njimi bio je i naš sv. Ivan. Pod ovim papom pao je Carigrad pod Turčina (1453); 4. Pod Kalikstom III. (1455—1458), pod kojim je bitka kod Biograda dobivena. U to doba najveća je briga bila papa, da odbiju od Europe navalu tursku. U tu svrhu propoviedahu mir i slogu medju vladari kršćanskimi ovoga svieta; šiljahu na sve strane legate i vjerovjestnike apoštolske, da na križarsku vojsku narode nagovaraju. Svaki pako prognanik turski siguran je biti mogao, da će u Rimu željno utočišće naći. Tako je pod papom Pavlom II. (1464—1471), koj je nasljednika Kalikstova Pia II. (1458—1464) nasljedovao, bjegunica naša kraljica Bosanska svečano primljena po papi, koj joj u susret posla sbor kardinala i velikaša rimskih. Na čelu gospodja, koje ju pozdraviše, bila je sestra pokojnoga pape Nikole V. Poznato je, da ta naša kraljica leži u crkvi „aracoeli“ zvanoj na kapitolu. Medju legati najslavniji bijaše Aeneo Sylvio Piccolomini, koj je nasljednikom bio Kaliksta III., a medju vjerovjestnici najrevniji i najuspješniji bijaše naš sv. Ivan. U apoštolskom svom putovanju dodje on u doticaj sa slavjanstvom najprvo u Českoj i Moravskoj. U samostanu Melku u gornjoj Austriji nalazi se jedan list sv. Ivana, pisan iz Znaima 24. Rujna god. 1451. na sveučilište bečko, u kom veli, da će sa Ivanom Rokicanom javnu razpravu (disputaciju) imati vrhu porabe kaleža u svetoj pričesti, i moli jih, da bi i oni poslali od svoje strane njeke članove na mjesto razpre, koje bi Nj. Veličanstvo opredieliti imalo. Želio bi pako on, da to bude u Beču.

S našim narodom došao je sv. Ivan u doticaj u iztočnoj Ugarskoj, u Banatu i u Sriemu. Prisustvovao je biogradskoj bitki god. 1456. 22. Srpnja i svojimi vatrenimi govori i svojim junačkim primjerom mnogo doprinjeo, da su naši slavnu pobjedu nad Turčinom održali. O toj pobjedi pisao je sv. Ivan tri lista na papu Kalista III. Dva lista nadja Vading u svojoj poviesti reda fratarskoga, a treći se je izgubio. Mogli bi nas o tom pobližje ubaviestiti naši učeni prijatelji u Rimu, pater Theiner i kanonik Voršak. Ako jim ovi redci do ruku dodju, nek jim je ovo mjesto molbe.

Čini se, da su sv. Ivanu zamjerili, što u svojih izvješćih nespominje ni Hunjadia ni legata apoštolskoga Firmana. Čini se, da mu je to i Aenea Sylvio u zlo upisao, jer prem ga je inače vrlo cienio, piše ipak u svojoj poviesti českoj: „Spreverat Capistranus saeculi pompas, fugerat delicias, calcaverat avaritiam, libidinem subegerat, contemnere gloriam non potuit.“ Čini se, da je to i do ušiju samoga Kapistrana došlo, jer u jednom pismu na stožernika Firmana u Budimu. kao što Vading tom. 12. piše, pun poniznosti piše sv. Ivan iz Čanada: „Addo: quod si qui sunt detractores adversus me, quid quid sinistri de me referunt, adhibeatis credulam audacter fidem, boni autem ex me nihil, nisi quatenus ex vacuo instrumento clementia Salvatoris dignabitur operari.“ Mislimo, da nije nužda opaziti, da je ta osvada posve neosnovana bila.

Što se smrti sv. Ivana tiče, nju opisuju dva spomenika. Jedan navadja pater Artur u svom djelu „Marty-

Digitized by Google

rologium franciscanorum“ posvećenom Richelieuu, u Parizu izdanom 1638. Taj pisac tvrdi, da je vidio u Pariškoj knjižnici spomenik (codex) pisan po fratrih illočkih, u kom se smrt i čudesa sv. Ivana obširno opisuju. Sv. Ivan bio je velik prijatelj i štovatelj Ivana Hunjadia, koj je odmah poslje bitke biogradske u Zemunu svetom smrću preminuo. Providio ga je sam sv. Ivan. Znamenito je to, da Ivan Hunjadi nije dopustio, da mu se sveta pričest iz crkve donese. Nisam, veljaše on, vriedan ni dostojan, da gospodin moj i spasitelj moj k meni dolazi; ne gospodar k slugi nego sluga valja da ka gospodaru svomu ide. Zato se dao u krevetu u crkvu donieti, da svetoj misi prisustvuje i da svetu poputbinu primi. Kolika poniznost u čovjeku tako slavnu i zaslužnu!

Sv. Ivan poslje preminuća prijatelja, kao da je dobar dio svoje snage i svoga života izgubio, i znajuć i osjećajuć, da mu je u skoro usnuti, predje u samostan illočki. Gore navedeni spomenik vrlo liepo opisuje njegovu smrt, koja je isto tako sveta i utješljiva bila, kao i prijatelja mu Ivana Hunjadia. Pri sebi je posve sv. Ivan bio do posljednjega časa. Molitve umirajućih jasno je za svećenikom molio, pače bi ga, kad bi sbog žalosti i plača nerazgovetan bio, popravio. Umro je pako sv. Ivan u Illoku god. 1456. 23. Listopada u 21. uri, veli spomenik, a to će biti u trećoj uri u subotu po podne, kad se je na večernju zvonilo. Pokopan je u crkvi illočkoj, koja je tada posvećena bila majki božjoj velikoj. Veli spomenik, da se sveti Ivan po smrti svojoj ni malo promienio nije, da je tielo posve gibko ostalo, i da mu se u licu sveti mir i blaženstvo ono odzivalo, koje u nebu uživa. U smislu toga spomenika uprava obćine illočke odredila je trojicu svojih odličnih gradjana, da propitaju i popišu sva čudesa, koja su se na grobu sv. Ivana odmah poslje smrti dogadjati počela. Imena tih triju illočkih gradjana jesu: Guido Italicus de Aretio, notarius et civis in Huilak, Michael Gaphar, mercator et litteratus, et Bartholomaeus Arcupa, sive arcuum magister. Kad su pristojnim načinom sva čudesa popisana, tada se doslovice u rečenom spomeniku veli: „Praescripta miracula congregati cives praedictae civitatis Huilak, ad sonitum majoris campanae, viderunt, sigillaverunt: ut supra et litteras confecerunt cum pendenti sigillo communitatis, qui cives fuerunt in magno numero videlicet judex et 33 de prioribus civitatis, anno Domini 1460. die 21. Aprilis i t. d. Dobro bi bilo, da kad uzbude prilike, njetko od naših ljudi u Parizu taj spomenik potraži i prouči. Neće biti dvojbe, da će taki spomenik morati se naći i u Rimu, jer je svrha spomenika, da se izhodi čim prije kanonizacija sv. Ivana, koja se je medjutim sbog osobitih okolnosti odgoditi morala do vremena Gregura XV. do g. 1622. Medjutim je već Leo X. sv. Ivana blaženim proglasio i dopustio, da se sv. mise u Sulmonenskoj biskupiji i u rodnom mjestu blaženika na njegovo poštenje govoriti mogu.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Protivnici katol. crkve znadu se upirati na svjetovnu znanost, ponositi svojom silom i snagom, no ničim se tako lukavo nesluže, kano izvrtanjem i opadanjem. Tim oni oružjem kadšto i dobre katolike smute. — Prije nego je odgodjen pruski zemaljski sabor, imaše odbor, koj je postavljen da prouči zakonsku osnovu „o izpražnjenju katoličkih biskupija“ sjednicu, o kojoj je došlo u novine izvješće, da je katolik Windhorst pozvao poznatoga glasovitoga zatočnika katoličke stvari u Njemačkoj Mallinckrodta, neka dokaže, da ikoj od dosada izašlih državnih zakona protuslovi izričnomu propisu katoličke religije; a Mallinckrodt da biaše prisiljen izjaviti, da sbilja nijedan od doslie izašlih zakona nije protivan izričnomu propisu kat. vjere. To se je onda u sviet raztrubilo kano „vrlo dragocjeno javno priznanje“, te je i u zagrebačko novinstvo dospjelo, premda biaše a priori skroz nevjerojatno. A to je kod nas tim veću znamenitost steklo, što se je pod imenom Windthorst, mislilo na drugoga glasovitoga branioca katolikâ, Windthorsta. Stvar pako sbilja ovako stoji: Windthorst, o kom se u onoj viesti govori, nije poznati vodja katolika, nego član tako zvane napredne stranke, izabran u Bielefeldu, dočim je Windthorst, vodja katolika, izabran u Meppenu; nadalje Mallinckrodt nije učinio onakove izjave, kakova mu se podmeće, nego baš protivnu. To znamo iz berlinske „Germanie“, koju je sám Mallinckrodt ovlastio, da u njegovo ime očituje: „da je on ravno u odboru, sasvim suglasno s očitovanjem biskupskim, spomenuo, da se njeki pojedini zahtievi svibanjskih zakona (pruskih crkveno-političkih) sami sobom mogu složiti s katolicizmom; no toga da nije nipošto rekao ili priznao, da nijedan od doslie izašlih zakona nestoji u protuslovju s izričnimi propisi katoličke vjere; pače da je on tako prije kako i poslie one sjednice bio i jest baš protivnoga mnienja, te da je takovo svoje mnienje već dosta često izrazio javno.“ Nadamo se, da će ovaj izpravak isto tako naći puta u naše zagrebačke političke časopise, kako je našao onaj izkrivak.

— V. g. Stjepan Horvat župnik u Bučici umro je 2. o. m. Gg. Ivan Bošnjak župnik u Čadjavici stupio je u stanje mira. Ivan Franetić župnik u Staroj Plošćici postao je župnikom u Čadjavici. Franjo Petereca, duh. pomoćnik u Bučici postao je ondje administratorom. Tomo Sataić duh. pomoćnik ostaje u Martijancih.

— Presvietli g. baron Nikola Vranjicanj u Karlovcu pristupivši u družtvo sv. Jeronima kano utemeljitelj dao je u to ime, pa i za potrebe družtva, liepu svotu od dviesta forinti. — Ovom prilikom javljamo još, da je rok za primanje jednogodišnjih članova samo do početka Svibnja 1874., za tim da se u svih poslovih tičućih se družtva svatko neka neposredno obrati na predsjednika preč. g. kanonika Gajdeka.

Digitized by Google

— O. Kajo Agjić u Požegi zamolio nas je, da objavimo, da on ima još preko stotine komada S. Evangjelja za običnu crkvenu porabu izdana u Požegi god. 1865., i da je voljan dati komad za dvie misne intencije; samo bi želio, da nemora razašiljati pojedine komade, nego da po dogovoru jedan naruči za više drugih, naznačivši mjesto kamo se imadu sve naručene knjige u jedno poslati.

To javljajući dužni smo naše štioce iz zagrebačke nadbiskupije oprezne učiniti, da je jošte god. 1869. odlučio prečast. nadbiskupski konsistorij za sve župe propisati jednu te istu knjigu evangjelja, i da je pozvao prof. bogoslovja dra. Franju Ivekovića, da tu knjigu napiše. Iveković je svoje djelo svršio i predao još u Studenom god. 1869., no od poslie je ta stvar bi reć zaspala. Mi neznamo, no ni dr. Iveković nezna, je-li mu djelo odobreno, ili nije; pače ni to, da-li jošte obstoji nakana propisati novu knjigu ili neobstoji? Samo smo to čuli, ali zajamčiti nemožemo, da se čeka, dok bude izradjen novi diecesanski katekizam, pak onda da će se oboje odlučiti. Kad će to biti: za pet, deset ili više godina; bi-li nebi-li svjetovati župnikom, da medju tim kupuju evangjelistare po svojem privatnom izboru? na to mi neznamo odgovoriti. Ali jedno možemo posvjedočiti, da mnogi župnici žele, da se nešta valjana za sve župe propiše, što bi oni onda rado kupili; a drugo smijemo izjaviti, da se evangjelistar za javnu crkvenu porabu mora smatrati kano knjiga liturgička, i za to da nebi valjalo i nadalje prepuščati pojedinim svećenikom, da se služe čim ih je volja. Nadalje neznamo, za što se evangjelistar, ako je sbilja nova treba, kao što mislimo da jest, nebi mogao izdati i prije diecezanskoga katekizma; a još manje znamo, za što se nebi već sada Ivekovićevo djelo ili odobrilo, ili zabacilo, ili pako dalo da se izpravi, da bude barem rukopis gotov, te se uzmogne odmah tiskati, čim prečast. konsistorij izvoli odrediti, da se evangjelistar izdade.

— „Glasnik biskupije djakovačke“ donosi u 4. broju okružnicu, kojom biskup Strossmayer objavlja svomu svećenstvu papinu bullu od 7. Prosinca 1873. govoreću o svetih tjelesih biskupa Ambrosija i mučenikâ Gervasija i Protasija. Papa je na proslavu našašća onih svetih tjelesa podpune indulgencije podielio svim vjernikom, koji budu na urečen od svoga biskupa dan u crkvi od biskupa naznačenoj, izpovjedši se i pričestivši, pobožne molitve rekli za sadašnje potrebe sv. crkve, zazvavši zagovor sv. Ambrosija i sv. mučenika Gervasija i Protasija. Biskup Strossmayer opredielio je za to tri nedjelje (po izboru): Cvietnicu, Uzkrs i bielu Nedjelju. — S podpunimi indulgencijami spaja se uviek uvjet: izpovied i pričest, a tomu je uvjetu kod našega puka, a i porad sadašnje nestašice svećenstva kod nas dosta mučno zadovoljiti. No barem vrieme korizmeno, kad se puk obćenito izpovieda, shodno je svakako za publikaciju onakovih nebeskih darova.

— U istom Glasniku ima članak o sv. Ivanu Kapistranu, potekavši iz srca i pera, koje se samo sobom dovoljno odaje. Zamisliti veliku misao, koja je ujedno i Bogu na slavu i našemu narodu na čast, pa spreman biti odmah s energijom takovu misao izvoditi, neplašeći se nikakovih zaprieka, i neštedeći nikakovih žrtava: to je poznato obilježje jednoga našega velikoga biskupa. Pa to mi obilježje nalazimo utisnuto i gore spomenutomu članku o sv. Ivanu Kapistranu, te ćemo ga za to ciela svojim štiocem priobćiti, neka se ona pobožna i plemenita misao što dalje razširi.

Pešta. Prošli ponedeljak (8. t. m.) bijaše dosti velika buka u Novoj Pešti. Nekoga mesara Mihala, koga su sbog neplaćena poreza zatvorili, nadju u tamnici obješena. Puče glas, da je od zlostavljanja umro. Kod sprovoda dakle pograbi svjetina njegov lies donese ga pred viećnicu te ju kunuć i psujuć počme kamenjem bombardirati. Na večer se ponovi buna, te su vojnici pucali u narod; tom prilikom padnu četiri mrtva, a više ih bijaše težko ranjenih. Svjetina se tim još jače razdraži a najedanput plane u vatri viećnica. Vatrogasci htjedoše pomoći, ali ih svjetina raztjera kamenjem. Oko jedne ure po pol noći mogao se je istom požar ugasiti.

Beč. Čim to pišemo, dovršena je u Beču generalna debata o vjerskih zakonskih predlozih. Uzalud su katolički govornici upotrebili sve znanje i svu govorničku vještinu, na njihove se je i najčvršće dokaze odgovaralo vikom ili smiehom; dočim su branitelji osnove, kano što poznati Dittes, za najveće Judosti bili prekidavani povladjivanjem. Medjutim na taj ćemo se predmet povratiti drugiput.

Zadar. „Avvisatore“ bješe doneo brzojavnu viest, da je u financijalnom odboru rajhsrata primljen predlog, neka se barem dvie biskupije u Dalmaciji ukinu. Ipak su čudni ti liberalni junaci! Kada oni raztepu ili u svoje žepove posprave državne novce, te se nadje blagajna prazna, onda ju udri krpaj i zakrpavaj crkvenim blagom. Punim pravom diže se „La Dalmazia catt.“ od 28. Veljače proti takovu zaključku, „koj po svoj prilici predložiše takovi zastupnici, koji ni malo nepoznaju naših odnošaja, a prihvatiše takovi, kojim je bolje poznato, kako živu stanovnici Grönlandije nego Dalmatinci.“

Trevir. Već je i drugi njemački biskup postao mučenikom. Prošloga petka (6. t. mj.) najme odprati mnogobrojno svećenstvo i bezbrojni narod plačuć biskupa trevirskoga, Eberharda, u zatvor. Nemir nije se tom prilikom dogodio nikakov; narod je s obie strane, kuda je prolazio biskup, klečao, a biskup ga je na razstanku blagoslivljao.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 12.] U Četvrtak, 19. Ožujka 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Dva pisma.

U borbi izmedju crkve i države u Pruskoj izišla su nedavna dva pisma: jednim sám car Vilim izjavlja da je vodja boja na crkvu katoličku, i ište u tom sympatije i pomoć napose naroda englezkoga; drugim pako njegovi podanici u svjetovnih stvarih, no u stvarih katoličke vjere i crkve prinčipi, biskupi pruski, nagovaraju svećenstvo i puk katolički na obranu svoje vjere i svoje crkve, tražeći pomoći ne u ljudi, već u Boga. Borbe u bitnosti rečena pisma nemienjaju; sasvim tim su znamenita, jerbo jedna i druga stranka izjavlja, da nepopušća, nego da će stvar goniti do skrajnosti. Za nas su pako oba pisma osobito s toga znamenita, što nam pružaju čvrstu nadu, da će crkva napokon pobiediti, makar prošla i kroz gorje muke; mi bo nalazimo u pismu carevu znakova slabosti, usuprot u biskupskom znakova jakosti.

Poznato je, da se je englezki protestantski meeting pruskim poticanjem sastao, čudesa nije nikakvih učinio, pače je stvar pruske vlade dosta kompromitirao. Earl Russel, koj ga je sazvao, izmako je, da mu nepredsieda. Taj meeting izazvao je drugi, katolički, u svakom smislu mnogo znamenitiji, što su prisiljeni priznati i protivnički englezki listovi; no ako ni ovaj nije izražavao mnienje svega englezkoga naroda, onaj je i manje. Times je to očito posvjedočila. Vriedno je čuti same rieči toga svakako najznamenitijega englezkoga lista. Govoreć o katoličkom meetingu u svom uvodnom članku od 7. Veljače kaže medju ostalim: Dočim je jučerašnji meeting katoličku crkvu zastupao, onaj od utorka osam dana (protestantski) nije nipošto representirao protestantizma. No javno mnienje Englezke nemože se po ovakovih skupštinah suditi. . . . . Sasvim je naravno i pametno da rimski katolici proti repressivnim naredbam, koje se proti njihovoj crkvi u Njemačkoj upotrebljuju, prosvjed ulažu; no isto je tako naravno da ugrijane glave protestanti nebi mogli mukom prenieti preko srca videći, kako je njemačka vlada katolicizmu neprijateljska, da joj nebi bez svakoga dalnjega razmišljanja povladjivali i pleskali. Istina jest, da je pravo mnienje Englezke bitno protestantsko, i s toga da joj nebi bilo ništa ugodnije, nego odlučna pobjeda protestantizma u velikoj zemlji, koja je reformaciju porodila (Njemačkoj); ali se neradi o tom. da-li su nam odnošaji u Njemačkoj po želji ili ne, nego kakov bi bio najbolji i nepravedniji način za traktiranje onih odnošaja.

Zatim govoreći ob odnošaju izmedju crkve katoličke i države u Njemačkoj neće Times ravno da osudi postupak Bismarckov veleći: da je Bismarck velik čovjek i za to da će imati svojih razloga za onakov postupak; ali to kaže jasno, da Englezka sa svoga gledišta onakove politike nit razumije nit odobrava. Bismarck predbacuje biskupom katoličkim da su zločinci naprama državi; ako je tako, onda je premalo kazniti jih samo globami i zatvori, veli Times, te nastavlja: Ako je pako krivnja praelata (Ledochowskoga) samo u tom, da nije dao upravu povjerenih mu duhovnih stvari podmetnuti pod državnu kontrolu, to mi moramo s englezkoga gledišta bez pitanja reći, da nije ni p r a v o ni k o r i s t n o napadati na njega globami i zatvorom. Mi moramo suditi, da on u religioznih stvarih radi po svojoj sviesti, te je kod nas čvrsto načelo, da je n e p r a v d a siliti koga da u r e l i g i o z n i h stvarih radi proti svojoj s v i e s t i. Valja ga ravno odbijati, da nevriedja svojih obveznosti naprama državi, no pruski zakoni s i ž u j a m a č n o m n o g o d a l j e.

Digitized by Google

Nego ne samo Times, i sve je ostalo englezko novinstvo, s preriedkimi iznimkami, odsudilo Russelov protestantski meeting. Medju ostalimi vrlo se drastično izrazila Edinburghska „Daily Rewiew“ veleći: „Ništa nemože biti jasnije, nego da je nadbiskup Ledochowski samo za to kažnjen, što je zaniekao pokornost takovim zakonom, koji bi u jedan tjedan izazvali prevrat, da budu izdani proti englezkim protestantom.“ Sasvim tim našao se je ponukan veliki pobjedonosni njemački car za resolucije stvorene na onom protestantskom meetingu javno zahvaliti. Dakle za ono, što su izrekli njeki ugrijane glave protestanti, kako ih zove Times! Za ono, što je pravo javno mnienje Englezke osudilo! To se tako čini, kano da je zaveden starac Vilim, da sjajem svoga imena prikrije onu blamažu; ali nemislimo, da su oni, koji su ga tako svjetovali, svoju hrdjavu stvar pred englezkom publikom osvjetlali.

Nego još gorjih ima slaboća u sadržaju samoga lista. Car hvali za sympatije englezkoga puka u ratu na katoličku crkvu, dočim mu je englezko novinstvo jasno kazalo, da onaj protestantski meeting nije niti englezkoga protestantizma representirao, nekmo-li javno mnienje čitave Englezke. Nadalje on kaže, da mu je zadaća, da u ratu na katoličku crkvu bude vodjom svoga puka. Zar nespadaju katolički podanici u njegov puk? zar ih on smatra kano neprijatelje u utrobi svoje države, koje mora ili izbaciti, ili silom sputati i silom u druge ljude pretvorati! Divno-li će katolikom ne samo u Pruskoj, nego i u svoj njemačkoj carevini srce kucati, videći kako njemački car njih ili posve ignorira, il pako svojimi neprijatelji izjavlja! U ostalom neodobravaju ni svi protestanti, ni u samoj Pruskoj, rat njemačke vlade, ili po ovom pismu, rat njemačkoga cara na katoličku crkvu.

No car nekaže odmah izrikom na koga vodi rat. On veli, da vojuje proti jednoj moći, proti kojoj su u prošlih stoljećih vojevali njemački carevi, i s kojom, gdje bi god zavladala, nije nigdje bilo narodom slobode i blagostanja. Tko je to? To bi imalo biti papinstvo, s kojim su se nekada borili carevi iz kuće Hohenstaufen. Ali što se tu predbacuje papinstvu, pusta je potvora. Schuselka u 10. br. svoje Reforme veli o tom, da su to obične, skrajno protestantski partajične, potvore i tužbe na papinstvo, koje su fakti iz kulturne poviesti i od samih pravednih protestantskih historika oprovrgnute. Liepo-li onda stoje u carskom pismu! osobito kad imadu pred svietom opravdati rat carev.

Što veli car da se bori za blagoslovljene darove reformacije, neka bi bilo, kad bi papa sbilja kakovu silu činio protestantom u Njemáčkoj. Pače neima ni onakove borbe na bogoslovnom polju u Njemačkoj medju katolici i protestanti kakova je prije bila, nekmo-li da bude na polju političnom. Kad su se protestanti potužili Vilimu, da ih papa u njihovoj vjeri, u njihovu kultusu, u njihovu životu smeta, ili da od katolika nemogu živjeti u miru? U Englezkoj katolicizam mnogo jače napreduje nego-li u Njemačkoj, tako da su se njeki revni protestanti već od toga zabrinuli, osobito kad vide, gdje se u njihov kult kroz njihove pastore uvode katolički obredi, pače ista izpovied. U Englezkoj i samostanski katolički život liepo cvate, ali se za to neizganjaju redovnici ni redovnice kano u Njemačkoj. U Englezkoj papa sam imenuje biskupe po svojem izboru bez uticaja vlade, dočim u Pruskoj nemože nikoga namjestiti, koj nije kralju persona grata; pa ipak Englezom nije ni na kraj pameti, da će ih papa zarobiti i sve liepe plodove protestantizma, pače i samu slobodu sviesti uništiti. Je-li će se sada Englezi, poslie carskoga pisma, za svoj protestantizam više zabrinuti, ili pako nasmijati? car bo kaže, da ako papinstvo nadjača, da neće samo u Njemačkoj (nego dakako i u Englezkoj) sretni plodovi protestantizma doći u pogibelj.

Šta protestantizam? — i sama sloboda sviesti dolazi od papinstva u pogibelj. Tako veli carsko pismo Englezom. Ali šta hasni, kad Englezi nahode, da baš carevi novi zakoni sile katoličke biskupe u religioznih stvarih raditi proti sviesti! To je Times izjavila, kako smo gore naveli. Na to se takodjer tuže javno i glasno pred cielim svietom katolički biskupi. Čudno zvoni iz ustiju vladara Pruske, kad se gradi braniocem slobode sviesti; dočim se katolici tuže baš na ugnjetavanje sviesti, i to čuju i razumiju i vjeruju baš Englezi, koje car hoće da drugačije uputi. U ostalom tko je pravi neprijatelj slobode sviesti, to je nedavno liepo pokazao biskup Ketteler naprama pruskom službenom listu „Provinzial-Correspondenz.“ Ovaj se je naime list usudio reći, da je svjedočanstvom samih biskupa, dok su u svojem katoličkom osvjedočenju bili slobodni konstatirano, da je sadašnjoj pogibelji za crkvu i vjerojatnom raztrovanju mnogih katoličkih občina kriva jedina rimska stolica, i absolutno podredjenje biskupske sviesti pod gospodstvo Rima. „Što taj list govori

Digitized by Google

o absolutnom podredjenju biskupske sviesti pod gospodstvo Rima — odgovara Ketteler — to je vrlo karakteristično. Katolička crkva nepozna u obće nigdje na nijednom polju kakova absolutna podredjenja sviesti. S podpunim suglasjem naučaju svi njezini organi, da nitko u nijednom slučaju nesmije raditi proti svojoj vlastitoj sviesti. Ali moderna država pozna teoriju o absolutnoj podredjenosti sviesti pojedinca pod „javnu sviest.“ A ta javna sviest jest ono, što država izjavi istinitim i dobrim.“ Car njemački svojim nimbusem zakriljuje i svojom carskom moćju izvodi ono, što je s liberalnom strankom zasnovao njegov Moltke u ratu na Rim — tako nazvaše ministra Falka sami službeni organi — i što odgovara onoj teoriji moderne države o absolutnoj podredjenosti sviesti pojedinaca pod volju države; pak on hoće da ga zatočnikom slobode sviesti itko drži! Moderna je država silnik naprama slobodi sviesti u religioznih stvarih najpače katolikâ; žalibože da se je pobjedonosni starac Vilim dao staviti vojvodom u toj neslavnoj stvari!

U svojoj vojni proti papinstvu za slobodu sviesti tobože, nije Vilim sretan ni u svojoj pruskoj kraljevini, te je čudo kako mu se o njoj i govoriti hoće. Poznato je, kako liberalci viču, da su biskupi robovi pape, niži svećenici robovi biskupa, a puk da je rob svećenika. Robstvu pako tomu da je najglavniji uzrok zarobljenje sviesti kroz papu i njegove najrevnije službenike jezuite. Modernoj je državi ta velika kulturna zadaća, da narode oslobodi izpod toga ružnoga robstva. A to je poduzela jaka, skoro svemožna pruska država, i njoj na čelu, kako se vidi iz pisma koje razpravljamo, sam car. No kojim načinom da se ono ružno robstvo slomi? O tom radi pruska diplomacija, za to su i novi crkveno-politički zakoni, ali najpreči i najnuždniji jest taj način, da se robovom, koji se žele osloboditi, otvori utočište, i u tom utočištu da su zakriljeni od napadanja papinih. Takovo je utočište pruska vlada veledušno otvorila u starokatolicizmu. Sad je prosto svakomu biskupu samo ako hoće odreći se pape i njegove nepogrešivosti, pa će on ostati u časti biskupskoj sa svimi dohodci. Pruska će ga vlada, svi njezini sluge i pristaše proslaviti svakim slavljem. Jao si ga onomu, koj bi se usudio, ružno ga samo i pogledati: pa gle! nijedan biskup neželi slave i slobode, koju pruska vlada nudja; nego usuprot izjavljaju pred cielim svietom, da će prije poginuti nego se dati odkinuti od Petrove stiene. No barem će se niži svećenici pojagmiti sa zlatnom slobodom i za liepom pogačom, koja im se daje. Biskupa papinskoga netrebaju se bojati; on ih niti exkomunicirati nesmije, nekmo-li da jih liši dohodaka Oni će ostati uzprkos papi i njegovim biskupom u katoličkoj crkvi, imajući katoličkoga biskupa, koj je vlast dobio kako njekoć sv. Pavao neposredno od Isusa, te nije trebao posredničtva Petrova. Reinkens je taj i takov biskup; to je sam izjavio, to mu potvrdjuje i nepredobiva pruska vlada, koja jamči za njegovo i njegova klera uzdržavanje. Ali o čuda! svećenici bez iznimke do sada svi vole robstvo sviesti pod papom, pače poradi toga robstva namiču na sebe još i drugo robstvo za njih sbilja vrlo neugodno: zatvor i gladovanje! Rekosmo: bez iznimke, jer odkad je Pruska počela biskupe i svećenike globiti i zatvarati, nismo nigdje čitali, da je ikoj pruski svećenik od katoličke crkve odpao! Najčudnije pako je to, da se ni laici, pa još k tomu ni visoko naobraženi i visoka plemena laici nedaju iz papina robstva! Čreda Reinkensova malena je, pa se još k tomu sastoji skoro od samih takovih za koje se znade, da nemare za nikakvu vjeru. Domišljata pruska vlada našla je još jedan način, kojim bi barem na pol one izvukla, koji se nedaju izvući sasvim. Taj je način tako zvani Staatskatolicismus. Ovi katolici netrebaju se sasvim odbiti od pape i zaniekati njegovu nepogrešivost, taj ravno najgrozniji i za slobodu sviesti najpogubniji dogma; al barem neka s pouzdanjem gledaju na prusku vladu, te tvrdo vjeruju da se novi pruski crkveno-politički zakoni nimalo neprotive katoličkoj vjeri i slobodi. Na čelo tomu gibanju stavio se vojvoda ratiborski; pod izlikom loyalnosti naprama caru kupili su se podpisi, državni Staatsanzeiger sam objavljao je imena: ali gle biede! mnogi su svoj podpis opozvali, jer da su prevareni, ili da nikada ni podpisali nisu; osim toga izašlo je na vidjelo, kako su državni činovnici pače žandari onakove podpise kupili. Odkad je pako počelo katoličku crkvu žešće progoniti, od toga vremena prestaju podpisi na adresu caru, usuprot izjavljaju se sve više svimi načini sympathije progonjenim biskupom i svećenikom, tim tobože mučiteljem i ništiteljem slobode sviesti! Jadna pruska vlado, spravi si ti svoju slobodu sviesti za sebe; katolici su dosta jasno pokazali da ti je netrebaju!

Car veli, da se bori proti papinstvu za auktoritet državnih zakona. Za što se nije prije trebao boriti? Za to jer je priznavao vlast crkvenu i njezino područje. Odkad je pako nečuvenom srećom postao silan dobitnik, pohtjelo

*

Digitized by Google

mu se je preziruć crkvenu oblast crkvi krojiti zakone, i silite crkvene poglavare da se tim zakonom pokore proti svojoj sviesti. Auktoriteta tim zakonom neće izvojevati proti katoličkoj sviesti, nego će jošte pobuniv katoličku sviest potresti auktoritetom zakona moderne države u obće.

Što car nadalje govori u svojem pismu još je slabije, pače takovo, te ga iz štovanja prama carskom veličanstvu dovoljno nesmijemo ni qualificirati. Car veli da prima nametnuti mu rat, no tako ipak, da se obzire na vjeru drugih, te se drži evangeličke blagosti. Najnoviji zakoni njegove vlade da nesmetaju rimsku crkvu, ili slobodno vršenje religije od strane njezinih sljedbenika, njim da nije druga svrha, nego samo da budu njeko jamstvo za neodvisnost zemaljskoga zakonodavstva!! Što je svrha rečenim zakonom, da-li smetaju slobodno vršenje religije, da-li respektiraju vjeru drugih, i to s evangeličkom blagošću? to se može jasno vidjeti iz biskupskoga pisma. Komu će Englezi više vjerovati? Times kaže, da je to faktum, da je njemačka vlada katolicizmu neprijateljska. Times kaže, da nije pravo ni koristno onoga, koj rádi po svojoj sviesti napadati globami i tamnicom. Pruski zakoni da nisu samo na obranu državnih obvezanosti, nego da sigurno sižu preko toga. — Vilim je pobiedio na bojnom polju topovi i puškami, ali je sad zašao na drugo polje, na kojem valja drugo oružje, koje se zove pravica i istina!

(Konac će slieditі.)

Dilectis Filiis S. R. E. Cardinalibus et Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis imperii Austriaci.

PIUS PP. IX.

Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres salutem et Apostolicam benedictionem.

Vixdum a Nobis catholico orbi denunciata fuerat per litteras datas die 24. Novembris, anno superiori, persecutio immanis contra Ecclesiam Dei, in Borussia et Helvetia praesertim, excitata; quum nova moerori Nostro accessit sollicitudo ex allatis nunciis de aliis iniuriis impendentibus eidem Ecclesiae, quae Sponso Divino similis effecta, iam et ipsa conqueri merito potest ea prophetica voce: super dolorem vulnerum meorum addiderunt [1]). Quibus iniuriis eo gravius angimur quod a Gubernio irrogentur Austriacae Nationis, quae iampridem maximis Christianae reipublicae temporibus huic Sedi Apostolicae coniunctissima pro catholica fide strenue decertavit.

Equidem iam aliquot abhinc annis quaedam in isto Imperio latae sunt leges et ordinationes sanctissimis Ecclesiae iuribus et sollemnibus pactis conventis plane adversae, quas in nostra allocutione ad Venerabiles Fratres S. R. E. Cardinales habita die 22. Iunii anno 1868. condemnare et irritas declarare pro officii Nostri munere debuimus. Nunc vero publicis Imperii Comitiis expendendae et approbandae proponuntur novae leges, quae eo manifeste spectant, ut catholica Ecclesia in perniciosissimam servitutem sub arbitrio civilis auctoritatis, contra divinam Iesu Christi Domini Nostri institutionem, omnino redigatur.

Humani enim generis Creator et Redemptor Ecclesiam fundavit tanquam visibile suum in terris regnum, non modo supernaturali charismate infallibilis magisterii ad sacram doctrinam tradendam, et sanctissimi sacerdotii ad divinum cultum animarumque sanctificationem sacrificio et sacramentis promovendam, verum etiam propria et plena regiminis potestate instructum ad ferendas leges, ad iudicia exercenda, ad salubrem coercitionem adhibendam in rebus omnibus quae ad proprium finem regni Dei in terris pertineant.

Quoniam vero supernaturalis haec regiminis ecclesiastici potestas, ex ipsa Iesu Christi institutione, diversa prorsus est atque independens a^b imperio politico; idcirco ipsum regnum Dei in terris regnum est societatis perfectae, quod continetur et gubernatur suis legibus, suis praepositis, qui pervigilant quasi rationem pro animabus reddituri non civilis societatis rectoribus, sed principi pastorum Iesu Christo, a quo dati sunt pastores et doctores nulli terrenae potestati in obeundo ministerio salutis obnoxii. [1]) Quare sicut ad sacros Antistites munus regendi, ita ad omnes fideles, monente Apostolo. officium pertinet eisdem obediendi et subiacendi; et proinde etiam populis catholicis sanctissimum ius est, ne in hoc officio divinitus iniuncto sequendi doctrinam, disciplinam ac leges Ecclesiae a civili gubernio impediantur.

Iamvero ipsi Nobiscum probe intelligitis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, quam gravis violatio huius divinae constitutionis Eccesiae, quam intolerabilis subversio iurium Apostolicae Sedis, sacrorum Antistitum, ipsiusque populi catholici in earum legum rogatione, de quibus apud Austriaca Comitia nunc agitur, contineatur et palam promulgetur.

Nam secundum easdem leges Ecclesia Iesu Christi in omnibus fere rationibus et actionibus, quae ad regimen fidelium spectant, supremo civilis auctoritatis imperio prorsus obnoxia et subiecta existimatur atque habetur; idque in ea Motivorum expositione, quae vim et sensum propositarum legum explicat, aperte veluti principii loco statuitur. Hinc etiam declaratur diserte, Gubernii

[1]) Psalm. 68, 27.

[1]) Cf. Hebr. 13, 17. Eph. 4, 11. 1 Petr. 5, 2.

Digitized by Google

civilis esse ex suprema sua potestate leges ferre quemadmodum de civilibus, ita etiam de ecclesiasticis rebus, utpote quod Ecclesiae advigilare et dominari debeat non secus ac aliis quibuscumque civium societatibus privatis mereque humanis intra Imperii fines existentibus.

Itaque civile Gubernium sibi arrogat tum iudicium ac proinde magisterium de constitutione et iuribus Ecclesiae catholicae, tum supremum eiusdem regimen, quod partim per se ipsum suis legibus suaque actione, partim per ecclesiasticos viros sibi mancipatos exerceat. Quo fit, ut potestati sacrae ad regendam Ecclesiam, ad opus ministerii atque ad aedificationem Corporis Christi divinitus institutae arbitrium et vis subrogetur terreni imperii. Contra huiusmodi sacrorum usurpationes pro iure et veritate catholica respondet magnus Ambrosius: „Allegatur, imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo: noli te gravare ut putes te in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed esto Deo subditus. Scriptum est: quae Dei, Deo; quae Caesaris, Caesari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiae“ [1]).

Quod vero ad ipsas leges attinet, quibus memorata Motivorum expositio praefigitur, licet eae speciem aliquam moderationis praeseferre fortasse videantur, si cum novissimis Borussicis legibus comparentur, re tamen vera eiusdem rationis et indolis sunt, eamdemquee Catholicae Ecclesiae in Austriaca ditione parant perniciem.

Nolumus singula earumdem legum capita prosequi; verum silentio praeterire nullo modo possumus gravissimam iniuriam, quae ipsa harum legum propositione infertur Nobis ipsis et huic Apostolicae Sedi, nec minus vobis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, ac toti populo Catholico istius Imperii. Conventio nimirum inter Nos et serenissimum Imperatorem anno 1855. inita, ac ab eodem catholico principe solemni sponsione munita totique Imperio instar publicae legis promulgata, nunc Imperii Comitiis declaranda proponitur tamquam omni prorsus ex parte abrogata et irrita, idque nulla cum hac Apostolica Sede tractatione praegressa, imo et iustissimis Nostris expostulationibus plane contemptis. Haec profecto iis temporibus, quibus fides publica adhuc valuit, ne tentari quidem potuissent; nunc vero in hac tristissima rerum conditione et tentantur et perficiuntur. Contra hanc sollemnis pacti conventi violationem coram vobis, Dilecti Filii Nostri ac Venerabiles Fratres, iterum protestamur; multo vero magis intimo animi Nostri dolore denunciamus ac reprobamus iniuriam illam toti Ecclesiae illatam, dum et huius Concordatus abrogationis et ceterarum connexarum legum causa et excusatio audacter refertur ad definitiones revelatae doctrinae ab Oecumenico Vaticano Concilio editas, atque haec ipsa catholica dogmata impie appellantur innovationes et commutationes doctrinae fidei et Constitutionis Ecclesiae catholicae [2]).

[1]) S. Ambr. ep. 20, n. 19.

[2]) Motivorum Expos. p. 25.

Equidem si qui sunt in Austriaca ditione qui nefariis eiusmodi commentis catholicam fidem abiiciant, eam retinet ac profitetur cum gloriosis Avis suis totaque imperali domo augustissimus Princeps, eam retinet ac profitetur longe maxima pars populi, cui leges feruntur talibus commentis innixae.

Ita Nobis insciis et invitis rescissa conventione solemni quam cum serenissimo imperatore celebravimus, ut animarum saluti simul et civilis reipublicae commodis prospiceretur, nova quaedam forma iuris obtenditur, et nova facultas civili Gubernio vindicatur, ut marte proprio de spiritualibus et ecclesiasticis negotiis quidquid visum fuerit, constituat atque decernat.

Id eo valet, ut iis, quae modo rogantur legibus, inviolabilis ecclesiae libertas in animarum curatione, in regimine fidelium, in religiosa institutione populi et cleri ipsius, in vita ad evangelicam perfectionem exigenda, in administratione et proprietate ipsa bonorum importunis nexibus implicetur atque praepediatur: perversio inducatur catholicae disciplinae, foveatur ab Ecclesia defectio, sectarumque coalitio et conspiratio contra veram Christi fidem legum praesidio communiatur.

Magna profecto Nobis copia memorandi foret, quid et quantum malorum, si leges huiusmodi perferantur, metuendum sit; at vere prudentiam vestram, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, id neque fallere nec praeterire potest. Scilicet officia fere omnia et beneficia ecclesiastica imo et exercitium pastoralium munerum ita civili potestati fient obnoxia, ut sacri Antistites, si novis iuribus (quod absit) acquiescerent, regimen dioecesium, pro quo districte rationem Deo sunt reddituri, non amplius iuxta saluberrima Ecclesiae praescripta retinere, sed ad nutum et arbitrium eorum qui reipublicae praefuerint, tractare et moderari cogerentur. Quid porro ex iis rogationibus expectandum erit, quae de agnitione religiosorum ordinum inscribuntur? Earum sane noxia vis et mens inimica tam aperta est, ut nemo non intelligat eas ad corruptionem et perniciem religiosarum familiarum excogitatas esse et comparatas. Temporalium deniqúe bonorum iactura, quae imminet, tanta est, ut a manifesta publicatione et direptione vix differat. Ea bona siquidem post infensas leges probatas, civile Gubernium in potestatem suam erit redacturum, sibique ius et fas esse ducet ea dividere, conferre et vectigalibus impositis sic extenuare, ut misera quae dabitur possessio et usus, non ad Ecclesiae decus, sed ad eius ludibrium et ad velamentum iniustitiae relicta haud immerito existimetur.

Quum hae sint leges de quibus in publicis Austriaci imperii comitiis disceptatur, et iis, quae demonstravimus, principiis nitantur, perspecta vobis plane sunt Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, praesentia pericula quae gregibus vigilantiae vestrae concreditis impendent. Unitas namque et pax Ecclesiae in discrimen vocatur, illudque agitur ut ei libertas adimatur, quam S. Thomas Cantuariensis scienter dixit: „animam esse

Digitized by Google

Ecclesiae, sine qua nec viget nec valet adversus eos qui quaerunt hereditate sanctuarium Dei possidere“ [1]). Quam sententiam iam antea defensor alter eiusdem libertatis invictus, S. Anselmus verbis hisce explicaverat: „Nihil magis diligit Deus in hoc mundo quam libertatem Ecclesiae suae; qui ei volunt non tam prodesse quam dominari, procul dubio Deo probantur adversari: liberam vult esse Deus sponsam suam, non ancillam“ [2]). Quapropter pastoralem sollicitudinem vestram, et zelum quo flagratis pro domo Dei, magis magisque excitamas et incendimus, ut periculum quod instat, contendatis amovere. Magnos sumite animos, quibus dignum virtute vestra certamen obeatis. Certum namque Nobis est, nihil vos fore animis neque virtute minores iis Venerabilibus Fratribus, qui alibi inter vexationes acerbissimus pro hac ipsa libertate Ecclesiae opprobriis et tribulationibus spectaculum facti non modo rapinam bonorum suorum cum gaudio suscipiunt, sed etiam in vinculis certamen sustinent passionum [3]).

Ceterum non in viribus nostris sed in virtute Dei spes omnis posita est; Dei namque causa agitur, qui oraculo nunquam defecturo nos ita praemonuit et erexit: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum [4]). Nos itaque, qui pro munere Nostro Apostolico in hoc bello tam vario et atroci contra Ecclesiam indicto, divina gratia infirmitatem Nostram roborante, duces constituti sumus, ea vobis renunciamus ac spondemus, quae S. Martyr Cantuariensis verbis olim expressit huic aetati et periculo apprime congruentibus: „Causa quam contra nos exercent inimici Ecclesiae, inter ipsos et Deum est, quia nos nihil aliud ab eis quaerimus, nisi quod Ecclesiae suae aeterno testamento in suscepta pro ea carne immortalis reliquit Deus. In fide ergo et charitate Christi exurgatis Nobiscum in auxilium Ecclesiae, et auctoritate et prudentia vobis collata occurrite hominibus, quibus nullorum successuum copia sufficit, si Ecclesia Dei gaudet libertate. Confidimus in vobis abundantius, praesertim in causa Dei. De Nobis autem pro certo tenete, quia satius ducimus mortem incurrere temporalem, quam miserae servitutis angustias perpetuare. Nam huius controversiae exitus trahetur ad consequentiam temporum futurorum, ut Ecclesia aut perpetuis, quod absit, aerumnis lugeat, aut perenni gaudeat libertate“ [5]).

Quum autem vobis interea adnitendum sit, ut quae instant pericula, auctoritate, prudentia et studiis vestris praecaveatis, nihil utilius atque opportunius fore intelligitis, quam ut collatis consiliis disquiratis ac deliberetis, quaenam rationes viaeque aptiores suppetant, quo certius atque efficacius propositum finem assequamini. Dum Ecclesiae iura impetuntur, vestrum est ut adscendentes ex adverso murum opponatis pro domo Israel; solidius vero propugnaculum erit et defensio validior, quo magis concors et in unum conspirans singulorum opera et conatus erit; et quo diligentius praevisa et constituta fuerit agendi ratio pro varia necessitate rerum quae forte ceciderint, adhibenda. Quare vos etiam atque etiam hortamur ut quamprimum conveniatis in unum, et communicatis consiliis normam constituatis certam omnibusque probatam, qua pro officii vestri ratione propulsetis unanimes mala ingruentia, et Ecclesiae libertatem fortiter tueamini. Haec ideo vos a Nobis moneri par erat, ne officio Nostro in tanta rei gravitate deesse videremur. Nam persuasum Nobis est, vos etiam citra hortationes Nostras haec ultro fuisse effecturos. Alioquin nondum spem omnem abiecimus fore ut eas quae portenduntur calamitates, alio tramite Deus avertat. Nos enim movet ad bene sperandum pietas et religio Carissimi in Christo Filii Nostri Francisci Josephi Imperatoris et Regis, quem Nos novis litteris hodierna die ad ipsum datis enixe obsecravimus, ne unquam committere velit, ut in amplisima ditione sua inhonestae servituti tradatur Ecclesia, et catholici cives eius imperio subiecti in summas angustias adducantur.

Quoniam vero multi adversus Ecclesiam connituntur et mora quaevis plena semper periculo est, vos minime oportet desides conquiescere. Praesit Deus consiliis vestris, et potenti praesidio suo vos adiuvet, ut quae ad decus Nominis Eius et animarum salutem maxime pertinent constituere et perficere feliciter valeatis. In auspicium autem caelestis huius praesidii et praecipuae benevolentiae Nostrae testimonium Apostolicam Benedictionem vobis universis et singulis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, nec non Clero et fidelibus vigilantiae vestrae commissis peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die VII. Martii anno Domini MDCCCLXXIV. Pontificatus Nostri vicesimooctavo.

PIUS PP. IX.

---

[1]) S Thom. Cantuar. ep. 75. ad Episc. Angliae
[2]) S. Anselm. Epist. 9 ad Balduinum regem.
[3]) Heb. 10, 32 seq.
[4]) Io. 16. 33.
[5]) S. Thom. Cant. ep. 33.

Sv. Ivan Kapistran.

(Dalje.)

Drugi znamenit spomenik odnoseći se na smrt sv. Ivana navadja jesovan Rader u djelu svom „Bavaria sancta“ svez. I. str. 303. Taj kodex nalazio se je u samostanu monakovskom, a sad bi se možebit našao u biblioteci monakovskoj. Spomenik je pisan po trojici fratara, a ti jesu: fr. Krištofor de Varusio, fr. Hieronymus de Fara i fra Nicolaus de Fara, a upravljen bijaše na Aenea Sylvia legata apoštolskoga. Po svoj prilici, da je Aenea Silvius taj opis zaiskao od rečenih otaca. U njem se i opet potanko opisuje smrt i čudesa sv. Ivana. Na svrhi se veli: „In arca lignea undecunque serata et clavibus quinque cum catenis clausa et sigillata, supra terram in conventu nostro observantiae regularis

Digitized by Google

s. Mariae de Huilak jacet (corpus S. Joannis), ubi Baro Nicolaus Voyvoda ornatum pavat, sepultum in quadam circumclusa capella.“ Još se to spomenuti mora, da je fr. Nikola de Fara bio sveudiljni pratioc Ivanov i da je život njegov opisao. Opisuje pako sv. Ivana sljedećim načinom: „Statura recta et mediocris in medio consistens, vox clara, sermo purus, lingua disserta, capillo canus et barba, capite calvus, fronte crispus, vultu rubicundus, et serenus, corpore robustus, venusta facie et veneranda, longioribus brachiis ad genua usque protensis, magnarum rerum gloriosam operationem praesignantibus, ingenio acutissimus, consilio prudens et maturus.“ Sve ove okolnosti valja znati, ako se misli nastaviti djelo iztraživanja tiela svetčeva, što bi vrlo željeti bilo, budući da nigdje nenalazimo, da je to dosele onom točnošću, onom osbiljnošću i postojanošću učinjeno, koja se stvari toli važnoj pristoji. Ovih je redaka upravo ta glavna namjera, da se stvar ozbiljno opet nastavi. U tu svrhu bilježimo ovdje i nadgrobni latinski nadpis, koj se u bezimeniku našem ovimi riečmi navadja: Tumulo appensum fuit, simplex quidem, et parum ex lege Prisciani scriptum, sed sincerum*)

Hic tumulus servat praeclara laude Joannem,
Gente Capistrana, fidei defensor, et auctor,
Ecclesiae tutor, Christi tuba, tum Ordinis ardens

Fautor, in orbe decus, tum veri cultor et aequi,
Et vitae speculum, doctrinae maximus index,
Laudibus innumeris jam possidet astra Beatus.
Vixit annos LXX. Mens. III. Dies XXII.

Djelce bezimenika fratra god. 1803. u Budimu izdano pod naslovom „Synopsis collectanea vitae, mortis et operum divi Joannis a Capistrano“ ima na pročelju dosta slab snimak slike, o kojoj se veli, da je snimljena sa izvorne slike, koja se u rodnom mjestu sv. Ivana nalazi.

Prelazimo sada na najvažniju točku, to jest: kako je sv. tiela nestalo? koja u tom mnienja vladaju? što se je dosele učinilo, da se tielo iznadje?

Nezna se točno ni to, kad je upravo i kojom osobitom sgodom il da bolje reknemo nesgodom tielo sv. Ivana nestalo. Barem mi u spisih, koji nam pri ruci stoje, ništa pobližje o tomu nečitamo. Spondan samo u svojih annalih opazuje, da se je to sto od prilike godina po smrti svetčevoj dogodilo. Čini se dakle, da je tielo nestalo u ono vrieme, kad su Turci, na muhačkom polju dobitnici, zasjeli za podrug stoljeća Ugarsku i ove naše strane trojedine kraljevine.

Tri su glede tiela našega svetca mnienja:

Prvo: da su Turci svetca odnieli u Carigrad. Ovo je mnienje podobro zavladalo 17. stoljećem, jerbo se dva spomenika nalaze u peštanskoj knjižnici, iz kojih se vidi, da je u vladi austrijskoj i u samostanih ugarskih to mnienje mnogo pristaša našlo. Jedan od tih spomenika jest list kneza od Megave, koj vezira budimskoga opominje, kako je poslanik carski u ime cara pitao od njega, da mu se tielo Ivanovo predade. Sad, veli, čuo je moj gospodar, da si Ti uputio stvar na vrhovnoga Muftiju, pak se i opet pita od Tebe, da u tom važnom poslu kod Muftija i kod ostalih, na koje stvar spada, poslanika carskoga možnim svojim uplivom podupreš. List je od 22. Listopada god. 1628.

Drugi spomenik je list cara Ferdinanda na svoga poslanika u Carigradu, Ivana Ljudevita Kueffsteina. U tom mu listu preporučuje car vruće Bonaventuru Kološvaria, samostana šopronskoga guardiana, koj po provincijalu svom opunovlašćen u Carigrad putuje, da potraži i ako je moguće natrag donese tielo sv. Ivana. List je od 24. Listop. god. 1628. Mi ova data vadimo iz spomenutoga jur djelca fratra bezimenika. U tom dosta lošem djelcu ni riečice nenalazimo, s kakvim se je uspjehom guardian šopronski povratio. Dobro bi bilo u tajnom archivu carskom potražiti, da-li je možebit orator carski iz Carigrada kakvu takvu ubaviest glede toga na svoj dvor poslao. Ovo nam se vrlo vjerojatno čini. Ako ovi redki u ruke dospiju neumornomu našemu radeniku u Beču g. Kostrenčiću, nek zna, da ga molimo, da se za stvar tamo gore u Beču pobrini. Iskreno medjutim izpoviedamo, da nam se to mnienje vrlo nevjerojatno učini. To bi bio po svoj prilici ne samo Unicum nego upravo Unicissimum u poviesti Turaka, da su štedili i štovali svetca, dočim su sve crkve i bogomolje u Aziji i Europi poharali i opustošili i to upravo u ono vrieme, kad su najgordiji i najokrutniji postali, misleć poslje dobiti mohačke, da jim ni Beč ni ciela sriednja Europa odoljeti više nemože. Osim toga neima to mnienje za sebe ni jednoga suvremenoga a niti bližjega svjedočanstva. Za to ga zabacuje Vading u svojih annalih[1]). Rieči Vadingove jesu: „Minus credibile redditur, quod aliqui comminiscuntur, nimirum: Turcas capto Vyllökö (Vilak) ductum cum honore corpus reverenter apud se retinere: neque pretio ullo quantumvis per oratores ad hoc ipsum Constantinopolim missos rogarentur, reddere voluisse dicentes: adhuc se timere ab homine, per quem tantam cladem acceperunt, et male in sua postestate honorifice habitum ab injuriis continere, quam inimicis reddere, qui suam perniciem concitarent.“ Isto mnienje zabacuje i učeni Čevapović u svojem katalogu provincije Kapistranske na strani 112.

*) Refert id, et alia acta Capistrani Joannes Tagliacotius, qui fuit comes Capistrani, in sat prolixa epistola, data ad Jacobum de Marchia, tunc Vicarium familiae observantium.

[1]) tom. 12. fol. 414.

Viestnik.

Zagreb. Kadno su crkveno-političke zakonske osnove došle na razpravu u bečkom reichsrathu, pitalo se je znalično od njeke strane: što će sada papa; što-li austrijski biskupi? Mi nismo dvojili ni jedan čas o tom,

Digitized by Google

da će i biskupi i papa prosvjedovati. Što je načelno za katoličku crkvu ubitačno, snovalo se to u Berlinu, Beču ili gdje mu drago: to su pastiri crkve dužni osuditi, a najpače onaj, komu je u sv. Petru Gospod dao nalog, da utvrdjuje braću svoju. Papina okružnica na biskupe austrijske već je došla u javnost; austrijski pako biskupi sastali su se u Beču 12. o. m. na dogovor, te neima dvojbe da će po primjeru pruskih biskupa prosvjedovati i pred vladom i pred katoličkim pukom. U samom reichsrathu, naime zastupničkoj kući, učiniše to jur mnogi čestiti svećenici i laici. Kako smo obećali, doniet ćemo nešta iz tih razprava, koliko dopušta prostor našega lista, da je našim štiocem i na utjehu i na ponuku. Istina nitko nemože kazati, koliko će sve nastojanje katolika u Cislajtaniji uspjeti za ovaj čas; ali ako samo potakne u katolika vjeru i revnost, uspjeti će konačno. Sramota je, da katolici, kojih je i danas uzprkos haranju nevjerstva, ne samo po krstnoj knjigi nego i po vjeri u Cislajtaniji više nego-li njihovih protivnika; sramota je. velimo, da dopuštaju novim poganom i židovom razpinjati Krsta, razpinjuć njegovo tielo — Kristovu crkvu. Vrieme je doista da se osvieste i skrše sramotne okove. Netreba ništa drugo, nego odvažno čvrsto i postojano tražiti, da u vieku, u kom se toliko hvali i iznosi sloboda, kan da prije nikada slobode bilo nije — da i njim bude sloboda živjeti po svojoj vjeri. A to će i biti, ako Bog dá.

— Okružnicu sv. otca na austrijske biskupe donosimo na drugom mjestu. Što biasmo sami našli, prosudjujući austrijske crkveno-političke predloge, da jim je naime svrha gospodstvo države nad katoličkom crkvom utvrditi, i za to da nevalja samo gledati na ono. što si je država za sada uzeti izvoljela, nego i na ono, što si po svojih načelih jošte uzeti može, pa toga radi da austrijski biskupi moraju proti rečenim zakonom isto onako prosvjedovati ko što pruski proti ondješnjim —: to najvišim svojim auktoritetom izriče i sv. otac; i nije ništa nova; jer je bjelodano i prijateljem i neprijateljem crkve, kakva je narav i zamašaj onim zakonskim predlogom. Sv. otac izriče: „da je onim zakonom očita namjera. da katoličku crkvu bace u najpogubnije robstvo pod samovolju državne vlasti. Svjetovna vlada da izjavlja izrikom, da uslied svoje najvišje vlasti ima pravo zakone davati kako o civilnih, tako i o crkvenih stvarih, budući da mora isto tako bditi i gospodovati nad crkvom kakogod nad drugimi privatnimi družtvi. Proti ovakovoj usurpaciji da je za pravo i istinu katoličku jur odgovorio veliki Ambrosij: Kaže se, da je caru slobodno sve, njegovo da je sve. Odgovaram: nemoj griešiti misleći da imaš kakovo carsko pravo na ono što je božje. Nemoj se uznositi, već se pokori Bogu. Pisano je: što je božje Bogu, što cesarevo cesaru. Na caru spadaju palače, a na svećenika crkve.“ Sv. otac u ovoj okružnici prosvjeduje proti onoj kako kaže „pogrdi, nanesenoj svoj katoličkoj crkvi, dočim se toli za ukinuće konkordata, koli za razlog i izpriku drugim zakonom drzovito iztiču definicije objavljenoga nauka od sveobćega vatikanskoga koncila izdane; i dočim za same ove katoličke dogme bezbožno govore, da je njimi promienjen nauk vjere i ustav crkve katoličke.“ Napokon priobćuje biskupom, da je 7. o. mj. poslao list i na cara moleći ga: neka nedopusti, da u njegovoj širokoj carevini crkva padne u nečastno robstvo, i katolički gradjani u najveću stisku. Toliko za one naše štioce, koji nebi razumjeli latinske okružnice.

— 7. o. mj. biaše šeststo godina, što je umro veliki bogoslov i učitelj katoličke crkve, sv. Toma akvinski. U Italiji se je rodio, ondje je u mnogih gradovih naučao i prodikao, ondje je svoje najveće djelo svoju „Summa Theologiae“ izdao, ondje je umro. Sav sviet joj je njekoć zavidio ili ćemo ljepše reći, čestitao, što je rodila „kralja bogoslovaca“, pa ipak moderna Italija nije ništa učinila za proslavu njegove šeststogodišnjice. Nije čudo: Toma je bio dominikanac — ona je redove ukinula; Toma je bio najveći bogoslovac — ona je bogoslovje sa svojih sveučilišta izbacila. Dobri ipak katolici učiniše prama učenjaku i svetcu svoju dužnost.

— Kako je počeo organ liberalnoga učiteljstva, Napredak, u svojem 7. broju pripoviedati, držala se je u Rujnu pr. god. u Petrinji učiteljska skupština posve u duhu Dittesovu. Zapriečeni gradivom danas, mi ćemo se na tu skupštinu povratiti sljedeći put. Istom ćemo se zgodom razgovarati i s gčnom M. Jambrišak, koja neprestaje ružiti i crniti — dakako u liberalnom „Napredku“, — onaj zavod, koj ju je uzgojio i na noge digao.

— Dobismo izvješće o djelovanju „Družtva sv. Vinka Pavlova“ za podupiranje siromaka i bolestnika. Iz izvješća se vidi, da je družtvo imalo lanjske godine na razpolaganje 914 for. 46 nov. Od toga je novca potrošeno 539 for. 97 nov. te je po tom u blagajni ostalo 374 for. 49 nov. Potrošenom svotom podupiralo je družtvo: oženjenih 3, udovaca i udovica 8, oženjenih s djecom 4, udovaca i udovica s djecom 14, šegrta 1. Osim toga obdareno je oko božića i uzkrsa njih 14. — Nemožemo propustiti, da neopazimo, kako se nehajstvo naše pokazuje i u podupiranju toga, toli praktičnoga i koristnoga, družtva: ono najme broji samo 12 poslujućih a jedno 6 podupirućih članova. Nije-li to vrlo žalostno?

Beč. Na mjesto dosadašnjega nuncija a sada kardinala Falcinellija, koj oko uzkrsa polazi u Rim, imenovan je papinim nuncijem u Beču monsignor Jacobini do sada tajnik propagande; na njegovo mjesto, zahvalivši se La Valleta, imenovan je tajnikom propagande kard. Franchi.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 13.] U Četvrtak, 26. Ožujka 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Dva pisma.

(Konac.)

Što je u carevu pismu najslabije, to je najjače u pismu njemačkih biskupa na njihovo stado, naime pravica njihove borbe, i svjetlo oružje istine, kojim se u ovoj borbi služe. Za što bo se biskupi bore? Oni se bore za slobodu pače za sám obstanak svoje crkve. O tom nemože biti dvojbe uzprkos pismu samoga cara. Pače to je jasno baš uslied pisma careva. Car veli da se bori proti jednoj moći, koja je pogubna za vjeru protestantsku, za slobodu sviesti, za neodvisnost države; proti toj moći da vojuje sviestan si svoje dužnosti, pouzdajući se u Boga i moleći za sympatije englezkoga naroda. Tko tako govori, a ima toliku snagu koliku car Vilim, taj je odlučio nemirovati, dok si protivnika nije uništio. Tko je taj protivnik? Papa, kojega je vatikanski koncil proglasio kano javnoga učitelja kat. crkve u pogledu objavljenih istina božjih nepogrešivim. Tim je, vele papini neprijatelji, uništena sloboda sviesti i neodvisnost država i nametnuta državam dužnost, da se brane. Badava govori papa, badava biskupi, koje je država prije smatrala svojimi najvjernijimi podanici, a ni sada neima u njihovu nauku i njihovih djelih ni najmanjega razloga drugačije suditi, badava dokazuju katolički bogoslovci, da se proglašenjem one dogme papinstvo i katolička crkva, i njihov odnošaj naprama državi, drugim vjerskim sljedbam i ljudskomu družtvu u obće nije u bitnosti ni malo promienio; badava sve to, liberalna država, a napose pruska, mora voditi na papinstvo rat. Pa što upravo hoće da postigne tim ratom? Da izbriše papinstvo s lica zemlje? ili da mu otme prvenstvo u crkvi? ili da katolička crkva odbaci svečano definiranu dogmu papine nepogrešivosti? Kad bi bilo moguće jedno od toga učiniti, onda bi moći uzprkos obećanju Kristovu uništiti njegovu crkvu. Za to se neboji nijedan katolik, no niti se tomu nenada nijedan triezan državnik. Sve je dakle nastojanje neprijatelja papinih ili barem poglavito u tom, da mu zaprieče svaki upliv na podanike države.

No to znači katoličku crkvu u granicah dotične države uništiti. Papa je glava katoličke crkve Bogom postavljen, on je nepogrešivi učitelj u nauku vjere, on je najviši pastir, kojega je Isus stavio nad sve svoje ovce i janjce. Volja to bezvjerskoj državi priznati ili nepriznati; to barem mora znati i priznati, da tako svaki pravi katolik vjeruje. Tko dakle hoće da ukine papin upliv na katolike stanovite države, taj hoće da im zaprieči vršenje njihove vjere, taj hoće da ih odkine od jedne, svete, katoličke apostolske crkve; taj hoće da u dotičnoj državi katoličku crkvu uništi — a to čini pruska vlada.

Iz Njemačke su izagnani jezuite i njeki drugi redovi, jer da su najrevnija garda papinstva; sada se već otimlju crkvi i biskupi i svećenici, jer da su tobože papinski rovari proti sjegurnosti i neodvisnosti države. Pruska je vlada za katoličke prodike stvorila posebni kazneni paragraf, no ni to joj nebi dosta: od dozvolje njezinih organa ima odsele visiti, je-li će biskupi smjeti izvršivati Bogom jim danu vlast, je-li će svećenici smjeti samo tihu misu čitati puku i dieliti svetotajstva. Ali ni s tim još nije dosta, nego se spremaju za svu Njemačku takovi zakoni, uslied kojih biskupi i svećenici mogli bi biti izagnani iz sve Njemačke, lišeni svoje domovine i svih prava državljanskih, i dakako lišeni svakoga upliva na svoje stado. O tih novih zakonih, što se spremaju, progovorit ćemo u svoje vrieme. To-li znači respektirati vjeru drugih, takova-li je evanjelička blagost? Zar

Digitized by Google

će komu podnieti obraz, da reče, da se tim katolička crkva i slobodno vršenje religije njezinih sljedbenika nesmeta?!

To nije rat na papinstvó za obranu svjetovne vlasti, već je ništenje crkvene vlasti, i same crkve i vjere. Što bi vriedili oni biskupi, koji bi u takovu ratu stojali uz državu? Nebi ništa bolji bili od onoga Jude, koj se bješe složio sa židovskom oblašću, da ova učini od Isusa, što joj drago. Dok su pape sbilja vršili njeko, recimo makar gospodstvo i nad državami, jer su tako donosile tadašnje okolnosti vremena: tad se je često dogadjalo, da su biskupi stajali uz cara ili kralja proti papi — scieneći da se rádi o takovih pravih, kojih papa nije dobio kano glava crkve od Isusa; danas pako stoje svi biskupi svih država uz papu, budući jasno da papa neima baš nikakve svjetovne vlasti ni u Rimu, i da se bori ne da steče kakovu svjetovnu vlast u Njemačkoj, nego samo da zadrži svoju vlast duhovnu, koju kad bi i htio, nemože ni nesmije pustiti, dobivši od Isusa onu veliku zapovied: pasi janjce moje!

Za to su njemački biskupi izrekli veliku istinu govoreći: da ni njih ni njihova svakom porugom prenaruženoga otca nevuče doista nikakova pohlepa za gospodstvom i za vlašću zemaljskom. Oni su prosvjedovali pred Bogom, svjedokom i sudcem sviesti, da ne samo nisu buntovnici proti svjetovnoj vlasti, nego usuprot da su joj pokorni, i sviestno pokorni, u svih svjetovnih stvarih. Ali u stvarih božjih da moraju više slušati Boga nego ljude. Oni su dokazali podpuno za svakoga, tko iole razumije zvanje katoličkoga biskupa, da oni drugačije raditi nesmiju; oni su pače dokazali za svakoga, koj samo razborito sudi, makar do onih zapoviedi Kristovih, na koje se biskupi pozivlju, ništa nedržao, da jih sbilja nemože ništa drugo sklonuti, da tolike jade i nevolje na sebe i na svoje stado navale, b e z i z g l e d a kakove ljudske pomoći, van sila sviesti i neumoljiva dužnost.

To je svjetla istina; šta mogu proti njoj protivnici, šta sám car Vilim sa svom svojom silom! Zasjeniti ju morda može za koj časak svojom veličinom, i zakloniti svojom jakošću, ali je ugasiti nemože. To svjetlo sveudilj svieti, i vide to svi katolici na cielom svietu, a u Pruskoj najpače; ali će s vremenom vidjeti i drugi, koji za sada vidjeti ili nemogu ili neće. Svjetlost će nadjačati tmine, istina slavit će svoju pobjedu. Zar nisu njekoć i našega Spasitelja napadali neprijatelji, da tobože puk buni proti caru za to, što je osnivao kraljestvo nebesko na ovoj zemlji, i sebe jedinoga zvao kraljem toga kraljestva? nisu-li ga za to javno pred svietom i pred zemaljskom oblašću tužili, pa još tko? same glave židovskoga naroda! Nije-li bio za to ubijen na križu? Laž je slavila jedan časak svoju pobjedu, i to načinom, koj njoj dolikuje, porugom, kadno su sami poglavice naroda i učenjaci dolazili pod križ i govorili: ako si kralj izraeljski, sadji s križa, pa ćemo ti vjerovati. Pa je ipak istina konačno pobiedila. Sav je sviet napokon priznao, da su vrhovnici židovski lagali, kad su Isusa potvarali da je buntovnik proti svjetovnoj vlasti, koju je on pače izrikom priznao pred Pilatom; ali da je on sbilja kralj, veći i mogućniji od kraljeva ovoga svieta, dobivši vlast od Otca, koje mu nemože nitko oteti. Takov mora biti i biti će posljedak i današnjega klevetanja i ubijanja Isusove crkve.

Koliko je krasno i plemenito, gdje biskupi na njeki način ljube onu nemilostivu ruku, koja ih bije; a ljube za to, jer je ruka njihova cara, koga ih je Bog naučio poštovati! Car ih smatra svojimi najljućimi dušmani, a oni izpoviedaju javno, da je on njihov g o s p o d a r, p r e m i l o s t i v i car i kralj; car proti njim diže svu svoju silu, i traži ne samo od svojih pomoć proti njim nego i od tudjih, oni pako zapoviedaju svojim vjernikom, i zapoviedaju u ime Boga našega Spasa, da se neusude ma u čem povrieditи štovanja i dužne pokornosti naprama svjetovnoj oblasti; car se proti njim poziva na samoga Boga, a oni pozivlju svoje stado, da se istomu Bogu mole, ne proti caru već za njega. To će čuti i razumjeti plemeniti ljudi, pa će pokloniti svoje sympatije nedužnim, koji pate, pa da i nebi ljudi, Bog će. Šta bi bilo od ljudskoga roda, kad bi u njem izginulo pouzdanje, da nedužnoga štiti Bog?!

Kao što je Isus, premda je otvoreno izjavio pred Pilatom, da netraži svjetovnoga kraljestva i da se svjetovnoj vlasti pokorava, morao ipak primiti smrtnu osudu od istoga onoga Pilata, koj je sam priznao, da Isus buntovnik nije: tako se nekako godi i njemačkim biskupom. Vilim je sam prije priznavao vjernost svojih biskupa, i tko zna, da-li je u duši nepriznaje i danas? ali ga nagone drugi, te bi biskupi sjegurno mogli kazati, kako nekoć Gospodin: na onih, koji su nas tebi predali, veći je grieh! Vilim izriče pred svietom proti njim osudu, a oni idu na kaznu: mirno, neustrašivo, odvažno, kano nedužnost, koju sám Bog ukrieplјuje. Zar je moći takove muževe pobiediti? To valjda osjećaju i njihovi protivnici, i za to bjesne. Sve moguće načine izmišljaju proti njim, i iz-

Digitized by Google

vode sa svom krutošću; ali sve to dosada nije pomoglo. Tko zna, da ih mogu sve potući na jedanput, nebi-li kano nekoć židovi još zapečatili grob, da kako neuzkrsnu. Al će uzkrsnuti uzprkos svoj njihovoj okrutnoj domišljatosti.

Sanguis martyrum, semen Christianorum, rekao je Tertullian. To zna dobro vrag, to znaju dobro i njegovi današnji saveznici, pa su s toga vikali i viču: samo nikakovih mučenika! Ali jih njihov bies nagoni, te proti svojoj namjeri prave crkvi Isusovoj mučenike. Neprolievaju ravno mučeničke krvi, ali bacaju biskupe i svećenike u tamnice, kan da to neima nikakove snage za stvar božju. Oni nemisle, — pače misle i znadu, al nemogu drugačije, — da tamnica Kristove svećenike čini pred Bogom i pred ljudmi mnogo veće i slavnije. Divno je sasvim, što o tom govori veliki Zlatoustnik, onaj, koj biaše vriedan sam porad Krista trpjeti tamnicu i izagnanje baš onako, kako se danas sprema pruskim biskupom. U 8. homiliji o poslanici na Efežane, a o tekstu: „Molim vas dakle ja sužanj za Krista (sv. Pavao)“ ovako govori: Sjajnije je biti sužnjem porad Krista, nego biti apostolom. Tko ljubi Krista razumije, što se tu govori. Onakov bi volio biti sužnjem porad Krista, nego na nebesih stanovati. Tada biaše tamnica sjajnija od carske palače; ali što velim od palače? od samih nebesa, jerbo je sadržavala Kristova sužnja. Ja bih rekao, da je sjajnije biti sužnjem porad Krista, nego sjediti Kristu ob desnu, da je častnije, nego-li sjedjeti na jednoj od 12 stolica (mjesto apostolsko na nebesih). Tko bi mi davao sva nebesa, ili pako onaj lanac: lanac bih volio; da budem s angjeli gore, ili pako sa sužnjem Pavlom u tamnici: tamnicu bih izabrao; da budem jedan od angjela, što su oko božjega priestolja ili ovakov sužanj: radje bih bio ovakov sužanj. Ah, da budem živio u ono vrieme kad je bila okovana ona ruka, tada bih ju najvećma hvatao, na svoje zenice metao, nebih prestao bio cjelivati ruke, koje biahu vriedne da budu vezane porad mojega Gospodina. Tko bi mi sada davao da mrtve uzkrisujem, ne bih toga volio nego-li onaj lanac. Da sam prost od crkvenih briga i da imam zdravo tielo, nebih krzmao poći na dalek put (u Rim iz Carigrada), samo da one lance vidim, i vidim onu tamnicu, gdje biaše okovan. Niste-li vidjeli, kad se voze carevi na zlaćenih kolih, svi u zlatu, uz pratnju kopljanika, koji imaju sve zlatno: zlatno koplje, zlatne štitove, zlatno odielo, konje u zlatu. No ja bih volio samo jedanput vidjeti Pavla, gdje sa sužnji izilazi iz tamnice, nego-li tisuć puta one, kad ih prate oni kopljanici.“

Evo što djeluje sužnjevanje porad Krista na vjerne kršćane! Ako i nije svatko kadar tako ćutiti, kako veliki Zlatoustnik, ali nešta će ćutiti svatko. Biskupi, koji su porad Krista zasužnjeni, bit će pred narodom kano svetci, te će narod pomnjivije slušati i vršiti njihovu rieč, a katolička vjera razvijati će se sjajnije i jače kriepiti. „Gdje je tamnovanje, veli Zlatoustnik, ondje sjegurno nješta velika biva; gdje je ugnjetavanje, ondje je svakako i spasenje, ondje se bez dvojbe stvaraju velika djela. Vrag bo kad se praća, tad bude najjače šiban, kad sveže božje sluge, tad se najvećma razširi rieč božja.“

Biskupi pruski poslaše svoju poslanicu na svoje vjernike polazeći svi u tamnicu, u koju su već dospjela dva njihova druga. Njihova rieč biaše kano Pavlova, kad reče: Molim vas ja sužanj porad Gospodina — te će imati bez dvojbe isti uspjeh. Ona mjesta u njihovoj poslanici, gdje govore o tamnovanju za Isusa Krsta i za slobodu njegove crkve, ona su nam najpače znaci božanske jakosti, kojoj neće uzmanjkati konačna pobjeda.

Iz prosvietljene škole u Hrvatskoj.

(Dr. J. R.)

Uredjivati katoličke novine u današnje vrieme vrlo je mučan posao. Kako se na svih stranah svakojakim oružjem vodi boj proti čistoj zaručnici Kristovoj, crkvi, jedva dospieva čovjek, pratiti neprijatelja i navale mu odbijati. Ako nas boli duša, što drugdje „narodi biesne“, a „kraljevi se zakleše proti Gospodu i pomazaniku njegovu:“ to nas još više boli, kada vidimo, da ih ima i kod nas, koji nastoje religiozni boj prenesti i u našu domovinu. Ovamo spada i jedan diel našega učiteljstva, kojemu je organ „Napredak.“

Pred nami leži 6. i 7. broj Napredka. U 6. broju pokušala je gdčna Marija Jambrišak, učenica Dittesova, novu navalu na učiteljište, kojim upravljaju milosrdne sestre u Zagrebu; u 7. počima izvješće o učiteljskoj skupštini banskoga okružja u Petrinji g. 1873. Mi smo već lani bili prisiljeni u 22. broju našega lista odbiti netemeljitu navalu gčne M. J. na spomenuti zavod; no ona, nemareći za to, ponovi navalu u 6. broju ljetošnjega tečaja te se dapače grozi, da će „još koju reći u pogledu toga zavoda“, jer „kad je već pošla tom stazom, neće i nemože natrag, pa pretrpila još toliko progonstva.“ A Napredak je držao „za nuždno“ tu jadikovku predati javnosti. Mi dakako nemislimo obratiti gčnu M. J., jer ona sirota „neće i nemože natrag;“ naša je namjera, kad pobijamo njezine nespretne i netemeljite na-

*

Digitized by Google

vale, ta, da od sada uredničtvo Napredka drži za nuždno, njezine slične jadikovke predati — košu. No s gčnom M. J. razgovarati ćemo se kašnje, a sada se vraćamo na učiteljsku skupštinu u Petrinji, mnogo važniju, nego su ekspektoracije gčne M. J.

24. Rujna*) u 5 sati popodne sakupi se učiteljstvo bivše druge banske pukovnije, zatim grada Petrinje i Kostajnice u učiteljištu. Pošto je predsjednik Dürr pozdravio skupštinu kratkim ali, to se zna, jezgrovitim govorom te razložio zadaću skupštine, izabra si zamjenikom g. Josipa Glasera, učitelja na petrinjskoj preparandiji, poznatoga Dittesovca. Zauzev on svoje dično mjesto, izabra skupština perovodje te su onda čitana pitanja, o kojih će se viećati. 25. Rujna bijaše prva sjednica, u kojoj se je razpravljalo prvo pitanje, koje ovako glasi: „Zašto nam novi školski zakoni nenalaze pravoga odziva ni kod selskoga ni kod gradskoga pučanstva a niti kod učiteljstva, i kako bi se tomu zlu moglo doskočiti.“ Pitanje bijaše znamenito te je zato izvješće o njem bilo povjereno g. Glaseru. On navodi tri neprijatelja novih školskih zakona. Za dva nas ovdje nije briga, a jedan jest svećenstvo, koje se kano neprijatelj novih školskih zakona imenuje na drugom mjestu, gdje se veli: 2. svećenstvo, jer se mieša u školske stvari. Učitelj se nemieša u crkvene stvari, zato neka se svećenstvo u školske nepača. Naglasuje, da množina svećenstva nepostupa po Isusovu primjeru, koj je učio djecu, da se medjusobno ljube, nego sije razdor, osobito medju katolici i pravoslavnimi, pa ima i takovih, koji mjesto da predaju vjeronauk, djecu izpituju, što im otac, majka . . . rade, i što se sve kod kuće sgadja. Vjeronauk nek se učitelju preda, a svećenstvo svako svoje konfesije neka uči konfesionalni nauk, kad diete školu ostavi. Tako taj vriedni učenik majstora Dittesa. Svećenstvo dakle grieši, što se mieša u školske stvari. A da svećenstvo zbilja grieši, miešajuć se u školske stvari, dokazuje prosvietljeni g. G. tim, što se učitelj nemieša u crkvene stvari. Što bismo na to dokazivanje ili bolje ludovanje Glaserovo odgovorili? Zar njegova prosvietljena glava neuvidja, da može koj stalež imati šire polje svoga djelovanja nego drugi? Svećenik se mieša u školske stvari, jer je učenje bitno pravo i dužnost njegova zvanja. Gospod Isus dao je nalog svećenikom, da naučaju sve ljude, kojim dakle pravom smije g. G. izuzeti djecu, te svećenika tjerati iz škole? On veli, da se učitelj nepača u crkvene stvari. Istina je, da učitelj nečita mise, nepropovieda, nesluša izpoviedi, ali ne zato što je učitelj, nego što je lajik. Ako želi i u ove se stvari „miešati“, nemora prestati biti učiteljem, nego se mora učiniti sposobnim, da mu crkva u imenu Isusovu to pravo podieli, onda će moći i kano učitelj u crkvene se stvari „miešati.“ Ali nije istina, da crkva brani učiteljem, u njezine se stvari „miešati“, dapače ona želi, da se „miešaju“ u stvari, za koje se nezahtievaju sveti redovi. Ona želi, da učitelj slavi Boga sviranjem i pjevanjem na koru, kako ga svećenik slavi na oltaru, prikazujuć svetu žrtvu, ona dopušća i želi, da učitelj uz svećenika na sprovodu pjeva svete pjesme. Je-li crkva kriva, što prosvietljeni učitelji ove svete čine preziru, te misle, da je pod njihovim dostojanstvom, sviranjem i pjevanjem u crkvi slaviti Boga i doprinositi k sjaju službe božje? — Nadalje naglasuje g. Glaser, da množina svećenstva nepostupa po primjeru Isusovu, te neuči djecu medju sobom se ljubiti, nego sije razdor; dapače da ima i takovih, koji mjesto da uče vjeru, izpituju djecu, što im roditelji rade i što se kod kuće zgadja. Mi odbijamo s indignacijom ovu ružnu klevetu na naše svećenstvo. Laž je, da ima množina svećenstva, koje mjesto da uči ljubav kršćansku, sije u djeci razdor. Zna-li g. Glaser, koj se je usudio izreći toliku uvrjedu na množinu našega svećenstva, koga takova svećenika, neka ga imenuje, mi ćemo prvi zahtievati, da ga zamieni svećenik, koj razumije svoju dužnost. — Zatim zahtieva Glaser: „vjeronauk nek se učitelju preda, a svećenstvo svako svoje konfesije, neka uči konfesionalni nauk, kad diete školu ostavi.“ Tu ženijalnu ludost crpio je g. Glaser iz glave Dittesove. Jer evo kako on o tom pitanju piše (Grundriss strana 185): „Ima-li u školi vjeru naučati učitelj ili svećenik, o tom su različna mnienja. Načelno ima se nauk vjere dosuditi učitelju.“ „Jer učitelj je pedagog a svećenik teolog, a medju pedagogijom, na antropologiji osnovanom, i medju teologijom, na crkvenih dogmah sazidanom, obstoje vrlo bitne razlike. To moramo jasno izreći, jer je ludost, htjeti izjednačiti protimbe, koje se nemogu izmiriti.“ No neka nam dopusti g. G. pitanje, kakov će to vjeronauk naučati djecu učitelj, kad se ogradjuje proti svakomu konfesionalnomu nauku? Katolicizam, luteranizam, kalvinizam, judaizam, islam to su sve same konfesije. toga nesmije naučati učitelj, što će on dakle naučati? Neostaje mu drugo nego naturalizam, to znači svoje sanjarije. No za takovu će se vjeru zahvaliti pošteni roditelji prosvietljenim učiteljem. Katolik želi, da mu se diete uči katoličku vjeru, luteran luteransku i tako dalje, i dok sviet neizgubi svako religiozno čustvo, tako dugo će se s negodovanjem odvraćati od Dittesovih apostola. Dittes je protestant, i zato mi razumijemo, ako on zahtieva, da učitelj predaje vjeru, i to ne iz katekizma nego iz biblije (str. 189.). No on je racionalistički protestant, zato se na dalje nečudimo. ako on tvrdi, da stari zakon sadržaje mnogo sablažnjiva i protukršćanskoga (str. 188.), da se u njem nalazi vrlo ograničenih i nedostojnih pojmova o Bogu, da su u njem pomiešani posve nećudoredni elementi s vjerom (str. 189.); nečudimo se, ako on tvrdi, da se djeca nesmiju kvariti sanjarijami (Hirngespinnste) i tvrdnjami zastarjele dogmatike, da zapletene dogme i konfesionalni vjerski sistemi nespadaju u domaći uzgoj (str.

*) Kako to, da se sada istom iznosi na vidjelo djelovanje skupštine?

Digitized by Google

183.): mi se tomu nečudimo, jer znamo, da su racionalistički protestanti davno zabacili pozitivnu vjeru, te proglasili jedino razum sudcem u vjerskih stvarih. Ali mi prosvjedujemo pred cielim hrvatskim narodom, koj nepozna načela racionalističkih, proti pokusu, da se ta načela uvode u hrvatske škole. Mi neznamo, je-li g. G. kršćen po katoličkom ili kojem drugom obredu, ali žigošemo njegovo nastojanje, po Dittesovih načelih reformirati hrvatske škole, sramotnim atentatom na vjersko osvjedočenje hrvatskoga naroda. U ime toga hrvatskoga naroda zahtievamo mi, da se takove sablazni uklone iz hrvatskih škola.

G. G. predložio je zatim skupštini 13 resolucija, od kojih su tri direktno naperene proti crkvi, najme 2. 3. i 10. Druga glasi: „Neka se svećenstvu zabrani omraživati (!) nove školske zakone kod puka.“ Evo te novovjeke liberalnosti! Učitelju Glaseru smije biti dopušćeno brusiti si jezik proti zakonu Kristovu, da svećenik ima naučati sve ljude, a on želi, da se svećeniku zabrani suditi o školskom zakonu! Treća glasi: Neka se vjeronauk u školi preda učitelju. Taj neka sveobći moral i ćudorednost (to su dakle dvie razne stvari!) ponajviše njeguje. Konfesionalni vjeronauk neka ostane za ono vrieme, kada diete iz škole izstupi i svećeniku svoje konfesije pripadne. Tim će velike mržnje medju pravoslavnimi i katolici nestati, jer će učitelj po Isusovu načelu nastojati, da se oni medju sobom ljube, a ne obratno, kano što to sada biva.“ I to se je g. izvjestitelj naučio od svoga učitelja Dittesa, koj je iznašao novu definiciju za pučku školu, da je ona najme eine Anstalt für allgemeine Menschenbildung (str. 187.), zašto je onda i sveobći „moral i ćudorednost“ potrebna. Da je g. G. malo samo o toj izreci razmišljao, bio bi valjda uvidio, da se njom izriče podpun nesmisao. Jer što je taj sveobći moral? Jeda-li onaj, koj vlada kod svih naroda? No onda mora on s pogani preporučati, da se bogovom na čast žrtvuju ljudi, ili da se s mužem spali i žena, da se bolestnici neizlječivi i slabašna djeca ubijaju i što je sličnih moralnih načela kod pogana. Nesmije niti na mahomedance zaboraviti te s njimi mnogoženstvo preporučati i tako dalje. Jednom riečju moral nevisi u zraku, nego je osnovan na vjeri, i zato kano što neima sveobće vjere, tako nemože biti niti sveobćega morala. O sveobćem moralu mogu govoriti tek racionaliste, kojim je razum jedino vrelo kano što vjere tako i ćudoredja. Ako g. G. medju nje spada, prosto mu bilo, ali onda neka nespominje sveto ime Isusa, koj ništa nezna o sveobćem moralu, nego nalaže kršćanski moral, koj ima svatko savjestno obdržavati, ako se želi jednom spasiti.

G. G. ipak je tako dobar, te dopušća, da svećenik nauča konfesionalni vjeronank, ali istom onda, „kada diete iz škole izstupi te svećeniku pripadne.“ Jadno diete! Do sada ga je učila istu vjeru mati učitelj i svećenik, od sada bi po želji Glaserovoj moralo imati dvie vjere, jednu, koja nije niti katolička, niti pravoslavna, niti turska, niti nikakva, naučao bi ga učitelj, a istom onda, kada ga je učitelj ovako racionalistički preparirao, moglo bi diete dati se podučiti u kršćansko-katoličkoj vjeri, bez koje „nije moguće po riečih svetoga Pavla dopasti se Bogu.“ Mi smo uvjereni, da će pravi roditelji radje se zahvaliti na svem svjetlu liberalnim prosvjetiteljem, nego će dopustiti, da im se djeca u nekakovoj vjeri, koja nije nikakova vjera, uzgajaju.

Deseta resolucija glasi: „Ako se vjeronauk učitelju preda, onda kateketa ili pop neima mjesta u mjestnom, okružnom ni u zemaljskom školskom vieću. Škola hoće takodjer jedanput biti samostalna.“ Ova je resolucija posve naravna, jer ako svećenik ne samo nerazumije predmeta, koji se u pučkoj školi uče, nego nije niti sposoban, da predaje vjeru te mu se s toga posve zabranjuje miešati u školske stvari, onda je čisto naravno, da se mora tjerati iz svih vieća, u kojih se razpravljaju školske stvari. I zato nedodajemo k ovoj resoluciji ništa nova.

Resolucije druga i deseta primljene su jednoglasno, treća većinom glasova. Usudio se je proti njoj podići neki Moždeka, o kojem se odmah u opazki veli, „da je svršio bogosloviju, te će biti koj dan djakonom;“ to je prosvietljenomu učitelju dosti opaziti, da se njegove rieči, potekle iz mračne glave, na prosto prezru. G. Glaser pobio je Moždeku, spomenuv uglednika, svoga majstora Dittesa. Budući da naši liberalni učitelji tolik „švindl“ prave s tim Dittesom, budi nam dozvoljeno navesti ovdje rieči, koje je njemu, kano demokratičnomu zastupniku na bečkom rajhsratu, diktirala njegova infernalna mržnja proti svetoj katoličkoj crkvi. Braneći najme vjerske, crkvenoj slobodi protivne, zakonske predloge, govoraše on: „U poviesti svih vremena i svih naroda nisam našao veće, bezsramnije, pogubnije sljeparije (Schwindel), nego je vjerska i crkvena sljeparija.“ Nadalje: „Po mojem mnienju najveća je rana crkve, napose katoličke, obstanak hierarkije, i ja mislim, da je zadaća crkvenoga zakonodavstva, hierarkiju náprosto odstraniti, istom kada se to učini, biti ćemo na normalnom stanovištu. . . . Hierakija jest po svojem početku čisto poganska institucija, koja je tekar tečajem vjekova uzeta u kršćansku crkvu. . . Najmanje smije država dopustiti, da obstoji vrhovna glava kojega družtva, bilo ono makar kako veliko, izvan države.“ Svećenstvo je po Dittesovoj mudrosti tako postalo, što su neki ljudi, kakovih je bilo u svako vrieme, utuvili si u glavu, da nisu obični ljudi, nego nekakova bića u sredini medju ljudi i bogovi, koji su u direktnom savezu s nebeskim bićem. Onda su oni tu svoju tlapnju zabili u glavu prostomu puku, da ga mogu za svoje namjere upotrebiti, to jest šišati ga i guliti. Taj dakle čovjek, koj je tako jasno dokazao, ne samo da neima u njem niti sjene kršćanstva, nego da je njegovo srce toli puno crne mržnje proti kršćanskoj crkvi, da nemože nego samo otrov rigati na nju, taj čovjek jest Glaseru u pitanju glede naučanja vjere u

Digitized by Google

pučkoj školi tolikim ugledníkom, da je dosti spomenuti njegovo ime, da se sruše svi protivnički dokazi!

U drugoj sjednici 26. Rujna razpravljalo se je najprije pitanje: „odgovaraju-li današnje opetovnice svojoj svrsi, ako ne, kako bi ih trebalo preustrojiti.“ Pošto je to pitanje riešeno, referirala je učiteljica gčna Marija Krstenić o pitanju: „treba-li tjelovježbu u žensku školu kao predmet uvrstiti.“ Izvjestiteljica je tjelovježbu za žensku mladež „vruće preporučila.“ Mi se u to pitanje nećemo pačati, jer bi nam strukovnjaci pedagogi zagrmili, da neimamo pravo „miešati se u školske stvari.“ Nego to će nam ipak dopustiti, da pogledamo malko dokaze, kojimi su tu točku pokušali poduprieti, jer to pravo imaju i ljudi, koji neimaju privilegij strukovnjačtva. Gčna izvjestiteljica navela je dva dokaza, najme jedan, da su „djevojčice, kada stupe iz učione prinuždene pri ručnom djelu sjediti, a neimaju dosti prilike, onoliko se gibati, koliko im je potrebno.“ Ali iz ovoga bi dokaza sliedilo ne ono, što je „vruće preporučala“ gčna M. K. najme da se tjelovježba uvrsti u ženske škole kano predmet, nego da se za djevojke, kad ostave škole, otvore gimnastička vježbanja, jer su onda istom prinuždene pri ručnom djelu sjediti te nejmaju dosti prilike gibati se. Još je finiji drugi dokaz izvjestiteljičin: „U novije vrieme um se sve više i više bistri i puni znanjem, zato se mora obzir uzeti i na jakost tiela, a to se samo tjelovježbom može polučiti.“ Nisu vam, gospodično, niti prije ljudi spavali, nego su si „sve više i više bistrili um i punili znanjem“ kako i danas; razlika je medju nekad i sada poglavita u tom, što se danas, kano što svigdje, tako i u znanosti „švindluje“, te vam mnogi ljudi misle, da su se nasrkali do sita znanosti, i da jim je sinulo sunce znanja u glavi, ako su proštili ovu ili onu knjižicu, u kojoj bi može biti drugi jedva koje zrnce istine našao. Istina je, danas se čita i čuje na sve strane „prosvjeta“ „prosvietljenici“, ali mi vjerujte, gospodično, da su muževi u istinu učeni uvjek bili vrlo čedni, i što su bili prosvietljeniji, to su se prosvjetom manje uznosili. — G. Glaser nije mogao propustiti, da nepodupre predlog gčne M. K. jednim dokazom, da bi mu se isti Dittes nasmijao, najme „da strani ljudi pripoviedaju, da su nam mužkarci ljepši nego ženske.“ Joj, g. učitelju, taj vam dokaz strašno hramlje. Jer vidite niti vam se mužkarci naši nevježbaju u umjetnoj gimnastici, zato bi morali i oni, kad bi vaš dokaz držao, biti barem tako ružni kako i ženske. Zatim ako su naše ženske zato ružne, što nevježbaju tiela, onda bi morale gradske kćeri, osobito iz boljih kuća, biti mnogo ružnije nego seljanke, koje si motikom ili drugim orudjem u ruci sav dan tako vježbaju tielo, da ih na večer jedva noge drže. Ako su mnoge naše ženske neliepe, nije vam tomu razlog, što si nevježbaju tiela, jer si ga bogme i previše mnoge vježbaju, ima tomu drugih razloga, a neke ćete možebiti naći u Stolzovoj knjizi „Die Kunst christlicher Kinderzucht“ str. 16. i sl. Neka vas nepreplaši naslov, u kojem dolazi „christlich“, jer je ta knjiga stoput vriednija od Dittesova „Grundrissa.“

Na koncu prihvaćene su dvie resolucije: Prva veli, da je gombanje za žensku mladež osobito po gradovih neobhodno potrebito. — Slavna skupština je zaboravila sjetiti se, da bi takovo „gombanje“ davno već bilo uvedeno, kad bi tako neobhodno bilo potrebito. A ako mi dozvolite izreći moje mnienje, ono se neće nikada obćenito uvesti, a to zato, što se male djevojčice i same dosti gombaju u sobi, na dvorištu, na šetnji, a odraslih djevojaka neće vam matere, skovali vi još toliko resolucija, htjeti na tjelovježbu slati. Druga resolucija glasi: „Vježbanje u gombanju ženske mladeži mogu rukovoditi učitelji bez ikakva uštrba na moral.“ Nekoliko dana prije nego nam je u ruke došlo izvješće petrinjske učiteljske skupštine, čitali smo u bečkih novinah, da je jedan učitelj na djevojačkoj školi odsudjen radi zločina silovanja, počinjena na učenicah, na težku tamnicu. Mi nemislimo odavle dokazivati, da je u obće za moral pogibeljno, ako budu vježbanja u gombanju ženske mladeži rukovodili učitelji, nego toliko ipak dokazuje taj primjer, da su gospoda učitelji u Petrinji nerazmišljeno skovali svoju resoluciju, rekavši obćenito, da je bez ikakva uštrba za moral, ako učitelji rukovode gombanje ženske mladeži. Da nisu odviše prosvietljeni, bili bi napravili na primjer ovakovu resoluciju: Budu-li gombanje ženske mladeži, ako se uvede, rukovodili učitelji puni straha božjega, onda neće biti pogibelji za moral; budu-li ga rukovodili ljudi, koji neimaju vjere, dakle niti straha božjega, nego još proti njoj vojuju, onda se je temeljito bojati „uštrba za moral.“

(Konac će slieditи.)

Sv. Ivan Kapistran.

(Dalje.)

S ovim mnienjem njekim načinom u savezu stoji mnienje, koje još manje vjerojatnosti ima, a to jest: da su fratri u stisci bivši u zdenac Kapistranov u Illoku sveto tielo bacili, a da su ga Turci otale izvadili i za skupe novce Srbom prodali, koji ga u jednom svojih Fruškogorskih samostana čuvaju. Ovo je pučka priča, svakoga temelja lišena, nu medjutim ta bajka mal nije početkom prošloga vieka krvavim plodom urodila. Bezimenik naš, pozivajuć se na svjedočanstvo njekoga provizora u Irregu imenom Kurtzveilla, pripovieda kako je god. 1738. njeki kapetan vraćajuć se iz Biograda sa svojim pukom iz zasjede htio nahrupiti na Oppovački samostan, da našega svetca tobož tielo spasi; ali se je puk Srbski u tolikom broju sakupio i pripravnim ukazao, da silu silom suzbije, da je kapetan sa svojimi junaci tako odjurio, kako je i došao to jest praznih ruku. Što se njeki u toj stvari pozivaju na njekoga grčkoga sve-

Digitized by Google

ćenika, koj je prešav na vjeru katoličku tvrdio čak u Rimu, da je u njekom samostanu tielo Ivanovo vidio, to se samo po sebi oprovrgava niti ikakove na svietu historičke znamenitosti ima.

Treće mnienje je najvjerojatnije, a to je: da su fratri u namjeri, da sveto tielo od turske navale spase, prenieli ga u svoj samostan Zološki (Nagy Szöllös) u Satmarsku biskupiju blizu Sedmograda, i da ga je tuj Franjo Perenji iz mržnje prama vjeri katoličkoj zlostavio, i u zdenac samostanski bacio, na koj je silu kamenja navaliti dao, da se sveto tielo više izvaditi neuzmogne. Ovo je mnienje poduprto svjedočanstvom Spondana, koj u svojih annalih god. 1456. ovako govori: „Capistranus defuncto Hunjade numquam amplius ridere visus est, veluti, qui triumphante jam victoriae collega ipse debita laurea privaretur. Demum, ut, qui in vita dilexerunt se, in morte non separarentur, et ipse in languorem incidens, corona donatus est X. Cal. Nov. septuagenario major mortuus ad Villöckum (vilak) in agro Sirmiensi. Cujus corpus centum circiter post annos cum, capto per Turcas Sirmio, in Szöllösianum delatum fuisset, ab impio Francisco Perènyo, direpto monasterio, pulsisque aut caesis monachis, confractum, et indignis modis profanatum, in profundum puteum projectum est.“ Isto mnienje sliedi i Vadding. Ištvanfi pako u knjigi 20 svoje poviesti ovako piše: „Fuere qui existimarent Franciscum (sc. Perenium) ab irato numine ea calamitate merito punitum, quod corpus Capistrani, sanctitate celebratum, capto per Turcas Sirmio a monachis in Zolosiano monasterio reconditum, direpto eo, pulsisque monachis, aut caesis, confractum et indignis modis profanatum, in profundum puteum projici jussiset.“ Nje sliedi i Čevapović u svom katalogu na strani 112.

Na temelju ovoga mnienja nalazimo, da su se njeki koraci učinili, da se tielo sv. Ivana pronadje. Napose piše njeki Amánd Hermann u svom djelu u Kolonji 1700 izdanom pod naslovom „Capistranus triumphans“, da je 1672. provincial Salvatorianaca p. Ambros Podiebradski u Nagy Szöllös otišao, zdenac fratarski čistiti dao i već dotle došao, da je miris sv. tiela osjetio, i samo pobuna ljudi katoličkoj vjeri protivnih da ga je prepriečila, što nije cilj svoj postići mogao. Nečitamo, da je drugih pokušaja u tom obziru učinjeno. Svatko će pako izpovieditи, da ovo nije dostatno i da se ovaj vrlo važan posao nastaviti imao. Nagy Szöllös je župa u Satmarskoj biskupiji u županiji Ugočkoj, broji 812 katolika, 2028 Russina sljedbenika iztočnoga obreda, 8 lutherana, 675 kalvina, 780 židova. Ima i residencija fratara Salvatorianaca. Ako i sbilja do sada niesu nikakovi koraci učinjeni, da se glede tiela sv. Ivana do izvjestnosti dodje, onda neima nikakove dvojbe, da bi se to sa svom ozbiljnošću sada učiniti imalo. Okolnosti su, kako se iz gore navedenih data vidi, posve povoljne. Kad bi se pater provincial Kapistranaca svojski za tu stvar zauzeo, sad se tomu poduzeću nitko protivio nebi. Ako mu pako ovi redci do ruku dospiju, neka zna, da bi u tom pobožnom nastojanju prijateljem, posrednikom i pokroviteljem imao biskupa bosanskoga, pače ako bi tim skopčan bio kakav trošak, i platcem. Što o tomu on zna, i što namjerava, neka pouzdano javi biskupu, koj će se za tu stvar sigurno sa svom revnošću zauzeti.

Sv. Ivan Kapistran bio je jedan od najredjih ljudi u prvoj polovici 15. vieka. Njemu je, što je vrlo riedko, divno zarukom pošlo dva uzora u sebi obistiniti, to jest uzor asketički i uzor vojnički. Mi moramo smatrati kano osobiti dar božje milosti, što je kod nas živio i umro. To nam dužnost osobitu nalaže, da svom mogućom pomnjom tielo njegovo potražimo, i opet ondje postavimo, gdje je prvobitno ležalo. Kolika bi to slava za red serafički, kolika utjeha za našu biskupiju bila! A sigurno bi se tomu i sveti otac osobito radovao i sva Italija. Čitamo u novinah, da se sav Milan osobitim načinom pripravlja, da svečanost iznašašća tiela sv. Ambrosije dično proslavi. Izobražen narod zna svoje ljude štovati, pokazali se oni ma u kojoj struci velikimi i slavnimi.

Na posljedku neka nam je slobodno još nješto nadodati. Poleg svega, što je vjerojatno, da je tielo sv. Ivana u Nagy Szölös preneseno, ipak bi moglo biti, da nije tako, i tada nebi drugo ostalo, van misliti, da su fratri negdje u samom svom samostanu ili u crkvi tielo Ivanovo sakrili i sahranili. Na to slutiti daje i ta okolnost, što se je tradicija uzdržala tija do danas, da je tielo bačeno u zdenac illočki i da su ga odatle Turci izvadili, a Srbi kupili. Moglo je biti, da su samo njeki stariji otci o tom znali i stvar stoga tajnom držali, da se protivnikom neizda. U sličnih slučajevih providnost takova nije neobična.

Otale je možebit ta raznolikost mnienja. Ti pako ljudi mogli su svi poginuti, bez zgodne prilike, da tajnu svoju ikomu odkriju. Strahovitost grozna ondašnjega vremena tu predmnievu neizključuje. Ovako se je od prilike dogodilo i sa tjelesi sv. Ambrosije i sv. mučenika Gervasije i Protasije.

(Konac će slieditи.)

Viestnik.

Zagreb. Kleru metropolitanske crkve i kleru gradskomu drži ove godine uzkrsna duhovna vježbanja prečast. g. kanonik Josip Šuškovićć u sakristiji prvostolne crkve, u prisutnosti preuzviš. g. nadbiskupa.

— G. Petar Pázman duh. pomoćnik postao je župnikom u Gaju. Umro je g. Gjuro Domšić prisjednik duh. stola i župnik u Nevincu, dne 17. t. m.

Beč. Dne 19. o. mj. biaše u Beču sjajna katolička skupština, na kojoj biaše skupljen cviet austrijske aristokracije: Lichtensteini, Schwarzenbergi, Lobkovići, Thuni, Metternichi, Larischi, Eszterhazyi, Apponyi, Peja-

Digitized by Google

čevići itd., nekoji biskupi, medju njimi Stepischnegg i Dobrila, više članova zastupničke kuće, i veliko množtvo drugih katolika. Grof Pergen otvorivši skupštinu u $^3/_4$7 na večer priobći najprije razne telegrame iz Njemačke, Švajcarske, Italije i Englezke, koji izjavljuju skupštini pozdrav i suglasje. Kašnje došao je jedan telegram od kard. Antonellija, u kojem sv. otac skupštini pošilja svoj blagoslov. Govoreno je više vatrenih i oduševljenih govora, poslie kojih su pročitane i jednodušno primljene sliedeće dvie resolucije:

„Katoličko-patriotički pučki sbor u dolnjoj Austriji čestita biskupom Pruske i Švajcarske i njihovu od oblasti mučenomu svećenstvu na njihovu slavnom mučeničtvu, te izriče od srca svoju zahvalnost za njihovu uglednu hrabrost na vjeri i požrtvovanju. Sbor pošilja gnjetenomu katoličkomu puku u Pruskoj i Švajcarskoj najvruće sučuvstvo i priznanje za dokazanu vjernost naprama crkvi, uvjeravajući sa svoje strane, da će se katolici Austrije u sličnu slučaju vriedni pokazati ove svoje po vjeri braće. Sbor hvali katolikom Englezke, što su muževno ustali za slobodu crkve i za pravo crkve.“

Druga pako resolucija glasi ovako: „Kano vjerni članovi katoličke crkve zabacujemo mi nauk o modernoj državi, koja bi tobože bila vrelo svakoga prava, te se odričemo svih na tom se osnivajućih težnja, kojim je svrha samostalnost i samopravnost crkve neposredno ili posredno stegnuti. zaniekati ili ukinuti. Mi zabacujemo ove nauke, izvodke i težnje, jer se upravo protive kršćanskomu nauku o božanskom porieklu crkve, i o trih njoj od njezina božanskoga početnika predanih vlastih, i jer im je posljednji razlog u niekanju osobnoga Boga. Isto tako zabacujemo tvrdnju, da je dogmatizanjem nauka o nepogrešivosti pape nastupila kakova novotarija ili promjena u nauku i biću crkve, ili u duhovnoj vlasti, ili u osobi najvišega pastira crkve; — zabacujemo kano ludu ili zlobnu izliku onu tvrdnju, da je tim dogmatizanjem kojoj mu drago državnoj formi nastala pogibelj ili da će nastati.

Uslied toga obećajemo, da se ničim nećemo smesti u tvrdoj vjeri na božansko porieklo crkve, i na vlast naučnu, posvetnu i vladavnu, koja joj je povjerena. Mi obećajemo, da ćemo ovu svoju vjeru javno i bez bojazni, svigda i svigdje, sborom i tvorom izpoviedati, i gdjegod nam bude možno učiniti da se uvaži. Mi obećajemo, da ćemo u svem i svačem vjerni biti zapoviedi, da više valja slušati Boga, nego ljude; i za to obećajemo, da se u pomutnjah, koje nas čekaju, nećemo dati sklonuti ni voditi niti izgledom na zemaljsku korist, niti strahom od prietnje i sile, nego samo i jedino naukom naše katoličke vjere i morala, jedino onim, što je Bog objavio i crkva nam podaje da vjerujemo.

Dočim okružnicu, koju je Nj. Svetost Papa Pio IX. na prečastne kardinale, nadbiskupe i biskupe austrijske poslao, priznajemo i sa zahvalnošću pozdravljamo kano nov. u pravu i dužnosti vrhovne glave katoličkoj crkvi osnovani, izraz ljubavi i skrbi za sreću i nesreću naše stare i častne monarkije — do nedavna jošte ko što vjeri tako i pravu zaštitnice; — obećajemo, da ćemo ostati u jedinstvu sa svojimi biskupi, da jih nećemo ostaviti u nikakovoj potrebi i nevolji, da ćemo se predati u njihovo vodstvo, i s njimi zajedno da ćemo zajedničkoj glavi crkve, u stvarih vjere i morala nepogrešivomu papi, uzprkos porugam i progonom, vjerni i odani ostati, te se njemu u svih stvarih vjere i sviesti tvrdo i stalno pokoravati.“

— Austrijski biskupi, koji imaju glas u gospodskoj kući, izjaviše svojim dopisom pročitanim u sjednici od 17. o. mj.: da reichsrath nemože po pravu smatrati, kano da više neobstoji konkordat sklopljen medju papom i carem, i s toga da oni u razpravi konfesionalnih zakonskih predloga neće više sudjelovati, čim bi se proti pravu i pravici oni predlozi načelno prihvatili, te se prešlo na specialnu razpravu.

Zadar. Dalmaciji u kojoj katolicizam dan danas kao što malo gdje bujno cvate; u kojoj pošteni puk, vjerni sačuvatelj i štovatelj amanetâ svojih predja, ljubi svoju vjeru no ma što na bielom svietu, za koju bi do zgode i u samu smrt znao srćati, ništa gore od hrabrene braće Poljaka; Dalmaciji velju, ovih dana neki nevjerni sinovi potlačiše svetinju. ocrniše lice na bečkom rajhsratu. Četvorica dalmatinskih zastupnika proti očevidnoj volji puka od njih zastupana, za kobne zakone proti katoličkoj crkvi osnovane, glasovaše, dva sramotno odstupiše, a sama dva (slava im budi) kao vjerni zatočnici svoga naroda, pogodivši čisto kamo dalmatinsko srce cilja, protivan glas dadoše. Sramota! Dalmacija nije dostojna da od takovih bude zastupana. Stvar tim gadnija postaje, što tomu na žalost neki od naših biskupa većom stranom povoda dadoše. Ovi žalibože povedši se za laskavimi besjedami nekih gori pomenutih liberalaca, i oslonivši se sljepački na njihova tobožnja obećanja, naime da će se prilično na rajhstratu ponašati, iz svih jih sila podupru, ele bi kako zastupnici ispali. Stara je rieč: s glave riba udara; pa biedni puk oslonivši se na svoje pastire (kao što bi to svak) za njihove predloženike svoj glas pokloni, nu žalibože ostadoše kruto prevareni. Neznam pako kako to biskupi mogoše se ikad pouzdati u sladka obećanja tih prevejanih liberalnih lija; ta se je već podobro za njihovu dušu znalo (njihovo bo ime i u paklu smrdi), pa tko ima dva zrna soli u glavi, mogao se je već takovu njihovu postupanju na rajhstratu i nadati. Ovo budi poukom mnogim našim svećenikom. te se odsele odveć ne zanose za strančarenjem. i slieno pružaju svoje pouzdanje u one koji ih poslie sramote i pod njimi jamu kopaju; tako bo mnogo cielo svećenstvo gubi. Sada pako ti dalmatinski puče! ako iole u tebi ponosa ima, pokaži još jednom da današnja Dalmacija tvoja domovina, jest ona ista tvojih otaca, naime katolička, te tvojim oštrim bičem dostojno opari izrode koji te osramotiše na bečkom rajhsratu.U Zadru. *N. S.*

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 14.] U Četvrtak, 2. Travnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Grofica Rostopšinova.

Danas su osobito u Njemačkoj i Švicarskoj nastali za crkvu katoličku crni, precrni dani. Crkve se katoličke zatvaraju, svećenici se, ako se u vršenju crkvene službe zadese, udaraju kaznami, već danas nemogu katolici u Juri primati sakramenata nego tajno i kriomce. Što je u Švicarskoj već nastalo, do skora će biti i u Njemačkoj. U tih žalostnih okolnostih mislimo, da ćemo našim štiocem ugoditi, ako im u primjeru ne imenom samo nego i srcem plemenite grofice Rostopšinove pokažemo, kako si umije pomoći progonjena sviest pravoga katolika. Unuk u svoje vrieme čuvenoga ruskoga grofa Rostopšina, koj je kano početnik moskovskoga požara spasio svoju vruće ljubljenu domovinu od silnika Napoleona I., izdao je 1871. u Parizu životopis toga znamenitoga muža. U tom djelu dolazi sljedeća crta o njegovoj supruzi:

Grofica Rostopšinóva bijaše radost i ponos svoga muža. Vez, koj je njihova srca spajao, postajaše njezinom blagoslovljenom plodnošću svake skoro godine tjesniji i čvršći. Ali kriepostim žene i matere manjkala je ona kriepost, koja je obično čuvarica i kruna svih drugih krieposti. Uzgojena na dvoru carice Katarine, pod nadzorom svjetovne i frivolne tetke, kojoj je bila vjera stvar običaja i etikete, moralo joj je svako vjersko osvjedočenje ostati skoro posve tudje. Čitanje filosofa 18. vieka, koje je na onom razuzdanom dvoru bilo u običaju, potreslo je njezinu vjeru na božanstvenost kršćanstva; ali jer je bila umna i plemenita, ćutila je njegovu velebnu ljepotu, žaleći što nemože u nj vjerovati. Često bi uzdišuć rekla: „šteta, što taj tako liepi nauk nije istinit!“ Izkustvo života, da su časti prolazne, da su zemaljske stvari tašte, a i tajinstveni i duboki upliv materinstva, dovede ju po malo do praga vjere. U Petrogradu došla je u prijateljske odnošaje s grofom Josipom de Maistre. Jezuite, od katoličke Evrope protjerani, a od Katarine gostoljubno primljeni, od Pavla I. još prijaznije paženi, začudiše rusko družtvo svojim znanjem i kriepostmi; grofica Rostopšinova nemogaše se, kano što niti njezine sestre, zatvoriti svetomu uplivu vjere i ljubavi tih otaca. Ozbiljni nauci, čitanje kršćanskih filozofa, o kojih je imala priliku razmišljati u samoći Waronova, gdje je u obiteljskom krugu najsrećnije čase sprovodila, pospješiše njezin povratak k jedinomu vrelu ufanja i nadnaravnoga življenja.

Jedna, po sebi dosti neznatna knjižica, koju joj bješe katolički župnik u Moskvi posudio, bijaše ona kaplja, koja je učinila te je i onako već prepuna posuda njezina srca pretekla u krilo božje. Najedanput prekinu se zadnji zastor pred njenim očima, kršćanska istina prikaza joj se u svjetloj jasnoći svojoj i dočim je odlučni njezin i jaki duh cilj ove istine postignuo jednim skokom, reče si ona s absolutnom sigurnošću: „kršćanska je vjera prava vjera i ta je vjera samo u katoličkoj crkvi sva i podpuna.“ Za dušu, kakova je bila njezina, bijaše jedno te isto, svjetlo vidjeti i za njim poletjeti. Misao na borbe i muke, koje će joj ta odluka bez dvojbe pripraviti, nemogaše je niti časa suzdržati. Njezina velika duša bijaše pripravna za istinu sve podnieti. Savjeti, dapače zapovjed svećenika, pred kojim se je obratila, učiniše samo, da je odlučila — i to nerado — obraćenje svoje neko vrieme i pred mužem svojim sakrivati. Još se je savršenije u nauku katoličkom podučila, zatim se odreče grčke vjere i položi izpovjest vjere katoličke u ruke katoličkoga župnika u Moskvi.

Digitized by Google

Svoju tajnu sakrivala je grofica Rostopšinova osam ili devet mjeseci, a to je vrieme, po njezinoj vlastitoj izpovjesti, bila najsrećnija epoka njezina života. Neima divnije i ljepše stvari nego pripoviedanje, kako je ona bila mudra i oprezna, da uzmogne vjeru svoju izvršavati a tajne ipak neodati; čovjeku se čini kano da čita jednu stranu iz poviesti prvih vjekova crkve. Župnik moskovski bijaše svakoga tjedna jedanput na objedu kod grofa Rostopšina, koj je, kako je bio gostoljubiv, rado vidio u svojoj kući gostove. Poslje objeda šetala bi grofica kano u razgovoru sa župnikom od jednoga kraja svojih velikih palača do drugoga te mu je ovako se šetajući izpoviedala svoje griehe. Kada su bili dosti udaljeni od gostova, dao bi joj župnik zlatnu posudicu, u kojoj je bilo sedam posvećenih hostija, koje je sa sobom doneo i na svojem srcu za objeda čuvao. A ona mu je dala praznu posudu, koju je imao župnik za osam dana opet donieti punu. S ovim božanskim blagom otišla bi onda grofica sama u svoju spalnicu, i u svoj oratorij, koj je po ruskom običaju, koj se u tom s katoličkim slaže, bio urešen slikami blažene djevice i drugih svetaca, i u kojem su danju i noću gorjele svjetiljke. Tu bi metnula posudicu na svoje klecalo, pomolila bi se pod prilikom kruha sakrivenomu Bogu trojednomu, čija je prisutnost njezinu sobicu pretvorila u tabernakul, zatim bi se opet povratila u palaču, gdje je, preuzevši svoju ulogu kano gospodarica kuće, gostove na novo liepo zabavljala. Poput prvih kršćana primala je svakoga jutra svetu pričest, koju si je sama pružala. U tom svakdanjem općenju s Bogom postignula je onu nepokoljebivu jakost, koja ju je učinila sposobnom, vjeru svoju uvjek bez straha izpoviedati, i to ne samo pod blagom vladom cara Aleksandra, nego i pod strašnim žezlom cara Nikole.

Najveća kušnja za njezinu hrabrost bijaše izpoviediti pred mužem promjenu vjere. Ona je znala, da je grof Rostopšin patriotički privržen vjeri svoje zemlje; ona je znala takodjer, da će na prvi mah buknuti njegova žestina. Misao, da će srce onoga, koga ljubljaše, strašno ozlediti, podvostruči njezinu bojazan, ali i zaslugu njezine izpovjesti. No ona je ćutila, da joj nije više moguće tajiti izpovjesti, koja joj je već na usnah gorila te se je sama korila, što je tako bojazljiva.

Jednoga jutra dakle, pošto se je pričešću i molitvom pokriepila, pristupi k svomu mužu te mu reče na prosto i otvoreno: „Imam ti odkriti jednu tajnu. Ja ću te jako raztužiti, ali nije mi bilo dopušćeno, toga neučiniti, ja slušam volju božju. Ja sam katolikinja.“ On osta nepomičan, kano da je zaniemio, te se udalji, neotvoriv ustiju. Osam punih dana nije niti rieči govorio s njom, ali njegovo mrko oko, njegov ljutit pogled dokazivao je jasno, da se ljuti i u sebi bori. Poslje osam dana stupi on na jedanput mirna lica, kako obično, u njezinu sobu. Uhvati ju za ruku, poljubi ju i reče: „Ti si mi razderala srce, ali jer ti je savjest nalagala, prihvatiti katoličku vjeru, to si pravo učinila, sljedeći ju. Volja je božja. Nećemo o tom više govoriti.“ I u istinu on nije nikada više o tom govorio. Deset godina kašnje, u godini 1816. ciljao je na njezino obraćenje, i na obraćenje njezine kćeri Sofije, koja je od svoje volje sliedila primjer materin, kad je napisao ove liepe rieči: „Ti si me dvaput u dvadeset i dvie godine raztužila, i onda je to bila božja volja.“

S dvoga je gledišta ova crta iz života plemenite grofice Rostopšinove vrlo poučna: jedno što pokazuje, da i u naše nesrećno, za vjeru nehajno vrieme, ima velikih duša, koje ju svom vatrom prigrljuju i u njoj srećno uživaju; a drugo — a to je glavni razlog, zašto smo ju priobćili — što nas uči, da neimamo zdvajati za njemačke katolike, kojim se na barbarski način otimaju utjehe naše svete vjere. Grofica Rostopšinova mogla je preko pol godine na oči svoga muža obavljati na najsavršeniji način svoje religiozne dužnosti, i njemački će katolici, uzdamo se u Boga, u prkos četam policaja Bismarkovih naći puteva, da njemu za volju nebudu utjehe svoje svete vjere posve lišeni. Živa vjera je jaka, jaka da može i brda prenositi, kamo-li ne nadmudriti njemačkoga kancelara.

Boli nas duša, bôli nas strašno, kad gledamo, kako se u naše vrieme pustoši svetište Gospodovo. Plakali bismo Gospodu jade svoje, kad gledamo, kako se nedužni kršćani iz hramova, koje su njihovi djedovi svojimi žuljevi sazidali, gone opet u katakombe, da ondje plačuć slave Boga svoga. Uzdisali bismo Spasitelju: dodji Gospode, dodji, nedaj vjernih svojih na rug protivnikom njihovim, dodji i neoklevaj. Ali zdvajati nećemo, nesmijemo. Mi znamo, da je Gospodin nekoć dopustio, te se podignuše grozni valovi proti ladjici, na kojoj su bili učenici njegovi, a on se je pričinjao, da spava. Kada ga počeše buditi učenici i vapiti: „spasi nas, Gospode, propadosmo“, ukori ih on nježno: „a što se bojite vi, slabe vjere ljudi“, i zapovjedi valovom te se slegoše. I sada je dopustio Go-

Digitized by Google

spod, da se visoko proti njegovoj ladji, crkvi, dignu valovi, uztalasani vražjimi silami, može biti zato, da pokopaju one, koji ih uzvitlaše. Mnogi misle, da je Gospod ladju svoju ostavio, no on se samo pričinja da spava, navalimo na nj molitvami i dobrimi djeli, da zapovjedi te se valovi slegnu. A dok je božja volja, da se borimo, budimo odvažni kano što je bila grofica Rostopšinova, budimo mudri i domišljati, kako je bila ona.

Na Uzkrs.

Snieg je jur okopnio, livade se opet zaodjenuše zelenilom, svakovrstno cvieće šalje svoj miris k nebu, da se zahvali Gospodinu, što ga je opet oživio. I šume, u zimsko doba mrtve, postaše žive, u njih pjevaju sborovi ptica hvalu stvoritelju. Sva se je priroda svečano pripravila, da proslavi uzkrs. Sunce je već leglo počivat, a noć se je po malo spuštala na zemlju. Zagledajmo u jedno zagorsko mjesto. Svaki je rad prestao, svečana tišina vlada cielim mjestom. Na ulici nevidiš nikoga, svatko hoće da u krugu svoje obitelji sprovede predvečerje tolikoga blagdana. Na kraju mjesta stoji skoro osamljena kućica, malena ali liepa. Ta je kućica pravi raj. Muž i žena ljube se vjerno i nježno, a njihov život zasladjuje im osmogodišnji sinčić. Dobra mati pripravila je čistu košuljicu, nove hlačice i cipelice, jer će sutrašnji dan biti najsvečaniji dan malenomu Jankici. Večeras je duže nego obično klečala mati sa svojim djetetom pred propelom, koje je od svojih roditelja za uspomenu baštinila. Kad je diete već prestalo materi odgovarati, poljubi ga ona i položi u postelj. I otac, od dnevnoga posla utrudjen, legao je počivat. Mati je sjela u kut, da za svoga Jankicu izmoli još jedno čislo. Prije nego će leći, pristupi s sviećom k sinčicu. Gledaše neko vrieme to angjelsko lice, onda ga još jedan put poljubi, i otre si debelu suzu. Kako je duga bila ta noć malenomu Jankici! Svaki čas bi se probudio i pogleđao na okance, jeda se približuje jutro. A kad bi se zaljuljao u sanak, vidio bi malenoga Isusa, gdje k njemu dolazi, te ga zove, da ga zagrli. Jankica bi poletio k njemu te svoje malene ručice savio oko njegova vrata Onda bi se cjelivali, dok bi se od velike radosti probudio i opet pogledao, jeda postaje dan. Kad je zora počela pošiljati prve trake, da pozdrave one, koji su se snom okriepili, bijaše Jankica već na nogu. Drugče je morala majka probuditi Jankicu, danas je on došao prije k njezinoj postelji te joj dugo šaptao u uho, da je već vrieme ustati. Majka, probudivši se, pridigne nježno zlato svoje te ga poljubi vruće. Onda ustane i ona, ustane i otac. Pošto je pospravila sobu, umije sinčića, liepo ga počešlja, obuče u novu opravicu. U tom se je i razdanilo. Jankici bijaše vrieme u školu, od kuda će u crkvu. Ovaj put nije majka pustila sinčića u školu sama, i ona se je svečano odjenula, da ga doprati do škole. Na polazku poljubi Jankica tatu u ruku, moleći ga, da mu oprosti, ako ga je može biti uvriedio. Dobri otac pogladi sinčića po rudastoj glavici te mu reče: „do sada si bio dobar, Jankice, budi i od sada takov.“ Onda uhvati majka diete za ruku i idjahu put škole. Inače je bio Jankica vrlo razgovoran dječak, pitao bi svaki čas: što je ovo a što ono, kako se imenuje to kako ono, danas je cielim putem šutio. Kako iz zemlje cviećе tako su se danas u njegovoj čistoj duši radjale svete misli o malenom Isusu, s kojim se je noćas u snu cjelivao, o otcu nebeskom, koj će ga danas kano sina svoga prigrliti. Niti majka nije bila razgovorna. Ona je putem u srcu svojem tiho molila Boga, neka nedopusti, da srce njezina sinčića, koje će danas biti živim žrtvenikom njegova jedinorodjenoga sina, postane ikada gniezdom griešnih misli ili želja; prosila ga je, neka joj radje pošalje smrt, nego da doživi žalost od onoga, koga je pod srcem nosila. Kad su došli pred školu, poljubi Jankica mamu u ruku, i podje u školu, a mati polagano put crkve. U školi je čekao na dječicu, radost svoju, vriedni kateketa. On je bio u njihovu krugu uvjek srećan, ali danas se je ćutio upravo blaženim, videći pred sobom tako liepo stado ovčica Gospodovih. Svako diete, kad bi došlo u školu, poljubilo bi svoga dragoga kateketu u ruku, pa onda sjelo na svoje mjesto. Kateketa im je pripoviedao o Isusu, koga će oni danas u srce primiti. Osobito su pazljivo slušala djeca, kad im je govorio, kako je Gospodin dječicu izvanredno ljubio, kako je jedanput iste učenike svoje ukorio, što nisu htjeli pustiti k njemu dječice, rekavši im: „pustite djecu k meni, njihovo je kraljestvo nebesko.“ Jankica se je kod tih rieči sjetio, kako ga je noćas k sebi zvao maleni Isus, da ga zagrli. On već nije mogao čekati, da idu u crkvu. Napokon je došlo vriemo, da idu. Bijaše to liepa četica malih vojnika Isusovih. Naprvo djevojčice u bielih opravicah, s vienci od cviećа na rudastih glavicah, za njimi dječaci u svečanoj odjeći. Zadnji bijaše kateketa s učitelji, koji su se takodjer na pričest pripravili, da budu liep primjer svojim učenikom. I crkva se je zaodjela u svečanije ruho. Dobri kateketa bješe već dan prije postavio na veliki žrtvenik liepu sliku svetoga Alojzija te ju nakitio bršljanovimi vienci, a dobre matere doniele su što su imale najljepšega cviećа i metnule na žrtvenik, koj se je topio u moru svjetla. Klupe bijahu pune pobožnih roditelja, koji se nisu dali ničim zapriečiti, da nebudu nazočni kod najznamenitijega čina za njihovu djecu. Jankičina mati klečaše u prvoj klupi s čislom u ruci. Ovaj put su joj oči više počivale na sinčiću nego na žrtveniku. Ona bijaše blažena, što je bila mati angjelka, s kojim će se danas zaručiti spasitelj svieta. Zvonce zazvoni, orgulje zasviraju, u sjajnom ruhu pokaže se kateketa. Neobična radost sjala mu je na licu. Inače je stupao k žrtveniku oborenih očiju, danas se nije mogao svladati, da nebaci pogled no to čisto stadašce Isusovo. Srebrni glasovi malih pjevača i pjevačica

Digitized by Google

razliše se po hramu. Prije pričesti držao je govor svojim malim slušateljem. Njegov glas bijaše nježan i blag, njegov pogled srećan, njegovo lice radošću pretvoreno. Kada im je govorio, neka si današnji dan zasade duboko u srce, u vrieme napasti neka ih on odvraća od grieha, u tuzi i žalosti neka im on bude utjehom, počeo mu se je glas tresti, a oči mu se zališe suzami. Sjetio se je dobri sluga Gospodinov, kako je i on prije mnogo godina kano nedužan angjelak prvi put klečao za stolom Gospodinovim, kamo su ga doveli njegovi dobri roditelji. Sada je već prevalio polovicu svoga vremenitoga puta, ali koliko je udaraca za to vrieme pretrpio od očinske ruke božje! Još je bio mladić, kad mu dobri roditelji legoše u grob, snivat vječni san, kako je težko ćutio njihov gubitak! Koliko je suza prolio, koliko nevolja pretrpio, dok je došao do svetišta Gospodova! Videći suze u očiju svoga dobroga kateketa, stisnuše se i djeci srca, nježne djevojčice nisu mogle pridušiti glasnih uzdisaja. I majke u klupah otirahu bielimi rubci suze. Po dovršenoj službi božjoj, zapjeva sluga Gospodov pjesmu zahvalnicu „Tebe Boga hvalimo“, a djevojčice i dječaci prihvatiše „Tebe Gospoda izpoviedamo.“ Gostba nebeska bijaše dovršena. Kateketa pokloni svakomu djetetu liepu sličicu na uspomenu, opomenu ih, neka taj dan sveto sprovedu i odpusti ih kući. I nebo se je radovalo, kada su se djeca s Isusom u srcih vraćala iz crkve. Nijednoga oblačića nebijaše na njem, sunce je u podpunom sjaju zrake svoje razlilo na zemlju. I tihi proljetni vjetrić radostno je šaptao s mladim lišćem u šumi. Kada su došli kući, položi mati Jankicu na krilo, te se ga nemogaše nagladiti i naljubiti. Ona je znala, da je njezin sinčić postao živim hramom Gospodovim. Dok je mati spremala zajutrak za svoga sinčića, zabavljao ga je otac. Učio ga je, kako neka bude uvjek dobro diete, neka uvjek čuva u srcu ljubav prama Isusu, koj je danas u njegovo srce stupio. „Vidiš sinko, reče mu otac, mene i mame tvoje neće biti uvjek, a kada nas nebude, onda će biti Isus tvoj otac i tvoja mama, on će te ljubiti, on će se za te brinuti.“ Jankica je bio još diete, ali je on već višeput bio na sprovodu i vidio, kako se djeci uzimaju roditelji i nose na groblje. On je čuo, kako su djeca gorko cvilila, kada su im mater ili otca u zemlju zakopali, i on je s njimi plakao. Sada mu je sve to došlo na pamet, bilo mu je strašno pomisliti, da bi i njegovu dobru majku ili otca mogli baciti u grob. Kada je majka sa zajutrakom došla u sobu, našla je Jankicu, kako je svoje male ručice savio otcu oko vrata, i plačuć govorio: „tato, dobri tato, ti mi nesmiješ umrieti.“ Mati ga je utješila: neboj se Jankice, mi nećemo još umrieti, mi smo hvala Bogu zdravi. A onda nježno ukori otca, što je išao bez nužde žalostiti sina. Danas je Jankica dobio za zajutrak nov tanjurčić i novu žljičicu. „Tvoj kateketa dao ti je za uspomenu sličicu, ali i tvoja mama nije na te zaboravila. Ovaj tanjurčić i ova žljičica biti će tvoja, nitko je drugi neće dobiti osim tebe.“ Ali Jankica je jedva što okusio. Njegovo maleno srdašce bijaše odviše uzrujano talasi svakojakih čustva, nego da bi imao volju na jelo. Mati je to razumjela, za to ga nije hotjela mnogo nutkati.

* * *

Dvie su godine, komu duge komu kratke, minule. I opet smo u istom zagorskom mjestu, gdje smo posjetili onu vriednu obitelj u osamljenoj kućici. Turobni zvuci razliežu se iz tornja, jer je predvečerje dušnoga dana. Nebo se je zavuklo oblaci, kano da tuguje s ljudmi, tiha kišica popršava, kano da i nebo plače. Na grobju je sve živo. Kako je tko mogao, razsvietlio je grob svoga rodjaka ili prijatelja. Tu je poredana oko groba množina svjetiljaka, tamo gori samo jedna lojenica svieća. Svieta dolazi svakojakoga: jedni razgledavaju zamišljeno grobove, drugi se razgovaraju, treći se mole Bogu. I ja sam posjetio grobje. Od nekada mi bijaše milo, osobito kada mi je što težko na srcu ležalo. posjećati njivu Gospodovu, gdje će i moji jadi nekoć prestati, gdje ću i ja počivati, dok me neprobudi trublja Gospodova. Iduć zamišljen, dodjem do maloga, još svježega rova. Sav bijaše u svjetlu. Nad njim se klečeć sklonula ženska, tuga u kamen uklesana. Nebijaše stara, ali joj se tuga duboko, duboko zakopala u lice. Kleči i suzami zalieva uvehnulo već cvieće. Pogledam na križ: „ovdje počiva Janko. . .“ Riedko plačem, ovaj put nisam mogao odoljeti suzam. Žena podigne oči prama meni, bijaše to pogled bolan, tako bolan, kakovim gleda umiruća mati svoje diete. „Plači, majko, plači, izgubila si srce iz grudiju. A ti Jankice počivaj mirno, srećan si, što te je Gospodin uzeo k sebi u bieloj haljinici, dok se nisi iznevjerio onomu, koj se je prije dvie godine zaručio s dušom tvojom.“ *J. R.*

Iz prosvietljene škole u Hrvatskoj.

(Dr. J. R.)

(Konac.)

Mi gčnu Mariju Jambrišak iskreno sažaljujemo. Bili smo čuli o njezinih liepih sposobnostih, o njezinoj marljivosti, i mi smo se nadali liepim plodovom od njezina nastojanja. Ali od prve učiteljske skupštine u Zagrebu kano da je neki zli duh u nju ušao. Hvalili su rieči, koje je govorila u skupštini, hvalili su njezine sposobnosti, a da ih usavrši, poslaše ju u Beč, Dittesu u ruke. Tim se je gospodična poniela te si zabila u glavu, da je zvana biti reformatoricom hrvatskih ženskih škola, osobito učiteljišta. Da pokaže, da ni ona nezaostaje za liberalnimi učitelji, poslala je nekoliko članaka u „Napredak“, a on mjesto da ju opomene, da se za pisanje više zahtieva, nego vidjeti Dittesa i čuti koj govor njegov, on je njezine članke rado tiskao. Tim se je gčna M. J. još više poniela, te evo u 6. br. ljetošnjega Napredka odvažno i ponosno „kliče s Cezarom: kocka je pala;“ ja sam započela jurišati na žensko učiteljište pod upravom

Digitized by Google

milosrdnih sestara, ja ću nastaviti juriš, dok se učiteljište nesruši. I zato zove na pomoć sav hrvatski narod: zove narodne zastupnike, zove vladu, zove hrvatske učiteljice, da se podignu, jer je sada hora.

Ona je dakle započela jurišati žensko učiteljište, a kakovo joj je oružje? Iz rieči, kojimi počima svoj člančić, sudio bi čovjek, da su sestre milosrdnice krvnice, koje bez milosrdja muče sirote pripravnice, da će, kako jedna svojoj spasiteljici, gčni M. J., piše, „prije život izgubiti nego izučiti.“ „Kano grom iz vedra neba, veli M. J., zateče mene, a zateći će i tebe viest,, da se u ženskom učiteljištu dieli kazan — kazan tjelesna. Grozne-li istine.“ Gčna je tu svoju tvrdnju morala dokazati, i ona je navela sve, što je znala. „Već sam prošle godine, veli ona, iz sasma izvjestna izvora dočula, da je jedna pripravnica prošle godine, mjeseca Siečnja, u prisutnosti svih tako zvane „packe“ dobila. Borila sam se dugo, bi-li nebi-li taj čin javnosti predala. Odlučih šutiti.“ Medjutim je ona o tom obaviestila predstojnika toga zavoda, nadajuć se, da se takova šta više neće dogoditi. „Ali se ljuto prevarih! Evo mi stigne ruku pisamce jedne pripravnice, gdje mi javlja, da su nedavno dvie pripravnice klečale,, jedna stajala, a dvie više od osam dana na podu jesti morale.“ Tim je gčna M. J. sav svoj barut izpucala.

Kada smo mi tu navalu gčne M. J. na žensko učiteljište pročitali, bili smo unapried uvjereni, da je laž ono, što pripovieda o dviju pripravnicah, koje su tobož preko osam dana morale na podu jesti. A što se tiče onih nesrećnih packa i onoga klečanja, kako smo mračnjaci sredovječni, nismo se pred tom viešću zgrozili, nego smo mislili, da neškodi niti djevojci, ako u kojem slučaju dobije po prstih, na primjer ako ih je za tudjom stvarju pružila, ili ako joj njezina uzgojiteljica, koja zastupa majku, radi kakva nepristojna čina zapovjedi stajati ili klečati. Jedino nam se je činilo, da je neoprezno bilo, ako je to učinjeno u školi, jer su tim milosrdnice dale priliku protivnikom svojim, kakovih ima dosti sve što je crkveno, da na njih navale. Mi smo si tako mislili, no molimo, da nam se to neuzme u grieh, jer i sami izpoviedamo, da smo neprosvietljeni mračnjaci.

Nego jer smo si preduzeli, uzeti zavod, koj mnogo cienimo, u zaštitu proti napadajem gčne M. J., potrudili smo se s 6. brojem Napredka k poglavarstvu spomenutoga zavoda, da nas o upitnih točkah savjestno izviesti. Čuvši potanko izvješće, mi smo se čudili drzovitosti gčne M. J., gdje se usudjuje na posve krivu temelju tako prosto i strastveno navaliti na zavod, komu bi morala, dok je živa, biti zahvalna. Da je u nas tako malo obzirnosti prama vam, kako ste malo imala vi, gospodično, prama milosrdnicam vašim nekoć učiteljicam, mi bismo mogli vas skupa s dopisnicom vašom, junakinjom Miletićkom drugče pograbiti, ali nas negoni na pisanje niti mržnja niti nikakva strast nego samo dužnost, braniti krivično napadnutu nevinost.

Mi smo dakle ovako izvješćeni. Najprije valja razlikovati učiteljište i gojište. Dosti velik broj pripravnica nepolazi samo učiteljište, nego su zajedno predane milosrdnicam na uzgoj te su u gojištu. Predstojnice gojišta namjestnice su matera te im roditelji kano uzgojiteljicam svojih kćeri ne samo implicite nego i izrično uz brigu podieljuju i prava, koja imaju majke na kćeri svoje. Što se dakle tiče učiteljišta, tu niti su se dielile packe niti se je klečalo niti na sličan kakov način kaznilo. Niti u gojištu, koje se bez kaznâ niti pomisliti neda, nisu u običaju tjelesne kazne, jer toga već isti značaj milosrdnica nedopušća, nego se kršenje zakona, tvrdokornost i drugi griesi na mudar i plemenit način kazni, ako nije dosti opomena. To priznaje i gčna M. J., koja je sigurno sve navela, što je god znala o tjelesnih kaznah, koje se tobože diele u ženskom učiteljištu, a nije mogla navesti drugo, nego da je prošle godine jedan put jedna pripravnica dobila „packe“, da su dvie klečale, jedna stajala, a dvie preko 8 dana na podu jele. Ob ovom posljednjem, najme da su dvie pripravnice preko 8 dana na podu jele, nezna u cielom milosrdničkom zavodu ni živa duša ništa, to je dakle neplemenita fikcija gčne M. J. Ostaju nam samo još one glasovite „packe“, koje su tako strašno uzrujale nježne živce Dittesove učenice, i klečanje. Najprije vam velimo to: kad bi se zbilja u gojištu dielile packe, ako roditelji daju predstojnici gojišta pravo kćeri njihove, koje neriedko dolaze u zavod bez boljega uzgoja, kazniti makar i tjelesno, onda im toga prava nebiste mogla niti vi niti sva Napredkova družina uzeti, jer se predstojnica smije i može poslužiti pravom, dobivenim od roditelja. Nadalje gojište je zavod posve slobodan, od učiteljišta neodvisan, i zato može svaka pripravnica, kojoj nije disciplina gojišta po volji, iz njega svaki čas izstupiti. Nego kako sam jur rekao, niti u gojištu nisu u običaju niti packe niti slične kazne. Da je prošle godine jedna pripravnica dobila dvaputa šibom po ruci, što vi imenujete „tako zvane packe“, to je istina, ali to ne samo nesluži predstojnici na sramotu, nego će joj zato uvjek biti zahvalna i dotična gojenica i njezini roditelji. Jer ona je često, u prkos ozbiljnim opomenam, opetovala takov čin, da bi ju svaki roditelj za nj šibom kaznio, tim laglje što joj je istom 12 ili 13 godina. Vi sama, milostiva gčno, da se je pod vami takova šta dogodilo, zgražajući se pred tjelesnimi kaznami, bila biste bez dvojbe protjerala djevojku, koja bi onda radi lahkoumnosti svoje u nesreću bačena, može biti dospjela u drugi zavod, gdje bi proklinjala vaša humanitarna načela; dočim ju je kazna dozvala pameti, te ju sada hvale kano dobru i marljivu učenicu. To vam je historija tih packa, kojimi ste mislila pobuniti sav narod hrvatski, ali gčno, dok vi svemu narodu nenasadite svoju glavu, tako dugo će on, mjesto da goni milosrdnice iz učiteljišta, smijati se vašemu nespretnomu utrkivanju. A što se tiče klečanja, e bože koja je grjehota u tom, ako namjestnica

Digitized by Google

matere zbog kakova prekršaja zapovjedi djevojci koj put — jer i to se je samo riedko dogodilo — prignuti svoja nježna koljena. Vi ste gčno u Beču, tamo vam izlazi izvrstan list za vašu struku „Allgemeine österreichische Schulzeitung.“ Uzmite u ruku 8. broj od 20. Ožujka o. g., tamo ćete naći na str. 45. i sl. članak, koj će vas poučiti, koliko je štetno za škole, što su ukinute tjelesne kazne. Ako se u školi nemože biti bez tjelesne kazne, kako će gojište moći zadaću svoju bez njih postignuti?

Najslabiji pasus u dopisu gčne M. J. jest ono mjesto, gdje doslovce navodi rieči svoje dopisnice i prijateljice. „Gospodično, piše joj prijateljica, vjerujte, da mnoge pripravnice plaču i uzdišu, te mole, da taj zavod dodje iz ruku milosrdnicâ, jer inače moradu podleći, čameć (!) u tom težkom jarmu. Neznam, što ću uraditi, ako ću morati dvie godine pod tim težkim jarmom trpiti, prije ću život izgubiti, nego izučiti.“ Gnjusi nam se upravo ono srce, osobito ako bije u djevojačkih grudiju, koje je moglo tako otrovne klevete proti nekadašnjim svojim učiteljicam izrigati. O dopisnici vašoj M. neću niti rieči potrošiti, ona se je sama moralno ubila; ali na Vas, gčno M. J., obratiti ću nekoliko rieči. Kada učenici na kakovoj školi zadnju godinu dovrše nauke, onda vam neki, to ćete vjerovati, posjete svoje učitelje, iz srca im se zahvale, a višeput je razstanak tako srdačan, da se i učitelju i učeniku pokažu suze u očima. Ti učenici nezaborave nikada na svoje učitelje, nego ih se uvjek s veseljem sjećaju, s počitanjem ih pozdravljaju, s pietetom spominju njihova imena. Drugi jedva dočekaju, da izadju izpod jarma svojih učitelja; čim im je svjedočba u žepu, oni učitelja više nepoznaju, ako mu još nisu na razstanku i prozore razlupali. Prvu vrst učenika svatko štuje, jer svatko unapried zna, da su to bili dobri i valjani učenici; od druge vrsti učenika obično se ljudi nenadaju mnogo. Vaš otrovni članak tiskan je u Napredku 20. Veljače, pred menom leži list iz Osterca, neznam jeda vam poznate, izpitane učiteljice Marije Duralia, pisan dva dana kašnje, 22. Veljače. List je upravljen na „velecienjene gospodične pripravnice, premile moje drugarice.“ U njem se kraj drugoga veli: „O srećne i presrećne vi u tom malom svietu. Kano bezbrižna djećica igrate se u krilu majčinom, niti neznate za otrov, koj sviet u medu razdaje. . . Vjerujte mi premile sestrice, da Vam nebude nikad — nikad — nikad, ko što Vam je sad. . . Sjetite se u Vaših nevinih zabavah i one, koja bi u tih tihih zidinah bila zadovoljnija, nego na majčinu krilu.“ Kako nježno, kako plemenito srce, koje ovako piše! Znate-li sada, gčno M. J., zašto smo naveli one dvie vrsti učenika? — Može biti bi uredničtvo „Napredka“ držalo „za nuždno“, osvjedočiti se, nije-li to može biti jedino pismo takova sadržaja, zato se neka izvoli potruditi ili k nam, ili još bolje k poglavarstvu učiteljišta, biti će posluženo s množinom sličnih listova. Ili ako mu se neće čitati pisma, neka se potrudi na koncu godine do učiteljišta, tamo će na svoje oči vidjeti, kako se na razstanku plače i ljubi', kako se nemogu odkinuti učenice od poglavarica i učiteljica svojih.

Na posliedku poziva M. J. narod, neka ustroji zavod za učiteljice, jer da će onda položiti temelj boljoj si budućnosti. Pod tim „zavodom“ može gčna M. J. razumievati i učiteljište i gojište. Misli-li „učiteljište“, onda je zlo pogodila, jer će joj se službeno dokazati, da sestre učiteljice tako savjestno i tako marljivo vrše svoje dužnosti, da se s njihovim uspjehom nemože prispodobiti niti uspjeh mužkoga učiteljišta. Mi se u tu točku nećemo dalje upušćati jer se sprema muž, u tih stvarih ugledniк, da to pitanje skorih dana temeljito razjasni. Misli-li pod onim zavodom „gojište“, ni onda nije bolje pogodila. Jer vidite, ljudi vam ovako sude: tko uzgaja djevojke, mora im osobito ove tri krieposti gledati da u srce zasadi: pobožnost, štedljivost, čednost. Nadalje krieposti se primjerom više nego-li naukom zasadjuju. Gojenice u zavodu milosrdnica vide svoje predstojnice često za stolom Gospodovim, na molitvi, kod propovjedi. U njihovu odielu neima ništa od svjetskoga luksusa. Ne kano milostivne gospodične ili gospodje nego kano „sestre“ obće one pouzdano i ljubežljivo s gojenicami svojimi. Nebi li, molim vas, sve protivno bilo, da postane na primjer predstojnicom takova zavoda djevojka ili žena, koja se je od Dittesa naučila, da su kršćanske dogme sanjarija, sakramenti popovska sljeparija; koja tašta na prosvjetu svoju nezna, kako bi se prosvietljenije češljala, prosvietljenije odievala i tako dalje?

Prestajem, da nebudem predug, premda mi je mnogo toga ostalo u peru. I onako biti će prilika drugi put na ovaj se predmet povratiti. Jedno ću samo jošter dodati. Naša duhovna oblast uvidja sigurno, kolika je to blagodat, što je uzgoj hrvatskih učiteljica u ruku crkvenoga zavoda. Ona neće dopustiti, da se na taj zavod zlobno kleveće *) samo zato, što je povjeren milosrdnim sestram. Ako se to klevetanje neda drugče zapriečiti, neka duhovna oblast zahtieva, da se povede iztraga. Što se nas tiče, dok budu častne sestre vršile dužnost svoju, kako su to činile do sada, neka budu uvjerene, da ćemo ih mi uvjek perom svojim proti krivičnim napadajem braniti. To je dužnost naša, to zahtieva savjest naša.

*) „Napredak“ je u 5. broju na strani 78. podviknuo svojim drugovom „Pozor!“ . . „da se od nekoga vremena sa više strana upravo sistematički javno i tajno svakojakimi potvorami huškati započelo na pučko učiteljstvo pa da se i zbilja gdješto protiva njemu zlovolje pokazuje. . . Ako to tendenciozno huškanje u slučaju neosnovanosti i neće i nemože uroditi pogubnimi posljedicami po udes pojedinca; nu ono je svakako kadro pobuditi neko nepouzdanje i zlovolju u občinstvu i u odlučujućih krugovih proti učiteljskomu staležu u obće, i tako dalje.“ Je li uredničtvo „Napredka“ mislilo na ove svoje rieči, kad je u sljedećem broju pomoglo gčni M. J. huškati na učiteljište milosrdnih sestara? Što je pučkim učiteljem nemilo, nije niti milosrdnicam učiteljicam drago.

Digitized by Google

Sv. Ivan Kapistran.

(Konac.)

I gledom na tielo sv. Ambrosije razna su se mnienja porodila, pak tek u naše vrieme slučajno se dokazalo, da je tielo pod velikim oltarom sahranjeno. Crkva sv. Ambrosije u Milanu stara je basilika Konstantinska. U toj je basilici sv. Ambrosija divnom rječitošću i revnošću rieč božju propoviedao. U njoj je sv. Augustin slušajuć sv. Ambrosiju orlovski svoj veleum pod sladki jaram svete vjere skučio. Još i dan danas obstoji ono predvorje, u komu je sv. Ambrosija sustavio Theodosija velikoga i zabranio mu u crkvu uljezti dok pokoru neučini sbog opačine u Thessaloniki (Solunu) počinjene. Tuj je, kad se je Theodosija na Davida griešnika pozvao, sveta ona rieč Ambrosije zaorila: „Secutus es peccantem, sequere etiam poenitentem.“ Ta je basilika tečajem vremena ljuto oštećena i nagrdjena. Sad se umnim graditeljem Bojtom popravlja. Kod toga popravljanja našlo se je pod velikim oltarom, kako rekosmo, tielo sv. Ambrosije i svetih mučenika Gervasije i Protasije. I crkva fratarska u Illoku jako je izopačena i nagrdjena. Ona je bila jednom liepa crkvica gotičkoga stroja. Imre Pavić u svom djelu: „Ramus viridantis olivae“ izdanom u Budimu g. 1766., na strani 266. veli, da su u Illoku njegda 3 crkve bile, jedna prevelika župna, druga crkva duvnâ, koja je još u njegovo doba zvonik svoj imala, a šteta je velika, što je taj zvonik porušen, i treća fratarska, o kojoj veli: da je pod Ugrinom valjda arcibiskupom Koločkim god. 1451. osnovana. Mi bi po ostancih gotičkoga stroja, koji su još danas na njoj uzdržani, rekli, da je crkva nješto starija. Ona je u drugoj polovici ili koncem 14. stoljeća sazidana. U vrieme dakle, kad je sv. Ivan u Illoku bio, crkva fratarska sadašnja jur je obstojala. Medju stvari, koje su se uzdržale, brojimo mi jedan vrlo liep gotički prozor sa južne strane, koj valja čuvati, kao oko u glavi. U koliko se mi sjećamo, taj prozor spada medju najljepše prozore gotičkoga stroja. Zanimljiv je i njegov materijal. Čini nam se, da je to isti kamen, koj u Mletcih u duždinoj palači vidjamo. Ovaj kamen u Illoku biti će po svoj priliki iz Fruške gore. I u nutri, osobito u svetištu i u svodovih opaziti je okostnica ili rebara gotičkih. Čak je uzdržana iz gotične dobe i jedna kadionica (thuribulum). Rečeni Pavić veli, da je za njegovo vrieme još obstojao toranj te crkve. Ovako o tomu govori na strani 266.: „Cujus e medio mirae proceritatis turris in altum protenditur, ex parte demolita, ast anno 1729. cura A. R. P. Petri Pastirović exministri provincialis redintegrata est.“ Što taj častni otac razumije pod rieči e medio, nerazumijemo, jerbo po našem mnienju i po sustavu gotičnoga stroja morao je stari zvonik stajati na zapadnoj strani pri ulazu crkve. Orientirana je crkva po običaju 11, 12, 13, 14. stoljeća, to jest svetište i veliki oltar su od istoka, a pročelje i ulaz od zapada. Poprava učinjena god. 1729. izopačila je sigurno taj toranj; ali se ipak nikada prežaliti nemože, što je u novije vrieme učinjeno, kad je naime toranj porušen, i na iztočnoj strani sadašnji sagradjen. Sadašnji toranj, čujemo, da se je posve nagnuo Taj je toranj takav, da bi najpametniju stvar učinio, kad bi se porušio, samo bi trebalo Boga moliti, da nikoga svojim padom neozledi. Nadajmo se medjutim, da će jedanput ta liepa crkvica po znanosti popravljena i prvobitnomu svomu kipu povraćena biti. Nadajmo se, da će, ako ne prije, a ono barem tom prilikom, tielo sv. Ivana nadjeno biti, kao što je u ovo vrieme pri popravi crkve milanezke tielo sv. Ambrosije nadjeno. Medjutim dotle valjalo bi da ljudi umni i vješti pod višim nadzorom i rečeni zdenac i sve strane crkve, gdje bi grobnica našega svetca mogla biti, dobro pretraže, nebi-li Bog milost dao, da se na našu veliku radost, i na utjehu puka kršćanskoga tielo čim prije nadje. Bio bi to dogodjaj od velikoga zamašaja! Ta želja toliko je živa u nas, da se posvuda ogledamo, gdje bi nade i podpore u tom obziru naći mogli.

U spisih sv. Ivanu suvremenih nalazimo, da se je često u svakoj plemenitoj stvari pozivalo na vojvodu (Duka) sriemskoga. Ova nam okolnost priliku pruža, da zaključimo ovu razpravu s jednom opazkom. Poznato je, da već odavno naslov „duka sriemskih“ nosi obitelj rimska Odeskalkova, i da preliepi u nas posjed posjeduje Ako su se stari dakle pozivali u svojih potrebah na onodobne duke, koliko bi mi više prava i razloga imali pozvati se u stvarih, koje gore navedosmo, na podporu i pokroviteljstvo obitelji Odeskalkove? Radi se o stvari svetoj, stvari katoličkoj. Odeskalki rimski dušom i tielom su katolici. Radi se o stvari, koja bi sv. otcu papi na veliko veselje i utjehu bila. Odeskalki velikimi se privrženici pape grade. Barem stari Odeskalki i njegova supruga rad bi, da se zna, da oni u tomu prvače. Radi se o svetcu, koj je Talijan bio, Odeskalki su Talijani. Radi se o zemlji i o puku slavjanskom. Odeskalki su veliki bogatari u Italiji, ali i u ovih naših stranah znamenitih dohodaka uživaju. Odeskalki su ne samo Talijani, nego sad već po tankoj krvi i Slavjani, majka bo sadašnjih Odeskalka je poljakinja, dvostrukim dakle vezom bi obvezani bili, da nas u našoj stvari podupru i podpomognu. Pak ipak, žalibože, na nje se u nas nitko ni nepoziva, toliko su se posve od nas i od našega naroda otudjili.

Sriem je ljepotom i krasotom svojom stare Rimljane očarao. Illok i okolica njegova najljepši je prediel sriemski. Stari bi Rimljani izbjegavali žegi rimskoj ne samo u Pompeji, nego i u našem liepom Sriemu. A naši duke? Nikad jih skoro ovdje nije. I ako dodju samo na najkraće vrieme. U doticaj s nikim nestupaju, i nepitaju da-li jim nije uprava takova, koja i religiosno i narodno čuvstvo puka vriedja. Ima današnja obitelj dva sina. Po tankoj su krvi, kako rekosmo, Slavjani. Slavjanka jih je ne samo rodila, nego jim svojim bogatstvom i imovinu i baštinu upravo spasila. Zašto nebi barem jedan od

Digitized by Google

njih mogao ovdje prebivati, jezik puka naučiti, potrebe naroda ovdašnjega osvojiti, i u svačem vodjom, savjetnikom i dobročiniteljem naroda biti? Narod je naš tako dobar, da bi ga na ruku nosio, da bi sa svakom molitvom, koju Bogu za se i za svoju obitelj šalje, spojio i molitvu za obitelj dobrotvora svoga. Vole ta gospoda u Rimu u nescieni živiti, nego ovdje slavnim načinom Bogu i narodu služiti.

Mi kad pogledamo u Illoku na grad obiteljski i na crkvu samostansku zapušćenu; kad pomislimo, da bi se tu naši stari spomenici, da je bilo glave i podpore lako uzdržati mogli; kad vidimo, da u prostorijah gradskih nikakva traga neima kakvoj umjetnoj sbirci, onda sa svom ozbiljnošću svoje duše velimo: Ah dužde moji, sic non itur ad astra!

Ove žaobe crpljene su upravo iz sviesti i ustiju naroda, a došlo je vrieme, da se na rane, koje nas tište, barem slobodno pred svietom potužiti možemo.

Viestnik.

Zagreb. Visoka kr. zemaljska vlada razpisala je natječaj za sliedeće profesorske stolice na bogoslovnom fakultetu sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu: a) za obći dio dogmatike (dogmatica ili theologia fundamentalis); b) za crkvenu poviest; c) za crkveno pravo; d) za moralno bogoslovje; e) za pastirsko bogoslovje — s obvezom predavanja na hrvatskom jeziku izuzamši njeke predmete, i s plaćom 1800 for. na godinu i petgodišnjim doplatkom od 200 for. i 10% stanarine. Za popunu tih miesta eventualno i izvanrednimi profesori, koji bi uživali stalnu plaću od 1400 for. s razmjernom stanarinom na godinu, razpisuje se natječaj do konca mjeseca Travnja 1874, tim dodatkom, da će se predmeti neobligatni i obligatni manjega obsega profesorom imenovanim za predmete glavne po njihovu osposobljenju i nagnuću dodieliti. Natjecatelji neka svoje molbenice uprave na kr. hrv. slav. dalm. vladni oddjel za bogoštovje i nastavu u Zagrebu, te u istih molbenicah, obloženih dotičnimi izpravami i svjedočbami, dobu života, rodno mjesto, svršene fakultetne nauke i postignuti grad doktora, zatim znanje jezikâ, prijašnje službovanje i položene možda natječajne izpite za drugu stolicu učiteljsku, napokon osposobljenje za docenturu, zadobljeno možda na kojem sveučilištu austro-ugarske monarkije, dokažu. (Do sada su na bogoslovnom liceju zagr. predavani svi predmeti na latinskom jeziku; koji se imaju na fakultetu predavati hrvatski, jošte nije ništa opredieljeno. Jezik dakle predavanja na ovom fakultetu najmanje će biti zaprekom vrstnim silam; samo neka se takove jave, što od srca želimo. Ured.)

— Preuzviš. gosp. nadbiskup imenovao je kanonika prvost. crkve i arkidjakona Tomu Gajdeka braniteljem ženitbene sveze kod metropolitskoga ženitbenoga suda, i braniteljem redovničke profesije.

— Na poniznu molbu preuzviš. g. biskupa senjskoga imenovala je Nj. Svetost Papa Pio kanonika senjske stolne crkve Kajetana Bedinija svojim domaćim praelatom (praelatus domesticus S. Sanctitatis.)

— G. Cvjetko Rubetić, do sada kateketa gradskih glavnih škola u Zagrebu imenovan je učiteljem vjere na zagrebačkoj velikoj realci. G. Ivan Hangi, privremeni učitelj vjere na velikoj realci u Rakovcu imenovan je ondje pravim učiteljem vjere. Gg. Makso Lončarević župe upravitelj u Dubočcu postao je župnikom ondje. Franjo Sultajs duh. pomoćnik u Bellovaru postao župe upraviteljem u Nevincu. Ignjat Ivandija duh. pomoćnik u Gjurgjevcu imenovan je tamošnjim župe upraviteljem. Matija Nedeljko župe upravitelj u Staroj-Ploščici ostaje kao takav i nadalje. Umro je u Varaždinu Mirko Mareš, svećenik senjske biskupije.

— Presvietli g. Franjo Milašinović, kanonik i arkidjakon prvostolne crkve i rimski antistes urbanus darovao je družtvu svetojeronimskomu 50 for. Istomu je družtvu darovao jedan dostojanstvenik 50 for.

— Na veliki petak izložit će se u crkvi sv. Marije na kaptolu novi božji grob od brušena stakla raznih milovidnih boja, načinjen od Eduarda Zbitka tvorničara u Olomucu. Krasni ovaj božji grob darovao je presvietli g. Gjuro Križanić, urbanus antistes, čuvar, i kanonik prvostolne crkve, koj si je tim svojim veledušnim činom, a dragocjenim crkvenim uresom, što stoji 300 for., kô što već prije svojim velikim darom od 400 for. za uru na tornju, kod crkve sv. Marije vjekoviti spomenik postavio. Nagradio mu plemenita djela vječni Bog po svom velikom milosrdju! meni je pako sladka dužnost izreći mu javno svojih župljana i svoju najdublju i najsrdačniju zahvalu. *Stj. Matković*, k. z.
župnik prvostolne crkve.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše u članove III. reda: Pilipin Ivan u sv. Roku. Bratovština sv. Krunice u Komletincih. Hager Karlo upravitelj župe u Bošnjacih. Lukić Andrija poljodielac u Komletincih. Domac Marija učenica u Komletincih. Rugašević Marija učenica u Komletincih. Tomljenović Viktor učenik iz Niemaca. Jurčević Živko učitelj u Komletincih. Kutuzović Stjepan trgovac u Gundincih. Vukašinović Josip gimnazijalac u Vinkovcih. Kramarić Stjepan kapelan u Križevcu. Tomičić Josip posjednik u Vencu kraj Karlovca. Špitzer Viktor žup. fizik u Vukovaru. Andrić Pavao župnik u Tordincih. Švoš Dionisij župnik u Petrovcih. o. Lipošinović Silverij franjev. kapelan u Vukovaru. Vidak Mato poljodielac u Mohaću. Mihalička Žiga trgovac u Suhompolju. Škrljec Stjepan učitelj u Bogdanovcih. Crnomarić Mate obć. starešina u Bogdanovcih. O. Zabavnik Vjekoslav franjevac u Selnici. O. Jukić Ante učitelj gimnaz. u Sinju. O. Petar Grlić franj. u Sinju.

Ovaj broj ima prilog od pol arka.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Besjeda Mihovila Pavlinovića, izrečena u katoličkoj domoljubnoj skupštini dolnje Austrije u Beču na dan sv. Josipa.

Plemenita i častna gospodo!

Hrvatska Dalmacijo, domovino moja, ja se ovdje neuspeh, da se u tudjem svietu podičim govorničtvom, nego da tvoje slavno ime spomenem, majko moja mila, da se u svietu zapozna, da je Hrvat svedj bio i biti će tu, gdje se sbori o pravu, gdje se brani sloboda: Za krst častni i slobodu zlatnu.

Nakon duge povorke varvarskih čopora, koji razoriše i oplieniše rimsko carstvo, sedmoga vieka javio se na jugo-iztoku europejskome narod hrvatski. Od karpatske pradomovine Hrvat dodje u Ilirik, ne da robi niti da plieni, košto su ostali došljaci tad radili, nego Hrvat sadje, da brani pravo i da štiti onemoglo kršćanstvo. Taj, koj dragovoljno primi ponudu bizantinskih careva, nesjede na puste zemlje Ilirika dalmatinskoga goloruki kmet, nego junačkom svojom krvlju nakon stotinu borba od Dunava, od Drave, od Save tja do pučina sinjega mora iztriebi varvarina, spasi ostanke stare uljudnosti, zasjede na predstražu dvaju svieta, steče bolju postojbinu.

Carevi bizantinski ostaše zadovoljni službom hrvatskih mišica; narod hrvatski osta zadovoljan novomu zavičaju; ali Rim nije tim zadovoljan. Rim, u narodu toli požrtvovnu i plemenitu, u narodu miroljubivu i ratobornu, neće mrtva ratila tudjoj politici ni puka najmljenika tudja gospodara; hoće Rim u Hrvatu živa člana kršćanskomu svietu, hoće uspora razpadajućemu se bizantinstvu, hoće mu pouzdanije zamjene u odporu proti izlamstvu.

Na južno-iztočnih granicah rimsko-germanske zadruge Hrvatska se ima svesti u kolo one zajednice, iz koje Rim izvede plemenite kraljevine, prvorodjenu svoju kćer, Francuzku, te Njemačku, Inglezku, i zače uljudnost, kojom se danas Europa diči. S toga pape neradiše o samom pokršćenju Hrvata, nego kršćenjem naroda htješe, da mu domovinu steku, da mu državu utvrde; da toj državi medje obrube samostalnom uredbom, kakvom se tad mogla bilo koja država podičiti.

Glavni nosioci kršćanske prosvjete i državne slobode, pape su tad u neuredjenoj Europi dosudjivali medjunarodno pravo. Od 9. do konca 11. vieka Rim je neumorno težio na to, da hrvatski narod slije u jednu državnu cjelinu sa srodnimi pokrajinami i sa znamenitimi tad ostanci rimske Dalmacije; da se kroz te priljubi zapadu; Rim je težio, da hrvatski narod zapaše i utvrdi svoju samostalnost na kršćanskom načelu. S toga svakojake nutrenje i sdvorne pravde, zadjevice, razpre hrvatske, Rim je osobito motrio i pomogao, da se mire i razpravljaju na narodnih i crkvenih saborih. Rim je napućivao i Hrvate i Srbe i njihove vladare; povlastice dielio; hrvatsku mitropoliju proširivao te napokon izveo zgradu do zavrhe krunisanjem Zvonimirovim u Spljetskoj metropoli.

Nijedan suvremeni vladar nedoživi sjajnije krune, zastave, žezla i mača od Zvonimirova; nijedan sjajnijega odaslanstva od onoga, što Zvonimiru posla Grgur VII. Taj velikan stožernika je svoga odredio, da bude stalnim poslanikom pri dvoru kralja hrvatskoga; da opet do zgode odtle redi po iztoku.

Krunitbena zavjernica kralja Zvonimira, kojom se on kune, da će štititi ženitbenu svetost, ljudsku slobodu i pravo vlastničtva, dovoljno svjedoči, koliko je po sam nutrenji život hrvatskoga naroda spasonosno djelovao Rim. Kraljevske darovnice, Vranske papinu poslaniku, poljićke županije i Sućurca spljetskomu mitropolitu svjedoče harnosti hrvatskoga naroda.

Tko hoće, da omiera po današnjem ponosu samostalna naroda tadanju popustljivost hrvatskih vladara prama latinštini, taj nema poviestne ćuti, nerazumi razvoja uljudnosti europejske, nit zna, što je latinstvo sriednjih vjekova u svietu zastupalo. Ko za to sve zna, pa zna još i za razsap, što tad arijanstvo uz ina razkolničtva uvadjaše kroz novo došle narode i njihove jezike, razumi tadanje vanredno revnovanje rimskih svećenika za latinsku božju službu.

„Sami glupaci (Dummköpfe), veli Gfrörer, sami glupaci mogu kazati, da zakletvom, što Zvonimir prisegnu Isusu i rimskoj crkvi, ostade ponižena kraljevina hrvatska. Istina je bo, da onim odnošajem Grgur VII. učini veliko dobročinstvo narodu hrvatskomu. To znadijaše vrlo dobro sriednji viek. Koliko li se nije izmučio Pipin, otac Karla Velikoga, dok papa Stjepan III. dodje, da ga kraljem franačkim posveti u S. Dionižu. Pa koliko to cienjaše i Vilem, uzmnožiti zavladatelj britanski, da mu papa Alexander II. pošlje zastavu Petrovu; i da ga on kroz svoje poslanike okruni u Westminsteru. Oba ta primiše tom prigodom stanovite obveze . . . To isto, što je Stjepan III. za franačkoga Pipina, što je Aleksander II. za normanskoga Vilelma, to je i Grgur VII. učinio za hrvatskoga Zvonimira. Kad mu je zakletvu primio, to je, ko da je pred cielim kršćanstvom izjavio: dokle god, ti Zvonimire, budeš meni zadanu vjeru držao, ja, Petrov nasljednik, hoću stvar tvoju i naroda tvoga držati svojom; ja ću braniti tebe i tvoje kraljestvo proti svakomu neprijatelju.“* A ta obrana nije bila šala tad kad cjelovita obstojaše respublica Christiana pod papinim rukovodstvom.

---

* Vidi: Byzantinische Geschichten Aug. Fr. Gfrörera, izdao i nadopunio dr. J. B. Weiss u Gracu 1874; knjiga II. str. 251—252. Gfrörer protestant predje u crkvu katoličku nakon dubokih svojih nauka o sriednjem vieku i o tadašnjem djelovanju rimskih papa.

Digitized by Google

Nagla smrt velikoga pape i utrnuće kraljevske porodice smete donekle velike osnove; ali blagoslov Grgurev ostao je kod Hrvata; i Hrvatska u istinu održa uz dva put odabranu dinastiju kroz vjekove razlamanu svoju samostalnost. Hrvatsku cielo kršćanstvo u vrieme obćega trepeta i leleka kroz usta Rima nazva: antemurale christianitatis (bedem kršćanstva).

Prodjoše vjekovi; prodje prvo slavlje, mir i blagostanje Zvonimirovih dobâ, što još 12. vieka uzhitno opisuje zgodopisac dukljanski. Prodjoše ratovi i borbe tristoljetne, što okrvaviše i razkomadaše Hrvatsku. Sve to prodje; ali neprodje zvanje Hrvatske prama iztoku, to slavnije, što miroljubnije zvanje narodne slobode i kršćanske prosvjete. Prodjoše vjekovi, ali neprodje harnost Hrvatske prama Rimu, koj njezine sinove i njezino biće okrsti dvostrukim znamenom kršćanske vjere i samostalnosti državne. Te ako danas Rim nema za ugnjetene narode do golih rieči, te su rieči života vječnoga, pa su tim i rieči života narodnoga. Te rieči same i danas želi hrvatski narod, kad mu je duševnom snagom da izvojšti na polju samostalnosti prosvjetno-državne proti preuzetnim susjedom ono, što su oci njegovi slavno izvojevali za ostale narode na bojnom polju proti izlamu.

U toj novoj borbi Hrvatska vjerna kći kršćanskoga Rima, uz dragocjenu uspomenu blagoslova moćnoga Grgura VII. neželi do blagoslov nemoćnoga starca Pija IX.; jer srdce hrvatsko jednako uzanj prianja, košto će prijanjati do vieka uz njegove nasljednike, bili oni na prieštolju, bili u uzah; bili u svietu nemoćnici, bili mogućnici; jer je glavna moć njihova u istini, koja sama može spasiti narode, košto spasava pojedince. (Dugotrajno klicanje mnogih prisutnih Hrvata, Slovenaca, Čeha — i odobravanje cielе skupštine.)

U razpravi vjerskih zakonskih predloga

u rajhsratu čulo se je svakojakih govora i za osnovu, i proti njoj. Nam je žao, što nemožemo onih liepih i temeljitih govora, koje su katolički zastupnici držali proti osnovi svih priobćiti. Nego propustiti nemožemo, da iz govora našega bodroga Mihovila Pavlinovića, držana 7. ož. u carevinskom vieću, nepriobćimo barem ulomak. Govornik je najprije dokazao, da je „načelo državnoga vrhovničtva — kako ga shvaća bucmasto slobodnjačtvo, i kako ga izvadja, ako i hramljuć, ovaj zakonski predlog, ne samo nekatoličko i nekršćansko, nego i bezbožno.“ A zatim nastavlja preliepo: „Bog, neimajuć dužnosti, da nam kroz sam naravni razum očituje svoje hotienje, može ga očitovati, kô što ga je očitovao, i vrhunaravnim putem, stalnim objavljenjem; pa država je dužna, i ovomu se podložiti u vladanju naroda i tražiti ga, kamo se nahodi. Objavljenje to Bog je u svoje crkve postavio. Država dakle valja, da od crkve prima vrhovna pravila ćudoredna, i s toga valja da crkvu prizna, ne kako i kakva bi njoj bila najviše po volji, nego kakvu je Bog nastavio; poštujuć ona prava i preimućtva, koja božanstveni zasnovatelj je svojoj crkvi podielio. Ovo je bistro čisto onomu, koj vjeruje u Boga. Ovo je osuda bucmastoga slobodnjačtva, ne samo kod katolikâ i kod hrišćana, nego kod svih onih, koji niesu pameću šenuli. Ja sam odavna znao, da i takih bezumnika ima na svietu; ali niesam nikad mogao pomisliti, da smo u Austriji tako daleko došli, da se u ovoj visokoj kući uz povladjivanje može kazati, kô što je jučer kazao netko: da je crkva jerarhija, a ova da je poganski institut, koj valja da država ruši;*) niesam mislio, da se ovdje može kazati bez prikora ni opomene, da Spasitelj Isukrst nije Bog; dapače, da je ljudstvu dodijalo nevidjeno i vrhunaravje. I još takvim bezumnikom daju se u ruke budući pučki učitelji! Pa ćemo se čuditi, ako i narodi opet jednom polude? Oh dà, na žalost, kô što ljudi luduju, kadšto i cielo ljudstvo zna zaluditi. Jednom ljudstvo se omjerilo s Isukrstom, pa bi rek, da hoće opet danas po drugi put da se omiera. Tad mjesto naravne krieposti i uljudnosti taj je pokušaj donio carstvo sile i zloće, kojemu služahu uzor umjetnosti, izuka i zanati do vrhunca izvedeni, uz svu spravu tvarnu i umnu starih vremena. Obratno, crkva je svoju moć pokušala na toj zadrugi poniženoj i izrodjenoj. Tomu raztruhljenu tielu staroga svieta udahnula je crkva život duševni, sviest prava, slobodu, dobrâ i sva načela dostojanstva i veličanstva, od kojih se porodila novovjeka uljudnost. Neharni sinovi — dobro veljaše moj jedan predgovornik — na koga se spremate? Nije li crkva mati ove nove Europe? Nije li crkva dadilja ovih novih naroda? Nije li crkva začetnica ove prosvjete, kojom se toliko hvalite? Ne, nije učenjak nego zabludjenik, koj danas kaže, da crkva nije ništa za znanost učinila, kô što je preuzetnik, koj uz slavu Secchi-evu crkvi predbacuje osudu Galileovu — Suess — poslie nego je povjestnica i u novije vrieme o toj izrekla već svoj nepristrani i konačni sud. Opet samosilje otimlje mah kod novovjekih naroda, kako se god ti odalečivaju od Isukrsta, i podpuno svjetovnjačenje, u koje se danas zadruga tjera, dovodi do staroga cesarinstva. „Rušeć crkveno pravomoćje — opominjaše nedavno slobodnjaše jedan odlični Alsačanin, koj nije ni pop ni jezuit — rušeć crkveno pravomoćje, vi danas tražite od države jamstvo proti zloporabam države u volji naroda i u buni; a opet drugi proti zloporabam te volje i proti narodnomu nasilju tražit će jamstvo u osobnoj sviesti. Tako padaju redom sva jamstva i propadaju sve slobode, koje zamjenjuje neukloniva zadružna potreba reda, i pridolazi čin, mrtva sila sa svom neizbježivom pratnjom kvareža, nasilja i mrtva robovanja.

---

*) Naši štioci znaju, da je taj mudrijaš bio Dittes, sunce prosvietljenih učitelja. Op. ured.

Digitized by Google

Cislajtanski državnici danas hoće razkol od glave katoličke crkve, da nas sutra dovedu do odmetničtva. Oni znadu, da bi svaki pravi katolik pregorio život za slobodu svoje crkve; pa sad da puk neuzbune, hoće im se licumjerstva. Neticajuć u nauk (koj medjutim javljaju, da se je promjenio od zadnjega sabora), neticajuć u jerarhiju, dapače lagodeć nižemu svećenstvu, oni hoće da od nas odture papu; neće njegova pravomoćja, uzdajuć se, da će oni za se dobiti papinu vlast i tako narode držati u poslušnosti, da jih mogu niemčiti i kalupiti na svoju ruku. Ovo je stari zanat njemačkih careva. Ovo je škola Bismarkova. Od razkolničtva do odmetničtva, od ponevjerstva do krivovjerstva, nema nego korak. Kojim pravom država ta hoće da smeta crkvi, da radi i da živi slobodno? Stari protestanti govorahu pravom narodnim; novi protestanti u Prusiji kažu: „pravom narodno-državnim“. Njihovi učenici u Cislajtaniji kažu danas samo za državno vrhovničtvo. Dakle država, koja ima pravo, da zabrazdi crkvi: „dotle ćeš“, ta država je starija od crkve? To kaže samo obrazloženje vladinih predloga. Pa zašto ta mudra i moguća vlast državna, koja danas kudi tu i tu nauku sabora crkvenoga, ne bi sutra tu nauku izmienila? Tako od pogrieške do pogrieške dolazi se do osvadjanja i do pobijanja papâ i crkvenih sabora. Dà, mudro tješi jednomišljenike svoje zastupnik Göllerich „bolnika valja liečiti po malo (bolnik je crkva), s toga nije se srditi nepodpunosti i nedosljednosti ovih predloga.“ Ali dan danas nema već narodnih crkava, kô što je bivalo sriednjega vieka. Danas, kako veli prabiskup tourski, papina vlast visoko stoji pred očima svakoga svećenika, svakoga katolika: nijedna crkva danas neće od ruga primati naredbe ministra, koj višekrat nema ni vjere kršćanske. U takvoj crkvi popovi mogu biti tovljeni i nadareni; ali pred pukom oni prestaju biti misnici božji za spasenje duša, da postanu u rukama vlade svjetovne poslušna ratila nepravde i nasilja protinarodnoga.

Uz mržnju na kršćanstvo, koje odaje zakonska osnova, uzprkos svemu licumjerstvu i mazanju, vidi se mržnja na narode, kojim je crkva katolička majka, i njezini svećenici vjerni zatočnici. Vi ustavovjerni Niemci, hoćete da te branitelje narodne Češke, Poljske, Slovenske, Dalmacije, Istre, dobijete pod svoju ruku. Njemački zastupnik slovenske Ljubljane hoće da država bolje odgoji sad popove neznalice. Tvrda mu vjera, da svećenstvo slovensko neće nikad naučiti nemškutarskoga vjerovanja. Drugi zastupnik srdi se na nepogrješivost, hoće da tumači Syllabus, nebi li kako izčupao iz duše moravskomu svećenstvu katoličku sviest, koja ga bodri na borbu narodnu. Treći zanesenjak od ljevice brani se od nasilja Syllabus-ova; hoće prvobitno kršćanstvo, hoće da vidi Isusa socialistu, hoće da buni popove na biskupe, nebi li im on pomogao! . . . Oh da, to su sanjari! kaže mudra vlada. Meni valja slediti javno mnienje. Koje? Valjda mnienje bečkoga novinarstva? Kamo ima odziva to mnienje? U Prusiji i u buntovnih i pokvarenih stihijah većih gradova. Varate se, ako mislite, da je Beč Austrija. Uz prosvjed Tirolaca vi ćete imati prosvjed Čehâ, prosvjed Slovenaca, prosvjed Hrvata Istre i Dalmacije, prosvjed Poljaka, prosvjed svih naroda, koji hoće svoju samostalnost i koji se uzdaju u budućnost, što nije budućnost njemačkoga carstva; narodà, koji hoće svoju narodnost uz svetinju crkve svoje i svih sloboda svojih; odpor ćete imati što mukliji, to udesniji po državu. Mi se za crkvu neplašimo. Nova progonstva nju će otriebiti od nedostojnih službenika; nova progonstva razbudit će driemne sinove majke naše katoličke crkve; ova borba prosvietliti će i one slabiće ili sanjare, koji bez pomišljanja ili iz same taštine sliede neka nova načela, nepredvidjajuć im ubitačnoga domašaja. Za ove zakone vi nećete imati nego odmetnike od svoje crkve, zvali se oni popovi ili svjetovnjaci, pravdali se oni narodnimi ili bilo kojimi kukavnimi medjusobnimi našimi zadjevicami.

Misli li zar vlada, da će ju spasiti popustljivost prama zahtjevom prevrata? Misli li zar, da bacajuć u žvalje prevratu crkvena prava, tim će se on zadovoljiti? „Evo je 90 godina — veli Emil Keller, — da vlade tu igru igraju, pa što do sad doživiše? Ljudevit XVI. platio je glavom ludosti razložarske god. 1789. Pošto je sadrao papu, Napoleon veliki zapamtio je, kako mu na pomaganju odgovoriše slobodnjaši razkrunitbom. Lui Filip, goneć Isusovce, otvorio je put svomu izgnanstvu.“ Lui Napoleon, pošto je buni u ruke pustio papu, njega je prvoga s priestolja bacila. Ruka koja bi podpisala ove nezakone, šta bi spravljala?

Rukopisi „mag. Georgii de Sclavonia“ († 1416) u Toursu.

Načelnik javne knjižnice u Toursu u Franczkoj izviestio je početkom ožujka našega prijatelja u Parizu dra. L. Legera o njekih rukopisih, ondje se nalazećih, o kojih možemo sada dobrotom g. L. Legera obaviestiti i svoje prijatelje domaćih spomenika.

Imade na ime u onoj knjižnici devet rukopisa njekoga Jurja „de Sclavonia“. Evo jih redom onim, kojim dolaze u knjižnici:

Br. 39. Kratko sv. pismo s ovim na koncu pripisom: „Scriptum Turonis anno d. 1404 per manum Georgii de Sclavonia, canonici et penitentiarii ecclesie Turonensis“.

Br. 79. „Lectura magistri Georgii de Sclavonia super Danielem“. Ime pisca naznačeno je ovako: G (eorgius) DE RAYN“.

Br 95. Ovaj rukopis jest za nas zanimiv sbog slovenskih umetaka. Na listu 74. imade grčki alfabet, na l. 75. žudinski i ćirilski; a uz ćirilsku azbuku čita

Digitized by Google

se taj pripis: „то писа павлъ дѣкъ ис крьбавѣ, како се вуниль.“ Na l. 77. imade čitavih 6 redaka glagolskih, sadržavajućih r. 3—5 psalma 50. a niže glagolska azbuka.

Br. 339. Razmišljavanja sv. Anselma. Rkp. naznačen sa G. DE RAYN, kano onaj pod br. 79.

Br. 362. Summa Theologiae, a na kraju rukopisa: „Ista summa est Georgii de Rayn, aquilegiensis diecesis“.

Br. 371. Izvodi summae theologiae sv. Tome. Rukopis svršuje ovako: „Expliciunt extracta de secunda summa sti T. d'Aquino, finita a. 1413, scripta per manum Georgii de Sclavonia, canonici et penitentiarii ecclesiae Turonensis“.

Br. 444. „Summa“ o kriepostih i zlobah. Na kraju rukopisa imade bilježka, koju knjižničar ovako prevodi: „Le 11. Mai 1416 mourut maitre George Henri de Rayn, pretre d'Esclavonie, du diocése d'Apuiée, maitre ès arts et en droit canon, chanoine et penitencier de s. Galien de Tours.“

Br. 469. „Materie utiles ad predicandum“. Na kraju rukopisa čita se: „Istum librum scripsit Parisius Ulrions, nepos magistri Georgii, anno d. 1398.“

Br. 552. De virginitate servanda. Komu bi ta razprava posvećena, vidi se iz ovih rieči: „Filiole mee in Christo amantissime, domine Isabelle de Villa Alba, religiose de conventu dominorum de Bello monte prope Turones, Georgius de Sclavonia, magister in artibus et doctor in theologia, canonicus et penitentiarius ecclesie turonensis, salutem“. Na koncu: „Datum Turonis ultima die decembris anno domini 1411.“

Ovi rukopisi, osim onoga pod br. 469, pisani su rukom mag. Jurja, i zabilježeni crvenilom ovako: H. G. DE RAYN.“

O tom Jurju čita se u jednom katalogu, koj je god. 1706. u Toursu sastavljen, sliedeće (p. 58): „Georgii de Sclavonia, doctoris thelogi, canonici et penitentiarii ecclesiae turonensis. Praeter lecturas quasdam in scripturam sacram duos alios libros edidit, unum gallico idiomate, cui titulus est „La vierge sacrée“, et alterum latinum, in quo agit de virginitate servanda, et quem inscribit abbatissae et sanctimonialibus conventus Bellimontensis prope Turones. Uterque liber impressus est Parisiis apud Simonem Vostre. Quaedam alia scripsit ad theologiam et cantum ecclesiasticum pertinentia. Ceterum author iste vocatur in veteri quodam ecclesiae turonensis martyrologio Georgius Henricus de Ravilno, presbyter Sclavoniae in dioecesi aquileensi. Obiit Turonibus die 13. maii anno 1416.“

Osim onih rukopisa imade u Tourskoj knjižnici još šest listova glagolskih, od kojih dao je knjižničar jedan svjetlopisom snimiti, te je sada on u mene. Bit će to ostanci knjižice u 16ni religiosne sadržine. Onaj se list počima s glagolskom azbukom, o kojoj se u pripisu veli: „Istud alphabetum est chrawaticum“. Onda sliede „oče naš“ i „vjerovanje“. Nad svakim pismenom azbuke i nad svakom riečju obiju molitava stoji nje transkripcija pismom latinskim, što je dosta zanimivo, jer se odanle razabire čitanje glagolskoga pisma početkom XV. stoljeća, pak i način pisanja hrvatskoga jezika latinicom. Budi za primjer samo ovo: „otse nas, ise iessi na nebessech, ssveti sse ime twoye, pridi cessarastwo twoye, budi woylia twoya, kako na nebessi i na zemlie“ . . .

Prijatelji iz Francezke pitaju nas, jeda li znamo što o tom Jurju „de Sclavonia“. Ja, žali bože, ne znam ništa, i nisam mogao doznati ništa. S toga i šaljem u javnost ove viesti, nebi li potakli druge, da traže podataka o tom našem zemljaku.

U onih pripisih rukopisnih nalazimo tri imena: kanonika Jurja, koj se zvao još Hinko, njegova sinovca Ulrika i Pavla iz Krbave. Ulrik napisao je rkp. br. 469 u Parizu 1398. godine, jamačno za svoga strica ili ujaka mag. Jurja, jer se taj rukopis navodi medju Jurjevimi. One umetke ćirilske i glagolske kano i rečene molitve glagolicom pisao je po mojem mnienju rečeni Pavao iz Krbave, te je, valjda za porabu Jurja, dometnuo onu transcripciju. Sva trojica imala su prema koncu XIV. vieka biti u Parizu, kano što se o Ulriku izrično znade. Što je te zemljake naše dovelo u Pariz, lasno će se domisliti, koj na tamošnje visoke škole, na sorbonu pomisli, i koj znade, da su iz svih naroda i zemalja onamo hrlili u nauke. Juraj je valjda na visokih školah parižkih postao „magister artium“, te je ondje i čitao, kano što nagovješćuje rkp. br. 79: „Lectura . . super Danielem“. Jurju pridruži se Ulrik i naš zemljak Pavao iz Krbave. Iz Pariza imao Juraj preći u Tours, gdje ga već god. 1404. nalazimo kano kanonika crkve sv. Galliena. Ovdje je on ostao do smrti dne 13. svibnja 1416. godine obradjajući uz svoje zvanične poslove bogoslovnu nauku.

Tamno nam je, što se u onih pripisih veli o postojbini kanonika Jurja. On se sam piše „de Sclavonia“ i „de Rayn, aquilegiensis diecesis“. Ime „Rayn“ sjeća nas na glasoviti samostan, koj je gr. Waldo oko 1128. god. zasnovao na svojem dobru Runi, Reinu, u Štajerskoj, Gradcu na sjevero-zapadu. Ali taj „Rayn“ nije ležao u diecesi oglajskoj, koja se samo do gornje Drave protezala, već u Sekavskoj, osnovanoj god. 1218. Pošto naša domovina, kojoj se inače obično daje ono ime „Sclavonia“ u inostranstvu, nije tada spadala na oglajsku patrijaršiju, to se imade „Rayn“ ili slov. „Ravilno“, kako se piše u martirologiju, tražiti negdje u „Sloveniji“ do Drave. Položaj mjesta „Rayn“ u ovom djelu južnoga Slovenstva nije mi u taj čas poznat.

F. R.

Digitized by Google

Broj 15.] U Četvrtak, 9. Travnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Sjene moderne kulture.

(J. R.)

O tom neima dvojbe, da je pošten i čvrst značaj prekrasna kriepost. Značajnim imenujemo onoga čovjeka, koj ima svoj cilj, svoju ideju, za kojom ide uztrajno i postojano. Kako je cilj plemenit ili ružan, postaje i značaj takov. Prama postojanosti, kojom tko za svojim ciljem, za idejom ide, neplašeći se neprilika i protivnosti, imenuje se značaj čvrstim, u protivnom slučaju slabim, nestalnim. Niti o tom nemože biti dvojbe, da je značajnost i za družtvo vrlo potrebna kriepost. Lahko je raditi u družtvu značajnih ljudi; kad pristaše uz te, netrebaš se bojati, da će te ostaviti u vrieme nevolje i stiske, pak makar imali donieti i velikih žrtava. No ako si dospio u družtvo ljudi neznačajnih, onda ti neostaje drugo, nego ravnati se po onoj hrvatskoj poslovici: „neuzdaj se nego u se i u svoje kljuse.“

Vrlo je tamna sjena moderne kulture, što su pravi značaji danas sve to redji. Zato su i prava prijateljstva, koja se nedaju pomisliti bez značajnih osoba, danas sve to redja, zato je i prava, istinska ljubav sve redja. Znate, gdje sjedi kod mnogih današnjih ljudi značaj i poštenje? Židov mogućki, Bamberger, koj sigurno zaslužuje, da mu se u tom vjeruje, izrekao je znamenitu istinu: „osvjedočenje, veli on, ima svoje sielo u želudcu.“ Neznam, je-li hotio tom tvrdnjom postaviti novu teoriju o sielu duše čovječje, no to je svakako istina, da su mnogi ljudi onakova osvjedočenja, kakovo je za njihov želudac koristnije. Što je židov Bamberger rekao o osvjedočenju, to se može isto tako istinito reći o poštenju i značaju, i on sjedi mnogim u želudcu. Nova kultura učinila je znamenitu stvar, ona je preniela raj na zemlju te postavila dogmu, da je blaženost u uživanju stvari ovoga svieta. Tko se toga svieta obilnije uživa, taj je blaženiji, na najnižem stupnju blaženstva stoje oni, koji mogu barem želudac pošteno namiriti, a tko niti toga nemože, taj je nesrećnik. Pak prama tomu se pravilu onda i radi. Kada se izda kakov nalog ili zapovjed kakova, tko je niže, on ju mora liepo prigrliti, nepitajuć svoga razuma ili savjesti, što ona na to kaže. Usudi-li se tko razum ili savjest pitati za savjet, pa dobije-li od nje odgovor, da mu nije dozvoljeno sudjelovati, jao njemu, stići će ga zla sreća. Usuprot tko je vikao kano rob prihvatiti se posla, kakov mu se god odozgor baci, taj će brzo biti pomaknut na viši stupanj moderne blaženosti. Primiera mogli bismo množinu navesti od drugud, ali nismo-li, neima tomu dugo, u našoj domovini takovih primiera gledali množinu? Kada je ono silna ruka pritiskala naš siromašni narod, nije-li onda za mnogoga značaj i poštenje ležao u želudcu? Kada su se uz nečuveno nasilje obavljali „slobodni“ izbori, nije-li za premnogoga bio značaj u tanjuru mesa, u flaši vina? Nismo-li gledali, kako su se službe i časti dielile ljudem nevještim i lienim, dočim su mnogi umni i marljivi muževi negdje u zakutku kukali i s nevoljom se borili, što se nisu mogli uvjeriti, da im je poštenje tražiti u želudcu? Ako ovako rade oni, koji bi morali učvršćivati stupove, na kojih družtvo stoji, onda dakako nije čudo, ako javni moral propada. Nekoć se je govorilo, da je „pravednost“ temelj kano što velikomu družtvu, kraljestvu, tako i svakomu manjemu družtvu; no moderna kultura, koja se ponosi, da je doniela narodom slobodu, zaboravila je na ono staro načelo, te misli da je robska ćud temelj družtvu. Gdje pravednost vlada, tamo se podieljuju službe po sposobnosti i zaslugah, tamo se nepita za pre-

Digitized by Google

poruke, za usluge komu učinjene ili za dublje poklone, nego se izmedju više njih izabere onaj, koj se je u školah bolje pripravio marljivim naukom, koj je ostavivši škole točnije i pomnije obavljao poslove, koji su mu se povjerili. Jer, molim vas, ako mladež vidi, a nemislimo, da je sliepa, da se poslje dovršenih nauka malo ili nimalo nepazi na to, kako je tko upotrebio vrieme nauka i kako se je ponašao; ako ona vidi, da se odlikuju oni, koji su mlade godine svoje tratili u dangubi, dočim im se zapostavljaju njihovi nekoć suučenici, koji su ih daleko nadkriljivali i znanjem i kriepostnim držanjem, može-li to pobudjivati na rad i marljivost? Je-li se mnogo čuditi, ako ne jedan, koj bi mogao liepo napredovati, izgubi volju puno se truditi oko knjige, kad mu to i onako kašnje neće mnogo koristiti? Je-li čudo, da se mnogi mjesto savjestnim vršenjem dužnosti natječu udvorivanjem, ulagivanjem?

Čuo sam pripoviedati o jednom židovu trgovcu čudnovatu pripoviest. Kad bi došao k njemu kakov seljak kupovat robu, ako se nisu mogli pogoditi, onda ga je zapitao za njegovo ime. Ako mu je na primjer rekao seljak, da se imenuje Petar, prihvatio bi on: vidiš i ja se zovem Petar, nebi bilo liepo, da se mi imenjaci nepogodimo. Ako bi drugi rekao, da mu je ime Pavao, prihvatio bi židov: vidiš i ja sam Pavao, daj ruku da se pogodimo. Takovi mi se vide oni novovjeki značaji, koji sve rado prihvaćaju, što može koristiti želudcu. Nije dakako po ljudsku sudeć lahka stvar trpiti radi pravedne stvari nevolju i oskudicu, dočim možeš, ako zažmiriš, živjeti povoljno i udobno. Takovi pojavi bivaju danas sve to redji. A znate, koj je tomu uzrok? Tomu je uzrok taj, što se je moderna kultura s svojimi načeli postavila na mjesto kršćanstva s njegovim naukom. Tko je proniknut pravim kršćanskim duhom, taj smatra stvari toga svieta „tanquam stercora“, taj se ćuti srećnim, ako mora progon trpiti „propter justitiam.“ Pravi kršćani bili su uvjek najčvršći značaji.

Tako je dakle onim, koji stoje na nizkom stupnju novovjeke blaženosti ravnalo njihova djelovanja ne značaj ili poštenje nego želudac. A onim, koje je sreća podignula na viši stupanj? Onim je novac sve. „Uživanje, piše o Berlinu Schwabe, kakovo novac samo pruža, posta mjerilom čovječjega blaženstva. Broj ništica odlučuje nutrnju i vanjsku vriednost čovjeka. Tko neima kapitala, na njega gledaju priekim okom. Novac posta kumirom i proždire sve sile. Dočim su prije ljudi pravili kriv novac, pravi danas novac krive — lukave — ljude. Sve se može kupiti, napokon i čovjek. Želja za novcem prodire dalje u isto svetište obitelji i ljubavi, on sklapa ženitbe i izabire prijatelje.“ Schwabe je napisao podpunu istinu. Tko je danas bogatiji, ona je ugledniji i pošteniji: njemu je svakamo otvoren pristup, njemu se obilno diele časti, odlikovanja i prava. I zato je poletio današnji viek kano pomaman za novcem. Visoki činovnici, koji bi morali biti otci naroda, upotrebljuju svoj položaj, da si od suza sirotinje sagrade palače, nakupe imanja, nagomilaju blaga; trgovci upotrebljuju nevještinu kupaca, da im bez duše prodaju zlu robu za preskup novac; dapače i mnogi književnici tjeraju plodovi svoga uma najprostiju trgovinu. Kako je žalostan bio pogled na one do nedavna poštenjake i značajnike, kojim je bečki „krach“ skrušio njihova zlatna kumira. Izgubivši novac, izgubiše sve. Oni, kojim se je malo prije radi novca klanjao sviet, hvalio ih i slavio, poskakaše u Dunav ili si ubojno tane potjeraše u zdvojno srce, a nejedna „nježna ljepotica“, koju je bogati burzovnik vodio u sjajna družtva, uteče se k posljednjemu utočišću cyankaliu, da ju zaguši u propasti, u koju ju je rinuo „krach.“ A kako je nasuprot krasan, kako je veleban pogled na one junake, koje je uzgojila katolička crkva! Kako je krasan pogled na kler njemački, osobito na njihove biskupe, kojim se je evo sada pružila prilika, da pokažu samo novca žednu svietu, kako nečine život svoj vriedniji nego sebe i poštenje svoje! Njihov visoki um, njihova revnost za svetu crkvu uzvisila ih je na biskupske stolice, na kojih su više manje obilovali zemaljskimi dobri. Onaj, koj je ponizio Austriju, koj je skoro uništio Francezku, hotio je, da mu se u neograničenoj pokornosti poklone i crkve božje biskupi. Kad mu odgovoriše, da je Bog više nego on, poče im prietiti, da će im uzeti ono, u čem današnji viek traži svoju sreću, novac. I što se je dogodilo? Oteše im sav novac, izpraznište njihove palače, baciše ih na prostački štap. Ali junaci katolički nežale toga, nenariču, nemole milosti. Otvaraju im tamnice, oni idu u nje mirni i veseli. Neka ih drže u tamnici do njihova vieka, dapače neka im priete istom smrću, junaci Kristovi neće popustiti niti za dlaku, oni će za pravednost veselo poći smrti u naručaj. Koli divan je to prizor u naše, u materiju posve zakopano, vrieme! Kako moramo biti zahvalni Gospodinu, što je u tih junacih svojih dao današnjemu vieku dokaz, da je njegova crkva božanskoga poriekla, da diše božanskim duhom!

Digitized by Google

Kad čovjek danas govori o poštenju, nesmije minuti onih tvornica, gdje se poštenje za novac fabricira, mislim birove premnogih novina. Neima tomu dugo, odkrila je londonska policija u jednoj staroj kući neke mračne ulice čudnu tvornicu. Ona je nosila tvrdku „Willis, Batman & comp.“ Što mislite, što je producirala ta tvornica? Vi ćete se čuditi, kad vam kažem, da su se u njoj producirali — bogci. Roditelji, bez Boga i duše, donosili su ovamo svoju dječicu u najnježnijoj dobi, da jim se ili prelomi noga ili izkrivi ruka ili nagrdi lice, da mogu onda s njimi prosjačiti. Ta tvornica imala je takodjer svoj stalni cjenik. Tako je na primjer izkljenuti djetetu nogu, ako još nije navršilo jednu godinu, stajalo, neračunajuć ovamo hranu i podvorbu, 30 šilinga, po prilici naših 15 forinti; ako je diete bilo preko godine, moralo se je platiti više, 2 funta šterlinga, po prilici 20 forinti. Ako se je diete imalo učiniti kljastim, plaćalo se je 4 funta šterlinga. Osim toga podučavali su se u toj tvornici dangube, dakako za dobru plaću, kako će se pričinjati sliepi, hromi, kljasti, i tako je iz nje svake godine izlazila množina prividnih sljepaca, prividno kljastih ili šepavih bogaca. Ovoj tvornici na dlaku su slični birovi premnogih današnjih novina. Za dobru plaću osakatiti će oni najzdraviju istinu, nakaziti najčišću kriepost. Nisu-li, molim vas, za skup novac novine na noge pomogle švindlu, koj je Austriju tako osramotio pred svietom, koj je hiljade nedužnih žrtava bacio u skrajnju nevolju? Nepomažu-li danas stotine, Bismarckovom rukom plaćenih pera, ne samo u Njemačkoj nego i drugdje, i kod nas u Austriji, silovitoga kneza u njegovu boju proti crkvi i biskupom? Nehvale-li danas liberalne novine oholost Bismarckovu kano dosljednost, okrutnost njegovu kano ljubav za domovinu, dočim se natječu u huljenju i psovanju biskupa, koji trpe svakovrstne progone, što neće zatajiti istinu? Tko je bogat, da može začepiti uvjek gladna usta liberalnih novinara, njemu su dozvoljene i najružnije lopovštine, a siromašni redovnici, koji neimaju čim puniti njihove kese, neimaju mira niti u svojih tiesnih izbicah: sumnjiče se zidine samostanske, koje odjekuju samo hvalom božjom.

Mi smo već imali priliku pokazati, kako je sudbeno dokazana bezočnost mnogih bečkih liberalnih novina, koje su za skup novac preporučivale lahkovjernomu svietu prevare i sljeparije. U posljednje vrieme zadobiše opet strašan moralni udarac. U parnici najme Plachtovoj dokazano je, da je medju razne novine podieljeno 150.000 forinti, da preporučaju njegove sljeparije, kojimi je mamio od ljudi novaca, premda je znao, da će im novac propasti. A što kažu na to ti zastupnici novovjekoga poštenja? Izgovaraju se, kako mogu najbolje. Kano primjer navesti ćemo, kako se izpričavaju „Humoristische Blätter.“ Početkom Svibnja, vele, molio ih je Placht, neka donesu njegovu sliku. Dugo su se, vele, ustručavale, istom kad im je dodijalo njegovo moljakanje, obećaše mu, da će donieti ilustrirani inserat, ako plati hiljadu forinti. To je dakako bila nešto prevelika svota, ali one su, vele, navlaš toliko zahtievale, da Placht odustane od svoga zahtieva. No, žali bože, nisu postigle, vele nadalje, što su namjeravale, jer je Placht zbilja poslao 1000 forinti, te su onda bile prisiljene donieti njegovu sliku. Nije-li to vrlo mudro?

Tko stvari pozorno prati, on će se sigurno složiti s nami, kada tvrdimo, da je novovjeka presa velikom većinom jedan najpogubnijih plodova moderne kulture. Novinam bi morala biti dužnost raznositi i braniti istinu, zastupati poštenje i javni moral, štititi kriepost a pobijati zloću. Novine, koje ovu svoju dužnost razumiju te ju i po savjesti izpunjuju, one su prava blagodat za družtvo. U njihovu se silnu pomoć može pouzdati tlačena i progonjena kriepost, one su jedini strah nepravednim silnikom, i neobuzdanoj zloći. Medju tim u što se izvrže većina današnjih novina? One postaše robinje bogatnika i vrelo za dobitak. A lahkovjerna svjetina, ona svojim novcem podupire njihove nečiste namjere, ona iz toga kalnoga i nečistoga vrela crpe svu mudrost svoju. Istina jest, da ljudi, koji imaju i glavu i srce na svojem mjestu, preziru te kvaritelje družtva, te trovatelje ćudorednosti i javnoga mnienja, ali što to hasni, kad ih je malo, koji su dosti jaki, da bace na gnojište voće, komu je doduše lupina sladka ali jezgra otrovna. I zato je prijateljem čovječanstva dužnost, savjetom i opomenami djelovati na neuke, da si netruju uma i srca skupo plaćenim otrovom.

Kako su na suprot krasan pojav novine, kojim je božja rieč i božji zakon pravilo njihova pisanja. Istina je, one nisu po ćudi današnjemu, svojim strastim robujućemu, vieku, one neimaju toliko prijatelja, koliko ine, koje djeluju u službi nečistih sila, ali one tim negube svoju vriednost, one zbog toga neklonu duhom, jer im lebdi pred očima rieč Gospodova, „da radite po volji svietu, sviet bi vas kano svoje ljubio.“ Katoličke novine, koje se neplaše koriti nepravednost, makar ona visoko sjedila, koje nesluže nikomu i ničemu nego jedino istini i

Digitized by Google

pravici, koje nemare u boju za svetu stvar biti huljene i ružene od sinova tmine, biti progonjene i kažnjene od mogućnika, kojim kano nekoć Ivan krstitelj Herodu otvoreno drže pred očima njihov grieh: takove novine utjeha su poštenomu srcu, one su živim svjedokom vječnoga boja, koj bije svjetlo s tminom. I zato kano što sinovi tmine neumorno rade, da razšire svoje kraljestvo, neštedeći niti truda niti troška, imali bi oni, koji izpoviedaju zastavu onoga, koj je jedini „pravo svjetlo“, truditi se i gledati, da sakupe što više vojnika pod njegov stieg, odkidavati sebi od ustiju, te podupirati borce za istinu i pravicu. Protivnika je mnogo a boraca malo. Pokojni car Ferdinand II. rekao je jedanput: „volio bih sa ženom svojom kano prosjak po svietu putovati, od kruha i vode živjeti, nego dopustiti, da se znatna uvrjeda nanese Bogu i njegovoj svetoj crkvi. Da, ja sam pripravan za svaku istinu svete vjere podnieti svaku muku i istu smrt.“ Danas su takove izjave dakako riedke, kod nas nečuvene. Ali barem mi svećenici morali bismo ih držati si uvjek pred očima. Car Ferdinand II. rekao je, da bi volio kano prosjak po svietu se potucati, nego dopustiti, da se teža uvrjeda nanese Bogu i svetoj vjeri, a nam neuzavrije krv, kad vidimo, gdje drugi čitaju novine ili knjige, koje moraju potresti njihovu vjeru ili ohabiti ćudorednost.

Vjerujte mi, da mi je mučno prestati, ali moram, da nebudem predug. Ja sam danas pokazao na dosti debelu sjenu moderne kulture, pomanjkanje značaja i poštenja. Pokazao sam, kako današnji sviet sliedi posve druga nukala: trbuh i novac. Tom prilikom govorio sam dosti na široko o zlih novinah, koje javno poštenje i ćudorednost uništuju. Dopustite mi ovdje dodati jednu opazku. Mi u Hrvatskoj imamo jedan samo list, koj ex professo zastupa interese katoličke, a to je „Katolički list.“ Ja nevelim tim, da su druge novine zle, dapače s veseljem mogu reći, da osobito „Obzor“ s počitanjem o vjeri i crkvi govori. Molim vas, je-li tko kod nas pomislio na to, da nam se taj list u današnje težko vrieme crkvene borbe poveća, da češće izlazi? U nas se radjaju svakojake ideje, mi gradimo svakojake osnove, mi se zabavljamo, crkva božja bije strahovit boj, a mi, kano da to na nas niti nespada, nemislimo, kako bismo se spremili, da pripravni podjemo u boj, kada se k nam prenese. Nije-li to žalostno, da danas, gdje svaki židovski novinar predaje katoličku teologiju, naš „Kat. list“ skoro nikojemu lajku nedolazi u ruke, a ipak se „Katol. list“ zanima pitanji općenitimi, pitanji dnevnimi, koja su isto tako znamenita za lajka, kako za duhovnika. A tko je tomu kriv? Sigurno je mnogo krivo naše nehajstvo za svetu stvar, jer tko za nju gori, on će gledati, da „Katol. list“ dodje u ruke drugim, da im razbije predsude, razrieši dvojbe, riečju, da ih predobije za svetu stvar. Za danas završujem, ali ću se, ako bude potrebno, drugi put povratiti na isti predmet.

List Nikole Tommasea o vjerskoj obuci u školi.*)

U taljanskom parlamentu biaše predložen zakon o javnoj obveznoj obuci, po kojem bi se imao iz učione izbaciti nauk vjere. Poslie dva tjedna prepiranja napokon pade taj ludi predlog. To bi povodom poznatomu i u nas taljanskomu piscu i narodnjaku Nikoli Tommaseu, te napisa na jednoga svećenika, pisca knjige „Doveri christiani esposti alla gioventù studiosa d' Italia“ (Dužnosti kršćanske razložene taljanskoj školskoj omladini), krasan list, koj je preuzvišeni g. biskup senjski vriednim cienio, da ga prevedena okružnicom priobći svomu svećenstvu i učiteljstvu. Mi smo taj prevedeni list dobili od njekoga vrlo razumna te za dobar uzgoj naše omladine jako zabrinuta laika sa željom da ga priobćimo. Mi se toj razboritoj i plemenitoj njegovoj želji dakako rado odazivamo, pače mislimo, da neće biti suvišno, ako i sa svoje strane onomu listu dodamo nekoliko rieči, neka se krasne misli Tommasejeve dvaputa čuju. Evo dakle lista:

Častni gospodine! Kakogod se nemože razlučiti čast pojedinih obitelji od časti obitelji spojenih u družtvo; tako se ima sdružiti crkva i otačbina u jednoj ljubavi: jer suglasje sviesti nuždan je uvjet suglasju činâ.

Vjerski zakon obuzima sve moći i čine čovječje, zato se nemože njegovo znanje odružiti od uzgoja, van da ugnjeteš i okrnjiš narav ljudsku u nutarnjoj snagi njezinoj, a po tom i u vanjskoj krieposti. Ako jest Bog, treba ga priznati i u učioni, ako-li hoćeš zabraniti da se i nespominje u učioni, to onda dokaži, da neima Boga.

Neuzkratiti iskrena štovanja i jednakosti gradjanskih prava različitim konfesijam. neznači naložiti onim, što su rodjeni u kojoj vjeri i u njoj nakanili živjeti, da rastu i neznajuć ono što da vjeruju, i da si vježbaju um u svačem, samo ne u predavanjih častnih i milih onim osobam, koje oni drže za najčastnije i najmilije.

Bezumlje je prognati iz mjesta, gdje ima većina katolika, svaki spomen katolicizma kao kakvu sablazan, izbaciti evangjelje zato, što med trideset kršćana sjedi jedan učenik žid; nepriznati Boga, jer ima sin, kojemu se otac drži za bezbožca, a ni sam nezna, za što se drži.

Bezumlje je misliti, da se može jedan samo dan na godinu, kamo-li kroz cielu godinu predavati ikoj

*) Usudjujemo se naše štovane štioce osobito upozoriti na ovaj članak porad stvari, o kojoj se radi.

Digitized by Google

predmet, a da se neuztvrdi ili nezanieka ništa što bi se ticalo koje god vjere; to bi bilo kao spremiti se govoriti okretno i uspješno koj jezik, a vazda izbjegavati njeke glasnike i suglasnike, što svak čas dolaze u jeziku, kojim govore slušaoci.

Da je bezumno i nemoguće htjeti toranj sagraditi na balunu, s koga bi se jurišalo na zviezde, to dobro osjetiše ona sedamdeset i osmorica, koji su u skupštini, držanoj nedavno po odgojiteljih, zaključili proti dvanaestorici, da se u učioni neima zabraniti podučavanje u vjeri. Veseli me, što su u takovom vieću dostojno govorili jedan Piemontezac i jedan Toškanac, i što je njihov glas našao odziva u Mletcih, te je tako jedna poruga manje pala na sav narod; jedino žalim, što su se talijanski muževi morali pa makar i za kratko vrieme baviti takovim pitanjem, dočim im je nalagao razum i ljubav domovine, da se bave drugimi mnogo častnijimi i mnogo prešnijimi predmeti. Mnogo se zaista ima činiti za razširenje (kako vi kažete) i za olakšanje nauka; ali mi se čini, da ga gdjekoje današnje naredbe sapinju i pritišću više no ikada; čini mi se, da je danas više no ikada znanost bez soka ljubavi. Anatomija, koja izpituje tvar; lučba, koja ju raztvara u atome, kosmologija, koja od svieta pravi loptu, bačenu slučajno nezna se čijimi rukami u prazninu, nemogu se nadati, da će nadahnuti one visoke misli i ona nježna čuvstva, kojim imamo zahvaliti velika djela umjetnosti, znanosti i uljudnosti, kojimi se naš rod diči.

U ime razuma zabraniti porabu razuma u pitanjih najviše zasjecajućih u sudbinu ljudsku, u ime slobode odsuditi saviest na mučanje, to je gore nego-li od učione načiniti kasarnu, ili tamnicu, kamo nedopire ni zrak ni svjetlost; to je učiniti niemimi one koji govore, a gluhimi one, koji čuju.

Zabraniv učiteljem podučavanje u katekizmu dopustio si učiti, da je čovjek živinče. Pa kad se i nebi učile bludnje, ali neučiti kako se može na bludnje odgovarati, nebi-li to bilo varati, i škoditi, nebi-li to bilo odgajati mladji naraštaj u ludom nehajstvu za istinu, neimajući on ni pravila ni ljubavi, da razlučuje istinu od bludnje.

Posljedice takove ludosti počele su se opažati u predsudah poprimljenih mnogo većom povjerljivošću nego li je katolička; u lažih poprimljenih ovdje i ondje za golu istinu; u zahtievanju prisega, neimajućih posvete; u snosljivosti zakona i naredaba razturanih od ljudih, koji nemisle na ono što čine, i koji predobivaju nenadanom navalom; u licumjernom slavljenju političkih obreda bez dostojanstva i ciene; u samom nesgraptnom jeziku, koji bi se bio mogao oplemeniti od ujedinjenja, a on je od istoga ujedinjenja podivljao, da nemože gore.

Na ovaj način rasti će talijanska mladež gore nego luda. „Tommaseo."

Na ovakove rieči Tommasejeve neznamo što će reći naši kirchenstürmeri. Morda će Tommaseja okrstiti ultramontancem, klerikalcem, natražnjakom, mračnjakom, jer je sve to i još gorje onaj, koj se neklanja njihovu novomu svjetlu. Neka tepu što jim drago: Tommaseja ni u narodnjačtvu ni u trieznoj liberalnosti ni plemenitih i uzvišenih idejah nadkriliti neće. Mi nezovemo Tommaseja svojim kakvim apostolom, ali je vriedan, da bude apostolom istine u stvari vjere našim liberalcem.

Za to molimo najprije naše dittesovce, neka izvole ponajprije uvažiti, da po Tommaseju nauk vjere spada u školu, tako da je uzprkos glasovitomu svjetlu liberalačkomu škola bez nauka vjere gorja nego tamnica, u koju neprodire ni svjetlost ni zrak; da uzgoj bez vjere narav ljudsku guši i krnji.. Ali lukavi su naši dittesovci: oni će reći, da nisu proti svakoj religiji u školi, pače da hoće, da se u njoj nauča njeki obćeniti čovječji moral, samo konfesionalni nauk vjere da nespada u školu. Neka dakle vide, da Tommaseo traži istu jednu ljubav za crkvu, koju za domovinu, da govori o raznih konfesijah, i njihovu nauku vjere, da hoće u školi evangjelje i katekizam, i zove ludošću, kad tko hoće, da izmedju katoličke djece u školi izbaci svaku uspomenu katoličku. Ali već su našli dittesovci petrinjski, za što se u nas napose neima predavati konfesionalna vjera u školi, a najmanje od svećenika: za to vele, što se tim goji mržnja medju katolici i pravoslavnimi. Nego i na tu ima odgovor od Tommasea. Ludo je veli bacati nauk vjere iz škole za to, što ima medju katolici po koj židov, medju djecom pobožnih roditelja diete otca bezbožca. Tko, veli nadalje, zabranjuje naučati u školi katekizam, taj dopušta da se nauča, da je čovjek živinče (bestia). To je valjda bolje?! I jest dittesovcem, ali nije drugim ljudem, koji neće da pogaze svoje ljudsko dostojanstvo. Nego jer pokazuju na nekakvu tobožnju mržnju, koja bi se imala iz nauka vjere izleći medju katolici i pravoslavnimi, odgovorit ćemo jim jednim sličnim faktom. Pod Bachom zabranjivalo je u školi izticati ili pače gojiti razliku narodnostî; usuprot naučalo je jednu austrijsku narodnost, i davalo joj jedan izraz jezik njemački; a jer se to nemogaše dovoljno postići kroz ljude, kojim je njihova narodnost draga, za to je uvodilo u zemlju ljude Niemce ili renegate svoje narodnosti. Tako se i danas sbiva u Poznanjskom. To će morda biti pravo g. Glaseru petrinjskomu, no hrvatskomu rodoljubu lje nijednomu. Pa što se je onim načinom postiglo i danas postizava? Zar veća ljubav medju narodnostmi? One su medju sobom ostale kô i prije, al su zajedničkom jakom mržnjom uzkipile proti narodnosti, koja ih je gnjela. Tako je i s modernom nevjerskom školom, — i molimo da se uvaži analogija, za koju scienimo, da je podpuna, i da se nesmatra ono glede vjere pravo, što se glede narodnosti smatra krivim. Za čudo je, da ima kod nas ljudi, te ljudi visoko naobraženih i trieznih — tu dakako nemislimo na vikače dittesovske — koji misle s koje kakovih i nikakvih razloga, da treba popa izključiti iz škole, kan da neznadu, kakovu vjeru

Digitized by Google

žele u školi naviještati učenici Dittesovi. Nego neka se nevaraju: posljedice ovakova izključenja konfesionalnih službenika i dosljedno konfesionalne vjere bit će mnogo silnije, nego-li su kod ugnjetavanja narodnosti. I katolici i pravoslavni mrzit će na takovu školu i takove učitelje, te će se modernoj školi izleći obćenito strašno neprijateljstvo. To će biti konac nauku „o medjusobnoj ljubavi", koj će tobože u duhu „Isusovu" Dittesovi učenici bolje naučati, nego-li su naučali i naučaju posvećeni učitelji crkve zapadne i iztočne!

Mi smo već svojim govorom i onako okrenuli od dittesovaca, pa se sada usudjujemo izrikom obratiti na naše narodne zastupnike. Sprema se nov zakon o pučkoj obuci. Sabor se ima izjaviti najprije o načelih, na kojih uzgoj i obuka omladine ima biti osnovana. Saboru dolikuje o tom razpravljati: ima-li se u školi predavati vjera ili ne? da-li vjera bezbožačka ili kršćanska? ima-li ju predavati samo svećenik, ili samo učitelj, ili jedan s drugim? No da o tako načelnih te toli zamašnih pitanjih dolikuje resolucije činiti pučkim učiteljem, to nam se čini ludo, premda smo čuli tu stvar nedavno privatno braniti od muža, koga visoko cienimo; osobito pošto je bjelodano, kako si njeki učitelji nastoje samo svoje bezvjersko srce izkaliti na vjeri i na svećenicih, kan da neima drugih za školu doista znamenitih predmeta, u kojih im kompetentnosti nitko neporiče. Ali što želimo kazati narodnim zastupnikom?

Govoriti ćemo samo s Tommasejom, čije se je ime u skupštinah i resolucijah god. 1848. spominjalo kano čestita sina našega naroda, što se je rodio u Šibeniku i što je napisao „Iskrice." Njegovo će ime i sada kod mnogih imati svoju cienu. Svakako su mu rieči, što jih je rekao u gore navedenom listu, vriednije od zlata. On veli, da tko hoće da izključi iz škole Boga, valja mu najprije dokazati da Boga neima. Odkad se zna za ljudski rod, zna se i za njegovu vjeru u boga ma kakova; a da nikakova neima, toga niti jest dokazala, nit će prava znanost ikada moći dokazati. To je nedvojbeno ne samo onomu, koj ima vjeru, nego i onomu koj nebaveć se upravo vjerom i njezinimi zasadami, barem od znanosti nepravi sljeparije. Tko pako religije u obće nemisli izbaciti iz ljudskoga roda, taj ju mora ako si hoće biti dosljedan poštovati i u školi. Ali koju religiju da poštuje? Državnik neka poštuje religiju dotičnih državljana, i neka nepada u tu ludost, da državi ili pače državnoj školi dopita pravo kovati kakovu novu religiju. A to bi rado dittesovci sa svojim obćenitim bezvjerskim moralom. Država nadalje nemože i nesmije bez najveće štete ne samo za državu nego i za ljudsko družtvo u obće ignorirati ili pače prezirati postojeće konfesije. Neimamo ništa proti slobodi i ravnopravnosti konfesija s državnoga gledišta; no slobode i ravnopravnosti nije, kad se baš katoličkoj crkvi otimlje na uzgoj omladine onolik upliv, kolik ona po svom dogmatičkom osvjedočenju tražiti mora. Tko bi ju u tom htio smetati, taj joj nameće rat, koj ona mora voditi, kako se to jasno vidi u drugih državah. Je-li bi po našu zemlju takov rat koristan bio?! Molimo neka to podpuno uvaži svatko, koj hoće da u tom pitanju reče svoju odlučujuću!

Proti religiji, najpače katoličkoj, običavaju njezini neprijatelji izticati, da tobože ljude zaludjuje, dočim ih jedino uljudjuje znanost. Tommaseo nemisli tako, prem znanosti umjetnosti i svakoj tančini ljudskoga uma najveći prijatelj. On misli, da znanost, koja nepriznaje Boga i razliku duha od materije, nije kadra zadahnuti misli sbilja uzvišenih. Pače on je osvjedočen, da bez religioznih istina čovjek neima pravila za istinu i neistinu u obće, da uzgoj bez nauka vjere vodi u nekakov duševni nemar i zaludjelost (stupidezza). Napokon on kaže, du su toj zaludjelosti posljedice sujevjerstvo kamo-li veće od katoličke povjerljivosti, laži, licumjerstvo, podnašanje ludih zakona itd. Da mi tako govorimo, neznamo u koj bi nas viek mračnosti bacili današnji privilegirani prosvjetitelji ljudskoga roda. No Tommaseo pozivlje se na izkustvo, što se počelo javljati u Italiji, a takovo izkustvo je vriedno, da ga ozbiljan čovjek, osobito politik, uvaži.

Tommaseo se veseli, što nije na Italiju pala ta sramota, da bi se nauk vjere zakonom izključio iz škole; samo to žali, što su se muževi talijanski morali i jedan časak baviti takovim pitanjem, gdje ima toliko drugih častnih i prešnih pitanja. Mi se ufamo, da nećemo trebati ni toliko žaliti. Svaki razboriti i pravi rodoljub razumije, koliko nas odasvuda pravih potreba tišti, te će nastojati najprije ovim doskočiti. Može se istina i kod nas naći ljudi, koji bi htjeli u saboru bučiti praznim liberalačtvom, da si steku pustih pohvala od onakovih, koji su inače u svem neprijatelji našemu narodu; no valjda će se naći i muževa, koji će jim usta zabušiti. Naše će zemaljsko zastupstvo, ako Bog dá, dati ne samo cesaru što je cesarovo, nego i Bogu što je božje. Ono će utvrditi i obezbiediti potrebiti upliv katoličke crkve na obuku i uzgoj katoličke omladine; ono će tražiti ne samo od katoličkih učenika nego i od učitelja katoličke djece, da svoju vjeru štuju i prama njoj živu; a najmanje će dopustiti, da učitelji katoličku vjeru i njezine službenike kano takove, kojekakvimi resolucijami ili sličnim načinom vriedjaju.

Napokon reći nam je nešta i našemu častnomu svećenstvu. Tommaseo veli, da valja spojiti u jednoj ljubavi ljubav prama crkvi sa ljubavlju prama domovini. Naše je svećenstvo doista u težke časove zasvjedočilo svoju ljubav prama domovini; sad je vrieme, a to vrieme može još postati i težko vrieme, da podpuno i sa svim požrtvovanjem pokaže svoju ljubav naprama crkvi. U političkoj borbi dielila su ga ponešto načela politička, no u borbi za katoličku obuku i uzgoj katoličke omladine nemože se ciepati. Jednodušno mora odbiti u tom svaku navalu došla odkuda mu drago. Tommaseo veli nadalje, da je ludo pomisliti, da bi tko mogao i jedan samo dan u školi tako naučati, da ni neuztvrdi ni neza-

Digitized by Google

nieče ništa što bi spadalo na vjeru. Oni dakle ljudi, koji ne samo hoće da načelno izključe iz škole svaku konfesionalnu vjeru, nego pače hoće da naučaju nekakvu tobože „Isusovu“ ljubav, kakve nenaučaju oni, koje je u apostolih Gospodin poslao, da naučaju sve narode: neće-li ti podrovati u djeci svaki temelj katoličkoj vjeri? Jest oni to hoće, i za to vele: u školi ćemo naučati vjeru mi, a kad diete školu ostavi, onda ga naučajte svoju konfesionalnu vjeru vi, t. j. pošto smo vam mi svaki temelj podrovali! Mi zaklinjemo cielo naše svećenstvo i višje i niže, da prama djelovanju onih ljudi upotrebi svu budnost i svu revnost.

Mogli bismo se potužiti Bogu i narodu, da svi svećenici, kojim po zakonu pripada upliv na školu, nevrše toga upliva kako bi valjalo, i kako napose zahtievaju današnje okolnosti. Znamo da je tomu jako mnogo kriva oskudica svećenstva, a svećenstvu briga za svakdanji kruh; ali neprijatelji neće toga upotrebiti, da izpričaju nedostatke u školi: oni će to upotrebiti i upotrebljuju, da svećenstvo školi i školu svećenstvu omraze. S toga se zahtieva upravo požrtvovanje. Znali bismo još koju reći, i samim našim crkvenim oblastim koješta metnuti na srce; al se bojimo da će se to tako smatrati, kan da si prisvajamo nad njimi kakovu censuru. Za to zaključujemo: ako je laiku Tommaseju toliko stalo do religiozne obuke školske omladine: što neimaju onda činiti dušobrižnici i katekete, što neimaju činiti biskupi!

Viestnik.

Z a g r e b. Preuzvišeni gosp. nadbiskup zagrebački J o s i p M i h a l o v i ć darovao je veledušno za naše sveučilište *30.000 for.* Velik i krasan dar koj se sam sobom najljepše hvali. — Naši biskupi i naše svećenstvo doprinielo je radostno za onaj hram znanosti velikih darova, a znamo i žrtava, sve dakako s t v r d i m u v j e r e n j e m, da prava znanost nije neprijateljica vjeri Isusovoj. Da nisu nekoji bili počeli u tom hramu uzkraćivati mjesto bogoslovju, osvjedočeni smo, da bi još po koji darak već bio doprinesen. No uzoriti sjajni primjer našega nadpastira osokolit će uzdamo se one, koji morda još stoje neodlučni.

— Na veliki četvrtak, na večer vel. subote i na sv. uzkrs obavio je svu crkvenu službu glavom sám preuzv. g. nadbiskup J o s i p M i h a l o v i ć. Na sv. uzkrs progovorio je sakupljenomu vjernomu puku na utjehu o Kristovu uzkrsnuću kano dokazu za neumrlost duše.

— Neznamo, je-li ćemo pravo pogoditi, ali ćemo reći, što nam je na srcu. Na velike svetkovine, kad nadbiskup dieli po apostolskoj povlasti obilno proštenje, i sám iza toga prodiče, nebi-li se morda moglo izpustiti čitanje apostolskoga brevea. da se brže dodje do prodike? Mi se barem nadamo, da bi onda ostalo više odličnijega občinstva kod prodike, videći da iza mise stupa na prodikaonicu sám nadpastir. A ovo bi bio po našem uvjerenju velik dobitak. Tertullian je nekoć rekao, da je duša po naravi kršćanska. To ravno kršćanstvo žalibože preslabo odaje naobraženiji mužki dio zagrebačkoga občinstva, no skoro ni čudo nije, kad je sve što čita i čuje, kršćanstvu neprijateljsko. Ali da mu kojom srećom češće padne po koja božja rieč na dušu, tko može reći, da-li nebi bilo drugčije? Valja nastojati, da mu se to što se može najvećma olahkoti. Kad već govorimo o zagrebačkih katolicih i o prodici u prvostolnoj crkvi, reći ćemo jednu za propovjednike u obće. I same prodike moraju biti što bolje udešene. Prošle korizmene prodike držao je u prvostolnoj crkvi kanonik Veber. Uzamši si za uzor poznatoga majstora Segnerija izradio je on svoje prodike vrlo pomnjivo, te ih rekao sasvim kako je dolikovalo. Da propovjednici uviek takovom pomnjom i marljivošću rade, nebi nam se naobraženije občinstvo morda toliko otudjelo prodiki i crkvi i samoj vjeri.

— Ovdješnja „Agramer Zeitung“ uzela si je koriti „Katolički list“, da se svačim bavi, samo ne onim čim bi morao. Vriedno je, da joj rieči navedemo doslovice. „Nadali smo se, veli, u Katoličkom listu naći za jučer ili barem za danas (veliki petak) orientirajući program toli uznosnih bogoslužnih ceremonija i exercicija sv. velikoga tjedna, i svečanosti na velike uzkrsne dane, ali se prevarismo, budući da se rečeni duhovnički katolički s t r u k o v n i list bavi svačim drugim, samo ne onim, što se tiče neposredno dušnoga spasenja ovdješnih katoličkih vjernika.“ Lasno bismo pregorjeli, da nam tako govori tko drugi nego-li „Agramer Zeitung.“ Onomu bismo mi odgovorili, neka izvoli uvažiti: jedno da „Katolički list“ nije s t r u k o v n i list za mjestne viesti zagrebačke, i za to da ih n e m o r a donositi; nadalje da „Kat. list“ nije dnevnik, nego t j e d n i k, i za to da svih viesti mjestnih i dnevnih ni n e m o ž e donositi; što se pako tiče napose programa svečanosti vel. tjedna i uzkrsnih svetaka u Zagrebu da ga ni do sada nije donosio; napokon kad bi bila želja štovanoga občinstva zagrebačkoga, da baš „Katol. list“ donosi detaillirani onakov program, i kad bi onakov koritelj držao se zvanim, da nam u ime občinstva takovu želju izjavi: onda bismo mu još morali doviknuti: ne tako bahato, Gospodine, ne tako uvredljivo; Vi biste mogli to i p r i s t o j n i j e reći, a i p r a v e d n i j e, Gospodine, da nas nenaružite pred občinstvom, kan da ni neznamo, što nam je dužnost. Tako bismo rekli, kad bi nam tko drugi progovorio onako, kako Agramerica. Njoj pako odvraćamo: neka si mete pred svojimi vrati! I mi bismo morda znali i morda pravedno mogli prigovarati njezinu pisanju u obće, ali nepačamo; neka si sama gleda, da-li podpuno zadovoljava željam svojega občinstva. Mi smo se samo jedanput na nju potužili, da vriedja katolička čuvstva, kako njoj nipošto nemože dolikovati. Da to reći na nas spada, to će nam moći najmanje niekati Agramerica, koja nas zove strukovnim listom za dušno spasenje ka-

Digitized by Google

toličkih vjernika. A da smo se potužili u formi sasma pristojnoj, i za to smo sjegurni ne samo pred svojimi čitaoci, nego i pred njezinimi; te ju pozivljemo, ako o tom dvoji. neka izvoli za svoje štioce pretiskati ono, što smo o njoj napisali u našem 7. broju. Mogli smo dakle od Agramerice, ako-li nam je već htjela nešta prigovoriti, pravedno očekivati, da se prama nam služi običnom pristojnošću. Osim toga, kad bi nas upravo čitavo zagrebačko katoličko občinstvo korilo, da nečinimo svoje dužnosti, još bi Agramerici dolikovalo šutjeti, ili barem u svoje ime ništa nam neprigovarati. Evo što je napisala u „sv. velikom tjednu za duševno spasenje katoličkih vjernika!“ Na veliki ponedjeljak piše pod naslovom: „Politische Uebersicht“ ovo: Lanjsko vrlo lastno i ugodno (comfortable) hodočašće k francezkoj Mariji Alacoque išlo je englezkim rimlijam (Römlinge) kano religioznim uzurlijam (sportsmen, koj nešta čini samo od zabave) izvanredno u slast. Uslied toga je monsignor Patterson, predsjednik katoličkoga seminara sv. Edmunda u Ware-u organisirao odbor od gospode, koj će urediti hodočašće k sanduku „sv. Edmunda canterburyjskoga“ u Pontigny. Na veliki utorak pod istim naslovom spominjuć bolest Bismarckovu veli: Medjutim hoće ultramontanci, kako se to po sebi razumieva, da vide u razboljenju Bismarckovu famozni „prst božji.“ Habeant sibi! Na veliki četvrtak pod istim naslovom izvješćujuć kako je gospodska kuća reichsratska iz jednoga odbora izključila biskupe Gassera, Zwergera i Wieryja dodaje: tim je veli, pokazala da se niti fanatičkimi protesti, niti strike-politikom rogobornih rimlija neće dati zavesti s pravoga puta i od svoje dužnosti. Rimlije imat će si rat, kad si ga hoće. Na veliki petak napokon drži nam ta ista Agramerica lekciju te nas kori, da ništa nemarimo za duševno spasenje zagrebačkih katolika! Što ćemo na to reći?! Njoj više ništa; — nego se tužimo javno, da „Agramer Zeitung“, list, koj sasvim odvisi od naše zemaljske vlade, smije na takav način vriedjati čuvstva katolikâ naše zemlje. Napose katoličko svećenstvo, u kojega se ime ufamo ovdje govoriti, nije svojom borbom za narodnu slobodu i samostalnost, svojim loyalnim stojanjem upravo uz sadašnju vladu nipošto toga zaslužilo, da mu se u vladinu listu ono pogrdjuje, što je istomu svećenstvu u religioznom i crkvenom smislu častno i vriedno svake hvale.

— Agramerićin zahtiev, da se priobći program crkvenih svečanosti velikoga tjedna i velikih uskrsnih svetaka, sam sobom, čini nam se opravdan. Što bismo mi znali, do sada se nije izdavao službeni program za občinstvo, no sada već gdje je občinstvo viklo sve slične stvari doznavati putem tiska, čini nam se, da bi ga valjalo izdavati. Dakako da to nemože spadati na uredničtvo Katoličkoga lista, već bi spadalo po našem mnienju na nadbiskupsku kancelariju. Nit nemislimo, da bi najsgodnije bilo objavljivati takav program u „Katol. listu“, premda uredničtvu mora stati do svega, što taj list može preporučiti; ali „Kat. list“ je tjednik i izilazi svaki četvrtak: na veliki četvrtak izašao bi takav program prekasno, a u četvrtak pred tim prerano. Valjalo bi ga dakle objaviti u dnevnih listovih i na crkvenih vratih. —

— Na veliki utorak sastalo se je prvi put pod predsjedničtvom samoga bana enquetno povjerenstvo, da svoju reče o zakonskoj osnovi za pučke škole. U to su povjerenstvo pozvani njeki strukovnjaci, medju njimi i diecezanski nadzornik kanonik Veber. Mi neznamo pravo, kakvo je lice i kakov duh zakonskoj osnovi, o kojoj se tu radi; a još manje znamo, što sve govore pojedini članovi povjerenstva; i je-li ima ili neima dosta i takovih, koji više paze na zahtjeve današnjega liberalizma. nego-li na pravu potrebu i korist našega naroda, više na pohvalu n. p. bečke „Neue freie Presse“, nego-li na budući blagoslov ili kletvu našega naroda. Mi se usudjujemo samo izjaviti svoje uvjerenje, da će vis. vlada saslušati i kompetentno mnienje crkvene oblasti; jer crkva ima zakonom joj osjegurani upliv na pučko školstvo, nit joj se takov upliv može prije nova protivna zakona zakratiti. Barem se saslušati mora. Nadalje mi smo uvjereni, da su glede konkordata i njegove obveznosti naši biskupi istoga osvjedočenja, kojega i biskupi cislajtanski; s toga da će u pitanju pučkoga školstva tvrdo stojati na načelih izraženih u konkordatu, tim više što se kršćanski uzgoj katoličke omladine proti antikršćanskim težnjam današnjim mora što bolje obezbiediti. Konkordat nezahtieva nipošto, da bude sva vlast glede pučkih škola u ruku crkvenih organa, ko što niti bila nije. Nemora župnik biti ravnatelj škole glede svega i svačesa, niti vicearkidjakon takov nadzornik, niti diecesanski konsistorij imati glede škole više posla nego vlasti. kako je sbilja do sada znalo bivati; ali katolička omladina mora ostati i u školi katolička, te joj se katolički nauk i uzgoj mora obezbiediti. Da toga i nekaže konkordat, kažu načela i zvanje katoličke crkve, što biskupi moraju zastupati. Tko će reći, da glede pučkoga školstva netreba ništa na bolje mienjati; tko-li tvrditi, da je dosadanja uprava bila tako izvrstna, te joj nemože biti prigovora? Samo molimo onu gospodu, koja su više sklona na prigovor, da izvole po pravici podieliti nedostatke tako medju civilne kako medju crkvene organe: i da izvole takodjer izpitati, koliko je za upravu pučkih škola, u koliko pada na crkvene organe, bilo izmetnuto u zemaljskom budgetu? Svećenstvo jedva može stizati na svoje druge poslove, njemu će biti milo, ako mu se šta tereta i odgovornosti glede pučke škole smanji, samo ako tim religiozni interesi nedodju u pogibelj. Ono će hvaliti Boga, ako naša zemlja, pored drugih potrebitih troškova, može sada više novaca trošiti i na upravu i nadziranje pučkoga školstva nego-li prije; ali će takodjer očekivati, da se njemu za njegovu dosadanju uz druge nuždne poslove dosta mučnu i bezplatnu radnju, morda baš od onih, koji od preustrojstva za sebe očekuju debelu plaću, nezahvaljuje ruglom i psovanjem.

— Preuzviš. g. Antun baron Mollinary, vrhovni zapovjednik krajine, darovao je družtvu sv. Jeronima za nagradu pučkih pisaca 100 for.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 16.] U Četvrtak, 16. Travnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Uzkrsno razmatranje za naše svećenstvo.

Katolička crkva proslavila je ove godine velike crkvene svetkovine, ko što svake godine kroz osamnaest vjekova, s velikom duševnom utjehom Ta bo svetkovina sjeća ju živo, da Isus jednom uskrsnuvši više neumire, dosljedno da njegovi neprijatelji, bila im snaga kolikogod velika, i bjesnoća bez razloga i mjere, neće više ubiti njegova tiela — crkve njegove. Na muke ju mogu metnuti, te na grdne muke, no to je sve: njoj bo iz muke niče jakost, a iz smrti njezinih zatočnika život. Isus je rekao svojim učenikom polazeći u smrt: uzdajte se, ja sam savladao sviet. Ta se je božanska rieč pokazala istiuitom evo kroz više no osamnaest vjekova: pa da o njezinoj istinitosti i snazi podvoji i samo jedan časak ikoj kršćanin! Mnogo je istina neprijatelja, silna im je jakost, obiluju svakom pomoći; dočim katolička crkva danas stoji kano janje medju vuci, neimajući za sebe nikakve svjetovne pomoći. Ali je i Gospod izrikom rekao svojim apostolom, da jih šalje kano janjce medju vuke, pa gle! ako su bili i razdirani, propali nisu, nego su još ukrotili i preobratili vuke. Komu Bog dade doživjeti, vidjet će morda u brzo opet takovo čudo božje.

Medjutim bit će rata i ljute borbe, a i kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji, ako-li morda dobri Bog kako drugčije za sreću naše zemlje neokrene. To nemože biti tajno nikomu, koj ima oči da vidi, i uši da čuje, i malo mozga, da nešta umije prosuditi. Čim se naobraženiji dio našega občinstva hrani i pita? Novinstvom tudjim najotrovnijim i tomu sličnom književnošću, što truje sav dosadašnji život našega naroda: religiozni, socijalni, politički. Mi nismo zatvoreni od ostaloga svieta, pače sve što biva u velikom svietu nalazi i kod nas odjeka; samo smo nesretni, da do nas dopire najviše ono, što je najgorje, a najmanje ono, što je drugdje ponajbolje.

Naše vrieme jest vrieme ne mira već rata, velika rata na svakom polju. Bije se velik boj u znanosti, ima-li nadjačati materija ili duh, ima-li čovjek biti roda majmunskoga ili božanskoga. Kadno je sv. Pavao na Areopagu naobraženim Atinjanom govorio o jednom Bogu, koj je stvorio i redi sve, mogao se je pozvati na grčke pjesnike, koji rod čovječji izvadjahu od Boga: danas bi mu se novovječni mudraci rugali kô što su se narugali njeki Atinjani, kad su čuli o uzkrsnuću mrtvih. Premda se narav ljudska takovoj majmun-teoriji protivi kano smrti, sasvim tim nastoje zastupnici te teorije uputiti sebe i druge o tom, da je ona tobože postulat znanosti, i za to da netreba gledati na čuvstvo. No da to nije nipošto postulat znanosti, dokazuju s druge strane učenjaci. Neka bi i bilo, da ostane prepirka samo medju učenjaci, ali se miču mnoge ruke, da tobožnje posljedke znanosti razšire u puk, da mu budu načela njegovoj vjeri i pravilo njegovu životu. I kod nas je moći čitati po hrvatskih novinah članaka, u kojih se govori o čovjeku tako kako o drugoj životinji, kan da u njem neima neumrla duha, bitno različna od tiela, i stvorena na sliku i priliku božju.

Tko čovjeka baca s nebesa u zemaljski prah, taj ga doista ponizuje; tko ga meće u rod majmunski, taj ga pogrdjuje; pa to pogrdjenje i poruženje bit će pravedna posljedica toga, što čovjek nehtjede Bogu dati časti, koja ga ide. Apostol Pavao govori nešta slična za pogane svoga vremena. Vjera u Boga u obće jest blago svega čovječanskoga roda, no u svako je vrieme bilo, kako se kaže u psalmu, nerazumnika koji su govorili: neima boga. Po Isusu

Digitized by Google

Krstu i njegovoj crkvi razširila se je prava istinita vjera u Boga po svem svietu i svih narodih; ali u najnovije vrieme počelo se je jako širiti nevjerstvo mnogo gore od poganskoga. Sad je već gotov rat izmedju onih, koji vjeruju u Boga, i onih, koji nevjeruju. Nevjerstvo u njekih stranah više je zahvatilo višje slojeve ljudskoga družtva, u drugih niže. Kod nas se vjera još drži kod prostoga puka, dočim naobraženija klasa tako žive, kan da ni neima Boga, ili ako ga ima, kan da netreba nanj ni misliti. Pače ima ih i kod nas, koji se vjeri rugaju, te su voljni pobijat ju.

Prava vjera Isusova utjelovila se je u njegovoj crkvi, nevjerstvo se danas utjelovljuje u državi. Gdje se to izvodi, ondje je izmedju crkve i države ljut rat. Najprije biaše zahtiev napredka i liberalizma, da se crkva odruži od države: danas se traži da država crkvu uništi. Carstvo božje i carstvo ovoga svieta neznamo da-li su ikada ljući rat vodili, nego ga vode sada. Neteče ravno još krv mučenika, al je pokazala francezka komuna, da može i danas teći. Inače neima rugla, koje se nebi bacalo na Isusovu crkvu, kan da država ima iz svoje utrobe izbaciti najljućega i najpogibeljnijega neprijatelja. U saborih i svakojakih skupštinah sipaju se na crkvu gromovi ili pako zmijski otrov; a tko bi tek opisati mogao, što sve biva u svakovrstnih novinah i knjigah: čovječanstvo rekao bi hoće da sbaci sa sebe najveću pogrdu, koja je ikada na nj pala, i da se otme jarmu tirana okrutna i sramotna, kako ga još sviet nije vidio. Kad je Pilat Isusa, nagrdjena, krvava, izmrcvarena pokazao narodu, misleći sklonuti ga na milosrdje, stadoše veliki svećenici i njihove sluge, da jače razjare narod, vikati: propni ga, propni! Danas biva isto tako i još gore. Sluge današnjih velikih svećenika, bezdušni novinari viču i bjesne, da zavedu puk. Da se gdje na kraju svieta kojemu židovu bezpravno, nasilno otme njegova imovina, koliku bi digli viku na nepravdu i neznam što nebi zahtievali, kamo-li da tko dirne u njegovu osobnu slobodu: danas pako u najizobraženijem dielu Europe globe biskupe, otimlju crkvenu imovinu, zatvaraju svećenike na stotine, i biskupe otimlju njihovu stadu, koje plače, i neimajući gdje drugdje, Bogu jedinomu tuži se na nepravdu — a liberalna štampa neima ni jedne riečce na zagovor nedužnim, koje sila progoni. Dà ne samo da negovori za njih, nego sve veće muke ište. A što je najgorje, državna vlast ne samo neštiti pravednike, kako joj je dužnost po naravi i po Bogu, nego ona je upravo, koja sve to proti tielu Isusovu — njegovoj crkvi potiče i diže, u tom mnogo gorja od Pilata.

U modernoj državi nastoje dakako oteti službenikom Isusovim svaki upliv. Ako se radi o politici, viču na klerikalce, ultramontance, rimlije, jezuite, bezdomovnike; takovi da nedodju nipošto u ma kakovo zastupstvo. Njih treba ili zatvarati, kô što dosada u Pruskoj, ili iz domovine izagnati, kô što je učinila slobodna Švajcarska s cjelokupnim jurskim svećenstvom. Ako to ne, onda barem treba nastojati, da nijedan gradjanin nemora s njimi doći u nikakov doticaj. Za to popovi neka nevode knjiga, u kojih se popisuju narodjeni, oženjeni i umrli. Osobito pako da neimaju baš nikakova upliva na djecu. Za to im treba zabraniti i sam pristup u školu, onu školu, u koju mora doći sva mladež mužka i ženska. Tako će ostati pastiri bez stada, pa ih onda možemo prezirati.

Država, koja tako hoće da sruši carstvo božje na zemlji, i da sama bude svezapovjedajuća i svemoguća vladarica svieta, zar je sbilja toliko jaka i nepobjediva? U njoj se razni elementi trgaju za gospodstvo, te nije jasno, koj će nadvladati i pošto nadvlada, što će još ostati od veličanstva svemoguće države? Sad već nije samo pitanje: da-li absolutizam, ili konstitucija, ili republika, nego takodjer da-li komuna? Liberalci skoro svigdje nadmašiše konservativce, al i njim hoće da nad glavu uzrastu socialci i komuniste. Sve se čini, da će ovi posljednji postati u ruci božjoj bič, kojim će krvavo izšibati današnje državne bogove — dakako da će uz njih takodjer dobiti svoj dio i drugi, koji nisu, barem neposredno, toliko krivi. Ali griehe družtva mora platiti čitavo družtvo! U ovoj borbi raznih elemenata neprolazi crkva bez ljutih napadaja i bez težkih rana. Ni oni, koji su se kojekako dokopali vlasti, ni oni, koji ju žele drugim na silu oteti, neimaju rado njezina nauka, da je svaka vlast od Boga, i vlastodržac da je božji sluga, Bogu za porabu vlasti račun dužan. Socialci i komuniste bili bi ravno zadovoljni s onim što se kaže kod Luke: jao vama bogataši! da nije onoga drugoga: blago vam siromasi, jer je vaše kraljestvo božje! Oni bo neće da budu siromasi, nego bogataše da na muke metnu; oni hoće carstvo ovoga svieta, i za to mrze pope, da tobože hoće da prevare težaka i biednika praznom nadom nečega višjega, dočim drugim a i sebi pomažu liepo se uživati blaga ovoga svieta. Komuniste parižki ubiše nadbiskupa parižkoga i više svećenika i redovnika. Nego i oni, koji načelno nemrze na vjeru i na svećenstvo, izbjegavaju ga, da jim se nereče

Digitized by Google

da drže s ultramontanci, jezuitami i sa samim nepogrešivim papom. U najnovije vrieme opazio se čudan pojav medju Slovenci i medju Česi. Tako zvana mladja stranka sgraža se od svakoga saveza s plemstvom i svećenstvom, premda je sva nada za samostalnost Češke položena najviše u vjernost i uztrajnost ovih dviju elemenata.

Tako dakle službenici vjere bivaju posvuda odbijani, prezirani, ruženi, gonjeni, i to se sve i kod nas zna, i od mnogih odobrava; pa ipak čini nam se, da ima svećenika, koji premda znaju, za sve to nemare, kan da se to njih ništa nekasa. Oni kažu, toga kod nas neima. Ali čovječe božji! zar nevidiš, da već gori treći susjed, bližnji se zapaljuje i silan vjetar da vatru prama tvojoj kući zanosi? Tko ti jamči, da će vjetar okrenuti, ili da će tvoji susjedi imati snage dosta da vatru uguše? Za što se nespremaš, da odoliš pogibelji? Ali ti stojiš neodlučan, neznajuć gdje bi počeo, što-li bi najprije osjegurao. No ako tako sada, što će biti kad ti se kuća nad glavom zapali?! Neznamo, je-li bismo išta pogriešili, kad bismo rekli, da tako po prilici danas stoji naše svećenstvo prama nastajućoj pogibelji.

Mnogi se uzdaju u našu sadašnju vladu i u narodnu stranku. Doista i mi se uzdamo u bana Mažuranića, ali znamo takodjer, da on vjekovit nije niti svemoguć. Nismo takodjer morda tako nesretni, te se nebi u narodnoj stranci našao nikakov muž sličan českomu Riegeru, koj je ovih dana oštro odbio navale njekih českih vikača na svećenstvo. Ovakovi ljudi, izkušani i prokušani kano zlato, razumiju dobro, što je narodom vjera, a napose što je slavenskim narodom svećenstvo. Njemačko Slavenom neprijateljsko novinstvo znalo je Slavene krstiti barbari za to, što još u njih svećenstvo ima toliku moć. Pa za čudo, našlo se je tobožnjih narodnjaka, koji se stide što je tako, nerazumijuć neprijateljske varke. No muževi kako Rieger drugačije sude. „Hoćemo-li, veli on, da domorodno svećenstvo proskribiramo te iz tvrdih redova borioca za naš narod izlučimo ono svećenstvo, koje je za uzdržanje jezika i narodnosti u našem puku najviše djelovalo i po mogućnosti dopriniolo za njegovo naobraženje, pa to samo za to, što svećenik kano kršćanin hoće da ostane kršćanin.“ Medjutim tko zna, je-li će ova mudra Riegerova nadjačati, kad ima jakih neprijatelja, koji nedadu Českoj do samostalnosti, a najpače Bismarck i Bismarckovci, bečki njemčari i centralisti, i bečko novinstvo, koje je i mnogim našincima jedino spasonosno evangjelje. Ovi će podupirati svom silom ono izdajničko postupanje tako zvane mladje češke strane, te ako u toj kušnji češki narod ostane nepomičan, onda je vriedan da mu se divimo.

Hrvatsko katoličko svećenstvo ima za narodnost i samostalnost naše zemlje velikih bjelodanih zasluga. Za to mnogi računaju na zahvalnost naroda, uzdajući se da će i njih i njihovu službu i zadaću znati barem oni cieniti i štovati, s kojimi su za narodnu stvar stojali u istom redu. Nadalje lud morao bi biti i u javnosti šutjeti onaj tobožnji državnik ili politik, koj bi mislio, da je hrvatski narod sada tako silan, te može pomoć svojih svećenika ne samo prezirati, nego jim pače svaki ugled i svaki upliv otimati. I za to smo osvjedočeni i mi, da je i danas jošte, uzprkos svakojakim neprijateljskim elementom, kojih i kod nas već dosta imade — nemoguće, da u našoj domovini budu stvoreni i izvršivani zakoni, koji bi bili na štetu religiji i životu katoličkomu, ako naše svećenstvo, cjelokupno od nadbiskupa do posljednjega kapelana, bude činilo podpunoma svoju dužnost. Usuprot ako jedni nebudu marili, drugi budu oklievali, treći se samo čudili, ini u liberalačtvu sa bezvjerci se družili ili pače natjecali, napokon ostali radili sve drugo samo ne ono, što dolikuje pravomu slugi Isusovu — ako se onda zaključi i uzakoni šta pogubna za vjeru i život katolički: nebismo bili vriedni nego da nas sav sviet nagrdi.

Ako nećemo da tolika sramota na nas padne, a mi radimo. Šta da radimo! Najprije čini svatko svoju dužnost što podpunije. Radi ne samo obično, već s požrtvovanjem. S vjerom, s životom katoličkim kod nas, osobito u naobraženijoj klasi, stoji tako zlo, da kad bi se kod nas digla onolika silna bura na katoličku crkvu, kako u Pruskoj, neznamo ne bi-li i samo svećenstvo raztepla kano suho lišće. Neka nam nitko toga neuzimlje za uvredu: mi ćemo Bogu hvaliti i rado se pred svietom pohvaliti, ako se čim prije uvjerimo, da smo se prevarili. O pojedinih negovorimo, već o cielosti. Bilo bi neizmjerno zlo i bez lieka, kad se u toliku broju svećenstva nebi našlo muževa, koji su sbilja puni božjega duha. Mi se takodjer uzdamo u Duha božjega i u njegovu stvoriteljnu snagu, kojom je iz ničesa kadar stvoriti čudesa; ali bismo rado vidjeli, da i ljudi, svi složno i jednodušno već počmu raditi ono što i mogu i moraju.

Tim ćemo pako učiniti svoju dužnost ne samo prama Bogu i crkvi, nego i prama našemu narodu i domovini. U liepu skladu svih

Digitized by Google

svojih elemenata, a s velikim naporom i požrtvovanjem izvojevao si je naš narod svoju slobodu i samostalnost. No badava će biti sve muke, sve žrtve, i sve dosadašnje pobjede, ako baš sada prestane prijašnja sloga, i nebude činio svatko svoju dužnost savjestno. Ako bude ratar zanemarivao svoju njivu, meštar svoj posao, trgovac svoju trgovinu, činovnik svoju službu, svećenik svoju crkvu i svoje duhovno stado; pak budemo svi htjeli živjeti samo u lasti i slasti, i samo to gledali odkuda bismo za naše uzurerje namakli više novaca — onda smo sjegurno propali. Domovina, da bude sretna, treba svakojakih radioca: težaka, meštra, činovnika, učitelja itd. i to, da svaki dužnost svoga zvanja najprije i najpodpunije vrši; samo da svećenika netreba i to valjana svećenika, to bi tek mogao reći samo takov, komu je od pretjerana liberalačtva mozag uzavrio. Svećeniku pače dolikuje, da u revnu vršenju svojega zvanja uzor bude drugim gradjanom. Kad se to sbude onda će se po našoj miloj domovini pjevati veselo „alleluja."

Do sada nas je narod štovao poglavito kano rodoljube; učinimo da nas od sada štuje toliko kano svoje svećenike, koliko kano rodoljube!

Na uvaženje.

Netreba mnogo govoriti o koristi i potrebi dobrih propoviedi. Osobito danas, gdje je prava nužda nastala, da svećenici božanstvenu vriednost Isusova nauka i pogubnost novovjekih načela puku razlažu, treba nam tim valjanijih propoviedi. Nu izuzam „Zuzerove besjede duhovne" i ponekle Jirsikove, Šicem pohrvaćene propoviedi, neimamo, tako reći nikakovih hrvatskih propoviedi. Pomažemo se latinskimi i njemačkimi. Nu stare latinske, premda imade u njih jezgrovita nauka, neodgovaraju današnjim potrebam, ako se pomno neprilagode. A njemačke, Bog da prosti, znamo kakve su velikim dielom. Silna množina izdanja svakojakih, a kad ih uzmeš u ruku, mnogo slame, malo zrna, suhoparne i abstraktne, da zbilja nisu za naš puk, njegovu narav i potrebe. Treba nam dakle domaćih propoviedi, izradjenih prema potrebam našim i načinom onim, koj južnijemu temperamentu prija.

Osim toga, mislim, da ima još i druga veoma važna okolnost, na koju treba da mislimo. Odkad nam se, hvala Bogu, domaća knjiga diže, mogao je svatko opaziti, da mladež sve manje njeguje latinštinu, a i njemštinu. Doći će vrieme, gdje će se poraba latinštine i kod našega svećentva dosti iztisnuti, kao što je već drugdje iztisnuta. A kad nam oživi sveučilište, kad bude hrvatski mladić u materinjem jeziku sa znanjem svake ruke mogao se upoznati, valjda će se i njemština tada još manje kod nas njegovati, nego što danas, premda znadem, da već danas imade mladjih, koji se ili nikako, ili veoma težko njemštinom pomažu. Šta će nam dakle preostati, kad se nebudemo mogli lasno pomagati latinskimi, niti njemačkimi izvori, a svojih prodika neimamo? S toga držim, da nam je svim dužnost o tom misliti i nastojati, da si namaknemo hrvatskih propoviedi.

Po mom mnienju nije baš težko to polučiti. Hvala Bogu ima ovdje na našem jugu dosta vrstnih i izkusnih svećenika, koji mogu valjanih govora sastavljati. A kako je naše svećenstvo svakom prilikom podupiralo našu knjigu, tim će ju radje ovdje podupriети, jer će uživati korist, jer će dobiti, šta mu najvećma treba — valjanih prodika.

A kako to izvesti? Evo, mislim, ovako bi se moglo. Kod nas postoji zakon, da svaki svećenik, boraveći „in cura animarum", svake godine svoje govore podarcidjakonu preda, a ovaj da odabere od njih po 3, pak ih šalje dotičnomu arhidjakonu, da ih pregleda i prosudi. Recimo, da se u našoj nadbiskupiji samo od 300 svećenika propovjedi uzimaju, to ih dodje ovamo 900. Medju ovimi ima ih za cielo velik broj, koje bi se mogle javnosti predati i drugim dobro poslužiti. Kad bi se dakle ovi govori predali kojemu svećeniku, vrstnu jeziku i skladanju prodikâ mogli bi lahkim načinom do dobrih propoviedi doći. Ovako je Jarisch izdao veliku zbirku propoviedi „Charitas", sastavljenih raznimi auktori; ovako braća naša Slovenci sada već 23. tečaj prodika izdavaju pod naslovom „Slovenski prijatelj."

Bila bi od tuda još i ona korist, što bi si svaki svećenik, znajući, da će mu propovied na sito i rešeto doći, više truda dao oko sastavljanja i izradjivanja duhovnih govora. K tomu neima dvojbe, da bi mnogi, osobito mladji svećenici, dobre volje i više prodika pripravljali i pošiljali, nego što upravo moraju; a za cielo podupirala bi nas braća naša iz djakovačke i senjske biskupije.

Tegoba je mala u tom, što bi se kano urednik valjda morao namjestiti poseban svećenik s posebnom nagradom; premda „Slovenskoga prijatelja" uredjuje revni Andrija Einspieler, koj je ujedno i kateketa na realci. No ta tegoba postojala bi samo za prvi čas, jer bi izdavanje propoviedi sigurno korist nosilo, pošto bi svaki svećenik naš radje držao hrvatske valjane propovjedi, nego-li, kako sada moramo, tudje, za koje često baš bacamo u vjetar novce.

Ovako mislim, da bi se dalo pomoći ovoj u istinu pravoj potrebi. S toga smierno preporučam ovu misao častnomu našemu svećenstvu, da ju uvaži i složnom voljom k istini privede; zna-li pako tko zgodniji način, tim bolje, samo da se potrebi doskoči *)

J. Jecman.

*) Iskreno reći, i mi smo na to pitanje ozbiljno mislili, te smo se čudili, što ga davno već nije potaknulo naše vanjsko

Digitized by Google

Izjava cislajtanskih biskupa.

O prvom crkveno-političkom zakonskom predlogu koj radi o vanskih pravnih odnošajih katoličke crkve, i koj se sada razpravlja u gospodskoj kući reichsratha bečkoga, pošto je u zastupničkoj kući jur primljen, izdali su sabrani u Beču cislajtanski biskupi pod danom 20. Ožujka zajedničku izjavu, koja je koncem Ožujka dospjela u javnost. Mi budući nam se nakupilo domaćih stvari nemogosmo do sada o znamenitoj ovoj izjavi izvjestiti svoje štioce. Ta izjava nije upravo prosvjed, budući naperena proti predlogom, koji još nisu zakon, nego je bi reć kritika crkveno političkih zakonskih predloga s gledišta crkve katoličke. Sastavljena je od kardinala nadbiskupa bečkoga, kao što prijatelja državi austrijskoj, pače, čini se, i sadašnjoj centralističkoj bečkoj vladi. Jest dakle sastavljena vrlo oprezno, nehtijuć ukinuti nijedne niti, kojom bi se crkva i država prijateljski svezati mogle. Jasno i odrešito govori, gdje crkva nemože popustiti; gdje bi pako mogla popustiti, ondje govori više reservirano.

Odnošaji izmedju crkve i države biahu u Austriji uredjeni konkordatom. Taj je konkordat kano medjunarodni ugovor jednostrano ukinut, no obstoje još donekle one ustanove kano zakon državni. Sada bi se imale ote ustanove sasvim dokinuti, pa bi na mjesto njihovo došle one, koje nose spomenuti crkveno politički zakonski predlozi. Biskupi sa svoga stanovišta nesmatraju konkordat ukinutim, te na tom temelju stojeći pobijaju one zakonske predloge; oni jih pobijaju takodjer na temelju članka 15. državnih temeljnih zakona, gdje je svakoj vjeri osjegurana autonomija u njezinih nutarnjih stvarih. No nebave se mnogo samimi paragrafi i njihovim sadržajem, koliko više načeli i nazori, na kojih su ustanove pojedinih paragrafa osnovane.

Prvo je temeljno načelo onih zakonskih predloga, da država ima vrhovnu vlast i nad crkvom unutar granica države, tako da skroz i samo od nje odvisi, ima-li i kakva prava crkva u državi. Napose da na nju spada, skroz neodvisno, odmjeriti medje crkvenoj vlasti, te odlučiti koje su nutarnje crkvene stvari, koje-li vanjske. Zakon crkveni da nijedan neobvezuje, van toliko, koliko ga odobrava zakon državni. To su zasade moderne države, koja hoće da je jedini izvor svakomu pravu, i da je gospodarica absolutna svemu, što obstoji unutar njezinih granica. Biskupi izjavljuju, da bi se svomu svetomu zvanju morali iznevjeriti, kad se takovim zasadam nebi se svom odrešitošću opirali. Oni jih dakle pobijaju vrlo umno i temeljito, pa ćemo to našim štiocem drugiput doslovice donieti. Stvar je naime takova, koja u današnje vrieme, gdje se izmedju crkve i države boj bije o načelih i pravih, zastarjeti nemože.

Poslie toga dokazuju biskupi, da je konkordatom država i u crkvenih stvarih dobila vlasti, koliko je za njezinu svrhu dosta, pa ako je i više željela, da je mogla istim putem tražiti, pa i postići. Za tim prolazeć na njeke pojedine ustanove prvoga crkveno političkoga predloga dokazuju, da beneficijat zakonito namješten nemože nego po procesu izgubiti svoj beneficij, nipošto pako samo za to, što se političkoj vlasti čini, da je on pogibeljan za javni mir. Za tim brane crkvenu exkomunikaciju odmetnika, koju hoće država da jednim paragrafom zabrani. Nadalje govore o obuci i uzgoju kandidata za svećenstvo, o čem takodjer namjerava država dati ustanova, po svoj prilici sličnih pruskim. I taj ćemo ulomak drugiput donieti. Sliedi za tim o patronatskom pravu, onda o crkvenoj imovini. Država hoće tu, da saslušavši mnienje biskupovo, ona sama odlučuje, koji su crkveni dohodci suvišni i u kakvu se imaju upotrebiti svrhu. Ona hoće, da sama po svojih organih uvodi beneficijata u posjed crkvene imovine. Ona prisvajajući sebi pravo, da odlučuje o prodaji crkvene imovine, izrikom ga zakraćuje papi. Za ovo posljednje kažu biskupi, da je upravo izraz neprijateljstva medju crkvom i državom. Pa onda ovako zaključuju: Konkordatom osnovani odnošaj bržino je uzčuvao državi sva prava, koja joj pristoje. Ako se na oko uzmu one promjene, koje bi ovaj zakon imao učiniti, to se vidi, da skoro nijedna neće državi donieti nikakve spomena vriedne koristi, ili sjegurno nikakve, koja se nebi takodjer dala postići putem pravice i pravednosti. Ali i ono, što je neznamenito biva znamenitim, kad polazi iz takova načela, koje smiera crkvi na propast. I ne samo crkva: čovječanstvo bi izgubilo svaku velebnost i svetinju, kad nebi nad državnim zakonom, koj se svakčas mienja, ništa višjega stajalo.

Toliko o prvom crkveno političkom zakonskom predlogu. Nego kako je poznato, četiri su takova zakonska predloga, pa su biskupi još o dviju drugih, premda još nisu došli na razpravu u gospodsku kuću, izdali u kratko svoju izjavu, naime o zakonskom predlogu, koj govori o prinosih za religiozni fond, pa onda o onom, koj govori o religioznih zadrugah. Pače rekli su svoju i o civilnom braku, premda takov predlog nije stavljen od vlade, al hoće zastupnička kuća, da ga stavi iz svoje inicijative. O četvrtom pako zakonskom predlogu, koj radi o prelazu iz jedne vjeroizpoviesti u drugu nerekoše ni rieči.

Glede prinosa za religiozni fond izjavljaju biskupi, da se oni smatraju obvezanimi za religiozni fond prino-

---

svećenstvo, koje najbolje ćuti potrebu dobrih duhovnih besieda. Vaš nam se predlog čini tim zgodniji, što bi se lakše mogao naći urednik za izdavanje propoviedi, kad ih nebi morao većinom sàm, dakako iz klasičnih izvora, prevoditi, nego bi mu poglavit posao bio, popravljati gotove jur govore. Za urednika uz primjerenu nagradu morao bi se izabrati muž i jeziku hrvatskomu i retorici posve vješt, a kler imao bi se voljno odazvati pozivu, da propovjedi, što bolje umije, izradjuje te mu ih šalje. Izdavati bi se mogle u mjesečnih ili dvomjesečnih svezcih. — Mi tu ideju vruće preporučamo našemu cjelokupnomu svećenstvu. Vrieme je, da se mičemo.
Ured.

Digitized by Google

siti, dok se religiozni fond priznaje za ono što jest, naime za crkveno dobro. No nepriznaju nipošto državi prava, da jednostrano na crkvenu imovinu, poslie državnoga poreza nameće crkveni porez, i dohodak odatle dieli po svojoj volji na crkvene svrhe. Kako se, vele, može onda još govoriti o vlastničkom pravu crkve i o njezinoj autonomiji? — Za zakon o kloštarskih zadrugah kažu, da nosi osobitim načinom na sebi biljeg nepovjerenja, samovolje i krutosti. Ono što govore o predlogu koj se tiče civilnoga braka, ostavljamo za drugiput, pa ćemo još samo donieti zaključak čitave njihove izjave, jer se iz njega najjasnije vidi, čega su se biskupi odlučili držati.

Upravo bitna, vele. te od njezinoga poslanja nerazdjeliva prava crkve jesu takova, kojih joj država niti treba davati nit može dati; ona traži od države samo, da joj ota prava prizna, ko što joj u Austriji konkordatom i biahu priznana. Godine 1868. učinjene su u tom zamašne promjene; jer je državni zakon došao u supor sa vele znamenitimi ustanovami konkordata. Ako se sada i ostalomu dielu onih ustanova oduzimlje zaštita gradjanskoga zakona, onda su i više austrijski biskupi dužni, da svoj glas podignu za priznanje onih svetih neodmetnih prava, za koje se donekle mogu pozvati i na petnaesti članak državnih temeljnih prava. Oni se nadaju da su jasno dokazali, kako im je nemoguće državi priznati navišju vlast van u njezinom samo području. Mi ponavljamo, vele, da mi zahtiev pravice osnovan na jedan svet ugovor (konkordat) nesmatramo utrnutim, i nadajući se, da će si istina put prokrčiti, pripravni smo onim zahtjevom, koje nam državna vlast u zakonskom predlogu o vanskih pravnih odnošajih katoličke crkve stavlja, na toliko odgovoriti, koliko stoje stvarno u suglasju s konkordatom. Takovu zahtjevu, koj bi u pogibelj metnuo samu dobrobit crkve, nesmijemo se i nećemo se nikada pokloniti.

Dopisi.

Dubica. (Naše pučke škole.) Neima sumnje, da su dobro uredjene škole temelj boljoj budućnosti naroda našega; ali što ćemo, kad našim školam upravo ta vlastitost manjka! To se žalibože svakim danom sve većma osjeća, jer mladež ne samo da nenapreduje, već ona nazaduje. Koliko god vladaše prije u školah graničarskih oštri duh vojnički, tako je sada nastalo nekakvo mrtvilo.. — U mjestno školsko vieće dodje načelnik, župnik, učitelj i po dva do tri zubata viećnika, s kojimi više puta uz sav napor ništa opraviti nemožeš. Tu se govori kao u parlamentu, zapisnik se vodi, a stvori-li se težkom mukom kakav zaključak, kotarsko školsko vieće malo se nanj obazire. Ako-li župnik kao mjestni nadzornik prijavi nemarnu djecu občinskomu uredu, načelnik ili bilježnik dozove roditelje i veli: „evo župnik te tuži.“ — Tu ti opet prigode zamraziti se sa župljani, — doista srce boli čovjeka, kad od 130 u školu upisane djece, jedva ju do 70 polazi! Roditelji plate globu jedanput, morda i višeputa, ali to je sve badava, oni su sretni, da im diete u školi neide. — Dogodi-li se još, da je načelnik neuk, te nije ništa drugo već sliepo orudje kakva batinami pretepena i degradirana felbabe, sada morda občinskoga bilježnika, onda si istom možete misliti, koliko se takovi ljudi brinu za prosvjetu, za napredak mladeži, te u obće za blagostanje občina. — Disciplina školska propada nam od dana do dana, mladež sve nepokornija, kukavna nada budućnosti! — A kako je sa polazkom crkve?! — Težkom mukom nagoni se nješto školske djece i to samo nedeljom u crkvu! O crkvenom pjevanju ni traga ni glasa, jer učitelj nije organista, a može biti je i pravoslavni, pak to ništa nanj nespada. A ima još i drugih jada, ali koja nam korist, kad im od nikuda lieka neima! Što dakle preostaje župniku? Ništa drugo, već da sam drži u zaptu barma onu mladež, koja mu svake nedelje dolazi na kršćanski nauk, te da ih uči crkveno pjevanje, ako-li želi, da se kod sv. mise pjevanjem puka uzveliči slava božja. —

U Jablancu koncem ožujka. Ako ikada, to bi baš u ovo doba nevjere i duševnoga prevrata željeti bilo, da se naša stranka, stranka naše sv. vjere prilježno stroji i u redove vrsta, te bez ikakova straha čistim svojim obrazom neponiče; u ovo doba, gdje se moderni reformatori ni malo nestide javno i u skupštinah bezvjerske svoje nazore javnosti predavati, nje braniti i narodu ih narivavati. „Katol. List.“ bio bi liepo polje, na kom bi se mogli u zajednici pokazati, neću reći protivniku (jer ga, hvala Bogu, u nas još nije) ali svietu da nas vidi, kako smo uviek spremni ustati na braniku svoje sv. vjere proti novotarijam i bezvierskim načelom, koja već evo i našu carevinu, a na oči cara gospodara kao sjeverna bujica poplaviti grozi. Ovakove misli zdrmaše mojim bićem na dan sv. Josipa odvjetnika naše sv. crkve, a napose odvjetnika jablanačkoga puka. Maleni prostor župne crkve sv. Josipa bijaše već o drugom putu sav zaporavljen, te je ostali narod za vrieme službe Božje oko crkve stajati morao — bilo je u sve oko tri hiljade duša. I treći put je odzvonilo, a svećenik započeo službu Božju, kad-li bi reć, jato angjela uze sprovadjati misnika vršećega taj otajstveni čin posvetilišta. Nježni glasovi, nejaki pjevači, bjehu učenici g. učitelja Butorca, koji se oko njega držećega gusle i sprovadjajućega pjesme na koru sakupiše. — Koliko se je taj vriedni učitelj trudio, dok je toli nježan sklad polučio, to bi mu samo vještak pravedno suditi mogao. Čitava sv. misa i pojedine strane bijahu pjevanjem praćene; a forte i piano, sbor i solo bijahu tim veće naslade, što niesi mislio, da bi ih djećica jablanačka izvesti mogla. Tajinstveni mir i pristojno držanje pobožnoga puka, angjeoska pjesma i ugodni, te dirajući glas misnika, a krasna, ako i malena crkva — kô da si izabirao svojstva jednom pojmu, što se „uzvi-

Digitized by Google

šeno“ zove. Pa taj se vanjski pojav i najbolje slaže sa otajstvom. što se baš u crkvi i pri žrtveniku vrši u sv. misi. Sretna nam i čestita domovina, dok se ovako glas slave Božje njome razliježe! Javimo „Kat. listu“ da je u nas tako po svih sličnih mjestih, tad nam bujica, što no sa sjevera prieti — ni malo nahuditi neće.

Jablančanin.

Iz župe medju Sutlom, Savom i Krapinom. Čitajući u 13. i 14. broju „Katoličkoga lista“ ocjenu skupštine liberalnih petrinjskih učitelja i navale gčne Marije Jambrišakove, meni dobro poznate, na žensko učiteljište, čudom sam se čudio, kako je ona u Beču na jedanput postala tako nježna. Ona se zgraža radi dviju packa, radi stajanja i klečanja, a ja vrlo dobro znam, da je ona kano učiteljica u Krapini ne samo to isto prakticirala, nego i mnogo dalje išla. Ja ću joj, ako hoće, po imenu navesti one djevojčice, njezine učenice, koje je ona šibom kaznila. Ona je ne samo ravnalom davala packe, nego je djeci štapićem, debljim od mojega palca, pleća mlatila, dapače i po glavi ih tukla, i to ne jedanput nego češće. Ona nije doduše zapovjedila učenicam na podu jesti, ali im je zabranila kući na objed ići. Pod njom nisu učenice samo stajale, nego su i na golih koljenih klečale. Što će na to gčna M. J.? Može biti želi, da joj to dokažem, ja ću joj želju drage volje izpuniti. — Dopustite mi samo još nešto kano dokaz, dokle su već i kod nas doprli pojedini prosvietljeni učitelji. Ovih dana bila je proti jednomu takovu učitelju u Zagorju, u mojoj blizini, mješovita iztraga, od vlade najme i duhovnoga stola, što je u školi javno pred djecom rekao, da je Isus bio fačok, i da su zato svi fačoki pametni; nadalje da je Marija bila bludnica, a Boga da neima. Po nalogu visoke vlade bila su preslušana djeca. Iztražni sudac zaprietio im je kaznami, ako nebudu govorila istinu, a djeca su ipak svjedočila: to su gospon učitelj rekli. *)

Iz Karlovca. Kao što je red sv. Dominika šeststogodišnjicu smrti velikana svoga sv. Tome Akvinskoga prošloga mjeseca po svem svietu svečano proslavio: tako se sprema sada red sv. Franciska Asiškoga, da dostojno proslavi mjeseca Srpnja svoga velikana sv. Bonaventuru, koj je kano kardinal i biskup 14. Srpnja god. 1274. u Lionu umro. Glavar svega reda u Rimu o. Bernardin razposlao je okružnicu po svem svietu. kojom si pozivlje sinove, neka u svakom samostanu trodnevnu (14. Srp.) pobožnu svečanost prirede i obave. U Rimu, gdje je sv. Bonaventura kano glavar svega reda živio, proslavit će se šeststogodišnjica smrti njegove čim sjajnije u samostanu „Ara coeli.“ Živo će se tom svečanom prigodom sjećati i red sv. Franciska i sva crkva katolička zasluga velikih velikoga Bonaventure, doktora serafskoga, toga divnoga vršnjaka i srodnika doktoru angjeoskomu, velikomu Tomi Akvinskomu. Jest, živo će se sjećati i red i crkva svega njegova znanstvenoga i kriepostnoga, toliko blagoslovljenoga i slavnoga rada; ali najpače sjećat će se ganutom dušom svaki slavitelj znamenitoga rada. što no ga je sv. Bonaventura razvio na 14. sveobćem saboru u Lionu, na kojem se je radilo o sjedinjenju grčke crkve s latinskom, a saborovalo 500 biskupa i 70 opata. Dubokom učenošću, jasnoćom i oštrinom dokaza, osobito pako blagim svojim i pomirljivim duhom uvjerio je i predobio sv. Bonaventura Grke tako, te je zbilja došlo do sjedinjenja, i za mise, koju je papa Grgur X. služio, Grci su pjevajući symbolum tri puta ponovili „filioque“. Grci izpovjediše vjeru ovako: „Fideli ac devota confessione fatemur, quod Spiritus Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ab uno principio, non duabus spirationibus sed unica spiratione procedit.“ O da nam je danas sv. Bonaventura, izdahnut će slavitelji! —

*) Zašto štedite ime toga uzornoga učitelja? Ured.

Viestnik.

Zagreb. Preuzviš. g. nadbiskup zagrebački Josip Mihalović odlučio je iz fonda stvorena za podporu kuratnomu svećenstvu i podarcidjakonom kano takovim dati njeku nagradu. Ta je nagrada odmjerena prama veličini kotara i prama drugim težkoćam nadziranja. Najveća je 150 for., a najmanja 100 for. Mi hvalimo Nj. preuzvišenosti na toj doista pravednoj i spasonosnoj odluci. — Još preostaje, da kapelani već dobiju svoju podporu. Oni ju dugo a i težko čekaju!

— Preuzviš. gosp. ban Ivan Mažuranić izvolio je dati družtvu sv. Jeronima kano član utemeljitelj 50 for., a drugih 50 for. istomu družtvu darovati za nagradu pučkih pisaca. — Za isto družtvo dao je 50 for. g. I. conte Buratti.

— Preuzvišeni g. biskup djakovački J. J. Strossmayer upravio je pod 6. Travnja sliedeće pismo na predsjednika družtva sv. Jeronima, kanonika Tomu Gajdeka: Prečastni Gospodine kanoniče, predsjedniče družtva sv. Jeronima. Potaknut svjetom i primjerom dviju častnih svećenika nadbiskupije zagrebačke odlučio sam u buduće bolju i siromašniju djecu pri izpitih učiniti po mogućnosti članovi družtva sv. Jeronima. Odlučio sam osim toga svake godine dok ovde uzbudem, kupiti od slav. družtva za 100 for. družtvenih knjiga, da jih povodom kanoničkoga svoga pohoda djeci dielim. Što sam povodom štovano gapisma, koje sam onomad od slav. družtva primio, učinio, čitat će se ovih dana u našem Glasniku. Šaljem pako za ovu godinu oviem 100 for. i molim Vas, da mi za taj novac družtvenih knjiga pošaljete, da jih pri pohodu ovogodišnjem djeci dieliti uzmognem. U ostalom itd. — Blago družtvu sv. Jeronima, dok ima ovakovih zaštitnika i dobročinaca!

— Na mjesto odsutnoga (iz Zagreba) preuzv. g. nadbiskupa dielio je na bielu nedjelju prvu sv. pričest djeci

Digitized by Google

u crkvi sv. Marije presvietli g. biskup Janko Pavlešić. „Dajte da maleni k meni dodju“ rekao je Gospodin svojim učenikom, pa je sám djecu grlio i blagosivljao — liep uzor svim dušobrižnikom, navlastito u ovo vrieme, gdje se nastoji djecu odbiti od crkve!

— Na ono, što joj biasmo rekli u predjašnjem listu, odgovorila nam je „Agramer Zeitung“ po svojem stilu. Mi joj sjegurno nebismo ništa više odvraćali, da ju nesmatraju vladinim listom. Mislimo bo, da u našoj domovini barem od „vladina“ lista možemo tražiti, da čuvstva katolika nevriedja. Agramerica nam ovaj put kaže, da ona katolike, grke sjedinjene i nesjedinjene, luterane, židove, kalvine smatra ravnopravnimi. Mi joj na to odvraćamo, da nismo do sada u njoj opazili uvrieda za ikoju drugu konfesiju, van za jedinu katoličku; ova dakle nije s onimi Agramerici ravnopravna. Ona kaže dalje, da nedira u kultus nijedne konfesije: mi ju pako pitamo, neznači-li katoličko hodočašće izsmijavati. kad se o njem onako piše, kako je ona pisala o englezkih hodočastnicih, i nespada-li hodočašće nikako na javni katolički kultus? Ona nam izjavlja svoje „najdublje osvjedočenje“, da se u borbi izmedju katoličke hierarkije i države neradi nipošto o Kristovu nauku ljubavi, nego o pitanjih moći (Machtfragen). O čem je sámo uredničtvo osvjedočeno, mi za to nepitamo; da-li je pako Agramerica kano „vladin“ list zvana, isto takovo osvjedočenje iznositi na javu pred domaćim i vanjskim obćinstvom? — to bi nas dakako izvanredno zanimalo. Po „najdubljem osvjedočenju“, koje se javlja u Agramerici, biskupi su njemački i austrijski, i dosljedno svi katolici, koji u pitanju glede odnošaja izmedju crkve i države s njimi drže i jednako čuvstvuju, „rimlije bez domovine“ — tako je naime za spasenje katolika rekla na veliku subotu Agramerica, pošto nas je na veliki petak ukorila, da se za oto spasenje ništa nebrinemo; budući pako da nijedan katolik, koj do svoje vjere sbilja drži i razumije pitanja, o kojih se tu radi, nemože drugčije suditi i držati neg-li biskupi njemački i cislajtanski: to bismo vrlo rado znali, tko bi bio voljan i katolike naše zemlje prozvati rimlijami bez domovine? Našim biskupom i našemu svećenstvu tko bi se usudio odricati domovinu! Valjda ne g. Frič, koj je došljak u našoj domovini! Nego podjimo dalje! Agramerica kaže, da svoje osvjedočenje izražava bez strasti. Tko bez strasti govori, taj se na poštena protivnika nenabacuje pogrdnimi imeni, neimenuje ga „rimlijom bez domovine“; nekaže, da svatko, tko „vidi, čuje, misli i ćuti“ mora biti njegova mnienja, jer vidi, da bi to protivnik mogao tako shvatiti, da mu se. kaže da je sliep, gluh, bez razuma i srca; napokon kad bi već rekao, da je katolička hierarhija kriva „neizmjernomu indifferentismu i pobunjenju duhova“, nebi nipošto dometnuo ko što Agramerica: „duhova naravno samo u onih, koji duha imadu.“ Takovo mi pisanje smatramo uvredljivim za katolike, a za „vladin“ list skroz nepristojnim.. Na koncu veli Agramerica: da je se naša prietnja, da ćemo ju vladi tužiti, „što vriedja čuvstva katolika naše zemlje“, ništa nekasa. Mi nismo rekli, da ćemo ju vladi tužiti, nego smo se tužili pred javnošću; ako pako nju kano „vladin“ list to ništa nedira, što se mi tužimo da čuvstva katolika vriedja. kô što sbilja vriedja, onda moramo reći, da je to svakako vrlo čudnovato.

— Visoka generalkomanda dozvolila je, da se ove godine u vrieme velikih školskih praznika drži druga obćenita učiteljska skupština u Petrinji. Tim povodom pokloni se ovdješnji centralni odbor representantom školske oblasti i kod visoke generalkomande i kod zemaljske vlade hrvatsko-slavonske, nego nismo ništa čitali ni čuli, da bi se bio poklonio i preuzviš. g. zagrebačkomu nadbiskupu, pa onda diecezanskomu nadzorniku, premda je diecezanska oblast zajedno školska oblast za pučke škole. Nebismo pako rekli, da je ono samo slučajno; jer na prvu ovakovu skupštinu u Zagrebu nije niti zvan bio diecezanski nadzornik, stanujući u Zagrebu, dočim je Dittes iz Beča pozvan, niti su mogli dobiti pristupa podarcidjakoni i župnici, koji su htjeli na onoj skupštini učitelja i paedagoga sudjelovati. Mi nemislimo, da takov postupak odgovara sustavu, koj u nas zakonito postoji, te se bojimo, da petrinjska skupština viećajući o pitanjih obuke i uzgoja školske mladeži neće promicati za riešenje takovih pitanja toli nuždan sklad medju svećenstvom i učiteljstvom.

— Velečast. g. doktor Marko Lončarić dosada župnik u Bukovici dobio je župu sladojevačku.

Beč. 10. o. m. počela je u gospodskoj kući reichsratha generalna razprava o zakonskom predlogu, koj govori o vanskih pravnih odnošajih katoličke crkve. U toj su debati govorili kardinali Rauscher, Schwarzenberg, Tarnoczy, biskupi Gasser, Wiery, Stepischnegg za slobodu katoličke crkve. Trebalo je, da biskupi u generalnoj debatti čine sve što mogu, jer su odlučili u specijalnoj debatti nesudjelovati, ako naime onaj zakonski predlog bude primljen. Ova medjutim borba biaše jim bezuspješna, jer je prošli utorak sa 77 proti 43 glasa onaj predlog primljen. Trebat će dakle da se bore na drugom polju, trpeći muke i progone sa strane „pravne“ države.

— Liberalni učitelj Ivan Kleisner oženio se je civilno pred načelnikom Dr. Felderom s liberalnom učiteljicom Elvirom Boninom Blatt. — To je liberalni učitelj učinio sigurno iz štovanja prama crkvi.

Molimo onu p. n. gospodu, kojim je predplata iztekla, da ju izvole čim prije ponoviti. Još više molimo da se na to izvole sjetiti oni, koji nam ni prvi četvrt još neplatiše, premda su obećali.

Ovaj broj ima prilog od pol arka.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Naši jadi.

Tko pomnjivo čita poslanice biskupa raznih zemalja, a osobito one, koje su se u najnovije vrieme objavile svietu, ako je iole u njem kršćanskoga duha, ili je još možda svećenik, ne može se oteti dubokomu uzdahu; on se mora brižno zamisliti u stanje, u kom se nalazimo. Mudre glave, apoštolski muževi ozbiljnije nego ikada progovaraju svojim vjernikom, razlažuć jim pogibelji, koja prieti vjeri a po tom svakomu blagostanju, učeći i opominjući, što valja činiti, česa li se prihvaćati, da se propasti predusretne i pogibelji odoli.

Pričinja se možda komu, da još nije do nas doprlo zlo, koje hara medju stadom onih biskupa, i za to, da se njihove opomene slabo nas tiču. Takovo utvaranje razbija uzvišeno slovo, nedavna čuveno, što ga je prosborio visoki pastir i ujedno dobar poznavalac našega naroda i današnjih okolnostî. Biskup Strossmajer vidi i u nas nepovoljne okolnosti, riše jih sličnim načinom kao i njemački biskupi. On zna, da je neprijatelj vjere zahvatio paklenom svojom rukom i do nas, zato búdi i on svećenike crkve Isusove i pokazuje im oružje za borbu. Mi mu vjerujemo i primamo opomene njegove tim pripravnije, što moramo sami na svoje oči svakim danom motriti žalostne primjere nevjere i izkvarenosti, mržnje na Boga i sve, što Bogu služi. Mi vidimo, kako nam neprijatelji medju dobri narod siju sjeme demoralizacije, kako su nam ga u mnogih krajevih sasma izkvarili, za to nam valja ozbiljno promišljati, kako da se dalnje zlo preprieči; nam valja slušati i slieditи glas mudrih pastira.

Svi biskupi u jedan glas preporučaju svojim vjernikom jedinstvo: „jedinstvo u vjeri, ljubavi i vjernosti napram svetoj crkvi.“ Gdje to jedinstvo obstoji, ondje nije još bojazni za svetu stvar, ali bez njega je propast gotova.

Neprijatelj je složan i silan, komu se može oprieti samo jaka i snažna sila, a ta je moguća samo u zajedničkom radu vjernika. Osobito se to jedinstvo zahtieva medju svećenici, koji imaju ne samo vodje biti u tom svetom boju, nego primjerom i riečju kriepiti i bodriti svu ostalu braću svoju. Koliko je to jedinstvo potrebito uči nas i sv. Pavao, koj pišući Efežanom opominje jih, da čuvaju jedinstvo Duha: „Solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.“ Eph. 4, 2, 3. A u listu na Galaćane uči nas, da to jedinstvo mora i onda uztrajati, kad nas i žrtava stoji: „Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.“ Gal. 6, 2.

Napram tomu mi moramo sa žalošću priznati, da se kod nas potreba toga jedinstva i medjusobne složnosti još nije podpuno razumjela, dapače, da je upravo ondje nije, gdje bi najprije morala biti. Mi moramo priznati, da je mnogomu zlu, koje se je medju naš narod uvuklo, krivo koliko nehajstvo, toliko nesloga medju svećenici, i to medju svećenici u obće, a osobito medju onimi, kojim je povjeren jedan te isti narod: medju župnici i njihovimi pomoćnici. Opažalo se je to sa više strana, ali se je slabo marilo, da se potraži uzrok tomu i prama tomu da se što uradi. Mi ćemo ovdje spomenuti jedan poglavitiji uzrok, a taj je: neuredna sebičnost i iz nje proizlazeća samovolja.

U svećenika traže se mnoge vrline i krieposti, koje se nesmiju samo u njem sakrivati, već se moraju izvana pokazivati. Oni imadu biti svjetiljka evangjeoska (Math. 5), koja se nemeće pod súd, već na sviećnjak, da ju svi vide, t. j. svećenik mora svoje vrline pokazati u radu: on mora biti radin. Neprijatelj je vjere neumoran, zato mora biti radin svećenik, koj se mora proti njemu borili. Taj rád nesmije zaudarati po sebičnosti, gdje bi se samo gledalo na svoju korist i onako radilo, kako bi to nam prudilo, negledeći na druge; jer je takav postupak u svakoga mrzak, ali u svećenika najmrži. A kako je u tom gdjegdje kod nas?

U ovaj odlučan čas može se još naći kod nas svećenikâ, koji dobivši kao župnici pomoćnike, misle, da su se tim riešili posla i da nisu dužni raditi, već svu svoju skrb obratiti na druge više svjetovne svrhe. I to je prvi razlog nesporazumku medju timi imajućimi za spas istoga stada raditi svećenici. Tim se već trga sveza ljubavi medju njimi. Tim se zaboravljaju svećeničke dužnosti i nepravedno na tudja ledja svaljuju; niti takovi župnici nezavriedjuju imena: operarii, te neimaju izčekivati nagradu. I apostoli su si uzimali pomoćnike, ali ne da sami planduju, a ovi u mjesto njih rade, nego da jim ovi pripomažu. Oni su si radom sticali ugled kod pomoćnika i puka i samo neumornost jednih i drugih predobila je sviet. To su isto zahtievali od svojih učenika naprama njihovim pomoćnikom. Timoteja učenika svoga zaklinje apostol Pavao, da vjerno vrši evangjeosku službu i samo radina označuje časti i dostojanstva vriedna: „Qui bene praesunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina.“ Isti narod zahtieva, da čuje koju liepu nauku iz ustiju svoga pastira; da ga vidi, gdje posjećuje bolestnika ili prati ostanke umrle ovčice do hladna groba. Samo će takova župnika puk štovati i ljubiti, dočim će prestati mariti za onoga, koj za njega nemari.

Imade žalibože i takovih župnika, koji sebi odiele neki duhovni posao, a drugo ostave pomoćniku, ali ne iz revnosti, nego iz koristoljublja. Nije nam drago to spominjati, nego što koristi zašutiti, što se i onako zna, i nekoriti, što je ukora vriedno.

U nekih mjestih dieli puk dragovoljno kod pojedinih funkcija nagradu onomu, koj ju vrši, kao n. pr. kod kršćenja. Tim bi rado priskočio u pomoć svojim oskudievajućim svećenikom. Ali neki župnici pridrže takove funkcije izključivo za sebe, samo za to da sirota pomoćnik ne

Digitized by Google

dodje do krajcare. Kako je gorko stanje nekih naših kapelana, koji su tek slabo plaćeni, te jim je može biti najveća podpora dobrovoljni ovakav darak, to je postupanje ovakovih župnika nepravedno i posvema ukorno, i to nije pastirovanje nego najamničtvo. Priznajemo, da mnogi župnici nestoje baš sjajno, ali tako postupati s onimi, koji jim pomažu nositi težki teret, ili možda još sami sve ostale duhovne poslove u župi vrše, nedolikuje svećeniku i nemože voditi nego do razdora i što češćega mienjanja pomoćnika. Neka k tomu nadodje još i druga neugodna okolnost, da župnik otima pomoćniku misna stipendia, onda možemo lahko razumjeti jade, koje podnosi gdjekoj mladi svećenik.

I više bi mogli nabrojiti razloga toj neslozi; mogli bi spomenuti i one, gdje neki vole drugim nego svomu pomoćniku; gdje drugi, i takovi, koji nebi smjeli proći svećeničkoga praga, obilno uživaju za svećeničkim stolom, dočim se onaj, koj na to pravo ima, mora i čim god zadovoljiti. Ali radje ćemo svrnuti okom na posljedice, koje se iz takova razdora medja svećenici radjaju. Prva je nesklad u duhovnih poslovih. I u dobra i marljiva svećenika gine u takovih okolnostih revnost, te posao, koj vrši, nevrši onom točnosti i onom ljubavi, kakova se zahtieva i kojom bi inače vršio. Je li dosta jak te se znade nadvladati i sliediti na putu strpljivosti Isusa Krista, dobro je; ali k čemu njegovu jakost na kušnju stavljati, i to još od svećenika! Nevrši li se sveti posao onako, kako zahtieva svetost njegova, nemože imati uspjeha; nema koristi, već mora roditi štetom za mnoge duše. Mi bi smjeli reći, da je mnogi revni i marljivi svećenik nuz ovakovo postupanje klonuo duhom, te tako iz uzpješna radnika postao nepotreban sluga. Nadalje, tim se upravo načinom najviše škodi ugledu svećeničkomu. Vidi li puk da se nemogu složiti oni, koji imaju ljubav i slogu naviještati, prestati će mariti za njihov nauk, za crkvu i za njih. A puk to jako dobro uvidja i sam žigoše takovu nepravdu u svećenika. Ovako uništuju sami svećenici ono, što bi imali svom brigom njegovati; pripravljaju si neprijatelja, gube ugled, a kad svećenik izgubi u svom stadu ugled, bolje bi bilo, da ga nije ondje gdje je.

Ako je nesklad medju svećenici bio štetan u svako vrieme, tim je štetniji sada, gdje se i dobro u svećenika zlo tumači i gleda se svim mogućim načinom uništiti jim ugled pred narodom. Za to bi trebalo, da se i mi, već jednom iz staroga dremeža maknemo, i kao što o pravdi i pravici govorimo, sami ju vršiti nastojimo. Nitko nije ovlašten, da prekrštenih ruku stoji i motri gdje drugi radi, jer Gospodin treba u vinogradu svom radnika, i u svom stadu brižnih i marnih pastira, od kojih će takodjer račun tražiti za svaku svoju ovcu, njihovom krivnjom zavedenu i za svaki časak, koj bi se mogao u ovo burno vrieme za spas mnogih upotriebiti. Neznamo, što može još nadoći, zla ima i sada odviše, zato se zahtieva priprema na odpor ne pohlepom za imetkom, jer je to vražje orudje, nego sdušnom pravednošću naprama svakomu izkazanom.

—ć.
kapelan.

Uzdamo se, da će naši štovani štioci razumjeti, da mi iznoseći u javnost ovu jadikovku, nenamjeravamo izazivati sličnih tužba, nit smo nakani davati im mjesta u našem listu. Ko što ima kapelana, koji se mogu pravedno potužiti na svoje župnike, tako ima i župnika, kojim su njihovi kapelani morda veća neprilika nego li pomoć. Zamjenito javno stuževanje prouzročilo bi ne ono jedinstvo u duhu, koje želi pisac članka, nego veću razdraženost. Nam nemože biti takova namjera. Nego mi priobćiv ono željasmo braći našoj, župnikom i kapelanom reći jednu bratsku rieč. Materijalno stanje kapelansko doista je u obće dosta kukavno, no i župničko nije sjajno, nego gdješto i gorje od kapelanskoga; pa baš glede materijalnoga stanja obstoji izmedju župnika i kapelana takav odnošaj, da može najlaglje nastati supor. Taj se odnošaj ovaj par nemože riešiti. Tomu bi se htjelo prije svega dosta vjere u puku, i prijaznosti države naprama službenikom vjere, za tim u narodu većega blagostanja. Tu treba dakle najprije da spremno i rado pomažete jedan drugomu teret nositi onako, kako veli apostol Pavao i po njem pisac članka: alter alterius onera portate! Za tim, braćo, naučajte s v i, i s p o ž r t v o v a n j e m, naš puk ljubiti Gospodina našega Isusa Krsta, pa Vam, njegovim vjernim slugam, neće ničesa uzmanjkati. Da Vam pako rieč bude uspješna, sjetite se što veli apostol Pavao 1. Korint. 13.: Makar budem govorio jezikom angjeoskim, a nebudem imao ljubavi, postah kano zvučeće mjedo. Ljubav je veledušna, nije zavidna, nenadima se, netraži svoje. — Vaša medjusobna ljubav mora biti uzor božjemu stadu i biljeg da ste pravi učenici Isusovi, kako no reče sám Gospodin: Po tom će poznati sviet, da ste moji učenici, ako se budete medju sobom ljubili. Težke su okolnosti, neprijatelja mnogo, koji prežaju na našu propast, k tomu veli negdje apostol: ako se budete medju sobom grizli, gledajte nećete li se izjesti! A sada oprostite blagohotno — uredničtvu.

Pisanica gospodični Mariji Jambrišakovoj.

Na Vaš juriš, koj ste radi tobožnjega nečovječtva potvorami i klevetami digla na zavod milosrdnica, k onomu, što Vam je dr. J. R. napisao, ja iz ladanja dodajem istinu, koju ću, ako uztreba, dokazati vrlo lahko — jasna je tako, da za potvrdu neće trebati prisege — a ob učitelju, koj, kao i Vi, s „Napredkom“ revno drži.

Učenik opetovnjak, koj učionu polazi samo po subotah, ukrao je osam prostih biča. Za kradju se je doznalo, i on je dobio prvu subotu d v a n a j s t šiba — po golom. Učitelj mu naloži, da biče sljedeću subotu donese u školu, a kad to nije učinio, dao mu je li za to š e s t šiba — po golom. Treću subotu donese četiri stara biča, i dobi

Digitized by Google

opet pred svimi učenici dvanajst — po golom. U tri uzastopce sljedeće subote jedno diete, suho kao trta, odnese trideset šikaca!!! Kroz ovo njekoliko mjeseci, što ovdje službujem, govorio sam kao delegatus catecheta istomu učitelju mnogo puti, neka nešiba toliko, navodeći mu razloge: 1. jer se prekomjernim šibanjem ništa dobra nepostiže; 2. jer se njim i kažnjeniku i gledaocem čuvstvo vriedja i kvari; 3. jer bez suglasja ravnateljeva nesmije šibje davati; 4. jer se radi njega roditelji mogu podići, a učitelj štetovati. Ipak je samo u prvom poljeću većina djecé po više puti šibe dobila.*) Da isti učitelj šiba i žensku djecu, sudim po tom, što mi se, kada sam ga odgovarao, nije ustručavao reći, da je i svojoj bojažljivoj kćerki, djevojčici vrlo slabih živaca, šibje dao odkrojiti pred učenici. To se dogadja u školah Napredkovićâ, za koje bi čovjek, koliko proti tjelesnoj kazni črčkaju, o protivnom neosvjedočen, mislio, da su oni najblaži angjelci!

Sgražate li se, gospodično, koja ćete juriš na milosrdnički zavod nastaviti, dokle ga nesrušite? Ala ste naivna, gdje si, slaba ženska, toliko snage umišljate!

Da su učitelji nadzornici i ravnatelji učiona, a koj katolički svećenik ovakov nečovjek, izvan što bi o njem piskarale sve slobodno zidarske, židovske i protestantske novine, kako se na katoličtvo napada, još bi mu se u najpunijoj mjeri odmastilo. Nu mi nečinimo tako — iz bližnjičke ljubavi, koja umije strpljivo opraštati, spasonosne savjete davate, i rane melemom vidati. Mi potanko znamo, tko je isti učitelj u službi tako za vjerozakon, kao za ostale predmete, u što li se mieša, što je zakonom zabranjeno jednako i učitelju i svećeniku; ali da se samo maknemo, gospodična M. J. zajurišala bi, može biti, prva vikom: „To je popovska mržnja i proganjanje učiteljskoga stališa!“ Proti bivšemu malogoričkomu učitelju, kojega su tužili ne svećenici, nego seljaci radi svoje upravo osakaćene djece, bivši podarcidjakon, da se na svećenstvo negrakne, nije hotio voditi iztragu, videći bjelodano, kakov joj je neugodan posljedak imao biti. Za to ju je vodila kotarska oblast, a odsuda izrekla najviša u zemlji svjetovna vlast. Pored toga su Napredkovići, kad je odsuda izrečena, u „Napredku“ trubili, da su ga svećenici uništili. Mi činimo dobro i svojim protivnikom. Ja, premda gdjekoji kapelani imadu plaće manje nego li i proste služkinje, došavši s načelnikom i bilježnikom slučajno u razgovor, kako je učitelju, o kojem je ovdje govor, molba za povišenje plaće odbijena, na temelju valjane razložbe navéo sam ih, da su predlog za povisitbu u vieću opetovali — koga ljudstvo treba, neka ga po vriednosti i zaslugah plati. Predlog je zabačen opetovano s trostrukoga razloga: 1. jer dotičnik s djecom nepostupa, kako bi morao; 2. jer u pivnici ima svake godine do tri sto vedara dobra vinca; 3. jer si zaslužuje i još jednim načinom. — Da ga još štiti i moj župnik, nespominjuć drugih, evo primjera. Neki seljak navali u školskom lokalu na njega načinom, koj neodgovara nepovredivosti škole i časti učiteljskoga stališa. Priobćivši mi to učitelj, naputio sam ga, te je preko župnika, koj se je onda zauzeo, dao tužbu na kotarsku oblast, i seljak je odsudjen na zatvor i namirenje sudbenih troškova. Od pučánstva, koje već i onako djece nešalje rado u školu, tužbe stižu česte, mnoge pravedne, na ovoga učitelja. Nu jer ga župnik pred tužitelji miroljubivo zakriljuje, ter mu samo kad i kad po malo, i to potajno daje razumjeti, za to su počeli odilaziti k podarcidjakonu. Ali eto: niti kod njega neopravljaju ništa*) Za to su se počeli truditi do kotarskoga suda, i učitelj, gospodično, dobio je već jednoč po nosu.

Jedan kapelan.

*) „Napredak“ je u svojem najnovijem (10.) broju, misleći očevidno nas, opomenuo nas, da bismo imali izpred sebe i svoje kuće mesti, nebi li on našao u tih faktih, što bi mogao pomitati?

Zasužnjenje nadbiskupa kolonjskoga Melchersa.

Prvi Metropolita Pruske Melchers sjedi već u zatvoru. Jasno je bilo, da će velika Pruska nad njim pokazati što prije svoju silu. Zato su tečajem mjeseca Ožujka odasvuda dolazile mnogobrojne deputacije vjernih katolika, da si od svoga pastira izprose blagoslov. Na 22. Ožujka još učiniše mu Kolonjani veliko slavlje. Kad je na rečeni dan, kano na dan narodjenja cara Vilima pontifikalnu misu odslužio u prvostolnom velebnom hramu, dočeka ga pred hramom silna svjetina sa bezkonačnim „Živio“ tako da su kola mučno napred mogla. Ali poslie podne, kad se je pročulo, da će sàm nadbiskup u 4 sata u prvostolnom hramu prodikati, mogao si se nagledati čuda. Sviet nagrnuo tako kako nikada, da je ogromni hram u svih prostorijah bio prenapunjen. Bilo je unutri sjegurno 10.000 ljudi. U crkvenih klupah nitko nije mogao sjediti, gospoda su morala visoko nad glavami držati svoje cilindre. Ali i pred crkvom skupila se druga svjetina, tako da kola, koja su dolazila po nadbiskupa, nikako nemogahu napried. Kad je pako poslie prodike nadbiskup došao pred vrata obkoljen pukom, koj je za njim iz hrama grnuo, zaori gromovito „Živio“ kako nikada, premda je Köln vidio već mnogo svakojakoga slavlja. Nadbiskup morade pješke kući, i s njim sav onaj silni puk pjevajući krasne crkvene pjesme; niti nehtjede prije razići se, dok nedobi od nadbiskupa s balkona blagoslov, za koj mu opet zahvali sa „Živio.“

Takova pastira takovu stadu ote napokon sila. Na veliki utorak u 6½ sati u jutro, došavši policajni predsjednik Devens najavi nadbiskupu, da ga mora odmah voditi u zatvor. Nadbiskup odvrati, da će se on pokoriti

*) Nam se ipak nečini pravedno, na očitu štetu puka zakriljivati nevaljana učitelja, koga se nikakova opomena neprima. Ured.

Digitized by Google

samo sili, tim više, što mu nebje njegov zatvor prije najavljen, i za to, da moli odgodu za najmanje 24 sata, da si uzmogne svoje stvari staviti u red. Policajni predsjednik ode, i vrati se u 8 sati s jednim policistom i s izjavom, da se nadbiskupovu zahtjevu nemože zadovoljiti, van ako obeća, da će sam drage volje doći u zatvor, onda mu se dozvoljava odgoda na 14 dana. Nadbiskup odbi takovu ponudu, našto mu reče policajni predsjednik, neka se spremi za četvrt sata. U to dodje metropolitski kaptol, više drugih svećenika i velik broj gradjana, i pred palačom, premda je taj dogadjaj pao iznenada, skupi se dosta puka. Poslie 20 minuta opomenu policajni predsjednik, da se ide. Nadbiskup stade se s prisutnimi opraštati, ali se nemače, dok ga nije, i to dosta kruto, policista Klose pograbio za ruku. No to padoše na koljena kaptol i svi prisutni, da primu blagoslov od svoga nadbiskupa, i stadoše mu cielivati ruku. Kako je nadbiskup izjavio, da će se pokoriti samo sili, bijaše više odvučen nego li je sam išao na ulicu. Odanle htjede da ide u tamnicu pješke, no toga nedozvoli policajni predsjednik, već ga spremi u svoju kočiju, pa s njim hajd naglo u kaznionu. Za njimi podje puk pjevajući crkvenu pjesmu: „Wir sind im wahren Christenthum“ (mi smo pravi kršćani). U kaznioni dočeka ga ravnatelj i spremi u opredieljene zanj dvie sobe. Kako je nadbiskup iznenada morao, na ovaj put, zaboravi u naglosti svoj breviar. Njegovu tajniku bješe dozvoljeno doniet mu ga, a nadbiskup opazivši svoga tajnika na ovom mjestu proli suze. Nadbiskup je pod ključem, te nitko ne može k njemu van uz dozvolu te prisutnost nadzornikovu, koj vrata otvori i ostane u sobi dok posjet traje. Dozvoljeno mu je misu čitati, kod koje mu assistuju svećenici, zatvoreni sa slična uzroka kako i on. Neima pako svoje vlastite hrane ni svoga vlastitoga kreveta, dok nedobije za to dozvolu iz Berlina.

Tako se danas godi katotičkim biskupom. Za to što naučaju, da valja ne samo cesaru dati što je cesarevo nego i Bogu što je božje, mjesto im je u kaznioni medju tati i drugimi neprijatelji ljudskoga družtva. I sviet se tomu veseli, dočim se pravi katolici žaloste, sasvim onako kako je rekao Gospodin: Sviet će se veseliti, a vi ćete se žalostiti — ali je i dodao: nego će vam se žalost obratiti na radost. Nadbiskup kolonjski reče kad ga je popao policista: Deo gratias. Finis noster victoria ecclesiae. To se uzda svaki pravi katolik.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelji: Preuzv. g. Ivan Mažuranić ban trojedne kraljevine. Poglavarstvo občine oborovačke. Darom preuzv. g. Josipa Juraja Strossmajera biskupa djakovačkog kano članovi III. reda: Šumanović Ružica, Mitrović K., Štrossmajer K., Pilar Liza, učiteljske pripravnice na ženskom učilištu u Djakovu. Štrossmajer Andr., učiteljski pripravnik I. tečaja u Djakovu. Darom g. Edm., Kovačića veletržca u Osieku kano članovi II. reda: Učiona u Gorjanih i učiona u Punitovcih i to tim, da se svake godine dobivene od družtva sv. Jeronimskoga knjige pri izpitu najboljim ali najsiromašnijim učenikom daruju. Kano članovi III. reda: Birtić Petar, Petrošević Mato, Stazić Andrija, na pučkoj učioni u Gorjanih, Sitni Ivan Dizlić Simo, na pučk. učioni u Punitovcih; Biškić Ilija, Kopjar Pavo, na pučk. učioni u Vuki. Darom g. Paje Kolarića umirovljenoga viećnika u Osieku: Pučka učiona u Semeljcih kano član III. reda, a darom vel. g. Škendera Mandta vjeroučitelja na gimnaziji u Osieku: učione u Selcih, u Satnici i Viškovcih kano članovi III. reda i to sve četiri tako da se knjige dobivene najboljim učenikom pri izpitu daruju. Nadalje poslaše godišnjih članova: Biskupski ord. Porečki 120 g. čl., Turak Ante, župnik u Portulah 9 g. čl.; Barabaš Gustav, župnik u Moravču 10 g. čl.; Stručić Karlo, župnik u Komletincih 3 g. čl.; Krajačić F., žup. u Kraljevcu 3 g. čl. Zatim pristupiše kano članovi I. reda: preč. g. Babić M., kan. pomaknuv se iz II. reda; preč. g. Belobrk Matija, kanonik zagr. pomaknuv se iz III. reda; Kosiček Ubald. kapelan u Zagrebu pomaknuv se iz II. u I. red. — Kano članovi II. reda: Janošić Janko, vel. sudac u Djakovu; Jakovina Ivan, kapelan u Krapini pomaknuv se iz III. reda. Kano članovi III. reda: O. Ivan Benutić, franjevac u Sinju; Perković J. seljak u Gjurgjevcu. Perković Martin kapelan u Kašini. Dominić Ladislav, vlastelin i bilježnik na Selih kod sv. Kate. Klarić Josip, živinski liečnik u Zagrebu. Starec Ant. kapelan kod sv. Nedelje. Torbar Josip, ravnatelj velike realke u Zagrebu. Dr. Matković Petar, profesor velike realke u Zagrebu. Dr. Lorković Blaž, profesor na prav. akad. u Zagrebu. Hajdenak Andrija i Kuten Juraj učitelji glavne učione u Zagrebu. Stoos Nikola, kapelan u Bukovcu. Kovaček Gjuro, iz Bukovca. Kedjemet Bara iz Bukovca. Učiona u sv. Petru. Učiona u Malom Bukovcu. Josip Puhar iz Bukovca. Učiteljska knjižnica u Belovaru. Klekar Luka gospodar u Nedelišću. Učiona u Gradištu u Slavoniji. Valjak Andrija, Levačić Mato, žitelji u Rakovcu kraj Vrbovca. Mladenović Gjuro, župnik u Svinjaru. Andrašević Pero odpravnik u Komletincih. Gjurgjević Stevo učenik u Komletincih. Jerand Ivan, učitelj u Krapinskih Toplicah. Cigelenečki Alex učenik pučke škole u Krap. Toplicah. Irgolić Antun, Šah Ivan, Vrbanec Mijo, Vuksanović Ferdo, učitelji na uzornoj učioni u Zagrebu. Dr. Gjurić Jovan, odvjetnik u Mitrovici. Pajalić N. kanonik u Poreču u Istri. Gut J., župnik u Karnici u Istri. Orlandini Vicko, duh. pomoćnik u Karnici. Zenzerović Paskvalin, posjednik u Karnici. Deprato Ivan, posjednik u Marčanih. Maroti Franj, upravitelj župe u Kršanu. Baštjanić Andrija, posjednik u Labinjšćini. Škopac Mate, (Salakovac) posjednik na Labinjšćini. Kos Zamaria, posjednik na Labinjšćini. o. Peštalić Fabijan, svećenik franjevac u Brodu na Savi. Padarčić Alexa, župnik u Noršić selu. Budor Ivan pripravnik III. tečaja na c. k. pedagogiju u Petrinji. Aljinović Luka, bogoslov III. godine u Zadru. Ričar Mirko, posjednik u Jaski. o. Andjeo Čurić, ravnatelj samostana u Livnu u Bosni. o. Mihaljević Ivan, župnik u Kupresu u Bosni. Kajić Anto, Tadiić Nina, Gjogić Pero, Franjić Ivo, trgovci u Livnu u Bosni. o. Elegović Antun, prof. mudroljublja u Livnu u Bosni. o. Tomić Andrija, učitelj nar. učione u Livnu. Arbić Eva u Mitrovici. Boelein J. blagajnik kod štedionice, Donegani Vatroslav, umjetnik, Senković Martin, aktuar vlastelinski, Jaić Gustav, blag. svi u Djakovu. Draganić Danilo, mjernik u Osieku. Sudarović Josip, učenik V. gimnazije u Osieku. Pučka škola u Kuzmincu. Šoštarić Ivo iz Dubrovčaka. Veselo družtvo u Nartu darovalo 3 for. Veselo družtvo u Gundincih 5 for. 10 novč.

Upisivanje **godišnjih** članova za god. 1874. produljeno je do konca **Svibnja.**

Digitized by Google

Broj 17.] U Četvrtak, 23. Travnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Bog čuva svoju crkvu.

Od dr. *Stjep. Ilijaševića.*

Zasja na visi hram, od umrlijeh nigda negradjen,
Zvjezdami vas osut, odkada vjekuje sviet.
Iz njega kralj kralja u postojbinu jada i tuge
Pogled pun milja spusti na Solimu grad.
Kad tuj sbor mali na briegu, Kalvarija zvanu,
Suze taruć motri Krstovo prestolje križ.
A kraj sve tuge svijajući koljena kruta
Panuo starče pred njim smierno će dizati rieč:
Tko će ti, o častni moj križu, proniknuti tajnu,
Jošte ni jedna do sad nije ga rodila mat'!
Na tebi glavu onu, što bje vrh angjelskijeh četa,
Biesan uz rug množtva, nemilo izrani trn.
Na tebi oči one, što od zviezda ljepše sjevahu,
Gorcijeh sred suza, s nebuha utrnu bol.
Na tebi srce ono, što za braću vruće kucaše,
Jadita koplja skroz mlakonja probode šilj.
Na tebi usta ona, što dušmane ljubit učahu,
Strašnijeh za kina, silnica zatvori smrt.
A ti svom moćju satarisav samrti carstvo,
Radostno duši svakoj otvori vječnosti hram.
Al dà, u kalu krokčuć iz daleka grma Sotona
Mrzko na sbor hilja, crn si izkesila zub.
Sad se sguri, sad čučne, a sad se osovljuje, strepeć
Brzo maša se za lúk, brže odapinje striel.
Zgrozne se kralj kralja i u svojijeh slavi dvorova,
Draga mi sbora, rekne, što je sagriešio on?!
Neka je nek; — ma sve nanj hrupile pakla strahoće,
On mi je mio i drag, tko će mu doći na kraj?
On će se i kopnom i morem širiti širom,
Tako mi imena mog, moja mu desna je štit.
Oj sretne družbe pod sjenkom takva okrilja,
Žive i jest žića podpuno svjestna si viek.
Sedmero njoj vrela izpod križa na okrepu brizga,
A zlatni na nju, s visi mu smije se plod.
Brže l' ga harna bere, — on njojzi bolje se množa;
Duže-li pak kuša, — gine sve većma za njim. —
Preni se sviete, ustaj, na Krstovu ajde na gostbu,
Duh ti zanieti će sjaj, s mira će srce ti cvast.

---

7. Ožujak 1874. godine.

Iv. Krst. K.

Planuo je boj svestrani. Udara se žestoko i oporno. Skoro bismo rekli, nije se od vremena progonstva kršćanskih udaralo tako. Boj se bije proti kršćanstvu i svakoj pozitivnoj vjeri, a juriš udara najpače na sv. katoličku crkvu kao najvjerniju čuvaricu kršćanske ideje. — Štampu zaokupila su tajna družtva, a time zaokupila i literaturu. Knjigom siplju žuč i otrov u sve slojeve; pa se lakomo i za njom grabi. Katolička štampa tek se mrvicami hrani. — Ruje se kamen po kamen izpod temelja, na kojem počivaju kršćanske države. Visoka politika, ako nepripomaže, gleda mirno. Nijedne zemlje vladar nediže rieč, da braneć pravo Svevišnjega i svoje vlastito štiti. — Čini se kano da katoliku od nikuda pomoći, od nikuda utjehe, od nikuda savjeta neima. Al gle! u tom žaru na 7. Ožujka o. g. poleti sa Vatikana i opet pismo. Piše ga ruka namjestnika Isusova, sv. otac, sinovom i braći svojoj apostolskoj, episkopatu austrijskomu. Povodom mu zasnovani i u carev. vieću jurve prihvaćeni crkveno-politički zakoni. Episkopat dočeka pismo svetim i bratinskim počitanjem.

Liberalna štampa nije dakako mûkom mimoišla akt 7. Ožujka. Oglasila se i oborila silom i porugom na rieč vatikanskoga sužnja. Predbacuje mu nezahvalnost prama vladajućoj kući i narodom austrijskim; zove ga glasonošom rata; krsti neprijateljem svjetla i slobode, ko što je toj gospodi svaki mračnjak i dušmanin slobode, koj god s njimi u slobodno zidarski rog nepuše. Uz ovu čuje se i ona najobičnija: „Gledajte! eto vam posljedice dogme o nepogrešiv-

Digitized by Google

vosti papinoj, već po drugi put proklinje konfesionalne zakone!!“

Sve to biva, da se zastraše ovce i razmetnu pastiri. Badava. Glas otca slušaju čuvari stada Gospodova. Posvuda rade složno. Gdje god stadu prieti pogibelj, tu su na okupu. Tako i valja, jerbo najamnik bježi u čas pogibelji za ovce svoje. Ali i ovce shvaćaju važnost položaja. Dokazom je dan 12. Ožujka i dan svetca Josipa. Na 12. sastaje se episkopat, a na Josipovo slavi slavlje sred Beča sjajna katolička skupština. Nu vratimo se na pismo sv. otca i recimo koju o njem sa pravnoga gledišta. Prvo, papa neosudjuje tih zakona kano akt zakonitoga auktoriteta nego osudjuje i zabacuje na njih samo ono, što jim se je protivna crkvi Isusovoj priliepilo. Drugo, neizriče papa na 7. Ožujka članak vjere ex cathedra t. j. što bi imao vjerovati cieli sviet. Ono je puki čin sudački; a sudački čin vršio je papa kao glava crkve od svoga postanka, pa ga je vršio na 7. Ožujka 1874. i Pio IX.

Gdje je napadaj, tu je i uztuk. Ako se crkva kat napadne po cieloj Evropi, zašto da nebi papa po cieloj Evropi vršio svoje dužnosti? — Kad se je radilo o svjetovnoj vlasti pape, i austrijska tadanja vlada bijaše medju vlastmi, koje su iz usluge prama Napoleonu kroz prste gledale Laguerronierovu tvrdnju: „Papa će tim veću i širju imati moć duhovnu, čim se više otrese vlasti svjetovne.“ Ako tako, što se sgražaš, ako papa najnovije misli, da ono. što je do sad po svojoj dužnosti i zvanju po svuda radio, mora evo i za austrijsku katoličku većinu uraditi, a to zato, da se nebi možda mislilo, da na svoju dužnost zaboravlja, da prama državi i domu austrijskomu manje brige i ljubavi pokazuje no drugim. Pušćale su vlasti, neka se papi oduzme vlast svjetovna, uvjeravale ga, da će mu vlast duhovna po tom slobodnijom i većom postati. Zar ćeš se sad osupnuti, ako papa, pokle je sve kolike moći svjetovne lišen, sbilja vlast duhovnu većom i širjom smatra, i tomu načelu i obećanju dosljedno na korist pretežnijega broja katolika u Austriji i na korist vjere, koju slavna kuća Habsburgovaca kano svetu baštinu svojih visokih djedova čuva i izpovieda — ako velim, papa sada tu vlast po dužnosti svojoj proti zloguku liberalizmu u istinu upravlja? Nevidim tu nezahvalnosti oli nepravde.

Ekskomunikacija! prokletstvo!! Umirite se gospodo. Glava crkve neizobćuje nikoga, koj se nije sam izobćio, odmetnuo se od crkve, odmetnuo od nauka i dužnosti sv. vjere svoje t. j. koj se od zajednice crkvene sam odielio vjerom i dužnostmi, te ju uza to huli i napada riečmi, djelom i primjerom. Po takovu ono što je pravo, nepretvara papa svojim sudom u zlo. Ta sve što god je zla na svietu niklo, znademo, sročilo se odmah proti crkvi Isusovoj i na nju jurišem udarilo. Papa dakle imade najmanje razloga množiti zlo. Zla je žalibože i onako previše medju narodi, pa bilo ga koliko je pieska u moru i lista u gori, što je nepravo, krstiti će se neprávom, što je pràvo, ostati će prâvom. Što nije nikada bilo pràvo, nemože niti papa učiniti prâvom. Što je nepravo, namjestnik Isusov mora osuditi osobito tada, kada povredjuje područje, što ga je on dužan po svojoj dužnosti i zvanju braniti, jer mu tako propisao red Svevišnjega. Tâ dužnost njegova proteže se na čitavo lice zemlje, dakle: i na Prusiju i na Švicarsku, i na Austro-Ugarsku itd. itd. Nepravo je pako sve, što god postaje protupravnim načinom, ili protuslovi višemu pravu i dužnostim.

Katolika veže već zakon naravski, da brani prava i interese družtva, u koje spada t. j crkve, i ta prava i interese prema potrebi i svrsi družtva promiče. Katolika veže tomu družtvu i svečani ugovor sv. krsta. Kako dakle možeš očekivati, da će pravi katolik proti tomu družtvu t. j. sv. kat. crkvi zaključivati i glasovati! Država još neima paragrafa, kojim bi ga mogla dispenzirati od religioznih dužnosti savjesti, neima paragrafa, kojim bi ga mogla kompetentnim proglasiti, da ustaje protiva pravu naravskomu i krstnomu svojemu ugovoru. Ako pako akatolici i nevjernici medju glasujućimi proti katolikom glasuju, u njihovu se vjeru i slobodu sviesti samovoljno pačaju, zar neznači to tlačiti i gaziti temeljne zakone svakoga slobodnoga ustava? Gdje je tudier ma iskra pravoga liberalizma? Gdje je u takovu postupku ma trun ravnopravnosti glede slobode vjeroizpoviedanja svih konfesija, a i slobode onih, koji hoće, da su bez vjere? Osim ako ravnopravnost i sloboda konfesije u tlačenju katolicizma sastoji. — Glasovatelj (votant), neprijatelj od naravi ili protivnik vjere i saviesti sa konfesionalnoga gledišta, komu dakle, da svoj sud izreče, manjka potrebito znanje i nepristranost, ti bitni uvjeti kod svakoga odlučnoga čina, takav votant nije ništa ino, van inkompetentan. Dodaš-li k tomu, da tako izvojšteni zakoni starije i više zakone zabacuju, posvećene interese i obveznosti uništuju, te se protive uvjetom reda državnoga, u koje. ime bjehu prvašnji zakoni stvoreni i ugovoreni, nije-li to

Digitized by Google

očita nepravda? Pak da proti tomu glas svoj nediže glavar crkve!?

Papa proglasuje ništetnim samo ono, što se protivi absolutnomu Souverenu svega sionoga svieta, gospodaru čitavoga čovječanstva — što se protivi, i što je nepravda za red Bogom propisani i državi i crkvi. Nenaviešta otac Pio time rat, niti ga neprenaša na područje države, već ga po svojoj dužnosti od crkvenoga područja jedino odbija onamo, gdje mu je zametak i odakle je proti crkvi planuo. — Crkve je prva, briniti se za vječnost, a na vremenite stvari obazrieti se na toliko, u koliko su sa vječnimi u savezu. S toga je njoj sve jedno, bila forma države monarkička, republikanska, ili kakova mu drago; za to si glave netare. Ni na kraj joj pameti nije, baviti se sa nutarnjimi političkimi odnošaji i zakoni državâ, van u koliko dolaze u protuslovje i sukob sa vječnim spasom podanika. Crkva dapače učvršćuje spone izmedju podanika i vlasti, ona diže svjetovni ugled oblasti. Badava državam brojna i silna vojska, ako neima pravoga auktoriteta. Ovim jedino dobavljaju si knezovi i oblasti pokornost i štovanje, te dvie znamenite poluge jedinstva, reda i snage. Nu tko učvršćuje prije svega auktoritet knezova i kraljeva, po tom i države? Tko jim pribavlja pokornost i ljubav? Ona, u čijih je očiju vladar namjestnik božji — ona, koja tu nauku kroz sve vjekove podanikom u srce zasadjuje, — ona, koja zakonu pravu sankciju daje, — ona, koja od svoga postanka neprestaje sa sv. Pavlom (Rim. 13, 1.) opominjati: „svaki se pokoravaj višoj vlasti; jer neima vlasti, van od Boga, pa koja obstoji, od Boga je postavljena," — ona, koja kroz usta progonjenoga episkopata pruskoga stadu svomu sbori i zapovieda: „Nikakva nepravda nesmije vas razpaliti griešnim gnjevom, nikada zavesti, da štovanje i dužnu pokornost naprama oblasti ma i najmanje povriedite; pače izkažite prije svega, kako ste vjerni svojoj dužnosti, molite za gospodara naše zemlje" — ova t. j. sv. crkva katol. učvršćuje auktoritet, pribavlja mu pokornost i ljubav. — M. Aurelij Klaudij bijaše za poganskoga carstva nakon 18 careva prvi, koj nije umro nasilnom smrću. Ako se te grozote kod nas neponavljaju, jedina je zasluga crkve Isusove. Tko može, neka oprovrgne. „Čovjek je premalen i sirota, mišljaše poganin, kamo-li da ga ljudi počitavaju." No crkva u vladaru negleda pukoga čovjeka, nego namjestnika božjega. Radi toga nisu knezovi i oblasti nikada veće ljubavi uživali, van od kada su pod okriljem kršćanstva. Nebude-li auktoritet knezova štitila vjera, brzo su gotovi. Odbace-li vjeru, neostaje jim drugo sredstvo, da pribave štovanje sebi i zakonu, do — sile; a sila neradja ljubav i počitanje, nego radja strah. Dokle strah drži podanike pred oblastmi, još još; ali kada puk izgubi svaki strah, pak se sili silom opre, što onda? Poput bujice rieke izrinuti će se iz korita t. j. granica, vjerom mu označenih, oboriti i sharati sve, kud god poleti. Plač i jauk biti će tragovi neobuzdanih strasti. — Ako se danas auktoritet svjetovni potresuje, zar je tomu crkva kat. i njezina glava kriva? Da vidimo. Šteta, koja se crkvi katoličkoj ograničenjem njezine slobode nanaša, neda se proračunati, koli je pogubna po nju i po državu. Spačuju se pravovjerni, disciplina klima, ćudorednost u puku propada. Čujmo, što u tom pogledu govori C. L. Haller u svojoj Restaurat. der Staatswissensch. V. 213.: „Kako će crkva zlorabe, koje se uvlače, prepriečiti ili dokinuti, kako izvršivanje svojih mudrih zakona i naredaba rukovoditi, kako izpunjavanje dužnosti pojedinih službenika crkve osjegurati — ako se blagi auktoritet crkvene glave više nepriznaje i u svjetovnih vlastih podpore nenalazi? ako biskupi neće do mala moći nijednoga župnika, nijednoga svećenika, koj zakone crkvene krši ili inače naukom i životom spačku daje, pravno ukoriti, s mjesta maknuti, od vršenja svećeničkih dužnosti izključiti ili kojoj drugoj crkvenoj kazni podvrći, a da nebi za to odgovorni postali svjetovnomu crkvi često neprijateljskomu sudištu, u velike, skupe i nepristojne se procese zapleli, napokon i pogibelji se izvrgli, da će jih radi izpunjavanja dužnosti još i ukoriti, kazniti i pred kršćanskim pukom poniziti? Ako po takovu crkvena disciplina klapa i odatle se mnoge zlorabe radjaju, nije u istinu crkva kriva nego oni, koji joj zakrčuju, da svoje discipline vršiti nemože. Ali zaboravljaju u svojoj zaslijepljenosti, da time podkapaju počitanje i prama vlastitomu pravu, da se lišavaju najjače podpore, da nemogu više nikakove pokornosti zahtievati, kad sami nepokornost u drugih jare i podupiru." — „Moderna država", kakovu danas liberalizam zidarski snuje i zidje, proglasuje sebe Bogom, i te nazore hoće nametnuti i podanikom. Ko što nekoč pogani, sbore i ovi danas: „čovjek je čovjeku ravnopravan." Ali ko što njihova „moderna država" pozdravlja Svevišnjega, odzdraviti će istim pozdravom i njoj podaničtvo: non serviam!! Strašnih rieči!! Pak da na sve ovo namjestnik Isusov šuti, da neosudjuje, što se osudjuje samo

*

Digitized by Google

sobom, da neupozoruje vlade, gdje upozoriti treba?! Dužnost, pravo i ljubav prama narodom i vladarom zovnuše sv. otca, te se oglasio na 7. Ožujka 1874., a ne gaženje auktoriteta, nezahvalnost i mržnja.

Sloboda! sloboda!! ori na sva usta, kano da ljudi za to čedo neba do danas nisu znali. Sloboda dužnosti t. j. smjeti dužnost svoju slobodno vršiti, jamačno je prva, dà majka i jamac za svaku drugu slobodu reda. — Buduć da moderni liberalizam „slobodu dužnosti“ nije napisao na svoj barjak, već ju jako rado i nogama gazi: to je sveta dužnost crkve, da čovječanstvu, komu je uz kršćansku državu i civilizaciju dala, izvojšti izvor i jamstvo prave, postojane i po svakoga spasonosne slobode t. j. uzvišenu slobodu dužnosti. Stajalo žrtvâ i više no dosad! Istini pomagati k pobjedi, zvanje je crkve. U to ime dao ju Bog narodom. Njezina je dakle boriti se i za slobodu istine; njezina je slobodu stvoriti istinom naproti slobodi laži i zla.

Evo svrha borbe, u koju crkva mora. U toj borbi u prvih joj redovih mjesto. Obća pogibelj, koja danas prieti auktoritetu, pravoj slobodi prava i dužnosti, izazivlje ju u taj sv. boj, a ne pljenitba, otimanje, globe i tlačenje. S toga pravnoga gledišta izazvan je i sa Vatikana poletio akt 7. Ožujka 1874. godine.

Bura još nije na vrhunac stigla; znak, da još čekaju katoličko srce a najpače katoličkoga svećenika veliki dani kušnje i stiske. Valovi se dižu i sveudilj rastu. Neće jamačno njihov šum zaniemiti prije niti se slap razplinuti, dok nepreleti i Litvu. Tomu netreba proročanskoga duha. — U dan mira dosta je, vršiti zapoviedi, što nam ih Gospodin dao na spas duše naše i slavu crkve svoje; ali u dan pogibelji jednostavno vršenje dužnosti kršćanskih neće nas ni najmanje pred licem Svevišnjega opravdati. U dan borbe valja u boj, da sa crkvom dielimo boli, odbijamo udarce i branimo stado Gospodnje. Tomu treba molitve, krieposti, znanja i ljubavi; s toga bodrimo se molitvom, obkopajmo krieposmi, obskrbimo znanjem, oružajmo mačem ljubavi i točnim vršenjem svojih dužnosti. Dajmo caru, što je carevo; ali što je božje, neustupajmo nikomu van Bogu. — Rûg, koj se danas namienio crkvi Isusovoj, ostati će pred potomstvom na onih, koji su joj ga namienili. Samo neka neostane i na nas svećenicih, da ga nismo, kako je trebalo, odbijali!

Nekoć se je klicalo: „pred lavove“ ... „na križ s njimi!“; kasnije: „papiste, crnohaljci!; danas: „ultramontanizam, jezuitizam.“ Sve skupa ništa drugo, nego uviek nova krinka, pod kojom se u boj ide proti neokaljanoj zaručnici Isusovoj, sv. katoličkoj crkvi. Nedajmo se zamamiti. U tom boju namienjen je glavni udarac pećini Petrovoj. Nju dakle zaokružimo i oko nje se savijmo u vienac ljubavi. Pod kojim se god imenom udaralo, stojmo odvažno pod zastavom Isusovom i nepredajmo. Budućnost je svojina katoličke crkve. Ona je jedina životno družtvo, nalik oliki, koju opisuje Sofokle (Oedip. 694.), zasadjenoj ne rukom čovječjom, nego mudrošću Stvoritelja — „biljka neprijateljem strašna, i tako čvrsto zasadjena, da ju nitko ni u staro ni u novo doba izkoreniti nemogaše“ (Wiseman). Odvažnost u istini, taj biser i ures čovječanstva ostaviti će crkva velikimi i neobrisivimi djeli obilježen i u ovoj svestrano kušanoj i žalostnoj epoki. Uzveličati će svoj bojni znak — častni krst — na kom rieči ἐν τούτῳ νίκα. Crkva reda uzanj hrabre i odvažne sinove svega svieta, pa i hrabre i junačke narode austro-ugarske. Blažen koj pod ovom zastavom vojuje; jer će pokraj nje dieliti i pobjedu.

Razprava o crkveno-političkih zakonskih predlozih u bečkom reichsrathu.

Ta razprava još traje u obiju kućah. S početka žestoka s odpora katoličke stranke, biva pod konac mirnija, budući da kod specijalne debatte katolička pravna stranka nesudjeluje. Prvi te najznamenitiji zakonski predlog, o kom vise svi drugi jur je prošao kroz obadvie kuće, te će bez dvojbe u brzo dobiti carsku sankciju i moć zakona. Badava je katolička stranka napinjala svoje sile u parlamentu i izvan njega, badava je izjavio cjelokupni austrijski episkopat, da se načelom, na kojih se osnivaju oni zakoni, pokoriti nemože, badava je progovorio sám sv. otac: vladajućoj danas stranci nije do mira s crkvom, oni upravo hoće rat, oni hoće crkvi propast. U bečkom reichsrathu napokon to ni čudo nije, ta on još nije ničijega prava priznao, makar koliko bilo sveto i osnovano, kad mu se nije dopadalo. Zatjeran u tjesnac kako mu rekoše govornici „in der Zwangslage“ dao je napokon Ugrom njihova prava, no Českoj nedade do danas, već ju meće na svakojake muke, pače ni Poljakom nije zadovoljio, premda su mu baš ovi pomogli do sadašnje moći, koja svačija prava prezire i tare. No crkva će mu se najmanje pokoriti; ona će voditi rat, koj joj se toli bezobzirce nameće, jer ga voditi mora. Na takov prizor morat ćemo biti spremni od onoga časa, kad crkveno-politički zakonski predlozi postanu zakonom. Za sada ćemo okom proći preko razprava reichsrathskih, da

Digitized by Google

vidimò, kako su katolički zastupnici i muževi ondje vršili svoju dužnost.

O predlogu glede vanjskih pravnih odnošaja katoličke crkve vodila se je razprava u zastupničkoj kući od 5. Ožujka do 9. Otvorio ju je grof Hohenwart, na strani konservativnoj i katoličkoj u zastupničkoj kući bez dvojbe najznamenitija i najuglednija osoba. On je taj zakonski predlog pobijao na temelju 15. članka državnih temeljnih zakona, kojim se nutarnje stvari ostavljaju autonomiji crkvenoj. Pitanje, reče, gdje je granica izmedju crkvene i državne vlasti biaše uviek najzamršenije i najmučnije u javnom pravu te izvor raznim sukobom obiju vlasti. Danas dakako nije mučno zakidati u prava crkve, gdje se neprilična prava samo dotle štuju, dok se neima moći odstranit ih. Nutarnje veli se i izvanske stvari crkve jesu one, koje takovimi država izjavi, budući da današnja politika nepriznaje nikakva drugoga suverenstva van državno. No crkva netraži suverenstva u državi; ona hoće samo slobodu i samostalnost u svojem području. Priznati joj pako tu slobodu i samostalnost, al ujedno državi prisvajati neograničeno pravo, da to područje sasma po svojem sudu i promjenljivoj volji ograničuje: to je tako očevidno protuslovje, da ga netreba dokazivati. Gdje je tu samostalnost glede unutarnjih stvari, koju zajamčuju temeljni zakoni, ako bude lih od hira države odvisilo, hoće-li crkvi ostaviti i jednu stvar kano nutarnju; ako crkva nebude sjegurna, da će joj ono što danas zove svojim i sutra biti; ako joj za svakim korakom bude država mogla viknuti: stani! jer joj se (državi) svidjelo opet si pripojiti (annektirati) jedan komad crkvenoga područja. Ono načelo, po kojem jedina država odlučuje, kako daleko ide njezina vlast na područje crkveno, jest, kako reče jedan poznati učitelj crkvenoga prava, ravno „dogmi o absolutnoj svemoći države u crkvenih stvarih“, ili kako bih ja dodao: ravno zasadi „sila je jača nego-li pravo“, koja zasada sjegurno k svemu drugomu prije vodi nego-li k slobodi. Crkva se nemože izvrći toj pogibelji, da joj se kod svake promjene vlade i većine parlamentarne mienja morda sav njezin ustav, institucije, pače sam nauk. Vi nećete vaše većom stranom katoličko pučanstvo tim umiriti, ako mu rečete, da su sadašnji zakoni zahtiev modernoga državnoga života. Ono neće razumjeti, kako bi katoličko družtvo za to, što je najveće, imalo biti zadovoljno s najmanjim pravom, i jer je u većini naprama svim ostalim konfesijam, za to da mora imati privilegium odiosum. Za što iznimljete katoličku crkvu izpod općenitih državnih zakona, te ju podvrgavate posebnim zakonom? To je nastojanje proti temeljnim zakonom, nit vi možete makar kolikom većinom glasova zaključiti ove zakone, prije nego one temeljne zakone promienite.

Za Hohenwartom govorio je s katoličke strane Greuter. Ja bih vas, reče, zapitao, neimamo-li dosta posla s našim politički negotovim stanjem, nei mamo-li dosta posla sa žestokim bojem narodnosti. Nisu-li nam dosta posljedice one tužne katastrofe (burzovni krach), koja je svojim gnjilim vonjem sve ljude užasom, i sve domoljube brigom napunila? Ali ja znam, da Austrija ide vezanom marschroutom, i znam kamo? Ovi naime zakoni znače rat na crkvu, znače rat za čast i korist Pruske, da u tom ratu nestoji sama, znače samo početak onomu, što će još doći. No se veli, da su tobože ti zakoni samo za to, da se energički odbije prehvat crkvene hierarkije na državno polje, da se zaprieči zloraba religioznih i bogoslužnih čina za političke agitacije, da se imovinom crkvenom bolje upravlja. Ali gdje su dokazi za takove bezsramne klevete? Nego nevarajte se o domašnosti ovih zakona. Ja izjavljam odlučno i otvoreno, da mi u Tirolu nećemo nikada priznati takova zakona, došlo što mu drago; pa ako već imamo propasti, mi ćemo barem sačuvati svoje poštenje i propasti kano katolički puk. Knez Czartoryski zahtievaše. da se ovakovo zakonodavstvo u stvarih crkve i vjere propusti zemaljskim saborom. Kad bi se konfesionalno zakonodavstvo imalo urediti prama amerikanskom, da bi mogao privoljeti, ali ovakovo kakovo jest da je natražnjačtvo, što će državu i onako neuredjenu baciti u još veće neprilike. Weisz v. Starkenfels progovorio je krasne rieči: izpoviedio javno katoličku vjeru, dokazao da je proti despotizmu najsnažnija zatočnica slobode katolička crkva, pobio absolutno suverenstvo moderne države. Jedan je znamenit čovjek, reče, Boehmer izrekao, da oni koji napadaju prava crkve i nogama gaze, pri tom pako o slobodi i napredku blebeću, ništa boljega nezaslužuju, nego da željezna ruka vojničkoga gospodstva one komade pastirskoga štapa (biskupskoga) što su ga potrgali, vitla kano bat preko njihovih ledja — i to će doći. Onda se je radilo, da se učini odpor despotstvu, što ga je stvorio bureaukratizam. Sad treba opreti se drugačijemu despotstvu, pa ja mislim da smo dužni pokazati katoličkoj crkvi, da smo s njom jedno; i za to sam se javio za rieč, jer tisuće i tisuće na to čekaju, da svjedočanstvo dadem za sebe i za većinu gornjo-austrijskoga puka, koj je prije svega katolički. Katolički nauk kaže, da je svaka vlast od Boga; onda pako ja nemogu reći, da je država sama i jedina izvor svakoga prava. Mi kažemo, da je katolička crkva samostalna, samopravna, i za to govorimo o dviju vlasti, koje su si uzporedjene tako, da kad se jedna ovih vlasti maša u područje druge, biva kršenje prava. U posljednjoj analizi radi se o borbi vjere proti nevjeri. Ja razumijem do skrajnjih posljedica onoga, koj nevjeruje, da je crkva poriekla božanskoga, no nemogu razumjeti. kako bi Onaj. komu je u ruci udes naroda, komu je blagoslov nositi u posljednju kolibicu (car), onda pao sa svoje visosti, kad bi crkvu, njezina prava i njezino područje štovao, i crkvi danas dao ono što je božje, da mu podložnike nauča dati cesaru, što je njegovo. Ali tu se govori, da se tobože suverenstvo države krnji, pače već je počelo udarati o onu rieč.

Digitized by Google

„da valja Boga više slušati nego-li ljude“ i tu rieč izjavilo pogibeljnom za državu. Mi tu rieč držimo, i sgražamo se, gdje se od nas ište, da slušamo više ljude neg-li Boga. Vi ste se sgražali čuvši, da ovaj zakon neće biti u Tirolu obdržavan; no ja Vam velim, da u svakoga čovjeka žive čuvstvo za moralno pravo. Poći će Vam morda za rukom, da dodje do vršenja ovoga zakona. Ali ovaj zakon neće nikad biti zakon; on je silovitost. Lienbacher, koj je za tim sa strane konservativne govorio, pobijao je onaj zakonski predlog kano dobar pravoslovac s pravnoga gledišta. Pravni red u državi, reče, počiva na medjusobnom štovanju prava. To je bitnost pravne države, koja će biti najbolja onda kad se osnuje na osnovu, što ga je označio poganin riečmi: a Jove principium. Oblici u kojih pravo izilazi na vidjelo jesu različiti. Osobito je ugovor, što pravu oblik daje. Da je pako neobhodno nuždno, da država, ako hoće da bude pravnom, nesmije ugovora kršiti, tomu netreba dokaza. S papom je sklopljen konkordat. Taj konkordat vi jednostrano ukidate, jer da je dogmom nepogrešivosti osoba papina postala drugom; pače ukidate papi prava a pridržajete obveznosti. Dvojim jako, da biste smjeli takovu doktrinu o ugovoru upotrebiti naprama drugim vlastim. Tu bi imali posla topovi. Al dakako od pape se nebojite topova. Vi hoćete da člankom 1. zakonskoga predloga dokinute patent, kojim se kano državni zakon uvodi konkordat, ali sám konkordat ima u čl. 35. jedan passus, koj kaže, da konkordat ima u Austriji biti državnim zakonom. S patentom dakle još se neukida sam konkordat. Čl. 15. temeljnih zakona kaže u prednjoj strani, da si unutarnje stvari redi crkva sama, u stražnjoj pako, da je sve ostalo pridržano državnomu zakonodavstvu; no ako bi se stražnji dio imao protezati i na predmete prednjega (t. j. državno zakonodavstvo na unutarnje stvari), u tom bi bilo protuslovje. Pokraj čl. 15. temeljnih zakona vriedno je navesti §. 31. konkordata, u kom se priznaje, da su dobra religioznoga fonda imovina crkve. Na tom se priznanju temelji crkvi pravo, pa ipak hoće država, da zapovieda crkvenom imovinom. — Crkvi hoćete da otmete disciplinarnu vlast nad klerom zabranjujući vansko siljenje. No to se pravo ostavlja svakoj drugoj družbi. Ima ga majstor naprama svojim podloženim, učitelj naprama djaku, u vojničtvu ima ga i više. Velite da je crkva moralizirajuća oblast; no ja vam kažem, ako iz crkve uklonite disciplinu, neće vam biti moralizirajuća oblast, jer će imati demoraliziran kler. Harant pita poglavito, da-li je ovakov zakon prieka nužda? Kažu, da se ima njimi zakrpati rupa, što je nastala ukinućem konkordata: ali za što je konkordat ukinut? Ovaj je zakon puki čin silovitosti, jer vriedja naravno pravo crkve, da se sama upravlja. Jest takodjer nepravedan, jer dočim se svačemu daje sloboda samo bi uz crkvu morao stojati žandar. Pa što će tomu biti posljedica? passivni odpor kano u pašaluku ćeskom. Financialna bieda dvojim da je sadašnjoj vladi pribavila štovanje i ljubav; a školski sustav? Školski sustav čini puku troškova, koji će naskoro biti tako veliki kako je porez. Zašto nije vlada počekala, dok vidi kako će uroditi progon crkve u Njemačkoj? Morda se je nadala ovdje naći biskupa, koji će biti meklji. Neka pokuša samo jedan, brzo će znati, što o njem kat. puk misli. Pražak mnije da je odnošaj medju crkvom i državom takov, da se može uspješno rediti samo slobodnim ugovorom obiju stranaka. Wurm veli, da neide odnošaj katoličke crkve naprama državi organizirati po teoretičkih idealih, već da valja katoličku crkvu onakovu uzeti kakova jest. Nebi čovjek očekivao, da će u državi, kojoj je geslo: jednako pravo za sve — crkvi biti manje prava, nego-li kojemu privatnomu družtvu, a to za to samo, kako se kaže u motivih za ovaj zakon, što je crkva veliko i dobro organisirano družtvo! Govor našega Pavlinovića držan na hrvatskom ježiku jur smo priobćili. Graf reče, da ovaj zakon znači rat proti crkvi. A kakov će mu biti konac? Propali su rimski, bizantski, i rimsko-njemački carevi, koji su s crkvom rat zametali; pače kažem na temelju svietske povjestnice, da nije nijedna procvietajuća država tražila rata s crkvom; ako je takov rat bio, to biaše kad je država jur propadala Nad ideju nepremaže nijedna ma kolika fizička sila, ideja će uviek pobiediti. Katolička je pako crkva poklad istine, te ima za sebe obećanje da će trajati kroz sva vremena.

(Dalje će slieditі.)

Opet jedna okružnica biskupa Strossmayera.

Gdje je šta za naš narod, za njegovu trajnu sreću, za njegovu duševnu ili materijalnu korist potrebna ili koristna stvoriti ili unaprieditі, tu nije nikada uzmanjkao biskup Strossmayer da uloži ne samo svoju snažnu rieč, nego i svoje djelo, svoju muku, svoje žrtve. To mu mora i neprijatelj priznati. I ova njegova okružnica hoće da snažno i uspješno promakne djelovanje jednoga družtva, koje biskup smatra za naš puk vrlo koristnim. To je djelovanje družtva sv. Jeronima. Ali preporučajuć ovo družtvo svomu svećenstvu, rekao je taj budni i za svestrano spasenje našega puka, napose pako za duševno spasenje vrlo zabrinuti biskup još i drugih rieči, koje su za ovo naše crkvi toli pogibeljno doba od osobite ciene Mi nebismo vršili svoje zadaće, kad bismo takov biser zatajali svojim štiocem.

Družtvu sv. Jeronima daje Strossmayer vrlo pohvalno svjedočanstvo. „Družtvo se, veli, bavi izdavanjem dobrih, poučnih i pobožnih knjiga. Što je dosad knjiga po družtvu izdano, podpuno svrsi svojoj odgovara. Knjige družtvom dosad izdane zaista su dobre i puku našemu posve prikladne.“ Kad bi, veli nadalje, te knjige dospjele u svaku obitelj, te se svetcem i nedjeljom poslie službe božje ili na večer čitale, neima dvojbe „da bi se tim oštrio duh našega naroda, da bi mu se srce opleme-

Digitized by Google

njivalo, da bi se dobre i plemenite nakane u njem radjale . . . da bi mu duh budniji i jedriji postajao, i da bi mu srce sve više i više za istinom i pravdom čeznulo, da bi onda i rieč božju radje slušao, bolje ju pojmio, dublje u srcu sahranio i uspješnije u život preveo." Za to kaže „upotrebimo položaj naš i upregnimo ljubav našu, da ono dobročinstvo, koje družtvo sv. Jeronima našemu puku pruža po našem možebiti nehajstvu izprazno i bezuspješno neostane." Napose pako, veli, gledajmo da učitelj svagdje bude član družtva svetojeronimskoga Ako je u oskudici pomozimo mu, preporučimo ga imućnijim, ili biskupu prigodom kanoničkoga pohoda. Učitelj, koj svoju dužnost točno izvršuje, mnogo vriedi i u školi i u občini. Za što je dosad družtvo zaostalo? Za to, jer na mnogih mjestih žalibože možebiti ni župnik ni učitelj ni neznaju, da takovo družtvo obstoji, ili ako znaju malo za to haju. Za tim primajuć sám predlog, kako veli, dviju častnih svećenika nadbiskupije zagrebačke preporuča svećenstvu, da po mogućnosti kupuje knjige družtvene i dieli siromašnijim, i da odličniju no siromašniju djecu čini članovi družtva. Napokon na molbu samoga družtva želi, da župnici sami primu na sebe povjereničtvo družtva, da se na koronah govor povadja o napredku i uspjehu družtva; on sám (biskup) da će za to pitati prigodom kanoničkoga pohoda, i od vicearkidjakona tražiti izvješće. — Mi smo već rekli zadnji put: Blago družtvu sv. Jeronima. dok ima ovakovih zaštitnika! a sada jošte dodajemo: Blago i siromašnomu puku, dok još ima biskupa Strossmayera!

„Mi smo baštinici i namjestnici ljubavi Isusove prama puku", veli biskup. Djelo takove ljubavi jest mu promicanje družtva svetojeronimskoga, o kojem poglavito govori. No pokraj toga spomenuo je vrlo sgodno i ova djela: prodikanje riečju i primjerom, i brigu za školu. Prije toga pako izrekao je ove znamenite rieči: „Mi po zvanju našem najviše ugleda još danas u puku našem imamo. Najvoli on još sada naš svjet sliediti. Hvalimo Boga, da je tako, i djelujmo dok je vremena; jerbo se, kao što vidimo, svuda po svietu o tom manje više radi, da se puk uplivu svećeničkomu otme!" Za tim govori o prodici ovako: „Mi svećenici višeput se tužimo, da puk nesluša rieči božje onom pomnjom, kojom bi morao; da sjeme rieči božje pada većom stranom na neplodno zemljište. Prijatelji! kod takovih žaoba pazimo najprije na sebe, i tužimo pred Bogom više nas same, nego puk naš. Možebit smo pred Bogom mi sami krivi. Evo što bi ja u tom obziru i Vam i samomu sebi svjetovao. Gledajmo ponajprije, da ono, što riečju preporučujemo, i životom svakom prilikom potvrdimo. To je najprvi i najbolji način rieči božjoj žudjeni uspjeh ojamčiti. Poslje toga sliedimo svjet sv. Pavla Apoštola: *„Non in doctis humanae sapientiae verbis"*; netražimo sebe u propoviedi, nego ~~jedino~~ ~~Isusa~~ i ~~spas duša~~: nenadimajmo se sjajom svjetske učenosti i rječitosti — nego govorimo u prostoti i umiljatosti duha Isusova. Sveto pismo nek nam bude poglavito vrelo, iz koga crpiti, jedini uzor, koj sliediti u propoviedi imamo. . . Osobito pako valja da svećenik dan i noć uči i promatra svete govore Gospodina našega, njegove svete priče i prispodobe. Kad bi nam to za rukom pošlo, kad bi se u naših govorih odzivao sveti uzor spasitelja našega, tada vjerujte mi, prijatelji, prestala bi gornja žaoba, pače potvarala bi se i danas stara čudesa, po kojih je sviet gladan i žedan na hiljade rieč gospodnju sliedio; po kojih je pobožan sviet vapio: Ah nikad još čovjek nije govorio, kao taj čovjek! Ah, blažena utroba, koja ga je nosila, i blažene prsi, koje je sisao!"

O odnošaju pako svećenika prama školi rekao je ove, za naše vrieme najpače, znamenite, svete rieči. „Poslje sv. crkve, prva briga dobromu svećeniku mora biti škola. Mladež u obće a mladež školska napose osobito našu pozornost zaslužuje, ako mislimo bolju budućnost narodu našemu pripraviti. Skrb za mladež, posvećena je skrbi svetom spasitelja našega, koj je opomenuo apoštole, da nepače mladeži k njemu se približivati, i koj je mladenca i njegovu iskrenost, prostodušnost, nevinost i umiljatost uzorom postavio, koj sliediti imamo, ako mislimo vriedni kraljestva nebeskoga biti. Učitelj valja da bude svećeniku mladji da tako reknem brat, najbližji prijatelj. Prijatelji, već se je i u nas uvuklo ono pogubno načelo, da se škola ima posve razdieliti od crkve, i da učitelj ima stojati u opreci prama svećeniku. To je načelo pogubno i škodljivo svagdje, osobito pako za naš narod. Suzbijajmo svagdje, gdje možemo to načelo. Jedan pako način i po mom barem mnienju najuspješniji jest: da svagdje iskrenu, bratinsku ljubav prama učitelju pokažemo; da sa oskudnim stanjem, u kom pučki učitelji kod nas još većom stranom žive, sažaljenje imamo; da mu svagdje i svjetom i djelom u koliko možemo u pomoći budemo; da mu svakom prilikom, osobito pako pred pukom pokažemo, da ga štujemo ljubimo i da njegovo uzvišeno zvanje cienimo."

Na koncu pako okružnice govori upravo apostolski. „Na svrhi imam, veli, na braću svećenike osobitu jednu molbu upraviti. Od njekoga vremena osobita njeka nevolja tišti mi dušu. Bog ju je valjda poslao, da me kazni radi grieha mojih, i da me, čim se više vječnosti približujem, opomene, da se imam što više odlupiti od ljušture zemlje ove i u bogu jedino življeti. Molim vas liepo preporučite me osobitim načinom dobroti i milosrdju božjemu. Nemojte pako dvojiti, da se i ja uviek za Vas Bogu molim, da Vas on blagoslovi i milost Vam dade, da ono veselje očutite, koje srcu svećeničkomu najmilije biti ima, kada naime doživi, da mu apoštolski trud bez ploda neostaje."

Ove su rieči tako silne, tako se srca dojimlju, da bismo ih morda oslabili, kad bismo im išta dodali.

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Za naš sabor sprema se nova zakonska osnova o pučkoj školi. Glede te osnove saslušao je svietli ban mnienje jedne za to pozvane i sastavljene vještačke konferencije. U njoj se je dakako moralo govoriti o odnošaju škole naprama crkvi, i to, kako čujemo, u obće ne jako prijateljski. Tko morda dvoji o tom, kako će se u tom pitanju držati naše svećenstvo, neka izvoli vidjeti, što o tom pitanju govori biskup Strossmayer u svojoj novoj okružnici.

— *(Družtvo svetojeronimsko.)* U ljetošnjoj glavnoj skupštini ovoga družtva kazao je podpisani urednik u izvještaju svojem, da se zbog lanjskih silnih troškova neće moći osim Danice i II. svezka Šulekove Mehanike ljetos ništa drugo na svjetlo izdati; van ako odkud god stiže nenadana izvanredna pomoć. Hvala Bogu i velikim dobrotvorom družtvenim: moći će se i treća knjiga štampati, pa se Život Svetaca za mjesec Veljaču već nalazi pod tiskom. Ove će dakle godine članovi dobiti a) Danicu 1875., koja ukrašena sa 5 liepih slika, imat će obilatu a valjanu sadržinu: b) Život Svetaca za mjesec Veljaču; i c) II. svezak Šulekove Mehanike; u svem preko 40 štampanih araka. Članovom jednogodišnjim, ne imajućim I. svezka Šulekove knjige, bio bi II. svezak bez koristi; zato će njim prosto biti mjesto Šulekove izabrati si jednu od ovih knjiga: Povjestnica naroda hrvatskoga od S. Balenovića; Mlada Majka od F. Kodyma; Pijanac od M. Stojanovića; Životinje naše zemske i tudjozemske od M. Kišpatića. Gospoda sakupljači jednogodišnjih članova neka u pošiljci svojoj naznače, koju od ove četiri knjige vole za svoje članove; drugčije će im se poslati od one knjige, od koje ima družtvo još najviše primjeraka.

Upisivanje godišnjih članova produženo je do konca Svibnja. Molimo sve prijatelje ovoga družtva i pučke prosvjete, neka nastoje što više godišnjih članova skupiti; jer do toga poglavito stoji uspjeh i razcvjet našega poduzetka.

Dr. *Franjo Iveković*,
urednik družtva svetojeronimkoga.

Beč. Dosadašnji papinski nuncij kardinal Falcinelli-Antoniaci imao je čast dne 17. o. mj. biti primljen od Nj. Veličanstva i predati svoju odazivnicu. Medjutim bješe stigao u Beč novi nuncij monsignor Jacobini, te je jur u posebnoj audienciji predao Nj. Veličanstvu svoju kreditivu.

Berlin. 15. o. mj. osudio je novi kralj. najvišji sud za crkvene stvari nadbiskupa poznanjskoga i gnjezdanskoga grofa Ledochowskoga na skinuće s biskupske časti i vlasti. Nadbiskup i ovako zasužnjen nehtjede se osobno staviti pred ovakov sud, od kojega se već za to nije mogao ni nadati pravice, što mu suditi u ovakovoj parnici ni vlastan nije. U isto skoro vrieme naime 17. o. m. odvedoše u sužanjstvo u Bromberg njegova generalnoga vikara za gnjezdansku čest nadbiskupije kanonika Vojciechowskoga. Medjutim sudovi i kaznione liberalnoj okrutnosti nisu više dovoljne, s toga se jedva čeka, da pred carevinski sabor (Reichstag) dodju dvie zakonske osnove: jedna o upravi izpražnjenih biskupija, druga o izagnanju biskupa i svećenika. Jedva se, velimo, čeka i unapried se naviešta. da će liberalci takove zakone votirati. Nije nam ni čudo, liberalci, ti toliki tobože zatočnici slobode i gradjanskih prava proti tiranizmu vladara i vlada, odrekli su njemačkomu reichstagu za cielih sedam godina najvažnije mu pravo, odlučivati o vojski, i to pravo prenieli na vladu — prusku: kako bi se oni zauzeli za slobodu onih, koje prozvaše bezdomovnici, premda su krvarili za njemačku domovinu, i vjerno nose sve njezine terete!

Književtvo. Mnoga gg. župnici moraju svoje crkve preradjivati i popravljati, drugi misle i na podignuće nove župne crkve, a svi žele da im bude crkva iz nutra tako uredjena, da se može reći, da je kuća božja. U takovoj zgodi vrlo je koristno imati knjigu, koja pruža ne preobširnu ali dovoljnu i temeljitu pouku. Čitajući u „Glas. djak." zanimiv opis nove djakov. stolne crkve, gdje se spominju i spisi strukovnjaka u arkitekturi, palo je i meni na um takovo djelo, osobito za ravnatelje ili predstojnike župa, napisano poslje mnogoga izkustva prof. te umjetnosti, naobraženim laikom Giefersom u Paderbornu. Naslov knjizi jest: Praktische Erfahrungen und Rathschläge, die Erbauung neuer Kirchen sowie die Erhaltung und Wiederherstellung, die Ausschmückung und Ausstattung der Kirchen betreffend, nebst einer kurzen Ubersicht der Entwicklung der christ. Baukunst. Von W. E. Giefers. 5. Aufl. Paderborn 1873. Kod Fiedlera naručena stoji knjiga 2 for. 88 nč. Tko si ju naruči, bio laik ili duhovnik, neće žaliti troška. L. R.

— D. Pretner u Dubrovniku počeo je izdavati narodnu biblioteku, koja će sadržavati poglavita djela iz stare i nove književnosti naše te je već izišao I. snopić prve knjige „Dubrovnik ponovljen" i stoji 40 nč. Kako nam je poznata marljivost i vještina kan. Stj. Škurle, koj izdavanje uredjuje, nadamo se, da će izbor diela biti dobar, čim će se pritateljem naše knjige ugoditi.

— Izišao je 3. broj „Bršnjana, lista sa slikami za mladež početnih škola. I pjesmice i pripoviedke dokazuju, da uredničtvo razumije svoju zadaću.

Na ubaviest. G. Stjepan Tadić, župnik daruvarski, umoljava nas, da priobćimo častnomu svećenstvu, da mu je stiglo više stotinà misà od Trapistà iz Pruske. Od dotičnih stipendijà ide jedna polovica (25 nč.), na temelju apostolske povlastice, samostanu Trapistà, odkuda su mise stigle; a druga polovica (25 nč.) ide služiocem misà. Osim toga su služioci ujedno dobrotvori upitnoga samostana, te za nje prikazuje samostan mise i molitve. Svećenici želeći se dobaviti ovih misà, ako su poznati župniku daruvarskomu, neka se neposredno obrate na njega; ako-li su mu nepoznati, onda preko župnoga si ureda.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 18.] U Četvrtak, 30. Travnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

K socijalnomu pitanju.

(Dr. J. Rieger.)

1. Najvažnije pitanje našega vremena jest sigurno pitanje socijalno, jer se tu radi o obstanku ili propasti današnjega družtva i dosadašnjega reda. To je uzrok, što se toliki umovi tim pitanjem zabavljaju; to je uzrok, što dnevice izlaze spisi i knjige, koje žele nešto doprinieti k srećnomu riešenju toga toli zamašnoga pitanja. To pitanje mora i nas zanimati. Reći da ono nije do nas još doprlo, znači otvorenih očiju nevidjeti. Ali da i jest istina, da kod nas još neima one oprjeke u socijalnom životu, koja bi mogla biti povodom sukobu, zar neće socijalni „krach“, ako prasne u našoj blizini, imati posljedica i za nas? Zar ćemo mi ostati hladni, slušajući bojnu kriku radnika, zaraćenih s kapitalisti, proti kojim gore tolikom mržnjom? No u najnovije vrieme doživjeli smo i mi stvari, koje pokazuju, da i kod nas tinja. Onih dvadeset i više hiljada bezposlenih radnika u Beču, koji su zadnjih dana za posao prosili ali posla nedobili, te se onda svakud razbjegli, da nepomru od glada, zar to ništa neznači? Iz Praga, toga bogatoga grada, donose se dnevice užasne viesti o napredovanju tamošnjega pauperizma. A kod bune u Pešti 8. Ožujka, koja se je s mukom utišala, nisu-li radnici imali svoje prste? Riešenje socijalnoga pitanja pospješuje najme dvoje: prvo osiromašenje radničke klase, a drugo nestajanje vjere. Da i kod nas u Hrvatskoj radnička klasa i mali obrt sve to više propada, da su i kod nas česte tužbe, da meštru i radniku pod pritiskom kapitala i bremenom poreza nije više živjeti, to vidi i čuje svatko. A da i protuvjerska struja sve to više kod nas napreduje, tomu ima u našem listu dosti dokaza. To je uzrok, zašto se i mi, koliko nam dopušća vrieme i prostor lista, i na socijalno pitanje obaziramo.

Izmedju mnogih, prošle godine izašlih, spisa, koji se tim pitanjem zanimaju, da ga po različnih sistemih na različan način privedu riešenju, spominjemo ovdje izvrstni spis C. Sickingera: „Zahtjevi i griesi radničkoga staleža.“ *) Taj spis zato napose spominjemo, što nam se čini, da je pisac, proniknut pravim kršćanskim duhom, umio biti radnikom pravedan, a da im grieha nije oprostio. U prvom, obširnijem dielu govori o pravednih zahtjevih radničkoga staleža, koji bi se radnikom morali izpuniti; a u drugom kori njihove griehe. Jer smo mi o tom uvjereni, da su griesi kapitala najviše krivi griehom radničkoga staleža, s toga ćemo, izpustivši ono, o čem u drugom dielu radi, redom navesti zahtjeve, za koje misli vrli pisac, da bi se morali izpuniti radnikom, dodavši uz put i naše opazke.

2. Prvi pravedni zahtjev radnika jest, da im se povrate sva državljanska prava. „Usljed nizkoga položaja svoga u družtvu i onako je radnik lišen mnogih prava, te je nečuvenu grjehotu počinila moderna liberalna država, uzkrativši mu i njegova državljanska prava.“ Ovdje je Sickinger izrekao živu istinu, da je liberalizam, koj se gradi prijateljem narodâ, krivac velikih zločina počinjenih na radnicih. „Radnici, nastavlja on liepo, nisu imali većega neprijatelja od liberalizma, te je stalež radnički na žalostan način posvjedočio svoju nezrjelost, što je desetke godina pomagao tomu liberalizmu na noge. Sada je dakako svakomu jasno, da je liberalizam oteo radnikom većinu njihovih prava te su Hist. pol. Bl. mogli skoro već prije 10 godina ovako pisati: „socijalni politici svih tabora slažu se u tom, da se poglaviti napredak, koj je učinio socijalni život evropskih kulturnih

*) Forderungen und Sünden des Arbeiterstandes. Von C. Sickinger. Mainz. 1873.

Digitized by Google

naroda od 300 godina, imenuje despotizam kapitala, organizirani rat proti malim obrtnikom, da se posve zatru, nerazmjerna nejednakost dohodka, riečju: osiromašenje mase u najvećem stupnju sa svom tjelesnom, moralnom i političkom nevoljom, koju je ona za sobom povukla.“ Radnici dakle, budući ljudi kano i drugi, pravo rade, zahtievajući jednaka prava. „Jednakost prava podielilo je radnikom kršćanstvo, dakako u oprjeci s nazori poganstva, u kojem su isti Platon (de leg. l. VI.) i Aristotel (pol. l. 1.) branili nauk, da je u robovih, koji su onda bili radnički razred, niži duh nego u slobodnjacih i da su oni odredjeni na robovanje.“ Prama tomu morali bi radnici sa cielim srcem prionuti uz kršćansku crkvu, koja je uništila staro robstvo, koja je najpotištenijoj klasi povratila prava, koja ju po naravi idu. No većina radnika toga neuvidja, oni su se od tlačitelja svojih naučili mrziti kršćanstvo, koje je uvjek branilo njihove pravedne zahtjeve.

Medju prava, koja se imaju dati radnikom, spada, po mnienju Sickingerovu, najprije obće pravo direktnoga i tajnoga izbora. „Nemože se navesti nikakov valjan razlog, da se to pravo uzkrati radnikom, tim manje, što se svi u tom slažu, da je danas radnik dosti poducen, da može kod izbora znati, o čem se radi; on netreba više tutora, koga mu je tako dugo davala liberalna država, dakako samo za to, da uzdrži absolutno gospodstvo novčane i činovničke aristokracije.“ Nadalje pravo zahtievaju radnici, da budu drugim stališem ravnopravni glede vojničke službe. Pruski vojni zakon, koj je i našemu uzor, prilično je za sve pravedan, dočim naredjuje, da su svi za oružje sposobni muževi od dvadesete godine dužni staviti se kano vojnici. No tu prolaze najgore radnici. Jer iz njihove se sredine uzima većina vojnika, budući da su od njih uzimani do sada barem najzdraviji i najjači momci. Gdje ima tvornica i u velikih gradovih nije tomu dakako više tako, nasuprot dokaza statistično iztraživanje, da je tamo najviše za vojsku nesposobnih. Ipak neima dvojbe, da većina vojnika pripada radničkomu staležu. Oni dakle moraju sve vrieme svoga službovanja boraviti u kasarnah. Jer oni si nemogoše pribaviti potrebna znanja, da polože propisani izpit za jednogodišnju službu, budući od mladih nogu bili pridržani k poslu, te su njihovi roditelji jedva dočekali, dok ostave škole; a neimaju niti toliko novca, da namire troškove, koji su s jednogodišnjom službom skopčani. K tomu valja dodati i to, dok sinovi posjedujućih roditelja svojoj vojnoj dužnosti zadovoljuju, netrpe oskudice niti oni niti rodbina njihova, dočim je pozivu radnika u vojsku često najcrnija nevolja posljedicom, za koju nepita nitko. On mora često ostaviti mnogobrojnu obitelj, kojoj je jedini hranitelj on bio, a za vrieme njegova službovanja propada posao, koj je on s mukom osnovao, te poslje srećna povratka nadje kod kuće podpunu nevolju. A nepovrati-li se više, onda su žena njegva i djeca bačena na prosjački štap. Te žrtve, koje država zahtieva od radnika, tako su nerazmjerno velike, da ima radnik pravo zahtievati, neka se posebnimi zakoni uredi njegva vojna dužnost. Napose može zahtievati, da se službovanje u vrieme mira pokrati, jer nije potreba, da on za sigurnost domovine najveći diel svoga života u vojsci služi. Dakako, dodaje naš pisac dalje, danas nisu države sklone, da tomu zahtievu zadovolje, dapače one uztrajaju od dana do dana sve to veće vojske. Ali umanjenje stojećih vojska morali bi ne samo radnici nego i svi drugi razredi što odlučnije i bez prestanka zahtievati, jer one su prava nesreća narodâ i zaprjeka njihovu blagostanju

Nadalje smije radnik na temelju ravnopravnosti zahtievati, da mu bude otvoren pristup u sve staleže. Moderni liberalizam, premda uvjek govori o slobodi i jednakosti, pobrinuo se je, da je radniku pristup u mnogi stalež zatvoren. Tako će darovitu sinu radnikovu biti vrlo mučno u vojničkoj službi popeti se do stupnja častničkoga, makar se držanjem svojim i liepimi sposobnostmi od drugova svojih odlikovao. Vlada najme ondje predsuda, da radnik nije sposoban za časti. U Pruskoj napose sinu gradjanina ili seljaka, osobito ako je katolik, vrlo je težko, dapače nemoguće do visokih se časti popeti, tamo nenosi vojnik, kako je Napoleon I. u svoje vrieme rekao svojim vojnikom, maršalski štap u svojem telećaku, i najumniji neće doći dalje od kapetana ili majora.

3. Nadalje pravedno zahtievaju radnici, da se dokinu nedeljne radnje. „Vrlo je radostan pojav, što su danas sami radnici najodlučnije se podignuli proti nedeljnim radnjam, te je napose „sveobće njemačko radničko družtvo“ u svojih statutih i sastancih zaključilo, zahtievati od vlada, da ukinu nedeljne radnje u tvornicah i djelaonicah. Obstojali su doduše od nekada zakoni proti nedeljnim radnjam, ali se je na nje slabo pazilo, da se neuvriede bogati kapitaliste. Odavle je došlo, veli Sickinger, da se svigdje u Njemačkoj po nedeljah i svetcih radi i na polju i u djelaonicah, a osobito u malih državah, gdje se liberalizam najbolje raz-

Digitized by Google

vija. Proti tomu dakle podignuše se radnici te zahtievaju nedeljni mir. Ako i kasno, oni su uvidjeli, da im je nedeljni mir potreban ne samo za uzdržavanje njihova tjelesnoga zdravlja, nego i za napredak njihovih materijalnih interesa. Jer oni su mogli biti uvjereni, da nedeljni rad, na koj su ih zaveli njihovi liberalni kapitaliste, kojim je svaki dan nedelja i koji netrebaju odmora, budući da ništa nerade, nenosi koristi njim nego njihovim gospodarom. Jer što se više po nedeljah radi, to je manje radnika potrebno, i to im se manja plaća mora davati. To se može matematički dokazati. Odlučni zahtjevi radnikâ nisu ostali bez uspjeha te su se vlade našle prinudjenimi, nedeljni mir strože zapovjediti. Tako je pruski ministar nastave izdao 1871. nove i stroge policajne naredbe o svetkovanju nedelje.“ — Pošto se je zatim pustio naš pisac u razmatranje, kako se u prkos zakonom proti nedeljnim radnjam, u mnogom obziru nedeljni mir oskvrnjuje, naročito kako ga neimaju trgovački komptoari, tiskare, činovnici poštarski i želježnički, „koji imaju jedva kada ženiti se i umrieti“, što bi se takodjer moralo zakonom urediti, nastavlja dokazivati, da od nedeljnoga rada najviše trpi sam radnik. Jer ako se i neuzme u obzir, da si tim prokletstvo navaljuje na svoju dušu, i da tim propada njegov religiozni život, neima dvojbe, da nedeljni rad uništuje i njegov obiteljski život. U nedelju pripada radnik svojoj obitelji. Po djelatnicih mora on od jutra do noći biti u djelaonicah ili tvornicah, da si u znoju lica svoga zasluži, što mu je potrebno za uzdržavanje svoje i obitelji svoje. Njemu nije dopušćeno, ciele nedelje brinuti se za druge obiteljske potrebe. Jer kad dodje na večer utrudjen kući, neima volje za to se brinuti. Samo nedelja je njegova. A tko hoće još i u nedelju oteti radnika njegovoj obitelji, taj radi strašno okrutno. Moderni dakle liberalci učiniše strašan zločin proti radnikom, kad su im računali, koliko mogu dobiti nedeljnom radnjom. Tim su radnici izgubili sve, te je skrajnje vrieme, da se dignu i od svojih gospodara zahtievaju, neka im za šest djelatnika toliko daju, da nebudu prisiljeni nedelju težačkim radom skvrnuti i sebe i obitelj svoju bacati u vremenitu i vječnu nesreću. Mi dakako znamo, da može radnik, koj neima vjere, nedelju razpuštenošću još više oskvrnuti nego radom, no zloraba, koja se ovdje ili ondje čini s dobrim nemože nam biti uzrok, da nebranimo ono, što je dobro. Dajte samo nedelju posve radniku, crkva će već po mogućnosti nastojati, da ju i dobro upotrebi. To je barem sigurno, da se na moralno poboljšanje radnika nemože niti misliti tako dugo, dok je on direktno ili indirekno prisiljen, nedelju težačkim radom skvrnuti.

4. Pravedan je nadalje zahtjev, da se radnikom povisi zaslužba. Oni imaju podpuno pravo na to. U zadnjih deset godina narasla je ciena živežu nerazmjerno: najprostija hrana, kruh i meso, posta vrlo skupa. Stegnuo se radnik Bog zna kako u svojih potrebštinah, živjeti ipak mora; on se mora dobro hraniti, ako neće prije vremena onemoći i u grob se svaliti. On treba i odiela, koje postaje svake godine gorje i tanje a ipak skuplje. Ciena stanovom, osobito u većih gradovih, narasla je grozno, tako da je danas već luksus, stanovati u ponešto pristojnom stanu. I porezi i svakojaki nameti rastu takodjer jednako Isti nacionalni liberalac Wachenhausen nije zadovoljan s našimi odnošaji, kad ovako piše: „Čim se odievamo, nije vriedno novca, koj smo za nj dali, jer roba nevalja, budući da tvorničar radi visokih plaća mnogo skuplje radi te je već i sirovina, koju on preradjuje, odviše skupa. Što u usta uzimamo, da se nahranimo, zlo je i nezdravo, umjetnimi, kemičkimi, i Bog zna kakovimi sve procesi pokvareno, neprobavljivo. Isto mlieko, koje za djecu trebamo, pokvareno je, i mi odhranjujemo nagrde mjesto zdravih potomaka. Krov nad glavom plaćamo preskupo, jer je plaća za zidare, tesare, cienu kuće učinila prevelikom. Budući da ima kuća veću cienu nego je vriedna, s toga se i većimi porezi obterećuje, a te poreze plaćaju najemnici. A onda dodje još i država te veli: „ti plaćaš tako veliku najamninu, daj mi dakle veći porez.“ Svatko, tko ti učini i najmanju službu, zahtieva preveliku plaću, jer veli: „ja moram svoj kruh, meso, čizme, odielo, materijal, najamninu velikim novcem plaćati.“ I tako ide to sve dalje u tamnu nemogućnost. Nitko se više neraduje što je živ.“ I kako je poznato, na radnicih leži najveći teret poreza, koj se nemože niti s daleka prispodobiti s porezom bogatoga kapitala, te nije čudo, ako se radnici radi prevelika poreza tuže: oni imaju podpuno pravo. Već prije bilo je radniku vrlo mučno steći si malen kapital za vrieme nevolje i za obskrbu obitelji, danas je to skoro nemoguće. Dapače kako je ciena hrani poskupila, nemože radnik s obitelju uz prijašnju zaslužbu ni živjeti. Radničko pitanje u prvom je redu pitanje želudačko, t. j. radnik želi, da mu se plaća povisi, jer nemože živjeti. — Razpravljajući zatim pitanje, kako bi se morala plaća povisiti radnikom, i pobijajući one, koji pretjeravaju zahtjeve glede povišenja plaće, veli, da

Digitized by Google

se glede toga nemože dati obćenito pravilo, jer to visi o okolnostih mjesta, vrèmena, vještini radnika. U obće zahtieva pravednost, da si marljiv radnik može toliko zaslužiti, koliko mu je potrebno za svoje i za uzdržavanje obitelji. Ali i uz povišenje plaće „temelji se sreća radnikâ na vjeri i štedljivosti. Vjera uči radnika sa staležem svojim biti zadovoljnim i prama svomu staležu živjeti, a štedljivost je za njega, kano što u obće za sve ljude, najsigurniji put k zadovoljstvu i sreći.“ „Radnik će uvjek morati sjećati se, da njemu nije dozvoljeno mnogo toga, što uživa njegov bogati gospodar. Rieč Gospodova: u znoju lica svoga jesti ćeš kruh, dok se povratiš u zemlju, iz koje si uzet, valjati će i poslje povišene plaće.“

5. Nadalje pravedno zahtievaju radnici, da se zakonom opredieli trajanje rada. Odkada se je počelo posao smatrati lih robom te se od osobnosti radnikâ posve abstrahira, smatra liberalna državna ekonomija najvećom mudrošću, da iz radnika što više koristi izažme; zato ga ne samo sili na nedeljni rad nego mu i svakdanji rad što više može produžuje, nepitajući, mogu-li to bez prevelike štete podnositi fisičke i moralne silne radnikove. Tim je radnik postao strojem, dà još se manje pazi na nj nego na stroj, jer stroj se bez nužde netroši, budući da njegov popravak zahtieva nov potrošak, a za radnika, od prevelikoga napora propala, lako se može i bez troška nova sila pribaviti. Tu nevalja reći, da je radnik slobodan, te si nemora dati naprtiti preveć posla. Radnik nije slobodan, on je uvjek više ili manje od svoga gospodara odvisan. To valja osobito o radnicih u tvornicah, kojim je broj u nekih zemljah veći od broja svih ostalih radnika skupa. Ovi radnici posve su od gospodara odvisni, oni su si stekli neku vještinu u poslu, koj mogu više put upravo samo u toj tvornici upotrebiti, a ako ga i mogu u drugoj tvornici upotrebiti, to bi morali ostaviti svoju kućicu i sve što imaju, morali bi ostaviti mjesto, na koje je i siromašni radnik sa stotinu veza privezan. Sva sloboda mnogih radnika obstoji u tom: ili raditi, ili posao pustiti te se kano slobodni Rimljanin u togu svoju zagrnuti i stoičkom ravnodušnošću — od glada umrieti. (Dalje će slieditи.)

Razprava o crkveno-političkih zakonskih predlozih u bečkom reichsrathu.

(Dalje.)

Katolici su dakle dokazivali, da načelno medj državom i crkvom može lasno biti mira, ako država vjeru svojih državljana respektira. Za to rat na crkvu znači rat nevjere proti vjeri. S pravnoga gledišta da bi se morali onakovi zakonski predlozi zabaciti, jer su protivni ne samo konkordatu, koj takodjer nije pravno dokinut, nego i samim temeljnim zakonom države. Da nije politički vjeru većine gradjana vriedjati i goniti ih na odpor proti državnim zakonom, i to na odpor u sviesti; da je to tim nerazboritije i griešnije, čim ima i drugih rana, na kojih država težko boluje, kano borba narodnostî i „krach“; da će ovi zakoni crkvu katoličku nagnati na rat, u kojem dosada nije nitko dobro prošao, tko se je s njom uhvatio u koštac; napokon da će se taj rat voditi jedino na korist Pruske. To su po prilici oni veliki i jaki razlozi, koje su katolici izticali sa svom rečitošću i svim oduševljenjem, koje dolikuje ljudem od značaja i osvjedočenja. Uspjeli ipak nisu. Za što ne? Naši štioci domišljaju se bez dvojbe barem poglavitomu razlogu. Mi ćemo im prije kazati, što su proti katolikom iznosili sami protivnici.

Štogod je kada proti katoličkoj crkvi, proti papinstvu, proti pojedinim institucijam u crkvi, proti pojedinim crkvenim osobam od zlobe ili od neznanja napisano i rečeno, sve to biaše protivnikom dragocjeno oružje. Tko je one govore slušao, a nije bio kadar u takovu pitanju imati samostalna suda, morao je pomisliti, da nije nikada ništa državam i čovječanstvu neprijateljnijega i pogubnijega bilo, nego-li katolička crkva i papinstvo. Osobito su se tu odlikovali, dr. Fux i prof. Suess. Onaj je spominjao Husa, autodafèje, Canossu, Guelfe i Ghibelline, tja i ljubeznice papinske. Ovaj westfalski mir, josefinizam. Obadva pako, i ne samo oni nego i drugi: syllabus, papinu nepogrešivost, ta dva strašila današnjega liberalačkoga družtva. Göllerich i Dürnberger hotjeli su dokazati, da katolička hierarkija diže rat na današnju državu, da je ovo rat ne samo za moć države, nego i za njezino bitisanje. Göllerich je tja opazio, kako si crkva proti državi namiguje sa socijalnimi demokrati! Ona da systematično nepriznaje državnih zakona, i svoje vjerne da nagoni na preziranje državnoga auktoriteta i zakona. Heilsberg zna, da je papa Pio IX. blagoslovio one, koji su god. 1848. polazili u rat proti Austriji, premda je historički konstatirano, da biaše baš protivno — papa nije htio rata s Austrijom. — Ali papa je neprijatelj i svim drugim konfesijam, pače on je sa svojom hierarkijom neprijatelj svakoj pravoj religioznosti, on je otac sujevjerstvu i atheizmu. Tko nevjeruje, njega će svojom vatrenom rečitosti uputiti prof. Suess.

U tom biaše poglavito taktika protivnička, da na crkvu sbacaju svakojake ljage i potvore, te ju učine ružnom i crnom. Za to im služahu ne samo kakove god historije, nego i romani, novine i skandalozne kronike. Da načelno medju modernom državom i crkvom nemože biti sklada i mira, to su mogli dokazivati ne samo iz svojih teorija, nego takodjer iz syllabusa papinoga. Pa kako i može biti mira, dok država crkvi neće da

Digitized by Google

prizna ikakvo drugo pravo, van ono, koje joj ona sama dade! Ovo načelo moderne države sadržaje u sebi nepriznanje nikakove konfesije sa strane države, i dosljedno rat nevjerstva proti vjeri! To je bjelodano, jer čim bi država iskreno priznala konfesiju kršćansku, morala bi priznati i zakonodavca Krista; s konfesijom mosajičnom i zakonodavca Mosesa. Ona bi morala dosljedno priznati, da su dotični vjernici vlastni zakon svoga zakonodavca, koga smatraju božanstvenim, više cieniti i svjestnije obdržavati, nego-li zakon, koga stvoriše recimo Fuxi i Suessi u slogi s ministrom Stremayrom i ministrom predsjednikom Auerspergom. To ovi ljudi vrlo dobro znaju, te bi bez dvojbe najvoljeli reći: država nepriznaje nikakve konfesije u svojih gradjana; ali toga nesmiju, jer im za to sviet nije jošte dozrio. U tom su najslabiji, i za to da si tu slaboću prikriju, nabacuju se kakvimigod frazami, koje u sebi ravno ništa neznače, al su kadre zadovoljiti lahkoumni i na nevjerstvo nagibljući publikum. Njeki su nastojali, da zakon Isusov stave u opreku sa zakonom papinim; hierarkiju u opreku s ostalom crkvom, niže svećenstvo u opreku s višim, religiju u obće u opreku s crkvom. No što hasni sve to, kad su oni u svojih temeljnih zakonih morali priznati obstanak religioznim družtvom, kad je tim priznana i katolička crkva, onakova kakova je sobom, ne pako kako bi si ju liberalni državnici stvoriti rado! Dosljednost je zahtievala, ili katoličkoj crkvi nekrnjiti njezina naravnoga i božanstvenoga prava, ili pako dokinuti onaj temeljni zakon. Za to su na ovom polju odlučno katolici bili pobjednici, te nije čudo, da se je Hohenwart, taj državnik bistra oka a duboka uma, stavio baš na ovo polje.

Jedan od protivnika ostao si je do kraja dosljedan. U tom je barem iskrenost, a ta u borbi duhovnoj mnogo vriedi. Mi mu tu iskrenost hvalimo, premda mu nehvalimo ni načela ni težnje. Taj muž je poznati Dittes. On nepriznaje nikakve konfesije, i neće da bude u državi kakovih konfesija; za to zahtieva glede katoličke crkve, da država ukine crkvenu hierarkiju. Tim bi prestala katolička crkva. Isto bi on učinio i glede drugih konfesija, te je to dosta jasno i izrekao, zahtievajući, da ima vladati bezuvjetna sloboda glede religije, i da se religiozna družtva jednostavno sastanu onako, kako politička družtva. Ovo treba dobro shvatiti. Ne na temelju apostola i proroka, i na ugalnom kamenu Isusu-Kristu ima se graditi crkva, kako kaže sv. Pavao, već ljudi se imaju u religiozno družtvo sastati jednostavno, kako u kakvo političko družtvo, dakle morda na temelju kakova programa, u kojem se nekako slože! Dittesu je naime Isus, kano i drugi početnici religioznih sljedaba — sljepar. On veli, da je u svako doba bilo pojedinih ljudi, koji su zlorabeći naravnu težnju čovjeka za nečim, što je tajno i nad ljudska ćutila, puku utuvili mnienje, da su nekakva višja bića, stojeći u upravnom savezu s božjim bićem. Odatle da se je izleglo svećenstvo i religiozna družtva, koja su ono čuvstvo puka navraćali na svoju korist. S njimi je u ortakluk stupila i državna vlast, te su se tako, reče, dvie vlasti dielile u korist od stvari, koja nije svojina niti jedne niti druge; i dakako kadšto i posvadile i počupale, kô što to biva u ortačtvu. I to da je najveća, najbezsramnija i najpogubnija sljeparija, što je bilo pod suncem. Naši se štioci bez dvojbe snebivaju nad ovakovim govorom; no neka se još više sgroze, kad pomisle, da je taj isti Dittes majstor njekim učiteljem i učiteljicam i u nas, koji hoće da cjelokupno pučko učiteljstvo i pučku školu okrenu po svojoj glavi. Mi medjutim ovdje o njem govorimo kano reichsrathskom zakonodavcu, te velimo i opet, da si je on ovdje skroz dosljedan, i da je govorio iskreno. Muževi dakle, kojim je stalo do ma kakove konfesionalne vjere, neka rieči Dittesove dobro uzmu na um, te se neka nedadu koje čim drugotnim zasliepiti. U borbi izmedju moderne države i katoličke crkve radi se poglavito o tom: ima-li se rodu ljudskomu uzčuvati vjera u Boga ili pako izčupati?

Od strane protivničke znamenitiji govori biahu jošte Koppov, Stremayrov i Auerspergov. Kopp reče, da se ovimi zakoni država tek symbolično (ne još u stvari podpuno), stavlja u posjed crkvenoga područja. To je sjegurno dosta jasno! On reče dalje, da država nemože suditi o božanstvenosti prava crkvenoga, dosljedno niti ga nepriznati. Ali država mora svakako respektirati vjeru svojih gradjana, koji ono pravo drže božanstvenim! Napokon reče, da se crkva nemože tužiti na ugnjetavanje slobode sviesti, ona crkva, koja je stupala putem krvi i pustošenja. Tako-li je dakle: sloboda sviesti imala bi po vašoj teoriji valjati za sve gradjane, samo ju nepriznavate katolikom, niti nedopuštate, da se na nju i pozivlju! — Stremayr je pokušao pobiti grofa Hohenwarta. Pokus mu je zlo za rukom pošao. Jer odvrativši Hohenwartu, — koj je bio rekao, ako bude država sama odmjerivala svoj odnošaj naprama crkvi, da onda neima za crkvu autonomije ni u nutarnjih stvarih — ovo: ako pako bude crkva sama svoj odnošaj naprama državi redila, onda da neima više za državu prava rediti vanske odnošaje svoje naprama crkvi: što je tim izrekao, van to, da bi se takovi odnošaji morali rediti dogovorno?! Nadalje kad reče mudru rieč: da je u odnošaju izmedju crkve i države ono isto jednoj vanjsko, što je drugoj nutrnje, da si je hotio biti dosljedan, morao je reći, ne: da država ima pravo povući crtu izmedju vanjskih i nutrnjih stvari, nego: da crkva neima autonomije ni u nutrnjih stvari, uzprkos tomu. što joj je ta autonomija dana u temeljnih zakonih, budući da su te stvari državi vanjske, o kojih država ima takodjer i to sama zakonodavstvo. Tim bi pako bio izrikom priznao tvrdnju Hohenwartovu. Napokon što ćemo reći na ovu krasnu rieč iz ustiju kultusministrovih: da se crkva netreba odreći svojih načela, ona samo neka prizna fakta, kako pod josefinizmom. Država dakle mora izvoditi svoja načela, i prama tim načelom, ako uztreba, i najstarija i

Digitized by Google

najsvetija stečena, naravna i božanstvena prava pogaziti, a crkva nemora živjeti po svojih načelih, nego naprosto priznavati fakta države! Zar to neznači gaziti crkvu, pak joj se jošte rugati? A to čini kultusminister države, u kojoj je najveća strana državljana katolička. — I minister-predsjednik Auersperg ćutio je, da mu se nepristoji šutjeti naprama tako uglednu protivniku, ko što je grof Hohenwart. Rekao je njeke nespretnosti, za koje ga je drugom prilikom Hohenwart pošteno izčešljao. Mi ovdje spominjemo samo ono, što je odgovorio na prietnje katoličke stranke. Ta reče prietnja nije ni pošto ozbiljna, pa kad bi i bila, mi nećemo pred njom uzmaći. Mi ćemo bojak biti, te ga sjegurno izvesti na korist države Jedan dakle minister veli crkvi: priznaj naša fakta, a ti si drži svoja načela; drugi pako dodaje: ako nećeš da priznaš, a mi ćemo te prisiliti.

Izvješće o debati u zastupničkoj kući o prvom crkveno-političkom zakonskom predlogu nemožemo bolje zaključiti nego riečmi katoličkoga govornika barona Giovanellija. On je katolik, koj se svoje vjere nestidi. „Ja se, reče, ponosim, da stojim na temelju katoličkom. Ja sam katolik, nit ću s božjom pomoćju svoga osvjedočenja ikada zatajiti.“ Gdje mi imamo takovih katolika laika?! Kod nas bi se paće mnogi sramili, da nisu tobože dovoljno prosvietljeni, kad nebi naprama stadu Isusovu s vuci zavijali. Giovanelli je liepo i jasno govorio o zadaći crkve, kako nebi u nas mnogi bogoslovac, on je govorio o naravi i znamenitosti konkordata, kako bi malo koj kanonista, a kovače historije u reichsrathu divno je morao smutiti dokazavši temeljito, da netreba više, da nije Pio IX. 1848. rata proti Austriji odobrio i blagoslovio. Mi ćemo pako ovdje samo ono navesti, što je rekao o modernoj državi i njezinu odnošaju naprama katoličkoj crkvi.

Pojam crkve reče u oštru je protuslovju s nazorom moderne države. Crkva uči, da je svaka vlast odozgo, duhovna i svjetovna, a posljednji razlog zašto podanici slušaju oblast, i dobru i zločestu, jest taj, što oblast ima svoju vlast od Boga; da nebude vlast odozgo, nijedan čovjek nebi bio dužan slušati, te bi u istinu odlučivala samo svoja volja. Budući da je svaka vlast od Boga, za to je svaka vlast i Bogu podvrgnuta. Za to valja načelo: da treba više slušati Boga, nego-li ljude. Državi je zadaća, da gradjanske odnošaje vodi i redi, ona je u svom području samostalna, nit ju u tom smije smetati crkva, ko što je ni nesmeta. To isto traži crkva od države. Ali se u kršćanskoj državi pravo neizvodi iz vlastite volje države ili vladaoca, bio on pojedina osoba, ili kakva skupština. U kršćanskoj državi izvodi se pravo od Boga, po kršćanskom je nazoru pravo samo ono, što u vanjskom redu odgovara pravici sobom, a zakon je izraz onomu, što čovječje spoznanje nalazi da u vanjskom redu odgovara zahtjevom pravice. Tada pako po kršćanskom nazoru pravo stoji u opreci sa samovoljom. U bezkonfesionalnoj pako državi nestaje razlike medju pravom, vlašću i samovoljom. U bezkonfesionalnoj državi prisvaja si država sama vlast, i nepriznaje nikakva pravila po kojem pravo izriče, van sebe samu; u bezkonfesionalnoj državi jest pravo ono, što većina u ovaj par hoće, i jest pravo tako dugo kako ona hoće, i jest pravo za to, jer ona tako hoće; tu neima nikakva odlučujućega pravila nad samovoljom većine, vrhovni državni autoritet neće da šta znade o kakovu pravu osim sebe, on hoće da sve sam i iz sebe redi. Ova borba, ova protivnost medju čovječjom samovoljom i božjim pravom nije nova, ona je tako stara kako sviet, ona je boj medju dobrim i zlim, pobunjenje čovječje oholosti proti božjem pravu. Čudno mi je, da se kaže, da je moderna znanost iznašla bezkonfesionalnu državu. Nije tako! Već je u svako vrieme bilo ljudi, koji o Bogu i božjih zapoviedih nisu htjeli da znadu, koji su svoju vlastitu samovolju i svoju strast, u koliko im je sizala moć, smatrali zadnjim pravilom svoga djelovanja i mišljenja. O njih je rekla jedna stara knjiga: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. A pjesnik veli: Audax omnia perpeti gens humana ruit in vetitum nefas. —

Kad bi svi katolici, koji se pišu katolici, imali ovakove nazore o državi i ovakovo osvjedočenje o naravi i zadaći katoličke crkve, kako baron Giovanelli, onakovi bi crkvenopolitički zakoni bili nemogući. No to je nedvojbeno, da premnogi katolici nimalo ni nepoznaju svoje crkve ni njezinih dogma i uredaba, a jesu kraj toga pristaše teorije moderne države. Pa je to isto toliko, morda i više krivo, nego-li odlučno nevjerstvo, koje se takodjer žalibože previše razširilo, te se sada i više širi svimi sredstvi i načini.

(Dalje će slieditи.)

O stanju katoličke crkve u Ugarskoj

upravio je Vestfalac, trgovac Herman Witthöfel, koj je u svojih trgovačkih poslovih neko vrieme u Ugarskoj boravio, na redakciju u Požunu izlazećega katoličkoga dnevnika „Recht“ puno znamenito i zanimivo pismo, iz kojega vadimo sljedeće crte: „Ja sam Vestfalac, trgovac, katolik, i zbog posala svojih boravim neko vrieme u Ugarskoj. Imajući otvorene oči i za stvari, koje se neticu moga posla, i vruće srce za moga bližnjega i za svetu vjeru, opažam na mojem putovanju i stvari, koje mi poslje težko na srcu leže, a kod nas se veli: česa je puno srce, tim pretiču usta. . . Obraćam se na vas, na „Recht“, jer su me svigdje uvjeravali, da je vaš list jedini u cieloj velikoj Ugarskoj, koj na njemačkom jeziku brani katoličku stvar. Za to je „Recht“ dakako nešto premalena oblika, a ja vas mogu uvjeriti, da u mojoj domovini ima svaki grad, velik ili malen, svoj katolički list takova obsega. Za to se brinu katolici, bogatnici i siromasi, plemenita ili prosta roda, držali bi za sramotu, nepodupirati revno katoličku štampu. No tomu niste kriv

Digitized by Google

vi. i ja si mogu misliti. da biste volio imati toliko predplatnika, štilaca i sredstva, da možete dnevice izdavati tako velik list, kako je ona sramotna „Neue freie Presse“, koju sam nedavno u Beču čitao. Nego o drugom nečem hotio bih s vami progovoriti ozbiljnu rieč. Vi donosite često članaka o naših odnošajih u Pruskoj, te ih tako rišete, da mi je težko, kad me pitaju, jesam-li ja iz one zemlje, gdje se tako zlo godi. Istina je, vi imate pravo, ali, da vam iskreno kažem, mi nebismo htjeli s vami mienjati. Mi vidimo u vašoj domovini dosti biskupa, koji su velika, odlična gospoda, koji posjeduju bogatstva, komu se mi, na plienjenje crkvenih dobara naučni, divimo; vidimo kaptole s velikimi posjedi, mnoge župe, s kojimi se nemože kod nas niti biskupija prispodobiti. To su bez dvojbe sve sama pobožna gospoda, koja svojim velikim imetkom puno dobra tvore; ali to je istina, da se skoro svi, koje sam ja motrio, od katoličkoga puka na stranu drže. O onoj iskrenoj, srdačnoj, pa ipak počitanja punoj ljubavi, koja kod nas spaja pastira s njegovim stadom. čim se u puku budi vjera i kršćanska ćudorednost, vidio sam vrlo malo primiera. Strašno je, ali je živa istina, i ja ju moram otvoreno izreći: vaš puk je strahovito zapušćen u svojoj ćudorednosti, u kršćanskom nauku! Pravo je čudo, što je u njem još toliko vjere, koliko jest. Vjerujte meni, tudjincu, koj takove stvari može biti bolje vidi, jer mu bolje u oči udaraju, nego onomu, koj nije na bolje naučan, vjerujte meni, vaš puk stoji zlo: on gladuje i žedja rieč božju. A nitko mu nedaje hrane. Sada dolazim na točku, kojom vas krivim. Vi činite pravo, što branite vanjski položaj katoličke crkve, njezinu slobodu, njezina prava, ali vi zaboravljate kraj ljuske na jezgru, a to nebi smjelo biti. Ja nisam u nijednom broju vašega lista, koji su mi došli u ruku, našao niti jedne rieči, kojom bi se pokazivalo na ljutu ranu, na kojoj boluje katolička crkva u Ugarskoj. Vi rišete strogo moju domovinu, i ja neimam ništa proti tomu, ali dopustite mi, da vam reknem, koliko imamo i dobra. Mi se nemožemo ponositi bogatstvom i dohodci, kakove ima vaša crkva, ali i mi imamo svoje blago, pa brojili vi vaše crkvene dohodke na milijune, naše je ipak hiljadu puta vriednije. Neima tomu dugo, što mi je jedan očevidac svjedok pisao sljedeće: k našemu biskupu u Münsteru, koj dakako nije odličan, bogat gospodin, komu je vlada radi njegove svete vjernosti prama crkvi i svetomu ocu otela sve, što je imao, komu je zaplienila zadnji komad pokućtva — dakako mi smo sve kupili, te mu opet povratili — k tomu biskupu dodje sirota seljakinja te mu reče: ja i moj muž smo čuli, da će vas. što više štujete zakon božji nego čovječji, od nas u zatvor odvesti, i da su vam sve oteli. Mi smo siromašni ljudi, i mi smo samo tri talira prištedili, te vas liepo molimo, uzmite taj mali dar od nas u ime božje. Biskup se liepo zahvali za dobru volju, ali da žrtve nemože uzeti, da je niti netreba. Ah, reče pobožna žena, ako neprimete moga dara, vi ćete mene i moga muža vrlo razžalostiti. Mi molimo svaki dan na koljenih čislo, da Bog nedopusti, da vas od nas odvedu. . . Biskup primi dar siromašne žene, te ga upotrebi za dobru svrhu. To je sada naše blago u Vestfaliji i u svoj Prusiji. Naše blago jest ljubav svih staleža prama biskupom, prama svećenikom, ljubav, koja se neplaši nikakovih žrtava; ista ljubav, koja novčiće udovičine kano što i hiljade bogata kavalira i trgovca meće k nogam nasljednikom apostola; vjernost duhovnih pastira, koji zemaljsko blago kano prašinu preziru, ako im nesluži za najviši cilj. To blago branite vi prije svega, za to se blago borite — sve drugo pridodati će se onda vašoj ugarskoj crkvi. Jer neimate-li toga duhovnoga blaga, to neimate pred Bogom i pravimi kršćani ništa, upravo ništa, što bi vriedilo više nego blato. a što imate, i on će vam se oduzeti! Neuzmite za zlo prostu katoliku njegove iskrene rieči. „Hvaljen Isus.“ Te rieči vriede, da si ih često i mi pročitamo.

Viestnik.

Zagreb. „Obzor“ počamši od prošloga petka donosi niz uvodnih članaka, kojim je smjer, da se kod nas zaprieči razdor medju crkvom i državom u pitanju preporoda naših pučkih škola. Mi da i nismo svećenici, ako smo rodoljubi, morali bismo takov smjer samo pohvaliti. Mir i sklad svih faktora oko pučke škole želimo i mi, te za to ko što se veselimo čujući, da ima čitavih krajeva naše domovine, gdje se učiteljstvo liepo slaže sa svećenstvom, isto tako žalimo, što njeki učitelji zaneseni duhom, koj diše iz vana i jest našemu narodu i njegovoj sreći sjegurno više neprijateljan nego-li prijazan, što velimo njeki učitelji siju razdor. Uslied enquetne konferencije o zakonskoj osnovi, tičućoj se pučke škole, premda kako je poznato takova konferencija sama ništa neodlučuje, našao se je kako čujemo ipak njetko, koj je rekao: vi popovi možete biti zadovoljni. ako si religiju kano predmet u školi spasite — sve ostalo vam je propalo. Mi bismo na to, da se je nam tako reklo, odvratili: Doista da nam narod na to spadne, da ima same takove zakonodavce, onda mu je sjegurno sve propalo. Nam treba kupiti i slagati sve sile, ne pako raztepati i zavadjati, ako hoćemo da se spasimo. — Mi se podpuno nadamo, da se naše svećenstvo neće dati zavesti sličnim podraživanjem na nikakov nerazbor.

Molimo pako sve naše svećenstvo, tako višje kako niže, neka nam dopusti, da mu nešta navedemo iz „Obzora.“ U članku „Bezvjerska škola“ od 28. Travnja veli: „Jednu ipak okolnost, koja svakomu u oči pada, nemožemo premučati. Crkvi nije pogibeljan Bismarck ni Viktor Emanuel. Nju slabi indiferentizam, paće protivština njezinih sinova. U ovu istinu treba da se ona duboko zamisli, pa kad nadje prave uzroke, možda će pronaći i najshodnija sredstva. Jer sami zakoni,

Digitized by Google

koji joj daju vlast, nisu od nikakve koristi, ako neima ljudi, koji bi zakonu život udahnuli.“ „Obzor“ po našem sudu govori ovdje ne samo pravo nego i za svećenstvo vrlo prijateljski. Neće nas od napadaja štititi nikakovi zakoni, ako sami nebudemo ljudi. Radimo sami, pak ćemo i zavrieditи i osjegurati si zaštitu zakona. Premda broj svećenstva strašno pada, ipak nas jošte dosta ima, ako se samo nitko neuklanja naporu i trudu. Zapalimo se sami onom vatrom, koja polazi od Gospodina, pa ćemo s vremenom i božjom pomoćju savladati indiferentizam pače i neprijateljstvo proti vjeri naših otaca, koje je žalibože i u nas već daleko zaseglo i hvata sve dalje. To i svaki pošten čovjek, koj nije načelno neprijatelj vjeri, od nas očekuje; kako da neočekuje Gospodin Isus, komu smo se zavjerili?! Mi se neimamo nadati boljemu nego samo onda, kad sami postanemo bolji!

— Doznajemo, da je mons. Nikola Voršak, kanonik svetojerolimski u Rimu imenovan čuvarom znamenite knjižnice oratorianske „Vallicellianae“, i da je on sporazumiv se s tamošnjom duhovnom oblašću tu čast primio.

Dubica 5. Travnja. Nesmijem prešutiti liep dar, kojim dva moja župljana ukrasiše veliki žrtvenik na blagdan uzkrsnuća Gospodinova. G. Jakov Nestić, posjednik i gostionik u Dubici običaje ravno kroz godinu višeputa darovati crkvi našoj liepih darova, od kojih spominjem samo zastor od zelene svile, kojim prije 2. godine ukrasi sliku žalostne matere božje u pobočnoj kapeli župne crkve presv. trojstva, ali sada i opet poda nov dokaz svoje darežljivosti, te nam pokloni puno znatniji dar, novi prekrasni ćilim, koj je za skupe novce nabavio iz susjedne Bosne, a prikrio njim ne samo veliki žrtvenik nego i cielo svetište. Drugi dar jest novi antipendij od težke crvene svile, ukusno i umjetno izradjen po č. s. milosrdnicah u Zagrebu, s dva vanjkuša, što je poklonio ovdašnji opančarski meštar Ivo Kripa. Da si po prilici predstavite djelo i njegovu vriednost, dosta Vam budi znati, da su ovi darovi stojali 180 for. što je u ovih oskudnih godinah u istinu znatan dar. Još vam kazati mogu, da su ovi darovi obećani u vrieme kolere, koja je kod nas prošle godine i to 28. Kolovoza 2. i 3. Rujna najžešća bila, jer s kim si u jutro razgovarao, onoga si u večer na grobje sprovodio. To dokazuje kako pravi kršćanin u vrieme nevolje pomoć od Boga traži i kod njega nalazi. — Tom se prilikom srdačno zahvaljujem i čestitoj obitelji „Van-der-vert“ iz Kostajnice, koja je mojoj župnoj crkvi dva vanjkuša poklonila. *J. Kolarić*, žup.

Crkvena. Preč. g. kanonik prvost. crkve zagr., Franjo Husar, koj je za svoga u župi crkvenskoj punozaslužnoga 27. godiš. župnikovanja u vinskih goricah nad Crkvenom velikim trudom i brigom na najkrasnijem vidiku podigao liepu kapelu sv. Duha, te ovu već više puta krasnimi darovi, naime crkvenim ruhom i posudjem nadario, sjetio se takodjer ove godine svoga mezimčeta, te je istu krasnu kapelicu naručenim iz Prage ukusnim lustrom, i velikodušnim poklonom od petdeset forinti za popravak njezina izvanjskoga lica, koje je nješto od ljuta sjevera postradalo, opet nadario. Za taj liepi dar kliče mu puk crkvenski sa svojim župnikom u radostnoj zahvalnosti: Prečastni darovniče! darežljiva Ti ručica puno godina cvietom cvala, a nabožna dušica jednom se raja dostala! U ime župljana Crkvenih, i svoje — zahvalni Fr. B. ž.

Maja. Preč. g. kanonik Franjo Husar poklonio je pred Uzkrs župnoj crkvi Majskoj jako liepu uzkrsnu svieću, na kojem daru srdačno se zahvaljuje u ime župljana, Pavao Leber, župnik.

Književna viest. „Naputak izpovjednikom“ djelo dr. Nikole Voršaka, kanonika sv. Jeronima u Rimu, navješteno u našem lanjskom br. 50., izašlo je na sviet tiskom dioničke tiskare u Zagrebu. Iznosi 21 tabak u velikoj osmini, a može se dobiti u Zagrebu kod g. Ivana Plivarića, bilježnika konsistorijalnoga, u Senju pako kod g. Martina Štiglića, profesora bogoslovja za 1 for. i 60 novč. — Za sada samo možemo a i dužni smo naše štioce oprezne učiniti na to, da se g. pisac služi jezikom, a ponešto i pravopisom takovim, koj se neće svakomu sviknuti. Primjer se može vidjeti u br. 3. i 50. lanjskoga tečaja našega lista.

Pešta. Crkvenopolitički odbor sastojeći se od 27 osoba, dao je znak života, sastavši se 22. o. m. u sjednici, u kojoj je izabran pododbor od 7 lica, dana mu zadaća, da prije svega izradi zakonsku osnovu o civilnoj ženitbi!

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelj Schauf Adalberto odvjetnik u Zagrebu. Kano članovi III. reda: Valdec Lovro gradjanin u Varaždinu. Baneković Mijo župnik u Križovljanih. Sekulić Stjepan bilježnik občine Radovec. Pomper Mirko bravar, Hadrović Valent, Hadrović Barbara, Marenčić Petar, Kuzmić Stjepan, Gjurbek Blaž, Hadrović Mirko, Jež Ivan seljaci iz Visokoga. Milošić Antun, kap. u Perušiću, Učione: bosiljevska, severinska, i lešćanska. Godišnjih članova poslaše: Stražimir Dragutin župnik na d. Zelini 10, Tumpić Stjepan, župnik pod Belom 3, Martinčić Ivo, kapelan u Križovljanih 12, Bezuk Dragutin, župnik u Maču 10, Vran Dragutin, podarcidjakon u Tomašici 5. Vrček Antun, župnik u Ravnu u ime podpore dao 5 for.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gg. Josip Vragović bivši upravitelj u Poljani ide za duhov. pomoćnika u Sela (u Zagorju). Stjepan Matosović duh. pomoćnik u Nedeljišću za upravitelja župe u Štrigovo. Starčić Franjo duh. pomoćnik iz Štrigove u Čazmu. Stjepan Schadl iz Macinca u Nedeljišće. Dragutin Murat duhov. pomoćnik u Lipovljanih za upravitelja župe u Martinskuves. Ivan Širmer duh. pomoćnik u Gjurgjevcu za upravitelja župe u Bebrinu. Vinko Lepen duh. pomoćnik premješten je iz Čazme u Ivansku.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 19.] U Četvrtak, 7. Svibnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

K socijalnomu pitanju.

(Dr. J. Rieger.)

(Dalje.)

Nego kako je danas sviet odpao od kršćanstva, sigurno je, da velik diel velikih obrtnika neće od svoje volje pristati, da se radnikom skrati vrieme za radnju. Uz to valja i to priznati, da sbog velike konkurencije niti nestoji do pojedinoga velikoga obrtnika, smanjiti trajanje rada, ako neće, da puno štetuje. Konkurencija ih sili, da od radnika što veću korist dobiju. Odavle sliedi, da tu mora posredovati država; ona je to dužna radniku, koga mora u opravdanih njegovih interesih, kamo sigurno spada i njegovo fizičko dobro, štititi i braniti. Mi dakako znamo, da ima za takov zakon mnogo težkoća, i to baš s toga, što radnik nije niti roba niti makina, nego čovjek s raznimi duševnimi i fizičkimi vlastitostmi, na koje se mora zakonodavac obazirati. Zato nemože takov zakon za sve zemlje biti isti, nego će se ravnati po klimatičkih odnošajih i fizičkoj sili radnika. Isto se tako mora i na vrst rada uzeti obzir, jer se za mnogi posao zahtieva mnogo više tjelesne sile nego za drugi, dapače mnoge su radnje upravo škodljive zdravlju, kano što radnje u rudah i u kemičkih djelaonicah, tako da se u njih samo nekoliko sati na dan smije bez velike štéte raditi. I na čisto lokalne odnošaje, n. pr. biva-li posao pod krovom ili vani, ima se uzeti obzir. Bude-li se dakle radilo o takovu zakonu, to se imaju pitati ljudi vješti i pravedni.

6. Za tim razvija pisac historički razvoj borbe radnikâ za skraćenje posla. Ta borba traje već dugo, samo što je prije vrieme za rad bilo puno kraće te je uzelo rasti s novimi obreti tako, da je u nekih zemljah postiguulo visinu, koja je upravo pogubna bila za radnike te ih je prije vremena ubijala. Poznato je, da su u Englezkoj morali radnici 18 do 20 sati raditi tako, da je za njih nestalo razlike medju danom i noćju. U sredini 17. vieka radili su krjepki muževi onoliko vremena, koliko moraju danas raditi djeca izpod 12 godina. To je vrlo ozbiljna stvar. Dočim najme bivaju ljudi fizički sve to slabiji, moraju se ipak više napinjati, da si zasluže toliko, koliko im je za uzdržavanje potrebno. Pa se onda još čude, što ljudski rod sve više propada! U Englezkoj borili su se radnici najuztrajnije za uredjenje dnevnoga posla, te su ondje najprije svoj cilj postignuli. Od godine 1802. do 1833. izdao je parlament pet zakona, koji ustanovljuju trajanje dnevnoga rada. No ti su zakoni radnike samo ogorčavali, budući da se njihovi gospodari za nje nisu brinuli znajući, da neima nikoga, koj bi ih silio, da se zakona drže. Strože se je pazilo na zakone, koji su izdani od 1843—50., te se je njimi ustanovilo 12 sati za dnevni rad. No istom zakoni izdani poslje 1850. izvodili su se sa svom strogošću. Ti zakoni ustanovljuju 10 sati za rad. Istina je, oni valjaju neposredno samo sa ženske i djecu, no budući da djeca i žene redovito zajedno s mužkarci rade, s toga valjaju indirektno i za mužkarce. U najnovije vrieme agitira se u Englezkoj za 8 sati, i to za sve radnike bez razlike spola i dobe. I u Ameriki, zemlji slobode, nastojalo se je za pokraćenje dnevnoga rada, te se je za to prosilo državno zakonodavstvo. Ali istom po dovršenom velikom amerikanskom gradjanskom ratu, kojim su robovi postali slobodni, izdale su ondje pojedine države glede toga zakone. Tako je izdan u državi Nevjoržkoj zakon, da se kod svih javnih radnja samo 8 sati na dan smije raditi. Ali i tu se zakon često prekoračuje. U novije ipak vrieme

Digitized by Google

zahtievali su radnici u Americi, gdje ima, kako je poznato, internacionala mnogo privrženika, na demonstrativan način, da se odredi stalno vrieme i za javne i za privatne poslove. 13. Rujna 1871. prolazile su mnogobrojne hrpe radnika pjevajući i vičući ulice grada Nev-jorka. Osim crvene zastave nosili su mnogobrojne napise, na kojih se je čitalo: osam sati za radnju, osam sati za naobraženje, osam sati za spavanje. Na drugoj zastavi bijaše čitati: osam sati — s dobra, ako je moguće, na silu, ako je nuždno. U Pruskoj, Bavarskoj, Austriji obstoje jur zakoni, koji opredeljuju vrieme radnje za djecu, ali ti su se zakoni slabo izvodili. Obćenit zakon, koj bi valjao za sve radnike, nije još izdan nikakov, po svoj prilici da se neuvriedi bogata buržoaza, iz koje je dosada dobivala država najvjernije sluge.

7. Pošto je zatim pisac izrekao svoju želju, da država glede toga shodne zakone izda, jer preveliko napinjanje „ne samo radnike prije vremena ubija, nego ih čini i duševno tupe, te im uzima svako veselje na posao", dodaje vrlo mudru opazku. „Radnički stalež imati će dakako onda samo od takovih zakona korist, ako bude znao prosto vrieme za se i za obitelj svoju upotrebiti. Ako radnik upotrebi vrieme, koje mu od rada preostane, da u obitelji vrši svoje dužnosti kano otac, kano diete, da se pobrine za kućne potrebe, da si uredi zemljište, koje si je kupio, onda mu je to vrieme i za njega i za obitelj mnogo vriedno. Ako on pako to vrieme upotrebi, da se na večer tim duže klati po ulicah u zločestu družtvu, da tim duže u krčmi sjedi, onda to vrieme nevriedi niti za zdravlje niti za blagostanje njegovo. Ono će biti uzrok, da dušom i tielom to prije propadne, i da zaslužbu svoju tim lakše potepe. To je na nekih mjestih, od kako je dnevni rad pokraćen, dokazalo žalibože izkustvo: krčme su punije radnika nego prije, a radnici siromašniji nego prije. Od tuda pako jasno sliedi, da sve poboljšice, učinjene radniku, nekoriste, dapače lahko još i škode, ako se neosnivaju na vjeri i ćudorednosti. Neima dvojbe, jedan će diel radnika vrieme, od rada preostalo, na zlo upotrebljivati Tà čitamo u radničkih organih, gdje se radnikom preporučuje, neka manje rade, ne da si fizički i moralno koriste, nego da povise zaslužbu. Tako na primjer piše u Berlinu izlazeći „Social Demokrat:" „Radnici se kude, što piju rakiju, što se podaju nedužnomu uživanju, što po ponedeljcih planduju. Pravo imaju, što tako rade, ne samo s gledišta čisto čovječanskoga nego i s gospodarstvenoga. Jer da manje planduju, radili bi više, da više rade, bio bi rad cjeniji a radnici nesrećniji. Oni su dakle dužni sebi i svojim drugovom mnogo plandovati." Takove nas izjave ipak nemogu zapriečiti, da nezahtievamo, da se uredi vrieme za rad, i da se radnik neobterećuje kano živinče. Ima dosti radnika, koji svoje prosto vrieme dobro upotrebljuju; kod ostalih se to može postići uplivom katoličke crkve. Nestavljajte samo crkvi zaprieka, radnike kršćanski uzgajati."

8. Zakon proti radu žena i djevojaka. Najveća je nesreća za radnički stalež, što moraju i žene na rad Radi malene zaslužbe, i što su uvedene makine, postaše i žene radnice u tvornicah i djelaonicah. Dà moderni napredak hotio je radnike uvjeriti, da je to sreća za njihov stalež, što se i žene primaju u službu, računajuć im, koliko oni tim dobivaju. U nekih zemljah, napose u Engiezkoj, jest broj radnica vrlo velik, u Njemačkoj manji ali ipak dosti znamenit. Radnici ustaše odlučno proti tomu, da njihove žene u tvornicah i djelaonicah rade. Tako je u generalnoj skupštini „njemačkoga obćenitoga radničkoga družtva" u Berlinu 1867. primljena jednodušno sljedeća rezolucija: „Upotrebljavanje žena u djelaonicah velikoga obrta jest jedna najružnijih zloraba našega vremena; ružna, jer se tim materijalni položaj radnika ne samo nije poboljšao nego još pogoršao, te je radnički stalež, uništivši mu obitelj, bačen u tako biedni položaj, da mora izgubiti i posljednje ostanke idejalnih dobara, koje je još imao." Tu se je dogodilo radnikom kano i glede nedeljnoga rada; i ovdje su se dali prevariti od bezvjerskoga i pokvarenoga liberalizma, koj im je uvedenjem ženskoga posla obećavao zlatne kule, dočim je u istinu uništio njihovu obitelj i bitak njihov.

Zatim navodi naš pisac razloge, zašto ima zakonodavstvo posredovati, da se žene neupotrebljuju u tvornicah i djelaonicah. Glavni je razlog, da se radničke obitelji občuvaju od ćudoredne i materijalne propasti. Žena radnikova pripada mužu i obitelji u kućnih poslovih, tu je ona još potrebnija nego žena bogatoga tvornićara u svojoj kući. Jer na njoj leži najviše uzgoj djece; ta njezin muž radi sav dan izvan kuće, a dodje-li na večer sav utrudjen s posla kući, slabo je voljan, zabavljati se uzgojem djece. Ide-li dakle i žena s mužem na posao, to neimaju djeca nikoga: čisto mala djeca povjere se zavodu za djecu izpod 2. godine, ako obstoji u mjestu *), inače se predaju malo sta-

*) Ti zavodi imenuju se la créche, Krippe. Vidj Rolfus i Pfister „Realencyclopädie." B. III. L. 1.

Digitized by Google

rijoj braći, a ova se samo povlače po ulicah, često poderana i za hranu prosjačeći, o uzgoju i nauku neima ni govora. Tko će se onda još čuditi, ako takova djeca tjelesno i duševno propadaju: doma nisu nikada ni imala, jer srce materinje, koje je djeci pravi dom, uvjek im je manjkalo. Od takove djece postaju proletarci u najgorem smislu: prezadobni kandidati kazniona, ona mrka lica. koja danas čine nesigurne ulice velikih gradova, i koja su gradivo za komunu i internacionalu. Ženskim radom u tvornicah i djelaonicah uništuje se upravo ono, što je najveća zasluga kršćanstva za obitelj, najme da je djeci dalo mater, koja ih materinjom ljubavi, zajedno s milošću kršćanske vjere uzgaja za slobodne i ćudoredne muževe. Pak ako i neuzmemo u obzir razor obiteljskoga života, kojim je pogibeljnim za ćudorednost izvržena žena, koja je prisiljena dan na dan raditi u tvornici u družtvu lahkoumnih mužkaraca? Negubi-li se ondje često svaki sram i poštenje. i nije-li žena uvjek u bližoj pogibelji prokletstvo prieljuba na se navući? Da, komuniste nebi bili mogli doći na ideju komunizma žena, da nisu u javnom životu, u tvornicah i djelaonicah našli žena, koje su te ideje prihvatile, svojim se muževom iznevjerile, dakako zavedene od mužkih radnika. Priuči-li se ovakova radnica još i na spirituozna pića, ónda si možemo predstaviti one ženske nagrde, koje su za vladanja komune u Parizu 1871. tako strašnih zločina počinile. Podpuno dakle imaju radnici pravo, kad vele: da je primanje žena u tvornice i djelaonice jedna najružnijih zloraba našega vremena. I zato svi pravi prijatelji radničkoga staleža, bili oni vjere kakove mu drago ili makar nikakove, zabacuju najodlučnije taj veliki grieh. Francez Michelet veli: „Radnica — strašna rieč, koje nije nijedan jezik imao, koje nije nijedno vrieme pojmilo prije našega željeznoga doba. Ta rieč sama dovoljna je, da sav naš tobožnji napredak zamrači.“ Navedimo još i rieči Jules Simona, koj je višegodišnjim promatranjem pribavio si točno poznavanje položaja radničkoga staleža te našao, da je razlog moralnoj propasti mnogih radnika taj, što je usljed zabave žena u tvornicah i djelaonicah, njihov obiteljski život razrušen. U svojoj glasovitoj knjizi „Radnica“ veli on ovako: „Sva naša znanstvena organizacija ima jednu strašnu pogrješku, koja je zajedno uzrokom nevolje radničkoga staleža, te se mora na svaki način odstraniti, ako nećemo propasti, a to je uništenje obiteljskoga života. Žena, koja je postala radnicom nije više žena; ona neživi više život skrovan, zaštićen, stidljiv, okružena nježnimi utisci obiteljskoga života, što je sve tako spasonosno kano što za sreću žene tako i za sreću obitelji. Ona neživi više pod gospodstvom muža nego pod gospodstvom velikoga obrtnika, medju suradnicami, gdje je ćudorednost često okužena, u vječnom doticaju s mužkarci, odlučena od muža svoga i djece. U takovoj radničkoj obitelji odsutni su otac i mati dnevice 14 sati. Tu niti neima obitelji više. Mati nemože svoje vlastite djece dojiti, a to je uzrok što takova djeca strašno umiru. Djeca od tri četiri godine bježe po ulicah gladom i zimom mučena. A na večer kada se otac, mati i djeca sastanu u jedinoj sobici, koju imaju: otac i mati utrudjeni od posla, djeca gladna i ozebla, onda nije ništa pripravljeno. Soba bijaše prazna sav dan, nikoga nije bilo, koj bi se brinuo za potrebštine i čistoću. Na ognjištu neima ognja, materi treba sna, ona neima snage, da još jelo pripravi; odielo njezino, muža i djece njezine zanemareno je i raztrgano. To je vjerna slika obitelji, kakove su stvorile naše tvornice. Čovjek se zaisto nesmije čuditi, ako otac, kad ostavi tvornicu, samo nerado stupa u tu tiesnu, smradnu, neprozračenu špilju, gdje ga čekaju polugola djeca, i žena, koje skoro niti nepozna, jer nestanuje u njegovoj kući. Je-li onda čudo, ako voli ići u krčmu nego u takovu špilju, da ondje potepe svu svoju zaslužbu i uništi zdravlje svoje? A posljedica toga jest veliko siromaštvo mnogih radnika usried cvatuće industrije.“

(Konac će sliediti.)

Razprava o crkveno-političkih zakonskih predlozih u bečkom reichsrathu.

(Dalje.)

Prije nego je došao na razpravu u gospodskoj kući zakonski predlog o vanjskih odnošajih katoličke crkve, izdali su pod 20. Ožujka cislajtanski biskupi o crkveno-političkih zakonskih predlozih zajedničku izjavu. Mi smo o toj izjavi izvjestili u 16. br. našega lista. Kad je došlo do razprave u gospodskoj kući izjaviše oni nadbiskupi i biskupi, koji imaju sjelo i glas u gospodskoj kući, da će uticati samo u generalnu debattu, nipošto pako u specijalnu, ako naime dotični zakonski predlozi budu primljeni za podlog specijalnoj debatti. Tako i bi, kod generalne razprave o prvom zakonskom predlogu sudjelovaše mnogo, kad se ipak prošlo na specijalnu debattu izadjoše. Nit se kašnje vratiše do kardinala Rauschera i Schwarzenberga, koji su još došli na generalnu debattu o zakonskom predlogu glede prinosa k religioznomu fondu. Po tom ćemo i mi samo još u kratko izviestiti o gene-

Digitized by Google

ralnoj debatti glede prvoga zakonskoga predloga — jer pošto se u ovom predlogu radi baš o načelih, u onakovu se duhu rešava sve ostalo, kakov u ovoj debatti savlada. Mi smo već javili svojim štiocem, da ni u gospodskoj kući nije savladao duh pravednosti naprama katoličkoj crkvi.

Biskupi govorahu dakako u gospodskoj kući onako, kako se biahu već prije pismeno izjavili. Za to nam se čini najbolje ovdje iz te njihove pismene izjave njeka mjesta navesti. To smo i onako svojim štiocem obećali. Današnja borba medju crkvom i državom polazi odatle, što se država smatra vrhovnom gospodaricom svih odnošaja i svega života u državi, koj se s v a n a pokazuje. Te sve odnošaje hoće da je ona jedina vlastna rediti svojimi zakoni, i tim zakonom da je bezuvjetna pokornost. Budući da je crkva katolička takodjer v a n j s k o družtvo za religiozni život, a taj život nije samo sakriven u duši pojedinaca, već se izražava u v a n j s k i h činih — država hoće da je svemu tomu neposredno ili barem posredno vrhovna redateljica. Tjerajuć to načelo do kraja mora država crkvi zaniekati samostalno zakonodavstvo i samostalnu upravu. Pa je tako i bilo u zastupničkoj kući reichsratha: odlučiše naime, da crkvena p r a v i l a valjaju samo u granicah državnoga z a k o n a, t. j. u crkvi neima za vanjske odnošaje nikakva prava, van ono samo, što ga državni zakon daje ili barem priznaje. No i dalje se po onom načelu dolazi: do ukinuća h i e r a r k i j e, kako traži Dittes, i do pretvorenja crkve u zajednicu poput p o l i t i č k e zajednice, koje postanak, obstanak i sve uredjenje visi o volji države, kako je sasvim dosljedno tražio u zastupničkoj kući isti Dittes. Za sada dakako tih skrajnih posljedica n e i z r i č u, premda čini upravo do njih tjeraju, kako se vidi u Pruskoj, gdje su odlučili upravo prevrnuti sav organizam crkve. Isto tako u Švajcarskoj. U Austriji vele za sada, da nepačaju u unutarnje stvari crkve, ali kad ih pitaš što su unutarnje, što-li izvanjske? onda sam kultusminister izjavlja, da je državi ono isto vanjsko, što je crkvi unutarnje, a vanjske odnošaje da redi država sama i jedina! Za to čujmo, što vele cislajtanski biskupi o odnošaju crkve katoličke naprama državi!

„U saboru anhaltskom reče nedavna minister Larisch: državi je djelovati na zemaljski život, nipošto pako na sphaeru, kojoj je središte u drugom životu. — Tko može tražiti od državljanina, da vjeruje, da je samo stupnjem različan od nieme životinje, i religija da je u najboljem slučaju liepa, kad što vrlo koristna izmišljotina? Vlada, koja dopušta, da to nije ni moguće ni dobro nemože si na svakom polju čovječje težnje prisvajati bez protuslovja najviše vlasti. Valja više slušati Boga nego-li ljude. Od snage ove rieči pade poganstvo, premda zakriljeno carstvom svieta, kojemu dosada ništa nebi ni ravna ni slična. — No kršćanin treba ne samo da božju volju i svoje vječno zvanje više cieni, nego želje i zapoviedi ljudske, nego i više od pohlepe svoga srca: za to je kršćanstvo ne samo srušilo kumire, nego i osnovalo kršćansku državu i kršćansku obitelj. U kršćanskoj državi sluša se oblast i onda, kad je tvrda i nepravična, poradi sviesti; dakle i onda kad bi joj mogao bez straha od kazne prkositi. Što je za tielo srce, to je za kršćansku obitelj kršćanska ženitba. Posvećena sakramentom i utvrdjena čuvstvom dužnosti, zapovieda ona mienjavoj požudi, i moralne moći, koje su u njoj, djeluju i izvan obiteljskoga kruga. Poradi ovoga dvoga (kršćanske države i ženitbe) najviše je kivan na kršćanstvo onaj napredak, koj ide na socializam.

Ako je čovjek zvan, da Boga nada sve ljubi, i ako je njegovo žiće na zemlji odlučno predvorje njegovu neminućemu životu, to se samo sobom razumije, da državni zakon nemože biti vrhovno pravilo za sve njegove dužnosti i zadaće. — Ali baš za to što kršćanin ima zakon, koj se medjami raznih država nemienja, dužan je u sviesti na širokom polju gradjanskih prava i pravnih obveznosti državnu vlast najvišjom priznavati, te joj se onako pokoravati, kako se pokorava jedino kršćanin. Kad je državni zakon zahtievao od kršćana poklon i žrtvu bogovom Rima, odbijali bi kao nešta gadna; usuprot plaćali bi bez krzmanja poganskim carevom poreze i danke, bojevali bi u njihovoj vojski kano hrabri bojnici, pokoravali bi se podpuno njihovim naredbam u svih svjetovnih stvarih, i uklanjali bi se urotam i pobunam, koje su tako često krvlju imperatora prznile priestol rimskoga carstva. Poganski dakle carevi nisu se zaista mogli potužiti na granice, koje je njihovoj vlasti stavljalo kršćansko osvjedočenje; kako da se tuže na to kršćanski vladari?

Nauk o državnoj vlasti kano najvišjoj, kojoj da je podvrgnuta svaka druga, rodio se je iz neprijateljštine proti kršćanstvu kano čedo njoj slično. — Ali nije za to izmišljen, da uveliča priestolju sjaj, nego da državljanina učini s tielom i dušom robom njekomu mnienju o svietu, koje hoće da svoje slavlje slavi tako na ruševinah priestolja kano na ruševinah oltara. Za to ova partaja negovori istine, kad državnu vlast upravo najvišjom proglašuje: jest joj najvišja samo toliko, koliko se u njezinoj ruci nalazi, ili barem put joj krči i njezin posao obavlja: čim se upravo sada revno bavi vlada jedne vrlo jako države. Pravo izražena zasada glasi ovako: državu bez Boga i kralja ide najvišja vlast: dok ova država nebude gotova, ide ta vlast one, koji gradnju novoga ljudskoga družtva najsnažnije promiču.

Budući tomu tako, a ne drugačije, austrijski bi biskupi nevjerni bili svojoj zadaći, kad nebi se svom odrešitošću pobijali tvrdnju, da se suverenstvo, t. j. najvišja vlast države proteže i na crkvu medju granicami države. Ova tvrdnja ne samo da je neistinita, nego u njoj neima ni dosljednosti, van da počmeš s niekanjem Boga i bezsmrtnosti. Ovu tvrdnju mora svaki kršćanin, koj joj uvidja domašaj, odbiti kano nešta, što se s njegovim osvjedočenjem nikako nesudara — Ali ju isto

Digitized by Google

tako odbijaju i muževi, koji su na svoj barjak napisali ukinuće kršćanstva: jer nipošto državni zakoni ovoga ili onoga časa, nego ona načela, po kojih oni hoće da preokrenu družtvo, valjaju im kano stvar najvišja, te misle da su podpunoma ovlašteni rovariju, podraživanje i očitu silu namaknuti, da uredbe i zakone državne nakrenu na svoj smjer. Podje-li to za rukom, onda su im dakako nepovredivi, i jao si ga onomu, koj se sliepo nepokori: on je buntovnik i izdajica. Dočim dakle biskupi za najvišju vlast, koju crkva ima u svom području, podižu svoj glas, oni zastupaju vjeru u Boga i bezsmrtnost, kršćanstvo i najvišji zakon ljudskoj slobodnoj djelatnosti. Ali oni se tim brinu i za budućnost domovine. Kakve će kušnje Austriju jošte zadesiti, toga mi neznamo: no to je sjegurno, da će pogibelj i stiska rasti prama tomu, kako bude u državi i u obitelji jačalo neprijateljstvo proti kršćanstvu i kriepostim, koje ničiu u njegovu čistom svjetlu. Jasan i glasan primjer daje novo uredjenje škole. Čim se točnije izvodi prama namjeri njegovih početnika, tim brže nestaje u školi religije i moralnosti, pokornosti, marljivosti i reda; osim toga učitelj, koj misli, da je pozvan za glasnika modernoj mudrosti, neima za naučanje u početnih naucih ni volje ni prikladnosti.“

Tako su biskupi ne samo razložili kršćanska načela glede odnošaja medju crkvom i državom, nego zajedno pokazali, kako su ta načela upravo po državu najspasonosnija. Država nemože ni nesmije imati i u crkvi najvišje vlasti. Zakonski predlozi cislajtanski nisu ravno nigdje izrikom izrazili načelo, da država ima suverenstvo i u crkvenih stvarih, ali su, kako kažu biskupi, u te predloge došle takove ustanove, koje se mogu podpuno razumjeti samo iz onoga načela. Osim toga, kažu, idu te ustanove i preko čl. 15. temeljnih zakona, gdje se crkvi zajamčuje autonomija u unutarnjih stvarih. Ali koje su te unutarnje stvari? Za Dittesa i njemu slične niti sam organizam crkve, onaj koj se osniva na pravu božanstvenom, nije nutarnja stvar, jer oni hoće da i o tom zakone kuju. Biskupi pozivajuć se na jedan §. gradjanskoga zakonika i na sam razum kažu: „Unutarnje stvari jednoga družtva očito su one, koje spadaju na članove mu kano takove. To valja o državi, no isto tako i o crkvi. Državljani imaju naprama državnoj oblasti, i jedni naprama drugim prava i obveznosti, koje ih idu ili kano takove, t. j. što su državljani, ili pako za to što su preuzeli kakove službe, te sve, što spada na ova prava i dužnosti, spada bez dvojbe u unutarnje stvari. Tako je i s članovi crkve; velika razlika koja ravno obstoji, tiče se samo naravi onih predmeta o kojih se tu radi. Crkva je osnovana, da navieštanjem vječne istine i dieljenjem svetotajstva odkupljenike privede njihovu odkupitelju. Zahtievi i dužnosti svih, koje prima u svoje krilo, ko što i prava i obveznosti, koje su svezane sa službami od nje podieljenimi, dobivaju tako svoju osobitu vlastitost. O ovih zahtievih i dužnostih sude oni, koji su za to pozvani ustavom crkve. Kada se dakle nauča, opominje, moli, kad svećenik otajstva dieli, kad zakoniti predstojnik vršenje ili nevršenje preuzetih obveznosti po crkvenom zakonu prosudjuje, i prama tomu izriče izobćenje ili skinuće s crkvene službe: što ima u tom, čim bi se prekoračilo preko područja katoličkoga obćinstva, i kako se neima stvar što ovamo spada, računati u unutarnje stvari? Za potrebe božje službe i za uzdržavanje službenika treba crkvi i vanjskih pomagala, no osim vremena progonstva, listi su poganski carevi njezinu zakonito stečenu imovinu štitili.

Bez dvojbe djeluje crkva svojim naučanjem i na vanjsko djelovanje svojih članova: ona nenauča svoju djecu samo kakovu teoriju dužnosti, već takodjer nastoji, da ih na vjerno vršenje upoznane dužnosti sklone. Kad bi si dakle državna vlast prisvajala sve, čemu se učinci van vide, lučiti od unutarnjih stvari, pa s toga po svojoj volji o tom odlučivati, to bi crkvi oduzela pravo da djeluje ono, što je djelovati zvana: jer ne ona, nego nosioci državne vlasti imali bi odlučiti, na koliko se jošte smije navieštati ono Gospodnje: Tražite najprije carstvo božje i njegovu pravicu! Prosvjetljenjakom je taj govor mrzak: no gdje on prodre u srca, ondje je budućnost družtva osjegurana.“

(Konac će slieditи.)

Disciplina našega klera.

Čim su nam političke stvari okrenule na bolje, te je poslje dugotrajne borbe, u kojoj je i svećenstvo vrlo mnogo sudjelovalo, nastao blagi mir, mi smo odmah podigli svoj, istina sudeći po učincih nimalo znameniti glas, da se popravi ono, što je tečajem borbe postradalo. Isto tako nastojali smo pokazujuć na pogibelji, koje priete crkvi i vjeri u današnje doba, potaknuti sve naše svećenstvo i višje i niže na oštru budnost i neumornu požrtvovnu radinost. Mi smo tim činili samo svoju dužnost. Valja nam žaliti i jako žalimo, što u nas neima dosta žive vatre, koja bi mogla i druge zapaliti; još više žalimo, ako smo morda svojom nespretnošću više pokvarili nego-li popravili ono, što je valjalo popraviti. To ipak smijemo kazati pred Bogom i pred našom sviešću, da nam nije bilo stalo do ničesa, van do časti naše svete vjere i njezinih svećenika, i po tom do sreće našega miloga naroda. Urednici i pisci našega lista bili bi vrlo ludi i griešni, kad bi se smatrali kakovimi svetci — bili bi neizmjerno sretni, kad bi smjeli kazati sa sv. Pavlom: nisam si ničesa sviestan, no tim još nisam opravdan — no dužni su po svom zvanju pokazivati na naše nedostatke, na naše krivine, da se poprave, premda tim i sami sebe sude i osudjuju.

Mi opet podižemo svoj glas, i da znamo kako jače, i jače bi vikali: skrajnje je vrieme, da svećenik, i to ako je ikako moguće, svaki pojedini svećenik bude savr-

Digitized by Google

šenim božjim slugom i svećenikom. Vuk prieti onako kako morda nikada od vremena mučeničkih stadu Gospodnjemu. Gospodin je pako rekao: jedno, da ovce poznaju svoga pastira i slušaju na njegov glas, a s druge strane da dobar pastir polaže svoj život za svoje ovce, dočim najamnik bježi. Sva je prilika, vrieme dolazi, gdje će se vidjeti, jesmo-li pastiri ili najamnici. Bog bi dao, a imamo gledeć na našu kukavštinu i previše razloga moliti: neuvedi nas u napast — no barem moliti moramo i bditi, kakono reče Gospodin: bdijte i molite se da nepadnete u napast.

Naše je svećenstvo uživalo do sada u narodu veliko poštenje, najveće pouzdanje. Kaže se, da je toga počelo jako ponestajati. Budimo iskreni sami naprama sebi te recimo: da nas naobraženije vrste samo s njeke strane štuju. Štuju nas kano dobre rodoljube i bojnike na političkom polju, no kano svećenike — neusudjujemo se izreći, koliko nas štuju. A da smo imali u političkih borbah toliku moć, što je tomu uzrok? Mi mislimo jedino to, što nam prosti puk najviše vjeruje. A zašto nam najviše vjeruje? Ne za to, što smo naobraženi, jer su to i sudci; ne za to što smo morda bogatiji, jer ima drugih mnogo bogatijih; niti za to što imamo njeku vlast, jer bani, župani i sudci imaju, barem materijalnu, mnogo veću — nego za to, što smo svećenici Isusa-Krsta. Kano takovi dužni smo sve ljude, kamo-li svoj rod ljubiti; kano takovi dužni smo za Isusovo stado ne samo sve svoje, nego i svoju dušu dati. To još zna naš puk, i za to nam vjeruje.

Hoćemo-li da uzdržimo poštenje sebi i svomu svetomu zvanju, hoćemo-li da nas naš puk sluša kako ovce dobra pastira, hoćemo-li da smo oci tomu našemu puku i početnici svakomu njegovu dobru tako vremenitomu kako vječnomu: budimo i ostanimo pravi božji svećenici. Hoćemo-li napose da u vrieme kušnje ostanemo i sami čvrsti, i spasimo one, koje nam je Bog povjerio: budimo pravi pastiri, ne pako najamnici. Krasnih primiera, vriednih vremena apostolskih, gledamo danas u Pruskoj. Biskupi i svećenici odvažno idu na muke, veseli kakono nekada apostoli, što su vriedni porad Isusa patiti pogrde i uze: puk pako, sav puk, naobraženo i prosto, bogato i siromašno, mužko i žensko, sluša ih, sliedi ih, poštuje ih, ljubi ih kano sama Gospodina, komu su tako vjerni sluge. Država im je plaću obustavila, osim toga sve im zaglobila: oni ipak negladuju, nit trpe kakovu drugu oskudicu; što im treba — a pravomu slugi božjemu netreba mnogo — sve to daje, i s veseljem, s natjecanjem daje pobožni puk. Tu od tronutosti teku suze, sladje i dragocjenije mužu apostolskomu, nego-li je sve blago ovoga svieta.

Braćo svećenici, potecimo za onakovim blagom, ne pako za blagom, koje „krach“ krši, varalice izmame, odnesu tati. Crkvi je Isusovoj i njezinu svećenstvu već na mnogih mjestih krivično silom oteta njezina imovina; neznamo što i nas čeka, no to znamo da je Gospodin rekao: Tražite najprije carstvo božje i njegovu pravdu, pak će vam se sve ovo dometnuti t. j. što vam za ovaj život treba. To se govori kršćanom u obće, kako ne svećenikom? Tko će se za carstvo božje i njegovu pravicu brinuti, ako ne mi? brinući se pako najprije za to, imamo obećanje na koje neimaju prava oni, koji se za carstvo božje nebrinu prije svega.

Žalibože kod nas, mi govorimo sada o zagrebačkoj nadbiskupiji, počeli su gdjekoji svećenici jako zaboravljati na svoje zvanje, i mjesto pravice carstva božjega činiti činê, koje svaki pošten čovjek, makar koliko blag bio, mora oštro osuditi. Mi ovo napisasmo bolnim srcem i drkćućom rukom, ali nemogosmo drugačije. Tu se radi o poštenju našega stališa. Kod nas je svjet voljan, ako se na jednom svećeniku nadje kakova sramota, kakov zločin, odmah generalizirati i reći: evo kakovi su popi! Mi takov nepravedni sud moramo javno odbiti, i za to ono što je ružno javno sami osudjujemo, da nam se nereče, da smo umjesto zatočnika pravice prijatelji demoralizaciji i zločinom. U našem puku praštaju se svećenikom kano čovječje slaboće čini, kakovih drugdje puk netrpi, već progoni kano težku sramotu i zločin. No sad se je počelo javljati i drugih zala, proti kojim i kod nas sami laici ljuto reklamiraju. Netrebamo govoriti dalje: naša diecezanska oblast dobro sve to zna, te će naći protimbu i uztuk. Kad bi to tako dalje išlo, mi izgubismo pred narodom svoju visoku cienu i štovanje; mi propadosmo, ako se Gospodinu svidi posjetit nas s gorkimi kušnjami, čega se je svakako bojati.

Tu nas može samo jedno spasiti, a to jedno jest, da se uzpostavi pala disciplina. Nije to samo naše mnienje: mi znamo da to traže mnogi svećenici, a uzdamo se, da žele svi. Što je vojska bez discipline? Užasan primjer tomu vidio se u nesretnoj Španjolskoj. Nije za javnu sjegurnost i za obranu zakona, reda i civilizacije, već je živa strašna pogibelj za sve: tako ni od svećenstva, vojnika Isusovih, neima spasenja, nego samo nesreća narodu, ako u njih nestane svake discipline. Toga netreba dokazivati, al je treba, da to svaki od nas svedj ima na umu. Discipline treba, i to direktivne, koja prama današnjim okolnostim točno označuje pravac svećeničkomu djelovanju; treba praeventivne, koja čovječju slaboću — jer je svećenik čovjek, — čuva od pogibelji, u kojih bi lasno mogla propasti; treba napokon repressivne, koja nered, kamo-li zločin kazni. Ovo posljednje moramo napose iztaknuti.

Otac koj neima srca da uzme šibu kad treba, svojom slabom dobrotom pokvarit će si diete. Ima naravi, koje se na ovaku ljubeznu strogost težko dadu sklonuti. No pastiri stada Isusova nesmiju biti ko starac veliki svećenik Heli, koj je uzprkos težkim tužbam puka sve praštao svojoj djeci. Za to je snašla i njega i njegove sinove težka ruka Gospodnja. Glede toga ovako piše sv. Grgur Veliki (de past. cura c. 6.): Inter hypocritas enim jure deputatur, qui ex simulatione disciplinae

Digitized by Google

ministerium regiminis vertit in usum dominationis; et tamen nonnunquam gravius delinquitur, si inter perversos plus aequalitas quam disciplina custodiatur. Quia enim falsa pietate superatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit. Koncil tridentski uvidio je vrlo dobro, da je velikim jadom. koji su zadesili bili božju crkvu, premnogo bila kriva collapsa admodum disciplina ecclesiastica, depravatique in clero et populo christiano mores. Za to je bio i odlučio pokraj dekreta o vjeri, svakiput izdati dekret o reformaciji. Tko misli ozbiljno pomoći današnjoj nevolji crkve, taj mora one dekrete revno izvršavati. Naročito mora kazniti gdje treba. „Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina populis salutaris ac necessaria conservetur, et qui correpti fuerint emendentur, aut, si resipiscere noluerint, ceteri salubri in eos animadversionis exemplo a vitiis deterreantur“ — tako govori rečeni koncil de reform. cap. 1. sess. 13.

Za to jako griješe oni, koji s kojekakvih razloga i kojekakvimi razlozi nastoje obustaviti ruku crkvene oblasti, kad se diže da kazni krivinu. Biskup mora dakako prije svega opominjati po onom apostolskom: argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. No kad se opomene neslušaju, ili kad se počini čin, koj nuždno zahtieva javnu osvetu, onda mora kazniti. Pa u tom mora ga podupirati svatko, tkogod nije rad, da se svećeniku Isusovu može pravedno predbaciti ono, što licumjercu farizeju spotiče sv. Pavao: Ti dakle koj drugoga naučaš, sebe nenaučaš? koj prodičeš da se nekrade, kradeš; da se nečini preljub, preljub činiš; koj mrziš idole, kradeš svetinju! (Rom. 2, 21—22.). Nam se je vladat onako, kako su se u jednoj sgodi vladali dobri kršćani u Korintu. Našao se je medju kršćani korintskimi čovjek, koj je bludno živio sa svojom maćuhom. Saznavši za to sv. Pavao ukori oštro Korinćane, što ga nisu iz crkve izbacili, pa ga on sam, premda odsutan, izbaci iz crkve, zapoviedajuć da Korinćani tu osudu izvrše. Neznate-li, reče im, da malo kvasca sve tielo ukiseli? Izbacite stari kvasac, da budete novo tiesto. . . Pisah vam u poslanici, da se nemiešate s bludnici ovoga svieta. . Sada vam pako pisah, da se nemiešate, ako je onaj, koj se imenuje brat, bludnik, ili skupac, ili idolopoklonik, ili psovač, ili pijanica, ili otimač, s takvim ni da nejedete. . . Izmetnite zloga izmedju sebe. (1. Cor. 5.). Pa što bi? Velika većina crkve izbaci odmah onoga rodoskvrnca, koreći ga ljuto, a ovaj pade u težku žalost i tugu. I to se dojavi Pavlu; a dobri i mudri apostol nadje, da je kazne dosta, jer je ne samo kod ostale crkve nego i kod sama krivca podpuno djelovala, pa mu oprosti, i piše crkvi, da i ona oprosti, i da ga utješi, da morda neočaja. (2. Cor. 2, 5—11.). Tako rade apostoli, i tako rade pravi apostolski učenici.

Što se je u našem kleru disciplina jako razpustila, te počela po gdjekoj gorak i pregorak plod pokazivati, nemojmo za to nikoga više kriviti nego-li nas same. Kad bi svatko na sama sebe oštro pazio, i samu sebi bio oštar sudac — nebi bio sudjen. Kad bi nadalje istinito ljubio svoga brata, koj u nječem grieši, opomenuo bi ga najprije u četiri oka; ako-li nebi to pomoglo, opomenuo bi ga pred drugom braćom, n. pr. u koroni; ako napokon nebi ni to hasnilo, kazao bi crkvenoj oblasti. Tim nebi bio ružan denunciant, nego brat, koj nemože gledati, gdje mu propada dragi brat. Napokon kad bi oni, koji su postavljeni za nadzornike drugim, uviek svjestno obavljali svoju službu, i nežmirili ondje gdje valja oštro gledati, i nešutjeli ondje gdje valja govoriti, i nekrili ondje gdje valja odvažno razgaliti: jamačno nebismo se imali bojati nikakve štete za našu vjeru, nikakve sramote za naš stališ.

Crkva božja i njezini svećenici imaju mnogo ljutih i silnih neprijatelja, no tako strašan i ubitačan nije nijedan, kako izkvaren kler. Do toga u nas nesmije doći; pa nam je s toga dužnost svim revnovati za dobru disciplinu, a po tom za svoje poštenje i spasenje. Čim je vanjska pogibelj veća, tim moramo više biti disciplinirani i božjim duhom zadahnuti. Prva crkva biaše malena, a oposred tolikih neprijatelja, da je božje čudo, kako ju nisu progutali. Ali kako stroga biaše disciplina prve crkve?! Koža se čovjeku ježi, kad ono čita. No tim je baš ona očuvala svoju svetost, tim si je stekla štovanje, tim je u sebi sahranila onoga božanskoga duha, koj sve stvara, sve oživljuje, sve predobiva. Žalibože poganska se vremena vraćaju: nije-li vrieme, da se vrati i prvobitna kršćanska disciplina, dakako non litera, sed spiritu?!

Viestnik.

Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 27. Travnja 1874. preblagostivo odobriti predloženi osobni status profesora dotično predložene učiteljske stolice na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, ter podjedno redovitimi javnimi profesori na rečenom sveučilištu sa sustavnimi berivi premilostivo imenovati: na bogoslovnom fakultetu: sadašnje profesore na zagrebačkom nadbiskupskom liceju: dra. Jurja Posilovića za učiteljsku stolicu uvodnih znanosti u novi zavjet napose i tumačenje svetoga pisma novoga zavjeta iz vulgate i iz izvornoga teksta; dra. Antuna Kržana za posebni dio dogmatike; i dra. Franju Ivekovića za uvodne znanosti u sveto pismo u obće a staroga zavjeta napose, zatim za tumačenje svetoga pisma staroga zavjeta iz vulgate i izvornoga teksta i jezika hebrejskoga.

Zagreb 1. Svibnja. U župi sv. Marka obavlja se Markova processija svake godine na 1. Svibnja, ako nije vrieme protivno. Nu danas je bila Markova processija

Digitized by Google

takova, kakove Zagreb valjda još nikada vidio nije. Sva djeca normalnih škola, ugledav se u primjer svojih učitelja, idjahu cielom processijom pokrite glave. Djeci se nemože to zamjeriti, jer ona rade, kako vide učitelje svoje, premda je bilo opaziti, da se je samoj djeci nekako čudnovato činilo pokritim biti na processiji, te su neki oklievali časak, nu kašnje, — možda naročito opomenuti, — staviše i oni svoje kapice na glavu. Znadem da djeca, kako su u obće raztresena, nemole na processiji, makar i nisu pokrita, no radi toga nesliedi, da ih valja ovakovim načinom još većma u raztresenosti podupirati i nabožni duh u njih ubijati. Djeca idu na processije dakako za to, da za mlada priviknu Boga štovati, i davati mu što ga ide. Nu na ovakovoj processiji, gdje ona pokrite glave idu, gdje im je dakle odstranjen i ovaj jedini izvanjski znak, koj ih sjeća, da je processija pobožan put kršćanâ Bogu na čast posvećen, na takovoj processiji neće lje djeca pobožnosti naučiti, dapače ona će posve naravno uzeti processiju, kako ju današnji novi duh uzima, za puku, suvišnju šetnju, da ne rečem za komediju. Prema tomu bolje da neidu djeca na processiju, nego da ovako idu, jer osim što u samoj djeci takovo ponašanje svaku nabožnost tamani, sablažnuje ono i svakoga drugoga, koj ovakovu processiju gleda. Znam, da neka gospoda žele, da se oproste djeca glavnih učiona od processijâ, tobože kad nisu obvezani pravnici, niti ovi, niti oni, za što da idemo mi, ta danas je geslo: „svi jednaki“! Nu kad bi se udesilo sve po nazorih takove gospode, daleko bi ga došli! Izgovaraju se na vrieme. Jednom je prevruće, drugda je odveć hladno, — nikad nije pravo. Istina danas je malo puhao vjetar. Ali, ta stari je običaj, da se malena djeca iz prvih razreda puštaju kućam, ako nije vrieme posve povoljno. To se je moglo i danas učiniti. U ostalom dao je Bog naravno pokrivalo glavi, a dječaci borme nisu ćelavi. Nekada nije smetalo vrieme kršćanom, kada su pošli da se Bogu pomole; bilo je onda manje hunjavice, nu tim više božjega blagoslova i sreće. Ovo sam iztaknuo, da se vidi opet jedan primjer kamo nas vodi današnji materijalizam, pak da se šta shodna učini, jer ovakovom nagrdom nedaje se Bogu čast. Ili neka idu djeca na processiju kako se pristoji, ili neka posve izostanu, ako smo već dotle došli! *) Jedan očevidac.

— Enquetna komisija za zakonsku osnovu o pučkoj školi dovršila je svoju radnju, i to kako doznaje „Obzor“ tako, da je zadovoljeno svim pravednim zahtjevom i obzirom. I mi čujemo da je na koncu izašlo po crkvu pravednije, nego-li se činilo na početku. U ostalom ostaje na svećenstvu, hoće-li interese naše sv. vjere svojski zastupati.

— Nješto o malom ritualu. Željno izčekujući dioecezanski evangjelistar i katekizam, već moramo pomisliti i na mali ritual, koj je svećeniku u pastirstvu potreban skoro svaki dan čitave godine. Ako ga prispodobimo s Vrhovčevim, za nas obligatnim, kojega je proslov na svećenstvo spasonosno čitati u svako doba, to ćemo naći u njem pogrešaka (Cfr. u malom na str. 36. u velikom na str. 106.), a slaže se s velikim u jeziku, koj se je već dosta dugo preživio. Povrh toga različiti knjižari prodaju ga vrlo skupo. Po mojem mnienju doba je preraditi ga, i svećenstvu dati priliku, da si ga kao i šematizam kupuje u nadbiskupskoj pisarni. Gospoda izkusnija i mjerodavnija mogla bi u tom korak dalje učiniti. Jedan mladji svećenik.

Lane je pod predsjedničtvom presvietl. g. provikara biskupa Pavlešića radio jedan odbor o novom izdanju velikoga diecezanskoga rituala. Odbor je svoje djelo dovršio; medjutim se lasno razumije, da se s izdanjem ovakove knjige nemože nagliti. Dok pako nebude diecezanski ritual izdan, dotle o izdanju maloga rituala nemože biti ni govora. Za diecezanski katekizam čujemo da se dogotavlja, evangjelistar pako leži odavna već na pismu gotov. Ured.

— Dobismo dopis od župnika kapelskoga, u kojem se vruće zahvaljuje presv. gospodinu biskupu i prvostolne crkve zagrebačke štiocu, Ignaciju Kristijanoviću, na prekrasnoj pisanici, kojom je na uzkrs obdario crkvu svete Marije Magdalene u Kapeli, kojoj je nekoć on bio župnikom. Poklonio je najme krasan kalež s patenom od čista srebra, liepo pozlaćen, u vriednosti od 300 for. Župnik i njegovo stado neznaju, kako bi izrazili zahvalnost tako plemenitomu dobročincu, koj je jur prije dvie godine istoj crkvi poklonio bogato urešeno svileno misno ruho za podpunu podvorbu, nego da vruće molitve šalju k Višnjemu, neka toli plemenitomu mužu milošću svojom osladi stare dane, a poslje smrti stostruko mu naplati što god je učinio za njegovu slavu.

— Dne 18. Travnja umro je g. Nikola Jakov, kapelan.

*) A Gospodin Bog, kako ga častimo, tako nas i blagosiva.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše kano utemeljitelj: Sladović Franjo kanonik u Varašdinu. Iz II. u I. red stupio Josip Rakitić župnik Sikirevački. — Kano član. II. reda: Dor. Šagovac Franjo kanonik u Djakovu. Albrecht Dragutin knjigotiskar u Zagrebu. Iz III. u II. red stupio Nikola Kostelec župnik krašićki. Kano članovi III. reda: Košćec Franjo župnik u Šestinah. Peček Stjepan u Konobi. Škender Mijo občinski bilježnik u Lasinji. Učiona djevojačka u Županji. Radičević Marko učitelj u Kupini. Živić Adam narodni učitelj u Divoševcih. Učiona dječačka u Županji. Šokčević Nikola duhovni pomoćnik u Županji. Matijevac Franjo u V. Kopanici. Acs Pavel mlinar u Tuhovcu. Pušek Anna u Kraljevvrhu. Gospočić Margeta u Kraljevvrhu. Bartulić Josip župnik na Vrhu u Istri. Benedik Ivan duh. pomoćnik u Buzetu u Istri. Grassmann Edvard duh. pomoćnik u Buzetu u Istri. Peletin Antun exposit u Cernici u Istri.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 20.] U Četvrtak, 14. Svibnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

K socijalnomu pitanju.

(Dr. J. Rieger.)

(Konac.)

9. Ovim razlogom C. Sickingera proti pripuščanju žena u tvornice i djelaonice, dodajemo još neke. Kako je zaslužba radnička malena, a živež i stanovi svaki dan skuplji, vrlo je mučno radničkoj obitelji štogod si prišteditì. Kada je dakle radnikova žena zatrudnjela, mjesto da se posla uzdržaje, ona je prisiljena još marljivije raditi, još više šteditì, da si štogod privriedi za potrebe, porodom djeteta pomnožene. A što je posljedica tomu, ako trudna žena sav dan radi u nezdravu uzduhu, u mjestu, ljudmi prenapunjenu, a uz slabu hranu? Tomu je posljedica ta, da radja nagrde ili mrtvu djecu, ili takovu, koja skoro poslje poroda umiru. Nesmijemo zašutjeti još jednu vrlo žalostnu istinu. Kako je radničkoj obitelji mučno uzdržavati djecu, i kako ima u tvornicah ljudi bezbožnih i opakih, može se dogoditi, a da se dogadja, dokazuje žalostno izkustvo, da oni ženam, koje s njimi rade, svjetuju, kako će se osloboditi neugodnoga tereta, djece. To je barem dokazano, da je većina matera, svoje djece ubojicâ, koje dodju pravednosti u ruke, iz pokrajina, gdje ima tvornica. Za savezne američke države svjedoči na temelju dokazanih fakta „Illinois Staatszeitung“, da se u njih svake godine zaprieči preko pol milijuna poroda.*) — Isto je tako štetno za djecu, ako žene poslje poroda u tvornicah rade. Jer osim što se radeći slabe, a da se okriepe, poput mužkaraca k spiritoznomu se piću utiču, koje im kvari i truje mlieko na štetu djeteta; dok one u tvornicah rade, komu ostavljaju nejako svoje čedo? Ili nešto starijoj braći, koja sama trebaju nadzora i materinje ruke, te ovako jadno diete mora ginuti u smradu i gadu. Da se zaprieči vika, daju im u usta stvari, koje ne samo nehrane nego i zdravlju škode, n. pr. opium. „Otvoriš-li, veli J. Simon, slučajno sobu koga radnika — nezatvara je nikad, jer se neboji, da će mu se što ukrasti — naći ćeš često troje četvero djece, povjerene brizi sedmogodišnje djevojčice. Slabost njihova drži ih kod kuće više nego zapovjed materina. Težko su se te sirotice ikada u životu nasmiehnule.“ Ili ih povjere tudjoj kakovoj osobi, najradje starijoj ženski, da za plaću na njih pazi. Tu je djeci još gore. Najamnica žive od njih, zato moraju stradati djèca. A o uzgoju ah, o njem neima niti govora. Biedne sirotice neimaju majke, koja bi se s njimi smiešila, igrala, na srce ih privijala. Riedko kada vide prijazno lice, ali zato često ćute okrutnu najamničinu ruku. I tako,ako nije toli srećno, da od stradanja i nevolje umre, uzraste diete tupo i mrko. Lice takove djece, njihove oči svjedoče čovjekoljubivu srcu, da su to najnesrećniji stvorovi na tom svietu. Druge opet osobito neudate matere rieše se za uvjek svoga poroda, predavši ga za malu svoticu obitelji kakvoj ili ženski, koja umije iz djeteta brzo učiniti angjela. U takovih okolnostih komu nije drago, kad čuje, da su u Alsaciji, gdje je kršćanskoga duha i kod velikih obrtnika naći, neki izmedju njih dosti čovječni, olahkotiti u tom težki udes radnicam materam. Tako su neki tvorničari uzeli na se trošak za ljekara, ljekove, dojilje, te uz to plaćaju rodiljam podpunu zaslužbu tako dugo, dok postanu opet sposobne za rad; drugi sazidaše za rodilje posebne stanove, te se brinu za hranu, odielo, ljekove i tako dalje. To je dakako velika polakšica za radnički stalež, ali nevolja neće biti podpuno odstranjena, dok se

*) Der moderne Socialismus. Von Dr. Eugen Jäger. 1873.

Digitized by Google

posve nedokine poraba žena u tvornicah i djelaonicah. *)

10. Niti djevojke nebi smjele raditi u tvornicah i djelaonicah. Jer djevojka radnica otudjuje se svojemu zvanju, koje bi morala kašnje vršiti kano žena i mati. Izkustvo takodjer uči, da se djevojke, koje u tvornicah rade, umiju istina liepo kititi, ali za kućne poslove neimaju nikakove volje; osim riedkih iznimaka onè su najljenije i najnemarnije domaćice. U domaće se poslove nerazumiju, niti najprostijega objeda neumiju svomu mužu pripraviti. Taj njihov nemar i neznanje u domaćih poslovih često je uzrok, da muž skoro poslje ženitbe izgubi svako štovanje i ljubav prama svojoj ženi. Ne u tvornicah, nego u obitelji ima se djevojka za svoje buduće zvanje pripravljati. Uz to se nesmije zaboraviti, kolikim su pogibeljim za svoju ćudorednost takove djevojke izvrgnute. One rade zajedno s mladimi mužkarci u istoj sobi ili barem u istoj kući, slušaju njihove nepristojne govore i nesramne pjesme, one su predmetom njihovih nečistih šala, razbludnih ponuda, druže se s njimi ne samo kod posla, nego i jutrom i večerom na putu u tvornicu ili kući. Svake subote, ili svakih 14 dana dobe priličnu svoticu novca, žele si naplatiti napor cieloga tjedna, pa s toga posjećuju s mladići i odraslimi mužkarci mjesta zabavna. Dočim si drugdje djevojka iz pristojne obitelji nebi za ništa dopustila, posjetiti krčmu, gdje ima tvornica, tamo je to nešto čisto obična. Dapače i to se na takovih mjestih dogadja, da djevojke za mladiće plaćaju. U takovih je okolnostih djevojka preslaba, da svim tim mamilom odoli, tim više, što ima svagdje zlih ljudi, kojim je najveća slast nedužnu djevojku zaplesti u svoje mreže i tako ju zavesti. Niti se na to nesmije zaboraviti, da je poraba žena i djece u tvornicah jedan glavnih uzroka, što je tako smanjena plaća radnikom, žene bo i djeca mnogo slaglje rade nego mužkarci.

11. Napokon pravedan bi bio zahtjev, da se i djeca izključe iz tvornica i djelaonica, no radnici toga do sada nisu zahtievali, nego su samo zahtievali, da se skrati vrieme njihova rada. Dok djeca nesvrše škola, nebi se nikako smjela pripušćati u tvornice i djelaonice. Proti tomu nemože se navesti nikakov valjan razlog, jer niti onaj, koj bi se može biti činio najčvršći, najme da radnike siromaštvo sili uzimati djecu s sobom na rad, niti taj razlog nevalja, jer je upravo to uzrok tolikomu siromaštvu radnikâ. Razlozi proti tomu, da se djeca pušćaju u tvornice, jesu sljedeći, te se osnivaju na izkustvu. Prvo, tvornice su, žali bože, u današnje vrieme prave kužne špilje za ćudorednost tako, da u njih i odraslu čovjeku, koj već na svojih nogu stoji, prieti pogibelj. Pomislite si sada diete medju takovimi drugovi, kojim je može biti mila zabava poslužiti se neizkustvom djece te ih zavesti u najružnije griehe! Iz čistoga uzduha crkve, škole, obitelji, uzima se takovo diete i predaje okuženu uzduhu tvornicâ. Izkustvo uči, da je većina djece, koja su u tvornicah radila, moralno propala. Kad dodju poslje u školu, duhovniku i učitelju težko je na njih i pogledati, izraz njihova lica pokazuje, da su se drugdje već podpuno naučila, česa djeca nebi smjela ni slutiti: kunu, puše, krčme polaze, bezsramne rieči uvjek su im u ustiju. U vrlo mnogih slučajevih ti su učenici u školi zavoditelji druge djece tako, da se višeput moraju ne zbog siromaštva ili neznanja, nego zbog pokvarenosti svoje kano kužne ovce od druge djece odieliti. Već ta pogibelj, koja prieti djeci u tvornicah, sama je dovoljna, da se zakonom najstrože zabrani, djecu uzimati u tvornice. — Ali ne samo duševna nego i tjelesna propast prieti takovoj nesrećnoj djeci. I to bijaše liberalna laž, da se čovjek mora već u nježnoj dobi goniti na težak duševni i tjelesni posao, i mnogi, koji su htjeli biti napredni, mislili su, da bog zna kako mudro rade, ako djecu što prije sile na rad ili nauk. I jedno i drugo nevalja, nego je štetno djeci, i još početkom lanjske godine vruće je preporučila jedna medicinsko-pedagogička komisija, da se djeca istom sa sedmom godinom šalju u školu, dočim su ju prije već po dovršenoj četvrtoj godini u školu pošiljali. Kano što je za duh škodljivo, ako se prerano napinje, tako škodi i tielu, ako se prije vremena zapregne. Lahko bi se dalo statistički dokazati, da oni radnici, koji su kano djeca počeli raditi, niti su jaki ni zdravi postali, a niti visoke starosti doživjeli. — Ima i drugih razloga, koji govore proti tomu, da djeca u tvornicah rade. Tim se najme razrješuje vez, koj spaja diete s roditelji. Diete, koje za rana ide u tvornicu, gubi svaku naklonost prama obitelji: roditeljem i braći. U dobi, gdje bi se moralo kod roditelja svojih učiti slušati, i roditelje kano božje namjestnike štovati, stoji već pod drugim gospodarom, koj mu naznačuje posao, i koj ga plaća. Tim zaboravlja diete na roditelje, gubi privrženost prama njim, te mu ostanu za uvjek nepoznane one krieposti, koje se samo u obitelji uče i pribavljaju. Za

*) Vidj Christ. sociale Blätter. Broj 3. 1874.

Digitized by Google

škola, ako ju i moraju, kano što u Njemačkoj, polaziti, neimaju nikakve volje, ona im je pravo strašilo. U jutro, prije nego započme škola, već su se poslom utrudila, je-li onda čudo, ako u školi sjede mrtva bez svakoga interesa, te školsko vrieme smatraju odmorom od tjelesnoga napora. A budući da poslje škole moraju odmah iznovce na rad, neostaje im vremena, da se za školu priprave. O domaćih školskih radnjah neima dakako niti govora, a ipak nemože diete bez njih napredovati.

Na kraju govori pisac, kako je gdje dječji rad u običaju. Najviše cvate uz Francezku u Englezkoj, gdje su o njem i posebni zakoni izdani. Ti zakoni naredjuju, da se djeca već u osmoj godini smiju za posao u tvornicah upotrebiti, ali do 13. godine ne preko $6^1/_2$ sati na dan; u Francezkoj je dozvoljeno upotrebiti u tvornicah djecu od 8., u Bavarskoj od 9. godine, u Beču, koj se, kako kaže Sickinger, svojim napredkom glede liberalnoga uzgoja mladeži na osobit način odlikuje tako, da je premudro obćinsko vieće zabranilo djeci kod tjelovske procesije skinuti kapu, smiju djeca 12 do 14 sati na dan u tvornicah raditi. Dakako napredak izažima ondje siromašni puk tako, da mu čisto ništa nepreostaje. U Pruskoj ima istina zakon, koj zabranjuje upotrebiti djecu kod urednoga posla, ali taj je zakon tako širok, da neznači ništa. Osim toga dozvoljeno je upotrebiti za posao djecu od 12. godine. No izkustvo uči, da se i u Pruskoj isto tako kano što i drugud upotrebljuju djeca za posao i u tvornicah i djelaonicah. Dapače Dieterici dokazuje u svojih statističkih tabelah, da je medju radnici jedne smotkarnice bilo 11 percenata djece, u drugoj 15, u trećoj dapače 20. *)

I zato želi svatko, „tko pošteno misli s radnici, da se ta velika nevolja odstrani, kako bi se djeci radničkoj spasila mladost, zdravlje, ćudorednost, duševno naobraženje, obitelj i sve što na djetinju dobu spada, jer se sve to radom u tvornicah uništuje. Ako se taj i drugi pravedni zahtjevi radnikâ izpune, onda će opet nastati bolja vremena za radnike, moći će opet živjeti život dostojan čovjeka, te će biti občuvani od strahovitih zabluda, u koje su dosjeli.“ „Naša zakonodavstva zabavljaju se radje zakoni proti crkvi i školi, jer se danas na taj način može vrlo lahko steći pohvala nerazumne množine, ali strašno bi se prevario, tko bi mislio, da su i radnici s takovimi zakoni zadovoljni. Tim će se samo postignuti to, da će radnici prijašnjim zahtjevom dodati nove, i to takove, kojih neodobrava niti razum niti vjera.“

*) Kako je u zagrebačkoj smotkarnici?

Ulomci iz lista sv. Alfonsa, pisana jednomu biskupu o velikoj koristi pučkih misija.

(*I. B.*)

Visoko cienjeni list Vaše milosti primio sam i razumio veliku gorljivost, koja u Vas potiče želju, da se po svih stranah Vaše biskupije drže misije. Ujedno razumio sam iz Vašega lista težkoće, koje si jedan Vaš župnik u tom pogledu umišlja. Želji Vaše milosti, neka izjavim, što o tom mislim, hoteći zadovoljiti, voljan sam u ovom listu nješto obširnije razložiti, što mi se čini pravo i pravedno. S toga ću takodjer odgovoriti na sve one slabe prigovore, koje je onaj župnik iztaknuo.

Prečastni gospodine biskupe! Najveće dobročinstvo, koje Bog podaje ljudem, jest obraćenje. Sv. Toma veli, da je za grješnika milost, kojom ga Bog čini pravednim, veći dar, nego-li kada mu blaženstvo vječne slave daje. Pak upravo obratiti grješnika svrha jest misijam. Jer u misijah bude grješnik poučavanjem i propoviedanjem prosvjetljivan, da zloću grieha, vriednost spasa i bezkrajnu dobrotu božju pravo spozna, te od srca sveze zle navade kidati i kršćanski živjeti započme.

Kako u starom, tako i u novom zakonu hotio je Gospodin spas svietu dieliti misijami. Vjera, veli sv. Pavao, razširena je propoviedju; no propovied nebi bila imala ploda, da nije Bog sam poslao propoviednike: Kako će vjerovati koga nečuše? A kako će čuti bez propovjednika? A kako će propoviedati, ako nebudu poslani? Rim. 10, 14. 15. S toga, veli sv. Gregorij, misije započeše jur na početku svieta, jer Gospodin nebi propustio u nikoje vrieme u vinograd svoj šiljati propovjednikâ. U starom zakonu šiljao bi Bog proroke, da puku propoviedaju, a u novom zakonu poslao je on svoga vlastitoga sina, da naviešta zakon milosti: Najposlije ovih dana govorio nam je po sinu. Hebr. 1, 2. Buduć pako da je Isus Krst poslan bio samo u Židovsku da propovieda, odredi on apoštole, da poslije smrti njegove evangjelje navieštaju svim narodom: Idite u sav sviet i propoviedajte evangjelje svakomu stvoru. Marko 16, 15. I tako započe evangjelje uslied misija od apoštola držanih po svem svietu roditi rodom, kako to sv. Pavao jur u svoje vrieme reći mogaše: U svem je svietu, plodno je i raste. Kološ. 1, 6. Zatim poslaše apoštoli svoje učenike, da svetu vjeru navieštaju u svih stranah, u koje oni sami doći nemogoše. A tako šiljali bi poslije u svako doba pape i drugi biskupi poslenike, da u različitih pokrajinah evangjelje navieštaju, kako to iz crkvene poviesti znamo. . . . Znamo napokon i to, kako je sv. apoštolska stolica odobrila družbu svećenikâ od sv. Vincencija Pavlanina utemeljenu. Tim je svećenikom zvanje posvuda, kamo bi ih pozivali, držati misije. S toga se nazivlju otci za misije. U kratko. po svih stranah svieta, gdje god bi se vjera usadila ili ćudoredan život popravio, moglo se je to postići samo misijami. Pak kada se puk nije mogao obratiti kaznami božjimi,

Digitized by Google

ratom, gladom, kugom, a niti zakoni državnimi proti ubojstvu, kradji, preljubu, huljenju na Boga; a ono se je mogao ipak obratiti svetimi misijami. To je baš uzrok, zašto pakao sa svojimi saveznici svom se silom upire, da misiju preprieči, kada se gdje o njoj radi; jer svuda ima propalicâ, koji bi svom snagom htjeli prepriečiti, da ih misija u njihovu bezboštvu nesmeta. O samo da nebi kadšto koj župnik, jer službu zlo vrši, svakojakimi izlikami misiju prepriečiti nastojao, da mu se kako neodkriju pogrješke! No u takovu slučaju dužnost je biskupu učiniti svoje i narediti misiju upravo ondje, gdje bi za nemarna župnika znao, osobito, ako bi znao, da je župniku misija mrzka; nebi pako smio čekati, dok bi misiju tražio župnik ili občina. . . .

Ali zar neima župnikâ, koji svake nedjelje propoviedaju? To je dakako istina, ali i to je istina, da neima posvuda župnikâ, koji bi kruh rieči božje neukim lomili ili lomiti umjeli onako, kako to sabor Tridentski (Sess. 5. C. 2 de reform.) duhovnim pastirom propisuje, gdje izrikom veli, da im valja povjereni puk prema dohvatu spasonosnimi riečmi pasti, poučavajuć ga u spasiteljnih istinah i navieštajuć mu kratkim i razumljivim govorom opačine, koje ima bježati, i krieposti, koje ima vršiti. S toga biva prečesto, da puk iz propoviedi župnikove samo malo ploda ubere, jer mu župnik ili neumije propoviedati, ili mu propovieda previsoko i preobširno ili prečesto govori o sebi i svojih poslovih tužeći se na nepravde od župljanâ mu učinjene. A tako mu župljani neslušaju propoviedi rado, mnogi pače niti neće, da dodju k sv. misi, samo da propoviedi župnikove slušati nemoraju. U ostalom preistinita je rieč, koju reče sam spasitelj: Nikakav prorok nije mio u svojoj postojbini. Luk. 4, 24. Ako se povrh toga jedan te isti glas vazda sluša, bude lahko, da propoviedi svo to manje djeluju.

Propoviedi usuprot, koje na misijah govore svećenici, navlastito u tom izvježbani, pomnjivo su izradjene prema dohvatu ne samo učenijih, nego takodjer neukih. Tu se kruh rieči božje i poučavanjem i propoviedanjem lomi na male komade. Neuki budu po tom prosvietljeni i nauče ne samo tajne svete vjere, deset zapoviedi božjih, način plodno primati sveta otajstva i u milosti se božjoj sačuvati, nego budu takodjer oduševljeni, da odvrate Bogu ljubav za ljubav vršeći veliko djelo dušnoga spasa. S toga je takodjer obično na misijah tolika naloga svieta, jer tu se čuje sasma nov jezik, jezik propovjednikâ govorećih puku načinom priprostim i popularnim. K tomu jošte govori se u misijah o vječnih istinah u takovu savezu, te se mora sve duboko usjeći u dušu. Najprije govori se o znamenitosti dušnoga spasa, zatim o zloći smrtnoga grieha, o smrti, sudu, paklu, vječnosti. U istinu, veće bi čudo bilo, ako se grješnik ote istine u takovu savezu slušajući nebi obratio, nego-li kada se obrati. Po tom sliedi, da mnogi grješnici, pošto su pribivali misijam, zle navade i bližnje prigode na grieh ostave, ukradeno vrate i učinjenu štetu poprave. Premnogi izkoriene mržnju i oproste od svega srca neprijatelju. Napokon premnogi, koji se već više godina nisu izpovjedili ili su se zlo izpovjedili, izpovjede se za misije s najboljom pripravom.

To je druga velika blagodat, koju podavaju misije O kada bi se sve izpoviedi s tako dobrom pripravom obavile, kako to biva za misija, samo riedke bi duše propale. Tko je pribivao misijam, a uvježban je u izpoviedanju, brzo će spoznati, kolika je razlika izmedju izpoviedî, koje se obavljaju za misije, i drugih u drugo vrieme. Za misije vidi se odmah na sjeguran način, da pokornik ima pravo pokajanje i čvrstu odluku. Jedna jedina korist, koju pružaju misije, bila bi dovoljna, te bi ih svatko željeti morao, a ta jest, da se mnoge svetogrdne izpoviedi i mužkaraca i žena, a osobito žena koje su obično stidljivije, u misijah poprave. Zle izpoviedi česte su, gdje ima malo izpovjednika, kojim pokornici, jer su s njimi poznati ili ih barem sveudilj vide, često kroz sav život griehe zataje i svetogrdno se izpoviede, stideći se svoju im nevolju odkriti. Mnogi pače i na smrtnoj uri primajući sveta otajstva umirućih, od kleta stida griehe svoje zašute. S toga je najblagoslovniji plod misija, da se za njih tolike zle izpoviedi poprave. Za misije znaju pokornici, da su svećenici misije vršeći nepoznati stranci, koji će za malo dana otići, a možda se više nikada nevratiti. To znajući a propoviedmi u duši uzdrmani, čisto se lahko rieše otrova, što no su ga toliki zatajeni griesi u srcu ostavili. S toga tvrdim, da bi se biskupi imali brinuti, kako bi misije na svakom mjestu tako dugo trajale, dok bi se svatko izpovjediti mogao. . . .

U ostalom poznato je, kolik su blagoslov misije posvuda doniele i još sveudilj donose. Predugo bi trajalo, ako bih Vašoj milosti u ovom listu izbrajati hotio neprebrojna obraćenja grješnikâ, pače sasma propalih občina, što su sve plod obdržavanih misija. S toga ću navesti samo nješto malo. Glasoviti Muratori pripovieda u životu o. Segneria, kako su žitelji cielih občina ostavivši vremenite poslove hrlili na njegove misije, da mu slušaju propoviedi. Svim si mogao, kaže Muratori, sasma jasno na licu čitati, kako su zamrzili na grieh i u dnu se srca skrušili. Najtvrdokorniji grješnici prezrevši svaki ljudski obzir iskreno bi se obratili, te su izpovjednici sbog silne naloge danju i noćju izpoviedati morali. Poslije misija pako, dodaje na koncu, mnoge se občine sasma preobraziše, smutnjâ nestade, zli se običaji ukinuše, krvni se neprijatelji pomiriše, izčeznuše huljenja na Boga, kletve i nečisti govori. . .

(Konac će slieditи.)

Razprava o crkveno-političkih zakonskih predlozih u bečkom reichsrathu.

(Konac.)

Prama zajedničkoj izjavi biskupa cislajtanskih o crkveno političkih zakonskih predlozih govorili su dakako

Digitized by Google

i u gospodskoj kući oni biskupi, koji ondje imaju glas. Medju njimi biaše najodličniji i najznamenitiji govornik opet kardinal Rauscher. Mi ćemo navesti samo nekoje njegove izreke. O namjeri i postupku Pruske proti katoličkoj crkvi reče: da se nastoji ondje od katoličke crkve učiniti narodnu (t. j. samo prusku, da nebude dio obćenite Kristove crkve). Za izvedenje te namjere stvoriše čitavu mrežu svakojakih zakona, bez svakoga obzira na pravicu. Samovolja bez mjere u savezu s priekom krutošću imala bi k tomu put prokrčiti. Budući da se biskupi nisu mogli odvažiti, da razrešiv onu crkvu, kojom su vladati zvani, pristanu uz protestantsku vladu, poče duga povorka globa i zagloba, i više katoličkih biskupa sjedi već u zatvoru. Kad bi židovski rabini u Turskoj i Rumunjskoj samo desetinu onoga morali podnositi, što se u državi intelligencije namiče proti katoličkim biskupom i kršćanom, kolika bi se vika digla, kako-li bi se odlučno zahtievalo od diplomata, da umiešav se odstrane tu strašnu i nečuvenu nepravdu! — O zasadi, da je vlast države i u području crkve najveća — reče, da ta zasada mora pasti. Svaki kršćanin, i protestant, zna, da valja Boga više slušati no ljude. Ovo niekati znači niekati božansku objavu, i nepriznavati svemogućega stvoritelja neba i zemlje. Zar da takovo niekanje u Austriji steče kriepost zakona! — Napokon o modernom napredku i njegovih ciljevih ovako se izrazi: Tobožnji napredak nemari više kriti svojih posljednjih ciljeva, njegova mržnja proti Bogu i vječnoj istini stoji razgaljena. Ali sve ima svoju medju i kraj. Kršćanstvo srušiti neće poći za rukom, ali Austriju srušiti, to bi moglo biti, ako se još u pravo vrieme neobustavi rat na religiju.

Za zakonski predlog, t. j. proti slobodi katoličke crkve govorilo je više govornika. Znamenito je, da su se njeki od te gospode hvalili katolicizmom, samo da tako lašnje uzbiju rieč biskupsku. Čudan je znak današnjega vremena, da mnogi neće ni da čuju o kakovoj vjeri, van kad je katoličkoj crkvi nametnuti spone i verige pod imenom zakona. Tad se ti ljudi sjete svoga krstnoga lista, i na tom temelju traže za sebe pravo, da mogu biti i ubiti svoju majku, koja ih je na sv. krstu porodila. — Vitez Arneth poznati povjestničar i prijatelj jozefinizma reče: da on, premda katolik, nenalazi u čitavoj osnovi ni jedne stavke, koja bi s daleka samo bila u protuslovju s bitnošću katolicizma. Nauk vjere da nije spomenut nigdje nijednom riečcom. Ali ni katoličkoj crkvi da se nenanosi nikakva šteta, crkvi reče, koja se sastoji takodjer od laika, a biskupi i svećenici jesu poradi laika, ne pako laici porad svećenika. Izmedju hierarkije i crkve obstoji jako velika razlika, i za to onakov zakon, komu je svrha uzbiti mašanje hierarkije u područje, koje država posve ili stranom mora smatrati svojim, neznači nipošto još navalu na samu katoličku crkvu. — Čujući ovakove rieči, a te se vrlo često čuju i čitaju, mora se svaki pravi katolik, koj izreke Gospodnje cieni i drži božanstvenimi, i nastoji po njih, ne pako po duhu ovoga svieta, udesiti svoj sud i svoj život, — mora velimo svaki katolik sjetiti se one rieči Gospodnje: Udarit ću pastira, i raztepsti će se ovce stada. — Profesor Höfler govoraše kako čovjek, koj nebi baš htio u svem pravo dati državi; po njem bi imala crkva popustiti, te vladu podupirati proti revoluciji. Al što, kad ta vlada radi po načelih koja su za crkvu upravo prevratna, a nisu mnogo bolja ni za državu! Barun Hye govoraše o „kobnoj dogmi“ o „papinoj enciklici“ s jedne strane, a s druge o različitih reskriptih, kojimi su nekada cesari i kraljevi redili crkvene odnošaje. Kako taj gospodin, bivši nekada profesor i poslie minister, nije opazio protuslovja, u koje je ugreznuo. Ta zašto je ona dogma „kobna.“ Za to kažu ljudi njegove stranke, što si njom papa hoće u današnjem vieku da steče vlast i ono gospodstvo nad državom, koje je imao u sriednjem vieku. No papa je izvršivao u sriednjem vieku veliku vlast nad državami na onom istom temelju, na kojem su kršćanski kraljevi i carevi izvršivali veliku moć u crkvi! Država srednjega vieka biaše po izvoru i temelju kršćanska, i život države i crkve najuže spojen i izprepleten. Odtuda papi vlast nad državom i caru vlast nad crkvom. Kašnje su carevi i kraljevi svoju vlast uzdržali i razširili nad crkvom, dočim je papina vlast nad državom sve više padala. Današnja pako država hoće da nebude kršćanska, nego bezkonfesionalna. Dosljednost bi zahtievala, da se sredovječni ostanci sasvim razpletu ili makar razsieku; no barun Hye hotio bi, da država zadrži svoju nasliedjenu iz srednjega vieka vlast nad crkvom, papa pako da izgubi i ono u samoj crkvi, što mu je dosada preostalo! Ako on citira carske i kraljevske reskripte, i misli njimi nešta dokazati, onda mora priznavati i papinske odluke onih vremena; ne pako ih perhorrescirati u „kobnoj dogmi“ i „papinoj enciklici.“ Hye je ipak na koncu svoga govora izrekao jednu znamenitu izreku: „neda se, reče, nijekati, da je načelo ovoga zakona u oštru protuslovju naprama načelu, na kojem se osniva crkva; ali državna vlast mora već po svojoj bitnosti izvršavati podpuno suverenstvo nad svim što je u državi.“ Odpor dakle crkve proti ovim zakonom mora biti sasvim opravdan, kad se tu radi o načelu, na kojem se osniva crkva! Biskupi dakle i svećenici, koji bi im se protivili, imaju sa svoga gledišta ne samo pravo nego i dužnost protiviti se. Što bi tu valjalo činiti onoj državi, koja hoće da se zove „pravnom“? Po pravici morala bi obazreti se na načela svojih gradjana, te ih nenagoniti, da u stvari religije i crkve rade proti svojoj sviesti. Makar da si prisvaja država najvišu vlast nad svim, što je u državi, zar ta najviša vlast mora da bude prieko bezobzirno tiranstvo?! Drugih govornika protivničkih, koji su se i manje pravednimi pokazali, kao n. pr. grof Antun Auersperg, nećemo ni da spominjemo.

Nego ćemo se jošte zanimati s najznamenitijim govorom, koj je u toj razpravi rečen, a rekao ga nekadašnji minister Leo Thun. Pod Thunom je stvoren

Digitized by Google

konkordat, koj se imao novimi crkveno-političkimi zakoni skroz razmetnuti. Za to je već njegov govor znamenit. Osim toga Thun je ne samo državnik, nego takodjer takov crkovnjak, da bi kat. crkva u Austriji sretna bila, kad bi imala mnogo biskupa njemu sličnih: tako on i razumije i hoće zastupati crkvene i vjerske interese.

Mi smo svi, reče, izrasli u vjeri, da poput naših otaca i djedova, živemo u kršćanskoj državi. Kršćanske pako države nisu tako nastale, da je jednoga dana katolička crkva, poput kakova dioničnoga družtva, državnoj vlasti predložila svoje ustanove na potvrdu; nego je katolička crkva, koja je kako se zna starija od svih sadašnjih država u Europi, po zapoviedi svoga Gospodina i meštra razpostala svoje apostole, pa su oni narode i knezove obratili na kršćanstvo, predobili njihova srca, te ih krstili u ime otca i sina i duha svetoga. Na taj je način kršćansko osvjedočenje zavladalo u svih narodih i svih zemljah evropejskih, i ostalo tečajem više vjekova; i budući tako bilo, bješe takodjer naravno, da je kršćansko osvjedočenje svoj biljeg utisnulo zakonom i institucijam, koje su u tih okolnostih nastale, institucijam, kojimi je družtveni život svih razreda pučanstva organiziran, svim institucijam za uredjenje unutarnjih odnošaja države, svim institucijam, kojimi su države medju sobom svoje odnošaje redile, kao i odnošaje naroda i kraljeva k sv. stolici, na koju su svi iskrenim srcem kano na svoju glavu u svih duhovnih i moralnih stvarih gledali.

Pošto su tako naravnim putem sve institucije nosile biljeg kršćanskoga duha, i kršćanske ideje postale podlogom svim uredbam, nemogaše drugačije biti nego da se svaki napadaj na kršćanska principia smatrao kano napadaj na podlogu državnoga reda, te da je takov napadaj i vanjskom silom odbijan i kažnjen. Na tom putu nije ravno nikada došlo do idealnoga stanja; jer nije ljudem dano na ovoj zemlji doseći kršćansku savršenost; no to se ipak doseglo, da je u Europi kršćanska civilizacija razširena, koja je od stoljeća do stoljeća surovost običaja ublažila, duhovni napredak pospješila, i trajne spasonosne institucije stvorila, civilizacija, kakve neima u nijednoj državi onih krajeva, gdje se kršćanstvo nije razprostrlo, ni u onih država, koje su starije nego-li je kršćansko doba, i koje imaju svoju vlastitu, pa u njekojih stvarih svjetovnoga reda i veću kulturu nego-li je evropejska. . . .

No danas je faktum, da kršćansko osvjedočenje nije više obćenito i vladajuće, kakono u prijašnja vremena, da se je i u nas jedan dio i to znamenit dio pučanstva sbilja sasvim otudjio kršćanskomu osvjedočenju, pače mu je stranom odlučan neprijatelj. To je ravno po mom mnienju vrlo žalostno. ali nehasni zatisnuti oči; faktum valja priznati, a ni zakonodavstvo nemože ga ignorirati. . . Pita se dakle, što je zakonodavcu činiti, videći da obstoji jedna moguća politička stranka podpunoga nevjerstva. Ja mislim, da tu može samo jedno biti spasonosno: štujuć i priznavajuć postojeće pravo, no i odvažno priznavajuć postojeća fakta, i na njih osnovane praktičke potrebe, poduzeti u postojećih zakonih one, ali samo one promjene, koje su porad praktičkih potreba sbilja nuždne. Problem dakle, koj bi si po mom mnienju u takovih okolnostih imala staviti vlada i zakonodavstvo, bio bi: da se rieši pitanje, kako bi se imali urediti vanjski pravni odnošaji jedne političke stranke nevjerstva; ne pako da se s takova povoda stavi pitanje, kako bi trebalo s nova urediti odnošaje katoličke crkve.

Iz toga izvodi govornik, da neima još razloga konkordat jednostrano ukidati; ali da je istina da se je iza vremena konkordata mnogo toga promienilo. Crkva da ravno drži nepomično svoje načelo kršćanske države, ali ali će svakako priznati i postojeća fakta. Po tom, kad bi vlada s podpunim štovanjem crkvenih prava, pustila se sa sv. stolicom u razpravu, da se konkordat promieni, ili pako u skrajnjem slučaju dokine, te čim drugim po dogovoru sa sv. stolicom zamieni: da bi se sporazumak postići dao. Pristaše pako političkoj stranki odlučnoga nevjerstva da nemogu po svojih vlastitih načelih drugo zahtievati, nego da se urede njihova prava, onako kako je protestantom priznano njihovo pravo, dočim je prije u Austriji jedina katolička crkva imala povlasti.

No vlada hoće sada, da 1. čl. izbriše kano spužvom sve dosadašnje pravno stanje katoličke crkve i katolika, da stvorivši tako tabulam rasam, po svojoj volji, a kakvoj joj drago doktrini uzdigne novu sgradu. To pako ona čini dvojako se varajući: jedno se vara u tom, što podpuno ignorira bitisanje partaje odlučnoga nevjerstva; a drugo u tom, što misli da je doktrina, koju nam predlaže, o državi obćenita, vladajuća bez protuslovja. . . . Stvar pako sbilja stoji ovako: Predlaže nam se ideja moderne države, koja nije ništa drugo van školsko mnienje naprama ideji kršćanske države. Ovo školsko mnienje nije istina novo, ali je svakako znamenit taj pojav, da se ono mnienje pomalja i napried riva svaki put, kad se kakov prevrat miče, a kad prodju valovi prevrata, povlači u kut. . . Tomu školskomu mnienju stoji naproti ideja kršćanske države, o kojoj nemože nitko tvrditi, da ju je znanost smotala, a ta ideja žive u pameti i srcu svega katoličkoga svieta, ne samo u hierarkiji, nego i u milijunih pravih katoličkih laika. Ovom bih prilikom dodao, da kad je govor o katoličkoj crkvi, nipošto neide ciepati hierarkiju od laika. Sjegurno je istina: nesastoji se crkva samo od hierarkije bez laika; ali je isto toliko, pače i više istina: nesastoji se crkva samo od laika bez hierarkije, a najmanje od one množine, koji se katolici samo zovu, i samo vanjski priznavaju za katolike; već je katolička crkva skup onih laika, koji iskreno izpoviedaju dogme od crkve definirane, spojenih i svezanih u jedno s klerom, s biskupi, a kroz nje sa sv. stolicom, kano glavom, koju je Bog postavio.

Ovoliko izvadismo iz krasnoga toga govora. Thun je u kratko ravno, ali točno nacrtao odnošaj crkve naprama državi, kako se je razvio tečajem vjekova. Iz toga

Digitized by Google

se odnošaja razumije dovoljno vlast crkve nad državom, kô što i vlast države nad crkvom, dok je država bila kršćanska. No sada obstoji jaka politička partaja odlučnoga nevjerstva. Državnik ju nemože ignorirati, al još manje smije ignorirati milijune vjernih kršćana. Pravica bi zahtievala, da se urede odnošaji nevjernika, a da se štedi, koliko se najviše može, pravno stanje vjernika. Ali što biva? Država, proglasivši se bezkonfesionalnom, hoće da na jedanput uništi sve pravno stanje katolika, da im stvori novo, ne po načelih njihove vjere, nego baš ex proposito po načelih protivnih, a vlast za to izvodi si iz doktrine: da je država unutar svojih granica svemu i svačemu absolutna gospodarica. Kad bi kršćani, a napose katolici, takovu doktrinu, takovu vlast. takov postupak i takove zakone priznali, morali bi se odreći svoje crkve i vjere. Jer tim putem, makar i polahko ali sjegurno ide se u očitu propast. Pa smo već tako daleko došli, da neprijatelji vjere i crkve Isusove više toga ni netaje. Ali kad ćemo do toga doći, da u našoj domovini svi svećenici onu pogibelj, — koja neprieti samo s vana, nego već i s nutra — tako uvide, da zajedno uvide i svoju najsvetiju dužnost, nastojati cielim svojim uplivom, svimi svojimi silami, da se ona pogibelj od našega kršćanskoga i katoličkoga puka odvrati?!

Viestnik.

Zagreb Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 27. p. m. premilostivo naimenovati prve profesore na sveučilištu Franje Josipa. Taj previšnji čin pozdraviše naša javna glasila s radošću. Njim se bo učinio najbliži korak za udjelotvorenje davne želje našega naroda, za kojim je on veselo ponio velikih žrtava. I Katolički list kao posebni organ našega svećenstva, onoga svećenstva, koje je do sada nastojalo prednjačiti svemu, što bi smieralo na sretniju budućnost našega naroda, kako da neizrazi svoje radosti?! Početak ovaj jest ravno malen, ima ljudi, koji mu se smiju, govoreći kad niste znali i mogli bolje, da niste ništa ni počimali. Kan da se nije od malenih početaka nikada ništa velika i spasonosna rodilo! Našemu je sveučilištu udaren temelj onakov, kakov je dolikovao silam našega naroda; nam je to milije, nego kad bismo vidjeli, da se nešta hoće preko sila. U vrieme velikoga „švindla“ ovo je barem naravan i solidan postupak. S vremenom i božjim blagoslovom ići će zgrada u vis. Priznajmo, da nas ima kritika mnogo, ali malo muževa, koji su kadri šta izvrstna stvoriti. Zar je ta bieda samo na znanstvenom polju?! Ali tješimo se, ima slične biede i u drugih kamo-li većih naroda. Dupanloup pišući svoje djelo „o uzgoju“ tuži se da Francezkoj jako ponestaje muževa. On misli, da je tomu kriv nevaljal uzgoj. I naš narod ćuti, koliko mu je treba vrstnih muževa, pa si je baš za to velikimi žrtvami osnovao „sveučilište.“ Nerazborito nam se čini očekivati od ikojega čovjeka čudesa; ali je takodjer skroz nepravedno domnievat se, da muževi, kojim je prvim povjerena nada našega naroda, neimaju za nju ni uma ni srca. Neprezirajmo onoga što je naše, već njegujemo: tako će se prije doviti onoj vrstnoći, koju bismo svi radje ugledali danas nego-li sutra.

— Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 27. Travnja 1874. sadašnjega profesora i podravnatelja sjemeništa u Senju Natalisa Mihovilića pr. imenovati mladjim kanonikom na stolnom kaptolu u Senju.

— Priobćivši posljednju poslanicu biskupa J. J. Strossmayera, u kojoj tako liepo govori o pučkoj školi, mi smo bili znalični, hoće-li njegove mudre i očinske rieči uvažiti zagrebačko učiteljstvo. Ako ičije to zaslužuju rieči biskupa Strossmayera, da se uvaže, jer je on najveći prijatelj i dobročinitelj našega naroda, o čijoj iskrenoj ljubavi prama narodu nitko nesmije sumnjati. Koliko nam je žao, što „Napredak“ nije držao za vriedno osvrnuti se na Strossmayerove rieči, toliko nam je milo, što je to na dostojan način učinio „Školski prijatelj“ (br. 13,), koj liepo uredjuje učitelj više djevojačke učione, g. Josip Gall. Navedši rieči biskupove, piše „Škol. pr.“: „Govorilo se što mu drago, mi smo o tom čvrsto osvjedočeni, da će samo od sporazumna rada ovih dvaju faktora — svećenstva i učiteljstva — narodu dobro procvasti. Pa zato nam se i čini bojazan onih posve opravdana, koji u toj borbi izmedju učiteljstva i svećenstva, kojim se hoće svećenstvu svaki upliv na školu oduzeti, samo zlo po domovinu nazrievaju. Pa nije ni logično, htjeti da svećenstvo, koje učiteljuje, koje oko predavanja svoga predmeta, vjere Isusove, nastoji, baš nebi nikakva upliva smjelo imati na školu. Ja smatram svećenika po njegovu djelovanju i u pravom smislu zvanja njegova dvostrukim učiteljem, učiteljem odraslih i učiteljem malenih, pa tako i jest; jer tko bi dokazivao, da je svećeniku učiti odrasle, a za djecu neka ga nebuđe briga, taj bi došao svojim dokazivanjem ad absurdum, jer što je spasonosno odraslu, s tim valja već i kod malenih započeti. Netreba-li njihova nauka malenim, onda ga netreba ni odraslim.“ „Školski prijatelj“, koj ovakova zdrava načela zastupa, ima u našem narodu budućnost, njegovi protivnici osvjedočiti će se, da im je nastojanje bilo uzalud.

— Piše nam gospodin Juraj Koljevina, kaljski župnik, moleći nas, da u Kat. listu javimo, da je evo sada, poslie popravljena oltara, župna crkva u Kalju iznutra sva ukrašena, zlatom i srebrom izkićena, i liepo bojadisana. Veliki oltar, sv. Mihalj, s desne mu i lieve strane po jedan arkangjeo, na čelu im majka božja obučena u sunce i mjesec pod nogama, obkoljena i dvorena od angjela; sunčani traci, tablice i gdjekoji uresi oltara izkićeni su čistim zlatom, oblaci i sviećnjaci posrebrnjeni

Digitized by Google

tiglanim srebrom, sve ostalo bojadisano najljepšimi bojami. Slike pobočnih oltara sv. Antuna paduanskoga i sv. Vida posve su nove, slika velikoga oltara je ponovljena, poglaviti nakiti i tablice pozlaćene, svećnjaci posrebrnjeni, sve drugo dost umjetno slikano. Propovjednica je takodjer popravljena, i urešena reć bi živom čovječjom rukom, koja slavni križ ponosno drži, kan da svakomu gledajućemu kaže: In hoc signo vinces.

Kaloča. Nadbiskup Haynald utemeljio je na uspomenu 80. rodjendana svoje majke u Szecseny-u bolnicu, djevojačko sirotište, i zavod za malenu djecu, položivši u to ime 80.000 forinti.

Beč. Dittes, sunce prosvietljenih učitelja, opet si je ohladio srce na popovih 28. pr. mj. u zastupničkoj kući prigodom debate o zakonu glede samostanâ. Kraj drugoga bio je dosti bezsraman reći na sva usta: „Ako poslje smrti dodjem u nebo, prije ću se osvjedočiti, ima-li tamo mnogo monaka, pa ako je nebo zbilja puno monakâ, ja neću unutra.“ To je suvišnja opreznost i nepotrebna briga, dobro dodaje „Salzb. Kirchenblatt.“

Bavarska. Bavarski ministar nastave objavio je pravničko mnienje, koje izriče, da vlada nemože priznati starokatoličkoga biskupa, Reinkensa, administrativnim putem, nego samo na temelju zakona ustavnoga.

Monakov. Govori se, da su cvatuće kćeri jednoga, civilno pokopanoga sveučilištnoga profesora, koj je nedavno kano bezbožac umro, odlučile stupiti u ženski samostan u Würzburgu.

Berlin. 21. pr. m. čitao se je u carevinskom saboru prvi put zakonski predlog „da se zaprieči neovlašteno vršenje crkvenih službа.“ 23. čitao se je drugi put, a 25. treći put, te bude primljen sa 214 glasova proti 108. Stvar biaše dakako za prusku vladu prešna, pošto je dala Ledochowskoga sudbeno skinuti s biskupske časti, pošto osim njega još dva biskupa sjede u zatvoru, a mora red doći i na sve ostale. Pače ne samo na biskupe, nego i na svećenike, koji vjerno stoje uz svoje biskupe. Rečeni naime zakonski predlog ima dati vladi pravo, da biskupe i svećenike, koji više slušaju Boga nego-li ljude, može ne samo iz njihove postojbine, nego pače iz sve države, dà iz svega njemačkoga carstva izbaciti. Za jezuitami i drugimi redovi eno dodjoše na red i svi ostali crkveni službenici, pa se još prieti pruska vlada, ako ni to nebude dosta, da će i dalje poći. Svakako od konfesora može učiniti i martire, no tim nije nipošto zatrla katoličke crkve!

Pruska. Na uzkrsne blagdane dokazao je vjerni puk opet svoju neslomljivu vjernost prama pastirom svojim. U Münsteru, Paderbornu, Vratislavi sakupiše se hiljade vjernika s bliza i daleka, da izjave svoj sućut progonjenim biskupom. Na uzkrsni ponedeljak primio je paderbornski biskup, Konrad Martin različne deputacije, do 16.000 mužkaraca, koje se ga uvjeravale: da će stalno stajati uz Petrovu stienu i vjeru djedova svojih. Isto se je dogodilo i u Münsteru. U Vratislavi pako izrazilo je plemstvo prusko-šlezko u svečanom provodu biskupu Fösteru svoju čast. — Kako „Kur. Pozn.“ javlja, zapovjedio je vrhovni predsjednik posvećenomu poznanjskomu biskupu, Janiszewskomu, da za 14. dana popuni župu u Věleni, inaće da će biti osudjen na 500 talira globe.

Rim. Jučer, 13. Svibnja, nastupio je sveti otac 83. godinu svoga života. Krjepak je, hvala Bogu, i zdrav još uvjek, čemu se i liberalci, koji su već davno naviešćali njegovu skoru smrt, čude. Sa svih strana dolaze k njemu deputacije, da mu se poklone. Iz Englezke i Amerike dolaze k njemu često i protestanti te su srećni mogu-li častnoga starca vidjeti i njegov blagoslov primiti. Eda bi dobri Bog Pija IX. tako dugo poživio, da vidi pobjedu velikoga boja za Isusa, komu je on vodja!

Švicarska. 18. Ožujka slavila je u Zürichu množina komunista uspomenu na revoluciju 1848. i na parižku 1870. Nad govornicom vijaše se crvena zastava. Svečanost je trajala cielu noć, gradjani Bernard, Becker, Hermann i drugi „pili su, u svojih govorih, krv svih careva i kraljeva, gnjavili papu i svećenike“, dočim je svirka svirala poznate revolucionarne komade. Policija je sve to mirno gledala. Da se je radilo o kakovu katoličkom sastanku, imali bi bajuneti posla, no tu se je radilo samo o ukinuću vjere, poglavarstva, obitelji, posjeda.

Francezka. 25. Ožujka obdržavane su u Parizu, Bordeauxu, Orleansu i u drugih gradovih javne molitve i procesije za svetoga otca. U Parizu sakupilo se je tom prigodom preko 10.000 gospoja i gospodjica, da se za svetoga otca i za Francezku pomole.

* O paljenju lješina. Slobodni zidar Thomson u Londonu pravi neprestano pokuse, kako bi parnule teliće i svinje spalio u peći, da nebude nikakva smrada. Ljudi, koji se za paljenje lješina zanimaju, čine mu svakojake predloge. Tako ga je na primjer netko svjetovao, neka se lješine upotrebljuju za produciranje plina. Da mu se nerekne, da bi mnogomu nemilo bilo kod svjetla svoje žene ili matere soupirati ili kartati, odgovorio je on unapried, da bi taj plin imao služiti samo za razsvjetljenje ulica. Taj predlog, ako se prihvati, imati će barem to za se, da će mnogi poslje smrti bolje sjati nego su sjali za života.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gg. Ferić Alojsij upravljatelj župe u Sladojevcu ide za duh. pomoćnika u Terezovac. Levar Dragutin duh. pomoćnik u sv. Ivanu (Žabno) kao takav u Gjurgjevac. Pevec Alojsij duh. pomoćnik iz Dubrave u sv. Ivan. Palmović Andrija duh. pomoćnik iz Zajezde u Dubravu. Šmalcelj Dragutin duh. pomoćnik iz Martinske vesi u Prozorje. Loborec Aug. duh. pomoćnik iz Volodera u Začreće.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 21.] U Četvrtak, 21. Svibnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O stanju katoličke crkve u Ugarskoj i kod nas.

U 18. broju našega lista donieli smo puno znameniti članak vestfalca Vitthöfela o stanju katoličke crkve u Ugarskoj, priobćen u 85. broju požunskoga katoličkoga dnevnika „Rechta.“ Jer je bodri vestfalac u svojem članku s prirodjenom si iskrenošću pokazao na grdne rane katoličkoga života u Ugarskoj, pokušala je redakcija „Rechta“ u sljedećem (86.) broju, po mogućnosti mu odgovoriti, ali joj je odgovor izpao tako nepodpun, te mora svatko na prvi mah uvidjeti, da najglavnijih točka u Vitthöfelovu članku nije niti dirnula, sigurno zato, što bi ih bila morala sa žalošću priznati. To je ponukalo nekoga katolika u Ugarskoj te je u 104. i 105. broju „Rechta“ priobćio svoje opazke na članak vestfalskoga katolika. Te opazke moraju i nas zanimati ne samo za to, što živimo u zajednici s Ugarskom, nego još više zato, što je katolički život u Hrvatskoj puno sličan katoličkomu životu u Ugarskoj. Priobćujući misli ugarskoga katolika, mi ćemo biti tako slobodni, navezati gdjegdje naše opazke. Mi se nadamo, da nam toga neće upisati u grieh nitko, tko revnuje za čistoću zaručnice Kristove, svete katoličke crkve, i tko je osvjedočen o tom, da će našemu narodu procvasti prava sreća jedino iz pravoga kršćanskoga života.

„Prije svega, veli vriedni pisac, nemogu zatajiti svoje radosti nad tim, što nam je ipak jedanput tudjinac rekao, česa si sami nismo htjeli reći, ili smo si samo tajno prišapćivali, najme podpunu, živu istinu. Sistem skrivanja, tako obljubljen u političkih i financijalnih kalamitetih, zavukao se je žali bože i u crkvene krugove, a od tuda je došlo, da se i dobri, iskreni katolici, koji su prijatelji svježega crkvenoga života, straše, ako tko otvorenim očima gleda naše rane i veli: ovdje ili ondje stoje stvari zlo i naopako.“ Izrazivši ovako svoju radost i spočitavši redakciji „Rechta“, da joj je odgovor na Vitthöfelov članak manjkav i nepodpun, prelazi na sam predmet. „Prvo što nam Vitthöfel nježno istina ali odlučno ističe, tiče se katoličke štampe u Ugarskoj, koja je vrlo zanemarena i zapuščena, dočim u Njemačkoj — kano što se može vidjeti u „Liter. Handweiser“ — svaki, nešto veći grad ima svoj katolički časopis, tako velik kano što „Recht“, i s toliko predbrojnika, kolika ih ima „Recht.“ Žalostno je dakako, ali je istina, na koju se je često pokazivalo, da crkvi neprijateljska štampa žive većinom od katoličkoga, dapače i od crkvenoga novca, na hiljade se broje lajci, na stotine duhovnici, koji drže svakojakih crkvi neprijateljskih časopisa, romana i tako dalje, dočim neimaju novčića za kakov katolički list ili časopis. Niti to nevalja, da se uz neprijateljske novine ili spise predplati na ovaj ili onaj katolički časopis, sve izprike svode se na onu prokletu izreku, da valja uz Boga i vragu zapaliti svieću.“ — Kako stoji s katoličkom štampom kod nas u Hrvatskoj? Nikako. Nitko neće, jer nemože, tajiti, da se kod nas, osobito po gradovih, puno čitaju novine i knjige, vjeri i crkvi neprijateljske; nitko neće, jer nemože, tajiti, da kod nas, po gradovih osobito, nestaje svaki dan sve to više katoličkoga života. Mi to zlo mirno gledamo, a nemislimo, da je naša sveta dužnost stati mu na put. Katoličke novine i katolički spisi u današnje vrieme najjače su sredstvo život katolički buditi i promicati. Mi neimamo niti jednoga dnevnika, komu bi bila zadaća katoličku stvar braniti. „Katol. list“ jedini je list, koj ex professo kod nas zastupa katoličke interese. Mi smo se već u 15. broju potužili, što nitko nemisli na to, da se barem taj list

Digitized by Google

u današnje težko vrieme poveća ili da češće izlazi; mi smo se potužili, što naš list dolazi malo komu lajku u ruke, čemu je mnogo krivo naše nehajstvo, jer da se naše svećenstvo svojski upre, sigurno bi se nešto postignulo, no tko mari za naše jadikovke? „Radite, dok je dan", reče jednom zgodom Gospodin učenikom; za nas je jošte dan, o našoj volji jedino visi, hoćemo-li dopustiti, da katoličkoga života još više nestane, stvar katolička da još dublje propadne. Nebudemo-li radili, dok je dana, doći će noć, gdje se neće moći raditi.

Zatim prelazi pisac na drugu točku u listu Vitthöfelovu, gdje se radi o odnošaju duhovnoga poglavarstva prama katoličkomu puku i obratno. „To je istina, rieči su Vitthöfelove, da se skoro svi — duhovni poglavari — koje sam ja motrio, drže od katoličkoga puka na stran. O onoj iskrenoj, srdačnoj, pa ipak počitanja punoj ljubavi, koja kod nas spaja pastira s njegovim stadom čim se u puku budi vjera i kršćanska ćudorednost, vidio sam vrlo malo primiera." „Velika je to, dodaje ugarski katolik, obtužba duhovnoga poglavarstva i katoličkoga puka, preko koje je „Recht" kao što i preko dviju sljedećih brzo prešao, naravski jer je to stvar vrlo sklizka ali žali bože istinita. Žali bože, malo je ljubavi, višeput nikakove, nego podpuno nehajstvo medju pastirom i stadom, medju biskupom i diecezom, medju župnikom i pukom u Ugarskoj. Što je tomu uzrok? Ja ću otvoreno govoriti: Kršćanski puk u Ugarskoj naučan je od nekada u svojem duhovnom poglavaru vidjeti samo svoga gospodina, može biti svoga velikoga, silnoga gospodina, komu se samo sa strahom smije približiti, a ne svoga otca, prijatelja, pomoćnika. A od kuda se je puk to naučio? Tu valja u prsi udarati i reći: mea culpa, mea maxima culpa. Pripovieda se, da ima biskupija, a u tih biskupijah cielih distrikta, koji nisu 10 do 20 godina vidjeli svoga biskupa, a kad je došao, došao je s velikom pratnjom svakojake svjetske gospode, kano „velik gospodin" ali ne kano otac. Pripovieda se, da ima župnika, koji svoj puk, „glupe mužake", preziru, te samo s naobraženimi svoje vrieme sprovode, skoro sam rekao, ubijaju. Uz to se nesmije zaboraviti niti na gospodarstvo, koje uzima mnogim župnikom sve vrieme tako, da u vrlo velikih župah neimaju kada brinuti se za duše, a zato neimaju niti ljubavi niti privrženosti. Mnogi dakle duhovnici nisu pastiri, dočim ima najemnikâ dosti. Najemnici neimaju ljubavi k stadu, za to ih i stado drži tudjinci, nesluša ih niti neljubi. A gdje neima ljubavi, tamo je smrt. To je uzrok zašto je duhovni život u Ugarskoj tako žalostan."

Dalja tužba vestfalskoga katolika glasi: „Strašno je to, ali je živa istina, i ja ju moram otvoreno izreći: vaš puk je strahovito zapušćen u svojoj ćudorednosti, u kršćanskom nauku." I ovu tužbu priznaje ugarski katolik istinitom, no uzrok tomu zlu nesvaljuje samo na svećenstvo nego i na druge neke okolnosti, na primjer što su neke župe prevelike, što je veliko pomanjkanje klera. „Ali krivi su i oni, čija je najsvetija dužnost, katolički puk opominjati i učiti. Ima, da odozgor počmem, gimnazija, gdje jedna stran nesvjetskih učitelja nije uzor ćudorednosti, dapače neimaju niti vjere, te nevjeru svoju i pokvarenost prenašaju i na učenike. To zna sav sviet, ali nitko, niti onaj koj bi mogao i morao govoriti, netare si glavu. Na drugih takovih zavodih sastoji nauk vjere jedino u tom, da se učenici kakovu suhoparnu knjigu uče od rieči do rieči na pamet. Osim toga reduciraju se nauk vjere i crkvene vježbe na minimum, da ustupe mjesto „potrebnijim" predmetom. Stupimo niže, tu ćemo opet naći mnogo primiera, gdje „maleni za kruh prose a neima ga, tko bi im ga lomio", to jest gdje neuči u školi vjeru duhovnik, ili ako ju i uči, vrlo površno. Gospoda najme ljube udobnost te si misle, učitelj se plaća, da nauča djecu, pa idu radje na svoje polje ili k dobrim prijateljem, i tako biva često, da mnogi župnik ciele godine niti nevidi škole iz nutra. Kako će onda narod znati nauk vjere!" Ako ćemo biti iskreni, moramo priznati, da je i u toj točki puno griešeno kod nas, a posljedice tih grieha gledamo na svoje oči. Ima župnika, koji se sada tuže na učitelje, što su im preko glave narasli, a nemisle, da su često oni sami puno krivi, što im je nastojanje toliko uspjelo. Škola ima pravo zahtievati, da na nju uplivaju ljudi, koji i mogu i hoće djelovati, na taj se zahtjev nije uvjek pazilo s duhovne strane: nadzornici morali bi biti samo muževi, koji ljube nauk i školu, sve jedno imali crven ili crn pojas, duhovna oblast morala bi oštro paziti, da župnici kano ravnatelji, kapelani kano katekete savjestno svoju dužnost uvjek vrše, i nipošto netrpjeti, da tko samo ono radi, što ga je volja. Da je svećenstvo uvjek revno vršilo dužnost svoju u školah, mi smo osvjedočeni, da kod nas nebi liberalna stranka učiteljstva upravo nikakova uspjeha imala.

Sljedeća tužba u Vitthöfelovu članku glasi: „Vaš puk stoji zlo: on gladuje i žedja rieč božju, a nitko mu nedaje hrane." Na tu tužbu

Digitized by Google

opaža ugarski katolik: „Bez dvojbe se je plemeniti vestfalac o tom osvjedočio na svojem putovanju u Ugarskoj po nedjeljah i svetcih. Ima žali bože još dosti mnogo miesta, dapače distrikta, gdje si vjestnici rieči božje osobito u ljetno vrieme, prave praznike, te pod svakojakimi izlikami propušćaju ili propovied ili nauk kršćanski ili oboje.“ Puno je važna za kršćanski život valjana propovied, ali je još važniji kršćanski nauk, jer se u njem ne samo sistematički upućuju vjernici, kako imaju život svoj urediti, ako žele postignuti život vječni, nego u kršćanskom nauku može duhovnik istine vjerske bolje tumačiti, opetovati te ih tako dublje zasaditi u srca vjernikom. S toga i nalaže sabor tridentski (sess. 24. c. 4. de reform.), da se u svakoj župi „saltem omnibus dominicis et solemnibus festis diebus“ i propovied i kršćanski nauk drži. Mi znamo, da ima kod nas župa, gdje je kršćanski nauk vrlo zanemaren, neznamo dapače, jeda se i u zagrebačkih župah točno drži. Tomu se mora na svaki način učiniti kraj, jer ako se puk u vjeri nenauča, nemože po njoj ni živjeti. Ona obična izprika, da ljudi na kršćanski nauk nedolaze, nevriedi ništa, neka si duhovni pastir uzornim životom svojim i pravom ljubavju prama povjerenomu si stadu steče štovanje u puku, on će se njegovim pozivom i opomenam odazvati tim radje, ako si bude dao truda, da rieč božju, koja je „sladja od meda“, onako kako je vriedna, naviešća. Nego ako se duhovni pastir marljivo nepripravlja na kršćanski nauk, nije čudo, ako na njem nenalaze nikakve slasti vjernici. Što se pako tiče propovjedi, da ima uspjeha, zahtieva se najprije, da se dobro sastavi i dobro nauči, ali to nije dosti, zahtieva se osim toga, da bude propovjednik krjepostan i štovan muž, kako je već Ciceron zahtievao od govornika, da bude „vir bonus“, koj uživa ugled u puku, zahtieva se, da gori oduševljenjem za svetu stvar. Kada se bude tako propoviedalo, onda će crkve biti pune slušatelja.

„Puk gladuje i žedja a neima tko bi ga nahranio.“ Za duševni život vrlo potrebna hrana jesu sveti sakramenti, osobito pokore i pričesti. Mi smo se dosti obazreli po svietu, ali nismo našli, gdje bi se ta hrana slabije i nemarnije pružala dušam, krvlju Isusovom odkupljenim, nego-li kod nas na mnogih mjestih. Nećemo ići u sela, nego pitamo, jeda se u samom Zagrebu, gdje barem ima dosta svećenika, pruža vjernikom dosta prilike, po svojoj potrebi kriepiti se timi sakramenti? Drugdje izpovjednici čekaju pokornike, kod nas pokornici moraju prositi svećenike sa strahom, da nebudu odbijeni. To nije više „ministerium“ to je „dominatio.“ Naša stolna crkva ima dosti izpovjednica, ali su sve, osim jedne, ciele godine — prazne. Kad nagrnu pokornici u korizmi, nadajući se, da će ih toliki svećenici brzo izpovjediti, u stolnu crkvu, moraju biti srećni, pošto su se dosti načekali, ako se gdje u kutu u sakristiji, više put uz viku i štropot sakristanâ, s Bogom pomire. Na taj se način kršćanski puk neprivlači na sakramente, nego se odbija. Grješniku je dosti težko, odvažiti se na izpovied, ako onda još mora za nju prosjakati, ciele ure čekati, tko će se čuditi, ako ju posve zanemari! Pomislimo na nježnost gradjana, i to zagrebačkih gradjana! I tako dosti se često dogadja, da se pokornici tuže, da nisu istu uzkrsnu izpovied obavili, jer im nije bila pružena prilika. A to je pred Bogom strašna grjehota, koju će on prije ili poslje strašno i kazniti. Ima toga još, što bismo mogli navesti za dokaz, kako po našoj krivnji, radi naše udobnosti najme, stado Isusovo gladuje hranu nebesku, ali to ćemo ostaviti za drugi put. Za sada samo još jedno. Kad smo već spomenuli našu prvostolnicu, kazati nam je i to, da bi po nedjeljah i svetcih morala biti najmanje svaku uru jedna misa, ne pako u šest sati toliko, da je i puku i samim misnikom skoro više na smetnju nego na pobožnost. Mi smo pače čuli, no neznamo pravo, da bi po propisanom pravilu imala biti misa svake pol ure. U bečkoj prvostolnici znamo da jest tako. Neima dvojbe, kad bi se sve držalo onako kako je propisano, da bi nam prvostolnica bila ognjište prave kršćanske pobožnosti ne samo za puk, nego i za kler ciele nadbiskupije — pomislimo samo na duhovnu mladež! — i kô što joj dolikuje, krasan uzor ostalim crkvam i njihovim svećenikom. Pa za tim uzdišu mnogi svećenici, mi to znamo, i srde se na ovo i na ono, ali s kojekakvih razloga nečine ništa odlučna. Mi nekažemo nipošto, da su svi takvi razlozi nerazložni. Jedan nam se ipak razlog čini da je gdjekomu najjači, za koj bismo mi rekli da je najslabiji: boji se naime gdjetko, da će na sebe navući odium drugih. Mi smo osvjedočeni, da će pravi red biti mio svakomu, i onaj odium da je više utvara nego-li istinita stvar, pa za to evo javno molimo: neka obćenita reformacija počme s metropolitskom crkvom.

Ugarski katolik završuje svoj članak ovimi riečmi: „Ruke u krilo spustiti, k svemu mučati, na sve pristajati, sve rane crkvenoga ži-

*

Digitized by Google

vota skrivati, to nesmije nitko, tko ljubi crkvu, to nesmije osobito katolička štampa.“ Mi ljubimo crkvu, i Gospodin nam je svjedok, da samo iz ljubavi prama njoj pokazujemo na gdjekoje rane našega crkvenoga života. To si mi smatramo za svetu dužnost, premda nam je, priznajemo, upravo mučna.

„Napredkova“ borba.

„Napredak“ donosi u br. 14. članak pod naslovom: „Naša borba“ podpisan od samoga urednika g. Ljudevita Modca. U njem se kaže izrikom: da se učitelji bore proti svećenstvu, i kaže se ako i ne baš izrikom, ali to ipak sasvim jasno, da svećenici svakojakimi neosnovanimi sumnjami i potvorami javno mnienje glede škole zavadjaju i školsko pitanje još više zamrsuju. Takov članak nesmijemo ostaviti bez odgovora.

Povod borbi izvodi pisac iz toga, što su pred deset godina zagrebački učitelji podnieli saboru „Ustav pučke škole.“ Taj ravno ustav da je saborski školski odbor, u kom je sjedjelo više svećenika, a predsjedao mu jedan visok crkveni dostojanstvenik, većim dielom odobrio i prisvojio. Sasvim tim, kad su u Cislajtaniji i Translajtaniji izašli novi školski zakoni, koji su i dalje išli nego-li onaj „Ustav“, da je učiteljstvo za čiste svoje namjere, koje je otvoreno već prije bilo izreklo, počašćeno svakojakimi potvorami: da se hoće odkinuti od crkve, da i samu vjeru hoće da iztjera iz škole. — Po tom bi svatko mislio, da su zagrebački učitelji skroz nedužni, no svećenstvo da si je ne samo grdno nedosljedno u svojih zahtjevih glede škole, nego da još ružnimi neosnovanimi potvorami udara na nedužne. Kad bi g. Modec onu iskrenost i pravednost, pače kršćansku ljubav, koje po njegovu neima u svećenstva u ovoj borbi, našao barem u sebi, on bi ovako po prilici stvar izložio: Svećenstvo je pokazalo dovoljno svoju spremnost, da se u pučkoj školi učine takove promjene, kakove je iziskivao zdrav napredak i razvitak ovoga tako za crkvu kako za državu vele znamenitoga zavoda. No kad je, osobito u Cislajtaniji, provalio duh crkvi i njezinu životu neprijateljski, zabrinu se crkva i kod nas za svoje interese u pučkoj školi, naročito kad se je i u našu krajinu uvodio cislajtanski ustav i s njim duh crkvi neprijateljski, i još više, kad se je našlo učitelja i u civilnoj Hrvatskoj, koji su mislili i dakako govorili, da će pučku školu i sebe samo tako podignuti, ako školu od crkve sasvim oddruže. Crkva je držala sa svoga gledišta, da toga dopustiti nesmije; no da netreba nikakovih promiena u pučkoj školi, toga nije rekla.

Pisac ipak nastavljajuć svoju, tvrdi dalje: da se je školsko pitanje od neke strane sve više zamrsivalo; i za to da je bila sazvana prva učiteljska skupština, da pomogne ono pitanje izvesti na čistac. Ta skupština da je stekla podpore i sympatije odasvuda, samo se na nju gromovi i striele oboriše — odkuda? da odkuda van sa strane svećenstva. A za što? Za to, što je učiteljstvo, dosad sputano uviek u uzka puta zastarjeloga sredovječnoga sustava, gdje no nikada nemogoše slobodno izraziti svojih nazora i svoga uvjerenja, odlučilo se jednom jadno, da poput drugih stališa samo svoju izrekne, kako mu je na srcu, da samo sbori o zanatu i alatu svom. Ono je viećalo o školi i o svojem stališu, no nije se pačalo u odnošaje i prava drugih faktora. Podkrala se je ravno tuj i tamo koja neumjestna ili nerazborna, ali se nije toga radi toliko prigovaralo, nego se podigla graja proti njemu, što je izreklo ona načela, koja je saborski odbor g. 1865. jur odobrio. No jer i u tom nije dovoljna razloga bilo, navališe na njih potvorami: nasta čarkanje po novinah, i svaki čas bi sviet usrećen kojom novom utvarom, koja da kršćanstvu od učiteljstva prieti. — Gospodine moj. tko svoje pravo i svoje interese u kojem pitanju zastupa, taj ga nezamrsuje, već k tomu doprinosi, da se to pitanje naravno i pravedno rieši; ali moguće jest, da se tim račun stanovitoj gospodi pomrsuje. Mi nenamjeravamo ovdje prepirke dizati o prvoj učiteljskoj skupštini i njezinu uspjehu — naravno jest, da si ju visoko uznose oni, koji su ju priredili. Neka im je ta zadovoljština! Ali je čudno, da se tuže na svećenstvo, dočim su baš oni ovom skupštinom dovoljno pokazali duh svećenstvu neprijateljan. Ne samo što su izključili vanjsko svećenstvo, oni nisu zvali ni samoga zagrebačkoga diecezanskoga nadzornika, premda je za razvitak školstva kod nas — priznala to ili nepriznala njeka gospoda učitelji — upravo svećenstvo najviše zaslužno, i premda su učiteljem putujućim na skupštinu sjegurno svećenici mnogo pomogli, da su od svojih obćina za to dobili podpore. Ali oni su si pozvali iz Beča Dittesa, za koga dovoljno znamo, koliko je prijatelj samoj vjeri Isusovoj. Podkrala se je takodjer, kako sam pisac priznaje, koja neumjestna ili nerazborna, ali je ta dovoljno odavala duh, koj u njekih ljudih diše. Pokazala je takodjer, da nisu njeki govorili samo o zanatu i alatu svojem. O uplivu crkve na škole šutjelo se je, al se zna za što. Priznati joj ga, sjegurno nije se htjelo. Na to sve morali bi dakako svećenici šutjeti! Mi nemislimo, da su si ona gospoda, koja su skupštinu priredila, njom pitanje školsko razmrsila; mislimo pako, da se za to imaju poglavito zahvaliti samim sebi, primješavši k ovomu pitanju kvasca protucrkvenosti, importirana izvana k nam, gdje ga jamačno razborit rodoljub nijedan nije željan.

Što pisac dalje govori, onim najbolje sama sebe tuče. Hoće da dokaže, kako svećenici učitelje krivo potvaraju, da tobože vjerouku i svećenstvo gone iz škole, a sám priznaje, da to sbilja i kod nas njeki zagovaraju. Ono pako što veli: „eto ti proglasiše sve učitelje bezvjernici“, mi velimo, da je grdna potvora od njega sama. Neka dokaže, od koga su svi učitelji proglašeni za bezvjernike. On kaže dalje, da većina hrvatskih učitelja netjera svećenstva iz škole. To je istina. Ali bi nam

Digitized by Google

vrlo ugodio g. pisac, da nam hoće iskreno kazati — a on se na iskrenost toliko poziva — jeda-li „Napredak“ zastupa tu većinu učitelja? Mi se usudjujemo dvojiti, a ako misli pisac da je ta dvojba nepravedna, onda je „Napredak“ sam tomu kriv. Za dokaz tomu samo ovo. „Napredak“ je u svom 7. br. donio izvješće o učiteljskoj skupštini petrinjskoj, publicirao je dakle resolucije ovdje skovane; premda su pako njeke njih vjeri i svećenstvu skroz neprijateljne, i premda smo mi u „Katol. listu“ na to digli žaobu — „Napredak“ nereče ipak ni rieči za slogu i sporazumak svećenstva s učiteljstvom. Mi smo osim toga u svom 17. br. donieli iz krasne okružnice biskupa Strossmayera ono, što govori o odnošaju svećenika naprama učitelju. Strossmayer ondje uči: da svećenik učitelja smatra kano mladjega brata, da mu svigdje iskrenu bratinsku ljubav ukazuje, da ga svačim pomaže, da ga cieni i štuje. Može-li biti ljepše vode na Vaš mlin, g. uredniče, koj predbacujete svećenstvu, da učitelja smatra i gazi kano pariju, koj ste morda na naš list namjerili, kad ste napisali: „Iznose se na javnost o učiteljstvu članci, puni jeda i čemera, te odišući svim, samo ne kršćanskom ljubavi“? Pa za što niste ni spomenuli rieči toga velikoga narodnjega dobročinitelja?! Dakako onda nebiste mogli govoriti samo o jedu i čemeru popovskom; ali onda biste barem pokazali, da niste u školi neprijatelj svećenstvu — jer Strossmayer ondje govori takodjer proti oduženju škole od crkve!

Tko bi rekao, da će pisac svećenstvu tja to spočitavati, da je tobože proti poboljšanju materijalnoga stanja učitelja, kad je poznato, da se upravo svećenstvu i njegovu uplivu na obćine ima najviše zahvaliti, da je učiteljem plaća povišena na 400 for.! On pače ovako piše: „Nebore se učitelji proti svećenstvu morda iz kakove mržnje, a najmanje za to, da pomažu izkorenjivati kršćansku vjeru, nego se bore za bolje materijalno stanje i takov položaj, koj im prema sadanjemu vieku dolikuje.“ Dakle proti svećenstvu moraju se boriti za svoje materijalno stanje, kano da im u tom stoje u putu samo svećenici! Neka narod samo ima, i neka vam odluče njegovi zastupnici: svećenici, nebojte se, neće priečiti.

Ali zahtievate za učitelja položaj, koj mu prema sadanjemu vieku dolikuje. Kakov je to položaj? Iz onoga što se sve o tom piše u „Napredku“ mučno je to razabrati. Kad bismo mi o različitih zahtjevih učiteljskih hotjeli izjaviti svoj sud, morda biste to odbili na neprijateljstvo. Za to tu stvar ostavljamo, sudit će vam drugi. Samo molimo slavno uredničtvo „Napredka“, kad bude onakove dopise primalo, kakov je u br. 13. „Iz hrv. Krajine“, neka izvoli svoje opazke dodavati ne samo ondje gdje se govori o plaći. Jer se neće samo svećenstvu, nego svakomu misaonu rodoljubu zamjeriti, propuštajuć bez opazke n. pr. ovakovu tiradu: „Da se u provinc. Hrvatskoj na ruglo svemu svietu, a na neizmjernu štetu i naroda hrv. i njegove prosvjete nemogu postaviti za ravnatelje i nadzornike škola oni, koji neimaju za to: ni sposobnosti, ni znanja, ni časa, jer imaju previše svojim zvanjem posla. To se razvojačenje mora izvesti u Hrvatskoj čim prije. Dopisi vas reakcionarni u nekih novinah proti novim školskim zakonom u Krajini i Dalmaciji neka ni čas neplaše, jer onim neće drveće do neba rasti, koji bi rado komandovali i bez sablje — izpod reverende.“ Tim se prpošno i ružno vriedja naše cjelokupno svećenstvo, koje ima posla s pučkom školom. No svećenik, koj samo ima dosta časa i dosta volje k pučkoj školi, jest joj ravnatelj ili nadzornik, da netreba bolji. Ako nam nevjerujete, kazat će Vam drugi. Pretjeravajuć kvarite si sami posao. Takovo Vam je i ono, kad sadanji položaj učitelja označujete „parijom.“

Vi tražite, da se dosadašnji školski sustav promieni. Vi ga zovete sredovječnim, premda je u nas baš pučka škola jako mlada vieka, i premda je taj isti sustav do nedavna bio u svoj Austriji. Kako je bilo do najnovijega vremena, dok se nije rat digao na crkvu. u Pruskoj, sjegurno Vam je poznato. No nabacujuć se Vi frazom sredovječnosti morda i nemislite, što tim obično hoće da reku današnji liberalci? Bilo kako mu drago, Vi hoćete da promienite sustav, i za to samo navaljujete na svećenstvo, kano nosioca toga sustava. Mi se ovaj čas nenamjeravamo za taj sustav s Vami prepirati; samo bismo Vas pitali: za što u Krajini učitelji à la Glaser navaljuju na svećenstvo: ta ondje niti je imalo niti ima svećenstvo onu vlast u školu, koju ima u civilnoj Hrvatskoj?! Za što ondje njeki svećenika neće da trpe ni u mjestnom školskom vieću, nekmo-li u samoj školi? Za što je izvjestitelj o petrinjskoj skupštini spomenuv da je rekao g. Muždeka: da je svećenstvo prijatelj škole, i za to da ostane u školskih viećih, dodao ovo: Svršio je bogosloviju, te će biti koj dan djakonom?! Za što ti ljudi netrpe niti one vjere u školi, koju katolički svećenik nauča?

Vi ćete po tom biti toliko pravedan te priznati, da se danas crkva ima za što višega boriti nego-li je sadašnji školski sustav. Vi ćete priznati, da stoji na kocki sav religiozni kršćanski katolički uzgoj školske omladine, za koj se Krstovo svećenstvo, ako je vriedno toga imena, mora zauzeti svom svojom snagom, te nastojati, da ga podpuno obezbiedi. Vi ćete uvidjeti, da ono s te strane mora biti osobito nježno i ćutljivo, i da mora svaki napadaj odrešito odbiti. Vi ćete napokon dopustiti, da su mu njeki učitelji dali dosta uzroka, da bude ćutljivo i da viče na neprijateljštinu proti vjeri i crkvi, i s toga da to nebiaše nikakova potvora.

Ali budući tomu tako, Vi ćete takodjer uvidjeti, da neimate toliko razloga boriti se proti svećenstvu porad sadašnjega sustava, koliko više boriti se sa svećenstvom za religiozni kršćanski uzgoj školske omladine. Jer budite osvjedočen, ako ima još ostati sadanji školski sustav, neće ga održati jedino svećenstvo; razlog da se zanj žestoko i odlučno zauzme mogao bi biti samo

Digitized by Google

strah od nevjerstva. S toga, želeći promieniti sustav, mnogo ćete prije uspjeti boreći se, dakako iskreno i odvažno, proti njekim svojim drugovom, nego-li proti svećenstvu.

Ulomci iz lista sv. Alfonsa, pisana jednomu biskupu o velikoj koristi pučkih misija.

(*Iv. B.*)

(Konac.)

U životu sv. Vinka Pavlanina čita se o misijah, koje bi držali svećenici družbe od njega utemeljene, kako je jednom na misiji u biskupiji Palestrinskoj mladić, kojemu bijaše neprijatelj odsjekao ruku, poslije propoviedi na javnom trgu toga neprijatelja našav pripao mu k nogam i molio ga za oproštenje, što ga je sbog odsječene ruke mrzio, pak tim jošte neumiren kako je neprijatelja tolikom nježnosti zagrlio, te su svi nazočni od radosti proplakali, a mnogi tim primjerom ganuti neprijateljem svojim sve uvrede oprostili. No još je čudesniji taj dogodjaj. U njekoj strani, koje s dužna obzira neću da imenujem, zavlada osvetljivost u toliko, te bi roditelji djecu učili, kako se valja radi najmanje uvrede osvetiti. Taj grozni običaj bijaše tako zakorenjen, te nisi mogao ljude nikako skloniti, da uvrede oproste. Pače mužkarci dodjoše s mačem, puškom i drugim oružjem na samu misiju. U prkos svim propoviedim nebijaše nitko pripravan neprijatelju oprostiti. Tada se sbude, te će jednoga dana propovjednik po nadahnuću božjem slušateljem pokazati na propelo zavapiv: Nuderte kršćani! tko je god od vas mržnju gojio u srcu na svoga neprijatelja, taj neka zagrli sada Gospodina svoga Isusa Krsta, a to budi znak, da iz ljubavi k njemu rado neprijatelju oprašta. Jedva izreče misionar rieči, kad ali pristupi njeki župnik, kojemu umoriše sinovca, poljubi propelo, i dozvav prisutnoga ubojicu zagrli ga presrdačno. Takovim primjerom, popraćenim u dušu dirajućimi riečmi propovjednikovimi bude puk silno ganut. Kroz poldrugi sat nisi ništa drugo vidio u crkvi, nego kako se oni, koji su se prije na smrt mrzili, pomiruju, grle i ljube. Pak budući da je jur kasno u noć bilo, to se taj posao sutradan nastavio. Roditelji oprostiše ubojicam svoje djece, žene ubojicam svojih muževa, djeca ubojicam otaca si i braće, a sve to uz toliku utjehu i tolike suze, te nemogoše Bogu dosta zahvaliti na milosti, koju bješe on mjestu njihovu udielio. Pače pripovieda se, da su i mnogi razbojnici, čuvši o sadržaju propoviedi, tako živo bili ganuti, te su zamrzivši na razbojstvo kršćanski živjeti započeli. Za same jedne misije obratilo se je do četrdeset takovih grješnika. Takodjer o misijah o. Leonarda a Porto Maurizio, čitaju se čudesni dogodjaji u njegovu životu. Medju ostalim pripovieda se o misiji držanoj u mjestu Casaccone, kako je mlad čovjek s daleka došao bio na misiju s namjerom sastati se s neprijateljem i smaći ga. No čuvši propovied odreče se mržnje te izpovjedi griehe svega života svoga. U mjestu Castel d' Acqua bijahu tri neprijateljske stranke. Jednoga dana dodju pristaše svih triju stranaka oboružani na misiju, te se je bojati bilo, da u samoj crkvi nedodje do krvi. No uslied propoviedi nastade tako obćenita skrušenost, te su se svi još istoga dana oko propovjednika sakupili i medju sobom mir sklopili. . . . U Livornu tolik je plod bio misiji, da uzprkos prijašnjim velikim pripravam za pokladne razkalašenosti nije bilo niti plesova niti krabuljnih obhoda, pače moradoše prestati i kazališne predstave, jer nitko nehtjede doći da gleda. Kazališta moradoše zatvoriti. Takovi pojavi na misijah nisu ništa vanredna, nego sasma obični. S toga neću da o tom duže govorim.

Predjimo radje k prigovorom, koje je onaj Vaš župnik iztaknuo; jer ako na nje neodgovorim, bilo bi se bojati, da bi Vaša milost iste predsude kano i prije proti misijam pridržala. Najprije veli moj protivnik, da plod misija prečesto priliči vatri od slame, koja ravno u vis plane, ali brzo utrne; jer, kaže on, kada je misija minula, zli su tada još gorji, nego-li prije. Dao Bog, odgovaram ja, da bi svi, koji se jednom obrate k Bogu, do smrti uztrajali u dobru! Ali upravo tu se ukazuje ljudska nevolja. Premnogi, pošto su milost božju opet zadobili, izgube ju opet na novo. No da se inače nikoje dobro misijom nebi uradilo, toliko ipak stoji, da barem, dok misija traje, zla poznanstva, smutnje, kletve prestaju, tudje da se vraća, sila zlih izpoviedi da se popravlja. U ostalom nije istina, da poslije misije svi grješnici, koji su se obratili, budu gorji nego-li prije; to nije istina, mnogi uztraju u milosti božjoj, i ako njekoji opet u grieh padnu, ipak ostaju barem koj mjesec od smrtnoga grieha prosti; grieh će bez dvojbe jače mrziti, te će, ako opet sagrješe, opet nastojati, da se prije uzkrsnoga vremena od pada podignu. Ja sam tvrdo uvjeren o tom, da će od onih, koji su pribivali misiji. samo težko tko propasti, ako tečajem jedne godine poslije misije umre. Plod misije traje barem jednu ili dvie godine; ako ne, to su onda krivi svećenici one okolice, koji nemare plod misije čuvati propoviedanjem i prinukavanjem puka na razmišljanje i pohadjanje presvetoga otajstva, prije svega pako, jer nemare marljivo izpoviedati. Ako se sve to zanemaruje, to će se dakako za jednu godinu samo malo opažati od ploda misije, ali samo s nemarnosti svećenikà, koji se boje truda. Jao spavajućim pastirom, lienim svećenikom, kliče o. Contenson govoreći o misijah. — Ako medjutim za dvie ili tri godine zemljište opet bude suho, valja ga s nova drugom misijom polievati i kvasiti.

Zatim mnije Vaš župnik, da se misijami mnoga savjest uznemiri, jer propoviedmi da se u dušah sila sumnjà (skrupulâ) probudi. Ala baš liepa mi prigovora! Zar bi dakle, da se savjesti zaboga neuznemire, grješnike valjalo pustiti u smrtnu snu, u onom kletom pokoju, koj se svršuje prokletstvom? Dakle da se neuznemire savjesti! Ah, to je upravo namjera vragu, da mu se nesretni robovi nebune u miru, koj im je uzrokom propasti. Ali upravo to ima biti briga pastiru, da

Digitized by Google

si ovčice u nemilosti božjoj spavajuće uznemiri, kako bi se probudile i pogibelji vječnoga prokletstva uzmakle. Probuditi ih pako nemože ničim bolje, nego-li misijami.

Još se prigovara, da gdjekoji nerazboriti misionari s propovjedaonice govore o griesih, koje su čuli na izpoviedi, a puk s toga zlovoljan da voli neići na izpoviedi, nego-li da javno bude osramoćen. Čudim se Vašemu župniku, da se on u tom slaže s onimi, koji imajući zločestu savjest na misije mrče. Kada misionari u koje mjesto dodju, običaju pouzdane ljude pitati za griehe, koji najvećma u tom mjestu vladaju, te prema tomu udesuju ćudoredne uporave u svojih propoviedih. No svi se u tom slažu, da na propovjedaonici nikada nenapominju posebnih slučaja, iz kojih bi se dalo zaključiti, da odavaju, što im je na izpoviedi povjereno. Pak o čem se u obće govori na propovjedaonici? Zar o uzhićenjih, vidjenjih, objavljenjih? Ne, o tom se negovori, nego o griesih, koji se posvuda obćenito počinjaju, o bludu, kletvi, neprijateljstvu, kradji itd.

Vaš župnik veli takodjer i to. da on nije prosio za misiju s toga, što bi puk bio mogao misliti, da on tražeći pripomoć drugih svojoj dužnosti nezadovoljava. Čini mi se, da se uz taj prigovor ili izpriku nješto oholosti priliepilo. Ja medju tim tvrdim, da će se dogoditi baš sve protivno. Ne samo da nesluži župniku na sramotu prositi za misiju, nego nebi mu pače služilo na čast, ako bi to propustio. Jer ako propusti za misiju prositi za svoju župu, lahko će se reći, da se boji za svoju nemarnost, koja bi se mogla odkriti. Ako usuprot župnik svoje dužnosti vrši, za cielo će ga misionari i pred pukom i pred biskupom pohvaliti.

Napokon prigovara Vaš župnik, da se je prije dvie ili tri godine misija u njegovoj župi obdržavala, pak da nije dobro, ako se misije prečesto ponavljaju, jer da puk na nje privikne, a one tada ništa više nedjeluju. Na to odgovaram, da se misije dakako nebi imale za kratko vrieme na jednom mjestu opet držati, ali vrieme od tri godine nije nipošto vrieme kratko; toliko vremena dosta je, te se smije uzeti, da su mnogi propoviedi jurve zaboravili, mnogi opet u prijašnje griehe pali, mnogi postali mlaki; svi ti podignut će se novom misijom od pada i na novo razžariti. U ostalom nije istina, da iz ponovljenih misija nov blagoslov neće poteći. Ako se na kojem mjestu po drugi put drži misija, to se neće dakako skrušenost tako glasno pojaviti, kako prvi put; sasvim tim blagoslov je velik, jer će se, kako rekoh, mnogi u stare griehe upali opet podići, mnogi u dobru ohladnjeli ugrijat će se na novo, mnogi napokon sve će se više u dobru utvrditi: S toga je u naše neznatne družbe običaj, poslije nekoliko mjeseci vratit se u mjesto, gdje se je držala misija, te duhovnu obnovu obaviti, a izkustvo nam je pokazalo dovoljno, koliko su takove duhovne obnove blagoslovne.

Toliko neka bude dosta. A sada molim Vašu biskupsku milost, uztrajte u svojoj gorljivosti, te izvolite narediti, da se svake treće godine u svakoj i najmanjoj župi Vaše biskupije drže misije. Nemojte se pako obazirati na prigovore onih, koji tim traže svoj probitak ili nepoznaju velike koristi misija. Ujedno molim Vas, izvolite poslije misije brižno nadzirati župnike i druge svećenike, neka bi nastojali plod misije sačuvati, vršeći što misionari preporučaju naime: zajedničko razmišljanje u crkvi, pohadjanje presvetoga otajstva, pouzdano poučavanje svakoga tjedna, molitvu sv. čisla i slične pobožnosti. Jer neriedko biva, da se po nemarnosti mjestnih svećenika većina ploda za misije ubrana opet izgubi. Tim završujući preporučam se Vašoj molitvi i s počitanjem ruku Vam ljubeći ostajem sasma odan Alfonso Marija biskup sv. Agate. *)

Viestnik.

Zagreb. „Školski prijatelj“ hoće da ono opravda, što su djeca glavnih zagrebačkih učiona išla u Markovskoj procesiji pokrite glave. On kaže, da su to učitelji morali narediti, jer im je dužnost bditi nad tjelesnim zdravljem mladeži; onaj dan pako da je bilo tako neugodno mrzlo, da učitelji nisu smjeli dopustiti ni s paedagogijskoga ni humanitarnoga obzira, da djeca dva debela sata hodaju odkrivene glave. — Da nebude ništa drugo dodao, mi bismo ravno žalili, da paedagogija današnjih učitelja u uzgoju ili neima religioznoga momenta, ili joj je vrlo neznamenit, morda manje znamenit nego-li gombanje, ali toga mi nebismo nipošto pobijali, da učitelj ima bditi nad zdravljem mladeži. No kad on u onom činu nenalazi ništa drugo nego samo, da biaše nekako neobičan, te ga tim misli izpričati, onda nam je težko šutjeti. Veli bo: „dopuštamo da je nekako neobično gledati na takovu obhodu sviet pokrite glave, jer smo navikli u tom opazivati neko neštovanje.“ Po takovu raisoniranju moći ćete doći do toga, da se pokrivate i u crkvi; jer se je i ondje moći prehladiti, a ako je kršćanom morda neobično pokrivati se, židovi se pokrivaju u svojoj synagogi. Ili držte kršćanske obrede, ili se odstranite, te jih po svojoj glavi neprofanirajte! Kad procesiju zateče iznenada zlo vrieme, jača kiša, vijavica, ako se onda ljudi pokriju, to će se svakomu vidjeti naravno; no više je nego samo neobično, da počamši od sv. Marka cielim putem i natrag uredna procesija ide pod kapom. To je profanacija katoličke procesije, te se samo čudimo prečastnomu g. opatu i župniku, da se to vidivši nije odmah natrag vratio u crkvu, ako osim školske djece nije bilo dosta drugoga pobožnoga puka. — Kad je izašla poznata konsistorijalna naredba o sudjelovanju školske mladeži kod zagrebačkih

*) Što su za kršćanski puk misije, to su za svećenstvo eksercicija. I za to je drugud običaj, da se takova eksercicija drže svake godine, dapače gdjegdje i po dvaput na godinu, da mogu svi na nje doći.

Digitized by Google

procesija, mi smo odmah rekli, da ono neće biti dovoljno. Evo opet povoda, da se to pitanje ozbiljno i svestrano razmotri i uredi. Moderni „paedagogi“ nisu zvani da ga rešavaju, nego crkvena oblast.

Isti „Školski prijatelj“ proglašuje, da su one rieči, koje smo u 18. br. našega lista medju zagrebačkimi viestmi kano iz ustiju jednoga učitelja naveli: Vi popovi možete biti zadovoljni, ako si religiju kano predmet u školi spasite — sve ostalo vam je propalo — da su te rieči u onoj formi i onom savezu, u kom dolaze, skroz neistinite. On hoće da zna točno, što je to bilo i što se je govorilo. Mi nismo naveli nikakvih okolnosti, nit znamo, je-li to isti slučaj na koj misli „Školski prijatelj“ ili pako drugi. Pripravni smo takodjer i to s veseljem objaviti našemu čitateljstvu, da neima medju učitelji pučkih škola zagrebačkih ni jednoga, koj bi u novije vrieme onako govorio o svećenstvu i religiji pogledom na školu, ako nam je „Školski prijatelj“ kadar to ozbiljno zajamčiti. Medjutim držat ćemo se onoga, što nam on ovaj put sám pripovieda. Veli, da se je negdje govorilo o tom, ima-li učitelj i nadalje vjeroučitelju pomagati u školi oko predavanja vjerouke, ili — imade-li učitelj nekakav moral predavati, u što se nebi imao svećenik uplitati; i onda da je jedan učitelj prisutnomu vjeroučitelju rekao: Gledajte vi svećenici, da si religiju u školi spasite, predavajte ju sami, a učitelj neka vam se u vaš predmet neupliće, ko što ni vi u njegov. Namjera tim riečim, veli dalje „Školski prijatelj“, bila je samo dobra; jer gdje je po učitelja nekako nedostojno, da bude svećeniku pomoćnik, a svećenik opet nemože da prepusti učitelju, da sam nastoji oko vjerouke bez njegova uplivanja: najbolje jest, da se svećenik sam za svoj predmet brine, a učitelj opet za svoje. — Mi žalibože nemožemo onih rieči učiteljevih drugačije razumjeti van ovako: ako vi svećenici hoćete da si religiju u školi spasite, predavajte si ju sami, mi vam je nećemo predavati. Mi u to nećemo da pačamo, ali i vi da niste pačali u naše. Gdje se govori o spasenju religije u školi, i to o spasenju samo tako, da si ju svećenik sám predaje, tu je mučno znati, koliko je taj gospodin voljan jošte svećenstvu dati upliva na pučku školu. K tomu nam kaže „Školski prijatelj“, da je za učitelja nekako nedostojno da bude svećeniku pomoćnik. K ovoj izreci mogli bismo čudne illustracije donieti iz Cislajtanije. koja bi našemu svećenstvu bila strašna, no nebi valjda mila bila ni „Školskomu prijatelju.“ Ali to ostavljamo, te velimo iskreno gospodi od „Školskoga prijatelja“: nesmatrajte religije, i to kršćanske katoličke religije, samo stvarju popovskom, već ju smatrajte božjim darom za sve ljude, i pravim prvim temeljem uzgoju djeteta. Onda Vas neće biti stid pomagati svećeniku, koj dakako ima prvi zvanje i dužnost obučavati djecu u vjeri i kršćanskom životu. Onda će biti liepi sklad u uzgoju te nećete niti Vi svećeniku smetati, niti on Vam. Ta o tom se danas okreće sve: da-li se kršćanska religija sbilja štuje kano prava božanska. ili ne? dosljedno da-li se zvanje katoličke crkve iskreno priznaje ili nepriznaje? Ako gospoda od „Školskoga prijatelja“ glede tih pitanja sa svećenstvom jednako misle, brzo će nestati kojekakvih zadjevica i razmirica medju učiteljstvom i svećenstvom u školskom pitanju. te ćemo kano i prije liepo i složno nastojati oko valjana uzgoja naše omladine; a to baš od nas, tako od učiteljstva kano od svećenstva, željno očekuje naš doista dosta izmučeni narod.

— Na duhove t. j. u nedjelju i ponedjeljak dielit će se po običaju u prvostolnoj crkvi sv. sakramenat potvrde. U nedjelju obavljat će tu svetu funkciju sam preuzv. g. nadbiskup, i to poslie svetčane pontifikalne mise i kratke prodike.

— Za 14 dana, na tjelovo, ići će opet po starodavnom običaju iz prvostolne crkve gradom svečani obhod sa presv. otajstvom. Kod toga obhoda ima obično njekih nereda, koje bi valjalo odstraniti. Jedan i to vrlo neugodan jest, da procesija višeput zapne te nemože s mjesta, naročito, kad se iz prvostolne crkve dodje do duge ulice. Kad bi sva procesija počamši od prvostolne crkve stojala poredana, te se u pravi čas, morda poslie mise kad nadbiskup spremljen za procesiju pristupa k oltaru, dao nedvojben znak, morda najbolje malim zvonom, tako zvanim cinkušem, da se prvi krenu; kad bi za tim svaki put čim vojnici puknu prvi odmah pošli i to za nekoliko časova baš dosta brzo išli, valjda bi onoga zapinjanja nestalo. Trebalo bi takodjer zapriečiti, da uz procesiju drugi hodaju i dječurlija uz vojničku svirku trči; neka stoji svatko mirno na jednom mjestu. U ostalom bi sve to, i što je još drugo treba, mogla za vremena crkvena oblast sa gradskim satničtvom urediti i občinstvu na znanje dati.

— Dne 17. o. m. umro je Josip Malančec izsluženi podjašprišt i župnik u Selih kraj Siska.

— Iz Čuntića dobismo sljedeći dopis. Tko je bio u Čuntiću, mogao bi reći, da je na kraju svieta. Ipak je i amo dosegla blaga ruka vriedne gdje trgovkinje, Matilde udove Šegove iz Zagreba, te poslala dva vanjkuša krasna, prekrasne čipke — špice — za mapu žrtvenika sv. Antuna paduanskoga, patrona župe čuntićke, prekrasan vienac za kip majke božje, koj skoro sav kip obsiže: dvie liepe mape za žrtvenik Bogorodičin i četiri krasne ruže sa vrpcami za ures svieća istoga žrtvenika prigodom marijanske svibanjske pobožnosti. Svi ovi darovi prelaze vriednost od petdeset stotinjaka. Hvali velikodušnoj darovnici pastir sa svojim stadom na velikom daru srdačno, i nju u molitvah spominje. Bog joj obilno platio. V. M. župnik.

Priložen cjenik trgovine M. Bastaića.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 22.] U Četvrtak, 28. Svibnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Novi bog.

(Dr. J. Rieger.)

1. Nikad još nisam išao s tako težkim srcem na pisanje, kako ovaj put. Boli čovjeka srce, kada opisuje, kako se nemilo progoni zaručnica Kristova u Evropi i Americi, kako se prolieva kršćanska nevina krv u Aziji; boli ga srce, kada pripovieda, kako se kršćanski narod u Španiji u vlastitoj krvi kupa; boli čovjeka srce, kada razmišlja. kako je Gospodin naš premnogim u naše vrieme postao opet „ludošću“ drugim „sablažnju“, kako se njegov nauk izsmiehava, njegove svete zapovjedi nogama gaze; ljuto boli čovjeka srce, kada gleda, kako se danomice umnaža broj bezumnika, koji istoga Boga s priestola skidaju; ali kada čovjek na svoje oči gleda, kako su ne jedan nego množina slavljenih zatočnika moderne kulture donle već u sljepoći svojoj došli, da paklenom domišljatošću od Boga naprave ruglo, smiešnu nakazu, koja je u ludosti svojoj zaigrala svietom pakleni ples, koj ju mora napokon u njezino ništa opet baciti: onda bi čovjeku puklo srce od žalosti. To je učinio u najnovije vrieme u priestolnici moderne kulture, kako od nekoga vremena imenuju Berlin, slavljeni filosof Eduard Hartmann, svojim djelom „Philosophie des Unbewussten.“ *) Pred nami leži 6. izdanje toga, preko 50 tabaka velikoga djela, koje je ljetos izišlo. Mi smo sigurni, da će se naši štioci zgražati pred ponorom infernalne pakosti, koj se našim očima raztvara u toj knjizi, te bi mnogi mogao pomisliti, da su to zablude jednoga samo, sljepotom udarena i u zloći otvrdnula čovjeka. Ali na žalost tomu nije tako. To dokazuje već ona jagma, kojom se je u kratko vrieme razgrabilo šest izdanja toga, premda dosti skupoga djela, a poznato je, da se u Njemačkoj neizdavaju djela, na stotine, kako kod nas, nego na hiljade. Ali to dokazuju još bolje kritike mnogih njemačkih i nenjemačkih časopisa, koje se nisu mogle dosti nahvaliti Hartmannovu filosofiju, tako, da je mogla posve istinito tvrditi „Illustrirte Zeitung (1872. Br. 1510.), da su se o njoj „pohvalno izrazile skoro sve novine i časopisi svakoga pravca i smiera“; dapače „Theol. Litteraturblatt“, koj u Darmstadtu izlazi, pošao je tako daleko, da je to djelo (u 7. br. 1872.) čak za propovjednice preporučio. To dokazuju napokon mnogi branitelji, koji su ustali na obranu Hartmannovu proti njegovim protivnikom, kano što Dr. Karl du Prel, a osobito A. Taubert. Obćenita pohvala, kojom je pozdravljeno Hartmannovo djelo, ponukala je i nas, da si ga nabavimo, i da ga proučimo.

2. Mi se nismo od obiesti podali na učenje Hartmannove filosofije. Nam je dobro poznato, da si njemački filosofi, samo da budu originalni, običavaju, kako je filosof Deutinger o sebi rekao, graditi vlastite kuće, da u njih po volji stanuju. Nije uvjek lahka stvar, naći vrata u takovu novu kuću, i iz nutra razvidjeti svu gradnju. I Hartmann si je sagradio novu kuću, jer kako sam izpovieda, svi njegovi predšastnici panteiste — jer i on je, kako ćemo niže vidjeti panteista — Spinoza, Fichte, Schelling, Hegel, Schoppenhauer i drugi, nisu umjeli sazidati zgradu, kakovu je on podigao. Mi smo si dali toliko truda te smo našli vrata u njegovu kuću i našli u njoj njega, gdje se „s obješenjačkim humorom“ smije svemu svietu te s podignutom pješću prieti uništiti onoga, koj je njemu bog. Ali što nas je ponukalo, da našim štiocem razglobimo zgradu Hatrmannove filosofije, koju smo

*) Philosophie des Unbewussten. Von Eduard von Hartmann. Sechste Auflage. Zweite Stereotypausgabe. Berlin. 1874.

Digitized by Google

tolikom strpljivošću proučili? Je-li nas možebiti ponukala želja, da pokažemo našim štiocem, do koje skrajnosti može zabluditi duh čovječji, samu sebi prepušćen? Težko, da bismo se zbog toga tolikomu trudu bili podvrgnuli. Ili nas je na to ponukala zadaća, koju smo si sami naložili, pokazivati na sjene moderne, toliko uzveličane, kulture? To je bio jedan razlog, ali drugi još mnogi veći razlozi gonili su nas, da nepazeći na nikakov trud, narišemo što kraću ali ipak vjernu sliku filosofije berlinskoga učenjaka. Poznato je najme, da se kod nas u Hrvatskoj, osobito po gradovih, puno čitaju tudje, vjeri neprijateljske novine, koje, kako im je u običaju hvalami uznositi sve, što ide na zator vjere, upravo su se natjecale u pohvalah Hartmannove filozofije, dapače izvjestno znamo, da je njegova filosofija doprla već i k nam. Mi se dakako nebojimo, da će svatko, tko Hartmanna čita, takodjer ga i razumjeti, jer se za to zahtieva predbježnoga filosofičkoga znanja i mnogo uztrajnosti, nije bo lahka stvar, prokuhati abstrakcije njemačkih filosofa, neizgubiti se u njihovih metafizičkih subtilnostih, ali se bojimo, da će si otrovati dušu, tko se njim zabavlja. Jer ako i jest Hartmann neprijatelj svakoj vjeri, najviše ipak mrzi vjeru Isusovu. Katolicizam mu je „pogansko kumirstvo“ (str. 310); po njem su se „sve forme kršćanske religije jur preživjele, te se obćenito ćuti i priznaje, da se samo umjetno i silomice kano mumija podržavaju“ (str. 557); „kršćanski nazor o svietu neima drugoga izbora, nego ili umrieti ili postati panteističkim“ (str. 558); „kršćanstvu neće doskora ostati ništa drugo nego sjena njegove srjedovječne veličine; ono će opet postati, što je i u početku bilo, najme poslednja utjeha siromakom i nevoljnikom“ (str. 728). Molim ja vas, ako takove i još gore izreke čita čovjek u knjizi, koju radi vlastitoga neznanja drži morem mudrosti, jer se je u njoj već na prvoj strani izgubio, neće-li se uzdrmati njegovo vjersko osvjedočenje, ako ga još ima? Mi želimo za to sistem Hartmannov predstaviti u njegovoj pravoj slici, a tim će se on za razumna čovjeka sam od sebe razsuti.

3. Gore smo već rekli, da je Hartmann panteist. Panteistom je to obće, što uče, da biće, koje oni imenuju bogom, jedino realno obstoji, a sve drugo da su samo pojavi djelovanja toga bića. Spinoza imenuje svoga boga „substancijom“, Fichte svoga „absolutnim ja“, Schelling svoga „absolutnim subjekt-objektom“, Hegel svoga „absolutnom idejom“, Schoppenhauer svoga „voljom.“ Svaki njih drži svoga boga za ἓν καὶ πᾶν, to jest on je jedno biće, koje je zajedno sve, te osim njega neobstoji ništa u istinu. Zato i Hartmann imenuje svoga boga „das All-eine“, te ćemo i mi dati mu ime „sve-jedno“, pošto znamo, što to ime znamenuje. Nego Hartmannov bog nije zadovoljan jednim imenom, on ima dva, imenuje se najme i „das Unbewusste.“ To ga ime ide jedno za to, što u početku, prije svieta najme, nije znao za se, a onda i zato, što i poslje stvorena svieta djeluje sliepo te nezna za svoje djelovanje, nije si čina svojih svjestno. Prama tomu morati ćemo ga i mi, premda to u našem jeziku čudno zvoni, zvati „nesvjestnim bićem“ ili kraće τὸ nesvjestno. Kako zar Hartmannov bog nije znao za se prije nego je stvoren sviet? Dakako da nije. Čudna vam je najme historija toga boga. Ako zapitate Hartmanna, neka vam svoga boga označi, on će vam odgovoriti, da njegov bog, po imenu „nesvjestno“, „nije niti velik niti malen, niti ovdje niti ondje, niti u ograničenom prostoru niti u bezkrajnosti, niti u liku niti u točki, niti igdje niti nigdje“ (str. 521). To je njegov bog danas u svietu. A prije nego je stvoren sviet? „Prije nego je stvoren sviet, nije nigdje aktualno obstojala niti ideja niti htienje, dakle ništa nije aktualno obstojalo, obstojalo je samo mirujuće, ništa nedjelujuće, u sebi zatvoreno biće bez eksistencije“ (str. 724). Nefilosof, kad čuje ove oznake Hartmannova boga, reći će, ta za boga, njega nije nikada bilo, niti sada neživе, jer prije stvorena svieta, bio je „biće bez eksistencije“, a u svietu nije „niti ovdje niti ondje, niti igdje niti nigdje.“ Ali Hartmann bi se „obješenjačkim humorom“ nasmijao takovoj ograničenosti, dapače ludosti.

4. Pošto smo čuli, kako Hartmann svoga boga označuje, prelazimo, da se upoznamo s njegovim životom, koj je zajedno život svega svieta. Historija „nesvjestnoga“ počima s početkom svieta. Prije svieta bijaše „nesvjestno“ biće bez eksistencije (str. 724) No to biće bez eksistencije ima dva atributa volju i predstavu (str. 815). Ali volja bijaše iz prva prazna, sliepa i mrtva (str. 516). Da dodje do nekakova procesa, morala se je volja iz mrtvila svoga prenuti (str. 815). To je tako učinjeno, da se je na jedan put s čista mira volja nadulinula, nabrekla, počela je čeznuti za nekakovim sadržajem; a nije znala, za čim (str. 792). To je stanje bilo nerazumnoj volji nesnosno, da se ga oslobodi, pograbila je biesno predstavu, koja joj je „pred nosom“ bila, kano sadržaj, te ju iz „njezine djevičanske nedužnosti“ povukla sa sobom u vrtlog i u muku procesa (str. 795).

Digitized by Google

Ideja neima sama po sebi nikakove energije ni jakosti, te se nije mogla protiviti volji (ib.). Tim dakle što je sliepa volja, nabreknuvši u svojem čeznuću za nekakovom sadržinom, sgrabila ideju i povukla ju u vrtlog procesa, nasta sviet (ib.). „Zagrlivši se volja i predstava, porodiše sviet, kojemu je otac volja a majka predstava“ (str. 796). Već iz toga opisa vidi se, da je stvorenje svieta bio nerazuman čin, jer mu je početnik volja, a volja je sama po sebi nerazumna, sliepa (str. 643); razum nije ništa kod stvaranja svieta sudjelovao, nego ga je volja okrutno izvukla iz njegova blaženoga skrovišta, da se može osloboditi onoga nesrećnoga čeznuća za sadržajem.

Stvorivši sviet, učinio je Hartmannov bog, ili bolje njegova sliepa volja, strašan grieh (str. 561), jer kako je volja neograničena a ideja ograničena, nemože se volja nikada umiriti i nasititi, uvjek bo ostaje velik diel volje pražan, bez sadržaja, a otuda tolike žalosti i muke u svietu (str. 796). No zašto nije bog tu pogrješku popravio u prvom času, kad je progledao, to jest kad je predstava iz svoga mira prešla u život? Zato jer nije mogao, budući da je ideja neslobodna i od volje posve odvisna (str. 560). „Onda samo, ako se postanak svieta pripisuje sliepoj, nijednim trakom razumne inteligencije nerazsvietljenoj volji (božjoj), onda samo nije bog odgovoran za taj, tako ludi čin“ (ib.). — Čini nam se zgodno, ovdje već opomenuti pozorna štioca, da je po Hartmannu „sliepa volja“ (t. j. bog prije postanka svieta) velik zločinac, davši početak tomu nevoljnomu i jadnomu svietu, te se može izpričati samo tim, što je sliepo radio. Budući dakle, da je volja počinila zločin, trgnuvši ideju iz njezina „djevičanskoga mira“, i davši tako početak svietu, s toga mora biti zadaća procesu, koj biva u svietu, ta, da nesrećnu ideju (boga) oslobodi od robstva volje, a volji (bogu) dade po glavi, da se za uvjek primiri (str. 561). Ako se to čini štiocu ludorija, čini se i nam; ako se štioc čudi, kako su mogle te ludorije steći toliku slavu u svietu, čudimo se i mi.

5. Kad je jedanput volja silomice izvukla ideju iz njezina skrovišta, gdje je „u djevičanskoj nedužnosti“ spavala, kano što je i sama volja prije „bez eksistencije“ mirovala, onda nije imala više mira, nego „neumorno realizira život, gdje joj se samo pruža mogućnost života“ (str. 621). Prvi porod volje i djevičanstva lišene predstave bijahu atomi (str. 617), oni su takodjer individui najnižega reda (str. 616). A kako su postali individui višega reda? Vrlo lahko: najme sastavljenjem više individuâ nižega reda, koje je sliepio, i ako je trebalo, bolje usavršio nesvjestni bog, koj gdje samo može realizira život (ib.). Prama tomu, kano što atomi nisu ništa drugo nego sile (str. 466), a sila nije drugo nego volja i predstava (str. 478), tako su i svi ostali individui, bili nižega ili višega reda, samo volja i predstava. Nije to može biti naša dedukcija, jasno to izriče sam Hartmann. Budući svako tielo zbroj svojih atoma, a ne budući atomi ništa drugo nego volja i predstava, s toga mora i svako tielo biti volja i predstava (str. 479). To se može i indukcijom dokazati. „Duh i materija nisu različne substancije, nego su samo različne funkcije jednoga te istoga bića, boga nesvjestnoga“ (str. 399). „Ja nisam drugo nego posebna kombinacija aktâ „sve-jednoga.“ Ja sam pojav kano što dûga u oblaku . . . što je u meni realnosti, to nisam ja“ (str. 533). „Niti bilje nije drugo nego volja i predstava“, dakako boga-nesvjestnoga (str. 454). Što je o čovjeku rečeno, to isto valja i za životinje, jer „prošla su vremena, kad se je vjerovalo, da obstoji bitna razlika medju čovjekom i životinjom; proučavanje životinjskoga života dokazalo je, da medju čovjekom i najvišimi životinjami, kano što medju pojedinimi vrstmi životinja, neima nego nebitne, gradualne samo razlike glede duševnih sposobnosti“ (st. 51). Jednom riečju sav taj sviet nije nego „svota na različne načine kombiniranih akta volje boga nesvjestnoga“ (str. 532), tako da je nesvjestni princip — bog — jezgra, oko koje se sve, što je na svietu, na neki način kristalizuje, nesvjestni bog jest „sve-jedno“, te obuhvaća sav svemir (str. 3). Budući da je taj nesvjestni subjekt, premda jedan to ipak sve, s toga se on odnosi prama pojedinim individuom, mi bismo rekli prama pojedinim stvorovom, kano subjekt prama svojim funkcijam (str. 542).

(Dalje će slieditи.)

Nastavni jezik na bogoslovnom fakultetu.

U zakonskom članku o ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu §. 54. kaže: „Svi će se nauci na ovom sveučilištu predavati hrvatskim jezikom, izuzima se samo bogoslovni i liečnički fakultet, na kojem se neki nauci mogu inim takodjer jezikom predavati, i živi jezici, kojih se višji literaturni kolegiji mogu i dotičnim jezikom držati.“

Mogao bi baš tko, hoteći pokazati oštroumnost u distinkcijah, po stilizaciji ovoga paragrafa tvrditi, da se bogoslovni fakultet glede hrvatskoga jezika kao nastavnoga izuzima posvema a liečnički fakultet samo donekle,

Digitized by Google

jer da se zamjenica u jednini na kojem ne proteže na dva fakulteta nego samo na jedan i to na bliži t. j. liečnički, dakle da se fakultet liečnički izuzima s restrikcijom, tako naime da se na njem neki nauci mogu inim takodjer jezikom predavati, bogoslovni pako fakultet da se izuzima bez svake restrikcije, jer se kaže „izuzima se samo bogoslovni fakultet“, a na nj da se ne odnosi odnosna zamjenica na kojem, s toga da se na bogoslovnom fakultetu mogu svi nauci predavati inim takodjer jezikom n. pr. latinskim; jer kad bi bio zakonodavac hotio na bogoslovnom i na liečničkom fakultetu pravilnim nastavnim jezikom propisati hrvatski a samo iznimnim koji drugi, da bi bio kazao od prilike: izuzimaju se samo fakulteti bogoslovni i liečnički, na kojih se neki nauci mogu inim takodjer jezikom predavati.

Priznajem, kad bi se bio §. tako sastavio, da bi zakon bio puno jasniji ter se ne bi ni poroditi mogla sumnja o smislu njegovu; sa svim tim, tko ne će dlake na četvero da ciepa, priznat će, da je bila namjera zakonodavcu na fakultetu bogoslovnom kao i na liečničkom nastavnim jezikom propisati hrvatski a samo iznimno dopustiti, da se neki nauci mogu inim takodjer jezikom predavati. To dokazuje duh i smjer cieloga zakona, jer se je smjeralo sveučilište stvoriti zavodom što većma narodnim i u pogledu samoga jezika. Dokazuje to i saborska razprava o tom zakonu. U zakonskoj naime osnovi odredjivao je napomenuti paragraf, da se na svih fakultetih predaje hrvatskim jezikom izuzamši bogoslovni fakultet, na kojem će se neki nauci latinskim jezikom predavati. Dr. Špun-Strižić predloži u 13. saborskoj sjednici 14. listopada držanoj, da se doda i medicinski fakultet a mjesto „latinski jezik“ neka se reče, da se na tih fakultetih može i inim jezikom predavati. . . Vladin zastupnik i izviestitelj slažu se s tim izpravkom, koji i sabor prihvati. (V. Obzor pr. g. br. 237.) — A u Narodnih Novinah pr. g. br. 237. čitamo pod rubrikom: Sabor trojedne kraljevine: „§. 55. (sada 54.) promienjen je tako, da sad ovako glasi: §. 54. Svi će se nauci na novom sveučilištu predavati hrvatskim jezikom, izuzima se samo bogoslovni i medicinski fakultet, na kojih će se neki nauci i inim jezikom predavati, i živi jezici, kojih se višji literarni kolegiji mogu i dotičnim jezikom držati. (Ova je promjena sliedila na predlog zastupnika dra. Špuna-Strižića).“ Ali napokon i sama stilizacija §. dopušta taj smisao. Budući naime da se glagol u jednini „izuzima se“ proteže bez sumnje na oba fakulteta, na bogoslovni i na liečnički, to se doista i zamjenica u jednini „na kojem“ odnosi na oba fakulteta. Ovakvo konstruovanje moglo bi se, kad bi bilo potrebito, dokazati i primjeri iz dobrih hrvatskih pisaca. U ostalom kad bi o smislu navedenoga paragrafa nastala ikada sumnja, zemaljska bi ga vlada za cielo tako tumačila, kao što se ovdje razlaže. Po zakonu dakle nastavni jezik na bogoslovnom fakultetu jest hrvatski, pa se samo neki nauci mogu inim takodjer jezikom predavati.

O tom ne može biti ni pitanje, koji će jezik poslie hrvatskoga za fakultet bogoslovni biti drugi; razumije se dakako latinski, kao što je i u zakonskoj osnovi bilo naročito odredjeno. I doista, da se u bogoslovju barem neki nauci predavaju jezikom latinskim, za to ima znamenitih razloga valjajućih i u obće i napose za naše okolnosti. Da ne kažem, kako je latinski jezik u rimskokatoličkoj crkvi liep vanjski znak jedinstva, zajedini i obćenitosti, spomenut ću samo, da se u njoj bogoslužje obavlja jezikom latinskim, i taj jezik upotrebljava i vrhovna i središnja oblast pri upravljanju svih cielu zemaljsku kruglju obuhvatajućih biskupija. K tomu neki bogoslovni nauci, n. p dogmatika i crkveno pravo, mogu se i radi izvora svojih i radi nuždne tančine u izrazih najbolje i najlakše predavati latinskim jezikom. Za naše pako posebne okolnosti latinski je jezik isto toliko znamenit i potrebit. Mi Hrvati nemamo do sada gotovo nikakve bogoslovne književnosti, i budući nas katolikâ malo, ne ćemo je velike nikada ni imati; kad bi dakle bogata latinska bogoslovna književnost našemu svećenstvu bila nepristupačna zbog neznanja toga jezika: ono bi u znanosti bogoslovnoj skorim spalo duboko i izpod sadanjega raza u prkos tomu, što bi se odsele obrazovalo na sveučilištu. Jer i uz najvrstniju školsku obuku zahirilo bi u životu nemajuć dovoljnih knjiga, iz kojih bi si školsko znanje oživljavalo i popunjalo. Valja dakle latinskomu jeziku svakako toliko mjesta ustupiti na bogoslovnom fakultetu, koliko je potrebito, da kler razumije jezik svoje crkve i da se može služiti latinskom bogoslovnom književnošću.

Nu ima isto tako znamenitih razloga i za to, da se neki nauci na fakultetu bogoslovnom predavaju hrvatski. Ja mislim, da naš bogoslovni fakultet ima osim one svrhe, koju imaju u obće svi bogoslovni liceji, jošte dva posebna poglavita zadatka: u duhovnoj omladini buditi što veću ljubav k znanosti, i nauk o vjeri i zakonu u obliku znanstvenom t. j. znanost bogoslovnu činiti što pristupačnijom takodjer našim svjetovnim obrazovanijim stališem. Svećenik ljubeći znanost, baveći se knjigom ne će tako lahko zaći na grdne stranputice niti u svojoj drugčije morda dobro naumljenoj revnosti zapeti o kakovu nepriliku. A što se tiče naših naobraženijih svjetovnjaka, priznati nam je na veliku žalost, da nam se vjeri sve više otudjuju, pa kakove su u nas okolnosti, nije tomu ni čudo veliko; spomenut ću samo, kako nemamo još ni jedne knjige, u kojoj bi se vjerske stvari razlagale i branile u obliku znanstvenom, načinom za sadanji viek i za obrazovanije ljude shodnim. Mislim, da je u nas češće oprostljivo neznanje negoli zloba, kad čuješ, da bogoslovje nije znanost; mnogim našincem čini se bogoslovje stvar ništava i suvišna, jer nisu knjige bogoslovni imali nikada u rukû. Jedna pako i druga svrha može se samo onda postići, ako se bude pretežniji diel bogoslovnih nauka naučao jezikom hrvatskim. Jer što se mladeži tiče, priznati nam je i opet sa žalošću, da u

Digitized by Google

bogoslovje dolazi s veoma lošim znanjem ikakova jezika a naročito latinskoga. Kad gimnasijalac dodje u bogoslovje, s riedkom iznimkom, grčki zna jedva čitati, latinski sa svim malo natucati, njemački tako slabo, da ne razumije ni novina njemačkih, ako nije iz kuće, u kojoj se njemča; jedino hrvatski umije toliko, da može misli svoje izjaviti i druge razumjeti, akoprem nam je i tudier žalibože priznati, da se malo koji absolvirani gimnasijalac nadje, koji bi ma i hrvatski znao pisati bez slovničkih pogrešaka. Što je tomu strašnomu nazadku krivo, je li sustav ili učiteljstvo, ovamo ne spada; ali to stoji, to je žalostan faktum. Neka nitko nemisli, da u bogoslovje dolaze sami baš najslabiji djaci; ima i dobrih, nu i ovim je, osim veoma riedkih iznimaka, znanje jezikâ mnogo manjkavo. Bojim se, da se to ne će tako brzo na bolje okrenuti, s toga treba to pred očima imati, kad se odredjuje nastavni jezik za bogoslovni fakultet. Jezik je latinski današnjim bogoslovcem neukloniva zapreka svakomu napredku: ljupina im je pretvrda, koju krcaju pune četiri godine, ali je ne razkrcaju, niti dodju do jezgre; u svem bogoslovju kao da im je jedina svrha naučiti crkveni latinski jezik, nu ni njega ne nauče dobro. Tako im bude sve bogoslovno znanje netemeljito, površno, slabo, i za godinu dvie sve im izhlapi. Medjutim, ako koji i zna podobro latinski, ipak nauk, kojemu se uči jezikom tudjim, ostaje mu vazda nešto tudje, vanjsko, što mu nikada sa svim ne proniče duha i srca. Naši naobraženiji ljudi, ako si i naručuju iz tudjih književnosti znanstvena djela, ne nabavljaju si jamačno knjiga tumačećih i branećih vjeru, nego upravo protivno. Ako li se bude u bogoslovnom fakultetu veći diel naukâ predavao hrvatski, bit će prisiljeni dotični professori o svojih predmetih školske knjige pisati i naučne razprave sastavljati, pa tako će se zametnuti hrvatska bogoslovna književnost i naučna bogoslovna knjiga doći će i svjetovnjakom u ruke; onda se imamo tek nadati, da će se i u našem narodu naći medju učenimi laici dobrih kršćana, koji će u novinah i u knjigah braniti stvar vjere, kao što ih se nalazi u drugih naroda Puno više vriedi u naše doba, ako laik brani vjeru nego svećenik; svećeniku se kaže: to ti je dužnost, tvoj zanat, to radiš u svojem interessu. Ovako u stvarih vjerskih uz nas sad stoji još jedini puk; nu ako ne bude skorim medju naobraženijimi dobrih vjernikâ, i puk nam se može obćom protuvjerskom strujom otudjiti, te bismo onda ostali sami. pastiri bez ovaca.

Po mojem dakle mnienju sabor je mudro odredio, da se u bogoslovnom fakultetu imadu predavanja držati jezikom hrvatskim osim gdjekojih naukâ. Predavajući gdjekoje predmete latinski, zadovoljit će se obćim zahtjevom katoličke crkve. Bogoslovci slušajući većinu naukâ u hrvatskom jeziku, moći će odmah prodirati u samu stvar, ne mučeći se jezikom; polak im težkoće manje. Professori, predavajući hrvatski, bit će prisiljeni sastavljati hrvatske knjige, a da to uzmogu, bit će prisiljeni predmet svoj temeljito i svestrano proučiti. Da ostane latinski jezik u svem nastavnim, koji bi professor u nas mislio na izdavanje latinske bogoslovne knjige? zar da ju izda za svojih 20—30 slušalaca? Professor uzeo bi štampani već latinski kompendij, naučio ga na pamet i recitovao s katedre. Ali na takov način ne bi po naš narod od bogoslovnoga fakulteta bila veća korist nego od dosadašnjih bogoslovnih liceja; a k čemu veći trošak? Professori imajući vazda pred očima, koliko za njih uboga zemlja plaća, kolika im je dužnost i koliko se s toga od njih pravedno očekuje, doista će nastojati, da zdušno obavljaju zvanje svoje, marljivo obradjivati naučno polje bogoslovno i gledati, da što prije napišu školske knjige u hrvatskom jeziku. Razumije se samo po sebi, da će moći i professori latinskim jezikom predavajući iz svojih predmeta izdavati u hrvatskom jeziku naučne razprave, namienjene ili svemu kolikomu obćinstvu ili samo svećenstvu.

Koji će se nauci na bogoslovnom fakultetu predavati hrvatski a koji latinski, odredit će, mislim, naša visoka zemaljska vlada i preč. ordinarijat, pitavši prije valjda imenovane professore za mnienje. Nego to bi se moralo što prije odrediti; jer bi professori morali odmah sada početi sastavljati svoje kollegije, a kako će moći, ako ne znadu posve za izvjestno, kako će koji predavati: hrvatski ili latinski? Po mojem smjernom mnienju mogli bi se latinskim jezikom predavati ovi nauci: tumačenje sv. pisma iz vulgate, dogmatika posebna, crkveno pravo i morda moralno bogoslovje. Svi drugi nauci predavali bi se hrvatski. O dogmatici i crkvenom pravu nema ni sumnje, da će se predavati latinski. Tumačenje sv. pisma staroga i novoga zavjeta iz latinske vulgate čini mi se najnaravnije latinskim jezikom. Da se i moralno bogoslovje predaje latinski, za to obstoje skoro svi razlozi, s kojih će se i dogmatika te crkveno pravo predavati latinski, k tomu dolazi nov razlog taj, da se i u 3. godini jedan predmet nauča jezikom latinskim. Po ovom naime predlogu u svakoj bi se godini po koji predmet predavao latinski: u 1. godini najmanje, jer djaci još najmanje znadu latinski, tumačila bi se to jest vulgata latinski po prilici 2 sata na tjedan; u 2. godini dogmatika; u 3. moral; u 4. crkveno pravo. Tako bi se bogoslovci neprekidno kroz 4 godine vježbali u latinštini.

Usudio sam se ovo svoje mnienje iznieti u javnost, da se o tom razmišlja, u javnosti razjasni, i po tom kompetentne oblasti da što prije odluče, koji će se nauci predavati hrvatski a koji latinski.

Dr. *F. Iveković.*

Dopisi.

U Karlovačkom kotaru. (Sajmi u Karlovcu). Neznam od kojega se vremena u Karlovcu nedjeljni sajmovi drže. Al bilo, od kad mu drago, jako je nespretno izabran dan u tu svrhu — petak. Ljudem je težko oso-

Digitized by Google

bito iz daljnjih krajeva hranu sa sobom nositi, te su tako prisaljeni, da si ju na mjestu kupe. Nekad to drugčije bivalo, neg sada. Nekad nebi nitko imao povoda o tom pisati i na to se tužiti, nekad se je s toga i mogao petak za sajam izabrati. Al da su naši stari današnja vremena predvidili, valjda bi drugačije odlučili bili. Nekad su se, kao i sve ostale, tako i zapovied o postu točno ili bar točnije obdržavale, negoli dan današnji. Nekad, i do nedavna još, prodavale bi piljarice na takove sajamske dane kuhan grah, sir, ribice ili ina postna jela. Takova šta bi si čovjek došav u Karlovac na sajam od piljarice kupio, te mirnom sviesti u obližnju krčmu pošao, te uz čašu vina i blagoslov božji pojio. Dan današnji pako vidiš u Karlovcu i u krčmah i u kućah, i na pijaci i na ulici, i u svetak i u petak, pak i po kvatrih pače i na sám veliki petak, kad je tu velik sajam, sve samo meso u svih oblicih: pečeno janje, svinjetinu, pržolice, kobasice itd. dakako i gulaš, a samo gdjegdje kakovu ribicu ili sirčić. Ima još dovoljno Hrvata, koji se vole držati zapoviedi svoje crkve i kršćanskoga običaja svojih otaca, neg današnje nevjere, te zahtievaju, da im se u gostionici postna kakova hrana dade. Al tuj bude takov samo izsmjehivan, pak mu se veli: ako nam nije grieh pripraviti, ako ostalim nije grieh jesti, nije ni tebi; jedi što ti se donese. Ima mnogo slabića, koji, prem kod kuće nebi pod živu glavu ovu zapovied pogazili, takovoj porugi podlegnu i post prekrše. No ima ih ali manje, koji vole cieo dan gladovati, neg onu zapovied prekršiti.

Što bi dakle zadaćom dušobrižnika kraj takove sablazni biti imalo? Najpreče bi bilo nastojati, da se sajmovi nedrže petkom, već kojim drugim danom, najbolje utorkom. Ja boljega načina neznam, a ovaj mi se nečini neizvediv. Svakako bi valjalo gledati, da nam i ono ljudi što još drži do zapoviedi svoje crkve nepodje po zlu! (Dobro bi bilo, da to pitanje svećenstvo karlovačkoga kotara u svojoj koroni ozbiljno i svestrano pretrese, te obrazložen predlog podnese preč. konsistoriju. Ured.).

Iznad utoka Mure u Dravu. (Izdanje prodika.) U najnovije vrieme bi putem „Katol. lista“ predlog svestrana i ozbiljna uvaženja vriedan stavljen, na koji se nebi podnipošto smjelo zaboraviti. Mislim na predlog g. Jecmana, odnoseći se na izdavanje dobrih propoviedi, okolnostim i potrebam našega naroda prilagodjenih. No kako je već kod nas običajno, da se liepi predlozi stavljaju a k svrsi nedovadjaju, da se mnogo piše i govori, snuje i kuje a malo činom dokazuje, bojim se već unapried, da će i taj toliko nuždni i potrebiti predlog samo na papiru ostati i u red pobožnih želja uvršćen biti. Na tu me slutnju ovlašćuje vlastito izkustvo iz prošlih godina.

Veoma se dobro sjećam, da je jur prije tri, četiri-li godine bio sličan zaključak u koroni jednog kotara naše nadbiskupije jednodušno usvojen, gdje sam za onda kao kapelan takodjer službovao, i na preč. duhovni stol odposlan s tom smiernom molbom, da ga izvoli svakako uvažiti. No na taj zaključak nestiže nikakov odgovor. Ostà dakle neuvažen; zašto? nemogosmo doznati. Svi smo pako uvjereni, osobito svećenici u pastvi se nalazeći, o potrebi i vriednosti propoviedi, vremenu i duhu narodnjemu shodnih i u našem jeziku izdavanih. Ćute tu potrebu osobito svećenici, koji bivaju pozivani od starijih da propoviedaju u čestih svečanostih. Jer kakogod češće pisac ovih redaka u tjesnac dolazi, neimajući sgodna i naručna vrutka, iz kog da crpi spasonosno božje slovo i shodan svečanosti govor odabere; već mora premetati različna njemačka izdanja, vaditi sad od ovud sad od onud prikladne misli, da mu uloženi trud nebude uzaludan: isto tako sam uvjeren, da i mnogomu inomu brige zadaje, a češće i vrieme na premetanje badava trati. Što mu dakle drugo preostaje, već ili se uteći kakovim starim zaprašenim knjižurinam, ili biti originalnim. Prvo, samo po sebi za naše doba je težko preradjivati, buduć su većom stranom dobri i jezgroviti govori latinskim jezikom sastavljeni, i toga radi mladjem naraštaju velike potežkoće zadaju pri samom prievodu. A posliednje, tko da je neizcrpiv u originalitetu? No ima i drugih potežkoća u tom obziru.

Riedki su svećenici, koji bi takodjer bili sasvim vješti njemačkomu jeziku, te bi mogli i ona suhoparna i prazna djela, koja posjeduju u njemačkom jeziku, uporabiti temeljito. Još se onaj sretnim može scieniti, koji razumije i vješt je slovenskomu jeziku; jer „Slovenski prijatelj“ kao i neumrlog Slomšeka „Drobtinice“ jesu dosta dobro vremenu i duhu takodjer našeg naroda prilagodjene, te ih može uz malu promjenu upotriebiti sa velikim uspjehom. O tom sam se sám uvjerio. Šteta samo, što ovih posliednjih nije više u nijednoj knjižari dobiti. No težko onomu, koji točno niti njemački niti slovenski nerazumije. Pa komu ti uvjeti manjkaju, je-li mu moguće uz najbolju volju izdašno i uspješno u vinogradu gospodnjem poslovati? a hrvatska književnost u toj struci — ako izuzmem Šicove propovjedi — nije žalibože još niti u zametku a kamo-li u povojih. — Dvostruka bi dakle korist bila. Prva i najveća, što bi narod rado priklonio svoju poslušnost osobito u onih stranah nadbiskupije, gdje jedva po koj desetak osoba po nedieljah i blagdanih k službi božjoj dolazi, krasnom poučnom slovu božjem, te bi se i dosljedno tomu gorljivim propoviedanjem tečajem vremena i one opačine u narodu izkorjenile, kojim je naučan, i nad kojimi toliko jadikujemo. Druga bi korist bila, što bi nam se i u tom obziru knjiga umnožala. Po mom mnienju ne samo, da bi se trošak za izdavanje podpuno podmirio, pače bi i uz izdavanje toliko od troška preostalo, te bi se trud urednika primjerno nagraditi mogao. Jer ne samo što sam podpuno osvjedočen, da bi se svećenstvo trojedne kraljevine pojagmilo predbrojkom, već i ono iz susjednih zemalja, kud zvuci hrvatski odjekuju n. pr. iz Ugarske, Istre itd. — Dà, neću se prevariti, ako uztvrdim, da bi se isto tako slovenska braća svećenici iz uzroka toga na nje predbrajali, što bi se stranom nadali nove misli i

Digitized by Google

sastavke u njih naći, stranom pako, da se pobliže upoznadu s našim jezikom, te bi i tu nuzgredna bila probit. I ja polažem svu nadu u rodoljubivo svećenstvo, da će spremno biti što pomnije izradjivati propovjedi i neumorno kititi odabranimi govori pojedine svezke. Samo onda ćemo se nadati moći, da će se narod u onih krajevih moralno pridići, ako bude pružano sredstvo i gradivo poslenikom vinograda, gdje je za sad duševno mrtav.

K. kapelan.

U Petrovuselu. (Vječna luč.) Stvar je malena, koju priobćujem, nu ipak sirotinji od zamašaja. Svaki župnik za slavu božju revnuje, i za sve ono što se na nju odnosi. Medju drugim odnosi se na slavu božju vjekovita luč u svjetiljki pred božanstvom u crkvi; no razne okolnosti nepovoljne znale su često župniku u tom revnost osujetiti, najpače skupoća goriva i k tome još nespretne svjetiljke. Ovim okolnostim nepovoljnim kraj je učinila tvornica stvari crkvenih Alojsije Oberbauera u Budapešti, oglasujuć svjetiljku u toj struci danas najsavršeniju. Ja sam tu svjetiljku nabavio ciena joj je 1 st. i evo svrhi svojoj podpuno odgovara, te se radujem, što ne samo davnu svoju želju danas vidim izpunjenu, nego i zato, što je dužnosti već opetovano naloženoj ujedno zadovoljeno. U svjetiljki gori najjevtinije danas gorivo — Petroleum — nema ona stakla — cilindera — i tako je udešena, da je svaka pogibelj nemoguća, a trošak na gorivu iznaša dnevnice 3 novčića. Naslov za naručbinu jest Alois Oberbauer Messkleider und Kirchenrequisiten fabrik, Budapest, Weitznergasse 15. Eine Sparlampe. Promjer od kotla crkvene svjetiljke mora se naznačiti.

Viestnik.

Zagreb. Na duhove u nedjelju dielio je sv. sakramenat potvrde preuzviš. g. nadbiskup Josip Mihalović; u ponedjeljak pako presvietli g. biskup Janko Pavlešić.

— Preuzvišeni gospodin barun Rodić Nj. ces. kr. apostolskoga Veličanstva pravi tajni savjetnik i general topničtva, namjestnik u Dalmaciji itd. pristupio je družtvu sv. Jeronima kano utemeljitelj položiv u to ime svotu od 50 for.

— Piše „Glasnik djakovački“ da je u novoj velebnoj stolnoj crkvi Seitz već dogotovio drugu sliku na liepu, i Voltolini da već radi na ornamentalnoj slikariji. Da je velika nada, da će do jeseni zazvonjeti i zvona s novih tornjeva.

Beč. 13. o. m. proglašeni su u „Wiener Zeitungu“ sankcionirani zakoni „za uredjenje vanjskih pravnih odnošaja kat. crkve“ i „za uredjenje prinosa k religioznomu fondu.“ Isti dan naime 13. Svibnja, jest rodjendan Pija IX. pa se neprijateljski listovi raduju da mu se iz Beča pošilja takova čestitka! Gdje tako neprijatelji rade, ondje je treba da i katolici sa svoje strane nemiruju, već pred Bogom i pred svietom pokažu svoju ljubav prama sv. otcu. U tu svrhu je vrlo sgodan poziv, da katolici na 21. Lipnja, kano na 29. godišnjicu onoga dana, kad je Pio zasjeo na apostolsku Petrovu stolicu, izpjevaju svečano: Tebe Boga hvalimo, i koliko je moguće, to i sv. otcu dadu na znanje.

Pešta. 9. o. mj. biaše u reichsratskoj delegaciji interpeliran grof Andrassy glede položaja vlade naprama rimskoj stolici u poslu novih konfesionalnih zakona. Andrassy odgovori, da je glede toga poslano jedno privatno pismo Nj. Veličanstva, i jedna ministarska nota, kano nadopunak onomu pismu. Sadržaj noti jest: da oni, koji su nadahnuli papi njegovu encikliku na austrijske biskupe, nisu namjeravali prepriečiti sraza crkvene i državne vlasti. Tomu srazu da bi se moglo samo tako izbjeći, da se biskupom austrijskim u protuslovju s enciklikom savjet dade, da se državnim zakonom pokore. Ako se nebi pokorili, da će vlada znati i kako se uzda moći obezbiediti auktoritet državnih zakona. — Dr. Gross predloži za tim, da se ukine austrijsko poslanstvo pri kuriji. Andrassy se tomu uzprotivi s toga, što i druge države ondje uzdržavaju svoje poslanstvo, i što u procesu, koj se po svoj Europi provodi, dieljenja crkvene i državne vlasti, Austrija ima zastupati interese svojih katoličkih podanika i prava države i Nj. apostolskoga veličanstva.

Milan. Sv. tjelesa svetaca Ambrosija, Gervasija i Protasija imala su biti kroz tri dana od 11. do 14. Svibnja izložena za javno štovanje u stolnoj crkvi, te u tu svrhu iz ambrosijske basilike biti donesena i opet odnesena u svečanu provodu. Malenoj ali nemirnoj šaki bezvjeraca nebiaše to po ćudi, i oni stekoše da prefekt procesiju bi reć u zadnji čas zabrani — tobože da mu je dužnost predusresti, da nebude pomućen javni red i mir! Toga radi biahu sveta tjelesa noćju od 10. na 11. Svibnja potajno uz pratnju nekoliko svećenika i policista donesena. Ali je za to tim jače grnuo pobožni puk u stolnu crkvu na svečanosti. Svieta biaše s daleka i s bliza sila, došlo je 20 biskupa. No kad je trebalo natrag odnieti sv. tjelesa u ambrosijsku basiliku, nedadoše Milanci, da to bude tako tajno. Do tisuća njih stražahu u noći od 13. na 14. Svibnja, te kad se napokon oko 2 sata i pol otvore vrata i izadje kaptol s nadbiskupom da prate sv. tjelesa poredaše se svi u procesiju, zapališe baklje i svieće, i kad dodjoše blizu basilike zapjevaše glasno „Te Deum“, a stanovnici prenuvši se iza sna brzo metnu svieće na prozore. Ta revnost Milanaca ganu nadbiskupa do suza; on im zahvali došavši u basiliku i odmah ondje odsluži sv. misu.

Rim. Dne 15. t. m. umre u Rimu stolnobiogradski biskup Vincencij Jekelfalusy, jedan od najzaslužnijih i najrevnijih ugarskih biskupa. Njegov gubitak ćutiti će ugarski katolici tim teže, što je i njim vjerska borba na vratih! Dao dobri Bog pokojniku vriednoga nasljednika.

Digitized by Google

— Na 83. rodjen dan svetoga otca imali su, veli Unità cattolica, poštarski i telegrafički činovnici puno muke. Samo na 12. Svibnja stiže svetomu otcu do 100.000 listova i čestitaka sa svih strana, neračunajuć ovamo bezbrojne paquete i škrinjice s darovi.

Berlin. Na 26. o. mj. umro je od zapale pluća glasoviti vodja i govornik katolika na pruskom i njemačkom saboru Herman Mallinckrodt. Rodio se je u Mindenu 1821. učio je višje nauke u Berlinu i Bonnu, služio je najprije u sudačkoj struci, poslie u administrativnoj kao prisjednik pa onda savjetnik u više vladnih kollegija. U parlamentih biaše viek spreman uman i silan govornik. Njegova nagla smrt mora da raztuži svako katoličko srce.

Englezka. Englezki biskupi upraviše na 16. Travnja iz svoje uzkrsne konferencije zasužnjenomu biskupu trevirskomu list, čestitajuć mu što je postao vriedan za Isusa trpiti, a hvaleći mu za liepi primjer odvažnosti i uztrajnosti.

Ruska. Progon unitâ u ruskoj Poljskoj traje jednako. Za primjer, kako odvažno unite brane svoju vjeru, neka služi sljedeći dogodjaj. Rekruti iz chelmske biskupije imali su položiti prisegu pred pravoslavnim popom. Ali niti jedan toga neučini, premda su im svakako prietili častnici. Pozovu dakle sjedinjenoga popa, ali koj se jur malo reformirao, te obavlja obrede načinom pravoslavnim. Niti njega nehtješe poznati rekruti. Častnikom neosta drugo nego pozvati katoličkoga svećenika, pred kojim su onda svi prisegu položili.

Književno. „Sbor duhovne mladeži“ izdao je i ljetos, kako običaje svake godine, knjižicu za mladež, kojoj je dao ime „Ljubice“, jer sadržaje 21 pripoviedku. Ciena je knjižici prosto vezanoj 23 novč., u zlatorezu 37 novč. Sbor je nastojao, da budu pripoviedke sadržajem zanimive i koristne, kano što im je jezik čist i bujan. Netrebamo istom preporučati našemu svećenstvu domoljubni trud „duh. mladeži.“

— „Ostan božje ljubavi“, pjesma Andrije Vitaljića iz 10 v. izišla je nakladom knjižara Prettnera u Dubrovniku te stoji 1 for. 30 novč. Može se dobiti i kod g. Dragutina Kovača bogoslovca 4 god. u Zagrebu.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše: kano utemeljitelj: Jakčin Andrija, odvjetnik u Zagrebu. U člane II. reda: Jurak Zdravko, trgovac u sv. Križu, A. Voršak, župnik u Nuštru. Ittlinger Antun, podarhidjakon i župnik u Račinovcih pomako se iz III. u II. red. U člane III. reda: o. Nedić Dobroslav, upravitelj samostana, o. Oršolić Augustin, vikar, o. Živković Mato, učitelj normalni, Oršolić Marjan, trgovac, Nedić Petar, seljak, Kobaš Nikoka, seljak, Filipović Joso, seljak, Mikić Karlo, učenik — svi u Tolisi u Bosni; Fian Andrija, učitelj u Šestinah, Župančić Petar, učitelj u Cerju, Topalović Pajo, obć. bilježnik u Orahovici, Vladar Andrija, povjerenik sjegurnosti u Petrovaradinu, Slovik Srečko, vojni kapelan u Petrovaradinu, Pevec Alojzij, kapel. u Dubravi, Rubinić Franjo, najamnik dobra Dubrovčan, Valenteković Gjuro, najamnik dobra Hiacintijeva, Vučić Franjo, bilježnik občine V. Trgovišća, Tojaga Mijo, kot. pisar u Zaboku, Pavlić Vatroslav, učitelj u Zaboku, Bakliž Mirko, učitelj u sv. Križu; Dolanski Vjekoslav, vlastelin, Hazlinger Ivan, kotar. ranar, Hazlinger Žiga, poštar, Vrančić Ivan, občinski sudac, Strelac Franjo, obć. bilježnik, Geringer Jakob, providnik — svi u Vinici; Blažković Nikola u Ogulinu, Dragojević Vinko učitelj u Nuštru, Rešetarević Gjuro, Topalović Ivan, Kovačić Tuna, Tucaković Marko, lugari imovne občine brodske, Filić Marija i Matosović Marija učenice iz imovne občine brodske; Zeich Eduard, bilježnik političke občine u Račinovcih, Gajčević Luka, i Panjičanin Ilija, učenici narodne učione u Račinovcih; Talan Ignjat, seljak iz Čučerja, Boelein Dragutin, vlastel. upravitelj u Djakovu, Stić Franjo, župnik u Andrijevcih, Osvald Ivan, župnik u Vrpolju, Vukasović Ivan duh. pomoćnik u Vrpolju, Jozičić Josip duh. pomoćnik u Andrijevcih, Zdesić Antun, učitelj u Beravcih, Seitz Ljudevit, slikar iz Rima, za jednoga najboljega ali siromašnijega učenika na pučkoj učioni u Piškorevcih, Voltolini Josip, slikar iz Dalmacije, za jednoga najboljega ali najsiromašnijega učenika na pučkoj učioni u Levanskoj Varoši; Paranosić Radovan, c. prigledník, Domačinović Marjan, občinski bilježnik, Trait Ivo, postolar — svi u Bošnjacih; darom Antuna Bačića u Bošnjacih pučka učiona dječačka i pučka učiona djevojačka u Bošnjacih, Jozić Ivan, upravitelj kotara Kutinskog, Stojanović Jakob, profesor u Djakovu, Hofman Maria, u Brodu na Savi, Vučković Frane, župnik u Moroviću, učiona pučka u Moroviću, Bertić Ferdo, šumar, Miholjčanin Marko, kovački majstor u Moroviću, Sočanin Antun, realac u Komletincih, Smokvina Bartol i Dobrila Marija, iz Drage kraj Rieke, Zanchi Pavao, župnik u Privlaci, Jurjević Janko, bilježnik u Stubici, Bosek Josip, mlinar u Oroslavju, Činčić Stjepan seljak u Oroslavju, Leštek Stjepan, seljak iz Andraševca, Gvozdanović Vladimir, u Bošnjacih, Smolković Mato učenik u Farkašiću. *Godišnji članovi.* Zaključkom občinske sjednice viničke od 6. Svibnja 1874. na predlog veleč. g. Janka Vukovića, župnika u Vinici doprinositi će ista občina svake godine prinos za 12. god. članova; Vuković Janko, župnik poslao za 12 god. čl. Belas Pavao, župnik u Brdovcu za 5. god. čl. Knežević Vojtech, župnik u Štitaru za 10. g. čl. Štefanec Matija kapelan u V. Toplicah za 30. g. čl. Večković Stjepan, župnik u Kraljev. vrhu 3. god. čl. Peak Andrija, župnik u Lasinji 1. god. čl. Fian Andrija, učitelj u Šestinah 5. god. čl. Župančić Petar, učitelj u Cerju za 7. g. čl. Vrbanić L, učitelj u Orahovici 2. god. čl. Mlinarić Stjepan, kanonik i župnik u Dubravi 3. g. čl. Budicki Franjo, podarhidjakon i župnik u Cirkveni 8. g. čl. Matijevac Ivan, župnik i podarhidjakon u Kopanici 5. g. čl. Srkulj Stjepan, podarhidjakon i župnik u Gundincih 5. g. čl. Rakitić Josip, župnik Sikirevački 5. god. čl. Filipović Gjuro, župnik u Svilaju 5. g. čl. Šajnović Marko, upravitelj župe u Babinojgredi 5. god. čl. Benko G. župnik u Kostanjevcu 10. g. čl. Stručić Dragutin, župnik u Komletinci 11. god. čl. Žagar August, zač. kanonik i župnik u Dragi kraj Rieke 9. god. čl. Liebbald L. župnik u Bošnjacih 5. g. čl. Darovi: Belas Pavao, župnik u Brdovcu darovao 5 for. Kostelec Nikola, župnik u Krašiću 2 for. 50 novč. Prijateljsko družtvo na Oborovu 5 for.

Ovaj broj ima prilog od pol tabaka.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Naputak izpovjednikom.

Spisao ga dr. Nikola Voršak.

Ovih dana ugledala je svjetlo knjiga pod rečenim naslovom. Njom se je naša bogoslovna literatura svakako pomnožala; da li i postala vrednija, suditi će nepristrani čitaoci. G. pisac kaže u svom pripomenku: »Haran sam od srca prigovoru, kojgod začinjen bude ljubavlju k istini«. Jedino ta ljubav k istini sklonula me je na to, da o tom djelu kritiku napišem; jer inače nebih bio sigurno tako mučna posla na sebe uzeo. Najprije pretresti ću na kratko pripomenak i povjestnu dogmatičku razpravu o pokori; zatim ću prosuditi stvar samu, a onda ću koju reći o jeziku.

U pripomenku spominje g. pisac razlog, zašto je knjigu izdao, i zašto ju je u hrvatskom jeziku napisao. Knjiga »ide za tim, da učitelja, savjetnika i provodju živâ — nadomjesti«. Predpostavlja se naime, da svećenici obćenita ćudoredna pravila znadu, nego im treba još »i ono živo znanje, što prilagat púti te zakone i taj nauk posebnim slučajem, sve to i sve to raznolikim«. Prema tomu svatko je očekivao, da su naputci gospodina pisca iz njegova vlastita izkustva proiztekli; nu nije tomu tako. Za zadaću si staviti: drugoga iz izkustva podučiti, a s druge strane to isto izkustvo od drugoga si posuditi, malo čudno glasi. Ako se i neuzme u obzir, da si je g. pisac upravo to za zadaću stavio, moralo bi se ipak od njega tražiti veliko izkustvo, jer se o tom radi, da se u naših krajevih obćenita načela pojedinim slučajem primjere. Obćenita su načela svagdje ista, nego načini su različni, kojimi se ona mogu oživotvoriti; a ti su sigurno drugi i drugi u raznih naroda. To pomanjkanje vlastita izkustva puno je škodilo i samoj stvari, kao što će se o tom lahko svatko uvjeriti, ako samo promotri znake skrušenosti, koji se po g. piscu od pokornika zahtievaju, prije nego ga smije izpovjednik odriešiti.

Ja se neću sada upuštati u pitanje, je li nije li u obće shodno pisati bogoslovne knjige u latinskom ili u svom jeziku; ali to stoji, da svaki pisac, pišuć moralno bogoslovje, puno toga mora u latinskom jeziku napisati, a dosljedno da svećenici puno i nuždnih stvari jedino iz latinskih knjîga mogu naučiti. U tom je g. pisac mnogo puti pogriešio, poimence ondje, gdje govori de absolutione proprii complicis in peccato turpi i o naputcih za griehe putene. To su stvari, o kojih moraliste obično u latinskom jeziku razpravljaju.

Navedši g. pisac razloge, zašto je u hrvatskom jeziku svoj Naputak napisao, prelazi na povjestno-dogmatičku razpravu o pokori. Tu razpravu dieli on na dvie česti: u prvoj veli, da će govoriti o pokori, u koliko je kriepost, a u drugoj, u koliko je sakramenat. Razdieljenje sasvim pravo, samo da ga se je g. pisac držao. Nu on u mjesto da u prvoj česti sbilja o pokori govori, u koliko je kriepost, izgubio se je u dokazivanju, da je pokora u predkršćansko doba bila slika i prilika sakramenta izpoviedi. Da pako to dokaže, navodi ponajprije Adama i Evu, o kojih tvrdi, da su se spasili »po vjeri u došastoga odkupitelja, po skrušenosti, po sniženoj izpoviedi u sluge božjega, ter po zadovoljivoj pokori »(strana 10.). »A nije ga mučno nać ni odrešnice . . .: Eto ga, Adam, on ti sad kako mi jedan« (str. 12.). Da se je Adam skrušeno izpoviedio, zaključuje g. pisac iz njegova odgovora na pitanje Gospodovo: »Po čem ti dopade ta nesrieća, ako ne što si zapovied moju prekršio?« (str. 11.). Ja neznam, jeda bih se više čudio takovu dokazivanju ili tomu, što g. pisac iz svoga dokazivanja samo to izvodi, da je sve to »uzornim i očitim predtečom svetotajstvenoj kršćanskoj izpoviedi kasnije zastavljenoj« (str. 12.). Ja mislim, da bi se odatle dala prava pravcata îzpovied izvesti. Adam se je za svoj grieh skrušio, sniženo u sluge božjega izpoviedio, a ovaj ga je na to odmah liepo odriešio i pokoru mu naložio. Zar to nije prava izpovied? Jedino bi odatle ta neprilika nastala, što bi se u tom slučaju moralo tvrditi, da Isus Krst nije ništa nova zaveo, kada je sakramenat pokore ustanovio; ali to je neprilika, iz koje neka se g. pisac sam izvadi, ako pri svojih tvrdnjah ostaje. A najposlje kakav je to sluga božji, u koga se je Adam izpoviedio? Kakva je to snižena izpovied u riečih: »Okusih se odista ploda zabranjenoga« itd (str. 11, 12)? Neveli li o toj izpoviedi, koju g. pisac sniženom i nelukavom naziva, sv. Bernad: »Quid dicebas o Adam? Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi. Verba malitiae sunt haec, quibus magis augeas quam deleas culpam«. Kakva je napokon to absolucija: »Eto ga, Adam, on ti sad kako mi jedan?!»

Osim toga navodi g. pisac njekoliko mjesta iz sv. pisma staroga zakona, pa onda zaključuje: »Sada recimo ga pravo, nije li očivestno, da je u Izraelaca zakonom zavedena bila izpovied sobstvena, odavajuća grieh čest po čest, i to ne svakojaka, no sukromna .... niti u čovjeka koga mu drago, da li navlaš u sluge božjega vrstna naravnujivanju duševnosti; a bijaše ona iskrena, podpuna i skrušena, zašto inače nebi bila mogla smierati na duhovno opravdanje« (s. 15.). A na str. 14. veli: »Povieda sv. Matej, kako je predteča gospodnji prohadjao krajinu Jordansku, ter pripravljao Židove za doček odkupiteljev, i krsteć ih pokorom oprašćao im griehe, iza kako mu ih izpoviedaše«. G. pisac, istina, neizvodi odatle, da je ta izpovied u starom zakonu bila pravi sakramenat, nego samo njegova slika i prilika; ali ako se sve to prispodobi sa sakramentom pokore u novom zakonu, onda se neopaža

Digitized by Google

nikakova razlika. Treba i to znati, da se djeli Mojsijina zakona nitko nije mogao opravdati (Rimlj. 3. 20); kako dakle navodi g. pisac djela, kojimi da su se u starom zakonu mogli spasiti? Nisu li u starom zakonu koje kakva čišćenja samo legalnu čistoću uzrokovala, a ne i duševnu? Kako je dakle Ivan Krstitelj oprašćao griehe? Takovimi se dokazi samoj stvari više škodi, nego koristi, jer se njimi podkapa sila, koju imaju dokazi za sakramenat pokore.

G. pisac razpravlja od 16. do 23. str. stvar sasvim bezkoristnu dokazujuć, da medju nevjernici ni jednoga naroda neima, »a da nenajdeš u njem kakov takov odsjen izpoviedi« str. 16; jer ako je nješto naravna, da se čovjek kaje, kada je šta zla počinio, a s druge strane, ako je Isus Krst upravo ta djelovanja ustanovio kao materiju sakramenta pokore, onda samo po sebi sliedi, da će se svagdje na kakav takav odsjen izpoviedi naići, gdjegod ima ljudi. Ali odatle ipak nesliedi, da su ta djelovanja slika kršćanskoj izpoviedi, jer nisu u to ime od Boga ustanovljena. Čudno je i ono, što g. pisac na str. 22. tvrdi, da pogani »gdje nezametnuše pravoga bogoštovja ni kakva uhvanca u odkupitelja, tamo time mogoše opravdati se pokornici, kadgod se žaleći i uzdišući, ter pravo skrušeni izpovjediše«. Tu se upravo tako govori, kao da je i poganom bila izpovied nuždna za opravdanje; ta neveli sabor tridentinski, da je izpovied u svako vrieme bila nuždna, nego to tvrdi o pokori. Povrh toga sliedilo bi odatle, da izpovied nije od Isusa Krsta ustanovljena, nego da je već naravnim zakonom zavedena, čega ni g. pisac nedopušta, ili barem nebi smio dopustiti. Od str. 23. pa sve do 73. govori se o sakramentu pokore i njegovoj koristi. O svem tom na kratko velim, da je u obće ciela ta razprava povjestno dogmatička preduga, jer obuhvaća malo ne treću čest ciele knjige; a preduga je i gledom na svoju svrhu, jer je knjiga piščeva naputak ne dogmatikom, nego izpovjednikom. Prama tomu nije trebalo onako duge razprave o izpoviedi na uho, a još manje o koristi njenoj. Puno bi bilo bolje, da je g. pisac razložio, kako je koristno, pače kako je nuždno, da naši svećenici sjede u izpovjedaonici, što žali bože tako jako zanemaruju, a ne kako je u obće izpovied koristna. Tako bi ta razprava i svrsi bila prikladnija.

Sada prelazim na samu stvar. G. pisac dieli tako svoj Naputak, kako se u nijednom logično pisanom moralnom bogoslovju nenalazi. Logični moraliste sa svetim Liguori-em govore najprije o samom bistvu sakramenta pokore, naime o njegovoj materiji i formi; zatim o pokorniku, to jest o pokajanju, izpoviedi i zadovoljštini; napokon o izpovjedniku. Sasvim drugoga reda drži se g. pisac. On najprije uzima u pretres moć izpovjednikovu, onda izpovjednikova osobna svojstva, medju koja broji on i izpovjednu tajnu (sigillum confessionis). Poslie toga razpravlja o dužnostih izpovjednikovih i pokornikovih, iza čega sliedi i razprava o zadovoljštini. Onda se g. pisac opet vraća na izpovjednika, u koliko od grieha odrješava. ili neodrješava, te završuje razpravom o njekih izvanrednijih pokornicih. Čemu stvari tako miešati? Zašto nije g. pisac što ide skupa, skupa i metnuo, ako se već nije htio držati reda, koga se drugi ljudi drže. Tko je ikada izpovjednu tajnu medju osobna izpovjednikova svojstva brojio? Ako je nije htio staviti onamo, kamo spada, mogao je o njoj govoriti ondje, gdje govori o izpovjednikovih dužnostih, a ne staviti ju pod osobna izpovjednikova svojstva. Čemu o jednom te istom predmetu češće rieč povadjati, kada se mora cieli predmet, o kom se govori, izcrpsti? Nije ni čudo, što g. pisac i sam na njekih mjestih izrično veli, da će na kratko opeta navesti, što se ovdje ondje nalazi razbacano. Tako n. p. g. pisac na str. 263 veli: »Ob ovom uprosu (koja je naime pokora neprikladna) prilično toga jurve na raznih mjestih spomenusmo; sada nije nego u malo skupit, što ga po gdjekud brez reda zapisasmo«. Koliko škodi razumljivosti nelogičnost u razdieljenju piščevu, lahko će se osvjedočiti štioc čitajuć str. 176 i sl.

Svoj Naputak počima g. pisac, kako sam gore napomenuo, moćju izpovjednikovom. Sasvim dobro luči on approbaciju od jurisdikcije, navodi obćenita načela i dobro ih pojedinim slučajem primjerava. U čem se s njim neslažem, odmah ću navesti. Na str. 75. pita se, može li i neapprobiran svećenik pokornika na smrtnom času ili smrtnoj pogibelji odriešiti, kada je nazočan izpovjednik, koj je approbiran. Na to pitanje odgovara g. pisac sa svetim Liguori-em da može, ali samo pod njekimi uvjeti. Za čudo, da g. pisac niti nenapominje protivnoga mnienja, koje tvrdi, da svaki neapprobirani svećenik praesente approbato bez ikakova uvjeta može u tom slučaju odriešiti. Da je tomu tako, vidi se iz istoga Liguori-a, koj osim svoga mnienja, uz koje i g. pisac pristaje, i drugo navodi, za koje sam Liguori do dvadeset učitelja spominje (libr. VI. n. 562), te se njihovo mnienje temelji na odredbi sabora tridentskoga (sess. XIV. cap. 7): »In eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet poenitentes a quibuslibet peccatis et censuris absolvere possunt.« A obćenit je aksiom: Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Odakle se vidi, da je mnienje, koje g. pisac nije ni spomenuo, sasvim vjerojatno, a po tom da ga se može svatko držati. Zato se ima zabaciti ono, što pisac na str. 109 na koncu i s početka na str. 110. navodi, tvrdeć, da se izpovjednik »zazvan komu na smrti, da ga nadje krivcem kazni s. otcu pridržanoj«, ako je ova skrovita, mora biskupu uteći, »kadagod je premogljivo«. Čemu biskupu pisati, kad netreba? Čemu pokornika u pogibelj stavljati, da prije umre, nego li odgovor od biskupa stigne? Ta zašto je onda sabor tridentski dao ovu povlasticu, ako se ipak ima biskupu pisati?

Na strani 81. govori pisac, da li se može izpovjednik služiti jurisdikcijom vjerojatnom. G. pisac odgovara, da neki s Antoinom i Concinom bezuvjetno odgovaraju: dakako ... Mi s mnogimi drugimi dobra

Digitized by Google

imena pristajemo uza s. Alfonsa . . .«, koj tvrdi, da se svećenici mogu služiti vjerojatnom jurisdikcijom, ali ne bezuvjetno, nego kada je tomu uzrok vele razložan, ili kada to pita velika korist«. G. pisac naprečac bez dokaza tvrdi, da su samo nekoji za mnienje protivno njegovu, a i od tih njekih da su čini se samo Antoin i Concina vriedni, da se imenuju. Sv. Alfonso libr. 6. n. 573 veli: Secunda sententia communis docet licitum esse absolvere cum probabili jurisdictione . . . . Ratio 4. et potior est, quia in ecclesia adest universalis consuetudo fere omnium confessariorum absolvendi cum jurisdictione probabili, ut testantur communiter .... posita igitur ut certa hac consuetudine, certum est, licitum esse sacramentum ministrare cum jurisdictione probabili«. Neka svatko sam sudi, jesu li za mnienje protivno piščevu samo njekoji moraliste. Nego neka zna g. pisac, da nitko još nije tako moralnoga bogoslovja pisao, kao on; jer navodi samo mnienje, koje se njemu rači, i to bez razloga, a drugo, koje mu se nemili, jedva i spomene, i to krivo, kao što na ovom mjestu. U ostalom nemožemo a i netrebamo navoditi sva ona mjesta, gdje se s mnienjem piščevim neslažemo.

Od str. 120.—157. uzima g. pisac izpovjednikova svojstva u pretres. Ta je razprava preduga, a g. pisac nedrži se svagdje stvari. Tako n. p. odmah s početka morao bi bio govoriti o izpovjedniku, u koliko u izpovjedaonici zastupa otca, a on se pustio u dokazivanje, kako je u ubće pobožnost i molitva svećeniku nuždna. Tu se govori o izpoviedi; trebalo je dakle to naglasiti, kako je izpovjednik otac u izpoviedaonici, a to je upravo g. pisac zanemario. A ni u drugih točkah nema logičnoga reda, čim sama stvar mnogo gubi, jer nema nikakova pregleda. Prelazeć zatim pisac na izpovjednu tajnu, tu je stvar u obće dobro razložio, izuzam što nije točno razlučio ni protumačio, kada se upravno, a kad neupravno proti izpovjednoj tajni grieši. Jedno se ipak mora sasvim zabaciti. Na str. 146. tvrdi g. pisac, da se javnu griešniku ima pričest uzkratiti, makar bio baš od koga od svojih grieha odriešen. Za razlog se tomu navodi: »Izpovjednik osvrće se u tom samo na očito i obće poznato«. Taj razlog nevalja ništa, jer čim se predpostavlja, da je takav grešnik odriešen, mora se ujedno i predpostaviti, da izpovjednik nije za nuždno smatrao, da se javna sablazan prije odriešenja odstrani; s toga sudim, da bi u tom slučaju i nepravedno bilo skrušena grešnika od pričesti odbiti, tim više što bi se tako svietu povod dao, da i na pričest i na izpovied zamrzi, kada se nebi ni onaj k pričesti pripustio, koga je svećenik odriešio.

G. pisac govoreć o nesavršenoj skrušenosti tvrdi, »da ona mora biti 1. vrhunaravna, 2. nada sve i svaku bol naravsku; 3. snažna i djelatna, 4. sveobća, 5. prostovoljna, ničim prisiljena«. (160—163). Kako na više miesta, tako i ovdje traži g. pisac nekakvu izvornost, gdje je netreba. Osim što je staro razdieljenje o pokajanju vremenom utvrdjeno, jest i logično. Piščevo pako razdieljenje upravo nevalja; jer ako se pokajanje, u koliko se logično od odluke dieli, na prošlost odnosi, a sama odluka na budućnost, onda neznam kako se pokajanje može zvati djelatno; djelatnost se bo proteže na budućnost. Isto bi se moralo reći i o drugoj rieči: snažan, ako se u prvom svom znamenovanju uzme. Tu mi je i to prigovoriti, da g. pisac nikako netumači, što to znači« vrhunaravno i nada sve«; pače ovaj drugi izraz, kako ga je on upotriebio, može se sasvim zlo shvatiti; jer tko tvrdi, da pokajanje mora biti nada sve i nada svaku bol naravnu, onaj tvrdi, da pokajanje mora biti ne samo extensive, nego i intensive summum, ako ima šta značiti ono: nada svaku bol naravnu; a to se mora zabaciti.

G. pisac mjesto da dovrši najprije razpravu o pokajanju, a onda o odluci, obodvoje skupa razpravlja. Odatle dolazi, da se jedva može razabrati, kakova mora da bude odluka; a ono malo što se o odluci i veli, nevalja. Tvrdi se naime, da odluka mora biti stalna, čvrsta, snažna. Osim toga, što se sve česti odluke nenabrajaju, dvie zadnje rieči mogu isto značiti, a prva rieč sigurno nespada na odluku. To će valjda i g. pisac dopustiti, da odluka može sasvim dobra biti, makar i nebila stalna.

»Na upros — tako g. pisac na str. 164. — da li je pokornik dužan obnoviti skrušenost, kad udilj po odriešbi spoviedi grieh zaboravljen?« odgovara se sasvim naprosto da jest, niti nespomenuvši protivnoga mnienja, o kojem Gury-Ballerini str. 333 veli, da je sententia indubitata apud omnes, a Lugo tvrdi, da za mnienjo piščevu protivno stoji i »communis praxis«.

Neznam, zašto g. pisac na str. 166. i sl. nekakve izvanredne znakove skrušenosti traži, da se može grešnik odriešiti. »Kad razložito sumnjiš o dovoljnoj pripravi ove mu okolnosti prijaju . . . neobična bol i žalost, pa još ako se izdade u suzah«. To dokazuje, da je g. pisac riedko u izpoviedaonici sjedio, ako on tako izvanredne znakove traži, da se kakove sumnje rieši. Isto tako nesudi g. pisac dobro na str. 168. tvrdeć, da »bez biljega osobitijih redovno nije ti dignuti ruke nad pokornikom, ako je jurve od više godina s. izpovied zanemario«. Prama takovu nauku slabo bi se tko smio na mnogih mjestih odriešiti. Budite zadovoljan, i hvalite Bogu, ako še takav grešnik obično pokaje, da ga uzmognete odriešiti, a netražite od njega nikakovih izvanrednih znakova skrušenosti; ta već je to izvanredno, što je k izpoviedi došao, dočim ga prije godine i godine kod izpoviedi nije bilo.

Na strani 178. počima g. pisac govoriti o tom, kakova mora da bude izpovied, pa nabraja do 15 biljega. Drugi gledaju biljege u čim manji broj svesti, koliko se da, samo da bude stvar pregledna, a g. pisac čini baš protivno. Već sam i u naprvo mislio, da će ta biti skakojakih biljega, pa se nisam prevario. Veli se: izpovied da bude prava, mora biti: česta, osvadljiva; nije li to nesmisao? Nadalje kada se je već reklo, da

Digitized by Google

izpovied mora biti: gola? Ili ako je razborita, onda netreba tvrditi, da je i: svojevoljna, jer se to po sebi razumije. Isto tako je smiešno reći: izpovied da bude dobra, mora biti: pospješna t. j. čim prije.

Čudno je, što g. pisac na str. 286. navodi. Tu se veli, da izpovjednik, ako je jako kriv, što se pokornik podpuno nije izpoviedio, mora pokornika i izvan izpoviedi opomenuti. Čemu su onda pravila za izpovjednu tajnu? Istina je, da g. pisac zahtieva, neka duhovnik prije pokornika za dozvolu pita, nego ga opomene; ali nije li već to proti izpovjednoj tajni, da izpovjednik počme s pokornikom o stvarih govoriti, koje je u izpovjedaonici čuo? Ali što mi se činilo najčudnovatije u cielom naputku, jest na str. 296. Predpostavlja se, da svećenik ili svjetovnjak dodje k izpoviedi, a izpovjednik ih nemože odriešiti, jer su odriešenja nedostojni, a ipak su takove okolnosti, da bi svećenik morao misu služiti, a svjetovnjak se pričestiti. »U tako neizbježivoj nuždi — tako rješava taj slučaj g. pisac — može se pokornik neodriešen, jer ga po duši odriešit nemožemo, pričestiti, može svećenik mišiti, samo neka nastoji skrušiti se izvrstno (naime savršeno) koliko mu je to uzmogljivo za tako kratko doba i neka je stavne volje izpovjediti se što prije« ... Reći: Nemogu te odriešiti, jer si nepripravan, jer ni nesavršena pokajanja nemožeš u sebi uzbuditi, a ipak mu naložiti: Uzbudi savršeno pokajanje pa pristupi i neodriešen k pričesti, ili služi svetu misu, to znači quadrata rotundis miešati. Što je još najljepše, navodi se i za svećenika i za svjetovnjaka razlog iz sabora tridentinskoga: »ako bi svećenik od nužde i bez izpoviedi mašio, da neka se čim prije izpoviedi«; kao da je g. pisac zaboravio na prediduće rieči: »haec sancta synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris; a ipak g. pisac predpostavlja, da je pokornik k izpovjedniku i pristupio, samo što ga ovaj nemože odriešiti, t. j. predpostavlja: non deesse copiam confessoris.

Od strane 287. počima g. pisac veoma težku zadaću, kao što je to razprava o griešnicih: 1. kojim je grieh kano u drugu narav prešao, 2. koji poslie češćega izpoviedanja u grieh iste vrsti padaju nepokazavši baš ničim, da su se popravili; 3. koji su u bližnjoj griešnoj prigodi. Ta je ciela razprava, u obće sudeć, zlo riešena. Žao mi je, da nemogu kako bih htio, obširno o tom govoriti; reći ću ipak koju.

G. pisac traži od griešnika, kojim je grieh kao u. narav prešao, izvanredne znakove skrušenosti prije nego ih smije izpovjednik odriešiti; pače traži za to neko čudo u redu milosti, jer navodi za primjer dobroga razbojnika, Mandaljenu, Samaritanku; zašto ne i sv. Pavla? Tako daleko ide u svojoj pretjeranosti, da mu nije to dostatan znak, ako je takav griešnik od zadnje izpoviedi i manje griešio, i dosta marljivo nastojao, da se popravi (str. 290.); isto tako nije mu ni onaj pokornik odriešenja vriedan, koj se nije od zadnje izpoviedi popravio, pa makar kako obricao, da će se popraviti, makar se zaklinjao i svakako te o tom uvjeravao. — I o drugoj vrsti griešnika valja sve to, samo što još osobito naglašuje, da treba pokornika na kušnju staviti, odgadjujuć mu odriešenje na 10, 15, 20—30 dana. — Za treću vrst griešnika opet valjaju ista pravila, nego malo pooštrena, jer veli, da se mora često dvojiti i onda o skrušenosti takovih griešnika, ako i bližnju griešnu pogibelj odstrane (str. 313 i 314). — Glede svega toga samo to velim, da izpovjednik mora suditi samo o sadašnjoj volji pokornikovoj i sve moguće nastojati, da pokornika na pravo pokajanje bud savršeno, bud nesavršeno potakne, ako pokornik nije i sam već prije pokajanja u sebi uzbudio. Ako pokornik sada upravo ima pravo nesavršeno pokajanje makar uz obične samo znake, neka se odriješi, ako pako neima, neka se neodriješi. Liepo veli s. Lig. VI. n. 490 »Sed mihi videtur durum esse ei, qui est in mortali, manere sine absolutione etiam per diem; a g. pisac na brzu ruku veli, neka se odgodi na 20—30 dana. Druge auktoritete vidi kod Ballerini-Gury str. 533 sl.

Konačno mi je reći koju o piščevu jeziku. U obće sudim, da je g. pisac, gledajuć biti izvornim puno puti i proti pravopisu i proti načinu govora pogriešio. Kakav mu je pravopis, neka svatko sam sudi iz sliedećih navoda: Koj 'e što 'zbiljna nakanio, kako 'š se dovoljno iztužit, što ga rekosmo 'b ovom, pr' izpoviedi itd. Rieči imaju svoje točno i opredieljeno znamenovanje, kojega se mora svatko držati; proti tomu grieši g. pisac služeć se mnogimi riečmi u sasvim drugom značenju, nego ga imaju. Tako n. pr. upotrebljuje rieči: pašćiti se u smislu: trsiti se, nastojati; izvrstan i neizvrstan u smislu: podpun i nepodpun; »moja skorupna umiet« u smislu: moje površno znanje! Kada se nova rieč tvori, tvori se prama jeziku. Tko drugčije radi, onaj uvodi nakaze medju rieči, koje samo mute jasnoću, i prieče, da se stvar shvati, kako treba. O tom će se svatko osvjedočiti, koj promotri nove rieči od g. pisca stvorene: moglo (facultas), odgrieha (absolutio), potvrda (approbatio); ovamo takodjer spadaju: poganluk, kršćanluk, spovjedišće, premogljivo, ukazivalo itd. Ima g. pisac i tudjih rieči, medju kojimi je najljepša božji telali (praeco).

Ništa nije g. piscu tako milo, kao čestica »ga«. Tom se česticom g. pisac malo ne na svakoj strani služi, i to u slogu, koj je sasvim protivan našemu jeziku; n. p. a nije mi ga u crkvi božjoj nikada znalo za jamačniji put (247); o ženi dobro ga rečeno: Lice njeno vjetar užgaljiv (143); on ga uz one, kojim je (195) itd.

Ima još puno koješta u g. pisca, što nevalja. Tako n. p. veli on: ravnati s pukom, »služiv se spomagali«, zagrozi 'm se s bogatstvom; zatim: pjevávali, spavavali, rabivali, opiravali; taj poguban nauk itd. itd. U obće je čudno, što nas g. pisac želi iz Rima naučiti drugče govoriti i pisati.

Dr. Josip Štadler.

Tiskom Dragutina Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 23.] U Četvrtak, 4. Lipnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Novi bog.

(Dr. J. Rieger.)

(Dalje.)

6. Prvi korak k spasenju učinjen je onda, kad je nesvjestni bog refleksijom postao svjestan predstave. Dok nije obstojala sviest predstave, dotle je nesvjestni bog uživao podpun mir. Njegova najme volja bila je absolutni gospodar, ona je u život uvodila predstave, koje nisu mogle od drugud izvirati nego iz volje, neimajući same nikakova interesa na eksistenciji. Ali eto neprilike. Na jedanput stvori — kako, to bog zna — lukava inteligencija možag, nerekavši volji niti rieči. No mozag ima tu vlastitost, da svojimi vibracijami djeluje na individualni duh, na primjer Petrov ili Pavlov, te tako u njem porodi predstavu. Čim je ovako mozag svojimi vibracijami porodio prvu predstavu u individualnom duhu, uznemiri se i razljuti volja, gledajući predstavu, koja je nastala bez njezina znanja. Ovaj nemir i ljutitost volje radi predstave, s vana joj narinute, zove se sviest (str. 394). Jer valja znati, da sviest nije drugo nego emancipacija predstave od svoga materinskoga zemljišta, volje, i opozicija volje proti toj emancipaciji (str. 393). S postankom sviesti počela je velika revolucija, učinjen je prvi korak k spasenju svieta: predstava se je emancipirala od volje, da joj se u buduće kano samostalna sila opostavi, da si podvrgne napokon i uništi volju, kojoj je donle jadna morala robovati (str. 394). Kako se iz toga vidi, Hartmannov spasitelj, koj će nekoć spasiti sviet, bacivši ga u prvašnje ništa, imenuje se „sviest.“ Kako će sviest spasiti ovaj sviet, to ćemo vidjeti niže.

Kolikogod je visoka zadaća sviesti, to je ona ipak za pojedinca prava nesreća, jer koliko tko ima više sviesti, toliko jasnije vidi sve ludorije, u koje uvodi nesvjestni bog stvorove, toliko jasnije vidi sve one zlobne makinacije, kojimi on vara pojedince, da svoju korist žrtvuju njegovim namjeram. Jer ako ćemo iskreno govorit, nesvjestni bog uz sve svoje sposobnosti, živi je demon, koj ište uvjek novih žrtava (str. 310). Da samo jedan primjer navedem. Nije-li demonska upravo zloba, kojom nesvjestni vara sviet u spolnoj ljubavi? Siromasi ljudi sanjaju o blaženosti, koju će uživati u naručaju osobe drugoga spola, pa ipak sva ta blaženost nije drugo nego smradan liepak, koj lukavi nesvjestni bog nastavlja ludim ljudem, da žrtvovavši svoju korist rade jedino za dobro buduće generacije, što je njegova tajna namjera. Pametan čovjek nebi smio nikada na taj liepak dati se navabiti (str. 202). Jer ako mu se već hoće ćutiti spolne slasti, dosti ima svakojakih sredstva, kojimi si može zadovoljiti, a da netreba bogu nesvjestnomu za volju tražite žene, jer je taj način neprilučan, oduran i bezsraman (str. 191). Ali što ćemo si, premda se zbog spolne ljubavi dogadjaju u Evropi samokrvi bez broja, premda zbog nje mnogi polude, mnogi i sebe i drugoga ubiju, mnogi, osobito ženske, u nesreću padaju, nesvjestni je bog tak lukav, a ljudi su tako ludi, da se dadu od njega navesti na taj komički, absurdni, smiešni ples, koj se imenuje spolna ljubav. Ljudem, koji u tom plesu igraju, zgadja se kano pijanu u družtvu pijanaca, sve im se čini čisto naravno i u redu. Čovjek, koj taj smiešni i ludi ples promatra, prije nego je sam u nj dospio — kano što Hartmann — mora zbilja dvojiti, je-li on lud, ili je sav ostali sviet poludio (str. 199). I zato je živa istina, da neima spolne ljubavi bez sljepoće (str. 205). Sada će svatko lahko i to razumjeti, da neima žalostnijega dara za pojedinca nego je ženijalnost. Ženijalni

Digitized by Google

ljudi čine se istina svietu da su srećni, no oni su ipak najnesrećniji stvorovi, jer oni nevolju toga života najdublje i neizlječivo ćute. Ali oni to težko breme strpljivo nose, znajući, da neživu sbog sebe nego sbog čovječanstva, a čovječanstvu je svejedno, jeda se geniji, vršeći svoju apostolsku dužnost, nesrećnimi ćute ili makar i propadnu u nevolji (str. 329).

7. Neznam, bi-li čovjek morao više se ljutiti na boga nesvjestnoga radi njegove zlobe, ili više ga sažaljivati radi njegove nesreće. Jer koga on svojimi spletkami zaludjuje, koga u svoje mreže zapliće, koga sili na toliko komičkih, absurdnih, smiešnih čina? Koga drugoga nego sama sebe, kad osim njega ništa u istinu neobstoji te pojedini stvorovi nisu nego njegove funkcije.

Hartmannov bog vriedan je sažaljenja u svojoj prvobitnoj formi kano lieno, mrtvo biće bez eksistencije; vriedan je sažaljenja, kad stvara sviet, jer je to bila najveća ludost, koju je mogao počiniti; vriedan je sažaljenja, kad mu je bezsramni mozag na silu narinuo ideju s vana, i tim mu pomutio blaženi domaći mir; ali čini mi se, da je najviše pomilovanja vriedan na svojem putovanju preko triju stadija iluzije (str. 655—750). S tim vam se kobnim putovanjem Hartmannova boga ima stvar ovako. Kano što smo gore pokazali, Hartmann se nada spasu toga svieta od sviesti, emancipirane od volje, za to mu je ona, što je kršćanom Isus, najme spasitelj svieta. Nego nesvjestni bog kraj sve svoje visoke mudrosti vrlo je sam po sebi glup, on bi rad nešto, a kukavac nezna što, jer u njem ideja robuje volji. Prvi put mu je puknulo pred očima, kad su prvi put vibracije mozga odbile se o onu njegovu čest, koja je bila u jednom individuu duša. Premda ga je ta drzovitost mozga na prvi mah razljutila, to je on ipak uvidio, da mu bez te drzovitosti nebi bilo spasa, jer da ga nisu vibracije mozga prisilile na reflektiranje, nebi nikada došao do sviesti, a samo od nje ima se nadati spasu. S toga mora biti njegova najveća briga u pojedinih ljudih, koji su samo njegove funkcije, probuditi toliko sviesti, koliko je potrebno, da se spasenje izvrši t. j. da predstava (bog) ubije volju (boga). Ali taj posao nije šala, sirota sve-jedan bog mnogo se je naznojio i mnogo će se jošte naznojiti, dok svoj cilj dostigne. Za taj svoj cilj proputovao je već dva stadija iluzije, sada je u trećem, a za njim sliedi četvrti, u kojem će se sviet spasiti. Nesvjestni bog zaslužuje, da ga na njegovu putovanju popratimo, nebi-li se naša srca tolikoj muci zahvalno odazvala, tim više što sve neprilike, koje mu se na njegovu putovanju dogodjaju, mi sami ćutimo, budući da smo jedna njegova čest.

U prvom stadiju iluzije mislilo se je, da se može sreća na svietu postići (str. 655). No toj je iluziji već odzvonilo, jer su ljudi ili bolje jer je nesvjestni bog u ljudih uvidio, da se na svietu sreća postići nemože, dapače da je sviet more svakojakih nevolja i bieda. Jer kad bi i bila na svietu jednaka mjera ugodnosti i neugodnosti, što niti s daleka nije, to bi ipak prevagnule neugodnosti, jer 1. ugodnošću se isto tako kano što i bolju aficiraju živci, te čovjek hoće da pošto je neko vrieme trajala opet prestane; 2. mnoge slasti ćute se tim, što popusti ili umine bol. Takove su slasti indirektne te su slične onoj, koju ćuti čovjek, na muke metnut, kad se mukâ oprosti; 3. svaka ugodnost se neosjeća, dočim se svaka bol eo ipso osjeća; 4. slast traje samo časak, bol dugo. „Sviet je sličan novčanoj lutriji; boli moraju se podpuno uplaćivati, dobitak, slasti, izplaćuju se nepodpuno“ (str. 655—665).

8. Što je gore u obće rečeno, to se na pose dokazuje. Nisu-li mladost, zdravlje, sloboda, blagostanje, zadovoljnost, dobra koja čovjeku pribavljaju slasti? Sve to nisu, odgovara Hartmann, nikakova pozitivna dobra, nego imaju samo negativni karakter. Mladost nije drugo nego privacija starosti, zdravlje privacija bolesti, sloboda privacija neslobode, blagostanje privacija biede. Privacije: starost, bolest i tako dalje osjećaju se neugodno, dočim mladost, zdravlje, sloboda po sebi nikakova uživanja nepružaju. Tako na primjer, tko je zdrav, neosjeća nijedno udo, tko je na kojem udu bolestan, osjeća ga živo. Što je mladost? Sposobnost uživanja, nipošto pozitivan užitak. Mladost po sebi nepruža nikakove slasti, kano što čovjek zdravih zubi ništa neuživa, ako neima što gristi. Imetak je samo conditio sine qua non uživanja, no još nije uživanje. A što je još najgore, ta negativna dobra, osim mladosti i zdravlja, moraju se istom pozitivnom boli, radom, pribaviti. A zadovoljnost? Za nju se istina zahtievaju ona četiri negativna dobra, no niti ona nije ništa pozitivna, dapače onaj samo može biti pravo zadovoljan, tko se je odrekao svake pozitivne sreće, te je zadovoljan tim, da nećuti boli ni biede (str. 665—668). Ali može biti da jelo i spolna ljubav pruža čovjeku slasti? „Ako se dokaže, da je i u tom dvojem malo slasti a više neugodnosti, onda neima više načina, spasiti vriednost života kano takova“, veli Hartmann (str. 669). A tomu je zbilja tako. Što se

Digitized by Google

najprije hrane tiče, to je istina, da onaj, koj se može uvjek, kad ogladni, nasititi, neku ugodnost ćuti u nižih živčanih centrih, no ta ugodnost neima velike vriednosti za pojedinca, budući da je tim gore mozgu, čim je bolje trbuhu, te je nasićen čovjek nesposoban za duševan rad. Zatim glad traje uvjek duže vremena, dočim se ugodnost poslje utišana glada samo kratak čas ćuti. Nego osim toga, koliko ima na svietu ljudi, koji mogu glad odmah, čim se pojavi, protjerati? Gdje su oni ljudi i one životinje, koje svake godine od glada umiru! A može-li razkošno uživanje hiljade bogatnikâ prevagnuti boli jednoga jedinoga stvora, koj mora od glada poginuti (str. 670)? Što govori Hartmann na tom i na drugih mjestih o spolnoj ljubavi, toga nedopušća pristojnost opetovati.. Budi dosti reći, da zaljubljenici, došavši u posjed ljubljene osobe, nadju, da sve ostaje pri starom, i da su oni, očekujući u naručaju ljubljene osobe sreću, bili veliki ludjaci. Ako hoće biti iskreni, moraju priznati, da su kano luda djeca trčali za fikcijami i iluzijami. Istina je, mnogi se pričinjaju u bračnom životu srećni, ali oni to čine stranom s taštine, hineći sreću i blaženost, koje neimaju, stranom zbog stida, jer se srame priznati, da su bili budale (str. 678). Pametan čovjek morao bi se spolne ljubavi uzdržavati posve, no budući da je spolni nagon prejak, prinudjen je i on mjesto većega zla izabrati manje. Tu za pojedinca neima drugoga spasa, nego nagon posve izkorjeniti, to jest učiniti, što se Mat. XIX, 11. 12. svjetuje, osakatiti se. I obiteljska sreća, koju si ljudi utvaraju, iluzija je, da netreba veće. Tu se moraš srditi s družinom, pravdati s susjedi, brinuti se, kad dodje bolest, skrbiti se, kako ćeš udati kćer, ljutiti se zbog ludorija i dugova, koje čini sin, mučiti se za potrebna za život sredstva. A k tomu još vječna muka i nemir, da ćeš sva ta dobra izgubiti A što imaš za sve to? Djecu. A čim te usrećuju djeca? Dok su malena, služe ti za igračku, može biti si njimi takodjer kad kad polaskaš taštini. Osim toga neostaje ti ništa nego — nada. A kad bi se ta nada imala izpuniti, onda ti djeca, ako nisu već prije umrla ili se izkvarila, ostave očinsku kuću te idu svojim putem. Obično idu u sviet te pišu ludim roditeljem samo onda, kad trebaju novca (str. 688).

Najviše i najčišće ugodnosti pruža još čovjeku znanost i umjetničko uživanje; ali te slasti uživaju samo pojedini odabranici, te su im one nagrada za boli i muke toga života, koje oni teže ćute nego drugi ljudi (str. 699). Pa i oni imaju samo malo momenata čistoga uživanja. A niti tih momenata nedobe za badava, nego ih moraju skupo preskupo platiti. Koliko suhoparnih knjiga moraju često pročitati samo za to, da se osvjedoče, da neima u njih ništa pametna, ili da u hrpi pjeska nadju koje zlatno zrnce (str. 702)!

9. Na prvom stadiju svoga putovanja osvjedočio se je Hartmannov bog, da se na tom svietu sreća nemože postignuti, jer ga je žalostno izkustvo naučilo, da je ovaj sviet more nevolje i biede. I tako je iz prvoga stadija srećno dospio u drugi. Drugi je stadij onaj, u kojem, zdvojivši na svietu, misli postignuti sreću poslje smrti (str. 715). Taj je stadij započeo nekako s dolazkom Isusovim. Utemeljitelj kršćanstva dobro je uvidio ništetnost toga svieta, te za to uči prezirati ga do skrajnih konsekvencija. I u tom je njegov nauk istinit. No on ima i drugu stranu, za muke najme, koje čovjek na svietu trpi, daje nadu na nagradu poslje smrti. To je liepo, samo šteta, što se nada na budući život, kano što i svaka druga nada, osniva na iluziji. Jer čovjek nije ništa drugo nego pojav, koga smrću nestaje, te neostaje za njim nego nesvjestni bog, čij je čovjek bio pojav (str. 718). Kršćanstvo daje za nevolje toga svieta mjenicu na budući život, ali ta mjenica ima jednu veliku pogrješku, mjesto i vrieme izplate je fingirano (str. 723). Nazor Isusov o svietu bio je tako naivan i djetinski, te nije mogao niti toga razumjeti, da bi mogla duša, od tiela odieljena, sama obstojati, za to treći članak vjerovanja „o uzkrsnuću puti“ posve odgovara nazoru Isusovu. Jasnije su pojmove imali Ivan i Pavao, osobito onaj, koj dosti jasno uči, da će svega nestati, kad veli (Apoc. X, 5—6.): „i angjeo se zakle . . . da neće biti više vremena.“ U svih velikih sistemih novije filosofije neima više govora o nekakovu životu pojedinaca poslje smrti (str. 718). To je istina, da bi ljudi mogli biti srećni u pobožnosti, ali što ćemo, kad su joj podrezane dvie glavne žile: molitva i nauk o neumrlosti. Kako je najme dokazano (str. 552), molitva je luda iluzija, jer je fingiran onaj, komu se u molitvi govori, te po tom molitva nije drugo nego monolog. A da je i neumrlost iluzija, dokazali smo malo prije. I zato nije daleko vrieme, kad će se naobražen čovjek sramiti svake religiozne utjehe, jedino bi si mogao stvoriti neku vrst privatnoga kultusa prama nesvjestnomu, s kojim zna da je mistički sjedinjen (str. 739). Nego znate-li, što je pravi povod nauku o neumrlosti? Egoizam, ništa nego egoizam. Dapače i najpitomija forma želje za neumrlošću, htjeti najme poslje

*

Digitized by Google

smrti živjeti djeli svojimi, i ona je povod egoizma, ako ne taštine (str. 723). Samo čovjek, koj se je umio riešiti svake sebične ljubavi, nemari za umišljenu neumrlost (ib.). Reformacija, postavivši načelo slobodnoga iztraživanja, počela je razčinjati kršćanske dogme i zabacivati njegova obećanja, ali u isto vrieme počela je na mjesto nade na blaženost u drugom svietu, rasti ljubav prama svietu (str. 727). Jasno se vidi, da ljubav prama svietu, da svjetsko nastojanje svakim danom sve više raste, vidi se da se antikrist sve više širi, da sve jači i silniji postaje, te je blizu vrieme, kad će kršćanstvo biti samo poslednja nada za siromake i nevoljnike (str. 728).

(Konac će slieditи.)

Paderbornskoga biskupa list na razstanku.

Dok mi, hvala Bogu uživamo mir, a u liepu miru, žalibože, ni nepomišljamo ozbiljno na pogibelj, koja bi i nas vrlo lasno znala zateći, dotle naša braća u drugih zemljah muke pate, s izgledom na sve gorje. U Pruskoj su zatvorena dva nadbiskupa i jedan biskup, sve ostale čeka isti udes. No najprije od svih doći će po svoj prilici u zatvor Konrad Martin, biskup paderbornski. On je odavna trn u oku svim neprijateljem pape i koncila vatikanskoga, on je s jedne strane dobio toliko već adresa privrženosti, a s druge toliko svakojakih sudbenih i nesudbenih poziva i opomena, da je pravo čudo, kako već nije zatvoren. Znajući dakle da mu je vrieme kratko, a sjećajući se dobro one Gospodnje opomene, da valja raditi dok je vremena, nije propustio dobri pastir, da na razstanku, koj svakako dolazi a mogao bi doći iznenada, gdje nebi više dali govoriti, progovori svojemu stadu nekoliko rieči na pouku i utjehu. O čem će govoriti? Da o čem, van ob onom, što najviše treba. U Pruskoj je očito nastojanje vlade, liberalaca i tako zvanih starokatolika, da njemačku crkvu odkinu od Petrove pećine. Za to je trebalo, da biskup svoje vjernike navlastito s te strane utvrdi. I druguda mnogo se nastoji i mnogo radi, da katolici na Rim ni nemisle, navlastito da naprama Rimu neimaju nikakve ljubavi. Dogma o papinoj nepogrešivosti jest pako ono, na što mnogi, koji se inače za dobre katolike drže, najvole ni nemisliti, pogiavito toga radi, što mniju, da je proglašenje te dogme krivo svim onim jadom, koji su crkvu božju u najnovije vrieme zadesili. Biskup paderbornski, koj na žive oči gleda nevolje svoga puka, koj očekuje svakim danom i za njega i za sebe sve veće muke, nije toga mnienja: on još na razstanku dokazuje ne samo istinitost, nego i prama današnjemu vremenu shodnost i potrebitost onoga proglašenja, te uči svoje vjerne, da ostanu s Rimom ne samo u zajedinstvu vjere, nego i ljubavi.

Naskoro, dragi diecezani, — tako počimlje svoj list — neću vam više moći govoriti. Razstavljen od vas, umjesto da govorim vam, moći ću samo govoriti za vas Bogu u svakdanjoj sniženoj molitvi. Vez ljubavi, koj me mnogo jur godina s vami veže, nije vezala ljudska ruka, nit će ga razvezati ili razkinuti. Ali ni zahvalnost, koju sam vam dužan za toliko vaše pouzdanje i odanost, navlastito za one krasne i veličajne izjave vaše odanosti u posljednje ovo vrieme muke i jada, neće nikako dopustiti da zaboravim ili zanemarim jedinu još mi preostalu pastirsku dužnost, da naime za vas ljubezno Boga molim. Bog da bi dragi naskoro kraj učinio našim mukam, i dao nam mirna vremena, ako to nije morda protivno njegovim premudrim odlukam! Ali došlo što mu drago, uviek ćemo govoriti iskrene duše: Budi blagoslovljeno ime Gospodnje; barem se nadam, da ću vas opet vidjeti u sretnijoj domovini, gdje neima više nikakve borbe, nikakva izagnanja ili razstave. Za sada sve u tom stoji, da mi sami u sadašnjoj težkoj kušnji sačuvamo vjernost svojoj sv. crkvi. Za to što sam vam već često govorio, i sada ponavljam sa svom ljubavi i sa svom vatrom srca svoga: Dragi diecezani, zaklinjem vas svim, što vam je sveto i drago, držte se čvrsto stolice Petrove, te se nedajte ničim na svietu od nje odkinuti.

Ostanite s Petrovom stolicom prvo spojeni u zajedinstvu vjere. Vjera nije ravno sve, ali ona je prvo i najpotrebnije. Mislim onu vjeru, koja je prava i istinita, onu koja drži sve one nebeske istine, koje je naučao Isus Krst. No gdje takovu vjeru nalazimo? Sami si je nemožemo napraviti, niti pomoćju sv. pisma i tradicije. Jer negledeć na drugo, takovoj vjeri fali pečat izvjestnosti. Gdje pako neima toga pečata, tu može biti nestašnih vjerskih nazora, nesjegurnih, promjenljivih religioznih mnienja, morda još manje ili više razložita osvjedočenja, ali o istinitoj neuzkolebivoj božanskoj vjeri neima tu ni govora. Nepogrešnu vjeru primamo samo od nepogrešne crkve Kristove, napose pako od njezine nepogrešne glave, od Petra. Nebiaše-li Petar, koj je prvi u svojoj osobi izpovjedio vjeru u Kristovo božanstvo? No tko je poslie njega poklad ove vjere čuvao, tko ga je kroz bure vjekova spasio, tko je u svako vrieme pokazao, da je neuzkolebiva stiena, o koju se pjeneći valovi krivih mnienja lome? Srce mi skače od radosti, dragi diecezani, kad s toga gledišta promatram poviest kršćanskih stolieća. Onaj Petar, koj je prvi svojom osobom pravu vjeru izpovjedio, on ju je u osobi svojih nasljednika na biskupskoj stolici rimskoj čitavu kroz sve vjekove proneo. Svi su rimski biskupi vjernom rukom čuvali poklad prave kršćanske vjere, oni su svi, svaki utvrdjujuć svoju braću, istine kršćanske vjere branili od navala krivovjeračkih, oni su ju narodom zemlje navieštali, mnogi su od njih za vjeru prolili i svoju krv. Stolice svih ostalih crkava, najstarijih i najglasovitijih, uzdrmane su tečajem vjekova i razvaljene. Jedina osta stolica Petrova, pokazujuć se u svako vrieme tvrdom pećinom istine.

Digitized by Google

Koliko se revno tražilo, da se u dugoj povorci rimskih papa nadje makar samo jedan heretik; nenadjoše ni jednoga, jer onaj jedan, koga su tobože našli, nije nijedan. Nepristrani iztraživalac mora priznati, da papa Honorij, táj u prepirci o nepogrešivosti toliko spominjani, nije niti sam krivo vjerovao, a još je manje kriv nauk naučao s Petrove stolice. Nije-li to snaga one božanske rieči: Ti si Petar (stiena), i na toj ću stieni sagraditi crkvu svoju, i vrata paklena neće je nadjačati! Badava se trudiše ljudi preokupirani ili neprijatelji papinstvu, da pravi smisao ove božanske zakladnice katolicizma pomrse i izkrive. Ali šta to hasni? Očitih činjenica i svjedočanstva poviesti od osamnaest vjekova neprevrnuše. Poviest je najbolji tumač ovomu obećanju, jer je sveudiljno izpunjenje ovoga obećanja i to u onom smislu, kako ga je od nekada razumjelo sve kršćanstvo: da će naime Petar, ko što se svojom osobom pokaza kano izpovjedalac istine, tako i živući u svih svojih nasljednicih, rimskih biskupih, uviek biti pravi Petar (stienjak), stiena istine, i nepokolebivi temelj crkve.

Evangjelje dakle i poviest govore isto, i naučaju jednako, da tko hoće da bude pravovjeran, mora sa Petrovom stolicom biti u zajedinstvu vjere. A upravo je taj nauk, komu je vatikanski koncil dogmom o nepogrešivosti dao dogmatički izraz. Zahtievu: da budeš u zajedinstvu vjere sa sv. stolicom nuždna je podloga dogma o nepogrešivosti. Jer vjera, koja se slaže s vjerom, dotično s dogmatičnimi odlukami rimske stolice, za to je samo nepogrešno prava i istinita vjera, jer su dogmatične odluke ove posljednje sobom bez bludnje ili nepogrešne. Kad bi mogle pogrešne biti, tad bi mojoj vjeri manjkao višji pečat izvjestnosti, te ona nebi bila božanstvena. Pa grdili ovu dogmu protivnici vatikanskoga koncila koliko im drago: ovaj je nauk tako star, kako je stara crkva. On je osim drugih dokaza već za to tako star, jer je nuždna posljedica primatu sv Petra i njegovih nasljednika, rimskih biskupa, koj su naime primat i tako zvani staro-katolici prije no se od crkve odmetnuše, priznavali i naučali kano božju instituciju. Jer ako je rimski biskup usljed svoga primata sbilja glava crkve, to je ipak jasno, da članovi crkve moraju biti s njim spojeni kano uda živa tiela s glavom, drugimi riečmi, da je rimski biskup čitavoj crkvi živo središte i ujedinište. To pako jedinstvo nemože biti samo u izvanskih obredih, nego u onom, što je crkvi najdublji temelj i prava bitnost, to jest u vjeri. Kako bi stolica Petrova bila središte crkvenomu jedinstvu, kad nebi ujedno bila neuzkolebiva stiena istine? Zajedinstvo u laži nebi bilo zajedinstvo crkve Krista, kralja istine. Ko što je dakle primat rimskoga pape božja institucija, i kano takova bila i od tobožnjih starokatolika priznana, isto je tako primat najjača osuda ovomu od samih nedosljednosti i protuslovja sastavljenomu „starokatolicizmu.“

Nedajmo se dakle smesti strastvenim ruženjem ove partaje, kojim i onako hoće da si kako umiri pobunjenu saviest. Paće smatrajmo izreku koncilsku kano vrlo sretan te slavan dogadjaj u crkvi naših dana, kano veliko božansko dobročinstvo učinjeno čitavoj crkvi. Tom dogmom nije nikakav nov nauk definiran, ali je novomu liberalizmu, koj se je drznuo prekoračiti i preko praga svetišta naše crkve, opriečen jak zid. Za definiciju najviše biaše stalo Francezkoj. Francezka je domovina gallikanizmu, pa proti gallikanizmu, koj obveznu moć dogmatičkih odluka papinih čini ovisnom o suglasju crkve, upravo je naperen vatikanski dekret. Antikršćanska, ateistička i materialistička partaja nije ravno tim dekretom neposredno taknuta: ali proti njoj neće više stojati dvie, u svojem razdvojenju oslabljene, u svojoj akciji proti zajedničkomu neprijatelju nutarnjim razdorom smetane kršćanske partaje, tako zvana gallikanska i tako zvana ultramontanska, nego će biti samo jedna skroz katolička i po svom jedinstvu snažna partaja, koja će konačno neprijatelja morati nadjačati.

Ali osim Francezke biaše kod one definicije najviše interesirana naša njemačka domovina, gdje je gallikansko kužilo u formi josefinizma i febronianizma mnogo okužilo duhovni i religiozni život, i gdje se je tako zvana njemačka znanost već od više desetak godina osovila proti crkvenomu naučnomu auktoritetu. Što bi bilo od njemačke crkve, da je ova naduta, auktoritetu neprijateljska njemačka znanost samo još dvadeset godina tako gospodarila, i našoj učećoj se mladeži otrov oholosti u mozag brizgala! Pa ako je tko još dvojiti mogao, da-li biaše sgodno, da-li potrebno ovu neman moderne ohole znanosti udariti po glavi: barem mu je sadanji postupak „starokatolika“ i njihovih vodja morao oči otvoriti. Ovi strastveni „starokatolički“ hulitelji naše sv. crkve „izašli su izmedju nas, ali nebiahu od naših, jer da su bili od naših, ostali bi kod nas“ 1. Ivan 2, 19. Pak nisu-li one očite surove navale naših sada izričnih neprijatelja manje štetne, nego-li ono himbeno grljenje i judini cjelovi naših nekadašnjih prijatelja? I nije-li sreća, da su sada i katolici njemački došli do gole alternative: ili će za Krista i pravu njegovu crkvu, ili proti Kristu; jer polovičnost i neodlučnost ogavne su Bogu i ljudem? Nedajte se zavesti od lažnih proroka, koji dolaze u ovčoj koži a iznutra su vuci. Nepriznajte nikakve druge stiene istine, van onu koju nam je položio sam Isus Krst: nedielite se od stiene Petrove!

Ali vaše zajedinstvo sa stolicom Petrovom treba da bude takodjer zajedinstvo ljubavi. Ako je vjera u kršćanstvu prvo i najpotrebnije, to je ljubav najvišje. „Pa da imam toliku vjeru, te bi briegove prenosio, a da neimam ljubavi, bio bi ništa“, reče Apostol. Za to je kršćanstvo velik od Isusa Krsta osnovani savez ljubavi, a predstojnica ovoga saveza ljubavi jeste po riečih velikoga mučenika i apostolskoga učenika, sv. Ignatija, rimska crkva. Neslagati se s ovom crkvom u vjeri, jest heresija, a razkinuti s njom zajedinstvo ljubavi, jest razkol (schisma). Što se ovoga drugoga

Digitized by Google

zahtieva za vjerno kršćansko vladanje tiče, naime zajedinstva ljubavi, reći ću samo na kratko: Ja štujem i ljubim one, koji su mi otci u Kristu, koji su moji pastiri i koji će jednoć za moju dušu polagati račun; ja štujem i ljubim najpače glavu kat. crkve, namjestnika Isusa Krsta, otca cieloga kršćanstva. Ja ga štujem kano namjestnika Kristova, jer je Gospod rekao svojim apostolom: Tko vas štuje, mene štuje. Kano otca kršćanstva ljubim ga ja, te sam mu odan djetinjim srcem, i dielim s njim radost i žalost. Takovo čuvstvo treba da vas zanosi naprama sv. stolici, tako dolikuje kršćaninu. Tko drugačije govori, ma da govori angjeoskim jezikom, govori kano antikrst. I jao si ga onim, koji preziru četvrtu zapovied, i hoće da srca djece odvrate od srca otčeva. I triput jao si ga onim, koji su se osim toga svetom prisegom vjernosti i pokornosti sv. otcu zavjerili, pa ipak žalostno zaboraviše, ili nevjerno pogaziše svoju dužnost, te grde sv. otca, i svašta lažna proti njemu rigaju, nebi-li u srcu djece ugasili ljubav naprama njemu. Njihovoj mržnji nije dosta, što su ga lišili svake imovine, te ga u njegovoj kući kano sužnja zatvorili: neka mu se otme i ono jedino, što mu još preosta, ljubav njegove djece. Ali badava vam je, vi preziraoci četvrte zapoviedi! Čim je više narasla mržnja i progonstvo neprijateljsko, a s druge strane mučeničtvo ovoga velikoga stradaoca: tim je silnije narasla ljubav milijuna njegove djece.

Za to vas dakle na razstanku silno molim: ostanite u zajedinstvu ljubavi s uzvišenim predstojnikom ovoga saveza ljubavi. Došlo što mu drago, nekidajte veza, koj vas kroz zakonite pastire veže sa sv. stolicom, iz koje, po riečih sv. Ciprijana, izhodi jedinstvo svećenstva, i koja je korjen i utroba katoličke crkve. Nepriznajte nikoga za svoga pastira, koj neima poslanja od sv. stolice, ili nije s njom u zajedinstvu vjere, svezan s njom vezom vjernosti i svećeničke pokornosti. Naučajte radje sami, vi otci i matere, svoju djecu istine katoličke vjere, nego da ih povjerite „najamnikom“ i „razbojnikom“; radje se sami kriepite zajedničkom molitvom i svetimi pjesmami, nego da ste dionici bogogrdne službe odmetnih svećenika. Ni u skrajnjoj uri nestupajte u nikakov savez s heretičkimi ili schismatičkimi popovi, nego ako neima pravovjerna svećenika, uzbudite savršeno pokajanje. Bog će vam dati za to potrebitu milost, ako ga budete ponizno prosili. Niti na krst svoje djece, na pogreb svojih dragih mrtvaca, na crkveni blagoslov vaše ženitbe nezovite podnipošto odpale popove. Ako nebude pravovjernih svećenika dajte djecu krstiti od vjernih laika; sprovedite sami na vječni pokoj svoje mrtvace uz pjesmu i molitvu; što se pako tiče blagoslova vaše ženitbe, o tom ću vam dati poseban naputak, pošto budem ovlašten od sv. stolice. Ako budete, dragi diecezani, pazili na ove opomene, ako budete čuvali vjernost crkvi i sv. stolici, ako budete, stojeć tvrdo jedan do drugoga, a pod barjakom sv. rimsko-katoličke vjere, svagda i svigdje, gdje uzmognete, muževno i hrabro zauzimali se za interese svoje sv. vjere, tako ipak da se nedate zavesti na nikakov nezakonit put, na smetnju javnoga mira i poredka: tada blago si ga vam! vi ćete si za sadašnjost i budućnost slavu steći kano branioci i uzdržatelji katoličke vjere u ovoj zemlji — i što je najveće sami sebi zaslužiti nebesku krunu. O kako je ipak težko zaslužiti nebesku krunu, kad je sam spasitelj rekao, da je tu treba sile, a apostol, da je put u nebo kroz mnogo patnje i muke! Ali tu je krunu ipak sada laglje steći nego-li nekada, i premnogi, koji bi ju u mirnijih, udobnijih, ugodnijih okolnostih morda zaigrali, sad ju stiču kano dionici u svetoj borbi i patnji svoje crkve. Nezaostani u tom nitko, kad se radi o tolikoj dobiti! —

Tako nanizasmo ponajglavnije misli i izrike ovoga krasnoga lista. Ima u njem i za nas obilato nauke. Mi bismo se usudili našu braću svećenike samo na jedno oprezne učiniti: koliko je progonstvo snašlo crkvu u Njemačkoj! da su katolici u očitoj pogibelji ostati bez svojih pastira! Ovi će biti zatvarani, izganjani, svakojako mučeni i vucareni, a mjesto njih nastojat će silnici, da puku urinu najamnike, razbojnike. A zar toga nebi neprijatelji htjeli i drugdje da učine?! Šta bi bilo, da pokušaju i kod nas? Nebudimo previše sjegurni, nego se radje držmo onoga Gospodnjega: bdijte i molite se, da nedodjete u napast!

Na obzorju dolnje Hrvatske (Dalmacije).

Neobstojeći u našoj Dalmaciji katolički list, izdavan našim jezikom, a neznajući talijanski ja; zato evo me upravo k Vam, častni uredniče, da u vaš list uvrstite ove moje redke, koje su izraz katolika dalmatinskih, nebi-li mi odlahnulo duši i nada moja do konca se izpunila. Sto mi predmetâ na pamet pada, o kojih imao bi — bar per summa capita — pisati. Al neima vremena, ni u listu dovoljna prostora. Nego samo izniet ću na javnost i predočiti vašim čitaocem neke stvari, što se tiču na poseb Dalmacije.

Onaj dugi lapat zemlje, koj od Raba do Lastve pere naše hrvatsko (sinje) more ozdola, a ozgora kite dinarske planine, gdje živu Hrvati još od vremena Eraklija cesara, naša je mila domovina. Obasuta miljem i obiljem na sve strane. Tihi lahorić zamienjiva naglu vihurinu a omarne pripeke Ilinštaka čiča zima. Dalmacija je do duše krševita, ali samo onomu taj krš u oči udara, koj nije vidio Kninskoga polja sa Kosovom, Petrova polja, sinjskih ravnica i imotskih, a nada sve ravnih Kotara! Pol milijuna duša hrani. Planine su pune blaga, za kim nemâre, ali more naše pozlaćiva obale i otoke. Obrt je posliednjih godina procvao u svih strukah, družtva se podigla, radi se na sve strane da se zaciele naše stare rane nemara, kad su otci naši prsima odbijali navale silnih Turaka. Katolici imaju 7 biskupija (pravo 6). Mnogo je samostana raznih redova: franovaca I. III.

Digitized by Google

reda, franovaca-samostanaca (Conventuales), franovaca kapucina, franovaca riformata, Dominikana, Isusovaca, koludričkih samostana (Benediktine i Klarise) milosrdne službenice (Ancillae charitatis) u Spletu i Dubrovniku i drugih. Sve je bogoduho, cvieta bogoljubstvo po gradovih i selih. Mi uživamo mir i pokoj uz sve naše siromaštvo, ali smo prezirani, i nas gledaju smesti naše vjere dušmani. I taman ovih dana izneljubiše nas nove namjere naših rajhsratija, da se ukinu dvi biskupske stolice u Dalmaciji. Tko to predlaže, onaj nezna odnošaja naših, nije obašao Dalmacije: brez puta, krševita, planinami izpretrgana i stô drugih nepogodnosti ima, koje zahtievaju, da je istim brojem biskupija i unapred obskrbljena. Gdje će biskupi točno obavljati svoje pastirske dužnosti, ako se dokinu dvie stolice imajuć na putu toliko zaprekâ? To nas raztuživa, to nam ruši temelj naše dobrobiti. A to namjeravaju stoga, e da bi prištedili kraljskoj blagajni dvie hiljade forinti, te mogli podignuti još koga činovnika! meni suze lete, tuga mi obuzima dušu, kad čujem naše dobre seljake, jadat se na tolikih porezih i globah! Više sam puta slušao staru, gdje do nebesa uzdižu prvašnji ustav i razdieljenje uprave u zemlji. Judex pacis uz svoga tajnika obavljao je u jednom kotaru toliko posala, koliko danas nemogu petnajst činovnika viših i dvajest manjih u tri kotara? Novac daju žulji tužnih seljana, koji od gladi skapaju, a činovnici toliki slastno i mastno živu. Pa sve i to, a zašto dirati nam brez uzroka u naš najviši amanet, u zenicu naše ćudorednosti i blagoduhosti? Napred mogu ići, ali će naći odpor silni, moralni. Dalmatin je hrabri borac svoga zavičaja, al još hrabriji branitelj vjere i poštenja. U njem je živa predaja, kako mu se otac proslavio na bojnom polju, tjerajuć od praga i oltara kivnoga Turčina. On ćuti s ponosom, da je kršćanin-katolik. To izpovieda po svih stranah svieta, kamo dopire. Ali tko ima nožice taj i striže. Mi nemožemo ništa nego prosvjedovati, kao što i ja činim putem javnosti. Odbijamo od sebe, i protivimo se te nesudjelujemo takovim odlukam, koje bi vriedjale právo crkveno, značaj ćudoredni našega puka, ili ma na koj mu drago način krnjile ustanove crkvene. Moj glas, glas je i odziv dušâ katolika dalmatinskih; moje želje želje su biskupâ i svećenstva našega.

To nam služi za utjehu, što imamo u Beču na carevinskom vieću svoga zastupnika, vrstnoga Pavlinovića kanonika, hrabroga borca za prava katolička, koj uz rodoljubno osvjedočenje visoko je iztaknuo crkvenu zastavu, te svojim glasom odbija i pobija napadanja odmetnika liberalnih, u svoje prsi, za crkvu, vjeru i poštenje, prima striele odasvuda leteće. Njegov glas slabašan bi bio sam, ali u družtvu drugih zastupnika katoličkih moći će se oprieti zakonom vjerskim od ministra cislajtanskoga predloženim. Ništa nemanje dično će nam biti i pošteno da onakov sin hrvatske domovine i katoličke crkve, prosvjeduje proti onim opakim namjeram, i njegov glas valjati će više od dragoga kamena i bisera, te će svjedočiti pred nebom i zemljom, pred Bogom i ljudima, da je Dalmacija katolička protivna onakim odlukam. Pa neće to biti prvi put, da Pavlinović brani prava crkvena javno i odprto. U našem zadarskom saboru davno je ubrao sa svojim: Roma locuta est lovor-vienac. A u Beču ubrati će ga na očigled svih zastupnika austrijanskih. Razvio je vrag zastavu, onu istu koju je sašio pod jabukom smrti u raju zemaljskom, koju je samo časom kadkada svijao. Ali danas ohol slavje slavi uz množtvo sljednika. Bog će ga i taj put osramotiti.

Viestnik.

Zagreb. Dojduće subote dne 6. t. mj. imao je preuzvišeni gospodin nadbiskup krenuti na put u Zagorje, da prema učinjenoj odredbi u tamošnjih crkvenih kotarih belečkom, krapinskom i bednjanskom dieli svetotajstvo potvrde, u čem bje prošle godine zapriečen radi pošastnih bolestih, štono su glasom službenoga izvješća sl. županije varaždinske u mnogih predjelih napomenutih kotara vladale.

Al eto stiže preuzvišenomu gosp. nadbiskupu dopis upravljajućega podžupana županije varaždinske od 26. Svibnja t. g. s prijavom, da je u upravnih kotarih ivanečkom i zlatarskom, gdje leži trinaest župa, kojim je pohod nj. preuzvišenosti bio namienjen, bolest boginja tako mah preotela, da se značaj te bolesti gledom na broj umrlih u njekih mjestih upravo pošastnim ukazuje, pa se tako iz zdravstveno-redarstvenih obzira poveći sastanak ljudi zabraniti i dotične učione zatvoriti morale. Radi toga i s obzirom na podnešeno liečničko mnienje prisiljen je g. podžupan proti svojoj volji nj. preuzvišenost zamoliti, da namienjeno putovanje po kotarih ivanečkom i zlatarskom blagoizvoli odgoditi do vremena, dok vladajuća pošast ili posve prestane, ili zauzme značaj blažije bolesti. U tih okolnostih nepreosta preuzvišenomu gospod. nadbiskupu ino, van nakanjeno putovanje na neizviestno vrieme odgoditi, što se dotičnoj gg. župnikom putem ovoga lista a i posebnimi dopisi stavlja do znanja, a velemožni gosp. podžupan žup. varaždinske još je umoljen, da izvoli preuzvišenoga g. nadbiskupa ubaviestiti o vremenu, kada zavladala pošast ili sasvim jenja, ili se bar na toliko ublaži, te će bez pogibelji za zdravlje pučanstva biti moguće odgodjeni pohod u napomenute kotare naštupiti. I od podjašprišta kotara belečkoga prispjelo je službeno izvješće od 30. Svibnja, u kom javlja, da u župah belečkoj i zajezdskoj medju mladeži od boginja velik pomor vlada, pa da su na njih oboljeli i župnici zlatarski i belečki.

— Veleč. g. Dragutin Dauer župnik u Vučinu dobio je župu Spisić-Bukovicu. Dne 21. Svibnja 1874. umro Ivan Martinčević župnik u Štrigovi.

— Presvietla gospoja Jelisava grofica Battyany, udata Vocher pristupila je družtvu sv. Jeronima kano

Digitized by Google

utemeljiteljni član položiv u to ime svotu od 50 for. Velemožni gospodin Ivan Vončina, načelnik glavnoga grada Zagreba, kao bivši vladin povjerenik za obnovu i spojitbu zastupstva i poglavarstva grada Siska poklonio je od dopitanih mu putnih troškova 50 for. a. v. družtvu svetojeronimskom, da se od ove svote svake godine izdati se imajuće knjige u toliko exemplara poglavarstvu dostave, koliko će se za svotu od 50 for. davati moći, te da se dobivene knjige u sporazumljenju sa sisačkim župnikom svake godine razdiele medju najbolje učeću se školsku mladež. —

— Iz Rima dolazile su ovih dana uznemirujuće viesti glede dragocjenoga zdravlja sv. otca. Sad se javlja da je bolje. Medjutim spremaju se katolici u raznih zemljah da svečanijim načinom proslave 21. Lipnja, kano onaj dan, kad je pred 28. godina Pio zasjeo na Petrovu stolicu.

— Kardinal Falcinelli, bivši nuncijem bečkim, boležljiv od duže vremena, umro je 29. Svibnja u Rimu.

Beč. 27. Svibnja proglašen je treći konfesionalni zakon, koj govori o priznavanju vjerskih družba.

Berlin. 26. Svibnja proglašen je zakon o upravi katoličkih biskupija pod sedisvakancijom, i zakon, koj tumači i nadopunjuje dosadanji zakon o uzgoju i namještaju klera. (Mi ćemo o tih zakoni napose progovoriti. Ured.).

Književno. Čitaoci naši znadu, da se u Djakovu već od osam godina gradi vele liepa stolna crkva. Sama zgrada već je gotova: izvana posvema a iznutra se jur slika i resi. Opis te zgrade izišao je ovih dana na svjetlo u dioničkoj tiskari: Stolna Crkva u Djakovu, na 53 strane u velikom leksikalnom formatu, kao što izlazi Vienac, na prekrasnom papiru, sa tri kamenopisne slike: na prvoj vidi se temeljni nacrt, na drugoj pročelje, na trećoj jedna strana crkve uzduž. Tko je pisac knjizi, nekaže se na naslovu; ali otvori gdje ti drago knjigu, razabrat ćeš odmah. da ju je napisao onaj isti veliki duh, koj je samu crkvu zamislio. Mi ovdje nemožemo ni nećemo potanko da razlažemo sadržinu toga spisa; samo kažemo, da ga neće nitko pročitati a da mu se nerazblaži duša i nezanese duh do misli svakoga oplemenjujućih. Često su se mogli čuti prigovori: zašto se tolika crkva u malenom Djakovu gradi? pa ako se kanilo baš toliku crkvu graditi, zašto nije zidana radje u gradu Osieku? Ovi su prigovori tako temeljito pobiti, da će pročitavši knjigu svatko reći: upravo u Djakovu morala se je crkva graditi i nije se smjela manja od ove! Sav je spis zanositimi misli protkan kao liepa tkanica sitnim biserom i dragim kamenjem. Tko bi n. p. mogao zadatak naroda hrvatskoga ljepše zamisliti i izkazati, nego-li je u ovoj knjizi na strani 9? Liepe su takodjer misli o sadanjoj borbi crkve i o slobodi (p. 32), o dječačkom sjemeništu (p. 52), itd. S toga će ova knjiga za svakoga bez razlike naobraženoga čovjeka biti zanimljiva i poučna; nu najviše će koristi moći iz nje ipak svećenik crpsti, jer se na jasan, naravan a opet oštrouman način tumači simbolično znamenovanje kako čitave crkve tako i pojedinih njezinih dielova. Tako što znači romanski stil, u kojem je gradjena (p. 10), što njezina lega (p. 13), što uzlaz k njoj (p. 14), što Isus na portalu (p. 25), što križni oblik (p. 25), što trojni broj (tri ulaza, tri ladje, tri predvorja itd. p. 26), što ladje (p. 27), što kuba, svetište i kripta (p. 30), rosetoni (p. 45), zvonici (p. 47) itd. Svaki će se svećenik moći iz te knjige naučiti, kako bi se imale crkve graditi i kako popravljati, i tako će se tom knjigom u ovom pogledu kod nas bolji ukus širiti. Ova se knjiga nenalazi u prodaji kod knjižara, nego je visoki pisac 350 komada knjige velikodušno poklonio družtvu svetojeronimskomu, neka na svoju korist razpolaže njom, kako najbolje umije. Odbor je odlučio prodavati komad po 1 fr. Koji žele imati knjigu, neka se obrate na dr. F. Ivekovića professora u nadbiskupskom sjemeništu: Zagrebčani mogu ju uz forintu po kom god dobiti, a vanjski neka ju pismeno naruče pa će ju odmah dobiti poštanskim pouzećem (6 nč. više za tovarni list.). Nesumnjamo, da će se ovo malo eksemplara na jagmu razgrabiti, obzirali se ili na samu u svakom pogledu krasnu knjigu, ili pako na uzvišenu namjeru velikodušnoga darovnika.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše u članе II. reda: Bunjik Šišman župnik u Nikincih; III. reda: Mikoević Petar župnik u Mačkovcu, Bujanović Slavoljub vlastelin Brežanski, Učiona Miholečka, Mikelini Ferdo župnik u Marija Gorici, Koljevina Juraj žup. u Kalju, Dr. Harić Ivan predsjednik suda u Čakovcu, o. Pecek Petar franjevac u Čakovcu, Dr. Paus Josip profesor u Djakovu, Krkač Terezia učenica u Kraljevvrhu, Roneš Eduard župnik u Biškupcu, Vukovac Mijo nadstojnik sirotišta u Zagrebu, Peakić Jakob šumar, Steiner Adam bačvarski majstor, darom g. Steinera Adama bačvarskog majstora Hratohvil Miroslav učenik, — svi u Moroviću, Bošnjak Josip posjednik, Matoš August učitelj, Lukić Pavao učenik, Brnčić Vladoje kapelan — svi u Tovarniku, Mirko Puhek bilježnik u Samoboru, Mirko Mokos, djak kod sv. Nedjelje. Godišnji članovi. Friš Andrija administrator župe u St. Gradiški poslao 5 god. čl., Mikelini Ferdo župnik u Marija Gorici 8 g. čl., Koljevina Juraj župnik u Kalju 3 g. čl., o Horvat. Ludovik upravitelj župe i samostana u Čakovcu 10 g. čl., Martinčić J. kapelan u Križovljanih 4 g. čl., Zamlić Vinko kapelan u Opatiji u Istri 9 g. čl., Vrevc Julio župnik u sv. Nedelji 10 g. čl., Brkić Ivo župnik u N. Kapeli 5 g. čl., Matić Ante prepošt, podarhidjakon, župnik u Tovarniku 2 g. čl., Belošić V. župnik u Miholjcu 1 g. čl., Večković St. žup. u Kralevvrhu 1 god. čl., Bunjik Šišman župnik u Nikincih 1 g. čl. Svih do sada god. članova 428. Darovi. Veselo družtvo u Kraljevcu darovalo 10 for.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 24.] U Četvrtak, 11. Lipnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Novi bog.

(Dr. J. Rieger.)

(Konac.)

10. I tako je čovječanstvo, ili da korektnije govorimo, nesvjestni bog srećno prebrodio dva stadija iluzije i dospio u treći. U tom stadiju nalazimo se u našem vieku. U trećem stadiju misli se sreća postignuti u budućnosti svjetskoga procesa. Sreća, da je taj stadij odmah poslje drugoga obreten. Jer znate-li, što bi se dogodilo, da neima trećega stadija? Sav sviet bi se sam poklao. To je posve naravska stvar. Jer ako je čovjek došao do uvjerenja, da na svietu neima sreće, da je sviet more nevolje, ako je nadalje došao do uvjerenja, da niti poslje života neće biti za te nevolje nagradjen, budući da je nauk o neumrlosti ludorija, onda bi svatko pametan, da neima trećega stadija, morao se nesvjestnomu bogu zahvaliti na životu, te se liepo ubiti, ili ako mu se s Schoppenhauerom čini pametnije, od glada umrieti. „I poganin, koj se je svieta nasitio, i kršćanin, koj je zdvojio na svietu i na svojoj vjeri, mora, akó je pametan, učiniti svojemu životu kraj (str. 733).“ Ali to nevalja, jer samokrv nije nikakvo junačtvo nego ružan egoizam, u samoubojice i ascete ima tako malo samozataje, kako u onom kukavcu, koga boli zub, te si ga dade izvaditi, da mu nestane boli (str. 734). Nego ako čovjek smatra sebe, kano što mora, udom svega, ako je u njegvu srcu uhvatio čvrst korjen interes za razvoj svega, onda se on neće odricati života, koj je sa stanovišta individualnoga ne samo nekoristan nego i zao, nego će se veledušno baciti u vrtlog života, u naručaj njegovim ludorijam. To je prava asceza, prava samozataja (str. 734), tako bo žrtvuje pojedinac sama sebe za sve i za proces, a nagrada mu je nada u budućnost procesa, u sreću svjetskoga bića (Weltwesen), koje dakako nemože biti drugo nego nesvjestni bog (str. 735). Ali oh nesreće, i ta je nada u budućnost procesa iluzija. „Sigurno, veli Hartmann, došavši do te točke, ostaviti će me ovdje najveći broj onih štilaca, koji su me dovle odobravajuć pratili, te će na toj točki udariti putem, od moga protivnim. Oni nemogu, nesmiju drugče raditi, ako neće prestati biti djeca svoga vremena, koje je sada istom na početku trećega stadija.“ Nesvjestni najme bog, ili bolje onaj tračak njegove inteligencije, koj se je odbio o Hartmannov plemeniti mozag, uvidio je, da je ludost nadati se kakovoj sreći u budućnosti procesa, kad se sve na gore mjesto na bolje razvija.

11. Hoćete dokaza? Napredovao sviet, koliko vam drago, nikada se neće osloboditi najvećih bieda: bolesti, starosti, odvisnosti od tudje volje i vlasti, nevolje, nezadovoljnosti. Kolikogod napredovala medicina, bolesti ju uvjek predtiču, osobito se kroničke pomnažaju. Glada biti će to više, što se više pomnaža čovječanstvo. Zabadava je sve, to je istina, da su glupi, prirodni narodi, a u kulturnih narodih nenaobraženi razredi najsrećniji i najzadovoljniji (str. 736). A čudorednost? „Bogme bih stoput volio živjeti s starimi Germani, makar u pogibelji, da će mi s prilikom toljagom razbiti glavu, nego u modernoj kulturnoj državi držati svakoga lopovom i ništarijom, ako neimaš jakih dokaza za protivno (str. 738).“ Nećudorednost vam danas gore vlada nego prije, samo što je sada obukla frak (ib.). A znanost i umjetnost? I tu ide sve na gore. Prije su si učenjaci dali truda, da se u znanost zakopaju, danas bi svatko rad biti učenim, ali da mu se istina donese u zdjeli kano pečene paštete. Tako će biti i s umjetnošću: ljudi će promatrati umjetnine, da se na

Digitized by Google

večer malko raztresu, ili da si prikrate dug čas (str. 740). „I tako će vam sviet napokon uvidjeti, da njegovim nevoljam, njegovoj nesreći nisu krive vanjske okolnosti, koje bi se mogle s napredkom odstraniti, nego da je muka imanentna volji, da je tako s njom svezana te ih nemožeš nikako odružiti, da je bieda žića sakrivena u žiću samom, te da je prividno samo odvisna od vanjskih okolnosti (str. 746)." I sada možemo veselo poviknuti εὕρηκα! Ne željeznice, ne telegrafi i što ti ja znam kakovi sve izumi neće spasiti čovječanstva, nego onoj prokletoj volji, koja je jedino vrelo svemu zlu, treba zakrenuti vratom, pa će biti mir. A kada će se to dogoditi? Kada dozori čovječanstvo. Kano što ima svaki čovjek dobu mladosti, muževnu dobu i starost, tako i čovječanstvo. Starac, koj je u borbi s ovim svietom osiedio, spoznaje napokon ništetnost svega nastojanja te neima druge želje, nego da svoju trudnu glavu sklone na počitak. Tako će biti i s čovječanstvom, kada ostari. Onda će ono s uzvišenom onom melankolijom, koju opažamo kod genija i staraca, umom bogato nadarenih, kano duh lebditi nad svojim vlastitim tielom, i kano Edip na Kolonosu ćuteći unapred blaženi mir nebivanja, muke svoga bitka ne kano svoje nego kano tudje ćutiti (str. 748). Prešavši sva tri stadija iluzije, zavrgavši svaku nadu u pozitivnu sreću, uvidjeti će čovječanstvo ludost svih težnja, odreći će se pozitivne sreće te će čeznuti jedino za absolutnom bezbolnošću (Schmerzlosigkeit) za—ničim (str. 749).

12. I tako dobrodismo s nesvjestnim bogom do kraja trećega stadija, gdje smo došli do uvjerenja, da je volja jedino vrelo svega zla, a da je za to svaki akt volje, svako htienje ludo i nerazložno. Rieči, kojimi zaključuje Hartmann treći stadij, tako su krasne, da ih moramo doslovce prevesti. „Ako se štiocu, koj je bio tako strpljiv te me je dovle pratio, taj rezultat čini neutješnim, to mu moram reći, da se je varao, ako se je nadao, u filosofiji naći utjehe i nade. Tko to želi, taj si neka štije nabožne knjige. Filosofija iztražuje bezobzirce istinu, te nemari, je-li posljedak njezina iztraživanja ugodan ili neugodan iluzijami instinkta pokvarenu čustvenu sudu. Filosofija je tvrda, hladna, bezćutna kano kamen, lebdeći u eteru čiste ideje, ide ona za hladnom spoznajom onoga, što jest, uzroka njegovih i bitnosti. Ako je čovjek preslab, te nemože podnieti rezultatâ toga iztraživanja, ako se nevoljno srce zgraža i ledi, od zdvojnosti puca, ili se raztapa u obćenitoj tugi, onda filosofija bilježi ta fakta kano dragocjen psihologički materijal za svoje iztraživanje. Isto tako bilježi filosofija, ako je rezultat toga promatranja u jačih osobah sveta neka zlovolja, muževna srditost, koja krši zube, ljutitost radi ludoga karnevala toga svieta; ili pako ako srditost udari u mefistofelički obješenjački humor, koj s jednako suverenom ironijom gleda i na one, koji su se dali prevariti iluzijami sreće, i na one, koji se u žalosti i jadikovanju raztapaju. Filosofiji pako samoj jest bezkrajna nevolja bitka samo prielaz s teoretičkoga polja na praktično" (str. 750). Tako je Hartmann na kraju svoje teoretičke filosofije ostavio štioca žalostna ili ljuta na se i na cieli sviet. Da vidimo, kako će ga utješiti u praktičnoj filosofiji.

13. Praktična filosofija pita, što će napokon biti od svemira, koj je zadnji cilj svemu svjetovnomu procesu. Odgovor na to pitanje glasi, da je bliži cilj procesa emancipacija sviesti od nerazumne volje. Kada se sviest dovoljno emancipira od volje, onda će ona uništiti nerazumno htienje, tim će se postignuti najveća blaženost, koja se samo postići može, najme absolutna bezbolnost. I to je posljednji cilj svega (str. 755 i sl.). Kako se iz toga vidi, svjetski proces jest vječna borba razuma s nerazumom, koja će se svršiti porazom posljednjega. Da neima nade u tu pobjedu, da se s procesom neide k cilju, da je proces bezkrajan, ili da se napokon izcrpe sliepom nuždom ili slučajnom zgodom tako, da sva mudrolija nebi mogla privesti ladju u luku, onda bi dakako bio sviet absolutno neutješan, pakao bez izlaza, a mrka resignacija jedina filosofija (str. 757). A kada će doći dan spasenja svemu svietu, uništivši volju, taj nesrećni princip svega htienja? To se nemože sa sigurnošću izreći. „Hoće-li današnji čovječanski rod spasiti sviet, ili će se može biti razviti viši red životinja, koje će to učiniti, ili je može biti na tom svietu učinjen tek nesrećni pokušaj te će se cilj postignuti na kojem nam nepoznatom planetu u boljih okolnostih, to je mučno reći (str. 761)." Napokon moglo bi se još pitati, kako će se to spasenje svieta proizvesti, koji su tomu nuždni uvjeti. Prije svega zahtieva se, da se veći diel nesvjestnoga duha, koj se manifestira u svietu, nalazi u čovječanstvu (str. 765). Zatim se nuždno zahtieva, da bude sviest čovječja duboko proniknuta osvjedočenjem, da je svako htienje ludo, da je naše biće nevoljno, zato da čezne za bezbolnošću i nebićem (str. 766). Težko je dakako pomisliti, da će toga mnienja biti svi ljudi na svietu, ali čini se, da to nije niti potrebno; dosti će biti

Digitized by Google

za spasenje svieta, ako do toga osvjedočenja dodje tolika množina ljudi, te će svota u njih djelujućega duha biti veća polovica na svem svietu djelujućega duha (str. 768). Napokon se zahtieva, da bude dovoljna komunikacija medju stanovnici zemlje, da se mogu u isti čas zajednički odlučiti, učiniti volji kraj. Da to nije tako mučno, dopustiti će onaj, tko zna, dokle su u novije vrieme doprli tehnički obreti; treba ih samo još usavršiti, vještije upotrebiti, pa će posao biti lahak (ib.). Prama tomu dovršiti će se veliko djelo spasenja po Hartmannu ovako. Svakim danom će se ljudi sve to bolje uvjeravati, da je u svietu sve ludo i zlo, i da tomu nisu krivi vanjski predmeti, nego volja i ništa nego volja. S toga će oni mrziti volju, mrziti će po tom sve njezine čine, svako htienje, s uzvišenom melankolijom odlučiti će ničesa više nehtjeti. Nego da im ta odluka ima uspjeha, morati će se velika barem većina, jer ludjaka biti će uvjek, složiti, da u isto vrieme reknu „neću.“ Dok se sviet tako opameti, donle će sigurno sva mjesta biti prepletena telegrafi, ako se još koj brži način obćenja neobrete. I onda će se na primjer na sve strane telegrafirati, u taj i taj čas recite „neću.“ Taj čas biti će čas spasenja, negativna volja uništiti će pozitivnu volju, to jest sav će se sviet skotrljati u ništa. Neće se tu čuti plač i jauk nego obješenjački smieh filosofički zrjelih ljudi, što se je jedanput učinio kraj ludovanju volje. Onda će vladati absolutna bezbolnost, drugimi riečmi ništa, što je Hartmannu najveća moguća blaženost. A nesvjestni bog? On će se opet povući u svoj blaženi mir kano biće bez eksistencije, koga neće biti niti igdje niti nigdje.

14. I tako smo uveli štioca u kuću, koju si je sagradio Hartmann, pokazali smo mu pojedine njezine djelove. Može biti se čini našim štiocem Hartmannov sistem niz ludorija i sanjarija? Neka pitaju one hiljade, koje njegovo djelo marljivo čitaju, neka pitaju one učenjake i profesore, one govornike i novinare, koji Hartmanna upravo obsipaše pohvalami, neka dapače pitaju ne jednoga slobodoumnoga protestantskoga propovjednika, oni će im reći, da je Hartmann velik, ako ne najveći filosof našega vremena, da valja njegov moral s katedre i propovjednice naviešćati. I mi priznajemo, da je Hartmann velik filosof našega vremena: nije on, kano što mnogi manji filosofi, pojedine članke kršćanskoga nauka ludostmi proglasio; nije on, što čine svjetliji filosofi, cielo kršćanstvo bacio u ropotarnicu; njegovu visoku umu nije bilo dosti, čim bi se na primjer Darwin, Vogt ili Büchner zadovoljio, poreći čovjeku veće dostojanstvo nego životinji, za to i neumrlost, dalje dalje letio je njegov genij, dok nije pretvorio boga u biesnoga lucifera, koj u svietu luduje i biesni sam proti sebi, da se napokon ubije sam. Dugo su nas tlačile svakojake vjere svojimi nauci, svojimi zapovjedmi, nije-li velik filosof onaj, koj se je napokon osvetio umišljenomu početniku svih viera, načiniv od njega biesna ludjaka! Istina jest, taj je sviet pun jada i čemera, ali zato se ipak nesmije čovjek odricati svieta, uzkraćivati si užitke, jer je to egoizam; tko u sebi ćuti ljubav prama svemu, on će se iz požrtvovnosti prama svemu da se tim prije razvije, baciti u naručaj životu, uživati ga punom mjerom. Kako neće biti prvi filosof onaj, koj današnjemu svietu veli, ne samo, da se uživa života, koliko može i hoće, nego još da je to prava požrtvovnost, dočim je trapljenje monaka sramotan egoizam! Hartmann je na jednom mjestu rekao, da je očevidno, da se primiče vrieme antikrista. Ja pristajem uz tu tvrdnju, i dodajem, da je Hartmann njegov vriedni predteča, te će kada dodje najbolje učiniti, ako prihvati Hartmannovu filosofiju.

A sviet, koj pleska berlinskomu hulitelju, izaziva strašnom drzovitošću osvetu Boga velikoga, koja će biti tim groznija, čim će veća narasti ljudska drzovitost. Politički zamršaji, nečuvena socijalna nevolja, koja prieti svaki dan provaliti u živ plamen, razsulo obitelji, elementarne biede, bolesti svakojake i pošasti, sve to nemože narode ganuti, da se povrate k Bogu. Oni srtaju u sljepoći svojoj uvjek dalje, izazivljuć otvoreno gospodara neba i zemlje. A Gospodin se neće dati sramotiti od ljudi. Mi se strašimo za narode, koji ostaviše Boga te se klanjaju kumirom, a za se trsimo se u tom obćenitom odmetničtvu „cum timore et tremore salutem operari.“ *)

Herman Mallinckrodt.

Sad se je već zaklopio grob nad ovim velikim boriocem za katoličku slobodu u Pruskoj. Umrvši od zapale pluća i rebrače dne 26. pr. mj. u Berlinu, leži sada u Bödecken-u. Mi smo imali prilike češće spominjati ime

*) Izmedju mnogih kritika i spisa, izdanih proti Hartmannovoj filosofiji, spominjemo samo djelo „Anti-Materialismus oder Kritik aller Philosophie des Unbewussten.“ Von Dr. Ludwig Weiss. III. Band. Berlin 1878. Zatim izvrstne radnje Dr. T. Pescha u „Stimmen aus Maria-Lach.“ Sv. I. V. 1874. itd.

*

Digitized by Google

toga velikoga muža u našem listu, spominjući žestoku i ljutu borbu naše braće u Njemačkoj. Uzroci s kojih se ona borba vodi sižu i do nas. I u nas ima ljudi, koji ne samo privatno nego i javno applaudiraju njemačkim progoniteljem katoličke crkve, koji bi i sami svu svoju snagu i slavu polagali u nasljedovanju onoga progonstva, kad bi im dosta okolnosti prijali. Za to se pristoji da i mi imamo živ interes za onu borbu, te da ne samo svojimi sympatijami, nego i svojimi molitvami pratimo njemačke borioce za katoličku stvar. Herman Mallinckrodt biaše tako u njemačkom kako u pruskom saboru medju odličnimi najodličniji junak i vodja katolika. On je umro, a za njim plače i moli se za plemenitu mu dušu sva katolička Njemačka. Isti protivnici njegovih načela i njegovih težnja požuriše se, da čast pokažu mrtvomu junaku.

Žestoka parlamentarna borba posljednjega vremena, u kojoj je Mallinckrodt kako nikad prije sjao, biaše mu oslabila zdravlje, i jedna jača nahlada baci ga na krevet s koga više neusta. „Germania“ znadijaše podpuno za njegovo pogibeljno stanje, ali se neusudi ništa pisati, znajući koliko vriedan biaše života toga muža svakomu katoliku. Nehtjede da se katolici poplaše. No dan prije smrti njegove dodje glas njegovoj rodbini u Monakovu, da je na težkom, i monakovski katolici požuriše se za njega činiti javne molitve. Ali onaj, u čijoj je ruci svačiji život, odlučio je drugačije. Neustrašivi, neumorni, jaki i umni borac bude od svoga Gospodara, komu je tako odlično služio, pozvan u blaženi mir. Kod zadušnica, koje su opjevane u crkvi sv. Hedvige, nadje se veliko množtvo puka, lies mu obkoliše prijatelji i suborioci Windhorst, Reichensperger Petar itd., ali i njeki od bivših mu parlamentarnih protivnika, kano Duncker i Löwe. Samo od vlade nepokaza se nijedan zastupnik. Mallinckrodt biaše jedan od vodja stranke centra, koja u njemačkom saboru ima trećinu svih zastupnika, a u pruskom je po broju članova treća: Bismark i pruska vlada mrzi tu stranku na toliko, da ni mrtvu vodji te stranke nehtjede ukazati časti. Tim se je sama osramotila, a katolikom je sjegurno drago, da se onakovi ljudi nevrzu oko njihova dragog pokojnika. Svakomu neprijatelju crkve u saborih biaše Mallinckrodt pogibeljan protivnik, najpače Bismarcku kano začetniku i vojvodi rata na crkvu, i Falku, kultusministru, koga okrstiše Moltke-om. Više puta izneo je Bismarck iz sabornice razdražene živce, ako ga je kob naniela na junaka Mallinckrodta. Biaše ove godine u Siečnju, prigodom jedne interpellacije, da je Mallinckrodt odbijajuć gadnu potvoru Bismarckovaca, da su tobože katolici neprijatelji njemačkoj carevini, zapitao: a je-li Bismarck bio godine 1866. toliko domoljubiv, kakono su Porenci, kad je bio spreman komad njemačke domovine predati Francezkoj? Sva se kuća zabunila, nitko se neusudi ništa odvratiti, nitko neprisutna Bismarcka braniti, nego brzo poslaše po njega sáma. Bismarck dodje sav ljutit, te izreče, da je to drzovita laž, da je on kada htjeo Francezkoj ustupiti makar jedno samo selo ili deteljište. No Mallinckrodt nije onoga iz prsta izsisao, već se onako nahodi natiskano u jednoj knjizi taljanskoga generala Lamarmore, koj u ono vrieme biaše ministar taljanskih vanskih posala. Bismarck dakle prozva u svojoj ljutini Lamarmoru prostim lažcem. To mu onaj čas pomože proti Mallinckrodtu; ali Lamarmora neosta odgovor dužan, i na Bismarcku stoji sada ljaga, da je on sám lagao i na druge potvore bacao. Bolje bi dakle bio po sebe učinio siini kancelar, da nije dotrčao odbit oštri hitac junaka Mallinckrodta. S Falkom mu biaše i laglji posao. Samo ću jedan primjer navesti. Bilo je upravo na tjedan pred samrtni dan Mallinckrodtov, da je ovaj interpelirao vladu za župnika Wehna, koj je proti zakonu administrativnim ili policajnim putem tri mjeseca bio zatvoren, premda zakon dopušta najviše zatvor od četiri tjedna. Obrazlagajuć interpelaciju pozva se Mallinckrodt na jednu izjavu Falkovu učinjenu u parlamentu. Prisutni Falk prije nego će odgovoriti na interpelaciju reče: da takov zastupnik nezaslužuje odgovora, koj iz prijašnjih govora jednoga ministra poizčupa pojedine izreke, izražene u sasma drugih okolnostih, te na nje nadosnuje druge stvari. Ali je g. minister zlo pogodio. Jedno proti njegovu odgovoru na samu interpelaciju ustade sam Lasker, vodja liberalne stranke (na koju se pruska vlada sada naslanja) pristajuć tako uz Mallinckrodta. Ovaj pako sám odgovarajuć na ono, čim ga je obiedio Falk, dokaza bjelodano, da nije ništa iztrgnuto iz konteksta, nego da je bio citat sasma podpun. Osta Falk ko opuren, nit se pokaza više u saboru, a ni Mallinckrodt nije više u saboru progovorio. Sljedile su naime iza onoga dana samo dvie sjednice, pa je saborsko zasjedanje zaključeno. „Vossische Zeitung“ list pruskih naprednjaka reče, da je spomenuta Mallinckrodtova interpelacija bila najsretnija od svih interpelacija i govora, što ih je stranka centra u saboru izgovorila.

Saborsko se zasjedanje zaključi, nesta polja našemu junaku, al se i njegovo inače snažno, liepo tielo od naprasite žestoke bolesti odmah slomi, i on se prestavi u druge poljane, gdje vlada vječni mir Čujmo što sada o mrtvom junaku govore sami njegovi protivnici, pače neprijatelji! Krieposti i umu nemogu zaniekati priznanja, a dosta su pošteni, da ni neće. „Norddeutsche Allg. Zeitung“ (Bismarckov organ) reče: da će na njegovu grobu rado zaboraviti na to, na kojoj je strani stajao pokojnik, te se samo sjećati njegovih odličnih umnih darova.“ „Spener Zeitg“ (list što no kažu za zajutrak caru Vilimu) kaza još mnogo ljepše: „S počitanjem i žalošću javljamo smrt muža od visokih darova i jaka karaktera, zastupnika saborskoga, Hermana Mallinckrodta. On je, kako malo tko, sa svom punom i čitavom svojom osobom stupio u borbu za stvar, koju je po iskrenom osvjedočenju držao za pravu. Višje hvale nemožemo dati niti svomu prijatelju.“ „Magdeburger Zeitg“ (list koj služi liberalnoj stranci i vladi) ovako se je o njem iz-

Digitized by Google

razio: Centrum je izgubio svoga najznamenitijega vodju, carevinski sabor i pruska zastupnička kuća jednoga od svojih najženialnijih govornika. Toliko je djelovala na sve osobnost toli darovita muža, da je njegova smrt bacila u zaborav oprieku, koja je medju borioci obstojala za njega živa. On će ostati u pameti svim, koji su ikada osjetili zamašnost njegova duha, — taj u svojoj vrsti jedini Mallinckrodt! Nitko mu neće zaniekati hvale, da je bio velik karakter. — Stranki centra nemanjka odličnih govornika, ali takova osoba, kô što Mallinckrodt, tako s punim osvjedočenjem, s najdubljom moralnom ozbiljnošću, skroz i skroz odana onoj stvari, koju zastupaše, tako onu zbiljnost osvjedočenja u svakom od svojih zamašnih govora, u cielom svojem vanskom držanju, u glasu i licu bez svakoga prenavljanja iznoseći na javu, — takova se osoba nenadje tako brzo. Mallinckrodt sa svojim ravnim držanjem, sa svojom liepom glavom, željeznim licem i munjevitim očima biaše takodjer s vana muževna prilika sabrane jakosti, koja umije u pravi trenutak obuzdati strast, koja drugovom znade u najmučnijoj borbi ulijati hrabrosti i uzdanja, koja stoji kano stup, o koj se odbijaju sve navale."

U pruskom saboru najjača je na broju stranka liberalna, za njom naprednjačka. Jedan od najuglednijih organa liberalačkih „Natio. Zeitg" kaže za njega: „žalimo da smo izgubili tako poštovana protivnika. Mallinckrodt biaše „pošten ultramontanac", kako se je ponosito sam nazivao. Njegov karakter i njegovi duševni darovi stekli su svedj priznanja i kod onih, koji mnijahu, da ga moraju pobijati." Ponajznamenitiji pako naprednjački list „Frankfurter Zeitg" ovako liepo govori: „Crkvena ideja izpunjivaše sasvim ovoga riedkoga i čudnovatoga muža. Od sjednice do sjednice sve mu više rastijaše snaga, sve se jače izrazivaše ideja, koja je njim vladala, sve teži bivahu njegovi udarci na ministre i njihove parlamentarne prijatelje. U njem se liepo spojiše talenat i karakter; sin svoje crkve biaše i sin crvene zemlje (Vestfalske), i ove čvorata žilavost biaše načelo njegova bića. Zadnje zasjedanje carevinskoga sabora vidjaše ga na vrhuncu njegove zadaće, njegov zadnji veliki govor o biskupskom zakonu biaše, kako je svatko i neprijatelj priznavao, najznamenitije parlamentarno djelo odkad je nastao sraz (izmedju crkve i države). On je pao u sred borbe, vojnik ujedno i vodja, njegovi prijatelji imaju za što žaliti, te će mu sačuvati neizbrisiv spomen, ali će i protivnikom biti pristojno, da na ovom grobu izpale puške na čast, koja se nesmije zaniekati nijednomu borcu za svoje najdublje osvjedočenje."

Čitajući takove izjave listova pruskih, a Mallinckrodtu tako s političkih kako s crkvenih razloga baš protivnih, razžalilo nam se, kad se sjetismo, kako je toga i od protivnika toli cienjena junaka naša „Agramer Zeitung" popratila u hladni grob. „Mallinckrodt, veli, biaše fanatik, nepoznajući ni mjere ni štednje, ali on je sliedio svoje osvjedočenje i nije igrao komedije. Njegova mržnja proti novomu njemačkomu carstvu i proti knezu Bismarcku biaše nešta divljega, čega inače ni malo neima u njemačkih politika. Sjećamo se njegovih trpkih i zlobnih napadaja na kneza Bismarcka u posljednje vrieme. Svojom žestinom i svojim velikim uplivom na katolike rinuo je u nazadak prijašnjega vodju klerikalaca, Windthorsta." Što je dakle bio Mallinckrodt? Divlji fanatik, koj samo sliedi svoje osvjedočenje, i neštedi nikoga! Rado bismo znali, kakvoj ideji služi „Agramer Zeitg." Ona kan da želi samo biti Bismarckovom služkinjom. ali divljom, koja nit zna nit hoće cieniti i pristojno šteditи Bismarckove protivnike.

Ostavimo ju, te radje vidimo, kako su se prijatelji oprostili s onim mužem, koga su onako, kako gore pokazasmo, počastili isti njegovi protivnici. Tielo imalo je biti sahranjeno u rodnoj mu zemljici. Toga radi bude doveženo 29. oko podne iz Berlina u Paderborn željeznicom. Odavle bješe sprovedeno u svečanu sprovodu sve do obiteljske rake u Bödeckenu. Sprovod taj biaše najsjajniji, što jih je ikada bilo u zemlji paderbornskoj. Od katoličkoga plemstva Vestfalske biahu zastupane skoro sve obitelji, iz svih skoro gradova Vestfalske i Porenske dodjoše deputacije, iz Paderborna i bližnje okolice nagrnu narod na tisuće. Sa željeznice bješe tielo najprije položeno u bližnju tako zvanu rimsku kapelu; ovdje su „sestre kršćanske ljubavi", kojim je generalna predstojnica baš sestra pokojnikova, molile pred liesom, nakićenim lovor-vienci i palmami. Pošto je za tim tielo blagoslovljeno, krenu golem sprovod od blizu pet tisuć osoba do Hoppenkreuza; odavle preuzimahu ga po programu razne obćine svečano sprovodeći, dok napokon u 8 i pol sati tielo dodje do svoga pokoja, Meinolfove kapele pri Bödeckenu. Sutra dan budu u istoj kapeli odpjevane svečane zadušnice, i onda dvanaestorica rodjaka ponesu tielo do bližnje rake. Pošto je ondje još pred otvorenom rakom franciškan Jeiler rekao žalobno slovo, pristupiše prijatelji i suborioci pokojnikovi, da drkćućom rukom i suznim očima bace grudu zemljice na ovaj lies. „To je sveto mjesto, veli „Germania", gdje umrli dio najplemenitijega muža očekuje uzkrsnuće, odkuda će za nas i za naše potomke izaći blagoslovljena jakost, koja će nas sjećajući na ovoga velikoga pokojnika, poticati na živahno oduševljenje za onu veliku stvar, kojoj je on žrtvom dao cielo svoje biće."

Jest tako će biti. Katolici plaču, što su izgubili takova zatočnika, ali neočajavaju. Divnom jednodušnošću slave se po svih gradovih čitave Njemačke svečane zadušnice za ovoga muža. Kršćanska i katolička molitva i služba divno kriepi i oživljuje srca. Badava se pruska vlada toliko opire o svoju željeznu snagu, vjere Kristove neće nadjačati. Vlada pruska nije htjela da bude zastupana na sprovodu ovako velika muža, Niemca i kršćanina, kakov biaše Mallinckrodt, samo su k raki dojurila tri žandara, da nasluškuju, što će tu govoriti crkveni govornik!

Digitized by Google

Parlamentarna borba za crkvu katoličku u Pruskoj, za njezina prava i slobodu, može se sbilja kazati da je dovršena. Za to je mogao Gospod odazvati ovoga na tom polju najvećega borioca. Jer je nemoguće, da Pruska još dalje podje proti katoličkoj crkvi, a ako bude sbilja htjela dalje, zar bi ju odvratio ma kolik parlamentarni velikan? Što može učiniti najdublje osvjedočenje, najčuvstvenija rječitost: sve je to učinjeno od strane centra, a najpače od velikoga Mallinckrodta, pa nije pomoglo. Tomu će pomoći samoživa i jaka vjera pruskih katolika; kako je rekao apostol Ivan: To je pako ona pobjeda, koja pobjedjuje sviet, naša vjera.

Ta borba vjerom za ondješnje je katolike već nastala, i u njoj nepada već sve silnije raste sama vjera. Dosada su ju katolici svih stališa složno izpoviedali i veselo branili, nepazeći na vlastite muke. Molimo za njihovu skoru pobjedu, jer će njihova pobjeda biti i naša.

Dopisi.

Rieka 4. Junija 1874. Da Vam odavle jedared nešta javim, povod mi je današnja tielovska procesija. Doživih jur koje to Tielovo, nu reć mi je, vjek na Rieci ol u bližjem primorju. Od djetinstva mu se jur veselih, a i danas ga radostno dočekah, prem ne onako kako biah viko. Mojoj se radosti umieša po nješto i žalosti. Bilo godina, a nije tomu dugo, da se je ova procesija na Rieci na najsvečaniji način, kako se i pristoji, i neopisivim oduševljenjem obavljala. Neka mi posvjedoče koji su gledali tu procesiju, da ću istinu reći. Tielovska procesija ide i tuj dakako čitavim gradom, a svu možeš okom pregledati vraćajuću se „Corsom“ put velike crkve. Tuj ti bivaše uvjek divan prizor: Čitav Corso nakićen kitoredom bivaše ovjenčan reć bi što svakovrstnimi zastavami, što najfinijimi tkaninami svile niz prozore viseće, što slikami vrlih umjetnika, a svaki prozor imao po dvie bar svieće; dodaj tomu onaj liep niz pobožnih kršćana, što no se gibao u obhodu uzornom pristojnosti — tad zaista pri takovu pogledu zaigrati je moralo svako kršćansko srce. I danas sam imao sreću pogledati na Corsu procesiju. Ali neoćutih radosti već žalost.

Tuj nestalo onoga natjecanja u ljepšanju i kićenju kuća, prozora i altana (shoda) — jedan jedincati vienac spleten od cvieća i bosilja visjaše na čitavom Corsu i to u kući veleposjednika M. — uprav ništa, tako da nisi vidio što po prozorih što po pločnicih gdjekojega znaličnoga vjetrogonje i gdjekojeg bezposlenoga zvjezdana, štono se bedastim posmjehom osvraćali na procesiju, pomislit si morao: pustinjom hodaš. Možda i tuj zavladalo nevjerstvo kao što u južnih nam susjedih? Toga, hvala Bogu, još kazat nemožemo, jer sam stalan da je mnogi Riečanin danas u zakutku svoje stanice klečeć prosio diel onog blagoslova vrh sebe i svojih, štono ga Spasitelj dielio kroz svog namjestnika s onimi riečmi: Benedictio Dei Omnipotentis Patris, et Filii et Spiritus Sancti descendat super hanc civitatem et omnes habitantes in ea. A koj uzrok tomu strahu? Obzir ljudski. Došla dvojica trojica-li tudjinaca, kojim grad podielio drugi život, tuj stali apostolovati, učiti, dakako kao svi oni, koji bi rada katolicizam, crkvu, dà i samoga Boga uništit. Ti ljudi su sada ovdje u svom slavlju, a puk jadan jih se boji. Riečani, Riečani! ta je-li moguće da se sustežete očitovati na javi vjeru, kojom se dičili vaši predji, dà kojom se ponosite i vi!? Eh pak pred kim se sustežete? Pred onim koga ste primili u vaše krilo gola i bosa, pred onim koga vašimi žuljevi pitate i bogatite!! Oprostite, ali sramotno je pustiti se na toliko terorizirati od takovih ljudi. Da, da, i ovdje jih je, koji se hvastaju što su liberi pensatori, a sudi po ovom, dal nisu pravi tirani, priečeć slobodu vjeri. Nu ako i jesu izposlovali, da mladež, koja pohadja bezvjerske učione, a takove su ovdje sve, nije dužna prisustvovati procesijam, sasvim tim ni njihova radost nije podpuna. Jer i današnja baš procesija sama biaše takova, što brojem i što pobožnošću osoba dosta liepa, da su i sami liberi pensatori u srcu plakati morali. Vodio ju preč. gospodin Fiamin župnik i ovomjestni kanonik. Odmah iza nebnice hodao preuzvišeni gospodin grof Szapary, gubernator riečki, koj je sinoć ovamo dospio iz svog imanja navlaš da može osobno prisustvovati, te svojim uzornim baš ponašanjem mnoge od svojih subalterna osramotiti. Bog, komu to na čast radi, mu naplati! Od čitavog ovomjestnog činovničtva, a toga je koja stotina, da nerečem hiljada, bilo jih prisutnih pet ili šest. Ovako se daje primjer pučanstvu! Od vojnika nebilo ljetos niti traga izim glasbe, koja je procesiju sprovadjala. Eh! valjda i oni dobili nove verordnunge. Ovako bilo ljetos, a dao Bog pak se imao k ljetu čim pohvalit. p. M.

Karlovac. (Svibanjska pobožnost) Boraveći prošloga mjeseca u glavnom našem gradu Zagrebu, na veliku sam radost svoju vidio, kako se je u crkvi sestara milosrdnica svibanjska pobožnost na čast svetoj djevici Bogorodici preliepo vršila. Pribivao sam četiri puta i svaki put bila je crkva puna puncata, ne školske djece, jer se velik dio radi prostora na tu pobožnost niti nevodi, nego odraslih pobožnika, ne samo ženskoga spola, nego takodjer u znatnu broju mužkaraca. Nespominjem svečane razsvjete, niti krasna nakita, niti miloglasna pojanja, tà poznato je, kako su dobre sestre svemu tomu vještakinje; nego osobita mi bijaše radost saznati, kako si je do dvanaest mladih svećenika sveti posao propoviedanja porazdielilo, da slavnu kraljicu svibanjsku dostojno proslave i vjernike na svesrdnu pobožnost pobude. Radostno izpoviedam, svibanjska pobožnost nješto me je sa Zagrebom pomirila i ujedno potakla, da takodjer pobožnike karlovačke pohvalim. I u Karlovcu obdržavala se je svibanjska pobožnost baš dostojno. Najprije spomenuti mi je, da se je za tu liepu pobožnost posebna slika majke božje „Regina angelorum“ od ču-

Digitized by Google

venoga umjetnika Melhiora Pavla Deschwandena iz Švajcarske nabavila, prvoga Svibnja blagoslovila i na žrtvenik postavila. Zatim natjecale bi se cieli mjesec karlovačke pobožnice, da bude razsvjeta i nakit sviećami, cviećem i vienci čim obilatiji i krasniji; a pjevači i pjevačice uznosili bi svaki dan duše skladnim svojim pienjem gore k priestolu kralja neba i zemlje i kraljice angjeoske. S domaćimi napokon propovjednici franjevci četvorica se drugih svećenika bratski složiše, te si mogao slušati dušobudnih govora, kojimi su se u veliku broju sakupljeni štovaoci blažene djevice Marije na bogoljuban život kršćanski užizali. Čini se, kano da se je Karlovac ljetos takmio sa Zagrebom, koj će predragu majku Isusovu bolje proslaviti. — Pribivajući u Zagrebu jednoga večera tomu slavlju kraljice svibanjske prenio sam se u grad Efes u g. 431. i kano da sam slušao, gdje no se je uz tisuće sjajnih bakalja i preugodan miris dragocjenih kadila efeških gospodja tisućglasno razliegalo klikovanje: Slava Mariji Bogorodici! Neprijatelj svete djevice jest svladan. Slava velikoj, visokoj, slavnoj Bogorodici! Toliko činjaše mi se i toga večera uzhićenje u crkvi. Pojav je to utješan u ovo naše doba, gdje nam se je inače dosta potužiti na pomanjkanje vjere i pobožnosti u svietu gradjanskom, gdje s raztuženom dušom gledamo, kako znatan dio gradjanskoga svieta za Boga i dušu nemareći vrela milosti i spasa prezire. — Rekoše mi istina, da je u Zagrebu u crkvi sestara milosrdnica ljetos s toga mnogo više bilo pobožnika, jer se u crkvi sv. Katarine svibanjska pobožnost obdržavala nije; to može biti, i pravo nije, što se je ta liepa pobožnost u toj crkvi ljetos ukinula, pače pravo bi bilo, da se u još kojoj drugoj crkvi zagrebačkoj kraljica svibanjska slavi; ali svakako pojav je to utješan vidjeti tolik znatan broj štovalaca svete Bogorodice usred nemara za kršćanske pobožnosti. — Da je rieč božja svaki dan svesrdno navieštana mnoge vjernike prikupila, o tom nije dvojiti; jer ona je jaka i od svakoga mača oštrija. O služimo se oduševljeno živom riečju božjom, i pokorit će se sviet! Otvarajmo rado u svako doba puteve k vrelom milosti i spasa, pak nadajmo se, da će po zagovoru milostive kraljice svibanjske, koja je utočište grješnikom, nevoljni grješnici svjetlom milosti božje obasjani progledati, pristupiti i oživljeti! — C.

Kraljevac u Zagorju na dan prevete Trojice 31. Svibnja. Dvostruku svečanost imadosmo na taj dan u Kraljevcu. Jedno biaše blagoslov slike presvetoga Trojstva na velikom žrtveniku, koju je velikom revnošću i trudom velečastni gosp. podjašprišt i župnik kraljevački Ferdo Krajačić od dragovoljnih darova domaćih župljana načiniti dao u vriednosti od 130 for. Blagoslov slike s ranom misom ovrši preč. g. kanonik Tomo Gajdek uz assistenciju župnika brdovačkoga Pavla Belasa i domaćega Ferd. Krajačića. Na taj dan imadosmo u Kraljevcu još i drugu svečanost, koja je liepa ali i riedka, naime na isti je dan župnik i podjašprišt Ferdo Krajačić slavio četrdesetnicu svoga pastirovanja. Poldašnju svečanu misu ovrši on uz assistenciju župnika stenjevačkoga Mije Milkovića i rozganskoga J. Maretića i ostaloga kotarskoga svećenstva. Liepoj ovoj svečanosti prikladan govor imadjaše prečastni g. kanonik Stj. Matković bivši saučenik svečarov. Prečastni govornik pohvali liepu slogu izmedju puka i župnika, i revnost ovoga posljednjega, koj je svojim nastojanjem za svoga pastirovanja pribavio župnoj crkvi tri zvona, uru na tornju, veliki žrtvenik, prekrasan svjetionjak (luster); koj je velikim trudom i brigom od dragovoljnih darova pobožnih župljana podigao milovidnu kapelu sv. Josipa na liepu brežuljku, s kojega je krasan vidik po Zagorju i bližnjem Štajeru. Toj kapeli darovao je prečastni g. Tomo Gajdek liep kalež, na kojem daru mu srdačna hvala od zahvalnih župljana! Revnim nastojanjem svečara bi takodjer župnički dvor podignut. Prečastni govornik završi svoj govor sa željom, da bi župljani kano dobre ovce svoga dobroga pastira i u napredak rado slušali, ljubili i štovali, da se jednom uz pomoć presvetoga Trojstva sastanu u nebeskom kraljestvu. Kod te svečanosti sakupilo se je bilo pobožnoga puka iz susjednih župa i bližnjega Štajera toliko, koliko još nikada od kad obstoji župa kraljevačka, i tim je pokazao puk hvala Bogu, da jošte nije vjere izgubio, usuprot ona mu je najjača utjeha i pokrepa u muci i trudu. Dao Bog, da bi više takovih svečanosti u Hrvatskoj bilo!

Iz Medjumurja u oči Brašančeva. Ništa nemože čovjeku većma srcu goditi, nego kad vidi na hiljade pobožni puk grnuti u hram božji, da se Višnjemu izruči vrućom, svesrdnom molitvom; ništa nemože boljma dirnuti duhovnoga pastira i ponukati ga na što revnije vršenje svetoga zvanja svećeničkog, nego kad se vidi mnogobrojnim pobožnim pukom okružena u svetištu gospodnjem. Dà, to je za dušobrižnika najsretniji hip, trenutak najsladjaniji, koj ga hrabri u borbi proti dušmanom za svetu stvar — vjeru Isusovu. Posebice pako godi to ondje, gdje je puk mnogim lažljivim prorokom izložen, u doticaj š njimi dolazi i danomice sluša smutljive razgovore zakletih neprijatelja zaručnice Isusove. U onakvu hipu zaboravlja sluga Isusov na crne dane i trpke momente; breme mu se stališko sladko pričinja a jaram lagan, pače kao da sáma sebe osjeća dignuta na krilih nekog rajskog zadovoljstva nad zemaljsku taštinu. Ovakovo osjećanje, ovaku radost i velebnu svetkovinu, doživi minulih dana 24. Svibnja na duhove trgovište Prelog, ležeće u ravnom Medjumurju, prigodom blagosljivanja preliepe slike, koja predstavlja bl. djevicu Mariju držeću Isusa malenoga u naručaju. Jer dolazi ta slika pod naslovom: Marija, od sveudiljne pomoći, ili pokraćeno: Marija, pomoć kršćanom, s toga odluči domaći g. župnik na istoimeni crkveni god Auxilium christianorum, što svečanijim načinom obaviti prenos slike u crkvu. Kako ću opisati veselje pobožnoga puka? Dosta budi rečeno: uz pucnjavu prangija i zvonjavu zvona skupilo ga se iz domaće i iz susjednih župa velika sila. Slika bude u

Digitized by Google

svečanu provodu iz župnoga stana prenesena u crkvu. Nosaše ju jedna u bjeloj odori i takovom koprenom prekrita četrnajst godišnja djevojčica. Tik nje stupaše osam drugih školskih djevojčicah, u bieloj odjeći obučenih, vjenci ovjenčanih, imajući privezane crvene vrpce preko ramena niz bok, u rukuh svaka držeći vošćecicu, urešenu ljiljan-cviećem. A da što krasnija bude procesija, izadjoše sve zadruge zanatlijske, na broju ih šest svaka svojom zastavom, dočim neprestance mužari gruvahu. Sam čin blagosljivljanja slike obavi domaći župnik i namjestni podjašprišt g. M. Lapoši uz podvorbu g. F. Rodjaka župnika sv. Gjurskog i domaćeg d. pomoćnika. Tudier mi netreba spominjati istom, da bijaše shodno svečanosti slovo božje, izušćeno po domaćem d. pomoćniku; kako bo god je skopčana povjest s izvornom slikom u rimskoj crkvi sv. Alfonsa, isto tako je i govornik temelj štovanju slike u Prelogu historičkim govorom stavio, napomenuv pojedina čuda sbivša se u Rimu. Službu božju odpjeva sám domaćina uz podvorbu navedenih jur svećenikâ. A da što živahniji utisak bude prve svečanosti, obdržavana bijaše trodnevna pobožnost, kojom prigodom bi izmoljene litanije s molitvami napose posvećene Mariji od sveudiljne pomoći, a prevedene po domaćem župniku iz njemačkog na hrvatski jezik, što budi naposeb tuj natuknuto, buduć dade hiljadu komadâ o vlastiti trošak tiskati, i razdieliti medj pobožni puk istog dana. Kako jur spomenuh gore, sladko je pastirom biti takova stada; i mnogi slobodoumnjak imao je sgodu uvjeriti se, da mu je poniknuti glavom; jer med ovakovim pukom neima mu paklenomu sjemenu mjesta.

Viestnik.

Zagreb. Na tielovo vodio je gradom svečani provod sa svetotajstvom preuzviš. gosp. nadbiskup Josip Mihalović. Prisustvovao je svietli ban Ivan Mažuranić s oblastmi. Vrieme biaše prekrasno. Ljetos nije bilo onakova dosadna zapinjanja procesije kako prošlih godina, al se za to, kako doznajemo, imamo najviše zahvaliti dru. Suku, profesoru religije na velikoj gimnaziji, koj je po svojoj ponuci i revnosti pravio i uzdržavao red.

— Smetena tielovska procesija. „Obzor“ donosi u svom 129. broju sljedeću viest: „Iz Jaske nam pišu, da su župljani plešivičke župe zapriečili držati tjelovsku procesiju u toj župi, zato što župnik nije dao zvoniti na oblake, pa je tuča opet nešto u onom kraju štete počinila. Nam se čini, da postoji od davna vremena vladina naredba, kojom se zabranjuje zvoniti na oblake. Ove se naredbe jedni drže a drugi nedrže, pa gdje se drže ondje seljaci bacaju krivnju na župnika, da pravi tuču i hara polja i vinograde. S toga bi dobro bilo, da se ona naredba ili dokine, ili dosljedno po svih župah izvodi.“ — Ovaj slučaj pokazuje, kako treba obzirno postupati i sa predsudami puka!

— Iz Praga dobio je bečki „Vaterland“ viest, da je nadbiskup pražki knez Schwarzenberg, na čiju diecezu spada i grofija Glatz u pruskoj Šlezkoj imao nakanu u Lipnju posvetiti jednu ondje sve od dragovoljnih prinosa podignutu katoličku crkvu, i u njekih ondješnjih mjestih dieliti sakramenat potvrde. Tu svoju nakanu priobći ondje, gdje je valjalo, ali dobi iz Berlina odgovor: da pruska vlada nije voljna dati mu u ovaj par za to dozvolu! Ala se iz Berlina liepo širi kultura, ali se još ljepše dokazuje susjedsko pouzdanje izmedju Pruske i Austrije.

— Iz Rima telegrafiralo se je 6. o. m. da je papa mnogo osoba u audienciju primio, medju njimi nadbiskupa parižkoga Guiberta. Po tom imamo dobre nade, da ćemo veseli proslavit dvadeset i osmu godišnjicu našega sv. otca, za koga moli Boga sve kršćanstvo tim revnije, čim oštrije nasluškuju neprijatelji, neće-li jim doći iz vatikana glas o papinoj smrti.

Anam. U Toulousi izlazeći list „Semaine religieuse“ donesao je od biskupa u Larandi sljedeći dopis o tamošnjem progonu kršćana. „Dragi roditelji i prijatelji. Usljed francezke ekspedicije u Tonking oboriše se liberalci, zakleti neprijatelji kršćanske vjere, paklenom bjesnoćom na naše kršćane. Naša misija broji 80.000 vjeunika. U malo dana zagnjaviše, spališe ili potopiše ih preko 10.000. A progon još nije dovršen, dapače bjesnoća naših krvnika svakim danom raste. Ako se nedogodi kakvo čudo, naša misija propade. Ja sam neimam nade, smrti izbjeći. Sgražam se pred mukami, kojimi ti okrutnici biesne proti kršćanom, ali se čvrsto uzdam u Spasitelja, da će me ukriepiti. Ja vas neću zaboraviti na nebu, gdje se nadam, da ćemo se svi opet vidjeti. Poslje križa nebeska slava! Ostanite mi s Bogom. Vaš Yves, biskup laradinski.“

Družtvo sv. Jeronima.

G. Ignjat Badl, vlastnik mineralnoga kupališta u Krapinskih Toplicah darovao je družtvu sv. Jeronima za nagradu pučkih pisaca svotu od 25 for. a. v. U družtvo stupiše: U II. red: Prohazska Matija, profesor gimnazija brnskoga u Moravskoj. U III. red: Peterc Franjo, administrator u Bučju. Perpić Martin i Pavelić Matija, učenici V. gimnaz. u Senju. Andrašević Mato, kolar i gradjanin u Zagrebu. Srkulj Vjenceslav, kapelan u Sisku. Jecman Franjo, bogoslov u Zagrebu. Godišnji članovi. Šnap Konrad, žup. u Malom Taboru 5 g. čl. Harabaisa Stjepan, podarhidjakon i župnik u Šišincu 5 g. čl. Štefanec Matija, kapelan u Varaždinskih Toplicah 8 g. čl. Milčetić Ivan, gimnazijalni profesor u Spljetu 3 g. čl. Košiček Ubald, kapelan kod sv. Marka u Zagrebu 8 g. čl. Dr. Kobarić Ivan, obrednik preuzvišenoga g. biskupa u Djakovu 10 g. čl. Svih dosada g. čl. 467.

Urednik Dr. Juraj Posilović. Tiskom Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 25.] U Četvrtak, 18. Lipnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crte iz duhovnoga besjedničtva.

(Dr. J. Rieger.)

IV.

1. Mnogi prijatelji opomenuše me, neka češće nižem crte iz duhovnoga besjedničtva, jer da su one propovjednikom koristne, pa će im biti drago, ako budu brzo sliedile jedna za drugom. Ja se tim opomenam nisam odazvao, jer je prva zadaća našega lista, baviti se dnevnimi pitanji, koje spadaju ili barem zasižu u crkveno područje, dočim se lih znanstvenimi pitanji onda samo može baviti, kada uhvati nešto prosta vremena. Tim manje morao sam se na te opomene osvrtati, što svaka crta za se sačinjava neku cjelost, te nije potrebno, da jedna za drugom brzo sliedi. Tom zgodom budi mi dozvoljeno, odgovoriti i onim prijateljem, koji me umoliše, neka bih sav nauk o duhovnom besjedničtvu tiskom izdao. Istina jest, već prije dvie godine, baveći se klasičnom filologijom, napisao sam teoriju retorike, misleći njom koristiti najviše duhovnoj mladeži, no pošto mi se je promienilo polje djelovanja, nisam imao kada, djelo, kako se pristoji, izgladiti i usavršiti. Medjutim što nije učinjeno, može se kašnje učiniti. Ili se može biti nadje druga sila, koja bi taj ugodni posao hotjela podùzeti, a ja bih joj rado, koliko mogu, u pomoć pritekao. Svakako se mora misliti na retoriku, kada se misli na izdavanje propoviedî.

Ja sam siguran, da ću današnjom crtom ugoditi svim duhovnim besjednikom, jer danas ću raditi o predmetu, za besjednika koli važnu toli težku. Mlad besjednik u velikoj je neprilici, kad stupi na govornicu pred slušatelje: nezna bi-li gledao preda se ili na jedan predmet ili po slušateljih; nezna bi-li stajao ravan, ili bi se upro na desnu, lievu nogu; nego najveće neprilike ima s rukama, mnogi bi najsrećniji bio, da ih nije morao ponieti s sobom na govornicu. Stariji govornici nedolaze u takove neprilike, čestim vježbanjem pribavili su si neku vrst agiranja, koje je kod množine stereotipno: jedan diže kano po taktu sad desnu sad lievu ruku, drugi nemože krenuti desnom rukom, da joj odmah nepriteče u pomoć lieva, treći drži za ciele besjede razširene ruke, kano da je propet i tako dalje. Neće biti tako lahko naći duhovnoga besjednika, koj bi za ciele besjede tako agirao te bi ga mogao čovjek, toj stvari vješt, od početka do kraja sa slašću motriti. Kad bi umjeli besjednici pratiti svoje besjede prikladnom akcijom, one bi im bile desetput vriednije, a dvadesetput bi više djelovale na slušatelje. Zašto je tolik glas nekih glumaca, da njihovo ime napunjuje kazališta? Jer umiju vješto predstavljati, to jest jer im je pronunciacija — o kojoj bijaše u poslednjoj crti govor — i akcija valjana.

2. Prvo i najvažnije pravilo za kretnju jest, da mora biti posve naravna, kano što je to vrlo liepo izrekao Kvintilijan (inst. l. I. c. 11): si quae in his (gestibus) ars est dicentium, ea prima est, ne ars esse videatur. Tim je rečeno, da se kretnja, koja je naravna pratilica čovječjega govora, umjetnošću mora izgladiti i usavršiti, ali tako da akciji ostane naravnost. Budući dakle da se za kretnju, koja ima pratiti besjedu, prije svega zahtieva, da bude posve naravna, s toga se od onoga, tko želi biti besjednikom, da se nauči valjanu akciju prije svega zahtieva, da pozorno pazi i na se i na druge u razgovoru, da gleda kakove bivaju promjene u licu, kako se kreću ruke, kada se ob ovom ili onom predmetu govori. To pozorno motrenje ljudi, kada medju sobom o različnih predmetih govore, više će koristiti učeniku besjedničtva, nego da proštije mnogu knjigu,

Digitized by Google

koja o tom predmetu na šire radi. To je takodjer razlog, zašto najbolji učitelji besjedjenja u kratko samo o kretnji govore. Oni su najme uvjereni, da bi onaj učitelj, koj bi hotio naučiti učenika, kako ima u pojedinom slučaju na primjer nabrati čelo, skupiti obrve, kako ima složiti prste, do koje visine podignuti ruku, da bi postignuo najprije ono, što je najveća pogrješka, kretnja bi bila prisiljena, umjetna, nenaravna za to nevaljana. I za to se oni zadovoljuju tim, da podaju učeniku besjedničtva glavna neka pravila, koja si ima usvojiti; da ga pozorna učine na glavne i obične pogrješke, da se ih čuva. Taj je način bez dvojbe najbolji *), jer tko ima od naravi dara za besjednika, tomu će ova kratka pravila biti dovoljna, da naravnu kretnju pristojno ugladi, a komu je narav uzkratila besjedničkih darova, taj će tim nespretnije agirati, čim se bude više pravilâ hotio u kretnji držati. Potanja i obširna pravila biti će koristna onomu, tko je u dobru besjedjenju dosti već izvježban, jer on će znati razlikovati, koja će mu pravila biti koristna, a koja bi mu mogla više škoditi nego koristiti. Tko dakle želi na šire čitati o kretnji, neka si pribavi djelo „Anweisung zur körperlichen Beredsamkeit. Von Johann Mika.“ Prag. 1802. Mika je bio u svoje vrieme profesor toga predmeta na sveučilištu pražkom, te je imao kano takov prilike, tim se predmetom temeljito baviti.

3. Kada se govori o kretnji, mnogi misle jedino na kretnju rukama. Istina jest, besjednik agira najviše rukama, ali posve bi bilo krivo misliti, da je kretnja ograničena samo na ruke, ona mora obuzimati cielo tielo. Jer, veli vrlo liepo Ciceron, svi živci i mišice tiela našega nisu nego strune, na koje udaraju sve promjene duše, te se preko njih priobćuju drugim. I zato mogu vrlo ćutljive narave samom kretnjom tako izraziti, što misle ili ćute, da će ih svatko razumjeti. Crkvena poviest ima dosti primiera, kako su dobri govornici na pokoru ganuli griešnike, ili obratili nevjernike, koji ih nisu ni razumjeli. Kad je sveti Bernard po Njemačkoj zvao na križarsku vojnu, „premda je romanski govorio, sve je slušatelje zanosio, jer njegovo držanje bijaše propovied.“ (Weiss. Weltgeschichte. 1868. III. B. str. 37.) A zar nečitamo istim životinjam iz očiju i drugih kretaja, jesu-li vesele ili žalostne, zadovoljne ili srdite? pita Kvintilijan (inst. l. XI. c. 3.).

Odavle pako izvodimo vrlo važnu posljedicu. Budući najme da se misli, o kojih besjednik s uvjerenjem govori, i čustva, koja u istinu ćuti naravnim zakonom izražavaju na njegovu tielu, s toga se može na lahak način razpoznati pravi sluga Isusov, revnik za njegov sveti nauk, od najamnika, koj sam nevjeruje, što puk nauča, koj sam nečini, što puku naläže. „Bi-li ti tako govorio, da nisi tužbe izmislio?“ odgovori Ciceron Kalidu, koj bješe nekoga pokrivio, da ga je hotio otrovati, te je taj slučaj posve hladno i nemarno pripoviedio. Bi-li ti tako hladno govorio o vječnosti paklenih muka, da si o toj istini u dnu duše uvjeren? moglo bi se reći gdjekojemu duhovnomu besjedniku. Kakovom bi morao vatrom goriti besjednik, kad govori o mukah, koje je pretrpio sin božji za naše griehe, kako bi se morala zrcaliti bol u očiju njegovih i svem držanju njegovu! Oh takov besjednik nebi ostavljao slušatelje hladne, vatra koja u njegovih prsiju gori zapalila bi i njihova srca.

Nego priedjimo na sam predmet. Što se dakle tiče u obće držanja na besjednici, valja se držati sljedećih pravila. a) Besjednik stoj ravno i dostojanstveno. Leći si na besjednicu ili naslanjati se na zid, jednako je nepristojno. b) Kad dodje na govornicu, ili kada mirno pripovieda, drži ruke ili čedno na govornici ili jednu u drugoj. Posljednje pravilo valja osobito onda, ako je govornik visok a besjednica nizka, te bi neliepo bilo, da ruke previše pruži. c) Kano što je ružno, ako je besjednik za ciele besjede ukočen, isto je tako nepristojno, ako se neprestano okreće. d) Popostavati sad na desnu sad na lievu nogu znak je nepristojne tromosti. e) Nije liepo kano po nekom taktu obraćati se bez razloga sad desno sad lievo. f) Po besjednici skakati, rukama pleskati, lupati o besjednicu ili o prsi znak je neugladjenosti.

4. Najplemenitiji diel čovječjega tiela jest glava, ona je i najvjernije zrcalo naših misli i čustva, što liepo izriče Ciceron kad veli: imago animi vultus est (De or. l. 3. c. 59.). Glede držanja glave valjaju sljedeća pravila. a) Nepristojno je poniknute glave besjediti: ali isto tako nevalja previsoko ju držati, ili ju spuštati desno ili lievo. *) b) Samom glavom

*) Taj način preporuča i veliki govornik rimski. „Quis neget opus esse oratori. . . Roscii — uzornoga govornika — gestum et venustatem? Tamen nemo suaserit studiosis dicendi adolescentibus in gestu discendo histrionum modo elaborare. (Cic.)

*) Caput sit primo rectum et secundum naturam. Nam et dejecto humilitas et supino arrogantia et in latus inclinato languor et praeduro (ukočen) ac rigente barbaria quaedam mentis ostenditur. Quint. (l. XI. c. 3. n. 69).

Digitized by Google

agirati, nikada nije dopuščeno *), na primjer kada što tvrdiš ili poričeš. c) Glava mora pratiti sve kretaje ostaloga tiela. Ako dakle rukom pokazuješ desno, moraš onamo krenuti i glavom i obratno. Iznimka je samo onda, kada s preziranjem o nečem govoriš, ili što od sebe odbijaš. **) d) Glavom mnogo kimati, tresti, ili zabacivati kosu, ružno je i prosto. ***)

Ako je glava zrcalo duše to su oči prozor duše. Animi indices oculi sunt, veli Ciceron l. c., a Quintilijan (ib. n. 75): In vultu plurimum valent oculi, per quos maxime animus eminet. Što se dakle tiče očiju, za nje valja glavno pravilo, da se imaju držati liepo otvorene, da ti preko njih slušatelji vide u dušu. Oči moraju biti upravljene na slušatelje, te imaju uvjek pratiti kretaje ruku, izuzevši gore spomenute slučaje.

5. Što se tiče kretaja ruku, oni vrlo poljepšavaju besjedu, jer veli Audisio (Lezioni d' eloquenza p. I. lez. 28), kano što su grane ures i ponos drveta, tako su besjedniku ruke ures tiela. Glavno pravilo za kretnju rukama jest po Audisiju ovo. Ili se govori o mislih ili o ćutih, ili o stvarih koje se tiču besjednika, ili o stvarih koje se tiču slušatelja, ili o kriepostih ili opačinah. Ako se govori o mislih ili u obće o kojem djelovanju uma, diže se ruka polagano prama čelu, gdje se drži da je sjelo pameti. Govori-li se o čustvu, meće se ruka na prsa, jer se drži da je srce sjelo čustvu. Kada govori besjednik o sebi, miče ruke prama sebi, kada govori o slušateljih, okreće ih prama njim. To valja uvjek, kada što pripovieda ili dokazuje, jer se to tiče slušatelja. Ako govori o Bogu, diže ruke s počitanjem prama nebu, prateći ruke očima; govori-li pako o opačinah svieta, to odvrativši lice, odbija ih rukom od sebe. Napose pako valja o kretnji ruku sljedeće znati: a) Na početku besjede moraju ruke mirovati, što postaje besjeda živahnija, to živahnija biva i kretnja. †) b) Lievom rukom samom nesmije se nikada agirati. c) Pripoviedajuć, mirno dokazujuć, izrazujuć čustva blaga i mirna, agiraj jednom samo rukom. d) Kada želiš kakovu znamenitu istinu, znamenit dokaz živo utuviti slušateljem u pamet, ili kada je u tebi uzplamtilo jako čustvo, onda upotrebljuj obie ruke, agiraj češće i slobodnije. *) d) Ruke se nesmiju dizati mnogo nad oči ili spuštati pod trbuh; kretaji nesmiju biti preuzki, što je znak bojazljivosti, ali niti preširoki; nikada nije dozvoljeno, ruke posve razširiti, kano da si propet. e) Najljepši su kretaji obli, zaokruženi.

Govoreći o kretnji, nesmijemo propustiti vrlo važnu opazku. Budući da se živahnost kretnje ravna po živahnosti mišljenja i čustvovanja, s toga bi vrlo pogriešio, tko bi si hotio usvojiti kretnju besjednika, s kojim neima jednake naravi. Na taj bi mu način kretnja postala nenaravna, dakle nevaljana. Liep primjer za to navodi spomenuti jur Audisio (Lezioni, p. I. lez. 28). Medju mnogimi drugimi bijaše i Camus, biskup belleyski, velik štovatelj Franje salezkoga. Izabravši si njega uzornikom u besjedjenju, odluči u svem ga nasljedovati. I zato ostavi svoju živahnu kretnju, koja je odgovarala njegovoj živahnoj naravi, te prihvati način Franje salezkoga: miran i polagan. Čuvši to Franjo, pisa mu, da je on ostaviv svoj način a prigrliv njegov, prestao biti tko je prije bio, nepostavši ipak drugi. To je razumio Camus, te se je povratio na svoju prijašnju živahnu kretnju. Nikada se nemože dosti preporučiti mladim besjednikom, da tu istinu pred očima drže.

To su glavna pravila za kretnju, o nekih pojedinostih govoriti ćemo drugi put.

**) Solo eo (capite) gestum scenici quoque doctores vitiosum putavere. (ib.)

**) Aspectus semper eodem vertitur, quo gestus, exceptis quae aut damnare aut non concedere aut a nobis removere oportebit. (ib. n. 70.).

***) Frequens capitis nutus non caret vitio: adeo jactare id, et comas excutientem rotare fanaticum est. (ib. n. 71.)

†) Prooemio frequentissime convenit . . . gestus modestus . . . et laterum lenis in utramque partem motus. Quint. (l. c. n. 161.)

*) Plus effectus junctae exhibent manus. In rebus parvis, tristibus, mitibus, breves; in magnis, laetis, atrocibus, exsertiores (širi, slobodniji) sunt. Quint. l. V. c. 2.

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

Prečastni gospodine i prijatelju! Vaš cienjeni list primio sam. Vi mi pišete, kako njeki učenjak neodobrava, što ja tvrdim, da svaka propovied, koja se govori u crkvi, gdje slušaju ljudi obrazovani i priprosti, valja da bude priprosta i popularna. Taj učenjak tvrdi, da je ravno propovjedniku biti jasnu i razumljivu, ali da mu se nije spustiti k puku; jer bi to bilo proti dostojanstvu propovjedaonice i rieč bi se božja snizila. Tomu sam se čudio jako; no još većma čudio sam se, pače iskreno rekši, smutio, gdje Vi dodajete, da Vam se čini pravo, što protivnik moj tvrdi; jer propovied valja da ima sve vlastitosti govora, a poglavita vlastitost da jest, slušatelja zabaviti ugodno. Budući pako da su od slušа-

Digitized by Google

teljâ jedni priprosti, drugi obrazovani, a posljednji vriedniji, da se na nje obaziremo, to da valja propoviedati onako, kako im bismo ugodili, ne pako prostim načinom govorenja, kakav je način popularni, da ih odbijemo.

Da Vam mogu podpuno kazati, što o tom mislim, pače što misle svi mudri i pobožni muževi, a sve prigovore u napried da uklonim, to mi je koješta ponoviti, što sam jur drugdje rekao. Najprije to stoji, da se je sviet od poganstva k vjeri u Isusa Krsta obratio propoviedju. S toga veli sv. Pavao: Kako će vjerovati onomu, koga nečuše? A kako će čuti bez propovjednika? Dakle vjera od slušanja, slušanje pako po rieči Krstovoj. Rim. 10, 14. 17. Kao što se je indi vjera razširila propoviedju, tako se njom i uzdržava; jer propovied kršćane privoljuje, da živu prema nauku evangjelja; nije bo dosta vjernikom, spoznati, što im je činiti, da se spase, već im je takodjer, kada ih rieč božja na vječne istine, i dužnosti njihove opominje služiti se potrebitimi načini, da si spas izposluju. S toga zapovjedi sv. Pavao Timoteju, neka neumorno stado svoje propoviedanjem uči i opominje. Propoviedaj rieč, nastoj sgodno, nesgodno, uvjeravaj, zaklinji, karaj sa svom strpljivosti i mudrosti. II. Tim. 4, 2. A negda jurve zapovjedi Gospodin proroku Isaiji: Viči, neprestaj, kano trublja diži glas svoj i navieštaj puku mojemu opačine njegove. Is. 58, 1. Jeremiji pako reče Gospodin: Eto metnuh rieči svoje u usta tvoja, eto postavih te danas nad narode i carstva, da triebiš i sadiš. Jer. 1, 9. 10. Sve to naložio je Gospodin apoštolom i prieko njih svim svećenikom, na propoviedanje pozvanim: Idite dakle i naučajte sve narode . . . . učite ih držati sve, što god sam vam zapovjedio. Pak ako grješnik propadne s nemarnosti onih, koji bi mu imali rieč božju navieštati, to će Bog od takovih svećenika tražiti račun, jer su dužnost svoju zanemarili. Ako reknem bezbožniku: doista poginut ćeš, a ti mu nenaviestiš . . . . bezbožnik u zloći će svojoj umrieti; ali krv njegovu iz ruke ću tvoje tražiti. Ezek. 3, 18.

A sada na stvar. Ja dakle tvrdim, da propovied, koju slušaju ljudi obrazovani i priprosti, ima da bude priprosta i popularna. To nemislim samo ja, tako misli takodjer glasoviti Muratori, koj u naše doba obćenito kano najveći učenjak slovi. Tu se nemože reći, da je Muratori visost i krasotu sloga s toga zabacio, što ga razumio nije; ta svatko zna i spisi mu svjedoče, koliko je Muratori uman bio i našemu jeziku podpuno vješt. U zlatnoj knjižici o popularnom govorničtvu, koja je u svačijih rukuh, tvrdi on to isto, što i ja, i dokazuje velikom učenošću. Što Muratori na više miesta o tom veli, to ću tude poredano priobćiti i njegovimi se vlastitimi riečmi služiti, kako nebi tko mislio, da sam što god dodao ili samovoljno promienio.

U drugoj glavi one knjižice razlikuje Muratori visoko govorničtvo od popularnoga. Govoreći o onih, koji visokim načinom propoviedaju, veli: U poučnom dielu njihovih propoviedi naći ćeš mnogo bogoslovne znanosti, duhovitih opazaka, oštroumna nakita, prekrasnih amplifikacija, čestih tropa i figura, u kratko svega, čim bi se stari poganski govornici služili; — ali sve su to uresi i igrarije, koje ljepotu i dostojanstvo rieči božje zadušuju. Popularno pako govorničtvo nazivljemo ono, kojim se dielitelji božjih tajna k nizku razumu puka spuštaju i na onakav mu način govore, da ih svatko razumjeti može. Kada im je o visokih istinah govoriti, silaze oni u nizine svojih slušatelja, koji se na visine obrazovanosti nikada uzpinjali nisu. Popularni govornici brižno se čuvaju dugih izreka, za koje se hoće velika pazljivost, te se bez nje jako težko pamti sávez tolikih rieči, gdje je jedna s drugom zapletena, gdje je početak tako daleko od svršetka. Oni se dakle služe kratkimi izrekami i neće da izrekami duhovitimi sjaju.

U četvrtoj glavi zahtieva Muratori, da se je propovjedniku i u gradovih služiti slogom popularnim, ne pako visokim. I u gradove, veli on, dolazi mnogo prostoga puka, da rieč božju čuje. Najviše ako tu sluša trećina obrazovanijih; ostali su većinom priprosti, koji duhovitih govora i premnogih izraza propovjednikovih, puku nepoznatih, niti razumjeli nebi. Tko dakle takovim slušateljem o visokih stvarih govori, taj će malo njih nahraniti, veći dio otići će gladan. Neće-li pako Bog jednom račun tražiti zbog takova rada, gdje se malen broj obrazovanih poučava, a za velik se dio neukih ništa nemari? Pače, neće-li Gospodin takodjer račun tražiti radi svih onih, koji na takove propoviedi nedolaze, jer nemogu propovjednika da razumiju? Sv. Pavao veli: Mudrim i nemudrim jesam dužnik. Rim. 1, 14. To valja za svakoga propovjednika.

U petoj glavi veli Muratori: Popularno propoviedanje godi i koristi takodjer obrazovanim. Ako se usuprot visokim i kićenim slogom propovieda, te će možda obrazovanu duhu slušanje biti užitak, to će se darovitosti govornikovoj diviti, ali da korist crpe iz propoviedi, na to neće ni misliti, ili samo malo. Usuprot hvalit će i učeni ljudi onoga, koj želeći, da ga svatko razumije i da svakomu bude koristan, rieč božju sasma priprosto naviešta. Neće ga možda hvaliti kano muža duhovita, ali za cielo hvalit će ga kano revna svećenika, koj nemari sjati svojimi darovi, već se jedino za dušni spas svojih slušatelja brine. — Nego to i je prava čast, za kojom je propovjedniku težiti. Pak i obrazovani ljudi, koji žele iz propoviedi ubrati ploda, nikada neće potražiti propovjednikâ, koji bi ih zabavljali, već onakovih, koji bi im duše liečili. S toga rado slušaju popularna propovjednika obrazovani i priprosti, jer će svatko u njega naći hrane, kakove mu treba. Zašto dolaze rado obrazovani na duhovna vježbanja i crpu iz njih više koristi, nego iz propoviedi? Za to, jer se na duhovnih vježbanjih o istinah govori sasma priprosto. Istina je, za propoviedi traži se veća rječitost; no ipak

Digitized by Google

valja se služiti onakovom, koja će biti spasonosna i za obrazovane i za priproste; a k tomu se hoće više duha nego-li kada se umije koristiti samo obrazovanim i njim samim ugoditi.

U šestoj glavi opaža Muratori: Pravila retorike čisto se lahko s popularnim govorničtvom mogu složiti; jer propovjednici služe se ponajviše načinom razmatrajućim (genus deliberationis), radeći oko toga, da slušatelje dovedu k ljubavi za kriepost, a k mržnji na grieh; k tomu služe se takodjer jošte poučavanjem. Zatim navodi Kvintilijana (L. 3. C. 8.), koj veli: Puku, u kojem ima mnogo neukih, valja govoriti onako, kako bi običan razum lahko shvatio. Većina puka jest neuka; predložiš-li takovim tamne nauke i razmatranja, pak služiš-li se riečmi i frazami, običnu dohvatu nepristupnimi, to se nemoj nadati, da će ubrati ploda ljudi, koji te niti razumjeli nisu. — S toga veli Kvintilijan na drugom mjestu (C. 2.): Govor, kojega slušatelj nerazumije, jest bez koristi. Za to neće način onih, koji, nemareći spustiti se k slabu razumu većine svojih slušatelja jedino se brinu za obrazovane, da ih oni razumiju, nikada biti prema pravilom pravoga govorničtva; pače čini se, kano da se takovi ljudi stide, ako bi ih siromašni puk razumio, dočim ipak taj puk onoliko prava ima na rieč božju, koliko ga imaju ljudi učeni. Osim toga kršćanski je propovjednik dužan onako govoriti, kano da svakomu pojedinomu slušatelju napose govori, onako, kano da ga osim toga pojedinca nitko drugi nesluša; jer svaki pojedini dolazi u crkvu s namjerom, da se odluči za dobro, a od zla da se odvrati. To je sigurno, da onaj, koj se za ljubav visoku slogu ništa nebrine za to, kako bi ga svi razumjeli, nije drugo van izdajica božjih namiera i dužnosti svoje, koj većinu svojih slušatelja lišava onoga, što svakoga ide. Što koristi, pita sv. Augustin, čistoća jezika, kada slušatelj smisla govora shvatiti nemože?

U sedmoj glavi veli Muratori: Sa svim tim mora popularna propovied da bude puna duha i miline. Razlika je samo ta, što visoko govorničtvo koristi samo obrazovanim, popularno pako i obrazovanim i priprostim. Ali i u posljednoj služe figure, razdielba dokazâ, i sva druga pravila retorike. U tom ima duhu napora dosta, ako se to i neiztiče; tu valja raditi, kako radi mudar otac, koj svoju djecu, ili kako radi dobar poglavar, koj podložnike svoje pouzdanom riečju napućuje. Propovjednik valja da govori puku onako, kako govori učenjak, kada nastoji o čem uvjeriti neuka, s kojim sam ima posla. Tada će propovjednik jednako djelovati i na obrazovana i na priprosta čovjeka. Što se tiče naslade duhovne, to ja tvrdim, da ju i popularno govorničtvo svakoj vrsti ljudî može podati. Na dvojaki način može se čovjek slušanjem rieči božje nasladjivati. Prvo krasnim nakitom govora, duhovitimi opazkami, kićenimi periodi i sličnimi umjetarijami, koje čine, te će slušatelj jedan drugomu reći: Ala je izvrstan taj propovjednik! Druga naslada duhovna jest ta, da nam srce riečmi propovjednikovimi bude ganuto, te odlučimo raditi oko spasa. Ako podajete samo nasladu prvu, to ste propoviedanjem vrieme izgubili. — Kada čovjek sluša propovied, mora mu biti namjera, postati pobožnim ili pobožnijim. Jedino takova naslada valja. Takovu pako nasladu podaje popularan propovjednik mnogo bolje od ikojega drugoga; jer njegovu propovied slušajući pazimo samo na silu, koja je u riečih, a nebudemo raztreseni nakiti, kojimi se kićen govornik služi.

(Dalje će sliediti.)

Svećenstvo i škole u Hrvatskoj.

(*J. C.*)

Ima u Zagrebu novina, koje, ako i ne uvjek jasno i očito, svećenstvo krste mračnjaci, natražnjaci, kojimi se nazivi rado služe i njihove pristaše izvan Zagreba. Dopustite dakle, gospodine uredniče, da i ja malko razsvietlim pitanje: jesu-li naši svećenici mračnjaci i neprijatelji napredka.

Čovjeku naobraženu mora biti poznato, da je svećenstvo svjetovno i redovno od postanka kršćanstva sve do danas družtvu u znanostih puno koristilo. Ta danas je svakomu naobraženu čovjeku jasno, da bi se većina starih umotvora ili sasma bili izgubili, ili bar ne u onoj cjelosti sačuvali, u kojoj ih danas motrimo, da nije bilo manastira i pojedinih umnih duhovnika, koji su te dragocjenosti do naših vremena sačuvali. Velika ova briga za stare učene spise i raznovrstne umotvore jasno dokazuje, da su morali one ljude zanimati, da su se morali njimi i služiti. Služili su se pako njimi zato, da i druge njimi oplemeniti, i znanje koje su sami iz njih crpili drugim predati uzmognu. Uslied toga opažamo škole u sriednjem vieku skoro jedino samo u manastirih. Vidimo kako pobožni redovnici u svojih uzkih sukromnih ćelijah oko sebe mladež sakupljaju, ondje ju uče čitanju i pisanju; zrelijoj pako i više nauke predavaju te tako joj put utiru do visokih škola. Smjelo se može tvrditi, da su tada pučke učione, ako ih tako nazvati smijemo, kao i srednja učilišta, bila u ruku jedino redovnika, ili svjetskih kod pojedinih dvorova i velikaša namješćenih svećenika. I ta ljubav k naukom, k naobrazbi mladeži, bijaše vlastitost svećenstva sve do novijega vremena; te sve do najnovijega vremena vidimo toli kod pučkih, koli srednjih učilišta same skoro svećenike svjetovne i redovne namještene.

Što se pako napose našega naroda tiče, to se je upravo njemu svećenstvo dobro odužilo. Čitajmo izvješće, koje je o gimnaziji zagrebačkoj napisao Antun Mažuranić bivši mu tadanji profesor, te ćemo uviditi, da su veliki gimnazij zagrebački jezuite uveli. Potle kada su jezuite već protjerani bili iz naše domovine, obavljali su službu učitelja na istom gimnaziju sami skoro svećenici, i tako je ostalo do najnovijega vremena. Tko je oživotvorio po-

Digitized by Google

žežki gimnazij, ako ne ruka svećenička? Predavali su pako na njem nauke redovito do ovo nekoliko godina jedino svećenici reda sv. Franje. Na karlovačkom gimnaziju sve do godine 1861. od njegova postanka nikad nijedan svjetovnjak nije nauke predavao do-li redovnika sv. Franje; isto tako bijaše i sa gimnazijem varašdinskim. A kada čovjek istom oko baci na kršno naše primorje, tada vidi, što vjerom ugrijano i ljubavi puno srce za svoj narod proizvesti može. Sve do velezaslužnoga pokojnoga biskupa Ožegovića nije u Senju bilo nikakove gimnazije; njegovu istom neumornomu nastojanju i možnomu uplivu pošlo je za rukom izposlovati, da se je podigao gimnazij, koj danas siromašnomu onomu puku toliko polakšice daje. Već se iz samoga toga jasno vidi, kako je nerazložna vika na svećenstvo, kao da je ono protivno svakomu napredku i izobraženju naroda. Medjutim misaoni su ljudi već odavna tu klevetu uvidili i dali svećenstvu onu čast i pravdu, koja ga i ide.

Da svećenstvo hrvatsko nije osim ovoga ništa drugo učinilo, nikada ga nitko pošten nebi smio onako pogrdnim imenom nazivati. Ali hrvatsko svećenstvo učinilo je još mnogo više.

Nuder gospodo, koja se tako rado tim imenom na nas nabacujete, kažite nam, tko je počeo uvadjati pučke učione u našoj domovini? Tko je više nastojao, da svaka župa ima svoju učionu, mi mračnjaci ili vi, koji se danas tako rado prosvjetitelji naroda nazivljete? Tko je bio prvim učiteljem u mnogih sada obstojećih pučkih učionah, kojih mnoga župa i po dvie imade? Tko je više i moralne snage razvio kod gradjenja tih učiona i materijalnih sredstva doprineo k njihovu gradjenju? Tko je znamenitom svotom od 30.000 stotinjaka pripomogao podignuti zagrebačku preparandiju, iz koje su proizašli sadanji učitelji pučkih učiona? Proučite gospodo dobro ova pitanja, pa evo mene, ako se nebudete u dnu duše zasramili ogavnih vaših kleveta.

U ostalom da se timi pitanji neizmučite, sám ću vam nekoja riešiti. Svakomu misaonu hrvatu dobro je poznato, da se je naš narod u literaturi istom od godine 1835. počeo napried micati. Donle u malo kojoj župi naše domovine opažamo pučku učionu, osim što ih je nekoliko bilo u pojedinih gradovih i nekojih trgovištih. Mladim svećenikom, bivši zaredjeni i ostavivši sjemenište, nije bilo prečega posla, nego svagdje u župi, u koju ih je providnost božja namiestila, uvesti učionu, makar i s vlastitom žrtvom. A učiteljem tko je bio drugi ako ne sám mladi kapelan? — Želite-li dokaza? Popitajte prijatelje i štovatelje pokojnoga Havlička, župnika brckovljanskoga, koliko je njega truda i muke stojala njegova učiona, dok ju je uveo, i dok joj je sám nekoliko godina učiteljem bio. Eno vam još sada žive dični predsjednik družtva sv. Jeronima, Toma Gajdek, pak ga pitajte, je-li bilo učione na Selih u Zagorju, dok on nije onamo došao kapelanovati, tko ju je uveo i tko joj je prvim učiteljem bio? Pitajte istoga prečastnoga gospodina, kolikom mukom i požrtvovnosti uveo je njegov predšastnik na Mariji Gorici, pokojni župnik vrli starina Zodić učionu u svojoj župi i kako je liepu fundaciju za nju ostavio? Iztražujte tako nadalje, tko je na taj način u mnogih drugih župah naše domovine učione uveo, pa ćete pronaći, da je to svećenik bio.

Tko je nadalje sve do najnovijega vremena na pučkih učionah u gradovih i trgovištih učiteljevao kao n. pr. u Varašdinu, Karlovcu, Koprivnici, Virovitici, Klanjcu itd. ako ne redovnici? Prodjite tim divnim ali i siromašnim Zagorjem, pa pogledjite u nekih siromašnih ondašnjih župah onako liepe učione, kao što su: petrovska, orehovačka, komorska itd., pa ako pitate čijim su nastojanjem postale, svako će vam diete odgovoriti: to nam je naš župnik pribavio. I te činjenice jasno dokazuju, da im utemeljitelji i prvi učitelji nisu sigurno mračnjaci niti natražnjaci bili. Pa ni danas neima nijednomu pravomu župniku i kapelanu milije zabave, nego-li sa malenimi u učioni se baviti, tumačeć im nebeski nauk i učeć ih molitve, zato ih i većinom vidimo skoro cielo vrieme, koje im od njihova duhovnoga posla preostaje, medju djecom u školi probaviti. Pa kako bi i mogao drugačije pravi svećenik, nego-li nasljedovati svoga božanskoga učitelja, koj je rekao: „Pustite k meni malene.“

Ili zar se svećenstvo hrvatsko može obieditи natražnjačtvom s razloga, što gg. učitelji pučki neimadu veće plaće? A tko još danas nezna, da učitelji pučki upravo svojim župnikom moraju ponajviše biti zahvalni, što i toliku imaju? Ja sam iz sasma vjerodostojnih ustiju čuo, da su u zagrebačkoj skupštini, kamo su tri občine pozvane bile, da viećaju o povišenju plaće učiteljske, svi skupštinari bili proti povišenju plaće do-li triju častnih župnika, pa su upravo ova trojica svojim uplivom izposlovala, da im se je ipak plaća povećala. Da-li su radi toga natražnjaci ili mračnjaci? Osim toga čitali smo dosta puti u javnih glasilih, kako se nekoja uvidjavna gospoda učitelji srdačno zahvaljuju svećenstvu, da im je pripomoglo k većoj plaći. A budite uvjereni, gospodo, da svećenik sám može učiniti, da vam se plaća poveća, da se nebi nijedan ustručavao toga činiti, jer shvaća trud i rad dobroga učitelja; ali zar ćete zato kriviti svećenike, što naš siromašni narod nemože toliko nasmagati?

U ostalom položaj učiteljev o njem najviše zavisi. — Bude-li on točno vršio svoje dužnosti, bude-li se s pukom liepo i prijateljski gledao, bude-li mu zbilja pravim učiteljem, tada neka bude uvjeren, da će i njemu puk uvjek toliko davati, koliko mu bude od potrebe, da prikrije svoje potrebоće; ali ako bude učitelj javno u školi pred djecom govorio, da neima Boga, da je bl. dj. Marija bila bludnica, da je Isus fačuk, da neima pakla, da apoštoli nisu vriedni njemu čižama osnažiti, kao što su to pojedinci učinili, onda neka se nenada, da će puku u volju ući, da će mu kod toga puka dobro biti, i da će ga njegovi poglavari cieniti i ljubiti.

Digitized by Google

Ako ovi dokazi valjaju, mislim, da bi gospodi klevetnikom težko bilo novih razloga u sviet baciti, s kojih bi hrvatsko svećenstvo obiedili „mračnjačtvom i natražnjačtvom.“

Pučka škola i napredak njezin.

Pod tim naslovom napisao je A. Schentz u 9. broju „Allgemeine österreich. Schulzeitunga“ sljedeći, vrlo zanimivi članak, kojim mislimo, da ćemo i mi ugoditi našim štiocem. „Komu su, piše spomenuti pedagog, današnje tužne okolnosti naših škola poznate, taj mora doći do žalostnoga uvjerenja, da je naša pučka škola, kakova je danas, postala uzorom sveobćega švindla i praznine mislî. Tko hoće brzo da bude u javnosti poznat, tko hoće brzo da se dovine svojemu cilju, koj je često vrlo materijalan, taj govori brzo o školi i učiteljih. A što se, bože, sve neizgovori! Nesmisao! — Vrlo smiešan nesmisao! Ali on ugadja te mu pleskaju, i nevješta množina i nedomoljubna presa; dapače on se i dalje razširuje te onaj, koj je govorio nesmisao, slavi se kano mudar i naobražen čovjek. Čudno je to, vrlo čudno, u naše vrieme obćenite prosvjete.

Hiljade i hiljade djece idu pred duševnim našim očima u svoje, s vana višeput liepe, no ipak dosti zločeste škole. Vidimo hiljade učitelja i učiteljica, gdje rade, gdje ih četa nadzornika nadzire; vidimo ciela brda zakona, naredba, akta, censura, absenclista, vidimo goru knjiga za učenike i učitelje, vidimo bezbroj svakojakih školskih sprava i učevnih sredstva; riečju: mi vidimo sve osobe u marljivu radu, medju njimi i zvane i nezvane, vidimo pučku školu u brzoj promjeni. No kakov duh žive i djeluje u njoj? Jeda-li pravi, zdrav, krjepak duh? Da je tomu tako, onda bi dakako školstvo svigdje liepo uspievalo; no tu upravo fali: na nutrnjoj jezgri, na životnoj snazi, u principu i duhu organizma. Što onda koristi, mučiti se izpitavanjem i popravljanjem pojedinih vanskih pojava? To nekoristi sve skupa ništa, ako je nutrnja životna snaga škole slaba i nezdrava, ili ako je škola, kano što kod nas, udarila čisto krivim putem. Što se više na tu žalostnu istinu u naše vrieme zaboravlja, to ju češće i jače moramo mi izticati. Pučkoj školi manjka uvjek nešto, ide joj kano siroti, koja čezne za svojimi roditelji, ako ih nije nikada niti poznavala, ili kano Švicaru u tudjini. Neko nesigurno čustvo vlada u cielom tielu, tako je i u školi. U obojem taboru vlada nesigurnost i nezadovoljnost bez svake granice; ovdje i ondje radjaju se dvojbe, bojazni, neizvjestnost, stvar u obće vrlo čudnovata ali ne za pedagoga. Uzmimo na primjer samo jedno jedino pitanje, koje si mora staviti svatko, tko misli na uvjek rastuću pokvarenost, na nesigurnost ljudskoga imetka i života. To pitanje glasi ovako: Je-li istina, da što se više diže školska naobrazba, tim više i ćudorednost pada? Ili jesu-li i „naše“ škole krive, što se tako rapidno pomnažaju zločini? Već to što se ta pitanja tako lahko uzimaju, dokazuje dovoljno, da nekako čudno stoji s naukom i uzgojem. Da, kano što pučki prosvjetitelji krivo tvrde. ćudorednost sbilja postaje bolja, da ljudi sbilja postaju naobraženiji, da nadalje i zločini riedji postaju, to mi nebismo došli na ono, liberalnoj gospodi vrlo neprilično pitanje; ali ovako došuljalo se je ono i u zadnju obću njemačku učiteljsku skupštinu u Hamburgu te bi moguće bilo da se i u ljetošnoj u Vratislavi pokaže kano nepozvani gost. Jer jedva je škola nekoliko koračaja napried koraknula, jedva je zakrenula modernim pravcem, jedva su veliki sviećnjaci pedagogičke svemirne mudrosti nekoliko koraka napried posvietili, već se na svih stranah šapće: mi smo na zlu putu. Svjetlo, koje školi svieti, samo je krivo svjetlo. I u istinu naša je škola zašla na vrlo pogibeljan put, najme zanemarivanje uzgoja. Moderna najme škola želi biti samo naučni zavod, kano što na primjer sveučilište, no to ona nesmije biti, dokle ljudi na sviet dolaze kano djeca te se istom uzgojiti moraju, da postanu ljudi.

Mi ćemo dakle prije svega pučku školu uzeti na oči i tu pitamo najprije: „gdje stoji ona danas?“ Odgovoriti možemo posve na kratko: „nigdje.“ Dà, neima više nijedne pučke škole u podpunom znamenovanju rieči, barem javne ne. jer gdje ćeš ju naći? Jesu-li to može biti one krasne zgrade, koje se imenuje školske zgrade? Ali za boga zgrade nisu još škole! Ili čine-li može biti one strašne svote novca, koje se svake godine troše za pučke škole, da ih imamo? Ili osvjedočavaju-li nas o tom školski zakoni? Ne, i opet ne. Prava pučka škola jest samo ona, gdje se puk uči vjeru, ljubav prama drugomu i čustvo pravednosti. A uči-li se naš siromašni, zavedeni puk to u naših tako nazvanih pučkih školah? Fakta govore, da ne, ona će tako dugo ovako govoriti, kako dugo će učitelj i školski zakon biti materijalističkim samo duhom proniknut, te u čovjeku nevidjeti drugo nego nešto darovitije živinče. Dokle dakle nepronikne duh božji svega školstva, tako dugo uzalud očekujemo prave pučke škole. No tu prestajemo, da nepostanemo gorki, ali ćemo drugi put može biti o tom znamenitom predmetu dalje i na šire govoriti.

Viestnik.

Zagreb. Dan okrunjenja našega sv. otca 21. Lipnja, koliko doznajemo iz novina, obslužit će se u mnogih diecezah svečanom zahvalnicom. Najviše će to biti i najsrdačnije u progonjenoj crkvi njemačkoj, za tim u Cislajtaniji, gdje je takodjer svakim danom crkvi mučniji položaj. Mi smo u miru, ali mu se nemožemo previše veseliti, a za to, što u naobraženijih razredih našega pučanstva neima pravoga čustva kršćanskoga i katoličkoga. Kad bi toga bilo, onda nebismo ni mi zaostali dati slavu Bogu, što nam u ovo za vjeru i crkvu toli pogibeljno vrieme čudnovato uzdržaje našega sv. otca papu Pija IX.

Digitized by Google

— Preuzvišeni gosp. biskup Strossmayer došao je u Sriem kako „Nar. Nov.“ pišu odanle i u mjestu Jankovcih počeo dieliti svetotajstvo potvrde. Odatle će Njeg. Preuzv. dalje po srezovih vukovarskom i tovarničkom, onda u bivšu brodsku pukovniju. Pripreme radi dostojna dočeka već se svuda po občinah čine, te će doček biti liep i sjajan. Narod — zaključuje dopisnik — koj ima takva glavara svoje crkve, samo se radovati i veseliti može, jer tek su sada dvie godine dana, kako je Njeg. Preuzv. u Sriemu boravila i proputovala i eto narod i opet može svoga dobrotvora i pobornika u svojoj sredini vidjeti.

— Preuzvišeni gospodin kralj. hrvatsko slavonski ministar, Petar grof Pejačević, pristupio je družtvu svetojeronimskomu kano utemeljiteljni član položiv u to ime svotu od 50 for. Preuzvišeni g. Petar Dujam Maupas, nadbiskup zadarski, poklonio je istomu družtvu za nagradu pučkih pisaca 10 for. a. vr. Napokon prva hrvatska štedionica u Zagrebu poklonila je svotu od 50 for. a. vr.

— G. Ferdo Golešić postao je župnikom u Završju, g. Stjepan Matosović župnikom u Štrigovi u Medjumurju, a g. Matija Nedjelko župnikom u Staroj Plošćici.

Ugarska. Premda ima u Ugarskoj dosta svakojake nevolje i neprilike, liberalcem se nečini dosta, dok nisu i crkvene i obiteljske odnošaje pomrsili. U saborskom odboru se radi o civilnoj ženitbi. Nitko nemože dokazati, da je takova zakona Ugarskoj prieka potreba, ali jer se u najnovije vrieme izvadja u Pruskoj, zato ga treba i u Ugarskoj. No u Pruskoj samoj ima toliko muke samo naći osobe, koje su i vješte i valjane voditi tako zvane „standesregistre“, nit im se može dosta nadavati uputa i naputa: što će biti tekar u Ugarskoj, gdje je kultura kamo-li manja! Tu će biti smetnje bez kraja. A čemu se imaju odatle nadati liberalci? Zar će onda vino i pšenica kamo-li bolje roditi, i državna se blagajna obilato puniti? I u Cislajtaniji vikahu: samo dajte crkvenopolitičke zakone, njimi će se zadovoljiti puk; sada su pako prinudjeni reći, da se za njihove zakone puk vrlo malo interesira, te da mu je sasvim drugih potreba, neg-li onakih zakona. Pa za to sada viču: pomozite gospodarstvenomu i financialnom stanju države! Kamo-li sreće, da se Ugri liepo okoriste tudjim izkustvom, te za onim podju, čega im sbilja treba: boljega reda, veće štednje, razumnijega gospodarstva.

Lavov. Sv. otac izdao je još 13. Svibnja o. god. okružnicu na nadbiskupa lavovskoga i druge rusins. biskupe sjedinjene sa sv. stolicom, u kojoj osudjuje njeke novotarije u rusinskoj liturgiji. Dokazuje da je liturgija u najužem savezu s dogmatičkim naukom, i toga radi da je sv. stolica u svako vrieme zabranjivala svaku promjenu bez izrične dozvole sv. stolice. No u najnovije vrieme uvode se samostalno od njekih, a napose u chelmskoj diecezi od ondješnjega pseudoadministratora, promjene, kojim je tajna ili baš očita svrha, da se vjernici odkinu od sv. stolice. Jako se tuži sv. otac na toga laži-administratora, da ne samo neima nikakve jurisdikcije, nit je unišao kroz vrata u ovčarnicu, nego se još usudjuje rimskimi konstitucijami prikrivati svoje pakleno djelo razdora i heresije. „Nego, veli, to nas tješi i kriepi oposried nevolja, koje su nas odasvud stisle, što se Rusini tako krasno, tako hrabro i baš junački drže, te su zabacili nevriedne zapoviedi laži-administratorove, i volili podnieti svaku biedu, istu smrt, nego da ostave vjeru svojih otaca, i katolički obred, što ga primiše od svojih predja.“

London. U sjednici dolnje kuće 12. o. m. pozvao je poznati rimožder Newdegate vladu, da predloži zakon, po kom bi za samostane u Englezkoj imala se postaviti državna komisija. U Englezkoj da ima preko 350 samostana, koji nestoje pod nikakvom državnom kontrolom. Tako da je Englezka u istom položaju, u kom Italija i Francezka. Poslie poduže debate, u kojoj su medju ostalimi O' Sullivan i Sir G. Bowger govorili proti predlogu, a drugi njeki za njega, bude on sa 237 glasova proti 94 odbijen. — Živili Englezi, oni hoće slobodu svojih gradjana, oni štuju svačije kućno pravo, njim nije stalo, da se pačaju u tajne samostanskoga života, a još manje da odanle izganjaju one, koji su si ondje našli svoj mir.

Darovi za sv. otca Pija IX.

Fidel Höpperger, superior milosrdnih sestara u Zagrebu 20 franaka. Matija Stipić, ekonom nadb. sjemeništa u Zagrebu 1 dukat. Gustav Baron, profesor u sjemeništu 1 for. Stjepan Rihtarić, prebendar prvostolne crkve zagr. 2 cvancige. Antun Vidović, kateketa u Zagrebu 1 for. Franjo Vojaković, kateketa u Zagrebu 1 for. u srebru. Alojsija R. gčna iz Krapine 1 for. Mirko i Ivana Krapec iz Karlovca 1 for. Katarina Gall u Zagrebu 1 for. N. N. 1 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Pristupiše u člane II. reda: Mandt Škender, gimnazijalni kateketa u Osieku pomaknuv se iz III. u II. red. U čl. III. reda. Sbor redovničke mladeži bosanske u Djakovu; o. Dominik Markičić, duh. pomoćnik u Ulicah u Bosni. Dr. Lobmajer Ante, operateur u Osieku. Franjo Folnegović, pristav kotara samoborskoga; pučke učione u Čučerju, Granešini i Remetah. Godišnji članovi. Majcenić Pavao, župnik pri sv. Jani 13 god. čl.; Kučenjak Milan, župnik pod Belom 4 g. čl.; Valdec Sjepan, župnik u Rakovcu 2 god. čl. Svih dosada god. čl. 486.

Molimo uljudno onu p. n. gospodu, kojim predplata iztiče, da nam ju izvole čim prije ponoviti.

Ovaj broj ima arak priloga.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Odgovor na kritiku

g. Dra. Stadlera.

Koliko svakomu piscu poćudno bit ima, ako mu kogod rád uzme na prosud: toliko je pravično i nuždno, da djelu javnosti izručenu bude i pravica javna; dakako da je samo ona valjana i nasporna, koja poteče iz srdca čila i glave bistre u onoj vrsti uminja, kojoj ko prigovarat kani. Mojemu »Naputku« javno sudit liepo se htjelo g. prof. Stadleru. Ko zna, da je on tomu mojemu spisu, dok pod tiskalicom biaše, znamenitu i odista prijateljsku uslugu izkazao, oprtiv se mučnim poslom popravljača (correctora), i ko uza to zna, da je on bogosloviji učitelj; taj će i reć, da do njega nitko mu dostojniji, nitko prikladniji sudac. Ako sam njemu za vazda haran za prvu muku, to sam dužan istini za ljubav i nauku, o kom knjiga moja sbori, javno i muku drugu, prigovore njegove, izpitat prosudit. Odgovor, ako je obočen o dokaze, vazda je duži od pitanja, od prigovora.

Prvo svega pripomenuti mi g. kritičaru neke zakone, neka pravila, kojih s uma smetnit nesmi ni čitatelj kogagod spisa, ni tumač mu, ni prigovarač. Ako srdce g. kritika nije priesno za napredak i nauk, bude mi zato zahvalan. Evo ih navadnijih:

Pravilo I. »Kojgod je naum čitati, tumačiti, ili suditi kakovgod spis: prvo bi mu i prvo pročitat pomno i pametit »predgovor«, zašto, ako ga jest, on je poput razkrivena ogledalca, u kom se oziru pisčeva namjera, osnova, vrelo, što mu je morda rabilo pri pisanju ili dokazivanju; i još koješta toga.

II. Čestoput u predgovoru pisac sam si poštogod iztire (objicere), ali sam se i briše, sam odgovara, i tim tudj prigovor biva suvišan, mlitav.

III. Razumnu čitaocu, razboritu tumaču ter zrelu prigovaraču nikad i nipošto pripustljivo nije odtrgnut knjizi koj poseban slog, ter s tako krnjavim na sito i rešeto; nego valja im nada sve pazit na spojku govora (contextus orationis), i to na predjašnju i na susliednju.

IV. Ništa knjizi tudjega nedodaj, nikada brez nužde nepodmići joj ni mislî ni riečî.

V. Sudit nam, da u spisu ozbiljnu nijedna rieč, pače ni jedno slovo nije od šale i slučajno; dakle da ima zašto je.

Odgovor moj dokazat će, koliko je g. doktor neuk tim obćenito i svakuda priznanim pravilom, i s toga koliko mu kritika slabe sreće. Ali ogledajmo se s njegovimi prigovori.

1. Po predgovoru mojem dobro je g. kritik pojmio zadatak knjige moje; to jest, da ona ide za tim: da učitelja, savjetnika i provodju živâ duhovnikom, najpače novotanom, nadomjesti; dobro je i shvatio, da ona putit ima: kako duhovnik načela i nauk, što ga je liepo naučila theologia moralis, prilagat ima posebnim raznolikim sl'učajem u izpovjednici. — Ali po tom (exinde) tko će živ »očekivati, da su naputci moji iz moga sobstvenoga izkustva protekli«, tko će živ, ako pametno i dosljedno misli iz toga izvadjat »da sam si ja zadaću stavio drugoga iz iskustva svoga podučiti«. Ta Bog vas vidio, g. doktore, kako vam je izmakla izpred očiju moja izpovied? Ovako ja čedno i u prostinji duše moje (str. 3.): „A vrelo tomu, naputku, nije ni moja skorupna umiet, ni moje oskudno izkustvo . . nego spisi naukom, dobrinjom (virtus) i svetinjom pročuvenih božjih ugodnika«, i još točnije iza tri redka ovako: »Što je životu (corpus) krv, to su djelu môm sveti Liguorij, Franko Salezki, Karla Boromej.« Čudno dakle, pače smeteno glasi očekivat od mene, ili mi ga podmetat, što sam tako bistro na čelo knjizi zapisao. Očekiva se ono, česa nije, a ne česa jest i to razgovetno i s okrupnimi pismeni. Ele očevidno je, da g. doktor nije znao za pravila I. IV. i V.

A da sam ja primiešao, gdje to nuždno biaše, naputkom onih s. duhovnika i svoje izkustvo osovljeno o prilično poznanstvo našega naroda, svjedokuju mnoge strane knjige moje, gdje o njem i njegovoj ćudi na posebice slovim. G. kritik, da uvjeri, koliko je moje oskudno izkustvo i samoj stvari škodilo, navraća čitatelje na moju razpravu »o skrušenosti« i što sve ja pitam u toj struci od pokornika, prije nego da ga duhovnik odrieši; dakako po njegovu, da ja »pretjeranac« preveć pitam. Ali vjeruje li g. doktor, da o skrušenosti, ter o dobroj odluci sve visi, da je na njima osnovana priprava pokornikova; zna li on, da duhovnik najviše pri ovoj česti svetotajstva pokore liečnika zastupa: to će se i uvjerit, da, pitajuć ja u toj struci »razložan i vjerovatan sud«, »mudar i priličan (probabilis) sud« (str. 163); zadovoljujuć se ja sa običnimi znaci — doklegod osobiti razlozi inače nedosude — a to: svojevoljnim izpoviedanjem, žalovnom tužbom, poniznom prošnjom i željom za s. odriešbom, ter dragovoljnim prijećem zadane pokore (str. 165), da sam, velim srednjom stazom udario, ukloniv se dvima skrajnostima, kojiuh jedna drži svih (omnes) za pripravne, niti joj do druge, nego nametnut pokore, ter naprosto odriešit; a druga nauzprek svih drži za nepripravne, ako poput Mandaljene neplaču. A tom, cielomu mojemu spisu prisudjenom stazom liepo i složno prohode: s. Alfons, onaj po tom svetcu i u Rimu puno priznavani Brezimenko, u spisu: Istruzione per li novelli confessori“ (par. 1. c. 15. n. 360), Isusovac Suarez, De poenit. (disp. 32, sect. 2), i, čujte, naučnik Rimski (de poenit, n. 60.), dakle i katekizmi za škole po našoj zemlji. — Ako se g. prof.

Digitized by Google

priklanja onim prvim skrajnjikom — a čini se, da je tomu tako — na čast mu: što je mene, ja svetot. pokoru nedržim za šaljiv zanat i za tašti običaj, nego za obnovu, preporod i uzkrs nestašne ljudske ćudi, ranjave i razmetnute duše.

3. Drugomu »mnogomu griehu« mojemu — po g. kritiku — uzrok je: što sam knjigu spisao hrvatski: »To stoji, veli on, da svaki pišuć moralno bogoslovje puno toga mora (ova mu riečica 20 put rabi) u latinskom jeziku napisati«, i čim sam ja to njegovo mnienje zametnuo, da sam čestoput, poimence besedeć (str. 87 i 88) o sukrivcu što je grieha putenoga, ter o naputcih za te vrsti griehe, skrivio. — Tomu prigovoru krivo je iopet neznanje kritičkih pravila I. IV. i V. i što g. prof. krivo mnije, da sam ja spisao moralno bogoslovje (komu, mimogred budi rečeno, i po mojem sudu prikladniji je latinski jezik); ali ja nespisah toga, nego: Naputak, kako nam nauk i načela toga bogoslovja služit imaju u duhovnom poslu (in praxi confessionali), što ga uskupa s narodom u istom jeziku imamo; »Doctrinarum ac veritatum theologiae moralis applicatio practica«; moja knjiga, dakle, nije jedno s knjigami moralkami; ona nije, nego za one, koji su jurve moralku izučili. To sam ja hotomce dvaput iztaknuo (na str. 4. i 209.). Ja se doduše nečudim, da je g. profesoru težko dokučiti se te razlike: on je nauke bogoslovne i počeo i dočeo u školi, koja od zametka svoga pa do danas nepoznaje, dakle i nenaučuje posebice (separatim) ni hermeneutike ni pastoralke; a pak (jam vero) moja knjiga, kako i homiletika i didaktika, jeste čest baš ote u onoj školi nenaučavane struke bogoslovne, dakle različna od moralke. I te vrsti knjigâ da je odavna i svakuda pisavalo (dass man zu schreiben pflegte) i u nelatinskom jeziku, pak i u našem, pripomenuo sam na str. 4. Pa ako je toga do liepe hrpice u nas ubogih i maljušnih: kolika ih gomila u Niemaca, u Vlaha, u Franceza! Kada bi g. doktoru bilo do te struke književnosti bogoslovne, obilno bih ga podvorio sa liepo 40 pisaca! ali znati mu unapred, da su ga oni ponarasli i odgojeni pod sustavom drugojačijim od one škole, i da svi ti pisci knjige te vrsti diele mojoj podobno. I ovimi stražnjimi riečmi odgovoreno je i prvoj čestici 7. alinee g. kritika, u kojoj spočitava mi diobu moga djela sve s krivične misli, da sam spisao moralno bogoslovje. I taj, indi, prigovor nevriedi ni tuca. — Drago mi je medjutim, da se g. profesoru nije računilo »upuštat se u pitanje, je li nije li uobće shodno pisati bogoslovne knjige u jeziku svom (htjelo mu se reći u nelatinskom; jer svoj znamenuje: suus, sein, i logično nenapisà ga nitko brez da se odnosi na koj predjašnji subjekt); drago mi je, velju, to, jerbo zadatku tomu, i ozbiljnomu i otežkomu, hoće se i čudo izkustva i obsežnoga uminja...

3. U alin. 4. besedi moj mladjani prijan o mojoj povjestno-dogmatičkoj razpravi, tere me kori nevjerom; jer da se nisam držao zadane rieči: govorit o pokori, u koliko je ona, na široko li mislimo (in sensu lato), kriepost, virtus, goneća čovjeka da izmiri Boga griehom uvriedjena. Tako on, dočim mene, slagajuć tu razpravu, strah biaše obuzeo, da ću se i preveć odužit, čemu sam se bio zavjerio, pišuć o toj prvoj vrsti pokore puncate 23 strane. Slovi krupnimi kô kukuruzno zrno otiskan je ovaj naslov: »Pokora **na prvu** (in sensu priori, t. j. kako kriepost) davna je kô i sviet. Postanak joj božanstven.« Pune 23 strane takovoj pokori za dokaz!

4. Ako sam doktorove u toj struci prigovore (u 4., 5. i 6. alin.) zlo i naopako skladjene, dobro shvatio, ovako bi ih na malo sveo:

a. Njemu je zazorno — jer je sva ta razprava njemu neobična i nova — što sam ja sloveć o prve vrsti pokori u predkršćansko doba, — dakle o njoj: kakva biaše za zakona naravskoga, kakva za pisanoga, kakva u poganluku — našao i dokazao, gdje više, gdje manje, gdje očitije, gdje skomnije sve one česti, koje su glavnim podkladom pokori svetotajstvu; a zazorno mu to »jer da bi se odatle dala prava pravcata izpovied izvesti;« jer »ako se sve to prispodobi sa sakramentom pokore, onda (da) se neopaža nikakva razlika.« i to da je ljuta »neprilika iz koje da se ja sam izvadim.« — Na one 23 strane, na svakoj ja opetovano i jasno govorim, da ta takva pokora biaše predtečom, podobom, naličjem (imago) i sjenom istinitoj svetotajstvenoj pokori; pače i u toj svojstvenosti (qualitate) da »biaše svakojaka: pravija, gdje se o Bogu pravije mislilo i čvrsto na zakon njegov naslonjalo, a krivija, gdje se od prvanjega pojma o Bogu i zakonika njegova na daleko odmicalo. I ova i ona, pravija i krivija, biaše samo nalik prilikovaniku, sjena istini« (str. 21.). Po tom ko samo i čitat zna i jezik razumi, kako će reć: da je to svejedno sa svetotajstvenom pokorom, i da Isus-Krst po tom ništa nova zaveo nije? Na deseterih mjestih ja tvrdim, da snaga i valjanost totakve pokore nebiaše u njoj samoj, nego u vjeri u pravoga Boga, ili pako u zaslugah, u uhvanju u došastoga odkupitelja. Čujte kako ja: »Izpovied iliti pokora u poganluku uza žrtve bolvanske i kojekakve krive pokore ostà tašta i nevaljala, čim uza nju, kako ni uz ostala poganska otajstva, nebješe vjere ni u pravoga Boga ni u došastoga odkupitelja. . . A gdje bivalo pravo znanje o Bogu i gdje vjerovalo u odkupitelja, da ipak ni tamo pokora nije mogla sama po sebi ni opravdati, ni posvetivu milost udieliti, nego da jedino po vjeri u Isusa pomazanika i u njegove zasluge« (str. 21. 22.). Ima, dakle, razlike i to bitne medju pokorom predkršćanskom i medju svetotajstvenom: ovoj udružena je posvetiva milost, ova sama po sebi opravdava i sveti. Kako da je tu razliku pozabio g. kritičar, iza kako ga u Rimu pune 4 godine dogmatiku naučavalo; kako da toga nezna sada dogmatici profesor? Je li dakle Isus išta nova zastavio? Jest, zastavio je pokoru naličnu onoj prve

Digitized by Google

vrsti, ali ju je mukom na križdrvetu i tuj prolivenom krvlju posvetio, na čast, svetotajstvenu uzvisio. Ko je dakle u neprilici: ja ili moj g. doktor? Neprilika je, što je on površno prevraćao listove moje knjige, neprilika, što on neumi prave snage hrvatskih riečî: podoba, naličje, sjena. Nu ja prama njemu hoću da budem prijazniji i kako kršćanski zakon nalaže; ja s toga hoću mu svjetovat, kako mu se izvadit iz te profesoru nedolične neprilike. Evo ovako: čitajuć, prvo, moju knjigu, a najpače tu poviestno-dogmatičku razpravu: ona će mu, poštenja mu moga, mnogočemu bit uslužna; a, drugo, učiti se uobće pomno i temeljno, kako liepo pristoji profesoru; i, treće, da si u pameti kadkada obnovi pravila III i V. Čitajuć on moju knjigu, vidjeti će, da su čvrsti stupci, o koje se ja oslanjam pišuć tû razpravu; tuj da su: Tertulian, tuj Zlatoust, tuj Augustin, Grgur Vel., Ambrosij, tuj zviezda družbe Isusovačke kardinal Bellarmin, i veliki umnik i poniznik o. Ventura, i čudo drugih.

b. Dokazujuć ja (od 16—23 str.), da medju pogani neima naroda, a da nenadjemo kakov takov odsjen izpoviedi, to jest, a da se nekaje: primiećuje g. doktor »ako je nešto naravna da se kaje, ko je zlo počinio, da. je sasvim brezkoristno to dokazivat.“ — Zna li on, pitat mi ga, da u naravi ljudskoj i po svjedočanstvu s. Pavla, Cicerona i Seneke neima pod nebom ništa naravnijega do vjere u Boga, ter more li reć, da je dokaz te vjere sasvim brezkoristan? Sjeća l' se on, da mu je učitelj u Rimu baš i samo tu vjeru, taj naravi ljudskoj udruženi član vjere punu godinu dana dokazivao učeć ga liepoj knjizi »De Deo uno et trino«? Moj prijatelju! Koliko je toga u svakoj znanosti naravna, pa ipak, kako nam je ćud griehom razklimana, razum razprokšen i dvojičnosti naklon, mnogoput jedva ih i mnogim i obsežnim dokazivanjem svèdosmo do vjere, do istine: Nitimur in vetitum.

c. »Predugo« mu je moje dokazivanje o pokori svetotajstvu. — U pravilu II na to mu odgovor, to jest u môm predgovoru (str. 3. 4. 23. i drugdje); ja totu sám molim se čitatelju, da mi kadkada prosti i kroz prste progleda. Medjutim ako je »predugo« za ikoga, g. kritiku nebi bit imalo; zašto toliko je baš dogmatička struka obsežna, da nje učitelj svaki pojav, ako je u njem i samo trun dobra, radostno pozdravit ima, a morda tim i više, što je ta moja razprava s dogmatičke česti prvi pokus u našoj bogosl. književnosti.

d. Puno bi bolje bilo, veli g. doktor, mjesto pišuć o koristi po s. izpoviedi, da sam razložio, kako je koristno i nuždno, da naši svećenici sjede u izpovjednici, što da žalibože tako (kako?) jako zanemaruju. — Ako sam ja u ono 11 strana dokazao svestranu i sveobću korist po s. izpoviedi — a to sam nastojao — sliedi po sebi, da će svećenik, koj svomu narodu rad je dobro i koristno, marno se latit toga za ljudstvo po Bogu zastavljenoga pomagala. Ali i o tom naposebice sbori knjiga moja na str. 134. i 135; premda pisat o tom nahvalice i obširno spada na pastoralku. O tom će g. doktora uvjerit g. te struke tamo profesor.

5. U alin. 8. veli isti g., da ja na str. 75. pitam: »Može li i neapprobiran svećenik na smrtnom času odriešiti, kada je nazočan izpovjednik, koj je approbiran« i ja da sa s. Liguorijem odgovaram, da može, ali samo pod njekoje uvjete. — Toga pitanja niti je na str. 75., niti ga je takova u svoj mojoj knjizi! Bog da prosti takovu kritičaru! Pred oči pravilo IV.! Ali tomu pitanju podobno je ono na str. 79. i 80., gdje razpravljam o pokorniku na smrtnom času, i gdje na temelju sab. Trident. sess. 14. cap. 7. učim da tada neima grieha pridržanih i s toga (ideo veli sabor) da može svaki svećenik svakoga pokornika svih grieha i kazna odriešiti. Sabor tuj nespominje slučaj posebni: Kako bi bilo, kada bi pri tom bio nazočan duhovnik potvrdjen? Znam ja za ono pravilo: Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus (pazite na rieč debemus), i baš zato nehtjedoh ja sám taj posebni slučaj, to posebno pitanje spominjat, nego sam to rado ustupio Obredniku rimskomu, koj o tom ovako: »Sed si periculum mortis immineat, approbatusque (nota) desit confessarius, quilibet sacerdos potest a quibuscunque censuris et peccatis absolvere« (De sacr. Poenit. s početka); dakle mogu . . . ali kada nije prisutan izpovjednik potvrdjen. Čitaj g. profesor pečatnicu Pavla V., kojom on taj Ritual potvrdjuje i svim po svietu biskupom preporučuje, ter se uvjeri, da mu je ugled toliko ogroman, da nadmašuje sve parbenike, koji su protivnoga mnienja. Pak još istoga je suda i Catechismus Rom. De poenit §. 55. veleć: Sabor Trid. uči, da može svaki svećenik svih grieha i kazna odriešiti si mortis periculum imminet et proprii sacerdotis (nota) facultas non datur. Što je one sabora trid. odluke, pravo amo i nespada, jer ona govori naposebice de sacerdote approbato, et quid de reservatis in articulo mortis (zato je veznica ideo); i o tom veli, da tada prestaje grieh pridržan, i da s toga može svaki itd. A da i svećenici prosti (simplices) mogu pravo i valjano na samrti svega odriešit, to nije zapisano u Trid. saboru, nego to znamo po Cap. Presbyter 26. q. 6., po rimskom obredniku i katekizmu, ter po crkv. običnitom običaju. I eto zašto sam ja uz Liguorija i zašto mi se neda uz poš. o. Ballerinia: zašto ja nedržim mnienje svetčevu protivno za »sasvim vjerojatno« i zašto ga nikomu svjetovat nemogu, pače zašto držim, da ga valja svakako zabacit.

Na pomonutih razlozih temelji se ravno i logično i moja tvrdnja (str. 109. i 110.): da »izpovjednik zazvan komugod na samrti, i našav ga krivcem censuri skromnoj s. otcu pridržanoj, treba (velim ja, a ne mora; Prav. V.) da se uteče biskupu ako je dovoljno kada (str. 109.), ili kadagod je uzmogljivo« (str. 110). Ova dva uvjeta: si adest tempus sufficiens i si id possibile est — što mudar duhovnik prosudit ima —

*

Digitized by Google

odgovaraju dovoljane na ništetna i djetinja pitanja kritičarova: »Čemu biskupu pisat? Čemu pokornika u pogibelj stavljati, da prije umre, nego li odgovor od biskupa stigne?«

6. U alin. 9. kori me iopet žestoki profesor, što sam ob uprosu: — Može li duhovnik slobodno i valjano služit svetotajstvo pokoru jurisdikcijom vjerovatnom, probabilis — iopet liepo i ponizno posvojio nauk s. Alfonsa, i što protivnomu mnienju nisam pripomenuo svih preko 40 pisaca, pače što sam drzko rekao: njekoji — pak da dokaže, da sam nepravičan tolikoj učenjačkoj četi, iztire mi s. Liguorija, jer i on da mnienje meni nepoćudno zove obćenito: Secunda sententia communis docet licitum esse absolvere cum probabili jurisdictione — ali što neposredno za tim sliedi, to jest glavni uvjet, izpunio je g. doktor ovako . . . . (a to je grieh proti Pravilu III.), a ja ću pravo: modo — si, dummodo — opinio (circa talem jurisdictionem) sit vere probabilis, gravi fulcita ratione et auctoritate. A mnienje s. Alfonsa i moje jest: da crkva o spas dušam brižna takovu nejamačnu pravomoć dopunja ali da to neoslanja o golu volju svećenikovu, nego kada je tomu razlog — ratio — vele razložan i kada to pita vela korist; a koji su ti razlozi, koje te koristi, zapisah na str. 81. U ostalom mnienje ovo i ono predjašnje strogo sudeć po riečih, koje je g. kritik liepo pod četir piknjice strpao, jedva se u ičem razlikuju; — ali ko naprosto i svakako odsudit kani i slamka mu je brvno, pa bilo to kako mu drago smeteno i nezrelo.

7. Pišuć ja ob izpovjednikovoj osobnoj svojstvenosti (de charactere personali) »predug« sam g. kritičaru i »brez reda« (alin. 10). — Da svećenik pojmi, koliko je težak zadatak njemu izpovjedniku, i koliko se pita krieposti i dobrote od onoga, koj želi dostojno, prudljivo i ozbiljno služit ovo svetotajstvo i po njem preobražat svoj narod: mišljah, da sam dužan opisat mu svojstva sa svake strane, obsvjedočen, da duhovnik prvo i prvo znat ima, kakovu je biti njemu, a tada stoprv kakovu je biti pokorniku (tim dosljednim redom razpravljajuć, ja sam »brez reda«); a čim su ta svojsva mnogostručna: nutrnja i vanjska, i čim o njih toliko visi, koliko malda ne o samu pokorniku, ko će mi zamjerit, ako sam u to uložio i priličan trud i priličan prostor u knjizi mojoj. Ali čemu mi se opravdavat sam sobom; morda moj prigovarač bude snosljiviji i ponizniji, ako mu pred oči iznesem onih, koji su mene u toj razpravi, uprav s njene važnosti, obširnošću kudkamo pretekli. A tako su ono 40 pisaca malda ne svi. Trojicu mu pripominjem: Pokoj. biskup Zenner, prerevni izpovjednik, o tih svojstvih ima liepo 45 sićušnih strana, — četrdeset i pet! Onaj u Rimu ugledni brezimenko (ako i zna svatko ovdje, da mu je ime P. Francesco Giordanini, iz skupšćine za s. poslanstva; spis mu preutlačen Bog sam zna kolikoput) pune 24 strane. Haringer, koj je osiedio u izpovjednici, u knjizi svojoj, kudkamo manjoj od moje, 37 strana. I još, ti kako i oni ostali, po prilici o tom glagolje redom kojim i ja — ali proć vi revni duhovnici, vi učeni pisci, proć, predugi ste, brez reda ste! — Sbilja (po istoj alin.) morao sam, a nisam govorio ob izpovjedniku kako otcu! Jesam, bogme, i koliko: sedam strana i pô! Svojstva, o kojih pod naslovom: »Duhovna gorljivost« poviedam, svojstva su otčeva: Otac je svojoj otročadi sve, otac za djecu svoju zalaže dušu svoju, otac izgubljenika pod svaku muku traži, itd. — »Jedno se mora (taj blaženi, taj bahati moraš) sasvim zabacit«, a evo ga što: Što na str. 146. ja i s. Karla Boromej (Istruz. past. p. 3. c. 1.) učimo, da javnu griešniku, n. p. javno poznatu priljubu, priležniku (adulter, concubinarius) imamo uzkratit s. pričest brez obzira na ovršenu izpoviedi. Razlog tomu pravi osim navedenoga po g. kritiku, dao je još u toj odluci — in contextu — sàm s. stožernik, ovaj: prije nego smutljiv, zločest i javan primjer javno neizpravi. To biva zbog pravice — ex justitia — koju (za da se odstrani i popravi javna sablazan, očita smutnja) dužni su i duhovnik i javni griešnik ostalim vjernikom, ter svetosti i ozbilju sakramenta. Valjaju li ti razlozi g. doktore? Komu je više stalo do svetoga otajstva: meni ili Vam? I po tom jasno je, koliko držim do Vašega »s toga sudim«. Kó sudi bolje: g. doktor, ili pak s. Karla? A neima u Hrvatskoj popa, koj se o tom drugačije učio!

8. Po g. profesoru alin. 11. ja tražim neku izvornost (u glavi mu bilo reć osobit, originalis, jer izvornost to je za hrvatsko uho absurdum); jer da dielim škrušenost iliti kajanje »uprav nevaljalo.« — Ako reknem, da ja uza s. Alfonsa do skrušenosti brez odluke slabo držim, jer brez ove po izpoviedi ploda nikakova, ako ja dakle reknem, da ja skrušenosti nedielim od odluke (pišem na str. 160. i 161: »Skrušenost ima bit . . a povrh svega udružena (conjuncta, nota naš predlog u) iskrenoj odluci već nikako negriešit . . . a to s toga, što je pokori glavno da popravi življenje pokornikovo skloniv mu volju na odluku: to taj prigovor uza sliedeći (alin. 12. »obadvoje skupa razpravlja«) sam po sebi srnja u koš; a rekši, da djelo moje nije mali katekizam, komu je ex professo tumačit svojstva skrušenosti i njih znamen: strmoglavce u isti koš i ono: »a to se mora (iopet moraš pod batinu) zabaciti.« — Da nezaboravim, ja na str. 160. pišem o skrušenosti obćenito uzetoj, da ima bit a . . . b . . ., a g. kritik ovako: »G. pisac govoreć o nesavršenoj skrušenosti . . .« A Pravila IV. i V.? — Jest odgovaram g. doktoru »da odluka može dobra bit makar i nebila stalna«, dopuščam ne samo ja, nego i moja knjiga na str. 161. i 162. »U ostalom — tako ja — izpovjedniče, netraži stabalce krivo izpravit u jedan mah« itd.

Moju tvrdnju: da je pokornik dužan obnoviti kajanje, kad udilj po odriešbi izpoviedi grieh zaboravljen — znadoh ja, da Gury, Ballerini i Lugo i drugi još zaba-

Digitized by Google

cuju; ali znadoh takodjer, da s. Alfons, i to s razloga puno znatna, što tvrdnja protivna, ako i jest običnija, communior, nije jamačna, et quia agitur de valore sacramenti, onu moju zove probabiliorem et in praxi tutius sequendam; da dakle o. Ballerini o njoj uzalud veli: »Neque auctoritas, neque solida ratio ulla suffragatur isti opinioni.« Nisam ja kriv, što je meni ter mojoj knjigi ljepše i povoljnije uz Liguorija, nego uz Ballerinija!

9. Što se tiče 14., 17. i 18. alin. g. prigovorača, tuj smo mi dvojica što su voda i oganj.

Jest; ja učim, da kad razložito (nota) dvojimo o dovoljnoj pripravi pokornikovoj »kada je toj protivnoj sumnji dosta dokaza (nota); recimo, da nam je kojgod isto i dosele rekao i obrekao, nu da je svedj vjerom pokrenuo, vraćajuć se opet i opet (nota) na grieh.« da nisu svakda dovoljni znaci obični, nego da se još hoće i drugih, koji ozbiljnost tih prvašnjih dokazuju; a to s toga, jerbo su »ti znaci podkladom našemu svetotajstvu, i jerbo podklad u svetotajstvih valja da bude, osim nužde, ne dvojičan, nego stalan, prvo nego ih svećenik slobodno služi,« i jerbo u našem slučaju držim, da je inače »pogibeljno i svetogrdno« (str. 65. i 66.);

Jest; ja učim, da »brez biljega osobitijih redovno (nota)« nije nam odriešiti neke pokornike osobitije: koji su, n. p. od više godina izpovied zanemarili; ako im je i sadanja izpovied pod silu, od običaja ili s obzira ljudskoga itd.; ako je duhovniku i po otoj izpoviedi dokazano, da ih je koj u nemar spravljao sve dosadanje naloge nuždne novu i valjanijemu življenju, da je u iste il još i gore opačine srnjao, itd.; ako je tih kojgod griešnik osobitije vrsti: prikrvnik, ubojica, priljub, trovač utrobljega zametka, itd. (kako na svòj str. 168. sub 1. 2. 3.; dakle nevalja i nepravično je, što je g. doktor samo jedan slučaj toj strani odtrgnuo, t. j. koji su od više godina izpovied zanemarili. Rugaj mu se Prav. II!

Dakle ja nisam zadovoljan, ako takvi osobitiji griešnici samo na izpovied prijdu, nego još doznat želim: što ih k izpoviedi privelo, kako sub. 1; što jim dosada rabilo za boljak, sub 2; jesu li barem, što je neobičnih grieha, manje po broju griešili, sub 3. i sravni str. 290. — Ja dakle učim, da griešnika povratnika od zloće (recidivus ex malitia), ter prigodnika, koj je uz prigodu po svojoj volji (occasionarius voluntarius) stavit valja na propit, na kušnju, kadagod nije osobitijih biljega njegovu popravku, niti mi je dostatno takvih pokornika obricanje i zaklinjanje: jerbo staru, običnu i voljnu lažcu lagko i brez osobitijih razloga nitko nevjeruje; da je dakle grozno, pogubno, i svetosti Isusova otajstva porugljivo ovo g. kritika lahkoumno pravilo: »da izpovjednik mora (ima) suditi samo o sadanjoj volji pokornikovoj . . . ako pokornik sada upravo ima pravo nesavršeno pokajanje, makar uz obične samo znake neka se odrieši«! Valjda g. prof. to pišuć nije mislio, da nereknem, nije razumio što piše, pa još u našem katol. listu; ali nu bar mislit biaše, da dobri čitatelji i misle i znamen hrvats. riečî razumiju! Zar nije znao on, profesor, da griešnici tako lagko i od šale odriešeni zavrgnu strahoću griehu i nastave put opaki sve do groba? A što o lupežu, koj nije povratio, a mogao je i morao je, jer je i opomenut bio i on obrekao? Zar nije znao za ono s. Pape: Non esset tanta facilitas peccandi, si non esset tanta illa absolvendi?

Što se tiče odgoda (dilatio absolutionis) i njegova trajanja na što se toliko srdi g. profesor, ovako ja na str. 291: »Očivesto je, da tomu — vazda i za svaki slučaj — stalna pravila neima, i da to izpovjednik po okolnostih i kako ga Bog, (jer u ovoj našoj službi i gospod Bog ima posla) nadahne, prosudit ima«; i srav. na str. 3 9. zlatne rieči Lava XII.

Ali što rekoh »da ja učim; da ja držim; da meni nije dovoljno.« Ne ja; jerbo ja sám neusudjujem se uz bok o. Balleriniju i učenijemu i starijemu; ali smim to u družtvu velih, pročuvenih vojevoda. Sa mnom (što je one tri vrsti griešnika uobće, ili naposebice o njih kojojgod vrsti) na vlas isto uče osim s. Liguorija: s. Boromej (Avvertimenti per i confessori; iznova tisk. u Rimu g. 1700, i to: stampati di ordine — po nalogu — di N. S. Papa Innocenzo XII., e pubblicati dal sig. card. Carpegna Suo Vicario per uso dei confessori di Roma e suo distretto); takav toga svetca nauk naložio je svećenstvu svomu i Benedikt XIII. dok biaše kiskup u Beneventu; isto tako i s. Franko Salezki (vid. njegove Const. synod. tit. 9. c. 5.); pa tko još? Silni učenjak Benedikt XIV. (De Syn. Dioec. lib. 11. c. 2. n. 17.) s. Alfonsa nauk s nazivom »doctrina prudentiae« svoja i još veli: »omnes graviores theologi cum eo sentiunt.« Takodjer: Isusovac pošt. Segneri; s. Leonardo a Porto Maurizio, poslje s. Filipa Neria. najčuveniji apostol Rimski; Isusovci: Sanchez, Laymann, Lugo; s. Bonaventura (Confessionale, cap. 4. de usu clavium partic. 1.); onaj u Rimu obljubljeni o. Giordanini, Stapf, Zenner, Scavini i uprav sijaset još drugih. — Ima, znam ja, i rekao sam ga na mnogome mjestu, da ih ima, koji su protivni tim načelom; nu što oti nisu onoliki svetci; što ih ja držim za preveć popustljive; što su oni svetci svojim — po meni posvojenim naukom čudo dobra i obilata blagoslova, svaki po svom narodu, raznieli, i što želim, da se isti nauk i u nas čim veće razobći, u srdcu naših svećenika udomi i ogrije: zato sam smierno u njihovo se kolo upleo, obsvjedočen, da mi je uz njih na duši bolje, nego ne uz o. Ballerinia i njegove ortake iliti »auktoritete«; — i s toga ko će mi se narugat, tko me odsudit kako pretjeranca?

Kad sam ja svoj Naputak pisao, i mnogo prije još, znao sam dobro, da u »mnogih ćudoredbenih pitanjih« ima medju pisci dva glavna, medjusobno oprečna pravca. Jedni da su preko mjere širokih rukava (Laxistae), jer na svaki samo uzmogljivi način naravi

Digitized by Google

ljudskoj prijaju (favent, patrocinantur) i tim ćudoredne kršćanske zakone slabe, da nereknem, zameću. Po Zenneru to su ti sliepci i provodje sljepački: zašto ljudî veća čest, koliko je po naravi na zlo brza, ako se namjeri na te vrsti duhovnika, odè sa zla na zlo do u duhovnu propast. — Drugi da su preko mjere oštri (Rigoristae), jer nimalo ili jedva pošto obziru se na slabost i nemoć ćudi ljudske; oti neznaju za blagostivi duh Hristov, i kako je on, sin božji, primao odista pokorne; i oti neizvedoše ljudî iz griešnoga kala, nego ih dublje porinuše. — Nu medju tima praveima obrieše oni božji sluge i učitelji naši srednjak put, kojim su mene pišućega provadjali. Na tom pravcu dobro ga i zapoviedim Isusovim i slabosti ljudskoj. Povrh svih na taj put navadja duhovnike s. Liguorija nauk, koj nam je u tom »poslje dugotrajnoga i revnoga nauka (tako Grgur XVI. o njem), poslje mnogoga moljenja i poslje 30-godiš. revnovanja u izpovjednici i po poslanstvih u svojih spisih namrieo, oporučio.« S. Liguorij »doctor ecclesiae«!

Primaknuv se ja toj doista »veoma težkoj« razpravi, prvo nego sam odlučno prihvatio bio taj srednji pravac, pitao sam savjeta od nekojih mojih znanaca i ovdje i druguda. Dva ću savjetnika pripomenut. Pisah u to ime g. 1868. u Francezku, nekomu sjedoglavu biskupu, mojemu prijatelju (da ga Bog dugo i sretno poživi!), koj pravac da je prikladniji svetosti našega otajstva, a i koristniji po narod i stegu kršćansku? Zaklinje me u odgovoru, da se nedam na onaj prvi puno pogibeljni (école bien périlleuse), i ovo mi povieda: kako je on minule g. — 1867 — u Caserti, blizu Napulja, zapoznao nekoga staroga Liguriauca, po krvi Niemca, bivšega otca duhovnoga pokoj. kraljici Napuljskoj puno sa svetinje glasovitoj; taj za mlada učio se bogosloviji od nekoga neposrednoga Alfonsova djaka. I ovaj da je onomu većput pripoviedao, kako je s. Alfons učenikom svojim pripominjao, da je čestoput u snu vidjevao, kako duhovnici preveć popustljivi (les laxistes) nose na hrbtih svojih i stovarljuju pokornike svoje ravno sa sobom u pakó. — One iste godine ljetovaše u Rimu neki moj učitelj pripremljajuć neke radnje za vatik. sabor. On mjeseca svibnja po kojput slušaše o. Ballerinia, koj uprav tada naučavaše o povratnicih — de recidivis. Šećuć se on sa mnom mnogoput, opitah ga, što da mu se čini o tom toga otca nauku, i po njegovu izkustvu koj pravac da je koristniji po pokornike. Na Antunovo blizu ovdješnje kisele vodice u razgovoru odreče mi: da mu se naputci ob onih i podobnih griešnicih čine nekako lahkoumni (Eine Art von Leichtfertigkeit). Taj za crk. sabora Papin bogoslov dobrano se pogrbio koje pod bremenom učiteljskoga, koje izpovjedničkoga stolca! Pa je on tako reko dne 13. lipnja 1868. To ja spomenuh, za da vidi moj g. kritik, da sam ja znao, da imam riešit »veoma tešku zadaću«, al' i da ju nisam šaljivo odbavio.

Ali uza sve to što smo ja i knjiga moja škole protivne (iz koje su dosada potekli, oliš trojice, četvorice, svi po našoj domovini svećenici) neću ja g. doktoru strastveno zazvoniti, kako je on meni: »to je nesmisao; to je pretjerano; to sasvim nevalja, to se mora, mora i mora zabacit . . .«, a neću, jerbo znam što je opinio libera, i jerbo mi srdce (budi mi slobodno reć) ponešto čednije kuca, i jerbo je s toga ponešto ponosnije. Pače ja školu njegovu i štujem, samo želim, da joj mladi zatočnici budu više čedni, više snosljivi i većom ljubavlju zagašeni.

Još mi odgovorit na alin. 15. i 16. Sloveć ja o biljezih s. izpoviedi nisam nikdje rekao: kakova mora da bude izpovied; pače ni da ima bit takova; pače prije nego sam načeo tumačit te biljege po nauku s. Tome i učenoga Navarusa ujaka s. Žaverije, u noti 4. str. 178. očito i hrvatski ovo zapisah: »Neki tih biljega, čim su bitni — essentiales — svakako su potrebni, a za ostalimi pokorniku je nastojati što gorljivije.« A koji su bitni, razložio sam u sljedećem opisu, nerekav nikada i nikdje: »da izpovied mora bit n. p. srameżljiva.« — Ali nitko na svietu, tako površno, tako brez reda i brez razbora knjige nečita, a još manje daje se na nje kritiku. Ele opet u pamet Pravila III., IV. i V.

11. U alin. 16, prigovara mi, što na str. 286. učim »da ako je izpovjednik kriv, što se pokornik nije podpuno izpovjedio, da mora (u knjizi: da je dužan) pokornika i izvan izpoviedi opomenuti« — jest, ali kada? i kako? Toga moj dobri mladi kritik nespominje, premda je u tom sva snaga; ali knjiga moja, ona o tom ovako: »ako nije nade, da će se pokornik doskora vratit na izpovied, da mu tuj mahnu pripomene«, a kako? opet knjiga: »izprosiv si za to dozvolu od pokornika i predusretši svakoj smutnji.« Tako naučaju svi i nesjetni bogoslovi razpravljajuć »de justitia et jure.« Dakle nije taj moj nauk ćudan, nego je ćudno profesorovo brez medjaša neznanje; dakle pod uvjeti, kojih je gosp. doktor mukom prošo, nevriedja se tim izpovjedna tajna. Zna li on, da je izpovjedni pečat, povlastica i pravo pokornikovo, i da ih se on, što je sama sebe, i odreć more; nezna li: knjigu moju preda se, pa uči se što je na str. 155. i 150., i pak (item) Pravilo III.

12. Napokon u istoj alin. najčudnovatije mu je u cielom Naputku, što na str. 294. i slj. pišem ob onih pokornicih, bud' svećenicih, bud' svjetovnjacih, koji brez kakova biljega o pravu kajanju, brez nuždne priprave (sub 2.) pridju na izpovied, i kojih s toga odriešit nemožemo — ali uskupa znamo, da je svećenik takov dužan svakako — absolute — i brez odvlake misu služit, a svjetovnjak pričestit se, a nije kada da ih duhovnik pripravi. Evo što ja o takvoj neprilici: »To je slučaj, u kom nedomaže ljudska mudrost, i koj vàs osloniti valja o božju providnost: napomenuti pokorniku i svjetovati, što da u toj stisci čini, to je sve što može duhovnik« — ali tih je riečî moj »najčudnovatiji« kritik liepo i olahke preskočio, kanda su brezposlene. Opet: poštuj Prav. III.

Digitized by Google

i V. — Što ga za tim pišem i što je njemu kamen smutnje i čuda, al' i dokaz neumići, jest: da ja riešim (nevalja: »riešavam« solet solvere) takav slučaj veleć: U tako neizbježivoj itd. str. 296. — znaj g. kritik, da je sva snaga te riešitbe u ovih dvih zaporkah: »skrušiti se podpuno koliko mu je to uzmogljivo za tako kratko doba, i neka je stalne volje izpovjediti se što prije.« Koliko u Hrvata znamenuje kolikoću relativnu, a ne absolutnu. Dakle i ova »argumentacija« medju dosadanje uboge, hromave, kukavne. — Žao mi je, da g. profesoru nemogoh dat za pravo ali baš ni u jednoj, a kako bih, kad ga ou knjige moje pravo i po zakonih hermeneutičkih ni čitat umio nije? — Veli u nekoj alin., da nemože, kako bi htio, i još mi u koječem prigovarat. Meni je i to žao, ali bude li mu kada lazno i voljno: ja ću mu točno uslužit, kako su točno i preliepo o. Balleriniu oci Ligurianci debelom knjigom: Vindiciae Alphonsianae, tisk. u Rimu, i to u Propagandi 1873. — Ali g. doktor zove me s mejdana bogoslovnoga na jezikoslovni, pa budi mu i to, ali u malo, čim ovomu listu nije prisudjeno to poljišće.

II. Bolila bi me duša, kada bi ga i na tom polju s oštricom; ne, znam ja, ko hrvatski jezik temeljno umi, da ima čemu mi prigovorit, samo ne, da mi pisanje zavanja slogom tudjinskim, komu sam se svom snagom otimao. Ali g. kritiku môm, slabahnu u tom uminju, reći mi koju za nauk, pa bilo baš iz vlaškoga Rima. — Hrvata i u Rimu svrbi, kada prigovarat uzme, koj nezna, da i naš jezik, kô svaki drugi, priznavajuć čovjeku slobodnu volju, liberum arbitrium, razlikuje morati od imati, valjati, dužan, obvezan biti, i mora da nemože rabiti van gdje je govor de necessitate physica, a ostale rieći da su za slučaj de neces. morali, gdje djelo ili čin visi o slobodi našoj. I u Rimu Hrvatu je žao, kada piše i prigovara, koj početne slovnice zapametio nije: da se samostavnici tvore ne po glagolju minućem, nego po trajućem, da je dakle pogriešno: »razdielenje« mjesto »dielenje« ... Znam ja, ima ponešto takovih samostavnika (odriešenje, pokajanje, potvrdjenje) i po knjigah, a pokdiekuda i po narodu; ali znam i to i za stalno držim, da tako naopako nije udjelao narod, nego da mu je takav kov ostao u pameti po zlo prevedenih ručnih knjigah o s. nauku, po s. propoviedih itd. Tomu je svjedokom, što su takve rieči, bud' u dobrih hrvat. knjigah, bud' u narodu, malda ne sve bogoslovnoga ili crkovnoga znamena. — I u Rimu mi se smuči, kad, ko u Zagrebu piše, nezna, da u bogatoj riznici našega jezika ima i glagolja frequentativnih: dolaziti = dolažavati; imati = imavati; stati = stávati; pisati = pisivati; griešiti = griešivati ... i da imaju znamen: solet pflegt: — pisiva mi svake subote = solet scribere ... mjesto nenarodnoga: običaje pisat, griešit ... (Vid. Mažuranić, slov. str. 129.) — I u Rimu žalovno je, kada tko pricvrljuje, a nezna, kada je slog narrativan, a ne affirmativan, ili kada ko povieda tudju ako i affirmativnu izreku u slogu narrativnom, da se nesmi brez »da« pisati, kako moj kritik svaki čas; — a nezna, da je »pašćiti se« jedno isto sa: nastojati (Sr. Vukov rieč.); da je tako »skorupno« i »površno«, da je skorup, vrhnje i, po Brodsku, kajmak jedno; kada ko prigovara čestici »ga«, a to dakako s toga, što joj se po sadanjih naših knjigah nepravično i žalibože trag zameo, i što se nezna sjetit, da se Brodsko djevojče drugarki posprduje ovako: Alaj, baš si ga lipa! i da tako po narodu čujemo svaki čas, naime za pripoviedanja (Sr. Skladnju Veber.); kada ko zazire od: ako 'š, ak' ho'š, a nemisli, da je to narodu svakdanje, i u pisanju da to pita već put zvono jezika (sr. Vienac Kačić. str. 33., nespominjuć ni našega kan. Pavlinovića ni Kurelca); kada je komu pravije »sredstvo« nego moje, po Babukić. slov. dobro udjelano »pomagalo«, a nemisli, da nije tako ni svakomu ni meni, jer je ono i još toga stari Fran odhitio medju mulj i trohu. — I u Rimu Hrvatu je neprobavno, kada ko u Zagrebu skladi knjigu »Logiku«, pa joj na čelo otisne ovo: »Preveo ... **jedan** svećenik« mj. **njeki,** quidam, neznajuć, da je u nas jedan samo brojnik značeći, da nisu dva, tri; dočim je Niemcu »ein« i Vlahu »un« (neznam oviuh koj je g. doktora liepo zaveo) i brojnik i zaimenik. Nikada nelogičnijega nadpisa, pa još na knjigi, kojoj krstno ime »Logika«! Ko zahrdjanim jezikom, kakov je u toj knjizi, svietu se kazuje tomu ja nemogu priznati prava u toj mi struci prigovarat. To pravo ide one, koji odavna prodjoše kroz povoje našega jezika i sdravo se i dugo mučiše oko blaga i ljepote njegove; od takovih ja vazda s harnošću i nauk i prigovor primam.

U Rimu, 10. lipnja, 1874.

Kan. Nik. Voršak.

Knjižtvo. »Dva govora otca Bourdaloua«, hrvatski preodjenuta od Ivana Fiamina. Ciena 25. novč. U velikoj osmini str. 39. Tiskom primorske tiskare u Kraljevici.

Koliko nije častno, što se na tom polju crkvene literature u nas skoro ništa neradi: toliko je više hvale vriedan rad Ivana Fiamina kanonika i župnika na Rieci, koj je odlučio propoviedi Bourdalouove sve po malo u prievodu propovjednikom našim podavati, ako ga budu dovoljnom predplatom podupirali. Tomu se je s pouzdanjem nadati, jer toliko vriede izvrstne propoviedi u valjanu prievodu. Koliko su propoviedi Bourdalouove izvrstne, to se u malo rieči reći neda; o tom će se svatko najbolje uvjeriti, kada ih njekoliko pomnjivo bude pročitao ili bolje rekuć proučio. Neizcrpivo bogatstvo u mislih, nepredobitna sila u dokazivanju, a po tom pobjeda i nad najupornijom voljom ljudskom, to je veličina Bourdalouova. Vještaci drže ga prvim propovjednikom francezkim. Nije sjajan govornik poput Bossueta, niti je čuvstven i kićen poput Massilona; ali je jedar

Digitized by Google

i temeljit sadržajem, jasan i ozbiljan slogom, pravi apoštolski propovjednik, po sudu vršnjakâ kralj francezkih propovjednika. Što si je Bourdaloue odabrao za propovied, to on najnaravnijim redom razvija i dokazuje obilato i svestrano, iz jedne istine izvodi množinu drugih, koje sve jedna drugu podupiru, a sve je tako čvrsto osnovano na temelju uma i izkustva, rieči božje i sv. otaca, te se putem osvjedočenja srce i volja mora da osvoji. O tom će se svatko uvjeriti, kada dobro prouči propovjedi o obziru ljudskom i strogosti evangjeoskoj, koje nam neumorni i vješti prevodilac podaje. Baš mu liepa hvala, što je te dvie najprije odabrao! U prvoj propoviedi dokazuje Bourdaloue u tri diela nedostojnost, nered, sablazan obzira ljudskoga tako temeljito i silno, te nam je taj nesretni obzir prezirati, osuditi, bojati se ga. Prezirati nam ga je, jer je sramotno robstvo i mrzka kukavština; osuditi nam ga je, jer uništuje temelj vjeri, jer je uzrok odmetničtvu, jer prieči djelovanje milosti božje i neda čovjeku, da se k Bogu obrati, kadšto niti na smrtnom času; bojati se ga je, jer je sablazan, koja upravce vriedja Boga i dužni mu poklon otima, koja se lahko širi i zavodi duše, sablazan napokon, koje se čuvati imaju osobito stariji i ugledniji, a lahko joj se je dobrim primjerom oprieti. Oti toliki razlozi tako se obilato umovanjem razvijaju, svaka se tvrdnja tako živo podkrepljuje riečju božjom, kojega sv. otca, kojim svetim primjerom, sve se na odnošaje i potrebe slušateljâ tako sgodno uporavlja, te nam je na koncu reći: Propovjedniče! izcrpio si sve do dna, o svem si me osvjedočio, vjerujem sve i odlučujem, da ću nebojeć se svieta srčano i vjerno služiti Bogu. Tako je sa svakom propoviedju; pobjedu nad umom i voljom ljudskom svagda će veliki taj propovjednik održati. Toliko sam hotio reći o izvrstnosti propoviedi Bourdalouovih. Tko nebi želio s takovim pobjedonosnim zatočnikom vjere Isusove upoznati se i sprijateljiti?! A sada mi je preći na prievod Fiaminov. Prievod jest tada valjan, kada su sve misli iz izvornika u drugi jezik tako vjerno prenesene, te se sve ono, što je u izvorniku, takodjer iz prievoda naučiti može; a povrh toga, kada mu je jezik tako pravilan i gladak, te se bez muke i napora lahko i ugodno čita i razumije. Koliko je to mučan posao, dobro zna svatko, koj se je njim jurve bavio. Mnogo se tomu hoće vještine i gledom na stvar, koja se prevodi, i gledom na jedan i drugi jezik. Fiamin zasvjedočio je puno vještine, te je prievod njegov odbivši osebunjke i njeke netočnosti s najveće strane valjan. Hvala ga ide tim veća, što je dosta truda uložio, te dosta težkoćâ i stvarnih i jezičnih sretno svladao. Priznati mi je, da sam veću stranu prievoda s lahkoćom i ugodnosti čitao, i samo kadkada, ne baš često, k izvorniku uteći se morao. Nego reći mi je i to: da se je Fiamin još većma prilagoditi hotio sada vladajućemu jeziku književnomu ili većini čitalaca, odrekav se velike manjine i njoj omiljelih osebunjaka, pak da je prevodeći hotio biti kad i kad nješto slobodniji: bio bi mu prievod još valjaniji, odlikovao bi se još većom točnosti, razumljivosti i ugodnosti. Usudio bih se izreći nadu, da će revni radnik u budućih svezćićih svoje štioce i u tom pogledu obradovati. — Čemu su rieči neobične: razruh, hvast, deri, gordi, drugovje i još gdjekoje? Zašto se boji prevodilac rieči čudorednost, te se muči svakojako riečju: običaj? Zašto voli rieč: vrstina mjesto savršenost? Zašto su mu prečesto zazorni veznici: ako, nego, jer, da? Zašto netrpi više puti zaimena; koj? Zašto izpušta toliko puti like pomoćnoga glagolja: je i ju? Zašto mu je prevodeći francezki »on« toliko drag neosobni pasivni lik sa zaimenom: se? gdje bi ljepše stajala druga osoba jednobroja, ili prva i treća višebroja, ili zaime: tko, ili rieč: čovjek? Zašto se je iznevjerio hrvaštini veleći Bogu: Vi Bože! mjesto: Ti Bože! — Sve to smeta i na putu je lahku i ugodnu čitanju, a kadšto i razumljivosti isto tako, kako svaka netočnost u prievodu. »lâche« preveo bih svuda radje: plašivica ili kukavica mjesto: jadan, jadnik. »insense« str. 13. preveo bih: bezuman, a ne bezsmislen. »par un excès de confiance« str. 13. nije: napregnutim pouzdanjem, nego: njekim prekomjernim ili pretjeranim pouzdanjem. »Il semble d' abord qu' il réduisait le salut à bien peu de chose« str. 13. slobodnije prevedeno bilo bi: Čini se na prvi mah, da je on spas držao za dosta lahku stvar; dočim u prievodu Fiaminovu glasi: Čini se na prvi mah, da je on spas u malo doista obujeo. »et est — ce là qu' abontit tout la religion d' un chrétien?« str. 13. preveo je Fiamin: i na tom li se okončuje sva vjera? Ne bi li razumljivije bilo: i zar u tom stoji sva vjera kršćanina? Izuzam navedene i još gdjekoje pomanje netočnosti pretočio je Fiamin misli Bourdalouove skroz vjerno, te nam se je radovati, što možemo na hrvatskom jeziku slušati prvoga propovjednika francezkoga.

S toga i opet velim na koncu: S pouzdanjem se je nadati, da će naši propovjednici neumornoga i vještoga prevodioca u veliku broju predplatom podupirati, jer toliko vriede izvrstne propoviedi Bourdalouove u valjanu prievodu Fiaminovu.

I. B.

Tiskom Dragutina Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 26.] U Četvrtak, 25. Lipnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Najnoviji protucrkveni zakoni u Pruskoj.

Kad lanjski svibanjski zakoni nisu mogli preplašiti i smesti katoličke crkve u Pruskoj, skovani su opet novi, opet svibanjski. Ovi će bez dvojbe jače harati i vjernost onih katolika stavljati u strahovitu kušnju. Već su počeli djelovati. Pa kako je s lanjskimi zakoni prvi pokušaj učinjen u Poznanjskoj, tako i s ljetošnjimi. Ledochowski je prvi zatvoren, i prvi s biskupske vlasti skinut; na njegovoj stolici ima se takodjer prvi put vršiti novi zakon, o upravi izpražnjenih katoličkih biskupija od 20. Svibnja 1874. Tà u Poznanjskoj je kamo-li pretežnija strana pučanstva poljačka. Jadni Poljaci! ili su mnogo Bogu krivi, ili pako Bog njihovu vjernost kuša, da ju kašnje obilatije nagradi. Barem u Pruskoj i Ruskoj u biednom su stanju sa svakoga gledišta. Dao Bog da samo uztraju do kraja, kako je Gospodin rekao: Tko uztraje do kraja, bit će spasen.

9. o. mj. priobći nadpredsjednik Günther predstavniku poznanjskoga metropolitanskoga kaptola, da je nadbiskupska stolica izpražnjena, te ga pozva, da kaptol za 10 dana izabere vikara, inače da će od kultusministra po zakonu biti naimenovan za upravu biskupske imovine commissarius. Medjutim da već sada uzimlje upravu imovine pod svoj nadzor preko civilnoga činovnika. To isto bude pisano kaptolu gnezdanskomu. I sbilja civilni činovnici uzeše tako u Poznanju kako u Gnezdnu biskupsku imovinu pod svoju ruku, napose sve kase, koje stoje neposredno pod upravom biskupovom, i sav inventar biskupskih palača. Kanonici i drugi svećenici, koji su imali kod toga sudjelovati, — pokoriše se samo sili, uz prosvjed.

U tom je dakle prva uporaba zakona „o upravi izpražnjenih biskupija.“ Da se to može bolje razumjeti, pače da se i kod nas znade, kakovu slobodu sada uživa katolička crkva u velikoj, silnoj Pruskoj, i kako današnji liberalci, kad se samo domognu snage, znadu „liberalno“ postupati s katolici, s njihovimi pravi, i samom njihovom sviešću: progovorit ćemo nešta na širje o tom novom pruskom zakonu.

Po crkvenom pravu, kad nije biskupska stolica izpražnjena de jure, nesmije se popuniti pod najtežjimi censurami glede onih, koji bi pri tom sudjelovali. Netreba mi napose navoditi svih slučajeva izpražnjenja de jure; dosta mi je ovdje kazati: da nikakav svjetovni sud nemože biskupa s njegove stolice skinuti. Po lanjskih naime svibanjskih zakonih uredjen je posebni kraljevski sud, sastavljen od sudaca, koji su laici, pripadaju raznim izpoviestim, a jesu imenovani od kralja, dakako bez svakoga upliva crkvene vlasti. Tomu sudu dana je od strane države vlast, da i biskupom sudi, dakako ne u civilnih poslovih, u čem su kompetentni drugi obći gradjanski sudovi, nego u stvarih konfesionalnih. Taj sud mogao bi i biskupa kano takova s njegove stolice skinuti.

No država pruska znade dobro, da crkva katolička takova suda i njegove osude nikada priznati neće, pa za to si je skovala nov zakon, po kom bi katolike na takovo priznanje mogla prisiliti. No biskupska stolica mogla bi se i drugačije sbilja izprazniti, n. pr. najobičnijim slučajem: smrću. Da joj nedodje nipošto na crkvenu vladu čovjek nepoćudan, pače da svakako dodje na tu vladu samo čovjek njoj po volji, — i za to ima služiti pomenuti zakon „o upravi izpražnjenih katoličkih biskupija.“ Nit se neradi tu samo o pravom biskupu, nego o svakom svećeniku, koj bi vršio biskupsku vlast, dakle i o kapitularnom, i o generalnom vikaru, o vikaru apostolskom, jednom riečju o

Digitized by Google

svakom, koj bi vršio biskupska prava, bila u ostalom ta prava biskupskoj vlasti kano takovoj vlastita, ili pako delegirana. Po tom je jasan posljedak rečenomu zakonu, da ili mora biskupska vlast i nje vršenje u Pruskoj prestati, il će se samo vršiti po volji i samovolji državne vlade.

Prodjimo pojedine paragrafe onoga zakona, kojih ima 21. Već 1. §. sasvim ignorira, pače nieče crkveno pravo veleći: da se sva i pojedina prava i funkcije spojene s biskupskom službom za vrieme vakancije smiju vršiti samo po propisu onoga zakona. — No bila biskupska stolica izpražnjena, ili samo zapriečena (sedes impedita), za to ima vrlo točnih crkvenih propisa. Na nje se ipak nije pruska država obazirala van toliko, da im djelatnost svakako osujeti. Njoj stojaše na službu više čuvenih kanonista, medju njimi i starokatolik Schulte, koj si je svojimi djeli za znanost katoličkoga crkvenoga prava stekao bio liepih zasluga. On dakle u slozi s drugimi očitimi neprijatelji katoličke crkve, nastojaše katoličkim biskupom i samomu papi začepiti svaku luknjicu, kojom bi išta prava, išta slobode spasiti mogli. Pa da se tu radi o stvarih, glede kojih država kano takova ima kakvo takvo pravo! No tu se radi o biskupskoj vlasti, i ob osobi, koja će tu vlast vršiti. Zar je biskupska vlast od države? ili je Gospodin Isus državi povjerio, da njemu službenike, dakle nosioce biskupske vlasti bira? Takova prava nemože si država kano takova nipošto prisvajati; prisvaja-li si ga, to silom zahvaća u tudje područje. Pače tim ona, koliko je do nje ruši katoličku crkvu, koja je, kako svatko zna, osnovana na apostolih-biskupih.

§§. 2. 3. 4. rade o izboru kapiturálnoga vikara. Do sada je dosta bila jednostavna prijava učinjenoga izbora, sad ima biti drugačije. Izabranik mora sam pismeno prijaviti nadpredsjedniku provincije svoj izbor, i dokazati da ima svojstva, koja država iziskuje, i izjaviti se spremnim, da položi zakletvu vjernosti kralju i podložnosti državnim zakonom. Predsjednik ima pravo prigovoriti osobi. Prigovori-li, a na učinjen priziv kralj. sud za crkvene poslove nezabaci prigovora, izbor se smatra nevaljalim. Kad bi ipak onakov izabranik vršio kakvo biskupsko pravo, prije nego je od države priznan i učinio spomenutu zakletvu, kaznit će se tamnicom od 6 mjeseci do 2 godine.

Kad se izprazni biskupska stolica, mora kaptol za 8 dana izabrati vikara po kanoničkom pravu. Neučini-li toga, gubiva svoje pravo, koje prelazi na nadbiskupa, dotično na najstarijega biskupa u provinciji. Tim je crkva htjela, da što je možno u najkraće vrieme bude izabrana osoba, koja će vršiti urednu biskupsku jurisdikciju. Po pruskom pako zakonu mora izabranik čekati čitavih deset dana, neće-li predsjednik pokrajine morda prigovoriti; ako prigovori, morat će onaj za deset dana priziv uložiti pri kralj. sudu, i čekati dok sud prigovor rieši. Uzmimo prigovor će biti potvrdjen, te će trebati nov izbor. Onda opet čekaj deset dana, pa ako bude prigovora, čekaj dok sud rieši. A medjutim tko će vršiti biskupsku jurisdikciju? Nitko, pod kaznom tamnice od 6 mjesecih do 2 godine!

Izprazni-li se sbilja biskupska stolica, tim samim pada i vlast generalnomu vikaru prijašnjega biskupa, te se mora izabirati kapitularni vikar. To znaju dobro kanoniste i zakonodavci pruski; sasvim tim dometnuše §. 4. izrikom alineju, da generalni vikar prije nego je od države po ovom zakonu priznan, nesmije dalje pod gore naznačenom kaznom vršiti biskupske jurisdikcije. Za što to? Ima zašto. Po crkvenom naime pravu, ako je biskup sám zapriečen vršiti svoju vlast, recimo što je zatvoren, vrši ju njegov generalni vikar, ili kako ga drugdje kažu official, nit smije kaptol u takovu slučaju pod težkimi censurami birati kapitularnoga vikara. Znadu pruski zakonodavci, da će se biskup po njihovu državnom sudu skinut, te zatvoren ili izagnan, s gledišta crkvenoga smatrati samo zapriečenim, dosljedno da će jedino njegov generalni vikar moći po pravu vršiti biskupsku vlast. Da toga nebude, za to ona alineja. Ali će morda papa u takovu slučaju moći pomoći, te imenovati apostolskoga vikara? Nipošto, jer zakon zahtieva za svakoga, koj će izvršivati biskupsku jurisdikciju, zvao se imenom kakvim mu drago, priznanje od strane države, inače s njim tamnicu, ili kad nebi bio pruski državljanin, izvan zemlje.

Tako kad bude biskupska stolica izpražnjena, ili kad se državi svidi proglasiti ju izpražnjenom makar i nije, neima reć bi načina, da se u takovoj biskupiji vrši biskupska vlast bez naročite dozvolje vlade. Kazan je ustanovljena ne globa, jer se pokazalo da se katolici toga neplaše, nego odmah tamnica. To ipak nebiaše dosta pruskim silnikom, oni su pošli i dalje. Pronašli su komisarĭusa za crkvenu, naročito pako za biskupsku imovinu. §. 6. kaže naime, ako bude biskupska stolica izpražnjena uslied sudbene sentencije, onda predsjednik pokrajine da ima odmah pozvati kaptol da izabere vikara. Neučini-li toga za deset dana,

Digitized by Google

kultusminister imenovat će komisariusa, koj će pod svoju upravu uzeti imovinu mensae episcopalis, i sve što je takova neposredno pod rukom biskupovom. Taj komisarius imat će i glede druge crkvene imovine svu onu vlast, koju biskup; dakle župnici, beneficiati, gdje glede imovine nemogu raditi bez biskupske dozvolje, morali bi ju tražiti od takova laika komisariusa! „On ima, kako kaže §. 9. vrhovnu upravu i nadzor nad crkvenim imetkom svake ruke, uključujuć župnički i kapelanski imetak, i sve crkvene zaklade.“ Ali ni to nebi dosta, nego predsjednik pokrajine vlastan je odmah, čim se onako stolica izprazni, uzeti biskupsku imovinu u svoju pohranu, prije neg-li je kaptol svoju izjavio. To je baš tako učinjeno u gore navedenom poznanjskom slučaju.

Tim bi se imao prisiliti kaptol, da svakako izabere vikara. Ali izabirat mu ga brani crkveni zakon. Što će? Pogaziti će crkveni zakon proti svojoj vjeri i sviesti baš sami službenici crkve? Jest na to ih onaj zakon hoće da natjera. U zakonskoj osnovi biaše jošte jedan §., po kom bi minister bio vlastan kaptolu, ako za 10 dana neizabere vikara, obustaviti sve dohodke iz državnih sredstava, ali ako bi se koj kanonik našao, koj bi bio voljan birati, njemu da se dohodci izplaćuju! Neznači-li to bezznačajnost i nevjernost naplaćivati? Taj je §. tako gadan, te nije pruskim zastupnikom, koliko su god biesni proti katoličkoj crkvi, lice podnosilo, da ga odobre. Tako je propao.

Žalibože nebiaše onaj §. jedin u ovom zakonu, koj je smierao na korupciju u katoličkoj crkvi. Ima ih drugih, kojim je svrha natjerati u obće sve službenike crkve na nepokornost prama svojim poglavarom, tobože da će ovi biti mekši, kad budu ostavljeni od onih. §. 5. naime prieti se službenikom crkve globom do 100 talira ili zatvorom ili tamnicom do jednu godinu dana, ako bi se usudili svoju službu vršiti po nalogu biskupa, kojega vlada nebi priznavala, ili koj bi po državnom zakonu bio skinut, za tim po nalogu koga drugoga, koj bi proti ovomu zakonu biskupsku vlast vršio, ili napokon po nalogu kakova zamjenika one osobe. — Službenici dakle crkve nebi smjeli svoga zakonitoga poglavara slušati, za to što ga crkvi neprijateljska vlada nesmatra zakonitim! Nego koga će slušati? il smije u crkvi Isusovoj, koja je od Gospodina tako liepo organizirana, raditi svatko što ga je volja? Sramota je da ta jaka pruska država sili svoje gradjane na vjerolomnost naprama crkvi i Kristu. Ali će se prevariti u pruskih svećenicih. Čast onim muževom! Mnogi od njih čame u tamnicah, i trpe svakojake neprilike i nevolje, ali svoje službe neizdavaju! Do sada je vlada badava očekivala, da će koj od njih pritjeran nevoljom prevrnuti vjerom. Pa i kako će, dok išta vjeruje u nauk Kristov? Gdje ima pravoga kršćanina, koj bi mu izdajstvo samo izpričati mogao? Tu nepreostaje ništa nego ili u tamnicu, ili van iz carstva božjega, a Gospod je jasno rekao: nebojte se onih, koji ubijaju tielo, a duše nemogu ubiti, već se bojte onih, koji mogu i dušu i tielo ubiti u paklu.

U Pruskoj divnom slogom biskupi i svećenici drže puk, a ovaj opet svoje biskupe i svećenike. To je pravo stanje, za kojim valja ići. I svećenik je slabašan, ali će ga držati da nepadne njegov puk. Da pako koj sbilja izda svoju službu, valjan puk će ga odbiti kano vuka. Ali i na korupciju katoličkoga puka špekulirahu pruski zakonodavci. S toga su gledišta osobito znameniti, ali i osobito gadni §§. 13—18. Tu se pojedinim patronom, ili pojedinim obćinam daje pravo, da si pastire sami postavljaju bez ikakva sudjelovanja oblasti biskupske. Kaže se naime, ako se za vrieme komisarijata izprazni koj crkveni beneficium, da ga je vlastan patron popuniti; ako pako patrona neima ili neće da popuni, onda da to pravo ima crkvena obćina. Gdje je izvor crkvenoj službi, zar u državi? Nije baš nikako: kako se dakle ona meće izvorom, dajući svojim zakonom vlast, koje sama neima? Tim dakle ona samo hoće da zavadja katolike svoje gradjane na djela nezakonita, nevjerska. Ali nije samo to. Izvor je crkvenoj službi u episkopatu, komu je glava rimski papa, i za to nije nikada u katoličkoj crkvi bilo službenika, koj nebi iz onoga izvora dobio svoga poslanstva. Obćina dakle, koja bi imala svećenika, neposlana od biskupa, nego od njih samo namješćena, bila bi najmanje schismatička obćina. I u tom se vidi paklena namjera raztepsti jedinstveni jaki organizam Kristove crkve i stvoriti pojedine neodvisne obćine!

Vlada ipak sama kan da se nenada, da će se čitave obćine dati zavesti. Za to je najprije dala pravo pojedinim osobam — patronom. Patron može biti protestant ili starokatolik, pa će ipak katoličkoj obćini i proti njezinoj volji moći nametnuti svećenika! Gdje pako nije patrona, ili ovaj neće da vrši pravo, koje mu pruski zakon daje, onda pravo prelazi na obćine. Za to je dosta, da desetorica odraslih mužkih neporočnih članova hoće popunu crkvene službe. Onda civilno poglavarstvo pozove sve druge članove obćine, koji imaju malo prije spomenuta

*

Digitized by Google

svojstva u skupštinu, u kojoj absolutna većina prisutnih odlučuje. Recimo u jednoj katoličkoj občini, u kojoj neima župnika, nadje se deset tako zvanih starokatolika, (koje vlada tvrdokorno proglašuje sveudilj za katolike), i ovi uztraže popunu. Vlada će im svakim mogućim načinom ići na ruku, i oni će tako moći čisto katoličkoj občini za pastira nametnuti vuka iz čopora Reinkensova. Kolika će to nevolja biti za jadne katolike!

To je dakle taj krasni zakon velike Pruske, koja stupa na čelu današnje prosvjete! Vjerolomcem daju se privilegija, a vjernim katolikom presieca se svaki vrutak katoličkoga života. Najprije čini se sve moguće, da nebude baš nikoga, koj bi zakonito mogao vršiti biskupsku službu. Ako bi se ipak kako tajno tko mogao uzdržati kroz koje vrieme, neka barem neima materijalnih sredstava, i neka se nijedan crkveni službenik neusudi na njegovu zapovied išta činiti, napokon katoličke občine neka ostanu bez pastira, ili pače vuke dobiju za pastire. Nije-li to progonstvo najgorje vrsti, koje smiera ubiti sam duhovni život vjernika? čim-li se može takov postupak opravdati, osobito u državi, koja ustavom zajamčuje slobodu vjeroizpoviesti?!

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Dalje.)

Govoreći Muratori u sedmoj glavi o govorničtvu sv. otaca, poimence sv. Petra Hrisologa, pošto mu je pohvalio razboritost, veli: Budući pako da je on svom snagom nastojao, da mu bude oprekami i duhovitimi opazkami slog kićen, podje mu dakako za rukom nasladu podati slušateljem, ali ne, silom istine predobiti ih i srce im ganuti. Za to ga pravom nazvaše Hrisologom, zlatnim govornikom; može se ipak dvojiti, da-li je zbilja to ime zaslužio. Zatim govoreći o drugih sv. otcih nastavlja Muratori u osmoj glavi ovako: Prvi i najglasovitiji crkveni otci voljeli bi se služiti govorničtvom popularnim, nego-li visokim. Hoću da tude spomenem samo trojicu; sv. Basilija, sv. Augustina i sv. Ivana Hrisostoma, ova tri čudesa od uma i učenosti. Sv. Basilij učio se govorničtvu pod Libanijem u Ateni. Ipak u njegovih homilijah nećeš naći slog sjajan, nego priprost, jasan. Iz toga uvidjamo, da mu nije namjera bila druga, van koristiti svakomu. I u spisih sv. Augustina, toga velikoga govorničtvu vještaka, vidi se sasma jasno, koliko se je on brinuo, da ga svatko razumije. On bi puku govorio sasma pouzdano, služio se kratkimi izrekami, čestimi pitanji, i ponajviše najrazumljivijimi figurami. Često uzleti duh toga velikoga muža k najvišim istinam; ali priprost način, kako ih on razjašnjuje, čini, da i ono bude jasno, što je inače tamno, da svatko razumije, što on govori. U sv. Ivanu Hrisostomu napokon imamo pravi uzor govornika kršćanskoga. Nitko nepoučava, nitko neuvjerava, nitko neprivoljava bolje od njega, a ipak nikada nebi on izrekao birane rieči ili visoke misli samo radi naslade svojih slušatelja. Iz njegovih propoviedi crpe slušatelj vazda tu nasladu, da je naučio, što mu je bježati ili činiti, kako će živjeti pobožno, kršćanski. Što sam tu rekao, biti će dosta, da se uviđi, kakove prednosti ima ono govorničtvo, uz koje se na svu umjetnost tako posve zaboravi, te se samo istinami um i srce i priprostih i obrazovanih predobije. Istim putem idu sveti Efrem, Gregorij Niški, Gregorij Veliki, i drugi. Istina je, sv. Ambrozij gdješto je u svojih spisih taman; ali valja znati, da njegovih propoviedi neimamo više onakvih, kako ih je puku govorio; jer što je propoviedao, to je on poslije preradio i pretvorio u razprave i knjige, dodavši tada više nakita, te se je tako prvotni način popularni izgubio. Medju tim svjedoči sv. Augustin o tom velikom svetcu, da je on na jako koristan način rieč božju puku navieštao.

Do sada je Muratori govorio o propoviedih, koje slušaju obrazovani i priprosti. U dvanaestoj pako glavi govori on o propoviedih, kojim samo priprosti puk pribiva, pak veli o tom: Tko seoskomu puku ili ljudem nižih staleža u gradovih propovieda, tomu se je ne samo visoka sloga čuvati, nego mu se je takodjer, a to valja pamtiti dobro, služiti načinom najpopularnijim i najnižim, da mu budu rieči nizkim pojmovom slušateljâ prilagodjene. Propovjednik mora da si misli tada, kano da je on sam seljak, koj svoga susjeda u što hoće da uputi. Dakle više no ikada služiti mu se je lahko razumljivimi, pouzdanimi dokazi, govoriti mu je kratkimi izrekami, često stavljati pitanja, i samu na pitanja odgovarati, zatim mu je odabrati takav način govora i takove figure, kakove u običnom životu najvećma djeluju, a ipak da nebude nikada prostački. S. Augustin veli o propovjednicih: U svih propoviedih valja da rade oko toga, kako nebudu nikada načinom govorenja sami krivi, da ih slušatelj nerazumije. S toga čuvati se je propovjedniku visokih i oštroumnih opazaka. Gdjekoji propovjednici natrpaju si propovied smjesom miesta iz sv. otaca i školskoga bogoslovja, pak misle tada, da su izvrstno djelo dogovorili. Ali jao! koja će biti od toga korist siromašnomu puku, koj se je sakupio, da bude u svojih dužnostih poučen? Gledajte samo, kako siromašni neuki ljudi, kada im se na sasma razumljiv način propovieda, uši nadižu i pogled u propovjednika upiru, osobito kada im taj po tanko što razlaže i liek im proti bolestim duše podaje. Shodno je navlastito priprostim slušateljem iz života svetaca dogodjaje i primjere navoditi. Takodjer je koristno, pače i potrebito u takovih propoviedih razne točke iz katekizma tumačiti.

Digitized by Google

U četrnaestoj glavi završuje Muratori ovimi riečmi: Ako se sasma prostomu puku propovieda, to se valja spustiti sasma nizko, tja do zemlje, jer se inače nedosegne ništa. Prigovor, da su slušatelji ipak pazljivi, makar se tako i neradi, nevalja ništa. Ja sam vidio, gdje je seoski puk pohvalne govore na čast svetcem otvorenima ustima slušao, a ipak nije razumio ništa. Bože sačuvaj, ja nisam proti govorničtvu; ja samo želim, da se propovjednik njim tako služi, kako se nebi pokazalo, da hoće biti duhovit; pak da o vječnih istinah tako valjano i silno govori, kako bi svatko obrazovani i priprosti poučen i ganut iz crkve izišao. Retorika je dakako potrebita; ali ne, da se propovied frazami napuni, nego da se nauči način, kako se um uvjerava i kako se bude čuvstva. Propovjednik valja da se najshodnijimi figurami služi, da pazi na red u dokazih i na više takovih pravila. Rieči njegove valja da su obćenito poznate, a izreke kratke. Poznavati mu je vladajuće zlorabe i silu običajà, a liekove proti svemu tomu živo mu je preporučati. U kratko, svi propovjednici, koji krasnim slogom i visokimi nauci i misli hvalu traže ljudsku, i ako omile ljudem, nikada neće omiljeti Bogu. Rade-li usuprot, da budu koristni svim, takodjer neukim, i Bogu će i ljudem omiljeti. — Što tude Muratori veli, moglo bi svakomu dovoljno biti, da uvidi, kako valja propoviedati, da slušateljem bude propovied koristna i spasonosna. No kako bi se to još bolje uvidjelo, voljan sam još više drugih liepih nauka i opazaka iz učenih pisaca, osobito sv. otaca navesti.

Prečastni gospodine i prijatelju! Molim Vas i svakoga, komu bi taj list u ruke došao, da ga pročitate do kraja, jer ima u njem koješta, što će veoma koristiti propovjednikom, kojim je raditi, da duše za Isusa Krsta predobiju. Sv. Basilij veli: Duhovna škola nesliedi pravila retorike. Tim neće svetac da rekne, da se propovjednik govorničtvom nebi služiti smio; on samo hoće, da propovjednik nesliedi onoga taštoga govorničtva starih govornika, koji bi samo vlastitu tražili slavu. Ja nipošto netajim, da za svaku propovied retorike treba; ali ja pitam samo, koja da nam je glavna namjera, kada se propoviedajući retorikom služimo? Za cielo neima nam druga biti, nego da slušatelje uvjerimo i privolimo, kako bi vršili, što im propoviedamo. Sila govorničtva stoji više u tom, da privolimo, nego da ugodimo; jer privoljeti i uvjeriti mal da nije isto; to pako jest jedini predmet umjetnosti. Takodjer Muratori veli u zlatnoj svojoj knjižici: Retorika je potrebita, da se čovjek nauči, kako mu je slušatelja uvjeriti i ganuti, ne pako, kako bi govor natrpao frazami. Sv. Augustin govoreći o načinu, kako je propovjedniku rieč božju navieštati, veli: Neka upotriebi sve, da ga budu ljudi razumjeli i sliedili. Sv. Toma pako veli: Propovjedniku, koj rječitost svoju iznosi na vidik, biti je spremnu, da puk ne samo nebude činio onako, kako mu govori, nego da mu bude možda liepo prikazivanje oponašati hotio.

Kada se mješovitu slušateljstvu propovieda, to nam valja izraziti se tako, da bude slušateljem razgovietno sve, što im se govori, pak da se odluče sve to takodjer udjelotvoriti. S toga čuvati se je propovjedniku dvojega: visokih misli i kićena izraza. Dao Bog, da bi svi poglavari radili poput sv. Filipa Nerija! U njegovu se životu čita, da je on svim svojim propisao ovako: Zapoviedam svakomu, da se nikada neupušta u školska iztraživanja, da neposiže daleko i duboko za misli, a da govori samo ono, što je koristno i lahko razumljivo. Kada bi čuo, da koj njegovih svećenika o izmudrenih i taštih stvarih govori, zapoviedio bi mu sići s propovjedaonice, pa makar usred propoviedi. Nastojte, rekao bi on svakomu, ljepotu krieposti i grdobu opačine prikazivati, ali priprostim naravnim jezikom. O njekih propovjednicih može se reći, da priliče oblakom, koji se dižu u vis, po rieči prorokovoj: Koji su ono, što lete kano oblaci? Isai. 60, 8. Pravo veli seljak, da neima nade za kišu, kada se oblaci dižu previsoko. Tako je s propovjednici, kojim je naslada u vis se propinjati, kada govore. Nije se nadati, da će voda spasa od njih poteći. S toga zapovieda sabor tridentski župnikom, da prema dohvatu svojih slušatelja propoviedaju. Sess. 5. C. 2 de ref.

Sv. Pavao veli: Ako razumljivim jezikom negovorite, kako će se znati, što se govori? Govorit ćete u vjetar. I. Kor. 14, 9. Dakle u vjetar govori, koga puk samo s mukom razumije. Ali jao, koliko ima propovjednikà, koji se muče s visokimi i izmudrenimi misli, što se jedva razumiju, a kazuju ih, kako predstavljač kazuje svoju ulogu, sve samo za to, da kukavnu slavu od slušatelja svojih izprosjače. Kakovu plodu mogu se takovi nadati? Nedolazi-li propast svietu odatle, veli sv. Ludvik granadjanin (Lib. I. rhet. c. 6.), jer većina propovjednikà više radi vlastite slave propovieda, nego-li da slavu božju i spas dušà promaknu? O. Avila govoreći u jednom listu o jadnom stanju svieta zloće puna veli: Nebih više znao načina proti toliku zlu, osobito sbog većine propovjednikà, kojim bi bilo te rane liečiti; jer jao, toliko opasna zla nedadu se liečiti medenimi riečmi i jezikom kićenim; tomu se hoće govora vatrena. Čini se da gdjekoji tih nadutih ljudi hotomice rade, da budu nerazumljivi, i kako Muratori veli, da se stide govoriti o stvarih, koje svatko razumije. S toga jadikuje prorok Jeremija: Djeca prose kruha, a neima nikoga da im lomi. Plač. Jer. 4, 4. Kruh rieči božje, veli sv. Bonaventura, nesmije se rezkati načinom punim taštine, nego drobiti ga valja na malene komadiće, da se neuki mogu nahraniti. Ta koja će korist biti priprostu puku od tih visokih misli, od te nezrele učenosti, od tih dugih opisa morske oluje i čarobna perivoja, čim se je propovjednik možda osam dana namučio, a zaprema mu četvrtinu propoviedi? Tu valja pamtiti jošte i to, da, i ako su takove visoke misli, takova duhovita razmatranja, takove znalčnosti godeće pripoviesti možda obrazovanim slušateljem po volji, da su ipak i njim na štetu; jer, kako veli

Digitized by Google

Muratori, ako propovjednik o takovih stvarih govori, to se hoće slušatelju samo na duhovite okrete ili znamenite dogodjaje pomišljati, a uz to zaboravi na svoj vlastiti napredak, te se za propoviedi ponajviše s takovimi misli bavi, dočim mu volja ostaje netaknuta.

Tako nije radio sv. Pavao, koj reče Korinćanom: Ja došavši k vam, braćo, nedodjoh s visokim govorom ili visokom mudrošću navieštajuć vam svjedočanstvo Krstovo. Jer nisam sudio, da znam što medju vami, osim Isusa Krsta, i to propetoga. I. Kor. 2, 1. 2. Naša naime nada i naš spas stoje u tom, da poput Isusa trpimo i budemo prezirani. Znamenito je, što o. Natalis Aleksander o tom tekstu opaža: Nije se čuditi, ako propoviedi onih, kojim je sva škrb izkititi ih blagozvučnimi riečmi i izmudrenimi misli, bez svakoga ploda ostanu; jer tko tako radi, taj nezna ništa o propetom Isusu, odabirući si akademičke govornike za uzor. Napokon dodaje, da, čim se manje propovjednik služi nakitom svjetske rječitosti, čim se manje pouzdaje u takove načine ljudske, da će od propoviedi tim veći blagoslov biti za obraćenje griešnikà.

(Dalje će slieditì.)

Protuodgovor na odgovor g. Dra. Nikole Voršaka.

Tko sravni moju kritiku sa odgovorom g. doktora Voršaka te nepristrano sudi, uviditi će, da sam se ja sasvim držao stvari i nigdje nisam na osobu g. pisca napao; usuprot g. pisac u mjesto da na samu stvar odgovara te je se strogo drži, većom stranom baca na mene koje kakve pogrde. O cielom odgovoru g. doktora velim na kratko: G. pisac nije nijedne moje tvrdnje pobio, nego se je još više zapleo govoreć o stvarih, o kojih netreba te mi strastveno podmićuć puno koješta, na što osim njega sigurno nitko drugi nije naišao. Zato ja ostajem pri svih svojih tvrdnjah, koje sam u kritici naveo. Prama tomu nije od potrebe, da na sve pojedine točke piščeve odgovaram; iztaknuti ću ipak koju.

G. doktor često i u svom odgovoru štogod tvrdi bez dokaza, pa misli, da je to najveći dokaz, što je on to rekao. Tako već u svom drugom pravilu tvrdi on, da je prigovor „suvišan, mlitav“, kada si pisac sam „poštogod iztire (objicere), ali sam se i briše“; kao da g. pisac nezna, da se svatko neobriše, koj se briše, a opet da se mnogi još više zamaže, kada je sam obrisač zamazan. A to se je upravo g. piscu često puti dogodilo, imenito gdje me kori, što mu prigovaram, da se je od njega očekivalo i veliko vlastito izkustvo. Jest to se ište i mora se iskati u onoga, koj će da praktičan naputak piše izpovjednikom. Takov treba da je sám izkusio valjanost pravila, koja će drugim preporučiti. Molim g. pisca, za što nije pobijajuć me naveo koga drugoga znamenitijega pisca, koj bi ko što on bez vlastitoga izkustva bio napisao naputak izpovjednikom?

G. pisac pravi od mene čitavo ruglo, da premda „dogmatici profesor“ neznam razlike medju svetotajstvom i njegovom podobom predkršćanskom. Molim g. pisca, neka si najprije sám pročita ona pravila, koja je meni namienio, pa onda ono što sam ja u svojoj kritici alineji 4 i 5 napisao. Uvjerit će se, da ja vrlo dobro znam za onu razliku, i da sam baš izrikom spomenuo, što sám pisac o njoj uči. Ali i ondje rekoh i sada neporičem: da pisac tako govori o podobi te se neda razlikovati od svetotajstva. Molim ga neka mi protumači ono što sam mu iztaknuo o izpoviedi Adamovoj, napose one rieči: „Bog sam iliti njegov službenik ugledav Adama pokajna, lišena stare halje a preobučena u novu i tainstvenu Jaganjčevu, ovo izusti: Eto ga, Adam, on ti sad kako mi jedan. Stvoren on na podobu gospoda svoga, izgubi j' u po grieha, a sada milošću ponačinjen steče on iopet uzornu onu vrstinju.“ Neka mi kaže, tko je kada u onih riečih: Eto ga Adam itd. nalazio „odrešnicu“ formulam absolutionis? nadalje: je-li Adam već po samoj svojoj izpoviedi preobučen u halju Jaganjčevu, ili po izpoviedi i odrešnici? napokon čim se slučaj onako opisan razlikuje od svetotajstva pokore? Prigovorio sam bio takodjer piscu ono što je rekao za Ivana Krstitelja: „Krsteć ih pokorom opraščao im griehe iza kako mu ih izpovjediše“. Neka mi pokaže, gdje je napisano: da je Ivan opraščao griehe onim, koji mu jih izpovjediše; i ako je sbilja opraščao, čim se taj slučaj luči od svetotajstva? Dotle mi budi slobodno ostati kod mnienja u kritici izražena.

Ja sam rekao, da je njegova povjestno-dogmatička razprava o pokori naprama čitavomu djelu preduga. G. pisac mi odgovara: ako je ikomu preduga, da dogmatike profesoru t. j. meni nebi imala biti preduga. Gospodine, zar ste meni kano profesoru dogmatike ono svoje djelo posvetili? Vi mi se rado rugate, i moje prigovore negdje zovete „djetinjimi“: što bih ja smio reći na ovakov Vaš odgovor?

Prigovorio sam g. piscu, da na pitanje: može-li i neapprobiran svećenik na smrtnom času odriešiti pokornika kad je nazočan approbiran? — nenapominje mnienja njegovu protivna, premda je sasvim vjerojatno. Nota bene! nisam tu ni pobijao sámo mnienje piščevo. Ali će mi g. pisac odvratiti: „Toga pitanja niti je na str. 75, niti ga je takova u svoj mojoj knjizi! Bog da prosti takovu kritičaru! Pred oči Pravilo IV.“ Nije ga na str. 75 (biaše u kritici tiskarska pogreška), ali je na str. 79 i 80, kako se domišlja sam pisac. Za što mi se dakle ruga? Neima ga, veli, takova! Ali je-li sam ja rekao ili barem navodnim znakom („) naznačio, da ima od rieči do rieči, izrikom i napose stavljeno onakovo pitanje u knjizi? Da pako na onakovo pitanje pisac sbilja odgovara, može se svatko osvjedočiti, čitajuć str. 79 i 80.

Čudim se g. piscu, kad je već zasjeo na visoki stolac, da s njega mene u svem nevješta, a najpače u znanstvenoj kritici nauča, skoro uviek sbilja pada u onakov grieh, kakvim mene bez dovoljna razloga biedi. Tako kaže u svojoj 6 točki: da ga ja — žestoki pro-

Digitized by Google

fesor — korim, što je u pitanju jurisdictionis probabilis liepo i ponizno posvojio nauk sv. Alfonsa. Gospodine, koj kažete, da u svoj Vašoj knjizi neima pitanja, koga sbilja ima, pokažite mi, gdje sam Vas ja za to korio, što ste liepo i ponizno posvojio nauk sv. Alfonsa. Nebih-li ja Vam samu smio mnogo većim pravom, nego-li Vi meni doviknuti: pred oči Vaše pravilo IV! Ja sam Vam to samo spotaknuo da Vi kažete, da je ono mnienje samo njekojih, za koje veli sam Liguorij, da je communis sententia. Vi pako čudnovato se zapličuć, u mjesto da ste u antikritici dobivši sgode izpravili ono što u knjizi krivo velite: da Concina i Antoine stoje u pitanju jurisdictionis probabilis uz affirmativno mnienje, dočim je baš protivno, biedite mene, da sam citirajuć sv. Liguorija pogriešio proti Vašemu Pravilu III., da se mnienje, koje Vi zastupate, jedva u ičem razlikuje od onoga, koje sv. Alfons zove sententia communis, i s toga da ja — smeteno i nezrelo — slamku držim za brvno. Molim Vas pročitajte najprije Liguorijeve moralke l. 6. n. 573 pa vidite, koliko ima razlike medju obojim mnienjem. Ako pronadjete da neima skoro nikakove, onda ako smijete recite: da i sv. Alfons drži slamku za brvno; ako pako nadjete, da ima sbilja znatne razlike, onda mi kažite, što sam Vam krivo učinio, kad sam nekoliko rieči izpustio u citatu, koj Vašemu mnienju svakako neide u prilog?! Tko je žestok, tko-li smeten i nezrio?

Ali što je god poruga na mene smetao g. pisac, sve je to šala prama onomu, čim me obiedi u svojoj antikritici točki 9. „da je grozno, pogubno i svetosti Isusova otajstva porugljivo ovo g. kritika lahkoumno pravilo: da izpovjednik mora suditi samo o sadanjoj volji pokornikovoj ... ako pokornik sada upravo ima nesavršeno pokajanje, makar uz obične samo znake neka se odrieši! Valjda g. prof. to pisuć nije mislio, da nereknem nije razumio što piše, pa još u našem kat. listu.“ Može-li se gorje? No gospodine, koj pravila za kritiku pišete i mene bez razloga korite, što sam nepodpuno citirao, niste-li mislili, da Vam je dužnost barem podpùno citirati ono, što Vam se u mojoj kritici čini „svetosti Isusova otajstva porugljivo?“ Za što ste izpustili ono što ja rekoh, da je izpovjedniku sve moguće nastojati „da pokornika na pravo pokajanje bud savršeno bud nesavršeno potakne“? I u suvislosti s tim rekoh dalje: „Ako pokornik sada upravo ima pravo nesavršeno pokajanje makar uz obične samo znake, neka se odrieši, ako pako neima neka se neodrieši“, koje ste posljednje rieči opet izpustili. Sad Vas pitam: je-li smjeti griešnika kakova mu drago, koj sada upravo ima pravo nesavršeno pokajanje, odriešiti? Kažite mi jednoga solidnoga katoličkoga bogoslovca, koj će reći, da bi to bilo „svetosti Isusova otajstva porugljivo“! Može se činiti izpovjedniku za pokornika, makar ovaj ima sbilja sada nesavršeno pokajanje, ipak probitačno, da mu odriešbu odgodi; ali ako mu se čini dobro odmah mu ju dati: tko će ga osim Vas prozvati porugljivcem Isusovu svetotajstvu? Ja sam učio i držim, da netreba biti tvrdu na odriešbi, gdje si dovoljno upućen o sadanjem pokajanju griešnikovu, makar samo uz obične znakove, i da je mnogo više misliti i nastojati svećeniku, kako će griešnika sada pripraviti makar samo za nesavršeno pokajanje, nego kako će mu i na koliko tjedana odriešbu odgoditi. Prosto Vam je zato mene zvati laxistom: samo gledajte, nećete-li onda taj žig prižgati i drugim muževom kamo-li boljim od mene, a morda i od Vas!

Ali g. pisac, komu su omiljele strože regule, na jedanput na str. 296 nešta tvrdi kan da je skrajnji laxista. To mi se je činilo, i rekoh u kritici, najčudnovatije u njegovu Naputku. Sada pako kad on moje pravilo (bez razloga) zove „groznim, pogubnim, porugljivim svetosti Isusova otajstva“, valja da mu i to s razlogom zajam vratim. On kaže, kad bi se laik svakako morao pričestiti ili svećenik mašiti, a nemože ga izpovjednik prisutan pripraviti na dovoljnu skrušenost: „U tako neizbježivoj nuždi može se pokornik neodriešen — jer ga po duši odriešit nemožemo, — pričestiti, može svećenik misiti, samo neka nastoji skrušiti se izvrstno koliko mu je to uzmogljivo za tako kratko doba, i neka je stavne volje izpovjediti se što prije, za da ga uredno priredjena uza sve nuždne propise dobro i valjano odriešimo.“ Pa za to svoje pravilo usudjuje se pozivati na koncil tridentski sess. 13. c. 7., gdje koncil kaže: „ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat. Quod a christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec s. synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris. Traži koncil pokraj makar i savršene skrušenosti jošte izpovied, ako samo ima izpovjednika, prije nego će se pristupiti k pričesti; a naš pisac bez i nesavršene skrušenosti, uz izpovjednika, koj još griešnika nevriednim nalazi te ga nemože odriešiti, dopušta proti apostolu i koncilu corpus Domini manducare indigne! Kad sam mu to mnogo nježnije, nego-li sada, u svojoj kritici spotaknuo, on u mjesto da javnom izjavom popravi onakovu sablazan od mnienja, ko što bi dužan bio, čudno se koprca, ali za to nepropušća o mojoj „neumići“ govoriti, i odmah iza toga prietiti mi, ako mu budem još prigovarao, da će mi ko što Liguoriani Balleriniju!

O jeziku i pravopisu njegova Naputka govoriti bilo bi suvišno. Tko nevjeruje onomu, što sam kazao u kritici, neka samo pročita posvetu — bit će mu doista. Kamo-li sreće po pisca i njegovu knjigu, da ju je napisao onakovim jezikom i pravopisom, kakova mu je antikritika. To bi i po mene bolje bilo, koj sam na molbu g. pisca vodio drugu korekturu njegove knjige. Baš njegov jezik i pravopis je kriv, da nije nitko drugi kompetentniji hotio ocjeniti u javnosti njegova djela, a opet je trebalo ocjene. Tako sam ja i proti svojoj želji

Digitized by Google

morao navaliti na sebe ne samo muku ocjene, nego i poruge piščeve. Nadam se ipak da se barem častni štioci ovoga lista neće na mene srditi.

Dr. *Josip Stadler.*

Viestnik.

Zagreb. Na 21. o. mj. izpunilo se 28 godina, što je sv. otac naš Pio IX. zasjeo na Petrovu stolicu. Sjedilo je na njoj pred njim 257 papa, ali nijedan nije ni 25 godina ravnao crkvom božjom, do jedinoga prvoga Apostola Petra, komu rimska tradicija pripisuje nekoliko mjeseci preko 25 godina. Svaki katolik u tom vidi prst božji, i premda su božji sudi nedokučivi, ipak bi reći da se u ovom slučaju može donekle shvatiti veliki božji promisao. U svoj poviesti crkve neima dobe, kad bi ne samo ovako obćenito pala vjera u Isusa Krsta, nego i ovako žestoko bila napadana i progonjena. Došlo je opet ono vrieme, kad je u najpodpunijem smislu propeti Krist židovom sablazan, i ludost narodom. No kao što je sv. Petar hrabro i postojano uzprkos porugljivomu svietu navieštao, da je Isus Krist sin božji, i da neima drugoga imena pod nebom, u kom bi se mogli spasiti: tako proti današnjemu svietu, njegovim načelom, njegovoj civilisaciji i znanosti naviešta divni Pio, da neima spasenja van u Isusu Krstu. Za to ga sviet mrzi i progoni; al on stoji, jer ga drži ruka Gospodnja. Petar je navieštao onoliko godina medju židovi i narodi: nije-li treba sada i više godina da naviešta njegov nasljednik, kad je i u samih dobrih kršćanih i katolicih vjera tako slaba, pače gdješto neizrečeno mlitava, te se nemože baš nikako sravniti s vjerom prvih vremena. Ovakova muža, ovako jake vjere i neuzkolebiva ufanja treba dakle našemu vremenu upravo nuždno, te za to imamo svi vruće zahvaliti Bogu Gospodinu našemu, da nam ga uzdržava, nam za uzor i utjehu, a protivnikom na strah i pokoru. — Ta toli znamenita godišnjica proslavljena je u mnogih diecezah po naredbi dotičnih biskupa svečano i krasno. Držani su takodjer tom prigodom mnogi sastanci katoličkih družtva, gdje su govoreni zanositi govori. I u našoj nadbiskupiji znamo, da su njeki župnici sa svojim pukom odpjevali zahvalnicu Bogu, koj nam tako očevidno štiti i kriepi našega sv. otca.

Rim. 21. Lipnja. „Te Deumu" obdržavanu u sv. Petru pribivala je bezbrojna sila puka, te najodličniji zastupnici plemstva i klera. Od svih strana svieta stigoše telegrami da im neima broja. Na večer prouzroči policija i inostrani smet sablazan pred vatikanom. Čestiti pako publikum pozdravi živahno sv. otca, koj se pokaza na prozoru; premda ga (naime publikum) insultiraše tajni agenti, te su njeki uzapćeni. Tako glasi privatni telegram poslan bečkomu „Vaterlandu."

Cislajtanija. Sav je sviet znaličan sada pošto su sankcionirani konfesionalni zakoni, kako će se vlada držati, kako-li biskupi. Liberalni ipak listovi, da pomute katolički sviet, nastoje trubiti, da biskupi nenamjeravaju praviti nikakve ozbiljne oppozicije; s druge pako strane boje se, da ni vlada neće ozbiljno vršiti sankcioniranih zakona. U javnost je prodrlo, da je odlučna volja samoga Nj. Veličanstva, da vlada postupa čim blaže, i da se ugiblje ozbiljnu konfliktu. Sa strane biskupa to je nedvojbeno, da će se oni držati svoje zajedničke izjave: priznati naime neće nipošto državi, da po svojoj volji gospodari s božjom crkvom; ali ono će i dopustiti i sami držati, što je osnovano na konkordatu, koj po nazoru biskupa sveudilj pravno obstoji. Respektirati će dakle ustanove konkordata, to jest ono pravno stanje, koje oni priznavaju i priznati moraju. Tim će se njihov postupak u pojedinih slučajevih morda razlikovati od postupka njemačkih biskupa; ali razlog je u tom, što je pravno stanje katoličke crkve drugo u Austriji, nego-li u Pruskoj.

Pruska. 24. o. m. imali su se u Fuldi sastati na dogovor pruski biskupi. Officiozna „Köllner Zeitung" doniela je odmah tendencioznu viest, da će tobože biskupi o tom viećati, nebi-li obustavili svoj rat proti državnoj vladi. Sramotno izvrtanje! Biskupi nevode rata proti državi; ali država vodi rat proti crkvi, i zatvara i izganja one kano najljuće neprijatelje, koji stoje na svojem pravu, do nedavna i od države priznanu.

Poznanj. Ovdješnji kaptol pozvan od predsjednika pokrajine da izabere kapitularnoga vikara, jer da je sentencijom kralj. suda proglašenom 7. Svibnja nadbiskup grof Ledochowski svoje časti lišen, dosljedno stolica izpražnjena, odvrati mu 13. Lipnja ovako: Katoličko crkveno pravo označuje točno i odlučno one slučaje, kad nastaje vakancija, i onda je kaptol ne samo vlastan nego i dužan preuzeti administraciju diecese, dotično izabrati kapitularnoga vikara. U ovom pako slučaju nije izpražnjena stolica, ko što smo razložili u našem ovdje priklopljenom podnesku na obe kuće sabora. (Ovaj je naime kaptol, kô što i drugi, još onda, kad se je u saboru radilo o zakonu, na koga temelju bi kaptol sada morao postupati, predao saboru izjavu, da u izvadjanju toga zakona neće moći sudjelovati). Mi smo dakle prisiljeni izjaviti na Vaše pismo, da mi ni nemožemo ni nećemo preduzimati izbora, na koj nas pozivljete, a da nepovriedimo našu saviest i prekršimo svoju prisegu.

Molimo uljudno onu p. n. gospodu, kojim predplata iztiče, da nam ju izvole čim prije ponoviti.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 27.] U Četvrtak, 2. Srpnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Najnoviji protucrkvéni zakoni u Pruskoj.

Borba izmedju države i crkve u Pruskoj ovako kako je počela dugo potrajati neće. Jedna ili druga stranka morati će popustiti. To osjeća dobro vlada i svi njezini pristaše, i za to se složno napinju, da nebude država ona stranka, koja će prva popustiti. Pa ipak drugačije nemože da bude pošto crkva nesmije samu sebe izdati i uništiti. Ubiti se može dati, ako je tako morda volja božja, ali sama se ubiti nesmije. Popustiti bo ondje, gdje se radi o načelih, na kojih se osniva njezin život i sve njezino bitisanje, nije ništa drugo nego ubiti se. Za to su i njemački biskupi na svojem predzadnjem sastanku u Fuldi izjavili: ako njemačka crkva ima propasti, da je bolje da propadne bez njihove krivnje, nego-li s njihove krivnje. Što će dakle biti? Crkva nemože i nesmije popustiti, no i s druge strane viče se, da ni država nesmije popustiti. Ova da nesmije popustiti, jer mora da čuva svoja prava i svoje poštenje. Pruska došavši svojim oružjem do nesnivane slave, i stupajući svojom kulturom i civilizacijom na čelu evropejskih država, da je rat s crkvom zapodjenula bez uspjeha, da ona uzmakne pred crnimi ultramontanci, koji neimaju nikakve materijalne snage, nego se osnivaju samo na praznovjerje: kolika bi to bila sramota! Pa ipak ta misao kao nekakva mòra tišti njezine prijatelje, te joj već njeki dovikuju, da je ovo ili ono pogriešila, i da je uspjeh vrlo problematičan; no neimaju srca, da joj svjetuju popustiti.

Ako nenastupi kakva izvanredna zaprieka, pruska će vlada tako dugo ratovati, dok joj neotupi oružje. A ona se je njim dobro providila. Ima ona čitav arsenal zakona i naredaba, a kraj njih ogromnu materijalnu silu, i sympathije ne samo velike većine svoga pučanstva nego i liberalaca u svih zemljah. S tim se dade nešta učiniti. Mi smo u predjašnjem broju razložili snagu jednoga zakona naperena proti životu katoličke crkve, naime zakon o upravi izpražnjenih katoličkih biskupija; sada ćemo pako razložiti drugi, koj je s onim u najužem savezu, te mu ima snagu uveličati i osjegurati uspjeh, a siže i preko granica Pruske: to je zakon „hoteći zapriečiti nevlastno vršenje crkvenih služba."

Da crkvene službe nevrši, tko tomu po zakonih državnih vlastan nije, za to što ili nije zakonito namiešten, il je po zakonu svoje službe lišen, za to ima u lanjskih svibanjskih zakonih dosta prisilnih sredstava: globe i zatvora bez kraja. Ali nadjoše pruski zakonodavci, da to neima dovoljna uspjeha, za to uzakoniše proti vjernim službenikom crkve interniranje i izgon. Tako pošto su njeke najrevnije redove proskribirali iz čitave Njemačke, sada proskribuju i katoličke svećenike, najpače biskupe. Pruska biaše dosta jaka, te je sve druge s njom svezane vlade natjerala, da pristanu na takovu proskripciju, niti neizuzam Bavarsku, koja je pretežno katolička, iz koje su svi zastupnici na carevinskom saboru glasovali proti onom zakonu. Nego valja da se već tomu proskripcionalnomu zakonu bliže primaknemo.

Dosada su premnogi svećenici sudbeno kažnjeni poradi čina svoje crkvene službe, koju im je povjerio zakoniti njihov biskup. Zakon državni naime nedopušća, da bude itko ma za kakovu crkvenu službu namješćen, a bez dozvolje državne oblasti. Biskupi nemogoše, nesmjedoše priznati takova zakona, koj je osim toga u najužem savezu s drugimi još i više neprijateljskimi zakoni. Uslied toga, koliko je god poslie proglašenja toga zakona namješteno ka-

Digitized by Google

pelana, župnika, jednom riečju crkvenih službenika, i koliko su god pojedinci tako namješteni učinili službenih čina, toliko ima pred državnim zakonom prekršaja! Koliko dakle posla moraju imati pruski sudci! Oni dočim službenike crkvene meću na muke, sbilja sami sebe težko muče. A pruska država želeći što prije skršiti odpor katolika, nagoni ih jošte, da brzo urede. Tako su već premnogi svećenici kažnjeni globom, gdje je bilo šta zaglobiti, pa onda zatvorom i tamnicom. Tamnice državne same bit će na skoro prepune zločinaca — Isusovih sluga! Ljudi dakle s kojimi kazneni sudovi nebi nikada posla imali, kakovi u državnu tamnicu nebi nikada dospjeli, sada se vuku na sudove, u tamnice — samo usljed jednoga nesretnoga zakona. Krasan doista zakon, koj pravi zločine i zločince, umjesto da zapriečuje! koj sudovom i sudcem nabija prekomjerna posla, koj ih smeta, da nemogu dosta brzo progoniti drugih pravih zločina i zločinaca, kakvi se sve većma u Pruskoj množe. Razum i pravica bi zahtievala, da se takov pogubni zakon ukine. Ali dà toga neće mudri zakonodavci pruski. Što dakle? Skovaše nov zakon, da pomognu neprilikam prijašnjega zakona — a taj zakon uvodi proskripciju!

Zakon je od 4. Svibnja, obsiže pet §§. i valja za svu njemačku carevinu. Po tom zakonu ako je koj svećenik sudbenom sentencijom lišen svoje službe, pak učini čin, kano da kani nastavljati oduzetu mu službu, tomu može odlukom zemaljske policajne oblasti prebivanje u stanovitu mjestu ili kotaru biti zakraćeno ili pako naznačeno. Ako-li si pako on izrično onu službu prisvaja, ili ju pako faktično izvršava, ili ako uzradi proti odluci zemaljske policajne oblasti, to mu može centralna oblast njegove domovine oduzeti državljanstvo te ga izagnati iz svih saveznih zemalja (§. 1.) Isto se tako ima postupati s osobami, koje su sudbeno kažnjene porad službenih čina, koji su im proti propisom državnih zakona naloženi ili od njih preuzeti. (§ 2.) Proti odluci ima priziv, ali u Pruskoj samo na kralj. sud za crkvene poslove. Ako sud pronadje da ona odluka nije opravdana, ukinut će ju sama ona oblast, koju ju je izdala. Priziv obustavlja vršenje odluke samo onda, kad se je odluka ticala gubitka državljanstva. Sud može pokratiti zakonite rokove, i u obće opredieliti sudbeni postupak po volji (§. 3.). Tko je jedanput izgubio državljanstvo po ovom zakonu, nemože ga steći u nijednoj saveznoj njemačkoj zemlji bez privolje saveznoga vieća (§. 4.). Osobam koje su došle pod iztragu radi službenih čina, što su im proti državnim zakonom naloženi ili od njih preuzeti, može zemaljska policajna oblast odmah boravljenje na stanovitom mjestu zakratiti ili naznačiti (§. 5.).

Po ovom zakonu dobit će sudovi kako se čini sbilja oduška. Najviše je neprilike bilo s onimi, koji su protuzakonito namješteni. Sad će biti s njimi laglje. Zakonom je već naredjeno, da se s mjesta vladi prijavi, čim bi tko bio proti zakonu u kakovu crkvenu službu namješten. Vlada će odmah prijaviti sudu i ovaj će s mjesta narediti iztragu. Onda pako može ga policija namah odpraviti iz mjesta njegova službovanja u takovo mjesto, gdje će mu skoro nemoguće biti službovati, u kakovo čisto protestantsko mjesto. Ako bude od suda osudjen, ostat će interniran; usudi-li se i onda još službovati ili uzraditi proti policajnoj naredbi, izbacit će ga vlada izvan Njemačke i tako se ga za uviek osloboditi.

Tko je pako ravno zakonito namješten, àli nešta uzradi proti crkveno-političkim zakonom, kaznit će se globom i zatvorom. Ako to nepomogne skinut će ga s časti kralj. sud, a vlada će ga moći odmah iz zemlje izagnati, ako neprizna one osude. Tim putem moći će izagnati iz Njemačke sve biskupe. Ali ne samo biskupe, nego i sve svećenike, koji bi se usudili bez dozvolje vlade vršiti kakovu biskupsku vlast. Kad pako više nebude nikoga, koj bi se usudio vršiti biskupsku vlast, onda neće više ni po samih crkvenih zakonih biti nikakva namještaja, dosljedno neće sudovi imati neprilike.

Jedina bi neprilika bila i to ne malena, kad bi se proti odluci vladinoj na interniranje ili izagnanje svaki put svećenici prizivali. Tomu se je nekako pomoći htjelo tim, što je sudu ostavljeno, da može postupak po volji urediti i prikratiti; ali mnogo više je pomoženo tim, što katolici sami načelno nepriznavaju baš onaj kraljevski sud za crkvene poslove. Oni priznavaju sve civilne i kaznene sudove, samo ne onaj sud, a baš jedini taj sud je vlastan o prizivu suditi. Tako će s katoličkimi biskupi i svećenici policija i vlada moći raditi što god bude htjela. Oni neće imati nikakve zaštite ni od suda. Slobodan boravak u njihovoj domovini bit će im zakraćen, pače oni će biti i svoje domovine lišeni — bez suda!

Tako se postupa u Njemačkoj s biskupi i svećenici katolika, kojih ima gotovo trećina svih stanovnika Njemačke. Katolikom je po ustavu zajamčena sloboda sviesti i religije, no oni neće moći imati svećenika po svojoj sviesti i religiji! Katolička je crkva kano takova ustavom priznana, ali ona neće moći postojati kano takova,

Digitized by Google

već samo onakova, kakovu bi s liberalci rado Bismarck! Doista liepa sloboda! Sasvim tim tobožnji ljudi od slobode hvale i do zviezda dižu Njemačku s tako slobodnimi zakoni, tako da jadnim katolikom do Boga nigdje neima nade, nigdje pomoći. Kako mučan biaše već dosada položaj biskupom i svećenikom uz vječne globe i tamnice! Odsada pako izbacivat će ih odanle, gdje bi mogli imati uzdržavanje života, u tudj sviet, gdje neće naći svoga puka, gdje jim morda nitko neće dati ni korice suva kruha. Puk pako sám ostat će na premnogih mjestih bez svake duhovne hrane, bez mise i svetotajstva, bez svećenika i pastira, neimajuć ni na samrti otajstvene pokrjepe. Je-li država vlastna sa svojimi gradjani, koji ju natapaju i uzdržavaju svojim znojem i svojom krvlju, tako raditi?! I to sve s čista mira, bez svakoga razložna povoda!

Mi mislimo, da će se proti silnikom pobuniti sama ljudska narav. Nekatoličko pučanstvo, odhranjeno u svakojakih predsudah, zavarano svakovrstnimi novimi theorijami i novinskimi klevetami, dozvat će se napokon k čovječtvu i razžaliti nad onimi, koji za prava Boga nepravdu pate. Onda će katolikom opet osvanuti danak slobode, a tko zna neće-li im Gospodin za nagradu njihove strpljivosti i patnje darovati i koju čest braće njihove koja su razdieljena, naime protestante! Svakako će izagnanici silno djelovati na one, kojim će biti dano gledati njihovu vjeru i njihove krieposti. Tko zna, neće-li se opet javiti Atanasiji, Hilariji itd. Samim katolikom bit će vjera mnogo draža, kad uvide koliko se napinje neprijatelj da im ju otme, a još draža će biti, kad ih Gospodin učini vriedne da i sami za nju pate.

U njemačkom carevinskom saboru, kad je već proskripcionalni zakon, o kojem govorimo, bio u načelu primljen, progovorio je Mallinckrodt govor, kojemu su se i protivnici divili. To biaše njegov zadnji veliki govor u tom saboru. Pošto je protivnike sve po redu umno i silno pobio, ovo reče za katoličku stranku: „Što vidite na ovoj strani? Vi vidite da se uzprkos svemu namaganju vlade i opadanju partaja svi elementi positivne kršćanske vjere sve čvršće sjedinjuju i sbijaju. Vi ste mislili, da pobijate samo biskupe, nestašne slabe biskupe. Vi ste računali da će kler k Vam bježati jatomice. Vi ste se preračunali, moja gospodo! Izkustvo je već dosada dokazalo, da kler stoji čvrsto uz svoje vodje. Vi ste nadalje i mislili i govorili, da imate posla samo s klerom, — ne, Vi imate uprav toliko posla i s laici, i tko ima oči da vidi, mogao se je o tom već danas uputiti. Vi vidite onu odvažnost, mirno držanje, čvrstu volju, kojom se tisuće ljudi na najmanju ponuku miču, da pred tamnicom, koja čeka njihova duhovnoga vodju, reknu mu s Bogom! i uvjere ga, da i onda, kad nebude imao u ruci pastirskoga štapa, može biti miran, da makar nadošlo i ono vrieme, koje mi predvidjamo, gdje će Vas dosljednost koraka učinjenih od vlade dovesti do toga, da premnoge obćine lišite svakoga duhovnoga brižničtva, da, velim, biskupi mogu sjegurno računati na crkvenu vjernost svega kolikoga puka. Kad bi Vi imali prilike to promatrati, počeli biste se uvjerivati, da se tu neradi o borbi s pojedinci, već da se tu radi o jednom duševnom načelu naprama drugomu duševnomu načelu. Napokon to je borba kršćanske vjere proti filosofiji; koja se je odkinula od temelja kršćanske vjere, a medjutimni pojav, koliko je god silan pojav čovjeka kakov je knez Bismarck, nije van minući pojav. On je ravno moguća osoba, ali slab kano trstika naprama svietotresnoj borbi ovakovih oprieka; pak ako Vi mislite da ćete takovoj borbi na kraj stati takovimi kukavnimi izgonimi zakoni, to se sasvim varate i nepoznate snage kršćanskoga osvjedočenja. Patnjam je to vlastito, da radjaju spremnost na patnje, i kad vidite, da su naši pastiri u tamnicah i uzah, ili izagnani, zar mislite, da neće u nas biti spremnosti, da dielimo njihov udes. I pošto budu svećenici sliedili taj primjer, neće uzmanjkati niti laici, izgon neće tu ništa hasniti. Vi ćete se morati latiti još i oštrijega oružja! Promislite, kakovo si oružje kujete. mi pako mislimo medjutim: per crucem ad lucem.“

Tako je rekao taj veliki govornik žalibože sada već pokojni. Čini pokazuju svakim danom da je pravo rekao. I za to negubivamo nipošto nade, kad pruska vlada ono izvodi, što su katolici predvidjeli, ali se jaka njihova vjera i odvažna kršćanska vjernost nije poplašila. Mi samo Boga molimo, da bi uzoriti primjer njemačkih biskupa, svećenika i laika, zapalio pravo kršćansko oduševljenje i u naših biskupih, svećenicih i laicih!

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Dalje.)

Učeni i glasoviti misionar Jeronim Sparano prispodobio je takove visoke i kićene propovjednike s umjetnim kriesom, koj, dok gori, mnogo buke pravi, ali po

Digitized by Google

tom samo dim i spaljeni papir ostavlja. Sv. Teresija reče pravo, da oni propovjednici, koji same sebe propoviedaju, crkvi božjoj veliku štetu nanose. Apoštoli, dodala bi ona, kojim je broj tako malen bio, obratiše sviet, jer bi priprosto i puni duha božjega propoviedali, sada pako ima toliko propovjednikâ, a tako malo ploda. Odkale to? Jer imaju odviše duha i odviše straha ljudskoga, te samo malo griešnikâ puteve griešne ostavlja. Te rieči potvrdjuje sv. Toma Villanovljanin veleći: Ima mnogo propovjednikâ, ali malo ih ima, koji bi na pravi način propoviedali. Dajte mi deset svećenikâ, reče sv. Filip Neri, koji su duhom božjim oduševljeni, pak sav ću sviet obratiti.

Bog pita u proroka Jeremije: Zašto neizcieli rana kćeri naroda moga? Jer. 8, 22. A sv. Jeronim odgovara: Jer neima svećenikâ, koji bi joj podavali potrebitih liekova. Na drugom mjestu veli Bog o propovjednicih, koji svetu njegovu rieč nagrdjuju: Da su ostali u vieću mojem i navieštali rieči moje puku mojemu, ja bi ih bio za cielo odvratio s puta njihova zloga. Jer. 23, 22. Kardinal Hugo dodaje: Da su rieči moje navieštali, a ne svoje. Propovjednici, koji se nestaraju za priprostost, nenavieštaju rieči božje, nego rieč svoju. S toga, kako veli Gospodin, ostaju grješnici u kalu opačina svojih.

O moj Bože! kako je žalostno kadšto gledati na propovjedaonici redovnika, k tomu strožega reda kojega, za kojega bi se po siromašnoj haljini i strogoj vanštini sudeći činilo, da odiše samo revnošću i svetošću, te bi slušatelji očekivali od njega rieči ljubavlju razžarenih, kada taj napokon ništa drugo nepodaje, nego mudrolije, krasne opise, opreke i fraze, a sve to načinom nadutim u zaokruženih izrekah, te ga većina slabo razumije i nikakove koristi od propoviedi neima. Ah kako je tužno vidjeti tolike siromašne ljude, koji dolaze na propovied, da čuju, što im je činiti, da se spase, pak pošto su jedan sat ili još duže pazljivo slušali, skoro ništa o tom čuli nisu, te se samo još gladniji kući vraćaju, puni zlovolje, što su toliko vremena izgubili. No takovi tašti propovjednici brane se veleći, da ih je puk ipak jako pazljivo slušao. Kako sam jur opazio, Muratori na to odgovara veleći, da je vidio seljake, gdje su pohvalne govore na čast svetcem otvorenima ustima slušali, premda nisu razumjeli ništa. Pak što sliedi odatle? Sliedi to, da ti siromasi, uvjerivši se, kako propoviedî nerazumiju, na nje jako zamrze, slušat ih više nedolaze i tako se sve dublje u opačine svoje zapliću. Pravo reče o. Sanchez iz družbe Isusove, da su takovi birani propovjednici najveći progonitelji crkve. Jer neima groznijega progonstva i veće nesreće za puk, nego kada se rieč božja nagrdjuje. Kada se rieč božja s cvietnimi frazami izpremieša, tada gubi ona svoju moć, i duše budu lišene onoga svjetla i one pomoći, koju bi inače bile zadobile.

Što se indi izbora rieči tiče, to je propovjedniku birati rieči najobičnije i, kako Muratori uči, čuvati se svakoga izraza, koj u pučkom jeziku nije u porabi. Toga se imaju čuvati najprije stariji propovjednici, koji su si jur dobro ime stekli, a to radi mladjih; jer mladji, koji rado teže za hvalom čujući, kako se gdjekoji propovjednici s kićena sloga hvale, za cielo će ih sliediti, te će taj zli običaj sve većma vladati, a siromašni se puk blagoslova rieči božje lišavati. Sv. Jeronim prispodablja tašte propovjednike, koji rade oko birana i blagozvučna jezika, sa ženami, koje bi htjele svojim nakitom muževom si omiljeti, ne pako Bogu.

O. Bandiera protuslovi u predgovoru k jednomu svojemu djelu onim, koji tvrde, da birani izrazi i skladno poredavanje izrekâ nebudi duše, da je na štetu proprostosti, koja se za propovied zahtieva, da pripovjednika siluje taštim biranjem rieči gubiti vrieme. On tako nemisli, nego tvrdi, da se biranim govorom duhovni predmeti jasnije iztiču, napose načela vjere, visoka ciena krieposti i grdoba opačine. On tvrdi, da su se sv. otci uviek služili takovim slogom, pak dodaje jošte, da se radi uzvišenosti predmeta takav jezik zahtieva. Napokon tvrdi, da oni, koji biran jezik osudjuju kano nekoristan i štetan, za to tako govore, jer sami nisu vrstni njim se služiti. — Tako govori o. Bandiera, koj je u tom medju svimi duhovnimi pisci za cielo jedini, jer ja nepoznajem nijednoga, koj bi se s njim slagao.

Da se preprieči zlo, koje bi se čitanjem njegove knjige moglo poroditi, trsit ću se, da njegove rieči pobijem. Najprije čudim se, kako može Bandiera u predgovoru tako da govori, dočim poslije tečajem djela sam veli, da priprosto valja i razumljivo propoviedati, ako su slušatelji većinom neuki, pak da se tada radi njihove veće koristi nizko k njim spustiti valja. Drugačiji ima da bude slog, kojim se služimo u akademiji, drugačiji opet na propovjedaonici, pak sam jošte dodaje, kako bi naopako bilo u propoviedih služiti se slogom, kakovim je knjiga njegova pisana. Tu se dakle slažemo, da nam je priprosto i popularno propoviedati, kada su slušatelji neuki, skroz prema njihovu dohvatu, ako nam je stalo do blagoslova. Kako je indi prije u predgovoru tvrditi mogao, da se radi dostojanstva propovjedaonice biran slog traži, koj će duhovne stvari u jasnije svjetlo staviti, pak da se samo s neznanja takav jezik kano štetan koriti može? I na tu tvrdnju njegovu hoću da odgovorim, premda mi je Bandiera u tom s toga već sumljiv, što je on kano profesor govorničtva osobitom ljubavlju k biranu slogu čisto lahko dao se potaknuti, da one rieči napiše. On dakle tvrdi, da valja nastojati, kako bi se biranim slogom duhovne stvari u jasnije svjetlo stavile. Medjutim sv. Ambrosij negovori tako, koj veli, da kršćanskomu govorniku netreba sjajna i kićena govora, te je s toga Gospodin radi navieštanja vjere odabrao neuke ribare, koji su rieč božju priprosto i bez nakita propoviedali. I učeni Natalis Aleksander odgovara Bandieri veleći, da rieči božjoj netreba cvietna i birana nakita, jer da sama sja nutrnjom ljepotom, te netreba drugo,

Digitized by Google

da se (po riečih Bandiere) u jasnije svjetlo stavi, nego propoviedati ju sasma priprosto. Rieč božja dakle ranit će srce slušatelju tim dublje, čim se bude priprostije navieštala; jer po riečih apoštolovih sama je po sebi tako živa i jaka, te dublje u srce prodire od najoštrijega mača: Jer živa je rieč božja i jaka i oštrija od svakoga s obie strane oštra mača. Hebr. 4, 12. I prije još naviesti Gospodin po proroku Jeremiji, da je njegova rieč vatra, koja sama po sebi razpaljuje, i kladivo, koje kamen, to jest najtvrdje srce umekšava. Nisu-li rieči moje kano vatra, govori Gospodin, i kano kladivo, koje pećine drobi? Jer. 23, 29. Čujmo jošte, što o tom glasovit njeki pisac veli: Rieč božja, makar je priprosta, puna je života i budi na život milosti onoga, koj ju sluša; jer u njoj je božanska istina, koja uvjerava i srce hrani. Rieč ljudska usuprot, bila ona kako mu drago kićena i liepa, rieč je mrtva, jer joj manjka moć božja, i stoga nenosi ploda. — Bandiera tvrdi zatim, da su spisi sv. otaca cvietnim slogom pisani. Na to opažam, da ih mi nismo čuli propoviedati i da nam s toga način njihova propoviedanja nije točno poznat. Mi imamo samo njihove propoviedi pisane, koje i ako su bile sasma priprosto i popularno govorene, poslije su s najvećom pomnjom izradjene. Tako opaža, kako smo prije vidjeli, Muratori glede sv. Ambrosija, pak dodaje, da su najglasovitiji crkveni oci, sveti Augustin, Basilij, Ivan Hrisostom, Gregorij Niški, Gregorij Veliki i drugi u svojih propoviedih puku govorenih popularno voljeli govoriti, nego visoko, što razgovietno pokazuju njihove propoviedi i drugi spisi, koje od njih još imamo. Čujmo, što sv. Hrisostom veli o propoviedih, keje su okruglih fraza i biranih izraza pune. Biranimi riečmi i krasnim sastavkom radimo da bližnjemu ugodimo. Radimo. da nam se dive, a nebrinemo se, da bolestnika izliečimo. Zatim dodaje, da je, tko tako radi, kukavan i nesretan izdajica. A sv. Augustin veli: Neslužimo se blagozvučnimi i pjesničkimi riečmi, neslužimo se svjetskim govorničtvom, nego mi propoviedamo Krsta Propetoga.

O. Avila reče, da je propovjedniku stupiti na propovjedaonicu dušâ tako gladnu, te mu bude namjera i uz pomoć božju nada sve slušatelje predobiti za Boga. S toga mu se je, veli sv. Gregorij, u izrazih tako nizko spustiti, kako bi se slabim pojmovom svih svojih slušatelja prilagodio. Sv. Gregorij opaža još i to, da mu se čini nedostojno duhovnoga govornika preplaho se držati propisâ slovnice, te bi običavao reći, kako se on upotrebljujući u propoviedih nizke izraze nestara za to, ako bi ga držali neznalicom. A sv. Augustin rekao bi, da on voli ukoren biti od slovničarâ, nego da ga puk nerazumije. Odatle moći je uvidjeti, koliko svetci ljepotu jezika ciene, kada se radi o propoviedanju za puk. U četvrtoj knjizi de Doctr. Chr. c. 28. opominje nas sv. Augustin, kako nam valja stvari navieštati, a ne samo rieči. Propovjednik nesmije da služi riečim, nego rieči moraju da služe propovjedniku. Koliko liep nauk! Nesmijemo da služimo riečim uz pogibelj, da nas ljudi nebi razumjeli; to nipošto, nego rieči moraju da nam služe, kako bismo misli svoje jasno izrekli i srce ganuli onim, koji nas slušaju.

To je ono lamanje kruha, o kojem prorok govori. Djeca prose kruha, a neima nikoga, da im ga lomi. Plač. Jer. 4, 4. S toga imaju propoviedi za misije i duhovna vježbanja toliko ploda, jer se tu rieč božja na male komadiće lomi. Ali, mogao bi tko reći, zar sve naše propoviedi da budu kano propoviedi za misije? Najprije pitam, što se drži o propoviedi za misije? Zar je to propovied, puna prostačkih izraza, bez reda i umjetnosti? Ne, prostačkih izraza netreba ni malo, takovi izrazi nedolikuju ni običnoj zabavi, a kamo-li propoviedi. Red je potrebit u svakoj propoviedi. Pak i poznavanje retorike traži se; kada treba, valjaju tropi i figure. S toga sam ja pišući naputak za misije navlastito za mlade ljude kratku retoriku dodao. I popularno govorničtvo, kaže Muratori, služi se pravili retorike, u koliko propovjedniku rabi, da slušatelje pobudi, ne možda da ga hvale, nego da kršćanski živu. Dakako govorničtvom valja se služiti, ali se njim nevalja šepiriti.

Propoviedi za misije imaju biti slobodnije i s manje teksta sastavljene. Njekoji mladji misionari ljube natrpati svoje propoviedi teksti iz sv. pisma i sv. otaca. Ali čemu tolike izreke, kojih siromašni puk nerazumije. *) Dobro je dakako navesti tekste iz sv. pisma, da budu rieči propovjednikove važnije; ali treba, da ih je samo malo i da se puku načinom dohvatu njegovu primjerenim razjasne. Bolje je jedan jedini tekst navesti, pak dobro ga razviti s primjernom ćudorednom uporavom, nego-li množinu ih nagomilati. Takodjer rieč kojega crkvenoga otca mnogo kadšto vriedi, ako je kratka i krepka, i ako se sa svetim žarom i velikom silom razjasni. Čitajte propoviedi misijske o. Segneria, koj slovi kano velik govorničtvu vještak, i naći ćete, kako on samo malo teksta navodi, usuprot kako je pun praktičnih opazaka i ćudorednih uporava. I način govorenja mora da bude na misijah po gotovu priprostiji i popularniji, nego drugda, kako bi se siromašni puk načinom dohvatu primjerenim poučio i ponukao. Slog mora da bude priprost, a izreke kratke, tako da onaj, koj prve izreke nije čuo ili razumio, ipak bude razumio drugu, a oni, koji bi usred propoviedi došli, da odmah saznadu, o čem da se govori. No to će se samo jako težko postići, ako se bude propovjednik govoreći neukim predugimi služio izrekami; jer tko prve izreke nije razumio, neće niti druge, a niti treće. Povrh toga opaža Muratori, kako je jako dobro, da se slušatelji uzdrže pazljivi, govoriti češće načinom pitajućim, pak poslužiti se figurom antiforom, gdje si govornik sam stavlja pitanje i nanj sam odgovara. —

(Dalje će slieditи.)

*) Tu misli sv. Alfonso na tekste latinske, koje propovjednici u Italiji prerado upliću.

Digitized by Google

Šta biva u Dalmaciji?

Cienim, da ću skloniti dobrotu Vašu, gospodine uredniče, da u „Katoličkom listu“, koj Vi krasno i vriedno uredjivate, uvrstite ovo moje razmatranje, nebi-li raztjerao predsude, koje se vrzaju po mozku nekih, dielom i svećenikâ, inače zaslužnih muževa, za našu svetu stvar katoličku: no koji nemare čuti za Hrvatsku, ni hrvatska glasila. Pa i s toga često ću Vam koju crticu od ovih krajeva Hrvatske priobćiti, ako budete moći pečatati vazda, da bi razagnao oblačine i razderao zastore, kojimi smo uz naše siromaštvo prekriti, i potakao naše biskupe. da nam lamaju kruh raztumačivanjem stanja naše crkve, izdavajuć katoličko glasilo na hrvatskom jeziku — list, koj bi se svojski zauzeo za interes katoličke crkve. Evo na sve strane kô otrovne gljive pupaju listovi nevjernički prosipljuć pokvarenje i trujuć ćudorednost puka našega, pa se znadu privući i najubožnijoj kolibici, — zar se neće postarati duces in Israel, da odvrate stado pravovjerno od otrovne paše, koju pružaju listovi bezbožnjački i liberalni izdavanjem lista na jeziku, koj govori puk njima podčinjen i povjeren od Gospoda? Biti će Vam poznato, da u nas ima puno svećenika po župah, koji obavljaju sve službe crkvene i svete mise staro-hrvatskim jezikom (glagoljski), koji ništa il malo neumiju talijanski, pa je prieka nužda ovim pružati hrvatski izdavane katoličke listove. Zar nevriedi 400.000 duša zadovoljiti? Ako-li neće ni tako, a to bar, da taj budući katolički list bude izdavan talijansko-hrvatski. Time bi se zadovoljilo hrvatskim svećenikom i puku, i onim koji čeznu za onom: Che l' apennin parte l' mar circonda e l' Alpe! Skorih dana jedan od najrevnijih katoličkih laika dalmatinskih Dr. K. Vojnović vješto a uz to duševno razmatraše s pogleda vjerozakonskoga stanje naše, pečatajuć njegove izjave talijanske katolički list Voce Cattolica. On svrće pozornost svih i pozivlje, da se ozbiljno misli na izdavanje našega kat. lista u narodnom jeziku.

Da Vam je znati, gospodine uredniče, kako se u Dalmaciji Vaš „Kat. list“ rado čita! Ali žalibože malo je kod nas razprostranjen, i to ne toliko poradi ekonomije koliko sa nekih presuda! Nu, ipak jedan predbrojnik znade ga tridesetorici poslužiti. Komu neće biti drag list takov. koj sè zauzimlje svojski za katoličke interese? Desno i lievo Vi znate svakomu reći ono sv. Ivana Krstitelja „non licet tibi.“ Meni je srce igralo skoro čitajuć one članke „de collapsa disciplina Cleri.“ Mogu Vam reći svu iskrenost, da je Dalmacija ubožna svećenstvom: Župe raztrešene, na toliko miljâ kuće od kuće daleko. Ali što mi dušu tješi, to je, da je puk još nepokvaren. Ali tko nam izkvari mnogo svieta prošlih godina? Od kada je Dalmacija počela davati svoje sinove u vojničtvo, od onda nas počeše jadi zalićati. Prije toga vremena, nigdje nisi čuo onih svetogrdnih psosti, koje smetaju pobožne duše na svakom prohodu. Lani sam čitao članak Dr. Riegera: „Za kratak čas“, u kom kaže, kako mu je opisivao stanje prošloga vieka u Kaštelih jedan prijatelj svećenik. Pa uvjereni budite, gospodine, da je tako bivalo po svoj Dalmaciji. A danas? Vae, vae! Djevičanski krševi planinskih župa to su Vam bile theokratične državice, nalične laplatskim državam, utemeljenim na temelju katoličke vjere i zakona od Isusovacâ. Pa i danas novo-ustrojeno naše domobranstvo truje naša mjesta i mladež. Gdjekoj napuhani oberleitenant i drugi izkaljuju svoj jed psujuć Boga i pretresajuć nebeske svetosti svojim paklenim jezikom. Duša mi klone, srce uzpredne, prolazeći kraj njihova vježbališta, čujuć one pomamne stvorove. Gdje-li Gospode Bože sveta Gjenerala Geramba, koj bijaše dika Austriji pred parižkom aristokracijom! Vrtlog ovakov nedovodi carstva na cvatuću slavu, diku i ponos. Danas više uživaju katolici slobode pod Turčinom, koga su se svi dvorovi bojali, nego pod kršćanskim gospodarom. Ja bi plakao nad razsulom toliko cvatuće ćudorednosti prošlih vjekova, koja je bila kod naših vojnika. Reći ću Vam istinito, da se je i kod nas liberalstvo pojavilo, ali nema gdje pustiti žilâ duboko; no ipak ima pristupa kod onih, koji su bili na visokih školah liberalnih. Sasvim tim neima takvih mnogo. Znate glasovanje naših autonomno-aristokratà na bečkom vieću ove godine. Rek bi da su salievani po kalupu Dittesovu. Znajte pak, i mogu Vas uvjeriti, da već neće tako biti. Otvorili su oči sada i oni, koji su svojim glasom žalibože na sramotu našu poduprli one nevoljnike, koji glasovaše za one zakone, koje odsudi svetčano naš sveti otac i biskupi austrijski. Odsada cienim, da će biti sloge pri izborih, i da se neće samo pitati, koje je tko stranke, već najprije, koje je tko vjere i osvjedočenja. Pa koji ističu zastavu katoličke slobode po primjeru naših dičnih boriocâ: biskupa Markića, Puratića, Tomića, Bezića, Pavlinovića, Moškovite, Perišića, Mrkice, Belamarića, Bazolića, Dr. Vojnovića i drugih, kojim je prva svetost braniti prava crkve Isusove, ovim će se vjerovati, oni će biti zastupnici. Svestranoga pak ràda na crkvenom polju biti će u nas, kad se utišaju stranke, a to će upravo tada biti, kad se braća s braćom sdruže. Onda će Dalmacija biti, što je bila prošlih vjekova sa Hrvatskom ujedno „antemurale christianitatis.“

Dopis.

Svečanost Marijina mjeseca (Svibnja) u Dalmaciji. Nije Dalmacija terra unius religionis, no ipak u njoj neima onih bezrednosti, koje se sbivaju po drugih mjestih gdje su izmiešane vjeroizpoviedi. Sretni bili bi, da nema nijednog inovjernika, kao hrišćana — (tim imenom su poznati vlasi hrvatski), koji živu (70.000 maximum) kojekuda raztrešeni po brdovitih stranâ i planinskih seli. — Pri moru i na otocih nejma ni cigloga, izuzam: Kotor, Dubrovnik, Šibenik i Zadar; gdie i židà

Digitized by Google

ima nekoličak. — U nas je prosti puk oduševljen za svojim zakonom odveć. Dohadja rado na bogoljubne zabave i ina duhovna vježbanja. U nas obstoje mnoge bratovštine. Nebismo podnipošto zamienili način življenja našega puka s prosvjetom liberalnom današnjega vieka. Ali bismo objeručke zagrlili prosvjetu osnovanu na vjerozakonu svetom. Od davna u naših gradovih, varoših i po većih selih čini se svibanjsko bogoljubno vježbanje na čast D. Marije. „Izmedju vježbanja bogoljubnih, veli glasoviti svećenik francezki Gaume, koja je providnost božja odredila za ova vremena, jest bez sumnje mjesec Marijin. Prošloga vieka započeše ova vježbanja u Italiji, te danas nema mjesta ovećeg, gdje se nebi obavljala. I u Dalmaciji na sve strane procvala je. U Zadru, Spljetu, Šibeniku. Dubrovniku. po otocih i primorskih mjestih u više crkava to se obavlja. Ove godine u Spljetu obavljala se je ta svetčanost kod Franjevacâ na Dobrom svetčano, uz miloglasno pojanje one prekrasne pjesme njihova sadašnjeg državnika Puratića „O Marijo Majko itd.“ U Sinju obstoji taj običaj od davna; osobito za tim revnuje preč. o. Špiro Tomić gimnazijalni vjeroučitelj, žarki rodoljub, sin hrvatskih Kaštela, vrli sveštenik. On je zanešen za crkvenim uresom i svetčanostmi; svakomu želio bi uliti u srce iskru ljubavi nebeske. Sinj mu je haran s mnogo pogleda. U svemu Sinj je napredan. Od sveštenika ondje su sami Franovci — jedna crkva — sva župa na okupu. Svaki dan je dosta svieta na slišanju svetih misa. Ondje su mnoge svagdanje svete pričesti. Jel' da moraju zanieti i pobuditi na bogoljubstvo i najtvrdja srca one umiljate duše, blagujuć tako često Jaganjca božijega?! Ondje ima zadruga trećeg reda sv. Frane (Cordigeri) svjetovnjačkâ, bratovština Gospe od Karmela, živog Rožarija družtvo, i ine zadruge i bogoljubna upisanja u družtva u crkvi katoličkoj obstojeća. Sve su ovo pùpi bujni, koji daju stostruki plod izgledi svetimi, karike zlatnog lanca pričvršćene pri krvnom križu Krstovu.

Ove godine izpade sjajno svibanjska svetčanost u Sinjskom varošu. Puk je hrpimice letio da čuje rieč božiju svaki dan, uz sve trude i zapreke domaćih posala, da se nasluša propoviedanja o. Tomića.

Mi se u Dalmaciji pri svibanjskoj svetčanosti služimo raznimi knjižicami, osobito djelom (još u rukopisu) m. p.. o. Puratića, uz nadometke o. To . . . . U njoj je liep jezik, jezgrovite rieči, bistro raztumačenje, shodni izgledi. Ali trebalo bi da se tkogod potrudi, na čast Matere božije da sastavi pravo djelo o takoj svetčanosti. To bi mogli gospoda: Rieger, Stadler, Dr. Posilović i drugi. Dao Bog, da se skupe svete legije pod zastavu Majke božije, da po njih uzkrsne stara snaga oduševljenja za svetom vjerom, da suzbiju bûjicu izkvarenosti ljudske, i povrate umove zašle na stazu spasenja. — U to ime Gospod s nami.

Viestnik.

Zagreb. Prošla je dvadeset i osma godišnjica našega sv. otca, no viesti, kako je gdje proslavljena, dolaze kašnje. Mi ih nemožemo svih donieti, nekoje ipak moramo, da se i kod nas vidi, kako drugdje kršćanski duh živi i djeluje. Mladež višjih zavoda rado se zanosi za ono, što je plemenito, uzvišeno; ona štuje i slavi velike muževe, navlastito kad ovi za veliku ideju pate. I sretna domovina, koja ima takovu mladež. Kršćanstvo je velika ideja i veliko blago za čovječanstvo, ali žalibože! danas ima premnogo apostola, koji nastoje mladež zanieti za — majmunstvo, ili za idol moderne države — hladan i leden, bez duše i srca. Ali tamo na Renu drugačije misli katolička akademička mladež. Ondje se ona sklapa u katolička družtva, da promiče katoličke interese. Nije ju stid dolaziti u crkvu i primati svete sakramente; ona se ponosi svojom vjerom, štuje svoje svećenike i biskupe, oduševljena je za sv. otca, nit drži porugom, kad ju tko prozove, da su „ultramontanci.“ Ovaj put samo dva primjera. Na akademiji münsterskoj ima polovina profesora tako zvanih „kulturkämpfera“ (boraca za antikršćansku prosvjetu), sasvim tim dodje na godišnjicu dana, kad je Pio izabran za papu, na svečanu službu božju veliko množtvo akademičke mladeži, odpjeva s oduševljenjem „Te Deum“ i posla sv. otcu sliedeći telegram: „Cardinali Antonelli Romae. Sanctissimo Papae Pio IX. die electionis salutem adprecantur obedientissimi filii studiosi trecenti Academiae Monasteriensis.“ U Bonnu ima takodjer kulturkämpfera, te kakvih, ondje je sada sielo starokatolicizmu s „biskupom“ Reinkensom, ali je mladež oduševljena za one muževe, koji se bore i pate za kršćansku kulturu i civilizaciju. Ona dakle proslavi godišnjicu izbora papina ne samo svečanom službom u crkvi, nego i večernjom čašću, kod koje je prva zdravica nazdravljena častnomu i od Boga blagosovljenomu starcu glavaru Kristove crkve. O polnoći prije nego će se razići, zaželiše da sami obznane sv. otcu svoju svečanost i svoje veselje, te poslaše ovaj telegram: Kardinalu Antonelliju u Rimu. Sv. otcu Piu IX. donose svoje najvruće čestitke učenici sveučilišta bonskoga, sabravši se na svetkovinu današnjega dana, na broju preko tri stotine. (Bijaše ih 350.)

Tako djaci. Ali isto tako učiniše i gradjani bonnski na 21. Lipnja. U jutro primiše tisuće sv. pričest, namieniv ju za blagostanje sv. otca. U pol jedanaest bude odpjevan svečan „Te Deum“ u glavnoj crkvi uz gruvanje mužara, za tim učiniše hodočašće na bližnji Kreuzerberg, koje je $^3/_4$ sata trajalo, premda su mužkarci išli po šestorica u jednom redu. Na večer bijaše sjajan sastanak u ondješnjoj Bethovenovoj dvorani, gdje su nazdravljene zdravice sv. otcu, zasužnjenomu nadbiskupu (köllnskomu) itd. Gdje je tako sviestno gradjanstvo i tako zaneseno za našu sv. vjeru, što će ondje opraviti i najsilnija vlada, nekmo-li kukavni odpadnici od katoličke

Digitized by Google

crkve, koji se nazvaše starokatolici, i namjestiše svoga biskupa baš u Bonnu! Kamo-li sreće, da se naši gradovi smiju pohvaliti takovim gradjanstvom, od koga bismo mogli i mi svećenici učiti, kako treba otvoreno i odvažno izpoviedati našu sv. vjeru u ovo vrieme velike nevjere i ljuta progonstva.

— Bečka „Reform“, kojoj je urednik slobodoumni protestant Schuselka, doniela je na proslavu dvadeset i osme godišnjice Pia IX. na čelu svoga lista članak pod naslovom: Pius IX. „Papinstvo, tako počimlje, kojemu je svaka svjetovna vlast oteta, slavi sveudilj sjajne duhovne triumfe snagom svoga načela i postojanošću, kojom se Pius IX. drži toga načela. Može se reći u istinu, da papinstvo upravo sada, gdje ga glede svjetovnosti silovito i duboko snižiše, gdje ga i glede duhovnosti psuju, kleveću apostoli i vjernici nevjerstva, ima veću znamenitost i možniji upliv nego-li ikada prije. . . . Piusu je oteta svaka svjetovna moć i veličje, ali on ipak stoji sjajnije i uzmožnije, nego-li ikoj ma najveći svjetovni vlastodržac, pače nego-li svi skupa svjetovni mogućnici. Ograničeni na Vatikan glavar katoličke crkve diže se ko nebo nad uvalicom kvirinalskom, kraljem Italije. Sav sviet gleda i nasluškuje na Vatikan, svakoj rieči, koju Pius reče, svakomu njegvomu koraku daje se velika znamenitost, i sviet takodjer čuje iz Vatikana uviek samo izjave jasne i čiste sviesti, uzvišena dostojanstva, nepokolebive jer bogoduhe postojanosti. Kvirinal nasuprot sav je taman i gluh, a što se kadkada odanle javi, pokazuje smetenost, raztepenost, slaboću, nezadovoljstvo sa sadašnošću, a očajanje za budućnost. . . . Pius je proslavio dvadeset i osmu godišnjicu, odkad je zasjeo na priestol. Crkvi neprijateljni dnevnici nisu propustili narugati se rieči „priestol“, jer da je papa sa svjetovnoga priestola srušen. Ali Pius IX. sjedi na svetom stolcu, koj je već toga radi najsjajniji od svih priestola, jer mu se sjaj odsieva ne samo po jednoj zemlji, nego po svem svietu. Petrova je stolica pretrajala jako mnogo gizdavih svjetovnih priestola, te će stojati dok bude svieta. . . . Pius IX. je natuknuo, da je jedna previsoka politička osoba pokušala s njim se izmiriti, no on je izjavio svečano, da nemože ništa popustiti na štetu pravu i slobodi crkve. Liberalci tu označuju izrikom kralja Viktora Emanuela, te ga do sita izsmijavaju. Ali netreba osobita proročkoga duha za to, da će još i drugi monarhe doći u ono čuvstvo i stanje, u kojem je talijanski kralj, pače da će se i sám car Vilim I. ili barem njegov nasljednik naći ponukanim, da traži izmiriti se s Vatikanom, ko što se pruskim monarhom već dogodilo.“ — Tako govore o papinstvu oni, koji razumiju što je papinstvo!

— 27. Lipnja preminuo je iza kratke bolesti Josip Hranjec, prebendar prvostolne crkve, jubilarni svećenik u 83. g. svoje dobe. Requiescat in pace!

— Njez. kralj. visost gospodja nasljedna kneginja Helena Karolina Thurn-Taxis, vojvodkinja Bavarska, darovala je družtvu sv. Jeronima za nagradu pučkih pisaca 100 for.

— Vis. zemaljska vlada dopisom od 30. Svibnja o. g. pozvala je sve prečastne duhovne stolove na molbu družtva svetojeronimskoga, neka što toplije preporuče pučkim učionam i učiteljem, da stupe u članove pomenutoga za pučku prosvjetu toli blagonosno djelujućega družtva, i knjige, što jih družtvo izdaje, da se upotrebljuju za nagradu školskoj djeci.

Pruska. Zasužnjenoga i već s biskupske časti skinutoga nadbiskupa poznanjskoga Ledochowskoga osudiše opet na globu od tisuću talira; no jer nebijaše ničega više u Poznanju, što bi se moglo zaplieniti, posla sud eksekutora u tamnicu k sužnju, nebi-li ondje šta takova našao. Otvori dakle jedini sanduk i nenadje dakako ništa, te ode. Kašnje se sjeti, da je vidio na nadbiskupu biskupski križ i prsten, te se htjede vratiti da to razgleda, no nebude više pušten. — Pa to se dogodilo u zemlji, koja se ponosi svojom kulturom i svojom veličinom!

Mainz. Pred malo dana imao je „Katholikenverein“ (sbor katolika) ovdje svoju obćenitu skupštinu. Na njoj je stvoreno više resolucija, na koje vladini i liberalni listovi dižu čitavu graju. Najprije ih je oficiosni telegrafički bureau izkrivio, da bude više efekta. Oficiosni pako listovi, napose „Norddeutsche Allg. Z.“ i „Provinc. Corresp.“ nalaze tu čitavu urotu proti novoj njemačkoj carevini. „Neima dvojbe, veli Pr. C., da ultramontanci nisu crkvena partaja, nego radikalno opposicionalna politička, kojoj je sve nastojanje u priekoj nepomirljivoj opreci proti biću i zadaći njemačkoga carstva. Ovdje se pod izlikom crkvenih, kršćanskih i moralnih interesa naviešta skroz revolucionarno gibanje proti njemačkomu carstvu itd.“ (Koga ti listovi još mogu prevariti? Mi ćemo naskoro izviestiti podpunije o onoj katoličkoj skupštini. Ured.)

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove II. reda: Komercijalna banka u Zagrebu. U čl. III. reda: Učiona pučka u Kaniži, Zvonar Barica iz Kapele. Kramarić Tomo, župnik u Kamenici. Zadravec Josipa, iz Tuhovca, Belka Stjepan, sluga kod kapucina u Osieku, Bužan pl. Tomo, učenik III. razreda u Veleševcu. Godišnji članovi. Štefanec Matija, kapelan u Varaždinskih Toplicah opet 10 god. čl. Valdec Stjepan, župnik u Rakovcu 2 god. čl. Matosović Gjuro, župnik u Veleševcu 3 god. čl. Šimončić Gjuro, kateketa u Zagrebu 2 g. čl. Svih dosada god. čl. 501.

Molimo uljudno onu p. n. gospodu, kojim predplata iztiče, da nam ju izvole čim prije ponoviti.

Ovaj broj ima prilog „Narodne škole.“

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 28.] U Četvrtak, 9. Srpnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Socijalni pojavi.

(J. R.)

1. Razpravljajući u 9. broju našega lista noviju historiju „slobodne zidarije“ u Njemačkoj, rekosmo, da je s godinom 1871. svanulo doba slobodnih zidara. S tom godinom izišli su oni iz tajnih svojih kovačnica te se lupa njihovih kladiva po crkvi Kristovoj na sve strane glasno čuje. Istom smo prilikom zabilježili vrlo znamenit dogodjaj za poviest modernoga progona proti crkvi Kristovoj, da su najme slobodni zidari sve Njemačke prošle godine ustrojili „skupštinu svih velikih loža“, koja se je lani 1. Lipnja prviput sastala u Bayreuthu u Bavarskoj. Tako su dakle svi slobodni zidari, kojih ima u Njemačkoj skoro četrdeset hiljada, sjedinjeni, oni imaju svoje središte u skupštini svih velikih njemačkih loža“, koje će biti ognjište njihova djelovanja. Kada se tolike marljive ruke spoje na zajednički rad, koliko će one učiniti, imajući pri ruci sva potrebita sredstva!

Poslje Njemačke najmarljivije rade slobodni zidari u Italiji. Može se reći, da je sva Italija slobodnimi zidari upravo podrovana. Nova Italija s glavnim gradom Rimom, to je njihovo djelo. Za tu istinu mogli bismo navesti množinu svjedočanstva iz zidarskih ustiju, ali zadovoljimo se taj put jednim, vrlo zanimivim. Massimo d' Azeglio pripovieda u 34. glavi svojih „memoira“, izdanih 1867., kako je godine 1845. putovao po Italiji u interesu tajnih družtva s tom namjerom, nebi-li Mazziniste i republikance sklonuo, da se spoje s liberalnimi monarkisti i Karlom Albertom k tomu cilju, da stvore jedinstvenu Italiju. Budući da su tajna družtva nekako zazirala od kralja Viktora Emanuela, morao im je Azeglio izbiti svaku sumnju iz glave i svaki strah iz srca. Taj posao bio mu je vrlo lahak, jedan jedini dokaz bio mu je dosti. „Ako vi zahtievate od tata — tako bi on braći govorio — neka vam obeća, da će biti poštenjak, a on vam to desetput obeća, hoćete-li mu vjerovati? Ali zahtievati od tata, neka krade, pa se onda još bojati, da će prekršiti rieč, to neima smisla.“ Taj dokaz nije dakako bio vrlo laskav za Viktora Emanuela, ali je on najbolje uvjerio tajnu braću, da neimaju zašto bojati se kralja taljanskoga. — Budući dakle, da je nova Italija djelo slobodnih zidara, s toga nije čudo, ako oni zahtievaju plaću za to djelo svoje, ako netrpe, da prva mjesta u državi imaju muževi, koji nespadaju u njihovo kolo. To je poznato, da nitko nemože biti ministar taljanskoga kralja, tko nije slobodni zidar; uspne-li se slučajno koj nezidar na ministarsku stolicu, to može biti siguran, da će ga braća brzo s nje srušiti.

2. I u taljanskih ložah učinjena je velika promjena godine 1871. Do ove godine bile su taljanske lože pokorne službenice francezkih loža. One su imale i razloga tiesno biti spojene s francezkimi ložami, koje su uvjek podupirale i promicale njihovo nastojanje, da stvore novu Italiju s priestolnicom u Rimu. Kojim oduševljenjem slavljahu taljanske lože Gambettinu vladu; kojom spremnošću pohrli Garibaldi s svojom četom na Francezko zemljište, da se bori za prava „čovječanstva!“ Dapače sam velik meštar taljanskih loža, Frappoli, potrudio se je osobno u Francezku, da ondje radi proti Niemcem. No kako je poznato, sve to nije koristilo, njemačko oružje razdrie sve nade francezkih zidara, posljednji njihov pokus, komuna, zaduši se u vlastitoj krvi. To je dakako ogorčalo bratska srca francezkih zidara, oni odlučiše, osvetiti se „sjevernim barbarom“, koji su ih krvavo izplatili kod gradjenja hrama Salamonova. Najveći krivac bijaše

Digitized by Google

sam pruski kralj i njegov sin, inače njihova braća. Proti njim uzplamtiše bratska srca francezkih zidara svetom mržnjom: oni zahtievahu neka se najstrože kazne. Tako je na primjer parižka loža „Henri IV.“, izdala u mjesecu Studenom 1870. okružnicu, koju su podpisali svi činovnici ložini, u kojoj zahtievahu, neka se stvori nepartaično sudište slobodno zidarsko, koje bi kraj drugoga izreklo sud o sljedećoj obtužbi: „Njemački vladari učiniše se krivci najvećega zločina, koj je tim odurniji, što su Vilim hohenćolerac i njegov sin, vodje njemačke vojske, stupivši u ložu, svečano se zakleli, da će vršiti zakone slobodne zidarije. Vilim hohencolerac i njegov sin obtužuju se dakle sbog krivorotstva i zanemarenja svojih zidarskih dužnostih. Slobodna zidarija svega mira zove ih pred svoje sudište u roku triju mjeseci od toga dana. Neodazovu-li se Vilim i njegov sin tomu pozivu, biti će proglašeni krivorotnici i izdajicami, stojeći izvan zakona slobodne zidarije. Odsuditi će se na kazne, koje naši zakoni ustanovljuju, biti će za uvjek prokleti, i njihova će uspomena biti predana potomstvu na prokletstvo.“ Kakove su to kazne, kojimi su francezke lože prietile pruskomu kralju i kraljeviću, to je našim štiocem poznato: izdajstvo kazni slobodna zidarija smrću. A da te prietnje nisu bile šale, živim je dokazom to, što su nešto kašnje razpisali na Vilima i njegova sina ucjenu, milijun franaka na svakoga. Dapače pobjede njemačkoga oružja na toliko su razljutile francezku braću, da su odmah poslje sklopljena mira, odlučili, nijednomu Niemcu „nedati više svjetla“, to jest neprimiti ga u svoje lože. Znamo mi dobro, da se slobodna braća znaju višeput samo za izliku pokeckati, da zamažu profanomu svietu oči, kano što smo i ljetos čitali u „Civ. catt.“ zanimivih stvari o prepirci dviju sestrica, u Rimu izlazeće „Riviste“ i milanske „Luce“. Nego gdje se razpisuje ucjena na glavu, tamo nemože biti govora o šali.

3. Mržnju francezke braće proti „sjevernim barbarom“ dielile su i taljanske lože; tà pomoćju svoje francezke braće mogli su oni položiti 20. Rujna 1870. krunu na djelo svoje, otevši papi Rim, a pokraj toga su se bojali, da bi im sjeverni barbari, koji su uvjek sanjali o strahu božjem, mogli zapovjediti, neka pokupe svoje stvari i Rim ostave zakonitomu gospodaru. Nego brzo se taljanski zidari uvjeriše, da je njihov strah bio suvišan, da ih plemeniti njemački narod ne samo neće priečiti, nego da će im svigdje biti na ruku. To i što ih je nada u Francezkoj prevarila, podignuvši se plemenitiji dio pučanstva proti njihovu čedu, komuni, i oborivši ju na tle; što se je religiozni duh življe počeo micati u Francezkoj, tako da su najrevniji i najugledniji slobodni zidari morali uzeti put pod noge, te pobjeći neki u Genevu, drugi u London, treći u Newyork, sve to učini veliku promjenu u taljanskih ložah: one okrenuše francezkoj ledja te podaše prijateljsku ruku njemačkoj braći. Po svjedočanstvu „Riviste“, u Rimu izlazećega zidarskoga lista (12. Kolovoza 1871.), upravi poslje sklopljena mira berlinska velika loža „Royal-York“ 10. Siečnja 1871. na taljanski veliki orient pismo, u kojem ozbiljno pita: „slaže-li se južni veliki orient s onim, što je za njemačko-francezkoga rata učinio njegov veliki meštar, Frappolli?“ Što je Frappolli skrivio, to smo mi gori pripovjedili. Pak što je odgovorio južni veliki orient berlinskoj loži? Da Frappolli nije sam po svojoj domisli radio; da su se s njim i ostala braća slagala, o tom nemože biti dvojbe, jer je Frappolli bio glava taljanskih zidara. Je-li dakle južni veliki orient zauzeo se za svoga velikoga meštra, opravdavši njegov put u Francezku i djelovanje njegovo proti „sjevernim barbarom?“ Mi smo drugom prilikom pokazali, kako je običaj slobodnih zidara, poslati pojedinu braću, kad uztreba, u vatru; uspiju-li oni, onda se njihovom pobjedom ponosi sva zidarija, ako se pako kompromitiraju, onda si zidarija kano takova pere pred svietom ruke, te svu krivnju baca na braću, koju je u rat poslala, dokazujuć, da ona neodgovara za zablude pojedinoga „brata.“ Tako je i ovaj put učinio južni veliki orient, najprije liši Frappollia njegove visoke časti, te na njegovo mjesto izabra Josipa Mazzonia, a onda pisa berlinskoj velikoj loži ponizno pismo, da se nada, „da će plemenita velika loža prestati sumnjati o njihovoj zidarskoj vjernosti.“ I zbilja u berlinskoj velikoj loži nestalo je svake sumnje, kano što svjedoči bratski odgovor, poslan 14. Svibnja 1871. velikomu orientu na jugu: „S živahnim smo veseljem razumjeli, da ste i vi odlučno kudili ponašanje brata Frappollia.“ Nego niti „brat“ Frappolli nije šutio, on je dao u „Rivisti“ skoro zatim (1. Srpnja) izjavu, za nas vrlo znamenitu. Pokraj ostaloga veli on u svojoj izjavi: „Ja sam putovao u Francezku, da joj predam svoje vruće želje i da prinesem svoj život za obranu slabijega i za pobjedu humanitarnoga prava proti napadaju muževa religiozne vjere i božanskoga prava.“ Ta je izjava zlata vriedna; ona je

*) Freimaurer Zeitung. 1871. str. 29.

Digitized by Google

sama dovoljna dokazati, zašto su se za njemačko-francezkoga rata francezke lože a s njimi i taljanske toliko ljutile na „sjeverne barbare“, i zašto su se odmah poslje dovršena rata taljanske lože pametnijoj misli domislile te u bratskoj poniznosti berlinsku veliku ložu molile za oprošćenje. Dok je najme trajao rat, mislili su taljanski zidari kano što i njihov veliki meštar Frappolli, da se „njemački barbari“ bore za vjeru i božansko pravo, te su se sbog toga bojali, da bi im mogli pokazati put iz Rima, koj su proti pravu bili žauzeli; no uvjerivši se o protivnom, nisu imali razloga sa svojom njemačkom braćom živjeti u razdoru, dapače imali su silnih razloga privinuti se na njihova bratska srca.

4. I tako je poslje dovršena njemačko-francezkoga rata učinjena velika promjena u taljanskoj zidariji: okrenuvši ledja Francezkoj, upravi ona pogled svoj na Njemačku, s kojom sada zajedno gradi hram Salamonov. Taljanskim zidarom mora se priznati, da su oni neumorni n svojem poslu. Koliko su samo imali posla s dokinućem samostana u papinoj državi, na pose pako u Rimu! Najviše posla zadavali su im jezuite, o kojih nemogu niti čuti; ali iz katoličke Italije nije bila tako lahka stvar protjerati ih. Što nisu mogli učiniti putem zakona, — jer valja znati, da u taljanskom saboru imaju većinu braća — to su pokušali drugim putem postignuti. Oni su najme koncem Studenoga i početkom Prosinca 1873. novcem podkupili smeće florentinsko, da proizvedu škandala proti toliko omraženim jezuitom. Da su oni škandali bili njihovo djelo, to je izrično posvjedočio zidarski list, koj u Milanu izlazi, „La Luce“ (13. Prosinca 1873.), veleći: „Meting proti jezuitom u Florenciji jest drugi boj, (prvi bijaše proti samostanom) koj je vodila slobodna zidarija proti jezuitom.“ Nego taljanskim zidarom leži najviše na srcu grad Rim, najviše okužen pod gospodstvom papinim. Zato su oni u jeseni 1873. ustrojili ondje posebnu ložu „Universo“, u kojoj sjede pokraj drugih sam Josip Mazzoni i vrhovni načelnik — sindaco — grada Rima, Luigi Pianciani. Ta nova loža ima vrlo veliku zadaću. Kako najme „Rivista“ svjedoči, njezina je zadaća „sve poštene i liberalne muževe oko sebe sakupiti; muževe, koji imaju svoje ruke u upravi javnih posala, da tako družtvo dodje do vlade, te ju svojim tihim uplivom — latente influenza — vodi k zadnjim namjeram družtva.“ „Universo“ se može pohvaliti, da je od sada dobro uspjela. Pianciani, njezin vjerni član, nije samo sindik grada Rima, nego i vrhovni zapovjednik narodne garde; drugi njezin član Antonio Pacca jest vrhovni zapovjednik municipalnih straža i oberstar narodne garde. A to znači bogme mnogo! Ako bi se na primjer dogodilo, da bi stajaća vojska morala proti vanjskomu neprijatelju, zar nebi moglo Piancianiu puhnuti u glavu, da pomoćju narodne garde pokuša taljansku zidariju privesti njezinu zadnjemu cilju, stepavši Viktoru Emanuelu krunu s glave? To je badava, zidarija spješi svomu cilju, njezin je cilj srušiti s žrtvenikom i priestolje, ako dakle preko svoje braće disponira bajuneti, i ako joj se pruži prilika, zar će ju ona propustiti? Tko bi to mislio, on bi dokazao, da ni malo nepozna njezine historije.

5. Što su učinile taljanske lože, to su više ili manje učinile i lože drugih zemalja, na primjer Belgije, Švicarske, dapače i Francezke, i one se pokloniše berlinskim velikim ložam, podloživši se njihovu vodstvu. Kano što su francezke velike lože, dok je „brat“ Napoleon III. nosio krunu, zapoviedale evropskim ložam; tako poslje Napoleonova pada stupaju berlinske velike lože na čelu evropskoj zidariji. Za čudo je zbilja, kako se „braća“ znaju poniziti, ako uztreba. Vidjeli smo gore, koliko su se francezka braća za posljednjega rata bila razljutila na sjeverne barbare, osobito na njihove vodje „brata“ Vilima i njegova sina. Ali ta mržnja nije dugo trajala, s ratom nestalo je i nje. Što su ono pruskoga kralja i kraljevića bili pozvali pred svoje sudište, i što su bili razpisali ucjenu na njihove glave, to su gledali izpričati, da je učinjeno u prvoj razjarenosti; a što su zatvorili Niemcem svoje lože, niti to nije dugo trajalo. Freim. Ztg. doniela je 22. Studenoga 1873. njemačkoj braći veselu viest: „da su im u Francezkoj otvorene lože, i da se mogu ondje nadati bratskomu dočeku.“ Kako se iz svega toga vidi, opet vladā u slobodnoj zidariji podpun mir i bratska sloga. Ili može biti nije ipak bio ozbiljan onaj razdor za prusko-francezkoga rata medju francezkimi i taljanskimi ložami s jedne strane a njemačkimi s druge? Mi mislimo, da tu stvar dobro razumijemo, nego se još neusudjujemo svoga suda jasno izreći: pustimo, neka se stvari dalje razvijaju Toliko je posve sigurno, da su u novije vrieme slobodni zidari puni čvrste nade, da će skoro k svomu cilju doći. Oni imaju i dosti razloga tomu se nadati, jer kako su po svoj Evropi razsijani, kako razpolažu velikimi svotami novca, kako u njihovoj službi stoji množina novina, medju kojimi ih ima većina rado i mnogo čitanih, kako mnoga njihova braća zauzimaju u pojedinih državah visoka i znamenita mjesta: ako stupe svi u bratski savez,

Digitized by Google

predavši vodstvo berlinskim velikim ložam, zar neimaju razloga gojiti velikih nada? Opisavši veliki napredak slobodne zidarije u najnovije vrieme, završuje Freim. Ztg. (27. Prosinca 1873.) jedan svoj članak ovimi mnogo važnimi riečmi: „Kada jednoć zidarski duh sav sviet pronikne, onda će se zidarske lože zatvoriti, i čovječanstvo biti će jedan savez, komu će temeljni zakon biti ljubav (zidarska) po volji velikoga graditelja svega mira.“ Evo dokle dopiru nade slobodnih zidara, da će se sav sviet skupiti pod njihovu zastavu.

A što velimo mi na sve to? Mi priznajemo veliku silu njihovu i jakost; mi vidimo, kako su oni marljivi rušeći crkvu Kristovu i gradeći hram Salamonov; mi se bojimo, da će oni „mračnjakom“, kako imenuju vjerne kršćane, zadati mnogo jada; mi se bojimo, da će se naći mnogo plašljivica i mlačnih katolika, koji će pred strogom braćom na lice pasti: ali za zaručnicu Kristovu mi se nebojimo, mi smo dapače sigurni, da je Gospodin samo zato dopustio, da na toliko naraste moć slobodnih zidara, da prokuša svoje prave sluge, mnoge mlake i nemarne da probudi iz njihova nehajstva, da ladjicu svoju, svetu crkvu, očisti od taloga, koj se je tečajem vremena u njoj sakupio. Pazimo svatko, da nebudemo i mi s talogom izbačeni.

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Dalje.)

Što se tiče glasa, čuvati se je jednoglasja, no ipak nevalja govoriti naduto, kako to čine pohvalni govornici. Takodjer nevalja govoriti sveudilj preglasno i s velikim naporom, kako govore gdjekoji misionari, koji se tim izlažu pogibelji, da im u prsima pukne žila ili barem da glas izgube; tim se takodjer utrude slušatelji, a bez koristi. Najvećma budi se i uzdržava pazljivost, ako govornik čas jače, čas slabije govori, ipak neprelazeći prenaglo, ako se čas dužim, čas kraćim uzklikom posluži i t. d. Takodjer je promjena glasa dovoljna, da slušatelji ostanu pazljivi. U ostalom nesmije se u misijskih propoviedih čin pokajanja nikada izostaviti. To im je najznamenitija strana; jer će te propoviedi samo malo donieti ploda, ako slušatelji nebudu skrušeni i privoljeni, da si poboljšaju život. Ta to se poglavito i hoće da postigne. Takovih čina pokajanja valja buditi i više, a svaki čin posebnom ponukom, da puk bude skrušen ne samo uslied vikanja, nego sasma po uvjerenju Budeći dobru odluku, koja zatim sliedi, puk valja osobito opomenuti, kako mu je pogibeljne prigode bježati i u napastih uteći se k Isusu. Opomenuti valja puk još i na to, da se na koncu propoviedi majki božjoj za posebnu koju milost pomoli. n. p. za oproštenje griehâ, za milost uztrajnosti itd. To se dakako proteže samo na propoviedi za misije; no ja sam hotio i o tom nješto reći, jer bi gdjekojim misionarom moglo koristiti.

Što se tiče propoviedî korizmenih i nedjeljnih, to moraju one biti jamačno nješto drugačije od propoviedî za misije. Medju tim ja tvrdim sveudilj, a to veli i Muratori, da propoviedi, kada ih slušaju obrazovani i priprosti, moraju biti priproste i popularne, ako hoćemo, da bude od njih ploda. To se nepokazuje samo riečmi, nego čini, ako naime slušatelji propoviedju ganuti idu na izpovied. Nikada neću zaboraviti, kada je o. Vitelleschi u crkvi Isusovačkoj u Napulju, na priprost način propoviedao, kako je ne samo crkva svaki put bila puna puncata, nego takodjer kako je poslije propoviedi oko izpovjedaonicâ silna bila naloga svieta. Glede crkvâ na selu ili takodjer u gradu, gdje se većinom prosti puk sakuplja, opaža Muratori, da je propovjedniku dužnost služiti se najpopularnijim, sasma prostim slogom, pak skroz se spustiti k slabu dohvatu tih siromašnih ljudi. Ja sam vidio čitava mjesta korizmenimi propoviedmi obraćena; ali to su bile propoviedi sasma priproste i popularne. . . . Što se tiče propoviedî nedjeljnih, bilo bi obćenito mnogo blagoslova, kada bi se propovjednici vazda služili slogom sasma priprostim. U Napulju izlaže se svaki dan u različitih crkvah presveto otajstvo, napose u onoj, gdje se obdržava molitva kroz četrdeset sati, pak tu ima sila svieta, osobito prostoga. Koliko bi tu blagoslovne bile propoviedi, ako bi se popularno govorilo, kakova ima da bude priprava na svetu pričest, a poslije nje zahvala, kako se valja klanjati presvetomu otajstvu, kako se obavlja nutrnja molitva ili razmišljanje, kako se na sv. misi ima razmišljati o muki Isukrstovoj, kako se vrše krieposti itd. No govori-li se o tom, pak popularno? Ah, ponajviše čuju se tu visoki i kićeni govori, koje riedki razumiju. —

Jednom zamoli njeki propovjednik o. Avilu, neka bi mu njekoliko dobrih naputaka dao za propoviedanje. Avila mu odgovori: Najbolje može propoviedati onaj, koj jako ljubi Isusa Krsta. I pravo reče; jer tko Isusa Krsta jako ljubi, taj neide na propovjedaonicu, da steče slavu, nego jedino, da duše za nebo predobije. Sv. Toma Villanovljanin veli, da treba za obraćenje grješnikâ gorućih strelica ljubavi božje, koje će srce raniti. Ali kakove mogu iskre vrcati iz ledena srca onoga propovjednika, koj samo za to govori, da od ljudî ubere slavu? Ne ljubi-li dakle kićeni propovjednik Isusa Krsta? Toga baš neću da tvrdim, ali to znam, da svetci tako nisu propoviedali. Čitajući život svetih apoštolskih muževa nikada nisam našao, da se koji hvali, što bi bio visoko i kićeno propoviedao, nego često sam čitao pohvaljene one, koji su propoviedali priprosto i popularno. To nas uči sam sv. Pavao svojim vlastitim primjerom

Digitized by Google

veleći: I govor moj i propoviedanje moje nebijaše u uvjeravajućih riečih ljudske mudrosti, nego u pokazivanju duha i sile. I. Kor. 2, 4. Govorio sam, veli apoštol, puku sasma priprosto o istinah vjere. Zadatak bijaše apoštolom, veli Kornelij a Lapide, pokazati, kako njihov duh božje tajne objavljuje, a drugi su prieko njih duha božjega razumjeli. — Životopisac sv. Tome Akvinjanina pripovieda, kako je taj svetac propoviedajuć vazda pazio na dohvat svojih slušatelja, te uzlet velikoga duha svoga zaustavio i sasma priprosto razlagao ono, što je više moglo srce razpaliti, nego-li um nahraniti. S toga služio bi se on samo najobičnijimi i najpoznatijimi riečmi, a običavao bi reći, da jezik propovjednikov mora biti tako jasan, kako bi ga i najslabiji razum razumio. U životu sv. Vincencija Ferrerija čita se, kako taj svetac nije sastavljao propoviedi po glasovitih knjigah, nego na podnožju propela, gdje se je dovinuo onoga visokoga govorničtva, kojemu se divimo. O sv. Ignatiju Lojoljaninu pripovieda o. Bartoli, da je taj svetac rieč božju bez ikakva nakita u svoj veličini i ljepoti prikazivao; on bi umio istine tako gole predočiti, te im se je pravo njihovo biće ukazalo. S toga običavali bi učenjaci o njem reći, da rieč božja u njegovih ustijuh pravu svoju cienu ima. Isto tako radio bi sv. Filip Neri. o kojem sam jur spomenuo, kako je svojoj braći zapovjedio o lahko razumljivih i popularnih stvarih na propovjedaonici govoriti, pak ako je tko u tom bio neposlušan, kako mu je zapovjedio s propovjedaonice sići. I o sv. Francisku Saleškom čita se, kako se je propoviedajući k dohvatu najpriprostijih slušatelja spuštao. Poznato je, što se je biskupu Belleyskomu s njim drugujućemu dogodilo. Jednoga dana zamoljen od sv. Franje da propovieda, reče govor veoma krasan i kićen. Sve ga hvalilo veoma. Samo sv. Franjo mučaše. Biskup Belleyski čudeći se tomu mučanju upita ga napokon, kako mu je propovied ugodila. Svetac odgovori: Svim ste ugodio, samo ne jednomu. Zatim bude opet biskup Belleyski od svetca zamoljen da propovieda. Znajući, da prvi put svetcu nije ugodio, jer mu je propovied odviše bila izkićena, propoviedao je drugi put sasma priprosto. Tada mu reče svetac, da mu je propovied osobito bila po volji. —

(Dalje će slieditі.)

Bugarsko crkveno pitanje.

Mi smo o tom pitanju razpravljali lani u našem listu. Drago nam je, što možemo danas dodati nekoliko najnovijih i puno zanimivih viesti, koje dolaze upravo iz Bugarske. Prvu vadimo iz lista, koj je poglavar lazarističke misije u Saloniki, Bonetti pisao 17. Ožujka 1874. Bonetti piše: „Prije petnajst po prilici godina poče u našoj misiji gibanje Bugara k katoličkoj crkvi, i to u malenom selcu, Kelkošu. Od toga vremena bijaše opet mrtvo u Bugarskoj, samo dva sela ostaše s Rimom sjedinjena, u drugih nije nam bilo moguće niti raditi. Stvorivši eksarhat, mišljahu Bugari, da će se njihove davne sanje obistiniti, oni mišljahu, da će se tako njihova crkva osloboditi od grčkoga patrijarka. Dan imenovanja eksarhova bijaše narodni praznik. Eksarh se odmah požuri zarediti više biskupa te ih poslati u razne bugarske biskupije. Za Saloniki i okoliću bješe msgr. Nilos imenovan. On je jedva mjesec dana bio u Saloniki, kad puče glas, da se je eksarh pomirio s patrijarkom. Da je ta viest bila istinita, nije moglo biti dvojbe, čim su bili natrag pozvani svi bugarski biskupi, eksarhom na svoja mjesta poslani. Na to je došao msgr. Nilos k meni te se je poslje više dogovorâ odlučio prieći u katoličku crkvu i papu priznati vrhovnom glavom crkve, videći sebe i interese svoga naroda toli ružno izdane eksarhom. Na zapovied turske vlade morao je istina iz Saloniki otići i u Carigrad poći, gdje sada kod katoličkoga bugarskoga biskupa msgra Rafaela Popoffa boravi. Niti on niti Popoff nemogu dobiti dozvole, da odputuju u Saloniki. Dvie biskupije su pripravne primiti msgra Nilosa i s njim prieći u katoličku crkvu; osam drugih izbrisaše grčkoga patrijarku iz svojih diptyhâ te će Nilosa, ako k njim dodje, priznati svojom duhovnom glavom. Pokret započeo je sada u istom onom selu Kelkošu, koje se je prije 15 godina protivilo milosti. Taj put može pokret postati vrlo znamenit. Bugari se neće nikad više spojiti s Grci, to zajamčuje njihova velika mržnja proti Grkom, a težko će se dati i od Rusâ prevariti košto prije 15 godina. Njihov eksarh, na koga su se oslanjali, izda ih i Grkom proda. Neostaje im dakle drugo nego s Rimom se sjediniti. Korak, koj je učinio msgr. Nilos, uzruja Engleze, Ruse i Niemce; oni čine što samo mogu kod turske vlade, da mu nedozvoli u Makedoniju se povratiti.“ Dne 3. Veljače dobi katolički bugarski biskup u Drinopolju, msgr. Popoff, sljedeći telegram od msgra Nilosa iz Salonike: „Puk makedonski želi s menom skupa sjediniti se s bugarskom sjedinjenom crkvom. Sutra u 8 sati moram proti svojoj volji odputovati, pomozite mi odmah, da smijem ostati u Saloniki i osigurati uspjeh. Pobliže u listu Nilos, biskup.“ Taj telegram predan je u Saloniki već 2. Veljače, ali bureau u Peri poslao ga je istom 3. u 10 sati dalje, tako da ga je msgr. Popoff odmah telegrafirao u Saloniki Midhat paši, moleći ga, da brani msgra Nilosa kano katoličkoga biskupa, i Nilosu samomu te zastupnikom Makedonije, da im javi, da ih prima u sjedinjenu crkvu. Medjutim je msgr. Nilos odputovao te se je sastao s Popoffom u Carigradu. Popoff obrati se na tursku vladu, da izprosi i za se i za Nilosa dozvolu, da mogu putovati u Makedoniju, ali spletke poslaničtvâ i grčkoga patrijarka učiniše, da im je dozvola bila uzkraćena. — Iz Carigrada upravi msgr. Nilos molbu na svetoga otca,

*) Vidj „Kath. Missionen“ Juni 1874.

Digitized by Google

neka ga primi u crkvu, i odrieši od svih cenzura, u koje bješe kano skizmatik pao. Njegova molba glasi: „Od onoga časa, kako je naš bugarski narod počeo se s Grci o crkvenom pitanju pravdati, ćutio sam u svojem srcu dvojbe, razmišljajući o prvih uzrocih razdora; neki nutrnji glas mi je govorio, da ću samo u katoličkoj crkvi, od koje smo u početku primili kršćenje, naći podpun mir. Kad me je eksarh poslao u Makedoniju, osvjedočio sam se, da je i narod sjedinjenju sklon. Požurih se dakle svoje mnienje priobćiti glavi katoličkih Bugara te ga zapitati, bi-li nas hotio primiti u svetu crkvu. Od nekoga vremena boravim sada kod njega te s njegovom dozvolom usudjujem se, obratiti se na Vašu Svetost s molbom, da kano glava crkve i nasljednik svetoga Petra milostivo primite moju izpovied vjere, da cielim srcem i čvrstom vjerom prihvaćam sve istine, koje sveta, katolička i apostolska crkva vjeruje i izpovieda . . . i primite me milostivo, premda nevriedna, u krilo rimskokatoličke crkve. naše majke. S gorućom nestrpljivošću očekujem odgovor Vaše Svetosti, da postanem što prije tako srećan, biti ud prave crkve Kristove, da mogu sa svom revnošću nastojati, da predobijem mnoge moje zemljake, koji jur počimaju razlikovati istinu od laži." U isto vrieme, 7. Ožujka, posla msgr. Nilos Bugarom u Makedoniji poslanicu, da opravda svoj korak i da njih nagovori na sjedinjenje. „Nemislite, veli on u svojoj liepoj poslanici, da sam ja taj korak učinio od ljutosti ili nezadovoljstva. Ne, nipošto; poslje duga i zrjela razmišljanja odlučio sam prestupiti u sjedinjenu crkvu i to najviše zato, da svoje makedonske zemljake oslobodim od nesnosnoga grčkoga jarma, i da ih privedem na put, kojim su išli naši prvi apostoli, sveti Ciril i Metodij. Prepirke, koje već duže vremena traju medju nami Bugari i Grci, probudiše u meni dvojbu, ima-li velika carigradska crkva svojstva prave crkve Isusove. Crkva Kristova mora biti mati, koja djecu svoju ljubi; njezine glave moraju biti dobri pastiri, koji stado svoje ravnaju, pasu, uzdržavaju i podučavaju. Ali vi svi znate, da nam je već puno godina samo najamnike slalo, koji su nas globili i plienili. Tà to je prvi i najglavniji razlog naše nesloge s Grci. Odkinuvši se od grčke crkve, ostavismo maćuhu, koja se za svoju djecu nije brinula. Taj korak, koj smo mi svi učinili, bijaše istina znamenit, ali to nije dosti. Možemo-li mi, odkinuvši se od velike crkve carigradske, tvrditi, da smo mi sami crkva Isusova? Meni se je uvjek činilo težko, o tom se osvjedočiti. Zaprjeke, koje nam nisu dale definitivno ustrojiti našu narodnu crkvu, bijahu za me dokazom, da neće tako dugo medju nami biti mira i sloge, dok se nepovratimo na put, koj su nam naši prvi apostoli, sveti Ciril i Metodij pokazali, to jest dok se nespojimo s jednom, svetom, katoličkom i apostolskom crkvom. koja je po svem svietu razširena, i kojoj je vidljiva glava papa, nasljednik svetoga Petra. Mojim korakom nisam ja dakle ostavio vjeru naših otaca niti sam izdao blago, koje nam predji naši ostaviše; negazim ja nogama nauk, koj su nas nekoć naučali naši apostoli, sveti Ciril i Metodij; dapače ja sam vam otvorio put, kojim morate ići, ako hoćete za njimi slieditì." Pošto je zatim pokazao, kako je bugarski narod i crkva uvjek bila srećna u sjedinjenju s Rimom, dočim je spojena s Carigradom, koj se je ohološću odtrgnuo od Rima, bila i crkva i narod bugarski nesrećan, nastavlja: „Zato, premila braćo, vjerujte zemljaku, koj vas ljubi kano svoju djecu, zabacite predsude, koje su vam neprijatelji vaši usadili, sjedinite se s svetom stolicom. Tamo će narod naš naći pravu sreću, tamo će biti konac neslogi našoj i razdoru. Jer rimski biskup, komu ništa na srcu neleži, nego da uzčuva čistu kršćansku ćudorednost i pravu vjeru, dopušća svakomu narodu. da pridrži svoj kler, svoje obrede, svoj jezik, svoju narodnost. I jer je ta crkva po svem svietu razširena, obuhvaća ona u svojem krilu sve narode; ona će vam pomoći, da naš narod napreduje na putu prave civilizacije. . ." — O daljem razvoju te stvari doznajemo potanjih viesti iz lista P. Galaberta, konsultora katoličkoga bugarskoga biskupa. U listu od 13. Travnja 1874. piše Galabert: „Odkada se je pročulo za list Nilosov na svetoga otca imao je on mnogo trpiti od skizmatikâ. Msgr. Nilos posjeduje u Ruščuku kuću, koju je iznajmio ruskomu konsulu. Konsul dodje u Carigrad, tobože da će se s msgrom Nilosom porazgovoriti sbog nekih popravaka, pravi razlog njegova dolazka u Carigrad bijaše, da biskupa od njegova obraćenja odgovori. Išlo se je tako daleko, te su msgru Nilosu obećavali novaca (do 10.000 forinti) i častno mjesto u jednom ruskom samostanu. Ali svi pokusi bijahu uzalud, oni dapače još učvrstiše msgra Nilosa u njegovoj odluci. Još jedanput došao ga je napastovat ruski konsul, ali s istim neuspjehom. Dapače i po treći put hotio se je konsul sastati s obraćenim prelatom, ali je msgr. Nilos znao zapriečiti sastanak. Niti skizmatički bugarski eksarh nije mirovao, po više puti poslao je k njemu nekoga arkimandrita, s kojim je msgr. Nilos bio pouzdan prijatelj prije svoga obraćenja. No niti to nije koristilo. Vruće željaše obraćenik na uzkrs svetu misu služiti, ali prije imao je biti u crkvu primljen i cenzura riešen. Kardinal Franchi odgovorio je istina telegrafički, da se sveti otac raduje, što se je podložio msgr. Nilos, i da su poslane pisane instrukcije, ali one nestigoše u Carigrad do latinskoga uzkrsa. S toga posla msgr. Milani, apostolski provikar u Carigradu, šifriranu depešu propagandi, priobćivši joj želju msgra Nilosa i moleći od pape punovlast, da ga može primiti u crkvu. Odgovor stiže povoljan. I tako je Nilos 11. Travnja položio izpovied vjere u ruke msgra Milaina. koj ga je zatim riešio cenzura, u koje je može biti kano skizmatik pao. Msgr. Nilos čitaše svoju izpovied u bugarskom jeziku po formuli, koju je Urban VIII. propisao za iztočnjake, samo što su joj pridani dekreti vatikanskoga koncila o papinskom primatu i nepogrješnosti. Sljedećega dana služio je Nilos pontifikalnu svetu

Digitized by Google

misu u crkvi sv. Benedikta, koju lazariste sjedinjenim Bugarom uvjek prijateljski odstupljuju. Bijaše uzkrsna nedelja po grčkom obredu; vrlo mnogi Bugari bijahu prisutni; a medju onimi, koji su pod misom pristupili k stolu Gospodovu, bijahu i dvie nećakinje Nilosove, koje su dan prije takodjer stupile u katoličku crkvu. Godine 1861. bješe naš sveti otac poslao msgru Sokolskomu, koga je sam bugarskim biskupom zaredio, dragocjen kalež, no kad je kalež dospio u Carigrad, nije više tamo bilo Sokolskoga. *) Taj kalež osta onda u Carigradu, te je msgr. Nilos prvi u njem žrtvovao. Već su dva mlada djakona izjavila se, sliediti primjer Nilosov, te se pripravljaju na obraćenje."

Eda bi sveti Ciril i Metodij izprosili u Boga. da milošću svojom privede opet u katoličku crkvu Bugare, kojim su oni prvi zapalili luč svete vjere!

Dopis.

Iz Zagreba. Uputiv se u naše milo Zagorje, da posietim bolestna prijatelja, zavirih uz vladina savietnika i nadzornika Janka Jurkovića. koji je onuda nadzirao i u nieke pučke učione, poimence i u učionu u Krapinskih Toplicah. Neočekujuć ništa neobična u mužkom razredu, stupih unj posve mirno. Ali mi već ista vanjština probudi veću pozornost. Dieca čisto obučena siede u redovih posve mirno i čedno, na tabli opazim vieštom rukom narisane zemljovide Trojedne kraljevine, Austrije i Europe. Certe nisu odviše niansirane, ali točne, jasne i pregledne, kakove uprav zahtieva obuka u zemljovidu: valja da tu viešt učitelj radi. Sad započme izpit. Dieca, zagorska prosta dieca, izlaze na poziv učitelja pred tablu slobodno bez nikakva straha od nas tudjinaca, pak primiv od učitelja, koji jih uljudno i blago imenuje, sinko, dugu trstiku, pokazuju granice, gore, rieke, glavne gradove, politička okružja po rečenih zemljah takovom točnošću i sigurnošću, kano da čitaju iz knjige. Valjda je to samo mekanička vieština, pomislih s početka, ali mi se namah na čudo dade, kako tvrda zagorska dieca pravilno i čisto štokavski govore. Da zaredimo po drugih naucih. Al kad tamo dieca znadu sigurno glavne točke hrvatske poviesti, razlažu narav životinjam i bilju tolikom vieštinom, da sam se počeo i čuditi. Al i to može još sve biti mekanički posao pameti, premda je i taj hvale vriedan. Da vidimo nauke, u kojih se um pokazuje. Dadoh diečaćiću, po želji učiteljevoj, neznatan računčić, koji on stideći se malko namah i napravi. Nasmiehnu se na to učitelj, pa skoči u milijune. Premda nečujem rado tako obsežnih računa kod diece, koja jim nemogu ni shvatiti obsega, stadoh čekati uspieh. Ali diete u čas podieli niekoliko milijuna na niekoliko stotina, i učini probu sasma okretno sam samcat bez nikakve pomoći učitelja. Napokon dodje na red slovnica. Dieca, težačka dieca, težke ruke, pišu kredom po tabli poput najvieštijih kaligrafa, pa to čine već i u drugom razredu. Izreke se u čas napišu, sad sliedi tumačenje. Dieca znadu bez pogrieške deklinirati, konjugirati, praviti prispodobne stupnjeve, izvadjati vremena, imenovati razne česti govora, naznačivati značenja veznikom i predlogom, navodeći padeže, koje ovi posliednji zahtievaju. Znadu temeljito što je podmet, pogovor i druge izrečne oznake, razlikuju posve sigurno sve vrsti izreka. Ti bi diečaci zastidili mnogoga maloga gimnazijalca. Živili, junački učitelju, koji dotle umijete dovesti seljačku diecu, klikosmo mu oba u čudu i s uzhitom. Videći nas on tako ganute, da dovrši svoju pobiedu, zapievajte, dieco, viknu. Dieca izpievaju tri piesmice: narodnu, umietnu i crkvenu tolikim skladom, kano da su pievačko družtvo. Nemogosmo dalje od uzhita, pak pohvalivši diecu i podavši ruku vriednomu učitelju, izadjosmo i udjosmo u ženski razred, koji stoji pod učiteljicom Brajdićevom, koja je lani izašla iz zagrebačke ženske preparandije. Ista čistoća, isti red, ista čednost. Uspieh izpita nije mogao biti tako očevidan, kano kod mužke diece, jer je to bio samo prvi razred. Al i kod nje imade učenica, koje su čitale, gdie god jim se je otvorila knjiga, kano da obavljaju službu čitalica kod kakova velika gospodina. Po biljnicih točno i čisto uredjenih, i po pisaćih tekah, čistoćom čistih i pravilno pisanih opazih, da je i ona vriedna premkinja vriednomu učitelju. I tu nas dieca izpratiše skladnom piesmicom. Blago općini, koja je stekla takove učitelje. Al i ona uvažava njihove zasluge: učiteiju plaća 600 f. uz slobodan stan u školskoj sgradi. Neznam, zašto učiteljicu ostavlja na slaboj plaći od 250 fr.? Valjda zato, što je ona tekar došla onamo; ali se nadam, da će i njoj općina skoro popraviti stanje. Trebalo bi takodjer, da općina nabavi više učila, poimence zemljovida, i da izvede nieke manje popravke na prekrasnoj školskoj sgradi, što se od njezine revnosti tvrdo nadamo. Sreća, što je takova učiona uprav u Toplicah, gdie ima mnogo inostranih gosti, medju kojimi vidih i ministra Stremayra. Mnogi od tih gosti dolaze svaki dan u školu, da se uživaju one slasti, koju smo mi ćutili. Tako šire ti vredni učitelji slavu ciele domovine u inostranstvu, koje se mora osviedočiti, da neima ni kod kuće ništa boljega. Videći toliku izvrstnost učitelja, pomislih da će on upiruć se na svoju vriednost morda slabo mariti za svoga ravnatelja; ali kad tamo, dodje nam se on poslie obieda u gostionu poklonit s upraviteljem župe, premda je mladji od njega. Pohvalismo i opet savršenu i neobhodnu slogu medju ova dva najvažnija faktora pučke prosviete. Ali sad da i imenujem toga učitelja. Zove se Jerand. Takov učitelj više vriedi, nego stotina onakovih, koji znadu, da vući ima u imperfektu vukah, vukáše.

Po dosadanjih službenih spisih za Jeranda se toliko znade, koliko i za svakoga najobičnijega učitelja. Odakle to dolazi? Ili se misli, da je obična njegova radnja, pa

*) **Našim je štiocem poznato, da je Sokolski podlegao ruskim napastim te sada žive u jednom ruskom samostanu.**

Digitized by Google

je netreba posebice ni spominjati, ili se drži, da se pohvale neuvažavaju na dotičnom miestu, pa je suvišno, poimence navoditi odličnjaka. Svakako na štetu školskoga napredka, dočim se ljudi priznanjem utvrdjuju u nastojanju i potiču na slična diela, a šutnjom omlitavi s vremenom i najveća revnost. Pomoglo bi se tomu nedostatku, da vlada, da duhovni stolovi češće izašalju svoje nadzornike, koji bi se na žive oči osviedočili o vriednosti učitelja, pa nagradili prave zasluge. Ja za nagradu preporučam visokoj vladi učitelja Jeranda. *A. Veber*, k. z.

Viestnik.

Zagreb. Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo podielilo je previšnjom odlukom od 26. Lipnja izpražnjeno mjesto kanonika na sbornom kaptolu čazmanskom Karlu Dojkoviću, prisjedniku duh. stola i župniku u Čučerju.

— Presvietli gospodin Dr. Ivan Josip Vitezić biskup krčki poklonio je družtvu svetoga Jeronima za nagradu pučkih pisaca svotu od 50 forinti a. v.

Pešta. Vladi je jedva pošlo za rukom predlog o civilnoj ženitbi skinuti s dnevnoga reda. To je Bittó jedva postigao proti žestoku odporu Tisze i Szontàgha. Ovaj je posljednji vladu tja pokrivio, da služi ultramontanizmu. Bittó je obećao u budućem zasjedanju onaj predlog medju prvimi metnuti na dnevni red.

Pruska. 29. Lipnja predali su katolički djaci na sveučilištu bonnskom posvećenomu biskupu Baudri-ju čestitku za zasužnjenoga nadbiskupa Pavla Melchersa, koja je sastavljena originalno na latinskom jeziku, i ovako glasi:

U Bonnu 29. Lipnja 1874. Prečastni Gospodine! Na današnji dan, kad slavimo uspomenu sv. apostola Pavla, Vašega svetca imenjaka. zapjevalo bi nam srce od radosti, kad ga nebi pritiskala misao na trpke jade, koji su Vas zadesili. Jer već evo tri mjeseca nepuštaju Vas, prevriednoga pastira, k ovcam, koje od goruće želje za Vami ginu. Plače stado Gospodnje, jer joj pastira zasužnjiše, ono nariče i jauče: „jer je velik jad zadesio puk božji, težko ga je ošinuo najgori bič“ Jer. 14, 17. Ali Pavlu kad u tamnici čezne, biju srca mnogo većim oduševljenjem, nego kad je u veličju sjedio na priestolu. Tako prinose ujedno s drugimi Vašoj pastirskoj brizi povjerenimi vjernici i učenici bonnskoga sveučilišta, po neodolivom nagonu svoga srca, Vam predragi otče, na današnji svečani dan, svoje vruće želje, te hvale Bogu, da je Vam i našoj nadbiskupiji podielio tako velike milosti. Jer Vi se pokazaste vriedni svoga uzvišenoga uzora, sv. apostola Pavla, koj je pjevao oposred jada. Vi ste odbili ponuke velikana ove zemlje. te ste voljeli predati svoje tielo u tamnicu nego-li Kristovu vjerenicu u robstvo. Gle! s čudom gleda na Vas sva zemlja, i sv. kolonjska crkva ponosi se sa svojim u uzah nepredobitnim pastirom; i mi se dičimo, da pod tako hrabrim i junačkim vojvodom vojujemo vojnu Gospodnju. Vaš ćemo barjak, častni otče uviek slieditи, uviek ćemo uz Vas stojati u borbi, nitko se neće iznevjeriti zastavi i taboru, u kojem su s nami borioci Petar i Pavao, i u kojem je vrhovni zapovjednik Krist Gospodin. Radje ćemo smrt, nego-li odpasti k onim ljudem, koji se usudjuju pogubnimi nauci i lukavimi načini podkapati hram Previšnjega. Vas pako slavni izpovjedniče, u uzah pobjedonosni junače, neka veliki i dobri Bog pokriepi najobilatijom utjehom u samoći i tamnici, neka Vas uzdrži zdrava i čitava, neka Vaš dragocjeni život čuva i štiti, te Vam udieli još mnogo godina. Lice Vaše neka učini najtvrdjom stienom (Is. 50, 7.), neka ga učini jačim od lica protivničkoga, i Vaše čelo jače od njihova. Neka učini Vaše lice diamantom i živcem kamenom, da jih se nepoplašite i pred njihovim licem neuztreptite. (Ezech. 3, 8, 9.). Nećemo takodjer propustiti za Vas vruće Bogu moliti, kao što ćete i Vi za nas odzgora pokrepu tražiti. Mi ostajemo Vaši najpokorniji i najodaniji sinovi. (Sliede podpisi 200 učenika svih fakulteta. — Bože moj! krasnih sinova prevriednoga otca. Gdje biskupi i u dobru i u nevolji rade kano apostoli, ondje zna dobri Bog dati takov blagoslov i takovo veselje!)

Rim. 25. p. mj. pokuša nekakova svjetina pred Vatikanom učiniti demonstraciju protivnu onoj od 21. Lipnja, vičući: Živio taljanski kralj itd. Sljedeći dan predstavi se sv. otcu rimsko plemstvo i preda mu adresu odanosti. Odgovarajući papa spomenu one demonstracije rekav: Demonstracija nedjeljna biaše dragovoljna sjajna i obćenita, ona od sriede pako bezbožna, mrzka. Nedjeljni demonstranti dodjoše po danu i njihovi uzklici biahu blagoslov; u sriedu dodjoše demonstranti po noći, i njihova vika biaše prietnja. Prvi su po tom sinovi svjetla, drugi pako sinovi tmine. Za tim spomenu, da je dobio jučer list, koj ga goni ostaviti Rim, jer da mu neima sjegurnosti za osobu, ali reče: Mi smo ovdje ostali, i mi ćemo ovdje ostati, dok nam to bude dopuštao Bog i okolnosti.

Družtvo sv. Jeronima.

Medju utemeljitelje pomaknuo se je iz I. reda preč. g. Mato Belobrk kanonik zagrebački. Stupio u čl. III. reda: Benko Tomislav, učitelj vjere u Osieku, Drugutović Josip, u Ivankovcu. Serdoc Josip, iz Rieke. Molek Davorin, kapelan u Kočevju. Haramičić Stjepan, župnik u Kostelu. Učiona glavna u Tvrdji Ivanić. Pučka učiona dječačka u Vinkovcih. Podrebarac Franjo seljak u Žakanju. Godišnji članovi. Košiček Ubald, kapelan u Zagrebu 5 god. čl. Latković Cvjetko, župnik u Brodu na Savi 2 g. čl. Sopčić Mijo, žup. u Žakanju 2 g. čl. Repar Nikola, žup. u Oštrcu 1 god. čl. Svih dosada god. čl. 511.

Molimo još po posljednji put onu p. n. gospodu, kojim je predplata iztekla, da ju izvole odmah ponoviti.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 29.] U Četvrtak, 16. Srpnja 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Emancipacija škole.

Piše *Ivan Jakovina.*

Nitko živ, tko prati pokret i razvoj idejâ, koje su probile sve slojeve i zapremile vas duh bi reći u drugih većih i naprednijih narodih, nije smio ni za časak podvojiti, da će naš rod i dom pošteditи. Ideje su uput bujice neustavive. Njoj pukloj niz liticu puta ne zakrčiš: tako se ni ideje vremenom ni prostorom ne ogradjuju. Pa ko što bujica samo ono ponese, što pluta ili što u drzkoj preuzetnosti hoće da u vratolomiji snagu svoju kuša: tako će pogdjekoja modna ideja samo ono zadjeti, što nije viklo stvarim za izvor i ciel pitati, što ne razlikuje tiela od sjene, sofisma od čiste istine. Medju pitanja, kojimi si veći dio Evrope već od dulje vremena glavu razbija, spada poglavito pitanje školsko. Evo ga i k nam na krilih modnoga liberalizma; a našemu se narodnomu zastupstvu prvi put prilika daje, da u tu jabuku zagrize. Enquetno je povjerenstvo osnovu za narodne škole izpitalo. Mi joj ne znamo slova niti poznamo duha. No poznajemo zloduh, što je sa sjevera i sjeverozapada ulegao, pak zarazio jedan dio našega narodnoga učiteljstva. Jedva ćeš se oteti bojazni, kako će se i u našem saboru naći ljudî zaraženih boljeticom nazovi-liberalizma, ponesenih strujom modne pedagogije. Bit će ih jamačno, koji će ju ex professo zagovarati, premda je morda niti po sućtvu niti po plodu pravo nepoznavaju. Govorit će morda gdjetko, da sviet njegov tobož liberalni duh i originalnost mislî zamjerava. Što i kako će naše zastupstvo, mi to u ovaj par ne bismo pogodili. Istina je svakako da se tuj njegova zakonarska mudrost na kušnju stavlja. Birat će mu biti medju časovitim liberalačkim aplauzom i trieznom i zrelom, o sve odnošaje dobro omjerenom osnovom, na kojoj bi se sbilja mogla graditi čvrsta sgrada naše domaće uljudbe. Hoće-li ono novoj pedagogijskoj doktrini za volju, koja se jošte nigdje nije prokušala, i za narode prave koristi zasvjedočila, i samu najsvetiju stvar našega narodnjega uzgoja žrtvovati?! Može biti, da donekle k razjasnjenju same stvari doprinesemo, ako štogod o pojmu, duhu i razvoju emancipacije škole od crkve progovorimo. Kod toga će se vidjeti, koliko je opravdana, pak u čem bi imala sastojati. — Emancipacija nekoč pak sada! Oni, koje je Krst i njegova crkva u najpravijem smislu te rieči emancipirala od grieha i vraga, od sužanjstva vječitog i robstva vremenitoga, od tame pakla i smuše uma, oni velju, koji što jesu po Krstu i njegovoj crkvi jesu, hoće, da se danas emancipiraju; od koga!? Horribile dictu: od Krsta i njegove crkve, od Boga. — To bo sbilja ima danas značiti emancipacija.

Nego ajdemo najprije da vidimo što ta rieč znači po slovu. Emancipacija je rieč latinskoga porekla. Dohodi od „mancipium“ i čestice „ex“ Mancipium je značilo kod starih Rimljanâ: svojina, vlastničtvo, rob. „Emancipare“ bi dakle značilo: odreći se vlastničtva, odreći se prava na vlastničtvo, na roba, dati robu slobodu. Rimljanin je emancipirao svoga roba, kada mu je slobodu poklonio. Emancipacija bi dakle bila prelaz od ovislosti na neovislost — slobodu.

Razlikovati valja emancipaciju od reformacije i revolucije. Reformirati bo znači prijašnje stanje uzpostaviti, zlorabe i nepodobštine, koje su se vremenom ušuljale, dokinuti. A revolucija je silovita promjena postojećih odnošaja. Dvie se dakle hoće bitne karakteristike za emancipaciju: za prvo da stvar, koju hoćeš da polučiš, jošte nisi posjedovao, no te po naravi i pravdi ide; za drugo, što je još bitnije, da to mirnim

Digitized by Google

putem sporazumka s onim, o kom ovisiš, polučiš. U protivnom bo se slučaju radja revolucija. U tom je smislu Isusova crkva emancipirala žene od samovolje njihovih suprugâ, iztaknuvši njihovo čovječje, ravno mužkomu, dostojanstvo. Po tako shvaćenoj emancipaciji dokinulo je kršćanstvo robstvo — trgovinu s ljudmi; tu najsramotniju ostavštinu poganskih vremenâ; emancipirala krv čovječju od prolieva na žrtvenicih, podignutih od drva i kamena upriličenim kumirom; emancipirala narode od silničtva, samovolje njihovih vlastodržaca; srce od opačina, um od zabludâ. No danas je emancipacija rieč, kojoj je sadržaj toliko različan, koliko su različita usta, što ju pronose. Vrlo je žalostan pojav vremena, što se ljudi odviše fraze hvaćaju. Tim doduše nevježe prazninu prikrivaju; no rieč bez pratioca pojma ubija duh: „Spiritus est enim, qui vivificat."

Sviet se je bavio raznimi emancipacijami. Tko je a da nebi bio čuo, gdje se govorilo i razpravljalo ob emancipaciji židovâ, ženâ, Iracâ? Danas se sve sročilo okolo emancipacije države od crkve, najpače škole od svakojega upliva vjere. Emancipacija škole to je lozinka vremena. To je jednovita jeka skoro svih učiteljskih sastanakâ, sredotočje njihovih mislî, ciel njihovoga pregnuća. Ajde da vidimo, kako stanovita koterija emancipaciju razumieva i šta njom u bitnosti hoće da poluči. Govorilo i pisalo se ob emancipaciji svakojako. Bilo ih je, koji su u svojih spisih zahtievali podpunu autonomiju škole: školu neovisnu to od crkve to države, školu s attributom nekoga suverenstva. I to bi bila u podpunom smislu rieči radikalna, absolutna emancipacija. Da su to uglavice tek smušenih glavâ, utopije uzavrele mašte, ne marimo dokazivati. Jer absolutna emancipacija je absolutna sloboda. Absolutna je pako sloboda u svietu konkretnom „nonens"; jer svaki odnošaj dohodi s inimi odnošaji u dotik, svaki doticaj je ograničenje. Nisi-li rad, da se zapodjene „bellum omnium contra omnes", to ti je odnošaje priznati i štovati; jer ti ih lje nikada praznom frazom i pustim znavorstvom — sofismom — ne odkloneš. Dalje, tko pita za sebe absolutnu slobodu, u toga ne ima gradiva za državljanstvo. Jer država je družtvo, družtvo se bez pravilâ, što je zakon, ne može ponimati, tim manje postojati. Zakon je ograničenje ne toliko slobode, koliko samovolje. Muževi dakle absolutne emancipacije po konsekvenciji svoga principa nisu podobni, da u državi živu. Ele, kuda zavodi pretjeranost. Drugi govore ob absolutnoj emancipaciji obzirom na crkvu i vjeru. Voljni su državu u račun povući; za crkvu mare i nemare. Istina, kažu, crkva je u svoje vrieme valjala. Ona je bila, koja nam je prikučila i dodala arijadninu nit, kojom iz zahodnjaka zabludâ i opačinâ izadjosmo. Istina, ona nas nauči poznavati Boga i sebe samoga, ona nas je dugim putem tamnih vjekovâ na svojoj ruci nosila kakono majka dojenče svoje. Kad se na njezinoj ruci pridigosmo, ona nas u sveti hram znanja i umienja uvede. Dà, al sad smo zreli muževi, stojimo na svojih noguh, sad ju lahko pregorismo. S crkvom dakle na polje, njoj nije nikakova posla više ni u školi. Ona sada uvlači u školu živalj natražnjačtva, pod njezinim uplivom škola kržljavi, gine, ona sapinje slobodan polet duha uzkim okvirom vjerskih zasada. Njoj je ponestalo životne snage, ona stagnira, pak hoće da i školu sa sobom u mrtvilo povuče. — Nije-li to najcrnija neharnost, što ju je ikad diete spram svoga roditelja počinilo? Što? crkva da mrak širi, koja je kroz osamnaest stotina godinâ najobilnije svjetlo širom svieta sipala, vas same tami otela, svjetlu vratila? Što? crkva da pomrači, u kojoj gori vječito, rukom božjom zapaljeno svjetlo? Može-li sunce, dok kola nebeskim si putem svjetlo izgubiti? Vi se slobodno izderite, vičite nanj, što vas grlo nosi: „Ti više ne sjaješ;" svjetla mu lje neoteste. Što? zar da u crkve ne imade životne snage? Tà, ljudi božji, crkva živi već osamnaest stoliećâ. I dugim svojim viekom, i odolivši svim svojim neprijateljem, koji su ju već u svako udo smrtno ranili, sva svoja mučila izcrpili: ona je pokazala svim, koji hotimice pred fakti oka nezatvaraju, da je neusmrtiva — vječna. Onaj, koj reče: „Ego sum vita", kaza takodjer: „Ego sum vobiscum usque ad consummationem saeculi." Ota dakle crkva, koja je na grobu svoga zatočnika nikla, mučeničkom krvlju svoje djece probujala, tako dugi viek izvila, toliko obilje i bujnost života prosula, ota crkva da je izgubila životnu snagu? Znam Vi ju smatrate djelom ljudskim, pak za to onako govorite. No tako su ju i mnogi drugi smatrali tiekom njezina dugoga vieka, i izginuli, — crkva pako stoji i stojat će do kraja vjekova. Nego ako je na umoru, čemu tolika hajka na nju! S mrtvimi ni polumrtvimi se boj ne bije. Što? škola da na ruci crkve kržljavi, gine? Kržljavi Vam mozag, a gine srce. To je Vaš problem; kojim ga pravom uzimate za aksiom? Gdje, kada, čim ste tu tvrdnju dokazali? Mi smo čitali po sto putâ vašu tvrdnju, dokaza nigdje ni za liek. Mislimo, da nećete imati tu mjeru cinizma, pak biste nam poricali, da je škola kroz dugi red vjekova ne samo pod

Digitized by Google

uplivom crkve i svećenika stajala, već da je upravo u njihovoj duši nikla, na srcu jim srastla. Kano kroz jedna usta odjekao bi bezbroj svjedokâ iz svih vjekovâ, da jasna fakta toliko namjerice, koliko zlobimice izopačujete. Pokušajte pisati historiju pedagogije, pak napišite samo pet redakâ, a da nebiste pripomenuli crkve, svećenika, vjere. Tako je tiesno srastla kroz cielu minulost škola s crkvom, da nije lasno ni govoriti o jednoj a da upored druge ne pripominješ. Ta i Vi sami, što se u našoj zemlji odmetnuste od svoje majke crkve koliko vas je god, što jeste, znate i umiete, na svemu ste hvalu dužni školi, koja je stajala pod crkvenim uplivom. Prije no bi Krstova crkva, nebje nigdje u svietu prave, redovite škole, a najmanje se moglo govoriti o školi pučkoj. Bilo je zavodâ i sukromnih i javnih; no sve to bez reda, stanovitoga pravca i smjera. Samostani i crkve bile su prve narodne učione. Ondje se učilo čitati i pisati. Odanle su izilazili dubokoumni filozofi, krilati astronomi, prepredeni matematici, zasukani juriste, obsežni prirodari. Odtale stečevina znanja i umienja, na kojoj se i danas gradi. Nije pusti slučaj, što je kršćanski sviet svoju nekršćansku braću toli silno nadkrilio. Sada mi recite, odakle iza toli brojnih vjekovâ taj skroz novi pojav, da se je crkva iznevjerila samoj sebi i svojoj zadaći? Kakova i gdje je u njezinu biću nastala miena, da ono, što je na njezinih rukuh kroz toliko stotina godina bujno cvetalo i do velikih visinâ napredovalo, sad najednoč kržljavi i gine? Označite tu promjenu! Crkva je kroz vjekove, gledeć na sućtvo, sama sebi istovjetna ostala. Ona se ne mienja. Znanost je svjetlo, a svjetlo je hrana njezina. Tomu ona ne može na supor stati, neće-li, da se sama sebi iznevjeri. Ili neide-li na polju znanja, prosvjete, uljudbe i danas dobrim primjerom napried? Ide; jer i danas imade njezinih službenikâ dubokih umnikâ, visokih učenjakâ u svih strukah znanja i umieće, da negovorim o njezinih sinovih u obće. Smije-li to itko napose za našu domovinu niekati? No jer je Pruska danas liberalcem prva, te su vikali, da su pruski „schulmeisteri“ potukli Francezku i Austriju, pitamo: zar nije ta slovodobitna pučka škola stojala pod uplivom vjere, i upravom njezinih službenika?!

Govore drugi o nutarnjoj i sdvornoj emancipaciji. Nije govor kod emancipacije škole o vanjskoj neovislosti, ne o ludilu, da si učitelji školu kano vlastitost usvajaju, kojom bi oni razpolagali sasvim po svojoj glavi. No svakako ob unutarnjoj nezavislosti: tako naime, da školom neodlučuju tudji uplivi, da nesluži tudjim svrham, nego da joj djelovanje izključivo pedagogijska znanost opredjeljuje. (Diesterweg Schulfrage str. 41.) To je ono, što nam najtanahnije njezino predivo odkriva, u naravitom ju liku predstavlja. Tudjer upoznasmo njezin smjer, pravu narav, njezin duh, i što se je Diesterwegu vrzlo po glavi, kad je pronio „pedagogijsku znanost“, kojoj bi bio izključivi upliv na školu vršiti, pak onda što je razumievao „unutarnjom neovisloščU.“ Godine 1848. proglasio je u „Rhein. Blt. zur Schulfrg.“ pedagogijsku znanost neovisnom od crkve; a god. 1852. u „paedg. Jahrbuch thesis 17“, označio je zadaćom pedagogike, da se svakoga auktoriteta otrese. Sad razumijemo ne samo, što će da rekne nutrnjom neovislosti, nego i koj je duh onoj pedagogijskoj znanosti, kojoj je odlučno i izključivo na školu uplivati. Ta pedagogika imade se otresti svakoga ugleda; red je, da se otrese i ugleda božjega. To je pedagogika pukoga razuma, ona si je sama zakon, ona je strogo absolutno autonomna. Što možemo od takove pedagogike drugo očekivati, nego da se svom snagom pred svakom pozitivnom vjerom poprieči. Čim je pobacila svaki ugled, ne može ni ugled katekizma podnositi. Ona mora, svomu načelu dosljedna, ići za gojitbom bez vjere i Boga. Da je tomu tako uvjerava nas Wittstock gdje kaže: „Kako će do zdrave pedagogike doći, koj u tom uvjerenju živi, da se čovjek po sebi niti pripraviti vrstan nije, da tudju višju moć primi, koja mu sve dobro donosi? I što će gojitelj s dječakom opraviti, koji u sebi „ex decreto absoluto“ klicu pokvarenosti nosi.“ (Schulfrage v. A. v. Lachemair Augsburg 1869. str. 42.) Takove nam izjave dovoljno označuju stanovišće i duh ote pedagogike, ko što i karakter njezine samosvojnosti i neovislosti. Diesterwegu je Krst samo mudrac iz Nazareta, vjera resultat čovječjega razvoja, razum joj vrelo. Paedg. Jahrbuch V. 1866. Kano obću vjersku obuku za školu označuje naravsku religiju: to će reći ono vjerozakonsko spoznanje, kojemu je vrelo promatranje narave ili koje se osniva na bivstvu i zakonu narave t. j. Boga. Njemu je dakle Bog narava, i narava mu je Bog. Komu su takovi pojmi o Bogu i Isusu Kristu, posve je naravito, da u njegovoj glavi ne ima mjesta za Isusovu crkvu. ovu predstavnicu cjelokupne objave božje. Tudjer su se dakle u koštac pograbila načela, koja su si unatoč sprotna i opriečna. Ovdje moderna škola, saveznica moderne družtvene nauke o autonomiji čovječjega duha i posvemašnom prekinuću s višim redom

*

Digitized by Google

i svietom; ondje crkva predstavnica toga višega, nadprirodnoga reda i svieta. Ovamo načelo gojitbe bez Boga, auktoriteta, bez pozitivnoga kršćanstva; onamo gojitba, kojoj je to troje alfa i omega. Tu škola, kojoj je religiozni princip faktično izključenje svake vjere iz gojitbe; tamo škola, koja si za najsvetiju dužnost smatra, da elemenat vjere u školi spasi; jer to je jediti put obezbjedjenja crkve, države i čovječje krvi. Ovdje škola, koja je u svojih konačnih konsekvencijah rada crkvu suvišnom, izlišnom učiniti; ondje crkva, koja neće da si sama konop o vrat stavi, koji bi ju lagano no sigurno udavio. Ovdje škola, koja je rada mladež duhom čistoga paganizma zadojiti; ondje crkva, koja vidi, kuda se šiba: s toga okolo toga nastoji, da nam duh Isusa Krsta obezbiedi. Ta se dva sprotna načela i zavodi danas košu jače no ikada. Neprijatelj je doduše onaj isti, s kojim Isusova crkva od iskona boj bije, samo što se je danas drugim oklopom oklopio. Po svem dakle tom sudeć lasno ćeš pogoditi što na jeziku mnogih danas znači emancipacija: uništiti vjeru, vjerom crkvu pak na njezinih ruševinah sgradu modernu bezbožne škole podignuti. I to je duh emancipacije.

(Dalje će slieditи.)

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Dalje.)

Jednom reče svetac biskupu Camusu: Propoviedje uspjela, kada slušatelji crkvu ostave sasma tiho, nerekavši ni rieči, kada jedan drugoga gledje i nehvaleći propovjednika misle, kako je potrebno poboljšati život. Kada je svetac u Parizu propoviedao pred knezovi, biskupi i kardinali, propoviedao bi on načinom sasma sgodnim, brinući se samo za to, kako bi duše predobio za nebo, ne pako da si glas velikoga govornika steče. S toga pisa on jednom iz Pariza jednoj redovnici: Na Božić sam propoviedao pred kraljicom; no uvjeravam vas, da pred svimi timi knezovi i knjeginjami nisam bolje propoviedao, nego u našoj malenoj siromašnoj crkvici u Annecyu. Govoreći pako svetac iz dna srca svoga, da duše za Boga predobije, donio bi on neizmjerno mnogo blagoslova, makar bi govorio bez ikakva nakita. U njegovu životu čitamo, što je gospodja Monpensierska o njem rekla: Drugi lete svojimi govori u vis, a biskup Genevski spušta se dolje k zemlji, da svoj plien ugrabi. Taj viestnik svete ljubavi božje svlada srce odmah i osvoji ga. — O sv. Vinku Pavlaninu čitamo, da je ne samo on sam priprosto propoviedao, nego takodjer od svojih prije svega zahtievao, da u govorih, koje bi pripravnikom za sv. redove govorili, priprosti budu i razumljivi; jer ne visokimi riečmi, rekao bi on, djeluje se na spas dušam, nego priprostošću i poniznošću, kojimi se srce za milost božju pripravlja. Za primjer navodio bi on Isusa Krsta, koj budući mudrost vječnoga otca mogao je božje tajne primjerenim njihovoj uzvišenosti načinom tumačiti, a ipak se je služio sasma običnimi riečmi i prilikami, spustivši se k pučkomu dohvatu i tim nam davši primjer, kako nam je rieč božju navieštati. I o sv. Franji Regisu pripovieda se, kako je on istine vjerske tako jasno i priprosto tumačio, te su ga neuki dobro razumjeli. Znamenita je takodjer jedna crta iz života dominikanca Taulera. Taj je s prva propoviedao slogom visokim, dok ga nije njeki prosjak od Boga mu poslan opomenuo. Odlučiv se na savršeniji život i više godinâ ne propoviedajući, potaknu ga opet isti prosjak, da propovieda. Sada zamieni svoj visoki slog s posve popularnim, pak odmah prvi put ganu slušatelje tako, te je više njih palo u nesviest. — O o. Avili čita se, da je tako priprosto pripoviedao, te su ga mnogi za neznalicu držali. Tako reče jednoga dana njeki učenjak, kojemu je savjest u veliku bila neredu, čuvši, da će o. Avila propoviedati, svomu prijatelju: Hajdemo da čujemo jednom toga neznalicu. Ali milost božja pogodi ga za propoviedi u srce i čovjek se obrati. Čujmo, što taj veliki sluga božji misli o načinu, kojim valja propoviedati. On običavaše reći: Ako propovjednik nevrši svoje dužnosti i više na to misli, kako bi ušima ljudskim laskao, nego li volju sklonio, ako više ide za krasnimi riečmi, nego da strah probudi u srcu slušateljâ, u kratko ako biranim načinom sebe više propovieda, nego Isusa Krsta: to je on na grozno krivu putu, izdajica je samoga Boga. — Odatle se vidi, kolik će račun jednom Bogu polagati oni propovjednici, koji sebe propoviedaju, a ne Isusa Krsta, kao što i oni poglavari, koji podložnikom svojim dopuštaju na taj način propoviedati.

Što se mene tiče, to sam ja jednom slušajući njekoga mladjega člana našega sbora, gdje visokim slogom pripovieda, zapoviedio mu usred propoviedi, da s propovjedaonice sidje. No ako i nebi takove propovjednike poglavari im kaznili, a ono neka nedvoje, da će ih jednom kazniti Bog; jer propovjedniku je dužnost brinuti se za spas svakoga, koj ga sluša, dočim on vrši službu poslanika Isukrstova, kako sv. Pavao o svih propovjednicih veli: Dao nam je službu pomirenja — i naložio nam rieč pomirenja. Mjesto Krsta dakle vršimo poslanstvo, kano da Bog opominje prieko nas. II. Kor. 5, 17. 18. 19. Tako dakle zastupa propovjednik Isusa Krsta na propovjedaonici i govori po nalogu Isusovu grješnikom, koji ga slušaju, neka bi se opet u milost božju povratili. Ako bi koj kralj, tako piše o. Avila u jednom svojem listu, podanika svoga poslao, da mu djevicu za ženu izprosi; nebi-li taj poslanik izdajica

Digitized by Google

bio, kada bi tu zaručnicu za se oteo? Upravo tako radi svećenik, kojega Bog šalje, da grješnike obraća, on pako toga neradi, već svoju slavu traži i rieč božju lišava ploda, navieštajuć ju nagrdjenu, tako da nemože plodom roditi. S toga nazivlje sv. Ivan Hrisostom takova tašta propovjednika kukavnim i nesretnim izdajicom.

Ako se propovied visokimi misli izkiti i biranim jezikom govori, da se steče slava, u kratko ako se propovjednik od evangjeoske priprostosti udaljuje, to počinja on krivotvor, onaj duhovni preljub s riečju božjom, kojega se je sv. Pavao toliko brižno čuvao veleći: Mi nismo kano premnogi, koji preljub čine s riečju božjom, nego mi govorimo u čistoći, kano iz Boga, pred Bogom, u Krstu. II. Kor. 2. 17. O tom opaža sv. Gregorij (Mor. L. 2. c. 17.): Preljubnici neće da imaju djecu. pače to ih mrzi, nego im je samo do putenoga užitka. — Isto tako ima govornikâ, koji nepropoviedaju, da duše predobiju za Boga, nego da si steku slavno ime i visoko štovanje u svietu. No tresti im se je, da će ih Bog odbaciti, kako im po proroku prieti: Evo me na proroke, koji kradu rieči moje. . . . Zabacit ću vas. Jer. 23, 30. 33. Takovi tati rieči božje oni su, koji se njom služe, da na glas velikih govornika dodju, jer Bogu otimlju čast, a sebi ju prisvajaju. Sv. Franjo Saleški veli, kako onaj propovjednik, koj priliči drvetu punu lišća, propovjednik naime pun krasnih rieči i misli, pogibelji se izlaže, da će biti posječen i u vatru bačen, poput onoga neplodnoga drveta u evangjelju; jer Gospodin je rekao svojim učenikom i po njih svim svećenikom, kako ih je odabrao, da nose plod i to trajan plod. S toga tvrdi Kornelij a Lapide, da takovi propovjednici griešе težko; jer visoku službu svoju zlorabe na vlastitu čast, a ujedno spasenje prieče povjerenih si duša. koje bi se obratile. da im se na apoštolski način propovieda. Nevalja tu tvrditi, da se ipak poglavito pred očima ima slava božja. Tko na visok način propovieda i neobičnimi se riečmi služi, taj prieči slavu božju, jer prieči obraćenje mnogih slušatelja, dočim je propovjednik, kako veli Muratori, dužan brinuti se za spas svakoga, bio taj učen ili neuk, kano da ga jedan jedini sluša. Ostane-li dakle tko u griehu, jer nije razumio propovjednika, to će propovjednik za to Bogu odgovarati, kako je to Gospodin proroku Ezekielu rekao (premda je taj tekst svim propovjednikom poznat, ipak budući da samo riedki zanj mare, tude ga ponavljam): Ako reknem bezbožniku: doista poginut ćeš, a ti mu nenaviestiš . . . bezbožnik u zloći će svojoj umrieti; ali krv njegovu iz ruke ću tvoje tražiti. Ezek. 3, 18. Doista je dakle jedno te isto, rieč božju nepropoviedati nikako, ili biranim načinom propoviedati ju krivo, da tako nerodi roda, kako bi rodila, da se priprosto propovieda. Tako veli takodjer sv. Bernard, da će na sudnji dan siromašni neuki Bogu tužiti one propovjednike, koji su od milostinje njihove živjeli, a ipak propuštali za savjesti se njihove brinuti. Budimo čvrsto osvjedočeni, da rieč božja silu svoju i jezgru gubi, ako se kićenim jezikom kvari, pak da ona tada niti neukim niti obrazovanim blagoslova nenosi. Ne ja, nego sv. Prosper veli tako u trećoj knjizi svoga spisa o razmatrajućem životu, pozivljući se na rieči sv. Pavla: Krst posla me, da propoviedam evangjelje, ne premudrom riečju, da neizgubi sile križ Krstov. I. Kor. 1, 17. O tom veli jošte sv. Ivan Hrisostom (Hom. 39. in Epist. I. Cor.), da takove visoke misli i rieči neprieče samo spasenje dušâ, nego da plod odkupljenja skoro uništuju. S toga reče sv. Augustin: Nebih se usudio upotriebiti mudrost rieči, da sile neizgubi križ Krstov, nego zadovoljan ugledom rieči božje volim služiti priprostosti evangjelja, nego-li taštini.

(Dalje će sliediti.)

Odgovor na članak „Obzora“ pod naslovom „Glas učiteljski iz krajine.“ *)

Njeki g. učitelj odgovarajuć pod naslovom „Glas učiteljski“ Obzorovomu dopisniku, koji je u broju 89. pravedno g. Glasera i lude zaključke Petrinjske učiteljske skupštine odsudio, tvrdi da napredak školske mladeži u krajini nenazaduje, jer da se u Petrinjskom učiteljištu mnogo više uči nego-li prvo. Da u krajini školska mladež slabije napreduje nego-li prije, to je nepobitna istina, a uzrok tomu nije samo Petrinjsko učiteljište nego i ta okolnost što su u krajini godišnji izpiti, to najbolje poticalo za mnoge učitelje dokinuti i to nastojanjem samih učitelja. Jedan okružni školski nadzornik obtršen mnogovrstnimi poslovi u pisari, koji nemože godimice više od jedanput svaku učionu pohoditi, nemože nikako nadomjestiti polugodišnjih i godišnjih izpita, kojim prisustvuje povjerenstvo od više osoba. Rado priznajem, da mladi Petrinjski pripravnici, kako onaj „glas učiteljski“ tvrdi, mnogo više uče nego-li su prije učili; ali odkad su na Petrinjsko učiteljište došli učitelji iz Beča duhom Dittesovim opojeni, od toga vremena mladi učitelji sa malom iznimkom pušu, rado preziru svećenika, crkvu i crkvene obrede, s toga i krajiški nabožni narod sve se bolje odvraća od novih škola i učitelja. A što da govorim o moralu mladih učitelja, kojih učitelj se nije stidio na čistu sriedu u gostioni sa prostom konobaricom plesati, kako mu je „Obzorov“ dopisnik iztaknuo. Da je g. Glaser. to svjetlo Dittesovo tako daleko pao, to nisam mogao dopisniku vjerovati, dok se o tom vjerodostojnim svjedočanstvom sam neosvjedočih. Doista liep primjer za buduće mlade učitelje!

---

*) Sadržaj ovoga članka bijaše namienjen našemu narodnomu glasilu „Obzoru“, nu neznam s koga uzroka nebijaše tamo primljen, stoga se umoljava sl. uredničtvo, da bi taj članak u svoj cienjeni list primiti blagoizvolilo.

Digitized by Google

Na primjetbu onoga učitelja, da učitelji nisu prevratnici i nevjernici, nego da bi svećenici radi nad učitelji gospodovati odgovaram, da katoličkomu svećenstvu nije do gospodovanja, nego ono želi i hoće da imade upliv na odgojivanje svoje duhovne dječice, da se u mladjahnih srcih ujedno sa drugim znanjem zasadi kršćanska vjera i moral. Neka bude učitelj svećeniku mladji brat, sigurno će mu i svećenik biti stariji brat i prijatelj. Milo mi je uvjeravanje, da učitelji nisu nevjernici, da treba sloge medju svećenstvom i učiteljstvom. samo da skupština Petrinjska upravo protivno nesvjedoči. Na što se nesmjede odvažiti prevratna Italija niti ponosna Njemačka, koja paklenom mržnjom progoni sve što je katoličko, na to se odvaži Dittesov patuljak g. Glaser u liepoj našoj Hrvatskoj, on predloži u lanjskoj učiteljskoj skupštini, da u školi bude mjesto svećenika učitelj, mjesto vjeronauka kršćanskoga da se imade učiti njekakov obćeniti moral. Ciela skupština osim jednoga bogoslova g. Muždeke poprimi jednoglasno taj ludi i nepromišljeni predlog. G. učitelju, koji u „Obzoru“ preporučate slogu medju učiteljstvom i svećenstvom, gdje ste onda bili, zašto onda nepodigoste vaš glas, kad je g. Glaser sa cielom skupštinom svećenika iz škole i iz svih vieća tjerao?

Uvaživ, da se izmedju tolikih učitelja i njekoliko ravnatelja niti jedan nije našao, koji bi u skupštini ludost toga predloga uvidio te svoj glas proti njemu bio podigao, moram i nehotice na taj zaključak doći: Ili su svi skupštinari opojeni duhom protukršćanskim jednodušno želili vjerozakon iz škole iztisnuti; ili su kao djeca nepromišljeno i sliepo pristajali uz ono što je jedan predložio.

U prvom slučaju bili bi svi učitelji Petrinjske skupštine bez vjere polag rieči slavnoga već pokojnoga Tomaseja, koje je talijanskomn parlamentu prosborio: „Ako je Bog, moramo ga i u učioni priznati; ako misliš da ga nema, a ti dokaži.“ U drugom pako slučaju pokazala je Petrinjska skupština podpunu nesposobnost za samosvjestno viećanje. Bilo prvo ili drugo svakako se je Petrinjska učiteljska skupština od predsjednika do zadnjega učitelja osramotila pred našim narodom, pred svjestnim Hrvatskim učiteljstvom, koje i u privatnom razgovoru i u javnih glasilih lude zaključke Petrinjske učiteljske skupštine s pogrdom odsudjuje. —

Ako su ludorijami lanjske Petrinjske skupštine uvriedjeni svi svjestni učitelji, tim više mora biti uvriedjeno svećenstvo banskoga okružja, koje je g. Glaser nepravedno potvorio: „da većina svećenstva nepostupa po duhu Isusovu, da neuči djecu medjusobnu ljubav, nego da sije razdor.“ Ovu crnu klevetu je već dopisnik „Obzora“ u broju 89. oprovrgao — samo je skupštinu preveć štedio — a g. Glaser je nije nikad opozvao. S toga po želji i u ime većine svećenstva obijuh vjeroizpovjedanja banskoga okružja pozivljem g. Glasera. učitelja na petrinjskom učiteljištu, njegovim poštenjem, da tu ružnu klevetu ili opozove ili dokaže. U protivnom slučaju proglasujem ga javno nepoštenim klevetnikom.

Jedan u ime više sveštenikah
okružja banskoga.

Dopisi.

Iz Senjske biskupije. (Izdanje prodika) Gosp. Jecman pobudio je u Kat. listu svojim .člankom „na uvaženje“ stvar, što svakomu od nas na srcu ležati mora, a ta stvar jest „izdavanje valjanih propoviedi za naš narod.“ Svaki svećenik ima uvažiti taj predlog srcem i dušom, jer kože se i halje naše tiče, a nikoga drugoga. Medju ostalimi naglasuje rečeni gospodin, da bi to poduzeće sigurno i braća djakovačke i senjske biskupije svojski podupirala. — Pošto se „Glasnik djakovački“ baš tim pitanjem bavi, i tako k razjasnjenju rečene stvari doprinaša, a pošto Senjska biskupija jošte svoga pastoralnoga glasila nema: usudjujem se ja svećenik senjske biskupije koju o tom na uvaženje reći. — Jamačno mnogo će to reći, znati dobro srcem i ustima puku propoviedati. Nu znamo, da je dragi Bog dielio i podielio raznoliko ljudem razne darove, bili ti darovi naravski ili darovi njegove vrhunaravske milosti, što reče sv. Pavao: Unus quisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. (1. Cor.) Ako se u svagdanjem običnom životu to dovoljno opaža, to isto stupa na vidjelo i kod svećenika-propovjednika. Jednomu ide to sasvim lahko, — drugomu težje, a trećemu baš svakako; nu nijedan nereci, da je u propoviedanju savršen, te da mu više nauke ili knjige netreba. Što svećenik više propovieda, to sve više materije gubi, a tim više mora nastojati opet materije si pribaviti, dakle uvjek učiti se, i nikad neprestati. O početniku propovjedniku neću ni govoriti, to on sám najbolje zna i ćuti, koliko mu je treba knjige i nauke. Kako nas u duševnosti obvezuje velika zapovied Gospodova puku propoviedati — kako se neslane prodike nehvataju srca narodnjega, jer su većinom cviet iz tudjega vrta, hrana s tudje zemlje i podnebja, što neprija hrvatskomu narodnomu srcu — kako bi o mnogom našem propovjedniku rekao sv. Pavao, da je verberans aera, — tko to od nas nezna il neuvidja? Da nam dakle treba prave hrvatske knjige — prodikača, kao ozeblu sunca, tko bi pametan podvojio? Do sada ju neimasmo, pa s toga vidismo nikakvi ili posve mali plod naših prodika; valja nam indi započeti, te rukave zasukati na to ne lahko djelo; treba nam se živo stvari latiti, nebi-li sebi priskočili u pomoć — bogu i narodu na slavu. Znamo dobro, da je omne initium durum, ali svojska volja i liepa sloga sve je kadra učiniti.

U Senjsko-Modruškoj biskupiji poznadem ja vrstnih prodikača, koji se svojom stvari duševno bave, pa za to i liepi plod donose; nu ako-li mi je dopušteno u obćem smislu govoriti, onda mi je istinu reći, da nam i kod

Digitized by Google

nas manjka mnogo — mnogo, a to zato, jer nam manjka prava naša knjiga — prodikač. Kako tomu doskočiti? Ja mislim ovako: Imade propovjednika, koji su više zauzeti za propovjedi dogmatične, drugi opet za moralne, oni za asketične ili za liturgične itd., prem nesmje propovjednik jednostrano samo se jedne takve grane držati, a druge u propoviedanju zapustiti. Dakako da bi to bio pravi ideal propovjednika, koj bi bio u svih tih granah savršen, i in tota materia praedicabilium na svom mjestu — nu gdje su ti? Pa neka je on jošte vrstniji propovjednik, to ipak sve njegovo znanje i umieća — nosse i posse — u toj struci samo je jedan ulomak većega ili manjega obsega. Naš narod kaže, da više oči — više vidi, a više ruku — više može: tako više takovih propovjednika. zauzetih za posebnu koju rečenu granu. neka bi si ruke dali, pa eto liepoga nam vienca — slavne knjige — prodikača — crkvi na ponos, a narodu na korist. Ja nedvojim, da će priskočiti i stupiti dragovoljno u to bratinsko kolo za izdavanje hrvatskih propoviedi svaki svećenik Senjske-Modruške biskupije, koj se u duši ćuti, da je obdaren milošću i duhom propovjednika, ili koj je to trudom postigao, — na taj posao zove ga stvoritelj Bog — majka crkva — hrvatski narod. U Zagrebu neka bi se ustrojio glavni odbor ad hoc, a u Djakovačkoj i Senjsko-Modruškoj biskupiji takovi pododbori, koji bi izmedj svoga sebi dobro poznatoga svećenstva valjane propovjedi sabirali, te iste prosudjivali, pa onda najbolje i najvaljanije glavnomu odboru u Zagreb šiljali, koj bi jih opet svojski proučio, pa onda u tisak dao, te cielomu svećenstvu hrvatske države uz predbrojku porazdielio. Mislim, da nebi takodjer škodilo upozoriti o tom i braću u Veljskoj i Zadarskoj biskupiji, i tamo si slične pododbore naznačiti, da sva braća skupa — viribus unitis — zauzeta za sretnu budućnost svojega naroda, nješto valjana i koristna po svoj narod učine. U to ime bog pomozi.

Gruber.

Iz Zagorja. (Kapelanska podpora.) Minule godine 1873. 5. Kolovoza pozvao je slavni odbor za odmjerenje podpore župnikom i kapelanom i župnike i kapelane da podnesu vjerodostojna izvješća: koliko i u koje ime i od kuda kapelan dobiva svoju plaću.

Tko pozna stanje kapelansko u nadb. zagrebačkoj, taj je bez svake sumnje — ticalo se ga ili ne — preuzv. g. nadbiskupu, koj utemeljujuć zakladu u podporu župnikom nije kapelana zaboravio, uzkliknuti morao: živio! Danas župnik najnižega slugu nemože dobiti za najmanje 36—40 for. godišnje plaće — a kapelan ipak služi za 30 f., izuzmeš-li riedke slučaje milosti (drugo bo nije), gdje župnik kapelanu daje 50 for. Izvješća od slav. odbora zatražena morala su, ako ne sva, a ono barem većina ih stići u ruke rečenoga odbora u najkraće dva mjeseca; a podpora po odboru odredjena bila bi se imala porazdieliti već za minulu godinu 1873. Sada pako izminula je i prva polovina g. 1874. a gg. kapelani imaju mjesto podpore još uviek sladku nadu: što nije, biti će.

Mnogi si je dao načiniti koj komad odiela, kupio si i koju knjižicu sve na račun podpore a podpore neima; pak na opomene krojača i knjižara odgovara, da se strpe, jer sigurno obećano neće faljeti. Da se kroz ovakove odgovore na kreditu gubi, netrebam napominjati. — Mnogi se je već obratio na prijatelja u Zagrebu, a mnogi takodjer i na sam slav. odbor, da mu doglasi, što je u stvari? A jedan pitajući moj susjed dobi od odbora nikakav, od prijatelja ovaj odgovor, da je odbor za sve kapelane podporu odredio i za potvrdu predao već prije devet mjeseci. S toga na smjerni upit odgovorit će slavni odbor bud u Kat. listu, bud u Obzoru: Što i kako je s podporom kapelanskom?!

Jedan kapelan.

Primjetba uredničtva. Istina je da je odbor davna svoje izradio, ali je i to istina da je u izvadjanju glede kapelana mnogo veća muka, nego-li glede župnika, već toga radi, što se kapelani često mienjaju. S toga dočim moramo svojoj braći kapelanom još doviknuti: Strpljen, spasen! molimo zajedno onu gospodu, kojim je izvedba povjerena, da ju što se samo može prije svrše, jer je to kako znamo takodjer davna želja Nj. Preuzvišenosti g. nadbiskupa.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni g. nadbiskup Josip Mihalović nastupit će dne 23. o. mj. kanonički pohod u kotare belečki, bednjanski i krapinski i 24. početi dieliti sv. sakramenat potvrde u župi Orehovici. 25. dielit će u Konjšćini, 26. u Zajezdi, 27. u Belcu, 28. u Zlataru, 29. u Loboru, 30. u Maću, 31. u Mihovljanih, 1. Kolovoza u Lepoglavi, 2. u Klenovniku, 3. u Kamenici, 4. na Višnjici, 5. na Cvetlinu, 6. i 7. na Bednji, 8. u Jesenju, 9. u Krapini, 10. u Konobi, 11. u Radoboju, 12. u Začretju, 13. u Komoru, 14. u Zaboku. Nj. Preuzvišenost pratit će kanonik pobočnik i ceremoniar.

— U nedjelju 12. o. mj. zaredio je presvietli g. biskup provikar Janko Pavlešić 21 klerika naše nadbiskupije i 4 klerika reda sv. Franciška za subdiakone. U sriedu pako zaredio je isti presvietli biskup ukupno 24 djakona.

— Primateljni izpit za klerikat i to tako za 7 i 8. gimnazijalni razred, kako za bogoslovne tečaje držati će se u nadbiskupskom sjemeništu 5. Kolovoza. Učenici koji bi htjeli stupiti u sjemenište imaju još prije toga dana predati ravnateljstvu molbenicu s krstnim listom, lječničkom i školskom svjedočbom.

— G. Edmund Medeotti upravitelj župe zrinjske postao je ondje župnikom. G. Gjuro Mladjenović župnik u Svinjaru, postao je župnikom u Nevincu. Dne 8. o. mj. preminuo je u bolnici milosrdnika u Zagrebu Eduardo Kos, izsluženi župnik Krapinskih toplica.

— 12. o. mj. otvoren je u dolnjih Karlovcih srbski kongres za izbor patriarka.

Digitized by Google

— Donosi telegraf iz Kissingena u Bavarskoj, gdje se sada Bismarck nahodi u kupelji, da je nekakov stolarski kalfa imenom Kullmann rodom iz Neustadta kod Magdeburga pucao na Bismarcka, te mu malo ozliedio desnu ruku. Taj kalfa kaže se da je član katoličkoga djetićkoga družtva. Sad ćemo čuti, kako će u svih variacijah antikatolički listovi bjesniti ne na Kullmanna, već na katolike, na njihova družtva, na njihov vjerski fanatizam; a neće se sjetiti, da u težkoj boli, u kojoj se nahodi svako katoličko srce, a kojoj je kriv poglavito Bismarck, nebi ni čudo bilo, da se smuti kakovo neuko čeljade i počini zločin. U ostalom toliko se je već klevetalo na katolike, najplemenitiji od njih toliko su već javno i svečano proglašivani za neprijatelje njemačkomu carstvu, da se nemože na prvi mah ništa vjerovati.

Pruska. Već je po proskripcionalnom zakonu više svećenika izagnano iz svojih župa i čitavih okružja. Tako je n. p. izagnan župnik u Fuldi Weber, i katolička obćina pozvana, da si bira drugoga svećenika. Vlada će izkusiti, da se i tim putem vjernost katolika naprama svojoj crkvi neda slomiti. — Poznanjskomu kaptolu, koj je po svojoj dužnosti odvažno odbio poziv pokrajinskoga predsjednika, da na mjesto tobož skinutoga nadbiskupa Ledochowskoga bira si kapitularnoga vikara — stižu sa svih kotara nadbiskupije poznanjske adrese priznanice. To ljuti protivnike, te za to u svojih listovih trube, da su sve te adrese naručene. Neka se samo tješe! U njekih se je dekanatih puk odrekao porad progonstva crkve svakoga veselja i svih svečanosti! Biskupu Janiszewskomu, generalnomu vikaru (sada od države više nepriznanomu) obustavljena su temporalia s 1. Srpnja.

— Da Bismarck umre bilo bi bez dvojbe mnogo buke i štropota, al jamačno nebi se prolilo toliko suza, nit bi izmolilo toliko molitava, koliko za pokojnim Mallinckrodtom. On je bio na polju parlamentarnom katolikom kako kakov Juda Makabejac, i za to mu je ko što ovomu smrt opiakivana, za kojega se piše: „I plakao je za njim sav puk velikim naricanjem, i tugovao dugo vremena i govorio: Kako je pao junak, koj spasavaše puk izraelski.“ Neima skoro mjesta u svoj Pruskoj, gdje nebi katolici spomen i službu činili za svoga Mallinckrodta. Velik biaše taj muž, velika uma, silne rečitosti, značaja čista kano sunce, al i velike pobožnosti. Sada poslie njegove njegove smrti pripoviedaju njegovi prijatelji, da je svaki put kad je imao kakov veći i važniji govor reći u saboru, pohrlio ranim jutrom u hram božji, da se pokriepi hranom kršćanskih junaka, presv. tielom Kristovim. Odtuda je on crpio onu svetu vatru, kojoj su se i sami protivnici divili.

Fulda. Čim su se 24. p. m. biskupi pruski sastali na grobu sv. Bonifacija odmah počeše poluslužbeni listovi svašta trubiti o popustljivosti biskupa. Službena Provinc. Correspondenz požuri se s izjavom, da nemože biti pomirbe van na temelju državnih zakona. Suvišno bi bilo pripoviedati sva buncanja i nagadjenja vladinih listova: sad se već podpuno vidi, kako su se preračunali i ružno nasamarili one svojih štioca, koji im vjeruju. Jošte 5. Lipnja kano na godišnjicu mučeničtva sv. Bonifacija uhvati kapitularni vikar biskupije fuldanske Hahne, kad je na grobu sv. Bonifacija molio, plemenitu nakanu, da zamoli neposredno od cara milost za zasužnjene biskupe i svećenike. Taj njegov čin nestoji u nikakvu savezu sa sastankom biskupskim u Fuldi, koj je bio 24. p. m. Ali vladini ljudi i listovi spremiše se već kako će pjevati novu slavodobit velikomu njemačkomu carstvu i protucrkvenoj politici. Ali od njihove nade bude mućak: biskupi nisu od dosadanjih svojih načela i dosadanjega pravca niti za vlas odstupili. Oni nisu našli za shodno ni od cara neposredno ništa moliti, budući da su caru konstitucijom vezane ruke, a od sabora ni današnje vlade nebiaše ovaj par ništa očekivati. No oni su se na grobu velikoga apostola Njemačke i mučenika sv. Bonifacija okriepili za dalnju patnju. Na svoje vjerne, koji ih i onako odano slušaju, nisu trebali izdavati nikakove nove poslanice, tim manje da se nereče, da oni svakako žele rat s državom, i na taj rat da silom nagone mirne katolike.

Rim. Ovdje je umro 11. o. m. monsig. Mèrode, bivši njekoć papinski ratni minister, čovjek odvažna i jaka duha, koj je imao postati kardinalom. Rodom biaše iz jedne od nastarijih grofovskih obitelji u Belgiji.

Književno. Od pučke knjižnice, izdavane družtvom sv. Jeronima u Zagrebu izašla je XV. knjiga: *„Život svetaca i svetica božjih“* za mjesec Veljaču, napisao dr. Franjo Iveković. Str. 147. Meko vezana stoji 50 novč. U Zagrebu može se dobiti osim knjižara i kod kanonika *Tome Gajdeka*, predsjednika družtvenoga odbora.

— Kod istoga predsjednika kanonika Gajdeka ima jošte poveći broj komada krasnoga djela „Stolna crkva u Djakovu“, što ga je preuzviš. g. biskup djakovački družtvu veledušno poklonio, te se prodaje za 1 for.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u utemeljitelje: Čašić Ante u Neubergu, župnik i prisjednik duhovnoga stola biskupije djakovačke i lavantinske. II. red Gergesina Fabijan, kapelan Turnašički. III. red. Vučenović Pav učitelj, upravitelj u Vodicah kraj Šibenika. Marčić Maximilijan, duhovni pomoćnik u Grižanih, Car Mato, pobirač u Cirkvenici. Benedeti Josipa gospodična u Cirkvenici Godišnji članovi. Canjuga kapelan u Gracu 2 god. čl. Matejčić Petar podarhidjakon i župnik u Grižanih 10 god. čl. Klemenčić Antun župnik u Lindaru 1. god. čl. Svih dosada godišnjih članova 524.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 31.] U Četvrtak, 30. Srpnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače[illegible] četvrt godine kod svake kr. po[illegible] Zagrebu kod uredničtva u nadbisk[illegible] sjemeništu. — Predplata prima[illegible] kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Emancipacija škole.

Piše *Ivan Jakovina*.

(Dalje.)

Historiju emancipacije njemačke škole mogli bismo lahko u dva razdoblja podieliti: emancipacija prije 1848. i poslije 1848. godine. Prije 48. godine kretala se skoro izključivo u teoriji na pedagogijskom literarnom polju. Poslije stala se miešati politikom pa bi tu i tam pogdjekoji tamni i nejasni simptom svoga vegetiranja dala, sve ovamo do najnovijega vremena. Kolo njemačkih emancipistâ otvorio je njeki Hinko Stephani. Napisà djelo, god. 1796. u Weisenfelsu izašlo, u kojem je taj tema obširno sa znanstvenoga gledišta razpravio. Sve to osta na papiru, a da nikakove senzacije u učiteljskom svietu nepobudi. Iza njega mogao bi se pripomenuti Pestalozzi, koji doduše nije bio formalni emancipista; zabludio je ipak, što je neko vrieme držao, da je škola po sebi i svojoj metodi podobna sviet od svake biede grieha i zablude obezbieditи. Muž je to bio pun ljubavi i žrtve za rod čovječji. Uputljivu mu umu i plemenitu srcu dolikuje velikodušna izpovied. „Na svoja ga ušesa slušah, gdje je izpovjedio, kaže kralj Vilim IV., da je pod večer životu svomu jedino u kršćanstvu pokoj našao, što ga je prije zaludo na krivih putevih tražio.“ *) Najjače pokrenu tim pitanjem Diesterweg, ravnatelj učiteljskoga sjemeništa u Berlinu od 1832—1850. Razvio je na polju pedagogike silnu djelatnost, plodan je bio pisac, preneo je školsko pitanje iz knjige u život. U to uležè god. 1848. sa svimi svojimi strahotami. Revolucija, prokušav već 1820. i 1830. svoju snagu skoči strelimice, banuv od Pariza ovamo osvojiti sviet. Dakako da se tu ni mimo škole nije prošlo. Sve do toga časa valjao je u Pruskoj zakon, po kojem je upliv crkve na školu državnomu u svem jednak bio. Radi primjera spominjem zakon g. 1794. u Pruskoj stvoren, dakle u vrieme, kada je ciela Evropa više manje revolucionarnim duhom zaudarala. U tom se zakonu naročito kaže: „§. 12. Občinske škole stoje pod ravnateljstvom sudbene oblasti svakoga mjesta, a ova si mora svećenstvo dotične občine priključiti.“ §. 13. „Crkveni su predstojnici dužni preuzeti nadzor sdvornoga uredjenja školskoga zavoda, i gledati, da se kod toga zavedeni red uzdrži.“ §. 15. „Svaki učitelj, koji bi se imao namjestiti, mora se dekanu označiti, i ako jošte svjedočbom svoga osposobljenja nije providjen, imade mu se za izpit predložiti.“ *) U ono dakle doba gdje su sve spone i veze družtvenoga poredka u susjednoj Francezkoj popucale bile, u doba, kad je zloduh zakonâ od god. 1792. poput mòre legao na prsa ciele Evrope, zapovieda pruska kraljevina, da svećenici pod moraš bdiju nad školom, k njim šilja na izpit one, koji su se rado učiteljskoga mjesta dostati. Taj zakon je valjao sve do god. 1850. u Pruskoj, a njemu podoban u ostalih njemačkih zemljah. No 1850. god. zastrani Pruska drugim putem, rado još četerdeset i osmom godinom omamljena. No i tu se u §. 24. kaže: „Kod uredjivanja javnih školâ imade se što je više moguće na konfesionalne odnošaje obzir uzeti. Religioznu obuku u pučkoj školi vode dotične religiozne družbe.“ Dalje se istina u istom paragrafu kaže, da država učitelje namiešća, no dodaje se: „od broja usposobljenih“; no nigdje se nekaže, da crkva kod toga usposobljenja ne imade pravo svoju reći. **)

*) Poviest pedag. od K. Šmidta. II. 310.

*) Bestimmungen des altgm. Landrechtes für Preussen. II. Th. 12. Tit. 1794.

**) Schulgesetzgebung der Gegenwart v. Backhans I. Th. 1869.

Digitized by Google

Na dan 24. Ožujka 1863. izašao je u Pruskoj već drugi školski zakon. U njem je puno svježi i zdraviji duh. §. 17. glasi: „Nadzor škole i uprava školstvom imade se u svem tako ustrojiti, da se prava občine, države i dotične crkve obezbiede.“ Radeć o nadzoru govori §. 20. „Višje školsko nadzorničtvo neimade se izključivo o crkvena dostojanstva vezati.“ *) Tudjer, kako je vidjeti po slovu samoga zakona neima govora o emancipaciji. Na 11. Ožujka 1872. god. baci se Bismarck na stanovište godine 1850; jer se u tom novom zakonu naročito kaže, da sve sprotne uredbe i ustanove njim padaju do jedinoga §. 24. od god. 1850. Taj pako paragraf kako već pripomenusmo, obezbiedjuje donekle vjerski upliv na narodnu školu to kod namješćivanja učiteljskoga osoblja, to kod nadzora škole. I sam dakle Bismarck nije rad, da se škola vjerskomu uplivu otme.

Mahnimo preko mora. Kako je u Englezkoj s tom emancipacijom? Tamo crkva vlada učionami. Najglasovitija učilišća Cambridga i Oxforda, sve najveće učione zavise jedino od vladajuće crkve. Ko što opeta katolici sami svoje učione nadziru i njimi upravljaju. Pak to ništa nije zazorno slobodoumnim i velemožnim Englezom. **) Amerika je zavičaj slobode. Rado onamo oko bacamo. Učiteljkom nam je već u mnogom, rado ju oponašamo. „Tu, veli dubokoumni Tocqueville, nastava je u rukuh crkve. Naravno, svaka crkva za svoje.“ Belžani su, istina, bili osnovali državne škole, iz kojih su crkvu iztisnuli. Ali što se sbude? Sasvim protivno onomu, što se je polučiti htjelo. Danas neima nigdje crkvenije škole nego-li je u Belgiji. Crkva videć se na ulici, pridigne se pak si podigne svojih škola. A sviet ostavio državnu, i jatomice pribjegao u crkvenu. Državne su ostale puste, moralo ih od nevolje zatvoriti. A gospoda učitelji, nije kud kamo, već ajde za djecom u crkvene škole.

Kako je u bečkom „reichsratu“ i u peštanskom državnom saboru pučkoj školi odkrojeno, netreba da u šir razvodimo. Stvar je nova, svim nam još u svežoj pameti. Bečlije misle, da ne smiju za Pruskom zaostati. Pače kako bi pokazali, da su veći Prusi od Bismarcka, popodjoše malko još i dalje. Stvoriše si bezvjerske, komunalne škole, čega Bismarck do danas neimade. Što sve o tih školah čujemo i znademo, nemože nam ih ni najmanje preporučiti. Za kardinala Rauschera je poznato, da je voljan radje manje reći, nego-li prećerivati, kad je pokuditi kakvu državnu uredbu: sasvim tim je u posljednoj zajedničkoj izjavi austrijskih biskupa, koju je on sastavio, izjavio: da iz moderne škole bježi ne samo religija nego i moralnost, a učitelj koj si je u glavu zabio da ima biti apostolom nove kulture, neima za ono što školi pučkoj najviše treba, za naučanje u početnih naucih ni volje ni prikladnosti. Pa to su podpisali i svi ostali cislajtanski biskupi, čije jednodušno svjedočanstvo svakomu misaonu čovjeku više vriedi, nego-li prazne deklamacije recimo kojega učitelja ili tja učiteljskoga kandidata iz naše krajine. — Što se tiče magjarskih škola, o njih volimo šutjeti, jer nemislimo da ima ikoga kod nas koj bi magjarsko školstvo rekao uzornim, u koje da se ugledamo. Nego prodjimo napokon u našu Hrvatsku, te se pitajmo: kako stoji tu s emancipacijom škole?

Ima i kod nas od kakvih desetak godina učitelja, koji za tu emancipaciju rade. Organ im je zagrebački „Napredak.“ Krijući se s početka stupaju sve očitije i smjelije služeći se okolnostmi vremena i nečvrstim stanjem naše domovine, napokon neodvažnošću i vlade, i naročito crkvene uprave. Oni su nam inscenirali prvu učiteljsku skupštinu. Tko nezna, čijim je duhom zasnov skupštine odisao? Ali i tko je, a da nebi znao, da je onaj isti duh jednako poguban našoj prosvjeti, ko što je kivan našemu svećenstvu. Ondje se je kanilo zasijati sjeme razdora medju dva najaktivnija i najizdašnija faktora kod sazdanja sgrade naše domaće narodne prosvjete: htjelo pociepati svećenstvo i učiteljstvo, htjelo to dvoje zavaditi, da se grize na pustoši domaće uljudbe, na grobu narodne slobode. Žalibože, da je otrovno sjeme tu i tamo vrežje uhvatilo. Tko se nesjeća, kako uvredljiv je bio po svećenstvo već i sam sastav te skupštine? Sastaje se hrvatski pedagogijski sviet, da omjeri sadašnjost o prošlost, pak da u tom omjeru odkrije smjer i pravilo svomu radu za budućnost. A k tomu nezove se svećenik, do jučer jedini kroz vjekove hrvatski pedagog. Nebje-li to uvredljivo? Mi možemo uztvrditi, a da istine nepovriedimo, da je naraštaj, koji sad svoj viek vije i pod narodnim se stiegom za svoj dom bije, trud naših rukû. Jer sve je izašlo iz škole, koja još danas faktično stoji pod uplivom svećenstva. Mi imamo tu sladku utjehu, da o tom naraštaju nesdvajamo. A naša bojazan za naraštaj, što bi izašao iz škole bez svećeničkoga upliva, nije posve neosnovana. Ne valja nikada s vida maknuti, da samo znanje nije najodličniji plod škole. Najbolje je, kada škola srce oplemenjuje a um razsvietljuje. Ali kad bih morao

*) Ibidem. **) Pjesme i Besjede Mihovila Pavlinovića. Zadar 1873. str. 257.

Digitized by Google

birati medju to dvoje, odlučio bih se bez odvlake na stran srca. Volim bo imati posla s čovjekom ma i neukim, a plemenita srca, nego s visoko naučnim pak zlobnim i pakostnim. „Razvoj umne moći na sve strane pučkom školom nemože se koriti, kaza Vilim III. kralj pruski, nu to nesmije najviši najzadnji cilj biti. U vrstnoći zvanja i zanimanja, u značajnosti života, u tom, u tom jedinom sastoji napokon sve.“ *) Historija nam ne pripovieda o nijednom narodu, da je samo zato propao, što nije visoko naučan bio, samo ako mu pokvarenost srca nije mah preotela. No navodi narodâ proslavljenih, koje je razuzdan život, razkalašeno mekopuće, bezznačajnost s visa kulture u vječan grob, s koga više ne pomoliše glavè, sunovratila. Tko motri i sravniva, bolnom dušom opaža, da nam novije škole neradjaju toliko značajnika, koliko inteligentnih radnikâ. Mladji nam se je sviet pokazao klecava značaja. Malo tu imá zanosa, još manje požrtvovnosti. Medju prosvjetom i značajnosti sad i prije četrdeset i osme godine stoji neupravno razmjerje. Škola prošlosti odhranila je majci domovini sinove, koji su nam tu najsvetiju ostavštinu djedova neoskvrnutu sačuvali, i u naše ruke predali. Hoće-li ruke, na koje bude nam tu svetinju položiti biti uzdane, zavisit će o školi, kakovu si zavedemo. Škola, u kojoj je ne samo upliv, već i djelovanje odlučno svećeničko bilo, nije bila pogubna ni narodu ni domovini. Ta mi svi znademo, da prije vremena ne davna niti nismo imali na selu nikakove škole, do one, što ju je tu i tamo revnost i ljubav svećenikâ zavela, vlastitom žrtvom i osobnim trudom podržavala; a na svih skoro viših i sriednjih učilištih, što ih imasmo učiteljevali su svećenici i redovnici. Pa ipak, već prva skupština hrvatskih učitelja, ne samo da je izniela narinut si dakako program, koji je tomu bitnomu faktoru domaće prosvjete zatorni rat zakazao, već ga niti vriednim nije našla, je-li voljan s njihovimi se zahtjevi izmiriti pak i nadalje sile svoje službi narodne škole posvećivati. Nije-li to uvreda? Koga su vodili viši, napredni rodoljubivi ciljevi, tomu nije bilo svoje djelovanje uvredom cieloga jednoga stališa inaugurirati. A što da reknemo o samih razpravah? Žao nam je ponavljati ranâ. Najmilije bi nam bilo, da ih nikada nedopadosmo. No samo se onda s uspjehom lieči, kad se bolest poznaje. Kakovih-li tamo sve izrazâ ne pade! Dosta, ako iztaknemo, kako se nekoj visoko učenoj učiteljki prohtjelo Isusa s Konfucijem, Mohamedom, Luterom i Rousseau-om sravniti. Čulo se tuj opetovano: mračnjačtvo, natražnjačtvo, preko tame do svjetla! Nije pako bila nikomu tajna, kamo su ti počastni epiteti nišanili. Nekomu svećeniku profesoru, hoteću nešto na obranu osvadjene crkve reći, nije dalo vikom ni do rieči doći. Ciela se stvar tako zasnovala, a djelomice i izvela, kako bi se dokazalo, da medju hrvatskim učiteljstvom imade kova za Dittesove halucinacije. Mi ćemo rado resolucije toga sbora obaći. Iztaći ćemo samo jednu točku. Ona bi bila, ako ju je slobodno tumačiti po njezinu izvoru odsjev cieloga pregnuća. Tamo se kaže, prihvaćeno iz ustava pučke škole: „školom ima da upravljaju pedagogijsko obrazovani strukovnjaci.“ Po sebi je to, reći ćeš i pravedno i bezazleno. No tek onda, kada u original zaviriš, vidiš, što se za to strukovnjačtvo zaklonilo. Povadilo se to iz Dittesa, ovaj od Diesterwega, taj ponekle od Rousseau-a. Da nam se nespotakne, da tendenciozno na zlo navlačimo, navodimo izvornik. Dittes ima ovako: „Tko da uči, — tim više nadzire — vjeru u školi? Svećenik ne, jer svećenik je teolog a ne pedagog.“ (Grundriss der Erziehung“ str. 219.) A Diesterweg doslovce imade ovako: „Emancipacija škole zahtieva, da su nad školom strukovnjaci, pa buduć da svećenici svih konfesija redovito takovi muževi nisu, i po svojoj pripravi položaju i pravcu biti nemogu, naime nemogu to biti, što današnje stanje pedagogije i potreba pučke prosvjete zahtieva, emancipacija traži zakonito odciepljenje i oslobodjenje škole od svećeničkoga nadzora.“ *) Ustav narodne škole, a po njem i prva učiteljska skupština u Zagrebu usvojila rieč po rieč prvi dio Diesterwegova postulata. U tom pako i leži kvintesenca ciele stvari, ostalo je i sam kano tumačenje samo dodao. Ne vjerujemo, da je tko vjerodostojniji tumač njegovih rieči od njega samoga. A zašto je resolucija njegovo tumačenje izostavila, nebismo težko pogodili. A da ih neki naših učitelja upravo onako razumievaju, kako ih je Diesterweg protumačio imademo dovoljno dokazâ. Sad više nije nikomu tajnom, što se plaštem strukovnjačtva prikriva. O petrinjskoj skupštini nije da duljim. Njezine su resolucije satira na zdravu pedagogiju, a pogrda hrvatskoga naroda. Ništa, no suvi, pusti, dosadni „abklatsch“ pogdjekoje njemačke učiteljske skupštine, koji može neuke zanimati.

Pregledavši tako u kratko razvoj emancipacije našli smo, da je k nam tek importirana

*) Charakterzüge aus dem Leben Wilhems III. v. Cylert. S. 377.

*) Paedg. Jahrbuch 1864.

Digitized by Google

od njeke koterije pučkih učitelja, koja sada nastoji svimi sredstvi, da za nju i kod nas pripravi tlo. Uspjeha još neima drugoga, van da je gdješto u pučku školu bacila poguban razdor izmedju svećenika i učitelja. No kako joj okolnosti prijaju, i kako je, skoro bih rekao, apatična prama tomu gibanju naša crkvena uprava, znala bi podpuno polučiti svoj cilj. A što bi tim dobila pučka škola? To se pokazuje u Francezkoj, u kojoj se je jedinoj emancipacija podpuno provela, i toliko vremena trajala, da se o njezinih plodovih može izreći sjeguran sud. Taj sud, kako smo vidjeli, neizpada povoljno. U Njemačkoj, naročito Pruskoj, nije pučka škola jošte izgubila svoj karakter konfesionálni. nit je katoličkoj crkvi otet svaki upliv, premda je kako se zna država sada u ratu s crkvom. To molimo, da si dobro zapamte oni, koji najvole njemačke odnošaje kopirati. Istina u učiteljstvo silno je dunuo i onuda duh emancipacije, te se iz njihovih sastanaka iznose svakojake resolucije, no narod njemački i njegovo zastupstvo emancipacije jošte nije usvojilo.

Mi se uzdamo u mudrost naše zemaljske vlade i u razboritost narodnoga zastupničtva. S onim što nije drugdje prokušano, neće oni htjeti da pokus čine kod našega i onako dosta slaboga i previše izmučenoga naroda. Oni će se prije svega ogledati na naše okolnosti i naše potrebe, te ono upotrebiti, što baš nam i našoj pučkoj školi treba. Nije-li pučka škola kod nas postala i razgranila se najviše nastojanjem crkvenih službenika, neuspieva-li najbolje ondje, gdje se svećenik revno oko nje brine? Nije-li i sada još žalibože naš puk na premnogih mjestih apatičan za pučku školu, tako da treba sveudiljna, marljiva i ljubezna poticanja od strane svećenika? Neće-li po tom emancipacija pučke škole postati za ovu upravo pogubna?! Molimo da si otci naše domovine ovo dobro na um uzmu! Povrh toga dodat ćemo i drugih razloga, iz kojih će se vidjeti, da je emancipacija kakova se traži, na štetu crkvi, državi, našoj narodnosti, našoj obitelji, napokon individualnosti našega čovjeka.

(Konac će slieditі.)

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Konac.)

I učeni bogoslov Habert sasma se slaže sa sv. Franjom Saleškim. Govoreći o načinu, kojim je kršćanskomu propovjedniku propoviedati, veli: Jasnimi dokazi, koji su lahko razumljivi i dohvatu svakoga slušatelja primjereni, neka radi, da slušateljem ugodi. Slušatelji će tada pravo zadovoljstvo iz propoviedi crpsti, opaža sv. Franjo Saleški, kada budu vječne istine i načela evangjeoska razumjeli, kada budu spoznali, što im je činiti, što ne, da se spase: u kratko, kada budu skrušeni, pouzdanjem u Boga zadahnuti i ljubavlju božjom užeženi. Sv. Augustin veli (Tract. 26. in Joan.): Putena naslada godi, ali još mnogo više godi spoznanje istine, te neima u duši vrućije želje, nego-li istinu spoznati. To potvrdjuje i sv. Franjo Saleški veleći u knjizi o ljubavi božjoj (Lib. 3. c. 9.): Istina je pravi predmet razumu, te on uživa svu svoju nasladu u tom, ako spoznaje istinu. Pak čim su uzvišenije istine, koje mu se predlažu, tim mu je veći užitak. Radi spoznavanja naravnih istina ostaviše stari mudraci bogatstvo, časti i slasti, i Aristotel reče, da čovječju blaženost sačinjava mudrost, to jest spoznanje istinâ višjega reda. Odatle zaključuje svetac, da za dušu neima veće naslade, nego-li spoznanje istina vjerskih, a to tim većma, jer to spoznanje ne samo da godi, nego je takodjer najkoristnije, dočim naš vremeniti, a prije svega naš vječni spas o njem visi. I sv. Antonin veli: Propovjednik ima svojim slušateljem da ugodi, ali samo zato, da propoviedju ganuti privoljeni budu ono činiti, što im se je kazalo. (P. 3. T. 18. C. 3. §. 2.). Sv. Hrisostom veli, kako je crkvi na štetu, da toliki propovjednici nemare skrušenost u slušateljih buditi, nego se samo za to brinu, da im krasnimi riečmi priprave nasladu, kano da je puk za to došao na propovied, da čuje dobra pjevača, kako iz statnice za note pjeva napjev. Takovi propovjednici rade poput otca, kaže svetac, koj bolestnomu svomu djetetu pruža ono, što mu najbolje ide u tek. Nego takav otac nije vriedan toga imena. Tako medju tim biva svaki put, kada se kićene rieči traže, ne radi skrušenosti, nego radi tašte slave. (Hom. 30. in act.) Te rieči tako su jasne, te ih netreba Vašoj Prečastnosti tumačiti. Istina je dakako, da ima propovjednikâ, koji kićenim i visokim jezikom slušatelje privlače, te je u istinu naloga oko njihove propovjedaonice; ali rado bih znao, koliko takovih slušatelja, koji u crkvu dolaze, da kićene propoviedi čuju, iz crkve skrušeno odlazi i život svoj poboljša? Tako pita sv. Franjo Saleški, govoreći o propovjednicih, koji si velik glas sa svoga lieporiečja stekoše. On pita: Izvolite mi reći, koliko se je ljudi njihovimi propoviedmi obratilo?

Drugi običavaju, da puk na propoviedi svoje privabe, izkititi ih šaljivimi dosjetkami, ili pače nagrditi, pak tvrde, da je to potrebito, osobito za poučavanje ili kršćanski nauk, da se ljudi primame i pazljivi uzdrže. Što se mene tiče, to ja znam samo toliko, da svetci svojim poučavanjem nisu puk na smieh ponukavali, nego pače na plač. Kada je sv. Franjo Regis propoviedao (a on je većinom držao kršćanski nauk), to su slušatelji

Digitized by Google

od početka do kraja plakali. Ako tko baš hoće gdjekoju dosjetku reći, koja se s predmetom skroz slaže, to mu neka napokon bude; ali ja neshvaćam, kako se s počitanjem, dužnim crkvi i propovjedaonici, s koje se u ime Isukrsta rieč božja naviešta, može složiti, kada se sva propovied do komedije snizuje, gdje no se smiešne pripoviesti i dosjetke kazuju, a to uz takovo kretanje, kojim se ljudi još većma na smieh podražuju. Dakako da će se ljudi smijati i biti veseli: ali biti će takodjer raztreseni i ostati bez pobožnosti, te na koncu, kada bude propovjednik ipak ćudorednu uporavu silom navlačio, neće misliti na nju, nego sveudilj na šalu, koju su prije čuli. Tako će biti s ljudmi prostimi, obrazovani pako biti će zle volje zbog takovih lakrdija. Ljudi rado gledju, gdje se pleše; no ako bi koga vidjeli, gdje plešuć po gradu trči, to bi svakoga mrzilo. Isto se tako rado čuju dosjetke; no uredna čovjeka mrzi slušati ih s propovjedaonice, s toga svetoga mjesta, s kojega se rieč božja naviešta. Vara se takodjer tko misli, da toga treba radi puka, kako bi radje došao na kršćanski nauk i pazljivo slušao. Ja tvrdim, da će slušateljâ biti više i da će pazljivije slušati, ako budu vidjeli, da na nauku negube vremena, niti da se raztresuju, nego da im se hrana daje duši. Nego budi dosta. Iz svega što sam Vam, prečastni gospodine i prijatelju, kazao, možete suditi, koliko sam se čudio Vašoj tvrdnji, da propovjednik ima svoje slušatelje biranim i kićenim slogom ugodno zabavljati. Nadam se od Boga, da će Vas osloboditi od te predsude i velike bludnje, koja bi i Vam i Vašim slušateljem jako škoditi mogla.

Samo velika poniznost, kojom je Vaša Prečastnost zadahnuta, potakla Vas je na koncu lista, da u mene siromaha nevještaka potražite njekoliko naputaka, kako biste s većim uspjehom mogli propoviedati. Budući dakle da to od mene tražite, to Vam preporučam, da u svojih propoviedih često govorite o stvarih posljednjih, o smrti, sudu, paklu i vječnosti; jer te vječne istine djeluju najjače i ponukavaju srce na pobožan život. Propoviedajte takodjer često o sladkom miru, što ga uživa onaj, koj je u milosti božjoj. S toga je sv. Franjo Saleški tolike duše izbavio iz kala propasti, te ga je Henrik IV. jako hvalio i rekao, da on neradi poput onih propovjednika, koji kriepost predočuju tako težku, te bi čovjek morao duhom klonuti. Govorite takodjer često o ljubavi, koju nam je Isus svojom mukom i naredjenjem presvetoga otajstva dokazao, pak pokažite, koliku bismo mi ljubav gojiti imali naprama tomu preljubeznomu spasitelju, često razmišljajući tu veliku tajnu ljubavi. To ja velim s toga, jer u obće malo propovjednikâ govori o ljubavi k Isusu Krstu, dočim je ipak sjegurno, da sve što se samo iz straha od kazne, a ne iz ljubavi čini, kratko vrieme traje. Veliki sluga božji, o. Sarnelli, običavaše reći: Želio bih posvuda obilaziti i vapiti: Ljubite Isusa Krsta, jer on to zaslužuje i odviše! Molim Vas takodjer, preporučajte svaki put, kada propoviedate, pobožnost k blaženoj djevici Mariji, koja nam sve milosti izprositi može. Na koncu propoviedi naime opomenite slušatelje, neka blaženu djevicu za koju osobitu milost mole, n. p. za oproštenje griehâ, za svetu uztrajnost i ljubav k Isusu Krstu. Za tim molim Vas osobito, preporučajte živo slušateljem stvari skroz praktične i podajte im načine, kako bi se u milosti božjoj sačuvali: kako je naime nuždno negledati onoga, što im je pogibeljno, bježati prigode na grieh, nezabavljati se s drugim spolom, neići u zločesto družtvo. Preporučajte im često primanje svetih otajstva, svagdanju sv. misu, bratovštinu koju, razmišljanje, čitanje pobožnih knjiga, klanjanje presvetomu otajstvu, štovanje blažene djevice Marije, čislo. Proporučajte im pouzdanje u volju božju u svakoj nevolji, jer u tom stoji naš spas i sva savršenost naša. Opominjajte svoje slušatelje, neka se svaki dan uteku k Isusu i Mariji za milost uztrajnosti, osobito u vrieme napasti. Prije svega pako molim Vas preporučajte puku vazda molitvu, kano najbolji put k spasu, o kojem putu propovjednici žalibože preriedko govore, premda se poglavito tim putem k vječnomu spasu ide. — Ja znam dakako, da se taštim propovjednikom nemili o takovih praktičnih stvarih govoriti, jer nemogu tude svojih blagozvučnih perioda i duhovitih dosjetaka smjestiti. Ali na taj način propoviedao bi sv. Franjo Saleški, koj je upravo tim putem grješnikâ bez broja obratio. Jer kada god bi mogao, davao bi praktičnih naputaka, za pobožan život, te su ga ljudi negdje pače umolili, neka bi im na pismu ono podao, što im je s propovjedaonice preporučio, kako bi to bolje mogli vršiti.

Ah, kada bi svi propovjenici tako radili, kada bi se samo za to brinuli, da Bogu ugode, priprosto i popularno propoviedajući, i vječne istine i načela evangjeoska bez svakoga nakita navieštajući; ah, kada bi nam pokazivali, što nam je činiti, da negriešimo, i kojim nam je putem ići, da uztrajemo u dobru i sve većma u milosti božjoj da napredujemo; ah sviet bi se tada brzo preobrazio i nebi Boga više toliko vriedjao, kako to, jao, biva sada. Ako bi bio na jednom mjestu samo jedan gorljiv propovjednik, koj bi Isusa Propetoga u istinu propoviedao, sva bi se okolica u kratko vrieme posvetila. Pače ja velim još više i tvrdim: kada se u jednoj crkvi priprosto i popularno propovieda, to budu slušatelji za cielo skrušeni, i ako se njekoji neobrate odmah podpuno, a ono se ipak barem uzdrmaju. Ako bi se dakle posvuda tako propoviedalo, koliko bi tada bilo posvuda blagoslova! No neću da Vašu strpljivost duže zlorabim. Pošto ste pako mogli uztrajati, te ste taj dugi list pročitali, to Vas jošte molim, da ovu molitvu k Isusu Krstu sa mnom izmolite: O moj gospodine i spasitelju Isuse Krste, koga

Digitized by Google

sviet tako malo poznaje a još manje ljubi, a to ponajviše s nemarnosti Tvojih sluga! O podaj Ti. koj si, da nam duše spasiš, život svoj dao, podaj po zaslugah muke Tvoje tolikim svećenikom revnost i svjetlo, koji bi mogli grješnike obratiti i svu zemlju posvetiti, kada bi rieč Tvoju bez taštine i priprosto propoviedali, kako si ju Ti sam navieštao i Tvoji učenici. Ali oni nečine tako, oni propoviedaju sebe, a ne Tebe. O moj Bože! doskoči Ti sam tolikomu zlu, koje se krivnjom propovjednikâ u Tvojoj svetoj crkvi počinja; pak, ah, ako treba primjera, ponizi na očit način one svećenike, koji radi svoje vlastite slave Tvoju svetu rieč nagrdjuju, neka bi se poboljšali i posvećenje dušâ duže nepriečili. Tako se nadam, tako budi!

Preporučam se Vašoj molitvi i ostajem Vaš sasma odani sluga Alfonso Marija biskup sv. Agate.

Glavna skupština njemačke zajednice katolika.

(Konac.)

Resolucije skupštine katolika u Maincu jesu medju ostalimi (jer baš sve nenalazimo za potriebno donieti) ove: I. O općenitom stanju kršćanskoga družtva. 1. Žestoki progon, koj kat. crkva u njekih državah Europe i Amerike trpi, obistinuje izreku sv. otca, da se antikrkršćanska t. j. moderna civilizacija s crkvom nemože pomiriti. 2. Nefaljeni posljedak po osnovu zametnutomu ratu na katoličku crkvu, ko što na kršćansku državu i na bitne podloge družtva, jest da će se razriešiti socialni i politički red, nastati bezkrajan rat, i srušiti svako medjunarodno pravo. — II. O stanju njemačke domovine. 3. Iznimni zakoni, kojimi njemačko carstvo, osnovano zajedničkimi žrtvami, jednoj trećini (katolikom) svojih gradjana otimlje bitna prava, podkapaju mir i snagu njemačke domovine. 4. Bezmjerni razvoj militarizma nemože se u sklad dovesti s naravnim pravom, s gradjanskom slobodom, s duševnim i materijalnim stanjem njemačkoga puka. 5. Što se kršćanstvo sve više izbacuje iz javne nastave, što je državna vlast na sebe potegnula svu upravu cjelokupnoga školstva, i nju osnovala na prisiljivanju, ukinuvši zajedno pravo uzgoja, koje pripada crkvi i obitelji — to je izvor duhovnoj i moralnoj pokvarenosti. 6. Podkupljiva, u službi političkoga servilizma i akcionarstva radeća štampa izkrivljuje sveudilj javno mnienje, i jest jedan od glavnih uzroka prietećoj nevolji socialnoj. III. O položaju radničkoga stališa. 2. Glavni uzroci nezadovoljstva radničkoga stališa jesu: kuburenje malenoga obrta, preterećivanje gospodarstva, težki tvornički odnošaji i bezmjerni razvitak novčane spekulacije. 3. Najdublji razlog ovoj nevolji jest taj, što je modernim rationalizmom i liberalizmom oslabilo kršćansko osvjedočenje i moralnost tako u višjih kako u nižih klasah, čim je takodjer moglo nastati, da se je velik dio radničkih klasa dao zavesti obmanami ireligioznih i revolucionarnih vodja. 4. Sredstva da se pomogne socialnim nevoljam i da se izmire svi razredi družtva jesu ponajprije: da se stvori zakonita zaštita proti izsisanju tjelesne i financijalne snage puka; da se država jednakom brigom brine za sve razrede; da se nastoji zakonodavnim putem ukloniti sve pomalo pojedine nedostatke u postojećih obrtničkih zakonih; da se stvori rukotvorničko i radničko pravo, osnovano na kršćanskih nazorih, odgovarajuće zahtjevom svestrane sdušnosti; da se osnuju razni pomoćni zavodi za obrtnike ili ujedinjenjem rukotvoraca i drugih radnika, ili kroz prijatelje radničkoga stališa; da se brižno goji u radničkoj obitelji moralni i religiozni život, osobito svetkovanjem nedjelje, shodnim ograničivanjem ženskoga i djetinjega rada, i uvadjanjem kršćanskih načela na polju obrtničkom; u slobodnu razvitku kršćanske ljubavi — da se ublaži neizbježiva nevolja. IV. O pravih crkve. 1 .Katolička je crkva po božjoj naredbi samostalno družtvo, koja kano jedina općenita crkva Isusa Krsta ima pravo u svih zemljah javno obstojati, i koju ima štititi svako kršćansko poglavarstvo. 2. Crkveno-politički ustav, kakov nastoje provesti crkvi neprijateljske partaje, stoji u nepomirljivom i očitom protuslovju s ustavom katoličke crkve, od Boga zametnutim, vjekovi posvećenim, od države priznanim i zajamčenim po medjunarodnom pravu. 3. Od Isusa Krsta papi i biskupom predanu naučnu svećeničku i pastirsku vlast nemože nikakov državni zakon ni ukinuti ni ograničiti. 4. Crkvi i državi od Boga je odlučeno, da zajednički rade. Razdružbu tih dviju vlasti valja požaliti. Ako neprijateljstvo, kojim moderna država crkvu sreta, stvori onu razdružbu nuždnom, to će izaći mnogo više na štetu državi, nego-li crkvi. V. O slobodi sviesti. 1. Nijedna državna vlast neima prava svojim podložnikom nametati dužnosti, koje su protivne zapoviedim božjim, naredbam Isusa Krsta i propisom crkve. 2. Apostolska hrabrost, kojom katolički biskupi nebojeći se vremenite štete, pače ni tamnice ni izgona, prava božja i njegove sv. crkve, kô što i neodvrziva prava katoličke sviesti zastupaju: svećenička vjernost i postojanost, kojom katolički kler nepazeć ni na obmame ni prietnje, čvrsto stoji uz episkopat i crkvu, zaslužuju, da im se divi i da ih štuje svaki katolik, kô što i svaki pravedan čovjek. 3. Naredbe, koje se namiču proti biskupom i svećenikom katoličke crkve, neće polučiti svojega cilja. One vriedjaju u dušu katolički puk, ali ga neće primorati, da svoju od Boga osnovanu crkvu zamieni s državnom crkvom. Badava su svi pokusi, da se katolici odbiju od svojih zakonitih poglavara. 4. Za glavu svoje religije i crkve priznavaju njemački katolici u svako vrieme samo zakonito izabranoga rimskoga biskupa, papu. U njem oni štuju nepogrešivoga učitelja vjere, najvišjega svećenika, i vrhovnoga čuvara kršćanskoga reda svieta Neima sile, koja bi njemačke katolike odkinula od Petrove stolice. 5. Pastiri njemačkih biskupija jesu i ostaju samo oni biskupi, koji su zakonito po kanoničkih zasadah namješteni od rimskoga pape. Ovim su biskupom katolici sa

Digitized by Google

štovanjem pokorni, bili oni (biskupi) u tamnici ili izagnani. Katolici nemogu nijednomu svjetovnomu sudu priznati prava, da biskupe lišava njihove božanstvene službe, ili da uredjuje upravu vakantnih ili tobože vakantnih biskupija. 6. Za župnike i dušobrižnike priznavaju njemački katolici samo one i sve one svećenike, koji su od pape i zakonitih biskupa namješteni. Nepokolebivom odrešitošću odbijaju katolici Njemačke svaki pokus, kojim bi se htjelo zavesti ih na nepokornost naprama crkvenoj oblasti. VI. O zadaći zajednice njemačkih katolika. 2. Zajednica njemačkih katolika branit će neslomivom hrabrošću naravna prava osobe, prava crkve i prava njemačkoga puka proti revolucionarnoj i birokratičkoj silovitosti. 3. Zajednica pozivlje sve katolike, da se njezinoj prokušanoj organizaciji pridruže, i da uzdajuć se u pomoć božju, za koju se kroz presveta srca Isusa i Marije moli, s pouzdanjem izgledaju, da će se pravična stvar na brzo povoljno riešiti.

Iz tih se resolucija vidi, da je zajednici njemačkih katolika svrha nastojati, da se pitanja religiozna, politička i socialna rieše u duhu kršćanstva. Za to ona želi da se svi njemački katolici uhvate u njezino kolo. Neima dvojbe, da se poglavito ovoj zajednici ima zahvaliti ono jedinstvo i ono oduševljenje, kojim njemački katolici zastupaju prava crkve božje proti silnoj i silovitoj pruskoj državi. Za to i progoni pruska vlada ovu zajednicu baš silovito i bezobzirno.

Po zaključku skupštine odaslalo je predstojničtvo zajednice sv. otcu adresu, u kojoj se medju ostalim kaže: Čestitajuć Ti k dvadeset i devetoj godišnjici neznamo čim bi Ti više ugodili, nego izjavljajuć, da se i u našoj siromašnoj nesretnoj razderanoj domovini, gdje se čini da je središte navala na crkvu božju, katolički puk, nasljedujuć zanosni primjer svojih apostolskom hrabrošću oduševljenih biskupa, i svojega na vjeri tvrdoga i požrtvovnoga klera, sve više ujedinjuje, da pod Tvojim vodstvom izvojuje crkvi oslobodjenje od veriga, koje joj nametnulo, te onaj položaj, što joj ga je naznačio njezin početnik, družtvu pako koje je u opasnosti, da steče zakonitu slobodu i osjegurani pravni red. — Isto je predstojničtvo poslalo takodjer biskupom pruskim, kad se sastaše u Fuldi, adresu, u kojoj se kaže: „Čim više crkvu tištu i gnjetu, tim nas jače nagoni sviest, da pred cielom Njemačkom i cielim svietom izjavimo, da nas nikoja moć zemaljska od naših dragih, Bogom nam stavljenih pastira razdružiti, nikoja sila čovječja nemože prisiliti, da priznamo za pastire druge, van one koji stoje u zajednici sa sv. stolicom, i koje nasljednik Petrov, najvišji pastir crkve priznaje za prave pastire. Kano jasni uzori apostolske hrabrosti stupaju pred nami u ovo vrieme borbe naši preljubezni pastiri. Mi ćemo ih slieditи kano pravi sinovi crkve, došlo štogod Bog dopusti. Mi hoćemo da s njimi katolički živemo i katolički umremo.“

Tako govore i tako rade njemački katolici. Vriedni su, da se u nje ugledamo.

Obuka i uzgoj klerika u zagreb. nadb. sjemeništu.

O tom predmetu razpravljao je ovih dana u „Agramer Zeitungu“ u tri uvodna članka njetko pod chiffrom x. Našao je mnogo više kuditi nego-li hvaliti. Priznajemo da je uhvatio najbolju sgodu o tom predmetu sada govoriti, kad se otvara sveučilište, vjerujemo mu takodjer, da ga je na pisanje nagnala najbolja namjera; samo moramo reći, da je više toga nepravo i nepravedno kazao.

Nije pravo što najprije reče, da se ništa nemisli i neradi o preustrojstvu sjemeništa. Mi usuprot znamo, da se o tom misli; samo ima velikih zaprieka i težkoća, od kojih je najveća — oskudica potrebita novca. Nije pravo nadalje, što reče, da su se na bogoslovnom liceju pobočni predmeti predavali na uštrb glavnih, i da je tomu kriva „najnovija šablona.“ Jer jedno po novijim sustavu neimaju oni glavni predmeti, koje on u takove računa, manje satî, nego-li po starom sustavu, osim jedinoga crkvenoga prava, za koje ima samo 5 satî na tjedan. Za tim se biblijska studija moraju svakako brojiti u glavne predmete, i to ne samo za onoga, koj će da bude učen bogoslovac, nego i za onoga, koj će pastirovati u posljednjem selu. Za što bi inače tridentski koncil izdao bi dekret „de instituenda lectione s. scripturae“ najpače za kler; pak može-li sbilja bez temeljita poznavanja sv. pisma pastir tumačiti svomu stadu i najjednostavniju perikopu, što je ipak dužan? Što on govori, da će bogoslovni fakultet sveučilištni biti na učiteljih lošiji, nego-li biaše licej, to je neosnovano već s toga, što većina profesora jošte nije ni imenovana; za tim ako i budu za profesore imenovani oni, o kojih pisac misli, nije osnovano što veli, da su „ante praevisa merita praedestinati“, ali je ciela istina, da su od njega „ante praevisa merita condemnati.“ U ostalom nemožemo nikako razabrati, što je pisac u svom prvom članku upravo hotio reći.

U drugom članku o gimnazijskih klasah u sjemeništu govorio je mnogo bolje. Ali je nepravedno, da gotovo svu krivnju baca obćenito na „zagrebačke kanonike“, kan da su oni krivi, što na tih klasah nisu namješteni sami „izpitani učitelji.“ Jer oni da nedaju novaca za naobraženje i izpitanje mladjih svećenika za gimnazijske profesore — premda nebi išlo iz njihova žepa. Pojedini kanonici mogu imati i posla i krivnje glede te stvari, no zagrebački kanonici u obće, dakle zagrebački „kaptol“ vrlo malo, jer mu je upliv na sjemenište, i na samu materijalnu stranu sjemeništa vrlo neznatan. U obće se čini da je pisac vrlo kivan na zagrebačke kanonike, kad im, i to bez svakoga razlikovanja ili ograničivanja, predbacuje: da samo idu za komoditetom, i da im je sva misao i sve nastojanje za „dolce far niente.“ Nije-li to prava uvreda?!

Treći članak, koj radi napose o uzgoju, može se pohvaliti sa svoje abstraktne strane, no je grdno nepravičan u konkretnosti. Dobro razpravlja dužnosti sjeme-

Digitized by Google

ništnih poglavara, ali kad veli: „da u sjemeništu nijedan poglavar nezna, što mu je prava i jedina dužnost“ to je ružna kleveta. A ova je tim gorja, što pisac točno neoznačuje dobu o kojoj govori, je-li govori o ovoj godini, ili o prijašnjih, i kako daleko zasiže u prošlost. Da rektori Toma Gajdek, Nikola Horvat, Adolfo Veber, da spirituali Alojsij Leiter, i Ivan Bošnjak, da praefekti Gjuro Posilović, Gjuro Kralj, Antun Kržan, Felix Suk, Josip Stadler, Josip Rieger nisu znali što im je dužnost! Iz samih se tih imena takodjer vidi koliko je kriva druga tvrdnja piščeva, da se za poglavare najradje biraju ljudi, koji su „jedva stepli sa sebe školski prah.“ Mi neimamo razloga ni o sadašnjih poglavarih drugačije govoriti. Nevolja je bila samo ta, što su se iza Gajdeka rektori naglo mienjali. Ali to nebiaše morda po sustavu, nego od nužde, pošto je kanonik Horvat bio pozvan za pobočnika Nj. preuzvišenosti g. nadbiskupa, a kanonik Veber pogibeljnije obolio. Niti spirituali, (kod kojih se nije pazilo „samo na osobnu pobožnost“ kako hoće pisac,) niti praefekti se nisu prije brzo izmienjali; to je samo učinjeno ovu posljednju školsku godinu, da je bi reći s poglavarstvom sjemeništnim najedanput učinjena tabula rasa. Tkogod je to svjetovao g. nadbiskupu, nije mudro svjetovao.

Po tom, koliko se god čini da je pisac u Agramerici imao najbolju namjeru, valja reći da mu je pero dobrahno i strast vodila, jer se vidi, da mu je inače sve stanje sjemeništa dobro poznato. Tim je pako stvari, za koju se je zauzeo, morda više škodio nego-li koristio. Iskreno govoreć, mi bismo vrlo požalili na takov posljedak. Jer da nestoji s uzgojem naše crkvene omladine sasvim onako, kako to i crkva i domovina želi, i to baš u današnje doba želi, to je i naše mnienje. Pisac Agramerićin dosta je toga dobro i istinito rekao. —

„Katolički list“ usudio se je nekoliko puta i indirektno i direktno reći, da crkvi zagrebačkoj treba spasonosnih reforma. Znamo da si uredničtvo ovdje i ondje takovimi makar kako nježno izraženimi željami i ponukami nije steklo hvalitelja. Ali ako nevalja naprosto prezirati rieči neprijateljske, još se manje smiju prezirati iii pače kuditi i grditi rieči prijateljske! — Valjanu uzgoju klerika treba prije svega dakako skroz vještih, ljubećih i požrtvovnih poglavara. Čim je ozbiljnije vrieme, tim treba da je strožji i sdušniji izbor. Ako je moći naći najboljih, najsposobnijih i najodanijih, kamo-li sreće! tražit ih svakako valja. No s tim nije još sve gotovo. Na mladež djeluju i vanske okolnosti, i to kadšto tako silno, da jih najmudrije i najodanije sjemeništno poglavarstvo nemože paralisirati. Na svakoga čovjeka, a posebice na mladež djeluje mnogo više ono što ulazi na oči i na uši, nego-li abstraktne reflexije. Kad mladić vidi, da se kriepost cieni i nagradjuje, a opakost da se prezire i kazni, zaniet će se za kriepošću. Kad se pako na oči mladeži nevaljalština širi i šepiri, ili pače časti uživa; kad se morda još prikriva svećeničkom haljinom: to djeluje gorje nego-li kuga. Čuli smo govoriti i svećenika, da je za valjan uzgoj mladeži, naročito klerika, u Zagrebu uzduh vrlo kužan. Kad bi to bila istina, onda bi to za cjelokupno zagrebačko svećenstvo bio vrlo žalostan testimonium paupertatis, te bi se tim više nego-li ičim drugim dokazala skrajna potreba reformacije. Mi se neusudjujemo izreći svoga suda; to će bolje vidjeti oni, kojim je dužnost.

Viestnik.

Zagreb. Njeg. c. k. apost. Veličanstvo izvolilo je Paskala Žuvičića župnika trsatskoga imenovati kanonikom magistrom kod modruškoga kaptola u Bakru.

— Veleč. g. Nikola Krizmanić prisjed. duh. stola, i župnik u Prelošćici imenovan je podarkidjakonom kotara sisačkoga. Za pomoćnika mu i zamjenika imenovan je g. Gjuro Štengel, župnik u Farkašiću. G. Alojsij Ferić, duh. pomoćnik u Terezovcu imenovan je župnikom u Crncu, a g. Josip Jecman, duh. pomoćnik kod sv. Marka u Zagrebu. župnikom na Rudah.

Pruska. Uslied attentata na Bismarcka požurila se je berlinska policija zatvoriti više katoličkih družtva. No se je tim ljuto porezala, jer jedno ova družtva nisu politička, a drugo nekoja od njih u Berlinu niti nebitišu. „Germania“ nedvoji, da će sud morati ukinuti policajnu naredbu. U obće je pruska vlada svojom neosnovanom i vrlo uvredljivom vikom i hajkom na katolike, na njihova družtva, a napose na svećenike kano tobožnje krivce attentata kissingenskoga u javnom mnienju mnogo izgubila. Katolici usuprot nisu nijedan trenutak pognuli glave, niti se najmanje prestrašili od onoga što će tekar sada biti, kad već do sada biaše toliko zlo: oni pače rade i govore kano dobitnici. I jesu dobitnici moralno, i bit će na brzo dobitnici u svakom smislu, jer se u njih već vidi ne samo vjera, nego i pobjeda vjere, za koju je rečeno: Ovo je pobjeda, koja pobiedjuje sviet, naša vjera.

— Nulla dies sine linea. Pruski „kulturkämpferi“ nikad nemiruju; sad su nadbiskupiju poznanjsko-gnjezdansku lišili svake crkvene uprave. Nadbiskupa Ledochowskoga su skinuli i drže ga u zatvoru, kanonika Korytkowskoga, oficiala za Gnjezdno osudiše i izagnaše 26. Srpnja i odmah 27. Srpnja uzaptiše i odvedoše nekamo i oficiala za Poznanj biskupa Janiszewskoga.

Englezka. Ovih dana dao je londonski lord-major čast novomu ministarstvu. Tom prigodom izjavio je D' Israeli da su evropejski politički odnošaji vrlo nesjegurni, i da naprama ratu koj je skoro posvuda nastao izmed države i crkve, valja crkvene institucije utvrditi, budući da one štite i političku slobodu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 32.] U Četvrtak, 6. Kolovoza 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Emancipacija škole.

Piše *Ivan Jakovina.*

(Konac.)

Sve što je bivstvo dobilo, ima bitak uzdržati. Biti nerazumne vežu se na to zakonom prirode, razumne okrom prirode još i zakonom moralnim, što kroz sviest govori. Crkva je poriekla izravno božjega. Njezin ju je božji utemeljitelj osnovao, da vrši veliku misiju spasa, to vremenitoga, to vječnoga. Njoj je dakle ne samo pravo na bitak, već joj je i dužnost, da ga uzdrži. Čim joj je dužnost živjeti, dužnost joj je sva moralna sredstva upotrebiti, koja su se nuždnimi pokazala za uzdržaj života. Nuždno je pako sredstvo za uzdržaj crkvenoga života škola njezinim duhom zadahnuta. Jer zaludo je crkvi nastojanje, ako bude bezbožna i bezvjerna škola raztvarala, što ona uz pripomoć obiteljî stvori. Samo iz škole Isusovim duhom proniknute dobavljat će ona uda živa i zdrava, dočim će škola duha Dittesova crkvi bezbožnike namicati. Tko dakle hoće da crkvi školu otme, taj joj je ubojitu strielu u srce namjerio. Budući dakle da crkva nemože ni nesmije biti indiferentna za svoj bitak, nemože da bude indiferentna za uzgoj svojih članovâ, dosljedno nemože ni nesmije biti indiferentna za školu, koju njezina uda polaze. Ona ondje u interesu svoga vlastitoga života mora da ima svoju rieč i svoj upliv. Crkva se nesmije dati iz škole odpraviti, neće-li resignirati na svoj vlastiti život. Tko je za crkvenim uplivom nad školom razbojničkom rukom segnuo, taj ju je izazvao u rat na život i smrt.

Neima dvojbe o tom, da o uplivu crkve na školu njezin religiozno-moralni karakter visi. Jednako je utvrdjeno, da o religioznosti i moralnosti škole njezin napredak i uspjetak zavisi. Izpoviedaju učitelji prokušani, a stvar je i po sebi jasna, da bez dobroga vjersko-ćudorednoga uzgoja nije moći u školi valjane stege uzdržati; bez dobre stege pako neimade svestrana i uzpješna u školi napredka. Zahtievati, da diete sklone vrat pod jaram stege i poslušnosti, da si načelo djelatnosti takovo obere, iz koga bi crpilo snagu, da se opre svojim strastim, da se od mile volje zakonu poda, dužnosti podvrgne, da si navike pravilnosti i reda usvoji, a ne pitati te snage u vjere, znači kulu u zraku graditi. Bez svećeničkoga upliva daklem u školi neima vjere, bez vjere neima ćudoredja, bez ćudoredja neima discipline, bez discipline neima uspješna napredka. neima valjanih učenikâ. Kakova škola, takova za desetak godina občina; kakove občine takove države, kakovi občinari takovi državljani. Zao djak zao občinar, neposlušan učenik nepokoran državljanin. Da dakle država dobije dobrih, koristnih članovâ, treba da se za valjan vjersko-ćudoredan uzgoj omladine brine i ono, što je tomu potrebito: upliv crkve u školi. To je izvod logičan, a i logika ga je čina sto puta utvrdila. Dobri i značajni su državljani najčvršći stupovi država; a osnov dobrote i značajnosti jest prije svega vjera u Boga sudca i bezsmrtnost duše. Religijom zadahnut ministar neće javnimi državnimi poslovi tako sliepariti, da sebi namakne milione, a državu za toliko u dug zakopa. Vjerskimi nazori proniknut državljanin neće se u svojoj vrtoglavoj lahkoumnosti u tako duboke dugove zakopati, da više nenahodi spasa do-li u konopcu ili revolveru, upravo tada kada bi bio imao sile svoje najviše službi svoje obitelji i svoje domovine posvetiti. Najbolje dakle promiče država onda svoje ciljeve, kada promiče stvar vjere i crkve. Niti je bilo niti će biti vladara, koj bi za dugo narodom bez vjere vladati mogao. Dokazom nam je razkalašenost staroga

Digitized by Google

Rima, u koju je ogrezla silna rimska država, dok se u njoj nezadavi. Dok su živjeli Reguli, država je silna i moguća bila; ali odkad se zavedoše razkošne gostbe, razuzdane igre, razkalašene kupke, puni „circenses“ a prazni hramovi ma krivim bogom podignuti: ode sjaj i velebje svemožne rimske države. Historija francezkoga prevrata nije stara. Enciklopediste podkopaše vjeru, ćudoredje razvratiše u toliko, da je Dubois kraljevskoga princa učio: „Kriepost je ludovet, vjera utopija, pravdoljublje zasluga budalâ, laž i prevara jedina umieća vladarâ.“ Konvent ukinu vjeru, no i kralja sjekirom po glavi jeknu. A krv je izpod žilotine tako dugo potokom tekla, dok se onaj cieli jaz, što ga dignuv vjeru razvališe, krvlju nezatoči. Niti prestade prije krv teći, dok nisu s nova podigli hram Bogu velikomu. I od posljedica one grozne katastrofe još se ni sada nije oporavio veliki francezki narod. Neka kaže tko šta hoće, znak je bezdvojben, da država pada, kada se s vjerom u koštac uhvati; bogoduhi nam to pisac tvrdi, a sudba evrejskoga naroda bjelodano dokazuje. To valja za svaku vjeru i svaku narodnost, za naš pako narod i njegovu narodnost napose.

Što je individualnost u pojedinacâ, to je narodnost u narodâ. Ista su joj počela: ovamo naravske sposobnosti zajedničke svim članovom u narodu; onamo obseg predstavâ iz njezine historije, običajâ, navadâ iz obiteljskoga i narodnoga života, jezika, poglavarâ, pjesama itd. Te narodne predstave, ti častni spomenici drevne naše minulosti nose na sebi pretežni biljeg kršćanstva. Sve se je to u kršćanstvu okupalo, na suncu kršćanstva zarodilo, pod uplivom njegovih zraka ponaraslo: sve je kršćanstvo proniklo i probilo. Naša narodna literatura zalivena je vierskimi nazori. Kad uzčitaš dične naše dubrovčane, ponos knjige naše, reći ćeš, da su vjerske zasade vezanim slogom pisali, toli ti svetim, božjim duhom odišu. Naše poslovice: to je čisto zrcalo filozofično-religioznoga duha našega naroda. „Čovjek snuje, Bog boguje.“ Naši narodni obredi i običaji: sve je to prepleteno i prepredeno religiozno-moralnim predivom. Poviest naša ni nije drugo no borba za vjeru i domovinu proti inovjerstvu navlaš islamu. „Za krst častni i slobodu zlatnu:“ to je bila vječna diviza hrvatskih sokolova, to napis njihovu nepredobivomu stiegu. Drugčije i nemože da bude. Tek s kršćanskom vjerom poče se naša individualnost razvijati, po kršćanskoj se vjeri naš narod ustali, na osnovu njezinu razvi se naša država u kraljevinu. Blagoslov Grgura VII. nas je stopio u uredjenu državu i tu lomnu ladjicu preko bura i oluja bjesnećega mora evo ovamo do nas priveo, prokletstvo njegova kojega nasliednika moglo bi nas razstrojiti, ladjicom zavrnuti na greben, gdje bi se i ovako već izprebijena mogla slomiti. Vjera se je s našim narodom i njegovom narodnošću tako tiesno stopila, da jednovitu cjelinu sazdavaju. S toga tko bi kod nas zabo u vjeru, imao bi posla s cielim našim narodom, koj kako vruće ljubi svoju narodnost tako visoko cieni svoju vjeru, u tom bi naš narod nazirao kivna svoga dušmana. Vjera i naša narodnost jest jedna tkanina Vjera su one zlatne niti podužne, naški osnutak, narodnost niti poprieène — ušćilo. — Izvučeš-li osnutak, ušćilo se po sebi raspalo. Nestalo ti tkanine.

Bog i narav je diete roditeljem povjerila, tim su primili i pravâ i težkih dužnostî, da stvoriteljno djelo ruku božjih nastave, da od djeteta ciela čovjeka stvore. To je pravo, a i najtežja dužnost roditeljska. Njihov rad oko toga posla njihovu brigu i skrb tudjer nitko u svietu podpuno nezamieni. Veza krvi, ljubavi i pieteta izmedju djeteta i roditelja, onoga tiesnoga obiteljskoga života nikakvi zavodi nenadoknade. Ugrabiti roditeljem djecu već u prvoj mladosti pak ju jednostrano uzgajati za svoj interes, ko što je to Šparta činila, to je prehvat u najsvetija i najbitnija roditeljska prava. Škola je samo surogat roditeljski, njoj je roditeljsku uzgojnu djelatnost izmieniti. Nije svaki put kad, često nije znanja ni sredstva, da roditelji onako odhrane djecu kako bi valjalo i kako bi sami željeli. Tu ih zamjenjuje škola. U surogata se pako pita, ako i ne vazda ista počela, svakako isti učin. Hrvatski roditelji uzgajaju svoju djecu uploške u kršćanskom nabožnom duhu. Istu tu zadaću preuzima škola na sebe onaj čas, kada diete na uzgoj prima; tu joj je zadaću vršiti, ako neće da dodje u sukob s obitelju, ako neće, da povjerenje, što su joj ga roditelji poklonili, izgubi. Hrvatski bi se roditelji s priezirom odvratili od škole, koja bi se religiozno-moralnoga karaktera otresla. Vi ih nikojim u svietu sredstvom neprisiliste, a niti ih imate pravo siliti, da svoju djecu u onu školu šiljaju, gdje se o religioznih institucijah pogrdno govori. Ona dakle škola u Hrvatskoj, koja hoće da imade budućnost, koja hoće da svoju veliku kako i težku misiju valjano vrši, kako će moći pred Bogom i narodom svaki čas točan i lagan račun položiti, mora da ima povjerenja, simpatije u našega naroda, a to će imati, ako vjersko-ćudoredni biljeg neoskvrnut sačuva.

Digitized by Google

Um i volja dvie su moći jedne duše. To dvoje je u tako uzkom odnošaju, da se bez uštrba jedinstva duše nemože razstaviti. Umu su predstave, pojmovi, a volji htienje i djelovanje objektom, no misli izazivlju djelovanje a djelovanje uzvratno nove radja misli. Obukom se djeluje poglavito na um, gojitbom na volju; pa buduć da se nikad nepouča, a da se nebi uz to na neki način i uzgajalo i obratno, i buduć da se um i volja nemogu razstaviti stojeć u najtiesnijem odnošaju uzajamnosti; to nije moguće niti pomisliti pametno, da se gojitba od učbe odieli. A šta znači uzgajati? Ništa drugo nego na duh u svih njegovih pravcih uplivati: misli mu, osjećaje i djela voditi, rediti, ravnati. Ima pako samo jedan živalj, koj sve i najviše odnošaje čovjeka opredjeljuje, koj dakle na duh u svih pravcih uplivati može, a taj je živalj religija. Ima-li pako jedini religiozni živalj u najviših i preko ovoga života sizajućih odnošajih čovjeka voditi, tad je bez dvojbe, da se gojitba na religioznoj osnovi imade ustaliti, i ako se, kako dokazasmo učba od gojitbe nemože odieliti, to se ciela škola bez religiozne osnove pomisliti nemože. To je psihologični razlog za občuvanje školi vjerskoga karaktera, dosljedno svećeničkoga upliva. —

To su razlozi medju ostalimi dosta čvrsti i osnovani, da svakoga prijatelja naše narodne škole, naše omladine i naše narodnosti sklonu, e da bi se moderno shvaćenoj emancipaciji opro. No ima vrst emancipacije, što ju mi uz ostale prave prijatelje naše domaće uljudbe zagovaramo.

Emancipirajmo der, gospodo, prije svega naš školski zakon od tudjega kvasca; neuspieva bo svaka biljka pod svakom klimom jednako. Nevalja svaki put iz tudjega vrta u domaći naprosto samo presadjivati. Naš narod ima svojih osebinâ: svoj stanoviti stepen domaće prosvjete, svoju tradiciju, svoje osebujne patrialkalne odnošaje. Ako ikad, a to kad stvaraš školske ustanove, valja sve to u račun povući. Emancipirajmo der naše narodno učiteljstvo od plitka i površna znanja, koje više šteti no koristi. Dajmo jim više zgode i prilike za osobno usavršenje i zvanično usposobljenje. Polovičnost i površnost je mnogomu zlu majka. Nije se onda čuditi, da nam se kano lutkom spisi nekih bezvjernih i bezbožnih njemačkih pedagogâ stanovitom klasom učitelja igraju. Mi bismo s uvjerenjem glasovali za obsežnije obrazovanje i veće usposobljenje narodnoga nam učiteljstva. Mi smo dakle za emacipaciju uma. Još smo više za emancipaciju srca od njekih grdoba, što se žalibože opažaju na njekih učiteljih. Da se tko neuvriedi nećemo napose govoriti, jer nam nije namjera vriedjati nego pomoći. Ele da nam je te emancipacije treba, mislim rado će svatko priznati.

„Dignus est operarius mercede sua.“ Ako to igdje valja, valja za učitelje. Skoro da se nebi prevario, kad bih rekao, da izmedju plaće i uspjetka škole upravno razmjerje postoji. Čovjek, koj je bez brige, čim da uzdrži sebe i svoje, čovjek, komu je za svaki slučaj i osobna i obiteljska budućnost bar donekle obezbiedjena, taj će lahko pak i voljno svu svoju intenzivnu i ekstenzivnu moć i snagu službi svoga zvanja posvetiti. No kad sam u brizi, čim da sutra sebe i svoje prehranim, kad neznam, umrem-li danas, neće-li već sutra i žena od gladi za menom poći: to glavobolju zadaje, volju izpija, snagu lomi, to uspjeh na polju zvanja i zanimanja osujećuje. To sili jednoga, da se pa ma gdje prikrpa za kakova pisara, drugi za kakova špana, treći da se podade kojekakovim vratolomijam, a drugi opeta da službu ostavlja, pak si drugdje bolju sreću traži, i opeta drugoga na osramoćujuće prosjačenje i da svu nevolju zaboravi na pijanku. Tada se nije čuditi, da ugled učiteljskoga staleža trpi, a škola u narodu povjerenje gubi. Obratit nam je pozornost na Platonovu izjavu: „Ako je vaš postolar nevaljan radnik, pak vam zlu obutelj prigotavlja, ili se postolarom gradi, a da takav niti nije: to netrpite — Atinjani — velike štete, jedina će biti posljedica, da ste malko loše obuveni. Ako su pako odgojitelji mladeži to samo imenom, ako oni svoju zadaću zlo vrše, to će se posve druge posljedice odtale izleći. Zlo djelo, što iz njihovih ruku izlazi, to je glup i opak naraštaj, koj će cielu budućnost svoje domovine u nevolju rinuti. Učiteljsko je zvanje častno i visoko, zadaća koli sveta, toli težka. Njega ide ugled, jesmo-li voljni da bude i sama škola ugledna.“ Plato kaza: „da medju velikimi državnimi funkcijami nijedna od učiteljske niti plemenitija niti svetija nije.“ Plato de leg. II. „Najveća i najplemenitija je služba, koju čovjek svojoj domovini činiti može, kazà Cicero, ako se gojit bimladeži posveti.“ Cic. de divinatione II. 2, 4. Emancipirajmo dakle to častno učiteljsko zvanje od kuburenja.

To bi bila emancipacija po duhu našega naroda, častna po naše učiteljstvo, napredna po naše školstvo. No uz emancipaciju, kako je danas mnogim na jeziku, uz emancipaciju, koja u svojoj klici nosi negaciju vjere, razvraćenost ćudoredbe, razsulo same gojitbe, atentat na crkvu, prevrat u svih odnošajih: uz takovu mi

*

Digitized by Google

emancipaciju u interesu svega, što je čovječanstvu sveto, do vieka ne prionusmo.

Odgovor učitelju Benkoviću. *)

Tko se ovaj čas po našoj otačbini razgleda, i pojedine pojave u njoj prosudi, jamačno će biti toga mnienja, da je ona mnogostrano u zaostatku. Tomu su različiti uzroci: slabo otvoreni izvori prometa i pomankanje dostatnih sredstva za komunikaciju, nerazvijena agrikultura, elementarne pošasti, manjkavo zakonodavstvo, neograničena sloboda u lihvarstvu, nedavne političke agitacije s užasnimi svojimi posljedicami svake vrsti, zanemarivanje u izpunjivanju dužnosti, a najpogibeljnijim treba smatrati već i kod nas zavladalo neštovanje jedino spasonosne vjere i abortus cum similibus i po gradovih i po selih. Da se zlu na put stane, treba borbe. U takovu sam se borbu i ja upustio, te sam u njoj našao protivnika u osobi kašinskoga učitelja Janka Benkovića, kojega sam čuo zvati „selski fiškal i inžinir s vrpcom“, jer seljakom ugovore, itd. piše i zemljišta mjeri ne na mjernički lanac, nego na svoju vrpcu. Proti njemu sam dvie tri rieči napisao, i prijavio njegove njeke nepodobštine ravnateljstvu i nadzorničtvu školskomu. Mojemu je koraku uspjeh to: 1. da je u kašinskoj učioni prestalo okrutničko šibanje, i u nju se na mjesto plahosti povratila ona djetinska prostodušnost, koje nesmijemo ugušivati, i do podle potištenosti dotjerivati, nego ju uredjivati, i do poštena karaktera oplemenjivati; 2. da ja imadem slobodan polazak škole za učenje svete katoličke vjere. Ja sam u napredak očekivao, da će za to pod menom potajno rovariti, jer mi je poznat sav njegov život. Ali nisam mislio, da je tako kratke pameti, te bi i kod očitih, a zamašnih svojih pogješaka mogao medju prste pero uhvatiti, i proti meni u 14. br. „Napredka“ ne samo neistine napisati, nego takodjer jasne istine svoje neprispodobive neuredjenosti izprevratiti, i gole laži u sviet poslati.

Ja ću, odgovarajući mu, prije svega razložiti, zašto sam se na njega digao, za tim, koliko prostor ovoga lista dopušća, nješto odgovoriti na njegove klevetne rieči.

Kako je kršćanski nauk mnogim sadanje gg. učitelja postao devetom brigom, ja nastojim u školu, u kojoj su svi razredi prije i poslje podne skupa, na tjedan dolaziti po tri puta. U kašinsku sam prvi put došao u ponedjeljak, a B. mi je onda za opomenu rekao, da se ovdje na katekiziranje po navadi ima dolaziti samo u sriedu i subotu. Ja sam mu na to odvratio, da je vjeroučitelju na pučkih učionah, jer ima i drugih dužnosti, po opetovanoj višoj naredbi polazak učione u pogledu na vrieme nevezan. Na to me je on, govoreći glasom, kojim me je malo ne u mah odanle odpravio, uputio na mojega župnika, kojemu je, kao što i meni, do skora na podpis poslao i svoje razredjenje školskih sati. Za vjeronauk je odredio od 11—12 i 2—3 u sriedu i subotu. Budući da sam onda ovamo tekar došao, to nisam hotio na mah službenim putem potužiti se na ovu protuzakonitost, uzdajući se, da ću prema ovdješnjemu malomu duhovnomu poslu moći prilično točno u školu dolaziti, i njega tečajem prvoga poljeća u miru osvjedočiti, da mu je zahtjev neopravdan i neizvediv, i očekujući, da će on mjesto mene katekizam preuzimati bar onda, kad ja budem zakonito zapriečen, što medju tim nije činio. Protivno, kad sam popustio dotle, da sam svoju uru ravnao po njegovoj na stieni, dolazeći ja točno na časove u 11 sati, on je učenicu kćer si u svoju sobu za kontrolu pošiljao na uru gledat, pak kad je to jednoć učinio, tvrdeći uporno, da je bilo tek $10^1/_2$, malo da nije u samom školskom lokalu pred djecom do sukoba došlo. Na dan izpita suočio nas je nadzornik, pred kojim je sve ovo taj drzki prkosljivac priznao, i meni na to dana sloboda za polazak učione. Koliko sam u ovo odkrojeno si vrieme mogao uspjeti, neka se izvoli suditi po ustroju škole, i po tom, kako je ona skrajno zanemarena bila. Drugi, treći i četvrti (nezakoniti s katekizmom za glavne učione) razred dolazi u školu samo pred podne (dakle tri katekizma s bibličkom poviešću u 2 sata na tjedan u onom slučaju, kad bi ovaj svaki bio izpunjen!), a prvi samo poslje podne. Ženske djece ima vrlo malo. Opetovnjaci polaze po subotah poslje podne, a razredjeni su u 4 razreda. U prvi spadaju oni, koji neznadu ni čitati, ni pisati (što opetuju dakle?), i za to su bez katekizma; u drugi s broširanimi katekizmi različitoga izdanja i sadržaja, u treći s dotičnim svojim, koj je medju tim pod godinom učitelj, kad sam mu spomenuo, da ovakovo razredjenje knjiga ništa nevalja, proti naročitoj mojoj volji ukinuo, premda bi baš njega jedinoga valjalo u opetovnici rabiti; napokon u četvrti s katekizmom za glavne učione. Tu je na mjestu primjetiti, da ni najbolji učenici tako svakdanje, kao što i opetovnjačke učionice nisu pošteno znali ni apoštolskoga vjerovanja, a kamo-li što više. Opetovnjaci četvrtoga razreda još i sad neznadu više, nego-li one molitve, koje i učenici prvoga razreda svakdanje učione, a iz katekizma i bibličke poviesti samo toliko, koliko se za 4 razreda opetovnice i prvi svakdanje učione u jednom satu na tjedan s naporom dade učiniti. Na Antunovo došla su u školu kotarskom oblašću prisiljena tri opetovnjaka ljetos prvi put. Zadaće iz katekizma naravski nisu znali; za to sam jih slučajno zapitao apoštolsko vjerovanje, pak ni uz moje pomaganje nije ga mogao izmoliti ni jedan (jedan ni „Zdravo, Marijo“). Ja neznam, kako su oni svakdanju učionu polazili, ali recimo, da su bili nemarni. Sa svim tim, ako su kroz 4 godine iz nižega razreda s prvim redom propuščeni u viši, dosta je malo

*) G. Benković bješe tako prosto i neslano napao g. Perokovića u liberalnom „Napredku“, te je bilo naše mnienje, da nije vriedan odgovora. No na opetovani zahtiev dopisnikov priobćujemo njegov odgovor. Ured.

Digitized by Google

zahtievati znanje molitava, koje diete, svaki dan u školi moleći, jamačno nauči mekanički. Pak neka nereče nitko, da je tomu žalostnomu pojavu kriv svećenik, kojega je dužnost bila u školu onda dolaziti — on ima dosta posla (i u onom slučaju, kad mu učitelj nekrati slobode u polazku učione) s katekizmom i bibličkom poviešću, te gubi dragocjeno vrieme, ako se, kao što ja sada radi tudje neurednosti moram svaki put, kad u školu dodjem, bavi stvarju, koju učitelj može najlakše obaviti, samo ako djeci daje moliti prije i poslje škole. — Sgrada za kašinsku učionu stoji 9 hiljada, na njoj je duga i sada 7 stotina, učitelj dobiva svoju plaću najtočnije, a seljaci se tuže, da jim djeca, ostavljajući školski prag, neznadu ni čitati, ni pisati pošteno (ovaj učitelj tek u drugom razredu počima učiti velika slova pisati), ni moliti dobro — seljaci upravo svoju štetu još plaćaju višestruko. — U mjesec dana sam uvidio, da kašinska škola stoji tako zlo. te bi, da se iz nje samo kakova mala korist puka pokaže, najvještijemu učitelju s najrevnijim katehetom u tu svrhu još trebala godinu dana, za to sam pitao Benkovića za uzroke pojedinim nedostatkom, nebi-li se na temelju dogovora i sporazumka što učinilo, a kako mi je on odgovarao, izmedju drugih evo primjera! Djeca nisu imala molitvenika, niti o njem pojma; kad sam o njem rieč zametnuo, rekao mi je: „Ja vam nemogu dopustiti nabaviti ga za djecu; jer ja ju učim pjevati iz Stohlove i Rubetićeve pjesmarice.“ Ja sam pri tom pomislio: taj učitelj luduje.

B. u svojem dopisu, iz kojega diše oholost sveznanja u jednom hrvatskom pučkom učitelju, koj iz nižega gimnazija nije mogao kamo drugamo, nego-li u praeparandiju, kaže, da u prilogu k br. 16. „Kat. lista“ tvrdim, da i milosrdnice tjelesno kazne. To ondje nemože nitko naći, dakle ni B., koj čita sve, što u njegovu struku „zasieca i nezasieca.“ B. priznaje, da je učeniku dao 30 šiba za jedan prekršaj, ali veli, da je čuo, da mu jih nije dosudio ravnatelj, već da sam ja na ravnateljevo ime izmislio i donesao odsudu na 36 šiba, k tomu prigodom sprovoda rekao, da ću svagdje posvjedočiti, da je baš ravnatelj odsudu izrekao. Ja kažem, da niti ravnatelj ove nečovječne odsude nije izrekao, niti sam ju ja donesao, a što B. ironički pita, hoće-li tu prisege trebati, to ga uvjeravam, da ću, razloživši prije sve njegovo švrljanje, za koje u sviesti i sám znade (to velim, jer mi je priznao), da ću ja onda kao što na svoje rieči, tako i na to priseći, da on prostački laže. Da ste, gospodine, i na djevojčici takodjer za mojega ovdješnjega boravljenja šibu upotrebili, to u svojem dopisu neupravno priznajete, samo me pozivljete, da Vam to dokažem. Ja bih Vam mogao i to dokazati, ali nemarim, jer će Vas dosta ošinuti Vaša okrutnička nedjela. Da ste u školi šibali i svoju kćer, djevojče slabih živaca, to ste mi, kad sam Vas od prekomjernoga šibanja djece odgovarao, kao kakov junak šibanja kazali i Vi sám, a k tomu i drugi. Nego, dragi gospodine, kad se Vi usudjujete reći, da sam ja onu strašnu odsudu izrekao, što ćete reći, kad se dokaže ogromna svota onih šiba, koje ste u mojoj odsutnosti nadielili, a za koje ja do drugoga poljeća nisam ni znao? Pripovieda se, da ste jednomu djetetu, koje to i samo tvrdi, kroz čitavo prvo poljeće šibje dali po svaki dan! Vam nije premnogo davati po 9 šiba!! Ako je taj šibanac samo 40 dana po 5 šiba dobio, to je u jednom poljeću na jednom djetetu 200 šiba!!! I ja kažem, da je isto diete vrlo zločesto. Ali po mojem mnienju, kako se šiba kao kazna ima smatrati ne vindikativnim, nego korektivnim sredstvom: ako diete poslje trećega šibanja u poljeću nepokaže popravka, upravo onda bi se morala njemu šiba sakriti, i na njegovo čuvstvo s najintenzivnijom strpljivošću i blagošću djelovati — to je zahtjev instituta, u kojem se djeca uzgajaju. Jednomu djetetu, tako slabašnu, kao da je u 8 g., dali ste u prvom poljeću šibje oko 12 puti; jedno predpodne 9, na mah poslje podne 3; njekoj djeci do 8 puta, tako sve na manje, dok u 88 djece iz viša tri razreda (koja radi kuge nisu bila u školi, nisu šibana) nedobimo ni desetero, koja nisu ni jednoć pod šibu legla. Batine su saborskim zaključkom ukinute i za lupeže, a u kašinskoj se je školi, gdje djeca pogrešuju skoro svakda po svojoj djetinjoj nestašnosti, šibalo toliko, te ju je bilo smatrati za mesnicu!

Da ljetošnji izpit nije pokazao dovoljna uspjeha, to u dopisu priznajete, samo izpričavate, tvrdeći, da je bilo dvie trećine djece bolestne. Tolik izostatak nije zabilježen u Vašem imetku, a i nije bilo toliko bolestne djece. Ali da u javnosti pokažete svoju vrlinu, spominjete pohvale svoje vriednosti. Do Vaše pohvale za prošlu godinu držim malo: 1. jer, idući ljetos u školu, vidim, da Vam djeca malo znadu; 2. jer ste vriedan ukora za nečovječno svoje šibanje; 3. osim što su prigodom popisa radi slaba napredka njeki učenici izpušteni, ljetos ste oko izpita iz višega razreda premiestili u niži petnajstero. Ja kažem, da bi jih trebalo premiestiti i više. Ali kako ste mogli s prvim redom propustiti toliko slabe djece? Seljaci, koji radi ovih premještaja strašno viču na školu, imadu razlog i pravo svojemu nezadovoljstvu, a kotarska oblast osim drugih uzroka još i radi ovakova ponizavanja i onakova šibanja djece ima sijaset neprilika u prinukavanju na polazak učione. Pak kad je toliko djece u istinu slabe, krivnja je na učitelju očita. 4. Vi neimate vremena, da pohvalu stečete marljivim radom i uspjehom u školi. Jer se pisarijom (pod školskim vremenom našao sam u hodniku više puti seljakâ kao u občinskom uredu) bavite toliko, da učenike na dneve po redu uzimate, da druge uče, a k tomu kupujete i prodajete vino i kukuruzu, obradjujéte polja, jedan svoj, drugi tudji vinograd režete, kolite, vežete, kopate, prekopavate, podvezujete, čistite, trećačite, groždje pobirate i u posude spravljate i vino pretačete, a imate samo služkinju. Ovo su Vaše rieči u dopisu: „Pitam svakoga misaona čovjeka, bi-li bilo liepo, svomu župljanu molbu odbiti, nepomoći mu,

Digitized by Google

kad pomoći ište.“ Iz Vašega je dopisa jasno, da neimate neobhodno potrebna znanja u hrvatskom jeziku; kako dakle učite djecu? Na Vaše pitanje bez upitnika ja Vas sa upitnikom pitam ovako: Vi ste sto vagana kukuruza ove jeseni kupili po 4 st. 30 n., i prodali ove zime po 7 st., a ciena mu je i sada 5 st.: pomaže-li se gladnu čovjeku lihvarstvom? Vi ste Kezeriću posudili 40 st. Za to ćete tri godine svu korist vući iz njegova vinograda, i k tomu će Vam on poslje tri godine vratiti 31 st. Dakle njegov vinograd biti će Vaš kroz tri godine za 9 st., a lihvarstvo nedolikuje ni poganinu, još manje katoličkomu učitelju. Kad su Vam seljaci odbornici opetovano odbili predlog za povišenje Vaše plaće, rekli ste: „Sad ću jim ugovore pisati ne više po 7, nego po 10 st.; ja ću jih se tako užiti.“ Gospodine! To neznači „pomoći, kad pomoći ište“; to znači odmoći, osvetiti se. Na ono pako, što se pozivljete na ljubav i povjerenje Vaših umišljenih „župljana“ prama Vam, odgovaram: gdje onoliko šibate, tu nemože ni pomisli biti o ljubavi prama Vam, a još manje, kad je već i meni do ušiju došlo, da ste prošlih godina jednomu učeniku zubi izbili, na što da mu je krv curila više tjedana, a najmanje kad se govori, da je dvoje djece, odnesavši iz Vaše škole teret i bol šiblja, do skora umrlo. Ja sam otca jednoga pokojnoga djeteta pitao, a on mi plačuć rekao: „Diete je u jednom tjednu šiblje dobilo tri puta; tu su bile rane; učitelj mu ga je u istom tjednu hotio dati i četvrti put, a ono se je branilo; za to mu je on na vrat stao, i šiblje dao; ono već nije bilo u školi; za dva tjedna bilo je u grobu.“ Recimo, da se ovo okrutničtvo, koje je kao takovo težko vjerovati, nije izvelo u zavodu uzgoja. Ali gdje se takove stvari o Vas govore najizvjestnije, možete-li se pozivati na ljubav „svojih župljana“ prama Vam?

Na sve ostale Vaše nepoštene trice nedržim za vriedno odgovoriti. Hrdjav uspjeh školske mladeži i Vaše brutalno postupanje pokazao sam dovoljno. Nego ću Vam reći jošte samo jedno. Vi ste kao motto svojemu dopisu na čelu stavili, da u oku svojega brata vidim trun, a u svojem ni brvna. Ja Vas ovim izazivljem, da zahtievate iztragu (na kojoj očekujte još više dokaza za Vašu divlju samovolju), i na njoj dokažete, da ovo nisu brvna u Vašem oku. Ovdje su navedene takove stvari, da se Vi nemožete opravdati samim piskaranjem po novinah.

Perković kapelan.

Šeststoljetnica svetoga Bonaventure, svetkovana po franciškanskih samostanih u Dalmaciji.

Redovnici su crkvi ono, što zviezde nebu, oni bijahu u svako vrieme dični stupovi i zatočnici crkve. Oni su dali crkvi apoštolâ, naučiteljâ, mučenikâ, svetih muževa, koji joj razširiše carstvo do u najdalje zabitne krajeve zemaljskoga kruga, i na onom morskom žalu razdrobljenih otočićih tihoga oceana zasadiše zlamen ljudskoga spâsa. Prokrčiše pustoši zemlje i srdca, osnovaše na čistoj goleti tvrde ledine raznih znanosti, koje novi vandali našega vieka, slobodoumnjaci, naduti oholosti Luciferovom, odvratiše od pravca i zamutiše novimi pojmovi, protivnimi Bogu i vjeri mu. Izmedju raznih redova, kojimi naša crkva prednjači, uz prve stoje Franciskani. Sveti Frane utemelji ovu zadrugu u Italiji taman kadno se poluvjerstvo bilo diglo da strovali crkvu Kristovu. Red mu potvrdi Inocencij papa IV., pošto je vidio gdje sveti Frane drži na plećih lomeći se stup crkve lateranske. — Nije moja namjera, opisivati zasluge njegova reda, koje si je stekao za vjeru i kršćansku prosvjetu u svih djelovih svieta, nego hoću opisati svečanost, kojom je Dalmacija proslavila šestu stotinu godina, od kada je preselio se s ovoga svieta i prešao na rajsko uživanje sveti Bonaventura, jedan ne samo od prvaka franciskanskoga reda, da-li i od naučitelja svete crkve. On franciskanski general (za 18 god.), doktor i profesor na prvom sveučilištu svieta „Sorboni“, pjesnik, govornik, biskup albanski, stožernik, predsjednik općega crkvenoga sabora u Lionu. Njegovim zagovorom, dogovorom i prigovorom ima se pripisati, kao što povjest svjedoči, da se je bio istok sa zapadom sdružio; a da mu izkaže zasluženu počast, naredi po njegovoj smrti Grgur X. da svi duhovnici cieloga svieta za nj reku svetu misu. Na njegovu sprovodu bijahu: papa, 2 cesara, 1 kralj, više zastupnika kraljevskih, 50 biskupa, mnogo opatâ, i 1000 duhovnika. Papa ga pred skupštinom požali. On mu sam podieli sveto pomazanje na smrtnoj postelji. I taj muž neumorni, koj doživi samo 53 godine, znao je spisati do 100 svezaka, obuhvativ sve bogoslovne znanosti. A daj takovu svetinju, kakova bijaše u njemu! Sv. Toma akvinski, vjerni mu prijatelj, upita ga, odkle mu ta znanost. „Iz ranâ propetoga Boga,“ odgovori on. Posve je shodno i pohvale dostojna misao naše crkve, da u raznih sgodah i svjetovnih prevratih, iztakne kakva svetca, ko jasnu zviezdu na obzoru nebeskom, da pokaže svietu, da ima muževa dičnijih, glasovitijih u znanostih, nego Döllinger, Schulte, Reinkens, Loyson i da se njezini sinovi ohrabre na odpor proti rušećoj bujici izopačenja. Tako i sinovi svetoga Frane raznih uredaba sudjelovaše takoj općoj svečanosti na 12. 13. 14. Srpnja. Što se je moglo svečanije obavilo se je trodnevje na čast sv. Bonaventure po svih gradovih, varoših i selih, gdje ima kakov samostan toga reda. Najviše zasluge steče Spliet, gdje u slozi bratskoga veza kapucini, konventualci, braća zadarske provincije naresiše krasno liepu bogorodičinu crkvu na „Dobrom“ s braćom provincije Odkupiteljeve. Za tri dana hram božji odjekivaše svečanimi pjesmami. Govore su držali dr. Zanoni, dr. Grubišić i kanonik Bezić, poznati hrvatski pjesnik franovački državnik Puratić držao je na 14. svečano službu božju. Tada ide zasluga Makarskoj, gdje je sva tri dana pontifikal držao biskup Forlani; onda

Digitized by Google

Sinju, gdje je tih dana preko dvanaest stotina duša primilo svetu pričest. Propovjedi je držao čuveni učenjak i žarki rodoljub g. Granić župnik u Muću. Hrvatska ga poznaje time, što je izkopao i našemu zagrebačkomu muzeju poklonio najstariji spomenik hrvatskoga vladara Branimira. Zatim slava šibeničkomu samostanu, gdje propovjedaše kanonik Mrkica, koj lasno tumači istočne usnute jezike: sirski, kaldejski, žudinski, arapski, osim talijanskoga, njemačkoga, francuzkoga, koje izuči u Beču i doma neumornim radom i trudom. Hrvatska mu rieč iz ustiju ka med sladka teče. Zatim slava i samostanima zadarskomu i dubrovačkomu. Još bi koješta mogao reći ob ovoj svečanosti, al me zaustavlja prostor vašega cienjenoga lista. *)

Iz spljetske okolice. —*ić*

Dopis.

Iz Gora. (Podpora služećih i umirovljenih svećenika). Kad čitam dopise kao onaj iz Zagorja o kapelanskoj podpori, skoro bi imao žaliti, da sam kapelan. Naravna je stvar, da župnici imadu bolje dohodke nego kapelani; a upravo zato, što su ovi potrebniji podpore, malo je čudna ona naivnost, koja je kriva, da g. dopisnik, sudeć po riečih, nezna kako bi se zahvalio, što se kod podieljivanja podpore nije zaboravilo na kapelane. Naš preuzv. nadpastir mogao je podporu dati ili nedati, u tom stoji zasluga. Podpora mogla se je namieniti ekskluzivno samo jednim ili samo drugim, u tom stoji slobodna volja. No ako ja pomoć dajem čovjeku, koj je manje potreban, to onda nije nikakvo čudovište, ako kod toga nezaboravim na druge, koji podpore još više trebaju. Još je zanimivije prispodabljanje kapelana sa služinčadi. Takove su prispodobe doduše originalne, ali u javnosti nebi se smjelo takovimi prispodobami služiti, tim manje, što i onako svaki zna, što ga čeka, a volenti non fit injuria. Nu istina jest, da ima župa, a ja iz izkustva dodajem: vrlo dobrih i u slabijih godinah, gdje kapelan, makar i neima mnogo drugih akcidencija, nedobiva od župnika više od 60 for. na godinu. Ali tomu nije župnik kriv. Obstoji naredba negdje na papiru, uslied koje bi župnici, imajući dobre župe, imali sami davati kapelanom primjerenu nagradu. Jer pako novaca nitko rad nedaje, to bi samo trebalo takove župnike pritegnuti s kompetentne strane, pa nam nebi onda na um padale kojekakove prispodobe. Moguće je takodjer, da si je ovaj ili onaj sve na račun podpore kupio komad odiela ili knjižicu, a sad mu vjerovnici nedadu mira. Ali po takovu govoru mogao bi sviet, kako je opak, doći u napast te misliti, da su mnogi kapelani dosada, dok se nije čulo za podporu, bili bez odiela i knjiga. Doista, tko je štedio a netrošio na suvišnosti, imao je i dosad jedno i drugo. U protivnu slučaju neće mu podpora pomoći. Sad da koju rečem o podpori. Lasno se prizna, ako podporu trebaju župnici, da ju kapelani još više trebaju. Župnikom je odredjena već dosta davno, kapelanom još ni sada. Mnogomu je težko čekati; ali lahko za čekanje, samo bude-li pravice. Neznam, je-li se već javno reklo, ali je istina, da je sirota pravednost kod razmjerivanja župničke podpore zlo prošla. Da nisu exempla odiosa, moglo bi se dokazati, da su podporu dobile takove župe, koje ne samo podpore netrebaju, već napram kojim bi župe, koje su dobile 200 for. morale dobiti razmjerno bar 600 for. podpore. Da se je više gledalo na župe a manje možda na župnike, bilo bi i manje nerazmjera. Da u tom odboru ima više vanjskoga svećenstva, došlo bi se do temeljite razdjelbe. Neka nam nitko nekaže, svadiše se vrebci na tudjoj provi. Naš nadbiskup, da nije plemenit kaošto jest, bio bi si sasvim pridržao vlast i način podieljivanja, niti bi tomu bilo prigovora, jer bi se reklo: Amice non facio tibi injuriam, tolle quod tuum est et vade, aut non licet mihi quod volo facere? Ali pošto Nj. preuzvišenost tako nehtjede, već cielu stvar predade drugim, jer više očiju više vidi, to samo sobom sliedi, koja je bila namjera nadbiskupu: da u razdieljivanju podpore bude čim pravedniji razmjer. Podpuna pravednost moguća je samo u Boga; ali do ljudi stoji, da se u tom čim bliže primaknu Bogu. Tada će biti zadovoljeno preblagoj namisli preuzv. nadpastira: Imamo razloga nadati se, da ćemo o kapelanskoj podpori bolje suditi. — Ali što se mi mladi toliko brinemo za podporu, kao da smo materijaliste od pete do glave! Čovjek zdrav i mlad svega ima; starcu i bolestniku svega treba. Senectus ipsa morbus. Eto nas jednim skokom kod deficiencije, o kojoj je već i odviše pisano. Bude-li išlo naravnim tokom, ja sam dakako još daleko od nje; ali to me ipak neprieči izreći, da je to stvar od prevelike važnosti i za isti moralni napredak ne samo naše već svake biskupije. Uredjenje deficiencije bila bi preča stvar nego naše podpore. Jer kad bi pristojno bila osigurana starost, bilo bi za mladosti više revnosti, za vremenitim manje anhelacije, kod mnogih manje šmucarije i škrtosti (premda smo u obće i premalo škrti). Župe nebi se onda radi dohodaka toliko mienjale. Za mastnu župu ili kanonikat manje bi se naganjalo i natrkivalo a riedje i opisivalo, te nebi trebalo toliko kanonikata, koliko ima župnika. Župnici, koji nisu za službu, nebi se tad na silu držali svoje župe, a kapelani kod takovih župnika nebi tad bili i kapelani i administratori i župnici i ekonomi i što ti ja sve znam. U takovoj župi neima pravoga ugleda ni jedan ni drugi. I tako dalje. Nu ako vanjsko svećenstvo najviše doprinosi za definiciju, ako je najviše vanjskomu svećenstvu sudjeno, da dodje u nju, trebalo bi, a to mi se čini važno, da isto vanjsko svećenstvo ima i odlučnu vlast te upliv kod svega, što se deficiencije tiče. Predsjednik takovu odboru vanjskih odaslanika mogao bi biti

*) **Je-li i kako je proslavljena šeststogodišnjica velikoga Bonaventure u naših franjevačkih samostanih, mi nedobismo glasa odnikud.** **Ured.**

Digitized by Google

kanonik. Mislite-li, da onda od naše strane nebi bilo više požrtvovanja u prinašanju? Mislite-li, da bi onda obilazile svakojake misli nadbiskupijom? Nebi se onda deficiencija držala za ruglo i strašilo. Niti bi se pitalo, kako to, da premda svake godine nije isti broj prinosećih kapelana, administratora, župnika, a niti uviek isti broj primajućih, ipak je rezultat računa skoro uviek isti. Na koncu ćemo reći, da bi mi bolji svećenici bili, kad bi manje o dohodcih govorili; priznati ćemo, da svetci nisu pitali ni za sutra ni za starost, pa opet je svaki njih više učinio, nego stotina nas, koji pitamo, što ćemo jesti i piti. čim-li se odievati. To je sve istina; ali što ćemo, ljudi su ljudi. Kad se već bavimo s uredjivanjem vremenitih stvari uredimo je čim savršenije, osobito ako mislimo, da bi tim dobila duhovna služba. Nu čemu ova pisarija? Pišu od mene važniji ljudi o važnijih stvarih, nitko se nemiče, sve boravi mirne dane. Za vanjske misli i predloge neima pravoga promicala ondje. odkud bi imala poteći iniciativa. Da se sazove sinoda, učinilo bi se u 10 dana više, nego pisanjem u 10 godinah. Čudnovato! Naš viek malo znade za sinode, i to onaj isti viek, koj je per excessum viek parlamentarizma, kojemu su bar biskupi odlični članovi, pače mnogi oduševljeni mu zatočnici i slavni govornici! *) *F. V.*

Viestnik.

Zagreb. (Zagreb. Katoličkomu listu.) Častno svećenstvo okružja gradiškoga izvoljelo se je u svojoj posljednjoj konferenciji sjetiti dvadeset petgodišnjega djelovanja ovoga našega lista, i pohvaliti ga. Što god je tečajem toga vremena „Kat. list“ spasonosno djelovao, zasluga je onih vriednih muževa, koji su ga osnovali i za njegovo se uzdržanje pobrinuli, za tim njegovih revnih i obzirnih urednika i pomoćnika. Sadašnje uredničtvo nemože si mnogo od tih zasluga pripisivati, s toga mu je tim većma dužnost, da raznese hvalu i zahvalu, koja se daje onim muževom. Evo dakle adresa čast. svećenstva okružja gradiškoga:

Iz sjednice pastoralne konferencije dne 23. Srpnja t. g. držane. Svećenstvo okružja Gradiškoga čestita dvadeset petu godišnjicu Katoličkomu listu, i želi srčano, da i nadalje tako revno zastupa interese sv. vjere Isusove u našoj domovini. Hvali urednike ovoga lista, koji jošter živu — a mrtvim Stjepanu Muzleru i Simi Balenoviću moli za pokoj duše. Načela koja brani Katolički list pripoznaje svom dušom za načela svoja — i obećaje uz ova načela nepomično i postojano stojati.

U ime svećenstva okružja Gradiškoga.

Andrija Stipić v. r.
Podjašp. i župnik.

Mijo Mikić v. r.
Prisjednik duh. stola i žup. rajićki.

*) Druge dopise morasmo ostaviti za drugi put. Ur.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. Strossmayer posjetio je, vraćajuć se iz Rogatca, u petak Zagreb, odkuda se je u nedelju popodne odputio u Djakovo.

— Presvjetli gospodin biskup Janko Pavlešić zaredio je prošloga petka tri poddjakona u djakone, a u nedelju dvojicu njih — treći mora zbog dobe čekati — za svećenike.

— Njemačkim propovjednikom u crkvi sv. Katarine imenovan je gosp. prof. Dr. Feliks Suk.

— Ljetošnje izvješće o djevojačkih učionah u samostanu milosrdnica pokazuje, da ih je ljetos polazilo preko hiljade djevojaka. Učiteljište polazile su 84 učenice, višu djevojačku učionu 65, glavnu učionu 559, djevojačko gojište 177, iz smotkarnice dolazilo je 95 djevojaka, napokon nedjeljnih učenica bijaše 50. Svih skupa 1030. Od tih učenica bile su 252 posve na obskrbi u zavodu, i to troškom nadbiskupovim 15, iz zaklade Alagovićeve 5, iz zaklade za kćeri financialnih činovnika 1, troškom grada Zagreba 9, troškom vojnoga zapovjedničtva 44, troškom grada Belovara 1, troškom zavoda milosrdnica posvema 52, za pol plaće 39, osim toga dobivalo je kroz školsku godinu objed do 90 učenica. — Na koncu drago nam je, što možemo izreći pohvalu revnim učiteljicam, čije je nastojanje oko napredka učenica steklo na izpitih obće priznanje i pohvalu. Gospodin gradski načelnik Ivan Vončina odlikovao je tri najbolje pripravnice krasnimi nagradami.

— Jučer je obdržavan pod predsjedničtvom presvjetloga biskupa Janka Pavlešića primateljni izpit u sjemeništu. Prijavilo se 36 učenika, od kojih su tridesetorica primljena.

— Iz Senja dobismo dopis: Početkom školske godine $187^4/_5$. otvoriti će se u ovodiecezanskom sjemeništu dvogodišni tečaj filosofični, u koj će se bezplatno primati mladići, koji imaju želju i ozbiljnu volju, posvetiti se stališu svećeničkomu, ako dokažu, da su dobrim uspjehom svršili šesti dotično sedmi gimnazijalni razred. Koji te blagodati bezplatnoga stanja i uzdržavanja dionikom postati odluči, neka se pismenom molbom i svjedočbom o dovršenom šestom il sedmom gimnazijalnom razredu obrati na biskupski ordinarijat senjski i modruški. Od biskupskoga duhovnoga stola senjskoga i modruškoga u Senju 29. Srpnja 1874. Venceslav Soić, biskup.

Darovi za svetoga otca.

Zagrebački klerici poslaše skorih dana 50 for. Novomisnik g. Josip V. pokloni 5 for. Zatim na primicijah novomisnika g. Ivana Bolfana kod župnika g. Ivana Kučeka u Vrabču sabrali su se i našenu uredničtvu poslali sljedeći darovi: Preč. g. kanonik Josip Šušković 2 for. gg. Franjo Pokas, župnik u Rači, I. Bošnjak, prof., Iv. Kuček, župnik, trgovac Legat, novomisnik Bolfan i gčna Milka P. po 1 fr. Gčna Berta P. pokloni 1 f. u srebru.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.**

Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 33.] U Četvrtak, 13. Kolovoza 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka. *)

Piše Dr. Antun Kržan.

X.

Posljednji uzroci svieta.

Nemožemo ni koraka dalje u našem iztraživanju učiniti, dok pobliže neupoznamo one posljednje i obćenite uzroke, na kojih se napokon osnivaju tako mnogovrstni i raznoliki naravski pojavi. Jer tko želi valjano razsuditi, kako učenjaci po različnih nazorih tumače postanak i razvoj bićâ, taj mora bar donekle poznavati prvobitna počela i njihove sile, koje služe kao temelj svim naravoslovnim znanostim, te na ove se mora takodjer obazirati mudroslovje, ako neće kule u zraku graditi. Pače svatko se može osvjedočiti, da mnoge bludnje upravo od tuda potiču, što se grade sustavi stranom na nesigurnih, stranom na dvojbenih, a stranom na skroz neistinitih predmnievah o prvobitnih počelih i njihovih silah. A najgore jest, da oni, koji znanost zlorabe za svoje nečiste svrhe, svoju nevaljanu robu najlaglje onim prodaju pod istinu, koji nisu imali prilike, točno proučiti prvobitne temelje, na kojih su sagradjene naravoslovne znanosti. Jer valja nam uviek na pameti imati, da je nešto drugo znanost, kojoj se mora prije ili kasnije pokoriti ljudski um; a drugo svojevoljno nagadjanje, koje niče i umire izvan polja znanosti.

Protumačimo najprije ono, što nam je najbliže i za nas najvažnije. Što je dakle tvar (materia), koja je nosiocem svih naravskih pojava, i od koje su sastavljena svakolika tjelesa? Nit naravoslovne nit mudroslovne znanosti nemogu na to pitanje podpuno, svestrano i sigurno odgovoriti, te će ono po svoj prilici uz sav znanstveni napredak s veće strane za uviek ostati otajstvo i kamen smutnje ljudskomu duhu. Ali zato su ipak osobito naravoslovne znanosti znamenitih istina obrele, po kojih bar donekle poznajemo, što je tvar, te ove ćemo redom razviditi, da si ovako možemo zaključke stvoriti, koji u našu razpravu zasiecaju. Svi bolji naravoslovci [1]) priznaju u načelu, da se tvar sastoji napokon od neizmjerno majušnih tjelešca, što se zovu atomi, koje nije moći niti sitnozorom, a kamo-li prostim okom vidjeti. Ako se dva ili više atoma spoje, nastane jošte uviek jako malena čestica, koja se zove trošica (molecula =Molecül), a ove sačinjavaju onda poveća tjelesa. Po današnjoj znanosti razlikujemo dvie glavne vrsti atoma: težni (wägbare) i bezteżni (unwägbare) atomi, od prvih se sastoji težna od drugih beztežna tvar, koja se zove aether. Ovaj se razprostire svikuda u neiz-

*) Tom razpravom počima Dr. Kržan drugu knjigu svoga djela „o postanku čovjeka.“ Ured.

[1]) Müller-Pouillets Lehrbuch der Physik und Meteorologie. Siebente Auflage. Braunschweig. 1868. Mousson. Die Physik auf Grundlage der Erfahrung. Zürich. 1863. Fechner. Ueber die physikalische und philosophische Atomenlehre. Zweite vermehrte Auflage. Leipzig. 1864. Eisenlohr. Lehrbuch der Physik. 8. Aufl. Stuttgart. 1860. Meyer. Die modernen Theorien der Chemie. Breslau. 1864. Hiller. Lehrbuch der Chemie. Leipzig. 1863. Graham-Otto's ausführliches Lehrbuch der Chemie. 3. Aufl. Schyanoff. Essai sur la métaphysique des forces, inhérentes à l'essence de la matière. Kiew. 1856. Redtenbacher. Das Dynamidensystem. Grundzüge einer mechanischen Physik. Mannheim. 1857. Clausius. Ueber das Wesen der Wärme verglichen mit Licht und Schall. Zürich. 1857. Liebig. Chemische Briefe. 4. Aufl. Leipzig. 1859. Grove. Die Wechselwirkung der physischen Kräfte. Aus dem Englischen übersetzt von Russdorf. Berlin. 1863. e. t. c. Može se reći, da je riedka iznimka, ako koj naravoslovac nepristaje uz ova načela. Rado priznajem s Fechnerom, da je moći danas protivnike na prste prebrojiti.

Digitized by Google

mjernom prostoru kao nekakovo neizmjerno more, u kojem su utonuta svakolika tjelesa u neizmjernih daljinah. On je uzrokom i nosiocem bezbrojnih naravskih pojava; na njem se osnivaju pojavi svjetlosti, topline, munjine i magnetizma. Znanost nije jošte svih vlastitosti aethera pronašla, nu znademo, prvo, da njegova prisutnost u svih kolikih tjelesih nemienja njihovu težu, drugo, da ga nije moći ničim ograničiti, da se ničim njegova prisutnost nemože priečiti. Nam je vrlo vjerojatno, da je aether u bitnosti ista tvar, od koje se sastoje sva težna tjelesa, samo je kao aether neizmjerno tanahan[1]). Tvar se razstavlja na svoje sastavljajuće česti na dva različna načina, mechaničkim i chemičkim putem. Mechanički se dieli tvar na svoje česti, ako one imaju ista svojstva i vlastitosti, te se samo razlikuju medjusobom veličinom i likom; a chemički onda, ako sastavljajuće česti imaju različne vlastitosti i svojstva. Sve se one tvari zovu prvobitna chemička počela, koje nije moći više raztvoriti chemičkim putem na bitno različne česti, ili bar nije jošte do danas chemičkoj znanosti za rukom pošlo, da ih razstvori. Takovih chemičkih jednostavnih počela ima po Hilleru 60, po Graham-Ottu 61, po Schereru 62, po Bunsenu i Kirchhoffu i drugih učenjacih do 65 Chemički jednostavna tvar može se samo mechanički dieliti, dok se razstvori na posljednje sastavljajuće česti, t. j. atome, dočim se chemički sastavljena tvar dieli na česti chemički i mechanički, dok se razstvori na posljednje atome, koji su i mechanički i chemički posve jednostavni, i ovi se u najstrožem smislu zovu prvobitni atomi. Težni atomi nestoje medjusobom u neposrednom doticaju, već se medju njimi nalaze aetherički atomi (Aetheratmosphäre), a ove opet razdružuje ili prazan prostor, ili kakva druga tvar, koju naravoslovci neuvažavaju, jer se neopaža njezin upliv na physičke pojave u naravi. Atomom pripadaju sile, od kojih potiču naravski pojavi. One se diele na dve glavne vrsti, na privlačitost (Attraktionskraft) i na odrivnost (Repulsionskraft); dosada barem nije mogla znanost obie stegnuti na istu silu. Većinom su sada naravoslovci toga mnienja, da se težni atomi privlače, a aetherički da se odbijaju, težni se pako i aetherički atomi takodjer pritežu.[1]) O veličini i liku atomâ znanost nemože jošte ništa sigurna reći. Dočim glasoviti Berzelius[2]) i š njim drugi učenjaci misle, da su svi atomi krugljasta lika, te možda takodjer iste veličine; tvrdi usuprot glasoviti Liebig[3]), da se oni i veličinom i likom razlikuju. Po našem sudu onda će istom znanost ovo pitanje o veličini i liku atomâ sigurno riešiti, kada učenjaci drugo pitanje, koje je jošte danas prieporno u znanosti, na čisto izvedu, naime jesu-li one neizmjerno malene čestice (atomi), od kojih se napokon sva kolika tvar sastoji, skroz i skroz jednostavne neimajuć nikakve više protege u prostoru (elementum simplex), ili pako obratno jesu-li posljednji atomi jošte u prostoru raztegnuti, te nekim načinom sastavljeni (elementum extensum et continuum). Nebi čovjek mislio, kolikom se žestinom s oboje strane prepirka vodi, i kako oštroumnimi razlozi zastupnici jednoga ili drugoga mnienja vojuju. Ta je stvar za nas tako važna, da je nesmijemo ni nemožemo posve mimoići, a neće biti ni štiocu na štetu, ako s nami u ovu dubljinu zaroni. Najprije strogo naglašujemo, da svakomu mudroslovnomu sustavu, tumačio on kako mu drago skrajne razloge materije, valja prihvatiti temeljna načela atomizma na koliko su ih dosada općenito usvojile naravoslovne znanosti te na koliko one po njih posve gladko tumače naravske pojave. Jer tko bi se usudio ova temeljna načela podrovati, podkopao bi temelj na kojih su one sagradjene, i tim bi naviestio rat onim istinam, koje je naravoslovna znanost dovoljno dokazala, a taj bi se rat sigurno svršio pobjedom naravoslovne znanosti. Zato se nemogu dosta načuditi, kako su neki mudroslovci tako drzoviti, te govore o posljednjih razlozih materije, neobziruć se na temeljna načela naravoslovja, kako ih danas poznajemo. Zar oni misle, da može što biti u mudroslovju istina, a u naravoslovju neistina? A odkuda će oni svoje nazore potvrditi, ako im se naravoslovje u tom pitanju iznjeveri? Priznavajuć dakle, kao što zahtieva naravoslovna znanost, da se tvar napokon sastoji od neizmjerno majušnih čestica (atoma), odrješito tvrdimo, da su one same po sebi skroz

[1]) L'étude de la lumière et de l'électricité nous a conduit a regarder comme infiniment probable que l'éther n'est autre que la matière elle-même parvenue au plus haut degré de ténuité, à cet état de rareté extrême que l'on nomme état atomique. Par suite, tous les corps ne seraient en réalité que des agrégats, des atomes de ce fluide. L'unité des forces physiques par A. Secchi. Paris. 1874. Livre IV. Chap. I. P. 518.

[1]) Cf. Gustav Theodor Fechner. Ueber die phys. u. phil. Atomenlehre. Cap. XIII. Resumé der physikalischen Atomistik. S. 93. 2. Aufl. 1864. Leipzig. Martin. Philosophie spiritualiste de la Nature. Tom. I. Partie. 2. Ch. 8 sq.

[2]) Traité de Chimie V. 28.

[3]) Chemische Briefe I.

Digitized by Google

jednostavne, te nisu same po sebi raztegnute u prostoru. Uz ovo mnienje pristaju Fechner [1]), Grassmann [2]), Hoppe [3]), Lotze [4]), Helmholtz [5]), Roger Josip Bošković [6]), Poisson [7]), Moigno [8]), Ampére, St. Venant, Faraday, Séguin, Causchy, Dugald Stewart, Christ. Wolf, i t. d. [9]) Premda se ovi učenjaci posvema medjusobom neslažu, niti mi nemožemo uz nijednoga posve pristati, kako će se kasnije vidjeti, u načelu se ipak slažu, da su posljednje čestice tvari jednostavne i neraztegnute u prostoru. Glavni razlog, koj nas podpuno osvjedočava, zašto uz ovo mnienje pristajemo, nalazimo u tom, što nam se uprkos svim oštroumnim razlogom protivnoga mnienja čini nuždno, da sve, što je sastavljeno i u prostoru raztegnuto, mora napokon doći do jednostavnih i neraztegnutih počela. Sad ćemo redom navesti sve, dielom vrlo oštroumne razloge protivničke te pokazati, da se na nje nikako nemožemo osloniti. Liebig [10]) i George [11]) prigovaraju, kad bi posljednje čestice tvari bile skroz nerazdjelive i neraztegnute, onda se nebi mogla pojmiti njihova težina, a Stökl [12]) veli, da se neda shvatiti trajavost (Trägheit), protega (Ausdehnung) i neprobitnost (Undurchdringlichkeit), što su obćenita svojstva tvari. Na taj prigovor lasno ćemo odgovoriti na temelju privlačitosti i sili odrivnosti, kojimi silami naravoslovje tumači obćenita svojstva tjelesa. Ove se sile nikako neprotive tomu, da su posljednje čestice tvari neraztegnute i skroz jednostavne, dapače mi mnogo lasnije pojmimo, kako se nalaze sile u atomih, uz naše mnienje nego uz mnienje protivnika. Težina tjelesâ potiče od sile, kojom se sva tjelesa medju sobom privlače; trajavost (Trägheit) se u tom sastoji, što svako tielo po svojoj naravi ostaje samo po sebi u miru ili u gibanju tako dugo, dok koja vanjska sila nesvlada njegov odpor, te ga stavi u mir ili u gibanje. Kako nastaje iz jednostavnih i neraztegnutih čestica sastavljeno i raztegnuto tielo, nije tako težko pojmiti, kako si to predstavljaju protivnici, ako promislimo, da svaka čestica ima realno bitisanje, te si ovoga neda oteti, imajuć silu, kojom se opire proti drugoj

[1]) Atomenlehre. XX. XXI. XXII. S. 150—178.
[2]) Die Atomistik. Stettin. 1862. [3]) Pogg. Ann. CIV. 1856.
[4]) Götting. Anz. 1855. S. 1097. [5]) Fortschr. d. Phys. 1856.
[6]) Theoria philosophiae naturalis. Editio veneta prima ipso auctore praesente et corrigente. Venetiis. 1763.
[7]) Journal d' l'École polyt. 1829. [8]) Cosmos. Tom. 2.
[9]) Cf. Fechner. l. c. XXVI. Historisches über die Ansicht von den einfachen Grundatomen. S. 222.
[10]) Chemische Briefe I. [11]) Fichtes Zeitschrift. 1856.
[12]) Lehrbuch der Philosophie. Zweite Abtheilung. II. Th. §. 119. S. 117.

čestici, a ovim putem mora nastati sastavljeno i raztegnuto tielo. Fechner [1]), Bošković [2]) i drugi neki učenjaci, želeć drugim načinom protumačiti, kako može iz neraztegnutih i nerazdjelivih čestica nastati raztegnuto tielo u prostoru, misle, da atomi nisu medjusobom u neposrednom doticaju, nego da je jedan od drugoga udaljen, te se u daljini medjusobom privlače, ili odbijaju. Ovo mnienje sigurno nije istinito, očito bo je protuslovje, tvrditi, da može nešto ondje djelovati, gdje nije. Jer nikako nemože biti na drugom mjestu djelovanje, a na drugom mjestu ono, što djeluje, nego ondje, gdje je djelovanje, mora biti i ono, čije je djelovanje. Poznato je načelo „actio indistans repugnat.“ Zato najvrstniji naravoslovci, tumačeć naravske sile, nedopuštaju, da bi one mogle neposredno djelovati u daljini. [3]) Kad se dakle u znanosti veli, da se sva tjelesa privlače u obrat-

[1]) Atomenlehre. l. c.
[2]) Theoria Philosophiae Naturalis. Synopsis totius operis ex editione vienensi. Pars. I. n. 7.
[3]) Um den Mechanismus der planetarischen Welt ganz zuverstehen, müssen wir den Ursprung und das innere Wesen der Kraft kennen, welche die Körper und ihre Theilen gegen einander treibt, und die wir mit dem Namen der Attraction, der Schwere und der Gravitation bezeichnen; aber leider sind in diesem Punkte unsere Kenntnisse äusserst dürftig. Die Astronomen und die Mathematiker nehmen diese Kraft als eine gegebene, dem Stoff inhärirende Eigenschaft an, auf welche sich die Formeln der Mechanik anwenden lassen. Auf diese Weise ergeben sich die Gesetze für die Bewegungen der Körper auf der Erde und im Himmelsraume, ohne dass das Wesen jener Kraft dabei weiter in Betracht kommt. Die Physiker machen es ebenso und auch die Philosophie senkt bei ihrem gegenwärtigem Standpunkte vor der Frage nach dem Ursprunge und dem Wesen der Gravitation die Flügel. Die meisten Physiker sind indessen der Ansicht, dass die Erscheinungen der Attraction auf den Aether zurückzuführen sind, jenes universelle fluidum, welches den ganzen Weltraum erfüllt und das in Gemeinschaft mit der ponderabelen Materie alle Körper zusammensetzt. Wie aber der Aether wirkt und welche Eigenschaften ihm zukommen, ist uns unbekannt. Wir können nur sagen, dass zwischen der Sonne und den Planeten ein Mittel vorhanden sein muss, durch welches die Kraftwirkungen fortgepflanzt werden können, weil eine unmittelbare Wirkung in die Ferne, wie man sie früher wohl ohne das Vorhandensein eines fortpflanzenden Mediums für gewisse Kräfte annahm, **undenkbar ist.** Da nun das Vorhandensein des Aethers durch die Erscheinungen des Lichtes hinreichend sicher constatirt ist, so ist nicht einzusehen, warum man behufs Erklärung der Erscheinungen, welche sich auf die Wirkung der Gravitation und die Fortpflanzung der Bewegungen im Sonnensystem beziehen, noch zu der Annahme eines andern Mediums greifen soll. Die Sonne — von Sechi — Schellen, III. Abth. Braunschweig. 1872. S. 690. Cf. Newton's Works edited by Horsley. London. 1783. IV. 488.

Digitized by Google

nom razmjerju četvorne daljine i pravom veličine tjelesa, tim se samo glavni zakon narave izriče, a kako to biva, jošte je dosada prieporno pitanje; nu svakako valja pamtiti, što vele najglasovitiji astronomi Newton i Secchi, njegove misli smo malo prije u opazci spomenuli.

(Dalje će slieditі.)

Današnji liberalizam. *)

(J. R.)

Filosofija je liepa i uzvišena, prosvjeta je potrebna, zato se je laž u njihovoj slici uvukla u družtvo. Ali kad je krinka pala — u francezkoj revoluciji — kad se je pokazalo, kako je strašno i sramotno zabludilo družtvo: onda je ime filosof i iluminat postalo sramotno ime, značilo je kvaritelj i trovatelj družtva. Liepa imena postaše sramotom, jer se je pod njimi zloća sakrivala. No kriva filosofija nije zato iz svieta izčeznula, ona se je i dalje potajno njegovala. Ona je opet stupila na pozorište, ali u drugoj slici, preobražena, da ju je težko spoznati. Nova iluzija, pogibeljnija nego ona zabačena, zahvati narode. Kako je zamamljivo za plemenito srce, biti liberalnim, t. j. u svakom čovjeka brata nazirati, koj, bez obzira na svoj stalež, ima pravo svega se u državi uživati, što ona podanikom može pružati: jednako pravo za sve. Tko je samo sposoban, tomu se ima, nepitajući za ništa dalje, pružiti ruka, makar on bio posljednji čovjek. To je vrlo naličilo kršćanskoj ljubavi iskrnjega. Biti tako pravedan, zasluge, gdje se god nadju, nagradjivati, raditi za obćenito dobro, otvoriti budućnost onomu, za koga nemari sreća, dati svakomu svoje. zabaciti predsude svake vrsti, nedostojne plemenitoga muža: to je neizmjerno privlačilo, to je naličilo religiji u civilnoj odori. Pa i k čemu joj duhovna odora? Zar je ona bila neobhodno potrebna, da se radi za obće dobro? K čemu njezina stroga forma, koje bi se mnogi plašili, da će im stezati osobnu slobodu? Čovjek ima svoje slaboće, zašto ih malko nepregledati, ako se tim može pridignuti? K čemu uvjek dužnosti izticati, zar nije bolje, najprije čovjeka predobiti, upoznav ga s njegovimi pravi? Istina jest, prava i dužnosti nedaju se razdružiti, ali gradjanin će dužnosti sam k srcu si uzeti i vršiti, kada postane slobodan, prosvjećen, oplemenjen. Zar je neobhodno potrebno, govoriti o vjeri, ako je moj cilj, dobro tvoriti?

Zar nije jasno, zašto toliki muževi velika duha i srca žele sloviti „liberalnimi“? Vjera je tako prirodjena čovjeku, tako duboko je u njegovu srcu zasadjena, da i u onom djeluje, koj si utvara, da se na nju u svojem djelovanju neobazire. Zato mora svaki krivi sistem nju hiniti, bez zrnca toga zlata u fino izbrušenom bakru neće naći pristaša. Liberalizam je osobito s toga vrlo pogibeljan, što zavadja srca, kano što je kriva filosofija umove obsjenjivala. S toga može on postati neizmjerno obćenitiji, popularniji; on može doprieti do najnižih razreda družtva, te ovdje isto tako naći pristaša kano što u najviših kruzih. Filosofi i iluminati, makar kako mnogobrojni bili, mogli su biti samo jedna klasa, liberalizam može do stanovitoga stupnja sve razrede zahvatiti. Znanstveni značaj podielio je starim sektam gospodstvo nad umovi; humanistički značaj podieljuje novoj sekti silu. apelirajuć na čustvo, ona se ponosi filantropijom, koja se odnosi prama kršćanskoj ljubavi iskrnjega kano omamljivo sredstvo prama balsamu; ona može za vrieme omamiti, ali nikada nevolje čovječanstva ublažiti, nikada rane družtva izliečiti.

Liberalizam se je marljivo povodio za svojimi predšastnici, istimi sredstvi, kojimi su se služili filosofi i iluminati, znao se je i on uvući u družtvo, tako, da čovjek čitajući poviest filosofâ, čuje i poviest liberalizma. Na jednu razliku nesmije se ipak zaboraviti. Propale sekte stupile su više otvoreno s pogubnimi svojimi načeli, liberalizam sakrivao se je iz početka pod krinkom. Istom kada se je puzajući i laskajući svakamo ušuljao, istom onda izišao je s svojimi bludnjami, ali i sada zaogrnut frazami, koje su njegov opaki značaj velikoj većini sakrivale. Niti godine 1848., kad je revolucija otvorila liberalnu kloaku, te su njezini kužni potoci po svietu se razlili, niti onda nije liberalizam izgubio svoj posebni značaj: ovdje strašeći, ondje mameći znao si je uvjek pomnožati broj pristaša. I njegova sila bijaše tolika, da je ne samo nebrojena množina šupeljaka pred njom se poklonila, nego i pravi talenti postaše njegovi robovi. Ali da ta sila nije bila ništa drugo nego omama, koja je priečila djelovanje zdrava razuma, to dokazaše i dokazuju još danas najodličniji članovi te sekte. Oni, godinami i izkustvom dozrijali, zgražahu se i zgražaju pred pogubnimi posljedicami, koje sada u državnom životu opažaju. Stari vodje straše se načela mladjih te napinju sve sile, da zlu na put stanu. Ali uzalud; oni su zlo načelo jedanput postavili, a sada moraju i njegove posljedice prihvatiti.

Tako je dakle liberalizam postao silom, koja svom Evropom gospoduje. On je zavladao diplomacijom, vladami, magistrati, zakonodavstvom, školstvom, jednom riečju svim, što djeluje na um i srce ljudi; pod imenom slobode sve je skučio pod robstvo; propoviedajuć mir

*) **Ovih dana dobismo djelo „Die Religion vom politisch juridischen Standpunte von Dr. Ivan Buhl, Advokat zu Amsterdam. Deutsch bearbeitet von Ferdinand Grimmelt. Paderborn. 1874.“ (27 araka 2 for. 25 n.) Mi se usudjujemo to djelo na osobit način našim štiocem preporučiti. Učeni pisac pokazuje vrlo rječito, kako je uvjek, počam od poganskih vremena sve do danas, sreća državâ bila posljedica njihova sjedinjenja s crkvom, dočim su države, koje su se od crkve odružile, taj svoj čin uvjek skupo platile. Tvrdnju svoju dokazuje pisac neoborivo fakti historičkimi. Za primjer, kako temeljito umije učeni odvjetnik shvaćati okolnosti vremena, kako se duboko u nje zaroniti, priobćujemo njegovu XXIV. razpravu o liberalizmu, koj danas gospoduje Evropom.**

Digitized by Google

raznjećuje vatru nesloge u obitelji, u državi. medju narodi; postavivši toleranciju prvim načelom, posta on utjelovljenom intolerancijom prve vrsti; on obećaje prosvjetu a zaludjuje; hini se. da poštuje svačiju vjeru, a njegovo je evangjelje nevjera i revolucija, on osramoćuje i svoje predšastnike 18. vieka u mržnji proti vjeri.

Kako je mogla takova sekta na toliko se razširiti? Jer je tajna njezine moći u tom, da stvara „idiote.“ Kod prijašnjih bolesti na moždjanih, na kojih je bolovalo družtvo, opaža se šenuće, koje se je u bjesnoću razvilo; vidjelo se je, kano obsjednut srtao je bolestnik u čine najstrašnije prostoće i razpuštenosti. Bolest liberalizma pobudjuje u nas sažaljenje mnogo veće, s užasom gledamo, kako nestaje svake samosviesti, kako je srce, makar mu se približio najjasnijimi i najočitijimi istinami, hladno i neprijetljivo, te na najbolje dokaze nezna odgovoriti nego praznom, hiljadu puti jur opetovanom frazom. Odavle onaj, svigdje se ponavljajući pojav, da liberalni prevratnici, gdje god se na noge dignu, svigdje na nečuven način napadaju na slobodu, na najsvetija prava drugih, koja su oni nekoć sami tobož na svoju zastavu napisali. Liberalizam ih je najme zasliepio i oko njihova uma debelom mrenom prevukao. Oni gledaju zle plodove, koje donosi nastojanje njihove stranke, vlastmi podupirano, uspjehom okrunjeno, medju narodi, medju gradjani iste države, ali gledajući nevide, slušajući nečuju, zakovani hladnom, sliepom bez srca silom, srću uvjek napried bez sviesti, bez načela: vjekovito eksperimentiranje bez uspjeha. Zato je tip našega stoljeća: površnost, mlohavost, bezduhovitost. Kriva filosofija prošloga vieka mogla je još uvjek podbosti čovjeka, liberalizam može ga samo oslabiti, mlitavost i nerad to su plodovi njegovi. *) Tko bi prebrojio sve liberalne kongrese, liberalna družtva, njihove klubove, koji uvjek obećavaju velikih stvari, ali se uvjek svršavaju smiešnimi frazami, koje nitko nemože razljuštiti. Velika djela, koja program uvjek obećaje, razplivaju se uvjek u lakrdije, prazne rieči: „strpite se, čekajte na moje čine“, ali tu bi se čovjek morao do vieka vježbati u strpljivosti. . .

Najznamenitija monomanija te sekte jest odruženje crkve od države po njihovu shvaćanju. Liepo zvoni: „slobodna crkva u slobodnoj državi“, i ako pošten čovjek po tom načelu radi, donieti će blagoslov družtvu čovječjemu, duhovna i državna oblast štovati će se i zajednički pobijati zla načela. Nego ako ništarija to načelo proglašuje, da pod njim sakrije tajne namjere liberalizma, onda te rieči neznače drugo nego neslogu i nered, progon i tlačenje. Onda su one najbolji dokaz, kako umije liberalizam laž za istinu prodavati. Onda se goni ugled božji iz države, a mjesto njega namješćuje silovanje sviesti. Država postaje na smiešan ali pogibeljan način bogoslovom. U svojoj pogubnoj drzovitosti usudjuje se država, izricati sud u stvarih, koje spadaju jedino na vjeru, ćudorednost i duhovnu oblast, izricati sud o nauku duhovnih pastira, o dieljenju svetih tajna, i o potrebnih uvjetih, pod kojimi se one diele. Njoj nije crkva drugo nego svako moralno tielo, koje je njezinim zakonom, i u duhovnih stvarih, podčinjeno. I tako neznači „odruženje crkve i države“ ništa drugo, nego „država se rješava svih svojih dužnosti prama crkvi, crkva pako gubi sva svoja prava prama državi.“

Kako umije liberalizam sliepiti, dokazom je to, da množina bez dvojbe čestitih i dobro mislećih podanika neposredno ili posredno taj politički idiotizam podupiru, jednako u sladkoj nadi živu, da će se ipak jedanput dograditi ponosna družtvena zgrada, od koje su dosada samo nacrt vidjeli, te se još jednakom naivnom uztrajnošću, u prkos neuspjehom, koji se dnevice opetuju, uzdaju, da će napokon uspjeti osnove i eksperimenti, da se prosvjeti i oplemeni puk. I zato je glavno pomagalo liberalizmu, što ima toliko članova, koji mu vjeruju, koji u čvrstoj nadi živu, da će ipak iz njega sreća svietu procvasti te odsudjuju kano klevetu, ako se tvrdi, da on namjerava uništiti vjeru; ljudi, koji bi ga odmah ostavili, kada bi spoznali, koliko je poguban, koji su odviše plemeniti i obzirni, nego da izreknu sud, dok se posve neosvjedoče, da ono, što se tako mudro i liepo prikazuje, nije nego ludost i kuga ćudoredna. Premda niti jedna njegovih mnogih blagodati nije svoga cilja postignula, premda nije nikada ništa izveo te je uvjek mjesto dobra, koje je obećavao, učinio protivno, zlo, premda uvjek samo ruši a nikada ništa negradi, vlada u njegovih privrženicih fanatizam, da je zbilja srcu plakati.

Liberalizam povukao je vjeru na političko polje, da mu bude sredstvo za njegove namjere. Nenauča više Bog preko svoje crkve istinâ, država ima u svojih zakonih naviešćati evangjelje; država netreba više vjere, ona će sama podanikom pružiti sve, što će sreću njihovu stalno učvrstiti. Tako stvara liberalizam, uništivši vjeru, sektu, kojoj je učiteljem on, i koja mu pruža priliku, podanike po volji mučiti; tako on oskvrnjuje svetinju, ruga se krieposti, uništuje slobodu, i baca robove, koji mu se pokoravaju, u idiotizam, koj će jednom nokti svojimi tirana raztrgati.

(Dalje će sliediti.)

*) Bijaše dakle uzaludan trud, timi ljudmi htjeti obraniti Pariz. Bijaše to jedna onih bezbrojnih liberalnih iluzija, kad se je mislilo, da imaju kano što 1792. dosti sila, da stvore vojske. Liberalizam je upravo protiva inspiracije — ekspiracija. Francezka je skupila mnogo oboružanih ljudi, ali nikakovih vodja, nikakvih vojnika, nikakovih patriota. Mnogim su se oči istom onda otvorile, kad se je vidilo, kakovi ljudi spadaju k parižkoj komuni. Ali kod velike većine osta podpuno pomanjkanje duševne sile nerazljuštivom zagonetkom.

Pastir, koj daje dušu za ovce svoje.

Prije nekoliko godina povukao je jedan svećenik u Parizu svojim visokim uzrastom, svjetlom, kano ugljen

Digitized by Google

crnom kosom, neobičnom ozbiljnošću svoga lica, obćenitu pozornost na se. Bijaše to španjolac. Njegov odmjereni hod svjedočio je, da je nekoć sablju pasao. I zbilja bijaše on konjanički častnik u vojski Don Carlosa, te se je s njim hrabro borio. Poslje ga je sliedio u Francezku, gdje se je posvetio službi kralja svih kraljeva. Njegovi mrki potezi, njegove duboko upale oči svjedočahu, da duboko ćuti nevolju progonstva, kano što i težke rane, u ratu zadobljene, koje mu nehtijahu cieliti. Ali ta njegova ozbiljnost i mrkost nije odbijala, nego je privlačila i počitanje u drugih uzbudjivala. Poslje nekoga vremena posta Capella — jer to bijaše njegovo ime — samostalni dušobrižnik na jednoj maloj župi blizu Pariza. Svoje pastirske dužnosti tako je brižno vršio, da ga je puk skoro obožavao. Ali njegove rane podgrizahu mu danomice sve više korjen života, te mu se je brzo primicao kraj. Skoro nije mogao više s kreveta, no on, koj je kano vojnik toliko puti bez straha gledao smrti u oči, nije se je niti sada, kano vojnik božanskoga kralja, bojao. Već je primio svetotajstva umirućih, već bijaše spreman na put u vječnost, kad na jedanput dotrča netko k njegovoj postelji te mu kroz plač reče: „Gospodine župniče, N. N. koga dobro poznate, na umoru je, ali mi zdvajamo, o svećeniku neće niti čuti.“ „Ah Bože, tako dobar čovjek!“ reče slabim glasom na smrt bolestni župnik. „Da sâm nisam na umoru, mene nebi, ja mislim, od sebe protjerao.“ „O vas nebi, on vas odviše ljubi, odviše štuje, ali ja vidim sam . . .“ suze mu prekinuše rieč. Župnik se na to malo pridignu, sklopi ruke i uzdahnu: „Bože moj, Bože moj, daj mi samo još malo sile.“ Za čas reče zapovjedajućim glasom: „odjenite me.“ Svi se upropastiše, nitko nemaknu ruke. „Odjenite me“, opetova umirući župnik, i pruži svoje drkćuće ruke, ukočene noge. Nitko se nije smio njegovoj zapovjedi protiviti. Obukoše ga. „Sada me odnesite k bolestniku“, zapovjedi umirući pastir. „Ah, ta umrti će nam na putu“, šaptahu si, koji bijahu oko njega. Kada su po njegovoj zapovjedi pripravili sve, što bijaše potrebno, reče: „a sada me nosite, odmah, odmah me nosite.“ I uzeše na ruke polumrtva župnika: glava mu je visjela duboko na prsima, dočim su mu bliede usne šaptale tihu molitvicu. Kad ga donesoše k bolestniku, reče mu župnik umirućim glasom: „prijatelju, obojica stojati ćemo skoro pred Bogom. . . Hoćeš da zajedno putujemo? Ja sam tu, da ti pomognem.“ Umirući bolestnik pograbi ruku župnikovu te ju pritisnu na usne svoje. „Požurimo se, reče župnik, vrieme je kratko, uzdaj se u Boga, zar ne ti ćeš se izpovieditи?“ Bolestnika poliše suze, on uzdahnu: „hoću.“ Izpovjed bijaše brzo gotova. Onda naloži župnik svomu pomoćniku, koj je donio sveto ulje: „držte mi ruku, vodite ju.“ Njegova ruka bijaše već ledena, ukočena. Kad je bio sveti čin svršen, sklone umirući župnik svoju trudnu glavu nad glavom bolestnikovom i reče mu: „s Bogom, skoro se opet vidimo.“ A svojim nositeljem reče: „Odnesite me sada kući. Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace.“ To reče, a glava, koju je već probio leden znoj, pade mu na prsi, ruke mu višahu ukočene, nepomične, mutne oči na pol zatvorene. Donesoše ga kući i metnuše u postelju. Za čas bijaše mrtav. (I gigli a Maria. Ožujak 1874.) Francezke novine pune su hvale toga pastira, koj je doslovce izpunio rieči Gospodove, da dobar pastir daje život za ovce svoje.

Dopisi.

Dubica. (II. obća učiteljska skupština i naša pastoralna konferencija.) Evo nam na pragu II. obće učiteljske skupštine. Centralni odbor i ostali pododbori marljivo rade, a usljed tolikih priprema nadati se je, da će i sjednice biti važne; nu koliko će u obće biti po naše školstvo koristne, to će tek vrieme dokazati. Kamo vođje učiteljstva teže, to je dokazala I. obća učiteljska skupština u Zagrebu, te neima sumnje, da će pokret, koj se ovo nekoliko godina u našem učiteljstvu opaža, postati danas ili sutra od velikoga zamašaja. A što mi svećenici radimo? Posvud opaža se neka živahnost, sve se kreće, samo mi ostajemo mirni prekrštenih ruku. Naš „Kat. list“ donosi ravno mnogo liepih predloga, ali ostaju otisnuti i ništa više. Evo nam jesenskih pastoralnih konferencija, tu imademo prilike medjusobno se sporazumjeti i dogovoriti, te bi bilo od velike koristi, kad bi se prosudilo pitanje, kakovo će stanovište zauzeti svećenstvo napram težnjam, i odnošajem pučkoga učiteljstva današnjega vieka, i koja će sredstva poprimiti, da se zavladalo nesporazumljenje ukloni, pak da svećenstvo i učiteljstvo zajedno na temelju kršćanske prosvjete oko naobraženja puka našega djeluje. A to bi se postiglo, kad bi dotični podjašprišt, koj poznaje svoje svećenstvo, u kotaru imenovao odbor, te mu naložio, da ovo pitanje prosudi i rieši, gdje bi se onda na konferenciji dalnji shodniji predlozi učiniti mogli.

Josip Kolarić, župnik.

Iz Sinja u Dalmaciji. (Može-li se tumačiti §. 14. početni redak 1 i 3 temeljnoga zakona 21. Prosinca 1867. (D. Z. L. Bj. 142) u smislu da otac nemože biti primoran krstiti svoje diete?) Katolički župnik u Sinju potužio se je mjeseca Siečnja g. 1873. nadležnomu kotarskomu poglavarstvu, da varošanin N. N., premda čestokrat ponudjen, neće da dade krstiti ni upisati u knjige rodjenih svoje diete, rodjeno mu nekoliko mjeseci prije. Pozvan da se opravda N. N., uz ekonomične razloge, koji da ga primoravaju neposlati na kršćenje sina, navadjaše i okolovštinu, da na to djelo po temeljnih zakonih nemože biti prisiljen. Kotarsko poglavarstvo sinjsko, neuvaživši opravdanja N. N., na temelju vladine obznane 20. Kolovoza 1816., vladine odluke 5. Listopada 1830. Bj. 21528 i u smislu zakona 25. Svibnja 1868. (D. Z. L. Bj. 49 članak 1 i 3), presudi: da N. N. u roku od

Digitized by Google

8 danâ mora dati upisat u knjige rodjenih i krstiti diete pod prietnjom, da će drugčije platiti 5 for. globe, ili u slučaju, kad ju nebi platio, biti kažnjen jednim danom zatvora. Na poglavarstvenu odluku, N. N. uteče se dalmatinskomu namjestničtvu, koje ipak, odbaciv utok, potvrdi ju podpuno. I protiva ovoj presudi, N. N. pozove se na ministarstvo unutrašnjih posala, a ova vlast sporazumno sa ministarstvom bogoštovja i nastave svojom odlukom dne 1. Svibnja 1874. Bj. 4465. odbaci utok, javljajući u isto vrieme, da se oporba kršćanskih roditelja, nekrstiti svoje čedo, ima smatrati kao prekršaj naredbe članka 1. zakona od 25. Svibnja 1868., koj političke vlasti službeno duži da iztražuju, i do potrebe to prieče upotrebljenjem propisa ministarske naredbe od 20. Travnja 1854. i 30. Rujna 1857., ili pozivom posredovanja sudbene vlasti na temelju §. 178. gradjanskoga zakonika. *S. T.*

Viestnik.

Zagreb. U isto skoro vrieme zatekoše nas dvie vrlo žalostne viesti. S jedne strane stiže iz Civitavecchia viest, da je ondje naglom smrću umro ó. Augustin Theiner, član rimskoga oratorija, koj je, jedva su tomu dvie nedelje, još kod nas u Zagrebu boravio. S druge strane potrese Zagrebom viest, da je iznenada, kaplju udaren, preminuo Živko Vukasović, nadzornik krajiških škola i pravi član jugoslavenske akademije. S Theinerom gubi poviest, naročito crkvena, jednoga svojih prvih zastupnika, s Vukasovićem gubi škola revna marnika, gubi knjiga marljiva radnika. Bog im duše pomilovao.

— Za područje vojničke župe u Zagrebu treba jedan kapelan, koj će imati plaće 900 for., stanarine 310 for. 80 novč.. i 6 for. u ime paušala za pisaru, ter bezplatnoga vojnika-poslužnika. Mora znati hrvatski, njemački, a naposeb magjarski. Molbenice se imadu duhovnomu stolu poslati do konca Kolovoza.

— Većeslav Srkulj, kapelan sisački, postao je župnikom u Selih kod Siska.

— Minule subote (8.) umre u ovdješnjem sjemeništu, providjen svetotajstvi, Simon Stojanović, nemoćni svećenik u 73. godini. S njim izumrješe nemoćni svećenici, koji su stanovali u sjemeništu.

Beč. Kako „Wiener Abendpost“ javlja predalo je slobodno zidarsko družtvo „Zukunft“ 22. p. m. na vladu molbu, da smiju ustrojiti pravilno družtvo. Vlada je tu molbu odbila. Poznata je stvar, da davno već obstoji u Beču više slobodno-zidarskih loža, koje medju tim samo potajno „rade“ te se sakrivaju pod različnimi imeni, naročito je „Humanitas“ bez svake dvojbe zidarsko družtvo. Potvrde nisu dobili zbog svoje tajinstvenosti, usljed koje nedopušćaju niti vladinomu zastupniku pri svojih sastancih prisustvovati. Tu htjede u pomoć priskočiti mudri židovski „N. W. T.“, svjetujuć vladi, neka šalje u zidarske sastanke kano svoje zastupnike činovnike, koji su i onako članovi zidarski. Koja impertinencija!

Olomuc. Nadbiskup olomučki poklonio je sav svoj privatni imetak, najme pet dobara, šest kuća u Kremsieru i raznih papira i akcija, svega u vriednosti do $1^1/_2$ milijuna za podporu svoga klera, samostanâ, bolnicâ i ubožnih kuća. Tako upotrebljuje svoj imetak mrtva ruka, na koju najviše viču oni, koji nisu nikada siti, a drugomu ništa neušće.

Njemačka. Barbarska okrutnost Njemačke stigla je jur petoga biskupa. Biskup paderbornski, učeni i neustrašni Konrad Martin, odveden je 4. t. m. u 8. sati u jutro u zatvor, da ondje odsjedi $4^1/_2$ mjeseca. Množina svjetine sakupila se je pred biskupskom palačom, sve se je turalo k biskupu, da se barem odjeće njegove dotaknu. Cielim putem dielio je pastir blagoslov stadu svomu, koje bješe obsjelo ulice, kojimi se je imao provesti biskup. I pred tamnicom čekala je množina svieta, a kad je biskup zakoračio u tamnicu, zaori gromoviti „hoch.“ Bog zna, na koga će sada doći red?

— „Germania“ potvrdjuje viest, koju je donio „Pfälz. Bote“, da je vratislavski biskup, bivši predsjednik na zadnjoj konferenciji njemačkih biskupa u Fuldi, predao pruskoj vladi „izjavu pruskih biskupa“, u kojoj se naglašuje, da se crkva na nikakov način nemože podvrgnuti jednostranim državnim zakonom i naredbam, tičućim se crkvenih stvari, i da samo papa, nepovrjedivši onoga crkvenoga načela, može vladam podieliti neka prava glede crkvenih stvari. Pruski ministerij nije na to ništa drugo odgovorio, nego da je primio pismo.

— Liberalni njemački listovi trubili su ovih dana s velikim veseljem, da je njemačkomu caru stigla adresa ćak iz — Australije. No to je istina, da je car Vilim dobio adresu iz Australije, ali je i to istina, da su mu tu adresu poslali slobodni zidari, članovi velike lože „Orangistâ“ u Sidney-u. Slobodna braća u Australiji hvale njemačkoga cara, koga imenuju „drugim Vilimom Osvojiteljem“, što su se u njem probudila plemenita, slobodnjačka čustva, te se je on svom silom opro domovini neprijateljskomu duhu, koj dolazi iz vatikana, i koj bi hotio u Evropi slobodu gradjanskoga prava i slobodu kraljeva i naroda ograničiti. Uvjeravaju ga, da su se i oni pod slavnim imenom Vilima oranskoga udružili, da se bore za podpunu slobodu bogoslužja i za podpunu jednakost pred zakonom. — Na čast mu adresa od takovih ljudi!

— Usljed Kullmannova atentata na skupocjeni život Bismarkov započeo je u Njemačkoj lov na katolička družtva. Množina ih je već, makar kako bila nedužna i plemenita, što pozatvarana što suspendirana. Gdje je makar najmanja sumnja, da bi družtvo moglo imati katolički značaj, eto ti odmah policije, gdje zahtieva pravila i članove družtva, da vidi, ima-li pogibelji za državu. Ala je Kullmann dobro došao Bismarku!

Digitized by Google

Švicarska. 29. pr. mj. prihvatilo je veliko vieće u Bernu vladin dekret, kojim se na bernskom sveučilištu ustraja katoličko-bogoslovni fakultet. Htjeli bi najme imati u Švicarskoj starokatoličkih svećenika, a kad ih nemogu inače nikako smoći. došli su na tu mudru misao, da ustroje posebni fakuitet za starokatoličko bogoslovje. 28. Veljače 1528. služena je u Bernu zadnjikrat sveta misa, a danas još uče se ondje djeca u katekizmu, da je misa „prokleto kumirstvo.“ Nije-li dakle vrlo čudnovat dogodjaj, kad skoro 350 godina kašnje protestantska većina (118 proti 23 katolička člana) opet ustraja katolički fakultet — dakako starokatolički — na kojem će se opet učiti teoretički i praktički služenje mise, jer do sada barem nisu starokatolici jošter mise dokinuli! Nego jošte ostaje velikomu vieću, pobrinuti se za učitelje toga fakulteta i za slušatelje. To će valjda mučnije ići.

Rim. Potvrdjuje se viest, da je sveti otac biskupe elsaške: strasburžkoga i metzskoga neposredno svojoj jurisdikciji podvrgao.

— Atentatom ni kraja ni konca. I na Viktora Emanuela, raztrubiše taljanske liberalne i židovske novine, učinjen je atentat. Kriva je dakako katolička stranka. „Iz posve vjerodostojna vrela doznasmo, pisa odmah židovski „Nazione“, da je katolička partaja učinila s francezkimi internacionalci komplot, da ubije taljanskoga kralja, dok bude u lovu u Valdieri.“ A židovska „Liberta“ prihvati tu viest objeručke kano „vrlo važnu.“ Kad tamo malo poslje javiše službene novine, da su te viesti izmišljotine bez svakoga temelja. — Komedija à la Kullmann.

Ecuador. Jezuita P. Faller, prije profesor u Švicarskoj, imenovan je u Ecuadoru ministrom nastave, te je jur svoje mjesto i zauzeo. Toga nemogu liberalci dakako razumjeti, ali dobro opaža „Salz. K.“, ako mogu slobodni zidari biti ministri nastave, zašto nebi mogao biti jedanput za promjenu i jezuita?

* Njemački liberalci počimaju svoga Bismarka već obožavati. Tako čitamo u „Fr. B.“, da je državni kancelar posve incognito negdje gledao, kako seljaci žanju. Hotio je pokušati, bi-li njemu taj posao išao za rukom, zato uzme srp i mahne dva tri put. Kašnje ti sazna seljak, čij je srp bio uzeo Bismark, tko je taj čovjek, i od onda mu je taj srp tako drag, da ga samo na srce pritišće i ljubi. Englez neki hotio ga je za skupe novce kupiti, ali ga seljak neda za ništa na svietu. — Tako pišu o Bismarku ljudi, kojim uzavrije krv, kad samo pomisle na štovanje svetih ili relikvija.

Književne viesti.

Ovih dana izašlo je izpod tiska, trudom g. Ivana Tkalčića, djelo pod naslovom: *Monumenta historica episcopatus zagrabiensis.* Volumen secundum, str. XIV.—159. U ovom drugom svezku nalazi se utlačen znameniti sbornik kaptola zagrebačkoga iz XIV. vieka. Sbornik ovaj govori: 1) O pravih, dohodcih i običajih cieloga kaptola, te o službah i dužnostih sudaca i podložnika kaptolskih. 2) O pravih i dohodcih pojedinih kanonika. 3) O pravih i dohodcih kaptolskih dostojanstvenika i svih arcidjakona (izbrajajuć crkve pojedinih arcidjakonata); napokon 4) navodi listine i povelje onih, koji su kaptol zagr. nadarili pravî, posjedi i sloboštinami. Djelo ovo ne samo da je vrlo važno za historičku, geografičku, kulturnu a osobito jurističku struku, već će i naše kuratno svećenstvo u njem osobitom radosti razabirat i župe, koje su prije 500 godina obstojale. Ciena je ovomu djelu 1 for. 50 novč., a dobiva se u g. izdavatelja i u knjižari Albrechta i Fiedlera u Zagrebu.

— Svoj gospodi povjerenikom družtva svetojeronimskoga razposlat će se poštom kazalo Danice družtvenoga koledara za g. 1875., neka iz njega vide, kakova joj je sadržina, i onda neka kod predsjednika naruče toliko komada, koliko misle, da će ih moći razprodati u svojoj okolini. Danica se je za buduću godinu štampala u 7000 komada; neka dakle gospoda povjerenici nastoje, da ih što više razprodadu, kako nebude družtvu štete od preostalih komada. Ciena je komadu, kao i do sada, 40 novč., a trošak poštanski mogu si povjerenici odračunati.

Brojčano računstvo na temelju nove mjere i uteza. Za više razrede pučkih učiona sastavio Vjenceslav Zaboj Mařik. Sa 13 slika i 74 str. Ciena 40 novč.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupio u člane II. reda: Pavao Andrijanić pomorski kapetan u Trstu. U člane III. reda: Učione pučke dječačke u Virju, Gjelekovcu i Rieci gornjoj. (Platio jedan rodoljub.) Magdić Franjo, profesor na velikoj realci u Zagrebu. Šuler Franjo, učitelj na dolnjo-gradskoj učioni u Zagrebu. Francekoviċ Gjuro, vlastelin i ravn. samoborske štedionice. Kuzmić Gavro, učenik IV. razr. u Virovitici. Upravna občina Bednja. Pučke učione u Bednji, Vrbnu, Cvetliću i Višnici, Marković Petar, gimnaz. profesor u Požegi. Staub Anna, supruga kovača u Požegi. Perner Vendelin, kapucinski brat u Osieku, Jakovčić Ivan Jacintov, šegrt u Kraljevici, Smojner Mirko, učenik u Kraljevici, Valjatov Kata Matova, djevojka u Kraljevici, Kervina Tomo, učenik u Kraljevici, Babić Mirko, duh. pomoć. u Kraljevici. Obitelj Nine Tadića, trgov. u Livnu u Bosni. Obitelj g. Ante Baudova, težaka u župi Vidošica kod Livna u Bosni. Miošić Petar, župnik u Zaostrogu u Dalmaciji. Karatić Franjo, u Bregih. Novak Lilek Nikola. Lončarić Klobuk Katica i Marković Gložec Katica svi u Bregih. Godišnji članovi. Badaj Antun gimnazijalni profesor u Požegi za 1 god. člana. Kuček Ivan, župnik u Vrabču, 7. god. čl. Turković Josip, župnik u Bregih, 12 god. čl. Svih dosada god. članova 544.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 34.] U Četvrtak, 20. Kolovoza 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

X.

Posljednji uzroci svieta.

(Dalje.)

Kad protivnici našemu mnienju, koje ovdje zastupamo, pobijaju Leibnitza [1]), Kanta [2]) i Herbarta [3]), te misle, da su pobijajuć njihove nazore i našemu mnienju smrtnu ranu zadali, na prosto odgovaramo, da se mi s nazori ovih učenjaka i s nazori i drugih dynamista samo u toliko slažemo, u koliko oni samo to tvrde, da posljednje čestice materije nisu sastavljene i raztegnute u prostoru. Zato si neka nitko neutvara, da je nam račune pomeo, ako je u znanosti uništio Leibnitzove monade ili Boškovićeve punkte. Mi hotimice ova najteža pitanja tako razpravljamo, da nepristajemo već u napred posvema uz sustav ovoga ili onoga učenjaka, nego redom naprosto samo ono tvrdimo, što se nam čini istinito ili vjerojatno, bilo po sustavu ovoga ili onoga učenjaka. Jer smo opazili, da često mnogim razpravam takodjer i s toga razloga nije moći na kraj doći, što učenjaci odviše površno različna mnienja u kojem glavnom pitanju razlikuju, te njim imena posebnoga sustava nadievaju, pa onda samo onako popreko o njih sud izriču. Kad se učenjaci bore, koja bi mogla biti skrajna počela materije, nabrajaju većinom tri glavna sustava, atomički, dynamički i peripatetički (forma et materia) sustav, te pobilježe jošte njihove razlike, pa onda udaraju obćenitimi razlozi na ovaj ili onaj sustav; po našem pako sudu ima u svakom ovih glavnih sustava, koji posebno ime nose, nešto što je istinito, te zato mi s neke strane prihvaćamo sva tri sustava, kako dovoljno pokazuje naša razprava. Tko dakle želi naše mnienje oboriti, mora prije svaki pojedini kamen izbiti, nego će ciela sgrada pasti, a neka bude siguran, da smo dovoljno oboružani, da se obranimo. Volimo ništa nereći, nego štiocu dvojbenu misao za istinu narinuti.

Treći prigovor, u koj se protivnici obično najviše uzdaju, glasi ovako: Mathematika jasno dokazuje, da je svaka protega u prostoru razdjeliva bez kraja i konca te ona pokazuje, da dieljenjem nije moći nikad doći do česti, kója nebi bila opet razdjeliva, ma ona bila jošte tako malena. Kako je jasno, naše mnienje, da su posljednje čestice materije nerazdjelive, ruši te matematičke dokaze, kojimi se dokazuje, da se svak prostor može dieliti bez kraja i konca. [1]) Nego ovaj dokaz, kojemu neki toliku vriednost pripisuju, kano da jedino on obara naše mnienje, neosvjedočava nas ni malo,

[1]) Leibnitii Opera. Principia philosophiae. P. II. Genevae. 1760.

[2]) Ges. Werke. Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft. B. 8. S. 487.

[3]) Sämmtliche Werke. B. 4. S. 272. Cf. Langenbeck. Dissertation über Atom und Monade. Hannover. 1858.

[1]) Primieramente, questo sistema (dinamismo) stabilisce in ciascun corpo un numero finito di elementi, e con cio nega la divisibilità all' infinito della materia. Or negare la divisibilità all' infinito della materia vale altretanto, che distruggere da capo a fondo la matematica. . . . Or alla quantità considerata dal matematico compete necessariamente la divisibilità all' infinito. La divisione, l' estrazione delle radici, le serie decrescenti involgono bene spesso un tal concetto. Ma più di tútto lo involge il calculo infinitesimale, che in esso come in fondamento si appoggia, movendo dall' idea di una quantità minore di qualunque assegnabile. Composto Umano. Trattato di Matteo Liberatore. Capo. 8. Art. 2. P. 367. Cf. Schyanoff. Essai sur le métaphysique des forces, inhérentes á l' essence de la matière. Kiew. P. 11. 1857. Kleutgen. Die Philosophie der Vorzeit. B. II. Abth. I. Abh. VII. Hauptst. IV. S. 321. Münster. 1863.

Digitized by Google

pače on nas podpuno uvjerava, da je istinita naša tvrdnja, da se posljednje čestice materije nemogu bez kraja i konca dieliti. Jer ako dobro razmislimo, zašto je po mathematici prostorna olina n. p. crta razdjeliva bez kraja i konca, lasno ćemo naći, da je taj razlog, što je mathematici slobodno ostaviti posve neopredieljene i neoznačene česti, na koje dieli prostornu olinu i tako si može mathematik pomisliti sveudilj rastuću ili padajuću prostornu olinu, ali u realnosti je svaka olina posve opredieljena i ograničena, te mathematički infinitum u realnosti nigdje neobstoji, pače očito je protuslovje pomisliti, da se može ikoja olina dieliti na realne česti bez kraja i konca, jer onda bi sliedilo, da svaka najmanja olina ima neizmjerno mnogo česti, da je ograničeno i neograničeno u realnosti jedno te isto. Onda bi bio najmanji atom tolik, kolik najveći brieg, onda bi svaka razlika po kolikoći medju stvarmi prestala: onda bi sigurno prestala i svaka mathematika, [1]) Da nam tko nepredbaci, da mi, nedopuštajuć bezkonačnoga dieljenja prostorne oline, tim prihvaćamo mnienje onih učenjaka, koji misle, da se svaka prostorna olina sastoji napokon od nerazdjelivih točaka (indivisibile punctum), mi se proti tomu svečano ogradjujemo. Realnih točaka neima po našem sudu nigdje, točka je samo granica crte, a granica uključuje negaciju daljne realnosti. Od negacije pako nepostaje ništa. Zato ako protivnici navadjaju mnogovrstna protuslovja proti Zenonu, Leibnitzu, Boškoviću i drugim, koji misle, da su posljednje česti prostorne oline nerazdjelive točke, nas se ovi istiniti prigovori netiču. Mi s točkami u realnosti nikad nestvaramo tjelesâ. Ako pako tko ovom riečju „točka" drugi pojam spaja nego mi, mi se radi rieči nećemo prepirati, kad se u stvari slažemo. Znaju nekoji i ovako prigovarati: „Nauk o atomih, vele, poznavao je već isti Leukipp, Demokrit, Epikur, Lukrecij, te si ga kasnije prisvojiše Baco Verulamski, Gassendi, Descartes i t. d.; a lasno je moći, vele nadalje, dokazati, da mudroslovni sustavi, koje su ovi mudroslovci zamislili, nisu nikako istiniti Pače tko neće biti materijalista, mora se sgroziti, kad čuje Demokritovo ili Epikurovo ime!" Rado priznajemo [2]), da su već Demokrit i Epikur po atomih tumačili postanak svieta, rado takodjer dopuštamo, da su stariji mudroslovci braneć atomički sustav kojekakve krive nazore zastupali, ali ako mi pristajemo uz atomički sustav na koliko ga sve naravoslovne znanosti poprimiše, zato nipošto nebranimo sve ono, što je u obće zamislio Demokrit ili Epikur ili koj drugi mudroslovac, niti si mi danas atomičkoga sustava skroz onako nepredstavljamo, kao što ga je osnovao koj stariji naravoslovac ili mudroslovac [1]), niti mi u znanosti nezastupamo ničije osobno mnienje, nego samo pojedine istine branimo, koje nas osvjedočavaju. Nam je svejedno, pripoznavao ih ovaj ili onaj mudroslovac, bile one stare ili nove, pače nam je vrlo milo, ako isti protivnici nekoja naša načela, nepristranoj znanosti posvećena, s nami odobravaju. Nemožemo dosta naglasiti, na što neki učenjaci hotimice zaboravljaju, da je nešto čisto drugo, ako se pita, da-li su sve misli Demokritove, Epikurove, Gassendijeve, Baconove, Descartove i t. d. istinite; a čisto nešto drugo, ako se pita, da-li valja poprimiti atome u načelu kao posljednja počela materije, kao što ih za temelj stavljaju naravoslovne znanosti, neobziruć se na osobna mnienja ovoga ili onoga učenjaka. Kao što ovo posljednje iz osvjedočenja prihvaćamo, tako isto ono prijašnje zabacujemo. Pukim ugledom neće nas nitko niti uplašiti niti obsjeniti, kad se radi o tom, što znanost dokazuje ili ne.

Atomi i od njih se sastavljajuće trošice nebitišu u nepromjenljivom mrtvilu; sveudiljne promjene, i raznoliki pojavi dokazuju, da u njih ima sila, od kojih potiču razni i bezbrojni naravski pojavi. Što je dakle sila i u kakvu je odnošaju prama tvari? Kad mirno gledamo, kako najvrstniji učenjaci nesigurno amo tamo hvataju, da ovo tamno pitanje razjasne, kako oni poslje dugih i oštroumnih razprava sami dosta loš uspjeh priznavaju, lasno možemo zaključiti, da je u tom pitanju težko na čistac doći i goleme težkoće odstraniti. Recimo dakle, što je po našem sudu vjerojatno, razmatrajuć više manje različna mnienja bilo mudroslovaca, bilo naravoslovaca. [2])

[1]) Cf. D. Jaime Balmes. Filosofia Fundamental. Tomo II. Capitulo XXII. La divisibilidad infinita. Segunda edicion. Barcelona. 1848. Hume. Essay. XII. Galluppi. Lez. 84. Dr. Herman Ulrici. Gott und die Natur. 2. Aufl. Leipzig. 1866. S. 439.

[2]) Cf. Lange. Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart. I. Buch. 2. Aufl. Leipzig. 1873. Zeller. Philosophie der Griechen. Mullach. Fragm. phil. graec. Lewes. Geschichte der Philosophie.

[1]) Cf. Neumann. Grundriss der Thermochemie. Braunschweig. 1869. So gut wie nichts hat aber die chemische Atomtheorie mit der schon von Lucrez und Demokrit aufgestellten atomischen Lehre gemein.

[2]) L'unité des forces physiques par le P. A. Secchi. Introduction a la presénte edition. P. XXIV. Paris. 1874. Fechner. Atomenlehre. Cap. XV. Ueber den Begriff der Kraft und sein Verhältniss zum Begriffe der Materie. S. 117. Du Bois-Reymond. Untersuchungen über thierische Elektricität. Berlin. S. XL. Helmholtz. Ueber die

Digitized by Google

Sila i tvar nisu dvie različne samostalne bîti, nego su jedna te ista substancija, koja se zove „sila“, na koliko je uzrokom različnih promiena i pojava. U znanosti obstoji sigurno načelo, da svaki učinak ima svoj uzrok, niti nisam našao učenjaka, koj bi se usudio to načelo poreći osim Beguelina [1]) i onih, koji svojim transcendentalnim skepticizmom o svakoj znanosti dvoje, te tako nehotice i svoj sustav neistinitim proglašuju. Videći dakle u naravi tolike promjene i sveudiljne pojave, koji nastaju i prestaju, lasno zaključujemo, da na njih tvar uzročno upliva, te si tako stvaramo u misli obćenit pojam „sile.“ Neimamo ništa proti tomu, ako učenjaci, kad je potreba, silu i tvar kao pojmove razlikuju, da se materija zove tvar (Stoff), neobzirući se na njezin uzročni upliv, a da se ona zove silom, na koliko je uzrok raznim pojavom. Ako pako neki mudroslovci silu i tvar razlikuju kao dvie realno različne bîti, njihovi nas razlozi za to mnienje neosvjedočavaju, jer u naravi neima takovih pojava, odakle bismo mogli na ovu razliku zaključiti, niti bi bila ova razlika od nikakve vriednosti za znanost, osim ako se tko želi prepirati o golih pojmovih. Za sada budi dovoljno reći, kadgod mi ovu rieč „sila“ u našoj razpravi obćenito rabimo, da njom ništa drugo neoznačujemo, nego u obće sve ono, što je uzrokom kojemu naravskomu pojavu.

Ako sada oko svrnemo na sve kolike raznolike bezbrojne pojave, koje u naravi opažamo, možemo ih najprije, kao što čine naravoslovne znanosti, uzročnim vezom stegnuti na neke glavne sile, koje su njihov bližnji uzrok. Tako na primjer možemo po uzročnom vezu mnogobrojne raznolike pojave stegnuti na neku silu, koja se zove svjetlo, i koja je uzrokom tim pojavom; druge opet na silu topline, treće na silu munjine, četvrte na silu magnetizma. Zatim možemo uzročnim vezom mnoge naravske pojave stegnuti na silu, koja se zove suonitost (Cohäsionskraft) i prionitost (Adhäsionskraft), po kojoj se čestice medjusobom spajaju, zadržavši svoje prijašne vlastitosti, a opet druge pojave na silu, koja se zove chemička srodnost (chemische Affinität), po kojoj se tvarne čestice tako medju sobom spajaju, da ovako chemički sastavljena tvar ima druge vlastitosti nego pojedina sastavljajuća počela, dok nisu spojena. Nadalje neki naravski pojavi potiču od sile, koja se zove obća teža (Schwerkraft-Gravitation) po kojoj se sva tjelesa privlače u obratnom razmjerju četvorne daljine i pravom veličine tjelesa. Napokon ona sila, po kojoj možemo tumačiti organička tjelesa i njihove vlastitosti. O tih pojedinih silah, koje su uzrokom svim bezbrojnim i raznolikim pojavom, nam je sada u kratko razpravljati, da vidimo, što su one po strogom znanstvenom iztraživanju, i u kakvu su medjusobnom savezu. Ovako ćemo sve dublje proniknuti, što je materija i njezino djelovanje. Gledat ćemo stvar tako predstaviti, da i one uputimo, koji nisu do sada imali prilike o tih tajnih silah narave razmišljati. Svaki će štioc sigurno bar toliko uviditi, što vriedi ljudsko nagadjanje, ako nestoji na temelju stroge znanosti.

Najprije iztražujemo, što je svjetlo, ova velesila u svoj kolikoj naravi, koja svojim uplivom nesamo u nas pomoćju oka uzrokuje vidjenje, te nas tako stavlja najodličnijim načinom u doticaj s vanjskim svietom, nego je ona i posredovateljica bezbrojnih drugih naravskih pojava. Da nestane sunčanih traka, nestalo bi takodjer svega bilinskoga i životinjskoga carstva na zemlji; da se oni ugase, naša zemlja bila bi mrtvo tielo, na kojem bi izčeznuli svi naravski pojavi; niti bi vjetrovi zujili, niti oluje bučile, niti bi se magle dizale, niti bi oblaci pokrivali svod nebeski, niti bi kiša zemlju natapala i rieke hranila; zato je s neke strane pravo rekao glasoviti Kepler na pravih listovih svoje optike: „Svi se pojavi u naravi odnose na princip svjetlosti“, a glasoviti Tyndall, da smo djeca sunca. [1]) Vriedno je dakle, da najprije iztražimo, što je ova sila, koju zovemo svjetlo? Samo se po sebi razumieva, mi ćemo ovdje u toliko govoriti o pojavih svjetla, u koliko nam je potrebno, da spoznamo, što je ova sila po svojoj naravi. Newton je zamislio hypothesu (Emanations-Corpuscular-Theorie), po kojoj svjetlost nije ništa drugo, nego vrlo sitne čestice od nekakve posebne tvari, koje svjetleće tielo na sve strane razašilje, te se ove sitne čestice velikom brzinom u prostoru giblju, dok dodju do oka, i tamo pobude vidjenje. Nu ovo mnienje neima danas u znanosti druge osim historičke vriednosti, jer se po njem nemogu tumačiti svi glavni pojavi, kojim je uzrok svjet-

Erhaltnng der Kraft. Snell. Die Streitfrage der Materialismus. S. 327. Lotze. Allgemeine Physiologie des körperlichen Lebens. Leipzig. 1851. S. 85. Ulrici. Gott und die Natur. III. Absch. S. 456. Leipzig. 1866. 2. Aufl.

[1]) Cf. Gerdil. Reflexions sur un mémoire de M. Beguelin. Op. Tom. II.

[1]) Cf. Secchi-Schellen. Die Sonne. l. c. 3. Abth. S. 628. Cf. L'unité des forces physiques. l. c. Livre. II. Chapt I. P. 153. Touts les phénomenès de la nature doiven. être rapportés au principe de la lumière.“

*

Digitized by Google

lost. Danas vlada u znanosti drugo mnienje (Vibrations-Undulations-Theorie), kojemu je početnik bio Huyghens, a kasnije su ga slavodobitno Young i Fresnel jasnimi dokazi obranili. Premda ima i proti ovomu sustavu koje kakvih težkoća, koje znanost ni danas jošte nije podpuno i jasno riešila, to ipak mislimo, da je ovo mnienje u glavnih mislih skroz istinito, niti će se ikada koje drugo njemu protivno u znanost uvući. Zato ćemo jasno u kratko razložiti, što je po njem svjetlo.

(Dalje će slieditі.)

Današnji liberalizam

(J. R.)

(Dalje.)

Da uzmogne ta sekta svoju ideju o odruženju crkve i države u cielom obsegu uvesti u život, potrebno je zapriečiti, da potomci nedodju do bistra i ozbiljna razmišljanja. Od tuda ono dosljedno nastojanje, dobiti školu u svoje ruke, izposlovati zle zakone, da se njimi škola pretvori u liberalnu tvornicu, gdje se mladjahni duh ponizuje i uzgaja za poslušno sredstvo, gdje se um i srce zlim naukom truje. Vjera se goni iz škole, jer liberalizam netrpi neprestrašnih, naobraženih, za slobodom ponesenih zatočnika prava i istine, nego želi imati stvorove, koji si nešto utvaraju a nisu ništa, te neznaju drugo, nego bez osobne samostalnosti klanjati se pogubnim načelom. Tamo se uče učenici u niemoj sniženosti na koljena pasti pred državnim kumirom; a da taj nauk napreduje, dokazuje od dana do dana rastući broj takovih štovatelja državnoga kumira. I ovdje, kano što svigdje, podaje liberalizam laž mjesto istine: on tvrdi, da će njegov nauk svaku nesnosljivost odstraniti, znanost razširiti i miroljubne gradjane uzgojiti, u istinu pako zasadjuje taj nauk samo razdor i ogorčenje, podaje polovično znanje, stvara nemirne stranke, koje zastupnike prava božjih na svaki način gledaju obružiti i uništiti. Taj je nauk učinio, te se je organizirala zakonita sljeparija, kojom se iz većine podanika iztiskuju porezi ne samo za stvari, koje im ni malo nekoriste, nego i za stvari, koje oni kano pošteni ljudi prezirati moraju i pobijati. I premda je svatko o tom osvjedočen, premda mnogogodišnja tiranija bezvjerskoga državnoga školnika ništa nije proizvela nego šeprtlje i nedouke, premda su u takovih zemljah nečuveno riedki veliki i pravi muževi, premda su ministarske stolice plienom pale kukavicam srednje ruke te mladji naraštaj radi nedotupavnosti svoje i ograničenosti uma zadaje veliku brigu za budućnost, premda se za manje isto tako kano što za više službe jedva mogu naći sposobne sile, premda je zakon svoju nemoralnost, a moderna škola davno već dokazala svoju nesposobnost, da uzgoji čestite gradjane: to ipak stotine i hiljade gledalaca očekuju od liberalizma spas. Kada bi većina s neznanja to činila, bila bi dakako vriedna, da se sažaljuje, ali ipak bi bilo nade, da će biti bolje; no velika većina tako je lahkovjerna, da se u prkos svakdanjemu i mnogogodišnjemu izkustvu fanatički nada, da će u istinu doživjeti zlatne kule, koje liberalizam obećaje. Štovanje prama vjeri, koja bi morala biti temelj svakomu nauku, i na kojoj bi se jedino imao graditi uzgoj, nigdje se više nemože naći; na suprot vjera se, kano da je otrovna zmija, najbrižnije izbjegava. To je tako skroz i skroz zločesto načelo, da pred njim izčezava i onaj strah o slabom znanstvenom napredku liberalne škole.

Viek liberalizma slavi se kano zlatno doba slobode, no u istinu nije nego viek najsramotnijega servilizma. Duboko poniženje, koje je neposredna posljedica njegove nećudorednosti, duševna slablina, koja je posljedica njegova uzgoja, nedotupavnost uma, koja uvjek sliedi, ako se duh k Bogu više neuzdiže, stvaraju od čovjeka sliepo orudje. On je izgubio samostalnost svoju i sviest časti svoje te sliepo sluša svaku zapovied svojih vodja. Bacite samo pogled na mekanizam liberalnih stranaka u zakonodavnih kućah evropejskih država. Oni muževi, koji su za slobodu zaneseni, neimaju sami nikakove slobode, oni su robovi većine svoje stranke, robovi liberalnih ministra, ako misle, da su oni neobhodno potrebni, i onda, ako im se prave zahtjevi, koji se protive svim njihovim načelom, svoj njihovoj prošlosti i poviesti. I taj isti servilizam zahtievaju liberalci, i to je značajno, od svih onih, nad kojimi imaju vlast, prama nižim oni su tiranski despote, koji niti nesanjaju, da je i obični državljanin slobodan, i da ima barem pravo čuvati slobodu sviesti.

Najjače sredstvo, kojim liberalizam širi svoje nauke medju onimi, koji su škole ostavili, jest štampa, koja se obično imenuje „zla štampa.“ Vrlo je znamenit pojav, da liberalci, kadgod se o zloj štampi govori, uvjek na svoju misle. Upotrebi samo to ime, te će prijatelj i neprijatelj odmah znati, ili bolje ćutiti, o kom je govor. Tomu će biti ponajglavniji razlog, što je zadaća liberalizma, glavni svoj dogma: „laž je istina“ u život uvesti. Ako ova štampa naviešća, da se zauzima za prava koga potlačena naroda, čije joj nevolje srce potresaju, onda znaj svatko, da pobožno nasluškuje zveket srebrnjaka, kojimi ih je podkupila stranka, koja namjerava narod prevariti. Kadgod uzmu koju stvar razjašnjivati, svatko se čuvaj, da ti oči nezamažu. Kada se iztiču kano zastupnici javnoga mnienja, onda se čovjek nehotice pita, koliko je tih materijalnih i moralnih propalica, koji svoje pero u gnojnicu zamaču, da na zapovjed svojih hranitelja ovu ili onu izreku u sviet proturaju. Obično preziru zlu štampu i oni, koji se njom služe. No je-li to pravedno? Nebi-li tu bilo sažaljenje potrebno? Misli-li tko na to, kako-li mora biti težko i neugodno, svaki dan bez prestanka medju lažju, klevetom, prievarom tražiti koricu hljeba? Netvrdi nitko, da svi, koji su na taj robski posao odsudjeni, nećute okova, kojimi su k no-

Digitized by Google

vinam prikovani. Štovanje čovječje časti sili nas vjerovati, da bi mnogi, kad bi mogli, radje istini služili nego laži, ali dospjevši jedanput na zao put i u sužanjstvo, neznaju više načina. da se oslobode i da si poštenim poslom kruh služe. Onim osobito, koji imaju nešto znanja i talenta, mora biti vrlo gorko, sramotiti sebe i varati puk. — Nego ima i drugih trabanta zle štampe, muževa sbilja poštenih i vriednih. Kako ćeš si protumačiti, da ovi, misleći, da dobro tvore, gaze pravo, poštenje, kriepost? To se može protumačiti jedino pomoćju tajne sile, kojoj ima liberalizam pripisati svoj napredak i koju smo gore naveli, najme da stvara idiote. Od tuda pojav, da su toliki veliki umovi, koji su k toj sekti spadali, kašnje ju ostavili, ili pako, ako su joj ostali vjerni. da su duboko, vrlo duboko pali: Viktor Hugo posta biesan ludjak, Henrik Heine razpuštenjak lahkouman, de Lammenais smiešan komediant: uzvišeno sruši se sa svoga kraljevskoga priestola te sjedne na — gnojište.

Slutnja, da velik diel prese neradi iz zle namjere, potvrdjuje se onom lahkoumnošću, kojom siplju množinu dokaza. Ljudi, koji jedva razumiju prva načela koje znanosti, hoće odmah biti cieloga svieta učitelji. Ako zakonita oblast nekoliko opornika iz crkve izbaci, onda dokazuje takov novinar, da ti ljudi spadaju k crkvi. Izidu-li na svjetlo teologički dokumenti, kojih on ni pošteno čitati neumije, eto ti njega, da ih prorešeta, protumači i — odsudi. On jedini može reći, što je koristno crkvi, što državi, on i jednu i drugu svjetuje i ozbiljno opominje. Može-li čovjek, kad dnevice gleda, kako novinari liberalni dječarije svojim štiocem prodavaju, vjerovati, da su pri zdravoj pameti? Može-li čovjek, kad vidi, kakove figure tu smiešnu scenu predstavljaju, na račun ih pozvati kano ljude pri zdravoj pameti? Ah, kad bi občinstvo poznavalo većinu tih bogaca, koji ga svojom mudrošću danomice hrane! Kod njihova pogleda izčeznula bi s njegova lica ljutitost a zamienio bi ju sažaljujući smieh. Lakrdijaš, koj je vas i sebe varao, da je velik filosof, radja sažaljenje, kad mu padne krinka. Ali jer množina čita bez znanja i suda, jer u površnosti svojoj sve što se sjaje pod zlato kupuje, jer obično škandalozne pripoviesti rado sluša, jer u svojoj, svake hvale vriednoj, dobrodušnosti nemože vjerovati, da zla štampa uvjek ocrnjuje, te misli, „ipak će na tom biti nešto istine“, napokon jer se taštini njihovoj laska, hvaleći mudrost njihovu i moć: za to je zla štampa vrlo pogibeljna. To se niti s daleka nenadomješćuje svjetlom, koje se trvenjem raznih mnienja izkreše ondje, gdje vlada sloboda štampe.

Kada liberalizam naviešća, da će popraviti državne financije, da će porez regulirati, pravednije ga porazdieliti, podanikom breme olakšati. onda je čovjeku pri duši onako kano kad ga tko čini oprezna na ljude sumnjive, koji noćju oko kuće plaze; čovjek se punim pravom boji provale i kradje. I zbilja, netraje dugo, i već je gotov ključ u podaničke blagajne, skovan je zakon, koj, obično pojedincem na hasan, neznatni kakov porez ukidava, da, na štetu svim, mnogo veći uvede. Sveudiljni prirast državnoga duga, strahovito povisivanje budgeta, neprestani deficiti upravo uništuju narodni imetak. Narodi plaču i jadikuju, ali ti ludjaci nevide, što je svakomu jasno, da je taj pritisak, to izpijanje neposredna posljedica nesposobnosti liberalnih državnika, nego se dapače daju još i varati, da neubijaju njihove škole duh, da neproždiru njihove vojske narodni imetak, da nije njihova samovolja na svakom polju kriva tomu siromašenju, nego da je svemu tomu kriva prijašnja konservativna vlada, premda su onda financije mnogo bolje stajale.

Radnički stalež bijaše tako nesrećan, da je na se povukao oči liberalizma i tim je socijalno pitanje nastalo. Liberalizam obeća radnikom svoju podporu, da će ih priučiti na marljivost i štedljivost, da će ih braniti proti pretežnijoj sili kàpitala, da će im pribaviti slobodu i zadovoljstvo. Samo ludjak nerazumije, zašto su od onoga dana krčme sve to punije; zašto se je nesrećni radnik, mjesto da marljivo radi, ili se kod kuće kod žene i djece odmara i zabavlja, pridružio prevratnikom, zašto je njihove na odpor i bunu potičuće rieči slušao, i sam počeo jur pogibeljne govore držati; zašto je svoju težko stečenu zaslužbu raztepao te u vrieme nevolje bio bez pomoći; zašto je jedinu spasiteljicu svoju, vjeru, ostavio, te se bacio u naručaj opakim i lupežkim družtvima. Jesu-li kada bili radnici nemarniji i lieniji, nezadovoljniji i razuzdaniji, nego danas, kad su postali dielnici one nevolje, koju je u sviet donio liberalizam? On im je obećavao slobodu, a oni postaše jednaki onim robovom u vrieme propasti poganskoga Rima, koji su uvjek prietili uništiti javni red. Radinost, čudorednost, koju je tobož liberalizam naučao, porodi strajke, bune, ubojstva, paleži. Zar nije udes radnika i onako dosti težak, da su morali postati još žrtvom modernih načela, da svoje novčiće prikazuju za one varalice, koji ih na njihovu vlastitu propast proti družtvu nahuškuju? Otvorite oči i vidjte, kamo je liberalizam doveo radnike: tu vidite biedu i pokvarenost, prije nevidjenu, biesnu mržnju proti svakomu auktoritetu, skrajna ogorčenost i strastvena želja, uništiti sve, učini od njega strahovita neprijatelja života i imetka. To su blagodati liberalizma: „na djelih njihovih poznati ćete ih.“

(Dalje će sliediti.)

Prvo godišnje izvješće c. k. učiteljišta u Petrinji.

(*J. R.*)

Prije nekoliko dana poslao mi je neki nepoznani prijatelj prvo izvješće petrinjskoga učiteljišta. S kojom mi je namjerom nepoznani prijatelj tu ljubav učinio, ja dakako nemogu znati, ali ga uvjeravam, da mu nisam osobito zahvalan. Uzevši najme izvješće u ruke, nadjoh na prvom mjestu razpravu s vrlo dugim naslovom (Što je harmonični uzgoj i obrazovanje? Kako se je to [što?]

Digitized by Google

tečajem vremena razvilo? Kako da glede na to postupaju učitelji i odgojitelji?) od Josipa Glasera, učitelja na zavodu. Kako mi je g. Glaser od posljednje petrinjske učiteljske skupštine poznat kano junak na jeziku, koj bi da može sve popove iz škola protjerao (vidj broj 13. „Kat. lista“ o. g), uzeo sam odmah njegovu razpravu čitati, nebih-li pobliže upoznao talenat i značaj čovjeka, koj se je tako žalostno iztaknuo na spomenutoj skupštini. Videći, koliko si je i kako širokih pitanja uzeo za predmet razpravi, i da na sva ta široka pitanja odgovara na tri listića, dvojio sam unapred, da će biti mnogo vriedna. Uzevši pako razpravu čitat, po duši moram reći, da nisam na prvi put preko prve strane dotjerao: na tako nerazumljivu smjesu, na takov ričet nisam se još nikad nigdje namjerio. Metnuh dakle izvješće na stran, da ga više neuzmem u ruke. Ali kašnje me dodje opet volja, da svu razpravu proštijem, makar me to koliko muke stajalo. I dotjerah ju do kraja. Kano plod toga čitanja priobćujem evo nekoliko opazaka, neka i one budu kamićak za historiju liberalne škole u Hrvatskoj.

Kad bi mi hotio g. Glaser učiniti ljubav, umolio bih ga, neka mi pokloni toliko primjeraka svoje razprave, koliko ima „Kat. list“ čitatelja; ja sam uvjeren, da bi svi pristali uz ovaj moj sumarni sud: da je Glaserova razprava i s gledišta hrvatskoga jezika i s gledišta logike i s gledišta pedagogijskoga znanja takova, te bi se ona morala i posljednjemu pripravniku zabaciti kano posve nevaljana.

Tkogod je imao Glaserovu razpravu u ruku, neće od mene očekivati, da ju izreku po izreku procienim, jer da to hoću, morao bih pisati knjigu: toliko ima u ona tri listića nedokazanih tvrdnja, toliko očitih bludnja, toliko ružnih nemisla. Isto je tako i jezik, kojim je ona razprava pisana, izpod svake kritike. Tko nezna, da se od glagola razdieliti nestvara samostavnik razdielenje (str. 7) nego razdieljenje, od sažaliti sažaljenje a ne sažalenje (str. 10); tko nezna da upotrebljavati ima u imperf. u trećoj osobi višebroja upotrebljavahu a ne upotrebljavaše (str. 10); tko govori: „kad već materialno nemožemo za propastno držati . . .“; „slično tomu izgledaše odgoj kod Špartanaca“ (str. 9); „usavršivanje u nas postavših duševnih tvorova biva privlačenjem jednakoga (koga?). To privlačenje biva pretezanjem dražila novo postavšega traga na onaj ovomu tragu jednaki u našem duhu nalazeći se tvor“ (str. 6.) (Da nam je znati, koliko štioca to razumije!) i t. d.: taj bi morao danas metnuti pero na stran, pak najprije barem slovnicu pošteno proučiti. Nego predjimo radje na stvar samu.

Na čelu Glaserovoj razpravi stoji uvod, krparija, da joj treba slične tražiti. Počima s izrekom obćenitom: „Razvijeni ljudski duh zadovoljuje se samo harmoničnimi pojavi prirode i umjetnosti.“ To je za kršćane posve nov nauk; jer oni su do sada mislili sa svetim Augustinom, da duh čovječji nalazi jedino u Gospodinu mir i zadovoljstvo. Dalje veli: „Ako čovjek hoće zadovoljan biti, mora najpače zadovoljnost u sebi ćutiti. To će samo onda biti ako je harmonično razvijen.“ Prvi diel se po sebi razumije: tko u sebi zadovoljnosti nećuti, onaj nije zadovoljan. Drugi diel je opet za nas kršćane nov; jer mi smo do sada vjerovali, da čovjek nemože pravo biti zadovoljan, ako nije duša njegova na nadnaravan način sjedinjena s Bogom: ako mu se razum neklanja kano vječnoj istini, ako ga srce neljubi kano savršeno dobro. — Pošto je zatim po običaju liberalnih junaka ošinuo „neke kaste, koje su se od pamtivjeka proti čovječanskomu razvitku i savršenstvu urotile“, pita se: „što je cilj odgoja?“ I odgovara: „Punim pravom smatra nova pedagogika za cilj odgoja harmonički razvitak ljudskih sposobnosti i sila, jer samo tim može čovjek svoje odredjenje ili svoju svrhu polučiti. Ta bi svrha bila: ovdje sretnim a po smrti blaženim biti.“ Da Dittesova pedagogika smatra za cilj uzgoja „die Entwickelung aller Anlagen des Kindes oder die harmonische Vervollkommnung des jungen Menschen“ (Grundriss str. 193), toga neporičemo g. Glaseru, nego jeda to čini „punim pravom“, to je on zaboravio dokazati. G. G. dodaje s nekim strahom, da bi svrha, koju ima čovjek polučiti, bila ta: ovdje sretnim a po smrti blaženim biti. Mi taj strah razumijemo, jer prorok naših liberalnih učitelja, Dittes, nezna, koj je zadnji cilj čovjeka (ib.), nije dakle čudo, ako se učenik boji reći, da zna, česa njegov učitelj nezna. Mi kršćani mislimo medju tim drugče o cilju uzgoja. Mi smo najme toga uvjerenja, da je cilj uzgoja: usavršiti u čovjeku sliku božju, privesti ga što bliže idejalu, koga mu je sam otac nebeski dao, Isusu Kristu.*) — Pošto je g. G. neposredno zatim umetnuo krasnu izreku, da je „čovjek mnogostručno biće“, završuje svoj uvod timi riečmi: „Moja je zadaća razložiti oblike savršenoga ljudskoga bića i dokazati uzrok njihova razvitka u početnih, prirodjenih ljudskih silah i sposobnostih.“ Drugi ljudi stavljaju zadaću svoga pisanja na čelo razprave; g. G. je obećao u nadpisu svoje razprave govoriti „o harmoničnom uzgoju i obrazovanju itd.“, a na kraju uvoda, kano da je na to zaboravio, obećaje govoriti „o oblicih savršenoga ljudskoga bića itd!“ To je ipak odviše raztresenosti.

Prelazimo na samu razpravu. Mi smo već gore rekli, da bismo morali pisati knjigu, kad bismo htjeli pretresti sve njegove izreke i tvrdnje; ali niti g. G. neće misliti, da je to njegova famozna razprava vriedna. U kratko izričemo, da g. G., koj je svoju razpravu pisao

*) Der oberste Grundsatz der Erziehung lautet: Wirke so auf den Zögling ein, dass er zur Einheit mit Christus erhoben und befähigt wird, selbstthätig nach allen Seiten seines Daseins hin dieses Verhältniss festzuhalten und immer vollkomener zu gestalten. Realencyclopädie des Erziehungs und Unterrichtswesens. Von Dr. Hermann Rolfus und Dr. Adolpf Pfister. Zweite Auflage. I. Band. S. 577.

Digitized by Google

zaogrnut u filosofički plašt, neima niti o prvih počelih logike pojma, da je u psihologiji materijalista, u teologiji racionalista, upravo košto njegov majstor, Dittes. Što se tiče prvoga diela naše tvrdnje, nju zasvjedočava ciela razprava. Nam će biti dosti samo neke izreke navesti. Počmimo s prvim redkom: „Kao što kod stroja učinci efekt sastave (sic). i čim je člankovitiji stroj, čim su podpunije i finije pojedine njegove česti, tim je raznovrstniji i finiji efekt. Tako isto je to i kod čovjeka. Kao što se njegovo tielo veleudnošću i savršenošću uda od svih živućih bića odlikuje, tako je to i s njegovim duhom.“ Zar neznate, g. G., da je učinak i efekt jedno te isto, kako će dakle učinci sastavljati efekt? A vaša krasna prispodoba! Od kada, molim Vas, odlikuje se čovječje tielo veleudnošću i savršenošću uda od svih ostalih živućih bića? Zar nije na primjer vol veleudnije biće od čovjeka? Ja barem mislim, da ima veću glavu, veće noge itd. nego čovjek. Ili ste može biti riečju „veleudnost“ razumievali „vielgliederiger Organismus“ (Dittes l. c. str. 132)? Ali onda ste imao po svoju skovati samostavnik „mnogoudnost“ a ne „veleudnost.“ I što se savršenosti uda tiče, mi smo do sada mislili, da ima životinja, koje imaju oštrije oko, tanahniji sluh, osjetljiviji njuh itd. — Na drugoj strani odmah na početku veli g. G.: „Nije ni duh jednostavno biće, i on je raznolik, a ta se raznolikost dade u četiri glavne točke svesti, na ime: Čovjek misli, ćuti, hoće i ima vjeru.“ Vidite, g. G., to Vam nije filosofička forma. Kano filosof morali biste ovako reći: „Nije ni duh jednostavno biće, i on je sastavljen (jer jednostavnu se protivi ne raznoliko nego sastavljeno), a česti, s kojih je duh sastavljen, dadu se na ove četiri svesti: um (jer njim mislimo), čustvo (jer njim ćutimo), volju (jer njom hoćemo), i četvrtu čest (koju neznam okrstiti), kojom čovjek „ima vjeru.“ Najprije Vam čestitam, što ste pronašao, da su um, čustvo i volja česti duha čovječjega, s kojih je on sastavljen. Zatim Vam još više čestitam, što ste obreo posve novu čest, koja nije dosada niti kano sila bila u filosofiji poznata, najme kojom čovjek „ima vjeru.“

(Konac će slieditи.)

Viestnik.

Zagreb. Njegova Preuzvišenost nadbiskup Josip Mihalović povratio se je prošloga petka u podpunom zdravlju iz Zagorja, gdje je dielio sveti sakramenat potvrde. Čujemo, da je Njegova Preuzvišenost posvuda s velikim oduševljenjem bila dočekana, te da se je s ugodnim utiskom povratila kući.

— Prošloga utorka na rodjendan Njegova Veličanstva kralja Franje Josipa I. imao je u prvostolnoj crkvi sam preuzvišeni gospodin nadbiskup uz običnu podvorbu svečanu službu božju. Osim članova vlade i sabora prisustvovaše službi božjoj i dovoljan broj pobožnoga puka.

— Veleč. g. Aleksa Dolački postao je župnikom u Bučici.

— Povodom rodjendana Nj. c. kr. apoštolskoga Veličanstva darovala je gospodja Franjica pl. Ghyczy, vlastelinka gospoštije Čabar, družtvu svetojeronimskomu 100 f., i to za nagradu pučkih pisaca 40 fr., a 60 fr. da se upišu župe Čabar, Prezid, Gerovo, Tršće, Hrib i Plešće njezina patronata u družtvo svetojeronimsko kao članovi trećega reda u svrhu, da se knjige dobivene po družtvu podiele medju najvriednije župljane po dotičnih župnicih.

— Presvietli gospodin Miroslav grof Kulmer c. kr. general major, zapovjednik hrvat. domobranstva i veleposjednik pristupio je u članove I. reda družtva svetojeronimskoga položiv svotu od 20 fr.

— G. I. F., kako se čini gjeneral naših liberalnih učitelja, raznosi u posljednjem (23.) broju „Napredka“ radostnu viest, da je osnovu školskoga zakona „prihvatilo Njegovo Veličanstvo previšnjim riešenjem od 5. Kolovoza 1874. i to ne jednostavnim samo odobrenjem nego uz najmilostiviji izraz pohvalnoga mnienja ob istoj osnovi, te je preuzvišeni ban toga radi posebnim dekretom izjavio svoju zahvalu svim članovom te komisije.“ Tu je g. I. F. istinu govorio, i mi bismo njegovu viest ostavili bez opazke, da nije pokušao iz nje izvesti posljedaka, kojimi je mislio nas ošinuti. Budući najme, da je školsku osnovu „usvojila vlada preuzvišenoga bana Ivana Mažuranića“ te ju „pohvalno odobrava i ista posvećena osoba našega premilostivoga kralja“, veli g. I. F.: „tu će zaista umuknuti i najbahatiji fanatizam“ itd. Da pod „bahatimi fanatici“ razumieva nas, to mi vrlo dobro znamo. Neka nam s toga dopusti g. I. F., da ga zapitamo, ako usljed pohvale, koju je naš kralj izrekao o osnovi školskoga zakona, moramo umuknuti mi, bahati fanatici, nemorate-li isto tako umuknuti i vi, golubinje ćudi prosvjetljenici? Kako ste dakle mogao malo više napiseti, da će se tim zakonom ne baš sve nego samo najglavnije želje učiteljstva izpuniti? Ako pohvala Nj. Veličanstva izključuje svaki prigovor, onda morate biti posve zadovoljni pohvaljenom osnovom, te neimati nikakovih prigovora, nikakovih drugih želja. Ako je pako Vam dozvoljeno, zakonu s koje god strane prigovarati, kako smijete zapoviedati nam, „bahatim fanatikom“, da posve umuknemo? Nego što biste nam odgovorili, kad bismo se usudili reći, da se je Nj. Veličanstvo naš apoštolski kralj pohvalno izrazilo o osnovi našega školskoga zakona za to, što je u njem donekle barem sačuvan religiozni značaj naših škola, i da bi se Nj. Veličanstvo još pohvalnije bilo izrazilo, kad bi se crkvi bio još veći upliv na škole ostavio? — Na kraju Vam se liepo zahvaljujemo na prijaznosti, kojom nas počastiste „bahatim fanatizmom.“

Digitized by Google

Ljubljana. Ljubljanska biskupija broji skoro 600.000 duša, pak je u tolikoj biskupiji ljetos samo jedan bogoslov 4. godine zaredjen svećenikom. Ako nebudu okolnosti do skora prijaznije, biti će pomanjkanje klera na sve strane strahovito.

Monakov. „Münch. Pastoralblatt“ priobćuje u 32. broju prosvjed nadbiskupa monakovskoga, upravljen na kralja Ludovika II., radi povrjede njegvih biskupskih prava tim, što je Dr. Reinkens, tobožnji biskup, dielio u Monakovu u crkvi sv. Nikole potvrdu. „S obzirom, veli u tom prosvjedu nadbiskup, na odluke obćenitoga sabora tridentskoga, koj i zakonitomu biskupu zabranjuje (sess. IV. c. 5. de reform.) vršiti pontificalia u tudjoj biskupiji pod kaznom suspensije; s obzirom na okružnicu njegove svetosti pape Pija IX. od 21. Studenoga 1873., u kojoj se izjavljuje izbor Josipa Huberta Reinkens-a za biskupa nekanoničkim, nedopušćenim, izpraznim i posve ništetnim, a njegova konsekracija svetogrdjem, dočim se sam J. H. Reinkens poimence i javno iz crkve izobćuje; napokon s obzirom na konkordat, sklopljen medju pokojnim pradjedom vašega kraljevskoga veličanstva i svetom stolicom, koj samo tamo navedene biskupije i tamo naznačene zakonite nadbiskupe i biskupe u Bavarskoj priznaje i na bavarski državni ustav, koj obećaje (Prilog II. §. 51.) crkvenoj oblasti unutar granicâ njezina zakonitoga djelokruga pomoć i zaštitu, prisiljen je podpisani gore napomenute pontifikalne čine J. H. Reinkensa izjaviti svetogrdnimi, nekanoničkimi, nedopušćenimi, vriedjajućimi prava nadbiskupa monakovskoga, vjerni puk sablažnjujućimi, javni red smetajućimi, i prava svoja te nasljednika svojih krjepko i svečano braniti.“ Monakov 31. Srpnja 1874. — Taj prosvjed predao je kralj ministru nastave. Kad stigne odgovor, priobćiti ćemo ga štiocem.

Rim. Ozbiljno se i revno radi sada o tom, da se sva crkva posveti presvetomu srcu Isusovu. Kada je najme 3. Lipnja o. g. imao kod svetoga otca audienciju utemeljitelj mlade kongregacije „misionara svetoga srca Isusova“ u Issoudunu, rekao mu je Pio IX.: „Već prije htjelo se je od mene, da crkvu posvetim svetomu srcu Isusovu, ali ja nisam onda još bio posve sklon, tomu zahtjevu zadovoljiti, još nije bio došao pravi čas za to; ali danas, ako me za to zaprose dobri katolici, ja ću to rado učiniti. Pobožnosti vjernika valja se odazvati, sveto srce ima svoju suverenu kraljevsku vlast nad svietom vršiti.“ Uslied te izjave svetoga otca razaslani su jur na sve strane primjerci takove molbenice na svetoga otca. Želi se, što prije sabrati dovoljan broj podpisa, da se molbenica, ako bude moguće, preda papi već 17. Listopada o. g., kano na dan, na koj crkva slavi uspomenu blažene Margarite Alacoque, koja je upravo prije 200 godina (1674.) pisala: „Božansko srce Isusovo dalo mi je spoznati, da će svi oni, koji mu svu ljubav i svu čast po svojoj mogućnosti budu izkazivali i pribavljali, preobilno biti nadareni božanskim blagom, koje iz toga srca izlièe.“

Italija. Tu se je ušlo u trag velikoj uroti, te je već dobar broj urotnika uhvaćen i u tamnice bačen. Liberalne novine u Italiji i drugud strašno se ljute na urotu, skovanu proti kraljestvu na „najliberalniji“ način ustrojenu: jedni krive Mazziniste drugi internacionalce. Alaj su kratke pameti ti liberalni novinari! Zar se nesjećaju, kako su hvalili Mazziniste kano izvrstne patriote i plemenite muževe, dok su kovali urote proti zakonitim priestolom u Italiji? Zar su zaboravili, kako su lovorvience pleli Viktoru Emanuelu i Cavouru, kada su zasjede pravili papi i drugim taljanskim knezom, da ih orobe, da im s glava krune poskidaju? Zašto se dakle ljute na najnovije urotnike proti taljanskomu kraljestvu, bili oni Mazziniste bili internacionalci? Ta oni nenamjeravaju ništa drugo učiniti „kralju poštenjaku“, nego je on učinio papi i drugim knezovom! I zato taljanska, liberalna t. j. revolucionarna vlada neima moralnoga prava nigdje gušiti revoluciju; što je dopustila sebi mora dopustiti svakomu. Revolucija je podignula taljansko kraljestvo, ona će ga i zakopati.—

Družtvo sv. Jeronima.

Utemeljitelj: Obćina seljanska u Zagorju. Nastojanjem slavne županije bjelovarske stupiše u članove I. reda: Obćine Novigrad i Molve. Stupiše u II. red: Učione u Križovljanih i sv. Barbari. Nastojanjem slavnoga poglav. grada Bjelovara. U II. red: gradska obćina bjelovarska, bjelovarska mjestna mala realka, glavna dječ. učiona u Bjelovaru. Franca Krsto, realni učitelj, Kalafatić Ivan, realni učit. i Šimunović Franjo, podučit. u Bjelovaru. — Osjak Škender, otac franj. u Mohaću. Volmuth Bara u Zagrebu. Šmalcelj Dragutin u Pitomači. U U članove III. reda: Sporčić A. pristav kotarski u Kovačici, Sporčić J., bogos. u Zagrebu. Pop Lovro Čuljak, župnik u Pašičini u Dalmaciji. Kristijan Antun, krojač u Zagrebu. Vidaković Melkior, grobar u Zagrebu. Sušnik Antun i Haberle Ignac, učenici u Samoboru. Šantl Marija i Arch Hermina, učenice u Samoboru. Obćina Sokolovac. Učione Veliko i Malo Mučna i Jagnjedovac. Horvath Franjo, obćinski pisar u Sokolovcu. Culi Josip, kotarski predstojnik, Peršić, kot. pisar i Domitrović Mijo. obć. načelnik u Gjurgjevcu. Kovač Juraj, obć. bilježn. u Kapeli. Grivić Marko učitelj u Kapeli. Gjuričić Franjo, učit., Ištvanović Simo nadlugar, Gjuričić Mato poštar, Vodvařka Josip uprav. pošte, Rak Gjuro, posjednik i Kupsjak Josip, posj. u Ivanski. Krušić Stjep., obć. blag. i Markó Crkvenac, lugar u Gjurgju. Poturica Mato, posjednik Petrički, Šimunović Miško, lugar u Šušnjari. Golubić Marko, nadlugar u Štefanju. Milošević Božo, posj. u Utiskani. Klačić Franjo, posj. u Martinici. Ivanović Stj. posj. u Križni. Tavitaš Franjo posj. u Rastovcu. Godišnji članovi. Kosićek Ubald, kap. pri sv. Marku u Zagrebu 3 g. čl. Vukelić Joso, pop u Cesarici 3 g. čl. Lovretić Ante, učitelj u Privlaci za 5 g. čl. Svih dosada god. članova 559.

Dopisnica urednička.

U novije vrieme stiže nam mnogo pritužba, da naš list ili zaostaje ili i posve nestaje. Naš se list svakomu pravilno alje; gdje je krivnja, mi neznamo.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 40.] U Četvrtak, 23. Srpnja 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Emancipacija škole.

Piše *Ivan Jakovina.*

(Dalje.)

Prolazeć na historijski razvoj emancipacije valja mi pripomenuti, da, kolikogod me je stvar zanimala, ipak malo štogod o tom predmetu ubilježena nadjoh; a o sistematičnom poredanju nigdje ni govora. Koliko si stvar posvojih pretočit sam ju rad savjestno uz pripomenu vrela, kako ju gdje nadjoh. Emancipacija imade svoj zarod u enciklopedijskoj školi franceskih filosofâ, a prava joj je domovina još i danas izključivo skoro Francezka. Krasna Francia majka mnogih plemenitih omišljaja, no i vulkan, što zadimi čas tvarnom čas idealnom vatrom obzor Evrope. Ta Francezka nas je usrećila i tim pitanjem emancipacije škole. Locke iznese neke nove pedagogijske ideje na vidjelo. Rousseau-ovu oku to neuminu. U program svoje filosofijske teorije primi on i gojitbu. Sjeme, što ga bacio Locke, natapljao on uz svoga dobroga prijatelja Voltaira prilježno. Sjeme pustilo klicu, pridiglo se i razvilo bujno; a prvi bi mu plod grozoviti francezki prevrat. Crkva kano predstavnica mira i poredka, oprie se užasnu nedjelu revolucije. Da budu razputane strasti nevezanih rukû, obori se ona na crkvu, pogubi joj službenike, kidaj obrede, profaniraj svetilišta, obezčašćuj svetinje, briši joj svaki spomen, bacaj ju u zaborav, splahni francezko tlo krvlju službenika oltara! Tko je, a da mu nije listajuć historiju svieta oko zapelo na njezinoj najcrnijoj strani — francezkoj revoluciji!? Ona je u tili čas ostvarila, što je Rousseau i Voltaire zamislio, ondje se je emancipacija u cielosti zadnjih svojih konsekvencijâ pokazala. Revolucija je emancipirala, no ne samo škole već i samu Francezku od kralja, koga ubiše, od Boga, koga zaniekaše. Zloduh joj Robespierre proglasi na 6. Siečnja 1793. zakonom slobodu obuke i emancipaciju škole od vjere. U taj čas nisu i onako već nikakve vjere priznavali. —

Zabludna i pogubna nauka o Bogu i stvarih, koje se nanj odnose rodila se prije svega revolucijom. Ta najgroznija revolucija što joj je ikada bilo pametara, rodila nam je emancipaciju škole. Vrelo dakle, iz koga emancipacija polieže nije ni čisto ni častno. Zarod joj je grieh i opačina. Na grobu bo se je i crkve i francezke kraljevine pridigla. Nedade nam se nikako vjerovati, da je taj anomalni stvor pozvan, da sviet spasi. Poreklo joj znademo, ajde da vidimo, koje su joj faze u životu i kakovim je plodom rodila. Napoleon I. nadje sve raztvoreno. Silnim mačem savlada revoluciju. No morade se doskoro uvjeriti, da se narodom bez vjere nemože vladati. On uzpostavi crkvu i oltare. Školom mu se nije bilo kad mnogo baviti. Ljudevit XVIII. pozva prognano svećenstvo natrag u domovinu, povjeri mu reorganizaciju škole i ćieli uzgoj mladeži. Njegov priestol i nazore mu gojitbene nasljedio je Karlo 10. No buduć je financialna snaga države dugim ratovanjem izcrpljena bila, a crkvena dobra za revolucije posvojena i raztepena, to ni država ni crkva bez nuždnih sredstvâ na tom pustom tlu gojitbe mnogo učiniti nije mogla. Pošto je g. 1828. samo za kratko vrieme uprava narodnih škola skroz u ruke ministarstva prošla, izgubi Karlo priestol i kraljevinu, a njega zamieni Ljudevit Filip. Kako je bilo sve otrovano i razvraćeno to pogubnimi naukami to duhom revolucije, ne mogaše se Filip na priestolu ustalit, ako ne popusti zahtievom razdražene demagogije. Već god. 1833. izdade po Guizotovu naputu ministerijalnu naredbu, kojom se sloboda obuke i odciepljenje škole od crkve zavede. A

Digitized by Google

da se stvar konačno uredi i državnim zakonom utvrdi, sazove g. 1838. komoru, koju je medju ostalim ovimi riečmi otvorio. „Koliko su god točni odnošaji, što izmedju vjere i gojitbe postojati imadu, čini mi se ipak, da javna obuka i crkovni poslovi odciepljenu upravu iziskuju; a ja sam zapovjedio, da se razstave.“ Cielo se je medjutim pitanje zateglo. Vlada je pripremala osnovu, te ju je tek god. 1844. komori predložila. Odboru, komu je bila osnova povjerena da ju izpita, predsiedao je Thiers. Odbor je osnovu mienjao u manje bitnih stvarih, no ne u interesu crkve ni vjere. Izvješće, što ga donie Thiers, čitalo se 13. Srpnja iste god. uz najupetiju pomljivost i burno povladjivanje puna tri sata. U tom izvješću kazà onda jošte dobrahno mladjahni i manje izkusni Thiers: „Mi želimo crkvi i njezinim službenikom zaklon i zaštitu; želimo, kako to svatko pametan želiti mora, da vjera u srcu čovjeka slavlje slavi; no nećemo, da javnu obuku kleru izručimo; kano individua neka učestvuju kod obuke, no ne kano moralna tiela.“ Ta osnova se probila kroz redove komore, udomila se i na silu u francezkom domu, tamo gospoduje uz manje važne modifikacije i danas. Ona je ugrabila crkvi nadzor i svaki upliv na školu; no francezke domovine niti francezkoga naroda nije usrećila. Jedan je samo sud o francezkoj školi; a taj sud je njezina osuda i prokletstvo. Slušajmo kako veliki francezki biskup o toj školi, i njezinu djelovanju govori. „Pučki uzgoj, to je danas veliko pitanje za nas.“ *) „Tko nas nije težko i duboko uzdisao s odciepljenja obuke od gojitbe, s toga što većina mladih ljudî dokanča uzgoj, a da nikakove pozitivne religiozne vjere neimade. Oskudjevaju tako dobro čista deizma, ko što i vruća katolicizma.“ **) „Dočim su uzgoj sekularizirali, tim su ga kasirali. To se je s mjesta i osjećalo. I samo se je ime „gojitbe“ iz službenoga jezika sbrisalo.“ ***) „Izdalo zakon, koj nam je, ne kažem samo za politički, nego za obći družtveni život, najstrahovitiju, i prostite mi na izrazu, najužasniju pogibelj donio, što si ju ikada pomisliti možeš. Toga nevidje još nijedan narod. Vidjelo se kako je taj zakon, u manje no u dvadeset godinâ čisto osobitu, do sad nikad nečuvenu ni nevidjenu vojsku od sedamdeset i tri tisuće narodnih učiteljâ stvorio, kano da su iz zemlje nikli, na svoj ih je način uzgojio, i u svako selo poslao, slabu materijalnu, veliku moralnu moć podao, ne misleć a ni ne predvidiv, da bude njihovo oskudno materijalno stanje, a oholi uzgoj, njihova relativna prevaga nad pukom, njihovo polovično, s toga prenapeto znanje, sve najpogubnije pude (instinkt) čovječje naravi u njih pobudilo i hoćeš ne ćeš, od njih možne, da skoro bih rekao izvinive no ujedno i najnepomirljivije nezadovoljnike i neprijatelje družtvenoga poredka upriličilo.“ *) „Neznam, koju sudbu je Bog mojoj francezkoj domovini dosudio, no znam, da joj nije no nesreću odkrojio, ako i nadalje podje u svakom selu na svoj trošak nezadovoljnike podržavati, koji svakom prigodom u školi, krčmi, kavani, na javnom trgu duh bune i uzrujanosti šire i promiču. Stoji da su Francezi duhovit narod, no negledeć na to, da duh, koj svemu služi, ničemu ne dotiče: može se sasvim odlučno uztvrditi, da narodu, kojega najkrupniji sofizmi svako jutro hoće da liše zdravoga razuma, poštenja, časti, krieposti i vjere, lje ne dotiče.“ **) Pak i sbilja Dupanloup se neprevari. Historija je njegov bojaz više no opravdala. Težka kušnja i nemila sudba snalazi u novije vrieme njegovu Francezku domovinu. Bog bi si ga znao koji su sve faktori francezki narod pod Sedan priveli; no to je javna tajna, da je tu korupcija francezkoga družtva u obće važnu ulogu igrala, a korupcija naroda puno školi na duši leži, ona za nju odgovara, ako i ne na svakom, svakako ipak na prvom mjestu Čujmo, što govori Lorrain, profesor na parižkom sveučilištu o francezkoj emancipiranoj školi. Godine 1833. bude sto i devetdesetim muževom naloženo, da narodne škole izvide. Sva je njihova izvješća g. Lorrain sravnio i o njih se u bitnosti ovako izrazio: „Od Pyrenea pak do Ardena, u Calvadu i u Iserskih planinah, ko što i u samom kotaru naše priestolnice, iztisnuše inspektori jedan jedini bolni vapaj.“ „Bieda učitelja ravna je njihovu neznanju, ko što i javnomu, zlim životom često zasluženomu preziru.“ „Sramotna je to gluma, čovjek se sgraža, kad čita taj kaos zanimanjâ, taj repertoir opačinâ, taj imenik svih čovječjih slaboća. Počam ovamo od učitelja, što ga je supruga u školi izmienila, dočim je on u lov otišao, pak onamo do ubojice, kojega inspektor badava u školi traži, jer ga netom u bližnju uzu odvelo: koji niz opačina! Od uzuraša do na slobodu pušćena zločinca, od školnika što ga obćina plaća, da za oluje u tornju zvoni, do onoga učitelja, što je svećenikom galikanske crkve, koja smjesa razlikoga

*) Dupanloup. Die Erziehung. 1 dio 301 str.
**) Ibidem str. 128.
***) Ibid. str. 132.

*) Ibd. str. 303 **) Ibid. str. 306.

Digitized by Google

zanimanja! U nekoj školi zapita inspektor učitelja, kako daleko su vjeronaukom doprli, a on će mu: „Ja takovih budalašćina neučim.“ „U departementu de la Manche sretnem učitelja, gdje ide s cielom školom u grad na čelu jim tambor, pak pjevaj marseillaisovku što ikad možeš, prestani tek onda kad prelaziš pokraj župnikova stana, pak viči, što te grlo nosi: „doli s Ježuviti, doli s popovi.“ Kad bi tako u cieloj Francezkoj bilo, a pitalo bi nas, da-li je kler elementarnoj obuci prijazan, to nebismo ni časa s odgovorom počasili, da joj na njegovu zaštitu nije računati. Pa ipak morali bismo o sudbi elementarne obuke na selu bez zaštite klera sdvojiti.“ Tako govori učeni profesor na podlozi podataka, crpljenih iz svih krajeva svoje francezke domovine. Fayet, profesor matematike na kolegiumu u Kolmaru tvrdi i brojevi dokazuje, da oni slojevi francezkoga pučanstva od nekoga vremena, koji su škole polazili uz jednake ostale uvjete, više zločina počinjaju no oni, koje te blagodati ne uživahu. *)

„Što se imade od tale izvoditi, pita sam sebe poštovani gospodin Corcelles u izvješću, što ga je predao generalnomu arnskomu vieću ob elementarnoj obuci? Što drugo, nego da obuka bez religiozno-moralnoga uzgoja sveudilj rastući broj grieha i opačina ko što i zločina prepriečiti nemože.“ Da nas nemožeš tko s pristranosti obiediti, spočitavajuć nam, da navodimo popa ili ljude obskurne, evo nas da vam iznesemo na vidjelo svjedočbu čovjeka, komu se i vi s nami klanjate. Tko nezna dičnoga starca Thiersa, komu da nebude njegova rieč uglednom? Pak čuj njegovu prekrasnu školsku vjeroizpovjed. Onaj isti Thiers, koji je na 13. Srpnja 1844. onako oduševljeno ciela tri sata u komori za emancipaciju plaidirao, eno ga, gdje se već poslije četiri godine životom poučen nestidi ni nezazire istini svjedočbu podpisati. Ovo su mu rieči do slova. „Obzirom na slobodu učbe se ja promienih, ne prevratom u meni, već revoluciom družtvenih odnošajâ. Dok je universiteta, predstavnica dobromislećega i razsudnoga gradjanstva, naše sinove obučavala, tad sam joj od drage volje hotio slobodu obuke žrtvovati. Danas više nestojim na toj strani. A zašto ne? Što ništa više nestoji ondje, gdje je prije bilo. Universiteta dopala je fanatičnih rukû. Uči, kako joj se svidja. Malko matematike, prirodoslovlja, a vrlo mnogo demagogije. Ne nahodim spasa, ako još kakova ima, do u slobodnoj obuci. Ne tvrdim, da ta obuka bude bezuvjetna, bez ikojega jamstva za javni auktoritet; no za svaki slučaj opetujem, da mi se obuka svećenikâ, koja mi se prije s raznih uzroka nije milila, sada mnogo boljom čini, nego ono, što nam se je pripravilo. Naš je neprijatelj demagogija, a ja neću da joj zadnje ostatke družtvenoga poredka crkvu naime u ruke predam. *) „Tko da se čudi“, kaže Thiers obzirom na zakon emancipirane škole, „da po njem ničega ne dostasmo do 40.000 protužupnikâ i 40.000 župnikâ ateizma i socializma.“ „Kažite vi što vas volja, da bude čovjek učiteljem, tomu se hoće poniznosti, samozataje. Svjetovnjak za to nije stvoren. Tu se pita svećenikâ, redovnikâ.“ „Često se dadoh na ladanje. Zaredam župniku, načelniku, učitelju, zakupniku, radniku, da se s njimi razgovorim. Nadobilo se, nadjoh župnika skoro u istom položaju kako i učitelja. Loš prihod, zabitno mjesto: to još nije sve. Uprkos svemu tomu, ne zatekoh ga ipak nikad nezadovoljna. Uviek resigniran, spokojan, blag. Primi me veselo, razgovori ljubazno. Što se pako učitelja tiče, uviek ga nadjoh nezadovoljna. Rieči mu oko, lice . . . sve je to mutno, skoro razdraženo. Tomu je uzrok što se svećenik resignira, a laik ne. Svećenik se resignira, on ima svoju službu, svoju misiju, svoje knjige, svoje prijatelje. Učitelj neima ništa. **) Takav je sud Thiersov, o francezkom emancipiranom školstvu. Tako govori muž: veliki umnik, veliki gradjan, žarki domoljub, spasitelj domovine, otac svoga naroda. On je vlastan ne samo u ime svoje već i u ime Francezke govoriti. Na to ga ovlašćuje doba, izkustvo, znanje ko što častan položaj što ga on u svojoj domovini zaprema. Što Thiers osudjuje kano državnik, mi bismo se težko sklonuli zagovarati. Ele, Francezka je školu emancipirala, od ploda emancipacije kušala. No joj se nesvidja: grk je, otrovan je. Po plodu se poznaje stablo. Ded imajmo bar toliko praktične uputljivosti, da se tudjom nesrećom pameti učimo. Mi nismo jaki kao što je francezki narod. Nije uputno, još manje probitačno takovimi experimentacijami domovinu na kocku stavljati. Mi ju slomismo u čas, kad ju na takovu kušnju stavismo. Nemojmo na grud privijati guje, kad vidimo, da je druge otrovno ujela. Naš je organizam nerazmjerno slabiji. Što je drugdje tek rana, naša bi mogla biti smrt. Jamite pravo i dužnost svećeniku da vjeru i ćudoredbu u učitelja nadzire, vi ste učitelja

*) Statistique de 1838—1841. communiquée a l' académie l. 23. Sept. 1843.

*) Independance Belge 2. Mai 1848.

**) Kod Dupanloupa str. 306.

Digitized by Google

demoralizirali. Demoraliziraj učitelja, demoralizirao si školu. Demoralizirana škola, demoraliziran narod. Tko je narod demoralizirao, taj ga je već na pô ubio. Istom štogod, pak ga dotuče. Jer demoraliziran je narod „Roma venalis.“ Nam treba karakterâ, a emancipirane ih škole ne stvaraju. I tudjer možemo pogledati na Francezku. Što je uradio Napoleon III.? Zarobio je francezki narod, a u tom ga je robstvu skoro do kraja korumpirao. Malo novca, malo časti, malo straha, pak je ciela Francezka njegov zulum „plebiscitom“ pozakonila. Taj inače nepredobivi narod stojao je pod Sedanom na rubu svoga groba. Da se ne sunovrati, došao značajnik — starac Thiers — pak ga pridrži. Taj starac osudjuje emancipirano školstvo.

Jedan je bio samo glas skoro cjelokupnoga evropejskoga novinarstva, da su prajski školnici francezku vojsku potukli. To je dakako hyperbola, no ima u nje mnogo istine. Njemački pako školnici niti njemački bojnici nisu ljudi iz emancipirane škole. Pače niti danas jošte, gdje se je taj silni razdraženi lav — Bismarck — na to skromno mirovno janješce — katoličku crkvu, imajući pred očima svemašno jedinstvo Njemačke, oborio, nije njemačka škola ono spram crkve i vjere, što je francezka. I s tim prelazimo na njemačko tlo, to drugo ognjište znanja i umienja, da vidimo, kako tu stoji s emancipacijom škole.

(Dalje će sliediti.)

List sv. Alfonsa, pisan jednomu prijatelju o apoštolskom načinu propoviedanja.

(Iv. B.)

(Dalje.)

Sv. Toma Villanovljanin govoreći ljudem, koji u griesih živu, a kićene propovjednike traže, vapi: O ludjače; kuća ti gori, a ti misliš na govor umjetan! Taj ukor zaslužuju još većma propovjednici, koji kićeno govore množtvu puka, u kojem po svoj prilici težkih grješnika ima. Tim nesretnim dušam treba groma i strielâ, da se iz smrtna sna probude. Propovied nesmije da bude izkićena taštimi od pjesnikâ izprosjačenimi frazami, nego mora da bude plod srca, plod prave gorljivosti, koja siromašne duše iz ruku vražjih hoće da izbavi. Kolika bi ludost bila, veli o. Manso, ako bismo htjeli, kada je kuća u plamenu, vatru gasiti s njekoliko kapljica ružične vodice! Ako čujem, gdje hvale propovjednika, koj kićeno propovieda, i vele, da je s velikim blagoslovom poslovao, tada se moram smijati u sebi, te tvrdim, da je to skroz nemoguće. Zašto to? Jer takovu propovjedniku nepomaže Bog. Govor moj, veli apoštol, nebijaše u uvjeravajućih riečih ljudske mudrosti, nego u pokazivanju duha i sile. I. Kor. 2, 4. Pak i čemu su sve naše rieči, ako ih neoživljava duh i sila milosti božje? Što znamenuje drugo ona rieč sv. Pavla, veli Origen, ako ne, kako nije dosta, da govorimo samo ono, što srce ljudsko može ganuti, nego da takodjer i sila milosti božje propovjedniku pomagati mora, kako veli sv. pismo: Gospodin dade rieč viestnikom radosti s velikom silom. Ps. 67, 12. Gospodin pomaže onomu, koj rieč njegovu priprosto bez taštine naviešta, dajući govoru njegovu silu i jakost i tako srce slušatelja budeći. Ali nedaje on te sile biranim i izmudrenim riečim. Najbiraniji i najugladjeniji jezik ljudske mudrosti slabi, kako veli apoštol, silu rieči božje i uništava blagoslov, što bi ga ona doniela.

Ah, kako će težak račun pred Bogom polagati na smrtnoj uri oni svećenici, koji s taštinom propoviedaju! U objavljenjih sv. Brigite (Lib. 6. cap. 35.) čita se, kako je ta svetica dušu jednoga propovjednika vidjela u pakao osudjenu, jer je nesretnik na takav način propoviedao; a Gospodin je svetici poslije rekao, da ne on, nego vrag prieko takvih propovjednika govori. Kada sam se jednom s glasovitim o. Sparanom razgovarao, pripoviedaše mi on groznu pripoviest: Njeki svećenik, koj je jako kićeno propoviedao, osjećao se je na smrtnoj postelji tako hladnim, te nije mogao pokajanja za griehe svoje probuditi i već je sdvajati o spasu svojem počeo. Tada začuje on i svi okolo njega rieči od propela dopiruće: Dajem ti sada onu skrušenost, koju si ti propoviedmi svojimi budio u drugih. —

Možda će se gdjetko na te dogodjaje, pače na cieli moj list smijati. Takovu odgovaram ja, da ćemo se jednom na sudu pred Isusom Krstom vidjeti. U ostalom znam ja jako dobro, da se nesmije vazda i pred svakom skupštinom jednako propoviedati. Kada se govori svećenikom ili obrazovanim ljudem, tada može jezik da bude ugladjeniji; medju tim i tada nam je govoriti priprosto i pouzdano, te netreba niti visokih misli niti biranih rieči. Jer čim je govor većma kićen, tim će biti siromašniji plodom, kako veli sv. Ambrosij (in Psal. 118.). Propovjednik, koj visokim slogom hoće slušateljem da omili, veli sv. Augustin, nije apoštol, koj obraća, nego govornik, koj zavodi, te se može o njegovih slušateljih reći, što se veli o židovih, koji su slušali Isukrsta: Divili su se, ali se obratili nisu. Reći će možda slušatelji: Dobro, jako dobro, u istinu preliepo je govorio; ali koristi za duše neće crpsti. Kada propoviedaš, piše sv. Jeronim Nepocijanu, više misli na to, kako ćeš od slušatelja suze izmamiti, nego-li hvalu zadobiti. S toga reče sv. Franjo Saleški još izričnije u jednom svojem listu: Neželim, da se poslije propoviedi rekne: Doista velik je govornik, jaku ima pamet, liepo prikazuje, pače učen je; radje bih čuo, da slušatelji reknu: Kako je ipak potrebna i utješna pokora; Bože moj! kako si dobar i pravedan! ili da je propovjednik tako djelovao na srce svojih slušatelja, da

Digitized by Google

to ničim drugim neposvjedoče, nego pravim poboljšanjem života.

Ili nada-li se možda propovjednik, koj toliko drži do ugladjena govora, da će ga sbog velikoga napora svi hvaliti? O tada se vara. Jer mnogi će ga možda hvaliti, ali mnogi će ga takodjer koriti. Jedan će naći to, drugi ono, čemu da prigovori. Tu se upravo pokazuje ludost onih, koji same sebe, a ne Isusa Krsta propoviedaju, što uz sav napor svoj taštu steći slavu ipak svim neugode. Tko usuprot Isusa Krsta Propetoga propovieda, taj postigne propoviedanjem vazda svoju namjeru, jer zasluži zadovoljstvo božje; a to ima da bude svim našim činom jedina svrha. Priprosto i pouzdano propoviedanje koristi i godi, kako veli Muratori, i obrazovanim i neobrazovanim.

Seneka opaža (Epist. 75.), da si bolestnik netraži liečnika, koj bi umio liepo govoriti, nego koj bi ga izliečiti mogao. Što će mi, reći će bolestnik, tvoje liepe rieči, kada mi treba ranam vatre i noža. S toga veli sv. Bernardo: Rado slušam poučavanje onoga, koj netraži u mene hvale, nego suza. Sjećam se, kako je glasoviti učenjak Capasso duhovnim vježbam kanonika Gizzia pribivao i rekao, da za to tako rado sluša toga slugu božjega, jer rieč božju na apoštolski način naviešta; no kada bi on kićeno propoviedao, da bi dosta toga imao opaziti, pače niti išao nebi slušat ga, da negubi vremena. Doista, priprosto navieštana rieč božja godi takodjer učenim ljudem najbolje. — Muratori pripovieda u životu o. Pavla Segneria, da je on, premda je na najpopularniji način propoviedao, ipak svim jako ugadjao, da je on najduhovitije ljude zanosio. Takodjer pripovieda se u životu sv. Franje Regisa: Govori njegovi bili su priprosti, on nije imao druge namjere, nego najprostiji puk poučiti; pa ipak grnuli bi plemići, svećenici i redovnici iz grada na njegov kršćanski nauk tako, te su po dva, tri sata prije nego-li je on došao, sva mjesta jurve puna bila, a svatko bi rekao, da mu njegova sveta prostota više godi, nego-li najkićeniji jezik najglasovitijih propovjednika. On propovieda, rekli bi, Isusa Krsta i rieč božju, kakova upravo jest, drugi usuprot propoviedaju sebe, i podavaju nam mjesto rieči božje svoju vlastitu rieč, koja je skroz ljudska. Čudan je jedan dogodjaj, koj se o tom svetcu pripovieda. U isto doba, kada je o. Francisko Regis vršio misije, propoviedaše drugi njeki propovjednik u stolnoj crkvi Puyskoj propoviedi korizmene. Propovjedniku bijaše za čudo, kako ljudi njega mogu da ostave, a slušaju, kako mnijaše, siromašna nevješta misionara. S toga podje on k provincialu Isusovaca i reče mu: O. Regis moguće da je svetac, ali način njegova propoviedanja nedolikuje dostojanstvu propovjedaonice; njegov je jezik tako prost, i što rekne, tako je prostački rečeno, da svetu službu svoju u istinu obezčašćuje. Provincial odgovori: Prije nego-li ga osudimo, hajdmo oba slušat mu propovied. Provincial bude silom, kojom je svetac istine evangjeoske tumačio, tako ganut, te je za čitave propoviedi plakao. Izišav iz crkve reče si drugu: Dao Bog, moj otče, da svi propovjednici tako govore! Pustimo ga, neka u svojoj apoštolskoj prostoti dalje tako propovieda. Tu vlada prst božji! I korizmeni propovjednik bje tako ganut, te nije svetcu prigovarao, već ga po zasluzi hvalio.

Medju tim prije nego završim, odgovoriti mi je na opazku Vaše Prečastnosti, kako bi naime govorniku glavna imala biti namjera, da slušateljem ugodi, te bi se s toga pred skupštinom, u kojoj ima ljudî obrazovanih, služiti imao jezikom biranim, da i nje zadovolji. Mjesto mene neka Vam na to odgovara sv. Franjo Saleški, koj će Vam potvrditi sve, što sam dosele rekao. On veli: Dugi periodi, kićene rieči, prenavljani kretaji, sve je to kuga za propoviedanje rieči božje. Najkoristnija i najljepša umjetnost jest, kada se nikakova umjetnost neupotrebljuje. Naše rieči valja da su nutrnjom ljubavlju uzpaljene, pak više da od srca izlaze, nego-li iz ustiju. Srce govori srcu, jezik govori samo ušima. Jezik pako valja da je naravan, bez tašta nakita i kićenih rieči. Sv. otci i svi, koji su s propovjedaonice blagoslovno djelovali, čuvali bi se jako biranim načinom i punim svjetskoga nakita propoviedi sastavljati; jer oni bi govorili od srca k srcu, kao što govori dobar otac svojoj djeci. Svrha propovjedniku nesmije da bude druga, nego grješnike voditi k obraćenju, pravednike pako k savršenosti. Tko dakle ide na propovjedaonicu, mora da si sam rekne: Ja sam došao, da imaju život i obilatije da imaju. Iv. 10, 10. Govoreći pako svetac o ugadjanju, koje se podati ima slušateljem, veli: Dobro znam, kako mnogi vele, da propovjednik mora ugadjati. Ali ja razlikujem ugadjanje, koje sliedi iz navieštana nauka, te je plod ganuća. Pak tko bi i bio tako lud, te mu nebi ugadjala propovied o ljubavi, kojom nas Bog ljubi? Naukom i ganućem neka propovjednik radi, koliko bolje može, da slušateljem ugodi. No ima takodjer druga vrsta naslade, koja prečesto poučanje i ganuće slušatelja prieči. Ta naslada stoji u tom, da se škaklje ušima, a ta je plod tašte krasote govora i umjetne poredbe riečî. U tom pogledu tvrdim, da si kršćanski propovjednik takovih umjetarija nesmije dopustiti, jer je to način svjetskih govornika, glumaca i ljudi dvorskih, koji se tim obično bave. Tko bi tako propoviedao, nebi propoviedao Isusa Propetoga, nego sebe. Pavlu mrzki su propovjednici, koji škaklju ušima (II. Tim. 4, 3.), to jest, koji slušateljem hoće da ugadjaju. Tako govori sv. Franjo Saleški. —

(Konac će slieditи.)

Attentat na kneza Bismarcka.

Spomenuv u posljednjem listu taj attentat medju viestmi rekosmo odmah, da će ga antikatolički listovi

Digitized by Google

upotrebiti, da izgrde katoličku crkvu u obće. Žalibože to se je sasvim izpunilo. No što je gorje, organi pruske vlade imaju u tom najveću krivnju, i sama vlada nije propustila te prilike, da proti katoličkim družtvom i katoličkoj štampi naredi najoštriji postupak. Pruska danas vodi rat na katoličku crkvu; nemože nam biti svejedno kako ga vodi.

Officiozni telegraf raznio je prvi viest, da je napadač Kullmann član katoličke djetićke zadruge, da je bio u sumnjivu obćenju s jednim svećenikom, i taj svećenik da je u Schweinfurtu uzapćen. Odatle se dalo najlaglje zaključiti, da je Kullmann bio samo orudje katoličkoga svećenstva, ili katoličke stranke. To se vidi najbolje iz englezkih listova, koji su odmah na temelju one telegrafičke viesti uhvatili onakovu sumnju. Ali kad prvi i najslužbeniji list pruske kraljevine i carevine prozva uzapćenoga svećenika „intellektualnim početnikom“ onomu attentatu, kako neće biti i trieznije glave zavedene? Bismarckov pako glavni list „Norddeutsche Allg. Zeitg.“ usudi se ovako pisati: „Mi nemožemo sudačke presude preticati, nemožemo takodjer znati, što se je od više mjeseci u katoličkih zadrugah i sastancih, kojim je zločinac članom, morda govorilo i kovalo, da se pospješi „pogodan trenutak.“ Ali ovakove izjave „Germanie“ (prvoga katol. dnevnika u Pruskoj. Ured.) zajedno s drugimi konstatiranimi činjenicami, s tamnimi prietnjami smrti, i strastvenim podraživanjem ultramontanske štampe, i drugimi stvarmi, za koje se doznalo, opravdavaju svakako izreku, da su one ruke, koje su Ravaillacu i Gerardu, ubojicam Henrika IV. i Vilima Oranijskoga podale ubojito oružje, naoružale i zločinca Kullmanna.“ Napokon „Provinc. Corresp.“ za koju je ministarstvo preuzelo odgovornost, ide tako daleko te tvrdi „da se pod zakriljem kršćanske religije, i kako se čini, pod uplivom svećenikâ jedne kršćanske konfesije sbivaju najteža zločinstva . . da jedan zaveden dio pučanstva Bismarcka težkom mržnjom progoni, i za to da je vladi silan povod, bliže pristupiti vrelom, iz kojih fanatizam neukih katoličkih pučkih krugova sveudilj crpi hranu, dok napokon nedotjera do ubojstva s potaje, i s toga da mora vlada misliti, kako će za sreću domovine pogubnomu djelovanju onih vrela na put stati.“

Što je svrha takovu pisanju? Ta, da se ostalo pučanstvo proti katolikom, proti njihovim zadrugam, a najpače proti njihovim svećenikom pobuni. Tada će laglje biti vladi poduzeti proti katolikom štogod joj se svidi. I ona se je sbilja požurila nalog dati svim državnim odvjetničtvom, da katoličku štampu najvećom pozornošću prate; za tim naložila drugim organom, da katoličke sastanke, sborove isto tako najstrožije nadziru. Posljedica će tomu biti, da će policija moći sasma samovoljno postupati, naročito s katoličkimi sborovi, kako je ponekud već dosada radila. Ta katolička družtva sastanci su neprijatelja države, paće ubojica!

Takov je položaj vrlo mučan. Sbilja treba u biskupa i svećenika sve apostolske čvrstoće i radinosti, i u samom katoličkom puku čitave kršćanske strpljivosti, da od onakovih naredaba, kakove se proti katolikom namiču, puk katolički nepobjesni. Najvjernije caru podanike, najodanije njemačkoj domovini gradjane traktiraju skoro kano lupeže! Ali valja se sjetiti, da je nekoć sasvim tako kršćanom bilo u rimskoj državi. Smatrali ih za neprijatelje države, za zločince, kojim nije ništa sveto, koji pod krinkom pobožnosti skrivaju najstrašnije rugobe. Za to su ih progonili baš nesmiljeno. Tekla je kršćanska krv i pravdu božju zvala na osvetu, ali kršćana nije razpalila na silovit odpor i bunu — sasvim tim je savladala željeznu rimsku državu. Tako će biti, tako mora biti i u Pruskoj. Sve klevetanje, i sve nasilje pod krinkom zakona i suda neće ništa koristiti neprijateljem Isusa Krsta. Nego to će postići, da se sve, što je plemenitije više nakloni onim, koji za prava Boga pate.

Sada već je sjegurno, da svećenik Hauthaler, koj je prigodom attentata na Bismarcka uzapćen, nije sasvim ništa kriv. Pustili ga već na slobodu. Već na prvi mah moglo se skroz nevjerojatno činiti, da će star svećenik salzburžke, dakle austrijske nadbiskupije, konspirirati proti životu Bismarckovu s čovjekom Prusom, rodom iz Neustadta kod Magdeburga. No sad se znade, da se onaj svećenik s politikom i agitacijom ni najmanje nebavi, da niti političkih dnevnika nečita, i kad bi se pačao u politiku, da bi skloniji bio liberalnoj, nego-li ultramontanskoj stranci. — Što se pako tiče samoga onoga Kullmanna, koj je napao na Bismarcka, znade se, da nije nipošto bio član katoličkoga djetićkoga družtva, nego u Salzwedelu da je pred godinu dana za vrlo kratko vrieme bio članom tako zvanoga katoličkoga mužkaračkoga družtva, koje nebiaše ni političko ni religiozno, već socialno, i komu članovi biahu takodjer protestanti. Jedino to stoji, da se je Kullmann rodio od katoličkih roditelja, i više ništa. Uzgoj mu je bio zločest. Dužnosti katolika nije skoro nikako vršio, naročito izbjegavaše sv. misu i sakramente. Mati mu je sada u ludnici.

Sudbena iztraga pokazat će sve podpunije. Ne samo da neće ništa kriva biti nikakva katolička stranka ni nikakov katolički svećenik, jezuita ili ultramontanac, nego niti vjerski fanatizam samoga napadača. Je-li će se požuriti svi listovi, koji su bez razloga i mjere na katolike klevetali, da ih sada osvietljaju, je-li će napose pruska vlada natrag povući svoje odiozne naredbe proti katolikom? Mi nedvojimo da neće. Sasvim tim će pruska vlada i njezini organi stojati pred očima svakoga poštena čovjeka kompromitirani; oni koji su se dali na prvi mah zavesti proti katolikom ocrnjivanjem, uvidjet će svoju pogrešku i postati pravedniji naprama svojim sugradjanom, a ostalo dovršit će Bog. Tako će se morda brže nego-li se u ovaj par i misli izpuniti ona izreka slavnoga Mallinckrodta: per crucem ad lucem.

Digitized by Google

Glavna skupština njemačke zajednice katolika.

Priznali mi ili nepriznali, Niemci su nam učitelji. Njemačko književtvo i novinstvo hrana je našim naobraženijim klasam; ideje, zakoni, institucije njemačke rado se prenose i k nam. Kamo-li sreće, da smo dosta muževi te uzmognemo prihvatiti ono, što nam je prijazno, a ono odbiti, što je našemu biću i žiću neprijateljno! Naročito bismo željeli da mjesto kužnoga zapaha poganstva, što nam iz Njemačke silno puše, duhne sveži i zdravi duh kršćanski, kojim se ponose njemački katolici. Ovaj put progovorit ćemo o zajednici njemačkih katolika. Koliko je znamenita, najbolje se može razumjeti iz toga, što su tako zvani narodni liberalci stali naproti katoličkoj zajednici svoju ustrojavati, za tim što ju pruska vlada svimi načini progoni, napokon što antikatolički listovi čine sve moguće, da ju pred javnošću osvade. U Italiji, pokrajini mletačkoj pokušaše po primjeru njemačke zajednice katolika stvoriti katolički kongres, o kom ćemo takodjer s vremenom koju reći. Po Cislajtaniji ima takodjer crkveno-političkih zajednica, pače ponešto i u Ugarskoj (u Požunu naročito); kod nas neima tomu baš ni traga. Ni sami svećenici nesastaju se, koliko bi valjalo i kako bi valjalo, da se posavjetuju o religioznom, moralnom i družtvenom stanju našega puka, i da odaberu i namaknu shodna sredstva. Jedino se pučko učiteljstvo kod nas giblje i skupštine drži, samo žalibože smjerom proti katoličkoj crkvi. Za to za uzor nam i našim opisat ćemo u kratko glavnu skupštinu njemačke zajednice katolika.

Sjelo joj je u Maincu, gradu — kako reče predsjednik zajednice barun Loë otvorivši skupštinu, — zlatnom, u kom je jošte smjeti progovoriti slobodnu rieč. Skupština je bila 15. 16. i 17. Lipnja, dakle u vrieme, kad je sv. Otac slavio svoju dvadeset i osmu navršenu godišnjicu. Sjednice biahu stranom javne stranom nejavne. Na nju je došlo katoličkih muževa sa svih strana Njemačke, gostî iz Austrije i Švajcarske, pozdrava pako medju ostalimi bezbrojnimi iz Londona i Požuna. Najznamenitija pako jest adresa, koju su poslali amerikanski katolici, rodom Niemci. Biaše svitak tisuću stopa dug, i na njem osim adrese 40.000 podpisa! Što je svrha zajednici, kakov-li je uspjeh skupštini vidjet će se najbolje iz učinjenih resolucija. Ali nas zanima takodjer znati, kakvi su muževi na skupštini sudjelovali, i način, kojim je skupština obavljena.

Na skupštini je bilo visokoga plemstva, i sám predsjednik jest barun (Loë). Bilo je advokata, činovnika, trgovaca, meštara itd. Bilo je napokon svećenika, počamši od biskupa moguntskoga (baruna Kettelera) do kapelana. Njemačko svećenstvo razumije svoju zadaću, nepovlači se u kut ondje, gdje treba stupiti na vidjelo i na čelo. Neutrudiva djelatnost biskupa moguntskoga dovoljno je poznata našim štiocem, no isto tako znaju, da ni nijedan drugi biskup njemački nespava. Za biskupi sliede njihovi kaptoli; nisu ravno na broju jaki, al su sastavljeni od umnih i značajnih muževa. Koliko se vidi iz izvješća sudjelovahu baš odličnim načinom na ovoj skupštini moguntski kanonici dr. Haffner, dr. Molitor, dr. Moufang.

U ogromnoj dvorani, gdje je držana skupština, vidjeo se na pročelju kip sv. otca nakićen zelenim lišćem, a nad njim sv. križ s podpisom: in hoc signo vinces! Na stupovih dvorane biahu grbovi njemačkih biskupija. U crno zavijeni grbovi biskupija kolonjske, poznanjske i trevirske imahu sjetiti skupštinu na tugu katoličke crkve, što su pastiri rečenih dieceza zapriečeni pastirovati, nego u tamnici svjedočanstvo daju za božanstvo kršćanstva. i za neodvrzivo pravo katoličke crkve na danu joj od Boga slobodu. U jutro 16. kano godišnjicu izbora papinoga odpjevao je u stolnoj crkvi svečanu misu biskup, kod koje su bili članovi zajednice i primili iz ruku biskupovih presv. pričest. Povorka muževa pristupajućih k stolu Gospodnjemu biaše skoro bez konca. U jedan sat biaše banket na kom je biskup moguntski zdravicu nazdravio za sv. otca. Danas je reče 28. godišnjica njegova izbora. To je dug niz godina, te kakvih godina! To biaše vrieme silnih borba, vrieme u kom se zaratiše svjetlo i tmina, kako skoro nikad prije. Pa u to je dugo vrieme kršćanstvo sve većim oduševljenjem gledalo na sv. otca. U ovoj borbi osjetilo je tek pravo vriednost jedinstvu i zadružnosti. Jedva je bilo pape toli štovana i ljubljena, kô što je Pio IX. I čim je jače sviet zamrzio na ovo središte jedinstva, tim je više naraslo oduševljenje za ovoga od Boga stavljenoga representanta jedinstva crkvenoga. I dočim sviet hoće da se razpadne, crkva stoji tvrdo nerazrušivo, jer ima središte svomu jedinstvu. I temelj čvrstoći episkopata jest takodjer ova pećina, ova od Boga usadjena pećina. Za to živio sv. otac!

Skupština se završi 17. Lipnja hodočašćem na brieg sv. Roka pri Bingenu. Oko 12 sati odplove hodočastnici na parnjači „Loreley“ Rajnom do Bingena. Katolici poranjskih miesta pozdraviše njihov brod mužari. Sav skoro Bingen izadje im na susret, kad su iz broda izlazili. Mnoge kuće i ulice u Bingenu bjehu nakićene cviećem i slikami. Na podnožju brda poredala se procesija, pa sad hajd na brdo sv. Roka uz pjesme i molitve pod barjaci i sv. križem. Brieg bude sav pritisnut hodočastnici. Gore pod vedrim nebom progovorio je božje slovo svemu onomu puku biskup Ketteler. Žao mi je, što nemogu sav onaj krasni govor ovdje izkazati; kašnje kada pripovjedit ću iz njega jednu vrlu zanimivu, a za slušaoce vrlo sgodnu crticu. Iza kratke pobožnosti vratiše se putnici opet u Mainz.

Svatko vidi da nisam ovim još izkazao svega djelovanja one skupštine katolika. Pače nisam drugo ništa učinio, van iztaknuo njeke značajke, koje duh one skupštine označuju skroz katoličkim. Valja da se vidi kako njemački katolici umiju i hoće svojim sastankom dati

Digitized by Google

značaj katolički. Istina jest, da bi to isto i još više morda odavali sami govori, što su na onoj skupštini govoreni. Mnogi svećenik u nas poskočio bi od veselja, kad bi samo čitao, kako u Njemačkoj umiju katoličkim duhom govoriti laici, kamo-li da jih čuje i gleda njihov plemeniti zanos. Dakako, zavapio bi, to su katolici, tu se vidi živi duh božji, tu neima one mlitavosti pače mrtvila, kakvo se žalibože vidja i težko osjeća u nas. Ali neimajući toliko prostora u ovom našem malenom glasilu priobćit ću barem učinjene resolucije, i poslane adrese sv. otcu i njemačkim biskupom.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni g. nadbiskup Josip Mihalović zaredio je u nedjelju 23 djakona za presbytere, trojica su reda sv. Franje. Isti dan pokriepio je mlade redjenike poduljim otčinskim govorom za njihovo sveto zvanje.

— U utorak bavio se je u našem gradu preuzvišeni g. Maupas nadbiskup zadarski.

— U Pitomaču poslan je za kapelana g. Karlo Šmalcelj, pošto je obolio onamo prije odredjeni g. Josip Peković.

— Iz Triera pišu „Germanii:“ Katolički internati (sjemeništa, konvikti), koje su „muževi njemačke znanosti“ i „borioci za kulturu“ stavili na bieli kruh (da poginu) opet su ovdje ko što obično održali sjajnu pobjedu. Ovih je dana naime na ovdješnjoj kraljevskoj gimnaziji držan izpit abiturienta (izpit zrelosti). Od 31 učenika oproštena su sedmorica od ustmenoga izpita na temelju njihovih radnja: sve sami pitomci biskupskoga konvikta. — Mi smo već u ovom našem listu hvalili ovakove katoličke zavode u Pruskoj, te smo tom prilikom obratili pozornost na naše zavode. Evo svi su internati za gimnazijsku i bogoslovnu mladež naše domovine u rukuh katoličkih svećenika. Pa kakovi su ti zavodi? Može-li se crkva njimi ponositi, nećemo reći pred stranimi, nego samo pred našim narodom? Komu je stalo za sreću crkve i domovine, a tiče se ga bliže ovo pitanje, taj će si ga ozbiljno staviti.

— Telegraf donosi iz Berlina pod 20. o. m. sasvim kratku viest, da je „Norddeutsche Allg. Zeitg.“ (Bismarckov organ) doniela žestok članak proti papi. Neznamo sadržaja članku, al ćemo jedva pogriešiti glede povoda. Ljuti se pruska vlada i bjesne njezini organi videći, da katolici u vjerskih i crkvenih stvarih neslušaju njih, već jedinoga papu. Evo što piše najnoviji list „Germanie“ koj imamo u ruci. Mi netrebamo, veli, hvatati za sgodom, da zapjevamo pjesmu nad fiaskom svibanjskoga (protucrkvenoga) zakonodavstva, svaki nam ju dan sam donosi. Držanje katoličkoga puka pokazuje jasnoću, jedinstvo, odvažnost i požrtvovnost; svaki biskup i svaki svećenik, koj je sbilja došao u sukob sa svibanjskimi zakoni, zasvjedočio je svoju vjernost naprama crkvi: što bismo ikada više imali željeti? Usuprot „kulturkämpferi“ neimaju dosada ni najmanjega povoda zapjevati; mi smo ih već višeput pitali, mi jih pitamo i danas, gdje se može Bismarck-Falkova crkvena politika makar samo jednim jedinim pozitivnim uspjehom pohvaliti? Nemogu nam nijednoga pokazati uzprkos bezbrojnih zakonskih paragrafa, koje izdaše, uzprkos bezbrojnih slučaja, u kojih one paragrafe uporabiše. Pa da tu ultramontanci još trebaju umjetno stvarati prigode za „fiasko svibanjskoga zakonodavstva.“ — Nije čudo da u takovu stanju organi pruske vlade pobjesne, i u svom bjesnilu navale na glavu katoličke crkve sasvim onako, kako su nekoć našega Gospodina interpelirali fariseji, da sám svojim oduševljenim učenikom zabrani, da ga neizpoviedaju svojim Messijom!

Paderborn. Biskup Martin Conrad imao je početkom ovoga mjeseca doći u tamnicu po svibanjskih zakonih, jer nije izplatio sudbeno mu dopitane globe od 400 talira, nit je bilo što mu zaglobiti. Dobije dakle nalog, da se za tri dana sam stavi u zatvor. Medjutim izplati trgovac Kraft globu bez znanja biskupova, i sud primi izplatu i odrieši biskupa. Ali biskup prosvjedova proti rečenoj izplati najprije kod suda prve molbe, i kad mu prosvjed bude odbijen, prizva na višji sud. *No i* ovaj odbije mu priziv. Napokon zamoli biskup u javnih novinah sve vjernike, da mu takove ljubavi neka nitko više nečini. Neprijatelji kršćanstva ili barem ljudi, koji nepoznaju kršćanskoga duha vikat će ili barem pomisliti ovdje na fanatizam. Ali tko zna, da bi n. p. kršćani vrlo rado bili izkupili iz uza cesarejskih Pavla, i da se je je tomu Felix prokurator nadao; da se je sv. Ignatij mučenik bojao ljubavi kršćana Rimljana, da ga neliše mučeničtva, te ih posebnom poslanicom od takove ljubavi odbijao: taj će sasma drugačije suditi o junačkom biskupu paderbornskom. Tko po naravi želi, da bude ma samo jedan dan lišen slobode; a koj će biskup tamnicu smatrati kano ugodan zaklon u vrieme onako težke pogibelji za crkvu, kakva je sada u Pruskoj? Biskupu paderbornskomu treba sloboda i on ju sjegurno želi, ali on ju je spreman radje žrtvovati, nego-li popustiti nepravdi. „Ja držim, veli on, da je meni dopitana kazna i nje izplata nepravična, i mislim da mi nevalja dopustiti, da tko treći poradi mene s krivo shvaćene ljubavi trpi štetu. Ako sam ja sbilja šta kažnjiva učinio, to moram ja a ne drugi trpiti kaznu. Pojmu kazne opire se po mom osvjedočenju, da ju nevini preuzme navlastito proti volji i uz prosvjed onoga, komu je nametnuta.“ Tako reče on sudovom, al badava, kad nekakva ministerijalna naredba dopušta, da globu plaća mjesto krivca tko drugi. Vjernici će ga sjegurno slušati, koliko ih god boli vidjeti zasužnjena svoga predragoga pastira. Nepravičan je veli im i zakon i kazna, a porad nepravičnosti da se jošte državna blagajna bogati od Vaših novaca, kojih treba za bolje i svetije svrhe!

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 35.] U Četvrtak, 27. Kolovoza 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

X.

Posljednji uzroci svieta.

(Dalje.)

Već prije rekosmo, da ima osim težne tvari, od koje se sastoje tjelesa još i druga beztežna i vrlo tanahna tvar, koja se zove aether, ter se razprostire svikud po neizmjernom prostoru kao kakovo neizmjerno more. Aether je trajava (träge) tvar kao ostala tjelesa, t. j. on ostaje sam po sebi u miru, dok ga koja druga sila nestavi u gibanje. No teže aether neima, razlog pako zašto je neima, biti će po svoj prilici taj, kako ćemo na drugom mjestu pokazati, što je vjerojatno on pravi uzrok one tajne sile, koju poznajemo po imenu sveobće teže, po kojoj se sva tjelesa privlače u obratnom razmjeru četvorne daljine i pravom veličine tjelesa. On se nalazi nesamo u prostoru izvan tjelesa, nego on i u nje prodire, i svaku trošicu tiela okružuje. Aether je oporan, to jest on se opire gibanju, te treba sile, koja ga svlada i stavi u gibanje. Dakako taj je odpor vrlo neznatan. Neki su htjeli taj odpor dokazati od tuda, što su se u gibanju nekih kometa pokazale neke male perturbacije, koje su oni odporu aethera pripisali; nu pravo veli glasoviti Secchi, da taj dokaz nevriedi ništa. Jer tomu poremećenju mogu biti čisto drugi razlozi nego odpor aethera, tim većma što je po svoj prilici aether pravi uzrok obćoj teži nebeskih tjelesa, dakle on ih nemože u njihovu tečaju smetati. Ali zato ima drugih razloga, odkud se može sigurno zaključiti, da je aether oporna tvar.[1]) Nadalje je aether poput drugih pružnih tekućina pružna (elastisch) tvar, t. j. ako se ravnovjesje (aequilibrium-Gleichgewicht) njegovih čestica kojom silom za čas malo poremeti, to one opet teže, da dodju u prvašnji svoj položaj.[1]) Svjetlost po mnienju, koje sada tumačimo, nastaje ovako: pojedine čestice tiela, koje se svieti, dodju u gibanje, i to u takovo gibanje, da jako velikom brzinom trepeću (oscilliren) poput onih tjelesâ, od kojih nastaje zvuk (Schall). Ovo trepetanje čestica, od kojih se sastoji svjetleće tielo, stavi u gibanje aether, koj ih okružuje, te i njegove neizmjerno malene čestice strašnom brzinom počimlju trepetati. To se trepetanje sve dalje i dalje opet velikom brzinom širi po tom neizmjerno tanahnom aetherićkom moru. Od trepetanja pojedinih čestica načine se neizmjerno maleni talasi (Wellen) onako, kako to biva na površju mirujuće vode, kad u nju kamen baciš. Ako ovi neizmjerno maleni talasi strašnom brzinom dodju do sjetila vida, to u njem pobude vidjenje. Nitko nebi vjerovao, da nije dokazana istina, kolikom brzinom trepeću čestice aethera: talasi skrajnjega crvenoga svjetla čine u jednoj sekundi 481.000,000,000,000 trepeta (Schwingungen), talasi skrajnjega ljubičastoga svjetla 764,000,000,000,000 trepeta, a skrajnji kemički talasi čine 946,000,000,000,000 trepeta u jednoj sekundi! Kolikom se pako brzinom talasanje širi na aetherićkom moru, vidi se od tuda, što svjetlo provali u svakoj sekundi po prilici 42.000 milja. Svjetlost dakle nije napokon ništa drugo, nego gibanje i to brzo trepetanje čestica, od kojih je sastavljeno svjetleće tielo, a onda od tuda proiztičuće trepetanje aetherićkih čestica

[1]) A notre avis, les actions moléculaires, beaucoup mieux que les phénomènes astronomiques, peuvent nous donner des preuves en faveur de l'inertie de l'éther, et, par suite, de sa matérialité. L'unité des forces physiques. l. c. Liv. II. Chap. 4. P. 190. Paris. II. Édition.

[1]) Lamé. Theorie math. Paris. 1852. P. 1.

Digitized by Google

od kojih dosljedno nastaje talasanje (Wellenbewegung) aethera. Nije naša zadaća ovdje sve bezbrojne pojave po ovih nazorih protumačiti i sve težkoće odstraniti, jer nije naša svrha napisati omašnu naravoslovnu knjigu o svjetlosti, već mi iztražujemo skrajnja počela narave, obziruć i oslanjajuć se uviek na podatke naravoslovnih znanosti. Premda nam je dobro poznato, kolike i kakve težkoće stoje jošte na putu ovoj theoriji o svjetlosti, koju je znanost danas prihvatila, mi smo ipak osvjedočeni, da su njezina glavna načela dokazana [1]), te će s vremenom napredak naravoslovnih znanosti sve pomalo obstojeće težkoće odstraniti. Prije se je mislilo, da je i toplina posebna vrlo tanahna tvar (substantia sui generis), koja se nalazi u šupljinicah svakoga tiela u većoj ili manjoj mjeri, te tako nesamo u nas pobudjuje poznato osjećanje, nego kao posebna bît proizvadja i sve one mnogobrojne pojave u naravi, koji su do sada poznati u znanosti pod imenom topline. Uz ovo su mnienje pristali najvrstniji naravoslovci kao n. p. Laplace, Lavoisier, Carnot, te do najnovijega vremena obično su učitelji physike po njem tumačili pojave topline. Nu već je Newton došao na tu misao, da toplina nije ništa drugo nego stanovito gibanje tvarnih čestica, od kojih se sastoje tjelesa, ista se je misao pobudila i kod drugih učenjaka kao Rumford-a, Montgolfier-a, Davy-a, Melloni-a, a osobitu je pozornost za ovo mnienje pobudio glasoviti učenjak Mayer u Heilbronnu, napisav vrlo znamenit članak godine 1842. „o silah neživuće narave.“ Kasnije se je ovo mnienje sve više razvijalo, te je ono danas u znanosti svoju podpunu pobjedu polučilo, da toplina nije nekakva posebna tvar sakrivena u šupljinicah tjelesa, nego da je stanovito gibanje pojedinih tvarnih čestica. Dakako do sada se jošte nije moglo za svaki pojedini slučaj točno i očevidno opredieliti ovo gibanje čestica, nu glavna načela te nove dynamičke theorije sigurno su skroz istinita. Danas nemože nitko više dvojiti, da sievajuća toplina (strahlende Wärme) isto tako kao i svjetlost nije ništa drugo nego trepetajuće gibanje aethera (Oscillationsbewegung), o kojem smo malo prije govorili. Svjetlost i sievajuća toplina u bitnosti su jedno te isto, one se medju sobom samo tim razlikuju, što je svjetlost trepetanje aetherićkih čestica stanovitom brzinom; dočim je brže ili laganije trepetanje, koje neima vlastitosti, da u nas pobudi vidjenje, toplina. Kad aetherićke čestice tolikom brzinom trepeću, da u jednom trenutku učine 481 biljun trepetaja, onda tek nastaje skrajnje crveno svjetlo; ako brzina trepetanja sve više i više raste, nastaje narančasto, žuto, zeleno, plavo, i t. d. svjetlo; ako čestice tolikom brzinom trepeću, da učine u jednom trenutku 764 biljuna trepetaja, nastane skrajnje ljubičasto svjetlo.

Kad se brzina trepetanja nalazi izvan ovih granica, da je veće, nego ono koje sačinjava ljubičasto svjetlo, ili manje od onoga, koje sačinjava skrajnje crveno svjetlo, onda nestane svjetla, te samo ostaju pojavi topline. Toplina dakle jest rod (genus), a svjetlost samo njezina vrst (species), razlika pako medju njimi visi o različnoj dužini majušnih talasa, koji nastaju od trepetanja aetherićkih čestica, te dosljedno o različnom njihovu prielomu (Brechung), od koga potiče različni njihov upoj (Absorptionsverhältniss). Osim sievajuće topline, o kojoj smo do sada govorili, ima i druga vrst, koja se zove vodeća toplina (leitende Wärme), te se širi po cielom toplom tielu od čestice do čestice. I ova vrst topline sigurno nije drugo nego trepetanje čestica. Samo se pita, kako to biva? Mnogi učenjaci misle, da tvarne čestice, od kojih je sastavljeno svako tielo, i aetherićke čestice, koje ih okružuju, stoje u takvu savezu, da trepetanje aetherićkih čestica stavi u trepetajuće gibanje i tvarne čestice, i obratno, trepetanje tvarnih čestica pobudi trepetajuće gibanje u aetherićkih česticah. Trepetanje dakle tvarnih čestica po ovom mnienju sačinjava vodeću toplinu. Dočim drugi usuprot ovako misle, da i vodeća toplina isto tako kao i sievajuća nije drugo nego trepetanje aetherićkih čestica, koje okružuju tvarne čestice, od kojih se tielo sastoji. Znanost će s vremenom sigurno odlučiti, koje je mnienje istinito. Ako bi tko pitao, a kako bi se tumačila po ovoj novoj theoriji, koju je znanost prihvatila, vezana (latente) i prosta (freie) toplina *), odgovor nam se nečini odviš

[1]) L' unité des forces physiques. Liv. II. De la lumière. Cauchy. Exercices d'analyse et de phys. math. Tom. I. Müller-Pouillet. Lehrbuch der Physik. I. B. III. Buch. Eisenlohr. Lehrbuch der Physik. S. 212 sq. Mousson. Die Physik auf Grundlage der Erfahrung. 2. B. Zürich. 1863.

*) Ako bi možda komu bile nepoznate rieči vezana i prosta toplina, što one u physiki znače, mi ćemo jih u kratko protumačiti. Poznat je pojav u naravi: Ako n. p. jedan kilogram leda imajući toplinu od 0° pomiešaš s vodom iste količine imajućom toplinu od 79°, da smiesa ima toplinu od 0°, dok se led pretvori u vodu. Dakle je 79° topline kao izginulo kod taljenja leda; a obratno, ako se ista količina vode pretvori u led, opet dodje 79° topline na vidjelo. Onu dakle toplinu, koja se nepokazuje na toplomjeru, te je kano izginula, kad koje tielo prolazi u drugo stanje, u kojem su njegove čestice prostije, ne

Digitized by Google

težak, ako promislimo, da se gibanje može u stanovitih slučajih promieniti, preinačiti i u drugo pretvoriti; a po tom se moraju pokazati i drugi pojavi. Ako se dakle trepetajuće gibanje čestica, koje sačinjavaju, kako rekosmo, toplinu, kojim goder uplivom umanji ili preinači, promieniti će se i pojavi, koji otuda potiču. Premda znanost danas jošte nemože u svakom slučaju točno opredieliti promjenu gibanja, bilo tvarnih bilo aetherićkih čestica, to ipak može sigurno dokazati, što je dovoljno za obranu nove theorije o toplini, da takova promjena gibanja u česticah obstoji. Jer je danas posve dokazana istina, koja je za napredak naravoslovnih znanosti vrlo važna i od velikoga zamašaja: ako koje tielo, koje se u prostoru giblje, tarenjem ili udarcem od svoga gibanja gubi, da se od toga gubitka upravo toliko topline razvije, da se dakle ono gibanje nije uništilo već je samo prošlo u trepetajuće gibanje čestica; i obratno ako se toplinom (t. j. trepetajućim gibanjem čestica) koje tielo stavi u gibanje, da je upravo toliko topline izčeznulo. Sigurno se može reći, da se u naravi gibanje nemože posve uništiti, nego se samo preinačuje, prelazi iz jednoga tiela na drugo. Ako je ovdje izčeznulo ili se umanjilo, drugdje se opet pokazuje. Mogli bismo ovu vrlo zanimivu i važnu istinu potanje razviti, nu tim bi se odviš udaljili od naše zadaće. Za čudo je u naravi sve solidarno svezano. Mi smo ovdje o toplini, o toj velesili, samo toliko rekli, da njezinu bitnost donekle spoznamo, oslanjajuć se na podatke naravoslovnih znanosti [1]), na koliko se oni vežu s mudroslovjem, koje iztražuje skrajnje uzroke svieta Moglo bi komu doći na misao, da bi po ovih novih nazorih, koje je znanost poprimila, dalo se izvesti to: ako gibanje u naravi nepropada, nego se samo izmienjuje, da će se naš planetarni sviet uviek sačuvati. Ali upravo ovi nazori, koji sada u znanosti vladaju, protivno pokazuju. Sve gibanje u naravi teži za ravnovjesjem, te samo otuda što ravnovjesja neima, potiču u naravi sve promjene i pojavi. Kad dodje čas, da će se svekoliko gibanje u naravi izjednačiti, nestati će svake promjene, svakoga pojava, biti će konac našemu planetarnomu svietu. Nu do toga može proteći mnogo miljuna godina. Jer je sunce glavno vrelo, da nereknem jedino, koje sveudilj svojom izsievajućom toplinom uzdržaje nejednakost gibanja na planetih, od koje potiču svi naravski pojavi, a vrlo visoka temperatura sunca iznaša više miljuna stupnjeva; zato mora prije izminuti mnogo miljuna godina, nego će ono u našem planetarnom svietu ugasiti te uzkratiti oživljujuće zrake, ali po neoborivih zakonih narave mora nuždno doći i taj čas, bio on kako mu drago jošte daleko, ako ona svemoguća sila, koja je u prvom početku materiju u gibanje stavila, opet nebude posredovala, te joj nov život zadahnula. Otuda što naš cieli sunčani sviet nuždno mora imati po prirodnih zakonih svoj konac, upravo tako nuždno sliedi, da on nije od vieka, već je morao imati svoj prvi početak [1]), nu o tom ćemo kasnije razmišljati, kad budemo naše rezultate iz toga mučnoga iztraživanja o posljednjih uzrocih svieta izvadjati.

(Dalje će slieditи.)

tako vezane, n. p. u kapljevinu ili plin, zovu naravoslovci vezanom toplinom; a onu drugu prostom, koja opet dodje na vidjelo, kad obratno koje tielo prolazi u drugo stanje, u kojem su njegove čestice više vezane, n. p. iz pare u kapljevinu ili u tvrdo tielo.

[1]) L'unité des forces physiques. l. c. Livre I. P. 1—150. Paris. 1874. John Tyndal. Die Wärme betrachtet als eine Art der Bewegung. Autorisirte deutsche Ausgabe, herausgegeben durch Helmholtz und Wiedemann. Braunschweig. Müller-Pouillet's Lehrbuch der Physik. l. c. II. B. V. Buch. V. Cap. S. 888. Hirn. Théorie mécanique de la chaleur. Zeuner. Grundzüge der mechanischen Wärmetheorie. II. Aufl. 1865. Weber. Licht und strahlende Wärme in ihren Beziehungen zu einander mit Rüksicht auf die Identitätstheorie. Berlin. 1857. Redtenbacher. Das Dynamidensystem. Grundzüge einer mechanischen Physik. Mannheim. 1857. Clausius. Ueber das Wesen der Wärme etc. Zürich. 1857. Helmholtz. Ueber die Erhaltung der Kraft etc. Berlin. 1847. Krönig. Pogg. Annal. 99 und 100. Liebig. Ueber die Verwandlung der Kräfte, in den Wissenschaftlichen Vorträgen gehalten zu München. Leipzig. 1856.

[1]) Cf. Die Sonne. l. c. II. Abtheilung. N. 56. S. 600. Braunschweig. 1872. Grove. Corrélation des forces physiques. P. 265. L'unité des forces physiques. l. c. Liv. I. P. 68. 2. Edition. Helmholtz. Ueber die Erhaltung der Kraft. S. 24.

Današnji liberalizam

(J. R.)

(Dalje.)

Sve vlade, koje su ikada toj sekti pristupile, povriedile su medjunarodna prava. Dočim je uvjek bila dužnost državâ, posredovati, ako je koja vlada vodila krivične ratove, ako je plienila i druge zločine počinjala, revoluciju poticala i zločin u zaštitu uzimala, proglasila je nepoštena politika, kojoj je nećudorednost temeljem, nauk o neposredovanju i o gotovih činih. Tim naukom proglašene su sve lupežtine zakonitimi te su narodi bez milosti predani u ruke zlikovcem. Ako se okrunjene glave slože, da izvedu kakovu huncutariju; ako osramote zemaljsku uniformu, te u nju zaodjenu težko oboružanu hajdučku četu; ako su tako drzoviti, te navale na zem-

Digitized by Google

ljište mirna susjeda, ondje ubijaju, kradu, pale; ako otmu posjed na odpor nepripravnu susjedu, s kojim su u podpunom miru živjeli; ako gradove bombardiraju, ondje strah, smetnju, nevolju šire, te izrodu čovječanstva dopuščaju, da ondje svojim strastim na najsramotniji način puste uzde; ako zakonitoga vladara zasužnje: onda su to bez dvojbe čini, koji se protive svim načelom kršćanstva, ćudorednosti i medjunarodnoga prava. Onda ne samo nesmije nijedna vlada takova otimača priznati zakonitim gospodarom njegova pliena, nego je njihova najstroža dužnost, ako je potrebno, i oružanom rukom suzbiti ga, kazniti, te mu učiniti nemogućim, da ikada više kuje nove lupežke osnove. No moderno pravo ima drugi nauk: „Ako zločin uspije, onda se ne samo nesmije kazniti, nego je priznanja vriedan.“ I Evropa mora trpiti žalostni prizor, kada će otimač posvojiti, što je ukrao, da su narodi kod toga čina svečano zastupani. Jedan vodja te sekte, Napoleon III., da narod zasliepi i tim sigurnije svoje namjere izvede, naviešćao je neprestano nauk o „neposredovanju“ i o „gotovih činih“, premda su pravna načela neutralnosti branila priznati lupeža, nalagala kazniti ga. *) Ali pravo moralo je izgubiti svaki upor, moderni državni nauk propoviedao je i saveznikom napadnute vlasti, i neutralnim državam, da krivica ima pravo zahtievati, da joj se pokloni kriepost. Kano što svigdje naviešćao je liberalizam i na polju medjunarodnoga prava laž za istinu, krivicu za pravicu, a njegova podkupljena štampa, plivajuć u veselju i slasti, opetovala je tako često, uvjeravala je tako svečano, da je to načelo nepogrešljivo, da je napokon postalo jasno kano sunce, da je ova definicija najjasnija i najsvetija u liberalnom zakoniku.

Liberalizam laska se puku pučkim suverenstvom, ludorijom, da nije veće bilo na svietu. Premda je toga kukavnoga suverena izkustvo mnogih godina moglo naučiti, da se za njega jako malo pita i da svakim danom na sve to niže grane pada, to se ipak daje od liberalizma vući za nos. Liberalizam, koj nije ništa drugo nego najbezsramniji egoizam na političkom polju te s toga nije nikada ništa dao nego je uvjek samo uzimao i kano sistem guljenja niti neće nikada ništa koristiti, umiruje siromašni puk suverenitetom, dočim ga lišava i posljednje sjene njegove samostalnosti i svakoga sredstva, da brani svoju neodvisnost. Sažaljenja vriedni suvereni narode, zaslieplјuju te a ti nevidiš; zaludjuju te, a ti nećutiš! Dnevice te obsipavaju obećanji, ali ta obećanja nikada nepostaju čini. Liberalizam ti daje suverenstvo, a uzima ti vlast nad tvojom osobom, dočim mu moraš služiti: nad tvojim imetkom, dočim te porezi do zadnje kaplje izažima. Pokaži mi jedan barem znak tvoga suverenstva, tvoje slobodne volje. . . Istina je, ti imaš pravo glasovati, ali što ti pomaže to pravo? Da si izabereš zastupnika, koj će nevolje tvoje iztražiti, tvoju korist u sabornici braniti? To ti misliš, a neznaš, da izabireš, s riedkom iznimkom, orudje, koje će služiti namjeram one stranke, koja se na tvoj račun deblja; ti nisi nego poslušno, na zlo rabljeno orudje u ruku liberalizma na tvoju vlastitu propast. Na tebe se pozivaju strančari, da glavu države moralno prisile na namješćenje činovnika, na odobrenje zakona, na potvrdu odluka, koje zahtieva nesnosljivost i stranački despotizam jedne stranke. Ova velika laž pučkoga suverenstva jest nepomirljivi neprijatelj svake slobode, jer ona daje državnomu auktoritetu samo izbor: ili biti stranačka vlada ili odstupiti. Hoće-li koja vlada dobro, odmah joj podrežu žile pučkim suverenstvom, koje nije drugo nego prietnja svjetinom u ruku odozgor tjerajuće stranke. Vlada, koja stoji nad strankami, nije više moguća: pučko suverenstvo vodi nuždno za sobom stranačku vladu, koja je sigurno nepravedna prama manjini.

„Ali odozgor tiskajuća stranka može biti i dobra, te neimati s liberalizmom nikakva posla.“ — Nipošto, ona je uvjek zla, jer dobra nepoziva se na umišljeno pučko suverenstvo, budući da nepriznaje nikakove vlasiti nego od Boga. Samo takova je prava vlada, koja vam možedati slobodu, jer je sama slobodna te nemora nositi jarma zlih političkih gončina. Pravi državni auktoritet po milosti božjoj stalan je te se neboji apelacije na pučko suverenstvo, jer on nedobiva svoju vlast od puka; zato i može vladati bez obzira na stranačke strasti, na obću korist. Samo u onu državnu oblast može se pouzdati puk, da neće biti pristrana, koja ima svoj početak od Boga, nipošto pako u onu, koja ima svoju vlast, kako vele, od puka. Nikada se nemože dosti opetovati, da zla načela na svakom polju uvjek zlim plodom rode. Bog je gospodar neba i zemlje, njegova se volja mora svigdje vršiti. Pučko suverenstvo i pučka volja laž je i svetogrdje, koja neće kazni svojoj izbjeći. Sva dakle vlast u državi dolazi od Boga, i njegova volja mora biti u državi zakonom. Zabaci to načelo, protjeraj Boga iz države, slušaj one varalice, koji ti suverenstvo pripisuju: onda pripiši sebi, ako se tvoja vjera progoni, tvoja škola truje, tvoja osoba ponizuje, tvoj imetak otima. Bog se neda sramotiti, ali ti, suvereni narode, daš se sramotiti liberalnim despotizmom, koj se tobom kano orudjem služi, da izkopa duboku jamu, u koju će se zakopati tvoja sloboda, ćudoredna i materijalna skupa.

Liberalizam jest politička sekta. Njegov jedini cilj jest, stvoriti bezvjersku državu, čiji podanici moraju dati krv i imetak pohlepnikom za vladanjem, koji ga gule i unesrećuju. Tutnjećim klicanjem pozdravlja se zločin, dočim se blatom kalja, što je uzvišeno i plemenito. Devednaesto stoljeće nadmašuje sramotom sva prošla vremena: njegov napredak, njegova prosvjeta robuje zloći. Priestoli se ruše, k nebesima dopire srce cjepajuće jadikovanje narodâ, ali sužanj pakla neće prignuti svoje oporne šije, sve groznije zvuči glas liberalnoga kora:

*) Kako je poznato, rekao je o tom Napoleonu III. neki englezki državnik: „Kada šuti, onda konspirira, kada govori, onda laže.“

Digitized by Google

non serviam, neću služiti. Sve više i više primiče se svojemu idejalu poganskî duh, na miljune broji obsjednutih, koji se uvršćuju u boj proti Višnjemu. Tako sigurno, kako je sigurna vječnost, doći će jedanput dan, kada bude i ovo zlo svoj vršak postignulo, svoju pobjedu slavilo, da se za tim utopi u moru obćenite biede i da sa sobom povuče u duboku svoju propast i vladare i narode.

Ima umnih državnika, koji uvidjaju nemoć liberalizma, da što trajna stvori, koji svojim bistrim umom shvaćaju, da je do sada samo slabio i izpijao, i da niti u buduće neće nikada dati državi čvrsta temelja, nego da će ju samo podkapati, da ju sruši. Što je dakle uzrok, da i takovi muževi pristaju uz liberalizam?

Ako se govori o veličini koga čovjeka, onda je očito, da se samo o čovječjoj veličini govori, koja se odnosi prama božjoj kano što najsićušniji prašak prama svemiru. Taj bogato nadareni čojek jest i ostaje smrtnik, podvržen svakoj bludnji i svakoj biedi: bez Boga on je manje nego onaj crv, koga nogom gaziš. Kada bude potomstvo gledalo njegove nade prevarene, njegove najženijalnije osnove porušene, biti će upravo ta njegova uvjek nesavršena veličina dokazom njegove neznatnosti. Muž, veliki muž misli, da će mu zlo u vrieme služiti te će ga, kad mu se svidi, u toku suzdržati; i premda mu prošlost govori, da su svi, koji su taj pokus učinili, u zlu propali, vara se on ipak iluzijom, da neće pasti u pogrješke svojih predšastnika. I tako počinja on još druge pogrješke, koje ga na isti način, kada udari Bogom odredjeni čas, na njegov strašni užas osvjedočuju, da je postao žrtvom vlastite obmame, vriednom pomilovanja. Onaj je samo velik državnik, tko je ponizan sluga božji. Svaka druga veličina laž je i obmana. Bilo je neizmjerno mnogo takovih velikana, pa gdje su njihova djela? Gdje je ostala slava i okostnica velikoga mogula ili velikoga kana? Nečudite se dakle, ako koj znamenitiji državnik pleše, kako mu liberalizam svira. Nepitajte se, kako je mogao taj veliki muž tako zabluditi. Taj veliki muž jest, ako neima vjere, još veći ludjak, koj se sam kazni tim, što si utvara, da je mudar. Ako on služi liberalizmu, to nesliedi odavle, da je liberalizam nešto dobra, nego da je taj veliki, pomoći božje lišeni državnik — ništa. Nebudite zavidni zemlji, koja ima takova velikana, jer će suvremenici i potomci spoznati, da je taj veliki duh bio takodjer velik bič.

Bilo bi vrlo pogrješno, kad bi čovjek svakoga liberalca smatrao zlobnim idiotom. Liberalizam jest politički idiotizam, zao duh, koj je nadahnuo moderno družtvo, jest idiot; ali mnogo ih ima medju onimi, koji se imenuju liberalci, muževa plemenitih, naobraženih, poštenih. Ovi imaju podpuno pravo reći s velikodušnim mužem, koj im bijaše po duhu srodan: „Što se mene tiče, ja sam osvjedočen, ja sam, to mi govori sviest, i dokazao, da vaš liberalizam neima ništa zajedničkoga s mojim“ (Montalembert). Ovi u istinu žele sugradjanom svojim dobro te nevjeruju, da je ta moderna sekta samo nastavak onih filosofa i iluminata, koji su državu i crkvu vodili u propast, nasuprot nastoje i jednoj i drugoj dati čvršće jamstvo za složno djelovanje, ali se ipak varaju glede sredstva za taj svoj cilj, dočim očekuju od liberalizma ono, što može jedino kršćanstvo dati družtvu. Takovim liberalcem valja nam dolaziti na susret onom blagošću i prijaznošću, koju smo bližnjemu dužni.

(Konac će slieditи.)

Prvo godišnje izvješće c. k. učiteljišta u Petrinji.

(J. R.)

(Konac.)

Prije nego predjem na psihologiju i teologiju Glaserovu, navesti ću još nekoliko primiera njegove vještine u logici. „Svaki čin, koj se pod istimi uvjeti uvjek na isti način dogadja, zovemo zakonom.“ Gdje je g. G. uzeo tu oznaku, ja neznam, ali to je očito, da ona nevalja. O nikakovu se zakonu na svietu nemože reći, da je čin; nego je svaki zakon pravilo. Božji zakon jest pravilo, koje on, kano gospodar svih stvorova, propisuje ljudem, da po njem upravljaju svoje čine. Čovječji je zakon pravilo, koje propisuje zakonita oblast podanikom, da se po njem ravnaju. I božji i čovječji zakoni, budući dani ljudem, nadarenim slobodnom voljom, koji ih mogu i vršiti i nevršiti i proti njim raditi, opredieljuju zajedno kazne za one, koji im se nebi pokoravali. Napokon i prirodni zakoni nisu nego pravilo, koje je ustanovio stvoritelj prirode, da po njem prirodne sile djeluju, dok je njegova sveta volja. — Na 7. strani veli g. G.: „Pojmovi, koji su realnim odnošajem svieta primjereno stvoreni, jesu nesavršeni.“ Te rieči dokazuje, da g. G. niti onoga nezna, o čem svaka logika na prvoj strani radi, da nezna, što je pojam. Pojam najme jest čin, kojim dolazi razum da spoznaje kakova predmeta. Ta pako spoznaja biva sličnošću nekom vanjskoga predmeta, koja se porodi u razumu. *) Ako je dakle koj pojam stvoren „primjereno realnim odnošajem svieta“, t. j. primjereno vanjskomu predmetu (jer drugoga znamenovanja nemogu te rieči imati), onda je sličnost, koju je razum u sebi stvorio, podpuna s vanjskim predmetom, t. j. onda je pojam savršen. Što g. G. govori o idejalih n. p. Platonove države, ono spada u posve drugo raz-

*) Da nebi g. G. mislio, da neimamo uglednika za svoje mnienje, navesti ću mu neke. Najveći učenik Aristotelov, veliki Akvinac veli: „Omnis cognitio fit secundum similitudinem cogniti in cognoscente.“ (Contra Gentes l. 2. c. 77.) „Inprimis supponimus de ratione intellectionis esse, ut per quandam assimilationem intra mentem intelligentis fiat.“ (Suarez De Angelis l. 2. c. 3. i De anima l. 3. c. 1.) . . . „omnis cognitio saltem creata est expressio, imitatio, atque imago vitalis objecti.“ (Silvester Maurus. Quaest phil. q. 2.) Tako ti stariji uglednici, a za njimi i noviji filosofi.

Digitized by Google

matranje. — Da nebudemo predugi, navesti ćemo samo još Glaserovu definiciju volje. Po njem jest najme volja: skup svih hotienja. I to je za nas posve nov nauk. Mi smo najme do sada mislili, a tako misle i svi filosofi, koji nisu materijaliste, da je volja sila duha čovječjega, koja k dobru naginje, a od zla se odvraća. *) Ja se medju tim oznaci Glaserovoj nečudim, jer sam se iz njegove razprave uvjerio, da je on podpun materijalista. To ću sada u kratko dokazati.

Za nepobitan dokaz, da je g. G. pravi materijalista, navesti ću iz njegove razprave tri tvrdnje. Materijalista jest svaki onaj, tko nedopušća, da je duh čovječji bît posve različna od tiela, bît jednostavna i duševna. Toga nedopušća g. G., dakle je materijalista. Na prvoj strani svoje razprave veli: „duh je efekt tiela.“ Odavle sliedi, da duh nije bît samostalna, s tielom u zajedinstvo čovječje narave sjedinjena, nego da je kašnje istom, djelovanjem tiela nastala. Sliedi nadalje, da je duh materija, kano što je tielo, njegov uzrok, materija, jer nepobitno je načelo metafizičko, da sve vlastitosti učinka moraju se nekim načinom nalaziti u uzroku, da je uzrok savršeniji od onoga što je proizveo, od svoga učinka, po onom načelu: nemo dat quod non habet. Čini se, da ste Vi, g. Glaseru, to ćutio, kad ste dodao opazku, da „pored te nepobitne (!) istine čovjek netreba biti materijalistom.“ Ali čim ste tu tvrdnju dokazao? Evo Vašega dokaza: „jer ujedno izkustvo dokazuje, da se duh pored tiela nikako zanemariti nesmije, ako odredjeno svoje gospodstvo nad tielom postići ima.“ Prekrasan dokaz! Ta za Boga, g. Glaseru, ako se učinak pored svoga uzroka nesmije zanemariti, zar odavle sliedi, da je učinak druge narave nego njegov uzrok! Zatim molimo g. G., neka nam protumači, kako se je duh, to diete tiela, tako visoko uzneo, te želi postići gospodstvo nad svojim otcem, tielom. — Na drugoj strani svoje razprave veli g. G.: „Izkustvo nas uči, da se čovjek rodi bez razuma, volje, ćudi i vjere.“ To se je g. G. naučio u Beču od svoga učitelja Dittesa, koj na 54. strani svoga već višeput spomenutoga djela piše: „Es kann sich in der Erziehung zunächst nicht darum handeln, den Verstand zu wecken, als ob er schon da wäre, nur im Schlummer läge, sondern die erste Aufgabe ist die, ihn zu erzeugen.“ Tko god vjeruje, kano što vjeruju svi kršćani, tkogod uči, kano što uče svi filosofi nematerijaliste, da je duh bit jednostavna, koja spojena s čovječjim tielom sačinjava narav čovječju, taj mora posve protivno tvrditi, najme gdjegod je čovjek, da su tamo dvie različne bîti, jedna materijalna, druga duševna, tielo i duh. Gdje je pako duh, tamo su nuždno i bitne sile njegove najme razum i volja (jer čustvo nije posebna sila, kano što sam ja dokazao u 25. br. „Kat. lista“ 1872., a za nekakvu silu, „kojom čovjek ima vjeru“, nisam nikada čuo). Dakle zbilja driema u djetetu razum, te se mora po malo buditi, driema pako za to, što su u djetetu premalo razvijeni oni organi, koje razum treba za obćenje s izvanjskim svietom. Reći dakle, da se čovjek rodi bez razuma i volje, isto je što reći, da je duh efekt tiela, a tom se izrekom na najjasniji način izriče materijalizam. — Napokon materijalistički se nauk jasno izriče i onom izrekom, koju smo na početku odmah naveli, najme gdje g. G. veli: „Nije ni duh jednostavno biće, i on je raznolik (morao je reći: i on je sastavljeno biće), a ta se raznolikost (morao je reći: sastavina) dade u četiri glavne točke (morao je reći: česti) svesti, na ime itd.“ Tu neima druge, nego ili reći, da je duh biće jednostavno, od česti na ime nesastavljeno, ili biti materijalista. Ti su dokazi dovoljni, da uvjere svakoga mislećega štioca, da je učitelj pedagogike na učiteljištu petrinjskom materijalista, koj nepriznaje u čovjeku duše, one nebeske iskre, koja ga čini čovjekom, koja ga diže nad niemu životinju, i približuje Bogu. Raduj se, narode hrvatski, namjestnikom svojim, učiteljem, koji ti dolaze iz škole, u kojoj se uči da neima duše, one neumrle duše, u koju ti stavljaš svu čast svoju, raduj se porodu svomu! Jer znaj, tko nepriznaje u čovjeku neumrle duše, Bogom tielu udahnute, taj nepriznaje niti slobodne volje u čovjeku, a tko nepriznaje slobodnu volju, taj nesmije priznati, ako neluduje, niti razliku medju kriepošću i opakošću. Dosada si dobivao iz škola djecu bogobojnu, koju su naučili svećenik i učitelj čuvati čistoću duše, te zaručnice Isusove; paziti, da je neokaljaju niti jednom griešnom riečju, niti jednom griešnom mišlju; iz novih škola vraćati će se djeca, koja ništa neznaju o duši, Isusovoj zaručnici, hramu duha svetoga, koja ništa neznaju o slobodi svoje volje; ako te u ljutosti izgrde, makar izbiju, oni nisu tomu krivi, oni nisu mogli drugče; zar je lonac kriv, ako u njem voda prekipi! Evo dokle smo došli, narode moj! A budućnost?

Prelazim na treću i posljednju tvrdnju, najme da je g. Glaser u teologiji racionalista. Drago mi je, što mogu ovu točku na kratko odbiti, na čem se imam zahvaliti prevelikoj iskrenosti g. G-a. Racionalistom imenuje se u bogoslovju onaj, tko stavlja razum svoj izključivim sudcem u vjerskih stvarih, donekle i vrelom vjerskih istina. Racionalista nepriznaje nikakovu ugleda, kojemu ima absolutno podvrgnuti um svoj: on nevjeruje, česa razumom neuvidja. Kršćaninu je početnik i svjedok njegove nepokolebive vjere Bog, racionalisti um; kršćanin vjeruje sve, što mu je Bog objavio, za to jer mu je objavio Bog, racionalista vjeruje samo ono, što se svidja njegovu umu; kršćanin neiztražuje vjerskih istina, koje mu predstavlja nepogriešna čuvarica objave božanske, sveta crkva, da ih vjeruje, jer vjera je u njem stalna, nego da ih, koliko dopušća ograničenost čovječjega uma, razumije, racionalista neprihvaća ničesa, što se njegovu umu neljubi. Postavivši to, lahko ćemo dokazati, da je g. G. u najstrožem smislu racionalista. Evo njegovih rieči na osmoj stran

*) Zato i označuje Toma akvinski volju, da je vis animae appetitiva superior. Isto je učio već Aristotel u 3. knjizi Περὶ ψυχῆς.

Digitized by Google

programa: „Pojmovi, koje vjera obuhvaća, i to: Bog, vječnost, neumrlost čovječje duše, nagrada na onom svietu (a kazna?), jesu proizvodi naše umnosti. Umnošću i utvornošću proizvadjamo napomenute pojmove iz estetičnoga, intelektualnoga i moralno praktičnoga (sic)." *) U tih nekoliko riečih izrečeno je najprije, da je čovječji um vrelo istina vjerskih, jer su one „proizvod naše umnosti;" izrečeno je zatim posve dosljedno, da su one samo istine sadržina vjere, do kojih može čovjek samim razumom doći, jer vjera obuhvaća ove pojmove: „Bog, vječnost, neumrlost čovječje duše, nagrada na onom svietu." Ja nepoznajem nijednoga racionaliste, koj bi bio veći racionalista od g. G. — Na Glaserovo vrlo loše dokazivanje ovih istina neću se osvrtati. Jednu ipak malenkost moram iztaknuti g. G-u. Da je on malo samo razmišljao o svojoj razpravi, bio bi sigurno, ako umije misliti, opazio vrlo veliko protuslovje medju njegovim dviema tvrdnjama. G. najme Glaser tvrdi na jednom mjestu, kako smo vidjeli, da je duša efekt tiela, a ovdje dokazuje, da je duša neumrla. Čovjek, koj je samo zanjušio filosofiju, mora znati, da smrtan uzrok nikada nemože proizvesti bezsmrtna učinka. Ako je duša samo učinak tiela, čim se razpadne tielo, mora se razpasti i duša, osim ako ćeš biti tako absurdan te tvrditi, da se duša, princip života, drži mrtve prašine iztrunula tiela.

I tim smo gotovi s g. Glaserom. Ako misli, da smo mu učinili krivicu, mi mu evo nudjamo nagradu, kakvu si sam izabere, ako nam dokaže, makar na petrinjskoj skupštini, da je kojagod naših tvrdnja neistinita. Ali toga neće g. Glaser dokazati nikada.

Naši se štioci bez dvojbe zgražaju s nami, videći, dokle se je jur liberalni duh u nekih naših učiteljih razvio! U Hrvatskoj usudjuje se učitelj budućih učitelja javno naučati najkrupniji materijalizam, najsavršeniji racionalizam! Siromašni narode hrvatski, svakovrstne te biede taru, siromašan si i nevoljan, ali si u siromaštvu svojem i nevolji svojoj u crkvi, u vjeri našao uvjek utjehe i pokrjepe; sada se primiču vremena, gdje će djeci tvojoj tu jedinu utjehu i pokrjepu oteti oni, kojim s pouzdanjem povjeravaš djecu, najveće blago svoje. Mi se nadamo, da će oni, kojim je sveta dužnost, bditi nad udesom naroda, na put stati ljudem, koji ga žele, otevši mu vjeru otaca, baciti u propast moralnu, za kojom uvjek sliedi, kako uči poviest, i propast materijalna. Mi se nadamo, da će naše svećenstvo, koje ima još veliku moć u narodu, veličinom zla prestrašeno, uprieti sve sile, da spasi mladi naraštaj od pogibelji, koja mu prieti od učiteljâ duha Glaserova. Mi se nadamo, da će bolji diel našega hrvatskoga učiteljstva odvrnuti se od drugova, kakov je Glaser, koji ga nastoje pred narodom omraziti. *)

G. Glaser, učenik Dittesov, žalostan je dokaz pogubnosti Dittesova nauka. U 7. broju „Allg. öster. Schulzeitung" od 10. Ožujka 1874. čitamo na strani 42: „Dr. Dittes Grundriss der Erziehungs- und Unterrichtslehre ist vom Ministerium für *unzulässig* erklärt worden." A u izvješću petrinjskoga učiteljišta veli se na str. 26., da se u 3. razredu predaje gojitba i njezina poviest po Dittesu!!

*) Na sličan način i Dittes (l. c. str. 171.): Der Glaube an Gott und an ein ewiges Leben ist nicht ein Ergebniss individueller Beschränktheit oder Willkür, sondern ein normales und nothwendiges Resultat menschlicher Entwickelung" etc.

*) Budi nam dozvoljeno na ovo razmatranje Glaserove razprave navezati tri opazke. 1. Bi-li se našao u cieloj našoj biskupiji kapelan, koj bi gore predavao pedagogiku nego g. Glaser? 2. Bi-li mi smjeli nagadjati, zašto ljudi à la Glaser tako žestoko viču na popovski nadzor? Zar ne može biti za to, što im je taj nadzor dosadan, što se ga boje? Da je g. G. predavao svoj nauk pred popom nadzornikom, ili bi bio morao svoje ludovanje ostaviti ili školu. 3. Glaser je strukovnjak, tà iztesao ga je lovorom od liberalnih hrvatskih učitelja ovjenčani Dittes. Što je dakle to strukovnjačtvo? Sljeparija, koja je danas zavladala svigdje. A što je cilj toj sljepariji strukovnjačkoj? Što i svakoj drugoj: vlastita korist. Tako Vam misle mnogi i premnogi i duhovnici i lajci, samo Vam se neusudjuje svatko isto reći, jer se boji, da mu neguknete gukom golubinjim, da je „mračnjak", „sinja neznalica", „neprijatelj prosvjete i barbar", „bahati fanatik" i što je sličnih gukova golubinjih. Ja se toga nebojim, zato sam Vam otvoreno rekao, o čem ste i sami u duši uvjereni.

Viestnik.

Zagreb. Veleč. g. Ludovik Sartori, župnik u Zaboku, imenovan je namjestnim podarhidjakonom kotara krapinskoga. G. Mijo Žveglić, kapelan u Novoj gradiški, imenovan je upravljateljem župe u Svinjaru. G. Franjo Šultajs, privr. upravljatelj župe u Nevincu, ide za duh. pomoćnika u Novugradišku. Premješteni su duhovni pomoćnici: G. Antun Pemec, kapelan, iz Križa u Medjurić. G. Franjo Starčić, iz Čazme u Križ. G. Franjo Gjurgjina, bivši neko vrieme u stanju mira, za kapelana u Legrad. Isto tako Josip Pekoviće za kapelana na Visoko.

Varaždin. Potvrdjuje se glas, da su neki Varaždinci poslali adresu Bismarku, povodom attentata na nj tobože učinjena. Ako šalju njemačkomu kancelaru adrese jaka slobodno-zidarska družtva, ili razna družtva liberalnih protestanta, mi to razumijemo i Bismarku su takove adrese mile. Ako mu šalju adrese korjeniti Niemci, koji mrze Slavjana, mi se tomu nečudimo, a Bismarku je drago, što mu zemljaci odobravaju okrutnost, kojom je zakvačio slavjanske podanike. Poslati adresu Bismarku znači odobravati okrutni njegov boj proti crkvi katoličkoj, proti slobodi sviesti; znači odobravati njegovo barbarsko tlačenje poljačkih podanika, kojim istom bez-

Digitized by Google

dušnošću otima i vjeru i narodnost. Kako su dakle Varaždinci mogli doći na tu originalnu ideju, da pošalju adresu njemačkomu kancelaru, koj za njih mari kano za lanjski snieg? Varaždinci su si tom adresom prišili krpu, koja će im za dugo ostati. Znate-li, što ste postignuli svojom adresom? Bismark, kad ju je proštio, zlobno se je negdje nasmijao naivnosti Varaždinaca, koje bi da može za šiju zgrabio, kako je zgrabio Poljake, a adresu je liepo smotao i nekamo bacio. To ste postignuli kod Bismarka. A kod nas, vaših zemljaka? Da nam neučiniste grde sramote, mi bismo vas izsmijali; ali tako nas podbija rumenilo, kad pomislimo, da se je našlo Hrvata, koji se nisu stidili u prašinu pasti pred progoniteljem vjere, koju izpovieda većina Hrvata, pred tlačiteljem i neprijateljem slavjanstva! Sramota, grda sramota! — Mi smo doznali vrlo čudnih stvari o toj adresi, nego dok se stvar bolje nerazjasni, nećemo dalje govoriti. —

Češka. Liberalne novine mučio je dugo strah, jeda se u Austriji dosti strogo izvode novi konfesionalni zakoni. „Kad bi samo jedan slučaj bio poznat, gdje se je taj zakon upotrebio", uzdahnuo je još nedavno jedan takov list. I evo želja im se je izpunila. Nadbiskup najme pražki, Švarcenberg, bješe delegirao saskoga biskupa Torwerka, da na mjesto staroga i nemoćnoga biskupa dieli sakramenat pokore u kraljevogradačkoj biskupiji. To je državno namjestničtvo zabranilo, pozivljuć se na zakon o vanjskih pravnih odnošajih katoličke crkve, koj naredjuje u §. 2., da samo austrijski državljanin smije vršiti bogoslužne čine makar samo kano namjestnik. Nadbiskup obrati se na ministerij, koj potvrdi zabranu. Uz prosvjed podvrgnu se zabrani nadbiskup.

Linac. Ako su liberalci nezadovoljni sa slučajem pražkoga nadbiskupa, što nije došlo do pravoga konflikta, više ih je razveselio linački biskup, koj se je, budući u iztragi radi jedne propovjedi držane u Kremsmünsteru, opet usudio u Reichersbergu propoviedati proti konfesionalnim zakonom. To bijaše povod liberalnoj N. fr. Pr. te je, preuzevši službu državnoga odvjetnika, doniela na čelu svoga lista obtužbu proti biskupu, dokazujuć potanko, da je biskup Rudigier počinio svojom propoviedju zločin bunjenja itd. Židovski list nije s tim zadovoljan, što zahtieva, da se biskup na svaki način kazni, nego je tako drzovit i bezsraman, te se usudjuje izreći, da biskupa niti car nesmije pomilovati. To je način tih lažljivih liberalaca. Ako je koj zakon njim po volji, zahtievaju, da se najvećom strogošću kazni, tko proti njemu govori ili piše; ako se pako koj zakon njim nemili te proti njemu oni pišu, i ako zbog toga dodju u sukob s kaznenim zakonom, eto ih, gdje viču proti povrjedi slobode govora i štampe. Kad su porotnici bečki odriešili čovjeka, koj se je rugao katoličkoj vjeri, koj je dapače psovao samoga Boga, onda su se radovali ti liberalni licemjerci, sada pako zahtievaju, da linački porotnici odsude biskupa, što je propoviedao proti konfesionalnim zakonom!

Književno. Danica, koledar jeronimskoga družtva za god. 1875. već je izašao i može se dobiti kod predsjedničtva družtva u Zagrebu, komad po 40 nč. Izim ljetopisa od dra. Posilovića ima u tom koledaru pet pjesama: Zastave u Hrvatskoj, Istarski se Hrvati brate, Dubrovnik mirotvor i dvie manje novonarodne pjesme od Ivana Trnskoga, opis stolne crkve djakovačke i četiri vjekopisne crte s liepimi slikami naših veledostojnikâ nadbiskupa Mihalovića, bana Mažuranića, biskupa Strosmayera i zapovj. generala Molinarya, zatim dvie pripoviedke: Ivan Siromašić od Petra Bučara i Bolje je umjeti, nego-li imati od Ivana Trnskoga, onda Pomoć siromahom, rieč biskupa Strosmayera, o družtvih za umjerenost od dra. Riegera, Čarobije i coprije od dra. Bogoslava Šulka, ob oskudici vode po hrvatskom krasu od Ivana Trnskoga, kakova će biti g. 1875? napokon dosta obilan i liep izbor koristnih svaštica, dvie male pripoviedčice i kazalo sajmova. Sama imena pisaca i urednika dra. Ivekovića jamče svakomu, a mi evo svjedočimo, da je upravo dragocjena sadržina toga koledara za buduću godinu. Spomenute liepe slike naših veledostojnika i nacrt djakovačke monumentalne crkve rezani su u Lipskom. (Vienac.)

— Izišlo je djelce: Izleti, omanji putopisi Dragutina Jambrečaka (20 araka. 1 for.). Liep i čist jezik, živahna dosjetljivost čine čitanje te zabavne ujedno i poučne knjižice ugodnim.

Promjene u samostanih prov. sv. Ladislava.

U zagrebačkom: Salezij Fučkan, gvardijan. Marin Marinović, izs. definitor. Vilelm Maršić, vikar. Zatim patri: Metodij Vajdić, Narcis Novak, Teodor Tota, Petar Pihler. U varaždinskom: Georgij Gregorić, gvardijan. Konstantin Komes, vikar. I patri: Karlo Pakor, Viktor Vidović, Leopold Lončar. U krapinskom: Andrija Horvat, gvard. Henrik Hergović, exdefinitor. Inocencij Kovač, vikar. U koprivničkom: Nikola Kraljek, gvard. Kornelij Kopčić, vikar, i Ksaverij Pemec. U ivanićkom: Dominik Antolković, gvard. Mihail Kos, vikar, i Serafin Divjak. U čakovačkom: Ludovik Horvat, gvard. Dionisij Bedeković, vikar. Zatim patri: Pavao Pavlić, Petar Peczek, Alojsij Zabavnik. U viroviti čkom: Hieronim Horvat, gvard. Ciril Crnogaj, vikar. I patri: Jukundijan Železinger, Kvirin Purgarić. Napokon u kostajničkom: Tito Trop, praeses, i Maksimiljan Zeber, vikar.

Darovi za svetoga otca.

U samostanu ivanićkom sabrano je na veliku mašu pod objedom i nam poslano 5 for. 84 nvč. Veleuč. g. prof. Karlo Jambrečak pokloni 2 for.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 36.] U Četvrtak, 3. Rujna 1874. [XXV. Tečaj

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

X.

Posljednji uzroci svieta.

(Dalje.)

Sada nam je nešto reći o najskrovnijih silah narave, najme o munjini (Elektricität) i magnetizmu. Učenjaci do danas jošte nisu mogli uz sav napor i mnogovrstne pokuse ovoga pitanja povoljno riešiti, kao ono, što je svjetlo ili toplina. Do danas nisu još stvorili obćenitu theoriju, o kojoj bi se dalo reći, da su njezina glavna načela sigurno istinita, te je znanost prisiljena kao takova ih prigrliti; usuprot tu nalazimo više manje različnih mnienja, o kojih se može samo to reći, da su neka jako dvojbena, a druga dosta vjerojatna. Mi ćemo glavna posve u kratko, kao što dolikuje našoj svrsi, ovdje predstaviti, te ono prigrliti, za koje mislimo, da će s vremenom sigurno nad ostalimi pobjedu održati, jer si sve više i više put krči, zapreke uklanja, te novomu napredku naravoslovnih znanosti ponajviše odgovara, pače po našem je sudu takovo, da ga bar kao vjerojatnu hypothesu nemože više nitko iz znanosti iztisnuti. Držim, da će svakomu štiocu biti poznati obćeniti pojavi munjine, što se može naći u svakoj elementarnoj knjizi, kako nam se najme pokazuje u naravi munjina. Ako n. p. vunenom ili svilenom krpom natareš šibku od stakla ili žvepla ili pečatna voska ili jantara, opazit ćeš čudnovat pojav, da ona u nekoj daljini malene i lahke papirnate komadiće ili krugljice od bazgove srčike ili piljevinu na se privlači. Ali lahka tjelešca od šibke pritegnuta neostaju na šibki, nego čim su ju dodirnula, odmah ih ona opet od sebe odbije. Sila, koja ovaj pojav proizvadja zove se u naravoslovju munjinom. Nu opazit ćeš nadalje, ako uzmeš dvie šibke, jednu n. p. od stakla, a drugu od šelaka, pa ih natareš, da krugljica n. p. od bazgove srčike, koju jedna šibka najprije pritegne i onda odmah odbije, i krugljica, koju druga šibka najprije pritegne i onda odbije, da se ove dvie krugljice medju sobom pritežu, pošto ih šibke od sebe odbiše. Ovaj i drugi slični pojavi dali su povoda, da se obično misli, kao da ima dvie vrsti munjine, jedna koja se n. p. nalazi u staklu, a druga koja se nalazi n. p. u šelaku, te prva vrst zove se positivnom a druga negativnom. Tjelešca, koja su munjevna istom munjinom, ona se privlače. Sijaset pojava ima u naravi, za koje se zna, da im je uzrok munjina. Nije naš posao redom ih ovdje nabrojiti i tumačiti, mi samo pitamo, što je ova skromna sila? Većina naravoslovaca običavaše [1]) sve do sada pojave munjine po ovoj hypothesi tumačiti: Dvie su vrlo tanahne i beztežne munjevne tekućine (fluida), koje se nalaze u šupljinicah medju tvarnimi česticami, od kojih su tjelesa sastavljena. Jednu nazivlju pozitivnom drugu negativnom munjinom. Kad se one u kojem tielu medjusobom vežu i izjednačuju, onda se nepokazuje nikakav munjevni pojav, ako ih pako koj uzrok razstavi, onda se pokazuje jedna ili druga munjevna tekućina, koja je pretežnija od druge u munjevnom tielu. Čestice protivne

[1]) La théorie la plus généralement admise dans l'état actuel de nos connaissances, consiste à regarder chacune des électricités, aussi bien la vitriée que la résineuse, comme des fluides excessivement subtils et impondérables composés chacun de particules qui se repoussent mutuellement, tandis que les particules de l'un attirent de l'autre. De la Rive. Traité de l'Électricité théorique et appliquée. Paris. 1858. Cf. Müller-Pouillet's Lehrbuch der Physik. II. B. S. 86. Riess. Die Lehre der Reibungslektricität. Berlin. 1853. I.

Digitized by Google

munjevne tekućine privlače se, dočim se čestice iste munjevne tekućine odbijaju.

Ova Symmerova hypothesa gubi sveudiljnim napredkom i razvitkom naravoslovnih znanosti sve više i više od svoje znanstvene ciene, te je danas postala skroz nevjerojatna.[1]) Ne samo da neima nikakvih valjanih dokaza za sebe, nego po njoj se niti nemogu svi pojavi munjine valjano protumačiti, ako je nećeš podupirati uviek novimi hypothesami, koje su više na samovolji nego-li na dokazih osnovane. Zato nije čudo, ako se učenjaci sve više nje odriču, te na skoro neće joj ostati druga vriednost osim tehničkih izraza, kojim se služe učitelji, da početnike upoznaju s pojavi munjevne sile; premda će se s vremenom i ovi promieniti, jer točno neodgovaraju znanosti u današnjem razvitku. Sva mysteriozna fluida znanost će sve malo po malo izpuditi. Danas je nedvojbeno, da munjina nije drugo nego neka vrst gibanja čestica, samo se nemože posve sigurno jošte dokazati, kakovo je to gibanje i kako nastaje? Je-li translatorno i oscilatorno gibanje slično onomu, od kojega postaje svjetlost i toplina? Je-li gibanje tvarnih ili aetherićkih čestica? U tih se jošte pitanjih nisu složili učenjaci. Ako razsudimo različna mnienja učenjaka, koji se u tom slažu, da i munjina nije drugo nego neka vrst gibanja, odmah vidimo, da nemože znanost jošte nijedno kao dokazanu istinu prigrliti, već samo kao više manje vjerojatno mnienje dopustiti. Mi ćemo ovdje samo ono iztaknuti, koje se nam čini da je najvjerojatnije, što se glavnih načela tiče. Tomu je mnienju napredak naravoslovnih znanosti najviše sklon, pače mi smo uvjereni, da će ono druga mnienja svladati. *a)* Munjina dakle nije drugo nego neka vrst gibanja i to gibanje aethera, koj se nalazi u svih tjelesih, kao što već prije rekosmo. *b)* Ovo gibanje aetherićkih čestica nije trepetajuće gibanje kao kod svjetla i topline, nego kolajuće gibanje (fluxus) sličnim načinom, kao što kolaju druge tekućine, gdje po stanovitih zakonih kolanjem pojedine česti tekućine velikom brzinom sveudilj od mjesta do mjesta prolaze, dok se njihovo kolanje neobustavi i nezaprieči. *c)* Velikom brzinom kolajuće aetherićke česti mogu takodjer tanahne i vrlo gibljive težne česti, od kojih se tielo sastoji, u gibanje staviti i u svoju kolajuću struju povući. Kad se dakle opaža kod munjine, da se i tvarne težne česti od tiela odkinu, i u gibanje stave, ovo gibanje tvarnih i težnih čestica nije uzrokom kolanju aetherićkih čestica, već je u tom slučaju težna tvar passivna. *d)* Kad se kojim uzrokom n. p. chemičkim djelovanjem ili toplinom ili kojom drugom mechaničkom silom stanje tvarnih čestica, od kojih je tielo sastavljeno, poremeti, uzdrmaju se dosljedno i aetherićke čestice, koje se nalaze u tielu, tim se ravnovjesje medju česticami prekine, nastane promjena aethera, a njegove čestice traže, da dodju do ravnovjesja, da se razpolože u tielu, kako u pojedinom slučaju okolnosti i zaprjeke dopuštaju. Jedan dio, ako si nadje shodan put, po njem velikom brzinom kola sličnim načinom kao i druge tekućine. Svojom živom silom, koju je zadobio u početku svoga kolanja, biva sposoban, da svlada zaprjeke, koje nadje na putu, da razstvori chemičkim načinom tvarne česti, da usija tjelešca, da ih skroz smrvi, i tako radi munjina poput drugih mechaničkih sila. *e)* Kad se stanje aetherićkih čestica poremeti te njihovo ravnovjesje prekine, lasno je pojmiti, da se one u tom nenaravnom položaju na jednom mjestu odviš sgustnu, a na drugom odviš razriede, te sveudilj teže, da na svaki mogući način dodju u svoj naravni položaj ravnovjesja. U ovoj napetosti (tension) lasno stave u gibanje lahko gibljiva tjelešca. Kad se dakle aether u svom nenaravnom položaju na površini koga tiela sgustne ili razriedi, a nenadje shodna puta, po kojem bi mogao odteći, ako je munjevno tielo dobro isolirano, onda će biti tielo positivno munjevno, ako se aether na njem odviš sgustne, a negativno munjevno, ako se aether odviš razriedi. Lahko gibljiva tjelešca privlačiti će se, ako se na obijuh aether odviše ili sgustne ili razriedi, a odbijati, ako se na jednom odviše sgustne, a na drugom odviše razriedi. Tako dakle pozitivna i negativna munjina nije ništa drugo nego nenaravno stanje aethera, ako se odviš sgustne ili razriedi, te u tom anormalnom stanju teži za ravnovjesjem. Ako nadje shodan put ili provod, onda kola poput tanahne tekućine velikom brzinom, te nastane munjevni potok (elektrischer Strom) i njegovi pojavi; ako se pako kolanje zaprieči, nastane munjevna napetost (elektrische Spannung) i njezini pojavi. Ova nam se hypothesa, ovdje u kratko nacrtana, čini danas najvjerojatnija, premda ima kojekakvih težkoća; ali ako ju prispodobiš sa Spillerovom [1]), ili s De la Rive-ovom [2]) ili s dua-

[1]) Cf. L' unité des forces physiques. l. c. Liv. III. 272. Müller-Pouillet's Lehrb. d. Phys. l. c. P. 86. Eisenlohr. Lehrb. d. Phys. S. 486. De la Rive. l. c. P. 15. Redtenbacher. l. c. S. 24. Mousson. Die Physik auf Grundlage der Erfahrung. l. c. S. 183. Spiller. Neue Theorie des Magnetismus und der Elektricität. Berlin. 1861.

[1]) Neue Theorie des Magnetismus u. Elektricität. Berlin. 1861.

[2]) Traite de l'Électricité théorique et appliquée. Paris. 1858.

Digitized by Google

lističkom, koju smo s početka napomenuli, te kao nevjerojatnu ostavili, viditi ćeš, da smo najbolju izabrali, svakako smo izabrali onu, koja je s današnjim razvitkom naravoslovnih znanosti u najboljem suglasju, te ima zato najbolju budućnost.

Danas se nemože više dvojiti, da je pojavom magnetizma isti uzrok, koj je i pojavom munjine, te oni proizticu iz jednoga te istoga vrela tako, da pojavi magnetizma nisu drugo nego pojedini slučaji munjine. Tojest kolajuće gibanje aetherickih čestica jest takodjer uzrok pojavom magnetizma. Po Ampérovoj theoriji moći je ove na isti uzrok stegnuti. [1])

Osim ovih naravskih sila, o kojih smo do sada u kratko po posljedcih naravoslovnih znanosti govorili, iztraživajuć njihovu bitnost, ima jošte drugih, koje su isto tako skrovne, a njihovi pojavi isto tako važni i čudnovati. Pitamo dakle što je ona čudnovata sila, koja u svoj naravi vlada, po kojoj se svakolika tjelesa medju sobom privlače u obratnom razmjerju četvorne daljine i pravom veličine tjelesa, što se zove obća teža (Gravitation-Schwerkraft)? Ona je nesamo uzrokom, zašto sva zemaljska tjelesa na zemlju padaju, te teže prama njezinu središtu, nego ona uzdržaje svojom moćju sav naš planetarni sustav, te vlada u tom strašno velikom prostoru, u kojem se giblju ogromna nebeska tjelesa našega sunčanoga sustava, kojemu pripada i naša zemlja. Najveći su učenjaci kušali, da u njezinu narav prodru, u čem se ona sastoji, ali nemože se reći, da su ovu veliku zagonetku sigurno riešili. Veliki je duh Newtonov doduše odkrio zakon, po kojem ta sila u naravi vlada, što je za znanost od neizmjerne važnosti, nu samoj sili nije mogao koprenu skinuti. Pročitavši i razmotrivši koje kakve razprave o toj sili, predočiti ću štiocu ono mnienje, koje se meni vrlo vjerojatno čini, da nereknem sigurno, a bez dvojbe na slavu služi velikomu napredku naravoslovnih znanosti, jer je otuda poteklo. Najnespretnija bila bi misao, kad bi tko ovu privlačivost ovako shvatio, kao da u središtu zemlje, ili sunca, ili Jupitra, i t. d. nekakva čarobna sila čepi, koja priteže tjelesa neposredno preko ogromnih praznih daljina. Ja bi se dao prije uputiti, da o njezinu obstanku podvojim, nego da si njezinu narav ovako nespretno predstavim. Obća teža, kojom se sva tjelesa medju sobom privlače nije nikakva posebna po sebi obstojeća sila, niti nemože biti; dakle što je? *a)* Aether, kao što rekosmo, jest neizmjerno tanahna tvar, koja se svuda po neizmjernom prostoru vasionoga svieta razprostire; u njem se nalaze sva krupnija tjelesa kao utonuta u tom neizmjernom tanahnom aetherickom moru. *b)* On prodire u svako tielo tako, da svaku česticu, od kojih se tjelesa sastoje, obkoljuje i opet cielo tielo okružuje. *c)* Aether okružujuć pojedine tvarne čestice nije u jednakoj mjeri razpoložen, nije jednako sgusnut, nego okružužujući aether tvarnu česticu u nutarnjem položaju, koj je bliži tvarnoj čestici, jest redji, a u daljnjem položaju od nje gušći. Ako dakle uzmemo svaku česticu tiela kao središte, oko koga se nalazi aetherička sphaera, ova je najredja u središtu a najgušća na površini. *d)* Svaka tvarna čestica okružena aetherom jest središte, oko kojega je aether nejednako razpoložen, kao što prije rekosmo. Ako su dvie ovakove aetherické sphaere sa svojim središtem ovako skupa, da jedna prodire u drugu, onda će radi nejednaka položaja okružujućega aethera dvie tvarne čestice, koje se nalaze sred aetherickih sphaera, težiti, da se jedna primakne k drugoj, jer je u tom položaju njihovo gibanje najlaglje po zakonu mechanike u onom smieru, koj spaja dva središta, u tom bo smieru aether je redji, te zato je i manji odpor, nego u kojem drugom. *e)* Što smo rekli o pojedinih središtih, to isto se mora reći i o mnogobrojnom skupu takovih središta. Svako veliko tielo n. p. zemlja, mjesec, druge planete, možemo si predstaviti kao system sastavljen od takovih središta sa svojimi aetherickimi sphaerami. Ovakovo veliko tielo okružuje takodjer aether, koj je dosljedno prama središtu redji, a prama površini gušći.

(Konac će sliediti.)

[1]) Cf. L' unité des forces physiques. l. c. Liv. III. Chap. XIV. XV. XVI.

Thom Woolston.

Nacrtao *Ivan Krst. K.*

Medju drzkimi slobodoumnjaci sedamnaestoga i osamnaestoga stoljeća, koji svojim krupnim materijalismom, atheismom i deismom veliku spačku po svietu počiniše, sjedi Englez Thom Woolston, rodom iz Northamptona (1669.). Otac mu trgovac odhranio ga svom brigom skrbna otca, i poslao si diete na nauke u Cambridge. Primljen u kolegij sidneyski prihvati se W. svom snagom nauke bogoslovne. Do mala posta bakulaurom; a da nije ovjenčao glave i doktorskim lovorviencem, bijaše uzrokom prevelika taksa. Valjalo je platiti 100 pf. sterlinga, a u Thoma nebijaše ni 10, kamo-li deset puta deset. Od naporna čitanja biblije i svetih otaca zavrtio mu se je mozag. Uslied toga moradoše ga priprti, i pod stražom držati pune četiri godine. Nije time ipak izgubio prava, koja su ga kano člana družbe sidneyske išla.

*

Digitized by Google

Rano zamisli W. misao, kako da podruje svaku vjeru u positivnu božansku objavu; ali sviet kasno upozna paklenu njegovu nakanu. Za sredstvo izabra si načelo: ne tumači svetoga pisma po slovu (sensu litterali), nego na alegoričku (sensu allegorico). *)

Što je smišljao u zabiti, i pripoviedao pred prijatelji, netom bane u sviet (1705.) pod naslovom: „Novi tumač stare apologije kršćanske proti židovom i poganom.“ Tu nastoji pisac dokazati, da su sve sami atheiste, deiste i apostate, koji se drže doslovno historičkoga smisla. Mojsija po tom tumaču alegorička je osoba, a ciela Mojsijina poviest pravi pravcati pralik (typus) povjesti Isusove; čudesa evangjeoska ništa ino, van ko što i čudesa Pentateuka, puke alegorije. — Kolikogod je sadržaj toga spisa pogibeljan, pokazuje se ipak W. na oko velikim prijateljem kršćanstva. S toga razloga, za tim. što je u isti mah izdao novo dielce, u kojem dokazuje pravo Mesijsko poslanje Isusovo, oslobodio se je neugodnih posljedica. Ali se nije dalo dugo tajiti, tko je Thom Woolston, i koja mu glavna namjera. U svojih djelih: „Origenis Adamantii Epistolae duae“ i u „dva lista na Beneta“ skida već sa sv. pisma i otaca smisao literalni i dokazuje, da su Kvaekeri vjerom i životom prvim kršćanom najbliži. Na ta dva spisa sliedio je namah treći, naperen proti svećenstvu, tvrdeć da su svećenici, koji za plaću služe, obožavatelji životinje u objavi Ivanovoj i bolvanski služnici Antikrsta. — Čudnovato da se nije gospodin Woolston po toj teoriji na svojih dohodcih sam zahvalio, već je radje pričekao, dok su ga protjerali! Djelom napokon: „Moderateur entre un incrédule et un apostat“ skinu krinku sa sebe. Tu izreče javno i jasno, da čudesa Isusova niti najmanje nedokazuju njegove Mesijske časti. — Uslied tih bogumrskih i po kršćanstvo sramotnih spisa bude W. iz kolegija protjeran i time (1721.) ujedno lišen dohodaka, kojih se članovi pomenute družbe uživahu. Nepreosta mu druga, već potražiti novu podporu. Nadje ju brzo u svoga brata prisjednika northamptonskoga suda. Njegovom pomoćju nastavi u Londonu svoj pakleni posao i na velu sablazan kršćanstva ugleda svjetlo (1727—1729) njegovih šest zloglasnih razprava o čudesih Isukrstovih: discourse of the miracles of our Saviour. U tih razpravah razvija W. svoju sistemu o čudesih Isusovih. Svaka razprava ima dedikaciju kojemu englezkomu biskupu, u kojoj ga izvrgava ruglu, da nemožeš gore. Ciela sistema kreće se oko trih točaka: 1. čudesa n. z. dvojbena su sama sobom; 2. poviedke evangjelista pusta su protuslovja, ako jih uzmeš po slovu; 3. smisao literalni osudio je i zabacio cieli stari viek, pa se držao alegoričkoga. Jasan pregled Woolstonove sisteme ima njegov protivnik Christ. Gottlieb Zöcher u djelu: „Thomae Woolstoni de Miraculis Christi paralogismorum examen.“ Zatim profesor Car. Christian Woog, u spisu: „Dissertatio de vita et scriptis Th. Woolstoni.“

Prije nego-li je W. svoje razprave objelodanio, nije se do njegovih paradoksnih tvrdnja mnogo držalo. Stranom što su ga smatrali vrtoglavcem, a njegove extravagance same si dosta protuslovile; stranom, što se tako absurdne sisteme nitko nije bojao, niti iz daleka slutio zlih posljedica. Ali gnjev, kojim ovo djelo odiše i žuč, što ju je W. tudier na svećenstvo izrigao, jasno dokazaše, da mu je svrha, udariti pastira, razpršiti stado i s temelja podkopati vjeru. Slobodoumnjaci dočekaše djelo objeručke. Prodavalo se je uzprkos velikoj cieni sve na jagmu. Množtvo exemplara ode tja u Ameriku, taj slobodoumni Kanaan današnjih Woolstonovića. Razpačalo se preko 30.000 primjeraka. Sav katolički sviet osupnuo se je, vidiv koli pogubna je zamašaja Woolstonova sistema. Branitelji istine, pravde i svetinje nedadoše više na sebe čekati. Najučeniji i najugledniji bogoslovi ustadoše, da zakrče put bezbožnoj struji i oprovrgnu zamamne i varave nazore. U kratak čas izadje izpod štampe preko šestdeset spisa proti toj novoj sistemi. Biskup londonski Gibson, komu bijaše prva razprava posvećena, ustade prvi proti njoj pastirskim listom. Utisak bijaše velik. Biskup bangorski Pearce i mnogi drugi latiše se znanstvenih dokaza, da prorešetaju cielu sistemu i dokažu njezinu netemeljitost. U istom smislu oglasio se je D. G. Wade; Thom. Seaton; William Tilly; Thom. Ray i m. d. Ali medju svimi apologetami najveći interes probudiše u čitajućoj publici „svjedoci uzkrsnuća Isukrstova (1729.)“, klasičko djelo veleučenoga Th. Sherlocka. „Tim djelom — reče sam W. — riešio je Sherlocke sve najglavnije težkoće.“ Što više, oprovrgnuo jih je toli temeljito, da mu W. niti riečce nije mogao odgovoriti, ili štogod za obranu svojih tvrdnja navesti. Sa svim tim sve koliko znanje, kojim se W. vidio poražena, nedoprinese u njega sasvim nikakova ploda. On planu još većma na svećenstvo, preziruć u njem i kriepost i talenat i dostojanstvo. Huleć i psujuć svoje protivnike najprostijim načinom, odbio je W. od sebe svako plemenito i pošteno srce. Tko je iole u Londonu imao iskre poštenja, uklanjao se je bezsramnika. Posjetiv jednom starca si prijatelja Whistona, čim ga ovaj smotrio, protjera ga iz sobe poviknuv: duh mi se i pred sjenom tolikoga grditelja božanstva sgraža. — Sviet mu se na ulici ugibao. Po takovu nije ni čudo, da je W. brzo odigrao igru, čim su mu bludnje sasvim temeljito bile pobite. To osjeti on sam ponajbolje. Sveučilište cambridgesko izbrisa W. iz listine svojih članova, a kolegij sidneyski uzkrati mu dohodke. Odvjetničtvo krune dignu proti njemu tužbu. Woolston bude pronašast krivcem i mjeseca Svibnja 1728. uzapćen. Ne izpustiše ga prije, dok nije 100 pf. sterlinga položio jamčevine, da će se za buduće toga okaniti. Ali tek što se dokopao blažene slobode, nastavi grditi, huliti i psovati još gore no prije. Poradi toga bude u Ožujku sljedeće

*) Po takovu nije mitička poviest Dav. Straussa ništa novoga, već je novo na njoj samo Hegelovo odielo.

Digitized by Google

godine iznovice zatvoren i na temelju počinjena svetogrdja proti čudesam Isusovim pod obtužbu stavljen. Sud pronadje W. opet krivcem. Na 28. Studenoga proglasi se osuda: Woolston ima u kingsbenškoj tamnici odsjediti godinu dana; za svaku razpravu platiti 25 pf. globe; a za buduće svoje vladanje položiti kauciju od 2000 pf. sterlinga, k tomu još pribaviti si dva ili četiri gradjana, koji će napose sa 2000 pf. zanj garantirati. — Tražene svote niti je sam smogao, niti je itko htjeo za njega jamčiti. U tamnici doživi W. zadnje dane svoga života i preminu na 21. Siečnja 1731. Prije nego-li je izdahnuo, kažu, da je okolo stojećim rekao: „Evo posledńje borbe, koju valja svim podnieti. Podlažem joj se strpljivo i sasvim zadovoljan.“ Na te rieči, zatisnuv usta i oči, preminu.

Sa W. zaklopio je oči prevejani neprijatelj kršćanstva, prava uhoda. Vjeru napadao je ne samo na najdrzovitiji i na najbezsramniji nego i na najlukaviji način. Mnogi ga je držao za polugu nauke Isusove, a on joj bijaše zakleti rovar. Bezazleni čitalac štovao je u njem s početka razboritu glavu, koja pravedno i temeljito brani svetinju vjere. A kako i nebi? Dokazujuć svoje alegoričko tumačenje rabio je svete otce tolikom vještinom, kano da njegov tumač nije ništa ino van stara metoda, tobože original sv. otaca. „Nikada sviet nije čitao što god nepristojnijega i surovijega o toli uzvišenom predmetu. Nikada se još nije čulo svetogrdnijih kletava protiva Isusu do Woolstonovih razprava“, veli Düx. „U spisih Woolstonovih je svega, što se čitatelju grustiti može. Umne zaključke tražiš badava. O poštenju i čednosti ni govora. Tu neima pristojnosti niti prama Spasitelju niti prama apostolom. Tu neima ma i najmanje sućuti ni za čovjeka ni za dom. Woolston se biesan ruga onomu, kojega namah svojim spasiteljem nazivlje. Huli vjeru, za koju kaže, da ju i sam izpovieda. Izsmjehava knjige, koje zove božjimi spisi. Tvrdi, da brani sv. vjeru kršćansku, a u isti mah nečuvenom drzovitošću dokazuje, da je evangjelje puka izmišljotina i bajka“ — tako piše Armand de la Chapelle (Bibliotheque Angloise T. XV. p. 2.).

Kolika će zamašaja biti nazori Woolstonovi za buduća vremena, to se onda nije promjeriti dalo. Tek kasniji vjekovi, riešili su zagonetku. Iz Woolstonovih diatriba grabio je Voltaire objeručke, da izgrdi čudesa novoga zavjeta. Ubrao je odanle jezgru blasfemija; samo što je nepristojni stil englezkoga fanatika zaodjeo finoćom francezkom. Uzanj zaredalo se kolo znanih encyklopedista. Kratkovidi um čovjeka vinuo se na čast božtva. A gle danas? Istom drzovitošću — hoćeš prosto, hoćeš fino — ore svietom bezbožna načela samo u najnovijoj formi liberalisma. Pozorni motrilac dogodjaja, što oko nas bivaju, jasno vidi, da se sve sile napinju onamo, kako će uništiti svaku vjeru u ljudih i družtvo sa svim dekristianizirati. Pa da tko reče: značaj naših dana puka je hladnokrvnost u vjeri. Prošla su ta vremena. „Svrnite okom kud vas volja. Gledajte prama iztoku ili zapadu, prama sjeveru ili jugu. Motrite vladajuće krugove družtva, pa mi recite, nisu-li odpali od vjere i religije!“ — Tako vapi glava crkve, sv. otac. Dà — ostavili su izvor žive vode, pa si izkopali cisterne, cisterne puhle, koje nisu kadre uzdržati vodu (Jerem. 2, 13.) — t. j. odmétnuli se sbilja od Boga i oltara.

Za Woolstona otvorilo je svećenstvo katoličko ponešto kasno oči. Danas shvaća važnost položaja. „Na zreniku sam Gospodnjem. Stojim danju postojano. Na straži sam i bdijem ciele noći. Tako valja da sa Isaiom (21, 8.) sbori sluga božji. Viestnik istine božanske i čuvar stada Isusova mora danas biti bûdan, i sa zrenika vremena spremno odgovarati, kada se god zapita: „Hej stražaru! koja je doba noći?“ (Is. 21, 11.).

Današnji liberalizam

(J. R.)

(Konac.)

Liberalni princip zao je skroz i skroz te se ima na svakom polju pobijati; ali to nedaje nikomu prava, mrziti osobe, ako su inače poštene i štovanja vriedne, samo za to što bez svoje krivnje uz taj sistem pristaju. Samo oni zlobnici, koji namjerice zlo rade, oni pravi nosilci omamljujućega idiotizma, koji se za svoju korist nežapaju nikakve podlosti, oni plašljivi lažci, oni politički petljari, oni gazitelji prava, oni nepravični i nepošteni klevetnici, koji se i mnogim liberalcem gade i gnjuse: ti su vaši neprijatelji.

Liberalni idiotizam očituje se u strahovitom svojem neznanju. Nikada nije toliko ludosti poplavilo sviet, koliko od onoga časa, odkada uzdiše pod liberalnom školom, koja je zbog velikoga neznanja i tuposti postala poslovicom. *) Nikada nije bilo manje umnika i pravih učenjaka, nego od onoga časa, kad je liberalizam stupio na površinu. On stvara bezbroj ljudi, koji su podpuni neznalice u prvih počelih znanosti, ali kano majstori sude i osudjuju sve, što se na znanost proteže; svaki čas baca on muževe u sviet, koje mnogimi riečmi slavi kano vrjela učenosti, i koji. budući bez temeljita znanja, kod prve težkoće dokazuju, da ništa neznaju. Ta vrst učenjaka crpe svaki dan svoje znanje iz enciklopedija i slovnika, piše razprave u dnevnicih i brošurah, ali duhu nedaje nikakve hrane. Takovom znanstvenošću može se, istina, zasliepiti prosta svjetina, ali zar se prodavač takove nevaljane robe nemora uvjek bojati, da će mu se s bezsramnoga lica strgnuti napokon krinka?

Znanost pribavlja se polagano i s mukom, a život je kratak. Pak ipak se hvali liberalizam bezbrojem uni-

*) „Pour l' école libérale son ignorance est proverbiale parmi les savants“, rieči su glasovitoga španskoga državnika Don Juan de Dónoso Cortes (Essai, 250).

Digitized by Google

versalnih ženija, koji nebudući majstori u nijednoj struci, govore i pišu o svih mogućih predmetih. Tim se on laska taštini i lienosti, koja je zavladala umovi na svih stranah: taštini, jer to tobožnje obćenito znanje okružuje sjajem velike učenosti; lienosti, jer je neizmjerno teže jednu znanost proniknuti te ju savladati, nego si u svih strukah pribaviti nekoliko obćenitih ideja. S toga je vrlo lasno, postati glasovitim udom te sekte, s toga ima Evropa gradskih, pokrajinskih i viših vladalačkih kolegija, koji taru vrieme bezkrajnimi, jalovimi debatami a koristna djela samo obećavaju, s toga napokon neima liberalizam patuljaka, koje bi mogao koriti s drzovitosti, ako se proglase sposobnimi za najznamenitije službe. Tko je član liberalizma, može već s toga razloga činiti najveće zahtjeve, za dokaz njegova talenta i njegove sposobnosti služi to, što je liberalac.

Uzmimo, da se gdje na trgu namjerimo na kup ljudi, koji iz svega grla viču: Mi smo inteligentna jezgra naroda, mi smo znanje, mi zdrav razum, mi logički mislitelji, napredak, prosvjeta, sloboda! Mi rješavamo sva socijalna, religiozna i politička pitanja! Mi smo čestiti, pravi, nesebični muževi! Mi smo pronašli savršen sistem narodne sreće! Mi smo jedini zakupnici sve mudrosti! Mi smo pošteni državnici, nepristrani sudci, ćudoredni uzgojitelji mladosti! Mi smo najveća savršenost na svakom polju, izvan nas sve je bludnja, tiranija, glupost!" — Biste-li izsmijali te vikače, ili biste-li se usudili, povjeriti im vjeru, djecu, financije, domovinu? Pak ipak viču i trube, što im grlo nosi, na takov način liberalci u zloj štampi, a ljudi im vjeruju; svatko zna, da samo neznalice tako bezsramno raztrubljuju svoje vrline, da se samo varalice i ludjaci, naduti ohološću i preuzetnošću, napred turaju kano tako mudri i vrli muževi, pak ipak izruča se tim idiotam crkva, država, obitelj, osoba, imetak! U istinu, devetnaesto stoljeće, ti nas siliš, da ti se čudimo! Na stran svaki mračnjak, koj se usudjuje dvojiti o bistrini tvojih pojama, o tvojem uzvišenom duhu i dubokom umu! Ti osramoćuješ doista sva prijašnja vremena!

Doći će vrieme, kad bude poviest izricala sud o liberalizmu, kano što ga je izrekla o filosofih i iluminatih. Onda će se pitati potomstvo, kako je bilo moguće, da je i ta sekta, kano što njezini predšastnici, mogla zahvatiti sve, premda je neizmjerno manje nego oni govorila k razumu i premda je bila uzrokom neizmjerno većoj biedi i nevolji. Povjestnik pokazivati će na naš lieni, tupi, na umu i srcu siromašni rod kano na žalostan primjer te će vrlo sažaljivati, što se namjerava samo na idiote, koji na sva pitanja odgovaraju frazami bez smisla. On će dokazati, kako se upravo tim političkim idiotizmom može protumačiti zagonetka, „kako su narodi, pošto im je osamnaesti viek pokazao propast bezvjerskoga družtva, ipak mogli opet stvoriti državu bez crkve." Onda će svakomu biti jasno, da su nuždno morali biti idiote, koji nisu vidjeli, što je svakomu bilo pred očima; koji misle, da će isti zločesti princip u devetnaestom stoljeću imati druge posljedice, nego je imao u osamnaestom te si, da dokažu svoju smiešnu nadutost, utvaraju, da su jači nego su bili njihovi predšastnici. S dubokim sažaljenjem ali i s nenavišću gledati će se onda na naš viek kano na ludjaka, koj je svoje prnje zlatnim papirom oblepio, na praznu glavu metnuo si krunu od papira te onda zahtievao, da ga priznaju kraljem. Liberalizam će se risati kano užasna provala ludosti, koja se u svietu uvjek opaža, kad se narodi odvrnu od Boga. Onda će se takodjer opaziti, da je u devetnaestom vieku bila manija, zvati se „liberalnim", kano što je u osamnaestom bila najveća čast, zvati se „filosofom" ili „iluminatom", i tada će u kašnje vrieme biti uvrjeda, imenovati koga liberalnim, kano što bi danas, u liberalnom vieku bila sramota, reći komu filosof ili iluminat; opaziti će se, kako su licemjerni liberalci po običaju svih sekta, da neće jedna za drugu znati, pričinjali se, kano da nepoznaju svoju naprjed tjerajuću braću, kada su godine 1871. u Parizu prije vremena počeli izvoditi skrajnje konsekvencije liberalizma: otimačinu, ubojstvo, palež i svetogrdja; dočim su u svojoj, jer su idiote, nuždnoj nedosljednosti istim zločinom pleskali, kada su se počinjali u Rimu.

Na političkom polju odnosi se vjera prama liberalizmu ko što istina prama laži. Naravni zakon tih obiju sila jest boj bez primirja, bez mira, bez izmirenja *), to je boj na život i na smrt, a mir je nemoguć, dok obie vlasti obstoje: jedan mora pasti. — Ja pitam sada najvećega liberalca: misliš-li zbilja, da će ikada udariti zadnja ura vjeri? Hoće-li može biti poslje stolieća svanuti dan, kad bude ta sila pripadala prošlosti? Čovjek učen i ženijalan, makar kako želio propast crkve, neće joj se nikada nadati. Ona je bila, jest, i biti će. Isto tako sigurno, kako ostaje vjera, propasti će liberalizam. Što je vječno, nezna ni početka ni kraja; što je vremenito, makar kako bilo jako i silno, proći će. U porodu leži klica smrti: omnia orta occidunt. Liberalizam, koj ima sve pogrješke svoje predšastnice, krive filosofije, i još k tomu svoje vlastite, strašno je pokvario sviet, u sve je razrede prodro, te je učinio položaj svieta nesi-

*) Kako se je moglo doći do čudnoga zahtieva, da se papa pomiri i sporazumije s liberalizmom? Pametnije bi bilo, da se je od njega zahtievalo, neka postane židov. Crkva i liberalizam izključuju se kano što život i smrt. Vodje te sekte Napoleon, Cavour i dr. znali su to. Ovaj zahtiev služio im je samo, da mogu kratkovidnomu svietu viknuti: „gledjte, kako je papa neprijatelj svakomu napredku!" No je-li to plemenito, je-li to način pravih prijatelja puka, lažju i prevarom namjeru svoju postizati? Ili su znali državnici, da je taj zahtiev lud, ili nisu znali. Ako su znali, onda su bili idiote, jer su upotrebili sredstva, koja su ih morala moralno uništiti. Ako nisu znali, i opet su bili idiote, jer nisu mogli uvidjeti, kako je ludo nadati se, da će papa na taj zahtiev pristati. Crkva, koja bi se pomirila s liberalizmom, odmah bi prestali biti crkvom, postala bi sektom.

Digitized by Google

gurniji nego ikada. Jedanput mora pasti, a propast njegova biti će velika.

Viestnik.

Zagreb. Previšnjim riešenjem od 24. t. m. imenovani su na bogoslovnom fakultetu sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu sljedeći profesori: Dr. Martin Stiglić, dosada prof. u senjskom sjemeništu, redovitim javnim profesorom pastoralnoga bogoslovja. Vanrednimi javnimi profesori imenovani su: Dr. Josip Stadler za fundamentalnu dogmatiku, Dr. Josip Rieger za crkvenu poviest, obojica do sada prof. bogoslovja u nadbiskupskom sjemeništu. Zatim Dr. Ivan Koharić, do sada prof. u djakovačkom sjemeništu, za crkveno pravo, i Dr. Felix Suk, do sada učitelj vjere na gimnaziju zagrebačkom, za morâl.

— Njegova Preuzvišenost, nadbiskup Josip Mihalović, podielio je izpražnjenu župu čučersku veleč. g. Ivanu Turkoviću, dosadanjemu brežkomu župniku, dočim je brežkim župnikom imenovan veleč. gosp. Ivan Bošnjak, do sada profes. pastorala u sjemeništu. U koliko nam je žao, što je g. Bošnjak, marljiv i obljubljen učitelj, usljed promienjenih odnošaja morao ostaviti polje dosadašnjega svoga plodonosnoga djelovanja, u toliko nam je drago, što je Njegova Preuzvišenost ovim imenovanjem gosp. Bošnjaku pogodila, i što je u njem brežka župa dobila revnoga za stvar božju duhovnoga pastira.

— Na jesenski župnički izpit došlo je dvanaest gospode kapelana.

— U ponedeljak počela je u našem saboru generalna debata o školskoj osnovi. Mi ćemo o njoj na šire u budućem broju referirati, jer nam danas niti prostor iista našega neda, a nadamo se, da će za osam dana biti sva debata dovršena, te ćemo onda podpuno moći o njoj naše štioce izvjestiti. Nego nekih opazaka nesmijemo niti danas propustiti. Mi nismo o zakonskoj osnovi za pučku školu do danas ništa govorili, a to za to ne, što smo već višeput na šire razpravljali o školskom pitanju te za to nitko, tko „Kat. list“ čita, nemože biti u dvojbi glede našega mnienja. Mi nikada nećemo privoliti uz zakon, koj na primjer uzima crkvi pravo nadzora nad uzgojem mladeži, mi nećemo privoliti uz zakon, koj nenaredjuje, da se svekolike školske knjige predlažu crkvenoj oblasti, da vidi, jesu-li koristne ili škodljive za kršćanski uzgoj djece. Politički listovi zagrebački brane dakako osnovu, ali razlozi je nikada obraniti neće. Nemožemo propustiti, da neodgovorimo „Obzoru“ na neke njegove dokaze „Što se nas tiče, od pučke škole očekujemo i tražimo, da pučku djecu nauči čitati, pisati i računati. . . Mi nebi znali razlike medju katoličkim i nekatoličkim, medju crkvenim i ne crkvenim čitanjem, pisanjem i računanjem.“ Tko ima takovu ideju o zadaći pučke škole, onomu mora dakako biti svejedno, bila ona konfesionalna ili ne, bila katolička ili ne. Ali pravi pedagogi očekuju od pučke škole mnogo više, oni očekuju, da pučka škola prije svega uzgoji djecu. Uzgoj je prva zadaća pučke škole, nauk druga. A medju katoličkim i nekatoličkim, crkvenim i necrkvenim uzgojem znati će i „Obzor“ razliku. Budući najme da je najglavnija zadaća pučkoga učitelja uzgoj djece, i budući da neima uzgoja bez vjere, koja mora biti uzgoju temelj, s toga mora vjera pronicati sav nauk u pučkoj školi: pravi učitelj, koj razumije svoju dužnost, znati će sve predmete, koje predaje, začiniti istinami svete vjere. Nemože dakle pučka škola biti bez vjerskoga značaja; mi pako katolici držimo pravom vjerom našu katoličku, s toga želimo, da nam i škole budu katoličke; s toga želimo nadalje, da duhovnoj oblasti, koja ima pravo i dužnost bditi nad čistoćom vjere, bude povjeren nadzor nad uzgojem u pučkih školah. — U 196. broju piše „Obzor“: „G. Lehpamer veli, ne državi, crkvi pripada škola prama onoj izreci: idite i naučajte sve narode. Naučajte u vjeri, a ne u abcedi, u pisanju, u računu. Naučanje pako u vjeri neoduzimlje osnova crkvi ni u školi.“ Kano da je komu palo kada na um, tjerati učitelje iz škola da svećenik nauča abecedu, pisanje, račun! Istina jest, neoduzimlje osnova crkvi naučanje u školi, ali to nije dosti. Mi zahtievamo kano katolici, da nam se djeca katolički uzgajaju, na temelju katoličke vjere, i da taj katolički uzgoj nadzire zakonita oblast katoličke crkve. U ostalom nije lojalno govorniku podmitati ono čega nije rekao, ko što učiniše njeki govornici i „Obzor“ g. Lehpameru. — Još jednu izreku u istom broju „Obzora“ nesmijemo premučati. „Neka organi crkve, veli on, vjerom proniknu ne samo djecu nego i odrasle ljude. Koja korist za vjeru, ako odrasli nebudu ono vjerovali, što su djecom naučili.“ Ova izreka zvoni skoro kano ironija. Kako će organi crkve vjerom proniknuti odrasle, koji neidu na propovjedi, a novine, koje dnevice i pomno čitaju, nemare za vjeru ih oduševiti? Kako će organi crkve proniknuti odrasle učenike viših škola, ako učitelji u njih vjeru ne samo nejače, nego možda i ugušuju? Kako će organi crkve vjerom proniknuti odrasle vojnike, ako njihovi častnici vjeru preziru, bez svakoga srama pred njimi kunu itd? Ako je „Obzoru“ do toga, da budu odrasli vjerom proniknuti, on može organom crkve mnogo pomoći. — „Naše rodoljubivo svećenstvo neima razloga protiviti se školskoj osnovi, a bilo bi i nerodoljubivo, i nemudro i nekršćansko, da radi osnove stegne svoju pripomoć razvitku škole.“ Ima naše svećenstvo razloga protiviti se školskoj osnovi, no je-li bilo razloga predlagati nju? Bi-li bilo rodoljubivo, mudro i kršćanski, da naši zastupnici, prihvativ školsku osnovu, odbiju od sebe naše, vjeri svojoj vjerno, svećenstvo? Uzalud je uvjeravati naše svećenstvo, da je školska osnova posve nedužna, kad ono zna, da je moderne školske zakone, skovane uslied „promienjenih odnošaja medju državom i crkvom“, odsudio sveti otac, da ih je odsudio

Digitized by Google

episkopat francezki, taljanski, njemački, da ih sigurno odsudjnje i episkopat hrvatski. Prodre-li školska osnova u prkos prosvjedu svećenikâ zastupnika nepromienjena, naše će svećenstvo znati, što mu je u buduće činiti.

— „Zajednički odbor dvaju obstojećih učiteljskih družtva: Narodne škole i pedag. knjiž. sbora“, na čelu g. Franjo Klaić, podnesao je visokomu saboru „spomenicu“, u kojoj kraj drugih smiernih prošnja moli, neka se dokine samostanska preparandija. To je pitanje zajedničkomu odboru tako važno, da će se s njim riešiti jedno od najglavnijih socijalnih pitanja (!). Veber, „koj je nastojao u javnosti dokazati, da je samomostanska preparandija i u obće samostanski uzgoj takov, kakova na svietu neima (!), izvrgao se je ruglu i smiehu (oh!), pošav braniti ideju, kojoj je napredni sviet već od davna odpjevao „requiescat in pace“ (!). Za karakteristiku te spomenice neka služi zadnja (10) točka proti samostanskoj preparandiji: „Prigovara se mužkoj preparandiji, da je slabija nego-li ženska u pogledu napredka. Uzmimo, da je tako, što nedopušćamo, to mora u sljedećem svoj razlog imati (seinen Grund haben). Poznato je, da se je dosad malo koj mladić odvažio iz ljubavi napram učiteljskomu zvanju stupiti u preparandiju, a zašto? Svagdje bo ima bolji izgled nego-li kod učiteljstva. U preparandiju mužku dolažahu s veće strane samo takovi mladići, koji nemogahu svoje nauke na srednjih učionah, koje sa siromaštva, koje sa slabih talenata nastavljati. Izim toga moradjahu si za vremena svoga boravljenja na preparandiji privatnim podučavanjem svakdanji kruh služiti, te svaku prostu uru privatnomu podučavanju posvetiti. U takovih okolnostih, gdje se golotom i gladom mučiti moraju, nije čudo, da se i toliko nauče, koliko znadu; dočim u žensku preparandiju dolaze sve najizvrstnije učenice, za koje je debelimi štipendijami skrbljeno, te se mogu samo naukom baviti.“ Sastavitelj spomenice dokazuje dakle, da u mužku preparandiju dolaze s veće strane mladići, koji zbog slabih talenata nemogahu u srednjih učilištih dalje, ili koji su tako siromašni, da se moraju gladom i golotom mučiti te zbog toga svaku prostu uru privatnomu podučavanju posvećuju, dočim u žensku preparandiju dolaze sve najizvrstnije učenice, za koje je debelimi štipendijami skrbljeno i koje se zbog toga mogu samo naukom baviti, pak ipak *nedopušća*, da je napredak u mužkoj preparandiji slabiji nego u ženskih! Tko može tako nezgrapno pisati, posvjedočuje zbilja, da ih ima i medju starijimi, koji su zbog slabih talenata morali u preparandiju.

Njemačka. Barbarizam njemački napreduje svakim danom. Opet je ministar nutarnjih posala izdao novu naredbu, naperenu proti katolikom, kojom nalaže eksekutivnim oblastim, da upotrebe dovoljan broj žandara i u slučaju potrebe, da rekviriraju i vojnikâ, kad će u tamnicu odvesti katoličkoga svećenika. Ako bi se slučio kakov odpor, opominju se, upotrebiti oružje.

Švicarska. Mi smo nedavno javili, da će se u Bernu otvoriti sljedeće godine fakultet za starokatoličko bogoslovje. Danas možemo javiti, da je jedan starokatolički celebritet prof. Friedrich u Monakovu dobio poziv, da priedje na bernski starokatolički fakultet i da je on taj poziv primio. To je posve naravski, jer u Monakovu nestaje svakim danom starih katolika te bi Friedrich ondje bio bez posla.

Španjolska. Već nekoliko dana pišu sve novine svakojakih protivnih viesti o priznanju španjolske republike od strane evropskih velevlasti. Koje su sve vlasti priznale republiku, mi danas još nemožemo sigurno reći, napose neznamo, jesu-li ju, i kako su ju priznale Rusija i Austrija, ali da će ju priznati, o tom u današnjih okolnostih nebismo mnogo dvojili. Što će reći to priznanje, ovako veli francezki „Monde:“ Monarkička Evropa okleva priznati Serrana. Težko je suverenom: englezkomu, ruskomu i austrijskomu zagrliti čovjeka, koj se je prvi put uzvinuo do vlasti samo tim, što je izdajstvom srušio svoga suverena, a drugi put tim, što je kortese sabljom raztjerao. Shvatio dakle legalnost, kako te je volja, vlada Serranova nje neima. Ako kraljevi nagibaju demokraciji — Serrano nije baš jako čist demokrat. Ali da se barem pobjedonosno bori! no baš protivno biva; njemu nemože koristiti niti ono famozno načelo: tko jači taj kvači.

Svoj velečastnoj gospodi župnikom stavljam ovim do znanja, da je u mojoj župnoj crkvi g. Mio Heferer orguljar u Zagrebu, obitavajući na Krvavom mostu br. 287, nove orgulje postavio, i to tako dobre, da ga u tom smjeru svakomu pojedincu što toplije preporučujem.

Na Veleševcu dne 20. Kolovoza 1874.

Gjuro Matosović, župnik.

Družtvo sv. Jeronima.

U II. red. Obćina Ravnagora. III. red. Mrak Matija bilježnik u Severinu. Ištvanović pl. Vjekoslav, pristav kotara klanjačkoga. Broz Martin, obć. sudac na Selih. Zanić Ivan vojnički župnik u Zadru. Veža Nikola, Vežić Jure i Borić Pava, seljaci iz Brista u Dalmaciji. Obćina Brod Moravice. Vranić Antun, bogoslov u Zagrebu.

Izmedju 110 natjecatelja za izpražnjena mjesta u nadbiskupska sirotišta u Zagrebu i Požegi primljeni su: *U zagrebačko sirotište:* u VI. razred: Vidmar Stjepan. U V. raz. Grahovec Mirko. III. raz. Galović Martin i Mihinić Martin. II. raz. Bengez Koloman i Pasarić Josip. I. raz. Antolić Kornel, Galas Ivan, Grandavec Gabriel, Hudi Mirko, Jakčin Franjo, Kovačićek Josip i Pinter Roberto. *U požeško sirotište*: u VI. raz. Brandstätter Josip. V. raz. Halàsz Vinko. III. raz. Latković Franjo i Mecger Ivan. II. raz. Bradić Pavao, Gjurašin Ljudevit, Jagetić Vilim, Miletić Ivan, Aperman Dragutin, Prausa August, Schaner Franjo. Iz požež. u zagreb. sirotište, premješćeni: Bunić Ljudevit (VI. raz.) Široki Ernesto (V. r.) Koprić Andrija (IV. raz.) Stručić Stjepan (IV. raz.).

Ovaj broj ima arak priloga.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Nekoliko rieči o stolnoj crkvi zagrebačkoj.

Čuje se, da grad Zagreb misli crkvu sv. Marka popraviti i prvobitnoj svojoj izvrstnosti povratiti. Ova je nakana svake hvale vriedna. Prošav ovih dana Zagrebom, imao sam priliku i opet pobliže pregledati istu crkvu, i osvjedočio sam se, da se ona lahko može popraviti i u krasnu gotičku crkvu obratiti. Ova namjera grada Zagreba tiem je hvale vriednija, što će to biti prvi pokus te vrsti, i što će to bez dvojbe biti povodom, da se slična nastojanja i drugdje pojave. Čvrsto sam uvjeren, da će svi Zagrebčani, kad opaze, što je iz crkve sv. Marka vještim i umnim popravkom učinjeno, zaželjeti, da se i ostale crkve zagrebačke, na pose pako da se i stolna crkva zagrebačka popravljati počme.

Stolna crkva zagrebačka, gradjena u gotičko-italijskom slogu, bila je negda u prvobitnom svom kipu pravi ures grada Zagreba. Današnje njezino lice grdno je izopačeno, i služi nam pred stranim izobraženim svietom na ukor. Neka nitko nemisli, da se, koreć oštetine stolne crkve zagrebačke, itko na svietu kori. Zagrebačku crkvu oštetilo je vrieme, kô i crkve u Italiji, u Franciji, u Njemačkoj i t. d. Pokvareni ukus 17., 18. i 19. stoljeća nenosi nitko pojedinac na duši. Ali nam je iskreno izpovieditи, da se pojedinci nikako nebi mogli ljutomu ukoru oteti, kad se još i dandanas na popravu stolne crkve nebi ozbiljno mislilo.

Boraveći nekada u mladosti u Beču i prolazeć kraj crkve sv. Stjepana, tada vrlo zapuštene, čestoput zavapih: koliko barbarstvo! Da je ta crkva slovenska, kako bi nas Niemci ljuto ukorili i odsudili, što smo taj divni spomenik toliko zanemarili i zapustili!

Sadašnjemu bečkomu stožerniku-nadbiskupu služi na slavu i diku, što je prvi osjetio nuždu, da se crkva sv. Stjepana u Beču, izvana i iznutra, popravlja. Popravci dosadanji pod umnim rukovodstvom Schmidtovim jamče nam, da će se crkva sv. Stjepana s vremenom izvornoj svojoj ljepoti i čistoći povratiti, i to na veliku probit i vjeri i kršćanstvu, jer neima dvojbe, da u starih crkvenih spomenicih leži liepa i uspješna vrst apologije za vjeru katoličku, i da se njimi i propoviedi i sve, što na oplemenjenje srdca ljudskoga teži, živo podupire.

Obilazeć neki dan oko crkve stolne zagrebačke, i promatrajuć ju pobliže, iskreno izpoviedam, vrlo se razžalostih nad njezinim stanjem, te mi se i nehotice molitva duši otela, da bi Bog čim prije probudio u srdcu odlučujućih ljudi namjeru, da se ta crkva svojih grdoba oslobodi i dostojno popravi. Istina je, da je izopačenost te liepe crkve tolika, da je popravak njezin zadaća pretežka, koju samo vrlo umna i odvažna ruka sretno može riešiti, ali će za to i biti slava neumrla onomu, koj počme tu zadaću uspješno izvadjati.

Kad se tko u Zagreb vozi, već mu od daleka neurednosti crkve stolne zagrebačke neugodno u oči padaju. Zvonik je najuzvišeniji diel crkve. On je prva rieč u sgradi crkvenoj i bitni znak njezine ljepote ili grdobe. On je prvi, da tako reknemo, prijatelj, koj ima posjetnika zagrebačkoga liepom dobrodošlicom pozdraviti. Zvonici i Markov u gornjem i Stjepanov u dolnjem gradu proizvodi su baroki 17. vieka, koji ni iz daleka ne slute na sgradu sredovječnu gotičkoga stroja. To je velika šteta za grad Zagreb, koj je prekrasnim svojim položajem kano stvoren, da ga liepi zvonici rese. Svakomu, koj iole estetičke ćuti ima, srdce bi zaigralo od veselja, kad bi, vozeći se u Zagreb, već iz daleka opaziti mogao zvonike, koji bi sa divnim zagrebačkim položajem u suglasju stajali. Ti bi zvonici imali putnike k Zagrebu privlačiti, a oni jih u sadašnjem svom oštećenom kipu od Zagreba odbijaju.

Još i druga neurednost neugodno dirne, kad se iz daleka crkva stolna opazi. Sgrade crkvene srednjega vieka imaju obično tri ladje; pak ako su te tri ladje jedne te iste visine, kao n. p. u crkvi sv. Stjepana u Beču, ili kao u istoj stolnoj crkvi zagrebačkoj, onda je krov jednostavan, i jedne te iste visine posvuda. Ako je pako, kô što je obično, srednja ladja viša, a pobočne niže, onda je i krov prema tomu viši diljem u sredini, a niži diljem u bokovih. Krov pako sadašnje stolne crkve zagrebačke presječen je poprieko, u polovini od prilike, što se nigdje ni u jednoj staroj crkvi ne opaža. To je svakomu, koj iole stare crkvene sgrade poznaje, nerazrješiva zagonetka, koju si istom tada može razriešiti, kad u samu crkvu udje.

Ušavši naime u crkvu i baciv se okom u vis, od kora pa sve do kraja središnje ladje, odmah ćemo opaziti dva posve različita svoda. Svod zapadni posve je pravilan, a svod iztočni posve nepravilan; pače svod iztočni niži je od svoda zapadnoga, što je nedvojbeni dokaz, da je zapadni svod stari, prvobitni, dočim je iztočni kasniji, po svoj prilici iz 17. stoljeća, posve nespretan i pokvaren.

Dragutin Weiss u svom učenom djelcu „Der Dom zu Agram“ (u Beču 1860.) veli o tom na str. 18. ovako: „Auch das Gewölbe des Presbyteriums und der Seitenkapellen wird von Pfeilern getragen. Jenes des ersteren ist erneuert und wurde, wie aus dem Durchschnitte ersichtlich ist, nicht mehr in seiner ursprünglichen Höhe hergestellt, sondern niederer, etwas bucklig und unregelmässig gespannt. Die Rippen des Sterngewölbes hängen tief in die Mauerwand hinein, und brechen ganz unmotivirt theils an der Mauer, theils an den vertikal herablaufenden Doppeldiensten ab.“ Ovo mnienje učenoga strukovnjaka za to navadjam, da se nebi prezirno prešlo preko mnienja čovjeka, koj se umjetnošću samo mimogred bavi. Nespretnost i nepravilnost toga svoda svatko će opaziti, tko pobliže promotri u iztočnoj strani dočetak svetišta (presbyterium). Ovo je prosvjetljeno liepimi gotičkimi pro-

Digitized by Google

zori, koji viš svoga vrška imaju ružice (rosetone). Nespretni nizki svod zaslanja svojimi rebri (Rippen) jedan dio tih ružica, i kvari tiem njihovu i estetičnu i stvarnu vriednost; to jest, da je svod bolji, te bi ružice bile ures crkvi i davale bi istoj više svjetlosti, nego što sada daju. Kad se bude dakle radilo o tom, da se stolna crkva popravi, nastati će pitanje: što ima biti s tim svodom, kao i s ostalimi stvarmi, koje š njim u savezu stoje? Ja odlučno mislim, da bi se taj svod imao popraviti, na istu visinu sa ostalim svodom uzvisiti, i kip njegov mrežni sa kipom zapadnoga svoda zamieniti, a tiem bi, naravno, i vanjski krov pravilniju formu stekao.

Medjutim kad o popravi crkve stolne zagrebačke govorim, razumijem popravu sustavnu, po znanstvenih zakonih izvedenu. U tom je po mojem mnienju pogriešio pokojni stožernik Haulik, što je navalice i po svojoj dobroj volji, popravke neke proizvadjao. U crkvi, toliko oštećenoj, kô što je stolna crkva zagrebačka, ništa se nesmije prepustiti slučaju ili mnienju pojedinih ljudi, pa ma oni Bog zna kako vješti bili. Za popravu crkve stolne zagrebačke imaju se pozvati učeni, čuveni i izkusni ljudi, kao n. p. Schmidt, Förstel, i t. d. Ti bi imali izraditi osnovu znanstvenu, koja bi sustavnim načinom sve obsizala, što bi se s vremenom proizvesti imalo, kô što to biva kod crkve sv. Stjepana u Beču, jer inače poleg najbolje volje i mnogih žrtava lahko se može posrnuti i stranputice zaći. Neodgovara sve, što nosi ime gotičko, crkvi stolnoj zagrebačkoj. Na priliku orgulje današnje, koje su pokojnoga Haulika, ako se nevaram, 26 hiljada forinti stajale, mogu doduše biti krasan muzikalan instrumenat, ali današnjega im oblika nijedan pravi gotičar za stolnu crkvu zagrebačku nebi odobrio.

Prije nego što dalje podjem, napomenuti mi je još jednu stvar, koja s prvašnjom u savezu stoji. Nekada je prelaz iz svetišta u pobočne kapele otvoren bio dviema svodovima. Kasnije nevješt popravljač, misleć po svoj prilici da obstojeći stupovi niesu kadri nositi mrežne svodove, nadodao je i s jedne i s druge strane po dva krupna stupa, i pretvorio dva svoda sa svake strane u četiri tako zvana lancirana svoda. Ti stupovi su vrlo nespretni. Motriš li ih sa strane kapela, opaziti ćeš, kako u gornjoj svojoj strani prelaze u lisene iliti u dvie oširoke kamenite daske (ploče), koje su pravi nesmisao. Pri popravku nastalo bi pitanje, da li nisu ta četiri stupa suvišna? Po mojem osvjedočenju ti su stupovi posve suvišni, a k tomu prieče sklad svodova i prozračnost prolaza. Da se komu nebi svidjelo reći, da čovjek diletant istom štogod govori, evo mnienja vještaka, prehvaljenoga na ime Weissa, koj u rečenom svom djelcu na str. 21. oko polovice o tom ovako govori: „Da die Seitenkapellen nicht so hoch sind, als das Presbyterium, so müssten auch die Arcadenbögen bedeutend niedriger (hier) angelegt werden. Ursprünglich öffneten zwei Bögen den Zugang in die Seitenkapellen, und erst in Folge einer späteren Restauration wurde jeder dieser Arcadenbögen in zwei lanzirte Spitzbögen untertheilt, die auf massive, wenig gegliederte Zwischenpfeiler sich stützen. Die leere Oberfläche über den Arcadebögen wird einigermassen durch die von den Gewölben herablaufenden Rippen belebt.“ Komu je pri ruci Weissovo djelce, neka pogleda na nutarnji prosiek, i odmah će te predebele i nespretne stupove, koji harmoniju ostalih tankovitih stupova kvare, opaziti.

Kako jur spomenuh, pri sustavnoj popravi crkve nastalo bi pitanje: što da se učini s timi suvišnimi stupovi? Bi li ih ukloniti valjalo, ili im vanjsko lice tako pretvoriti, da ostalomu slogu bolje odgovaraju? Pitanje je ovo težko, koje samo znanost i umjetnost riešiti može.

Opazke, koje do sada navedoh, nametnuše mi se, stojećemu u srednjoj ladji. Skrenimo sada na desno i lievo, to jest u pobočne ladje. Tuj će svakomu i nevještaku odmah u oči pasti, da glavnih pobočnih žrtvenika ni vidjeti nije, akoprem zakoni estetički i ritualni bezuvjetno zahtievaju, da pobožnik odmah s početka ladje glavni oltar i sveta otajstva opaziti može. I nevještak će dakle u crkvi stolnoj zagrebačkoj odmah, kad se na ovu okolnost obazre, slutiti, da je s te strane crkva sjegurno oštećena i osakaćena. A tako i jest. U 17. na ime vieku, t. j. u vieku, kad je estetika u grobu ležala, i kad je pokvareni ukus najljepše sredovječne sgrade grdno kvario, svidilo se je ljudem sagraditi dvie tako zvane „empore“, koje su se u starih bizantinskih i romanskih basilikah vrlo liepim umjetnim načinom gradile u pobočnih ladjah samo onda, kad su ove od glavne ladje bile niže, tako da su se te empore u prvom spratu viš pobočnih ladja paralelno sa srednjom ladjom razvijale. Naš vještak 17. vieka nije mario za taj zakon estetike, nego je po dobivenom nalogu u samih pobočnih ladjah, paralelno sa ulazom u svetište, sagradio dvie empore u nespretnom gotičkom stroju, te je tiem grdnim i posve neumjetnim načinom zastrô pobočne kapele i njihove oltare. Svrha tih dvaju neumjetnih empora bijaše, da s jedne strane služe pjevaćem, a s druge strane biskupu, želećemu privatnim načinom prisustvovati službi božjoj. Odtale s jedne i s druge strane dvie grdne ormarine, na koje „anima naturaliter estetica“ bez zgražanja ni pogledati nemože. Nek nam se ovi oštri izrazi oproste; ali je stvar, o kojoj govorimo, tako važna, da se jezik i nehotice u tvrde i oštre izraze zaleti. Te ormarine i te empore imale bi se po mojem mnienju bezuvjetno odstraniti, jer inače nije ni pomisliti na sustavnu i po znanstvenih zakonih izvedenu popravu.

Da se pak nerekne, da je moje mnienje glede tih empora smjelost diletanta, nadodajem mnienje strukovnjaka. Spomenuti Weiss u djelcu svom na str. 24. ovako govori: „Am Schlusse der Schilderung der inneren Bautheile des Domes ist noch zu bemerken, dass in die Seitenschiffe des Langhauses, zunächst dem Presbyterium, in neuerer Zeit Emporen im gotischen Style eingebaut wurden (vergl. Fig. 1 und Fig. A), die jedoch eine nähere Würdigung nicht verdienen.“ Ali će se reći, te empore i ti ormari služe stanovitim svrham, te kad bi se oni, kao

Digitized by Google

što predlažem, bezuvjetno odstranili, gdje bi se tada smjestili pjevači i nadbiskup, kad želi prisustvovati sv. misi? Mislim, da ovaj prigovor nije ozbiljan. Što se prvo nadbiskupa tiče: udobnost nigda nesmije kršiti zakona umjetnosti i znanosti. Žalibože dosta je toga u crkvi stolnoj zagrebačkoj, što prividnoj udobnosti za ljubav, proti svakomu umjetnomu zakonu grdi i kvari crkvu. Tako n. pr. sila božja oltara, oslonjenih na stupove crkvene. Stan nadbiskupov nije tako udaljen od crkve, da nebi nadbiskup svakiput vrlo udobno do svoga stola doći mogao, kad mu se to uzhtjedne. Koliko je Tršćanskomu nadbiskupu do svoje stolne crkve? U Fiorenci mora se nadbiskup svakiput dovesti do svoje stolne crkve. Taj dakle razlog nevriedi ništa. Što se pako pjevača tiče, u crkvah italijskih niti neima korâ, i baš za to su te crkve i ljepše i jednostavnije. Prvobitno ni u crkvi stolnoj zagrebačkoj nebijaše kora. Sadašnji kor je mnogo kasniji i to dosta nespretan proizvod. Čini mi se medju tim, da će se nedostatkom, koji su s našimi kori spojeni, samo tada doskočiti, kad se glede crkvene glasbe u Palaestrinovo doba povratimo. Za sada, ako bi se ove empore i sbilja iz crkve stolne zagrebačke odstranile, nepreostaje drugo, van, kô što to dan danas posvuda u Italiji pa i u samom Vatikanu biva, drveni mobilni kor sagraditi i njim se pri svagdanjoj službi božjoj služiti. Istom onda, kad bi tih empora i onih ormarina, koje na njih stoje, nestalo, prost bi bio pogled na glavne oltare u pobočnih kapelah, kô što to glavni umjetnički obziri i smier službe božje silno zahtievaju. Ali kako sada stvar stoji, skoro bi rekao, da je bolje, da ti nespretni kameni i drveni zavjesi pogled na sadanje glavne oltare pobočnih ladja i nadilje zastiru. Zašto, reći ću malo kasnije.

U drugom svodu pobočnih ladja, koj odgovara trećemu glavne ladje, jesu dvie kapele jedna s južne, a druga sa sjeverne strane. Te kapele su očevidno kasniji proizvod, niti nestoje u nikakovu savezu sa ostalim crkvenim strojem, pače ga silno kvare i ruže. Smjer tih kapela tiem manje se može pojmiti, što se njima ništa nedobiva; jer da njih nije, ostali bi zidovi medju dva polustupa cieli, iliti kao što to stroj crkveni zahtieva, ostala bi jedna čitava strana četverokuta, na koju bi se oltar posve pravilno osloniti mogao. Te su dvie kapelice dvie krastice, koje obraz crkveni ruže. Da su te dvie kapelice novije prikrpine, opaziti će svatko, tko ih izvana promatra. Opaziti će na ime odmah i nevješto oko, da su one strano tielo, i da se njima, žalibože, liepi gotički prozori zastiru. Zašto gosp. Weiss samo južnu kapelu novijom naziva, a o sjevernoj ništa negovori, nepojmimo. Moguće da je lieva starija, ali bez ikakve dvojbe ni ona amo nespada, te bi i ona pri sustavnoj i znanstvenoj popravi odpasti imala.

Kad smo već kod tih kapelica, nek nam bude dozvoljeno, da još jednu opazku nadovežemo. U južnoj kapelici nahodi se vrlo liepa slika iz 15. stoljeća, kolnansko-njemačke škole. To je jedna jedita slika u cieloj stolnoj crkvi, koja ima umjetničku vriednost. To je riedkost u našoj zemlji, pače uvjeren sam, da je to „Unicum“ u cieloj Hrvatskoj: te upravo zato svaki prijatelj umjetnosti vrlo mora žaliti, što ta liepa i riedka slika propada. Na veliku žalost vidih jednoć, kako blizu te slike svjećica gori, i tu sliku upravo pali i kvari; ali je druga velika nesreća tu sliku snašla. Svidilo se je na ime nekomu nevještaku dati tu sliku na popravu, i to ne slikaru, nego sliepcu, koj je sliku tako izkvario, da je Seitz mladji, vidiv sliku, zavapio: to je pravo barbarstvo! Barbarstvo je pravo u istinu tu sliku i nadalje ostaviti na onom mjestu, gdje je sada. Ta je slika tako zvani „triptik“, t. j. trostrani kovčeg, koj bijaše negda sahraništem ili svetih moći, ili samoga možebit presvetoga otajstva. Na ovo posljednje smije se slutiti iz sadržaja slika, koje se odnose na sv. otajstva muke, smrti i uskrsnuća Gospodnjega. Ima pako taj triptik ne 3 slike, koje se i sada vide, nego pet slika. Kad bi se krila toga triptika okretati i zatvarati dala, vidilo bi se, da su krila s obe strane naslikana. U sadašnjem položaju propadaju slike i sprieda, jer, da ostalo mukom mimoidjem, pobožni puk, ljubeć priliku Isusovu na tih slikah, tako ih tare i izpira, da će s vremenom posve izčeznuti. Slike pako na opakoj strani tih krila nemogu se sada ni vidjeti, a po svoj prilici su već i propale; a to prvo s toga, što neimaju dosta prosta zraka, drugo, što jih je lahko crvotočina jur raztočila. U ime dakle umjetnosti, i u ime svetinja, što ih preliepim načinom te slike predstavljaju, molim, što ljepše mogu, da se taj triptik providnim načinom odtale digne, te gosp. Schellainu u Beču, koj je možebiti najučeniji i najvještiji restaurateur današnjega vremena, povjeri, da ga očisti, i u koliko je moguće svojoj prvobitnoj vriednosti povrati. Kad bi se slika akademičkoj sbirci, kamo po svojoj naravi spada, poklonila, ja bih trošak za popravak drage volje preuzeo.

Sada prelazim na lievu pobočnu stranu. Dužinom dvaju posljednih svodova naslanja se na tu stranu gotička kapela, u koju se otvaraju vrata s absydalnoga okrajka. Ta vrata, buduć da niesu gotička, sigurno su iz kasnije dobe. Weiss sliedeć, u koliko se sjećam, povjestne podatke vele zaslužnoga našega Ivana Kukuljevića, ni najmanje nedvoji, da je ovaj dio sgrade kapelom bio. Meni se pako čini, da to bijaše prvobitno sakristija, jer bi inače reći morao, da crkva stolna zagrebačka nije ni imala svoje sakristije, što je nevjerojatno. Moguće je medjutim, da je u sakristiji bio oltar, kô što to na mnogih mjestih u Italiji i danas obstoji, te se je s toga mogla i ta sakristija u starih spisih kapelom nazivati. Ta je kapela gotička, a što kod dvaju gotičkih prozora Weiss opazuje, da se na njih vide traci okruglih kipova, potvrdjuje moju slutnju, da je nekada na istom mjestu, gdje danas stolna crkva gotička stoji, stajala iste veličine crkva romanska, na što nas osobito portal crkveni i pročelje upućuje. Tu kapelu Weiss potanko opisuje na strani 30. Žaliti je, što se tomu vriednomu učenjaku nije dopustilo, da pogleda gornji dio te kapele. Evo njegove žaobe: „Wie die Anordnung der

Digitized by Google

Kapelle in der oberen Abtheilung beschaffen ist, können wir aus dem Grunde nicht bestimmen, weil uns der Eintritt in das Kapitel-Archiv nicht gestattet wurde.“ Takovi su pojavi vrlo žalostni, pak bilježim ovdje na vječitu uspomenu, da je kaptol Spljetski onomad našemu vrlomu i neumornomu historiku uzkratio ulaz u svoj archiv. To je znak najveće neurednosti i nemarnosti za znanstvena iztraživanja. Meni bje dobrotom kapitulskoga archivara dozvoljeno taj gornji sprat sakristije zagrebačke vidjeti. Niesam nadležan, da sudim, da li je taj dio sakristije istodoban sa doljnim. Tu bi sud Weissa odlučan bio. Za nestrukovnjaka težko je osnovani sud i s toga izreći, što je taj gornji sprat dosta oštećen, i što su okostnice gotičke skupa s kamenjem, u kom se one stiču, žutim debelim mazom posve zamazane, tako da jim se doba težko može opredieliti. Ako je taj sprat istodoban sa doljnim dielom, onda je moguće, da je nekad s te strane postojao stan biskupov, što se i odtale naslućivati može, što je, osim glavnoga ulaza na pročelju, još jedan ulaz u crkvu obstojao sa sjeverne strane, i to u 4. svodu pobočne crkve, blizu te sakristije. Weiss scieni, da je ta vrlo liepa sakristija barem glede svoga dolnjega diela starija od svetišta i ladja; ali joj je lice sada ljuto pogrdjeno kasnijom prikrpinom, t. j. sadašnjom sakristijom, koja je bez dvojbe najlošije djelo, što se je igda crkvi priljubilo. Što je u 17. vieku gradjeno, ima barem neku gotičku formu; ovaj pako prišivak ne ima baš nikakove forme, nu je prava grdoba. Uvjeren sam, ako se igda crkva stolna popravljala bude, da će toj novoj sakristiji odmah odzvoniti, i da će dotični architekt nastojati staru sakristiju u prvobitno svoje stanje i zvanje uzpostaviti. Sahranilište dragocjenosti može biti na drugom mjestu.

Još jedna prikrpina imade na toj strani u iztočnom pravcu, o kojoj se nemože pisati, a da čovjeku krv u obraz nebrizne. Evo kako o tom svjetovnjak Weiss na str. 14. govori, gdje, pokle je nešto rekao o kapeli staroj, nadodaje: „An diesen (Raum) schliesst sich in östlicher Richtung noch ein weiterer, in neurer Zeit geführter Bau, der eine Verlängerung der Sakristei bildet; ebenso ist der Raum zwischen den Strebepfeilern der nördlichen Seite des Chor-abschlusses zugebaut, um zu — Aborten benützt zu werden. Es ist uns geradezu unbegreiflich, wie noch in unseren Tagen solch' eine Entwürdigung des Gotteshauses geduldet werden kann“ Tako svjetovnjak, a što na to da svećenik rekne, osobito kad pomisli, da su ti zahodi zauzeli cio sjeverni svod onoga trokuta, kojim se oktogonalna absyda u samu sebe povraća? Ti su zahodi dakle u najbližjoj blizini onoga svetoga mjesta, na kom se sveta i neumrla žrtva Golgotska za nas i za naše nužde svaki dan vječitomu otcu našemu na nebesih prikazuje! Dakle ne samo u ime estetike, nego i u ime presvetoga otajstva, vječitoga izvora života i nade naše, imamo moliti, da se toj nepristojnosti, koju bi skoro bogogrdjem nazvati mogli, čim prije kraj učini. Toga neima nigdje na svietu, a potrebi se naravnoj i inače doskočiti može.

Kada sam već kod riznice, oprostiti će mi se, ako ovom prilikom dvie, tri o dragocjenostih stolne crkve zagrebačke reknem. Medju te dragocjenosti spadaju po Weissu razni liepi kaleži iz 16. stoljeća, koje medjutim vidio niesam; nu vidih onomad vrlo liep diptik od slonove kosti. Starina vrlo znamenita i vrlo umjetna! Sadržaje diptik osam dogadjaja u hautreliefu iz života Isusova. Biti će posao od prilike iz 11. ili 12. stoljeća. Okvir je kasniji, iz 14. ili početka 15. stoljeća. Na okviru su 4 evangjelista, i oko svakoga dva angjela i uresi. U doljnoj strani ne ima jednoga evangjeliste i dvaju angjela. G. čuvar reče, da će ih naći. To bi bilo željeti, jer i okvir sa svojimi kipovi ima umjetničku vriednost, ako i ne onoliku koliku sam diptik. Što oko motrilca vrlo neugodno dira pri tom diptiku, jest ogromno, vrlo ružno puce, koje je u sredini njegovoj bez ikakve nužde i razloga smješćeno. To bi se puce odmah baciti imalo. Od biskupskih štaka samo su dvie gotičke znamenite. Jedna od njih je iz najbolje dobi umjetničke, vriedna doista, da se nariše i putem tiska priobći. Poznati pako misal, prem je na svaki način znamenito umjetničko djelo, nije ni iz daleka djelo našega Klovija, kô što mnije naš vriedni Ivan Kukuljević. Ob ovom misalu ovo samo zato progovorih, da opazim, da se on nečuva onako, kako bi se čuvati imao. Tomu misalu vrlo dosadjuju pretežke korice i pretjesna spona. Tiem je načinom taj misal već znamenito oštećen, osobito u prebitcih, kojih dosta ima, a rubovi tih prebitaka već su sasviem izčešani. Neima druge, da se misal od dalnjega skvarenja sačuva, van ga otvorena pod stakleni ormar, kô što to svagdje biva, staviti, i medju listove, koji miniature sadržavaju, tanku svilu postaviti. Ako se to skoro neučini, taj misal je propao, što bi velika šteta bila, a ujedno bi to bio dokaz naše neukosti i nemarnosti.

Došla mi do ruku razprava o nuždnih popravah u stolnoj crkvi zagrebač., pisana njemačkim književnikom, koj češće zalazi u Zagreb u nadbiskupski dvor. Sam pisac priznaje, da će vještaci njegovo mnienje prozvati zakrpinom (Flickwerk); a tako i jest. On znajuć, da je popravak stolne crkve vrlo mučan posao, koj se ljudem trome volje ne mili, skoro sve pojedinosti u stolnoj crkvi odobrava. Ja pako najodlučnije tvrdim, da u cieloj stolnoj crkvi zagrebačkoj dan danas niti jedne stvari ne ima, koja bi slogu crkvenomu odgovarala, ili inače vriedna bila, da se uzdrži.

On na pose veli, da bi se svi oltari, osim samo triju, ako se nevaram, uzdržati mogli. Razlozi su mu vrlo neosnovani. Tako izmedju ostalih i to navadja, da su neki oltari od vrlo liepoga, raznobojnoga florentinskoga mramora. Koliko taj razlog vriedi, uviditi će lahko i onaj, koj se umjetnošću nikad ni bavio nije. Oltar, ma bio on od suvoga zlata ili dragoga kamenja sastavljen, ako neodgovara zakonom estetičkim, nevalja. U divnoj crkvi Marija Nouvella, u sakristiji, nahodi se umivalnica Luke de la Robbia od terra cotte, tolike vriednosti, da ju nikakovim zlatom ili dragim kamenjem zamieniti nemožeš. Sjećam se, da sam u Pompeju na jednom mjestu vidio mali ol-

Digitized by Google

tarić, izradjen od prosta kamena. Rubovi su mu raznobojne školjke, vrlo udesno uredjene. Toga oltarića, inače posve prosta, vriednost umjetnička tolika je, da se nikakovom dragocjenosti ovoga svieta ocieniti ne da. Razlog je taj dakle posve smiešan.

Drugi razlog, koj rečeni pisac navadja, ozbiljniji je; ali nije na svom mjestu, i posve ništa nedokazuje. On na ime, ako se dobro sjećam, veli, da se ti oltari i drugi spomenici, makar i neodgovaraju slogu, i ne imali umjetničke vriednosti uzdržati moraju, s razloga, što se odnošaju na dogadjaje slavne uspomene, narodu omiljele, i što je posebna njihova svrha, u stanovitih zakladah osnovana. Što se spomenika tiče, poziva se on čak na crkvu florentinsku „della croce". Kamo sreće, da je u toj prispodobi samo nešto istine! S. Croce se već od davnih vremena velikim troškom popravlja, a u nas se o tom još ni ne misli. Crkva „S. Croce" jedna je od najvećih crkava Italije, pak prem sam u načelu odlučno proti tomu, da se grobni spomenici u crkvah smiešćaju, gdje jim nije mjesto, kô što će se o tom svatko osvjedočiti, kad udje u Mletačku crkvu „dei frari" i ugleda dva velika moderna spomenika, t. j. grob Titianov i grob Kanovin, ipak velike crkve talijanske, n. p. Vatikan, Lateran, itd. laglje podnašaju sličnu nepodobštinu, nego manje crkve Smjesti grobove Michael-Angjela, Machiavella, itd., koji se u „S. Croce" nalaze, u crkvu sv. Sfjepana u Zagrebu, svu si ju zakrčio i u nekropolu pretvorio. Ali gdje su ti spomenici historički u našoj stolnoj crkvi? Kad bi u Zagrebu bio običaj kao u Rimu i u Italiji, da kardinali pokojnomu papi, koj jih je imenovao kardinali, ili kanonici pokojnomu biskupu, komu svoju kanoničku čast zahvaliti imaju, spomenik dižu: radovao bih se, kad bi, pà i u stolnoj crkvi zagrebačkoj, ugledao spomenik pokojnoga biskupa Vrhovca i pokojnoga stožernika Haulika, koji to odlikovanje zaslužuju.

Iskreno velim, da bi mi ipak draže bilo, kad bi Zagreb imao svoju liepu nekropolu, poput one sv. Lovre u Rimu, ili poput one predivne u sv. Miniatu u Florenci, i kad bi se kanonici i biskupi natjecali, tko li će u tom počivalištu ljepši, umjetniji i pobožniji spomenik podići. Ali mnogo će još vode Savom proteći, dok se običaj i navada talijanska k nam preseli. Za sada pako ništa neznam o tih spomenicih u zagrebačkoj stolnoj crkvi, a najmanje o spomenicih, koji bi povodom bili, da našega sv. Stjepana sa „S. Croce" prispodobimo. Prijatelji u našoj stolnoj crkvi pokazaše mi samo jedan spomenik takove vrsti, a to je grobni spomenik bana Erdödija. Bože sačuvaj, da bi se taj grobni spomenik digao s mjesta, gdje je sada; pače želim iz svega srdca, ne samo da tuj ostane, nego da se često naš narod, osobito pako naši vladaoci i zakonoše potrude u absydu pobočne južne ladje, ter da tu pokleknu i Bogu se preporuče, da jih istim duhom nadahne, kojim je taj neumrli naš ban oduševljen bio. Dvie su njegove izreke cielo otajstvo naše budućnosti. On je izustio zlatne one rieči: „regnum regno non praescribit leges"; a nad njegovim grobom urezane su ove rieči: „in Deo vici". Taj bi spomenik s istimi nadpisi valjalo u bakar urezati, i na tisuće primjeraka u narod proturati, da se duh Erdödijev u duh svakoga svjestnoga Hrvata prelije.

Što se pako onih u crkvi oltara tiče, koji posebno opredieljenje i posebne zaklade posjeduju, odgovaram: crkva materijalna, ako je poput sredovječnih crkava po zakonu prave umjetnosti zidana, jest neka vrst slova božjega, jest nekim načinom živi symbol svetoga evangjelja, koje se u njoj naviešća; jest sveudiljna propovied ne samo za učenjaka i izobraženika, nego i za svakoga, koj ima nježno srdce. Ništa nije bliže i srodnije svetoj vjeri i čuvstvu religioznomu od čuvstva estetičkoga, jer je Bog sam i jedno i drugo vlastitom svojom rukom u dušu čovječju usadio. Nitko na svietu ne ima pravo u nutarnju harmoniju i prirodjenu eloquenciu starih svetih crkava dirati. Što bi rekli ob onom, koj bi u Palaestrinove i Haydenove mise, u Bethovenove „Cantate", i t. d. svoje prikrpine uvrstio, ma iz svetih i pobožnih namiera? Nek mi se pako vjeruje, da silni oni oltari u našoj stolnoj crkvi istim načinom harmoniju crkvenu i njezinu silu i moć na srdce ljudsko kvare. Tuj nehasni svetom se namjerom, a još manje udobnošću izvinjavati. Pokvarene su ponešto i u Italiji sredovječne crkve; ali je samo Beču i Zagrebu pridržano bilo, baroke oltare nasloniti na tankovite gotičke stupove. To je smrtni grieh proti estetici i svetoj namjeri gotičkih crkava. U gotičkoj crkvi sve ima čovjeka nad prah zemaljski dizati, i na neumrli život, za kojim mu cielo biće teži, sjećati. U toj svetoj namjeri osobita je, da tako reknem, rieč (znamenovanje) takovih stupova. Nje obaviti barokimi oltari i svakovrstnimi prikrpami znači to, što zdravima prsima vodena bolest, ili liepoj rieči vratobolja.

Ali reći će se: gdje će dakle, kad se ti oltari uklone, toliki kanonici mašiti? Što dakle, da kanonici udobnije maše, imaju se svi obziri estetički, a to jest religiozni, prezrieti? Stvar je ta toli važna, da bi u skrajnom slučaju svjetovao, da se u blizini stolne crkve sadanje podigne kapela sedam svetih sakramenata sa sedam oltara, ili kapela 12 apoštola sa 12 oltara, koja bi udobnosti mnogobrojnoga svećenstva odgovarala, a stolnu crkvu od ružnih i nenaravnih prikrpina oslobodila. To bi ponešto staromu italijskomu običaju odgovaralo, po kom pri svakoj stolnoj crkvi nahodi se baptisterium, kao n. p. u Florenci, Pisi i t. d. Od sadašnjih dakle oltara nebi se po mojem čvrstom uvjerenju niti jedan održati mogao. Oni pako, koji zastiru stupove, imali bi na uvieke izčeznuti.

Poslje ove obćenite opazke, reći ću koju o pojedinih nekih oltarih i predmetih. Što se glavnoga oltara tiče, u njem, kakav je sad, potvrdjuje se mnienje, da se crkvi zagrebačkoj samo systematičkim načinom pomoći može. Pokojni stožernik Haulik bijaše čovjek izobražen i dobre volje. Neke su mu stvari vrlo liepo i na vječitu njegovu slavu za rukom pošle, n. p. vrt Maksimir, za kojim nježno oko danas gorko zaplakati mora, u crkvi pako

Digitized by Google

stolnoj prozori sa svojimi slikami Što mu ostale stvari za rukom pošle niesu, krivo je to, što se je na samoga sebe i svoje znanje, i na svjet nestrukovnjaka previše oslanjao, i bez stavnoga sustava, po vještacih izradjena i preporučena, radio. Popravak njegov glavnoga oltara mnogo nevriedi. Sad je taj oltar smjesa barokizma i lošega goticizma. Tko je iole proučio gotiku, zna, da joj je glavni zakon, da nigdje neprevlada horizontalna, nego vertikalna pruga. Proti tomu temeljnomu zakonu grieši sadašnja široka tako zvana mensa glavnoga zagrebačkoga oltara, srebrni pako tabernakul nesmisao je, kô što i drvene gotičke fiale, koje se kamenitoj crkvi ni malo nepristoje. O tom oltaru dala bi se ciela knjiga napisati, ali bi to bez koristi bilo, jer tko je iole gotiku učio, ili tko tanko čuvstvo ima, taj će odmah pravednost sličnih opazaka dokučiti; otupljelu pako zabadava ćeš pisati foliante. Taj bi se dakle oltar odlučnim posve načinom ukloniti, i drugim posve kamenim u gotičkom slogu primjerno ostaloj crkvi zamieniti imao.

Ovom prilikom osvrnuti mi se je na mnienje, koje je gosp. Weiss, sliedeći stope našega vriednoga historika Ivana Kukuljevića, poprimio, to jest mnienje, da je biskup Osvald koncem 15. stoljeća sazidao divan oltar na onom mjestu, gdje je danas sielo nadbiskupovo. Nemože biti dvojbe, da je pobožni biskup taj oltar podigao; nemože biti dvojbe, da je taj oltar vrlo liep bio i crkvi posve odgovarao; ali vrlo dvojim, da je ondje stajao, gdje je danas sielo nadbiskupovo. Proti tomu mnienju vojuju i estetički i liturgički razlozi. Jedni i drugi zahtievaju bezuvjetno, da se glavni oltar smjesti upravo u sredini absydalnoj, tako, da ga svatko odmah pri ulazu vidi. Nije moguće ni pomisliti, da bi se svršetkom 15. stoljeća, u kom bijaše znanje i djelovanje umjetničko toli napredno, proti navedenomu temeljnomu zakonu estetike tako grdno bilo sagrješilo. Osim toga, na mjestu današnjega stolca nadbiskupskoga, nalazi se tri ili pet stolaca, sad se dobro ne sjećam, za biskupa i njegovu dvorbu, kô i na protivnoj južnoj strani. Ta sjeđala, vrlo liepo izradjena, i jedna i druga su iz jedne te iste dobe, i to iz 15., kako mi se čini, stoljeća. Ta sjedala sa sjeverne, t. j. sa biskupske strane, sad su vrlo nespretno i vrlo pogrješno nekim zastorom, koj bi gotički imao biti, sakrivena. Ta sjedišta očevidno dokazuju, da tu nigda oltara bilo nije. Oltar stari stajao je po svoj prilici na onom istom mjestu, gdje i sad glavni oltar stoji. Kad bi se oltar sadašnji dignuo, što bi se na svaki način izvesti imalo, onda bi se lahko temelji staroga oltara odkrili. Ono dakle nije osnovano, što o tom g. Weiss na str. 8. svoga djela piše: „In diesem um das Jahr 1485 vollendeten Presbyterium errichtete Bischof Oswald im Jahre 1489 auf demselben Platze, wo gegenwärtig der erzbischöfliche Thron steht, einen majestätischen Altar.“ Možebiti potiče bludnja odatle, što historički spomenik veli na sploh, da je ondje oltar podignut, gdje je biskupovo prestolje. U tom slučaju biskupov stol bio bi po prvobitnom običaju u pô absyde, samo bi dakle ono označenje „wo gegenwärtig“ bilo netemeljito. Posve vjerujem, što o tom oltaru svjedoči biskup Benedikt Vinković (1637—1642), koj XVII. stoljećem proputovavši Austriju, Štajersku, Sedmograd i Madjarsku, veli: da nigdje na svom putovanju nije naišao na oltar, koj bi se veličanstvom i skupocjenošću sa Osvaldovim oltarom prispodobiti mogao. Kamo sreće, kad bi se taj stari oltar uskrisiti mogao! Možebiti bi se kod iztraživanja naišlo na njegov temelj, po kojem bi se na bitni njegov nacrt slutiti moglo. Na svaki pako način sustavna poprava imala bi današnji oltar odstraniti i drugim, vještom rukom izradjenim, zamieniti. Neosnovano je mnienje pomenutoga neimenovanovića, koj u tom obziru veli: „Der silberne Hochaltar ist sehr schön (čudnovat pojam o ljepoti), wenn auch nicht stylgemäss, dieser Umstand stört aber um so weniger als die Glasmalereien die Profilirung desselben nur im Halbdunkel schwächer scheinen lässt.“ Neima sjegurno na svietu umjetnika, koj bi ovo mnienje odobriti mogao.

Ni ono nije osnovano, što isti pisac govori o sjedištih kanoničkih: „Chorstühle der Domherren und Präbendäre können bleiben, nur wären Lehnen und Rückwände, das heisst die Wandbekleidung durch Holzbaldachine und Mastwerk etwas stylgemäss zu dekoriren, die abgeschmackten Vasen aber selbstverständlich auch wegzuräumen.“ Ovo je posljedica nesustavna popravka. Što će sve to reći? Reći će: popravite i ovo i ono, to jest potrošite mnogo novaca, pak ćete zato imati krpariju, ili kô što bi on rekao „Flickwerk.“ Ako će se tako popravljati crkva, onda nek slobodno ti stolovi ostanu, kô što su sada, jer bi se novac ban badava trošio. Onim pako troškom. što ga poprava rečenoga Niemca zahtieva, lahko bi se napravila nova sjedišta, po znanstvenom i slogu crkvenomu primjerenom nacrtu, tiem više, što bi se to u zemlji samoj i domaćimi vještaci proizvesti dalo. Isto to valja i o klupah crkvenih, pravovjernomu puku namienjenih.

Još ću dvie stvari navesti, jer pojedince ob oltarih govoriti bilo bi posve suvišno. Obće je mnienje u Zagrebu zavladalo, da su oltari glavni u pobočnih ladjah liepi, i da bi na svaki način vriedno bilo zadržati jih. Ja posve protivno mislim, i držim da ti oltari upravo nevriede. Slušali smo jednom, kako netko te oltare hvali i u zviezde kuje. Poslje toga otidoh u crkvu, i dulje sam se vremena desio pred jednim i pred drugim oltarom, ne bi li te izvanredne ljepote opazio; ali jih nikako opaziti nemogoh, već se opetovno uvjerih, da sviet ob onom najviše govori, o čem najmanje razumije. Što se za tiem mnienjem naš neimenovanović poveo, po smjeru njegova spisa i po njegovih estetičkih načelih, nije se ni malo čuditi. Čudnovatije je, što i g. Weiss, koj je u sličnih stvarih daleko nadležniji u istu žicu udara. Naime na str. 34. svoga djela o tih oltarih ovako govori: „In der südlichen, dem h. Ladislaus geweihten Kapelle steht ein hölzerner Flügelaltar, der im Renaisance-Style an der Stelle eines alten marmornen Altares im Jahre 1690 aufgerichtet wurde, und in der nördlichen, der heil. Maria geweihten Seitenkapelle steht ein zweiter Renaisance-Flügelaltar aus dem

Digitized by Google

Jahre 1688. Beide Altäre sind ausgezeichnet durch das Schnitzwerk und künstlerisch bedeutenden Altarbilder, und sie sind schon um ihrer nicht häufig vorkommenden Form wegen beachtenswerth.“ Ovo je mnienje posve neosnovano; na tih oltarih neima ni truna renaisance. Da slavni Brunelleschi, graditelj divne florentinske kupole, izvedene po primjeru rimskoga pantheona, ustane i slučajno u Zagreb dospije, čudom bi se čudio, što se u Zagrebu renaisancom naziva. Renaisanca je u svojih težnjah i proizvodih nastojala, manjom ili većom vještinom, manjim ili većim uspjehom, stare rimske sgrade uskrisiti i ponoviti. Na oltarih stolne crkve, o kojih govorim, neće nitko živ niti najmanjega traga klassicismu rimskomu ili grčkomu opaziti. Rieč „renaisance“ na ovom mjestu puka je fraza, koja se nesmišljenom navadom ponavlja. Jedna jedina je sgrada u Zagrebu, koja nosi na sebi tragove liepe i umne renaisance, a to je sgrada današnje glavno vojničko zapovjedničtvo. Jedan moj prijatelj upozori me na nju. Prozori i vrata razi zemlje i u prvom spratu, u koliko niesu oštećeni, liepi su primjerak renaisance iz svrhe 15. ili početka 16. stoljeća. Drugi sprat, dodatak jezovanski, nevriedi ništa. Graditeljem zagrebačkim ovu opazku preporučujem. Tko misli liepu sgradu u Zagrebu sazidati, neka po tom primjeru zida. Ako bi se pako igda ta sgrada povratila u naš posjed, željeti bi bilo, da se posveti naukovnim svrham, da se drugi sprat poruši, a ono što je razi zemlje i prvi sprat, da se prvobitnoj slici povrati, i da se u istom slogu još jedan ili dva sprata nadozidaju. Bila bi to bez dvojbe najljepša sgrada u Zagrebu. Vrata i prozori te sgrade kameniti su, ostalo pako u staro doba po svoj prilici bijaše iz gole opeke (Rohbau). U popravljanju te sgrade imalo bi se to načelo slieditи. Ali da se povratim k našim oltarom.

Veli se, da je na tih oltarih rezbarija dobra, i da su slike liepe. Za Boga, je li „a priori“ moguće, da se je svrhom 17. stoljeća, kad je u cieloj ostaloj Europi prava umjetnost propala, samo u Zagrebu umjetno i ukusno slikalo i rezalo? Što je u starih crkvah posla iz 17. stoljeća, to je crkvam na ruglo, i velikim se troškom, kô u Bambergu, u Špajeru, u Parizu i svud po svietu, iz njih iznosi: a samo u Zagrebu da su ta dva oltara staroj gotičkoj crkvi na ures? Istina je, i to nedvojbena istina, da na tih oltarih ništa nije liepa ni glede slika, ni glede rezbarija. Pokojni Ljudevit, kralj bavarski, dao je sve stvari, koje nebijahu prama slogu crkvenomu, iz crkve bamberžke i špajerske iznieti. Što je vriedno bilo, da se uzdrži, to se u posebnih muzejih uzdržava. Naša dva oltara u taj red nespadaju. Oni bi se po mojem mnienju imali upravo uništiti, da nekvare ukusa narodnoga, i da neponavljaju očevidne bludnje, kano da je tobož na njih nekakva umjetnička ljepota izražena.

Nu kad bi ta dva oltara i sbilja bila liepa, ipak nebi mogla na tom mjestu ostati. Najljepši dio gotičkih crkava stiče se u tankovitih i vrlo milotnih absydah. U tih absydah oltari imaju takodjer biti tankoviti i graciosni; imaju u praznom poluokrugu apsydalnom izpuniti, i nekim načinom dovršiti ljepotu stroja crkvenoga, tako, da mu budu krunom i pravim uresom. Oltari sadašnji u pobočnih absydah stolne crkve pravi su mrtvački zastori stroju crkvenomu. Ti oltari zastiru liepe absydalne prozore i vrlo liepa kamenita sjedišta (Blendnischen), koje su u starih crkvah za službenike crkvene pravili. U južnoj današnjoj pobočnoj absydi dva su takova vrlo liepa sjela na južnoj strani. Na sjevernoj strani iste absyde pokvarena su sjela tiem, što su se u kasnije doba nespretnim vrlo načinom vrata odtale otvorila u neke, mislim, zvonike (Treppenthürme). Što o tih zvonicih držim, reći ću odmah. Za sada samo toliko, da bi se ta vrata opet zatvoriti i stara sjela povratiti imala.

Nemože dakle niti najmanje dvojbe biti, da bi se sustavnom popravom ti grdni oltari iz crkve uklonili, i stari gotički povratili. U južnoj strani još se i dan danas vide temelji i prvi liepi početci staromu, gotičkomu, kamenitomu oltaru. Stari ti početci nose još i sad na sebi stari svoj ures. Jedan jedini potez tih uresa više vriedi, nego desetak današnjih oltara; pa ipak se ti stari uresi grdnim zastorom kriju, valjda za to, da nebudu živim ukorom našemu pokvarenomu ukusu, i da svojom ljepotom nevapiju, da se oslobode jednom grdobe, koja se nad njimi diže.

Još ćemo samo jednu reći o propovjednici. Weiss (na str. 35) veli: „Zu den vorzüglichsten Kunstwerken der Agramer Metropolitankirche gehört die Kanzel.“ Istina je, da je propovjednica najbolje djelo u crkvi stolnoj; ali to neznači mnogo, pošto u cieloj crkvi neima ništa liepa i umjetna. Bez dvojbe je graditelj te propovjednice Mijo Kusa bio čovjek vrlo darovit i uman; ali je i to istina, da mu djelo ima puno znakova decadance, kojoj se nitko na svietu koncem 17. vieka oteti nije mogao. Hvala dakle, koja se tomu djelu pripisuje, posve je relativna, t. j. kad se djelo prispodobi sa oltari stolne crkve; kad se uzme na um, što se u isto doba na drugih mjestih proizvadjalo: onda neima dvojbe, da je propovjednica zagrebačka znamenito djelo. Sama pako po sebi smatrana nosi na sebi puno nedostataka svoje dobe, ter ako naš neimenovanović veli: „Von einer Entfernung derselben ist selbstverständlich keine Rede“, onda mu mi odgovaramo: da se protivnim načinom samo po sebi razumije, da bi se u slučaju prave poprave i ta propovjednica imala drugom gotičkom zamieniti, tiem većma, što, ako se dobro sjećam, viš sadašnje propovjednice stoji stari gotički baldakin, koj silno opominje, da mu treba dodati staru izčezlu propovjednicu. Pokojni stožernik Haulik poklonio je stare orgulje crkvi pregradskoj. U svoje vrieme mogla bi se i ova prodikalnica istoj crkvi pokloniti. Tu bi ona bila na svom mjestu.

Samo se po sebi razumije, da bi se sadanji nespretni maz, koj je staru intonaciju crkvi stolnoj oduzeo, snimiti imao.

Tiem dovršujem opazke glede nutarnjosti, opetujuć već više put izraženo moje mnienje: il sustavna reformacija, ili nikakva. Prvom se jedino može crkvi stolnoj

Digitized by Google

pomoći, drugom pako samo bi se u zalud trošilo, a budućoj popravi na put stalo.

Što se vanjštine tiče, možemo posve spori biti. Prvo, na što se misliti mora, jest: da se pročelje crkvi otvori. Ružna prikrpina, gdje je bibliotheka, imala bi odmah iščeznuti. Pročelje sâmo, u sadanjem stanju, skoro je nedvojbeni dokaz, da je ta crkva imala biti romanskom crkvom, kô što je bio i sv. Stjepan bečki. Glavni portal je romanski iz najbolje dobe, te ima nešto sličnosti sa portalom bečke crkve. G. Weiss prispodablja ga sa liepim portalom crkve S. Ják u Ugarskoj. Ako me pamet nevara liepi portal S. Jaka sličan je portalu stolne crkve, nu je gotičkoga stroja. Portal zagrebački tiem je oštećen, što je u 17. stoljeću nespretno popravljen, u koliko je naime popravljač nesmotrenim načinom stari, dobar kamen zamienio pjeskovitim mehkim kamenom, koj se runi. Što je nadodao popravljač taj prama nutarnjosti portala, pokvarilo je ljepotu portalu. O tom Weiss (na str. 28. svoga djela) ovako govori: „Ein fünftes Säulenpaar zunächst der Portalthür angebracht, ist grösser und stärker als die übrigen Säulenpaare, und unmittelbar zur zopfigen Dekorirung der Thüre und des tympanons.“ Taj bi se portal u svojoj prvobitnoj romanskoj formi zadržati imao; samo bi se pri popravi o tom imalo raditi, da se navedeni nedostatci ukinu, i da se sadanja vrlo ružna vrata drugimi, prema slogu portala, zamiene. Isto tako imao bi se po mojem mnienju veliki gotički prozor nad portalom zamieniti prvobitnim romanskim, koj je po svoj prilici bio liep roseton, kojega su tragovi još i dan danas vidljivi.

Zvonika bi morala imati crkva dva, na južnoj i sjevernoj strani, i to u florentinsko-gotičkom slogu poput zvonika florentinske crkve „S. Croce.“ Ta dva zvonika bila bi ne samo ures crkvi, nego i cielomu gradu. Ako igda, a ono u današnje doba, u kojem materijalne težnje prevladaše, dobro bi bilo, da ti zvonici svakoga motritelja na viši idealni i neumrli život opominju.

Sve novije prikrpine oko crkve imale bi se odstraniti. Prozore polovinom zazidane valjalo bi u izvorno svoje stanje povratiti. Što se podupirača (Strebepfeiler) tiče, ti bi po svoj prilici imali dobiti cvjetnjaste gotičke fiale, da mrtvo inače tielo crkveno oživi. Čini mi se takodjer, da su dva tako zvana stupna zvonika (Treppenthürme) kasnije dobe i da su suvišna, pošto mogu srednji zvonici uzlaz na krov crkveni otvoriti. Timi popravci postao bi krov crkveni jednostavniji, i imao bi se poput crkve bečke sv. Stjepana pisanim criepom pokriti.

Ovo su moje opazke glede popravke naše stolne zagrebačke crkve, koja bi se tečajem više godina tako izvadjati dala, da služba božja u njoj nikada neprestane.

Što već jednoć opazih, opetujem na svrsi. Skrajno je vrieme, da se na popravu stolne crkve zagrebačke ozbiljno misliti počme. Nezaboravimo, da je crkva i njezino stanje mjerilo, po kojem sviet, osobito pako strani posjetnici sude o našoj izobraženosti i revnosti za slavu onoga, koj se dostoja pod prilikom kruha i vina medju nami prebivati. Crkva i vanjskim svojim licem ima na srdce i um svojih posjetnika djelovati, a štogod zadovoljava u nas umjetničkoj, t. j. idejalnoj težnji našoj, zadovoljava ujedno i religioznoj našoj potrebočí, jerbo je Bog i jedinorodjeni sin njegov vječiti izvor i uzor svakoga idejala Svećenstvo zaručeno je mystičkim načinom ne samo sa dušom stada kršćanskoga, nego i sa materijalnom crkvom. I ona ima svoga Isusom opredieljena zaručnika, komu je skrbiti, da mu zaručnica ne samo prosta bude od svake ljage i brazgotine, nego da bude liepa, uzorna i slavna. Ta briga življeti ima u srdcu cieloga prvostolnoga svećenstva, koje najsvetiji i najznamenitiji dio života svoga probavlja u stolnoj crkvi. U njoj se ono klanja svaki dan onomu, od koga je čast svećeničku primilo i moć, da žrtvu golgotsku vječitomu otcu na slavu i na spas svieta prikazuje. U njoj ono molitve i prošnje srdca svoga za se i za narod svoj u krilo božje svak dan izlieva. U njoj ono pred licem božjim s okrunjenim prorokom izpovieda, da mu sjaj kuće božje nada sve na srdcu leži, i da mu je miliji čas u službi božjoj, nego godina u družtvu griešnika. U njoj mu najplemenitiji dio duše i srdca i tada prebiva, kad je tielom odsutno. Sva ova i slična promatranja pobuda su svećenstvu, da crkvi svojoj djelotvorno u pomoć priteče. Crkva sama, kako čujem, ima svoga vrlo znatnoga imetka i godišnjega dohodka, koj bi se na tu svrhu upotriebiti mogao. Ako je dobre volje, novaca neće uzmanjkati. Ljubav čudesa tvori. U nas svatko, koj iole više mjesto zauzima, lahko može za sobom sjajnu uspomenu ostaviti, toliko bo je nužda narodnih, kojim se ima zadovoljiti. Na nas se upravo uporaviti može ono evangjeosko: „Messis multa, operarii pauci.“ Radimo, dok je dan, jer doći će, prije nego što mislimo noć, u kojoj nećemo više moći djelovati. Nadamo se, da će Bog, prije ili poslje, dati, da slične ponuke neostanu glas vapijućega u pustinji.

Tiskom Dragutina Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Broj 37.] U Četvrtak, 10. Rujna 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništ'.:- Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

X.

Posljednji uzroci svieta.

(Konac.)

Ako su dva takova tiela n. pr. zemlja i mjesec tako u aetherićkom moru utonula, da aetherička sphaera jednoga prodire u drugu, to ova dva tiela teže, da se primaknu jedno k drugomu; isto tako kao dvie čestice sa svojimi malimi aetherićkimi sphaerami, jer u tom je smjeru aether medju njimi redji te zato i manji odpor njihovu gibanju. One se dakle privlače, i to čim se više njihove aetherićke sphaere medjusobno prodiru, i čim više ima svako tielo manjih elementarnih središta, tim je veća privlačivost, dakle u obratnom razmjerju daljine i pravom veličine tjelesa. *f)* Uzrok dakle pravi općoj teži tjelesa po ovih nazorih jest aether, koj okružuje svaku tvarnu česticu, i svako tielo, i to njegov nejednaki položaj, što je on prama središtu redji, a prama površini gušći. *g)* Razlog pako, zašto je aether prama središtu redji, a prama površini gušći, jest taj, što je svaka čestica u svakom pojedinom središtu nadahnuta gibanjem u svom prvom početku bitisanja, i to dvovrstnim gibanjem: okretanjem oko svoje osi, i progresivnim gibanjem iz mjesta na mjesto. Jošte nam preostaju dvie poglavite sile, koje imaju vrlo važnu ulogu u naravi, i to sila suonitosti (Cohäsionskraft) i sila chemičke srodnosti (Chemische Affinität). Prva je uzrokom, zašto se čestice istovrstne, od kojih se tielo sastoji, medju sobom vežu, druga pako, zašto se prvobitna chemička počela, koja imaju različna svojstva, medju sobom spajaju, te različna tjelesa sačinjavaju. Niti glede ovih dviju sila nije jošte danas znanost na čistom, što su one u svojo bitnosti. Ako razmotrimo različne hypothese koje su učenjaci zamislili, da protumače u čem se sastoji njihova bît, lasno se o tom možemo uputiti. Svakako najvjerojatnije jest najnovije mnienje, po kojem se i ove sile mogu napokon stegnuti na isti razlog kao sve ostale, o kojih smo do sada govorili. Vrlo je vjerojatno, da suonitost, prionitost, chemička srodnost nisu nipošto posebne za sebe obstojeće sile, kao što nije ni obća teža, ni toplina ni svjetlo, ni munjina, nego na istom temelju, na kojem smo tumačili obću težu, mogu se tumačiti i suonitost i chemička srodnost. Dakako da ima i ovdje kojekakvih vrlo zamršenih slučajeva, koje nije moći gladko i uvidno protumačiti, ali u obće ovo mnienje ima za se najviše razloga, zašto uzanj pristajemo. Svakako našim protivnikom biti će skroz po volji, što i mi držimo, da sve sile u neorganičkoj naravi i dosljedno svikoliki pojavi napokon odtuda proizticu: *a)* što se atomi giblju dvovrstnim gibanjem vrteć se oko svoje osi i micajuć se od mjesta na mjesto; *b)* svaku tvarnu česticu obkoljuje aether, a ova aetherička sphaera je prama središtu redja, a prama površini gušća, koje stanje dolazi odtuda, što se tvarna čestica vrti oko svoje osi; ove aetherićke sphaere kao pojedina središta neizmjerno su majušne, te ove sastavljaju sve veće i veće sphaere, jer je aether kao neizmjerno veliko more, koje svikuda prodire i u kojem su utonula svakolika veća i manja tjelesa; *c)* svi su atomi po svojoj naravi podvrženi trajavosti (inertia-Trägheit), to jest svaki ostaje sam po sebi u istom stanju tako dugo, dok ga koj vanjski uzrok nepromieni, da ga stavi ili u mir ili u gibanje; *d)* svako novo gibanje proizticе od prijašnjega već obstojećega gibanja, te ovo se mienja na različne načine, prelazi od jedne

Digitized by Google

česti na drugu, raste i pada, koliko bi koje tielo na gibanju izgubilo, toliko je koje drugo dobilo; tako se gibanje, kojim su zadahnuti atomi, nikad posve neuništi. Gibanje dakle atoma i njihova trajavost skrajni su uzrok, na koj se mogu svesti sve sile, koje vladaju u neorganičkoj naravi. Nam se vjerojatno čini, da su svi atomi i svakolika materija iste vrsti, te ona različna počela, koja danas znanost obično nabraja (65 vrsti), nisu drugo nego sastavine od prvobitnih atoma, koji se po kakvoći nerazlikuju, već su jedni te isti. Mislili su neki učenjaci, da je vodik (hydrogenium) ono prvobitno počelo, od kojega su sastavljena ostala chemička počela; nu po svoj prilici jest i vodik sastavljeno počelo od prvobitnih atoma, do kojih chemička znanost jošte nije doprla. Nam se čini, da se od atoma aethera sastoji napokon svakolika materija i sva tjelesa. Je-li će kada znanost ovu slutnju moći jasno dokazati, te po mehaničkom gibanju aetheričkih atoma razjasniti sve tajne sile i protumačiti sve pojave, na to možemo samo toliko reći, da mi znanosti taj uspjeh želimo, nu svakako će do toga jošte mnogo vremena proteći.

Ima ih mnogo u učenom svietu, koji nepristaju uz ove novije nazore o silah, koje vladaju u svoj kolikoj naravi, niti se može reći, da je već sve bjelodana istina, nu mi ih ne samo zato rado prihvaćamo, što nam se čine najbolji, nego i zato, što želimo u našoj razpravi na onom temelju preporna pitanja, koja nas zanimaju, razsuditi, koj i protivnikom nemože biti sumljiv, a i oni na istom svoja mnienja snuju. Ako bude dakle s vremenom znanost mogla jasno dokazati, da su dovoljni atomi i njihovo gibanje, da od njih potiču naravske sile i njihovi pojavi, to će ipak naši zaključci isto tako sigurni ostati. Pošto smo na kratko nacrtali, što su naravske sile po naravoslovnih znanostih, kako one danas stoje i kako će se još nadalje po našem sudu tiekom vremena razvijati, možemo naše zaključke, koji našemu cilju vode, posve nepristrano stvoriti.

1. Ako se sve različne sile u naravi uzročnim vezom stegnu na atome i njihovo gibanje, to neposredno sliedi, da osim naravskih sila mora biti neki uzrok, neka viša sila, koja je je izvan granica materije, koja je atome u gibanje stavila. Jer atomi po svojoj naravi podvrženi su trajavosti, te jednako skloni ili da se giblju ili da miruju; niti oni sami po sebi nemogu promieniti svoga stanja, dok koja vanjska sila na nje neupliva. U prvom početku morala je uplivati na materiju neka viša sila, koja se nipošto nemože brojiti medju naravske sile, inače se nebi nikako mogle razviti one naravske sile, koje sada u svoj kolikoj naravi vladaju. Stroga dakle znanost i to po svom današnjem razvitku pobija mnienje materijalista i dosljedno darwinista, koji misle, da materija i njezine sile jesu dovoljne za protumačiti postanak svih bića, pače drzovito tvrde, da je samo ovo mnienje znanstveno, dočim uprav znanost protivno zahtieva.

2. Sve su sile naravske, kako ih danas poznajemo, ovisne u svom djelovanju; ako su pako sve sile ovisne, to po strogoj znanosti moramo priznati neovisnu silu, koja leži izvan granica ovih naravskih sila; inače je djelovanje naravskih sila nemoguće. Jer ako je n kojem nizu svaki član ovisan, onda je i cieli niz ovisan, mora dakle biti neki uzrok izvan cieloga niza, o kojem on visi. Po samih dakle naravskih silah kao skrajnih uzrocih nije moći tumačiti postanka bića, kao što bi htjeli materijaliste, ako u pomoć neuzmeš neku absolutnu silu, koja je u svom bitisanju skroz neovisna.

3. Naravske sile, kako ih danas poznajemo, moraju nuždno po svojoj naravi tiekom vremena prestati, jer kad bude došlo svekoliko gibanje tvari u podpuno ravnovjesje, prestat će svaka promjena i svi pojavi u naravi; a odtuda nuždno sliedi, da djelovanje naravskih sila nije nit može biti od vieka. Jer štogod ima svršetak, mora isto tako imati i svoj početak. Ako su pako naravske sile imale svoj početak, onda mora biti neki uzrok izvan granica naravskih sila, koj je u prvom početku potaknuo djelovanje naravskih sila. Dakle svako tumačenje toga svieta u prvom začetku prestaje, ako neuzmeš na misao neko absolutno biće, koje se neda stegnuti u granice naravskih sila, što se protivi materijalističkim načelom. Ako prispodobiš što znanost kao takova o tvari i o njezinih silah uči s naukom Büchnerovim, kako si on nju predstavlja [1]), opazit ćeš, da mu nije stalo toliko do istine, koliko do želje, kako bi mogao onaj materijalizam spasiti, kojemu je on zagovornikom. Iz onih istih načela naravoslovnih znanosti, iz kojih Büchner i njegovi pristaše izvadjaju vječno djelovanje naravskih sila bez početka i konca, upravo protivno sliedi. I mi priznajemo, da gibanje atomâ, iz kojega proizticu sve naravske sile, nikad se posve neuništuje, nego se samo mienja, pretvara i prelazi iz jedne česti na drugu, nu jako se vara Büchner i drugi, kad odtuda zaključuju, da su naravske sile vječne, jer prvo oni nebi smjeli zaboraviti

[1]) Kraft und Stoff. S. 1—26. 11. Aufl. Leipzig. 1870.

Digitized by Google

na to, da gibanje teži za ravnovjesjem, te kad bude došlo svekoliko gibanje u ravnovjesje, morati će se dosljedno dokinuti svako djelovanje sila, dakle će one imati svoj svršetak, a dosljedno imale su i početak, dakle nisu vječne; drugo oni bi morali imati na pameti, da gibanje nemože biti nipošto absolutno svojstvo tvari, koja je podvržena trajavosti, te ono uprav dokazuje, da ni tvar nije od vieka, jer što se mienja, nemože biti absolutno biće. Bar to bi morao bio uviditi Büchner, da nije mudro drzovito tvrditi, čega on nikako dokazati nemože.

4. Medju naravskimi silami vlada red i sklad, te samo ako se sile u tom skladnom odnošaju medju sobom vežu i djeluju, može ovaj sviet ovako liepo uredjen bitisati. Taj red i sklad medju silami ili su proizvele same sile, ili ih je koj viši uzrok tako udesio. Nu sve naravske sile imaju svoj izvor u gibanju atomâ, samo pako gibanje atomâ nemože biti nipošto uzrokom tomu redu i skladu medju silami. Jer gibanje svakoga pojedinoga atoma samo po sebi je skroz indifferentno i neopredieljeno, da stupi u ovaj ili onaj savez, da bude dionikom ove ili one sile, da se od njega i pomoćju drugih razvije u stanovitoj mjeri po kolikoći i kakvoći ova ili ona sila upravo tako, kako zahtievaju ostale sile i obstanak ovako uredjenoga svieta. Uzročnim dakle vezom, kao što stroga znanost zahtieva, nije moći obstanka bića tumačiti, ako se neutečeš k nekoj višoj sili, o kojoj vise sve naravske sile i u svom prvom začetku i u daljnjem svom razvitku. Kad dakle tvrde materijaliste, da se je sve slučajno sbilo, nieču skrajni uzročni vez, što ga znanost zahtieva. Slučaj je za znanost posve prazna rieč neimajuća nikakve vriednosti, ako se joj taj smisao podmeće, da može nešto biti bez dovoljna uzroka. Tražeć posljednje uzroke svietu nije dovoljno označiti svakomu pojavu dotičnu silu, nit je dovoljno pokazati, gdje ima svaka sila svoj izvor, nego što je najglavnije, valja sve sile uzročnim vezom medju sobom spojiti, da se vidi, za što su tako medjusobno točno opredieljene i skladno udešene. U samom pako gibanju atomâ kao što rekosmo, taj razlog biti nemože. Darwinizam već s toga gledišta nemože se ponositi istinom, jer se i on na istih načelih osniva kao i materijalizam, te što god se protivi ovomu, protivi se i onomu.

5. Sam Darwin iskreno izpovieda [1]), da su najveći dusi uviek priznavali, da neko više biće obstoji, koje je skrajnjim uzrokom svemu svietu. Najvažniji pako razlog tomu jest sigurno taj, što do sada jošte nitko nije mogao protumačiti obstanka svih kolikih bića samo po slučajnom djelovanju naravskih sila. Iztraživajuć i onako nutarnju jezgru naravskih sila, kao što danas zahtieva razvitak i napredak naravoslovnih znanosti, lasno se najvrstniji dusi uputiše, da obstoji više biće, o kom sve ostalo visi. Upravo znanost jest nosiocem ove visoke ideje, kao što neuk samo površno tražeć posljednje uzroke svietu dodje do ove ideje, isto tako najvrstniji učenjak, ako bi i htio, nemože joj izbeći; pače ga upravo naravoslovne znanosti u svom današnjem razvitku sile, da ju, hoće, neće, prizna. Dok bude ljudski um priznavao principium causalitatis, prvi temelj svakomu znanju, dotle će živjeti ova najviša ideja u ljudskom rodu. Sve klevete i poruge, koje služe atheistom kao dokazi, neće je iz znanosti iztisnuti. Ideja o Bogu, koja se nalazi u ljudskom rodu, čini velike težkoće Darwinu i to s dvovrstnoga razloga, prvo s toga, što ruši most izmedju čovjeka i životinje, kojoj ova ideja manjka i sve ono, što se posredno ili neposredno na njoj osniva; drugo što ako je ona istinita, ruši temeljna načela materijalizma, na koj je osovljen Darwinizam. Zato Darwin svom silom nastoji, da se ovih težkoća oslobodi. [1]) Ovaj članak i sliedeći jasno će pokazati, koliko vriede njegove misli, mi nemožemo onako površno ovu znamenitu točku preletiti, kao što je on učinio, već smo prisiljeni samo za ovu točku više članaka napisati, da može svaki štioc sam suditi, tko ima pravo u tako važnoj stvari. I mi tvrdimo, da ideja o Bogu nije nikomu ni ulijena ni prirodjena, već nastaje u ljudskom duhu poput ostalih obćenitih pojmova. Zato se u zalud trudi Büchner, [2]) da dokaže, da ova ideja nije prirodjena, dočim najvažnije točke nehajno izpušta, kao da samo ob onom visi prepirka. Čitajuć Darwina, gdje pripovieda, kako se je mogla ideja o božanstvu u ljudskom rodu razviti, nisam skoro vjerovao svojim očima, je-li moguće, da učeni Darwin može što takova za istinu držati, i tako različne stvari skupa miešati.

U ovom članku nećemo sve krive misli Darwinove iztaknuti, nego samo nekoje, zato neka se strpi štioc, dok naše misli o Bogu do kraja dotjeramo. Mi s ovjedočenja tvrdimo, da svaki čovjek u moralnom stanju života, bio on učen ili neuk, može doći do ideje o božanstvu

[1]) . . . Ob ein Schöpfer und Regierer des Weltalls existirt, und diese (Frage) ist von den grössten Geistern, welche je gelebt haben, bejahend beantwortet worden. Die Abst. d. Men. I. B. I. Th. S. 55.

[1]) l. c. I. B. I. Th. II. Cap. Gottesglaube, Religion, S. 55—58.

[2]) l. c. Kraft und Stoff S. 200—212.

Digitized by Google

tim putem, što traži naravskim nagonom posljednji uzrok ovomu tako skladno uredjenomu svietu, i tolikovrstnim bićem, koja na njem bitišu. Priznaje Darwin,[1]) da se čovjek dovinuo do nabožnih ideja, kad su već njegove duševne sile bile donekle razvijene, i kad je mogao razmišljati. Priznaje dakle, i kako bi mogao tajati, da bez razumne sile nije moći postignuti ideje o Bogu.

Životinje neimajuć nikakve sposobnosti za nabožne ideje, dovoljno pokazuju, da neimaju umne sile, kojom bi mogle razmišljati i nabožne ideje stvarati. Istina je, da si čovjek može stvoriti krivih nabožnih pojmova i u svakojake bludnje pasti, ali to ništa nekoristi Darwinu, jer uviek ostaje nepobitna istina, da čovjek ima sposobnost za ovake više ideje, dočim životinje ni sposobnosti neimaju, da si ikakvu ideju nabožnu stvore. On navadja iz života svoga psa primjer,[2]) koj nevriedi sa znanstvenoga gledišta upravo ništa. Da je običnimi umnimi pojmovi pas shvatio, što je gibanje, što je uzrok, što je živuća sila, da svaki pojav ima svoj uzrok, što je očito, što je skrovno, što je poznato, što je nepoznato, i t. d. onda, neka bude uvjeren Darwin, da bi se njegov pas mogao za kratko vrieme š njim bar vanjskimi znaci razgovarati o mnogo lagljih stvarih, nego su one, koje nabožnim idejam odgovaraju. Ako bi si mogao pas bar neke običnite umne pojmove stvoriti, napredovao bi u znanju sigurno više nego gluhoniemi. Darwinu ništa nepomaže, dok bar kao vjerojatno nedokaže: ili da i životinje imaju sposobnost stvarati običnite umne predstave, ili da i čovjeku ova sposobnost manjka; ili da ova sposobnost nije ino, nego razvijeno osjećanje. Do sada jošte nisam našao dokaza, koj bi me o jednom ili drugom ili trećem uputio.*)

[1]) Sobald die bedeutungsvollen Fähigkeiten der Einbildung, Verwunderung und Neugierde, in Verbindung mit einem Vermögen nachzudenken, theilweise entwickelt waren, wird der Mensch ganz von selbst gesucht haben, das was um ihn her vorgeht zu verstehen, und wird auch über seine eigene Existenz dunkel zu speculiren begonnen haben. l. c. I. B. I. Th. 2. Cap. S. 55.

[2]) Mein Hund, ein völlig erwachsenes und sehr aufmerksames Thier, lag an einem heissen und stillen Tage auf dem Rasen; aber nicht weit von ihm bewegte ein kleiner Luftzug gelegentlich einen offenen Sonnenschirm, welchen der Hund völlig unbeachtet gelassen haben würde, wenn irgend Jemand dabei gestanden hätte. So aber knurrte und bellte der Hund wüthend jedesmal, wenn sich der Sonnenschirm leicht bewegte. Ich meine, er muss in einer schnellen und unbewussten Weise bei sich überlegt haben, dass Bewegung ohne irgendwelche offenbare Ursache die Gegenwart irgend einer fremdartigen lebendigen Kraft andeutete; und kein Fremder habe ein Recht, sich auf seinem Territorium zu befinden. l. c. I. B. I. Th. 2. Cap. S. 56.

Moja zadnja o ženskoj preparandiji.

U 24. broju „Napredka“ ima članak o ž. preparandiji, koji se proteže na poznáti moj članak ob istom zavodu u „Obzoru.“ Na one opazke odgovaram ovo:

Gospodine Bezimenoviću, po Vašoj stilizaciji sudeći dopuštate, da su u Englezkoj, Francezkoj i Njemačkoj skoro svi učevni zavodi u privatnih rukuh, pak opet mećete kod Njemačke dva znaka pitanja. što bi značilo, da ondje nije tako, pak opet na drugoj strani navadjate Richtera, koji g. 1872. kaže: Bis jetzt sorgen fast nur Privat- oder Communal-Einrichtungen für die Heranbildung von Lehrerinnen itd. Tko bi mogao pogoditi, što hoćete da kažete? Uzmimo, da ste izuzeli Njemačku, pak da samo o Englezkoj i Francezkoj velite, da je upravo toga radi i zaostala tuj pučka prosvjeta, zar mislite, da Vi tim mene pobijate, koji naročito kažem: Neću da se prepirem, imadu-li ženske preparandije biti državni zavodi. Pak ako u Njemačkoj dobro stoji prosvjeta, premda su preparandije po Richteru u privatnih rukuh, kako može iz istoga uzroka u Englezkoj zlo stajati? Nije-li možda drugi koji uzrok tomu vašemu pojavu?

Navedši sve ovo kažete, da se svigdje uvidja, da se država ima pobrinuti za pučku prosvjetu. — Kako svigdje, kad se ni u Englezkoj, ni u Francezkoj neuvidja? A i u Njemačkoj se tekar sada pojavljuju pojedina mnienja, dočim faktički stvar drugčije stoji. U ostalom ja se o tom nepravdam; ovo sam samo zato naveo, da dokažem, kako ste nesigurni u sudu.

Vi kažete, da sam ja uztvrdio, da je sadašnja ženska preparandija državni zavod. — U valjanoj prepirci treba uprav onako navesti mnienje protivnika, kako ga je on izrekao, inače je jalova prepirka. Ja sam rekao, da ženska preparandija nije privatni zavod, to jest sasvim privatni, koji bi išao drugim putem, nego-li državni; ali nije ni sasvim državni, jer kano što kažem obstoji u samostanu, gdje učitelja neimenuje država: već je nešto treće: u formi privatni, a u stvari državni, jer kano što kažem: uči po osnovi državnoj, podvrgava se državnim zakonom i nadzoru. Ove moje dokaze navadjate vi točno, pak ipak dodajete: Ala liepih mi dokaza! Dakle za to, što stoji samostanska preparandija pod nadzorom *duh. stola.* državni je zavod. Kako se

*) U broju 36. str. 281, stupcu drugom, redku 15. izpravi ovako: „Tjelešca, koja su munjevna istom munjinom, odbijaju se medju sobom, a koja različnom, privlače se.“ Za tim na str. 282. stupcu drugom, redku 17. s dola čitaj: „Lahko gibljiva tjelešca odbijat će se, ako se na obijuh aether odviše ili sgustne ili razriedi, a privlačiti, ako itd.“

Digitized by Google

zove takovo dokazivanje? Gdje sam ja samo rieč kazao o duh. stolu, pak samo o njem, dočim i Vi sami navadjate druge moje dokaze? Zar mislite, da ćete pred pametnim sudcem mene pobiti samo na temelju Vaših tvrdnja?

Malo dalje dvojite o tom, da ž. preparandija stoji pod državnim nadzorom. — Žalim Vaše neznanje! Čitajte odgovor predstojnika prosvjete na pitanje onoga interpelanta. — Ista se preparandija, kažete, nepokorava naredbi zem. vlade od 1. Rujna 1857. i 15. Siečnja 1864. — Na ovako obćenitu tvrdnju nije moći ništa odgovoriti, navedite, u kojoj se točki tih naredaba nepodvrgava. Pače da, oprostite, Vi i navadjate te točke: O tieloslovju neima ni govora, tvrdite. Da kamo spadaju ova izpitna pitanja: Koji su obćeniti zahtjevi tjelesnoga uzgajanja? Što se ima zapamtiti glede zraka, svjetla i topline? Što valja pamtiti glede hrane i pića? Što valja pamtiti glede odiela i otvrdnuća? Što valja glede tielovježbe u obzir uzeti? Što valja pamtiti glede igre? Što valja pamtiti glede počinka? Što valja pamtiti glede tjelesnoga uzgajanja kod kuće? Što valja pamtiti glede čuvanja osjećala? Što moramo znati glede bolestî djece? Vidite, kako krivo radite, govoreći onako na pamet! To je tim neumjestnije, što je učiteljica Ignacija na izpitu pitala i o kolanju krvi, o probavi itd., i o dotičnih organih. — O dušoslovju, velite: uče od rieči do rieči ono što je u Novotnom. Ta je knjiga propisana, ali ne za memorisanje.“ — Čudno, pa to kaže učitelj! A kako će učenik znati n. p. koja su svojstva pameti, ako jih na pamet nenauči? Znate-li za onu: Tantum scimus, quantum memoria tenemus? — Dà, reći ćete, ali učenice uče od rieči do rieči. — Sbilja-li? To bi one djevojčice morale imati čudesnu pamet, kad bi uz ostale predmete naučile dušoslovje Novotnoga od rieči do rieči. Ali sve da to i čine, bi-li se moglo još kazati, da one toga nerazumiju? Najglasovitiji deklamatori n. p. stihova moraju naučiti od rieči do rieči, pak zar jih oni nerazumiju? Zar Dawison i Löwe nisu razumievali svojih piesničkih uloga? Ovamo spadaju sve Vaše opazke o memoriranju n. p. katekizma, obredoslovice i prirodopisa, koji se predmeti moraju i memorirati i razumjeti: jedno bez drugoga nevriedi ništa.

Učitelj nauka vjere i pedagogije nepravi izpita za učitelja preparandije, a na mužkoj preparandiji pravi. — Hvala Bogu, kad ste se tako liepo stegnuli. Utopljenik se hvata svake slamke. Najprije se je raznosilo, da opatice neprave izpita, onda predstojnica nije izpitana. Kad se je oboje dokazalo neistinitim, sad se Vi stežete samo na učitelja. Liepo! Pak i pravo imate, i ja sam zato, da se i onaj učitelj podvrgne učiteljskomu izpitu, pa kad to država, koja ima pravo nadzora, uztraži, učinit će se jamačno. No kažite mi, nije-li onaj učitelj nikako izpitan iz onih predmeta? Zar izpiti, koje je on iz njih podnio na bogoslovnom fakultetu, nevriede ništa? Po čem su u jezgri, pamtite što kažem u jezgri, bolji izpiti mužkih kandidata na preparandiji? Ovdje i ondje daje mu se na izpitu nekoliko pitanja, ako dobro odgovori, dobar je.

Što govorite o Lepoglavi, u tom nazirem zlobu Vašu, za koju neimam odgovora. Ali što velite, da je kandidaticam lahko odgovarati na izpitu, kad dobivaju pitanja za izpit, a na m. preparandiji, to je smisao onoga Vašega mjesta, polažu izpit iz čitavoga predmeta, na to Vam odgovaram, da i na m. preparandiji g. učitelji pitaju na izpitu iz teza; znadu-li za nje kandidati, neznam, nu to znadem, da svaka oblast može biti zadovoljna, kad se na ž. preparandiji daje na izpitu iz nauka vjere: 100, iz gojitbe i učbe 100, iz naravoslovja 47, iz prirodoslovja 50, iz gospodarstva 47, iz poviesti 47 pitanja izvadjenih iz cieloga predmeta, pak da nije baš tako lahko onako liepo odgovarati na sva ta pitanja; da šutim o hrvatskom jeziku, komu Vi mislite tim temeljito prigovoriti, što kažete, da slovnica i skladnja od Vebera nečini još hrvaštine, već tražite, da se predaje i poëtika. Na to Vam mogu kazati, da ja na m. preparandiji nisam svih ovih prošlih godina čuo nijednoga pitanja, nego iz slovnice i skladnje, do ljetos, gdje su razpravljani tropi i figure što još nečini poëtike, a u samostanu sam mjesto toga čuo pitanja iz poviesti književnosti naše, premda su se i dolje čitale i tumačile pjesme iz čitanke. Ako dakle mužka preparandija po Vašem mnienju iz toga uzroka njeguje hrvaštinu, kako možete to zanijekati samostanu?

Napokon ste pravedni veleći, da se prirodoslovje i lučba najtemeljitije predaje, pak Vam je i priznati, da je sestra Ignacija učiteljica sposobna. A molim Vas, gdje se je osposobila Ignacija? A po čem znate, da druge učiteljice na preparandiji nisu sposobne? C. k. vojno zapovjedničtvo nedaje onako pohvalne svjedočbe nesposobnomu učiteljskomu tielu. Ili zar i ono nezna suditi? Težko ćete smjeti to uztvrditi. Ona svjedočba pobija Vaše netemeljite tvrdnje, na koje nebih ni ja odgovarao, da mi nije pred obćinstvom razjasniti njeke pojedinosti.

Opazke Vaše glede računstva nepobijaju mene, koji sam i sam priznao, da se ono slabije razumije u samostanu; ali na nje moram ipak primietiti, da i kod slovnice, osobito pako skladnje treba zdrava suda, a iz toga sam ja sam pitao na izpitu, pak Vas uvjeravam, da su učenice i dobro razumjele, a u tom predmetu, nadam se, nećete mi zanijekati sposobnosti.

Tvrdite, da učenice neimaju ni pojma o geometričkih likovih. — Doista tvrdnja vriedna Vaše smjelosti! Zar mislite, da je onaj profesor realke tako nevješt svomu poslu, da će opatice učiti geometrički risati, netumačeć jim geometričkih likova? A kako je on učio nje, tako su one učile svoje učenice. Gledajte jim risanke, pa ćete se i sami o tom uvjeriti, ako Vam je stalo do istine.

Nadalje ja nisam kriv, ako Vi nerazumijete, kako može učiteljica, koja je vješta pripravničkim predmetom, tumačiti uporabu čitanke i rukovoditi pripravničke vježbe

Digitized by Google

pred školskom djecom, ako baš one godine i nepredaje rečenih predmeta; ja to posve dobro razumijem, pak i vidim po posljedicah, dočim preparandice nisu u praksi bile u ničem gore od preparanda, koje je rukovodio isti učitelj, koji je i predavao predmete, — a što kažete, da preparandice neidu u glavnu učionu na vježbu, to nije istina, kano što ni Vi niste velik prijatelj istine.

Na onu Vašu čudnovatu primjetbu, da opatice uzimaju svjetskim učiteljicam koricu kruha, mogu Vas uvjeriti, da se samostan nije nigdje niti narinuo niti preporučio, da mu se koja obćinska škola predade; već da jih je uviek preuzeo na poziv ili duh. stola, ili obćine; a pozvan kad nebi hotio dobro tvoriti narodu, iznevjerio bi se sam sebi.

Moje dokaze, da se opatice mogu bolje osposobiti za učiteljice, nego-li preparandice na svjetskih državnih zavodih, pobijate pitanjem, neznam-li ništa o čestitkah i svečanostih, koje se u samostanu moraju pripremati prigodom imendana častne majke, veleč. g. superiora i drugih učiteljica, što da prieči pripravnice u naucih? Na to Vam odgovaram, da znadem, ali ujedno i to znadem, da se isto radi i na mnogih svjetskih školah. Sam vidjeh silu saga, čaša, posuda i pročaja, čim su nakićene sobe njekih učitelja i što je sličnim putem stečeno za novac učenika i učenica. Dakle Zero von Zero geht auf! — Ali vi ste dobro ubavješteni, kažete, i o nutarnjoj disciplini opatica, pa velite, da učiteljice do osam sati u jutro nemogu ništa raditi za školu, od 2—3 da imadu pobožna razmatranja (zar i učiteljice, koje bar zimi moraju već u dva sata biti u školi?), u osam moliti pa spavati. — Sve kad bi i tako bilo, kano što nije, preostalo bi još 10 sati na dan za radnju okolo škole. Tomu dodajte onaj popoldašnji sat, koga učiteljice nisu dužne držati, pak ona dva sata u jutro, pošto učiteljice niti su dužne niti idu sve u crkvu s djecom, dočim jim je zakonom zabranjeno, bez osobite dozvole slušati dvie mise na dan, pak ćete dobiti 13 sati na dan. Pitajte, koliko se svjetskih učiteljica može toliko sati svaki dan baviti naukom, osobito ako su udate? Vidite, ni u tom nisu Vaši prigovori naudili mojoj tvrdnji. Svakako pako biste bili morali onoj svojoj tvrdnji, da svjetske učiteljice imadu više prilike usavršivati se dodati: u čem? pak Vam sigurno nebi bio izašao odgovor: u školskom poslu.

Teoretički imate pravo, i to je treća Vaša i posliednja osnovana tvrdnja, da se i prisegom svjetskih učiteljica nalaže poslušnost prama poglavarom kano i zavietom opatica; s tom ipak tankom različicom, da je ovaj i obsežniji, i intezivniji neprestanim vježbanjem. Postavimo, da na svjetskih školah ravnatelj za dobro zanemarenoga koga razreda naloži učitelju, da mu i u četvrtak predaje, onaj bi mu se učitelj uza svu prisegu smio protiviti, dočim opatica uza svoj zaviet nebi smjela. Koliku bi viku digao svjetski učitelj na svoga poglavara, koji bi ga radi škole hotio samo premjestiti iz jednoga grada u drugi, koji mu nije toli mio; dočim je opatica danas u Zagrebu, sutra u Mostaru, sve drage volje, bez najmanje protivnosti. Silu bih primiera mogao navesti, po kojih bi se vidjela istina moje tvrdnje; ali radi kratkoće budi i ovi dosta. Nu kad takova opazka o poslušnosti dolazi od Vas, onda moram reći: Difficile est Satyram non scribere!

Vi velite, da si ja protuslovim. A sbilja-li? Možda ste Vi namjestili svoje prednjake, pak zato da si ja protuslovim. Na jednom mjestu velim, kažete, da se narod hvali i ponosi svojimi učiteljicami, a na drugom da napadam na gradske učione, na kojih službuju svjetske učiteljice. Kad biste htjeli temeljitije misliti, onda biste uvidili, da ni to nije protuslovje. Ja mogu i hvaliti učiteljice u obće i napadati na njeke učione, jer ove mogu biti nevaljale i iz drugih uzroka, a ne porad nevaljalštine dotičnih učiteljica. Vidite, kako je težko dobro pisati. Vi ste bez dvojbe mislili, evo moga protivnika sigurno u škripcu, a kad tamo sam ste se ulovili u škripac zakona misloslovnih. Pa gdje sam ja napao na vaše gradske učione? Ja sam samo kazao, da su opatičke učione u obće bolje od svjetskih. Pak je-li to napadanje? Nemogu-li po toj mojoj izjavi biti obie dobre? Pak ja sam kazao u obće; nemogu-li se po toj izjavi izuzeti morda baš vaše gradske? Evo vidite kako ste prenagli i netemeljiti u sudjenju.

Ali dà, napao sam, tvrdite, na zagrebačku višu djev. učionu, i tim učinio krivicu onim učiteljem poznate učiteljske sposobnosti, koji na njoj službuju, pa to sam tim netemeljitije učinio, što njena praga niti prekoračio nisam. — Doista smjelost Vaša ide s neznanjem uzporedo. Ja nisam kriv, da Vi nerazumijete, što čitate. O toj sam školi kazao, čitajte „Obzora“ br. 180. doslovce ovo: „Mogao bih i o tom njegovom (interpelantovom) intelektualnom pravcu i o ustrojstvu više djevojačke škole i sam što reći, ali mjesto sebe učinit ću govoriti rečenoga Richtera.“ Dakle ustrojstvo škole, po kojem se više pazi na intelektualni pravac, nego-li na razvoj ćudi, pokudio sam s Richterom. Gdje je tu samo sjenka kakova napada na učitelje, koji uče po osnovi, kakovu jim vlada propisuje? A ono što tvrdite, da ja nisam ni praga prekoračio višoj djevojačkoj učioni, odbijam na to, što Vi neuvidjate potrebe razlika. U 5. i 6. razredu te učione bio sam prečesto i na predavanjih i na izpitu, pa to je dovoljno, da sudim o ustrojstvu i smjeru zavoda, komu gornje česti (7. i 8. raz.) stoje u skladu s dolnjimi.

One silne njemačke citate navodite na temelju tvrdnje: „Pripravnice bježe po nedjeljah dva tri puta u crkvu, svakih osam dana k izpovjedi, a što je rezultat kad izstupe iz zavoda?“ — Ta je Vaša tvrdnja čestimice neistinita i zlobna. Dotični samostanski zakon glasi, da se pripravnice izpoviedaju svaki mjesec jedanput, pak to one u obće i rade, osim ako gdjekoja iznimku učini po svojem nagnuću; a nedjelja je dan Gospodnji, pak nebi preveć bilo, da idu i dva puta u crkvu, kano što

Digitized by Google

je to običaj u katoličkoj crkvi. Smjelost svoje tvrdnje uvidili ste i sami, pak dodajete: „Onim, koje to čine iz nabožnosti, čast, jer molitva nije još nikomu naškodila, ai imademo dosta primiera, da je bilo i takovih, koje su u samostanu bile najpobožnije, samo zato da dodju u milost učiteljicam i učiteljem svojim, a kad su ostavile zavod, nebijaše razuzdanije čeljadi do njih.“ Liepo, kad ste Vi tako potanko upućeni o istoj nakani preparandica, ja se nemogu tim ponositi: Bog izpituje srca ljudska. Nu to znadem, da se sbog moralne izkvarenosti nije za moga službovanja još proti nijednoj učiteljici vodila iztraga, pa to je valjda kadro ublažiti grozotu onoga Vašega suda.

Napokon da okrunite ovaj svoj odgovor, uzimate u obranu i istoga Dittesa, veleći: Liepo-li kaže u svojoj psychologiji: Hinaus mit dem Autoritätsglauben aus der Psychologie und Paedagogik. Welche Hoheit, welcher Friede, welche Reinheit des sittlichen Urtheiles liegt in dem unverfälschten Evangelium Jesu. Napokon dodajete i svoju mudrost: Vjera i konfesija nisu identički pojmovi. — Po tom vidim, da niste ni katolik, ni kršćanin. Svi kršćani priznavaju jedno Isukrstovo evangjelje, nedieleći ga nikad na pokvareno i nepokvareno; nijedan kršćanin neće dopustiti, da se nauk njegove vjere izbaci iz pedagogije školske; nijedan kršćanin nedopušta druge vjere nego vjeru svoje konfesije, za sve je kršćane vjera i konfesija jedno ter isto: poimence katolička crkva nedopušta nijednomu svomu vjerniku druge vjere, nego-li koju ona uči. Vi možete sami sebe zvati kršćaninom, koliko Vas volja, ali kršćanin niste, pak se nebi smjeli tužiti, ako Vam se, kad se red uvede u našoj žalostnoj domovini rekne: Van s nekršćaninom iz kršćanske škole, van s nekatolikom iz katoličke škole. Onda ćete moći svoju religioznu ćut presadjivati u djecu onih roditelja, koji Vam ju povjere, pa se nećete morat osramoćivati. kako se sada osramoćujete, kad po izmetinah, kano što su Vaše svetice Konstanca i Eulalija, sudite zdravi organizam.

Ako Vas svi moji dokazi nisu mogli osvjedočiti o tom, da je ženska preparandija bolja od mužke, neka Vas osvjedoči famozni falsificat *) Vašega ravnatelja Franje Klaića. Istina on, neznajuć misliti, nedopušta toga, ali navodi takova fakta, iz kojih za svakoga, koji išto suditi znade, mora ono slediti.

Ovo sam napisao, ne da Vas osvjedočim, jer Vi ste na dokaze gluhi, već da občinstvo uputim, koliko se s Vaše strane neistina baca na samostan, koji toliko dobra tvori i gradu Zagrebu i cieloj domovini.

A. Veber, k. z.

*) Nekoliko zagrebačkih pučkih učitelja podpisalo je predstavku na sabor, da prihvati predloženu vladom osnovu za pučke škole Kad su učitelji bili na Petrinjskoj skupštini, doda toj predstavci ravnatelj Klaić neko svoje bulažnjenje o ženskoj preparandiji, pak bez njihova znanja i privole podpisa njihova imena ne pod onu predstavku, već pod ovaj proizvod svoje plitkosti, pak sve to objelodani tiskom, ter tako počini falsifikat. Pak to je ravnatelj svih zagrebačkih pučkih učiona i preparandija! —

Razprava osnove za pučku školu.

U hrvatskom saboru započe ta razprava u ponedjeljak 31. Kolovoza, te se upravo za tjedan dana naime u ponedjeljak 7. o. mj. svrši. Osnova je bez znatnih promiena primljena. Nedržimo ipak nipošto za suvišno vratiti se na tu razpravu, jer se iz nje možemo mnogo toga naučiti. Mi ćemo u posebnom članku priobćiti našim štiocem svoja razmatranja; u ovom pako članku nastojimo dati što točniji izvještaj o rečenoj razpravi, da si štioci sami uzmognu stvoriti svoj sud. U koliko nam se je dalo, poslužili smo se u ovom izvještaju stenografičkimi bilježkami.

Štiocem bit će jur iz drugih novina dosta poznat duh i smjer nove osnove. Crkvi se uzimlje dosadanji upliv i uprava pučke škole. Osim te jedine točke, što učitelj mora biti one vjere, koje su školska djeca, ostalo je po prilici onako ustanovljeno kako je u Cislajtaniji. Vlada sama kaže u svojoj popratnici, da je načelo konfesionalnosti iztaknuto samo u osobi učitelja. Škole, koje podižu političke občine, imaju biti bez značaja konfesionalnoga, nit je prepušteno tim občinam, kô što u školskom zakonu za Ugarsku, da mogu svoje škole izjaviti konfesionalnimi ili bezkonfesionalnimi. — Toliko za sada, da se uzmogne laglje razumjeti razprava.

Razpravu započe dr. Mihail Posilović kano izvjestitelj zakonodavnoga odbora. On označiv svrhu pučke škole i njezin odnošaj prama obitelji i crkvi reče, da je crkva božanstvena institucija, koja ima zadaću svoje vjerne naučati i voditi ne samo za svrhe ovoga života nego i za postignuće drugoga blaženoga. Za svoju svrhu da ima poglavito religiozno-moralnu gojitbu, dočim razvoj vještinâ potrebnih za civilizirani život nespada strogo u njezin djelokrug. Za to obuka crkve neobuzimlje svu obuku školsku, čega radi ima škola svoju samostalnu zadaću, i svoje posebne učitelje. Za tim razloži govornik dosadanji sustav pučke škole, i naprama njemu iztaknu, da će biti od sada uprava koncentrirana u rukuh jedne svjetovne vlasti, a tim da je opravdana nada, da će ista biti mnogo više energična i bolja, nego-li je mogla do sada biti uz sudjelovanje dviju raznovrstnih oblasti: svjetovne i duhovne. Nadzor tako u didaktičnom kao i upravnom i disciplinarnom pogledu vršit će vlada preko strukovnih organa. Najbitnija novota ove osnove jesu županijski nadzornici, oni su bi reć duša svemu, i za to će biti neuklonivo potrebno, da budu ne samo muževi na mjestu u strukovnom pogledu, nego takodjer da uz podpunu nesebičnost spajaju energiju s taktom. Oni naime dolaze u doticaj ne samo s učitelji. nego i s mjestnimi i županijskimi odbori, s visokom vladom i eventualno s crkvenom oblašću. Crkvi neostaje ino. van uprava glede obuke

Digitized by Google

u nauku vjere i ustanovljenje naučnih knjiga glede toga predmeta i propisi glede vršenja vjerozakonskih dužnosti. No službenici crkve moći će si ono, što im zakon kano povlast nedaje, svojom sposobnošću, radinošću i zaslugami osvojiti. Njim je otvoren put u mjestne i županijske školske odbore, oni prama sadanjoj prosvjeti našega naroda upravo su destinirani, da budu izabrani za mjestne školske nadzornike. Pitajuć se govornik, je-li ova osnova bezvjerska, odgovara da nije, pošto je po njoj učitelj dužan kateketu zamieniti, no da nije niti konfesionalna. Država da je uzela sama u ruke svoje pravo, neželeći tim nipošto, da se vjerski duh odstrani iz pučke škole. Učitelj, koj bi proti tomu uzradio, kazni se odpustom. Crkvi ostaje širok djelokrug na vjerozakonskom i moralnom polju. Ako ona bude znala i mogla u obiteljih uzdržati moralni i religiozni duh, neće ga škola ni malo kvariti, pošto će si djeca već u obiteljskom krugu ove svetinja, vjeru i moral, prisvojiti. Osim toga ima ona u tom pogledu neposredni upliv i u samoj školi. No pitat će se, veli, kakov imamo razlog mienjati dosadanji sustav? Je-li dosadanji nadzor nevaljan bio? Posve svrsi shodan nije mogao biti, pošto podjašprišti i župnici biahu drugimi svojimi poslovi okupirani. Zaključuje, da naše kroz vjekove patriotično svećenstvo neće sbog ove osnove narodu svoje pomoći na polju napredka i kulture uzkratiti, da neće med životom i kanoni crkvenimi protuslovja nalaziti, nego da će raditi požrtvovno kako za vjeru tako i za domovinu.

Za tim uze govoriti zastupnik vlade, Janko Jurković. Najvažnije od svih pitanja ove zakonske osnove, reče, jest pitanje ob odnošaju crkve naprama školi, koj se odnošaj poput crvene niti proteže kroz svu osnovu. To je pitanje vlada riešila po načelih novijega državnoga prava, novijega u smislu postupnosti historičkoga razvoja. Po tih načelih država smatra pučku školu svojim zavodom. Zadaća je naime pučkoj školi po državnom pravu, da nedorasloj mladeži pribavlja i osigurava toliko ljudske, narodne i religiozne naobrazbe, koliko je svakomu bez razlike potrebno. Religiozna ipak naobrazba ako i jest zadaća škole, nemože biti zadaćom države. To bez svake sumnje pripada crkvi, dočim ono prvo ima biti skrb države. Po tom javno odgajanje mladeži spada na crkvu i na državu. Odnošaje javnoga odgajanja uredjuje država, a crkva im moralnu i religioznu čistoću čuva i pazi. Taj potrebni savez izmedju crkve i države razkidavati nit je probitačno, nit je smjer ovoj zakonskoj osnovi. Radi se jedino o tom, da se obostranomu djelokrugu granice povuku, ne pako da se jedno od drugoga razkine. Da vidimo, da-li je pri toj diobi pravedna bila ova zakonska osnova? Prigovorit će se možda, da nije dovoljno uvažila interesà crkve, da za izpunjenje one zadaće, koja je u §. 1. označena imenom religiozno-moralnoga uzgoja mladeži nije pružila dovoljnih uvieta, i čuti će se možda, da je pučka škola ove zakonske osnove bezvjerska. Ona ravno nije ni konfesionalna ni bezkonfessionalna. Konfesionalnom nije je mogla proglasiti vlada, jer u zemlji, gdje ima različitih vjera mora javna škola biti pristupna svakomu bez razlike vjere. Školi podpuno konfesionalnoj nije dosta, da se u njoj predaje nauk vjere, i učitelj da izpovieda dotičnu konfesiju: u njoj valja da sav život od vrha do dna probija duh one vjere, po kojoj ime nosi, taj duh valja da se gleda i u učevnih knjigah takove škole. Takove škole dati nemogosmo, jer izrekav načelo konfesionalnosti morali bismo podizati škole ne samo za konfesionalne većine, nego uz stanovite uvjete i za konfesionalne manjine; najpače pako za to ne, što bi se načelom konfesionalnosti na put stalo mješovitim školam za konfesije, koje inim putem nemogu doći do valjane školske obuke. Osim toga pruža se u mješovitih školah prilika stanovnikom zemlje, da se medjusobno upoznaju, da uče ljubiti jedan drugoga, kako treba sinovom jedne majke.

(Dalje će slieditи.)

Viestnik.

Zagreb. Njeg. c. k. ap. Veličanstvo podielilo je zagr. kanoniku i arcidjakonu Tomi Gajdeku bieničku naslovnu prepoštiju, kanoniku Franji Huszaru turopoljski arcidjakonat, kanoniku-lektoru senjskomu Antunu Sokoliću opatiju sv. Dujma nad Senjem; za tim imenovalo počastnimi kanonici kod prvost. kaptola zagreb. Karla Novaka podarcidjakona i župnika u Nedeljišću, Matu Mesića sveučil. profesora i prisjednika duh. stola i Josipa Kovačevića ravn. požež. nadbis. sirotišta i prisj. d. stola; onda na sbornom kaptolu čazmanskom: Ignata Klemenčića podjaš. i žup. u Novomgradu, i Stjepana Haukovca podjašp. i župnika u Magjarevu, posljednjega extra statum.

— Hrvatski sabor prihvatio je školsku osnovu za pučke škole kod trećega čitanja dne 8. o. m. skoro jednoglasno.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

I. premješteni duh. pomoćnici: Celinić Franjo iz Cvetlina na Prozorje. Ferkić Žiga iz Vivodine u Belovar. Gogolja Ivan iz Žakanja u Sela u Zagorju. Hanak Osvald iz Bosiljeva u Žakanje. Ivko Ivan iz Pakraca na Voću. Jelošić Eduard iz Kloštra u Viduševac. Kovačić Martin iz Koprivnice na Bednju. Kramarić Stjepan iz Križevca k sv. Gjurgju u trnjuu Medjumurju. Palmović Andrija iz Dubrave k sv. Ivanu na Zelini. Pavliček Ignjat iz Voće u Osekovo. Pavlović Alojs iz dolnje Stubice u Sisak. Perković Martin iz Kašine na Bistricu. Peterca Franjo iz Bučice u Dubranec. Petrović Šimun iz Zlatara u Križevac. Pevec Alojs iz Žabna u Cvetlin. Režek Ant. iz sv. Ivana na Zelini u Koprivnicu. Sočnić Ivan iz Bednje u Stubicu dolnju. Sokolović Franjo iz Prozorja u Žabno aliter sv. Ivan. Sorko Eduard iz Čučerja u Dubravu. Špigelski Vilim iz Orahovice u Bosiljevo. Vabec Josip iz Rače u Klošter. Vragović Josip iz Sela u Pregradu. *II. Namješteni novomisnici kao duh. pomoćnici*: Babić Franjo u Tuhelj. Bolfan Ivan u Mahično. Cimerman Franjo u Gradinu. Debeljak Antun privremeno u Lepoglavu, dok ozdravi tamošnji duh. pom. Mihinić, a zatim na Bednju. Domitrović Mio u Kapelu. Filipec Vinko u Raču. Galović Ivan u Zlatar. Gažić Mirko u Vivodinu. Jaić Stjepan u Lipovljane. Kanjuh Josip u Čazmu. Kos Stjep. u samost. sestara milos u Zagrebu. Kovač Drag. u Feričance. Kurjaković Vinko u Sladojevce. Ninković Stjep. u Terezovac. Novaković Josip u Orahovicu. Pažur Josip u Zagreb k sv. Marku. Seitz Vilim u Cerje. Vindiš Petar u Pakrac. Wolmuth Josip u Kanižu. Vurović Josip u Gjurgjevac.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 38.] U Četvrtak, 17. Rujna 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Osnova za pučke škole s crkvenoga gledišta.

Kadno je zakonom od 25. Svibnja g. 1868. u Cislajtaniji udaren sasvim drugi odnošaj školi naprama crkvi, nego-li biaše prije, od kojega je zakona, govorio tko što mu drago, i osnova za pučke škole, već sada od našega sabora primljena, dobila u obće svoj duh i smjer: napisa kardinal Rauscher svomu svećenstvu znamenitu poslanicu, u kojoj govori ovako: „Da se položaj svećenstva naprama školi uzmogne pravo razsuditi, dobro valja razlikovati medju zadaćami, koje mu je vršiti u školi. Po uredbi dosada obstojećoj ima župnik zajedno sa svjetovnim nadzornikom bditi, da učitelj svjetovne nauke marljivo te po mjerilu državnih naredaba nauča; kotarski nadzornici i diecezanski nadzornik čine to isto u svom djelokrugu. U tom su službenici (Beauftragte) državni, te je odluka u rukuh vlade. Svećenstvo je preuzelo tu skrb, jer je tako imalo prilike brinuti se za sreću i napredak škole: to pako biaše služba, koju je poklonilo i državi i kršćanskoj obćini; no da svećenstvo bude od svjetovne vlasti za njezinu službu rabljeno, takova p r a v a nezahtieva crkva za svoje službenike. Ako dakle država one poslove oko škole, o kojih je tako prije konkordata kako iza njega sama odlučivala, sa svećenstva prenese na druge, ima ravno glede shodnosti takova mienjanja vrlo razložne sumnje; no za to se još neima crkva tužiti, da je tim povriedjeno pravo, koje nju patri. Sasvim je drugčije ne samo s naukom vjere, nego i s uplivom, koj joj biaše do sada osjeguran na religiozni i moralni uzgoj školske omladine. Cjelokupnu obuku nadzirati u tu svrhu, da nebude zapriekom razvitku žive vjere i čuvstva dužnosti, to ju ide po konkordatu sklopljenom sa sv. stolicom, koj je sada povriedjen no nije za to bez krieposti; no da i nije nikada onaj ugovor ugovoren, to bi crkva i bila i morala zahtievati sasvim ono isto; jer ima na to pravo, vlastno joj po dobljenom od Boga poslanju.“

I nam je to isto reći naprama školskoj osnovi, koju je prihvatio hrvatski sabor. Mi se netužimo, što svećenici neće imati sve one uprave i nadzora nad pučkom školom, koj imaju do sada, nego mi se na to tužimo, što su katoličkoj crkvi uzete zakonske garancije, podobne obezbiediti kršćanski i katolički uzgoj katoličke školske omladine. Nastoje nas ravno uputiti, da tomu nije tako, no to ćemo odmah vidjeti.

Naše je svećenstvo uzrujano, i smatra se osramoćenim, što mu je oduzeta dosadanja uprava pučke škole; ono se tuži tim gorče, što je to izvela ona vlada i onaj sabor, u koje je ono stavljalo za naš narod i domovinu najljepše nade. Mi nekažemo, da naše svećenstvo neima razloga toj svojoj boli i tužbi, no razlikujmo i govorimo pravo. Da je ostao katolički nauk i uzgoj zakonom garantiran, pa se samo uprava i nadzor drugačije uredio, u tom nit bi bilo sramote za svećenstvo, nit pravedne tužbe na naše zakonodavce. Jer kakova sramota, ako se reče: Vi ste svećenici ravno do sada dobro svoju službu oko pučke škole vršili; no od sada stavljamo na pučku školu veće zahtieve, za koje mislimo, da će im se laglje i podpunije udovoljiti, ako osim vas svećenika, kojim nipošto neuzimljemo, dodju i drugi faktori u nadzor i upravu! Pa tako mogu laglje i uspješnije govoriti baš oni ljudi, u koje se je naše svećenstvo pouzdalo. Za to se ne samo netužimo, nego očito priznajemo, ako se je glede uprave i nadzora pučke škole imalo već činiti kakovih promiena, da je za to naprama svećenstvu katoličkomu sadašnja vlada i sadašnje zastupstvo bilo osobitim načinom sgodno i prikladno. Sve-

Digitized by Google

ćenstvo katoličko priznavalo je i do sada, da država ima svoje interese i svoju vlast glede pučke škole, nit je ikada mislilo, da je ono jedino vlastno služiti državi u pučkoj školi. S te strane ono nepretendira nikakvih povlastica, i za to je suvišno govorio onaj govornik u saboru, koj je naglašivao, da moraju pasti privilegija svećenstva, ko što su pala privilegija plemstva.

No sasvim je drugčije, ako je novom osnovom svećenstvu zadaća, koju po svojem zvanju ima u pučkoj školi svakako ono samo vršiti, ne samo ne olakšana, nego znamenito otežčana; ako mu osnova ne samo nedaje boljih garancija, nego mu još one, koje imadjaše, uzimlje; pak ako to čini baš ona vlada i ono zastupstvo, od koga se tomu najmanje nadalo. To doista jako boli, i to baš one svećenike najviše, koji su si ponajbolje sviestni svoje zadaće.

Sama školska osnova priznaje, da je pučkoj školi najprva zadaća, da djecu religiozno odgaja. Za taj uzgoj nije nipošto dosta, da svećenik kakva dva sata na tjedan nauča katekizam, i da ima crkva glede toga ko što i glede vršenja religioznih čina u školi njeku samostalnost. Tu je nuždno treba, da je sve u školi prama onoj svrsi udešeno. Uzgoj u obće ako ima uspjeti, valja da je harmoničan, nauk i sav upliv od strane učitelja i nadzornika ne samo da se nesmije protiviti djelovanju Kristova svećenika, nego ga pače podupirati. Mi ovdje nerazlažemo, što si mnogi liberalci danas misle pod vjerom i moralom: Kristova crkva stavlja Kristovu religiju temeljem i izvorom svemu religioznomu i moralnomu djelovanju čovjeka. Diete ima kroz sav daljnji svoj život po kršćanskoj i katoličkoj vjeri živjeti. Takov temelj udariti, te mu moć za sav ostali život dobrahno osjegurati, nije lasno u obće, a u današnje vrieme teže je nego ikada. Država dakle, ako joj je sbilja stalo do religioznosti i moralnosti svojih državljana, ima crkvu katoličku u njezinoj zadaći glede katoličke omladine svojski podupirati, ne pako uzimat joj i ono, što za svoju svrhu jur ima.

Za svrhu religioznoga i moralnoga uzgoja bez dvojbe najbolje su škole tako zvane konfesionalne. Za takovu školu, kako je sasvim pravo rekao vladin zastupnik, nije dosta, da se u njoj predaje nauk vjere, i učitelj da izpovieda istu vjeru, već u njoj, „valja da sav život od vrha do dna probija duh one vjere, po kojoj ime nosi; taj duh valja da se gleda i u učevnih knjigah takove škole.“ No on doda žalibože: „takove škole dati nemogosmo.“ Mi odvraćamo: niste nam je trebali dati, mi ju imamo. Ako je pako po vašoj osnovi nećemo dalje imati, premda ju mi nuždno trebamo, nit se je odričemo, onda nam ju vi uzimljete.

Mi smo u posjedu takove škole. Ona nam je još zajamčena svečanim ugovorom izmedju sv. stolice i austrijske države. Čl. V. glasi ovako: „Sva obuka katoličke omladine u svih školah tako javnih, kako privatnih bit će u skladu s naukom katoličke religije; biskupi će pako po vlastitoj pastoralnoj službi upravljati sav religiozni uzgoj omladine na svih naučnih zavodih javnih i privatnih, te će marljivo bditi, da se u nijednom nauku ništa nepredaje, što bi bilo protivno katoličkoj religiji i moralnoj čistoći. Čl. VIII. Svi učitelji pučkih škola za katolike bit će podvrgnuti crkvenomu nadzoru... Vjera i vladanje onoga, koj će biti namješten za pučkoga učitelja, valja da je neporočno. Maknut će biti s mjesta, tko skrene s pravoga puta.“ Još nedavna izjavili su cislajtanski biskupi svečano, da oni konkordat smatraju zà sebe još sveudilj obveznim. Drugčije nemogu po našem sudu govoriti ni naši biskupi. — No recimo da konkordat sa strane naše države neobstoji kano konkordat, njegove ipak ustanove obstoje kano državni zakon, dok se nezamiene ili neukinu zakonitim putem. U nas su dakle one ustanove još zakonom. Mi nismo drugčije čuli od vrstnih jurista, za to smo se čudili, čitajuć u „Narodnih Novinah“, da je nitko manji nego zastupnik Mrazović uzeo pobijati valjanost konkordata. Neka pobija i valjanost gradjanskoga zakonika, koj je isto tako kako konkordat u nas publiciran carskim patentom!

Budite iskreni te recite: istina, vi katolici imate konfesionalne škole, i u tom vas štiti državni zakon, ali državni zakon može se mienjati, mi smo za to vlastni i nalazimo potrebu mienjati. Kakov je dakle razlog? Zar konfesionalne škole, odgovarajuć svrham crkve, neodgovaraju isto tako svrham države? Ako ne: za što onda u obće dopuštate konfesionalne škole? Mi smo iz ustiju vladinoga zastupnika čuli samo dva razloga: štednju novčanu i veću korist mješovite škole. No je poznato, da je štednja pogubna, kad se skupari gdje je osnovati ili promaknuti kakovo veliko dobro. Religiozno-moralni uzgoj jest takovo dragocjeno dobro. Ako morda ima u nas zakonodavaca, kojim je najveće dobro, da djeca nauče čitati i pisati, makar uz to kuburio ili propao religiozno-moralni uzgoj, takova mnienja katolička crkva ni njezini službenici nediele, koji usuprot vjeruju, i sviet naučaju: da je čovječanstvu najveće blago vjera

Digitized by Google

Isusa Krsta, i najsretnije živjeti po toj vjeri. Mješovita škola tomu nemože odgovarati; no ona će morda učiniti, da se stanovnici raznih viera nauče medjusobno poznati i ljubiti?! Nije nam poznato, da je do sada obstojala mržnja; no ako revno i svjestno tumačenje rieči božje: „Ljubi bližnjega kano samoga sebe“ — koja se rieč čuje i u grko-iztočnjaka, koji su za katolici u našoj zemlji brojem najjači — nije morda dovoljno, nerazumijemo, kako će veća čudesa tvoriti mješovita škola. Baš u mješovitoj školi moraju se najjače pokazati oprieke, koje obstoje medju vjerami. Sam učitelj nemože biti jedne i druge vjere a nesmije biti nijedne. Djeca, neimaju ni istih svetkovina, ni molitava, ni crkvene službe. Kakov će biti duh te škole, a ipak po osnovi „crkvenim oblastim“ pripada pravo obavješćivati se putem svojih organa o religioznom i ćudorednom stanju škole.“ Neće-li tu moći nastati i sukob medju crkvenimi vlastmi? U školu će doći sad katolički podarkidjakon, sad opet grčko-iztočni protopresbyter, što će djeca druge crkve? kako će ga gledati i pozdraviti? a kad na katekezu dodje sad ovaj, sad opet onaj pop, što će djeca, kojim nije kateketa? Zar će izaći van, morda na kišu? il će ostati u nutri i čuti jedanput recimo, da je papa glava crkve i nepogrešiv, a drugi put tomu protivno? Pa da se to dogodi, što će: je-li će se djeca jednomu i drugomu kateketi smijati, ili će se med sobom posvaditi?! Tko si predstavi odnošaje na selu, gdje djeca s daleka dolazeća kući ni neidu na objed, nego ostanu po vas dan u školi, a ova je obično samo jedna soba, taj će to i laglje razumjeti. Nije onaj kultusminister bio lud, koj je god. 1850. kazao: „Pravo, da religioznom obukom u katoličkih školah upravlja, crkvi je zajamčeno. Vladu je proniknulo osvjedočenje, da na najnižem stupnju naobrazbe ova obuka, da bude uspješna te promakne pretežnu ondje svrhu uzgoja, nesmije biti odružena od ostale obuke, i pučke škole da najmanje smiju biti poprištem oprečnih nazorâ života.“ Baš tomu ministru ima naša pučka škola najviše zahvaliti svoj razvitak, te ćemo čestitati našoj vladi i našemu saboru, ako im podje za rukom da po razmjeru isto tako zamašno za pučku prosvjetu uzrade.

Koliko god slušali ili se domišljali nećemo naći lasno drugoga dovoljnoga razloga proti konfesionalnosti, van u modernom crkvi neprijateljskom liberalizmu. Dopuštamo, priznajemo, da je valjalo za pučku školu nešta više učiniti, ali da je trebalo baciti se u naručaj protucrkvenoga liberalizma, tomu nikako nevidimo razloga. Za što nije barem u našoj osnovi ono, što je u ugarskoj, da je svakoj obćini prosto izjaviti svoju školu konfesionalnom ili komunalnom? Tako bi se oni, koji se toliko boje poruge liberalačke, mogli kriti primjerom Ugarske, s kojom je naša zemlja u realnoj zajednici. Tim bi pako s jedne strane država priznala pravo konfesija, a s druge strane, kad se već toliko boji, nebi morala neposredno ugovarati s konfesionalnimi oblastmi.

Ali nam govore neprestano, da crkva nije glede svoje zadaće ništa izgubila, pače da je i više dobila nego je bila vlastna zahtievati. Vladina popratnica kaže od rieči do rieči: da „zakonska osnova ostavlja netaknuto pravo crkve u granicah njezine zadaće, ter joj i *preko toga* ustupa toliko upliva, koliko se potrebito čini, da se zajedničkim nastojanjem postigne svrha pučke učione, kako ju naznačuje §. 1. osnove.“ Sličnim načinom govorilo se je i od drugih u sabornici i u novinah. Ali znamo suditi i mi, te nećemo nikada reći, da ste nam više dali nego imamo pravo tražiti.

Vlada sama kaže u popratnici: „Načelo konfesionalnosti nije iztaknuto nego u osobi učitelja.“ To bijaše iskreno i istinito. Koliko se je god trudio preuzvišeni g. nadbiskup zagrebački, koliko god govorio i amendemente stavljao zastupnik Lehpamer ili Račkí prama smjeru konfesionalnom — sve biaše uzalud, pače po onom što su njeka gospoda govorila rekao bi kan da im je žao, da morahu i toliko popustiti. O tom je vriedno razmišljati! Jer ako je ono sve što se je crkvi dati moglo, i to kano stidom, onda možemo za religiozno-moralni uzgoj naše omladine biti jako zabrinuti. Što nam onda znači i onaj §. 190. (1) na koj se kano na kakovu panaceju pozivalo, ako nije u zakonu ustanovljeno, kad je na pritužbu crkvenih oblasti vlada dužna donieti lieka. U zakonu n. p nestoji nigdje da u školskih knjigah nesmije ništa biti, i učitelj da nesmije ništa naučati, što bi bilo na uštrb religiji; ako se dakle to dogodi i prituži se crkvena oblast: što će činiti odgovorna vlada? Može reći: o tom neima ništa u zakonu. Liepe mi onda utjehe!

Mi smo ovu osnovu sravnjivali s cislajtanskom, te nam je reći da je s ovom gledom na upliv crkve skoro istovjetna, izuzam vjeru učitelja. Onda nije čudo, da je preuzviš. g. nadbiskup zagrebački držao za nuždno izjaviti u saborskoj sjednici, da ove osnove, budući da nedaje crkvi dovoljna upliva glede uprave i napose glede školskih knjiga — nemože uzeti za temelj

*

Digitized by Google

specialnoj debati; nit je više na toj debati sudjelovao. Ima ljudi, koji nemogu ili neće da razumiju, kako se naše svećenstvo s ovakovom osnovom nezadovoljava; no to bolje vidi protestant Schuselka, koj je u svojoj vrlo vriednoj „Reformi“ br. 37. ovako rekao: „Sad je i hrvatski sabor izveo jedan akt modernoga crkvi neprijateljskoga liberalizma. votirao naime zakon, kojim se upliv crkve na pučku školu skoro sasvim ukida. Ali taj se ipak neće moći ukinuti.“

Crkva je prije po zakonu imala u pučku školu više upliva, nego je bilo nuždno za njezinu svrhu; sada joj je ne samo ono veće pravo oduzeto, nego i njezino pravo i vlastito po ovoj osnovi okrnjeno. Odmjerili su joj naši zakonodavci sami i nepitajući je granice njezine zadaće u pučkoj školi; no ona sama i njezini biskupi najbolje znaju, što je njezina zadaća, te će znati i morati osvojiti si dovoljan prostor svomu djelovanju. To sada ostaje na naših biskupih i našem svećenstvu. Nehasni srditi se i vikati, već treba raditi. Ne passivni, već aktivni, i to bolje aktivni nego-li do sada treba da smo od sada.

Razprava osnove za pučku školu.

(Dalje.)

(Nastavak govora J. Jurkovića.) A za što nismo pučku školu proglasili nekonfesionalnom? Vlada nekonfesionalne škole, kakove se pod tim imenom razumievati moraju, odlučno zabacuje za to, što narod naš nesmatra konglomeratom svakovrstnih živalja poput kotara država sjevero-amerikanskih, već kao narod, koj je tečajem stolieća razvio svoj posebni život.

Ako dakle naša škola nije ni konfesionalna ni nekonfesionalna, da kakova je? Ime neodlučuje, bezvjerska nije. Medju učevnimi predmeti na prvom i najodličnijem mjestu jest nauk vjere. Učitelj ima biti one vjere, koje mladež. Kad je duhovnik zapriečen, ima učitelj u školi predavati nauk vjere. Privatne škole moraju imati značaj konfesionalnosti. Mimolazim ono, kako oštre kazne čekaju učitelja, koj bi u školi ružno povriedio vjerozakon, mimolazim, da neignorira osnova ni crkvene službe, koja je spojena sa zvanjem učitelja. A što je učinjeno za upliv svećenstva u upravu škola. Premda župnika nismo učinili predsjednikom mjestnoga vieća i nadzornikom, namaknuli smo ipak u dotičnom §. svu priliku, da neće lasno biti nitko drugi van župnik. Isto tako u županijskom odboru ima mjesta zastupnikom konfesija; što se pako tiče samoga inspektora, ni tu nije izključeno svećenstvo. Mimolazim ono, da je glede nauka vjere, vjeronaučnih knjiga i religioznih čina crkvi uzčuvana samostalna uprava. Može biti, da pripadnikom koje konfesije nije ni to dovoljno, no u tom slučaju §. 4. daje bogoštovnim občinam pravo podizati konfesionalne škole. Vlada je uvrstila u osnovu te škole, premda nepriznaje potrebu tih škola. Više se tražiti nemože. Oni koji više traže, misle valjda, da opačinam, koje su svietom zavladale, treba tražiti lieka i uztuka u pučkoj školi. Ja mislim da je to velika bludnja. Pučku školu okružava život sa svimi svojimi opačinami, kojemu pučka škola odoljeti nemože, ako neće nitko za to skrbiti, da na svietu bude bolje. Tu crkvu čeka i zove ogromna zadaća. Crkvu će u samoj školi podpomagati država putem svjetovne obuke. jer treba znati, da je i država moralna moć, koja ide boljemu moralnomu cilju, da i njoj nije svejedno, da se ljudi goje bez vjere i morala, jer su oni njoj isto tako pogibeljni kano i crkvi. No i državi valja učiniti prostora u pučkoj školi, u čem ako bude crkva prama državi pravedna, kô što je država pravedna prama njoj, prepriečiti će se sukob obiju ovih za ljudsko družtvo potrebnih vlasti, i postići ono, da pučkoj školi bude država otac, a crkva mati.

Zastupnik kanonik Vučetić priznaje da je težnja za reformom pučke obuke opravdana, samo kaže, da valja nedostatkom tražiti prave uzroke i pronaći pravi liek. Uzrok mu je poglaviti: nebrižnost države i njeka zelotypia naprama crkvenim oblastim; liek pako sporarumak obiju vlasti. Pružite, reče, svećenikom pomoć, pa će s oduševljenjem raditi, dajte nadalje školi potrebita sredstva, a nemojte uvoditi nevaljalih institucija od tudjinaca. No osnova neće da domaće plodonosno stablo zalieva i škodljive grane obrezuje, nego ga upravo krši, a umjesto njega hoće da zasadi tudje bilje, čij se plod ravno hvali kano izvrstan, no o tom se nitko do sada nije osvjedočio. Osnova je naime prevedena iz graničarske i cislajtanske, samo što je porazbacano ono, što je ondje bolje uredjeno. I cislajtanska osnova ima u §. 1. da je zadaća pučke škole religiozno-moralni uzgoj, al kako se je shvatio duh! To se vidi iz toga, što je Generalkomanda zahtievala od zagr. duhovnoga stola, da se u školu uvedu njeke bezkonfesionalne molitve. Ja neću da razpravljam pitanje ob odnošaju izmedju crkve i države, nego želim samo utvrditi nazor,. da se obie vlasti spoje, te našoj domovini s jedne strane bogoljubne i poštene, kralju i domovini vjerne, s druge pako marljive i požrtvovne gradjane uzgojiti uzmognu. U osnovi se pako daje sva pretežnost jednomu faktoru, od kuda bi mogla probiti klica gradjanskomu ratu. Bez dvojbe pripada državi jus supremae inspectionis, da nebude ništa nastavi na uštrb, da se neuči ništa nezakonita, da se kako nenaruši gradjanski mir, pa da se uzmogne svaki budući gradjanin naučiti čitati i pisati itd. U tom joj je dužnost školu podupirati. No isto je tako nepobitno pravo crkve, da svu nastavu u školi rukovodi u tu svrhu, da se kako neuvuče nevjera u sanktuarium škole, te bi poslie rušila i oltare i slobodu naroda i priestolja. Crkva ima ne samo nauk vjere nego i sve školske knjige nadgledati, jer ako vjera neprobije sve nauke kano kvasac

Digitized by Google

tiesto, nemože obuka imati uspjeha, kako reče Guizot: „ako hoćemo poštene gradjane imati, onda mora sam duhokrug škole ćudoredan i vjerski biti.“ Crkva je osvjedočena, da za sreću čovječanstva srce nesmije bez vjere i duh bez uzde ostati, za to hoće vlast nad školom. „Vjera je, reče Portalis, nužda za čovjeka a najpače za družtvo; kako da mi neštitimo vjerske zavode, kroz koje kano kroz žile teče u svaki razred čovječanskoga družtva pojam reda, dužnosti, čovječnosti, pravde! Znanost će riedkim ljudem u dio pasti, al po vjeri može čovjek naučen biti a da nije znanstven. Vjera odkriva sve nuždne istine ljudem, koji neimaju nit vremena nit prilike za tegotno traženje istine.“ U Francezkoj se je čuo s kompetentnoga mjesta ovaj glas: „Vrieme je, da zašute teorije pred fakti: neima obuke bez ćudoredja i vjere. Obuka od 10 godina nevriedi ništa: vjeru moramo staviti temeljem obuci. Djeca su nam se dala na lienčarenje i klataranje, neimaju pojma o Bogu, nikakva znanja o pravdi, ili nepravdi, odtuda divlja i neotesana ćud i podivljao narod. I tako za spasenje morâla i družtva Francezka prizivlje na pomoć vjeru.“ S ovoga se gledišta danas u mnogih zemljah crkva bori s državom. Svuda je to žalostan prizor, a kamo žalostniji u našoj domovini, gdje se škola otima crkvi, koja je državi u premnogih i težkih nesgodah od pomoći bila. Katolička je crkva hrvate civilisirala, izobrazila, stvorila župne škole, po biskupu Šimunu Bratuliću akademiju, po biskupu Gjuri Draškoviću kr. konvikt, po biskupu Ivanu Babiću dala za nastavne svrhe Kutjevo, podigla gimnazije, dala za uzdržavanje siromašnih djaka po Vrhovcu 136.000, po Alagoviću 105.000, dvakrat toliko po kardinalu Hauliku, po Strossmayeru stvorila akademiju znanosti i umjetnosti i hrvatsko sveučilište, blagodati Ožegovićeve poznate su po svem primorju. A što ću kazati za druge nebrojene svećenike! A sad ovom osnovom izražavate crkvi i svećenstvu nepovjerenje; pravoslavnim ostavljate i konfesionalne škole, samo naše otimate. Svaka vjera ima pravo pozivati se na svoja privilegija, samo ne mi na zakone, kano na zakon god. 1608. 1., 1622. 2, 12., 1638. 1, 7., 1647. 5., 1723. 3., 1790. 26. osobito pako 1790. 23. Ova osnova vriedja ponos i požrtvovanje svih svećenika ove kraljevine, jer im za zasluge vraća nepovjerenje, a da Vas svećenici nisu podupirali, nit bi bilo sadašnje vlade nit Vas trećine tu. Ova osnova pokazuje i slabost zakonarstva, jer nam otimate što znate, da nećemo revoltirati. Ako je ta osnova dobra, za što izključujete pravoslavne? Žalost me popada. kad uzmem u ruke geografičku kartu ili statistiku, i vidim da Hrvatska sa 350 g. m. ima tri zakonodavna tiela: jedno ovdje za katolike, drugo ministerij cislajtanski ili reichsrath za krajinu, a treće srbski kongres za Srbe. Zamolite prije da se Vaš školski zakon protegne i na Krajinu pak ga onda stvarajte; što se pako tiče srbskoga kongresa, nemogu se načuditi, kako on ima pravo zakone stvarati za Hrvatsku, napose kako k tomu dolaze inostrani državljani, kano banaćani, bačvani itd., kô što se vidi u kr. reskriptu od 10. Augusta 1868. (Preporuči napokon resoluciju, što sabor odbi).

Ivan **Kukuljević**, sliedeći govornik, kaže, da se je digao sa svih strana domovine glas proti prijašnjem sustavu škola, puk da je ostao u gluposti i pokvarenosti, djeca da su nevaljana, paće bezbožna. Mi da ima stupiti u kolo svih naobraženih i naprednih naroda svega kršćanstva, uzporediti se s inimi u monarhiji, ostaviv za sobom jedine Tirolce. Da imamo ukinuti privilegija jednoga stališa, i učitelje emancipirati od takovih nadzornika, koji su mjestimice pokazali, da nisu dorasli za ravnanje škole, i koji su mjestimice svomu posebnomu interesu služili. Kad je plemstvo bez privilegija, za što nebi čedni ponizni i miroljubivi stališ svećenički odustao! čim bi nas griešne svjetovnjake laglje doveo sa svojom čednošću, poniznošću i miroljubivošću do dike nebeske; nego da porad privilegija s nami kavgu zameće, i nam griešnim svjetovnjakom otimlje ono, za čim od vjekova idemo, da naime nemoramo gledati, kako jedino svećenstvo odgaja naš narod. Kaže se, da će se ovom osnovom povrieditи ravnopravnost. Da ostane kako je bilo, ravnopravnost bi bila povriedjena baš na strani katolika, budući da u pravoslavnih nadzornici nisu svećenici, nego većinom svjetovnjaci. Bojazan, da će se školam katoličkim i vjerskim namjestiti za nadzornike nekatolici, nije opravdana gledeć na okolnosti i sadašnju vladu, jer da se ono čini, bila bi najveća nepravda. Glede knjiga vlada bi uvriedila (koga? katolike?), kad bi svim vlastim svih vjeroizpoviesti dala upliv, i došla bi lahko s njimi u konflikt. Ona je odgovorna narodu i svim stališem, ona će paziti da se ništa proti vjeri ili kakva opačina neuvrsti. Napokon jednu prepokornu molbu na kat. svećenstvo, koje poradi njegovih zasluga veoma štujem. Poznato je, da kat. svećenstvo po crkvenom zakonu nesmije imati familije i svoje djece; neka nam dakle dozvoli, da se mi za svoju, ali za svoju a njemu tudju djecu barem ponešto možemo brinuti, ne samo za materialno nego i za duševno njihove odhranjenje i odgojenje, bar isto toliko, koliko se je do sada svećenstvo brinulo za našu njemu tudju djecu; a ostati će mu još dosta, da ono svojim poznatim moralnim životom na našu djecu uplivati može.

Josip **Lehpamer** reče, da mu kano svećeniku katoličkomu nemože biti svejedno, je-li se katol. crkvi glede škole kakvo pravo daje ili uzkraćuje, a kano hrvatu i zastupniku, je-li će budućnost škole po ovoj osnovi biti bolja ili gorja. Moje je osvjedočenje, reče, da se ovdje kat. crkvi uzkraćuje pravo, koje ju ide po Bogu i pravu, dočim joj se nedavaju sredstva potrebita za religiozno-moralni uzgoj školske djece, koj je i po osnovi poglavita svrha škole; a iz toga da će se već u školi zaleći vjerski indiferentisam. Glede odnošaja izmedju crkve i države po shvaćanju crkve stoji u obće: da je svaka u svom krugu neodvisna, samostalna; što se pako

Digitized by Google

tiče napose uzgoja čovjeka i naroda, da se zanj ima brinuti jedna i druga. Kô što čovjek ima dušu i tielo, život vremeniti i vječni, prama tomu je i uzgoj: crkva se direktno brine za život vječni, a država samo indirektno, dočim na život vremeniti upliva i crkva isto tako direktno kano i država, budući da od vremenitoga života nuždno zavisi vječni. U uzgoju dakle za vremeniti život stiču se obie vlasti, i netreba dokazivati, da imaju djelovati složno. Tu ima, ako hoćete, njeki dualizam, no ne dioba. Zastupnik vlade reče, da je školi država otac, a crkva mati. Neka je ta prispodoba, al iz nje sliedi, da u uzgoju djeteta — škole — ima biti sklad, a ne dioba. No ako pogledamo popratnicu k ovoj školskoj osnovi, ta je kano tužba na razstavu otca i majke. Mi zastupnici imamo biti sudci, te izreći: da ili zajednički nastoje oko nastave pučke, ili pako da se razstave. Čujmo dakle razlog tužbi. Taj glasi: Ja država ištem da se glede škole razstavim od crkve, jer tako vidim da je u Pruskoj, i u Austriji i Ugarskoj; hoću da vidim, kako će mi onda biti diete — škola —. Neću ravno da majka — crkva — ide sasvim iz kuće, ali hoću da ona s djetetom ništa nezapovieda, nego neka se samo u kutu moli, neka makar i pazi, pa kad šta opazi meni javi, no sama da ništa neodredjuje. Tako je sbilja po osnovi: crkva neima prava odlučivati pravac cjelokupnomu uzgoju, nit nadzirati sav uzgoj nit kontrolirati. kakve su knjige, i kakvim duhom učitelj nauča. Samo se može pritužiti, al neima jamstva, da će biti uslišana. Tri su odbora za nadzor i upravu, u svakom ima crkva po jedan glas; no to je toliko, kan da joj je glede škole dozvoljeno reći samo tri rieči. Ponajglavniji pako razlog parnici navadja se ovaj: da je crkva u školi odhranjivala samo za svoje svrhe. No crkva kad je učila: nekuni se krivo, neubij, nekradi itd., kad je naučala štovati ne samo otca i mater, nego i poglavarstvo, i njegove odluke i naredbe, zar nije tu radila i za državne svrhe? Zar državi škodi, kad crkva nauča poniznost, pokornost i druge krieposti? Uzgoj crkve jest upravo temeljem civilizaciji i državi. Pa se ipak traži razstava. Ali crkva ima svoje pravo na uzgoj od Boga, nije to kakvo odvrzivo pravo popova. Za to ga nemože pustiti. Ona će morati kazati svoj: non possumus! i u tom neće biti tvrdoglavost ili fanatizam. No se kaže: crkvi neće to ništa škoditi, ako joj se vlast u školi uzme, ona je još dosta jaka. Jest crkva je jaka, al Bogom jaka i ljubavlju svoje djece; ona će i nadjačati, al za to joj se nesmije uzimati njezino pravo. Čujem gdje crkvu hvale ili barem joj nekažu, da je diete zlo odgajala, samo da svećenici imaju dosta i svoga posla, koj ih prieči u nadziranju škole. Zar će 5 ili 6 nadzornika po osnovi bolje nadzirati nego-li 28? No poziv u ovoj parnici biva i na nekakve nove odnošaje izmedju crkve i države? Kakvi su ti novi odnošaji? Žalim, da su nam propustili to protumačiti izvjestitelj odbora i zastupnik vlade. Zar nisu morda biskupi i svećenici bili dovoljno patriotični?! Ovom osnovom ima crkva biti ponižena, pa se ipak apellira na našu patriotičnost i požrtvovnost! Mi ćemo ju i naći, ali u ljubavi, koju ima majka prama svomu djetetu — crkva prama školi. Tužba je i na nazadak. Priznajem, da ima nazadka u školi, ali nije tomu crkva kriva, nego slaba plaća učiteljstva, što učitelj neima mirovine, što školska djeca neimaju često ni korice kruha, što se kadšto od škole i previše traži. Popravite nedostatke, a netražite razstave! No država hoće da na jedanput katoličke škole pretvori u bezkonfesionalne, a to pod izlikom za to jer ima raznih viera; pa ni pri tom nepostupa po načelu ravnopravnosti, dočim samo katolikom uzimlje ono, što su podigli svojimi žuljevi. Iz katoličkih škola izbacit će se po načelu bezkonfesionalnosti i propelo i katoličke molitve. Kakov će biti uzgoj u nekonfesionalnoj školi? Učitelj će se valjda držati onoga, što je pisano u „Napredku“ br. 24. „Hinaus mit dem Autoritätsglauben (Van s vjerom u autoritet)“ „on nije proti vjeri, osim ako svećenstvo sačinjava vjeru.“ Govorit će se: za djecu nisu dogme, a učitelj neka je obćenite vjere. Kakov će biti duh škole bezkonfesionalne vidi se iz izvješća petrinjskoga paedagogija, gdje se kaže: „Znam da je tielo duša i tielo, ali duša je efekt tiela, duh je raznolik itd. Osnova dakle uvodeć bezkonfesionalnost nieče positivnu vjeru, izriče indiferentizam, vodi na materializam na najveću nesreću našega naroda, koj neće imati svomu uzgoju prave moralne i positivne podloge. Ni sám zastupnik vlade nezna okrstiti značaj novoj školi, kakov će onda biti uzgoj? ! Osnova dakle s te strane nije dobra. Ona je dobra u tom, što hoće da se svi staleži oko škole više interesiraju. U tom crkva netraži nikakva privilegija: ja prosvjedujem proti privilegiju. No kakov je to privilegij svećenstva, i kakovo stezanje prava drugih stališa, kad crkva neće da se u školi nauča darwinisam?! Meni je osnova i u tom mila, što učiteljstvu daje njegovo dostojanstvo i pruža potrebita sredstva. Ja samo ištem pravednost za crkvu i njezinu zadaću — većina nas je katolika, neponizujmo svoje majke — ja ištem pravdu za katolike, da nebudu gorji od drugih, koji će zadržati svoje konfesionalne škole.

(Konac će slieditи.)

Pastoralna konferencija u Brdovcu.

Svećenici kotara stubičkoga imali su ove godine svoju pastoralnu konferenciju ili tako nazvanu „koronu“ na Brdovcu, kamo se svi članovi cieloga kotara sabraše, izuzam jednoga častnoga starca, koj je bio zakonito ispričan. Poslije sazvanoga dara Duha sv. odputi se svećenstvo iz crkve u župni dvor, gdje su se pročitali izradci naloženih temata. Obaviv taj strogo službeni dio, prodje se na razpravljanje pomanjih pitanja, medju kojimi se na prvom mjestu zaključi jednoglasno poslati pouzdanicu preuzvišenomu g. nadbi-

Digitized by Google

skupu, što je neustrašivo izrazio na našem saboru, da kao biskup katolički nemože pristati uz predloženu školsku osnovu, kojom se temeljno pravo naše crkve krnji glede nadzora školske obuke. — Preuzvišeni gos. naš nadbiskup neka bude čvrsto uvjeren, da je izrazio na našem saboru iskreno osvjedočenje svojih sinova sabranih na pastoralnoj konferenciji brdovačkoj, i da ćemo mi neuzkolebivo uz njega stajati u svakoj buri i nepogodi, dok bude ovako krjepko svetu našu vjeru i prava katoličke crkve branio. Osim toga izrazila je konferencija svoje priznanje i onim vriednim muževom, koji su takodjer kao čestiti svećenici digli se u našem saboru na obranu svete vjere i crkve katoličke. Ujedno pako izrazila je svoje negodovanje zastupniku varaždinskomu g. Jagiću, koj nije imao toliko raisona prama svomu nadbiskupu, kada mu njegova savjest već nije dopustila biti proti školskoj osnovi, da nije barma neposredno za njim branio ono. što je netom pred njim njegov nadpastir kao biskup katolički odsudio — Razpravljalo se nadalje pitanje: Kakovo stanovište ima crkva katolička zauzeti u našoj domovini prama navaljujućoj bujici, koja prieti svakim danom pretvoriti se u nepregledno more bezvjerstva. Razpravljajući pojedini članovi kotara velevažno ovo pitanje već nekoliko dana medjusobno prije sastanka uvidili su jasno, da crkva naša niti u saboru niti u novinstvu prijatelja neima, i da se je svećenstvo hrvatsko samo dotle hvalami obsipavalo, dok je služilo sredstvom, kojim se imao cilj postići. Sada mu se njegov neumorni trud za blagostanje i prosvjetu naroda naplaćuje prezirom u saboru školskom osnovom i u novinarstvu pojedinimi članci i podlistci. Uvidjajuć jasno sve ovo članovi konferencije, stvori se u sastanku zaključak: umoliti svu braću ciele nadbiskupije naše putem javnosti, što ovime činimo, da se svi slože u tom, da se čim prije omogući izdavanje „crkveno političkoga dnevnika“, kojim bi se mnienje i težnje pravih katolika takodjer mogle čuti i pretresivati. Razumije se, da bi taj list morao biti ponajprije vrstno uredjivan, zašto se neimamo razloga bojati; da bi morao uz takovu cienu izlaziti, te bi mogao konkurirati sa svakim političkim dnevnikom u domovini; i napokon da bi morao biti pisan jezikom, te bi ga mogao i manje naobražen čovjek čitati, jer neima dvojbe, da će našim nastojanjem i u kolibu seljačku prodrieti. — Ovaj zaključak bude velikim oduševljenjem popraćen.

Medjutim čujte g. uredniče, što se dalje dogodilo. — Da nebude taj zaključak samo „pium desiderium“, te osvjedočeni ob istini: „verba movent, exempla trahunt“. izjavilo se je sabrano svećenstvo odmah pripravnim. za oživotvorenje toga zaključka doprinieti i materijalnih sredstava, da se nekim načinom glavnica stvori, kojom bi se laglje postigle navedene gornje tri točke. I doista nije se mogla konferencija ljepše izraziti, nego-li se jest: „kad smo do sada, reklo se, svaki i najmanji podhvat u domovini mi par excellence podupirali, u čem sami nikakvu korist nismo imali a niti ju tražili, nego samo želili da si podignemo narod i slavu njegovu, vriedno je, da sada i za sebe nešto učinimo, za nas velimo, koji crkvu representiramo, te da nedamo nevjerom ono pogaziti i uništiti, što je vjera tolikim trudom podigla.“ — Istina je, g. uredniče, moram reći, da smo se nadali sabrati nješto novčane podpore, za pripomoć budućemu našemu dnevniku, ali da će se gg. župnici našega kotara tako odlikovati, nismo se smjeli nikada nadati. Dopustite da jim vriedna imena prijavim, neka se čuje, što je čuti vriedno. U tu svrhu položiše: g. vicearcidjakon i župnik na Bistri Jakov Cerovski 50 fr., prisjednik duh. stola i župnik brdovački g. Pavao Belas 50 fr., župnik Marija Gorički g. Ferdo Mikelini 50 fr. umirovljeni vicearcidjakon i župnik doljno stubički, g. Josip Putšek 50 fr., župnik gornjo stubički Andrija Čižmek 30 fr., župnik Kraljovrški g. Stjepan Večković 10 fr., župnik pušćanski g. Mato Manjkas 25 fr., a šestorica gg. kapelana svaki po 5 fr.: što sve skupa iznaša do 300 fr. velim do tri sto stotinjaka. Evo vam opet jasnoga dokaza, što može mrtva ruka učiniti. S toga gospodo i braćo svećenici naše nadbiskupije! Braća vaša na konferenciji pastoralnoj na Brdovcu, mole vas usrdno nastojati, da se taj naš zaključak i zbilja oživotvori, jer nedvojimo nimalo, da mu zamašaj i korist, koja, će odatle slieditі, nebiste jasno uvidili. Gledajte po mogućnosti doprinieti svoju podporu, jer znano vam je, što za Gospoda i svetu njegovu vjeru radimo, da nam bez plaće ostati neće, a mogli bi zaista naskoro i crniji dani doći, u kojih će nam ovakov list od neobhodne potrebe biti. — Da je pravi kršćanin i najbolji državljan i domoljub, načelo je već od vajkada priznano, a kako dokaz tomu neka vam opet to služi, da kao što se našemu svećenstvu ljubav k svomu narodu i njegovoj slavi nikada poreći nije mogla, niti ovaj put se svećenici kotara stubičkoga toj istini iznevjerili nisu. Sjetila se je konferencija na ime i onoga dana, kada će se otvoriti vrata onoga hrama, iz kojega će nam nedvojbeno prosvjeta još većim sjajem po domovini sinuti; jer se vjera prave znanosti nikada neboji, s toga je i konferencija za proslavljenje otvorenja sveučilišta hrvatskoga sabrala 22 for. velim dvadeset i dva stotinjaka, u koju su svrhu nekoji članovi već po drugi i treći put darovali. *)

Ali nismo zaboravili ni na vidljivu glavu svete naše crkve katoličke, sv. otca papu, na sužnja vatikanskoga Pija IX. čije ime svaki katolik već sada s najvećim počitanjem izušćuje. I za svetoga otca sabrali smo 14 stotinjaka. Samo su nekoji od gospode članova izrazili želju, da bi se svaki put javilo putem „Katol. lista“, kada duhovni stol podporu šalje sv. otcu. **)

*) Novac predasmo na dotičnu mjestu. Ured.

**) Dosada nije toga duh. stol javljao „Kat. listu.“ Ured.

Digitized by Google

I tako se svrši pastoralna konferencija kotara stubičkoga na Brdovcu u kući vriednoga župnika g. Pavla Belasa. Dao dragi Bog svoj sveti blagoslov, a ob uspjehu onda nimalo nedvojimo. Ja se pako častim, što mi je ugodnu dužnost naložila prijaviti sve ovo vriednomu Vašemu listu, te se ponosim biti članom ovakoga kotara. *J. C.*

Viestnik.

Zagreb. Presvietli g. provikar biskup Janko Pavlešić zaputio se je u kotar gjurgjevački. da ondje dieli sv. sakramenat potvrde.

— Nj. c. k. apostolsko Veličanstvo dozvolilo je premilostivo g. Josipu Akurti-ju papinskomu podkonzulu u Senju, da može primiti podieljeni mu od sv. Otca vitežki krst reda sv. Silvestra pape.

— Preuzvišeni gosp. nadbiskup Josip Mihalović blagoizvolio je darovati 100 for. mužkoj i ženskoj učioni u Travniku u Bosni za nabavu potrebitih učila, za što Nj. Preuzvišenosti najsmjernija hvala.

— Častno svećenstvo kotara belovarskoga izvoljelo je u svojoj pastoralnoj konferenciji 17. Kolovoza usvojiti poznatu adresu kotara gradiškoga k dvadeset i petoj godišnjici „Katoličkoga lista.“ Svećenstvo pako kotara križevačkoga poslalo je uredniku ovoga lista sljedeće pismo: „Radostno opaža svećenstvo križevačkoga kotara muževnu odvažnost, kojom Vaš častni list brani interese katoličke crkve, odbija nepravedna napadanja na njezina prava, te se bori proti pogubnim načelom lažnoga liberalizma. Uslied toga nije ni čudo, što je isto svećenstvo sabrano u Vrbovcu dne 10. o. m. na svom pastoralnom sastanku ne samo priznalo taj plemeniti rad Vašega lista, već se i podjedno zahvaljuje V. velečastnosti za to odvažno Vaše nastojanje moleći Višnjega da Vas pokrjepi i blagoslovi.“

— „Napredak“ u br. 25. zahvaljujući se g. župniku Jagiću za njegov saborski govor mislio je da mu je sgodno ošinuti po uredničtvu „Kat. lista.“ „Hvala, veli, g. zastupniku varaždinskomu, što je u sabornici javno konstatovao, da on koj je kano župnik i bivši vjeroučitelj mnogo s učitelji obćio, nije u njih uvidjeo onakove bezvjernjake, kakono ih danomice u „Kat. listu“ rišu ljudi medju četirima svojima stienama po uzorih u Vaterlandu, Kirchenzeitungu i Germaniji.“ Mi smo već jednom u br. 21. našega lista pozvali sl. uredničtvo „Napredka“, neka pokaže od koga su svi učitelji proglašeni bezvjernici. Odgovor nam je ostalo dužno. Sada pako govori, da se u „Kat. listu“, (koj na tjedan samo jedanput izlazi!) danomice učitelji (obćenito) kano bezvjernjaci rišu. To je gadna kleveta. „Kat. list“ dužan je vjeru braniti i u školi, i za to mu je vikati na one njeke učitelje, koji siju vjeri pogibeljna načela, i nastoje stvoriti razdor med svećenstvom i učiteljstvom. Ako „Napredak“ hoće da je takovim zatočnikom, i to s onako poštenim oružjem, na čast mu, ili sramotu, kako ga je volja!

Prag. Kadno je Nj. c. k. ap. Veličanstvo usrećilo zlatni Prag svojim previšnjim posjetom, pozdravi ga u ime svećenstva nadbiskup pražki kardinal Schwarzenberg dne 8. o. mj. ovako po prilici: Crkva trpi kad i kad progona sad krvavih sad nekrvavih. Premda neima u nas jošte krvavoga progonstva, ima ipak mnogo navala na crkvu, pa se je bojati, makar i crkva izadje pobjedonosna, da će mnogi na svom spasenju postradati. Da bude ovih broj što se može manji, preporučamo crkvu zakrilju Vašega Veličanstva, i nadajući se toj zaštiti presmierno se poklanjamo. — Nj. Veličanstvo blagoizvoli odvratiti po prilici ovo: Premda su me do sada priečile okolnosti, da nisam mogao za zaštitu crkve ono činiti, što bi odgovaralo želji moga srca, te si tako zasluga za crkvu steći, sviestan sam si ipak, da sam mnogo toga zapriečio, što bi crkvi i više škodilo, nego-li ono, što je sbilja učinjeno na njezinu štetu. Ja obećajem, koliko mi budu dopustile moje sile i druge okolnosti, da ću crkvu štititi.

Englezka. Dočim katolička crkva u Njemačkoj trpi najveće progonstvo. u Englezkoj sve se ljepše razvija i cvate. Biskupi smatraju sa sv. Otcem, da je već naspio trenutak, da se u Englezkoj ustroji sveučilište za višje nauke katoličke. No još je veću senzaciju učinila konversija katoličkoj crkvi markiza Ripon-a. Muž taj bijaše ne samo slavljen diplomat i državnik, nego i predsjednik englezkih slobodnih zidara. Sed spiritus Dei ubi vult spirat. (O tom ćemo mužu kazati u budućem broju koju obširniju. Ured.)

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove: II. reda: Župa Sesvete kraj Požege. III. reda: Vranić Antun, bogoslov u Zagrebu. Kirholc Jaroslav, Gobec Mijo, Ljubić Pavel, Leuštek Ivan i Soltar Stjepan svi iz Desinića. Občina Slatinska. Radetić Lovro Matov, zidar u Novom. Pajurin Nikola, učenik u Bregih. Košiček August, kot. sudac u Gračacu. Zeininger Benjamin pekar u Zagrebu.

Budući da će se sveučilište dne 19. Listopada o g. otvoriti te izza toga umah i javna predavanja početi, to se svi klerici bogoslovi nadbiskupije zagrebačke ovim pozivlju. da se dne 17. Listopada, a klerici VII. i VIII. gimnazialnoga razreda, koji će odsele javna predavanja polaziti na kr. gimnaziji zagrebačkoj, dne 30. Rujna saberu u nadbiskupskom sjemeništu.

Ravnateljstvo nadbiskupskoga sjemeništa. U Zagrebu dne 15. Rujna 1874.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 39.] U Četvrtak, 24. Rujna 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pešilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Naša o sab. razpravi školske osnove.

Našemu se svećenstvu nemože prigovoriti, da nije patriotično, a ni to, da nije osobito prijazno sadašnjoj vladi i saboru. Drugačije mi nebismo pravo mogli ni razumjeti onih naših saborskih zastupnika, koji su svećenici, u stvari pučke škole. Jer da osnova školska nediše duhom jako prijaznim vjeri katoličkoj i crkvi, napose da se njom oduzimlju zakonske garancije crkvi, koje su do sada osjeguravale katoličkoj omladini katolički uzgoj, o tom mislimo da je svaki njih dovoljno upućen bio. Sasvim tim nevidjesmo od njihove strane nikakve složne i postojane oposicije.

Nije grieh patriotičnost, niti je nehvalno podupirati domoljubnu vladu i narodni sabor, da iz svakojakoga nereda i nevolje jedared izgazimo. No niti je patriotičnosti ili loyalnosti protivno tvrdo zastupati ona načela, na kojih se po kršćanskih nazorih jedino dade osnovati sreća naroda. Mi smo osvjedočeni, da svi želimo jednako bolju sreću i napredak našega naroda, ali se u načelih razilazimo. Ima ih i kod nas, koji makar i nekažu izrikom, tako ipak govore, kao da smatraju vjeru u obće kano malum necessarium, kojemu se za sada nije moći ukloniti, dočim mi i svi koji drže i sbilja vjeruju positivnu Kristovu vjeru ovu držimo za najveće dobro. Medju odlučnimi vjerci i odlučnimi nevjerci u sriedi ima indiferentista, i množina drugih, koji se više na ovu ili na onu stranu priklanjaju. Mi bismo težko pogriešili, kad bismo rekli, da se većina našega sabora, premda se sastoji od katolika po krstu, nepokazuje prijaznom katoličkoj vjeri i crkvi. Nam je to vrlo mučno priznati osobito kad se sjetimo, u kako uzku savezu na svakom polju stoji naše svećenstvo s našimi laici; al nehasni dalje šutjeti, nekmo-li sama sebe i druge zavaravati. Ako je pako naše mnienje istina, onda bismo barem od naših svećenika očekivali, da će odvažno izpoviedati svoju vjeru, i odvažno joj tražiti u životu našega naroda — dotično u pitanju školskom, u školi — onu znamenitost i snagu, koja ju ide po Bogu i dosadanjem pravu.

Gdje je god do sada školsko pitanje došlo na razpravu u kojem saboru, svigdje se je što mi znamo našla više ili manje jaka stranka katolička, samo kod nas nebiaše nikakve. Pače niti jedan jedini laik katolik nije ustao da brani prava svoje crkve. U tom su nas zasramila braća, što se zovu pravoslavni. Gorko nas je zaboljelo, kad je dr. Aleksander Rogulić smio reći pred čitavim saborom, a da mu nitko protuslovio nije: kad bi on vidio bio da je katoličkim zastupnikom, a naročito svjetovnjakom stalo do konfesionalne škole, da bi ju on bio zagovarao; ovako da je on osvjedočen da se od svih katoličkih občina morda nebi nijedna izjavila za konfesionalnu školu!! Za što se nenadje nitko da mu protuslovi? Morda za to, što bi morao priznati, da bi gotovo sve katoličke občine htjele školu konfesionalnu, no sami katolički zastupnici da je neće. Hvala Bogu; ali tim više bi se imali svećenici zauzimati za pravo svojih katoličkih občina.

Čudnu je sliku narisala „Agramer Zeitung“ u br. 201. (2.) o naših kako reče „anderthalb Dutzend klerikaler Abgeordneten.“ Tu će sliku vidjeti tudjinstvo i neznamo je-li će ju hvaliti; pravoga katolika raztužit će jamačno. Mi nepodpisujemo te slike, kô što se u obće glede duha ni malo neslažemo s Agramericom, al nam je žao, što je nemožemo proglasiti skroz lažnom i zlobnom karikaturom. Sloge i odvažnosti, kakovu je zahtievala sama stvar i njihov položaj, nije žalibože bilo niti medju našimi svećenici.

Digitized by Google

Mi hotimice ovdje propuštamo govoriti o našem prečastnom episkopatu. Neznajući naime razlogâ, za što se nisu skupili i izdali zajedničku izjavu, nemožemo ništa drugo reći van žaliti, da se to nije moglo učiniti. Preuzvišeni g. nadbiskup zagrebački Josip Mihalović izjavio je u saboru, da osnove neprima za podlogu specialne debate, a presvietli g. biskup Ivan Kralj glasovao je proti osnovi.

Kanonik Vučetić, koj prvi ustade govoriti proti osnovi, razloži vrlo dobro odnošaj crkve naprama školi, i napose zasluge našega svećenstva za prosvjetu našega naroda. Mi smo čuli od zastupnikâ, da je njegov govor s te strane sbilja djelovao. No je golema šteta, što se on nije obazirao na svoj osobni položaj naprama ovomu zastupstvu. Jer da je to učinio kako bi valjalo, nebi bio predlagao da sabor resolucijom odbaci osnovu vlade, nit bi bio on predbacio zastupnikom, da vriedjaju svećenstvo, komu imaju zahvaliti da ondje sjede, nit bi bio išta dirao u srbsko pitanje. Ovako je sám osujetio glavnu svrhu svoga govora, koja nije mogla druga biti, nego da se obezbiedi pravo crkve na katolički uzgoj djece u katoličkih školah. Kažu da su njeki zastupnici i sama vlada da je htjela nešta popustiti glede nadzora nad školskimi knjigami, ali Vučetićev govor da je sve razdražio. Da se nereče, da je Vučetić u ovom saboru nešta izvojevao, za to da nisu htjeli baš ništa više dopustiti smjeru konfesionalnomu. Mi to držimo samo za izliku, koja je nekomu dobro došla. Kad se kroji zakon čitavomu narodu, od kojega toliko visi njegova buduća sreća, kô što od zakona o pučkoj školi, onda nesmije ništa odlučivati razdraženost, mržnja osobe itd.

Župnik J. Lehpamer branio je najpostojanije stanovište crkveno. On je podpunoma priznao pravo države u pučkoj školi, on je izrikom pohvalio sve što je našao u osnovi liepa i dobra: al je isto tako zahtievao da se crkvi zakonom garantira njezino pravo. Prihvativši prispodobu iznesenu od vladinoga zastupnika, da naime školi ima biti država otac a crkva mati, zahtjevaše slogu i ravnopravnost obiju vlasti, dokazujuć kako osnova toj ideji neodgovara, već materi oduzimlje materinsko pravo. On je vrlo dobro označio duh, koj u osnovi diše, po kojem će naše škole s vremenom onakove biti, kakove Krajini daje i pripravlja petrinjski paedagogij — sbilja bez konfesije i bez svake positivne vjere. Iz istih načela, ako im se bude dalo sasvim razviti, morat će slieditи jednake posljedice. Lehpameru se prigovara, da hoteć biti skroz jasan bude predug i tim dosadan. I mi bismo mu svjetovali, da previše neraztanjuje, jer mu tako nit izilazi duža i slabija; sasvim tim ako su valjani razlozi, i pošteno muževno osvjedočenje ako je kadro u stvari vjere i katoličke crkve djelovati na pazljivo i sviestno slušateljstvo, onda je Lehpamer dobar govornik. Osobito hvalimo njegovu uztrajnost; premda nije uspievao, on je ipak hvatao svaku priliku da stavi kakov vjeri i crkvi pogodan amendement, sve do kraja. — Kako se je ovdje pošteno i odvažno i uztrajno zauzimao Lehpamer za interese vjere i crkve, takova ga znadu naši zastupnici, kad se je radilo za slobodu, za pravo naše domovine. On je dokazao u težkih okolnostih, da je isto tolik rodo- i domoljub, koliko vjeran i odan sin materi crkvi. Žalimo da one, koje je tobože odbio govor Vučetića, kano političkoga protivnika, nije priklonio više k smjeru konfesionalnomu govor ovoga njihovoga političkoga prijatelja i odvažnoga borioca.

Još je govorio proti osnovi kanonik Šušković. On je poglavito pobijao §. 12. koj nedaje crkvi glede školskih knjiga nikakva upliva. Proti istomu je §., al u specialnoj debati, govorio predsjednik akademije jugoslavenske, kanonik Rački. Ovaj se je upro naročito i na ustanove konkordata. Kako se vidi, ova dva muža niti nisu pobijala ciele osnove; nisu dakle mnogo tražili, kad su htjeli, da se §. 12. nešta promieni. Sasvim tim nisu postigli ništa.

Usuprot župnik Ivan Jagić našao je za dobro braniti osnovu i naperiti svoj govor napose proti Lehpameru. S toga nije čudo, da su mnogi slušaoci njegove zaključne rieči: da će, uz natjecanje crkve i države za oživotvorenje ovoga zakona, brod narodne prosvjete ukloniti se s jedne strane Scilli religioznoga fanatizma a druge Karybdi religioznoga indiferentizma — da su, velim, to tako shvatili, kan da je nastojanje Lehpamerovo prozvao fanatizmom. Mi dvojimo, da je Jagić to namjeravao reći, premda nam je izpovjediti, da neznamo pravo, za što je onako govorio. No njemu se i više zamjerava, što je neposredno poslie svoga nadbiskupa ustao, da protusloveć ovomu brani osnovu. Da je neposredno za nadbiskupom ustao, to nije bilo u njegovoj namjeri, nego se dogodilo slučajno, da je došao baš na njega red. Je-li mu je pako dolikovalo da odustane od rieči, o tom nećemo ništa da sudimo. To samo kažemo, da je Jagić u svom govoru zahtjeve nadbiskupove posve osvojio, samo je njekom čudnom nedosljednošću onu istu osnovu branio, za koju je nadbiskup izjavio, da je nemože primiti za podlogu specialnoj debati. Mi sbilja nerazumijemo g. Ja-

Digitized by Google

gića. On prima osnovu, al ne toliko na temelju nje same, koliko više na temelju svojih izpravaka, koji su još podpuno visili u zraku. Napose on hoće da proti Lehpameru dokaže, da neima u osnovi pogibelji za vjeru, pače da će ona svakoga katolika udovoljiti; al čim to dokazuje? Svojom nadom, da će sabor prihvatiti njeke izpravke! On nalazi takodjer u osnovi ono, čega u njoj sbilja neima, n. p. paragraf „koji učiteljem strogo zabranjuje *ma čim* vjeru vriedjati.“ Gdje je taj §.? Neima ga u svoj osnovi. On pače sam veli, da neće reći, „da ova osnova crkvi daje nadzor skroz dovoljan“, pa ipak pobija one, koji traže za crkvu dovoljnu upravu i nadzor, a medju njimi i njegov nadbiskup! A ovi su još k tomu tražili, da im se u novom zakonu samo ono prizna, što su već de jure & de facto imali! No Jagiću za ovo pravo nije mnogo stalo; on bo nalazi da dosadašnji nadzor nije bio dovoljan, da se župnik i podjašprišt upute o vjerskom duhu škole; on kritizira i diecezansku upravu, da u pet godina nije ni „pet samostalnih paedagogičko-didaktičkih naredaba“ izdala. Ali nam je g. Jagić ostao dužan dokaz, kako će crkvena vlast sada moći mnogo bolje i uspješnije nadzirati. Župniku nije nipošto zakonom osjegurano, da će biti mjestni nadzornik, podjašprišt će se još manje moći pačati u nadzor cjelokupne školske obuke: kako će se dakle sada laglje uputiti crkva o duhu škole?! a ako do sada nije konsistorij izdavao „samostalnih paedagogičko-didaktičkih naredaba“ — jer toga prava imao nije — zar će od sada u tom raditi samostalnije?! Po novoj osnovi neće imati prava crkvena vlast kano takova baš nikako u to uticati; jer ono valjda neznači mnogo, ako u zemaljskom školskom vieću bude uz druge mnoge sjedio i jedan zastupnik crkve! Najčudnovatije činilo nam se ono, gdje govornik hoće da izpriča dittesovce. Oni su tako, reče, naučili od Dittesa; Hrvatska pako nemože se opasati kinezkim zidom, pače njoj je treba učitelja i iz vanjskih paedagogija, a nit se je ijedan glas u saboru podigao proti primanju takovih. — Da se nevjerstvo negoji i u pučkoj školi netreba Hrvatskoj kinezkoga zida, nego dobrih zakona, n. p. onakovih, kakovi su članci V. i VIII. konkordata. Pa to su i zahtievali oni muževi, koji su govorili proti osnovi, ali ih je g. župnik Jagić pobijao. Kako on nevidi, da onim nije trebalo dizati se proti primanju iz stranskih praeparandija, budući da su vjerski uzgoj katoličke omladine nastojali mnogo boljim načinom osjegurati?! G. Jagić dokazivao je takodjer, da od novoga zakona neima pogibelji za to, što neima u učiteljstvu nevjerstva, i što u našem narodu ima dosta jake vjere. Zar se tim dokazuje dobrota novoga zakona? ili radje to, da vjera neće postradati uzprkos ovakovu zakonu! Ako se dokazuje samo ovo posljednje, onda nerazumijemo, kako nije uvidio g. Jagić, da mu je kano župniku i zastupniku naroda, komu je do vjere stalo, ustati ne na obranu školske osnove, već na osjeguranje vjerskoga uzgoja.

I župnik i podarkidjakon Broz uzeo je osnovu za podlogu specialne debate, samo mu se nije ljubila sa strane financialne. On je s ove strane osnovu razložno napao, no mi bismo mislili, da je vjerski uzgoj od veće još ciene nego-li novac. — Od svećenika nije drugi nitko u saboru govorio za osnovu, ali nije niti proti njoj bio, već su ostali za nju glasovali.

Jednoga ipak od njih moramo napose spomenuti, a taj je župnik Odžić. On nije zastupao načela konfesionalnosti u generalnoj debati, nit je za to načelo ustao govoriti u specialnoj debati; jedino je podupirao zastupnika Lehpamera, kad je tražio, da u zemaljskom vieću sjede zastupnici svih pojedinih biskupija katoličkih i grčko-iztočnih. Ali kad je zastupnik Grčić na samom koncu razprave zahtievao, da se izpod novoga zakona izuzmu konfesionalne srbske škole, ustade Odžić braniti takov zahtiev. Nije ga branio ravno, koliko se sjećamo, s konfesionalnoga gledišta, ali se je ipak radilo o konfesionalnih školah srbskih. S toga je vrlo umjestno predbacio zastupnik Turelli predlagaocem: gdje su bili, kad se je Lehpamer borio za načelo konfesionalnosti; za što ga nisu onda podupirali. G. Odžić zauzimao se je za statute srbske, kojimi se garantira Srbom njihovo pravo glede škole, kako se nije zauzimao i za konkordat? on biaše zabrinut za narodnost Srbalja u Ugarskoj, no nije se brinuo za vjeru katoličku, da bude sasvim obezbiedjena u naših školah.

Tako valja priznati, da se ni svećenici nisu htjeli složno i čvrsto zauzeti za vjerski značaj škole, a niti za to da se katoličkoj omladini dovoljno osjegura katolički uzgoj. Jedan je drugoga pobijao, pa i od samih borioca za vjersku školu svaki je skoro stojao osamljen. Tako se neda djelovati, nit nemože uspjeti. Mi smo osvjedočeni, kad bi već u generalnoj debati bili makar sami svećenici stojali složno i odvažno, da bi ako ne više, a to sjegurno ono bili postigli, da se nadzor crkvene oblasti protegne i na školske knjige. A da se je to postiglo, onda bi barem indirektno bilo zajamćeno, da ni učitelj

Digitized by Google

nesmije ništa naučati, što bi bilo na uštrb vjeri. Nevelimo nipošto, da bi to bio non plus ultra naših želja, ali bi ipak svećenstvo moglo biti manje nezadovoljno, nego-li sada jest i ima razloga biti. Zakoni se neizdavaju da ostanu na papiru, nego da se uvedu u život. Najbolji i najuspješniji jest onaj zakon, koj ne samo odgovara pravoj potrebi, već i nahodi dovoljno faktora svomu oživotvorenju. Neima dvojbe, da bi se zakon o pučkoj školi mnogo laglje i sretnije izveo, kad bi svećenstvo s njim bilo zadovoljno. Za to je naše osvjedočenje, da bi naši svećenici na saboru izveli bili djelo baš patriotično, da su svojom čvrstoćom i slogom osnovu okrenuli makar samo za ono malo k smjeru konfesionalnom.

Na koncu još jednu. Mi smo ovdje morali spominjati osobe imenom, jer neznamo kako bismo inače jasno i za sve pravedno govoriti mogli. Tim ipak neželimo na nikoga baciti odium, jer što bi nam to pomoglo? Mi smo hotjeli ovdje samo pokazati, kamo se dolazi neslogom, da od sada budemo oprezniji i složniji. Duh vremena neprija Kristovoj vjeri u obće, a katoličku crkvu napose ruži i progoni. Taj duh je duboko segnuo i u naš narod. Koliko imamo naobraženih laika, koji su pripravni javno izpoviedati svoju kršćansku i katoličku vjeru riečju i činom? Nije-li to dovoljna ponuka da budemo na oprezu i da radimo? Treba ravno, da svaki za sebe revno radi, al to još nije dosta: treba raditi s drugimi u savezu i slozi.

Još jedna iskrena o „školskoj osnovi.“

I.

Premda Vi gospodine uredniče u br. 36. 37. i 38. Vašega cienjenoga lista s crkvenoga i narodnoga gledišta pretresate škol. osnovu, a s istoga gledišta palo je i u „Obzoru“ promišljenih i ozbiljnih rieči, ustupit ćete ipak dobrohotno mjesta i ovim redkom. Stvar je naime, o kojoj se upitnom škol. osnovom radi, sama tako važna, da se duh i srce nas hrvatskih svećenika nemože lahko s njom razstati. Više nego sama osnova izazivlje osobitim načinom našu pomnju, ter nas nuka na razmišljanje način, kako je saborska razprava ob istoj osnovi vodjena, zatim držanje vlade, saborskih stranaka, pak i crkvene naše glave u istom pitanju.

On, tko zna pravo za razlog, značenje i domašaj pojmovom rodoljubja, prosvjete i napredka; tko se nije dao sa pozitivnoga temelja objavljene vjere taštinom ili obsjenom zavesti na klizko polje modernoga liberalizma, ter si je u obće svjestan dužnosti, koje mu svećeničko zvanje nalaže: taj kao što neće nimalo dvojiti, što mu o šk. osnovi držati valja. isto tako će biti iz minule saborske razprave vrlo mnogo naučio. Tom razpravom odkriveno je mnogo slabih strana da nereknem rana, riešena mnoga neizvjestnost u poznavanju značaja, dosta sigurno pravilo odkrojeno našemu budućemu ravnanju.

Prije svega ponoviti mi je ne od „prkosa“ ili „ljutosti“, već iz dubokoga osvjedočenja ono, što se je s našega gledišta toli u saboru, koli izvan njega vrstno reklo ob osnovi. Bog bi dao, da bude njom posluženo napredku našega naroda bolje, nego-li je bilo prošlih godina; ali se nam to vjerovati neda. Mi živući u narodu, poznavajuć sviet u obće, njegovo disanje i prezanje, kako se u životu i javnih glasilih javlja, napose pak našega naroda, opazismo na njegovu tielu mnogo lošina, slušamo njegove ljute žaobe, vidimo, da mu svi zakoni radi nesdušnosti njegovih upravitelja nepomažu, sgražamo se nad krivimi prisegami, koje se tolikim lahkoumljem, kadšto povladjivanjem njegovih ugleđnika sve gušće pomaljaju, čitamo gorke tužbe, koje o nevaljanoj upravi i sudstvu dnevice dižu nehinjenom iskrenosti javni organi. O velikih obiteljskih razdorih, o padanju i siromašenju naroda, o sve većoj obćoj nesigurnosti nećemo ni da govorimo. Pronevjerenja, uskočenja ili samoumorstva, financialni deficiti, množenje državnih dugova polag svega toga, što su javni danci do krajne visine jur podignuti, ogorčena trvenja, i pritiskivanja narodnih manjina i većina, silno množanje zločina — to su mnogobrojna djeca novovjekoga napredka, to žalostna slika današnjega družtva, komu potajni crv toči tielo, sušica osobite vrsti prieti ugasiti višji život.

Gdje je vrelo tomu zlu? Da-li u vjerskom mraku, ili u prevelikom novovjekom svjetlu? Da-li u ultramontanstvu, koje vjeruje u drugi život, višji zakon i skrovnoga sudca, ili u modernom liberalizmu, koji prebaciv ove pojmove vjeruje samo ono što vidi, nepriznaje neumrlosti ni višjega poriekla čovjeku, do majmunskoga, nepozna nad sobom drugoga ugleda i sudca do novčanoga mamona i možebit moderne države, nemjeri drugčije napredka nego ulovljenom koristi i užitkom, nezna drugoga poštenja i sdušnosti do vanjske neporočnosti, družtvene konveniencije i obćenite uljudnosti.

Odgovor na ovo pitanje leži na dlanu svakomu, koji je vičan rasudjivati stvari ne po ljuski njihovoj, već po jezgri, zadovoljiti se ne sa sjenom već istinom. Vrlo bi spasonosno bilo, kad bi naši učenjaci i patriote ovo pitanje dostojno ocienili, te se nelecali o njem iskreno i osbiljno razpravljati. Nemar ili optimizam nije nigdje tako škodljiv, kako ovdje.

Mi čemerne one čire i lišaje na ljudskom družtvu, koje novovjeki napredak rado prikriva, ili mu se neljubi o njih govoriti, posve dobro razumijemo. Znanost, kakova je većinom danas, niti je vrstna proniknuti u ono jadno stanje i narav mu, niti mu pomoći; ona je kadra sve od ljudi načiniti, samo ne sdušne i značajne muževe. Sva učilišta i sabori neće nasmagati učila i zakona

Digitized by Google

da ljudsku volju u korjenu izliječe, od stranputica odvrate, čovjeka do pravoga uzora podignu, narode od ubitačnih potresa, zabluda, poniženja i siromašenja oslobode. Muževi bogati znanjem i izkustvom neustručavaju se to priznati. I naš zemljak Tommaseo, kojega učenjačku oporuku nedavno čitasmo, izrekao je vrlo oštar sud o modernoj znanosti; on u njoj nenazrieva jamstva napredku i blagostanju; što sviet uzvišena i plemenita ima, na drugom je tlu njemu niklo, drugim svjetlom i toplinom uzgojeno.

Mladi ljudi — budući zakonoše, sudci i upravljatelji naroda, i ako se čine oduševljeni idejom svoga zvanja, ta oduševljenost nije drugo, no prva mladenačka vatra; ona traje dotle, dok ju ozbiljnost praktičnoga života, njegove nezgode i mnogobrojne potrebe, dostaput i umjetno stvorene nepritisnu i — neuduše. Oni su riedko ili nikad čuli znanost iz jednoga vrela izvadjati, njezinu jedinstvenu težnju i konačnu svrhu učili poznavati. Njim se ideja „prava“ neprikazuje kano izljev i zahtjev bića absolutno svetoga i pravednoga; oni ljudski život, njegovu vriednost i zadaću pojme samo s jedne, vremenite strane; odgovornost za zločine i propuste stežu samo na ljudski sud. Prema tomu udešeno je njihovo vlastito vladanje i postupak prama njim podčinjenim, prama domovini i obitelji. Proučivši sve, još im je sviet i oni sami zagonetkom. Kukavne surogate, koje im bez životvornoga soka podaje današnja mudrolija uz veliku potištenost duha i dostojanstva ljudskoga, oni drže prosvjetom, a onoj nauci, koja čovjeka za sve slučaje podvrgava Bogu i njegovu zakonu, izvodi i dovodi k njemu svaku istinu i dobro, oni nepriznavaju ime znanosti, od nje zaziru i stide se. Stupivši ovako iz škole u život, oni su stupili na more u ladji doduše, ali neimajuć sidra i nepoznavajuć luke. Oni tomu nisu krivi, jer su naopakom obukom u školah tako naučeni, a primjeri u životu utvrdjeni.

Mi u našem domu osjetili smo netom minulih vremena jako bolno ove istine. Zašto onaj divni idealizam, koji je bio počam od g. 1835. proniknuo narod, ter ga na zamjerne žrtve i junačtva razpirio, nije ni jedne generacije potrajao? Koji je uzrok, da su toliki ljudi učenjaci pravili tako nagle i neponjatne skokove političke, mladi ljudi, svršivši po modernoj znanosti najviša učilišta, dali se upotriebiti na onako jadne i kukavne uloge? Kako je u obće moguće, da je naš narod svojim glasovanjem zatajio najslavniji momenat svoje blize prošlosti, prikazao se svietu posve drugim, nego-li jest i nego-li ga je sviet netom prije bio naučio poznavati: da je primio i dosta dugo pod skroz neistinitim imenom podnosio ustavno-narodnu vladu?

Mi smo svemu tomu jur gore rekli pravi i zadnji razlog; ali bi rado, da nam ga naši rodoljubi od svoje strane kažu. Mi se silno bojimo i nazrievamo mogućnost opet onakovih prevrata — nazrievamo prvo u modernoj znanosti, koju oni pukim povadjanjem za tudjimi običaji i hvalami i sa zlih njezinih strana brane i uvadjaju, drugo u klici razdora, koju oni nepromišljeno stvaraju. Ah kamo smo dospjeli! U prosvietljenom 19. vieku moramo braniti istine, koje su u poganskom Rimu bile iznad svake dvojbe. Ondašnji mudraci nisu dakako ništa znali o životvornih tajnah kršćanskih, nisu takodjer poznavali tajna prirode i njimi se u životu koristili, 'ali ovakovih naopakih pojmova, kakovi se pod imenom znanosti danas šire o čovjeku, njegovoj zadaći, krieposti i viteštvu u javnih glasilih i učilištih, nebi oni bili nikad poprimili, u ovaj jaz materializma nebi se oni bili nikad dali sa visine idealnoga života oboriti, jer njihova znanost, makar i jako manjkava, imala je ipak neku dušu. Njim se je mililo imati i kućne bogove, nego-li nikakova, providnost ma kakovu nad životom ljudskim i svemirom, pa uslied toga neke odnošaje i moralne obvezanosti prama providnosti priznavati, nego-li bezsmisleni fatum. U njihovih klasicih nalazi i kršćanski duh više poetike, ozbiljnosti, svetinje pak i utjehe, nego-li u proizvodih sadanje razplinute znanosti.

II.

Gornjim razmatranjem nismo se nipošto od svoga predmeta udaljili. Onaj isti kvasac, koji je u visokih naših slojevih uzbujao onolikom prevrtljivošću i pokvarenošću, pak porazom i velikim poniženjem svih, namjerava se prenieti u najnižje razrede pučanstva. Mjesto da učenjaci i zakonoše višju znanost izliječe, očiste ju od nagrda, protuslovja i bezsmislenosti u najvažnijih pitanjih uljudbe, njim se i pučka obuka, kako se je dosad kod nas pojmila, čini odviše čista, te ju nastoje s njezine podloge maknuti. To je glavna misao šk. osnovi. Premda je objavljena vjera u našega naroda uplivom modernoga liberalizma i njegovih organa prilično potresena, on ipak Bogu hvala do nje još mnogo drži, na svoju sreću vičan je po njoj suditi ljudska djela i uredbe družtvene. Ali škol. osnova upućuje ga drugčije; po njoj nije vjera glavni predmet pučke obuke, ona nema proniknuti, ujediniti i posvetiti svaku znanost i obuzeti svega čovjeka. Škola se s toga ni neima zvati vjerskom. Ona najsvetija predanja i najsladje uspomene velike većine hrvatskoga naroda imaju u školi i pučkoj obuci samo u toliko dostati mjesta i obzira, u koliko one nebi komu drugomu bile nepovoljne. Crkva se nemože odreći Bogom si povjerenoga prava nadzirati i rukovoditi bar svu pučku obuku, pod koju da što spada učitelj i sve škol. knjige; ali joj osnova to pravo uzkraćuje, stežuć ga jedino na vjerske knjige i obuku. Svećenstvo velikom većinom stajalo je vazda uz svoj narod, dielilo s njim dobro i zlo, ulievalo mu za crnih dana tudjega pritiska sviest i pouzdanje, velikimi žrtvami izticalo se na branik njegove slobode i samostalnosti, vojevalo s njim velike bitke izborne i pomagalo do pobjeda, tečajem mnogo godina samu školu podizalo i ogajalo nesebičnom požrtvovnošću; ali šk. osnova i razprava o njoj vraća mu očito nepouzdanje. Svećenik u školi nije „strukovnjak“; nova vrst pedagoga, ako nije ni polovinu toliko učila, koliko svećenik, ipak čudesnim načinom bolje od njega pozna, što

Digitized by Google

je čovjek, koja mu je svrha i kako će ju postići? Škol. osnova, ako i mnogo dobrih svojstava ima, ipak je škodljiva i teretna po narod. krivična po crkvu i svećenstvo.

Osnova se opravdava fikcijami. Dočim je narod svojom prošlosti, svojom osebinom i naravlju načelom, kojih osnova krije, protivan, te onakovu uredbu škola niti si želi, niti prosi, ipak se pozivlje na njegovu volju; pod izlikom da se ujedini narod, ter mu se materialni teret olahkoti novimi školami, bojimo se, da će nova uredba pokalati cjelinu, navaliti novih tereta. U čistoću namjere snovatelja nove škole dalo bi se donekle samo onda vjerovati, kad bi nam se pokazao suvišni broj škola, kojih je dosele vjerski značaj podržavao, i ma koje brojem znamenite konfesije ozbiljna volja otrti taj značaj. Ali na koliko smo jur dosele imali priliku razabrati mnienja, nova šk. osnova bûdi svud nezadovoljstvo. Izkustvo nas takodjer vlastito uči, da su se dosele i u jednoj vjerskoj školi liepo slagale većine i manjine vjerske, osim možda riedkih slučaja. Je-li u obće vjerskimi školami bila država na gubitku i kakovu? Ima-li se nadati dobitku i kakovu, ako se vjersko osjećanje u narodu putem škola oslabi? Ako državna vlast jest ono, što ima biti, ter ide za dopuštenimi svrhami, odgovor nemože biti dvojben.

Naši patriote borili su se, i pozivali na borbu, proti tudjinstvu, koje se očitovalo u vanjskom tipu zakonodavstva i uprave. Ali sad nemare tudjoj znanosti, nevjeri i pokvarenosti otvarati vrata. Narod dugo i sve nestrpljivije izgleda korist i olakšicu od svoje autonomije u drugih mnogih obzirih. Da on toga nije polučio od prije, razumjeli smo i njega tješili, obećavajuć mu sve to sigurno od narodne većine. Ova izradi jur više zakona, rado ćemo priznati, dobrom namjerom, ali ne tako sretnim plodom. Narod osjeća stare i nove jade. Školska osnova nije podobna, makar u dalekoj budućnosti pomoći mu, života mu osladiti i utvrditi u njem ustavnu samosviest.

Naši prijatelji mogu pisati: „U nas, što je zla, nebiva s pomanjkanja dobra zakona, nego s pomanjkanja dobrih organa, koji bi zakon sdušno izveli, i s pomanjkanja budne kontrole.“ (Obzor br. 210.) Posve isti pojavi kako i drugdje. Ova izjava, kako je iskrena, tako u sebi nedosljedna. Odkle pomanjkanje dobrih i sdušnih organa? Liberalizam se jur dugo bučno hvališe obćenitim napredkom, pa ako on nije lažan, morao bi imati ili načiniti za svaku struku javnoga rada dobrih organa. Mi osudjujemo šk. osnovu, jer smo osvjedočeni, da joj mnogo manjka od onoga, što je kadro dobre i sdušne ljude načiniti; mi ju osudjujemo tim više, što je ona namienjena ne pojedinim ljudskim razredom ili organom državnim, nego obuhvaća obuku i uzgoj velike mase narodne.

Nam se čini krivica, kad nam se spočitava da želimo biti privilegirani ravnatelji i nadzornici škola. K čemu ta želja? Ove časti su manje, nego-li naša svećenička; s materialne strane nisu nam nosile uprav nikakova dobitka, nego protivno. Vi ste mogli po državnom pravu imenovati i svjetovne ravnatelje i nadzornike, kako smo i mi bili državom imenovani, osobito, ako ste htjeli veće zadaće spojiti s pučkom školom. Na to se mi nebismo potužili; ali krivda stoji u tom, što šk. osnova nepruža dovoljnih garancija za kršćanski uzgoj puka, što crkvi nedaje prava, tražiti i paziti, da sva obuka bude u sebi skladna, udešena prama cilju, koji je i škol. osnovom iztaknut. Moguće, da škol. osnova po uvjeravanju naših prijatelja i poruka dapače iz posestrime Dalmacije neće onolikim zlom uroditi, kako se mi bojimo. Ali zar je saboru zadaća zla stvarati? Zar su oni zakoni dobri, koji ako i neučine zla, mogli bi ga učiniti?

Naša bojazan je tim temeljitija, što se je i u drugih zemljah počelo isto ovakovimi osnovami škole uredjivati sve pod imenom slobode i napredka, a sad se je došlo do krvava progonstva crkve. Državni idol osovio se nad svaki ljudski i božji ugled, ter u slici silesije gvozdenom rukom maše i obara svakoga, tko nije voljan njemu jedinomu pokloniti se i služiti. Odlična bečka „Reform“, koja pored bujice Bogu i narodom neprijazne štampe skoro jedina stoji na braniku pozitivne vjere i narodnih prava, s nami jednako sudi o našoj šk. osnovi (br. 37.). Naši rodoljubi neće reći, da urednik toga lista nije glasovit učenjak i liberalac.

III.

Rekli smo, da nas više na razmišljanje pobudjuje saborska razprava, nego-li sama šk. osnova. Već dugo željeli smo čuti, kako naši rodoljubi misle o velikih pitanjih moderne civilisacije, o njezinih temeljih i smjerovih, o vjeri, državi i crkvi u obće, a o napredku i budućnosti našega naroda, o njihovih podlogah napose. Naša znaličnost bila je tim više opravdana, što su se u najnovije vrieme u nas podigli a sad se otvaraju najvišji hramovi znanosti, pri kojih stvaranju je svećenstvo nerazmjerno mnogo prilagalo — naravno s nakanom, da ovi hramovi budu njegovališta prave znanosti, nosioci kršćanske civilisacije, na našem jugu pribiraoci i istiniti budioci duhova i sviesti. Prigoda, smiriti našu znaličnost pridesila se kod saborske razprave o šk. osnovi. Mi sudimo dvojako držanje naših zemljaka: s negativne i positivne strane. Veći broj naših znanstvenih kapaciteta nije u razpravi učestvovao, niti se oglasio drugčije, nego-li glasovanjem za osnovu. Nam je ova šutnja takodjer govor. Nad izjavom onih, koji su se oglasili, nemamo uzroka radovati se. Kako su učili, tako i govorili, modernu znanost, kako sam ju gore opisao, oni su upili i tako ju drugim predavaju. Dielom jednostrani, dielom naopaki pojmovi, široko dokazivanje, hladno osjećanje, oko življe uprto na tudje želje i običaje, nego na domaće odnošaje i realne potrebe.

Mi se divimo, kolikim učenjačkim aparatom u drugih prosvietljenih zemljah u parlamentarnih borbah na obranu obće kršćanske stvari ili posebice katoličke ustaju glasoviti svjetovnjaci. Te utjehe u našoj domovini mi ni iz-

Digitized by Google

daleka nedoživismo. Nekad se je hrvatska ponosila, što je bila „antemurale christianitatis“, i kano takova od Europe priznavana; njezinih najsiavnijih djela toli na zakonodavnom koli na bojnom polju pokretalom bijaše kršćanska misao i osjećaj. Naš narod i sad je najprikloniji toj misli i osjećaju. Saborska razprava neodaje ovoga shvaćanja, ovoga ponosa, ove težnje. Što je tudjinska književnost zablude sipala, čini se. da će uhvatiti korjen i u našoj zemlji. Glede crkvenoga stanovišta osobito jedan govornik iztaknuo se nemilo, mislimo g. Ivan Kukuljević. On nije mogao odoljeti svomu srcu, da se nemanje krupnom kano nepravednom porugom nabaci na nas i crkvu. On kano povjestnik nepoznaje kulturnoga razvitka u naroda, i upliva kojim je on izveden u obće, a najglavnije i najplemenitije crte u značaju i dogodovštini hrvatskoga naroda napose. Skroz neparlamentarnim, pače trivialnim načinom našao je on za nuždno prieku osudu izreći ne samo nad jednim stališem, kojemu on hinjeno priznaje ipak zasluge i štovanje, nego se tja zaletjeti na jedan strani narod, koji u vjernosti prama vladajućoj kući, u živoj borbi proti neprijaznomu sadanjemu sustavu u našoj monarkiji, najpače u nepokolebivoj odanosti prama vjeri i crkvi svojoj odlično mjesto zauzima. Što bi „Tirolci“ po sudu g. Kukuljevića imali učiniti, da budu njemu naprednjaci i povoljni? Zar dići se na papinstvo, i vjeru katoličku, zar iz škola odpraviti svećenike, dokinuti samostane i posvojiti njihovo dobro, zar s modernom liberalnom štampom stupiti u tvrdu zajednicu, rovati s njom moralne podloge ljudskoga družtva? Znamenito je, što jednomu saborskomu govorniku, svećeniku, našao se ponukanim g. predsjednik radi neparlamentarna izraza podieliti opomenu. Pa toli nedužan, čedan i prema svim obziran bijaše onaj govor naprama besjedi g. Kukuljevića.

Naši rodoljubi razilaze se od nas u svojih bitnih nazorih, čuvstvih i težnjah; mi se bojimo, da će i zajednica u akciji pući. Na onih podlogah, na kojih oni misle podići napredak i sreću naroda, razširiti slavu njegovu, mi nemožemo, jer nam nedopušta naše zvanje, saviest. izkustvo i najsladje uspomene.

Kakav nauk za budućnost valja nam crpiti iz ovoga razmišljanja? Želieli bismo i zaklinjamo naše duh. oblasti, da nepredju mimo ovih pojava nesvjestno. Ako u kršćanskoj ideji ima sile i života, ljepote i topline, ako u njoj ima one preobrazne i uljudbene snage, hrane i zabave za velike duhove, kako je ona nedvojbeno dokazala na nebrojenih pucih; ako u nas ima Bogom obilato nadarenih i prihvatljivih duša, — tad se ona ideja nebi smjela gubiti, nego sve dublje vriežiti i blagoslovom svojim usrećivati. Da tomu treba najprije stroge dosljednosti u rieči i djelu onih, koji su u prvom redu nosioci i viestnici one ideje, jasne je. Ovo i što je s ovim u izravnom savezu, nije međjutim dosta. Na prosvjetne zavode i nižje i višje valja osobitu pomnju obratiti, muževe, koji se njim s crkvene strane predstavljaju, dobro poznati i odabirati. Upliv, koji se crkvi na obuku pripušta, valja nemanje mudro kano i revno upotriebiti, i da tako biva, osobno se. i po drugih uputiti. Crkva, osobito kod nas ima u vlastitom krilu još drugih uzpješnih sredstava, kojimi se bûdi i podržaje toli u svećenicih koli u puku svježa kršćanska ćut; crkvena sinoda, koje potreba naglašivala se jur više puta, djelovala bi tuj vrlo blagotvorno, pronašav nove institucije, osvjetlav dobre stare. Mi se usudjujemo ovdje sjetiti još jedne živo osjećane potrebe. Grad Zagreb raste i brojem i inteligencijom; i njegovo dostojanstvo i duševna potreba višjih razreda nuždno zahtieva, da se u njem u stolnoj crkvi osnuje posebna stolica propovjedničke, da što hrvatska. Svećenik oduševljen pravom vjerom i ljubavlju, prost od svih drugih briga i zanimanja, stojeć na visini današnje znanosti, poznavajuć dobro njezine svjetle i tamne strane, a k tomu dobar govornik, pustio bi svjetlo u mnogi duh, mir u mnogu saviest, potako na razmišljanje o mnogih istinah, razdriemao mnogo spavajućih. — Mi prihvaćamo čuvenu pripomenu, da se na državu osavljati nevalja, već ustati na svoju snagu i rad.

Neda nam se zaključiti, da sinovsku hvalu neizkažemo preuzvišenomu nadpastiru našemu. Njegova prisutnost u saboru, gdje se radi o bitnih interesih vjere; njegovo dostojanstveno sniženje, koje ga je vodilo i u odborske razprave o šk. osnovi; njegovo odlučno biskupsko držanje, ako i nije polučilo uspjeha, nam je mnogo vriedno. Svećenstvo njegovo smotrilo je u njegovu biću opet jednu crtu, kojom se poznanstvo i tiesno bliženje posreduje. Onomu, koji je za materialnu poboljšicu svoga klera za kratko vrieme mnogo učinio, koji se za dobro vjere i njezinih sluga trudno izlaže, dolikuje osobitim načinom, da to svojski i od nas traži. *B.*

Očitovanje. *)

Slavnoj koroni kotara stubičkoga u Brdovcu.

Kako javlja izvjestitelj častne korone u prvašnjem broju ovoga lista, a toga nitko od učestnika njezinih do sada nije porekao, to je ona, pretvoriv se u nekakav areopag sjetila se i moje malenosti te odsudila me i izjavila svoje negodovanje zato, jer sam, govoreć u saboru ob osnovi zakona za pučke škole, branio ono, što je nj. preuzvišenost naš obćeštovani nadbiskup osudio, a braniо to odmah iza njega.

Akoprem sam ja za ono, što besjedim u saboru kao narodni zastupnik, odgovoran samo Bogu i svojoj

*) Premda smo ono, što je u ovom očitovanju bitna, sami jur kazali u svom prvom članku, neka je i ovo. Valja nam ovdje spomenuti, da smo prisiljeni bili za ovaj put prekinuti članak „Razprava osnove itd.“ budući da nismo za vremena dobili stenografičkih podataka. U ostalom govor zastup. Jagića natiskan je u „Obzora“ br. 203. Uredn.

Digitized by Google

savjesti, a ni malo brdovačkoj koroni: to bih se ipak pokorio i njezinomu sudu, da je opovrgla moju saborsku besjedu, jer nikada nisam pomislio. da ne mogu pogriešiti. Nu ovakvo postupanje častne korone moralo je u meni probuditi samo sažaljenje, videć, kako joj je slabo stalo i do logike i do muževnoga značaja. Jer da se je tko iz te častne korone potrudio i pročitao ono, čemu sud sudi, bio bi razabrao i možda ostalu braću uputio, da sam ja u svom govoru ono isto osudio, što je osudila i njegova preuzvišenost, kojoj zato častna korona svoju hvalu i pouzdanje izriče. Što sam one ustanove zakon. osnove, o kojih njegova preuzvišenost nije govorila, saboru preporučio a svoje drugove nastojao glede njih umiriti odmah iza govora njeg. preuzvišenosti, to se dogodi preko moje volje, jer se u saboru negovori kada je koga volja, nego kada na koga red dodje. Bivši dakle pozvan od saborskoga predsjedničtva da govorim, bilo mi je ili zadovoljiti svojoj dužnosti kao narodni zastupnik, ili se odreći javno rieči, pa tim sumnju baciti na njeg. preuzvišenost, kao da to biva po njegovu nalogu, i na sebe, kao da se u robskoj podlosti (koju nadbiskup mrzi i prezire) ne usudjujem govoriti za svojim nadpastirom.

Po umovanju častne korone imao bi on najviše razloga zamrziti na me poradi takove tobožnje drzkoće; ali upravo njeg. preuzvišenost poznavajuć parlamentarnu praksu i moje neograničeno poštovanje, te štujuć muževni značaj u svakom čovjeku, nije mi moga postupka zamjerila. Uz ovo uvjerenje pako lasno ću preboljeti negodovanje onih, koji presudjuju čega nepoznaju.

Toliko za dokaz, gdje je bio raison: da-li kod mene, kad sam po dužnosti i savjesti govorio, ili kod stubičke braće, kad su izražavala negodovanje kojemu nije bilo mjesta. U Zagrebu dne 21. Rujna 1874.

Ivan Jagić,
župnik, narodni zastupnik.

Viestnik.

Zagreb. Preuzviš. g. nadbiskup J. Mihalović naimenovao je Ivana Bošnjaka, do sada profesora bogoslovja a sada župnika u Bregih, namjestnim podarkidjakonom kotara ivanićkoga.

— G. Josipu Lehpameru, zastupniku saborskomu, poslalo je svećenstvo kotara križevačkoga i koprivničkoga pouzdanice radi njegova držanja u razpravi škol. osnove. U prvoj se kaže: „Načela, što ih je Vaša Velečastnost razvila tom prigodom, smatramo načeli crkve katoličke, pa smo s toga i odlučili ta načela uviek po svom svetom zvanju i mogućnosti proti svakomu sdušno braniti.“ U drugoj pako stoji ovo: „Duboko smo osvjedočeni: da kat. crkva za vršenje svoje Bogom si naložene zadaće, da nauča odgaja i obražava narode — podpunu slobodu i samostalnost imati mora, te da se ona nikad pravcu duha, danas svietom zavladala, a svakako na propast vjere, države i napokon cielog čovječanstva po svjedočanstvu njegovih svuda opaženih činjenica smjerajuća, bez povrede božanskoga si značaja priljubiti nesmije.“ — Ovakovim duhom dolikuje svećeniku disati, govoriti, a što je najglavnije, raditi, revno neumorno raditi.

— Na brdovačku konferenciju diže se graja. Nije nas iznenadila. Mi ćemo o tom, neimajući sada dovoljna mjesta, u sljedećem broju progovoriti.

Paderbora. Zasužnjeni biskup Konrad Martiu dobio je 14. o. m. od načelnika provincije pismeni poziv, datiran od 7. o. m. da za deset dana položi svoju biskupsku čast, jer da će se inače proti njemu kod kr. suda za crkvene stvari podići tužba na skinuće. Pruski „kulturkämpferi“ idu sve dalje, no vjeri do sada nemogoše nahuditi baš ništa. Znamenit se je dogodjaj sbio u Poznanjsko-gnjezdanskoj nadbiskupiji, kojoj su nadbiskupa skinuli i još ga drže u zatvoru. Za praeposituru Xions imenovao je patron protestant, po novom pruskom zakonu, dakako proti volji kat. obćine, njekoga odpadnika Kubeczka. On bude uveden uz državnu asistenciju, al mu puk prieči službovati. Dekan pako istoga kotara Rzezniewski izreče u crkvi veliko izobćenje odpadnika i nametnika, a izreče u ime „apostolskoga vikara.“ Vlada i liberalci ljute se strašno, odkuda je i tko je apostolski vikar bez njihove dozvole u nadbiskupiji, koju su oni lišili svake zakonite uprave, ljute se na exkomunikaciju, i narediše proti Rzezniewskomu sudbeni postupak. Sve badava; neda se živa vjera ni državnimi zakoni ni svom državnom silom ubiti!

Promjene

u provinc. Sv. Križa hrvatsko-kranjskoj reda sv. Franje, stvorene u kapitulu i definitoriju 2. 3. Rujna o. g. Provincial: Friderik Hönigman, Custos: Nemesian Smoković, medju definitori: Ivan Žibrat, gvardiani: u Trsatu Nemesian Smoković, u Samoboru Emil Krašović, u Klanjcu Bonifac Pavliček, u Karlovcu Ivan Žibrat, u Jaski Gilbert Graul.

Meni je jedan od onih zagrebačkih pučkih učitelja, koji su podpisali spomenicu na sabor, pred svjedoci dri. Josipom Riegerom i Josipom Stadlerom pripoviedao rieč po rieč ono, što sam u „Katoličkom listu“ u br. 37. str. 295. u opazki napisao; nu budući da više zagrebačkih pučkih učitelja, koji su takodjer podpisali onu spomenicu, očituju, da se nije krivnjom ravnatelja Franje Klaića dogodilo, što su njihova imena u tiskanoj spomenici pod Dodatak a ne pod Spomenicu podpisana: to ja imam razloga onu opazku glede ravnatelja Klaića, da je on falsifikat počinio, sasvim opozvati.

A. Veber k. z.

Ovaj broj ima prilog pjesmu Gajdeku.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 40.] U Četvrtak, 1. Listopada 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Svećenstvo naprama školskoj osnovi.

Premda smo mi u br. 37. našega lista stanovište crkveno naprama školskoj, od sabora jur zaključenoj osnovi kako mislimo jasno razložili; premda je nadalje naš prijatelj B. položaj našega svećenstva naprama istoj osnovi u br. 38. nacrtao toli duhovito kolí istinito: gledeć ipak na napadaje, koji se na naše svećenstvo sve više množe zato, što rečene osnove neprihvaća složno i oduševljeno, nego se drži jako reservirano ili pače protuslovi, dužnost nam je da o tom pitanju i opet govorimo. Učinit ćemo to čim jasnije i čim odlučnije.

Osnova ova zahvaća duboko u sav život cieloga našega naroda. To je nedvojbeno, budući da je svako diete naše zemlje dužno polaziti pučku školu, a toj je školi zadaća: prva obuka i uzgoj. S toga će svaki misaoni državljanin oštro pogledati, na kakov se osnov osniva budući narodni uzgoj i obuka. Svećenik pako ima tu dužnost još i s drugoga razloga, a taj jest, što je službenik one crkve, kojoj je naložio sin božji Isus Krst: da po njegovu nauku nauča, uzgaja i vodi sve narode, te jih tako spasi. Za to bismo morali upravo osuditi svakoga svećenika kano nesviestna i ružno nemarna, svaki svećenički sastanak kano bez srca i pameti, koj se nebi baš ništa brinuo za školsku osnovu, o kojoj se radi.

Razni ljudi sudit će raznoliko ob ovoj osnovi, kano o svakoj, i budući da smo u slobodnoj zemlji, i za razpravu javnih pitanja imamo javnih glasila, moći će svoje mnienje i svoj sud iznositi u javnost. Dok se tim nepodkapa u obće ugled zakonu i vlasti, nit je pogibelji za javni mir i sjegurnost, veselit će se svaki prijatelj naroda, a najpače radovat će se vlada, da sazna misao svojih gradjana glede zakonâ. Nu nisu svi jednako sposobni i zvani, da o kakovu konkretnu pitanju sude. Kad se podigne kakvo pitanje pravno, pita se savjet i sud u pravoslovaca, kad pitanje vojničko u vojnika itd., dosljedno, kad je pitanje vjersko i crkveno, u biskupâ i svećenikâ, kano za to usposobljenih i ovlaštenih. Neima dvojbe da se u školskoj osnovi radi bitno o pitanju vjerskom, čim sama osnova prvom zadaćom škole izriče religioznomoralni uzgoj. Za to bi se ponajprije imao čuti glede katoličke omladine sud naših katoličkih biskupa, je-li osnova dobro odgovara religioznomoralnoj zadaći škole. No je-li ih vlada na to pozvala prije nego je osnovu podastrla Njeg. Veličanstvu? je-li sam sabor ozbiljno pitao, ili se obazirao na njihov sud? A biskupi k tomu nisu u ovakovu pitanju morda samo kano vještaci: oni imaju glede takova pitanja jošte vlast i dužnost, koja je po svom izvoru neodvisna od države.

Nam svećenikom svakako bi dobro došao sud našega prečastnoga episkopata, jer bismo onda mogli raditi svi složnije i uspješnije. Absolutno ipak nuždan nije, jer pitanje ob uplivu crkve na pučku školu nije tekar u našem saboru potaknuto. Imamo glede toga tvrdih, svestrano priznanih katoličkih načela. Za to mogu i pojedini svećenici, i čitave konferencije s priličnom sjegurnošću govoriti ob ovom pitanju. I mi napose kano javni organ za crkvene interese držimo si za dužnost ne šutjeti, nego otvoreno govoriti. — Za to pako tražimo ne samo pravu slobodu, nego i pristojnost od strane naših protivnika. Nevalja odmah biediti svećenstvo tja herostrati, (kako „Obzor“ obiedi svećenstvo brdovačko br. 215.), ako ima razloga drugačije suditi o školskoj osnovi, nego-li „Obzor“, ili makar sama vlada i sabor.

Svećenstvo, koliko mi znamo, nije zadovoljno sa školskom osnovom. Tomu ima različitih

Digitized by Google

razloga: političkih, crkvenih, a morda i osobnih. Mi nepoduzimljemo izbrajati svih, kakovih biti može, navesti ćemo ipak one, koji nam se čine ponajvažniji.

Ima svećenika, koji drže, da nije bilo dobro početi preustrojstva zemlje s pučkim školstvom, jedno za to, što će tim nastati občinam i zemlji mnogo veći teret, premda ni dosadanji nositi nemogu, a drugo, što je i mnogo važnije, za to, jer se tu neda izbjeći vjerskomu pitanju. Pitanje vjersko zahtieva u svako vrieme najveću nježnost, a u današnje upravo ga je pogibeljno traktirati, budući da u mnogih zemljah porad vjere traje žestoka borba. U nas povrh toga imaju Srbi svoju autonomiju glede svojih škola. Toga radi biahu već a priori mnogi zauzeti proti svakomu mienjanju dosadašnjega stanja.

Vlada se ipak odvažila zagristi u tu jabuku, izadje osnova. Sbilja mnogo veći tereti. Tu će mnogi župnik, videći kako mu je puk gol siromah, reći: to je zlo! gdje će puk nositi i veće terete! Ja nemogu biti za takov zakon, jer će me puk kamenovati. Nije morda to baš najbolji razlog, al je svakako vriedan obzira. — Drugi će reći: Zemlja nam i njezina sloboda nije nipošto jošte sasvim utvrdjena, naši neprijatelji upotrebit će ovu osnovu, da probude u puku nezadovoljstvo s narodnom vladom i zakonodavstvom, i da nam opet sve bace u nered i nazadak. Tko će se rugati čovjeku, kojega muči ovakov razlog? — Treći opet nalazi, da ovom osnovom svećenstvu izražavaju nepouzdanje i da ga iz škole gone. To se može osobito lahko činiti mužu, komu je pučka škola prirasla za srce, koj ju revno i svjestno njeguje morda ne samo u svom mjestu, nego kano nadzornik po čitavom jednom okružju. Njemu je kan da mora iz svoje vlastite kuće, kad mu osnova na jednoć oduzimlje pravo nadzorničtva i u njegovoj domaćoj školi. Kaže mu se ravno: moći ćeš biti izabran, i to će biti za tebe častnije, nego da ti to samim zakonom pripadne. Ali on je naučio u raznih izbornih borbah, da nebude uviek izabran onaj koj je najvrstniji, nego najčešće onaj, koj umije najbolje agitirati; nadalje on nalazi u osnovi, da će mjestnoga nadzornika birati županijski odbor. U tom će biti duša svemu nadzornik županijski. A tko će taj biti? Svakako jedan pučki učitelj, i to morda kakov poznat dittesovac. Da mu izbor od takova bude odvisan, i on u školskih stvarih da bude takovu podmetnut, to mu se čini previše, on voli povući se natrag. Ali mu odvraćaju: nemoj se prenagliti, ta zakon neizključuje svećenstva od županijskoga nadzorničtva. — Jest, neizključuje izrikom, al je ipak tako udešen, da neće lasno moći biti u obće svećenik, a još manje koj zaslužan podjašprišt, već porad stanovanja. K tomu se kaže u osnovi: „poznati školski vještak.“ Tko je takov? Ako pitaš njeke učitelje, osobito one koji priredjujuć učiteljske skupštine izključuju svećenstvo u obće kano nestrukovnjake; ako znaš, da i mnogi naši laici od kojih bi najmanje očekivao, drže svećenike za nestrukovnjake, ni nepitajuć, kakvu ima svećenik kulturu u obće, kakovo paedagogičko-didaktično znanje i praksu napose; ako napokon pogledaš onu rieč „poznati“, na koju se moći po potrebi više ili manje upirati: eto ti liepa izgleda za nadzorničtvo! Tako se svećenik nadje na jednoć zavrgnutim u školi, te misli, da mu se je i samu povući natrag. — Kad se to sve uzme na um, onda se vidi, da ovom osnovom nije lih samo ponos ili ćutljivost svećenička povriedjena, premda ni ove nisu dosta štedili ni u samom saboru; jer ako zastupnik Špun nalazi da crkva nije odgajala toliko valjanih državljana, koliko više sebi vjernih sjedbenika, ako zastupnik Kukuljević zahtieva, da se naše učiteljstvo emancipira od takovih nadzornika, koji su mjestimice svomu posebnomu interesu služili: tim se lje nezasladjuje svećenstvu onaj položaj, koj mu glede škole naznačuje nova osnova.

Rodoljubu mogu ovakovi razlozi biti vrlo znameniti; i budući da se naše svećenstvo nije odreklo rodoljublja, ni svake brige za svjetovno blagostanje našega naroda, znameniti su i njemu. No svećenstvo ima posebno zvanje bditi nad religiozno-moralnim uzgojem našega naroda, da kako na temelju od Krista položenom, pa je dužno i zvano više nego-li drugi sugradjani motriti osnovu s toga gledišta. Tu pako nalazi nezadovoljnosti i mnogo većih razloga. Veće jasnoće radi numerirati ćemo te razloge.

1. Crkva drži za religiozno-moralni uzgoj najshodnije škole konfesionalne; osnova ih ravno donekle dopušta, al pod takovimi uvjeti, koji se u ovako siromašnom puku kô što je naš gotovo izpuniti nedadu.

2. Takove su konfesionalne škole crkvi bile garantirane svečanim ugovorom i državnim zakonom; osnova ih pretvara u bezkonfesionalne, ne ravno podpuno, al ipak tako, da nisu ni konfesionalne.

3. Kraj toga se je jošte od važnih lica tvrdilo, da crkva na škole neima nikakova samostalna prava, napose ustanove konkordata da nevriede ništa. Toga kan da se je držala i sama vlada, dočim svoje osnove nije priobćila bi-

Digitized by Google

skupom, kan da ovi pri toj stvari neimaju kano dostojanstvenici crkve nikakova prava, i nikakove rieči. Tu se mora poroditi bojazan glede priznanja pravâ crkve u obće.

4. U pitanju školskom radi se ob odnošaju izmedju crkve i države. To je vlada sama izjavila u svojoj popratnici k osnovi. Tu bi imalo svakoga katolika i laika, a kako neće svećenika interesirati: je-li se u nas podpunoma priznaje autonomija crkve. Kako je izašlo u pitanju školskom? Država je povukla svu vlast i sve pravo na sebe, a crkvi je dala toliko, koliko je sama htjela, bez dogovora s crkvenimi predstavnici. Na tom putu možemo doći do civilne ženitbe, ukinuća samostana, konfiskacije crkvenih dobara itd.

5. Ali je ipak morda država, makar sama, dala crkvi glede škole toliko upliva, koliko je dosta. Nadbiskup zagrebački, neimajući druge prilike, izjavio je kao član sabora u saboru, da nije. Osnova hoće da spoji dva protivna načela: bezkonfesionalnost i konfesionalnost. Načelo bezkonfesionalnosti znamenito preteže: je-li će odtuda slieditи pravi konfesionalni religioznomoralni uzgoj? Mi se nemožemo uputiti da hoće.

6. Kako osnova nije ni konfesionalna ni bezkonfesionalna, bit će u izvadjanju golemih težkoća. Da je „Obzor“ to dobro razmislio, nebi bio valjda govorio o izvedbi do posljednje piknjice. Mi čestitamo onim muževom, koji će to biti kadri. U pojedinih dakle slučajih, gdje zakon nije posve jasno i odlučno odmjerio, stajat će na volji vlade ili njezinih organa, je-li će više dati konfesionalnosti ili bezkonfesionalnosti. Ima-li se svećenstvo s tim zadovoljiti? Sudite sámi. Prije je za konfesionalni uzgoj imalo podpunu garanciju u zakonu, sada je podpune neima, već je upućeno donekle na dobru volju vlade. No kad ste već ukinuli konkordat, dajte nam barem garanciju u državnom zakonu, a neupućujte nas na ničiju dobru volju. Zar da budemo sada pod ustavom, koj toliko u zviezde kujete, ostavljeni samo dobroj volji makar kako čestita čovjeka, gdje smo pod absolutismom imali zakon posvećen svečanim ugovorom!

7. Bezvjerstvo i svakojake opačine počele su se jako širiti po našem narodu, i to ne samo po gradovih već i po selih. Najnapetiji rád svećenika već nedotiče, osobito kad od političkih vlasti neima nikakve podpore. Da se n. p. u nedjelju nedjela, da se mladež goni na prodiku a najpače na kršćanski nauk, u tom nemožeš dobiti pomoći od službenika one države, kojoj je stalo do javnoga morala, kô što i do obćenite obuke, te za to djecu goni i proti volji njihovih roditelja, makar kako potrebnih i biednih, u školu. No barem djeca moraju u školu! Ali ni tu neima više za katolički religiozni uzgoj dovoljna jamstva. Za što? Uzmimo samo ovo: ako bude zagrebački paedagogij onakov, kakov se pogledom na vjeru pokazuje petrinjski, kakovi će izlaziti učitelji? Zagrebački konsistorij glede ovoga ništa nemože, gdje je jamstvo da će više moći glede onoga? Do sada je kadšto nesklad se javljao izmed župnika i učitelja na štetu školi, osobito odkad su njeki učitelji, da emancipiraju učiteljstvo od svećenstva, jarili: što će tekar biti, kad se bude nov učitelj smatrao svjetlonošom proti mračnjaku popu! Svećeniku i njegovu djelovanju narasti će težkoće, kojim neće moći odoljeti, navlastito kad uslied vjeri neprijateljskoga duha vremena i broj svećenstva pada. Ako vam je dakle stalo sbilja do prave moralnosti našega puka, koje bez positivne religije neima: nemojte stavljati religiji i njezinim službenikom samo zaprieka, nego ih poduprite jače no do sada. Osnova za pučke škole neće nam pomoći nego odmoći.

Ovo su, što mi znamo najglavniji razlozi, za što se katolički svećenici ni kano rodoljubi ni kano vjerovjestnici nikako nemogu sprijateljiti s novom osnovom. Tko misli da imaju krivo, neka nastoji razloge pobijati razlozi, ne pako sofisterijom. Jošte manje smije podmetati krive razloge, pa se tako svećenstvu rugati. I u saboru smo čuli i u našem novinstvu čitali: da svećenstvo traži izključivo pravo na školu, da ište za sebe privilegij, monopol, da od laikâ traži samo novac i svakojaku pomoć, a sebi pridržaje cielo gospodstvo, da laikom, koji radjaju djecu, nedaju popi nikakve vlasti nad vlastitom djecom, oni, kojim su ta djeca tudja! Tko tako govori, taj mora uvrieditи svećenstvo. Za čudo nam je upravo, da tako govore ljudi, kojim je još nakana svećenstvo smiriti. Zar morda misle, da će to tako najbolje postići, ako svećenstvo izvrgnu javnomu smiehu; ovo da će se onda od stida morati povući u kut i šutjeti?! Nećemo ništa dalje reći, nego samo to: da im se čudimo.

Pametniji se razlog čini, kad nam se kaže: Vi ste svećenici zabunjeni od rata što se na crkvu drugdje diže, napose od cislajtanskoga školskoga zakona, pa i u našoj osnovi vidite čega u njoj u istinu neima. Ali, gospodo, to je samo dosjetka, koju bismo vam, i to kako mislimo mnogo razložitije ovako mogli odvratiti: Vi laici gledate svoju osnovu na naočala cislajtanskih liberalaca, pa u njoj nalazite čudo ultra-

*

Digitized by Google

montanisma, te se čudite kako možemo biti nezadovoljni. Dokažite, da se varamo.

Ima napokon ljudi vrlo razboritih, za koje smo osvjedočeni da su barem prijatelji svećenstvu, makar nisu zauzeti za načela, koja su svećenici dužni zastupati, ovi nam kažu: Vi ste bili uviek rodoljubi, pomogli ste do kormila pravoj narodnoj vladi, nemojte joj sada stavljati zaprieka, pače odpor praviti. To bi moglo izaći na nesreću našega naroda, jer znate da nismo bez domaćih i vanjskih neprijatelja. — Znamo i priznajemo taj razlog, i još vam iskreno kažemo, da nam taj razlog više imponira, nego si vi i mislite, i da je taj razlog gdjekojega od svećenika i dalje odveo, nego-li mu je sa strogo vjerskoga gledišta slobodno. Sasvim tim smijemo-li šutjeti, kad je naše osvjedočenje: da je školska osnova pogibeljna vladi, budući da joj stvara silu nezadovoljnika, i osim katol. svećenika, da je pogibeljna za budućnost našega naroda, jer ovu neosniva na čistoj vjeri naših otaca, nego više na bezvjerstvu; smijemo-li šutjeti, kad se borimo sa sviešću, te se nemožemo odlučiti, da izvadjamo onu osnovu, kad postane zakonom?! Dosadašnjim prijateljem i suboriocem dužni smo kazati bar svoju muku, jer vi očekujete, da mi pomažemo svaku „piknjicu“ vaše školske osnove izvoditi. Napokon još jednu sasvim iskrenu. Ako i postane osnova zakonom, i bude sasvim u njezinu duhu do posljednje pikujice izvedena, mi se za to neodričemo prava katoličke crkve na istiniti religiozno-moralni, kršćansko-katolički uzgoj katoličke omladine, dosljedno na sve uvjete i garancije toga uzgoja; žalit ćemo pako i gorko žalit, ako u toj borbi ne samo ostanemo sami, nego se budemo morali boriti još proti onim, koji se pišu sinovi katoličke crkve.

Razprava osnove za pučku školu.

(Dalje.)

Dr. Špun hoće da osnovu razmotri najprije sa stanovišta, na koje se do sada nije mnogo obaziralo — s kulturne historije. On kaže da su u klasično doba došli do uvjerenja, da je barbarin, tko neima razuma za kulturnu misiju države. Ali kad su barbari osnovali nasilne države i kulturu zanemarili, postavljeno bje načelo: crkvi je zadaća uzgajati narode. No kakov je rezultat bio toga novoga poredka? Odgovor iz historije nije u prilog tomu novomu kulturnomu sustavu. Crkva je poglavito gledala, da bude pojedinac dobar sljedbenik, makar će biti slab član družtva čovječanskoga, države. To se je stanje jošte pogoršalo kad su u crkvi nastala razkolničtva. Kroz cieli srednji viek borila se je crkva i država; listovi poviesti onoga doba jesu crni. Bilo je ravno i onda muževa, koji su nastavu vindicirali državi, ali su ušutkani — lomačom! Takovo se stanje protivi interesa naroda. Valjalo je ukinuti privilegije, i u zpostaviti pravni poredak. Moderne države brišu privilegija i državljane meću na stanovište ravnopravnosti, i pitanja riešavaju silom uma i znanosti a ne mačem, ono što biaše ugnjeteno, čine slobodnim ravnopravnim s drugimi. Država ima kulturnu misiju; jer je izobražen čovjek bez dvojbe bolji državljanin, nego neizobražen. Za to je državi dužnost brinuti se za naobrazbu. Dužnost pako jest pravo. Da se upozna, kako stoji crkva prama tomu, treba znati, što je religija. Religija je positivna podloga, kojom se narod dovija do ideja morala. Religiju možete smatrati kao parallelu sa metafisikom: za veliku masu naroda je religija metafisika, s kojom shvaća ideje moralne. Odtud sliedi dvoje: prvo da prijatelj kulture nemože biti proti religije. No gdje počimlje i gdje prestaje zadaća crkve? Crkvi je zadaća moralni razvoj čovjeka, a državi intelektualni, a zajednica ovih dviju čini čovjeka podpunim. U toj zajednici ja neuvidjam dualizam, obadvie su organ jedne sveobće kulture. Crkva pako neima po svom pojmu djelovati na intelektualni razvoj. Razlog u kratko: sve religije proniče kano crvena nit, da je skromnost, poniznost — kriepost. Kršćanska religija dapače izrazuje to ovako: blaženi siromasi duhom, jer je njihovo kraljestvo nebesko. No sa gledišta intelektualnoga nećemo prihvatiti konsekvencija ovih načela, makar imaju s gledišta moralnoga duboku važnost. Svatko motreći naš valjani seljački stališ naći će premnogo primiera izvrstnog moralnog temelja, a uz to totalnu neukost. Takovi će prizori s veseljem napuniti župnika s moralnoga gledišta, ali ne tako i državnika, koj ište da se seljanin intelektualno razvijè. Očevidno treba da su oba stanovišta u neprekidnom savezu. Je-li dakle nepravda crkvi, ako država s njom stupa u savez, mjesto da boj bije ko u srednjem vieku? Nedvojbeno sustav harmonije mora i u nastavi vladati. Ja nenalazim ideala nastave u sustavu da se pučka škola odcieipi od crkve, ili pače s njom u borbu vrgne. Takovo je stanovište natražnjačko, sredovječno. Ja ištem podpunu zajednicu i slogu. Jošte jedan momenat za moje stanovište: državi je misliti, kakova su svojstva državljana potrebita za unapredjenje obće svrhe države, njezino je dakle opredieliti obseg intelektualnoga razvitka; obseg pako moralnoga razvoja opredieljuje crkva — obadvie polag temeljne misli monisma. Napokon još jedno praktično stanovište naglasujem: danas je nastava stvar vještine. Najvještiji je onaj, kojemu je to upravo zanimanje, koj je za to izobražen. Za to se moraju u državi stvoriti organi, koji će kano vještaci stvar nastave voditi.

Osnova se odlikuje umjerenošću, to se vidi već iz toga što se njom nezadovoljuju extremi — radikalizam i crkva. U njoj neima ni ugnjetenosti ni razuzdanosti,

Digitized by Google

nego zrela sloboda. Ovdje se nepita: pravimo-li nepravimo-li škole konfesionalne, nego pravimo-li škole koje će promicati kulturu hrvatskoga naroda. Škole neće biti ni konfesionalne ni nekonfesionalne, nego dobre hrvatskoga naroda. One će biti po razmjerju pučanstva katoličke u vrlo velikoj većini, no tako ustrojene, da ih može polaziti puk svih vjeroizpoviesti. Taj fakt, da su ogromnom većinom katoličke, netreba zakonom izricati, jer je statistička činjenica. — Boje se njeki, ako se nastava uzme izpod neposredne vlasti crkve, da će zavladati nihilizam. Historija na to odgovara: gnjeti koga, bit će nihilista; izvedi ga na slobodu, bit će konservativan. Applicando: neka bude učitelj postavljen na stanovište pravne sigurnosti i pod točan okvir zakona, postaje onim trenom element konservativan. — Još mi je jedan i to najvažniji razlog navesti, a taj jest: da je ova osnova kadra ujediniti narod naš. Ovo je najuzvišeniji način narode ujedinjivati, da ih zajednička kultura, zajednički razvoj vodi zajedničkomu patriotizmu i civilisiranomu životu. Tako će se što je do danas služilo zajednicom ukloniti bez traga na sreću cieloga naroda. Kad medju dva čovjeka stoji jaz, kako će se sastati? Da se jaz dalje ruje? Nipošto, nego metni most medju nje. Onda će taj isti odnošaj, koj vidim u osnovi izmed crkve i države, biti i medju konfesijami: u slozi živeć svi će patriotično raditi oko napredka naroda našega. — Osnova dakle ova odgovara razvoju historičkom, refleksiji umnoj, i eminentno potrebam našega naroda, za to ju pozdravljam kano jamstvo za sretan i sjajan, kulturni razvoj u našoj zemlji, i s oduševljenjem prihvaćam za podlogu specialnoj debati. Napokon nastoji još govornik rektificirati njeke tvrdnje Vučetićeve i Lehpamerove.

Poslie govora Špunova učinio je preuzviš. g. nadbiskup poznatu izjavu. Iza njega govoraše za osnovu župnik Jagić.

Jagić kaže da je od uvjerenja za osnovu, tim ipak, reče, što ju primam za podlogu specialne debate, nemislim da kažem, da se slažem sa svakom njezinom točkom, pa ću glede tih imati priliku kod specialne debate svoje izpravke donieti. Ja nevidim u toj osnovi toliko pogibelji, kako ju je narisao g. Lehpamer, osobito nevidim onda, ako visoki sabor prihvati izpravke, koje kanim donieti u specialnoj debati. Služeći se prispodobom, da je država školi otac a crkva mati, izriče, da je uzgoj bio sasvim povjeren majci, dočim se je otac malo brinuo. No opaziv, da mu djeca nenapreduju kano susjedova, da je učinio njeke naredbe, a da se nije s majkom ni posavjetovao. Otuda se majka namrgodila, a djeca pobunila. Vatrenija rekoše: otac nam majku tjera iz kuće; al će majka sama reći: nemojte toliko iskati, jer ćete me sbilja s otcem zavaditi, a to neće biti dobro za vas. Ja sam, reče, došao do uvjerenja, osobito ako se one točke, koje je izvolio preuzv. g. nadbiskup spomenuti, primu, da će moći ovaj zakon svakomu katoliku zadovoljiti, jer će naše škole po njem sbilja ogromnom većinom biti katoličke. Prvo me tješi §. „da učitelj ima biti one vjere, koje većina djece.“ Lehpamer se boji, da će ta vjera biti Dittesova. No ja nepoznam u Hrvatskoj i Slavoniji obćine, koja bi se priznavala vjeri Dittesovoj, već poznam samo sljedbenike positivne vjere: katoličke pravoslavne itd. Učitelj mora biti njihove vjere, dakle katolik itd. Pa on će biti katolik ne samo po krstnom listu, nego i po uzgoju, jer ga je kateketa tečajem više godina podoban bio uputiti ob istini vjere. No ako i bude učitelja, koj nebude uvjerenjem katolik, tu štiti vjeru od mogućih napadaja onaj §.. koj učiteljem strogo zabranjuje ma čim vjeru vriedjati. Učitelje, koji bi kušali vjeri protivan duh uciepiti u srce mladeži, imati će na temelju ovih zakona vlada kazniti, ili odstraniti. Lehpamer se je pozvao na dva konkretna slučaja. Jedan je u „Napredku“; no ja sam uvjeren da ni urednik ni pisac čitanih redaka iz „Napredka“ nije ocienio domašaja onih tvrdnja, jer sjegurno nije htio biti apostolom materializma. Što se tiče izvještaja Petrinskoga, dosta je spomenuti, da je pisac uvredljivih redaka slušao nauke pod Dittesom, te da hoćemo takove pojave zapriečiti, imali bismo ili domovinu opasati kinezkim zidom, ili zapriečiti, da hrvat nauke drugdje nesluša van u Hrvatskoj. Mi smo prinukani primati iz drugih praeparandija; pak proti dotičnom §. osnove nije se digao nijedan glas. Ja nisam našao u učiteljstvu onoga bezvjerstva, koje njeku gospodu toliko plaši. — I to me tješi u osnovi, što crkvi podaje u upravi školskoj nadzor neću reći skroz dovoljan, al svakako velik, i to u svih njezinih granah, ako ne direktno bar indirecte, a religiozna obuka skroz je u rukama crkve. Ni dosada nije dospio župnik nadzirati učiteljevu obuku, a još manje mogaše vicearkidjakon zaviriv koncem godine u svaku školu, van da je izvanredni veleum, proniknuti u duh, kojim učitelj svoja predavanja zadahnjiva. Dakle nebiaše izvanredna nadzora, kakova nebi i ovaj zakon dozvoljavao. Ta i od sada mogu se dati duhovni stolovi izvješćivati o nabožnom stanju škole, a gdje se pokaže kakov pogibeljan smjer, potražiti lieka od vlade. Što se duh. stola tiče, ja se duboko klanjam njihovoj mudrosti i brizi za školu, no želio bih čuti iz ovih pet posljednjih godina bar pet samostalnih paedagogičko-didaktičkih naredaba preč. duh. stola, no bojim se, da jih neima, jer se on nije tim bavio. Ako se veli da tolikoga upliva nisu imali duh. stolovi, onda ja tvrdim, da će taj upliv upravo po ovom zakonu biti veći, i po školu veoma spasonosan. Što me još tješi jesu mjestni školski odbori. Naš narod je uvjerenja skroz kršćanskoga, dosljedno katoličkoga. U odborih će se bez dvojbe povesti rieč i o relig. stanju škola, pa će gdje bude župnik možda nemaran sami odbornici na to tjerati da svoju dužnost vrši. I glede religioznoga nadzora bit će položaj župnika laglji, jer učitelja nevjernika morao je do sada sam višjoj vlasti prijaviti, a od sada učiniti će tu dužnost s njim svi odbornici. A to će bit uspješnije,

Digitized by Google

jer se neće moći reći, da župnik samo brani svoj ugled, ili ugled svoga stališa. Uvjeren sam i o tom, da će relig. karakter škole braniti i sav naš narod u odborih, skupštinah, saboru. Duh kršćanski iz njega nije izčeznuo. S toga neima ni u novinstvu ni u skupštinah napadaja na crkvu i svećenstvo, kako to drugdje biva; a ni samomu saboru nemože se u tom ništa prigovoriti, jer je jučer dva sata pomnjivo slušao od velike česti dogmatičke dedukcije Lehpamerove, i mnogi su hvalili oduševljenje i ozbiljnost njegovu. Narod koj šalje sada takove zastupnike u sabor, pošiljat će i u buduće muževe, koji će štovati vjeru kao sveti amanet naroda, te će ako bude učiteljstvo zlo rabilo svoje zvanje poviknuti: Dovle i ne dalje, jer vjere iz škole nedamo tjerati. S toga znam sjegurno, da se neće razpela sa stiene trgati, svete slike na polje bacati, interkonfesionalne molitve moliti; proti takovu barbarstvu cieli bi narod ustao. Za dokaz da je sav uzgoj i duševni pravac našega naroda kršćanski navodi još govornik jugoslavensku akademiju i družtvo sv. Jeronima, i zaključuje da se za to neimamo bojati ovoga zakona. Još bi se, reče, usudio spomenuti, da nije probitačno prenaglo suditi o katoličkom ili nekatoličkom duhu ma koje rieči ili ustanove. Ovakovo naglo osudjivanje mnogo je jur škodilo crkvi, te je morda mnoga grana pala sa stabla, koja bi se jošte sada na njem zelenila, da se nije prenaglo postupalo. Ja vjerujem i učim katoličku dogmu, da crkva ima pravo božji nauk učiti, ali u aplikaciji načela, t. j. da-li se u toj osnovi crkvi to pravo podaje ili krati, smijem se slagati, ili ne, sa svakim svojim drugom. Na svršetku usudjujem se primjetiti onu istinu: „littera occidit, spiritus est qui vivificat.“ Najljepši zakon neće naroda dići, ako ga cieli narod neusvoji i nezadahne spasonosnim duhom. Ako hoćemo, da ovaj zakon oživi, treba da neodstupi s polja ni jedan od pozvanih faktora: neka se natječe crkva s državom, neka čini svaki svoju dužnost, a ja sam uvjeren, da će tada u našoj domovini kako riedko gdje sjegurno ploviti brod narodne prosvjete i ukloniti se s jedne strane Scilli religioznoga fanatizma, a s druge Karibdi religioznoga indiferentizma. Tomu se navlaš nadam, ako visoka kuća uvaži primjetbe, što jih kanim prigodom specialne debate donieti sa svojimi drugovi.

Za Jagićem ustade govorit kanonik Šuškovi ć proti osnovi dokazujuć kako je nedosljedna kad u §. 1. stavlja prvom zadaćom pučke škole religiozno-moralni uzgoj, a uvjete za takov uzgoj uzkraćuje. Naročito prigovarao je §. 12. koje glede školskih knjiga nedaje crkvi potrebita upliva, i §. 158. po kom bi još nezrio čovjek mogao postati županijskim nadzornikom. — Podjašprišt Broz prima osnovu za podlogu specialnoj debati, premda mu se ništa nedopada sa strane financialne. On naime nalazi, da će se njom zemaljski deficit samo povećati.

(Konac će sliediti.)

Brdovačka pastoralna konferencija.

„Obzor“ je u br. 215. donio pod naslovom „Korona u Brdovcu“ ružan članak, sasvim nevriedan one čestite ruke kojoj ga pripisuju. U njem stoje ove rieči: „Koronu stubičkoga kotara ide ta herostratička slava, te je prva razvila zastavu secesije, zastavu odcieplenja svećenstva od narodne stranke.“ Može-li se reći šta ružnijega? A što je učinila ta brdovačka korona? Toga nepripovieda pisac. On osudjuje brdovačku koronu i potiče sav narod i isto svećenstvo, da se na nju nabace kamenom, a nedokazuje ničim, da su sbilja herostrati, i da su razvili zastavu secesije svećenstva od narodne stranke! „Katolički list“ prvi je donio izvještaj o konferenciji brdovačkoj u br. 38., naši su ga štioci čitali i sjegurno nisu ni sanjali da se u njem pjeva djelo herostratsko. I uredničtvo ovoga lista čudi se samo, kako je na jednoć ovaj naš list postao trubljom herostratskoj slavi.

Herostratos zapalio je u Efezu hram Dianin, čudovište umjetnosti i bogatstva, samo za to, da si ime ovjekovječi. Neznamo što bi danas od njega učinili, je-li bi ga u ludnicu zatvorili ili u tamnicu; u ono ga je vrieme narod ubio. Korona brdovačka učinila je valjda nešta slična!! Ona je razpravljala pitanje: kakovo stanovište ima u našoj domovini zauzeti kat. crkva prama navaljućoj bujici nevjerstva? Pretresujuć to pitanje našla je, da crkva katolička neima prijatelja ni u saboru ni u novinstvu, i samomu svećenstvu da se pokazuje prezir i u saboru školskom osnovom i u novinstvu članci i podlistki. Za to je odlučila potaknuti svu ostalu braću svećenike, da se omogući izdavanje „crkveno-političkoga dnevnika“, kojim bi se mnienje i težnje pravih katolika takodjer mogle čuti i pretresivati.“ Budući pako da tu treba žrtava, ponukavala je sebe i drugu braću ovako: mi smo do sada podupirali svaki podhvat za naš narod i njegovu slavu, vriedno je, da sada i za sebe nešta učinimo, te da nedamo nevjerom ono pogaziti, što je vjera podigla“ Podpisaše dakle do 300 for., zaista za svoje okolnosti zamašnu svotu. Nego gle! čega nebis od tih herostrata, to jest palikuća narodne slave očekivao: oni još sabraše 22 for. za proslavu otvorenja našega svenčilišta! pa još rekoše ove iz herostratskih ustiju nenadane rieči: da je pravi kršćanin zajedno najbolji državljan i domoljub, i svećenstvu da se ljubav k svomu narodu i njegovoj slavi nikada poreći nemože.

Eto vam čitavo to grozno herostratsko djelo! Svećenstvo nalazi da bujica nevjerstva navaljuje i u našu domovinu; ovdje gdje bi se nadalo tomu uztuka, naime u našem saboru i u našem novinstvu, nenahodi ga; ono je zabrinuto za vjeru, ko što po svojoj svetoj dužnosti mora biti, ali naši svjetovnjaci, čini mu se, kan da se njegovoj brizi rugaju: što ima činiti? Šutjeti, no tu se mora bojati ne samo prokletstva božjega, nego i narodnjega, ono mora odlučnije ustati za vjeru, a za tu svrhu činio se je vrlo sgodan „crkveno politički dnevnik.“ Taj

Digitized by Google

dnevnik dakle valjda je ta vaša zastava secesije, zastava odcjepljenja svećenstva od narodne stranke. No što ima u tom?

Mi svećenici izpoviedamo, da stojimo pod zastavom Isusa-Krsta. Od vas drugih narodnjaka ravno smo svašta opažavali, ali smo se sveudilj nadali, da se vi nećete odreći ove zastave. Mi se nadamo i sada. Namišljeni dnevnik imao bi biti glasilom kršćanskoj ideji u političkom i družtvenom svietu; kakva je u tom secesija od narodne inteligencije, pače od narodne stranke? Zar se je sva naša inteligencija (osim svećenika, koje valjda takodjer brojite u inteligenciju), pače sva naša narodna stranka odrekla kršćanstva, a napose katolici zar su odpali od katoličke crkve? Ako je tako, onda ste vi učinili secesiju, jer mi nedvojbeno stojimo pod zastavom naših otaca. — No ako se vi niste odrekli kršćanstva, dotično katoličtva, kakvo ciepanje nalazite u namienjenom podhvatu? Za što da samo u našem narodu ideja kršćanstva neima za sebe nikakva glasila? Vi se morda bojite za „Obzor“ i „Narodne Novine“, misleći, bolje je složno uzdržavati malo ali valjanih listova, nego više ih kojekakvih kojekako. No je-li smo mi krivi, ako rečeni listovi nezadovoljuju našoj potrebi? Kad barem nebi donosili ništa uvredljiva za katoličku crkvu i svećenstvo, ali se žalibože nadje i toga. Nego ni to nemože nam biti dosta u današnje vrieme, gdje je vjera i crkva izvrgnuta toli raznovrstnim i žestokim i otrovnim napadajem, tako da se je čuditi, kako nije već prije za oživotvorenje katoličko-političkoga lista ništa učinjeno. Brdovačka konferencija u tom zaslužuje od strane katolika svaku hvalu, ko što i stiče sve obćenitije priznanje kod samoga katoličkoga svećenstva. Što je u tom herostratskoga?

Svećenstvo tim neodpada ni najmanje od narodne stranke, ako se pod tim imenom razumievaju oni, koji rade, vojuju, žrtvuju se za pravo dobro hrvatskoga naroda; nit ono odpada od narodne inteligencije, ako su to muževi, koji goje i šire zdravu kulturu naroda na temelju narodnjem. U taj temelj dakako oni meću sv. vjeru Isusovu. Ako ste s tim sporazumni, eto medju nami podpuna sklada; ako-li niste, onda bi se u svih pitanjih, u koja jače i očitije utiče vjera, dakako mogao poroditi nesklad, i po tom šteta za naš narod. No ako se to dogodi, možete-li sbilja krivnju pripisati nam? To nas dovodi do pravoga, kako nam se čini, uzroka vašoj smutnji.

Vi naime mislite kulturom, koja nebude imala nikakva značaja konfesionalnoga izravnati i izbrisati u našem narodu opreke konfesionalne. To nam se tako vidi iz osnove za pučke škole, a još jasnije iz govorâ vladinoga zastupnika i zastupnika narodnoga dra Špuna. No tu vašu nakanu dobro je razumjela brdovačka korona i ostalo svećenstvo, za to je namislilo uzkrisiti list, koj nebude dao vjere iz života našega naroda brisati. E to je morda vam križ preko računa, za to nemir i vika i baš psovanje. Ele sudimo i govorimo triezno! Mi smo uvjereni, da neima narodu pravoga napredka i veličine bez prave solidne moralnosti, a ove da neima bez positivne vjere, i to bez Kristove vjere. Mi smo dakle za kršćansku obuku i uzgoj puka; i za to je nam do uzdizanja vjere, ne pako niveliranja. Strah od trvenja konfesija čini nam se posve nepravedan, jer što mi znamo neima kakve neprijazne opreke izmed katolika i pravoslavnoga, nego izmed hrvata i srbina u našoj domovini, dočim se oni koji su grčko-iztočne, ili kako kažu pravoslavne crkve, hoće da nazivlju srbljи. Neka su samo svi stanovnici naše domovine onakovi hrvati i rodoljubi, kakovi su naši katolički svećenici, i to baš oni, koji se za vjeru najbolje zauzimlju i za nju najrevnije i najuztrajnije rade: onda mislimo, da se netrebate bojati za mir, red, slogu, napredak i jakost našega naroda.

Po tom možete biti osvjedočeni, da su katolički svećenici ne za razdor već za slogu narodnu, ali na temelju kršćanskom. Pokažite i vi, gdje je sgoda, i riečju i činom, da ste i vi kršćani, pak nećete doći u napast svećenike isto tako odane svomu narodu kô što svojoj vjeri nazivati herostrati.

Još je jedno u pomenutom članku Obzorovu, čega nemožemo sasvim premučati. On je obiedio brdovačku konferenciju, da su smiešni mameluci nadahnuti iz Lužnice, i da hoće svećenstvo rinuti u red helota. Za što? Za to, jer su izrazili svoje negodovanje nad govorom zastupnika župnika Jagića, ili pače ne sbog govora, već „sbog toga, što se je usudio progovoriti odmah iza svoga nadpastira.“ Tim pako da su izjavili, da svećenik nije neodvisan, sposoban za narodnoga zastupnika, već mameluk svoga biskupa. — Absurdum! Da bude bio g. Jagić govorio u smislu nadbiskupovu, misli-li pisac, da bi mu i onda konferencija bila izjavila svoje negodovanje? Ona mu je izjavila svoje negodovanje za to, što je „neposredno za nadbiskupom ono branio, što je sam nadbiskup osudio“ (misli se osnova za pučke škole). Dakle ne za to samo, što se je usudio (te rieči ovdje neima!) za nadbiskupom progovoriti; pače ni za to samo što je onakov govor govorio — oni još štuju njegovu saviest veleći: kada mu njegova savjest nije dopustila biti proti školskoj osnovi! — nego za to, što je neposredno za nadbiskupom ono branio, što je nadbiskup osudio. Župniku Jagiću bilo je i samu neugodno, da ga je zapao red govoriti odmah iza nadbiskupa: nije čudo, da je to onim bilo i nemilije, kojih je vriedjao sam sadržaj Jagićeva govora. Tako se sasvim naravno razumije negodovanje konferencije brdovačke. Nije pako liepo, da je „Obzor“ umjesto da si stvar psychologički protumači, govorio tja o Lužnici, kad mu je sjegurno poznato, da članovi konferencije brdovačke nisu bili mameluci lužnički ni onda, kad je Lužnica cvietom cvala, pače da su proti njoj radili, njeki njih i sa svojom osobnom pogibelju, nekmo-li da joj se bezuvjetno klanjaju onda, kad joj već slava potamnila.

Digitized by Google

Konačno još ovo: Radite sbilja o skladu izmedju svećenstva i one narodne inteligencije, koja mu se doslie u stvarih vjere nije pokazala prijaznom! U tu svrhu nevalja ništa stvar izvrtati, a još mnogo manje valja rugati se i grditi.

Viestnik.

Zagreb. Izabrani za školsku godinu 1874/5. na fakultetu bogoslovnom sveučilišta Franje Josipa I. dekan dr. Gjuro Posilović i prodekan dr. Antonij Kržan potvrdjeni su od kr. zemaljske vlade.

— Pošto se je veleč. g. Tomo Capek, župnik u Orehovici, časti podarhidjakona i nadzornika škola odrekao, imenovan je podarhidjakonom i nadzornikom škola kotara Belečkoga, veleč. g. Stjepan Tompić, župnik u Belcu. G. Ivan Hangi, namjestni vjeroučitelj na realci u Rakovcu, i g. Gjuro Šimončić, privr. vjeroučitelj na zagreb. kr. preparandiji, potvrdjeni su definitivno u istom svojstvu i na istom zavodu. G. Stjepan Terihaj, kapelan bistrički, postao je upravljateljem župe u Začretju. Josip Komes, svećenik reda sv. Franje provincije sv. Ladislava, zadobiv od sv. stolice sekularizaciju, primljen je u broj klera zagrebačke nadbiskupije. Franjo Novak, novomisnik, ide za drugoga duhov. pomoćnika u Belovar.

— Za izpražnjenu službu vjeroučitelja gornjega gimnazija zagrebačkoga razpisan je natječaj na 4. i 5. Studenoga o. g.

— U nadbiskupskom sjemeništu zagrebačkom učinjena je za nastalu školsku godinu ta promjena, da klerici 7- i 8. gimnazialne klase slušaju predavanja na kr. velikoj gimnaziji zagrebačkoj. Uslied toga bit će dva prefekta: jedan bogoslovaca g. Gustav Baron, a drugi gimnazialaca g. Franjo Vojaković. Ostali poglavari ostaju ko i do sada. — Klerici bogoslovci, kojim je takodjer radi upisa u bogoslovni fakultet svakako doći 17. Listopada, kô što su po prečast. ravnateljstvu sjemeništnom jur pozvani, slušat će predavanja tečajem prvoga poluljeća u nadbisk. sjemeništu.

— Na 24. o. mj. obdržavalo je svećenstvo kotara prvostolnoga pastoralni sastanak u Šestinah. — U znak sinovske odanosti i ljubavi spomenuto je osobitom radosti katoličko očitovanje visokoga nam nadpastira što ga je učinio prigodom razprave školske osnove u hrvatskom saboru. — Izraženo je priznanje uredniku „Kat. lista“, što stojeć na stanovištu katoličkom brani najsvetiju djedovinu naroda hrvatskoga, svetu mu vjeru, te uz ljubav vjere nikada nepušta s oka ni ljubavi narodnje. — Naglašena je, brdovačkom koronom potaknuta, korist „katoličkoga dnevnika“ i zaključeno jednoglasno pripomoći spremno i obrečena svaka žrtva, čim se opazi, da pod okriljem hrvatskoga episkopata naglašeni časopis stupa u život. — Kraj toga sabran je i dar za sv. Otca papu i duh. oblasti poslan. — I to darovaše: preč. g. kanonik Stjep. Matković 5 for. u srebru; preč. g. opat Stj. Pogledić 2 for.; V. Švec, župnik 2 f.; M. Milković podjašprišt 2 fr.; Stj. Mikec 2 fr.; M. Pavlec 1 fr.; Fr. Koščec 1 fr.; Iv. Kuček 1 fr. — (Ovom prilikom javljamo, da je za sv. Otca sabrano u Visokom 6 for. i uredničtvu predano, da se dalje pošalje. Ured.)

— Poznato je iz novina, kako je županijska skupština požežka od 6. i sljedećih dana mjeseca Kolovoza 1873. čl. 53. neovlašćeno bila naredila, da se župnikom, imajućim kapelana, 16, a neimajućim kapelana, 12 hvati drva od župne konkurencije ima na godinu davati, umjesto po jednoga voza drva, koj ima svaka pojedina kuća župniku dati, usljed popisa dohodaka od godine 1802. Proti tomu zaključku pritužilo se je svećenstvo županije požežke duhovnomu stolu, koj je tim povodom proti rečenomu zaključku kod visoke kr. zemaljske vlade utok uložio, pa možemo s radošću obznaniti, da je visoka vlada, uvaživ navedene razloge, obnašla odlukom od 6. Kolovoza o. g. br. 1353. navedeni zaključak u svem obsegu ukinuti, ter odrediti, da se glede podavanja upitnih drva i nadalje držati valja postojećega običaja s razloga, što o tom predmetu odlučivati može samo kr. zemaljska vlada sporazumno sa duhovnimi višjimi oblastmi, i s razloga, što je glede beriva katoličkomu svećenstvu pripadajućih mjerodajan popis župnih dohodaka od g. 1802., na koj županija požežka stvarajuć spomenuti zaključak nije obzir uzela.

Rim. Premda neprijateljske novine o zdravlju papinom šute, što je najbolji znak, ipak je katoliku utješivo čuti, da je sv. Otac uzprkos svoje velike starosti, i uzprkos biesne želje onih, koji bi ga rado već jednoć vidjeti mrtva, dobrô zdrav, i da vrši neutrudivo svoje apostolske dužnosti.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove II. reda: Občina grada Senja, Učiona pučka u Petrijancih i Kiss Dragutin iz Šaulovca. III. reda: Verner Tone podpredsj. sudbenoga stola u Ogulinu, Mihalović pl. Josip gimnazijalac u Osieku, Radić Gervazij franjevac u Cerniku, Učiona u Oroslavju, Učiona u Kraljevrhu, Brat Petar Sekovanić kapucin u Varaždinu, Občina Vidovec, Učiona Vidovec, Učiona Radovan, Horvat Simo bilježnik u Vidovcu, Upravna občina Biškupec, Učiona pučka u sv. Križu, Učiona dječačka u Ivancu, Učiona djevoj. u Ivancu, Učiona dječačka u Lepoglavi, Učiona dječačka u Kamenici, Učiona dječačka u Klenovniku.

Nastupio je već i posljednji četvrt ove godine, a mi od njeke gospode predplatnika neimamo plaće ni za prijašnje četvrte. Molimo za to uljudno, da se požure. Bez reda u plaćanju nemože list napredovati. Uredničtvo.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 41.] U Četvrtak, 8. Listopada 1874. **[Tečaj XXV**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Razmatranje u vrieme.

Od nekada imala je crkva božja dvie vrsti neprijatelja na zemlji: očitih i skrovnih. Oni udaraju otvorenim licem na crkvu: njezin nauk, njezine zapovjedi, njezine službenike; ovi se pričinjaju prijatelji crkve, izbijajuć tajno, da svatko neopazi, kamen po kamen iz njezine zgrade. Oni izpoviedaju očito na saborih, u skupštinah, u novinah, da je crkva neprijateljica družtvu čovječjemu od nekada bila te je s toga zaslužila, da se protjera iz prosvjećena danas družtva; ovi imenuju crkvu uzgojiteljicom narodâ, prosvjetiteljicom svieta, ali ju kore, da je predaleko segnula, da ju treba u njezine granice opet zatjerati. Oni nesakrivaju svoga bezvjerstva, dapače njim se ponose kano dokazom, da im je sinulo pravo svjetlo, da znaju dobro i zlo, da su postali „kano bogovi“; ovi nedaju čuti, da su bez vjere, „i mi smo katolici“, običan je njihov odgovor, ako si ih zatekao u neliepu poslu, gdje pod crkvom tajno ruju: ali crkvu polaziti, svete tajne primati, zapoviedi crkvene vršiti, toga oni neznaju. Prve vrsti neprijateljâ crkve ima danas po svietu dosti, i oni zapodjenuše evo pred našim očima krvav boj i riečju i perom proti Kristovoj zaručnici. Kod nas ih danas jošte neopažamo toliko, ali za to ima tajnih neprijatelja crkve i kod nas mnogo. Imenujte mi, molim vas, muževe, koji se broje medju naobražene, a nisu svećenici, za koje je poznato, da su crkvi božjoj cielim srcem odani, da se ponose biti njezinimi sinovi, koji ju javno zagovaraju, proti njezinim napadačem bez straha brane, koji svaki njezin nauk primaju s počitanjem, kakovo se pristoji prama Isusovoj zaručnici, koji vrat svoj voljno sklanjaju pod sladki jaram zapovjedi njezinih. Ili imenujte mi spis, razpravu, članak, govor, koj bi dokazao protivno. Ja nepoznam kod nas duhom i srcem Veuillotâ, Malinckrodta, Vojnovića. Mislio bi, da je ovaj ili onaj dobar katolik, pričinja se, da priznaje crkvu kano najveću dobročiniteljicu narodâ, da poštuje svećenike ne samo kano gostoljubnu gospodu, nego i kano zastupnike vječne, spasonosne istine; a kada mu se pruži prilika, eno ga, gdje kleveće majku svoju kano lienu nehajnicu, koja se nebrine za djecu svoju te je zaslužila, da se prošiba; eno ga gdje se svetogrdnim ustima smije njezinim naukom, gdje je bezsraman zajedno i lud dosti, te u njezina usta meće najveće ludosti, kano na primjer da je stvorila četvrtu osobu božansku. Ovaj ju kuša prestrašiti, dozivljuć joj u pamet inkviziciju, onaj časti njezine revne službenike naslovom Trenkovih pandura; ovaj ju uči, da je njezin nauk o postanku čovječjem mnogo nedostojniji čovjeka, nego nauk Darwinov, a ovaj joj se ruga, da se neima zašto potužiti, ako joj se iz naručaja otmu dječica, koju joj je sam Gospod kano najdraže blago povjerio, kad im i onako nije bila skrbna majka, nego bezbrižna maćuha. I tko bi nabrojio sve one, sad krupnije sad finije, poruge i uvrjede, kojih smo se osobito u najnovije vrieme do sita i načitali i naslušali. Tako nerade prijatelji crkve, koji ju poštuju kano tielo Kristovo, dišuće njegovim duhom, živuće njegovim životom, kano zaručnicu Kristovu bez ljage, bez mrlje. Tu neima druge, nego ili s Isusom uvjek i svakud, ili proti njemu, „tko neskuplja, taj raztepa.“

Ferdinand II. rekao je jednoć puno znamenitu rieč: „sačuvaj me Bože od mojih prijatelja, od neprijatelja sačuvati ću se sam.“ Tko na me otvoreno navaljuje, makar najoštrijim oružjem, manje je pogibeljan, nego tko se kano prijatelj laska i previja, a na koncu kano

Digitized by Google

zmija ujeda. Proti onomu biti ću uvjek na opazu, njegovu ću navalu, ako sam vriedan, odbiti, proti ovomu neima obrane, tu nehasni nego moliti Boga: „od takovih prijatelja sačuvaj me Bože.“ Na ovakove tajne neprijatelje činio je Gospod sljedbenike svoje oprezne, kad im je rekao: „čuvajte se vukova, koji dolaze k vam u ovčjoj koži.“

Nego ima još jedna vrst tajnih neprijatelja crkvi; ljudi najme, koji su u srcu osvjedočeni o svetosti crkve i njezinih ustanova; ljudi, koji su u dnu duše uvjereni, da narodom neima blagoslova ni sreće nego od vjere Isusove, ali koji radi drugih nerade po tom osvjedočenju. Da tu vrst ljudi pravedno ubrajamo medju neprijatelje crkve, svjedok nam je sam Gospod, koj je rekao, da neće onoga priznati pred otcem svojim, tko njega nepriznaje pred svietom. Biti nepriznan od Isusa pred otcem nebeskim isto je, što biti odsudjen. I o toj vrsti ljudi, o tih mlitavih i bojazljivih katolicih naumio sam reći nekoliko rieči. Mnogo su oni sakrivili Bogu i crkvi. Da je u njih bilo uvjek vatre i odvažnosti, da su oni uvjek bili gotovi, svaku navalu, došla ona ma od koje strane, ma od otca ili brata, sa svom odlučnošću odbiti; da su oni na tom razkršću uvjek ostavili i najvjernijega u drugih poslovih saveznika, veleći mu: s Bogom prijatelju, ako nećeš ti sa mnom, ja s tobom nemogu, nesmijem, tako mi duše neumrle; žao mi je, boli me, ali s Bogom, moramo se razstati: da su oni tako radili, kad je bilo vrieme, eh kako bi malodušni bili naši protivnici, kako bi se čuvali, da im se neizmakne rieč, koja bi nam mogla uzrujati krv.

Deseći se jedanput u nekoj crkvi, vidio sam u kutu djevojče klečati i moliti. Mogu reći i mene je na pobožnost ganula, kako je sklopljenih ruku Bogu se molila. Na jednoć zabrusi crkvom nekakov gospodičić; djevojka se obazre, zacrveni i kano da ju je što ujelo, digne se na noge. Bilo ju je valjda stid, da ju mlad gospodičić zatekne, gdje pred Bogom na koljenih kleči. Koliko ih ima vjernih u srcu katolika, koji kad su sami, Bogu se prije i poslje jela pomole, a kad dodju medju ljude, koji kano marha za stol siedaju, neusudjuju se niti prekrstiti! Koliko ih ima katolika, koji kad će izpoviedju oprati a pričešću nahraniti dušu, traže mjesto i vrieme, da ih nitko nevidi i nesazna, kako oni svoje kršćanske dužnosti izvršuju! Dosti ih ima, koji kada se u družtvu po današnjem običaju na sud zove zaručnica Isusova te se sbog toga i onoga kori i odsudjuje, zbog toga i onoga ruglu izvrgava, ili bojazljivo šute ili što je gore sramotno povladjuju. Ima, a to nas najviše boli, i takovih, koji bi već po zvanju svojem morali braniti Isusovu zastavu, pak ju ipak ostavljaju, kada dodju u družtvo ljudi odmetnika. Takovi ljudi spadaju u drugu vrst tajnih neprijatelja crkve, jer se boje javno za njezinim stiegom ići, jer se boje javno ju i u svakoj zgodi izpoviedati i braniti. Kada na tu vrst katolika mislim, uvjek se sjećam, što pripovieda sveti Ivan, gdje govori, kako je noćju posjetio Nikodem Isusa. I drugi su, veli on, u Isusa vjerovali, ali zbog farizeja nisu ga htjeli posjetiti. Radi straha pred ljudi nisu došli k Isusu. Gospodin je istina rekao, da nitko nemože dvoma gospodarima služiti, da je proti njemu, tko nije s njim, da je jedan samo i to vrlo tiesan put, koj u nebo vodi; ali ta vrst katolika misle, da su mudriji od samoga spasitelja, da mogu i svietu i njemu služiti, da mogu prijateljivati i s njim i s njegovimi protivnici, da mogu biti i liberalci i katolici. Kamo-li će se oni smjestiti na sudnjem danu, kad nebudu mogli nego ili desno ili lievo, kad nebude nikakva srednjega puta?

„Tko se boji boja, nemože danas biti kršćanin, dapače nemože biti pošten čovjek“, pravo je rekao jedan znameniti pisac. Kada je planuo rat medju vjerom i bezvjerstvom, kukavica je, tko sa strane mirno gleda, tko neima srca pridružiti se jednoj ili drugoj stranci. Kukavica je onaj vojnik, koj se neuzda u svoje sile, koj se nenada pobjedi. S toga su istinite rieči, koje je veliki Pio IX. rekao jedanput deputaciji francezkih katolika: „Liberalni katolicizam najgora je bolest našega vremena.“ Jer liberalni katolici, popuštajući duhu vremena, duhu Isusovu protivnomu, izdavaju stvar božju. „Liberalni katolici, pisao je sveti otac predsjedniku katoličkih družtva u Belgiji, uvjeravaju da ljube i štuju crkvu, da ju brane, ali oni kvare njezin nauk, i svaki je njih više manje sklon, stupiti u službu onih, koji neku krivu slobodu brane. Oni misle, da moraju tim putem udariti, da nedaju povoda svadji, da pomire evangjelje s napredkom današnjega družtva, i da opet uvedu red i mir, kano da može svjetlo zajedno s tminom obstojati. Ta bludnja mnogo je pogibeljnija nego očito neprijateljstvo, jer se krije zastorom tobožnje revnosti i iskrnje ljubavi.“

Danas je zavladala u svietu pošastna bolest, da svatko želi sloviti prosvjećenim. Tko je jedva naučio pošteno čitati, već se broji medju one, kojim je istina u podpunom svjetlu pred očima sinula. Ta obćenita bolest, nebi bila tako pogibeljna, da nebude s njom spojena

Digitized by Google

druga: lienost duhovna. Liepo je, da čovjek želi mnogo znati, jer znanje jest poslje krieposti najljepši ures čovjeka, ali za znanje se zahtieva željezne uztrajnosti, neprekidne marljivosti uz naravne darove. No malo ih ima, koji bi htjeli uz knjigu neprestano sjediti, mučiti se i znojiti na mučnom poslu znanstvenoga iztraživanja. Odavle dolazi ona strašna površnost današnjega vieka. Kakov nepozvani zanovetalac, koj neima o bogoslovnoj znanosti niti pojma, sjedne na učiteljsku stolicu bogoslovja, zanoveta da nemože neslanije o crkvi katoličkoj, njezinu nauku, njezinih uredbah, a zanovetanje njegovo tiska se bez prigovora, hvali se i odobrava. Današnji naobraženici crpu velikim dielom svoje znanje iz novinâ. Kako je novinstvo poplavilo sviet, nije čudo, da u mnogih birovih sjede ljudi, od nevolje onamo natjerani, koji nisu nijedne znanosti pošteno proučili, pa ipak hoće u svakoj struci biti nepogrješni učitelji. Ljudi čitajući takove novine, toga većinom neznaju, pak s toga za svetu istinu primaju, štogod u novinah nadju. Onda dakako nije čudo, ako katolici, koji se tako nezdravom hranom dnevice pitaju, počmu duševno bolovati, ako slabi njihova ljubav prama crkvi, a s njom i odvažnost njihova i uztrajnost, da ju brane. Vatra da neugasne, ima se jednako sticati, vjera da ostane živa, ima se jednako podpirivati. Ako želimo dobiti pravih, svjestnih katolika, kakovi drugud u sabornicah, na skupštinah, u novinah, riečju i perom, brane stvar božju stvorimo časopis, koj će na zastavu svoju napisati „vjeru katoličku.“ Predajmo ga izkušanim rukama muževa značajnih, muževa za stvar božju oduševljenih, muževa spremnih za svetu stvar trpiti sve, muževa učenih i u učenju neumornih. I kad ga u život uvedemo, nežalimo novaca, ako ih imamo, jer ih nemožemo bolje upotrebiti, nego ako ih prikažemo za stvar svetu, iz koje će narodu prava sreća niknuti. Neškrtarimo, kad se radi za stvar božju, Gospodin će nam stostruko povratiti, narod će uspomenu našu blagoslivati. A tko je vješt na peru, neka nežali truda, neka neište za trud svoj nagrade. Sramota je, kad se za Boga i narod radi, najprije za svoju korist pitati. I onda nebudi nam težko, nagovarati one, koji su nas voljni slušati, neka takov list čitaju i uče; ako ih na taj način od zla puta odvrneš, za Isusa predobiješ, spasio si mu dušu, i nagrada će tvoja biti velika. Nebudimo babe i nekukajmo u zapećku, da su vremena zla, da nestaje vjere a s njom i ćudorednosti, budimo ljudi, podsukajmo rukave i radostno se mašimo posla. Što nam se posao čini mučniji, to se ga imamo laćati veselije, jer će pobjeda biti veća i slavnija. Hvalimo Bogu dragomu, što se je kod nas počelo tako živo micati. Kod nas se je bacila prva samo iskra, a svećenstvo naše diglo se je odmah na noge. Krivo su računali, koji su mislili, da će ono šutiti, kad se na svetinju navaljuje. Slava budnomu svećenstvu hrvatskomu! *R.*

Slike iz Irske.

(J. R.)

I.

Hodočašće u Kilcreu.

Samostan i tvrdja u Kilcrei dižu se u jednoj najdražestnijih okolica grofovije Cork na obali potočića Bride, služeći opet okolici za znamenit ures. Ovamo vodi dug tiesan most, koj nosi na sebi očite znakove svoje starosti. Premda neulieva putniku mnogo pouzdanja, ipak povećava romantičku sliku ciele okolice. Vrata dobro još uzdržane tvrdje bijahu zatvorena, kako nam rekoše, da zaprieče pristup ljudem, koji se nisu dali ničim zastrašiti, niti strahom pred sablašću, koja je ovdje gospodarila niti neuspjehom drugih, da neruju pod starimi zidinami, nebi-li došli do hrpe zlata, koje da je ondje zakopano.

U samostanu, koj su zasjenjivali veliki briesti, nadjosmo množinu nadgrobnih ploča s imeni prastaroga vladalačkoga koljena, kojemu je tvrdja nekoć pripadala. Kraj drugih nadjosmo i spomenik utemeljitelja Cormaca, koj je tu 1494. na svojih ranah umro. U crkvi bijahu, po neliepom običaju, koj u Irskoj vlada, hrpe čovječjih kostiju ili nagomilane ili raztepene. Naša vodjica, čedna pridobna ženska, koja je tu stanovala, željna je bila od nas saznati, što nas je upravo u Kilcreu dovelo. Je-li bila naša namjera preslikati stare zidine? Mnogo, veljaše ona, dolazi ovamo odlične gospode iz dalekih strana jedino s tom namjerom, i ona nam ponudi, da će nam namjestiti za taj posao stol i stolac na najzgodnijem mjestu. Rekosmo joj, da je naša namjera, razgledati razvaline, na što nas je ona rado svuda vodila. Kad opazismo, da bi bolje bilo, kosti mrtaca zakopati, potresla je svečano svoju, u čist rubac zamotanu glavu i reče: „to nebi ništa koristilo, oni ipak nebi pod zemljom ostali.“ „A jeste-li to već pokušala?“ zapitamo ju. „Ja? Ja sigurno ne, Bog me toga občuvaj, tako luda ja ipak nisam.“ Kad smo pokazali. kako se divimo nekadašnjoj ljepoti tih razvalina, i kako nas mrzi, što su ti, kano što i drugi, spomenici ne samo zapušćeni, nego i zlobno oštećeni, stekosmo veće još pouzdanje naše vodjice.

„Bog vam plati za to, reče ona. Tako je mislila i stara kobila Pat Sweeny-eva, kad nije htjela voziti kamenje, koje je onaj ništarija izbio iz onoga stupa ondje, onaj bezbožni ciganin!“ — „Kobila nije hotjela

*

Digitized by Google

povući, kako-li?“ — „Vući? Svaki kamen, koj je on bacio u kola, bacila je kobila iz kola, na onaj kup ondje, gdje još sada leže. Prije nije htjela mirovati, nego se je ritala i skakala lievo desno.“ — „Jeste i vi to vidjela?„ — „Ja vidjela? Ja, koja sam postavljena da tu nadzirem?“ Pat Sweeny se je pazio, da ga nezatečem unutar zidina — kamo-li u tom vražjem poslu. A osim toga morate znati, da ja onda još niti na svietu bila nisam.“ Mi nepokazasmo nikakva znaka, da dvojimo o pobožnoj kobili, a dobra ženska nastavi mirno dalje: „Vam će se čudna činiti ta pripoviest, ali ja znam još čisto drugih stvari. Neki tesar, stanovao je u mjestu, koje se imenuje Ballincollig, bio je vrlo tvrda srca, uvjek se je družio s vojnici. Napokon si je mislio, da neće biti ništa, ako jedan onih starih briestova posiječe i od njega načini daske. Pripravi se dakle oštrom sjekirom i bocom whiskya te si mišljaše, da će si najljepši briest samo tako izabrati. Bijaše liepa, vedra noć i zviezde skakahu veselo u potočiću — a on šeće posve mirno medju drvećem, dok napokon stane pred najljepšim. Baš najljepše si je izabrao taj grdi tat. Skine haljine, da se prime posla.“ — „Vi ste ga sigurno čuli, kad stanujete tako blizu“, bijaše naša naravska opazka. „Ta ja nisam onda još niti na svietu bila — odgovori ona čisto prostodušno — a osim toga, držimo se mi posve mirno, ako noću ovdje kakovu buku čujemo. No još bi mi toga trebalo! Ljudi se neće nikako da kane kopanja za zlatom, pa to još nije najgore. Što mislite, što se je zatim dogodilo? Kad je prvi put udario sjekirom po drvetu bezbožni taj ciganin, briznu iz njega krv, crvena živa krv u njegovo bezbožno lice, to vam je sveta istina tako, kako da sada sunce svieti na to mjesto, gdje vi sada stojite, gospodo moja. Krvava znamenka osta mnogo dana na njegovu licu niti čista voda iz potočića nije je mogla izprati. Kašnje se je pripoviedalo, da se je morao dati na dalek put u tudje zemlje, prije nego se je smio pokazati s čistom kožom medju druge kršćene duše u Ballincolligu.“

Mi se uzdržasmo svih daljnjih opazaka, da neuzbunimo dobre ženske, a ona nastavi skoro većim još pouzdanjem: „Mnoga gospoda pitaju tu za grob Artura O' Leary, može biti ste i vi za nj čuli?“ — „Sigurno, Arthur O' Leary, prognanik zar ne?“ — „Da, da, tako su ga zvali; ali ja sam često čula od moga otca — on ga je mnogoput vidjao na plemenitoj životinji, koja ga je napokon stajala života — on običavaše reći: grjehota je i sramota, da su stara gospoda, koja su u zemlji rodjena, podvrgnuta neprijateljem, koji ih novimi zakoni tlače. Moguće da je sada bolje, ali tako je bilo onda. A gospoda znaju najbolje sama, da onda nije smio nijedan katolik, pa bio on najstarije i najplemenitije krvi u zemlji, posjedovati konja, koj bi bio vriedniji od pet funta. Ako mu je koj protestant nudio tu cienu, morao mu ga je dati. Dakle dobro — O' Leary imao je najljepšega jahaćega konja u dvanaest grofovija, a nijedan protestant nije se usudio cienu mu ponuditi. I, da istinu reknem — veljaše moj otac — medju gentlemeni riedko se je govorilo o zakonu, i da se Sasi i nisu stidili. ipak su se bojali, jer oni su poznavali O' Learya. Najljepši, najhrabriji, najgalantniji, najobljubljeniji kavalir u svoj zemlji, najodvažniji jahač, najbolji na puški, a sabljom okretan ko francez, veljaše moj otac. Nad crkvu mu nije bilo ništa na svietu svetije. Tko se je s O' Learyom sastao, desetput si je prije promislio nego bi mu cienu ponudio. Ali jednoga dana kod utrkivanja prestiže njegov vranac djogata njegova najgorega neprijatelja — Morris bijaše mu ime, te se je istom prije nekoliko godina dotepao u staru zemlju, — tako daleko, da se je djogatu sve rugalo na daleko i široko. Onda posta Morris biesan i ponudi O' Leary-u cienu. Tako se oni sukobiše, i O' Leary je morao popustiti svjetini i policiji i odjuri. Još se je čuo s daleka topot vranca, i već je sudac koj bijaše Morrisu prijatelj, izrekao progon nad O' Leary-om. Za takove stvari obstojali su u ono vrieme zakoni za one, koji se nisu sramili upotrebljavati ih — veljaše moj otac. I odmah nagrne za njim hrpa crvenih dragona; ali oni ga nebi bili stigli, da nije na vratima svoga dvora, gdje mu nisu više ništa mogli, stao i okrenuo se, da častnika, koga je poznavao, pozdravi. U to ga pogodi jedan onih crljenaša u glavu. Malo zatim ustrieli mladji O' Leary Morrisa i pobjegne u Ameriku. — Tako je pripoviedao moj otac, drugi pripoviedaju drugče, tko bi to sada točno znao! To je bilo godine 1777., tako stoji napisano na nadgrobnom kamenu ondje.“ Mi smo se u to primakli čednomu, ali od puka na daleko štovanomu spomeniku, te smo njegov prosti napis po manjkavoj, istina, ali mnogo izričućoj pripoviedci, koju smo upravo čuli, s dubokom sućuti čitali.

Kad smo bili gotovi, da idemo dalje, opazismo u malenoj, napola porušenoj crkvici blizu nadgrobna kamena ženu, gdje pred oltarom kleči. Nije bila više mlada ali liepa uzrasta; krasne crte njezina prama nebu obraćena lica imahu takov izraz ponizna, ozbiljna, pouzdana moljenja, da nismo mogli od nje odvratiti pogleda. Krunica drhtaše u njezinih sklopljenih ruku. Njezina odjeća bijaše čista i čedna ali siromašna.

„Siromašna putnica — reče naša vodjica pretekav naše pitanje — ništa drugo, budi joj Bog milostiv.“ Taj čas pljusne kiša i mi se požurismo u stan dobre žene.

Mi nismo u Irskoj nigdje našli čišće, uredjenije, zgodnije kolibe. Ulašćen pod od tvrde ilovače, stol biel kano snieg, na kojem siedjaše liepa macica, ližuć mlieko iz male posudice, za stienom od dasaka čista postelja, uz nju košara, u kojoj je sjedjelo nekoliko šarenih kokoši, dva klecala i stolac — tim bijaše uzki prostor tako zapremljen, da smo se jedva mogli okrenuti. Ali sve je bilo tako milo i prijazno, da smo na pol želili, da budemo prinudjeni tu prenoćiti, da kraj ognja koj je veselo gorio na čistu ognjištu čujemo iz ustiju naše vodjice sve priče i pripovjedke častnih ruševina staroga sjaja, moći i pobožnosti. Ona nas je svim ponudila, što

Digitized by Google

je samo mogla smoći: svježa mlieka, jaja iz košare još topla, komad frižka zobena kruha, ako nam nebi bio preprost. Istom pošto smo se opetovano izpričali, da smo kasno objedovali i da samo za čašu vode prosimo, i pošto je doniela vodu, sjedne uz nas s pletilom u ruci. Mi smo skoro okrenuli govor na siromašnu putnicu.

„Da, da — reče starica — srce me boli za tu dobru dušu — siromašna udovica, vaše milosti! Premda su ju moje oči prije pet šest dana prviput zagledale, kad je umorna i gladna ovamo došla, da dovrši svoj obhod.“ — „Vi mislite obhod od jednoga samostana do drugoga, da opere griehe, zar ne?“ — „Ne svoje vlastite griehe, to zna Bog“ — odgovori žena, našom opazkom skoro uvriedjena. „Ali eno je, ondje dolazi radi kiše, sirota tužna. Sutra me ostavlja.“ „Stanuje-li ona ovdje kod vas u toj sobici?“ — „Mi joj prostremo pod stolom slame za postelju, a meni i mojim neće faliti ono malo, što nam je dao Bog, da podielimo s onakovimi, kano što je ona ondje.“ U to dodje putnica na vrata. Njezina poculica bijaše biela kano snieg a široka crna vrpca bijaše znakom, da je udova. Kad smo joj pružili neznatan dar te ju zapitali, kako se misli opet povratiti kući, odgovori nam s izražajem mirna i čvrsta pouzdanja: „Gospodin će mi dati pomoći i prijatelja, da dodjem kući. Pak zar nije to već i učinio?“ doda ona, bacivši zahvalan pogled na nas i na novac, koj je još u ruci držala. „Hvala mu i dika, on se brine za udove i sirote.“ — „Vi ste se puno izmučila, odkad putujete“, upitah ju dalje, pošto je na moj poziv s dubokim naklonom stupila u sobu. „To jesam — odgovori ona nježnim ali ganutim glasom — budi hvala onomu, koj me je pokriepio, da sve prepatim. Dug je put od Kenmare do Kilcree, dug, težak put. Divno je, vaše milosti, veličanstveno je uzpinjati se na visoka brda, i liepo je to. Ja neznam, ali čovjeku je na takovu brdu kano da je bliži Bogu.“ — „Pak zašto ste vi poduzela toli mučni put, tà niste više mlada?“

„Meni će biti skoro četrdeset godina, vaše milosti, ali Bog izjednačuje teret i silu, slaba uda i strma brda. Ali ja nebi ipak bila na to mislila, da nije bio onaj jedan razlog. Vidite, moja dobra gospo — jer vi ste dobra i milosrdna prama meni pa ćete me do kraja slušati, a to meni godi, jako godi — kad se je Bogu svidjelo moga ubogoga muža k sebi uzeti — pokojna mu duša — i još k tomu moje sinove, onda mi je ostavio malu kćerku, nježnu milu djevojčicu. Premda je bila moje diete, ja smijem ipak reći, bolje ljubeznije diete nije još nikad usrećivalo kolibe samotne udovice. Kada sam trudne oči zaklopila, da spavam, bila sam sigurna, da ću čuti njezin nježni glas, gdje se za me moli; a kada sam u jutro oči otvorila, već je stajala na mojoj postelji mila ko angjeo. A marljiva vješta, pametna — najbolje diete, veljaše učitelj, kakova još nikad nije imao u školi! Ali što ćemo — draga gospo — svaka kruna ima svoj križić. Mnogi su prosili za ruku moga djeteta, ali tko ju je predobio, bijaše mlad momak, do koga nije nitko ništa držao osim moga dobroga, sladkoga djeteta. Zašto je baš ona i baš njega izabrala — to zna samo Bog. „Alley — rekoh joj — ako podješ za Lawrenca, puknuti će mi srce.“ — „Majko, reče ona i baci mi se oko vrata i stisne me svojim snježnim rukama, majko, onda ja toga neću učiniti nikada.“ Meni je postalo lahko na duši, jer sam znala, da će ona rieč držati. Ali do skora dodje tuga, morala sam gledati, kako mi gine, vene, na moje oči umire. Kako sam ostala živa, samo dragi Bog zna. Ona se nije ništa tužila, ali život je s nje odpao kano proljetni cvjetak sa stabalca. Ja nisam mogla duže gledati i rekoh: „Alley uzmi ga, uzmi ga, srce, od dana današnjega neću ni rieči proti tomu reći.“ Za mjesec dana, kako sam tu rieč izustila, cvala je djevojka opet kano ruža, za još jedan mjesec bijaše ona Daly-ova žena.“ Uboga žena pokrije si lice obim rukama i plakaše gorko.

(Konac će slieditи.)

Monumenta historica episcopatus zagrabiensis.

Edidit I. B. Tkalčić. Volumen II. Statuta capituli zagrabiensis saec. XIV. Zagrabiae 1874, pag. I—XIV, 1—159.

Izdavši I. Tkalčić u I. knjizi ovoga sbornika listine tičuće se zagr. biskupije do konca XIII. vieka, prešao je on u ovoj II. knjizi na kaptolska statuta iz polovine XIV. vieka. Ovaj naziv neodgovara točno sadržini knjige, u kojoj nisu samo „statuta“ nego i „iura, privilegia, redditus et proventus“ zagr. kaptola popisana; s toga imala bi se ova knjiga prozvati „album capitulare“, kano što se gdješto sbilja zove.

Taj „album capitulare“ sačuvao se u kaptolskom arkivu u rukopisu, koj danas broji 96 listova u četvrtini, te je podpun, samo što je jedan list na kraju izgubio. Rukopis bijaše nekada u nutrnjoj sakristiji stolne crkve prikovan sa dva lanca, a god. 1663. iznovice po kan. Ivanu Mavorčiću vezan.

Naš rukopis bijaše već odprije poznat. Krčeliću je on „pervetustus liber ab anno 1334. duabus cathenis in interiori sacrario acclavatus“ (Hist. cath. eccl. zagr. p. 20), te ga je on u svojih književnih radnjah upotriebio, a po njem takodjer Farlati (Illyr. sacr. V, 343 et seq.).

Tko je taj „album capitulare“ sastavio? Ovo se pitanje ne da po samom rukopisu riešiti. A nije ni čudo glede sbornika, koj je potekao ne od jedne osobe nego od cieloga sbora. U takovu slučaju obično se zašuti ime sbiratelja i sastavitelja. Krčelić (Hist. eccl. zagr. p. 124) piše najprije o tom ovako: (Ladislaus II.) litterarum, litteratorumque fuit amantissimus: Joannes archid. de Guerese consilio Ladislai scribere et notare annorum praecedentium facta incoepit; capitula quoque statuta sua et privilegia authore Ladislao collegerunt et in libros redegerunt 1334.“ Ovdje imade Krčelić na umu naš „album;“ ali u drugom djelu svojem (Politicarum insti-

Digitized by Google

tionum lib. II. MSC. kod Engela: Geschichte von Dalm. Croat. und Slav. Halle 1798. p. 146) izriekom mu pripisuje ono djelo. Krčelića su u tom i potonji pisci sliedili: ja sam imenito (Ocjena starijih izvora str. 109. slied) uztvrdio, da je Ivan on sbornik sastavio. Ovo mnienje prihvaća takodjer Tkalčić, prem se ne može ni dokazati ni pobiti.

Naš sbornik bi svakako sastavljen u doba arcidjakona Ivana (sr. str. 31, 43, 44, 49, 50. 93, 127, 129, 141—4), koj je kaptol u mnogih parnicah zastupao, kojih su priesude unišle u taj sbornik. Glavne ustanove bjehu god. 1334. sastavljene i 9. Kolovoza o. g. proglašene; ali konačna redakcija sbornika nije starija od 1354. godine, od koje su najmladje mu ustanove (str. 145). Godinu dana pred tiem spominje se arcidjakon Ivan posljednji put. Obzirom pako na to. što je u dielu IV., gl. 2. uvrštena listina pape Klementa VI. od 1344. god. te pisac sbornika upotriebljuje o njem rieč „modernus“ (moderni domini pape), a taj papa sjedio je na priestolu do 1352. god., dade se zaključiti, da je taj sbornik od 1334. do 1354. popunjavan i izpravljan.

Kako se odavle vidi, ne ima ni jednoga izravnoga dokaza za to, da je Ivan arcidjakon sastavio taj „album capitulare.“ Pà ako ni je ovo mnienje podkriepljeno kojim drugim, meni nepoznatim, spomenikom, to bi ono bilo postalo samo tiem, što je Ivan najpoznatija od pismenih osoba kaptola zagrebačkoga one dobe.

Sastavljatelj „albuma“ naveo je u uvodu red, kojim su ugarsko-hrvatski kraljevi vladali počam od Ladislava I. do Ljudevita I.; a da se razjasni rodoslovje utemeljitelja zagrebačke biskupije naveo mu i predje zasegnuv čak do vojvode Arpada. Iza reda kraljeva naveo je sastavljatelj nadalje red biskupa zagrebačkih od Duha do Nikole. Ovaj uvod stoji u tako tiesnom savezu sa sbornikom, da nemože biti sumnje, da su oba potekla iz jednoga pera. Tkalčić sumnja, da bi Ivan sastavio bio taj uvod; te voli misliti, da ga „prepisač drugotnoga ovoga sbornika“ (t. j. od 1354. god.) izvadio iz kronike Ivana arcidjakona, koju je ovaj po svjedočanstvu Krčelićevu sastavio. Za razlog svojoj sumnji navodi Tkalčić to, što Ivan nebi bio u onom redu „mogao izpustiti Andriju III. i njegovu borbu sa anžovinskom kućom“, o kojoj da je obširnije u svojoj kronici pisao. Ali ja držim, da je ovo rodoslovje kano i red biskupa svakako sastavljač sbornika umetnuo u uvod njegov, nù da jih je crpio iz starijega spomenika. U drugoj stavci govoreći o gubitku starijih izprava, koje su za provale Tatarske (1242) bile iz Zagreba na Rab prenesene, veli pisac, da se niesu više mogle sve dobiti. tè primjećuje: „et quomodo hoc acciderit ignoratur, ex quo nullus iam vivit, qui facti seriem posset scire.“ Mislim, da sastavljač sbornika od god. 1354. ne bi mogao tako pisati, jer koje čudo, ako ne bi bio nitko tada živ, koj je bio svjedok katastrofe od 1242. godine? Sjetimo se na dalje, da je sbornik bio 1334. proglašen, pak iza 20 god. iznovice uredjen. Onaj uvod imao biti gotov već 1334. god. a god. 1354. samo nastavljen. Idem još dalje pa tvrdim, da je sastavljač sbornika od god. 1334. imao pred sobom gotove starije rukopise, a za dokaz upućujem na str. 5, gdje pisac veli o biskupu Gotardu, koj se u listinah 1209—1214. spominje: „sed adhuc non reperitur vivens, qui recordaretur de ipso;“ onda na str. 6, gdje o biskupu Pilipu (1251—1262) piše: „de quo plures iam recordantur.“ Ove opazke imadu smisla samo u spomeniku pisanu još u XIII. ili početkom XIV. stoljeća. Odavle indi izvodim dvoje: prvo, da je onomu uvodu jedan te isti sastavljatelj sa sbornikom, onda drugo, da je sastavljatelj uvoda imao pred sobom starije bilježke, od kojih je njeke sliepo usvojio. Odavle nije težko dokučiti, za što je sastavljatelj sbornika izpustio pojedine i kraljeve i biskupe. Ali ova oba uvoda povjestnička umetnuta su poslije zaglavka tek kod druge redakcije. Prvobitno sliedila je po mojem mnienju poslije prve kano druga stavka ova: „Et quoniam facilius reperiuntur . . . (str. 8), jer ova stavka stoji u logičnoj svezi s prvom. Kod druge redakcije sbornika umetnut je onaj uvod, a da se stavi u kakovu svezu s prvom stavkom, započet je ovimi riečmi: „Ante omnia autem . . .“ (str. 1).

Pošto Tkalčić drži Ivana sastavljateljem ovoga sbornika, nadje se ponukanim, da mu u predgovoru napiše život. Taj životopis jest podpuniji od svih predjašnjih, jer je Tkalčić upotriebio za nj nekoliko izprava iz našega arkiva zemaljskoga.

Sbornik dieli se u „partes“, ove pako u „capitula“; prvih imade četiri, drugih ukupno 124. Sastavljatelj nastojaše sliediti njeki sustav u razporedanju gradje, koju mu valjalo uvrstiti u sbornik. Ovu gradju dale su mu to ustanove to listine, te je jedne i druge naveo ili podpunoma ili u izvadku. Još dva sbornika imao je sastavljatelj pred očima, na ime „corpus iuris canonici“ (str. 41) i „liber capitularis“ ili „collectare“ (str. 81—82), inače „capitularium“ i „collectarium.“ Ali malo ima ustanova, koje bi iz ovih dvaju vriela izvadjene bile. Izprave, koje su u taj sbornik uvrštene, polaze a) od papâ, tako od Inocenca IV. god. 1252. i 1254, od Alexandra IV. god. 1257. i 1262, napokon od pape Klementa VI. god. 1344. (str. 103—4). b) od zagrebačkih biskupa, poimence od Stjepana II. god. 1235. (p. 130), od Timoteja i Antuna (p. 33), od bl. Augustina (p. 27, 28. 59, 65—67, 91, 88, 138), od Ladislava (p. 25, 31, 66, 68, 79, 80), od Jakova (p. 142, 144), od Nikole (p. 143). Na dalje c) od izaslanika rimske stolice, kano što od kard. Gentila god. 1309. (p. 14) i od kard. Gvida (p. 54), od topličkoga opata Ivana (p. 48). Onda d) ustanove zagr. kaptola od god. 1301, 1306, 1326, 1334, 1340, 1343, 1347 i 1354 (p. 40, 49, 70, 71, 139, 143, 145). Za tiem e) listine hrvatskih i ugarskih kraljeva, kano Mirka, Andrije II., Bele IV., Karla I. i Ljudevita I. (str. 100—5, 110, 112, 115—124, 131—132). f) od hrvatskih banova: Mikca i Nikole god. 1328, 1345, 1346, 1353 i 1355

Digitized by Google

(100, 101, 127, 128, 147). Dalje g) od grečke obćine god. 1324. i 1339. (p. 135, 1336); napokon h) od pavlinskoga reda god. 1339 (p. 139, 140).

Posao indi sastavljateljev bijaše svu ovu gradju dovesti u red stvarni. A tko bi htjeo viditi, kako se on poslužio izpravami, koje mu valjalo pod rubrike svesti, valjalo bi, da izprave sbornika sravni s onimi, koje su se sačuvale u izvoru ili inih starih priepisih. Obzirom na ono malo izprava iz XII. i XIII. stoljeća mogu se one sravnati s odnosnimi listinami u I. knjizi Tkalčićevih „Monumenta“, poimence na str. 7, 36, 38, 44 i 49. od kojih je izvorna samo listina Andrije II. od 1217 god. Prispodobivši obje izprave pada u oči, da je sastavljatelj sbornika upotrebio pravopis svoje dobe i da je izpravio njeka imena mjestna; tako „Zoua“ u „Zaua“, „Dolga“ u „Dulga“, „Ses“ u „Sel“ itd.

Glede sama izdanja ne ima se mnogo primjetiti Tkalčić je vjerno preštampao kaptolski rukopis, ne imajući drugoga za prispodabljanje, jer akademički jest samo priepis onoga kaptolskoga. Izdavatelju indi bijaše posao sasvim jednostavan, lagan. Još mu najviše truda zada „index“, koj je pomnjivo sastavljen. Ali reć bi, da je Tkalčić veću pozornost obratio na imena osobna i mjestna nego-li na stvarna, prem su ova u sborniku dosta znamenita. S toga nadjoh, da je više takovih imena izostavljeno kano što: birsagia, emenda (p. 16), campanatores (p. 98), coloni seu marturinarii (p. 73), cultelli (p. 46, 47), equitatura (p. 43), iudex (p. 32), kitta (p. 61), koncha (p. 31, 47), locationes (p. 31), poloncha (p. 61), prebendarii (p. 33), prediales (p. 40), predia (p. 68), procurationes (p. 60), registratores (p. 30), thlacae (p. 71), vasallus (p. 40), vesnicus (p. 33) itd.

Ne trieba istom izticati, koliko je ovo izdanje za našu poviest zaslužno. Tiem sbornikom razjasnit će se mnogi privato-pravni odnošaji u našoj domovini XIV. i predjašnjih vjekova. A prečastni kaptol prvostolni dobiva u ruke dragocjeni spomenik prošlosti, koj postaje sada pristupnim učenomu svietu. Ovo je izdanje skinulo sada okove s onoga štovanoga starine, komu je bilo kroz stoljeća te muke trpiti, samo da se potomstvu sahrani. Ali imade u kaptolu još više okovanih, s kojih bi valjalo verige skinuti, a to su listine i druge izprave, kojih je jedan diel u I. knjizi riešen onih spona. Prečastni kaptol ne može se dostojnije odužiti nauci, nego ako dadne prijatelju Ivanu Tkalčiću sredstva u podpunoj mjeri, da nastavi izdavanje „povjestnih spomenika zagrebačke biskupije.“ Tiem će si on podići u svietu učenom „monimentum aere perennius.“ A gospodinu Tkalčiću želim strpljivost i uztrajnost u podhvatu koristno započetom.

Dr. *Fr. Rački.*

Viestnik.

Zagreb. Dne 4. o. m. kano na previšnji imendan Nj. Veličanstva cesara i kralja Franje Josipa I. odslužio je u prvostolnoj crkvi svečanu pontifikalnu misu preuzviš. g. nadbiskup zagrebački Josip Mihalović, kojoj je pribivao svjetli ban Ivan Mažuranić, zastupnici naroda i činovnici i množtvo pobožnoga puka.

— Cjelokupni sbor profesora sveučilišta Franje Josipa izabrao je dne 4. o. m. za nastalu školsku godinu rektorom velemož. g. Matiju Mesića, profesora na filosofičkom fakultetu, člana jugosl. akademije, začast. kanonika itd., a prorektorom dra Kostu Vojnovića prof. na pravo- i državosl. fakultetu.

— Da se slavi otvorenja sveučilišta na 19. o. m. dade karakter narodni, i sav puk da osjeti važnost toga čina, za to je ponukom kr. zemaljske vlade naredio preuzv. g. nadbiskup: da bude na 19. o. m. u svih župah svečana služba, i da se dan prije t. j. u nedjelju puku shodnim načinom znamenovanje te svečanosti razloži.

— 2. o. m. preminuo je iza duže i težke bolesti gvardian zagrebačkoga francišk. samostana i definitor provincije o. Salesij Fučkan. Tko ga je bolje poznavao, taj za njim žali; biaše bo pravi redovnik, ponizan, ljubezan, neumoran, iskren i odvažan zatočnik religiozne discipline i moglo bi se reći, hranitelj svoje braće. Pokoj toj vrloj duši.

— Dobili smo izvještaje o dviju pastoralnih konferencijah: tuheljskoj i sisačkoj. U jednoj i drugoj govorilo se je o poznatoj školskoj osnovi i o potrebi crkveno-političkoga lista. Maleni prostor našega lista nedopušta nam, da izvještaje priobćimo diljem; osim toga tim bi pala i koja gorka na dosadašnju političku upravu, na ovoga i onoga saborskoga zastupnika, svećenika i laika — što neznamo, je-li bi bilo od kakve koristi. Za to ćemo kazati samo ono, što je bitno. Jedna i druga konferencija izjavila je preuzviš. g. nadbiskupu svoju smjernu zahvalnost, što je u razpravi školske osnove zastupao načela katoličke crkve; jedna i druga izjavila se je spremnom podupirati crkveno-politički list. Tuheljska pouzdano u tom očekuje iniciativu od našega prečast. episkopata, no da i od svoje strane zasvjedoči svoje duboko uvjerenje o potrebi takova lista, i svoju spremnost podupirati ga, podpisaše: podjašprišt Ferdo Krajačić 30 f. župnici: tuheljski Sorg 50 f., jezerski Koči 30 f., rozganski Maretić 30 f., erpenjski Čus 20 f., krajskoveški Heimb 10 fr. klanjački predstojnik o. Bonifacij Pavliček 5 f. duh. pomoćnici: kraljevački Drenik 5 f., tuheljski Babić 5 f. I za sv. otca sabraše 8 for. — Dobili smo takodjer podpuniji izvještaj o konferenciji kotara gradiškoga, koj ćemo sljedeći put priobćiti za to, jer pokazuje kako svećenstvo smatra današnje vrieme i pogibelji toga vremena. Kotar je gradiški prvi poslao priznanicu našemu listu za njegovo djelovanje tečajem dvadeset i pet godina. To za to spominjemo, jer smo kašnje i od druguda primili sličnih priznanica, a u najnovije vrieme od kotara koprivničkoga. Tu se kaže: „Četvrt stoljeća primiče se koncu, i „Katolički list“ slavit će toliku dobu živovanja svoga. Razmjerno nije to velika

Digitized by Google

starost, ali su velike zasluge, što si je list taj za ovo vrieme stekao. Svjetovati, poučavati, poticati druge na sve, što je sveto i plemenito — kud ćeš, kamo-li ćeš ljepših i dičnijih zasluga?“ Hvali se napose duh i nastojanje našega lista u današnje vrieme, gdje nam se je boriti za najsvetija dobra. — Mi bi bili vrlo sretni i pisali bi si u veliku zaslugu, kad bi što doprinieli k tomu, da sve naše svećenstvo pozna današnje vrieme i duh mu. i da ono što tu treba, radi neumorno, požrtvovno.

— Prošlu subotu vratio se je sa svoga apostolskoga puta u kotar gjurgjevački presvietli g. provikar biskup Janko Pavlešić. Primili smo dopis o tom putovanju, no malo prekasno te ga nemožemo priobćiti ovaj put. Ali ćemo mi odmah kazati svoju. Ima tomu ništa manje nego dvadeset i sedam godina, što je u gjurgjevačkom kotaru dieljen sv. sakramenat potvrde. Možemo si misliti, ako ima u onom puku dosta žive vjere, da je gospodina biskupa morao dočekati upravo kano angjela s neba. I primilo je sv. sakramenat u petnaest župa 21.878 duša! Mi čestitamo presvietl. g. biskupu na tako krasnoj i obilnoj žetvi; sasvim tim žalili bismo jako i jako našu nadbiskupiju, kad bi se i u buduće našlo kotara, koji bi kroz toliko vremena ostali bez ovoga sakramenta!

Slovačka. Ubogi Slovaci istom što su izgubili evangelički gimnazij velikorzevucký radi panslavizma, kojim su tobož disali i učitelji i učenici, izgubiše evo i drugi gimnazij katolički u Kloštru pod Zňovom. A zašto je ministar Trefort zadao opet toliku ranu ubogim Slovakom, zatvorivši im jedini katolički gimnazij? Je-li se može biti i u njem, kano što u evangeličkom, širio panslavizam? Drugi razlog navodi Trefort. „Budući da je stara školska zgrada gimnazija kloštarskoga malena, a nova jošter dosti neosušena s toga se predbježno zatvara gimnazij kloštarski za vrieme.“ Ah to „za vrieme“ trajati će vrlo dugo! I tako je ostao Slovakom samo još jedan, svetomartinski gimnazij, dok i njega izgube. Slovaci kukaju, ali si pomoći nemogu: nebo je visoko a zemlja tvrda.

Gorica. 14. do 18. Rujna bila su obdržavana u tamošnjem centralnom sjemeništu duhovna vježbanja pod vodstvom P. Tita Vaccari iz družbe Isusove, kojim su prisustvovali nadbiskup i 82 svećenika. Radost nad izvrstnimi plodovi duhovnih vježbanja pomutila je nagla smrt sjemeništnoga ravnatelja i prof. crkvene poviesti i prava, izdavatelja Vascottove poviesti Dra Hrasta.

Beč. Doljno-austrijski učitelji lamentirali su na svojem sastanku u Beču 26. pr. mj. što se vjera uči već u prva dva razreda pučke škole, jer da se to protivi visokoj pedagogiki, koja je pronašla, da bi se istom u trećem razredu imala predavati vjera. Taj svoj strukovnjački zaključak nisu zanemarili i visokomu ministeriju priobćiti.

Innsbruck. Na ovdješnjem bogoslovnom fakultetu imenovani su redovitimi profesori dr. Katschthaler iz Salzburga za apologetiku i historiju dogma, dr. Bickell iz Münstera za semitske jezike i kršćanske starožitnosti. Neima dvojbe, da su to učeni muževi i čestiti katolici; sasvim tim neugodno je zateklo njihovo imenovanje za to, jer se čini da je namjera sve po malo jezuite iz ovoga fakulteta sasvim istisnuti. A fakultet je upravo došašćem jezuita procvao.

Paderborn. Biskup Martin odgovorio je predsjedniku provincije, koj ga bješe pozvao, da položi svoju biskupsku čast: Moji čini neizviru iz duha oposicije proti državnomu redu, već su samo čini obrane, i to skroz po dužnosti. Ja neoponiram proti državnomu redu, kad nesudjelujem kod izvadjanja zakona ondje, gdje nemogu sudjelovati a da nebudem jadna izdajica svoje crkve i biskup koj gazi svoju prisegu. Vi mi predbacujete razne moje najnovije pastirske poslanice. Ako sam u njih šta neistinita rekao, molim da mi se dokaže; ako sam pako govorio istinu, za što mi se navještanje istine predbacuje kano prestup, kojim bi se napadalo na državni red? Sva sumnjičanja, sve potvore, koje izvodite iz moga biskupskoga službovanja, razpadaju se u ništavet, te ih odbijam sa svom energijom. Razumije se samo po sebi, da nemogu zadovoljiti Vašemu pozivu (da naime položi svoju čast). Dužnost, sviest i poštenje toga mi nedopušta. Ja sam sa svojom diecezom svezan vezom, koga nemože razriešiti van Bog smrću, ili namjestnik božji, *rimski* papa. A najmanje bih u ovo vrieme najžešće borbe, u koju je dospjela crkva Isusa Krista, mogao kano kukavica ostaviti bojište i moje drago stado prepustiti njegovoj sudbini. Ako bi Vaša preuzvišenost uslied ovoga moga odgovora našla se ponukanom, da u kr. suda za crkvene stvari zaište proti meni sudbeni postupak, i ako bi ovaj sud sbilja izrekao skinuće s časti, to bih ja takovu osudu morao smatrati nikakovom i ništetnom. Nijedna državna oblast nije mi dala moje službe, nit mi je ijedna državna vlast može uzeti. Visoko nad tamom i darmarom vremena sjaje vječno sunce pravde i istine, i došlo na mene što mu drago, ja ću tvrdo uzdajući se u onoga, koj je sve vlasi naše glave prebrojio, radje pretrpjeti najskrajnje, nego-li da postanem nevjeran mojoj dragoj diecezi i svetoj rimokatoličkoj crkvi. Rimokatoličkoj crkvi pripadalo je moje mlado i moje muževno doba, njezina će biti i moja starost, dok mi Bog udieli života. Sve ću za nju žrtvovati, i ako uztreba i posljednju kap svoje krvi.

Nastupio je već i posljednji četvrt ove godine, a mi od njeke gospode predplatnika neimamo plaće ni za prijašnje četvrte. Molimo za to uljudno, da se požure. Bez reda u plaćanju nemože list napredovati. Uredničtvo.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 42.] U Četvrtak, 15. Listopada 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol; pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Još jedna o sab. razpravi školske osnove.

Mi smo u br. 39. u kratko promotrili govore onih zastupnika, koji su svećenici, sad ćemo još jednu reći o naših zastupnicih laicih. Žao nam je, da toga nismo mogli prije učiniti, jer nismo imali njihovih govora, a po izvještajih novinskih nemože se sa sjegurnošću suditi, budući da novinski izvjestitelj često dade govoru naličje po svom umu. Ni sada jošte neimamo govora zastupnika Mrazovića, premda smo se mnogo trudili da do njega dodjemo.

U obće rado priznajemo, da su naši laici izbjegavali uvriediti crkvu katoličku i naše rodoljubno svećenstvo. Jedan jedini pustio je nekoliko izreka. kan da se je nadahnuo iz „Kikerikija.“ Odziva nije našao, kakovu se je morda nadao, pa tu valja pohvaliti takt našega zastupstva. Svi su nadalje govornici jako dobro vidjeli, da bi ovakova osnova mogla pobuniti naše svećenstvo; za to su dokazivali, kako ova osnova crkvi nikakva njezina prava neoduzima, samo što i državu zove na sudjelovanje u školi, i kako će svećenstvu i od sada ostati sav upliv u školi, ravno ne po samom zakonu, ali svakako po plemenitom natjecanju s laikalnim elementom.

Dr. Mihail Posilović kano izvjestitelj zakonodavnoga odbora imao je dakako osnovu braniti. On priznaje crkvi njezinu zadaću glede uzgoja, samo nalazi, da ima i država svoju, budući da crkvi nemože biti zadaća, da nauča njeke nauke i vještine koje su potrebne za civilisirani život. No zadaće države u tom pogledu nitko ozbiljno neniječe; ali iz toga nesliedi, da može država sama po svojoj volji djelatnost crkve ograničiti. To, da je država sve u svoje ruke prikupila, on brani tim, što će tako uprava i nadzor biti mnogo energičniji nego-li do sada, gdje je bio podieljen izmedju crkve i države. Moguće da će biti energičniji, no je još pitanje, da-li će biti za cielu svrhu škole takodjer probitačniji. Za što se u upravi same države od mnogih perhorrescira centralisacija, a vojuje za razne autonomije? Valjda nije sve energičnije što je centralisirano, ili ako je energičnije, valjda nije ta energija svakomu inače opravdanomu životu i bitku spasonosna! Govornik nas tješi da osnova negoni iz škole vjerskoga duha, i ako bude svećenstvo znalo uzčuvati vjeru u obiteljih, da neće škola mnogo kvariti. No da to i bude tako, da škola ništa neće kvariti, još to nije dosta; izrikom se kaže, da je *školi* prva zadaća religiozno-moralni uzgoj. Žalibože ima mnogo roditelja, koji nisu kadri ili nemare djeci takova uzgoja dati; valjalo bi dakle da tu tim jače rádi škola. Znamo takodjer što je u tom zadaća crkvi, i mi smo prvi koji ćemo težko žaliti, ako svećenici nebudu svoje dužnosti u tom pogledu podpuno činili; nego nas nemojte samo sjećati na našu dužnost, već i vi zakonom i svojim službenim i osobnim položajem i ugledom svigdje i svigdar radite, da se religija i moral goji tako u obiteljih kako u školi — onda ili neće biti onakove osnove, ili ako bude, neće biti od nje straha za religiju i moral. Svaka druga utjeha nam je suvišna.

U g. Jurkovića moramo jako hvaliti, što je kano vladin zastupnik govorio sasvim nehinjeno, otvoreno. On je jasno izrekao, da se u školskoj osnovi radi ob odnošaju izmedju crkve i države glede škole, da taj odnošaj država rješava po modernom državnom pravu, da država školu smatra *svojim* zavodom, i da djelovanju crkve u školi granice vuče. Takove izjave mogle su naše biskupe i naše svećenike pobuditi na pozornost. On je takodjer sám naglasio, da osnova nedaje prave konfesionalne škole, i još k tomu liepo razložio, što sve treba

Digitized by Google

pravoj konfesionalnoj školi. Razloga ipak, s kojih misli da država nije mogla dati škola konfesionalnih, nemožemo priznati temeljitimi, ko što smo pokazali u 38. br. našega lista. On je točno pobrao sve momente u osnovi, s kojih bi se dalo dokazati, da osnova zadovoljava dostatno i konfesionalnim zahtjevom, pa je zaključio: ako konfesije nisu ni s tim zadovoljne, neka si osnuju na svoj trošak školu konfesionalnu. Ali za što da katolik za školu dva puta plaća? Kad se škola plaća novcem katoličkih občinara, za što da nebude takova, da zadovolji podpuno katoličkomu religioznomu uzgoju? Zaključak govora vladinoga zastupnika s njeke strane je utješiv, a s njeke čudnovat. Utješivo je, što reče, da će i država crkvu podupirati u školi putem svjetovne obuke; al bi mnogo utješivije bilo, da nam je mogao to iz osnove dokazati. Čudnovato pako jest, što on drži da je velika bludnja opačinam, što su svietom zavladale, tražiti lieka i uztuka u pučkoj školi. Za što se kaže, da je školi svrha religiozno-moralni uzgoj, ako opačinam netreba lieka tražiti u školi? Za što se n. p. nadate od škole, da će biti uztuk sujevjerstvu i svakojakim krivim predmnievam prostoga puka? Do sada se je preporod svieta očekivao od uzgoja mladeži, nemislimo da g. zastupnik vlade drugačije sudi; a da će na taj uzgoj škola znamenito uplivati, o tom je i on sjegurno osvjedočen: kako dakle nalazi da je velika bludnja očekivati od škole uztuk opačinam? Sama škola dakako neće mnogo pomoći, ako se izvan škole nebude nitko brinuo za vjeru i moral. Ali čim gorje stoji s vjerom i moralom izvan škole, tim bi mislimo mi, više morala nastojati tako država ko što crkva, da barem školu od onoga vanskoga pogubnoga upliva obrani; pa onda da u samoj školi svi faktori sbilja rade za pravi kršćanski religiozno-moralni uzgoj. Ono je takodjer malo čudno, da g. vladin zastupnik traži od crkve, da bude tako pravedna, te i državi učini prostora u školi. Nije-li to morda ironija?! Da nepoznamo g. govornika kano muža, koj crkvu i njezinu zadaću sbilja štuje, morali bismo pomisliti na ironiju.

Prelazimo preko govora zastupnika Ivana Kukuljevića, jer je o njem u našem listu dosta jur rečeno; no glede parallele medju plemstvom i svećenstvom, kojom se je izvolio poslužiti govornik, upućujemo na izvrstan članak, koj je izašao u „Obzoru“ br. 222. i 223. pod napisom: „Opet iskrena rieč.“ To samo sada velimo, da bismo se imali od I. Kukuljevića nekada štovanoga domorodca i poslie velikoga župana nadati mnogo većoj trieznosti i finijem taktu.

Zastupnik dr. Napoleon Špun vrlo je štovan jurista i kano takov takodjer vrlo cienjen član sabora. Njegov dakle govor iziskuje, da ga točnije promotrimo. On da preporuči osnovu, zahvatio je u historiju kulture za dokaz, da država ima kulturnu misiju. Mi neniječemo državi kulturne misije, te bismo lasno preko te strane njegova govora mogli proći, da se nismo spotakli o njeke netočnosti, da nereknemo, neistine. On reče, da su u klasično doba pripisivali državi kulturnu misiju; ali nije nipošto dokazao, što ni neće, da se je država sbilja brinula za ono, što je danas zadaća pučke škole. On reče nadalje, kad su nastale nasilne države, da je onda tek postavljeno načelo: da je crkvi zadaća uzgajati narode. Zar nezna g. doktor, da je crkva od samoga svoga postanka dobila zadaću ne samo naučati, nego upravo prepoditi sve narode i ljude; zar mu je nepoznato napose, da je spasitelj ne samo odrasle naučao, nego i djecu k sebi prizivao i blagoslivljao? No to je istina, da je crkva u barbarskih državah morala jedina preuzeti ne samo njegovanje znanosti u obće, nego i svega što služi tek pripravom znanosti. Njezina sbilja zadaća nije, da ljude obćenito nauča čitati, pisati itd., pak ako toj zadaći nije zadovoljila, nebi joj se moralo u grieh pisati; ona bi se pače morala hvaliti, da je za dobro čovječanstva ovu zadaću preuzela i dugo vremena sama nosila. Ali g. doktor skloniji je pokudit ju, nego pohvaliti. On joj predbacuje, da je samo gledala stvoriti sebi vjernih sljedbenika, ne pako dobrih državljana, da je nastavu učinila svojim privilegijem, i one, koji su nastavu vindicirali državi, ušutkala lomačom. I njemu su listovi povjestnice srednjega vieka crni, za to što se je onda država borila s crkvom. Sve same izreke, kojim se od ozbiljna pravoslovca, kakov je dr. Špun, nebismo nadali. Crkvi da nije bilo stalo do toga, da stvori dobre državljane! A nije-li ona naučala pokornost zakonom i poglavarstvu, pače smatrati poglavare svjetovne, navlastito one, koji pravdu kroje, kano božje službenike; nije-li učila poreze plaćati, u tudje nedirati, ljubiti bližnjega kano sama sebe? Zar nije samovolju i samosilje najjačih vladara nastojala ograničiti zakonom božjim, i tako zakrilila slobodu i život podanika? Kako nije tim radila za državu? U sriednjem vieku istina obstojala je borba izmedju državâ i rimskih papa, i to doba zovu crno. Za što? za to, jer je tada vjera i crkva imala u svietu premah. Jer ako to nije uzrok, za što

Digitized by Google

spominjuć borbu izmedju crkve i države kaže g. Špun, da su listovi poviesti one dobe crni? Zar se nije i u ovom našem toli prosviećenom vieku ta borba zametnula, i to tako načelno, da bi mučno bilo šta sasvim takova dokazati iz srednjega vieka? Što veli dr. Špun na zatvaranja i izganjanja biskupa i svećenika u Pruskoj za to samo, što vrše svoju duhovnu vlast? Zar su to sjajni listovi povjestnice? No on je takodjer izvolio spomenuti lomaču kojom da su ušutkani oni, koji su vindicirali prava države. Ako to nije kazano samo porad stanovitoga efekta, to bi valjalo da je Špun naveo ma ikakov primjer — jer to valjda g. nije obćenito priznana ili makar obćenito tvrdjena povjestnička istina! A napose oni, koji bi državi vindicirali nastavu, da su za to ušutkani lomačom! Ta je izreka valjda u savezu s onom, da je tobože crkva svu nastavu smatrala svojim privilegijem. To je posve neistinito. Okolnosti vremena barbarskih doniele su sa sobom, da su se dugo vremena samo crkovnjaci bavili znanostmi; no kad je u Bologni postalo učilište za rimsko pravo, u Salernu za medicinu i naravne znanosti, postadoše svjetovni učenjaci i učitelji u družtvu častan stalež. Njihov je upliv još mnogo više narasao humanističkimi studijami. Crkva ih nije ni malo smetala, dok se nije diralo u istine vjere. Nije tu dakle bilo kakova privilegija, što bi ga moderne države tek ukinuti morale. — Napokon molimo g. doktora, koj iz povjestnice dokazuje pravo nastave državi, neka nam protumači, kako je to, te se je u Englezkoj, državi doista naprednoj, tek 1832. parlamenat prvi put bavio sa školstvom, i da su tek od god. 1856. one škole, koje su se podvrgle nadzoru države, počele dobivati podporu? Zar si englezka država nije bila svjestna svoje kulturne zadaće, il ju je morda sve do tada stezala katolička crkva, pozivljuć se na svoj privilegij, i prieteć lomačom?!

Mi medjutim kako jur rekosmo, neniječemo načelno državi kulturne misije. G. doktor s druge strane neniječe je crkvi. On moralni uzgoj ljudi prepušta crkvi. Samo se nemožemo zadovoljiti najprije s onim razlogom, s koga on moralni uzgoj predaje crkvi, a za tim s onim poljem, koje on naznačuje crkvenomu djelovanju. Što se prvoga tiče, on kaže: religija je positivna podloga, koja kod neukih zauzimlje mjesto metafisike, te se na njoj prosti puk dovija idejam morala. Po tom se čini, da filosofu netreba vjere, i njegov moral da se netreba osnivati na objavljene istine vjere; pa kad bi moguće bilo, da velika većina ljudi postanu filosofi, da bi tada prestala potreba vjere i crkve.

Suvišno bi bilo ovdje dokazivati potrebu vjere i to vjere kršćanske za sve ljude, no g. doktoru Špunu ipak ćemo nešta pružiti, što mislimo, da će njemu biti dovoljno. On se je u ovom svom govoru izvolio pozvati dva puta na sv. pismo, jedan put na evangjelje Matejevo, a drugi put na poslanicu sv. Pavla Efežanom. To nije on valjda samo za to učinio, što je nešta htio katolikom predbaciti, već za to, što on sadržaj onih nam svetih knjiga takodjer visoko cieni. Neka dakle izvoli pogledati poslanicu apostola Pavla na Rimljane. Ondje će naći odmah u prvom poglavju, kako se ljudi na temelju filosofije ne samo nedoviše čistim idejam morala, nego pače pogrdiše samu svoju narav i ugreznuše u najgnjusnije opačine. Što bi g. doktor mogao opaziti i u današnjem svietu, kud se god gubiva vjera Isusova. — No makar samo za prosti puk, on ipak hoće da crkva djeluje na moralni uzgoj; ali na intelektualni uzgoj ne: on to pridržava državi. No razlog, kojim se pri tom služi, jako je čudnovat. On veli, da religija uči, da je poniznost kriepost, i kršćanska napose da veli: blaženi siromasi duhom! Sa gledišta intelektualnoga, kaže, nećemo prihvatiti konsekvencija toga načela, makar ima za moralni uzgoj duboku važnost. — Poniznost je dakle zapreka intelektualnomu razvitku! A kako je to, da su ljudi, koje crkva javno časti kano svetce, u kojih se dakle predpolaže poniznost, i to ne samo u običnoj mjeri, stojali upravo na vršku svega ljudskoga znanja u njihovo vrieme, ko što Augustin, Hieronym i Toma Akvinski?! Poniznost kano kriepost protivi se oholosti, ne pako pravoj veličini, bilo ma u čem, što je sbilja dobro, pače sv. Augustin veli na jednom mjestu: čim tko hoće da višu sgradu sagradi, tim treba da dublji temelj kopa — tako naznačujuć za veličinu potrebu poniznosti. — Još je skoro čudnije, što veli: da će moralan ravno, ali totalno neuk naš seljak župnika napuniti veseljem, ne pako državnika, koj ište da se seljak takodjer intelektualno razvije. G. doktor morda nije ni opazio, da je tim naše svećenstvo uvriedio. To bo tako izgleda, kan da naše svećenstvo neželi intelektualnoga razvitka našega puka. Zar je takovo ružno sumnjičanje zaslužilo za mnoge svoje trude i žrtve, koje čini za naobrazbu prostoga puka? Koliko su se mnogi župnici mučili kod neukoga puka, da ga sklone: da sagradi školu, da plaća učitelja i da djecu u školu marljivo pošilja — pa da jim se makar samo indirektno i kano na pol sakriveno, smije predbaciti u saboru, da im je po volji glupost puka!

*

Digitized by Google

G. doktor stavljajuć moralni uzgoj u oprjeku s intelektualnim i to toliku oprjeku, da iz nje izvodi, da na crkvu nespada uplivati na intelektualni razvoj, stavlja tako oprječni dualizam, koj ipak hoće da izključi. Mi neznamo tako misliti. Mi smo osvjedočeni, da intelektualni uzgoj upliva na moralnost, kô što moralni na intelektualnu naobrazbu, i da jedan s drugim mora biti u podpunom skladu. Pa s toga izvodimo, da tako država kako crkva imaju o tom nastojati, i takove uredbe stvarati, da intelektualni razvoj podupire moralni, i obratno, i za to da se u školi ništa nenauča, što je u protuslovju s kršćanskom vjerom, i nad tim da bdiju zajednički crkva i država.

Govornik hvali osnovu s umjerenosti za to, što stoji medju dva extrema: radikalizmom i crkvom. Mi iskreno kažemo, da u tom nenalazimo nikakve osobite izvrstnosti; medju. konfesionalnošću i bezkonfesionalnošću strogo uzimajuć neima ništa tvrda, positivna. A uzgoj budućih naraštaja, mnijemo mi, da bi se imao osnovati na solidan temelj. Nego, veli g. doktor, ovdje se nepita: konfesionalnost ili bezkonfesionalnost, nego kultura. Mi trebamo škole, koje će promicati kulturu! Tako! A niste-li malo prije govorili o moralnom uzgoju, i o crkvi, koja ima taj uzgoj rukovoditi? Kulturi spada valjda i moralni razvitak, možete-li se dakle tu oteti pitanju: da-li konfesionalni ili bezkonfesionalni? Nemojmo se služiti doskočicami u tako važnom pitanju za sreću našega naroda!

Još bismo koju rekli o govoru zastupnika Mrazovića. Ali ga nemogosmo nikako dobiti po stenografičkih bilježkah; na temelju pako vrlo manjkavih a kad što baš krivih novinskih izvještaja neda se ništa reći.

Na koncu još jedno. Čim se je u nas potaklo pitanje školsko, mi smo se odmah bojali, da se naši zakonodavci neće moći oteti struji današnjega duha vremena. Neima dvojbe, da je najlašnje s njim plivati, no je-li takodjer spasonosnije?!

Slike iz Irske.

(J. R.)

I.

Hodočašće u Kilcreu.

(Konac.)

„Njegova ljubav — nastavi ona — ostala je stalna, to moram njemu na čast reći; on je bio nježniji i blaži prama njoj nego prama ikojemu stvoru na svietu. Da je samo hotio ostaviti nekoje stvari, koje nisu na njega ništa spadale, bilo bi valjda sve dobro prošlo. Ali ovako došao je u neprilike, u velike neprilike, i da dugu nevolju u kratko izrečem, jedva su minule tri godine, što su se vjenčali, i on je sjedio na život i smrt u tamnici poradi razmirice medju posjednici zemljišta i novimi najamnici. Alley, moje sladko diete, klečala je na koljenih pred svakim u urofoviji, za koga je mislila, da joj može pomoći, samo da pogled baci na željeznu mrežu. samo da rieč s njim progovori! I zar nije to bilo čudno — ona čista ko nebesko svjetlo, ko istom pala rosa, ona nedužna u svem, ona je znala za njegov težki grieh. Ona ga nije mogla niti tajiti, jer neistina nije nikada došla na njezina usta, pa ipak je njezina ljubav rasla s njegovim griehom, s njegovom nevoljom. Za me bi bilo previše, reći, što je ona sve učinila i prepatila. Prije zore uvjek na koljenih, a šest nedelja, kako je bio odveden u zatvor do izrečene osude nije san nikada preko pet časova neprekidno počivao na njezinih ubogih očiju. Ja sam ju molila, kad je svanuo dan, za volju božju i njezine siromašne slomljene majke, neka neide na sudište; ali ona nije htjela odustati, ona je otišla onamo. Ona se je privinula uz mene u stiski, i ja sam ćutila, kako joj udara srce, kano da će izskočiti. Sve se je više tiskala k meni, kano da će se sakriti pred ljudmi, dok je započeo sud te je bio prozvan Lawrence. Onda se je na jedanput izpravila, i stajaše ukočena, upiruć pogled nepomično u njega. Do skoro je tajio Lawrence, da je bio dielnikom zločina, i nekoliko momaka svjedočahu za nj. „Ondje — vikne državni odvjetnik, pokazujuć rukom na nas — ondje stoji njegova žena, pitajte nju, gdje joj je one noći bio muž.“ Ali sve je vikalo na te rieči „pfui“; a branitelj reče, da je proti božanskomu i čovječanskomu pravu, zahtievati, da žena svjedoči proti svojemu mužu. Prije nego sam se mogla razabrati, obuhvatilo me je ubogo diete, sakrilo se na mojih grudiju: „Majko, majko — jecaše bolno — odvedi me odavle, odvedi me odavle, ja nemogu reći, ja nemogu reći!“ I tu stajaše mlad momak — on je od djetinskih nogu ljubio moje drago diete; pristao muž na najboljem glasu na daleko i široko, koj nije hotio niti oka baciti na njezina Dalya, kad bi se s njim na putu susreo; on stupi napried zažarenim licem i njegove oči svietljahu se kano dragulji i poviče na glas: „Čujte svi, ja mogu priseći, gdje je Daly bio one noći, i nitko, tko pozna mene i njega, neće sumnjati, da svjedočim za Larry Daly-a iz ljubavi.“ Meni se je zamračilo pred očima, diete visjaše mi o vratu bezsvjestno. a groza me je uhvatila radi momka, za koga sam znala, kako strašno mrzi Dalya i zašto. Kano led udarila mi je krv u srce, glava mi je gorjela kano vatra, kad sam čula, da je momak prisegom potvrdio alibi — tako su oni rekli — za Dalya. Kada je bilo sve gotovo, bijaše njegovo lice kano krpa, njegove oči bez svjetla. On dodje časak na vrata, kamo sam bila dovela moje diete, koje je tu klečalo i plakalo kano novorodjeno čedo, kad prviput osjeti zrak te suzne doline. Ona je samo toliko razumjela, da je Larry spašen.

Digitized by Google

Onaj drugi pako rinu ljude na stran, i pošto ju je časak gledao, oh kakovim pogledom! „Alice — šaptaše on — Alice, dušo, živi i budi srećna, jer zbog tebe sam učinio, što sam prije četvrt ure mislio, da nije moguće. Ja sam moju dušu ogriešio, Alice, radi tebe, za to živi i budi srećna, da nebude posve uzalud. Bog te blagoslovio!“ —

„Ali to nije bilo dosti njegovoj ljubavi. Ja sam oboje sprovela kući. te ih ondje ostavila dosti srećne. Larry bijaše pun dobrih odluka, kako već takovi ljudi uvjek čine, kad se iz nevolje spase, a djeca. moji unučići, skakahu veselo, što su opet dobila svoga otca. I kada sam ja tako zamišljena vraćala se kući i došla na izlaz doline: „Mrs Lawlor — čula sam pokraj sebe glas — Mrs Lawlor, poslje onoga, što se je dogodilo, nemogu ja više ovdje ostati. Tko zna — ali Daly je takov čovjek, da bi mogao o svojoj ženi sumnjati, kad zna, da sam ja zbog nje krivo prisegao. Tko nije, kakov bi morao biti, sudi i o drugih zlo. Ja ću otići preko mora; budite uvjerena Mrs Lawlor moja posljednja molitva biti će za Alicu tu i tamo.“

Uboga žena udarila je opet gorko plakati. Istom poslje nekoga vremena odazvala se je našoj molbi i nastavila: „Još vam ima malo samo pripoviedati, draga gospo, ali mi siromasi imamo i posve drugih nevolja, nego koje nam donosi siromaštvo, i ako se bogatnici često s gnušavanjem od nas odvraćaju, to . . . ali hotjela sam reći: Alice, ubogo diete, svaki je na njoj vidio, da je neće biti dugo; onaj dan doniela si je sa sudišta smrt, pak ipak je jednako govorila, da mora učiniti obhod, hodočašće, znate, dobra gospo. Ja sam joj često i mnogo govorila, zašto je baš tako težki zavjet učinila, za kakove griehe ima činiti tako mučnu pokoru — to ubogo janješce! Ali ona bi uvjek tresla glavicom, i bolno se smiešila. Ali takovo smiešenje — oh, to peče srce materinje kano usijano željezo! I Bog mi prosti, ako sam mu bila dosadna moleći ga, neka nam ostavi ovdje angjela, koj je počeo već svoja krila spuštati. I Larry — ubogi mladić, bilo mu je dosti težko, i on se je čisto promienio, da je ona zbog njega mogla biti posve mirna. I onda je dala jednoga dana zvati svećenika, a kad se je od nje povratio, reče mi: „Vi možete Bogu hvaliti, da ste takovo diete za nebo rodila i odgojila; to je velika milost! Dao Bog, da budemo mi svi tako sigurni za naše duše kako je ona sigurna za svoju.“ I kad sam došla k momu djetetu, reče svim, da izidju iz sobe van, da se ima s svojom majkom na samu razgovarati. I njezin glas bijaše tako slab, da sam ga jedva mogla čuti, a kad me je poljubila bijaše njezin dah tako hladan kao prvi jesenski mraz. „Jedna još stvar — šaptaše ona tiho — još samo jedna stvar, draga moja majčice. leži mi težko na duši, premda otac duhovni veli, da to nije tako velika stvar. To je dug, i ja bih laglje umrla, da sam ga mogla namiriti.“ „Kakov dug, drago janje?“ pitah ja. „Ti nisi zaboravila na onaj dan, majko?“ „Nisam“. rekoh ja i odmah opazih, kamo ona smiera. „I što je on učinio?“ „To nije tako lahko zaboraviti, diete moje.“ „Svoju dušu je on ogriešio, majko.“ „Gospodin je milostiv i on će mu oprostiti, za to ga molim dan i noć.“ „On. mi nije bio ništa drugo nego drug u djetinstvu, a za svu njegovu ljubav nisam mu dala nikad niti jedne liepe rieči. A ipak, majko, on je krivo prisegao i to radi mene.“ „Bog će mu se smilovati“, rekoh ja; a što sam i znala drugo reći, istina je ipak bila. „Jest, to znam i ja — poče ona za časak opet i njezin glas postajaše sve to tiši — ali ja sam one noći učinila zavjet, učiniti obhod do svetoga samostana u Kilcrei, da uzmem grjehotu s njega. Ah majko ja toga nemogu, a leži mi težko na srcu, ja se ga nemogu osloboditi.“ „Ne, ne, diete moje, zlato moje, put je dalek a ja sam stara i siromašna, ali s pomoćju božjom i njegovih svetaca uzeti će na se tvoj zavjet, da uzmem s njega grjehotu.“ I tako sam učinila zavjet na koljenih pokraj njezine postelje. — „Ah majko moja, majko moja, moja majčice!“ uzdahne Alice i još jedanput procvate njezino milo lice, ali je odmah opet probliedilo, uvenulo prije nego su Larry i djeca mogla čuti posljednji njezin uzdisaj. Ali ona umre mirna i zadovoljna, a to mogu i ja sada, kad sam izpunila, što sam joj bila obećala.“

Dopisi.

Iz gjurgjevačkoga kotara. (Sv. potvrda.) Dvadeset i sedma bje godina na izmaku, od kako se apostolski putnik u liepu našu podravinu navratio nije, kadno krenu 13. p. m. presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić put kotara Gjurgjevačkoga, u županiji Belovarskoj, da svetotajstvo potvrde dieli. Bilo mi je uviek ugodno od očevidacâ slušati, iz narodne pjesme razabirati, da je podravina zemlja krasna, zemlja plodna i obiljna; al mi je još milije danas uztvrditi, da su ti očevidci premalo pripovjedali, a pjesma preslabo opjevala taj u istinu divni kraj, jer ne samo da se odlikuje svojom naravskom plodnošću i krasnimi mjesti, već odiše i plemenitim duhom kršćanskim. koji se — izuzev stotinu ostalih sgoda ponajbolje caklio kod kršćanskog nauka, držanog u prisutnosti presv. gospodina biskupa. Duljio bih odviše svojim opisom, kad bih po volji crtao svaku pojedinu od petnaest posjećenih župa, s toga ću se — što više moguće — pregledno držati. Doček duhovne i svjetovne vlasti na medji kotara Virjanskog, gdje je i potvrda počela, dade mi slutiti, kakovim duhom odiše tamošnji živalj. Vrelo slovo, štono ga prosbori prečastni g. Klemenčić, zač. kanonik i podarcidjakon istog kotara, revni župnik Novo gradski, a nadovezaše svjetske vlasti, bijaše u istinu izraz srdaca iskrenih, pučanstvom ciele podravine popraćenih. Kad se svečana povorka k Virju primakla, na glas zvonova i pucnjavu mužarâ silan se sgrnuo narod, da pozdravi davno zaželjenog apoštolskog poslanika. Tudier pozdravi u ime svog stada kratkim al

Digitized by Google

srdačnim govorom visokog gosta vriedni starina veleč. g. domaći župnik Šantuš. Veselje si čitao s lica ciele množine, koja će na to visokog gosta u krasnom redu, kroz nakićene barjaci i cviećem ulice, privesti u svoj liepi hram. Plemenito joj srce buknu u milospjev, kakova za života u materinjem nečuh jeziku. Nemogu mimoići, da nespomenem, da je to zasluga vrloga učitelja g. Lugarića, koj, nedieleći se po novoj šabloni od crkve, slavu joj pjesmom u toj župi razširio, danas još širi, a dalo mu nebo i u buduće širio. Što se pjesme u pomenutih župah tiče, valja mi ovdje napomenuti, da se posvuda — riedkom iznimkom — liepo goji. U tom pogledu valja mi još iztaknuti župu Peteranečku, gdje je do stotinu dječice, ponajviše vienci nakićenih djevojčicâ, milozvučno kod uvoda izpjevalo hvalospjev „Benedictus.“ Služi to valjanomu župniku na čast, koj je u istinu tom prigodom sve iznenadio. Pohvaliti mi je takodjer tanahno i vješto pjevanje u župi Gjurgjevačkoj i Novigradskoj.

Dočeki i u ostalih župah bili su prema broju pučanstva i veličini mjesta krasni i oduševljeni. Red bijaše većinom brižljivo izveden, naroda po mogućnosti dosta. Novigrad držao se, kako je bilo vidjeti, one izreke: finis coronat opus, pa mu je baš i pošlo za rukom. Crkve su u obće liepe; napominjem ipak crkvu Molvansku, kojom bi se svaki grad, to s njezine veličine to s njezine gradjevne vrsti ponositi mogao. Gjurgjevac za svoju veličinu i množinu pučanstva morao bi se ljepšim ponositi hramom: nu na koliko znamo vel. g. župnika i upravitelja, neće ni to za dugo biti, te će se slava božja i tudier razliegati u veličanstvenijem zdanju. — Mosti, Miholjanec i Kozarovac za razprostranjenjem uzdišu, Drnje se snažnijoj ruci za popravak preporuča. Spomenuti mi je još jedan važan faktor, koj je doprineo, te je presvietli gospodin biskup — kako se i sám izvolio izraziti — tol ugodno u podravini boravio, mislim slavnu županiju belovarsku, koja, čuvši da će toli častan gost u njezinoj sredini boraviti, nije časila nijednom odredbom, da mu sve pripravi, što mu je na apoštolskom njegovom putu u prilog bilo. Gospoda predstojnici i ostalo poglavarstvo bilo je toli prijazno, te je posvuda presvietlog gosta pratilo. Naglasiti mi je osobito poglavitog predstojnika virjanskog, muža štovana sa poštena značaja, liepa znanja, srca blaga i umiljata, naime g. Hadžića, koj, uz krasan red povjerenoga si kotara, nigdje nije žalio truda, samo da odličnomu gostu putovanje ugodi; za tim g. Culija, g. upravitelja kotara peteranečkog Vukasovića, onda načelnika g. Jančarića i Pevaleka. Svim skupa budi hvala izrečena, poput one, koju je sam presv. g. biskup prije a i kod odlazka izvolio izustiti. Da zaključim. Jednog dana progovori jedan od gospode belovarske krasnu zdravicu na one rieči: „slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari.“ Uzdržao Bog slogu izmedju duhovne i svjetske vlasti! Kako sam opazio, zahvatila je jur u većoj strani slavne te županije korjen. Uzraslo iz njega i razlistalo se snažno stablo, koje će svakoj oluji prkositi moći; a pod njegovom sjenom uživao mili narod podravački mir i blagoslov s neba! Potvrdjeno je 21.878 dušâ. — *M. S.*

Iz gradiškoga kotara. Mi smo katoličkomu listu poslali u mjesecu Srpnju iz naše pastoralne konferencije čestitku na 25. godišnjem obstanku, i izraz odobrenja onih načela, koja Katol. list brani. Nu to je bio samo odlomak onoga, što smo pretresivali i zaključili, misleći, da ostala jedino preč. duh. stolu priobćimo. Ali nešto zaključci konferencije obdržavane u Brdovcu, nešto zaključci hrvatskoga sabora, nešto pako misao, da ono, što smo pretresivali i ostaloj braći nadbiskupije naše priobćimo, — što se zapisnikom na preč. duh. stol postići nemože —, nakanismo nekoja javnosti predati, pa stoga molimo najuljudnije, da bi Vi u „Kat. listu“ to učinili. Pomnjivo pratilo je svećenstvo okružja gradiškoga sve, što se radi glede naše sv. vjere u Pruskoj, Švicarskoj, Braziliji, Italiji i u Austro-Ugarskoj. Svećenstvo je dobro znalo, da Hrvatska nije kinezkim zidom opasana; pa nije dvojilo, da će se i kod nas borba započeti. Dakle prije, nego-li smo znali za sabor i njegove buduće zaključke, odlučismo pogledati u lice orijaša, koji je boj započeo s Isusom — naime, onoga viteza bez prikora i straha, kojemu je ime „duh vremena“, a prezime „liberalizam.“ „Liberalizam“ pod krinkom, da može svim vjeroizpoviedanjem pravičan biti, javno se je izjavio u saborih, u novinstvu, u nebrojenih spisih, da je bezkonfesionalan. Svećenstvo ovoga okružja, pojmilo je to evangjelje, — koje se za provsjetu i napredak naroda propovieda — ovako po prilici: Narodi! vidite mi smo bezkonfesionalni t. j. mi neizpoviedamo nikakove vjere, jerbo je neimamo. Mi smo zastupnici ne samo vaši, nego takodjer i sve inteligencije, pak eto i bez konfesije dobro, udobno i sretno živimo. Vi se tužite, da je život težak, da morate raditi, mnogo plaćati. Na drugu stran opet vojska se mora uzdržavati; jer tko će nam domovinu braniti? Nadalje morate plaćati liečnike, koji vas liečе, morate uzdržavati sudce, poglavare, ta tko bi vam pravicu krojio, tkó zločince kaznio? Morate tjerati trgovinu, morate znati ratarstvo i ostala; jer vam je sve to od koristi. Neima drugčije sigurnosti životu, neima imetku, neima napredka, neima sreće! Al za boga! što će vam crkva, a što svećenstvo?! U crkvi vam se propovieda bog, duša, neumrlost; a toga svega neima! Evo sada si možete olakšati biedno stanje, kad vam neće biti potrebno uzdržavati nepotrebnih crkava i svećenstva! Za sve potrebe skrbit ćemo mi! Mi ćemo podignuti škole, dati vam valjane visoko-učene učitelje — sve same strukovnjake —! Oni će vas učiti ratarstvo, gospodarstvo, šumarstvo, obrt, trgovinu, liečničtvo i t. d.; pa šta više trebate za sreću vašu? — Pojmilo je nadalje svećenstvo okružja gradiškoga ciljeve liberalizma glede škole ovako: Misle naime liberalci, ako-li ova generacija našega evangjelja nebi odmah primila — jer je uzgojena mračnjaci; —

Digitized by Google

a ono će buduća. Zato tjeraj djecu u školu pod silu —; tjeraj iz škole upliv svećenstva izprva milom i pretvaranjem, a poslie, ako bude trebalo i silom. —

Crkva nauča vjeru, liberalizam znanost. Crkva ima ravno pravo, a liberalizam vlast. Tko se pako opre vlasti liberalizma, taj si kopa grob i propast. Dvima gospodarom nemože se služiti! Liberalizam hoće, da se svi i u svem njemu klanjaju i služe; dočim crkva želi, da se svi klanjaju Bogu i njemu jedinomu služe, kojeg liberalizam nepoznaje i nepriznaje. Što na to svećenstvo? Znajuć, da je njemu Gospod povjerio prosvjetu naroda i to njegovim evangjeljem; znajuć, da dan danas po pustarah Afrike, Azije i Amerike prosvjetu neširi liberalizam, nego vjero-viestnik Isusov: odlučilo je u uzajamnoj slogi i ljubavi Isusovoj, u čvrstom vezu sa svim kolikim episkopatom katoličke crkve i sa sredotočjem jedinstva raditi sve za spasenje, za vremenitu i vječnu sreću svoga naroda.

Za Vaš cienjeni list pretresali smo i zaključili slično onomu, što su zaključila braća naša u Brdovcu; izjavili smo naime želju, da se „Kat. list“ u religioznọ politički pretvori, t. j. da nam političke znamenitije i zanimivije stvari javlja. Nismo doduše svote u to ime sabrali, ali odlučili svi predplatiti se na „Katol. list“ i njega uviek podpomagati, a ne novine neprijateljskim duhom dišuće napram svećenstvu i crkvi. — Potanja o tom priobćiti ćemo preč. duhovnomu stolu.

Stupnik. Dopustite, gospodine uredniče, da Vam javim liepu svečanost, koja se je prošle nedjelje u našoj župi slavila. Dovršena je najme poprava i nutrnje uredjenje sada u istinu krasne župne crkve stupničke, a prošle je nedjelje na poziv domaćega župnika Mirka Belasa preč. g. kanonik Šušković u prisutnosti ciele može se reći župe milovidnu crkvu blagoslovio. Ja taj dogodjaj za to na pose spominjem, što je on dokazom ljubavi, kojom naš narod još uvjek grli svoju crkvu. G. je Belas rekao bi novčić po novčić sabirao od svoga puka, pak je u brzo u tih težkih vremenih sabrao znamenitu svotu, kojom je mogao dokazati takodjer brigu svoju i nastojanje za ljepotu kuće božje.

Iz Peteranca. Pročitavši članak „Razmatranje u vrieme“ u našem „Kat. listu“ od 8. Listopada, porodi se u meni čvrsta nakana javno se i neoporecivo obvezati, ako toli silno potrebiti organ stupi u život, da ću ne samo biti njegovim predplatnikom, nego da ću u pripomoć za izdavanje svake godine u napried 5 for. uredničtvu poklanjati. Ako mi se materijalni položaj kada poboljša i većom ću svotom u pomoć doći istoj svetoj stvari. U ostalom jesam s počitanjem

Kuzman Telebar, župnik.

Iz kotara novokapelačkoga. Dočim izvještaje pastoralnih skupština svećenstva nadbiskupije naše rado u svoj cienjeni list primate: nadamo se, i od vašega pravdoljubja očekivati moramo, da ćete i našemu ovomu kratkomu dopisu mjesto u istom ustupiti. Dne 24. Rujna obdržavalo je svećenstvo kotara novokapelačkoga godišnju svoju skupštinu. Medju inimi predmeti, koje razpravljasmo, podigosmo sliedeće na zaključak. Pogledom na to, što je novom školskom osnovom u saboru prihvaćenom, pravo crkve na škole i obuku katoličke omladine naše okrnjeno i stegnuto: svećenstvo kotara ovoga smatra se izazvanim, da uz očitovanje Preuzvišenoga gosp. nadbiskupa, prigodom razprave iste školske osnove, u saboru učinjeno — te uz omiljeli nam „Katolički list“ na branište svetoga prava crkve stane. Pa svećenstvo ovo jamačno hoće, da na tom stanovištu ostane, — na tom polju da radi, odbijajuć od sebe svaki toli ubitačni po Majku crkvu. i milu nam domovinu, separatizam, — da uzradi velim, o boljem sporazumku, i bistrenju pojmova, o istini i pravdi. Da to laglje polučimo, jednoglasno zaključismo tražiti da nam se naš „Kat. list“ u dnevnik obrati, a u tu svrhu da svaki nadbiskupije svećenik žrtvicu prinese. Slavno uredničtvo umoljava se, neka nam što prije iznos dotičnoga troška, saobći, da se ključ tomu pronadje, a kotar mnije, da se prinesci polag popisa godišnjih prihodaka udese. Nu dočim naš „Kat. list“ više učene razprave za naučne ljude donosi, kotar ovaj osjeća jur potrebu i takova listića, koji bi i u vjernoga puka kućice prodirao, te njegovoj duhovnoj potrebi odgovarao, za to zaključi: da se „Glasnik sv. Josipa“ od klera u toliko subvencionira, da za sad, na tjedan barma jedan put izilazi; a gospodin Stadler umoli, da takovu podhvatu sile svoje neuzkrati, i da svećenstvo na što više otisaka predplati. *) Napokon korona uvidivši, kako zaklada onemoglih svećenika, godišnjimi prinesci svećenstva nadbiskupije nipošto nediže se, i nepomnožava — a pobojati se je: da bi broj istih mogao još i veći narasti — te vrhu toga razabravši, da takovi svećenici po obližjih biskupijah kamo bolje obskrbljeni jesu; jednoglasno izreče: da se preponizna molbenica Nj. Preuzvišenosti g. nadbiskupu podastre, neka milostivo odrediti blagoizvoli: da se godišnji prihodci nepopunjivih kanonikata izključivo na kapitaliziranje, dotično utemeljenje zaklade za bolje obskrbljenje nemoćnih svećenika obrate; misli bo korona, da je laglje mladu, i zdravu svećeniku nuždu trpjeti, i podnositi, nego-li na tudje ruke palu, i onemoglu inače zasluženu starcu.

Ivo Brkić, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Veleč. gosp. Franjo Tompić postao je župnikom u Konščini, a g. Andrija Friš, dosada administrator u Staroj-gradiški, vojnim kapelanom.

*) **Ove izjave kotara novokapelačkoga i gradiškoga razlikuju se u načinu od zaključka kotara brdovačkoga, no potvrdjuju potrebu političkoga lista za katoličke interese.**
Ured.

Digitized by Google

Zadar. Kako javlja „Dalm. catt.“ od 4. Listopada ustrojilo se je u Zadru katoličko družtvo, kojemu je glavna zadaća otvoreno i revno vršiti sve kršćanske dužnosti, prezrievši svaki ljudski obzir, naročito pristupati često k svetim sakramentom, prama bližnjemu vršiti dužnosti kršćanske ljubavi, i odlikovati se pokornošću sinovskom prama svetomu otcu. Bivši družtvo odobreno od duhovne oblasti i dobivši potvrdu od svjetovne, stupilo je u život 30. p. mj. Da se dostojno taj dan proslavi, služio je svečanu svetu misu sam nadbiskup Maupas, pod kojom su pristupili k svetoj pričesti skoro svi članovi, do toga časa u družtvu primljeni, kojih je do sada već preko 80. — Mi čestitamo onim muževom, koji su zamislili tako liepu ideju, čestitamo i prvim članovom toga družtva, koji su razumjeli, da je živa vjera temelj prave sreće kano što za pojedinca tako i za narode. Blagoslovio taj plemeniti podhvat dobri Bog, da se što više katolika prikupi oko katoličkoga družtva!

Pruska. Nadbiskup kölnski odsjedivši u zatvoru 190 dana pušten je na slobodu. Biskup trierski, koj je od 6. Ožujka zasužnjen, morao si je sam zaiskati, da ga iz zatvora puste, pošto je pridržajem njegove plaće ono namireno, što nije već sam odsjedio u zatvoru. I prizna sud njegov zahtjev za pravedan, ali državni odvjetnik učini priziv. Sada čitamo da je i višji sud izrekao 13. o. m. da se izpusti, te je valjda biskup dočim ovo pišemo već izpušten.

Berlin. S prvim listopada stupio je u život zakon o civilnom braku. Za razjašnjenje tvrdnje, kako tobože institut civilne ženitbe odgovara potrebam i nazorom njemačkoga naroda neka služi to: da je posljednju nedjelju pred 1. listopada u jednoj ovdješnjoj protestantskoj crkvi vjenčano 76 pari. Isto se tako čuje iz bližnje okolice. Zar to nije dokaz, da puk voli svoj vez i blagoslov primiti od crkve? — Vrlo je zanimivo, kako se prama izvedbi zakona o civilnom braku razlikuje protestantska crkva od katoličke. Protestantska je kroz svoju najvišju oblast, naime Oberkirchenrath uz privolju kraljevu, razposlala pismo na svoje podredjene vlasti, u kojem kaže, da od sada akt, kojim biva ženitba, spada pred civilnoga činovnika, dočim crkveni samo podieljuje blagoslov. Za katolike su pako biskupi razposlali upute, u kojih zapoviedaju naučati puk, da aktom pred civilnim činovnikom nebiva ženitba. i za to se oni, koji hoće stupiti u brak, imaju i nadalje smatrati kano zaručnici, dok se god ženitba nesklopi pred župnikom i dvima svjedocima. U ostalom katolička crkva neprotivi se civilnomu aktu, t. j. neprepovieda ga vjernikom, ali ga smatra samo kano prosti civilni zahtjev, kakovi su n. p. i kod nas glede vojničtva. Liberalni listovi strašno se na ovo srde; oni su mislili, da će biskupi katolikom civilni akt posve zabraniti. No katolička crkva nečini odpora više nego uprav mora. To bi imali priznati i njezini neprijatelji, te ju nemetati na muke ondje, gdje ona porad Boga i sviesti popustiti nemože.

Bonn. Sredinom prošloga mjeseca sastala se je ovdje pod predsjedničtvom Döllingerovim nekakva konferencija starokatolika, anglikanaca i ruskih iztočnjaka, da vieća o nekakvu sjedinjenju. Osim onoga, u čem već do sada biahu jedno, naime u mržnji proti papinstvu, nisu se skoro u ničem sjedinili. Tako zvani starokatolici popustiše ravno sad anglikancem, sad opet orientalcem, što nije baš nikakvo čudo; kad se neboje zabaciti jednu dogmu, za što nebi i drugu i treću? No što su dobili tim popuštanjem? Zar će sada anglikanska crkva postati starokatolička po kalupu Döllinger-Reinkensovu? Englezki se listovi, kano Times, tomu smiju. Još manje se mogu čemu nadati od ruske crkve. Sami pako kod kuće tako su slabi i neznatni, da se o njih valjda nebi više ni govorilo, da ih neupotrebljuje državna vlast proti kat. crkvi. Niti istih njemačkih evangelika nisu se usudili zvati na svoj dogovor. Biednici!

Bavarska. Kraljica-mati Marija, pruska princesa po rodu, vratila se je u katoličku crkvu, i taj je čin 8. Listopada obavljen u dvorskoj kapeli hohenschwangauskoj. Taj je njezin korak probudio naravno veliku sensaciju, i na pruskom dvoru napose morao je neugodno dirnuti. I kako neće? Pruska progoni svom svojom silom onu crkvu, u koju sada stupa pruska princesa, i kraljica-mati, mati vladajućega kralja bavarskoga. Katolici usuprot hvale Boga u divnih njegovih djelih. Kraljica dok biaše protestantkinjom nikada nije uzmanjkala doći k javnoj pobožnosti i dva puta primala bi javno ono što protestanti zovu „večeru Gospodnju.“ U dobrih djelih biaše revna, neizcrpiva. Za to protestanti toliko za njom žale, koliko se katolici vesele. Bog bi dao, da se i oni vrate k svojoj majci, od koje su njekoć odpali njihovi predji, i u tom da nasliede kraljicu-mater!

Rim. Za sjegurnost papinu ležala je sve do 12. o. m. u luki Civitavecchie francezka parnjača „Orenoque.“ To nije bilo po volji taljanskoj vladi, te je od Francezke tražila da se parnjača opozove. Francezka želeći izbjeći svaki sukob priobći tu stvar papi, a papa odgovori: da njega radi može slobodno parnjača odpleviti; on se uzda u višju pomoć, a neće da porad njega Francezku snadju neprilike. I tako parnjača ode.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove I. reda: Mikec Stj., župnik u Granešini. II. reda: Pavlica Stjepan i Spišić Jakob trgovci u Sisku. III. reda: Strmić Frane, svećenik u Trogiru. Dječačka gl. učiona u Belovaru. Kheru Ardoje, rudarski činov. u Sisku. Sukalić Miroslav, staklar. Radošević Stevo trgovac, Pejanić Pero trgovac, Herkov Mato, trgov. pomoćnik, Lamza Milan, priglednik c. por. straže, Latinčić Stjep., kr. pošte odpravnik, Pavelić Gašpar, kr. poštar i Miškić pl. Mijo, trg. u Kostajnici. Krenajz Tomo, zač. grad. veliki bilježnik u Karlovcih. Izvanjska obć. u Daruvaru. Petrović Šime, kap. u Križevcu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 43.] U Četvrtak, 22. Listopada 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

K otvorenju sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

S oduševljenjem, koje se neda opisati, slavi sav hrvatski narod otvorenje zagrebačkoga sveučilišta. Što je samo moglo, pohrlilo je u Zagreb, da bude svjedokom veselja obćenitoga, veselja neobičnoga, da duboko u svojem srcu sahrani uspomenu čina, za budućnost hrvatskoga naroda toli znamenitoga. A komu nije bilo dopušćeno doći u Zagreb, duhom se je preneo u hrvatsku metropolu, slaveći u užem krugu tako svečani dan. Po svih crkvah, počam od stolne crkve u Zagrebu do najneznatnije crkvice u najmanjem selu, razliegali su se hvalospjevi podjelitelju svih dobara, što je blagoslovio nastojanje hrvatskoga rodoljublja, što je usporio čas te je u život stupio najviši hram znanosti, za kojim smo tako dugo čeznuli, za koj smo tako dugo i tako marljivo snosili kamen po kamen.

I pravo je da se raduje hrvatski narod! Znanje jest u svietu najveća moć; s duševnim napredkom ide jednakim korakom i napredak materijalni. Narod, koj nenapreduje duševno, nazaduje i materijalno; narod, koj se netrsi, na isti se stupanj duševnoga napredka podići s drugimi narodi, bezbrižan je za svoj obstanak, on se izvrgava pogibelji biti smrvljen kolom vremena. Neimajući mi do sada svoga sveučilišta, bili smo prisiljeni mladež našu slati u tudji sviet, da si ondje pčelinjom marljivošću sakupi svakovrstnoga znanja, kojim će narodu svomu služiti. Ali taj put bio je samo imućnijim otvoren, pak osim toga u tudjini nije se učila hrvatska mladež poznavati narod svoj: njegovu slavnu prošlost, njegove vrline i mane; dočim mu se je bistrio um znanjem, nije se ujedno u njegovu srcu podpirivala sveta vatra rodoljubja. Poznavati narod svoj i ljubiti ga, toga nemože naučiti nego sin istoga naroda. Na hrvatskom sveučilištu uzgajati će se učeni muževi i prijatelji naroda, rodoljubi.

Pravo ima hrvatski narod, da se raduje sveučilištu! Naše sveučilište osvjetlati će cielomu narodu pred tudjim svietom lice. Sam Bog nadario je hrvatski narod bistrim, pronicavim umom, usadio mu je u grudi srce, koje se lahko zapali i ponese za svim što je liepo i plemenito. I do sada su oni hrvatski mladići, koji su bili tako srećni te su mogli drugdje slušati više nauke, bili većinom barem na diku narodu svomu, širili su mu u tudjini čast. Ali koliko je liepih umova, koji bi može biti bili počinili čudesa, moralo propasti, neimajući kod kuće sveučilišta! Od sada će se na mnogo lakši način sabirati u Zagrebu cviet hrvatske mladeži, ne u tudjinstvu, na domaćem vrjelu srkati će oni znanost, slušati će nauke u svojem jeziku, imati će za učitelje muževe, u kojih kuca hrvatsko srce, u kojih teče hrvatska krv. Kako neće onda darovita i plemenita mladež hrvatska oduševljenom marljivošću prionuti uz nauke, da sebi steče čast, da zagrebačkomu sveučilištu osvjetla lice! To je meni sigurno jamstvo, da će naše mlado sveučilište brzo napredovati, da će se brzo natjecati s sveučilišti drugih naroda, koji od vjekova posjeduju, što smo si mi istom danas i s tolikom mukom stekli.

Sveučilište hrvatsko početak je bolje budućnosti naroda hrvatskoga. Nije u zalud nadario Bog narod naš bistrim umom, srcem plemenitim. Kano što pojedinca, koga obilno nadaruje, tako i narode, koje darovi svojimi odlikuje, zove Bog na velike stvari. I zato sam ja duboko uvjeren, da je hrvatski narod pozvan od Boga na veliku budućnost, da mu je opredielio u krugu drugih naroda veliku zadaću. Sakupimo u hramu najviše znanosti najbolje

Digitized by Google

umove, upalimo u srcih hrvatske mladosti vatru oduševljenja za sve liepo i plemenito, i mi smo započeli graditi bolju budućnost našemu narodu. Pravo dakle ima hrvatski narod, što se svomu sveučilištu toliko veseli!

Ali na osobit način ima hrvatsko svećenstvo pravo radovati se. U historiji prosvjete i kulture hrvatske njegovo je ime na prvoj strani zabilježeno zlatnimi pismeni. Dok bude hrvatskoga naroda, slaviti će se hrvatsko svećenstvo, koje je udarilo temelj našoj prosvjeti, koje je najviše doprinielo, te se je napokon dogradio toli željno izgledani hram najviše znanosti. Jer tko je otvorio vrata znanosti u Hrvatskoj? Svećenstvo. Poviest svjedoči, da je prvi gimnazij, na kojem su se predavale „litterae humaniores“, otvorio u Lepoglavi 1582. Stjepan Trnavin, redovnik pavlovac, povjerivši ga brizi članova svoga reda. I gimnazij lepoglavski došao je za kratko vrieme na toli liepi glas, da je osobito plemstvo s bliza i daleka „turmatim“ slalo svoje sinove u nj. Plodovi toga gimnazija bijahu veliki, jer su iz njega izlazili ne samo učeni i revni duhovnici, nego i svjetovnjaci, „koji su srećnije obavljali javne poslove i u domovini i izvan nje.“ — Tko je započeo gimnazij zagrebački? Svećenstvo. Kada se je najme uvidjelo, da lepoglavski gimnazij, budući od svih većih miesta odviše udaljen, nezadovoljava svim potrebam hrvatskoga naroda, porodi se obćenita želja, da se slična škola otvori u glavnom gradu. Biskup zagrebački Simon Bratulić i ban Ivan Drašković izposlovaše na saboru, te su iz Požuna pozvani jezuite, neka u Zagrebu otvore gimnazij. Oni se odazvaše pozivu, i na same duhove 1607., bivši u crkvi svetoga Marka sazvan duh sveti, podje odovud procesija na mjesto za gimnazij opredieljeno, gdje je jedan jezuita učitelj govorom otvorio gimnazij u prisutnosti biskupa, bana i drugih magnata, „koji su svi obećali, da će ovamo slati svoje sinove.“ I tako je zagrebački gimnazij već prvo poljeće brojio preko 300 učenika. — Tko je podigao zagrebački gimnazij na akademiju? Ponajviše svećenstvo. Poviest svjedoči, da je zagrebački biskup Ergely poklonio 1000 for, da se ustroji na gimnaziju stolica za moralno bogoslovje. Nikola Dianežević, prepošt i kanonik zagrebački, pokloni godine 1666. 4000 for. za profesore filosofije, „te je tako — veli Josip Bedeković — gimnazij podigao na akademiju s diplomom Leopolda I. kralja ugarskoga oko godine 1674.“ Nadalje Toma Augustić, kanonik zagrebački, „vir theologiae scholasticae eruditissimus“, želeći da se na zagrebačkoj akademiji predaje i spekulativno bogoslovje, ostavi u oporuci 3600 for., da se ukamate i tako dugo pridâju kamate glavnici, dok bi se njimi mogla uzdržavati dva posebna profesora za spekulativnu dogmatiku. To je učinjeno godine 1747. Bivši još godine 1724. stvorena stolica za kanoničko pravo, stajaše zagrebačka akademija u podpunom sjaju. Kano što svigdje tako su i u Zagrebu znali marljivi i umni jezuite probuditi u učenicih svojih živo natjecanje, dosljedno i velik napredak postići Dovršivši koju struku nauka, polagali bi bolji učenici iz nje, kako je to i danas kod jezuita običaj, javan izpit, „actus publicus“ nazvan. Takovom bi prilikom gdjekoj učenik izišao i kakovim djelcem pred obćinstvo, da pokaže, koliko je napredovao. Ja imam pred sobom teze iz cjelokupne filosofije, „koje je u kraljevskoj akademiji zagrebačkoj godine 1770. mjeseca Kolovoza javno branio Stanislav Latković, slušalac filosofije i pitomac grčko-sjedinjenoga sjemeništa u Zagrebu.“ S ovimi tezami izdao je Latković tiskom Antonija Jandere, „tiskarnika zagrebačkoga kaptola“, neke za historiju grčkoga razkola vrlo znamenite spise, najme: Epistola Eustratii presbyteri constantinopolitani, Joannis Vecci patriarchae const., Leonis Allatii et Melchioris Inhoffer, ad historiam et res Photii servientes, te je to djelce posvetio tadanjemu biskupu zagrebačkomu.

Nije ovdje moja namjera opisivati sve zgode zagrebačke akademije i gimnazija poslje ukinuća jezuitskoga reda (1773.), već zato ne, što si nisam mogao dobaviti svih za taj posao potrebnih vriela. Toliko je nedvojbena istina, da su hrvatski svećenici u svako vrieme bili marljivi radnici na zagrebačkih viših školah, da su u pogibeljno vrieme, kada se je htjelo otudjiti mladež narodu svomu, u njoj budili i hranili narodni ponos. Pak i danas vidimo na čelu dvaju najviših hramova znanosti dva dična člana našega staleža: akademiji predsieda neumorni, djeli svojimi slavni Franjo Rački, a sveučilištu izabran je jednoglasno prvim rektorom Matija Mesić. Ali ne samo nastojanjem oko školâ nego i učenimi djeli steklo si je svećenstvo hrvatsko u svako vrieme zaslugâ za prosvjetu naroda. Bogata vrjela za historiju i jezik naš, iz kojih danas svi crpemo, nisu-li većim dielom otvorile marljive ruke vriednih svećenika? Slaveći otvorenje sveučilišta, kojemu je prvi temelj udario veliki biskup J. J. Strossmayer, hrvatsko će se svećenstvo sjetiti svojih predšastnika, za prosvjetu naroda tako zaslužnih, te se još više oduševiti da radi za ubogi ali pošteni narod svoj.

Digitized by Google

Svečanost je dospjela kraju, došlo je vrieme najozbiljnijega rada. Na sveučilištu, to jest na učiteljih i učenicih, stoji sada dokazati, da se je narod pravedno radovao, da su njegove sjajne nade temeljite. Sveučilište zagrebačko ima biti središte, koje će sipati svjetlo na sve strane naše domovine. Ali hrvatski narod, narod u eminentnom smislu religiozan, vjeruje i osvjedočen je, da je u nebo ono sunce, iz koga proizti̇če svako pravo svjetlo, koje i um razsvjetljuje i srce grije. Takovu svjetlu nada se hrvatski narod od svoga sveučilišta. On bi bio nesrećan, u nadah svojih ljuto prevaren, kad bi mu filosofija — ime liepo ali radi svojih zabluda danas skoro prezirano — u ime svjetla ikada pružala bludnje panteističke ili materijalističke, koje se danas na sramotu uma čovječjega na tako mnogih sveučilištih šire. Prava filosofija sladka je hrana umu, mila okrjepa srcu. Ona promatra sviet, da uzdigne čovjeka k njegovu početniku, promatra ljepotu svieta, da nauči čovjeka, poznavati dobrotu i ljepotu stvoritelja. I kada se s vidljivoga svieta podigne u nevidljivi sviet idejâ, razmatra prvu i najsavršeniju ideju „Boga“, zaviruje, koliko može, u skrovišta uma čovječjega, promatra vječne zakone, koje je u nj upisao um najsavršeniji, čij je čovječji um samo slabi odsjev, da nauči čovjeka, stvor razumni, razumno živjeti. To je zadaća, to cilj filosofije. Kako su temeljito shvatili tu visoku zadaću filosofije najveći filosofi srednjega, danas toli krivično grdjenoga vieka, Toma akvinjanin Bonaventura i drugi, pred kojimi su mnogi ter mnogi današnji filosofi, koji su tobože oslobodili filosofiju sredovječnih okova, manje nego patuljci! Tko duh svoj rado pase na njihovih filosofičkih djelih, taj će sigurno postati m u d a r, što je već Platon smatrao najizvrstnijim plodom filosofije. Takovu filosofiju, koja neodvodi od središta svega vidljivoga i nevidljivoga svieta, Boga, nego k njemu dovodi, pokazujuć ujedno, kako se je svaka filosofija, koja je taj put ostavila, izgubila u labirintu sanjarijâ i ludorijâ, očekuje narod od našega sveučilišta. On očekuje od našega sveučilišta, da mu stvara iskrene branitelje i krojitelje pravice, a to će naši pravnici biti samo onda, ako budu iskreni štovatelji onoga, koj je kano što vrelo svake pravednosti tako i strog sudac svake nepravednosti. To jest: hrvatski narod želi i nada se, da će njegovo sveučilište raditi uvjek s Bogom, jer će samo tako za narod blagoslovno raditi. „Ako Gospod nesagradi kuće, uzalud rade, koji ju grade.“ Mi se uzdamo u Boga, da se narod u svojih nadah prevariti neće.

Na koncu još jednu tebi, plemenita mladeži hrvatska, koja si razlog nada naših, zalog bolje budućnosti naše. Za tebe je narod odkidavao sebi, da tebi sagradi sveučilište. Zbog tebe je narod pohrlio sa svih strana u Zagreb, da se s tobom veseli, da ti pokaže, koliko te štuje i cieni. I iz tudjine došla je medju vas liepa kita odličnih gostova, da vas posjetom svojim odlikuju, da gledajuć vas gataju budućnost našega sveučilišta, našega naroda. Oh napunite se rodoljubnim ponosom, oduševite se za sve dobro i liepo, da vam bude sladka i najveća muka i najteži posao. Vidite, kako se narodi oko nas natječu, kako jedan želi preteći drugi, uprite sve sile, da i vi pomaknete našu domovinu napried.

Napose ti mladeži duhovna zavjeri se Bogu, da ćeš neumornom uztrajnošću skupljati si blago znanja bogoslovnoga. Težko je kada imala crkva božja boriti se s većim, s ljućim neprijateljem nego danas: razum ljudski podigao se je proti Bogu, da ga pobija na svakom polju čovječjega znanja, crkvi Kristovoj prieti obćenito odmetničtvo. Vi nemožete danas zadovoljiti svojoj dužnosti, ako niste oboružani svestranim i temeljitim znanjem. Naša je dužnost činom dokazati protivnikom našim, da smo im podpuno dorasli i na polju znanosti, da smo vriedni njihovim ih vlastitim oružjem svladati. Evo narod vam je sagradio natjecalište, vježbajte se, kriepite se, da budete jaki za borbu. Hranite duh svoj znanošću najljepšom, najuzvišenijom, ova će hrana i srcu vašemu biti okrjepa. Srećna naroda, ako se iz sveučilišta povratite u njegovu sredinu učeni i vatreni svećenici, stalni poštenjaci, pravi rodoljubi! Onda će on blagosivati onaj čas, komu se je ovih dana tako oduševljeno radovao.

A dragi Bog, od koga dolazi svako dobro, neka blagoslovi naše mlado sveučilište!

Dr. *J. Rieger.*

Socijalni pojavi.

(J. R.)

Ja sam u 7. broju lanjskoga Katoličkoga lista, govoreći o internacionalnom sastanku u Haagu 1872., spomenuo, da je skupština izključila Bakunina, ruskoga internacionalca, i drugove „radi ustrajanja i podupiranja tajnih družtva u internacionali.“ Kakova je to družtva ustrajao Bakunin, i što je bilo pravi povod skupštini, da je izbacila iz svoje sredine tako vatrenoga i radinoga člana, i to sam istom zgodom spomenuo. Nego skupštini nije bilo dosti izbrisati iz listine svojih članova ime Bakuninovo, ona je u isto vrieme zaključila, izdati na svjetlo

Digitized by Google

neke dokumente, koji će Bakunina vrlo kompromitirati. Taj je zaključak prošle godine u istinu izveden te je u Holandiji izašla proti Bakuninu brošira s naslovom: L' alliance de la démocratie socialiste et l' association internationale des travailleurs.“ Na toj su broširi radili glasoviti internacionalci: Karlo Marx, Engels, Dupont, Fränkel, Moussü i Serraillier. Kako se čini, ona je i za tvrdu glavu Bakuninovu bila pretežak udarac; jer je on skoro zatim dao sljedeće očitovanje u „Journal de Genève:“ „Pošto sam sav svoj viek probavio u neprestanom boju, već sam ga sit. Šestdeset godina imam za sobom, a sa starošću napredujuća srčna bol otežčuje mi život sve više i više. Neka se mladji primu posla. Što se mene tiče, ja neimam više dosti sile, može biti niti dosti povjerenja, da još duže valjam Sisifov kamen proti reakciji, koja svigdje slavi slavje. Ja dakle odstupam s bojišta te prosim svoje mile suvremenike samo za jedno, da me zaborave. Odsada neću nikomu mutiti mira — pustite i mene na miru.“

Bakunin stupa s bojišta, naša je dužnost još jedan pogled baciti za njim. Lahko bismo izpunili njegovu želju, da ga za uvjek zaboravimo, kada bi on mogao i sve ono otrovno sjeme ugušiti, koje je tečajem trideset godina po raznih stranah pobacao. Ali ovako spominjati će se sviet Bakunina i onda, kada bude kosti njegove davno već sagnjile, spominjati će ga kano strašilo, kano bič božji. Mi ćemo Bakunina predstaviti u njegovoj pravoj slici, neka naši štioci, gledajući vjernu sliku najbjesnijega komuniste, s užasom spoznaju, kako duboko su pojedini junaci našega vieka pali.

Nije naša namjera opisivati po tanko sve zgode života Bakuninova, mi želimo samo predstaviti ga kano vodju jednoga diela komunista. Iz njegova života budi nam dosti spomenuti, da se je rodio 1814. u Toršoku u Ruskoj. 1848. marljivo je radio za revoluciju. Bivši u Kamenici uhvaćen, odsudi ga Saska i Austrija na smrt, ali odsuda nebje izvršena. Kašnje predaše ga kano zločinca Ruskoj. Ruska ga progna u Sibiriju, odkuda je pomoćju grofa Muravieva-Amurskoga, guvernera sibirskoga a svoga rodjaka utekao i napokon 1861. došao u London. Nu ovdje mu se nije dalo dugo boraviti, zašto ostavi do skora London i otide u Genevu. Tu je stvorio „internacionalnu aliansu socijalističke demokracije“, koju je preporučio generalnomu vieću u Londonu. Vieće, razvidiv stvar, prizna njegovu aliansu svojim čedom. Nego skoro je postao Bakunin generalnomu vieću sumnjiv, za što ga je napokon, kako smo vidjeli, skupština u Haagu izobćila.

To u kratko historija Bakuninova. Što se njegovih načela tiče, on ih je sam u svojih spisih tako često i tako jasno iztaknuo, da nam netreba drugih svjedočanstva. Iz tih njegovih spisa vidi se, da je on najgori komunista, koj bi čim prije želio mačem i ognjem uništiti cieli sviet. Evo nekoliko dokaza. U svojem spisu (u Genevi tiskanom) „Formula revolucionarnoga pitanja“ veli on doslovce: Lupežtvo je najpoštenija strana ruskoga pučkoga života. Lupež je junak, branitelj i osvetitelj puka, nepomirljiv neprijatelj državi i svakomu, državom uvedenu družtvenomu i gradjanskomu redu, borilac na život i smrt proti toj civilizaciji činovnikâ, plemićâ, svećenikâ, krune. Tko nerazumije lupežtva, neće o poviesti ruskoga puka nikada ništa razumjeti. Tko nećuti sympatije s lupeži, onomu nestoji niti do pučkoga života, on neima srca za stogodišnje i neizmjerne muke ruskoga puka; on spada u tabor neprijateljâ, privrženikâ državi, samo u lupežtvu pokazuje se životna snaga, strast i sila puka. Ruski lupež jest pravi i jedini revolucionarac, socijalni i pučki revolucionarac, ne politički ili strančarski. Lupeži po šumah, gradovih i selih razsijani, ili u bezbrojnih tamnicah zatvoreni, stvaraju posebni, nerazdjelivi, čvrsto sbijeni sviet, sviet ruske revolucije. Tko hoće u Ruskoj ozbiljnu urotu, pučku revoluciju, on mora ići u taj sviet. Udarimo putem, koj nam je pokazala vlada, kad nas je protjerala iz akademijâ, sveučilištâ, školâ. Braćo bacimo se medju lupeže i mužike i stvorimo dobro promišljenu i neumoljivu pučku revoluciju.“ — U drugom spisu: „Načela revolucije“ veli: „Dočim nedopušćamo nikakova djelovanja, koje neruši i neuništuje, priznajemo. da može način toga djelovanja biti vrlo različan: otrov, nož, uže itd. Revolucija posvećuje sve bez iznimke. Polje je otvoreno. Neka dakle sve mlade i zdrave glave preuzmu bezodvlačno sveto djelo uništenja, čišćenja ruskoga tla ognjem, mačem, spojivši se bratski s svimi onimi, koji će u svoj Evropi činiti isto.“ — Sljedeće mjesto iz jednoga njegova spisa pokazuje vrlo jasno, što smo mi već lani spomenuli, da je najme Bakunin bio prežestok za mudro londonsko vieće. „Misao vriedi za nas samo toliko, koliko služi za veliko djelo uništenja svega. Rieč za nas samo onda vriedi, ako odmah za njom sliedi čin, ali nije sve čin, što to ime nosi. Tako na primjer čedna i preoprezna organizacija tajnih družtva bez vanjskih čina nije u našim očima drugo nego smiešna i nesnosna djetinjarija. Pod vanjskimi čini razumievamo mi niz činâ, koji nešto: osobu, stvar, odnošaj, što emancipaciju puka prieči, uništuju. Neštedeći života, neplašeći se nikakove prietnje, zaprjeke, pogibelji, moramo nizom drzovitih, dapače preuzetnih podhvata provaliti u pučki život, napuniti puk pouzdanjem u svoje sile, probuditi ga, sjediniti ga te ga voditi k pobjedi njegove stvari... Mi smo si preduzeli srušiti tu trulu socijalnu zgradu, mi dolazimo iz sredine puka. koža nam je izmrcvarena zubi današnjega reda, prati nas mržnja proti svemu, što nije puk, mi neimamo pojma o moralnih dužnostih, o nikakovih obzirih prama družtvu, koje mrzimo, i od koga samo zlo očekujemo. Mi imamo samo jednu jedinu, nepromjenljivu, negativnu osnovu: razarati bez milosti. Mi preuzimamo izključivo razor sadašnjega socijalnoga reda.“

To su vrlo jasne rieči. Ali još puno jasniji jest jedan drugi dokumenat, na koj se je došlo u Ruskoj pri-

Digitized by Google

godom procesa proti nekim učenikom Bakuninovim. Nečajev, pouzdani prijatelj Bakuninov, koj je njegove spise najmarljivije širio u Ruskoj, bješe ubio nekoga učenika Ivanova. Radi toga se je ubojstva povela parnica, i u toj parnici dodje 8. Srpnja 1871. na vidjelo knjižica, Bakuninom napisana, kojoj je naslov: „Katekizam revolucionarni.“ Ta je knjižica koliko znamenita, toliko zanimiva, jer odkriva da nemože jasnije sredstva i cilj evropskih prevratnika. Budi nam dozvoljeno pobrati najvažnije dogme iz toga katekizma. Na prvom mjestu radi se „o dužnostih, koje ima prevratnik prama sebi.“ §. 1. Prevratnik jest posvećen čovjek. On neima nikakovih osobnih interesa, posala, čustva, neima posjeda, niti imena neima. U njem je progutao sve jedan jedini interes, jedna jedina misao, jedna jedina strast: revolucija. §. 2. Ne riečmi samo nego i činom razkrstio se je podpuno s družtvenim redom, s cielim civiliziranim svietom, s prihvaćenimi u tom svietu zakoni, običaji, moralom. On je njihov nepomirljivi neprijatelj, i ako on u tom svietu jošter živi, to živi jedino za to, da ga tim sigurnije uništi. §. 3. Prevratnik pozna samo jednu znanost: uništenje. Radi toga, i samo radi toga uči on mekaniku, fiziku, kimiju i može biti medicinu. S istoga uzroka uči on dan i noć živu znanost: ljude, značaje, odnošaje, kano što i sve uvjete sadašnjega socijalnoga života na svakom polju. Cilj je isti: brzo i sigurno uništenje toga smradnoga svieta. §. 5. On prezire javno mnienje. On prezire i mrzi sadašnji družtveni moral. Njemu je sve moralno, što pospješuje pobjedu revolucije, sve nemoralno, što ju prieči. §. 6. Strog prama sebi, mora on i prama drugim biti takov. Sva čustva naklonosti, sve babske osjećaje: rodbinstva, prijateljstva, ljubavi, zahvalnosti, mora u njem ugušiti jedina ledena strast: revolucija. On pozna samo jedan užitak, jednu utjehu, jednu nagradu: uspjeh revolucije. Dan i noć zabavlja se jednom samo mišlju, jednim samo ciljem: neumoljivim razorom. Idući za tim ciljem hladno i uztrajno, mora biti pripravan i sam umrieti, i svakoga vlastitim rukama ubiti, ako bi mu bio na putu.

Na drugom mjestu radi se o dužnostih revolucionaraca prama svojim drugovom. Na trećem o dužnostih prama družtvu. §. 13. glasi: Revolucionarac živi u svietu jedino s toga razloga, što je o njegovoj skoroj propasti osvjedočen. On nije vriedan toga imena, ako još za išto na svietu mari. On se nesmije uztezati, ako je potreba, raztrgati kakvu svezu, kakvu uredbu; ako je potreba, i čovjeka ubiti. On mora mrziti sve i svakoga, mrziti jednakom mržnjom. Tim gore njemu, ako ima u tom svietu sveze rodbinstva, prijateljstva, ljubavi; on nije prevratnik, ako bi te sveze mogle njegove ruke sapeti. §. 14. dopušća, pače zapovieda prevratniku, svakamo se uvlačiti: u više krugove i u srednji stalež, u tržišta, u crkvu, u aristokratičku palaču, u birokratički, vojnički, literarni sviet, dapače i u istu carsku palaču, samo za to da može tim uspješnije raditi za uništenje svieta. §. 15. dieli „smrdljivo“ družtvo t. j. nerevolucionarce u više razreda. U prvi razred spadaju oni, koji imaju prvi pasti. To su oni, koji najviše prieče revolucionarno djelo. U drugi razred spadaju oni, koji se provizorno ostavljaju na životu, da ih kašnje ubije puk. U treći razred spada velik broj visoka mjesta zauzimajućih „bestija“, koji se neodlikuju niti umom niti energijom, ali radi svoga visokoga položaja posjeduju bogatstva, upliva, sile. Te valja mudro u svoje mreže primamiti, zaviriti u njihove tajne, i tim ih učiniti svojimi robovi. Na taj će način njihovo bogatstvo, njihova moć, njihov upliv služiti revoluciji. U četvrti razred spadaju svakojaki častohlepni činovnici i liberalci raznih boja. S timi se valja prividno spojiti, dobiti ih u svoje ruke, njihove tajne odkriti, tako ih posve kompromitirati, da nebudu mogli natrag te se njimi služiti, da se u državi prouzroči nemir. U peti razred spadaju doktrinarci, urotnici, revolucionarci — na papiru. Te valja jednako goniti napried, da izidju činom na vidjelo. Posljedica će tomu biti, te će većine nestati, a neki će se razviti podpunimi prevratnici. U šesti napokon razred spadaju ženske. Ima ih, kano mužkaraca, svakojakih. Prave revolucionarke naše su najveće blago, jer bez njihove pomoći nemožemo ništa učiniti.

Na četvrtom mjestu radi se o dužnostih naprama puku. §. 22. Prevratnička asociacija neima drugoga cilja nego podpunu emancipaciju i sreću puka to jest radećih ljudi. Ali budući uvjerena, da se ta emancipacija neda postići nego sve uništujućim pučkim prevratom, s toga će asociacija upotrebiti sve svoje sile, da poveća i umnoža nevolje puka, da ga napokon ostavi strpljivost te se maši oružja. §. 23. tumači kakov mora biti taj pučki prevrat. najme da on mora uništiti svaki pojam o državi, oboriti sve predaje, sve običaje, svaki red i sve klase družtva. §. 24. Kako će se narodi poslje urediti, to je posao buduće generacije. Zadaća asociacije jest jedino strašno, posvemašno, neumoljivo i obćenito uništenje. S toga se ima asociacija, veli §. 25. spojiti s svimi onimi elementi u puku, koji ne samo riečju nego i činom proti svemu protestiraju, što je izravno ili neizravno s državom spojeno: proti plemstvu, proti birokraciji, proti svećenstvu, proti trgovcem, proti svim pijavicam naroda. Ona se ima napose s lupeži spojiti, jer su oni jedini pravi prevratnici.

Čini nam se, da je slika, koju smo narisali o velikom komunistu Bakuninu, posve jasna. Naši će si štioci, gledajući tu sliku, svakojako misliti, jedni će reći da je Bakunin mahnitac, drugi će reći, da su takovi pojavi vrlo žalostni znaci vremena, da se na obzorju skupljaju crni, gromonosni oblaci. iz kojih će udariti strah i užas, ako Gospodin nezapovieđi oblakom, da se razidju. K tim posljednjim spadam i ja. Družtvu čovječjemu neima spasa nego u iskrenom povratku k Bogu.

Digitized by Google

Za kratak čas.

VI.

Prosjak.

Priobćuje *Iv. Krst. Kuček.*

Pripoviedati ću vam dogodjaj, što se sbio u Parizu godine 1834.

Na stubah noterdamske crkve sjedi pred glavnim ulazom starac prosjak. Jakov mu je ime. Bez iznimke svaki dan je na svojem mjestu. Po držanju, glasu i govoru rekao bi, naobražen je više no obična sirotinja. Izpod odrpina, kojimi se nekom čednošću zaodievao, moraš priznati, prodire uspomena na liepu i bolju prošlost. U svih prosjacih, što se ovamo pribirali, uživao je starina velik ugled. Čovjek dobroćudan, nepristran i nesebičan, kad se god dielila naprošena milostinja; odvažan i revan, kad je valjalo primiriti nastale medju braćom zadjevice. Koje dakle čudo, te si je zaslužio obće štovanje. U ostalom ciela mu prošlost i nevolja bijaše za sve, dà — i najveće njegove prijatelje pravi čvor gordijski. Svakoga jutra pravilom vidio sî ga pred crkvom noterdamskom na istom mjestu. A tomu je ljeta 1834. tekla već dvadeset i peta godina. Sviet se starcu prosjaku tako priučio, kao kakovu izklesanu kipu kraj glavnoga ulaza. Jedno se o njem znalo, da nije nikada prekoračio crkvenoga praga, premda je inače bio veoma revan i pobožan kršćanin. To mu sva biografija. Kad bi se prostorijom crkve božje razlegla pobožna pjesma, i blagoslovljeni tamjan prepleten molitvom viernika put visina nebeskih izpred žrtvenika poletio, a ozbiljni i miloglasni zvuci organa pridružili svečanomu sboru: tada osjeti i starac Jakov u sebi neku tajnu silu, koja ga stala privlačiti u crkvu. Nehotice vinu se nad prag crkveni, te priklopi i molitvu svoju molećemu puku, motreć zamišljen, što u templu biva. — Odsjev svjetla prodiruć kroz gotičke bojadisane prozore, množtvo vitih nanizanih stupova, držećih ponositi svod crkve, pravi pravcati simboli sv. vjere, koja se oko njih razliegala, a i sama gradina, sve to djelovaše na sirotu prosjaka, da je zapanjen po više trenutaka upirao oči u stan božji. Kad kada potekle bi mu kraj toga romonom suze niz nabrano staračko lice. Velika nevolja ili težka bol mora da mu je parala dušu. U istom hramu služio je uredno svaki dan sv. misu abbè Paulin de St. C., potomak jedne izmedju najodličnijih francezkih obitelji, baštinik silnoga imetka; ali uza sve bogatstvo najsretniji, ako je mogao kojoj sirotinji udieliti milostinju. Starac Jakov bijaše njegov ljubimac. Nije prošao dan, da ga nebi abbè nakon službe božje veledušno i obilno nadario, te mu uviek koju utješljivu rekao.

Nekoga dana, koga neima pred crkvenima vratima, — starca Jakova! Nakon dvadeset i pet godina bijaše prvi put njegovo mjesto prazno. Svećenik popita odmah za njegov stan, potraži prosjaka i nadje ga sbilja, ali bolna na prostoj slamnjači. Stupiv u sobu, zapanji se sluga božji, opaziv kako se u tom prosjačkom domu najveći luksus sa skrajnom golotinjom ljubi. Nad tvrdim krevetom visi dragociena zlatna ura. Dvie slike, koprenom prekrite u bogato pozlaćenom okviru, krese sa vlažnih nekoć bielih stiena. Propelo sa propetim spasiteljem od slonove kosti, pravi pravcati umotvor kiparstva, leži na stoliću kraj bolestnikovih nogu. A u kutu vidiš starinski naslonjač stolac, izkićen finom gotičkom rezbarijom, preobučen najfinijim damastom. Na njem molitvenica srebrnimi okrajci umjetno zarubljena. Sve ostalo golema je sirotinja, znak najveće golotinje. Dolazak svećenika razvedri bolestnikovo lice. Opaziv Jakov svoga dobrotvora pridigne se i začudjen veselo reče: Ah gospodine abbè, kako ste dobrostiv. Vi dakle nezaboraviste na mene sirotu nesretnjaka!

— Moj prijatelju, odvrati Paulin, sluga božji samo sretnike slobodno zaboravlja. Došao sam, da Vas pitam, nije-li vam štogod od potrebe?

— Za mene otče! odgovori prosjak tronutim glasom, netreba više ništa. Moji časovi jur su prebrojeni. Ali — ah! kad bi mi samo duša mirna bila!

— Vaša duša! Zar vas starče štogod u savjesti peče?

— Peče i tišti častni otče, strašni zločin, koj se za cieloga života oplakati nemože. Dà zločin, kojemu oproštenja neima.

— Što zločin, kojemu oproštenja nebi bilo? Toga moj starče, neima. Milosrdje je božje veće, nego-li ma ikoja grehota na svietu.

— Zar bih se dakle i ja milosrdju božjemu nadati mogao? Jà — najgnusniji stvor na svietu? reče prosjak i uprtima očima gleda svećenika.

— Dà, nesretniče i ti se nadati možeš, odvrati abbè svetom revnosti. Dvojiti u milosrdje božje, dva put je već svetogrdje, nego-li je tvoja opačina. Prije svega priznaj svoju krivnju, a ja ću te slušati u ime onoga, koj se svim smiluje i svakomu prašta.

Svećenik skine kapicu sa glave, sjedne — a bolestnik stade pripoviedati ovako:

„Ja sam otče duhovni! sin uboga najamnika. Vlastelin zemalja, što jih je moj otac u najam držao, obljubio me veoma. Uzeo me na svoj dvorac već kano dječarca, i odredio, da mu budem sinu danas sutra komornikom. Uzgoj, što sam ga na dvoru primio, i napredak izvrstan u naucih promieniše moju budućnost. Mjesto sluge komornika dopade me čast tajnika. — Navrših upravo dvadeset i petu godinu života, kad Francezkom planu revolucija. Mlad i vatren sve sam htjeo znati, najpače nastali pokret vremena. Pratio sam sve oglase, čitao sve pozive, pitao za sve novinske viesti. U meni se probudilo slavohlepje. Tajnik Jakov, otče mili! stidio se svoje službe. Zamislim, ostaviti po što po to gospodski dvorac, to utočišće moje mladosti. O kamo sreće, da sam ga i ostavio, bar si duše nebi nikada bio ogriešio strašnim zločinom. — Do skora uzavri cielom

Digitized by Google

provincijom načelo „slobode i jednakosti.“ Gospoštija se poboja, da ju na dvorcu vlastita družina neizda i nepohvata; s toga joj se zahvali na dosadanjoj službi. Nešto se glavnice na brzu ruku diglo i nekoliko dragocjenosti kao obiteljske uspomene pobralo. U ostali imetak nije se diralo ništa. S tom imovinom odoše put Pariza, da ondje u zabiti pod krivim imenom potraže sjegurnost. I ja, kao da sam im diete, dakako s njimi. — Medjutim postajaše strahovlada sve groznijom. Na listini bjegunaca čitalo se i visoko ime plemenite moje vlasteli. Tražili ih na sve strane; ali im nitko nije znao zavičaja niti imena, pod kojim se u Parizu nastanili, do mene jedinoga. Tu življahu svi na okupu, prem u strahu ipak mirno. U čvrstoj nadi, da ovako dugo potrajati nemože, izgledahu sretnije dane. Tašte-li im nade! Našao se čovjek, koji je tajnu znao, izdao ih — a taj izdajica bijah ja.

„Otac, majka, četiri kćeri, četiri prava andjela rajske ljepote i dobrote, i jedinac sin od 10 godina dodjoše u tamnicu. Parnica se zametnula. Ono vrieme bijaše dostatna i najneznatnija sumnja, da se i najnedužniji sunovrati. Sa svim tim nesmože državno odvjetničtvo niti najmanjega uzroka proti toj plemenitoj obitelji. Tu se medjutim našao kleti stvor, koj je i najtajnije razgovore, dà i misli tih nesretnika poznavao, najnedužnije im rieči izkrivio, smisao zločina podmetnuo, dapače ih i kano tajne urotnike obiedio — a taj kleti stvor bijah ja.

„Sud svoju izreče — i smrtna osuda pade na sve članove, izuzamši deset godišnjega dječarca. Ah! toj nesretnoj sirotici pade samo zato u dio milost, da uzmogne svoj mili rod oplakivati, a proklinjati njihova ubojicu. — Posred tamnice živom vjerom u Boga, tješeći se svojom čistom i neokaljanom savjesti, izčekivahu biedne žrtve dan smrti. Slučajem poremetio se red toli brojnih eksekucija. Dan, u koj su imali pod gvilotinom završiti život, minu sretno. Zaboravilo se na moje žrtve, i bile bi jamačno izmakle stratištu, da se nije našao čovjek — nè čovjek, već gnjusna guja, lakoma za nagradom, te sudište sjetila na zaborav. Još iste večeri izvršila se osuda. Za sramotno djelo dopade tu nakazu povelja gradjanstva — a ta nakaza gnjusna bijah ja.

„Ciena tolikih zločina bijaše svota od 3000 franaka u zlatu i dragocieni predmeti, što ih evo oko mene vidite, ti strašni svjedoci, koji me uvjek sjećahu grozna djela. Pokle je djelo zlobe izvedeno bilo, bacih se u vrtlog svih mogućih strasti i zabava, nebi-li zaglušio glas nutarnji. Ali zlato, ta sramotna zaslužba moje nezahvalnosti, bješe profučkana, a savjest obori se na me još većim bjesnilom no ikad poput okrutne hijene. Nijedan posao, nijedno poduzeće, nijedna osnova nepodje mi od ruke. Obolio sam. Postao sam sirotinjom kao nikad prije, dà pravim prosjakom. — Na to potražih poznato vam mjesto pred crkvom Gospodnjom. Zadržah ga vierno kano prosjak tolike godine. I najmanja pomisao na moj zločin parala mi grozno dušu. Nikada se neusmjelih pomoliti u templu Svevišnjega. To vam je razlog, zašto praga crkvenoga nikada prekoračio nisam. — Milostinja, što sam ju dobivao, a najpače koju mi dielila vaša častna desnica, pripomože mi uz oskudan život, da sam sretno prištedio novac, što sam ga razbojničkim načinom ugrabio svojim dobrotvorom. Tu u stoliću pripravljena je ciela svota sa pripadajućimi kamatami. Ovi predmeti luksusa, što ih oko mene vidite, ura, Isukrst, molitvenik, prekrite slike i naslonjač, svojina su onih, koje je ubila moja lakomost. Ah gospodine i otče, mislite-li da mi Bog na sve ovo oprostiti može?“

— Moj sinko, odvrati svećenik, tvoja djela toli su grozna, da ih čovjek svega svoga vieka oplakati, niti im zadovoljštinu dati kadar nije. Ali zasluge Spasitelja neimaju mjere, dobrota božja neima medje. Skrušeno i okajano srce nadmašuje u njegovih očiju svaku krivnju, Bog ga nikada neodbija. Kod tih rieči ustade sluga božji. Prosjak novim životom nadahnut, novom snagom zaodjenut izvuče se iz kreveta i pade pred abbèa na koljena. Svećenik izpravi oči prama nebu, sklopi ruke i stade govoriti silne rieči, kojimi se umrli od griehâ odrešuju. Netom poviče prosjak: „Stani andjelu moj čuvaru, stani! Prije nego-li primem od vas otče u ime neba odrešenje, mora plod mojih opačina od mene. Uzmite onaj novac. Poberite ove predmete gospodske zalihe, prodajte ih, i dielite gotov novac medju sirotinju polag svoje volje.“ Prosjak na to, sabrav sve sile, skoči, trgne zastor sa obih slika i zavapi plačnim glasom: „a ovdje gledajte poteze onih, kojim vapim za oproštenje i koje je upropastila moja pakost.“

Svećenik okamenjen probliedio kao krpa, prekrije lice rukama. „Moj otče! majko moja!“ čuo se muževan, ali tužan glas. U tren oka protrnula mu bol duh i tielo. Srce prekipi i planu mržnjom proti odurnomu ubojici roditelja. Nu do mala osviesti se i primiri prvu uzrujanost, vidiv nesretnika, gdje se kano crv privija njegovima nogama, moleć prodirućim glasom: Oproštenje! oproštenje!

Sada dužnost i uzvišeno zvanje ublaži slugu božjega. Nestade borbe izmedju djetinje ljubavi i svetoga zvanja. Slaboća čovječanska izmamila mu za nekoliko trenutaka mržnju i suze; ali vjera podiže opet snažnu dušu. Paulin prihvati propelo, tu baštinu otčinsku, pruži ga prama prosjaku i zapita ozbiljnim ali blagim glasom: Kršćanine sbori, da-li se u istinu kaješ iskreno? — Kajem iskreno. Mrziš-li iz dna duše grehotu svoju? — Mrzim otče! iz sve duše! Dobro dakle, Bog ti prašta, i ja ti praštam u ime onoga, koj oprosti cielomu svietu i zanj na drvu križa izpusti duh svoj veliki. Nakon tih rieči položi abbè ruke skruženiku nad glavu, blagoslovi ga, udieli mu oproštenje neba i na to se odalji.

Okajani prosjak preminu nakon malo dana, pošto je prije sâm javnosti predao i obielodanio Parizu cieli dogodjaj, što ga ovdje pripoviedasmo.

Digitized by Google

Viestnik.

Zagreb. Otvoreno je hrvatsko sveučilište pod slavnim imenom Njegova Veličanstva cesara i kralja našega Franje Josipa. Devetnaesti dan mjeseca Listopada 1874. zapisan je zlatnimi slovi u poviest hrvata. — Malo ima sličnih mu u dogodovštini vjekova, što ih je naš narod gledao radostnih i žalostnih. Na taj bo dan izpuni se ono, što je naš narod odavna želio, i čemu se je u ovo posljednje vrieme najviše veselio. Otvoreno je dakle hrvatsko sveučilište. Nijedan momenat, što je skopčan s tim vele znamenitim činom nebi se smio izgubiti, već pobilježiti, — i učinit će to ruke kamo-li vještije od mojih, a svojski o tom nastoje i naši dnevnici — „Katolički list“ može prama svomu prostoru donieti tek malo crta.

Sama svečanost započe sa svečanom pontifikalnom misom u starodavnoj zagrebačkoj prvostolnoj crkvi. Neznamo je-li ikada u svoje goleme prostorije sakupila toli odlično, oduševljeno i mnogobrojno občinstvo, i s povoda tako znamenita za svu hrvatsku budućnost. Misu je služio preuzviš. g. nadbiskup Mihalović. Prisustvovao je svietli ban Ivan Mažuranić, kano povjerenik Nj. Veličanstva, za tim minister ugarski Pauler. general topničtva i zapovjednik Krajine Mollinary, biskupi Strossmayer i Smičiklas, zastupstvo naroda i drugi visoki dostojanstvenici i častnici. Akademička mladež došla je in corpore sa svojimi profesori i sretnim prvim svojim rektorom Matijom Mesićem. Klerici su se porad svoje službe u koralnom odielu našli već prije u crkvi, da dočekaju i u svečanom provodu dovedu preuzv. g. nadbiskupa. Sazvasmo Duha svetoga. Srce biaše zaneseno, nitko valjda nije u crkvi bio, koj nebi bio želio našemu novomu sveučilištu milost i blagoslov Onoga, u kojega je ruci sve, koj upravlja udesom narodâ, i o kom pjeva bogoduhi pjesnik: „Koji iz praha podiže ubogoga i iz kala uzvišuje ništega, i posadjuje ga s knezovi, s knezovi u narodu njegovu. Od nerodkinje naseljava kuću, učinivši ju radostnom majkom sinova.“ Bog bi dragi dao, te se ove božanstvene rieči izpunile s našim narodom i njegovim sveučilištem, da ovo sbilja postane „alma mater“ mnogobrojne, čestite, Bogu, kralju i domovini te znanosti posvema odane mladeži!

Poslie božje službe sve se skupi u sabornicu — za ovaj svečani čin sveučilištnu aulu, — i oko nje. Akademički senat s rektorom dovede kraljeva povjerenika, bana Mažuranića. Stupivši na priestolje kr. povjerenik latinskim jezikom naloži, da se pročita njegovo imenovanje za povjerenika Nj. Veličanstva, za tim zakonski članci o sveučilištu. Na to proglasi svečanim glasom sveučilište otvorenim. Zazvoniše zvona i zagruvaše mužari, i njeko uzvišeno blago čuvstvo obadje svakoga hrvata i zaigra u grudih rodoljubivo srce. Ban onda dade pročitati izprave, što se tiču izbora prvoga rektora Matije Mesića, te pozva ovoga da zauzme rektorsku stolicu. Napokon izreče svoja vota: da sveučilište postalo žrtvami naroda, napose pako prevriednoga mu sina i maecenata Josipa Jurja Strossmayera, pod okriljem Nj. kralj. Veličanstva i sjenom krune ugarsko-hrvatske žive, razvija se cvate i traje do vieka. Ban govoraše sveudilj jezikom latinskim, važno i znamenito, kano da u mjedo reže na neizbrisiv spomen svemu potomstvu. Žalimo da nemožemo još sada donieti njegovih rieči; nedvojimo da su vjerno pobilježene.

Prvi rektor zasjednuvši na stolicu progovori: „Velik je dan, što ga danas slavi vaskoliki hrvatski narod“, te naglasivši sreću naroda, što mu se otvara prvo sveučilište, izpriča najprije svoju nedostatnost za uzvišeno zvanje rektorsko. Za tim pozdravi latinski zastupnike raznih sveučilišta, akademija, učenih i književnih družtava, naznačivši predmet o kojem namjerava prosloviti i razlog, zašto to čini hrvatskim jezikom. Govoru je njegovu u kratko sadržaj: razvitak duševnoga i znanstvenoga života u hrvata u obće, a napose sve ono, što je sudjelovalo, te se napokon došlo do otvorenja hrvatskoga sveučilišta. Pokazavši tako, kako su već naši pradjedovi radili, da nam otvore divni ovaj hram znanosti, i što je sve u naše vrieme za to žrtvovao naš narod i njegovi najodličniji sinovi, pozva i profesore i djake, da nezaostanu za željom i očekivanjem svoga naroda, nego da svojski prionu uz znanstveni rad. Govor mu se otegnuo na dugo, kako je to zahtievao sam predmet, no znamenitost same stvari skopčana s oduševljenjem, koje je sievalo iz očiju našemu rektoru, i odavalo se zvučnim zanositim glasom, i svakim kretom, uzdržavaše napeto sve občinstvo, koje razumije naš jezik. — Poslie rektorova govora, koj je trajao više nego jedan sat, zaredaše zastupnici učenih zavoda, da pozdrave naše sveučilište i njegova rektora, te mu predadu adrese. Zastupana biahu po posebnih odaslanih zastupnicih sveučilišta: bolonjsko, pražko, krakovsko, gradačko, peštansko, berlinsko, kološvarsko; akademije ugarska i jugoslavenska, češki muzej, srbska (biogradska) visoka škola i učeno družtvo, matice slovenska i slovačka itd. Zanimiv biaše prizor i jako uznosan, kad su zastupnici svoje pozdrave javljali jezikom magjarskim, češkim, poljskim, hrvatsko-srbskim, slovenskim, slovačkim, njemačkim i taljanskim. Rektor je svim ukupno pozdrav odvratio jezikom latinskim. Napokon budu zamoljeni visoki dostojanstvenici i gosti, da svoja imena upišu u knjigu spomenicu.

Ostalih svečanostih neopisujemo, koliko možemo čuti i sami suditi, sve biaše dostojno i liepo. Vrieme biaše upravo prekrasno, te je ulicami krasno nakićenimi vrvio silan sviet. Ovo bo biaše svečanost, koju su slavile sve vrste našega naroda, jer kako liepo reče rektor, znamenovanje ovoga velikoga dana svatko je pojimao ili barem slutio. Razsvjeta grada i bakljada biaše upravo veličanstvena. Na nadbisk, sjemeništu biahu tri prozrake, na srednjoj čitahu se ovi stihovi:

Alma Fides Christi, sacra spes, cor amore calascens
Sola beant nostras haec elementa vices.
Eia novae sub vexillo hoc crescetis Athenae
Crescet et in patriam profluet omne bonum.

Otvorenje sveučilišta biaše svečanost cieloga našega naroda. Svaka se je vrst imala pravo radovati i tu svečanost kano svoju vlastitu slaviti, jer je svaka što to dopriniela. Svećenstvo je došlo u izvanredno veliku broju. Ono se je moglo sbilja ponositi. Na medalju tom povodom kovanu urezano je ime biskupa Strossmayera kano začetnika, nadb. Mihalović poklonio je 30.000, a druge svećenike težko bi bilo i izbrojiti. Prvi rektor sveučilišta jest svećenik Matija Mesić. Preostaje jošte samo, da i bogoslovni fakultet, koj je po zakonu prvi, postane takodjer prvi učenošću i vrlinom svojih profesora i neumornom marljivošću i neokaljanom čestitošću svojih slušaoca. S tom željom završujemo ovo svoje kratko izvješće.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 44.] U Četvrtak, 29. Listopada 1874. [**Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Crte iz duhovnoga besjedničtva.

(Dr. J. Rieger.)

V.

Dokazi.

1. Mi smo u prvoj crti rekli i sada opetujemo, da je glavna dužnost pravoga besjednika, ganuti srca svojih slušatelja. Omnis vis ratioque dicendi — veli Ciceron odmah na početku I. knjige De or. — in eorum, qui audiunt, mentibus (srce) aut sedandis aut excitandis exprimenda est. S toga vrlo liepo veli o čustvu Kvintilijan (inst. l. 6. c. 2.): hoc (sc. affectus) est, quod dominatur in judiciis, hoc eloquentiae regnum. A rieči poganskih učitelja potvrdjuje veliki govornik kršćanski, sveti Augustin, kad uči, da je besjednik onda pobiedio, ako je ganuo slušatelje: moveat, veli on (de doct. c. 13.), orator, ut vincat. Tko dakle neumije besjedom svojom prodrieti slušateljem u srce, taj će bolje učiniti, ako se niti nepotrudi na besjednicu. A koj put vodi u srca slušateljâ? Razum. Govor pravoga besjednika mora biti vatra, koja i um razsvjetljuje i srce razvrućuje. Prosto budi glumcu kretnjom i plačom dirati slušatelje, besjednica je svetije mjesto, s nje se ima jednim samo putem ciljati u srce, preko razuma najme. A čim se predobiva razum? Dokazi. S toga nevalja nijedna besjeda — ako izuzmeš možda ovu ili onu pohvalnu — bez pravih, to jest čvrstih dokaza uprav ništa. Jer ili si je besjednik uzeo za zadaću, uvjeriti slušatelje o kojoj istini, ili si je uzeo za zadaću, potaknuti ih na kakov dobar čin, ili od zla ih čina odvratiti. Da su u prvom slučaju nuždni dokazi, po sebi je jasno, a da i u drugom slučaju valja besjedniku dokazivati, lahko je uvidjeti, ako se pred očima drži, da se razuman čovjek neda nagovoriti, da što prihvati, ako mu se nedokaže, da je dobro; da što ostavi, ako mu se nedokaže, da je zlo. Vidi se odavle, da se redovito u besjedah ima dokazivati. Ako dakle besjednik o nečem plete i cendra bez dokazâ, pokazuje ili da sam nije uvjeren ob onom, o čem govori drugim, ili da si nije dao truda, da besjedu valjano sastavi: u prvom slučaju on je nepošten hinac, u drugom vriedan, da ga slušatelji sama ostave, jer je velika drzovitost, usuditi se u skupštini odraslih i zrjelih ljudi ustati, zahtievati od njih, da slušaju, a neznati im ništa pametna reći.

2. Dokazivati u obće znamenuje iz istina poznanih izvoditi nepoznane. Besjednici razlikuju dvie vrsti dokaza: nutarnje najme i vanjske. *) Nutarnji imenuju se oni dokazi, koji se vade iz samoga predmeta, iz naravi i vlastitosti stvari, o kojoj besjedimo; vanjski pako imenuju se oni, na koje se je besjednik drugdje namjerio. Tako će na primjer biti vanjski dokaz, ako se pozovem na čije svjedočanstvo, hoteći dokazati, da na Libanu rastu ćedri; nasuprot biti će nutrnji dokaz, ako slušateljem predstavim ljepotu koje krieposti, na primjer poniznosti, da ih nagovorim, neka ju prigrle. Svjetski besjednici radje se služe nutrnjimi dokazi, jer su oni ljepši te im pružaju priliku, pokazati oštrinu uma svoga i dosjetljivost; duhovni pako besjednici imaju najviše upotrebljavati vanjske dokaze, osobito iz svetoga pisma, jer oni vjernike najbolje osvjedočavaju te nedaju mjesta nikakovoj dvojbi. Nego odavle nebi valjalo izvoditi, da nutrnji dokazi neimaju vriednosti za duhovnoga besjednika, dapače ima slučaja, gdje mora duhovni besjednik, hoće-li

*) Aristotel imenuje nutrnje dokaze πίστεις ἔντεχνοι, vanjske πίστεις ἄτεχνοι (Rhet. l. 1. c. 15.)

Digitized by Google

uspjeti, započeti nutarnjimi dokazi, te preko njih doći na vanjske. Da započmemo nutarnjimi.

3. Na čelo nutrnjim dokazom meću učitelji retorike oznaku, ne kano da je oznaka već sama po sebi dokazom, nego što se iz oznake može dokazivati i to najkrjepče dokazivati. Označiti koju stvar znamenuje u običnom govoru tako ju opisati, da ju možeš spoznati i od svake druge razlučiti. Logici poznaju jednu vrst oznake, besjednici više njih. Logička oznaka ima uvjek dva diela, najprije se najme izriče vrst, u koju spada predmet, koj se ima označiti, zatim ona vlastitost, kojom se razlikuje od svih drugih predmeta iste vrsti. Tako će se čovjek logički označiti, da je životinja razumna. Ovakovimi oznakami pristoji se, da se služi hladni filosof, koj neizušćuje suvišne rieči, ali besjednik će se samo riedko njim uteći, jer one su hrana vrlo suha, koja slušateljem negodi. Radje nego strogimi logičkimi oznakami služe se besjednici oznakami besjedničkimi. Ovamo spada:

a) prispodoba. Ovako označuje Kalić zao jezik prispodabljajuć ga vatrometnoj gori: „Zao jezik priličan je kojoj od onieh gora, koje izmeću oganj iz sebe. Gora taji, dokle je poredan oganj u skrovitiem unutarnjiem spilam, ali kada se skupi mnogo sumpora ter plane, nemogući gora toliku silu trpjet u sebi, tiska iza dna, izmeće i lieva preko vrha rieke od ognja, koje kudgod proteku, gdjegod dopru, teško selima, vinogradom i dubravam. Jednako zô jezik: cum malignitatem mentis ferre nequeunt, obtrectationis saniem evomunt.“ (Besj. VIII. str. 85) Preliepo označuje Zuzzeri kriepost, dok je na tom svietu, prispodabljajuć ju s zlatom, dok je u zemlji, s blatom pomiešano i nečisto. (Besj. 17. str. 373.).

b) Besjednički se označuje stvar, ako se njezini učinci navedu. Tako pita Kalić (besj. XI. str. 59.): što je grieh? I odgovara nabrajajuć njegove učinke: Zadosta je pogledat uzbrdo, pogledat nizbrdo, za utrnut, paček okamenit se, videć plien, štetu i porazu, što je grieh učinio i neprestaje činit na svietu. Pitaj nebo, da ti reče, što je grieh, dokle on može doprieti? Treći dio jasnieh zviezda on je sadro, zanio i spotezo s neba, ter u tmasti jaz, duboku propast utjero, utisko i zbio. . . Pitaj zemlju, što je grieh, dokle on može doprieti? Izagnao je iz raja zemaljskoga prvoga oca našega. Istom bješe on progledo, još nebješe razgledo ljeposti onoga mjesta, za nesreću bješe ugledo jabuku zabranjenu, tegnuo, okusio. Udilj andio stražanin raja, mahajuć mačem ognjeniem, na dvor, kliknu, nije ovo veće mjesto za tebe... Ko je s neba pritego potopni dažd, da u njem potone zemlja svakolika, da u njem poplije sve zemaljsko, ako nije grieh? Ko je s neba pritego plam ognjeni, da upepeli ciele gradove i države, ako nije grieh? Ko je posijo po svoj zemlji trn i draču, ako nije grieh? Ko je provodič ljudskieh vaja, ako nije grieh? Ko je zublja, koja je stakla pako, ako nije grieh? Sve što je zla sad, sve što je bilo i bit će na svietu, sve je skot, sve je plod grieha.“

c) Retorički se nadalje označuje stvar, ako se podieli u svoje djelove. Na taj je način Kvintilijan preliepo označio umjetnost, o kojoj radimo. „Rhetorica, veli (inst. l. V. c. 10.), est recta inveniendi et disponendi et eloquendi cum firma memoria et cum dignitate actionis scientia.“

d) Neriedko označuju besjednici predmet negativno, veleći najme što on nije, da si čovjek sám uzvišeniji pojam o njem stvori. Za tu vrst besjedničke oznake imamo primjer u XIV. besjedi Kalićevoj (str. 157.). Besjedeći o raju, prikazuje slušateljem što nije raj. „Ako doprem ja prikazat, što nije raj, vi ćete istom štogod razumjeti i doprieti, što je raj. . . . Sadružite i pristavite blago kralja Asvera, radosti razbludnoga Baldasara, veličanstva dobroga Jozefa, slavočesti srećnoga Davida, snagu viteškoga Sansuna, znanje premudruga Salamuna. Hoćete svedjer pod okom perivoj svakom vrstom voća i cvieća urešen i nakićen? Budi vam, priložite ga. Teška je zima, teško ljeto? Neka dakle bude svjetlo bez prestanka i veselo pramaljeće. Neka bude, sve što čuješ radostivi medeni glas; sve što odišeš, arapski izbrani miris, sve što okusiš, radost milina; sve što vidiš, radostivi skup, mila družba, dragi ljubežljivi prijatelji. Je-li što veće? Ja nenahodim, nu cienim, da nenahodite ni vi na ovoj zemlji. Da-li je ovo raj? Nije raj, niti raju prilika.“

e) Napokon svaki opis može služiti oznakom u širem smislu. „Što je spasit dušu? Bit blažen u vieke. A što je blaženstvo? Jest uživanje u svakom dobru, u obilnosti, u radosti, u pokoju.“ (Kalić str. 34.) Dapače i riečmi u prenesenu smislu može se stvar koja besjednički označiti. Na primjer: Što je mladost? Jest proljeće života. Što je starost? Jesen života.

Prvo dakle vrjelo dokaza jesu oznake. Da se na temelju oznake valjano dokaže, potrebno je, da bude oznaka jasna i istinita. Koju od navedenih vrsti ima besjednik u pojedinih slučajih upotrebiti, to stoji do njega. Mnogoput biti će dobro, da više njih spoji, kako bi po-

Digitized by Google

zornost slušatelja duže vremena bila na jednu stvar upravljena, s više ju strana motrila, da se tim bolje o njoj uvjere slušatelji.

4. Prelazimo na drugo vrjelo dokaza; a to su v r s t i r o d. Najobičnije se dokazuje od roda na vrst i to na dva načina, pozitivno ili negativno. Ili se najme dokazuje, da ono što se izriče o rodu, pripada i vrsti; ili pako da ono što se protivi rodu niti vrsti nepripada. Na prvi način može besjednik dokazati odurnost skuposti, dokazavši u obće odurnost opakosti kamo spada i skupost. Na drugi način: Prava kriepost netraži svoju korist: dakle niti časti niti blago toga svieta. Tom vršću dokaza rado se služe veliki govornici onda, kada im je govoriti o osobi kojoj ili pojedinom kojem činu. Oni najme običaju onda od pojedinoga slučaja preći na vrst, da si tako razšire polje, na kojem se mogu slobodnije i s većim uspjehom kretati. „A propriis personis et temporibus, veli Ciceron (orator c. 14.), semper si potest avocat controversiam; latius enim de genere quam de parte disceptare licet, ut quod in universo sit probatum, id in parte sit probari necesse.“ Da neke primjere navedemo. U govoru Pro Roscio amerino želi Ciceron dokazati, da Roscij nije krivac otcoubojstva, kako ga bjehu obtužili. Da to dokaže prelazi s ovoga slučaja dokazivati obćenito, kako je strahovit zločin otcoubojstvo, odkuda izvodi, da nije Roscij mogao tolik zločin počiniti. U govoru Pro Milone dokazuje u obće, da ima slučajeva, gdje smije čovjek upotrebiti oružje proti napadaču, odkuda izvodi, da nije Milon odmah za to zločinac, ako je ubio Klodija, koj je na nj silom bio prije navalio. Tako mora činiti neriedko i duhovni besjednik, onda osobito, ako mu je govorom proslaviti koga svetca, iz čijega je života malo poznato. Onda neima druge nego uzeti onu kriepost, kojom se je svetac na osobit način odlikovao, naslikati njezinu božanstvenu ljepotu, te onda njezinim sjajem obaviti svetca. — Nego kada s pojedinoga slučaja ili čina prelazi besjednik na rod, pred očima mu je imati sljedeća pravila: *a)* onda samo dopušćen je taj prielaz, kad je sam predmet pretiesan te neda besjedniku priliku razviti svoju govorničku vještinu. Neće nam se zamjeriti, ako ovdje iztaknemo veliku pogrješku nekih duhovnih besjednika. Mi smo najme čuli hvaliti se višeput duhovne besjednike, da si svake godine izrade jedno dvie besjede na čast blaženoj djevici, koje se mogu na svakoj svetkovini Marijinoj, promienivši možda uvod, govoriti. S timi onda besjedami putuju od jedne župe u drugu, od jednoga prošćenja na drugo. Takove besjede nevaljuju ništa, svaka bo Marijina svetkovina tako je znamenovanjem svojim duboka, poviest njezina zavedenja tako je zanimiva, da pruža ona sama široko polje vještini besjednikovoj. Onda samo mogao bi se besjednik, koj tako čini. izpričati, ako nije imao vremena, da predmet svoje besjede dobro prouči. *b)* I onda, kada je po ovom pravilu dopušćeno s posebnoga predmeta preći na obćenit, nesmije se na posebni predmet posve zaboraviti tako, da se jedva u uvodu i zaključku spomene. Tečajem besjede ima se besjednik na nj češće svraćati. Napokon *c)* samo se po sebi razumije, da obćenito pitanje mora pristajati predmetu besjede, inače besjeda nebi bila besjeda nego dosadno zanovetanje, nevriedno strpljivosti slušateljâ.

(Konac će sliediti.)

Slike iz Irske.

(J. R.)

II.

Mary Nolan.

Uzduž sjeverne obale potoka Corka proteže se liep zaravanjak, vrti su ondje tako strmi, te se čini da puti jedan nad drugim vise, za kućami diže se brežuljak, nakićen najljepšim cviećem i zelenim šikarjem. Mi smo tu večer sproveli s nekoliko prijatelja, koji su svojim finim ukusom pretvorili viseće vrtove u mali raj. Uzduh bijaše tako blag i pun mirisa, srebrni traci mjeseca kupali su se toli veselo u potočiću, da smo volili pješki ići do naše gostionice nego se voziti. Dok smo se na razstanku s prijatelji zadržali u predsobju, doletiše do naših ušiju zvuci ženskoga glasa. Glas bijaše slab ali nježan, posljednja kitica sjetila nas je na neku staru baladu, koju smo prije dvie godine čuli od nekoga ribara na Shanonu. Tužba, kojom se je pjesma svršila slagala se je posve s slabim glasom, koj ju je pjevao:

I on me je ostavio samu samotnu, da umrem.

Zamuknusmo, da slušamo. Ali pjesma se nije opetovala. Učinila nas je žalostne. Tiše rekosmo si zadnji s bogom, a kad smo pošli blagom mjesečinom, govorasmo o ubogoj pjevačici. Najedanput zajecaše isti zvuci, ali ne na istom mjestu, nego bliže gradu. Dražestan zaravanjak, koj se je protezao uz potok, izgubismo već s vida, kad se primakosmo k njoj. Sućut, koju bješe u nas probudila, promieni se u živahnu znatiželjnost, jer njezinu pjesmu prekidali su težki ali prigušeni uzdisaji. Bješe se naslonila na vrata malene kućice te se napinjaše, da nastavi pjesmu, ali napokon se sruši na stube i zajeca: ja nemogu, nemogu. . . Mi joj utisnusmo u ruku neznatnu milostinju. Bog vam platio, reče ona slabim glasom, Bog vam platio! Meni nemože niti to

*

Digitized by Google

niti ništa drugo pomoći, ali Bog vam platio. — Irsko srce uvjek je lahko otvoriti: nekoliko prijaznih rieči, dapače prijazan pogled dosti je. Ja sam pjevala, reče ona, uz potok, da se vježbam, da budem jaka, kad dodjem ovamo. Ali sada nemogu niti rieči iz sebe iztisnuti, premda znam, da u toj kući stanuje netko, čije bi mi srce odgovorilo, ako i nebi mogle njezine usne izreći, da me poznaje.

Rekosmo tomu nesrećnomu stvoru, neka dodje sutra k nam. „Dobra gospo, ja nemogu, ja neimam odiela.“ Nije moguće strašnu biedu čovječjim glasom jasnije izraziti, nego ju je ona izrazila timi riečmi, činilo nam se je kano da čujemo, gdje joj srce puca. Mi smo se medju tim pobrinuli, da ju opet vidimo tim više, što smo saznali, da je Mary Nolan — to bijaše njezino ime — kći jednoga naših prijatelja u mladosti.

Nekoć sam bila posve druga nego sada, reče uboga Mary. Imala sam vatreno oko i veselo srce. Svjetlo tiju očiju i srce svoje prikazala sam mladu mužu te grofovije. Ali ako spomenem njegovo ime, nemojte ga izdati, jer bi moglo škoditi onoj, za koju sam htjela, da bi moju pjesmu čula i poznala. Da sam samo mogla opet onako pjevati, ali višeput mi leži moja pjesma kano olovo na prsima te ih pritiskuje dolje mjesto da ih diže. Mnogo vam neznam pripoviedati. Ja sam ljubila moga muža cielim srcem. Mi smo se tako vruće ljubili, da sam ga ja, kada su ga ono za posljednjega rata prijatelji bili zaveli te je prisustvovao u noćno doba sastankom mladih ljudi u Kilerei, mnogoput u mjesečini posjetila te sam mu mnogu flašu whiskia s brežuljaka doniela.. Liep glas imaše on i mi pjevasmo često skupa, i mnogo veselo srce, koje je daleko od domovine zadnji put kucnulo, prista uz našu pjesmu i brda i šume odjekivahu radostnim spjevom. Ah, mi smo mislili, sve će biti dobro! Neko vrieme bijahu sastanci tihi kano stari grobovi, po kojih smo koracali, dok nije žganica zapalila mlade muže te jih pognala u zemlju. Konac dodje, i dodje brzo, ali ne onaj, komu smo se nadali. Mnogo, mnogo nedelja sakrivao se je moj ubogi muž, gladan i nevoljan po šumah, kano divlju zvier progonili su ga vojnici, a ja sam mnogi dugi ljetni dan na njega pazila s suhimi krumpiri i malo soli te sam se mučila, da u sjeni pećinâ k njemu dopuzim, jer sam znala, da cielo vrieme od glada umire. Višeput vidjela sam ga tako blizu, da sam ga mogla rukom dohvatiti, pak ipak se nisam usudila pružiti ruku, da mu dam štogod jesti. Ah, to su bili gorki dani, ali još veće žalosti imale su sliediti. Ljudi su grozno uztrajni, kada jedan drugoga progone.

Napokon ga uhvatiše, a ja sam sjedila tri dana na vratima tamnice, premda me nisu htjeli pustiti unutar. Onda je došla nad me ura crne tuge, moje srce bijaše smrtno ranjeno, ali moje diete življaše. Moga muža odsudiše na smrt, ja sam bila na sudištu, i toga nemogu zaboraviti nikada. Pripoviedali su, da sam se kroz množinu proturala, da sam pala pred sudca i moje diete položila na njegovo odielo, da sam ga molila. neka nas sve ubije. da sam mu rekla, da su svjedoci krivo prisegli, da je moga muža užgala žganica, koju sam mu ja doniela, i da sam ja najviše zaslužila smrt. Pripoviedali su, da sam poludila, i ja mislim, da mi je dobri Bog moždjane pomiešao, jer neznam, što sam onda činila. Nekoliko nedelja kašnje vidjela sam moju staru majku, gdje s mojim djetetom na krilu pokraj mene sjedi. Ja sam bila neposlušno diete prama njoj, ali kad je čula za moju biedu, ostavila je svoju udobnu domovinu na zapadu te je došla da me potraži. Oh, ljubav toga materinskoga srca nadvlada sve. Ona mi je dala diete, da ga poljubim, ali kad sam ju za otca toga djeteta zapitala, opet dodje mrak na moje oči, glas me je ostavio, i samo ona je znala, što mislim. Hvali Bogu, moje drago srce, hvali Bogu iz sve duše, tvoj muž nije mrtav nego prognan. Ja nerekoh rieči, ali debele suze poviriše iz mojih očiju, osjećala sam, kako ih je majka otirala, i ja sam ćutila njezin dah na mojem licu kano blagoslov.

Uboga Mary pokrije lice svojima dugim, suhim rukama, uspomena na njezinu majku silno joj je potresla srce. „Ona je bila dobra žena, nastavi za čas, poštena, marljiva, dobra žena, daj joj Bog pokoj vječni. Oh, da se mogu nadati, da ću se ondje gore s njom sastati, kako bih mirno umrla! Ona me je dobro uzgojila, dok nije počelo čitanje knjiga, ali ona je dopustila, da sam postala svoje volje, pak je na koncu sama zbog toga trpila. Oh mučno je trpiti radi ljubavi, a ipak je ljubav uzrok mojim biedam.

Moja uboga mati hotjela je, kad sam ozdravila, uzeti me s sobom u svoju domovinu, ali ja nisam htjela bez moga muža na to privoliti. Ja sam išla k svim, koji su imali u zemlji nešto reći te sam ih molila, neka me puste k njemu; oni su mi se smijali i govorili. da se osim zločinaca nitko nešalje onamo. Ja nisam nikada radi drugih svoje volje obuzdala, to nisam niti sada htjela; ja sam zaboravila sve svoje dužnosti osim te jedne i tako sam postala zločinkom. Tako sam prisilila one, koji su me bili izsmiehavali, da su me morali poslati u progon. Ali kad sam došla s mojim djetetom, koje su mi hotjeli oteti, na cilj moga puta, vidjela sam, da sam tako daleko od njega, kako sam bila prije; on je bio u nutrinji zemlje, a ja sam morala ostati u gradu. Mislila sam, da moram poluditi. Pisala sam mu, ali tjedni minuše i mjeseci, a ja nedobih nikakva odgovora od njega. Medju tim stekla sam si naklonost nadzornikovu na toliko, da sam imala veću slobodu, koju sam ja poslje dugoga sužanjstva upotrebila, da pobjegnem k njemu. Ja sam uzela moju malu s sobom, kano divlja zvier tumarala sam divljom zemljom, ali ja sam ga našla — moju prvu ljubav, mojih misli cilj, moga srca žiće, rad koga sam postala taticom — našla sam ga oženjena s kćerju jednoga nadzornika, našla sam ga slobodna.

Digitized by Google

S početka se je pretvarao, da me nepozna, dok mu nisam pokazala vjenčanicu, koju sam imala pri sebi. Onda me je prepoznao te mi obećao, ako budem još neko vrieme šutila, da će mi učiniti po pravici. Pripoviedao mi je, kako liepo žive, kako mu je dobro. Onda uze diete na rame te ga blagoslovi. Vidjela sam, da je to učinio višeput. Donesao nam je hrane te nam je naznačio kolibu čisto blizu svoga stana. Na večer dodje opet; pritisnu diete na srce, a prama meni se je izpričavao, kako je najbolje znao. A ja sam zaboravila na njegovu nevjeru, kad sam opet čula njegov glas, opet vidjela njegovo lice, premda je s njega izčeznulo svjetlo ljubavi. Molio me je, neka mu pokažem vjenčanicu, ali jedva ju je imao u ruku i odmah ju je na komade potrgao. Padoh na koljena i bila bih ga proklela, da nije bilo moje male kćerke, ona mi je zatvorila usta svojim sladkim, nedužnim licem, onda nisam mogla kleti. Mene su ostavile sile, a on stajaše uz mene, nudjajuć mi novca. Prietio mi je, ako se neodnesem od svoje volje, da će me kano pobjeglu zločinku natrag poslati. Ni sada nemogu vjerovati, da je to bio moj muž, taj gospodin u finom odielu, taj hladni, mrzli čovjek. Reče mi „lahku noć“ i doda da si mogu do sutra promisliti. Onda poljubi moju malu i ostavi nas. Kako sam i bila nevoljna, puzala sam ipak za njim i u travi vidjeh njegovu sjenu. Molila sam se Bogu, neka me on vodi, moje diete i ja plakasmo zajedno i prije nego je svanula zora reče mi ona: mamo, idimo doma. Ja ustah i kako sam mogla sliedila sam za mojom malom djevojčicom u sužanjstvo natrag.

Mnogo je vremena prošlo prije nego sam se povratila u mjesto, odkud bjeh pobjegla. Bojala sam se s početka, da će mi biti zlo, mnogo gore nego prije, ali hvala Bogu nisu bili s menom okrutni. I kad je minulo vrieme moje kazne, htjeli su me zadržati pri sebi, ali ja sam čeznula još jedanput doći u moju domovinu i moju majku vidjeti prije nego mi umre. Htjeli su zadržati moju malu, ali me nije htjela ostaviti.

Kad sam zagledala domovinu, bilo mi je kano da je sada mojoj biedi kraj, ali to nije trajalo dugo. Došla sam u moju staru domovinu, moja dobra majka bijaše mrtva, ali njezin grob nebijaše još zelen. Na taj grob kleknula sam s mojim djetetom, da se pomolim; to je bilo jedino što sam još mogla učiniti. Svoj neznatni imetak ostavila je moja dobra majka meni, premda ja toga nisam bila vriedna. Ali nije mi hotjelo uspievati i ja sam se bojala, da će moje diete stići prokletstvo njezine matere. Ta misao mučila me je dan i noć. Saznala sam, da sestra njezina otca stanuje blizu grada Corka; ona je znala da smo se mi vjenčali, i ja sam joj ponudila, neka uzme moje diete, kad je svoju djecu izgubila. Ona je na to pristala ali pod uvjet, da nikada više moje male nevidim. Ah, to je bilo gorko, ja sam morala moje diete prevariti, da nadjem uzrok za naš razstanak, kašnje su joj imali reći, da sam mrtva, što ću, ako Bog dâ, skoro i biti. Oni su djetetu promienili ime, a ja sam zadnjih četiri godina prosjačeć zemljom prolazila, i hodočastila sam mnogo. S Bogom sam učinila račun, moja duša je mirna, ali sada me ostavlja jakost moga srca i ja želim još jedanput vidjeti lice moga djeteta. Jučer na večer nadala sam se, ako moju pjesmu čuje, da će prepoznati moj glas, srce mi se je raztapalo od čeznuća tako, da mislim, kad bih ju bila vidjela, da bih od uzrujanosti bila umrla. A ipak, doda ona, ja neznam zašto, ja neznam zašto, bilo je dobročinstvo, što je ona gospoja uzela moje diete, ona nije imala uzroka, o majci kano što ni o otcu dobro misliti. Bog joj platio! Čula sam od jednoga njezina znanca, da bi se moje ubogo diete veselilo, da o meni štogod čuje, i da bi bila vrlo nesrećna da me takovu vidi. Ja moram svoje obećanje držati, ali ljubav majčina probija zidine i kamenje.“

Kad smo se iz Killarneya povratili, bila je nekoliko dana prije umrla, i premda smo znali za kuću, gdje je njezina kći stanovala, nismo ipak mogli saznati, je-li vidjela svoju majku.

Razprava osnove za pučku školu.

(Konac.)

Izvještaj o toj razpravi započet u 38 br. a nastavljen u br. 38. i 40. valja nam već zaključiti. Govora zastupnika Mrazovića neimamo ni danas po stenografičkih bilježkah, jer je kako nam se kaže, još sveudilj kod samoga govornika, koj nije našao vremena, da ga pregleda i izpravi. Prenosimo dakle naprosto izvještaj „Obzorov“ u br. 200.

Zastupnik Mrazović govori za osnovu. On ostavlja strukovnjakom, da razne prigovore proti osnovi pobijaju, ali sa stanovišta državnoga dužnost mu je jedno krivo mnenje pobiti, mnenje, da crkvi pripada pravo rukovoditi nauku i pregledavati školske knjige. U Hrvatsko-Ugarskoj da je imao kralj patronat nad crkvom od njihova postanka. a pita se, kakvo je pravo on izvršivao oko nastave. U tom pogledu imao je kralj ne samo nadgledanje, nego i ravnanje i propisivanje školskih knjiga. Pošto protivnici upitne osnove, dokazujuć, da to pravo ide crkvu, pozivaju se na autoritet, to se i on pozivlje mimoišav zak. članke. Čita zatim stavak iz djela pravnika Antuna Mojsije Czirakya od godine 1851. Kad se u pozitivnoj državi, koja ima javno pozitivno pravo, stvaraju zakoni, nije probitačno, da nam svećenici hoće zaprieke stavljati. Ona gospoda, koja su ustala na obranu svećenstva, morala bi bila ustati onda, kada je politička oblast bila hajku podigla proti svećenstvu. Jedan član pako, koji bi rado sada svećenstvo štititi, podupirao je sam to proganjanje svećenstva. Nepravedno je predbacivanje, da bi u osnovi bilo izraženo nepouzdanje u svećenstvo, pače izraženo je veliko pouzdanje — koje će i opravdano biti — prama svećenstvu, kojemu je ostavljeno široko

Digitized by Google

polje za rad. Nevolja je gospodo, za naš narod i domovinu, da je razciepan, da ima 3, pače 4 zakonska tiela. To je netko spomenuo samo za to, da naše rane ozledi, a 4 zak. tielo zašutio je, misleć valjda, da bi to za nas najbolje bilo. Želja toga člana jest, da nam se razciepkani narod još više razciepa, a ne da se sjedini. Ako bi bio istinit prigovor, da je osnova ova prevod krajišničke, onda je vlada stekla si ljubav naroda usvojiv ju. Ali i netreba se obazirati na sve, što se reče od čovjeka, kojemu je sve zazorno, što je našemu narodu koristno i milo.

Vladin zastupnik J. Jurković nastojao je proti Lehpameru dokazati, da se crkva negoni u kut, da joj nije okrnjeno nikakvo njezino pravo, da će ona i nadalje uplivati na duh, u kojem će se uzgati mladež. Proti Vučetiću pako tvrdi, da osnova nije nipošto pùk prepis graničarske, budući tri puta preradjivana.

Napokon izvjestitelj zakonodavnoga odbora dr. Posilović kušao je najprije da odnošaj izmedju crkve i države principielno rieši. Koliko mi razumijemo njegov govor, on bi htio, da država crkvu svojom državnom silom nepodupire, jer da je to crkvi, kano moralnoj moći, samo na štetu; crkva pako ili njezini svećenici da isto tako nepačaju u javne institucije. Da nebude bezvjerstva za to se neka svećenici brinu. Nebi jim na čast bila izpovjest, da nisu znali moralnim svojim uplivom pribaviti vjeri priznanja i respekta. Odnošaj izmedju crkve i države neda se riešiti po kanoničkom pravu. Konkordati samo su fragmenti, drugih zakona nemogu priznati. Za medjusobni odnošaj (crkve i države glede škole) svakako nevalja prispodoba, kojom se je poslužio g. Lehpamer, da naime školi ima biti država otac, a crkva mati, jer kad bi to stajalo, onda po načelih civilnoga prava, po kojih je otac glava obitelji, imala bi država praeponderanciju nad crkvom, čega g. zastupnik gjurgjevački nemisli priznati. Čini se, da bi po njegovu shvaćanju bolja bila prispodoba od dviju majka, koje se trgaju za diete, a on kano drugi Salamon govori: podielite diete — podielite glede škole upravu i nadzor. Dvie razne vlasti nemogu jednako uplivati a da uprava nezapinje. — Za tim nieče, da bi škole imale biti konfesionalne ovako: škole se uzdržavaju od občina, občine su pako organizam ne crkveni već državni, kako dakle može zahtievati crkva, da občine uzdržavaju konfesionalne škole? Na koncu kaže, da priznaje iskreno zasluge svećenstva, i da se nada, da će si svećenici svojim ugledom i znanjem znati takov položaj steći te im neće trebati povlastica. —

Tim se je svršila generalna debata, u kojoj se razpravljalo o načelih. Osnova vladom predložena jest od sabora primljena za podlogu specialnoj debati. Tu su njeki naši prijatelji mislili donekle nadoknaditi ono, što su u generalnoj debati zanemarili. Namjera im nije pošla za rukom.

Dopisi.

Iz Krapine. I. J. Dopustite gospodine uredniče, da Vam u kratko javim djelovanje pastoralne konferencije kotara krapinskoga, koja se je 12. t. m. sastala u Zaboku. Obavivši navadne poslove, predje konferencija na znamenita pitanja, koja danas osobito naše svećenstvo zanimaju. 1. Konferencija je pretresivala školsku osnovu, saborom jur prihvaćenu, te je uvidjela, da ona nepruža dovoljne garancije za religiozno moralni uzgoj, koj se i u toj osnovi označuje kano zadaća pučke škole. S toga je konferencija izrazila svoje priznanje Preuzvišenomu gospodinu nadbiskupu i svim muževom, koji su na saboru ili izvan njega zauzeli isto stanovište glede školske osnove. 2. Konferencija je izrazila svoje uvjerenje, da je u današnjih okolnostih posve nuždan organ, koj bi nepomično stojao na temelju kršćanskom. Nemisli svećenstvo praviti razdora, utemeljujuć takov organ, kano što neki bezsramno klevećи, ono će si ostati uvjek dosljedno u promicanju narodnih interesa, medju koje broji i kršćansku vjeru. Ali konferencija nije se zadovoljila praznom željom nego je odmah prešla na čin. Za budući katoličko politički list položiše: Podjašprišt Fink 30 for., namj. podj. Sartori 30, župnik Sakač 30, župnik Žiger 15, župnik Rukavina 20, adm. Borovečki 50, adm. Terihaj 15. Kapelani: gg. Korajac, Ulses i Vragović svaki po 10, Jakovina 20, Loborec 5. Svega 245 for. 3. Sjetila se je konferencija i dvadesetpetgodišnjice „Kat. lista.“ Ona priznaje i hvali njegovo nastojanje za dobro crkve i domovine: mnoga osnova, koju je „Kat. list.“ zasnovao, mnogi omišljaj, koj se je u njegovoj glavi zarodio, pade na dobru zemiju i nosi obilna ploda. S toga kliče konferencija: slava svim njegovim urednikom. 4. Uvidjajuć konferencija veliku korist dapače potrebu sastanaka crkvenih i zajedničkih dogovora, zamoli nadbiskupa, da bi što prije učinio shodne korake, da se sazove diecezanska sinoda. Napokon 5. uvažavajuć konferencija slabu eksistenciju duhovnih pomoćnika i znajuć da im je nadbiskup znatnom pripomoći priskočio, te stvar povjerio komisiji, moli konferencija one, kod kojih je stvar zapela, da plemenitu nakanu nadpastirovu jedanput u život uvedu.

Iz Brdovca. U župnoj crkvi Brdovačkoj dogodi se ove godine promjena, koju je vriedno predati javnosti. — Dodješ-li nedjelom ili svetkom k crkvi, to vidiš župljane cielo prije podne u crkvu ulaziti i izlaziti kao da je proštenje, zapitaš-li za uzrok tomu, odgovorit će ti se: nemože se narod dosta nadgledati svoje župne crkve. — I doista liepa je sada župna crkva u Brdovcu. Nastojanjem g. Pavla Bellasa, vriedna župnika Brdovačkoga i prisjednika duh. stola, naslikana je iz nutra ciela crkva i ponovljena su tri žrtvenika, tako da sada župna crkva Brdovačka, cieloj okolici na čast i ponos služi. — Sve su slike povadjene iz sv. pisma novoga zakonu, koje je vješto i ukusno izveo Dalmatinac slikar: Dominik d'

Digitized by Google

Andrea. — Osobito zadovoljstvo i dopadnost izmamljuju od svakoga posjetnika slike: „zadnja večera“ od Leonarda da Vincia i „svadba u Kani Galilejskoj“, te se s toga g. d' Andrea najbolje svakomu preporučiti može, tim više što je čovjek umiljat i blage ćudi. — Cielo pako veliko to djelo, izveo je sukromni župnik, koj neće da mu ljevica znade za dar desnice, što vlastitim troškom, što pomoćju svojih župljana, čiji će potomci bez dvojbe o sadanjem župniku reći: Dilexit decorem domus Domini, et locum habitationis gloriae ejus. —

Senj dne 19. List. (Proslava otvorenja hrv. sveučilišta.) Ono što dugo i dugo očekivasmo, za što je naš narod kamen do kamena slagao, vidismo ovih dana oživotvoreno, ugledasmo zviezdu navještajuću bolju budućnost hrvatskomu narodu. Vidismo koliko se pripravljao vas narod da što sjajnije proslavi onaj dan, koj će u hrvatskoj poviesti zlatnimi slovi biti upisan. Neznam bi-li itko mogao radostnije pozdraviti zoru toga dana do učeće mladeži, njoj bo za dobro podiže njezin narod taj hram, da po njem dospije i naš mali narod do slavna imena umom izvojevana, te da neuzima nitko prava „varvari“ nas nazivati. Tu nezaosta ni mladež senjskog sjemeništa. U predvečerje svečanosti priredi sjajne prozrake na svojoj zgradi kod večernje razsvjete grada. U prvom katu: u sredini blistao je krasan križ s napisom „in hoc signo vinces“, s desna bila je papina tiara s napisom „prave prosvjete počelo“; s lieve pako grb Trojednice s napisom „živila Hrvatska.“ Osim toga još s jedne i druge strane u raznih bojah bili su sljedeći napisi: „Crkva sveta, učiteljica naroda“: „znanja i umjetnosti zaštitnica“: „jedina iskrena domovine majka“: „najviše svećenstvom uskrišeno sveučilište slavi.“ „U slavu sveučilišta.“ U drugom katu: „Prosvjetiteljica svieta, crkva mati raduje se diki hrvatskoj; Hrvatskoj š njome sinulo sunce svjetla. Visoko nad tamom istina sjaje, sjalo sveučilište hrvatsko. U ime Boga s tobom sveučilište! stupio med prosviećene narod hrvatski!“ To je bila strana k piaci, druga pako imala je napise na prvom i drugom katu na svakom prozoru po jedno slovo: Uzklikni narode: Živio kralj F. J.! To sve pribi mladež duhovna na svoja okna, metnu kao ogledalo izliev svoje čiste duše. Ali koli je hvale vriedna mladež u svom revnovanju za svetu i uzvišenu stvar, to ipak ponajviše hvala ide njezina rukovoditelja njezina ravnatelja presviet. g. kan. Kajetana Bedinija, muža koj osobitim požrtvovanjem mnogo radi oko pravog uzgoja mladeži uz mnoge protivštine zlobne svjetine. Mladež odasla iz svog banketa pozdrav brzojavno miloj si braći bogoslovom Zagrebačkim kao prvim sretnim slušaocem, profesorski pako zbor odasla pozdrav slavnomu profesorskomu sboru theol. fakultete. Tako liepo prodje svečanost u senj. sjemeništu, koja će dugo ostati svakomu u pameti samo neka Bog dade da nam sveučilište, kao što reče upravljatelj senj. sjemeništa, „rodi plodom spasonosnim za sv. crkvu i milu domovinu.“ Nadamo se pako boljoj budućnosti crkve kat. u Hrvatskoj osnovom novog političkoga lista, koj će zastupati u narodu katoličke interese i buditi katoličku sviest. Neka Bog dade i blagoslovi napredak na tom polju, od nas neće pomoći uzmanjkati.

Krapje 22. Listopada. (Svečanost). Nema veće sreće ni utjehe za župnika, nego-li je biti pastirom onoga stada, koje za slavu božju revnuje. Tu vlada medjusobno poštenje, vlada ljubav i sloga, a tu onda mora biti i božjega blagoslova. Takav sretni župnik je v. g. Juraj Duh, župnik Krapjanski, a s njim sretni su i njegovi župljani, koji u tri godine velikimi troškovi svojimi, a neumornim trudom i revnošću svoga pastira nakitiše svoju župnu crkvu pravim sjajem. Radostno bi prije dvie godine opisana svečanost ovršena u Krapju na blagdan sv. Antuna Paduanskoga, zaštitnika ove župe, — a lani opet posvećivanje dviju novih pobočnih oltara, — tako nam je milo ljetos javiti, da je dozvolom Njegove Preuzvišenosti, preuzv. g. nadpastira, 4. Listopada sám domaći župnik, uz podvorbu gg. župnika Jasenovačkoga i Dubičkoga blagoslovio opet tri nova žrtvenika. Po dovršenih sv. obredih odpjeva v. g. župnik Jasenovački sv. misu na oltaru ranjenoga Isusa, a prigodno slovo reče v. g. župnik Dubički, gdje je ne samo neumornu revnost domaćega župnika, nego i njegovih župljana, u pogledu poljepšanja crkve pohvalio. — Ima u našega puka jošte vjere i vjere požrtvovne, ali ju treba njetiti i hraniti. Sjetimo se onoga Gospodnjega: „da valja raditi dok ima dana!“

Viestnik.

Zagreb. „Narodne Novine“ u br. 240. donose govor svietloga bana Ivana Mažuranića, kojim je 19. Listopada 1874. otvoreno sveučilište Franje Josipa I. Govor je glasio, kako sliedi: Viri Inclyti! Magnifici, Clarissimi, Doctissimi, Humanissimi! Lex regni hujus anno 1869. condita, principium erigendae in urbe hac Universitatis literarum Francisco-Josephinae enunciavit. Legis hujus tenor est sequens:

(Na to predsjednik odjela pročita zak. čl. g. 1869., — a ban opet latinski dalje:)

Lege deinde publica, anno superiore lata, organismus instituti hujus literarii omnibus partibus definitus est. Posterioris legis hujus tenor principalis est sequens:)

(Predstojnik odjela bogoštovja čita zatim zakon od 5. Siečnja 1874., — a poslie toga ban nastavi kako sliedi:)

In executionem legum harum, Suae Sacratissimae Majestatis, Augustissimi Imperatoris, Regis nostri Apostolici Francisci Josephi Primi, Domini Nostri Clementissimi, nomine et jussu Universitatem literarum Sanctissimo Nomine Ejus insignitam, hisce solenniter inauguro, foresque ac limina ejus ex nunc in omne aevum doctrinae patere declaro. (Živio!)

Sub auspiciis Altissimi Nominis Regii, et sub umbra Sacrae Communis Coronae hungaro-croatae literarium

Digitized by Google

institutum hoc vigeat, crescat, floreat, perennet. (Dugotrajno živio!)

Rex noster Apostolicus, Dominus noster Clementissimus, felix ac incolumis diu vivat ac gubernet. (Trokratno uzhićeno živio! na što ban nastavi:)

Quod quidem, precor, bonum, felix, faustumque sit.

Izza toga pročita predstojnik nastave dekret imenovanja rektora Matije Mesića, a svietli ban zatim upravi na istoga rektora opet latinski rieči sliedeće:

Capesse sedem hanc honorificam, vir doctissime! a collegis Tuis academicis legetenus Tibi collatam et a regio regimine Tibi decretam.

Cornelia, mater illa Gracchorum piissima, de mundo suo muliebri interrogata, filios suos in corde ejus pretiosissimi ornamenti locum occupantes sciscitantibus matronis ostendisse fertur.

Naturae praescripto magis, quam celeberrimae romanae illius exemplo gens Croata liberos suos pro thesauro suo pretiosissimo reputat. (Živio!)

Hunc thesaurum, hos liberos, filios hos gens nostra expertis Tuis collegarumque Tuorum manibus concredit, fideique Tuae committit. Duc eos via semper justi et recti; institue ac imbue eos doctrinis utilibus, regi, reipublicae, patriae. (Živio!)

Cape sedem hanc, vir doctissime, rector magnificus Universitatis Francisco-Josephinae primus, cui, sic facsint Superi, nunquam Successor fiat ultimus. (Dugotrajno živio!)

Valja nam ovdje dodati, da smo dobro čuli, da je svietli ban u predposljednoj alineji rekao: imbue eos doctrinis utilibus regi, reipublicae, **ecclesiae**, patriae. Neznamo, za što „Narodne Novine“ nedonose te rieči.

— Novomu sveučilištu čestitalo se je sa svih strana ne samo naše domovine, već bi se moglo reći, Europe. Bogoslovnomu fakultetu čestitaše napose: bogoslovni fakultet u Gradcu i biskupski liceji u Djakovu i Senju.

— Dne 18. Listopada umro je Janko Miklošić, župnik u Topuskom. Postali su župnici: g. Stjepan Framić na Dubravčaku, i g. Mijo Kelečić u Velikom Grdjevcu.

Beč. Pitanjem o jednom općenitom groblju zanima se sada zastupstvo grada Beča. Židovom su odmjerili poseban komad, no ostalim konfesijam neće da to dozvole. Katolička crkva preko nadbiskupskoga konsistorija, zatim preko različnih katoličkih zadruga svakako zahtieva i za katolike posebni komad, koj bi se blagoslovio. Kako se vidi morat će vlada to pitanje razpraviti.

— Pitanje o civilnoj ženitbi, premda mu se vlada uklanja, doći će morda ipak pred cislajtanski reichsrath. Doniet će ga reichsrath iz vlastite iniciative, barem tako zvani konfesionalni odbor o tom radi.

Italija. U Ravenni došla je 24. p. mj. pred porotni sud parnica proti „družtvu za uzajemno podupiranje ubojica.“ U obtužbi državnoga odvjetnika pripovieda se, da je to družtvo djelovalo 6 godina od 1865. do 1871. Družtvo počelo je s početka u mraku bodežom ubijati, kašnje je tjeralo svoj posao po bielom danu i na javnom trgu, najme na velikom trgu u Ravenni. Družtvo se je sastajalo, kad je trebalo koga na smrt osuditi. Ako je nad kojim čovjekom osuda izrečena, onda je prilieplјena na kući nesretnika cedulja s crnim okrajkom, na kojoj je bilo napisano, iznajmljuje se meblirana soba. Ovršitelje osude nazivali su „majstori“, bodeže „perom.“ Tako je medju ostalimi zaklan i državni odvjetnik Cappa. Osim toga običavalo je družtvo pisati mnogim gradjanom pisma, u kojih su im se grozili smrću, a grožnja je redovito postala činom. Tako je množina gradjana poklana Lahko se razumije, kolik je zbog toga strah vladao u Ravenni. Družtvo bi valjda i danas obstojalo, da ga nije izdao jedan član, koj je bio ujedno i tajnik družtva, Ivan Resta.

Mantua. I u Italiji pao je kulturnoj borbi žrtvom jedan biskup. 19. Rujna odvedoše 72. godišnjega starca, msgra Rotu, mantuanskoga biskupa, jednoga najučenijih i najrevnijih talijanskih biskupa u zatvor radi propovjedi, koju je na blagdan triju kralja bio držao.

Trier. Biskup nije jošte pušten iz zatvora, premda su dva suda jednoglasno izrekla, da se ima izpustiti namah. Stvar dakle visi sada od izreke najvišega suda. No zar je biskup tako pogibeljan zločinac, il se je i najmanje bojati, da će uteći — te ga ni na dvie sudačke izreke nepuštaju?!

* Njemački liberalci, koji katolikom tako rado spočituju praznovjerje nesrame se javno izkazivati svomu Bismarku čast kano kakovu kumiru. Dok je boravio u toplicah u Kisingenu nikada nije iz iste kupice dvaputa pio, jer čim je jedanput iz nje srknuo, odmah nahrupiše njegovi štovatelji, da si ju za skup novac kupe za uspomenu. Još je sramotnije što njemačke novine ciele članke pišu u Bismarkovu psu, kako je to pametna i triezna životinja, dapače „Gartenlaube“ je donio viest, da ga je više njegovih predplatnika molilo. neka bi donio sliku Bismarkova pseta!

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove III. reda: Učiona u Marija Bistrici. Puratić Šimun Matin u sv. Martinu na Braču. Učiona narodna u Hrneticu. Mihalić Gjuro poštar u Barilovicu. Janković Josip, začastni kanonik i župnik u Osieku. Krestajs Ivan, žup. u Dolu. Bertoli Josip, žup. u Sarvašu. Matić Josip, ekonom u Iloku. Granić Jakob, ravnatelj pućke učione u Šibeniku. Klein Vjekoslav, predsjednik sudb. stola u Novoj Gradiški. Učiona u Knjegincu. Dr. Matić, javni bilježnik u Imocki u Dalmaciji. Učiona Bartolovec, Učiona Jalžabet, Učiona Martijanec, Učiona kalnička darom jednoga rodoljuba. Tomašić Pavao, gospodar u Gjelekovcu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 45.] U Četvrtak, 5. Studenoga 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot na cielu. a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Acta genuina Concilii tridentini
sub Paulo III., Julio III. et Pio IV. edita ab Augustino Theiner, oratorii rom. presbytero.

Tako su naslovljene dvie debele knjige u četvr. ovo dana u ovdješnjoj dioničkoj tiskarni u preliepu obliku dočete. Po iznenadnoj smrti slavnoga oratorianca trubilo posvuda i pravo i krivo o njegovu boravku u našoj zemlji, pa u našem gradu prvaku, ter o nekom obsežnom književnom djelu, koje je za utlaku sam povjerio onoj dioničkoj družbi. Krstno ime dovoljno kazuje, čim su te knjige nadjevene. One poviedaju štogod u sboru Tridentinskom sborilo i razpravljalo i kako je do svim nam poznatih odluka došlo.

Vriedno je, da o tom najnovljem svakako znamenitom pojavu na crkveno-poviestnom polju koju proslovimo već i s toga, što mu je prisudjeno bilo krenut iz naše zemlje u druge krajine. I ovi redci bili pokojniku, velikomu prijatelju môm u, umjesto molitve, koje doslje nemogoh na častnom grobu njegovu očitat.

Minulo je tomu trista i deset godina, odkako znamo za s. odluke sabora tridentinskoga. S česa on urečen bješe i sazvan, razlaže na vlas papa Pavao III. u svojoj pečatnici od 22. Svibnja 1542. Priznaju crkovni povjestničari i pravnici, da poslje Nicenskoga (lj. 325. po K.) neimadjaše ni jedan sabor ni znamenitije ni obsežnije zadaće od tridentskoga: nebiaše mu, kako većput u predjašnjih, jedan ili drugi kriv nauk zametnut, proklet ter pravim zamienit; nego izvidat mu biaše crkvi Kristovoj vàs život, „koj po nesgodi vremenoj a i po nehajstvu njenih skrbnika bio je silno smalaksao i obolio, šugom najružnijom i mučno izvidaljivom okužen, s vana i s nutra raztočen. S nutra: po skrajnoj neumići, koja se okućila biaše u svih slojeva, a najpače u nižega, pastirovanju zavjerenoga svećenstva, a to i što se vjere tiče i svake druge znanosti; s vana pako: po razloženoj i skvarenoj ćudorednosti, koja nagrdila biaše tadanje duhovničtvo od sgora do dole.“ (Theiner, u predgov. I. i II).

Nije da, veselo ni utješljivo razgledat i razmatrat s te ruke ni svjetovnu ni crkovnu poviest za nekoliko ondanjih vjekova prije trident. sabora; a po tom i nitko se nečudi, da su se krivi nauci, koji nešto s opake dobe donekle potajno plažahu, i reć bi, iz zasjede po crkvi rovahu, da su tada smjelo i javno na prečac promolili, i da su neki razmiričari, ter neslozi i krivičnim naukom prijaznici na crkvu razjarenom snagom posegli, pak njenim tužnim položajem na dobiš tobože i na pobjedu svoga novotarskoga tržit uzeli, pokrenuvši odmah s počela i oborivši vjeri svaki pozitivni temelj, i štogod joj starina za baštinu namrela biaše. U to ime razvili su i širom pronieli zastave svoje Lutor, Zwingli i Kalvin --

I vidivši Pavao III., kako novotarske zlosretne nakane dan po dan jaće put si razkrčile biahu po svoj skoro Njemačkoj, po Panoniji, po Englezkoj a ponešto i po Italiji; kako se uz to kršćanski vladari neprestanimi ratovi kolju: zamisli, po drevnom običaju, sazvat obći crkovni sabor, nebi-li pošasti mah preoteloj u korenu trag zameo. Papina ta misao slagala se podpuno sa istovjetnom željom cesara Karla V. Sazvà dakle Pavao III. sabor ponajprije u Mantovu na 23. Svibnja 1537; a čim s promolivših se nekih nesgoda nije bilo moći totu sborit, premjesti ga uz privolu mletačke vlade u Vičencu, odgodivši začetak mu do na 1. Svibnja 1538, a malo kašnje i opet do sgodnijega roka, koj da će on sam ureć. Dne 1. Svibnja stigoše onamo tri papini zastupnici na svaku ruku

Digitized by Google

ovlašćeni. Čekavši oni nekoliko mjeseci a nedočekavši pozvanih biskupa ni s koje strane, prijaviše to papi, i još, da vladari i pismeno i po svojih poslanicih pitaju, da se sabor iznovice odgodi, a ponajveće jer da je Ferdinand rimski kralj novotarom obrekao, da će svom snagom papu sklanjat, kako bi se medju katolici i novotarci kakva takva nagodba i sloga utanačila; papa prikloniv se tim okolnostim, odgodi 21. Svibnja 1539. i po trećiput urečeni sastanak dokle god se inače nesvidi njemu i sv. stolici rimskoj.

Do brza obsvjedočio se papa, da bi sviet zaman očikao nov sazov, kad bi mu osvrtat se na tolike i raznolike okolnosti, a osobito na to, što se ljuto zaratili bili kršćanski vladari cesar Karlo V. i kralj francezki Franjo I.; i kada bi pustljivo bilo hladnokrvno motrit, kako se stvar kršćanska donomice pogoršava, kako Turci po Ugrih pustoše i haraće, a Niemci vratolomci od pravoga zakona odmiču, i kako su i po ostalih pravovjernih krajinah strah i trepet od krivovjeraca i po tom druge još nesgode mah preotele: iza kako je mnogokrat i pismeno i po poslanicih a i sam svojim posredovanjem pokušao bio one zaraćene mogućnike iznačinit, pismom svojim od 22. Svib. 1542. ureče i premjesti taj crkovni sabor u T r i d e n t, a to s toga, što je u tom gradu lagše vladarom se sastat, što su ostali narodi, a najpače Niemac držali prikladnije saborovat na granici onoj zemlji, kojoj i onako ponajprvlje ta crkvena skupšćina namienjena biaše. Protekla dobrano tri ljeta, dok je i tote do ozbiljnoga sastanka došlo. Prikupilo se za toga ponešto vladarskih zastupnika, a i biskupa s raznih strana, ter u treću nedjelju prišašća gospodnjega, lj. 1545. započelo uredno saborovat. Drugoga mjeseca g. 1547. pojavi se u Tridentu neka pošast, sbog česa otci saboraši, uz privolu papinu, u osmoj javnoj skupšćini, 11. Ožujka odlučiše premjestit sv. sbor u Bolonju. Što ta varoš tada pod papinsku oblast biaše, slutilo s mnoge strane i svačesa o pravom uzroku toga premješćaja. Tamo, u onom drevnom sielu izobraženosti poslovahu otci crkovni od 25. Ožujka te godine do 13. Rujna 1549.; biaše skupšćina pedeset osam bogoslovačkih (theologorum minorum), sto dvanaest biskupskih, a tri javne i svetćane. Ali uza vas taj trud nedodje do nikakve ni dogmatičke ni reformatorne o d l u k e.

Umro medjutim Pavao III., pa će njegov nasljednik Julij III. g. 1551. sabor nastavit, i opet u Tridentu. Iza šest javnih i po odlukah znamenitih skupšćina, moralo dana 28. Travnja 1552. i opet svako djelovanje zavrći. Ljuti ratovi zaokupiše punih nekoliko godina skoro sve kršćanske države, a povrh svega Francezku, Italiju i Njemačku. Sjajni obćeniti mir utanačen 1559. prihvati Pij IV., te godine za papu izabran, na korist vjere katoličke, ter pismom svojim od 29. Studenoga lj. 1560. ureče i posvuda objavi vladarom i biskupom nastavak sabora trident., prisudiv mu došasti uzkrsni dan za začetak, odgodjen malo zatim do 15 Siečnja g. 1562. Sastalo se odasvuda mnogo biskupa, bogoslova i vladalačkih poslanika. Za dvie skoro pune godine neumorna rada (biaše devet javnih skupšćina; zadnja 3. i 4. Prosinca 1563.) sastaviše otci saboraši vàs sustav katol. nauka proti novotarom najviše toga al i minulih vjekova; reformatornimi odlukami udariše bedem proti onoj crkvi štetnoj u svih razredih ljudskoga tadanjega družtva. udomaćenoj skvarenosti; podoštriše zakone, prikučiše javni zapt hierarhičkih i drugih službenika; svete obrede na čisto apostolsku izruku svedoše — crkvu svestrano oporaviše.

Jeda bi se toliki trud i tolik blagoslov čim brže po svietu razobćio, naloži isti papa Pij IV. slavnomu Pavlu Manuciju, da odluke i zasade (decreta et canones) saborske u javnih (dvadeset i pet) sjednicah proglašene p r a v o t n o utlači. I početkom g. 1564. one su u Rimu prviput sviet ugledale. Pisac ovih redaka ima jedan primjerak toga odavna preriedkoga izdanja. Ono je ponajviše s toga znamenito, što Manucij u kićenom predgovoru svjedoči, kako je Pij IV. žudno želio, da se crkvi na korist a znanosti na utjehu javnosti izruči s v e i najsitnije, štogod je u tom dugotrajnom i velikom saboru slovljeno, i činjeno; da se tako potomstvu preda vas tadanji naukovni a i politički rád, ter odkrije vrelo, iz kojega su sustavnim tekom protekle i one odluke i one zasade, koje do danas tisuć i tisuć put, i u svih jezicih, utišćene rabe i školi bogoslovnoj i nasploh duhovničtvu kako knjiga najoslonljivija, najjasnija; da napokon tako ukupce i pravotno saobćena a c t a danas sutra zauzdaju stranačke strasti i na pravac vjernosti i istine svedu pero, koje bi poviest o tom sv. sboru pisat nakanilo. „Nam reliqua, piše papin poručnik Manucij, c o n c i l i i a c t a, diligentissime per scribas publicos in ipso concilio excepta et literis mandata m o x ita emittentur, ut, quaecunque res in controversiam venerit, quaecunque vel sententia dicta, vel oratio habita sit, omnia denique agitata, quaesita, deliberata, suo quidque loco distincte et abundanter exponantur. . . Universam (vero)

Digitized by Google

concilii tridentini historiam, optime lector, propediem expecta. Nullam enim tanti negotii partem ignorare non modo jucundum est, verum ad multa etiam utile et accomodatum, quod aliorum conciliorum lectio declarat.“

Sve do danas, dakle za puna tri vieka, sva saborska akta, tako marno spisana neugledaše svjetla; te podpune historije toga sabora do ovo danâ nevidjesmo. A kako i po čem? svatko će, i pravo zapitat.

Pokojni Theiner u svom predgovoru (str. IV.) dva tomu razloga spominje, koji dostatno tumače, zašto nakani i želji onoga pape dobrza udovoljeno nije; a to: smrt toga prvostolnika (10. Pros. 1565.) i smrt prerana (17. Srpnja sljed. lj.) velezaslužnoga muža Angjela Massarellia, koj je kako tajnik za cieloga tridentinskoga sabora neobičnom, doista čudu naličnom revnošću i ničim nepotlačenom vjernošću sve i sva pobrao, ter štogod se u sastancih biskupskih i u skupščinah sgadjalo, poviedalo i sborilo, spisao, i to najprije po savjetu a kašnje po nalogu saborskih zastupnika.

S otih dviju slučajeva ostade ona papina namjera neizvedljivom, na velu štetu po crkvu i po znanost. Jer da se sbilo na papinu, mletački fratar, sa znanja znameniti al ponosni i strašću opojeni Sarpi nebi se jamačno drznuo bio svietu se prikazat sa svojom poviešću „sabora Tridentskoga“ (Otisk. prvi put u Londinu g. 1619. i 1622. nastojanjem mnogo pročuvenoga Antuna De Dominisa, koj joj napisà naslov i predgovor toliko zloban, da je i samomu piscu bio nepoćudan. Kašnje mnogoput je preutlačena, i u jezike latinski, francezki, inglezki i njemački prenešena). Radio je on na tom djelu mnogo i revno, imadši pri ruci znatnih o toj stvari spomenika, a naposebice izvješća mletačkih poslanika na onom saboru. Koliko mu je dražestan, sjajan i zamamljiv slog, toliko mu je sama poviest osvetljivim jedom i naučenoga čovjeka nedostojnom nevjerom prepletena; spomenikom onim prisudio je ne da služe goloj istini, nego njegovoj posebnoj namjeni, i u to ime s veće ih je pole brez svakoga dušogrizja na svoju navraćao pače i izvraćao. Taj spis, nedvoji ga nitko, biaše po crkvu i po ugled onoga sabora ljutim udarcem.

Proti Sarpiu pisà trideset godina kašnje Isusovac Pallavicini, stožernik Aleksandra VII. To djelo naslovljeno „Storia del concilio di Trento“ i ono mnogoput i takodjer u raznih jezicih preutlačeno „ako i jest pisca u velike proslavilo, ranu po Sarpiu otvorenu jedva je i u čem izcielilo. Još i danas natežu se učenjaci, komu od njih dvojice da je vjeru priklonit, jer, žalibože, ni jedan ni drugi nije za dokaz poviedanja svoga izvornih, oslonljivih i pravotnih spomenika pred javni sud iznio; jer je nedostatno na njih se samo pozivat, nego je svakako nuždno barem veću ih čest i znatniju izpisat, da nepristran i zakonu vjeran sudac njih progledav osud izreć može.“ (Theiner, st. IV.)

Koji razlozi biahu, da za budućih vjekova tih izprava tridentinskih nitko cjelokupno (kako ih tajnik Massarelli bio spisao) izdao nije, to poviedat nije zadaća ni redkom onim, a ni ovomu listu. Ele za rana razvoj religioznih razpra po zapadnoj Evropi uzbudio je po raznolikih stranah učenjake na njih sabiranje, a i djelomično izdavanje. Medju njimi prvače bogoslovi visoke i slavno pročuvene Lovanske škole, koji su lj. 1567. tiskom razobćili mnoge poruke (mandata) vladarske i drugih znamenitijih to crkovnjaka to svjetovnjaka namienjene saboru tridentinskomu. Kašnje uvrstio ih u svoju sbirku saborskih spisa, a poosob u XIV. svezak, glasoviti Filip Labbé. Mnogo toga iz franačke tajne pismohrane iznio je 1613. francez Puthéanus; a za njim preslavni biskup Lučki Dominik Mansi u svom djelu: Collectio maxima conciliorum priobći mnoge listove o trident. saboru, a medju njimi i one učenoga Zadarskoga nadbiskupa Muci|a Callina pisane u saboru za Pija IV. stožerniku Cornaru slavne porodice mletačkih duždova. Sve to i još više toga sabrao je ujedno prof. kanon. prava u Lovanu Judocus Le Plat, ter pod naslovom: „Monumentorum ad historiam conc. trid. potissimum illustrandam spectantium maxima collectio“ a troškom cara Josipa II. u Lovanu 1787. u sedam svezaka izdao. Žalibože što je to obiljem najznatnije djelo u malom broju otiskano, ter mu već odavna ni uz debelu mošnju nemož' u trag. Pisac ovih redaka spravljajuć s pokojnim Theinerom ova acta genuina za utlaku, mnogo je tu Le Platovu sbirku i razgledao i sa izpravami Massarellijevimi sravnjivao; s toga je u Theinerovih Actih na nebrojenih mjestih dostojno spominjana.

Mnogo prije ovoga Lovanskoga doktora oratorijanac Raynaldi, i on rimskoga Oratorija Filipinac, vriedni nastavljač Baronijevih annala, uvrsti u taj svoj ljetopis sve znatnije spise i sbirke dotada poznate. O te ljetopise dobrano zastupane u svih povećih knjižnicah puno se osvrće najnovlje djelo, o kom slovimo.

I kašnje sve do naše dobe mnogo se i pobiralo pak izdavalo što se tiče sabora tridentskoga. O svem i svakom točno pripominje Theiner u svom predgovoru; ali nada sve častno

Digitized by Google

se proslavio Inglez Josip Mendham otiskavši u Londinu 1842. acta trid. za Pija IV., kako ih je spisao svetošću i naukom pročuveni kard. Paleotto, nadbiskup Bolonježki, koj kako činovnik i pravoslov na ime toga pape nazočan u saboru, sve je čuveno i vidjeno riedkom vjernošću i nepristranošću pobilježio. Žalibože rukopis, koj rabljaše znancu nam Inglezu, skroz je i skroz manjkav i neoslonljiv. Sbog toga je pok. Theiner djelo njegovo sravnio sa izvornim rukopisom od g. 1621. prenešenim iz obiteljske Paleottove knjižnice u Bolonji u vatikanski arkiv; ter ga izpravio, popunio, i sada iznovice o koncu Massarellievih acta utlačio; za koj jedva dostojno ocjeniv trud znanost duguje pokojniku osobitu zahvalnost. Po njem Paleotto, slavni preugodni i klasički latinski pisac, svietu se i povjestničaru kazuje u čistoj, nevinoj i prvobitnoj svojoj odori.

(Konac će slieditі.)

Crte iz duhovnoga besjedničtva.

(Dr. J. Rieger.)

V.

Dokazi.

(Konac.)

5. I nabrajanje česti može služiti za dokaz. Kano što je cjelina fizična ili moralna, logična ili metafizična, tako mogu biti i njezine česti fizične ili moralne, logične ili metafizične. Na dva se načina može, navodeć česti, dokazivati. Ili se najme tvrde česti da se potvrdi i cjelina, ili se poriču česti da se porekne i cjelina. Ovako dokazuje Ciceron (Pro lege Manilia c. 10.), da je Pompej izvrstan vodja. „Ja mislim, veli on, da izvrstan vodja mora imati sljedeće četiri vlastitosti: scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem.“ Dokazavši zatim, da je Pompej i stvari vojničkoj vješt i hrabar i ugledan i da mu u ratu sreća služi, zaključuje. da je on izvrstan vodja. Razumije se po sebi, da besjednik, hoće-li, da mu drži dokaz, mora sve česti navesti, inače bo nebi mu dokaz valjao ništa. Može se i disjunktivno dokazivati navodom čestî. To biva, kada se sve česti osim jedne ili potvrde ili poreknu, kakov već ima biti zaključak. Tako je Ciceron dokazivao (De Signis c. 6—8), da je Verres oteo Heju sliku: Ili ti je Hejus, veli on, dao sliku drage volje, ili što si mu nudjao veliku svotu za nju, ili što su ga na to prisilile nepovoljne okolnosti; nestoji-li nijedan tih razloga, onda si mu ju oteo. No on ti je nije dao s nijednoga od navedenih razloga, dakle si mu ju oteo.“ Tko će pobiti dokaz prve vrsti, dosti mu je, da odbije samo jednu čest, dočim u dokazu druge vrsti mora odbiti sve česti, ako želi zaključak srušiti. Tko bi hotio proti Ciceronu dokazati, da Pompej nije izvrstan vodja, dosti bi mu bilo dokazati, da neima scientiam rei militaris; nasuprot tko bi hotio dokazati, da Verres nije na silu oteo slike Heju, onomu nebi bilo dosti dokazati, da mu je nije od svoje volje dao, nego bi morao pobiti sve česti po redu, najme, da mu je nije dao niti od svoje volje, niti za velik novac niti radi nepovoljnih možda okolnosti.

Nego ne samo radi dokaza nabrajaju besjednici česti, oni to čine prečesto jedino za to, da im bude besjeda ljepša. Tako je mogao Zuzzeri (u besjedi 16. str. 372.) naprosto reći: „ili ostaviti grieh ili dušu“, ali on je volio radi uresa poslužiti se nabrajanjem česti: „Pred sviem vami raztvaram sadar jedna usta ognjenita, živi pako, i govorim u sve glase: Ili grieh oni zatajani izpovidjet ili dušu; ili tudjbinu povratiti i zadužbinam zadovoljit ili dušu; ili pravdu svakom nepomičnu ili dušu; ili iz srca one omraze, i osvete, one ljubavi nepoštene izkoriepit iii dušu; daleko od one kuće, ohajat se od one družbe, doli razbludne one oči, da negledaju sve što hoće, oni jezik jedoviti uzpregnuti ili dušu.“

6. I samo ime služi gdjekada govornikom za dokaz. Primjer navodi Ciceron (De or. l. II. c. 39): Si consul est, qui consulit patriae, quid aliud fecit Opimius? Crkvenim duhovnikom služe osobito ona imena za dokaz, koja je sam Bog nekim izabranim osobam nadjenuo radi službe, koju im je namjenio, n. pr. Abraham, Ivan, Isus. Komu nisu poznate prekrasne besjede svetoga Bernarda o imenu Isusovu, Marijinu? Nego ne samo za dokaz služili su se besjednici imeni, ona su im višeput dala liepu priliku, da protivnika uštipnu i ugrizu. Tako je Ciceronu služilo ime Verresovo, da ga je nejedanput nemilo ošinuo. Kako ga je mogao jače prozvati tatom i otimačem. nego kad mu je rekao: „Quam tu domum, quod fanum adisti, quod non eversum atque extersum reliqueris?“ Razumije se, da duhovnomu besjedniku nedolikuje na svetom mjestu u posljednju svrhu upotrebljavati imena.

7. Novo i obilno vrjelo za dokaze jesu uzroci i učinci. Filosofi razlikuju više vrsti uzroka, za nas je dosti spomenuti, da uzrokom imenujemo i ono, što daje nečemu obstanak, i ono radi česa nešto biva. Prvu vrst uzroka imenuju filosofi causa efficens, drugu causa finalis. Na mnogo načina može se dokazivati iz uzroka i učinka. Spominjemo samo tri najobćenitija:

a) Gdje je učinak, tamo mora biti i uzrok. Tako dokazuje Ciceron (Pro Milone c. 13.) da Milon nije namjerice ubio Klodija, jer nije imao uzroka, to učiniti: „Nitko pametan neradi drugomu o glavi, ako se od tuda nenada nikakovoj koristi. A zašto bi Milon bio radio Klodiju o glavi? Milon je želio postati konsulom, je-li mu Klodij bio na putu? Nipošto, dapače Klodij je silno pomagao Milonu k njegovu cilju, rujuć pod domovinom, tnrajuć ju u sve to veću pogibelj, iz koje bi ju jedino Milon mogao izbaviti. Ali je velite, mržnja dovela Milona na taj crni čin. Dopuščam, da je Milon prezirao Klodija, kako se svi neprijatelji domovine preziru, ali

Digitized by Google

kako ga je mogla mržnja tako svladati, da bi o životu bio radio onomu, koj je bio i zemljište na kojem, i sjeme iz koga mu je imala niknuti vječna slava?“

b) Svaka savršenost, koja se opaža na učinku, ima se u većoj mjeri pripisati uzroku, nitko bo nedaje. česa neima sam. Ovako će moći duhovni besjednik, sljedeći svetoga Pavla (Rom. 1.), iz savršenosti i ljepote stvorova zaključivati na neizmjernu savršenost i ljepotu Boga, njihova uzroka.

c) Kakov uzrok takov učinak, i obratno. Grdobu nekih grieha n. pr. pijanstva, bluda, najživlje će besjednik pokazati slušateljem, ako im živo naslika zle njihove učinke. Kalić dokazuje nebesku ljepotu dievstva iz učinaka, koje u čovjeku proizvodi. „Vidim čovjeka stupat po zemlji, ali vidim taki život u njem, ko da se on na nebesima nahodi; vidim ga pićom hranit i uzdržat duh svoj, ali vidim provodjenje života ko da niti pije niti ije: vidim ga u puti umrloj, koja se ima poštetit, razsut, ali vidim, da je steko neku priliku od neumrlosti i nepoštećenja. Augustin veli: vidim čovjeka, hoću rijet, duh ljudski, obstrt i opasan nemoćnom i nejakom puti, ali vidim angjela, hoću rijet, duh nebeski, bez ikakva opteča i zastora puti. Čovjek angjeo? Angjeo, angjeo čovjek diev u svu istinu, bez ikakve sumnje: erunt sicut angeli Dei. Angjeo bez prestanka zadan i zabavljen u dvorenju službi kralja nebeskoga; diev vas je božji, on Boga sama zna, njega sama ljubi, njemu samomu brine se ugodit i t. d.“ (Besjeda XXXV. str. 426.)

8. I okolnosti, u kojih je što učinjeno, mogu besjedniku služiti za dokaz. Mogu pako to biti ili okolnosti osobe, koja je što učinila, ili okolnosti mjesta, gdje, ili okolnosti vremena, kada je što učinjeno. Većinu dokaza, kojimi dokazuje Ciceron, da je Milon nevin, povadio je iz okolnosti, dokazujuć da je Klodij pravio zasjede. „On je otišao iz Rima, kada se je držala skupština, u kojoj je on vruće želio da se ori njegov divlji glas; nije uzeo s sobom ni žene, ni robkinjâ, ni pjevačâ, kako ih je inače običavao uvjek sa sobom voditi. Dočekao je Milona blizu ljetnika svoga, napao na njega i pratnju njegovu s brežuljka. Na suprot Milona je tjerao na put posao, vozio se je na kolih sa ženom, ogrnut u putni plašt. Tko je dakle mislio navaliti, Milon ili Klodij?“

Duhovnomu besjedniku mogu služiti okolnosti, u kojih je Gospodin naš došao na sviet ili umro, za dokaz njegove neizmjerne ljubavi prama nam.

Ako i nisu okolnosti uvjek nepobitan dokaz, razsvjetljuju ipak druge dokaze i služe ujedno besjedi za ures.

9. I prispodobami dokazuju govornici. Prispodabljati znači dvie stvari jednu uz drugu stavljati zbog analogije, koja medju njimi obstoji. Prispodabljajuć može se na tri načina dokazivati: a majori, a minori i a pari. A majori dokazuje se onako: ako nije istina ono što je po sebi vjerojatnije, još je manje istina ono što je nevjerojatnije. Primjer (Kalić, besjeda XXXVI. str. 434): „Ko je imo srca i smionstva od braće Josefove doglasit Jakobu, svomu roditelju, što se bješe od Josefa zgodilo? Ni Ruben, koj nije dô da se umori, ni Juda, koj ga bješe iz ruku ostale braće izbavio. A ja, koj sam kriv od svega štogod se zgodilo, kriv da se pravedna krv (Isusova) prolila, da je pravedan poginuo, ja ću imat srca i smionstva usta otvorit, rieč izustit? Ne po nijedan način.“ A minori: ako je istina, što je po sebi manje vjerojatno, tim više je istina, što je vjerojatnije. Primjer (Kalić, besjeda XXXIV. str. 418): „Za steć zdravlje nemoćnik lječniku se pridava, njegoviem se naredbam podlaga, paček zahvaljiva, dariva. Grko je piće naredjeno? Pije se. Naredjeno je prlit, bosti, rezat? Dopuštuje se. Te za što? Er vjeruje, da liečnik vješto zna što čini, er vjeruje, sve što on čini, da čini za koris i zdravlje njegovo. Sad ali Bog nije vješt, nije mio, da možemo rijet (reći), što čini od koristi nami da nije? Od koristi da nije volja božja? Da može zlo bit što hoće volja božja?“ A pari: ako se dopušća, da je istina, što nije vjerojatnije. ima se dopustiti što je isto tako vjerojatno. Primjer: „Nemogu razumjeti, zašto se na me ljutiš. Ako za to što onoga branim, koga ti tužiš: zašto se neljutim ja na tebe, koj onoga tužiš, koga ja branim? Neprijatelja, veliš tužim svoga, a ja branim prijatelja svoga.“ (Ciceron, Pro Sulla c. 17.)

To su najglavnija vrela za nutarnje dokaze. Učitelji besjedničtva navode još neka druga, kano što sličnost i oprjeku, ali budući ona manje znamenitosti, mi ih ovdje izpuščamo.

10. Već smo rekli na početku ove razprave, što su vanjski dokazi. Medju vanjske dokaze brojimo na prvom mjestu svjedočanstva, to jest tudje rieči, koje držimo istinitimi samo zato, što ih je izrekao onaj, komu se pripisuju. Mogu pako svjedočanstva, što se njihova poriekla tiče, biti božja i ljudska. Tko vjeruje u Boga te besjedi ljudem, koji takodjer u Boga vjeruju, on će jednim svjedočanstvom božjim, riečju iz svetoga pisma izvadjenim, opraviti više nego cielom legijom drugih dokaza. Razlog je jasan: svačiji um, pak bio najoštriji, može se prevariti, a rieč božja ostaje do vieka istinita. Pametnu čovjeku netreba istom spominjati, da to valja ne samo za crkvenoga besjednika, nego za svakoga.

Dokazuje-li besjednik svjedočanstvom božjim onda netreba drugo nego dokazati, da su rieči, koje navodi, u istinu crpljene iz objave božje.

Ljudsko svjedočanstvo može dolaziti ili od pojedinca, ili od množine. Kada ćeš nešto dokazati svjedočanstvom pojedinca, potrebno je a) da je taj čovjek na glasu; b) da si je glas stekao u onoj struci, za koju njegovo svjedočanstvo navodiš; napokon c) da je taj glas dopro i do slušateljâ. Toga netreba dokazivati.

Svjedočanstva množine mogu biti crpljena ili a) iz izražena uvjerenja cieloga roda čovječjega. Liep primjer ima u Ciceronovu govoru Pro Milone (c. 4.): „Zasjednika i lupeža ima svatko pravo ubiti. To smo se naučili ne iz pisanih zakona, nego nas je tim uvjerenjem na-

Digitized by Google

dahnula sama narav. Svi smo o tom uvjereni, da je dopušćeno braniti se, kada nam se radi o glavi.“ Ili mogu biti crpljena b) iz izražena osvjedočenja onoga naroda, komu besjedimo. Pokladnica takovih svjedočanstva jesu narodne poslovice. *) Jer je osobito naš hrvatski narod pun preliepih upravo poslovica, mora ih dobar besjednik držati na pameti mnogo, da mogne na zgodnom mjestu kano cviećem samoniklim njimi posipati besjedu.

11. Medju vanjske dokaze broje besjednici i primjere. Primjeri su dogodjaji, koji se pripoviedaju, da se slušatelji na nešto potaknu, ili od nečesa odvrate. Svatko vidi, da primjeri nisu strogi dokazi, njihova sila leži u tom: ako je mogao nešto učiniti ovaj ili onaj. možeš isto ili još manje učiniti i ti; ako je netko zlo prošao, činеć ovo ili ono, nečini ti toga, da i ti zlo neprodješ. Primjere dakle navodimo a) da slušatelje na nešto potaknemo. Tako nagovara Zuzzeri slušatelje, da nežale žrtvovati Bogu i ono, što im je najmilije, ako je za dušu njihovu pogibeljno, ovim liepim primjerom (besj. 9. str. 287): „Sveta Roza limanska djevica naravno kose imaše tako plave i liepe, da se mogahu zlatniem resim prikladiti, i zato kako mladoj djevojčici bijahu joj veoma mile. Jedno jutro čiem kleči pred Isukrstom u molitvi, očuti u srcu izvanrednu jednu požudu, za u naprieda njemu samu kako svomu vjereniku ugoditi. Poče dakle, gledajuć ga ljubežljivo, govoriti samoj sebi: ako želim biti draga Isukrstu, što će meni oko glave ovi uresi i naprave? Sve je ovo hitros tašta za moć zanieti ljudske oči. Cvieće dakle rudeši i biser tja od mene: od sadara nećete se veće igda sastati s mojiem licem; a odjeće ove iziskane, ovo ruho zlatom tkano, ove marame na razbludu pogrešpane, što me utište? I vi od mene na daleko: dosta mi je haljina čista za podobnos moga bića; što budem u meni priprostija, to ljepša ću se očima moga vjerenika ukazati. A ove kose? Netom se u njoj podiže ova miso, sva protrnu ko izčeznuta. A ove kose? Udri u plač ko da je u srcu ustrieljena: malo manje, rijet ću ovako, da se nije suproć istom nadahnuću razjedila. A ove kose? Bog u toliko milostivi odgovaraše u nje srcu: i te kose. Ah, za tebi, dračam okrunjenu, pogoditi i kose i život dobrovoljno. Ostriže ih krepkom rukom i prid noge metnu Isukrstove.“ — Navodimo primjere b) da slušatelje od nečesa odvrnemo. Da nije predug za našu razpravu, naveli bismo preliepi primjer, kojim želi Zuzzeri (besj 22. str. 129) pokazati svojim slušateljem, kako je nepametno i pogibeljno šaliti se s napastmi i strastmi, makar s početka i neznatne bile. Alipij, mladić „liepe ćudi i otresene nu veseo mnokrat preko razloga“, bijaše se uvjerio, da si u razuzdanih zabavah uvjek ogrješuje dušu te je s toga obećao svetomu Augustinu, „od njih se kako od ognja uklanjati.“ Neko je vrieme rieč držao. Nego dospjevši jedanput u družtvo svojih mladih prijatelja, „koji ga zgrabiše u veselju, veleći mu: Alipiju, veće nemoj biti tvrdoglav i svedj tako nakostrečen, ovaj dan imaš s nami provesti“, dade se od napasti prevariti, veleći sam sebi: „otiti ću s mojom družinom, nu kad igre i prikaze uzčine se, držati ću oči zatvorene za negledat, i tako ću i jedne i druge pridobiti.“ Nu Alipij se je prevario; ne samo nije mogao držati oči zatvorene, kad je čuo, kako se oko njega kliče: liepo, liepo, nego je i on počeo klicati i pleskati, njegova stara strast buknu opet u plamen, i Alipij je poslje te predstave strastvenije ljubio i marljivije polazio pogibeljne zabave i družtva, nego prije.

Ovi vanjski dokazi obćeniti su i duhovnomu i svjetovnomu govorniku. Duhovni besjednik ima najviše crpsti iz vriela božje objave: svetoga pisma i tradicije. Ta vrjela biti će predmet naše sljedeće crte.

*) O poslovicah veli Kvintilijan (inst. l. V. c. 11. n. 41.): Ea quoque, quae vulgo recepta sunt, hoc ipso, quod incertum auctorem habent, velut omnium fiunt, quale est: ubi amici ibi opes, et: conscientia mille testes . . ., neque enim durassent haec in aeternum, nisi vera omnibus viderentur.

Konversije u Englezkoj.

Odkad je glava slobodnih zidara englezkih markiz Ripon stupio u katoličku crkvu, od onda se svakčas javi kakva nova konversija. Najprije bješe se raznielo o vojvodi Northumberlandu, da je postao katolikom, al se taj glas do sada neobistinjuje. Sada opet *dolazi glas iz* Rima, no ne iz ultramontanskih krugova, da će se žena vojvode Northumberlandskoga obratiti, i da će to biti ove zime u Rimu. Takodjer se je govorilo i pisalo, da je ladi W. Russel umrla kano katolikinja. Ona je ravno u obiteljsku raku metnuta po anglikanskom ritusu, i njezin je sin niekao, da je ona umrla kano katolikinja, no je priznao, da je njegova majka imala veliku sympatiju za katoličtvo. Sasvim tim izjavlja jedan prijatelj pokojnice, da je ona na samrtnoj postelji primila sv. otajstva i da su po smrti obavljeni katolički obredi.

Blažena Englezka, gdje ima duh kršćanski još toliko snage, da svojimi pojedinimi djeli znade iznenaditi antikršćanski sviet, kojega ima dosta i kod nas. Jer kod nas mnogi od izobraženih, nečineći pače ni nečitajući ništa kršćanskoga i katoličkoga, te tako živući po onom „ignoti nulla cupido“, čude se, da ima naobražena čovjeka, kamo-li velika državnika, koj se klanja idejam kršćanskim. Neka dakle znadu, da ima muževa, koji sasvim drugačije sude i rade nego-li oni. Mi smo već davna obećali, da ćemo o markizu Riponu širje progovoriti, no nedospjesmo do sada. Valja da napokon izpunimo zadanu rieč.

Kano viscount stupio je pred dvadeset godina rečeni muž u parlamenat. Biaše za onda žestokim radikalcem, sliedeći socialne teorije, i nalazeći spas u sveobćem prevratu. Do brza ipak posta umjerenijim, i

Digitized by Google

osta liberalac. Najprije bi podtajnikom u odsjecih za rat i za Indiju. Godine 1863. bi tajnikom u ratnom odsjeku, a god. 1866. državnim sekretarom za Indiju. Pod Gladstone-om god. 1868. postà lordom predstojnikom državnoga vieća kraljičina, te kano glava „ujedinjene visoke komisije“ vodjaše za posljednjih godina najznamenitije dvie političke transakcije: ugovor washingtonski, i pitanje alabamsko. Tim se dovoljno pokazuje, koliko su držali do njegovih talenata. Djelovanje njegovo bude obćenito priznano, a službeno se priznalo tim, što mu je podieljen naslov markiza. Uživao je veliku popularnost, što se najbolje vidi iz toga, što ga je u Englezkoj vele znameniti red slobodnih zidara izabrao svojim velikim meštrom. On je k tomu čovjek vrlo bogat, imajući dohodka do pol milijuna forinti.

Kad je već spremao prestupiti u katoličku crkvu, znajući za censure, kojimi ta crkva slobodne zidare žigoše, položi na jednoć svoju čast. 2. Rujna viećahu o tom zidari u najvećoj zabuni. Lord Ripon bješe samo to napisao, da mu nije „moguće“ one časti dalje obnašati. Ostavka mu je primljena, a on prestupi 7. Rujna u katoličku crkvu, a 8. kano na „rodjeni dan bl. Djevice“ primi sv. pričest.

Taj njegov čin učini silnu sensaciju po svoj Europi, najviše pako u samoj Englezboj. „Times“ priznaju, da je Ripon bio državnik, da ima dvadesetgodišnje svjetsko izkustvo, da je visoke državne službe obavljao i bio odličan diplomat, no nemogu mu oprostiti što je postao katolik. Tim da se je skučio pod jaram rimskoga svećenstva i pokazao čudnu slabost karaktera. Tako pako da je za vazda zaigrao svaki politički i socialni upliv na englezki narod. „Biti rimskim katolikom i ujedno pravim Englezom to da su nespojive stvari.“ Druge novine nadjoše sada na jednoć, da Ripon nije nikada upravo zavriedio onaj visoki položaj, na koj se bješe uspjeo: njegov rod, sreća i sgodna poraba okolnosti da mu je pomogla. — Nije čudo, ni Pavla nisu nekada židovi hvalili.

Dopis.

Na slunjskih brdih. Dan 19. Listopada o. g. u Zagrebu činio mi se ravan danu Duhova u Jerusolimu za dobe Apostola. Sv. pisac diela apostolskih izbraja i imenom zove sve narode onaj dan se tuj desivše „I čudjahu se svi i diviše govoreći: Nijesu-li svi koji govore Galilejci? pa kako čujemo svaki svoj jezik u kom smo se rodili? I mi čusmo različita narečja slavenska; i tudje jezike mi sve razumismo, mi znadosmo, da nam u srce govore i mi ih dohitismo razumljivošću našega osjećanja! Razumismo kruta Niemca i njegov tvrdi jezik; nježna Talijana, ljubka Čeha i zievna Poljaka, vesela kranjca i ponosita Magjara razumiesmo. Osjetismo bol tužna Slovaka. Meni se čini, da niti onaj gluho-niemi, koga ono Isus izlieči, nije veće radosti izkazivao, nu ju očitovao rektor razpušćene slovačke gimnazije — njegov govor glasan, bučan, priličio je. da ga govori čovjek, komu bilo mnogo mnogo godina zabranjeno govoriti, i svoje boli izkazati. Ondje mu se udesi sgoda i on uzviknu: Sveučilište hrvatsko naše jest! I nešto hladni pozdrav Srba ubilježismo. Onaj dan izražene su želje, koje jur odavna lupahu o grudih slavjanskih; onaj dan zadobi slavjansko srce što je tek u dvojbi i skromno želilo: Slavjanstvo si ruke pružilo! Bog daj ruku složnu, radenu, marljivu, poštenu, složnu u radu na znanstvenom polju!

Svečanost, koju težko dočekasmo i našom privriedom i voljom ugotovismo, samo je donekle i suženoga domašaja — kamo-li prostranijega i većega je slavje, istina u malom i skromno u Londonu obavljeno; tuj bo se četiri dana prvlje našega sveučilišće katoličko otvorilo.

Našemu se nadaju da će pokrenuti srca suplemenih naroda i nosit prosvietu na istok, bude-li uz pravac zdrave filosofije i kršćanske religiosnosti se pomicalo i kretalo — samo neka ta nada neprevari! a ono londonsko katoličko uz katolički princip i stroj ufano će imati upliva ne samo kod suplemenika, ne samo u stezi granica Englezke, već će se pružiti preko svieta. Englezka izkušana vraća se sve više k obitelji katoličkoj; Bog bi dao, da i u našoj domovini jače dahne duh kršćanski! Barem se nadamo, da će bogoslovni fakultet na našem sveučilištu sa svojimi bogoslovnimi spisi i knjigami mnogo donositi, da se vjerozakonska pitanja i dvojbe u nas reše i razbistre. Morda se upravo čeka na to, da iz knjiga našim jezikom pisanih nauče istinu, koji dosad za njom razpitavahu a često u veću tminu i dvojbu biahu odpravljeni.

Viestnik.

Zagreb. 31. Listopada držao je svoj nastupni govor g. dr. Špun Stržić kano docent kaznenoga prava. O njem izvješćuje „Agramer Zeitung“, da je smjelo zastupao nazor, da neima u čovjeka slobodne volje, budući sve podvrgnuto naravnomu zakonu, i s tim u savezu da je branio zasadu, po kojoj kazneni zakon nebi smio kano do sada odisati duhom osvete i odmazde za učinjene zločine, nego jedino tom idejom, da se predusretne zlu. On reče, da si je sviestan, kako se njegovo mnienje protivi postojećim idejam o podlozi kaznenoga zakona, i za to pozva svoje slušaoce, da ono mnienje pomognu podići na piedestal obćenita priznanja. — Koliko se vidi iz sama Agrameričina izvještaja. rekao bih da nazori Špunovi nisu našli u njegovih slušalaca nikakova bučna odziva. Mi sa svoje strane moramo samo žaliti, da dr. Špun nalazi svoju znanstvenost u nazorih nekršćanskih. Profesor Gneist nije sjegurno ultramontanac već očit i odlučan neprijatelj svemu, što on shvaća pod pojmom ultramontanisma; no on je u svom govoru u sveučilištnoj auli (sabornici) više put

Digitized by Google

naglasio kršćanske ideje i kršćansku kulturu, koju treba da njeguje naše novo sveučilište. I u filosofa i u bogoslovaca bilo je istina svakojaka mnienja o slobodnoj volji čovjeka, sasvim tim nemože se uztvrditi da je niekanje slobodne volje u obće kršćanska ideja.

Beč. Vlada je sbilja o konfesionalnosti centralnoga groblja u Beču odlučila proti zaključkom bečkoga zastupstva. Pošto je naime na novom groblju odsječen poseban komad židovom, a druge su konfesije izjavile, da su sa svojimi dosadanjimi groblji zadovoljne, odluči vlada, da je tim faktično centralno groblje za katolike, te naredi, da se kano katoličko i blagoslovi. Blagoslov je obavio svečanim načinom kanonik Angerer. Otci bečki ravno rogobore, al će naproti vladi zašutjeti.

Gradac (u Štajerskoj). Bogoslovci, koji su prije unovačeni, neg-li su stupili u bogoslovje nisu po vojničkom zakonu izuzeti od dužnosti aktivne službe. Sasvim tim morahu mnogi cislajtanski biskupi i takove primati u svoj kler, već poradi oskudice na svećenstvu, no zaredit ih nisu mogli. Pozivljući se na krvavu potrebu tražili su u ministarstva i samoga cara oprost za pomenutu vrst bogoslovaca da naime smiju biti zaredjeni, ali do nedavna sve biaše badava. No u novije vrieme doniela je „Grazer Volkszeitung“, da je napokon molba uslišana, rečeni bogoslovci da su deklarirani za dionike pogodnosti §. 25. obranbenoga zakona, i da mogu bez zapreke biti zaredjeni. Uslied toga da će biskup Zwerger dotičnikom gradačke dieceze dieliti sv. redove 11. 13. i 15. Studenoga o. g.

Insbruk. Pobožni tirolski narod, koj je od nekada na osobit način štovao blaženu djevicu, hotio je ljetos pred cielim svietom dokazati svoju neograničenu ljubav prama majci božjoj. S toga je dao praviti svojoj zaštitnici liep kip od drveta, kako blažena djevica svoje milo lice sklanja prama svomu božanskomu djetetu, koje pred njom stoji 25. Listopad bijaše opredieljen, da se blažena dieva s djetetom svojim okruni. Obie zlatne krune bogato su narešene biserom, diamanti i drugim dragim kamenjem, koje je Tirolcem s raznih strana, osobito pako iz Francezke poslano, tako da je vriednost krunâ daleko nadmašila 15.000 forinti, koja je svota prvobitno bila u tu svrhu namienjena. K toj svečanosti došao je kardinal soligradski, zatim osam biskupa i do 500 svećenika. Kardinal Tarnoczy služio je svečanu službu u crkvi jezuitskoj, okružen drugimi crkvenimi dostojanstvenici. Poslje službe božje držao je jedan dominikanac prekrasan govor, poslje koga je kip blagoslovljen, a zatim oko 2 ure po podne svečano okrunjen. Neopisivo bijaše tom prilikom veselje čestitoga tirolskoga puka, koj je sa svih strana nagrnuo u Insbruk, da na svoje oči gleda, kako se njegova zagovornica kruni. Svieta se je preko 50.000 skupilo u Insbruku toga dana.

Njemačka. Liberalci njemački običavali su biskupa rotenburžkoga Dr. Karla Hefele-a u oprjeci s pruskimi biskupi hvaliti kano miroljubiva i pomirljiva biskupa, koj može u odnošajih, sličnih onim, koji su u Pruskoj stvoreni svibanjskimi zakoni, s državom živjeti u miru i prijateljstvu, jer da su virtemberžki crkveni zakoni identični novim crkvenim zakonom u Pruskoj. Takove viesti rado prihvaćaju liberalna braća, gdjegod bila, te se je tako dogodilo, da je u Pittsburgu u Americi izlazeći list „Freiheitsfreund“ donio 14. Kolovoza t. g. sljedeću viest: „K najpomirljivijim članovom njemačkoga episkopata spada, kako je poznato, biskup Hefele. On neodobrava korakâ svojih kolega nego im se odlučno protivi, te je s toga često bio oštro ukoren. To ga medjutim nesmeta, kod svake zgode pokazati svoju umjerenost.“ „Najbolji dokaz za njegovo djelovanje jest to, što nevlada nigdje takov mir medju raznimi konfesijami kano što u Virtemberžkoj.“ Katolici u Pittsburgu imahu sbog toga povoda moliti biskupa Hefele-a za razjašnjenje. Hefele odgovori, i njegov je odgovor 10. pr. mj. tiskan u listu „Kathol. Volkszeitung“, koj u Baltimoru izlazi. U tom odgovoru veli Hefele, da je istina, da u Virtemberžkoj neima crkvena nemira, ali da se to ima pripisati poslje milosti božje najviše dobrohotnoj ćudi kraljevoj i mudrosti njegove vlade. Što se tiče njegova nesporazumka s pruskimi biskupi, da ta viest nije istinita, jer da se on s svojimi kolegami u Pruskoj posve slaže, i da se je prije nekoliko dana pred jednim visokim — *ne virtemberžkim* — činovnikom otvoreno izjavio, da nebi mogao položiti prisege, kakova se u Pruskoj i Badenskoj zahtieva od biskupa i da nebi mogao obećati pokornosti novim državno-crkvenim zakonom.“ — I tako su opet njemački liberalci u laži uhvaćeni.

Heska. Ovdje se spremaju crkveno-politički zakoni kakovi su u Pruskoj. Biskup moguntski Ketteler prosvjedovao je proti tim zakonom, isto tako prosvjeduju gotovo sve katoličke obćine. Katolici izjavljaju kô što i njihov biskup, da od vjere katoličke, od prava i slobode kat. crkve neće nipošto popustiti, bilo što mu drago. — A njemački su katolici u Pruskoj i Badenskoj jur dovoljno dokazali, da su muževi od rieči, i da im katolička vjera i crkva i katolička načela nisu stvari indifferentne.

London. 15. pr. mj. otvoreno je na svečan način katoličko sveučilište u Kensingtonu. Nadbiskup Manning obavio je u privatnoj kapeli rektorovoj, u kojoj bijahu sakupljeni i učitelji i učenici, službu božju. Prije godinu danâ istim zamislilo je svećenstvo stvoriti katoličko sveučilište, a danas je već otvoreno. Rektor kolegija msgr. Capel kupio je u blizini kuću, u kojoj stanuje velik broj učenika, koji stoje pod nadzorom dobrih poglavara. Evo što može svećenstvo, ako se cielim srcem za nešto zauzme.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 46.] U Četvrtak, 12. Stndenoga 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački
KATOLIČKI LIST.

Acta genuina Concilii tridentini

sub Paulo III., Julio III. et Pio IV. edita ab Augustino Theiner, oratorii rom. presbytero.

(Konac.)

Ali osim svih tih i nepripomenutih spomenika, koliko ih ležaše shranjenih u zabiti, po knjižnicah i pod debelim prahom! Znajuć to nezaboravni mi prijatelj Theiner, oprosi papu Grgura XVI. njemu ko i svakomu znanstveniku na osobitu prijaznâ, da mu dopusti uz nastavljanje Baronijevih annala (glavnu mu tadanju zadaću) malo po malo sabirat i spomenike još javno nepoznate sabora tridentinskoga. Grgur znanosti priklon, a i sam u bogoslovnih naucih svestrano izobražen, rado se toj želji odazvà, samo mu se činjaše (kako znam iz nekoga pisma pisanâ po Theineru) taj naum tada još mladoga oratorijanca Theinera preogromnim i snagu jednoga radnika, da i prerevna i prevrstna, nadmašujućim. Theiner osloniv se o božju pomoć već se začete misli neodreče, ter do brza putuj uza svoga vjernoga tajnika pokoj. Faidera po svietu u najznatnije evropejske gradove i svakamo, gdje slutit mogaše, da ima pričuvanih te vrsti spomenika. Iza marnoga desetgodišnjega rada priredi on za utlaku skoro nepregledivo množtvo po svih stranah pobranih izprava o tom velom saboru; ali s raznolikih neprilika ostade mu nakana tadanja neprovedenom, premda nikada s pameti smetnuo nije osvjedočenje, da je dužan tolikim blagom koristit i crkvi i znanosti. Ta se dužnost ovo zadnjih godina sve više i više oživala u duši njegovoj; ter ovoga ljeta odluči š njom se izmiriti. Zaputi se mjeseca Lipnja sa mnom u našu zemlju, da trudbu svoju izruči dioničkoj tiskarni u bielom našem Zagrebu. Ugledav djelo liepo začeto vrati se u Rim, a koj dan zatim u Civitavechiu, da po davnoj navadi kupelji morskimi starošću i radom iznemogao život okriepi, snagu za nov rád prikupi. Poslje malo dana zateče ga tamo nagla smrt ulišiv ga zadnje i najveselije utjehe, koja bi mu sladit imala stare dneve žića njegova. Smiluj mu se Bog blagoj i svakovrstnom dobrinjom okićenoj duši!

U većput pohvaljenom predgovoru na tanko povieda, koliko je sve i kuda je svietom prohadjao, dok je u jedan snop sneo i povez'o dosada neutištene Massarellijeve izprave. Opisuje, koliko su s te ruke znamenita tajna shranišća: Vatikansko, Tridentinško, Parižko, Florentinsko, Milanežko, Mletačko, Napuljsko, i još koje drugo. Zatim razlaže sustav, po kojem je Acta naša utisnuti dao; kako je, da djelo sadanje bude nabavljivo i manje imućnim, nebrojena pisma papinska, vladarske poruke na sabor, odgovore saborske, neke besede (vota) to bogoslovačke to biskupske, imenik svakoj sjednici nazočnih dostojanstvenika i drugih saboraša itd. izpustio, a to zato, što su te i takve izprave u kojojgod onih prije pomenutih sbirka jurve utišćene. Dokazuje nepobitnimi razlozi proti fratru Sarpiu podpunu i svestranu slobodu, glavno svojstvo i prvo počelo svakomu, a ponajpače onomu sboru, komu je o duhovnom ljudskom udesu razpravljat, o vječnih istinah zakone odkrajat, ter crkvu i nasploh družtvo nevjerom i nehajom zavedeno svadjat na pravac Kristove vjere, u luku mira i zadovoljstva nutarnjega (str. XV—XVIII).

Biaše pokojnikova nakana tik iza ovih Acta objelodanit u dvih svezcih i sva pisma složena i razaslana prije sabora i za njega: što su poručivali zastupnici sv. stolice i drugi skupšćinari Rimpapi, a što im on odgovarao; što carevi, kraljevi i drugi gospodari saboru i papi, a njim opet sabor i papa; kako se po posla-

Digitized by Google

nicih kojekamo razaslanih dogovarahu o saboru rimski prvostolnici sa vladari, — i još koješta toga, što je sve on mnogim trudom, znojem i troškom obreo i pobrao. U zadnje doba činjaše mu se tolik posao preogroman, ter ga je s toga odgodio „jucundiora atque feliciora tempora ad hoc quoque perficiendum nobis haud defutura speramus.“ Ti spomenici (Codex epistolaris C. Tridentini) po njem prviput iz mnogih zakutaka na božje svjetlo iznešeni, svakomu je lahko ponimljivo, koliko bi razjasnili nutrnji razvoj tridentinskoga sbora pružajuć povjestničaru tajni ključ do u one vanjske, recimo po današnju, političke odnošaje, koji su s mnoge strane unj, u taj nutrnji razvitak, uplivali. Dao Bog, te po pokojniku željani „veseliji i sretniji dnevi“ skoro nam se nasmiehnuli!

Theiner, ima tomu preko deset lieta, dao je u Rimu uz velik trošak urezat u mjedene ploče prave podpise (autographae subscriptiones) svih onih otaca, koji u saboru za Pija IV. prisutni odluke i tadanje i predjašnje podpisaše. Biaše mu želja i te ploče utisnut ter ih u posebnom snopiću glavnoj knjizi dodat. Nu i nje odreć mu se biaše, da djelo po njoj preveć na skupu nepretegne.

Što je dakle ovo dana u Zagrebu utišćeno? Pravotna acta, kako ih je revni tajnik Massarelli (u saboru za Pija IV. biaše on nazočan i kako biskup Teleski, Thelesinusinus, i u toj časti umro je i pokopan u prvoj franjevačkoj crkvi u Rimu, Ara coeli) u skupšćinah pobrao i spisao. Pokojni izdavatelj znao je dobro, da, ako bi se utisnulo sve brez razlike i onako kako je onaj tajnik bio zapisao, a on skupio, da bi djelo bilo pregolemo ter da bi ga si riedko ko i samo imućnik mogô proskrbit. Mislio je dakle, da će prijateljem poviesti i crkovne znanosti koristno doskočit, ako sve javne izprave (monumenta publica) medju acta uvedene i odinud poznate izostavi, označiv ove knjige, po kojih su jurve tiskom razobćene. Po toj prekoristnoj namjeri odbio je od sadanjega djela skoro neprebrojivu množinu listova papinskih, kraljevskih, poslaničkih i biskupskih. Isto tako spomenuo je samo raznolike govore (propoviedi), rečene budi u dane svetčane, budi u javnih sjednicah po biskupih, ili po poslanicih, kadano su prijeti u skupšćinu na ime vladara, svaki svoga, saboraše pozdravljali, čim takove besede s veće česti zasvjedočuju zvonku i kićenu rječitost, a nauku i razvoju djelovanja saborskoga ništa nepomažu. Zametnuo je većput ili skratio baš i ona biskupska i bogoslovačka mnienja (vota), koja isto ponavljaju što već predjašnji govornici izustiše, po tom većput spazimo 5, 10 i više otaca svedenih na ime kojega prijašnjega, čigov su sud prihvatili i svojom besedom preporučili; n. p. cum Granatensi 15 patres; ili: Vicensis, Leiriensis . . . sunt in voto Lotharingi. Massarelli mnogokrat u polovici svojih Acta povieda, koji su biskupi za toga stigli, koji poslanici (oratores), koje su svetkovine i kako slavljene. Pokojnik znajuć po sebi, da se tim kida konac i gubi red theologičkim razpravam: te dogodjaje, počam od četvrte sjednice, poput primjetaba izpod glavne pripoviesti navadja. A da svatko spozna kako je sve to spisao i skladio Massarelli, utišćene su tri prve sjednice malda ne posvema u obliku njegovu. I još nešto. Taj gorljivi tajnik spominjuć rimske prvostolnike, vladare, njihove zastupnike, stožernike, biskupe i druge još častnike, svakomu njih i vazda daje podpun naslov; n. p. pred svakim biskupom i svakiput stoji: Reverendus dominus dominus (Jaderensis, Cavensis . . . .). Theiner i to je skratio prozivajuć svakoga po svojoj biskupskoj stolici: Jadrensis, Veglensis . . dixit. . Isto tako i kad Massarelli o koncu svake sjednice nabraja sve nazočne biskupe po imenu i po zavičaju; dostatno je, što je prva sjednica točna i podpuna. (str. XI. i XII.) Kako je svakomu očivesto, po tom sustavu stvar poglavita nije ništa ni poremećena ni okrnjena; samo po njem bilo je premogljivo preogromno gradivo, nekoč za pet debelih knjiga priuredjeno, skladit i svesti u sadanje dvie. Zašto su izprave sabora Bolonježkoga ostale neutlačene, jurve ga rekosmo.

Vieka još šestnaestoga posvuda, barem u crkvenih uredih i poslovih, rabio je stari talijanski koledar za naznačit ovaj il onaj čas po danu i po noći. Dan biaše razredjen na dvadeset i četiri časa. Zadnji, dvadeset i četvrti, čas biaše, kad je večeri zvono Gospu pozdravilo; a to kroz godinu nebiaše svakda u jedno isto doba, nego se mnogo krat mienjalo po tom, kako dan raste il opada (kôšto je to i danas po Italiji i po zemljah latinskoga porekla). Poslje toga časa, kojim se dan završuje, počimlju časovi noćni: prima, secunda . . . tertia noctis. Po tom koledaru zapisani su svi sastanci u saboru tridentinskomu; većput čitamo: congregatio generalis die . . hora 16, ili 21. Tomu danas neobičnomu računu dodao je Theiner razgovjetan tumač sravniv (str. XI.) uru vlašku sa zviezdarskom. Namjera pokojnoga učenjaka, izdavajuć ova acta, biaše po njegovoj izpoviedi dvostruka: da znanosti religioznoj razkrije veliko blago u njih skriveno, a naposebice da vjeran i nepristran povjestnik, osloniv se na au-

Digitized by Google

thentička akta, svietu se uz dičnu drugaricu, istinu prikaže, a tim razbije dvojičasti sud odavna zavladavši o mnogih čestih toga sabora medju učenjaci i davnimi a i sadanjimi; nadalje: da se inovjerci, najpače novotarci od 16 vieka potekli, (za istinu-li srce im još prijetljivo) obsvjedoče, kolikim naporom, kolikim uminjem, i kolikom su bezazlenom dušom tadanji otci djelali, crkvu proti nepravičnim potvoram obranili, njeno biće obezbiedili, njenu svetost ohranili; pa još da valjano razabrati mogu, jesu-li bludnjam njihovih kolovodja u tom skupu površno, il su im pravo i temeljno dosudili; pak nagne-li tegulja uma na ovu: da, zametnuv što je kriva i griešna, poprigrle crkvu katoličku Kristom postavljenu, od koje se po oholiji i neposluhu, ljudskoj diki, odmetnuše.

Čitatelj ovih knjiga i sam će razabrati, da su i u ovom saboru skupšćinari u dvie, kadkada i u tri stranke razdruženi bili; ako i jesu o božjih istinah razpravljali, ali ljudi su bili, ter su znanje svoje i izkustvo svoje javno i slobodno (premda mnogoput Španjolčevo oprečno biaše Talijančevu) zastupali, branili, dok ih napokon božja ruka u jedinstvo i slogu privela nije. Kako svagdje u ljudskom sboru, tako i u toj crkvenoj skupšćini, mnienja raznolika razbistruju i najbolje tumače skupno prihvaćene odluke. — Što je uminja blagoslovnoga, najviše ga razvilo u pitanjih o iztočnom griehu, ob opravdanju i o svetotajstvu oltarskom. A što je žestoke i dugotrajne borbe, to se ona ponajviše vrtila o rešidenciji (da-li osobito biskupi, ili drugi duhovnoj pastvi prisudjeni duhovnici, svaki pri svojoj stolici, pri svojoj službi imaju bivat: po božjem ili pako po ljudskom zakonu); o svetom redu (da-li je biskupski red i biskupsko pravomoćje, jedno i drugo, neposredno po Hristu); o pravu predlaganja u saborih crkvenih, i u obće o predlozih smjerajućih na reformaciju vanjsku.

Naše zemlje biahu kad više, kad manje u Tridentu zastupane po svojih biskupih. Što se tiče Dalmacije, naidjosmo na biskupe: Špljetskoga, Šibeničkoga, na Zadarskoga, naučenoga i u velike tamo poštovanoga Mucija Callina, revnoga poslenika i mnogoput odbornika; na Dubrovačkoga slavonskoga pisca i pobožnjaka Beccadellia, rodom bolonježanina; na Krčkoga Vinka Nicusantia iz Fana u ankonitanskoj Marki, bodrâ i, reć bi, znanjem obilatâ; na Senjskoga Živkovića (krivo: Živkovida); na Zagrebačkoga Pavla Gregorianca (za pape Julija III.). Njega po ćudi mirna, mudra i gorljiva izabralo dana 30. Rujna 1551. u odbor (deputatio), komu biaše složit ustanove (canones) o svetotajstvu oltarskom proti Lutoranom. Na 7. Siečnja 1552. biaše u skupšćini razprava ob ovom IX. novotarskom članku: „Missam nonnisi in lingua vulgari, quam omnes intelligant, celebrari debere.“ Saboraši, velika ih većina, poosob plemena latinskoga, složno ga zametnuše, ter samo latinskomu jeziku da se tolika čast prisudit ima govorahu, preporučavahu. Uz biskupe Zadarskoga i Krčkoga liepo je i on poštenje i starinu našega jezika pri oltarskoj službi zastupao i branio: „Quoad articulum IX., reče, non videtur generaliter damnandus quod attinet linguam vulgarem; quia in multis locis, ut in mea dioecesi missae celebrantur linguâ, quam apud nos dicunt esse b. Hieronymi.“ Tako su tada mnogi po naših krajinah ozivali slovinski crkovni jezik. Koliko to svjedoči, da je tada po našem svietu živo držalo, da je sv. Jerolim po porodu Dalmatinac, toliko, da za Gregorianca biskupa i u zagreb. biskupiji liepo se pri oltaru služilo i pojalo slovinski. Za tu našu staru i svetu draginju kako su se tada dično oglasili biskupi i Zadarski i Krčki, a biahu nam po krvi tudji, puki Talijanci! Bog jim platio.

Kralja ugarskoga i hrvatskoga, Ferdinanda, zastupao je (od 18. Sieč. 1562. do konca) biskup Pečuvski (kašnje Zagrebački a zatim Gjurski, a pod Sikstom V. stožernik), naš Jure Drašković; čovjek blage i pomirljive, al i pri sgodi i odvažne ćudi. On, poslanik kraljev, po tom položaju biaše skoro najznamenitije kretalo u saboru za Pija IV.; uz franceza stožernika Lotaringa, savjetnikom, većput vodjom, a u zakučastih i težkih okolnostih i mogućim posrednikom. Nereci tko, da je bio samo goli odziv volje kraljevske; bio je on i snažan biskup, ter takav rado je izhadjao na poprišće, kadgod se radilo da crkvi slobodu vanjsku zajamče, ter je škripcu svjetovne oblasti otmu. U to ime častno je zazvonio (pred 8 sjednicu za onoga pape) kad biaše izdat zakon, koj da vladare provadjat ima kad jim birat biskupe i druge crkovnjake. Biskupi uza svoje svećenstvo pod krunom sv. Stjepana, tada ljutom borbom proti Turčinu i proti novotarom zaokupljeni, poslaše na sabor Orahovičanina Andriju Dudića, biskupa Kninskoga (Tiniensis, biskupija tada kô i danas samo naslovna), bujna i odlična govornika. On pristajaše uz careve i kraljeve izaslanike u svih zahtjevih, koji se ticahu podložnika toga vladara; svom snagom priklanjao je, dana 5. Rujna 1562, sve otce sabrane, da pričest kaleža dozvole Niemcem, Čehom i Ugrom. Po njegovih govorih nitko lje ni slutit nemogaše,

Digitized by Google

da će taj mladi al umni biskup, revni pobornik za pravice crkovne, malo po dočetku te sv. skupšćine zamaknut u Poljsku, iznevjerit se crkvi rimskoj ter zavjetovat i zapriseć odmetnikom Luterova kova svu svoju snagu, sve svoje mnogostručno uminje. Odtada svomu narodu tudj po vjeri, biaše mu stran i po djelovanju. Skončao je u Breslavi, gdje se Martinovi pristaše dobro okupili bili.

Govore i Draškovićeve i Dudićeve proslovljene u saboru Tridentinskom utiskao je lutoran J. Samuelfy, niemac (ako to i nije po imenu), član Magdeburžke centurije, obnoviv štampom djelo dviju benediktovaca sv. Mavra, Martenea i Duranda, i dodavši ponešto o žiću Jurjevu, a mnogo o Andrijinu. Čim su te besede dosta oštrbljene a ponešto i krivo bud prepisane, bud utišćene, to sam nakan sravniti ih sa pravotnimi, ter po ovih izpravljene i dopunjene, primetnuv i žiće i jednoga i drugoga nam zemljaka, iznovice ih i koliko mogu prije preštampane našemu svietu ponudit.

Bude svakomu poćudno, a i drago doznat, što je pokojni Theiner, desiv se prije nekoliko mjeseci u našoj zemlji, o nas napisao i o konac svoga predgovora privezao, u Zagrebu, 8. Srpnja. Ovako on:

Preko svake nade moje pripetilo se, da ja, po rodu Prus, ova Acta tridentinska nisam utisnuti dao u Berlinu il' u Lipskoj, kôšto, malda ne, uglavljeno biaše, nego u Zagrebu, na medjašu Magjaru i Turčinu; da, u Zagrebu, u prvoj i preodličnoj hrvatskoj stolici. Čisto se plašim, da će srećicu ovu, koja eto neuke (kako s veće pole, ali uz velu nepravicu, dosada mislilo) Hrvate dopade, tko to zavidjat: i baš ne brez razloga; čim bi si i Milan i Berlin i Lipska, a borami i ponosni Pariz liepo u osobitu čast zapisali, da je njih kojemu prisudjeno bilo djelo ovo po svietu pronieti. Ja o Hrvatih po mnogo drugačije sudim neg' oni nekoji ljudi, koji bilo s neznanja, bilo i s hude namjere, o njihovoj ćudi, ob umu, ob obrtnsoti svakako i naopako pomišljaju, ili medju ostale evropejske narode raznašaju, i (što je najružnije) da je tako i brane. Prohodio sam ovoga ljeta dobrano po Hrvatih, i ja malo malo s istim sudom o njih opojen; ali, nemogu dosta nahvalit, dovoljno uzvisit, koliko su srdačni, a poosob koliko su uljudni totu stanovnici i manje izobraženi prama stranjskim. (Eda to čuli i pametili neki ovodnevni napetuše! Podpisani.). Taj narod vrlo prijetljiv za kulturu, a i vrlo jê željan, u velike digao bi se, mnogo bi državi i javnoj probiti priteglio, kada bi, koji u Austriji veslaju, i znali i htili obdarit ga onom slobodom, koja bi prikladna bila, po kalupu njegovih običaja i zavičajskih zakona razviti mu javno i družtveno žiće. Njegova ničim neoskvrnjena poslušnost i vjernost prama vladajućoj lozi, — u čem (kako poviest svjedoči) težko da ga je ikoj u carevini narod i u najozbiljnijih časovih nadmašio — to, vjere mi, zaslužuje. Da, Hrvatska po crnih vremenih okolnostih, a nešto i po neumići i nehaju javnih oblastnika, dakle brez svoje krivnje, još s neke ruke neizobražena, do brza umom bi se visoko uznela, kako bi joj ona sloboda bila ponudjena, ili pravije ju reć, povraćena. Nezalazimo u davno minule dobe, kadano znamo, da je prilično i častno obilovala ljudmi pročuvenimi na književnom i umjetničkom, slavnimi na junačkom polju: dali za dokaz, što ga rekosmo, jednoga samo pripomenimo, a to Josipa Jurja, biskupa bosanskoga i sriemskoga, koj umom, sjajnim znanjem, govorničtvom i drugimi biskupu doličnimi svojstvi dičan, čudo je toga crkvi i domovini svojoj na uhar on sam počinio, da je s toga ime njegovo po narodu u svačijih ustijuh spominjano i na daleko van hrvatskih granica slavno pročuveno. Oprosti, dobrohotni štioče, ovim mimogrednim redkom; prinukalo me na to čuvstvo zahvalnosti, ter prave i čiste istine priznanje.“ Spominje zatim svoga prijatelja i odavna vjernoga drúga, pisca ovih redaka. Izražuje srčanu harnost preč. kanonicim' zagrebačkim, I. Mikoviću i P. Gugleru, što su, onaj njega, a ovaj prijatelja njegova riedkom gostoljubivošću i ljubavlju počastila. I vriednoga svoga prijana nekoč kanon. pri sv. Jeronimu u Rimu, F. Račkoga, veselo se sjeća; a napokon hvali revnost dioničke tiskare, po njem liepo prozvane „Societas bibliophila“ bodreć ju na složan, narodu, knjizi i umjetnosti koristan rád.

U Zagrebu na Šimunovo, 1874.

N. Voršak,
kan. svetojerolimski.

Louise Lateau.

Pripomenak uredničtva. Po Belgiji i Njemačkoj jest Louise Lateau vrlo poznato ime. S tim se naime imenom spajaju divna čudesa u ovo naše prosvietljeno doba, koje nevjeruje u čudesa. U Njemačkoj su izašle dvie brošure, jedna od prof. Rohlinga, druga od redaktora „Germanie“ Majunke-a. Jedan i drugi biaše u Bois d' Haine, gdje biva Louise, te se na svoje oči osvjedočio ob onom, što piše. Mnogi su liečnici i naravoslovci takodjer vidjeli Louisu, jedni su očito priznali, da ima tu čudesa, drugi su se reservirani držali, neusu-

Digitized by Google

divši se izjaviti ni ovamo ni onamo. Jedini Virchow, profesor berlinski i u Njemačkoj glasoviti patholog, izjavi na breslavskoj skupštini naravoslovaca i liečnika 18. Rujna o. g., da ta čitava stvar s Louisom nije nego grdna sljeparija. No on sám nije nikada vidio Louise, nit je na ikakovu positivnu temelju zaniekao ona fakta, koja se o Louisi pripoviedaju, nit ih je pokušao naravno protumačiti, nego on samo sve to nevjeruje za to, što bi to onda bilo nadnaravno čudo, kojega po njegovih nazorih neima, jer da zakoni naravi nisu kano pravila gramatike, te bi dopuštali iznimaka. Tim dakako nije nipošto dokazana sljeparija s Louisom. Za to su mnogi zamjerili Virchowu, što se onako izjavlja dok nije sam iztražio one čudesne pojave u Louise, te ga pozivlju sa svih strana, neka ide u Bois d' Haine i konstatira sljepariju. Virchow se jošte tim pozivom odazvao nije. Svakako mislimo, da će doći do nova iztraživanja, pa što bude pronadjeno rado ćemo sobćiti našim štiocem. Za sada neka znadu, što o Louisi piše prof. Rohling. Pojavi s Louisom, — ako su istiniti, a do sada neimamo positivnoga razloga o tom dvojiti — protumačili bi nam vrlo dobro slične pojave kod njekih svetaca i svetica božjih, i konstatirali čudesa, kojim se današnja znanost toliko protivi. A sada dajmo rieč našemu dopisniku

Od prijateljske ruke dopade mi na dar knjižica, kojoj je naslov: „Louise Lateau die Stigmatisirte von Bois d' Haine. Nach authentischen Medicinischen und Theologischen Documenten für Juden und Christen aller Bekenntnisse. Dargestellt von Professor Dr. August Rohling", štampana u Paderbornu na 80 str. 1874. god., a posvećena učenomu professoru medicine na sveučilištu lovanskom Dru. F. Lefebvre-u,

Sam naslov a k tomu još ime Dra. Rohlinga probudiše u meni pozornost i znaličnost. Prihvatim čitati. Moram priznati, nisam prestao. dok nisam došao do posljednje strane, tako me je privlačio zanimivi sadržaj. Želja bijaše moga prijatelja, da sa Lujzom upoznam i hrvatski sviet. Obrekoh — a obećanje, kažu Hrvati, gotov dug. Nije dakle druge, mili uredniče, nego da ti se odužim, što ovime savjestno vršim.

U najnovije vrieme potaknu se to pitanje veoma živahno. Puna ga je francezka štampa, najpače njemačka. Njim se zanimaju strukovni listovi i politički dnevnici. Pišu se razprave i uvodni članci. Pozivlje se bez razlike vjere sav učeni sviet, neka ide u Bois d' Haine, neka osobno gleda i motri čudo, što tu biva svakoga petka. Pa sbilja gledao ih je veliki broj, divio se i svoju izrekao. Na sve ovo šutila je protukatolička štampa, dok je mogla. Danas više nemože. Satjerana u škripac, mora nešto reći. Odgovara svojom običnom frazom: „švindel." Ali gdje na poprište izilaze dokazi znanja, pak se i oni istini klanjaju, tu onako odgovarati, golemi je testimonium paupertatis, da nerečemo zloba. Pisac naše knjižice pruža svoju razpravu svakomu. Pruža ju katoliku, neka čita, da uztraje u ljubavi i borbi za krst častni. Pruža protestantu, neka stvar pita i iztražuje, da se uvjeri, da Bog iznovice kuca i u krilo prave majke zove. Pruža židu *), neka gleda dogodjaj, kojemu je središte propeti Isus. Pruža bezbožniku; ta možda je i njega Bog opredielio za plemeniti boj proti tiranstvu opačine! Pruža svakomu, komu je do istine stalo. Ali neka stvar ponajprije pomno pročita, pak onda sud izriče.

U to ime čuj i ti čitatelju, što o jošte živućoj Lujzi pripoviedaju službeni spisi medicine i theologije. —

I.

Prvih 16. godina iz života Lujzina.

Lujza Lateau rodila se na 30. Siečnja 1850. god. u Bois d' Haine-u, mjestancu od 1500 stanovnika, a kraj Manage-a u belgijskoj provinciji Henegau. Starijoj sestri Rozini bijaše tada šest, a mladjoj Adelki dvie godine. Otac im Grga Lateau, radnik u bližnjoj željezari, dobi po ženi komadić zemljišta, i sagradi na njem od svoje zaslužbe i prištedaka siromašnu kolibicu. Tu življahu otac i majka kukavno do duše, ali zadovoljno i sretno. Porodom Lujzinim udari za njih čas kušnje. Majka oboli i ostade dvie godine u krevetu. — Istom je L. bilo dva mjeseca i pol, eto novoga udarca. Otac joj preminu u kozah, a i ona ih dobi od njega. U toj biedi nebijaše im od nikuda pomoći. Susjedi se od straha ugibahu, majka biaše u krevetu, L. u kozah, Adelka i i Rozina djeca jošte nevina i neizkusna! Al eto Bog posla angjela čuvara. Srećom dodje u posjete dalnji rodjak Franjo Delalieu, zauzme se za nebogu dječicu i bolnu udovu, dokle god ona neprizdravi i tako spasi cielu obitelj. Kad su Lujzi bile dvie godine, zaprieti joj nova pogibelj. Igrajuć se sa Adelkom, omakne u vodu, i da nebude u zgodan čas majke i starije sestre, nepomože joj nitko. Lujzu izvukoše iz vode posve onesviešćenu. U to doba bijaše gospodja Lateau jur zdrava, te si je svagdanjom zaslužbom služila krušac. Često ipak uzmanjka i najpotrebitije. Na to navali ciča zima, a u majke ni dostatna ogrieva ni dovoljna za zimu odiela. Što su znali drugo, nego zajednički nevolju nositi. Pa sbilja, kao prave kršćanice podnašahu sve biede tolikom strpljivosti, da ih nisi nikada zatekao snuždene ili zlovoljne, nego uviek lica vedra, srca zadovoljna. Opažalo se to osobito

*) Dr. Rohling napisao je knjižicu „Talmudjude", koja se i po Zagrebu čita. Dokazao je u njoj, da je sinagoga izgubila vjerozakonsku istinu. jer svetimi štuje knjige koje dopuštaju prevaru i opačinu (Laster). Obtužiše mu Talmudjuda kao klevetnika. koj huli tobože nedužne. Nepravom digoše tužbu. Pisac nenavadja poimence ni žive duše, koja bi prakticirala načela Talmudisma. „Namjera mi bijaše, veli sam, dokazati, da religiozna institucija, koja sliedi Talmudisam, bludi i po tmini tapa." U to ime zovnuo je Rohling mjeseca Studenoga 1871., za tim Listopada 1872., i javno obrekao tisuću talira onomu, koj mu Talmudjuda oprovrgne. Do danas nije još nitko niti pokušao. Koje dakle čudo, da i ovom zgodom misli na sinove Izraela? —

Digitized by Google

u L., da baš u najvećoj biedi najveću pokazuje radost i zadovoljstvo.

U 8. godini dade ju majka za podvornicu nekoj boležljivoj starici. Premda bijaše još diete, opazi se ipak već onda, koliko ljubavi i vještine pokazuje L. dvoreći bolestnike. Nakon smrti te starice stade polaziti učionu. Premda liepih darova, nauči ipak radi kratka vremena samo najpotrebitije, da uzmogne pristupiti stolu Gospodnjemu. — Četiri godine kasnije nalazimo ju u Manageu u kući tetke Coulou. starice od 70 godina. Kod nje probavi dvie godine, te je za to vrieme bila prava pravcata mala milosrdnica. Često bi stražila kraj bolestnice po ciele skoro noći, premda se je danju poslom dosta izmučila. Po smrti tetkinoj ode u službu nekoj gospodji u Bruselj. Prije odlazka u Bruselj, obori ju na pašnjaku manažkom krava i težko ozledi. S početka nehajaše L. mnogo za tu ozledu; ali do mala pokazaše se toli opasni simptomi, da je nakon 3 tjedna morala k roditeljem u Bois d' Haine. Lujza pretrpi s te ozlede strašne boli, ne potuži se ipak niti jedan jedini put, niti neklonu duhom. Preboliv sretno i onu bolest poče sa sestrami učiti se šivanju. Većim dielom ipak hodala je s majkom po dnevnoj zaslužbi. U to buknu 1866. u Bois d' Haineu kratelj. Strah i trepet zavlada po svuda. Premda nije pošast harala silno, mnogi ipak ostavi znanca, rod i prijatelja, samo da spasi život. Za primjer budi neka radnička obitelj od sedam duša. Četiri sina odrasla pobjegoše od straha i ostaviše u koleri otca, majku i sestru. Jur prije toga, kad bi tko god teže obolio, Lujza je uviek smogla vremena, da ga posjeti, podvori te mu pomogne. Ta plemenita ljubav k bližnjemu nije ju ni do danas ostavila. Gdje god čuješ za bolestnika, Lujza je kraj njega. U to ime zaprosi i 1866. majku, da slobodno dvori oboljele na koleri. Pobojav se majka za kćerku, odbi joj prošnju odlučno. Što će dakle ona? S jedne govoraše pokornost ne, s druge dozivaše vapaj biednih, daj. U toj borbi izmedju pokornosti i sažaljenja uteče se molitvi. A Bog, koj svaku plemenitu želju podupire, pripomogao je i njoj. Ljubkim i poniznim glasom zaprosi diete po drugi put, uvjeravajući majku, da će Bog štititi njezin život. Djetinja molba i pouzdanje u Boga savladaše majčino srce. Dobiv L. dozvolu, prihvati se namah posla. Nemareć za se ništa, smjelo i neprestrašeno pridruži se mjestnomu župniku. Gdje je sve pobjeglo, tu vidiš ovo dvoje, kako izlažu život za braću i sestre svoje. Kud god siže smrtni gost, ide Lujza od kuće do kuće. Ona tješi bolestne, hrabri zdrave, pomaže umirućim, pokapa mrtve. Sve se divi, ali nitko neima snage, da se za njom povede. U domu radničkom, koj smo malo prije spomenuli, dvorila je L. nesretne roditelje do posljednje ure. Nezahvalni sinovi vratiše se istina, ali dodjoše samo do praga; neimahu snage niti srca, da zakorače u stan, gdje ležahu mrtvi otac i mati. Jedva su se odvažili pripeljati kolica i odpeljati iz kužnoga mjesta jošte živu sestru. Mjesto vlastite djece vrši dužnost sinovske ljubavi tudje dietè. Lujza naručuje liesove. Lujza polaže u nje preminule starce svojom rukom. Ako nije mogla sama, pozvala bi Adelku, da joj pomogne težko breme odnieti na groblje. Divna-li prizora za angjele i ljude!

Sliedeće 1867. posjeti Gospodin djevojče opet novom težkom bolesti. S početka osjeti L. veliku slabljinu, zaboli ju glava, stisne u vratu i nestade svake volje za jelom. Primaklo se ljeto. Lujza se porušila sa svim. Pored svega toga obavljaše poslove, kako se je dalo. Mjeseca Rujna preuzeše vratne boli mah; ona morade u krevet i na 18. i. m. providješe ju svetotajstvi umirućih. Dva dana kasnije nije L. više znala za sebe. Župnik bude pozvan, da udieli umirućoj zadnji blagoslov, odlučeno je takodjer, držati devetdnevnicu (pobožnost od 9 dana) u slavu Gospe La Saletske, da Bog njezinim zagovorom omiljeloj bolestnici udieli prvašnje zdravlje. Tek što je pobožnost započela, eno zamrla bolestnica otvara oči, veli prisutnim odrešito, da ovaj put neće umrieti, uztraži mlieka, napije se i bijaše zdrava.

(Dalje će sliediti.)

Nadobudna omladina srbske velike škole.

„Obzor“ je po pražkoj „Politiki“ donio iz Biograda dopis, iz koga nam valja pokupiti ono, što je u njem najbitnije, nebismo-li tim poslužili komu od onih, koji su od Boga postavljeni, da bdiju nad kršćanskim uzgojem kršćanske mladeži, nebi-li se velim morda tko našao potaknut, da se oko sebe pomnjivo ogleda te vidi, kakovim duhom diše naša omladina srednjih i višjih škola. Valja bo providiti za vremena, dok nije prekasno.

Kaže dakle biogradski dopisnik, da mnogi učitelji skoro svih višjih škola nastoje uvriežiti u mladež socialistične destruktivne nauke. darwinisam i najskrajnja načela parižkih komunarda, što je dalo povoda ministru bogoštovja i prosvjete, te izda na sve višje škole opomenu, da se okane takova destruktivna posla. U toj je naredbi za nas najznamenitije mjesto:

„Već je u obće poznata stvar, da imade medju učitelji naših javnih zavoda takovih, koji u svojih predavanjih poriču čovjeku svaki umni i duševni život i koji nerazborito taje bitisanje Boga. . . . .

Takovi učitelji niti su sviestni pedagogi, niti prijatelji svoga naroda.

Jerbo narod naš, koji je kršćanske krieposti naših predja posred robstva od mnogo godina sačuvao od propasti i narodne smrti, taj narod nesmije se lahkoumno odreći svojih kršćanskih i narodnih tradicija, a time i svoje budućnosti.“

Povodom ove pametne a možda i preblage opomene izadje sliedeći prosvjed mladeži velike škole, kako ga nalazimo u „Zastavi.“

„Kao sinovi jadnog naroda, koji s pravom očekuje od nas, da mu stvarnim znanjem pomognemo u nje-

Digitized by Google

govoj nesreći i biedi; kao ljudi, koji poznavši istinu upinju se svim silama, da je odbrane od sviju napadaja i podmećanja, mi, jako dirnuti razpisom min. prosvjete i pr. d. velikoj školi, učiteljskoj školi i svima srednjim zavodima, najenergičnije protestujemo protiv šamara, koji je g. ministar prosvjete udario nauci i napredku.

A evo zašto je razpis g. min. prosvjete to isto što i šamar nauci i napredku, i zašto mi protiv toga protestujemo?

Kad se izbace sve fraze, kojimi se je htjelo da razpisu dade izgled patriotizma i učenosti; kad se razdere magloviti plašt, kojim je zaogrnuta namjera g. min. prosvjete, onda kao suština razpisa izlazi ovo: u našim školama počela se je obraćati veća pažnja na pravu nauku no na religiju; „iz ovoga mogu proizaći najgore posledice i nastati ozbiljne opasnosti za naš porodički, družtveni pa i državni život“, s toga treba religiji povratiti preimućstvo nad naukom i svakoga strogo kazniti, koji bi se ovome usprotivio.

Priznajemo. da u prvim dviema točkama g. ministar ima pravo. To jest, priznajemo i da se je i kod nas počela širiti nauka, pa sliedstveno i vjera napuštati, jer gdi nauka počinje, tu vjera prestaje; priznajemo. da iz toga mogu proizići zle posledice po današnji družtveni i državni život; ali ujedno izjavljujemo da mi ovo nesmatramo kao zlo, koje treba liečiti, kao što g. min. prosvjete smatra. Naprotiv mi velimo da je to napredak, koji treba podpomagati a nikako smetati mu, kao što mu g. min. svojim nazadnjačkim i bogoslovskim „razpisom“ smeta.

A za što je pobjeda nauke nad religijom — progres?

Zato, što je to pobjeda istine nad obmanom, jer je religija — obmana; a nauka — istina. Religija je — mašta fantazija; a nauka je stvarnost i zbilja. Religija je mrak i neznanje; a nauka je svietlost i znanje. Religija muti i otupljuje ljudski um; a nauka ga bistri i prosviećuje. Religija okiva čovjeka u lance; a nauka razbija te lance. Religija uliva čovjeku vjeru na nekakav budući — fantastični — život u oblacima na nebu; i time prouzrokuje mnoga zla čovječanskom rodu; a nauka raztura tu vjeru i uči ljude kako da urede ovaj — stvarni — zemni život, pa da budu sreći i zadovoljni. Religija vodi u robstvo, a nauka u slobodu. U kratko: religija — to je zlo: a nauka to je dobro.

A dobro — to je progres.

G. min. ima pravo, kad u zavijenom obliku kaže: da širenjem nauke t. j. istine mogu nastupiti ozbiljne opasnosti po današnji družtveni i državni život. Ima pravo — jer današnji „porodični, družtveni pa i državni život“ nije saglasan sa zahtievima nauke i pravde. Jer, nauka uči a pravda zahtieva, „da svi ljudi treba da mogu namirivati sve svoje — tielesne i umne — potrebe da rad toga svi treba da su slobodni i jednaki.“ Dalje, nauka uči a praktika jasno pokazuje, da u današnjem družtvu svi ljudi nemogu da podmiruju sve svoje potrebe i da i u njemu nisu svi slobodni i jednaki; pa zato nauka uči, da današnje družtveno uredjenje u interesu pravde i obće sreće treba promieniti.

A ljudi, postavivši sebi pravdu za cjel, uzevši nauku za svog vodju, istinu i obće dobro za mjerilo svijuh ustanova — teže, da izvrše ovo, što im nauka, što im istina nalaže a pravda zahtieva.

S toga g. min. ima pravo, da se boji za današnji družtveni sklop, i da misli, da je nauka po isti opasna.

Ali, što je nauka opasna po postojeći stroj družtva, to dokazuje, da on nevalja i da ga treba boljim zamieniti. Pošto je nauka — istina i pravda, to onda treba njoj žrtvovati današnje družtvo, i nikako obratno, kao što bi to g. min. prosvjete htjeo.

Pa kad je tako, onda smije-li jedan čovjek, koji hoće da važi kao pošten i naučen, da ustaje protivu nauke i istine? Smije-li se takav javno dići proti progresa?

Smije-li čovjek, koji je pozvan i postavljen, da širi nauku i prosvjetu, da ih goni i tamani, mjesto da ih goji i podiže?

Ne, to nesmije, to nemože jedan pošten i naučen čovjek učiniti!

No pri svem tom g. min. prosvjete, svojim „razpisom“ digao je tako reći — hajku na pravu, strogu nauku i naučenjake, koji su već i kod nas dosta potisli religiju i sve ostale fantazije.

Pa kako da se smatra ovaj postupak g. ministra? Da-li je tomu uzrok prosto umna ograničenost ili se tim hoće da postigne neke nazadnjačke i nepoštene cieli?

Za sada mi to nećemo da razbiramo. Mi sada samo iz dubine naše duše protestujemo proti ovakog postupka g. min. prosvjete, jer to od nas zahtieva uvriedjeno dostojanstvo nauke, kojoj mi služimo i ubjedjenja, koje mi nosimo. Mi izpunjavamo našu dužnost i branimo istinu, negledajući na to, tko je na nju napao. Braneći je sada, mi znamo, da igramo ulogu šutog, koji se bode sa rogatim; ali vremenom će i nami rogovi narasti. Mi ćemo najposlie pobieditи, jer je na našoj strani istina i pravda; a bogoslovi i metafizičari propasti će pod udarcima nauke, koju su oni ili iz neznanja ili s nemarom gonili i davili.

Slobodno možemo reći, da ovaj protest podnosimo u ime djaka na velikoj školi, jer blagodareći već dovoljno razvijenoj sviesti — većina djaka dieli podpuno s nama misli, koje smo ovdje izložili.“

U Beogradu, 3. Sept. 1874.

Djaci na velikoj školi:

(Dolazi trideset podpisa.)

Viestnik.

Zagreb. Komad XX. sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, sadržavajući

Digitized by Google

pod brojem 49. zakon od 14. Listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, izdan i razposlan je 4. Studenoga 1874.

Ljubljana. Ljubljansku biskupiju i najpače grad Ljubljanu snadje velik gubitak naglom smrću velezaslužnoga muža, dra. Leona Vončine, profesora bogoslovja. Biaše bo u istinu pobožan svećenik, odličan učitelj, uzor djelotvorne ljubavi bližnjega, vatren domoljub, čist i tvrd značaj, muž toliko izvrstan, da si ga je ljubljansko svećenstvo željelo imati biskupom. No drugačiji su božji sudovi: on umre 4. o. m. na typhusu u 49. godini dobe. Gubitak takova muža tiče se svih, najviše ipak „družtva djetićkoga", komu biaše skoro 20 godina mudar i odan predsjednik. Bog mu platio!

Moravska. Mi smo jur javili, kako je nadbiskup olomučki veledušno poklonio sav svoj silni privatni imetak, da se poboljša materijalni položaj njegova klera. Zbog toga sastala se je 31. Listopada u nadbiskupskom dvoru deputacija podjašprišta, dekana, župnika i kapelana, da se na tom liepom daru zahvale svomu milomu pastiru. Na čelu deputaciji bijaše siedi vodja djetičkih družtva, župnik Klemens Černoch, koj je ove prekrasne rieči upravio na nadbiskupa: „Danas se je sabrao kler iz najdaljih krajeva nadbiskupije, da se Vašoj Preuzvišenosti zahvali za najnoviji i tako sjajni dokaz Vaše brige i požrtvovnosti za povjereni Vam kler, i meni je čast u ime diecezanskoga klera izraziti njegova čuvstva kod promatranja dobročinstva, koja je Vaša Preuzvišenost učinila ne samo tolikim pojedincem nego i cieloj biskupiji. Ima tomu dvadeset i jedna godina, što ste Vi preuzeo upravu biskupije; tečajem toga vremena svu ste posjetio i kler uvjerio, da ste svomu stadu blag i ljubežljiv otac. Vaša je Preuzvišenost ne samo pravo shvatila tako zamašno socijalno pitanje nego i praktički pokazala, kako se ima riešiti, dočim ste katoličko djetićko družtvo uzeo pod svoju zaštitu, da se obrtničkoj mladeži pruži prilika, zamudjeno nadomjestiti, i da se obodri na savjestno vršenje kršćanskih dužnosti. Dalnji dokaz Vaše brige za povjerene si duše jest kuća s velikim vrtom u Neustiftu, koju ste poklonio, da se u nju primaju sirote djevojke i za dobre služavke uzgajaju. Vi ste sestram trećega reda sv. Franje poklonio veliku kuću, da dvoreći i njegujući bolestnike pružaju nevoljnikom utjehu i pomoć. Dječačko sjemenište u Kremsieru veličanstven je spomenik Vaše brige za uzgoj valjana klera. Vi ste takodjer učinio, da se djevojke mogu naobraziti za učiteljice ženske mladeži bez pogibelji, da se katoličkoj vjeri otudje. Da može kler neumorno raditi u svojem zvanju, i da ga u tom nesmeta materijalno staranje, Vi ste velikim darom utemeljio diecezanski fond te se otčinski pobrinuo i za one, koji su iznemogli u službi Gospodovoj. Budući pako da su nepovoljne okolnosti diecezanski fond učinile nedostatnim, Vi ste ostalim dobročinstvom ljetos postavio krunu, pokazavši tako, da u istinu znate, kako se ima blago toga svieta upotrebiti. Sav privatni imetak: imanja, kuće, papire, za života pokloniti za crkvene svrhe, osobito za oskudniji kler, da dobije neodvisan položaj, to može samo plemenita, Bogu odana duša. Priznao sviet tu plemenitu žrtvu ili nepriznao — Bog vidi plemenito djelo. Mi pako, ovim primjerom pastirske vjernosti obodreni, uztrajati ćemo na mjestu, na koje je Bog svakoga nas pozvao, mi ćemo svaki dan Boga prositi, neka našega otca i dobročinca još dugo uzdrži, te mu dopusti doživjeti, da njegovo obilno sjeme uspieva i dobar plod nosi." Odgovarajući nadbiskup na ove vrele rieči, reče najprije, da je od nekada mislio, kako bi poboljšao materijalni položaj svomu milomu kleru, ali da nije mogao prije, dok nije biskupije riešio tereta, koji su na njoj ležali, kad je on zasjeo biskupsku stolicu. Zatim nastavi: „Što sam učinio, učinio sam iz ljubavi prama crkvi, našoj majci. Držmo uvjek s tom majkom, privinimo se uz nju kano vjerni sinovi. Molite se Bogu za svetu crkvu, ali molite i za mè, da me Gospodin u mojoj težkoj službi kriepi, stojte vjerno uz mene, Bogom vam danoga nadpastira i apostolskoga nasljednika. Molimo svi, jer molitva će našu medjusobnu ljubav i naše pouzdanje u Boga kriepiti i čvrstiti, napuniti će nas odvažnošću u službi božjoj, te sva naša djela tako ravnati, da promiču spas povjerenih nam duša i dobro crkve."

Trier. Barbarski borioci za kulturu oskvrnuše na blagdan Svih Svetih crkvu svetoga Laurencija u Trieru sablažnjivim smetanjem službe božje i prolićem krvi. Dogodjaj je po „Neue Moselztgu" taj. 1. Studenoga služio je kapelan Schneiders, povrativši se iz tamnice, gdje je radi prekršaja svibanjskih zakona 8 mjeseci odsjedio, u crkvi svetoga Laurencija svečanu misu s asistencijom. Saznavši za to dodju u crkvu dva policajna komisara, tri žandara i više policaja. Mnogobrojni u crkvi sakupljeni sviet kad ih je opazio te pogodio, zašto su došli u crkvu, micao se je sve više napried, da im zaprieči pristup k žrtveniku. To je bivalo pod misom, poslje nje bijaše uzrujanost još veća. Većina policaja neskinuše u crkvi kape. Čuju se glasovi: „van s policijom!" Orgulje zamuknu, sviet se tura sve više napried, prekrasna klupa za pričest, koja je preko 1000 talira stajala, sruši se i razpadne na komade. Kano zid stoje vjernici sbijeni te nepuste policaja. Policajni komisar Weihrauch, gurnuvši ga netko u ledja, trgne prvi mač, za njim svi ostali, te si njim krče put k žrtveniku. Proturavši se do žrtvenika, uhvati komisar kapelana te mu vikne: u zatvor. I iz crkve idući, udarahu oko sebe mačevi, da si prokrče put U crkvi je tekla krv. Razljućena svjetina bacala je kamenje za žandari, koji su vodili kapelana. Oskvrnuta crkva odmah je zatvorena.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 47.] U Četvrtak, 19. Studenoga 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

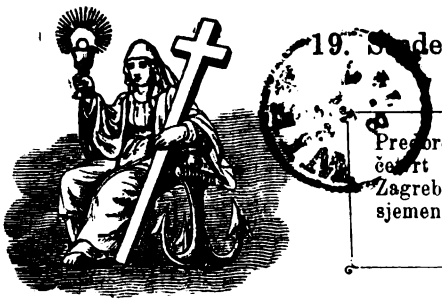

Predplatiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Prva starokatolička sinoda u Bonnu.

(J. R.)

Mi smo jur spomenuli, da je biskup Reinkens sakupio u Svibnju svoje vjerne oko sebe, te držao s njimi sinodu, koja je trajala od 27. do 29. Svibnja. Naša je dužnost prvu sinodu današnjih reformatora katoličke crkve potanje opisati, već s toga što su se na njoj prikazali u pravom svjetlu muževi, koji hine revnost za svetinju crkve, koji se hvale, da žele katoličku crkvu, očistivši ju od njezinih ljaga, prvobitnoj čistoći privesti. Bonnska sinoda najbolja je osuda starokatolikâ. Ona dokazuje pred cielim svietom, kako je nepoštena bila ona vika sadašnjih starokatolikâ na vatikanski koncil; ona dokazuje, da su stari katolici, protivnici tobož dogme o nepogrješnosti nasljednika Petrova u stvarih vjere i morala, na najboljem putu u podpun vjerski indiferentizam.

Mi smo oklevali s opisom bonnske sinode, nadajući se, da će izići podpuno izvješće o razpravah i zaključkih sinodalnih, kako je starokatolički u Monakovu izlazeći list „Merkur“ bio obećao. Mi smo se tomu izvješću tim više nadali, što nam je živo na pameti, kako su današnji stari katolici zahtievali, da se tiskom izdadu svi na vatikanskom koncilu izdani govori. Ali do sada je izišlo samo vrlo manjkavo „službeno izdanje zaključaka“ *), u kojem se niti predlozi sinodi podasrti nenavode doslovce, još manje govori, kojimi su predlozi bili preporučeni. Samo Reinkensov govor, kojim je otvorio sinodu, navodi se u tom „službenom izdanju“ doslovce. Hoteći dokazati, da je njegova sinoda pravilno sastavljena — bijaše na njoj 29 duhovnika, medju njimi samo jedan biskup, najme g. Reinkens, i 57 laika — spomenu, da ih je u crkvi bilo, koji su mislili, da samo oni imaju duha svetoga, kano što montaniste, i da je ta bludnja bila uzrok velikomu neredu i mutežu u crkvi. Spomenu zatim katoličku crkvu, koja da je duha svetoga podielila samo jednomu staležu, kleru, na štetu pojedincem i cjelini. „Budući da se sinode smatraju ustima, na koja govori duh sveti, s toga je rimska crkva izključila iz njih laike. I u kleru imali su do skora samo biskupi duha svetoga, te partikularne sinode, na koje su još smjeli svećenici doći, služile su samo, da se vidi sjaj biskupske časti i moći.“ „Naša sinoda drži, da je duh sveti u crkvi svim dan, premda na vrlo različan način.“ To je razlog, zašto su na bonnskoj sinodi zajedno sjedili biskup, profesori, kapelani, činovnici, meštri, te je imao kapelan isto tako odlučan glas kano što biskup, meštar kano što kapelan.

Dalje je govorio Reinkens: „Mi znamo, da razvoj u kršćanskoj crkvi nije stanovitimi momenti dovršen, nego da duh sveti u svih generacijah jednakom silom djeluje. Zato ima ona glasovita izreka Tertulijanova, da Isus nije rekao: ja sam običaj, nego. ja sam istina, i danas još istu vriednost. Ako su se dakle tečajem vremena zlorabe ukorjenile, ako su ljudske odluke ono što je u crkvi božanskoga izkrivile i nagrdile, te se kraljestvu božjemu hoće povratiti prvobitna njegova ljepota i čistoća, onda neima biti običaj nego istina pravilom; onda je potreba, uzdajući se u duha svetoga, koj u ukupnosti ostaje, odvažno ustati za obnovu u istini.“ Ubogi Reinkens! A gdje je ona ukupnost, u kojoj ostaje duh sveti? Na vatikanskom koncilu, gdje su sjedjeli častni cieloga svieta biskupi, nije bila, jer su ondje ljudske odluke pokvarile ono, što je crkvi božanskoga. Nije u katoličkom svietu, koj se po dužnosti svojoj podvrgava

*) Kod Neussera u Bonnu. 4 arka u 8°.

Digitized by Google

odlukam općenitoga sabora, od koga se je odciepio Reinkens sa svojom družbom. Gdje je dakle? Zar u ono nekoliko duhovnika i nekoliko laika, od kojih neki ništa nevjeruju, drugi što im se ljubi, a većina nevrši zapovjedi božjih ni crkvenih? A kako je smiešan onaj citat iz Tertulijana! Istina je, da je Tertulijan napisao onu izreku, ali ju je napisao kano montanista, hoteći uvesti „proti običaju“ strožu disciplinu u crkvu: stroži post, strožu pokoru, a Reinkens se pozivlje na nj, da malo po malo ukine post, ukine pokoru i tako dalje. Osim toga zna Reinkens sigurno, da su se poslje Tertulijana tom izrekom služili vrlo često heretici, kano što Donatiste, da obore tradicionalni dokaz, kojim su crkveni učitelji, kano najčvršćim, uvjek pobijali novotarije; pak se ipak i on na nju poziva!

Napokon je završio Reinkens: „Bila naša četa još kako malena, na nas upiru pogled suvremenici, na nas će gledati buduća koljena. Jer mi počimamo samo veliko djelo. I to si neka zapamti svatko. Ako se i neizpune svačije želje na ovoj jednoj sinodi, tà ona je prva te će se njezin rad nastaviti. Na godinu ćemo se opet sastati, i to u istom duhu, koj uvjek stvara i na sve opominje. Što se nepostigne danas, to će donieti budućnost.“ — Nitko neće zamjeriti Reinkensu, što se je, videći oko sebe tako malu i tako šarenu četu, tješio, da na nj paze suvremenici, koji niti nemisle na njega i njegovu bonnsku šalu, da na nj paze potomci, koji nemogu proti tomu prosvjedovati. Nas više zanimaju rieči, kojimi je tješio svoje vjerne, da će im se želje, koje im se sada nemogu izpuniti, izpuniti u buduće. Mi ćemo niže vidjeti kakove su te reformatorne želje.

Inače je bio u saborih običaj, da su prisutni članovi, prije nego će započeti razprave, položili izpovjest vjere. Reinkens je od toga običaja dispenzirao svoje vjerne. I pravo je imao, što je to učinio. Jer jedno, k čemu polagati izpoviest vjere, kad i onako imaju svi duha svetoga, koj u njih djeluje; a drugo, da je zahtievao od svojih vjernih izpoviest vjere, mogao je doći u nepriliku za formulu s kojom bi svi bili zadovoljni, jer valja znati, da stare katolike neveže jedna vjera nego mržnja proti papi i rimskoj, kako oni vele, vjeri.

Poslje govora udario nam je najprije u oči poslovnik, koj je sinoda prihvatila. Nam je još na pameti vika, koju su današnji stari katolici na vatikanski koncil digli, da je njegov poslovnik proti slobodi, da se boji svjetla. Nije im bilo pravo, što se govornikom stavljaju neke granice, što se daje predsjedniku pravo, u stanovitih slučajih uzeti govorniku rieč; vikali su na glasovanje u stvarih vjerskih, rogoborili su, ako se je koja debata dovršila, prije nego su svi govornici govorili. Pogledajmo sada poslovnik bonnske sinode: §. 1. K sjednicam imaju samo članovi sinode pristup. §. 2. Članovi sinode vezani su na savjestnu diskreciju, što se razpravâ tiče. §. 3. Razprave se nestenografiraju. Dapače §. 13. veli: O diskusijah nevodi se protokol. §. 32. U općoj debati kano što i u specialnoj smije svaki član samo jedanput govoriti. §. 34. Nijedan govornik, osim izvjestitelja i predlagatelja, nesmije govoriti preko deset časova. §. 35. Na pismen predlog od 12 članova ima predsjednik staviti pitanje, ima-li se debata dovršiti. Sinoda odlučuje o tom većinom glasova bez diskusije. §. 39. Ako se govornik od predmeta udalji ili se služi nepristojnimi izrazi, ima ga predsjednik opomenuti. Nemari-li za tu opomenu, ima se pozvati na red. Nemari-li niti za to, ima mu se uzeti rieč. §. 44. Kod glasovanja odlučuje uvjek, neustanovi-li sinodalni red ili poslovnik naročito inače, većina prisutnih. §. 45. Stvori-li se koj zaključak većinom izpod dvie trećine glasova, to je samo onda definitivan, ako manjina neučini predlog, da se pitanje na sljedeću sinodu donese. Učini-li se takov predlog, to se ima donieti na sljedeću sinodu, koja onda odlučuje većinom glasova. Nezaboravimo ni na to, da su na bonnskoj sinodi imali svi članovi jednako pravo glasovanja; učeni sveučilištni profesor kano što pučki učitelj, prosvietljeni državnik kano što svaki meštar. Ako sada taj poslovnik prve starokatoličke sinode prispodobimo s poslovnikom vatikanskoga koncila, nije-li ovaj bio mnogo i mnogo slobodniji? Na vatikanskom koncilu nije bilo zabranjeno voditi protokola o diskusijah, dapače bilo je naredjeno, da se protokol točno vodi, samo se nije odmah izneo na vidjelo; na vatikanskom koncilu nisu govornici bili stegnuti na deset časova. A ona vika starokatolikâ, da se vjerske odluke imaju prihvatiti jednodušno, kako se ona slaže s bonnskim poslovnikom, koj izriče, da je većina od dvie trećine glasova dovoljna za svaki zaključak, dapače da je u obće većina glasova dovoljna, ako manjina nezahtieva, da se pitanje podnese sljedećoj sinodi? Što znači ona vika na taljanske biskupe i na apostolske vikare u Kini, kojim se je dalo na vatikanskom koncilu isto pravo glasovanja, koje i francezkim i njemačkim biskupom, kad je na bonnskoj sinodi jednako pravo imao pekarski majstor i

Digitized by Google

jedini „legitimni“ biskup Reinkens? Ili ti ljudi misle, da je sav sviet sliep ili su sliepi oni.

Bivši odobren poslovnik, prihvaćena su „s neznatnimi modifikacijami“ „načela za reforme u obće.“ Ta načela glase: §. 1. Na kolonjskom kongresu prihvaćena je izjava, da je zadaća zakonitih crkvenih organa definitivno iztražiti duboko osjećane zlorabe u crkvi te izvesti dotične reforme u disciplini i kultu. Ti zakoniti organi crkveni jesu sinode, bilo obćenite bilo partikularne, koje, da uvedu reforme, imaju pravo, obstojeće crkvene zakone dokinuti ili promieniti i nove izdati. §. Sadašnja sinoda ima pravo, takove naredbe zaključiti, kakove je po starom crkvenom pravu mogla izdati svaka partikularna sinoda. §. 3. Kod prosudjivanja stanovitih, na reforme smjerajućih predloga i želja ima se gledati ne samo na to, jesu-li odluke, na koje se smiera, dozvoljene, koristne, i ima-li ih sinoda pravo stvoriti, nego i na to, je-li u sadašnjih okolnostih mudro, dotične želje predložiti, da se o njih vieća. §. 4. U obće valja pravilo, da se oni predmeti predlože sinodi, koji su najnuždniji, i za koje je sigurno, da će se jednoglasno prihvatiti, dočim se imaju odgoditi oni predmeti, koji nisu tako nuždni te se moraju prije pismeno i ustmeno pretresti, ili je pogibelj, da-bi se zbog njih sloga poremetila. §. 5. Više takovih predmeta s korišću će se odgoditi donle, dok se vanjska organizacija starih katolika usavrše, dok se ustroji veći broj obćina s više duhovnika, i dok si duhovnici i laici steku u novo ustrojenih obćinah više izkustva. §. 6. Svake godine obdržavati će se pravilno sinode, da se na njih želje i predlozi, koji smieraju na reformu, izpituju, i da se o njih stvore odluke. Tim će se ujedno zapriečiti prebrzo i samovlastno reformiranje od pojedinih duhovnika i obćina. Sve želje i predlozi, koji idu na promjenu posteće discipline, imaju se po propisanom pravilu donieti pred sinodu, a njezine se odluke imaju savjestno obdržavati. Nijedan duhovnik niti nijedna obćina neima prava po svom sudu uvoditi u disciplinu i liturgiju nikakovih promiena, jer se za to hoće biskupova dozvola. §. 7. Biskup i sinodalni odbor imaju dužnost paziti, da se odluke sinodalne obdržavaju i da se nikakove promjene neuvode u disciplinu ni u liturgiju. Naredbe, koje u tom smieru izda biskup s sinodalnim odborom, budi na temelju upitâ i pritužbâ ili predlogâ pojedinih osoba ili obćina, imaju se takodjer do sljedeće sinode savjestno obdržavati. §. 8. Već je na kolonjskom kongresu iztaknuto, a sinoda ponavlja, da se neke spasonosne reforme mogu izvesti bez svake promjene obstojećih crkvenih zakona. Ovamo ide: a) ukinuće misnih stipendija, štolarine i tako dalje; b) ravnopravnost svih kršćana, bogataša i siromaka, kod crkvenih funkcija: vjenčanja, pogreba; c) ukinuće zloraba glede oprosta, štovanja svetih, škapulara; d) način propoviedanja i kateketičkoga nauka čisto kršćanski i starokatolički, osobito da se izbjegavaju teologičke tančine, zadirkivanje u druge konfesije, crkveno političke deklamacije; e) dieljenje sakramenta pokore u pravom kršćanskom duhu; f) uredjenje javne službe božje prama religioznim potrebam obćine; g) riešavanje obćinskih poslova zajedničkim sudjelovanjem duhovnika i obćinskih zastupnika. — Nije nuždno, da na ta načela nadovežemo naše opazke, premučati ipak nemožemo, da neiztaknemo, kako se tu zahtieva savjestna poslušnost za odluke, sinodom stvorene. A gdje je Reinkensova i drugova poslušnost prama odlukam u velesjajnom vatikanskom koncilu stvorenim?

Poslje toga prešlo se je na reforme, za koje je mislila bonnska sinoda, da se imaju odmah uvesti. Prva se tiče sakramenta pokore. Referent bijaše prof. Reusch. Mi ćemo samo one točke iztaknuti, kojimi se u dosadašnju praksu dira. „Vlastita obtužba onoga, tko će sakramenat pokore primiti — u staroj crkvi bivala je mnogoput javno, kašnje tek tajno — i odrješenje nekoristi bez pokajanja i vjere u odkupljenje Isusovo i bez želje postati djelnikom milosti Kristove.“ To je sve dobro, ali gdje je zadovoljština, koju zahtieva katolička crkva? — „Tako zvana zapovjed crkvena, jedanput barem na godinu izpoviediti griehe, neveže onih, koji nećute u sebi potrebe primiti sakramenat pokore. Nesmije se kontrolirati, je-li tko obavio godišnju izpovied i pričest, niti se nesmije kazniti crkvenimi cenzurami, tko je to propustio učiniti.“ Tim su mogli za prvi mah biti zadovoljni i liberalni članovi sinode. — „Kako se ima griešnik zbog svojih grieha tužiti, to on sam odlučuje po svojoj potrebi, pošto se je savjestno izpitao.“ To znači: izpovjednik neima prava, miešati se u izpovied, pitati za broj i vrst grieha ili za zaboravljene može biti griehe; što mu pokornik kaže, s onim ima biti zadovoljan. — „U savezu s reformami na polju javnoga bogoslužja morati će se misliti i na uvedenje obćenite pokorničke pobožnosti s obćenitom izpoviešću, što će biti priprava za obćenitu pričest. Uz to će ipak ostati i sakramentalna izpovied za one, kojim je potrebna ili koji ju žele.“ S obćenitom izpoviešću hotjela je sinoda

*

Digitized by Google

približiti se protestantom, koji su, reformirajući katoličku crkvu, privatnu izpovied posve zabacili, te uveli samo obćenitu. Bonnska sinoda nije, istina, privatne izpoviedi ukinula, ali je obećala, da će se na sljedećih sinodah uzeti obzir na želje, kojih nije mogla ona izpuniti; pak što nije učinjeno ljetos, moći će se učiniti kašnje. Prvi je korak svakako učinjen.

(Konac će sliediti.)

Louise Lateau.

(Dalje.)

Minuše od poslje tri tjedna, kad ju opet snadje nova i pogibeljnija bolest. Nervozna glavobolja najhudje vrsti shrva ju, pa se još isto takova bol razprostre po lievoj ruci, strani i nozi. Bol biaše vrlo žestoka. Godine 1868. pogorša se bolest, kojoj se još pridruži zao čir pod pazduhom, koj ju je jako mučio. Tri je tjedna sirotica sjedila dan i noć na stolcu upiruć glavu na stol. Trpljaše junačkom strpljivošu, bez jadikovanja i zle volje. Na 29. Ožujka napade ju pogibeljna krvopljuvavica, te liečnik naredi položiti ju u krevet, makar se bol umnožila. Ona oslabi na toliko, te nije skoro mogla uzimati nikakova lieka, do malo vode. U Travnju sruši se sasvim, te je 15. Travnja sama mislila, da će umrti. Ona se oprosti sa svojimi, i kasno na noć, iznemogla sasvim kano smrt, dočeka napokon sv. sakramente. Gle promjene! Nakon sv. pričesti osjeti bolestnica neku tajnu ponuku, da se Bogu pomoli za zdravlje. Pomoli se sbilja i nakon dovršene molitve reče stojećim oko sebe, da ni ovaj put neće umrieti. One britke boli prestaše onaj čas. Al ipak ostade tako slaba, da se je tek 17. Travnja mogla za koj časak izvući iz kreveta. 18. Travnja pokuša to isto dva puta, no „kada četvrti put ustanem — reče djevojka s posmjehom — biti će sa svim dobro.“ „A na 21. Travnja — primjeti veselo — biti ću kod sv. mise i u crkvi se pričestiti.“ Nitko nevjerova čednoj želji. Kako bi i vjerovao, kad je bolestnica od prevelike slabosti jedva jedvice mogla iz kreveta. Ljudi počeše po Bois d' Haineu pogovarati, da je L. svetica, pa joj valjda Bog obrekao zdravlje. Bilo što mu drago, noć prije 21. nehtjede L. niti jesti, niti piti; jer joj sutra dan valjalo na pričest. Bijaše utorak. Ranom zorom, čujte čuda! ustaje L. iz kreveta. Nevidiš na njoj nikakve slabosti. Majka i sestre se dive. Premda je vani biesnila bura, ode ona, niti se o rame sestrino nepodupiruć, pješke u crkvu. Tu se medjutim sabrala ciela obćina. Sve je htjelo vidjeti, da-li će Lujza sbilja, ko što je bila obrekla. Ona održa rieč. Sedmom urom jutarnjom zakoračuje posve oporavljena u sv. mjesto, niti neznajući, za što je crkva dubkom puna. Svjetina sva u čudu gleda obću dobročiniteljicu u svojoj sredini. Nakon obavljene pobožnosti ode majci na zajutrak.

Dan 21. Travnja 1868. bijaše za cieli Bois d' Haine dan slave i radosti. Siede glave ali i krepka momčad zaplaka od radosti. Tri dana poslie toga nosi L. stigmata t. j. sv. rane Isusove.

II.

Lujza dobiva stigmata ili sv. rane Isusove.

Historička knjiga, sv. evangjelje, pripovieda nam, da je Isus bio trnjem krunjen, na ruku i nogu čavli proboden i pokle je preminuo, da mu je lieva strana bila kopljem otvorena. Muka sina božjega djelo je našega spasenja. U njoj nada svih vjekova. Tisućine hladnih duša zaboravljaju veliki dogodjaj golgotski. Ali sveznajući nepušća, da zloba i nemar ljudi briše, što je zabilježilo samo nebo. Bog u svojoj ljubavi i milosrdju hoće, neka se od časa do časa na tielu nekih izabranika, koji se osobitom ljubavlju prama Bogu i bližnjemu odlikuju, otisnu čudnovatim načinom sv. rane odkupitelja svieta t. j. stigmata. To se je dogodilo sv. Franju asiskomu. To se je dogodilo do danas svega u 60 slučajeva. Tako se sgadja i naših dana na L. Lateau. — Devetnaesti viek pretegnuo je nevierstvom. Sve pojave svadja na sile naravske. Nadnaravne vlasti za njega neima. Nu da mu u L. L. sve znanje i kombinacije zapinju, mora i sâm, hoćeš nećeš, priznati.

Čuli smo, kako je na 21. Travnja 1868. L. nenadano ozdravila. Sliedeća dva dana bijaše joj posve dobro. Nitko ni nepomisli na stigmatizaciju, ponajmanje L.; ona dapače nije o njoj ništa niti znala, niti *ikada čula*, da bi sv. Franjo ili itko drugi sv. rane bio nosio. Osvanu petak 24. Travnja 1868. L. osjeti onakove iste boli, kakove su ju od početka 1867. mučile; i taj isti dan pokazaše se prvi put sv. rane, ali je samo krvario lievi bok. U subotu rana se zatvorila, boli nestalo. L. mišljaše, posljedica je prvašnje bolesti; ali sliedećega petka (1. Svibnja) eto rane opet. Krv poteče na lievoj strani i iz obiju nogu. Djevojče se prestraši, nehtjede ipak nikomu povjeriti niti ikoga pitati za savjet do jedinoga izpovjednika. Župnik boadenski, g. Niels, čovjek doduše uman ali suhoparan i rekao bi mu, bez čuvstva i mašte, nije do svega toga držao ništa, već naloži djevojci, neka se umiri i šuti. Tako je i bilo. Nu trećega petka (8. Svibnja) poteče krv ko što i prošloga; oko 9 pako ure pokaza se i na obiju ruku, te ih zaplavi na dlanu i s vana. U tih okolnostih nije se stvar dala više tajiti. Župnik naloži svojoj stićenici, da bezodvlačno u pomoć zovne bližnjega liečnika Dr. Gonnea. Djevojka posluhnu. Dr. Gonne dodje i uzme krv stavljati. Stavljao je više tjedana, u misli, naravski je pojav; ali badava. Označena mjesta krvarila su svakoga petka. Liekovi nepomogoše ništa. — Uvidiv L., da je to bolest neizlječiva, okani se liečnika. Župnik medjutim izviesti o svem vrhovnoga pastira, biskupa tournajskoga. Duh. oblast promisli stvar zrelo i odluči sa svim pametno: pričekati još neko vrieme, prije nego-li se odredi iztraga.

Digitized by Google

Na 17. Srpnja 1868. pridruži se tomu u 2 sata poslie podne i ekstaza, o kojoj ćemo napose progovoriti.

Nakon učinjene prijave sastade se župnik Niels na 26. Kolovoza sa nadbiskupom mehelnskim, Msgr. Dechampsom, metropolitom one okolice. Visoki nadpastir bješe došao u Manage na imanje svoga brata ministra. Tu izpripovieda nadbiskupu župnik cieli dogodjaj. Nadbiskup zovne odmah preda se Lujzu, i osupnu se, kad je čuo, kako razborito, čedno i jasno djevojka odgovara. U razgovoru primjeti L., da će u tom vanrednom stanju, koje više promieniti nezna, morati po svoj prilici i majku ostaviti, pak se nekamo u zabit povući, ali ju nadbiskup otčinski utješi, neka samo ostane kod majke, dok se bude vidjela božja volja. Poslie njezina odlazka reče Dechamps župniku u prisutnosti svojih rodjaka: „Župniče, vi imadete sveticu u svojoj župi.“ — Medjutim namisli nadbiskup osobno se o cieloj stvari uvjeriti. Sliedećega petka (20. Kolovoza) odluči poći u Lujzin stan i dodje u 3 sata poslie podne. Pokle je tri ure motrio i pazio, zovne: Lujzo! I L. se odmah prene. Opaziv nadpastira zarumeni se od stida, pade na koljena i zamoli blagoslov. Nakon kratka razgovora ostavi preuzv. gost ubogu kućaricu. Čim on ode, pade L. opet u ekstazu.

Uslied toga posjeta naloži biskup tournajski strogu, točnu i savjestnu iztragu. Četiri vješta theologa pod predsjedničtvom Dr. Lefebvrea, profesora pathologije i therapeutike na sveučilištu lovanskom, uz ministra zemlje Dechampsa sačinjavahu iztražnu komisiju. Pozvani bijahu i profesori medicine sa liberalnih sveučilišta belgijskih, pak se mnogi pozivu odazvaše.

Na 8. Rujna 1868. započe iztraga. Od toga dana bijaše stan Lujzin svakoga petka obkoljen silnom svjetinom. Svaki htjede vidjeti, što tu biva. Jedne primami znaličnost, druge pobožnost, treće razlozi znanstveni. Iztraživanje liečničko trajaše godinu dana i pol. Za vrieme iztrage imali su slobodan pristup u sobu jedino muževi znanja; iznimice dopuštalo se i drugim. Tu se pribrala kita liečnika svake struje i boje. Bijaše prijatelja i neprijatelja Kristovih. Bijaše strukovnjaka i učenjaka, glavâ. u kojih ima vjere i kojim je vjera tlapnja. Svi se latili posla. Mnogoga petka dogovaralo se, snovalo, experimentiralo i operiralo 14—15 medicinera. Godina 1870. broji ubilježenih preko 100 liečnika, koji su vlastoručno operirali na Lujzi. Pokle se taj pojav godinu i pol izpitivao, učio, pazio i iztraživao, izadje na svjetlo Dr. Lefebvre s djelom: „Louise Lateau. Sa vie, ses extases, ses stigmates“, [1]) da javnosti preda konačni rezultat iztrage svoje i ostalih liečnika. Bogoslovi podnesoše takodjer izvornom izpravom svoj sud duh. oblasti tournajskoj. Što su pobilježili, objelodanio je ponajviše H. van Lovy u spisu: „Biographie de Louise Lateau.“ [2]) —

[1]) Štampao Peeters u Löwenu g. 1870; 2 izdanje g. 1873.
[2]) Kod Vromanta u Bruselju g. 1873.

Koji se pred čudesi sgražaju, i zaziru od svega, što vjerom odiše, za nje je knjiga Lefebvreova; za ostale obadva su spisa jednake ciene. Dr. Rohling, čij spis pred nami leži, pripovieda stvar po Lefebvreu i van Lovyu; sa svoje strane dodaje ono, što je vlastitima očima gledao i vidio. Naši dakle čitatelji naći će jednu i drugu. A sad vratimo se Lujzi natrag.

Na 8. Svibnja 1868. krvarila je lieva strana, ruke i noge. Od onda probija krv na tih mjestih svakoga petka. Na 25. Rujna 1868. poče prvi put probijati krv iz čela i okolo ciele glave poput znoja tako, da joj je svakoga tjedna na uspomenu Isusove krunitbe krvavi vienac zaokružio glavu. Od 4. Travnja 1873. nosi L. na desnom ramenu veliku krvareću ranu. Takovu ranu, znademo, dopade Spasitelj noseć drvo križa.

Rane na ruku t. j. na dlanu i gornjoj strani, leže pravilno jedna prama drugoj. Na nogu vidiš to samo na lievoj, dočim na desnoj nogi dolnja rana leži za 1. centimeter niže od gornje. Četvrtkom, redko kada sriedom, pokaže se ponajprije mjehurčić. Taj mjehurčić nadigne pousminu (epidermis, Oberhaut), i noću od četvrtka na petak razvije se podpunoma; dugačak je na dnu (basis) $2^1/_2$, a širok $1^1/_2$ centimetra. Kožica tik njega ležeća niti je natečena niti najmanje zažarena, ko što u obične rane biva, a tekućina u njem čista je i prozračna. Čim je dozrio pukne, tekućina poteče i u isti mah probije iz dolnje kože (corium, Lederhaut) krv. Epiderma otvori se časom u dugoljastu pukotinu, časom na križ, časom u trokut. Popucane i odtrgane komadiće epiderme, koji su sačinjavali mjehurčić, obično oplahne krv. — Druge dane u tjednu (osim petka), kada rane nekrvare, ostaje na tom mjestu slabašno rumenilo. Kožica na njem gladja je od ostale na okolo: neizpariva, neozledjena je (intact); na njoj neima brazde, neima ogrebine, neima jamice. Ako se motri na lupu, koja predmet 20 puta povećava, vidi se izpod nje (epiderme) corium onakav, kakav mora u zdravu stanju biti.

Krvavi vienac oko glave nije se dao točno iztražiti. Zaprekom su vlasi, koji se tom sgodom napoje krvlju i sliepe. Na čelu je stvar lasna. Iz njega probija krv i curi većinom tako jako, da si L. mora češće otirati čelo. S kojega je ipak mjesta krv probijala, neće druge dane nitko prepoznati. Da — i u petak, kada si L. čelo otare, nevidi se prostim okom ino, van koža gladka i zdrava. Na 10. List. 1873. donesao je Rohling sa nekoliko svećenika Lujzi presv. pričest. „Neopazismo, veli, na čelu niti zareza, niti ogrebine, niti otvora. Ali tek što smo pred njom stajali dva časka, netom počeše probijati i padati debele kapi krvi.“ Dobrim sitnozorom vide se na čelu u epidermi malahne u trokut pukotinice, nalik rani gdje ugrize pijavica.

Za ekstaze nezna L. sasvim ništa za sebe. Taj čas upotrebi komisija, da pregleda i iztraži rану na lievoj strani. Ovdje se pokazuje krv izmedju 5 i 6 rebra. Kod prvoga ogleda na 30. Kol. 1868. nije na pousmini

Digitized by Google

bilo nikakova mjehurčića. Ko što na glavi tako i tu ležaše epiderma sasvim na koriju, a iz triju za 1. centimeter medjusobno udaljenih piknjica probijala je iz epiderme krv. Kod kasnijih triju ogleda našao se i mjehurčić. Čim ovaj puče, provali krv kroz poderanu epidermu iz ogaljena ali posve ništa neozledjena korija. Na 27. Studenoga 1868. namisli Lefebvre sa liečnici Lecrimierom i Severinom načiniti na gornjoj strani lieve ruke raztopljenim nišadorom kraj sv. rane isto takovu ranu, kakva je stigmatička, ali da jedna drugu netakne. Taj dan krvarile su sv. rane jako. Namjestiše dakle amoniak na površinu od 2 centimetra u promjeru. Za 12 časaka eto sbilja okrugla mjehurčića, puna prozračnom tekućinom; ali nehtjede sam puknuti, već je morao Lefebvre razkinuti epidermu i ogaljiti korium. Na jednoj te istoj ruci ležahu sada dvie rane istoga obsega, jedna tik druge, obie dvie istoga anatomičkoga svojstva. Pa ipak koja razlika! Iz sv. rane tekla je neprestance krv, a iz umjetne niti jedna kapčica. Tri sata i pol pazili su ju točno, pak je iz nje curjela samo voda i to $^1/_2$ sata bez krvi. Umjetna imala je zažgani rub, stigmatička neima ga nikada. Na umjetnoj ležala je krasta još osmi dan, a na svetoj neima je ni sutradan.

Vrieme, kako dugo na označenih mjestih krv teče, različito je. Od četvrtka na petak provali obično najprije na lievoj strani, i to oko pol noći, kadkada kasnije; za tim na ruku, nogu i čelu, nedržeć se točna reda. Ruke i noge krvare negda samo iz nutra t. j. na dlanu i tabanu, negda samo s vana, negda opet sa obiju strana. Krv prestaje oko 4—5 ure poslie podne, češće i kasnije; ali o pol noći na subotu neima joj traga. Taj dan (subotu) sve su rane suhe. Gdje gdje ostane na kožici po koja kapčica sgustnute krvi, nu i ta do mala spadne. O krasti, ko što se lovi na drugih ranah, gdje se čovjek ogrebao, porezao ili opurio, niti traga.

(Dalje će slieditі.)

Gospodinu — o —.

Kano što sam mučao o zanovietanju, premda se u njem i moje ime kalja, tako nebih spominjao niti kritike, koju je o njem napisao u zadnjem „Viencu“ g. — o —, da nisam izvjestno saznao, tko je pisac te kritike. Doznao sam najme, da je ista ruka sasula one pogrde na brdovačku koronu i do oblakâ uzniela zanovietalca. Ja sam g. — o —, već prije nego sam ga poznavao, visoko cienio i štovao radi marljivosti, kojom obdjelava hrvatsku knjigu, radi mnogih zasluga, koje si je stekao za hrvatski narod, i Bog zna, kako mi je bilo težko, kada se je pročulo, da ga je ova ili ona nesreća zadesila, da mu je dapače i sam život u pogibelji. I baš za to, što sam g. — o — uvjek mnogo cienio, žao mi je, da je njegovo zaslužno pero i pogrdilo koronu brdovačku i pohvalilo zanovietanje. Kad se bude jedanput opisivao njegov vriedni život, ta dva članka biti će dvie ljage na njem. Dopustite mi najprije jednu opazku o koroni brdovačkoj.

Častno svećenstvo kotara stubičkoga prozvano je Herostrati, što se je usudilo opaziti, da kršćanske vjere i u našem narodu, osobito po gradovih, sve to više nestaje; što je ocutilo bol, doznavši, da se i u našem saboru čuju govori za vjeru uvredljivi; što se je usudilo misliti, da naš novi školski zakon nije prijazan kršćanskomu uzgoju djece; što se je s tih i sličnih razloga usudilo pomisliti, da bi vrlo dobro bilo, kad bi se i kod nas utemeljio list, koj bi branio ne samo prava naroda hrvatskoga nego i vjeru kršćansku. Svećenstvo stubičko nije nigdje reklo, da ostavlja narodnu zastavu, pod kojom je svećenstvo hrvatsko do sada vojevalo, nego je reklo, da je nastala potreba, da se na narodnoj zastavi iztakne i križ. I za to su oni počašćeni naslovom Herostratâ. Kakav je zločin počinila korona brdovačka? Zar je zločin, ako se svećenstvo izjavi, da je potrebno, da se kršćanska načela brane i šire u narodu i putem novina? Zar je zločin, ako u tu svrhu položi novčanih žrtava? G. dr. B. Š. učinio je ovih dana u Obzoru predlog, neka vlada izdaje praktički časopis za seljake. Tim je g. Š. izrekao, da postojeći časopisi nezadovoljavaju svim mogućim potrebam, i da s toga valja izdavati još jedan novi. Tko će sbog toga predloga prozvati gosp. Š. Herostratom? Ništa drugo nije učinila niti brdovačka korona, kad je zaključila, da valja stvoriti nov list Ona je tim izrekla, da postojeći, inače po zaslugah hvale vriedni listovi neodgovaraju religioznoj potrebi naroda i da je s toga potreban novi list, koj će i toj potrebi zadovoljavati. Ali reklo se je, da bi se tim razciepkala narodna stranka. Kad bi to bila istina, onda bi taj prigovor bio najjasniji dokaz, da je bila već skrajnja nužda, da zaključak brdovačke korone postane činom. Jer što bi u tom slučaju bilo povod razciepkanju narodne stranke? Narodna politika ne, jer njoj namjerava svećenstvo i nadalje ostati vjerno. Što dakle? Jedino načela kršćanska, koja hoće svećenstvo u svoj program uvrstiti, a jedan diel narodne stranke neće za to da čuje A sada Vas pitam, može-li smije-li svećenstvo, slogi za volju, ako do toga dodje, žrtvovati načela kršćanska? Nemisli dakle korona brdovačka niti svećenstvo, koje je uz nju pristalo, razciepkati narodnu stranku, oni misle jedino po pravu i dužnosti, u javnosti djelovati ne samo kano narodnjaci nego i kano katolici. Tko ih zbog toga ostavlja, prosto mu je, samo ih neka nevriedja, da oni ciepkaju narodnu stranku, neka ih nenaziva Herostrati.

Dok su zanovietanja u Obzoru izlazila ja sam čitao ono, u kojem škola drži lekciju crkvi. Nepristojni i ružni način, kojim se ondje traktira crkva, koju mi imenujemo svetom majkom našom, mene je uvriedio i raztužio, te sam se na neke uvrjede potužio u članku „Razmatranje u vrieme“, neznajući još. tko je pisac tih zanovietanja. Kašnje sam saznao, da ih je napisao moj u djačko vrieme drug, g. F., dapače da je i meni jednu poslanicu na-

Digitized by Google

mienio. Ja sam već mnogu porugu progutao, ali onako nisam bio dosada još počašćen. Prije nego sam poslanicu, meni namienjenu, pročitao, mislio sam prijatelju moje mladosti napisati nekoliko prijateljskih i iskrenih rieči, pročitavši ju. odustao sam od te namjere; ja na takove poslanice neznam odgovarati. Vi, g. — o —, nemožete se te knjižice dosti nahvaliti, i želite još više takovih. Vi hvalite spis, u kojem se ruglu izvrgavaju i blatom kaljaju muževi štovani i počitani kano što Veber, Lehpamer, Beruta, Smetiško i drugi. Vi hvalite mlada čovjeka, koj se u javnosti igra poštenjem ljudi starijih, za to, što se neslažu s njegovim mnienjem. Da se nadje čovjek, koj bi si uzeo za zadaću, bacati blato za svakim, tko mu pod ruku dodje, Vi ga nebiste hvalio, a hvalite čovjeka, koj blatom kalja ono, što je razumnu biću milije i draže nego tielo i život, poštenje! Ja nebih nikada bio mislio, da može ozbiljan čovjek, komu je javna ćudorednost na srcu. ovakovo javno grdjenje i huljenje pohvaliti.

Najprije pripoviedate, kako su dva tri zanovietanja tiskana u Obzoru, nego jer je zanovietalac dirnuo u osinje gniezdo, da su sve ose navalile na Obzor, a on da se oprosti napasti, da je zatvorio vrata pred zanovietaocem. — Molim Vas, kakvo je to osinje gniezdo, u koje je dirnuo g. F.? Mislite-li pod osinjim gniezdom crkvu, kojoj se je u zadnjem, u Obzoru tiskanom, zanovietanju onako nedostojno narugao? A one ose, koje su navalile na Obzor, biti će valjda svećenici. Kažite nam, molim Vas, koji su to svećenici navalili na Obzor. Uredničtvo Katol. lista nespada medju nje, jer je naše načelo, ako tko navali na istinu, koju mi branimo, ili na pravo, za koje se borimo, neklanjati se nikomu, nenapastovati nikoga, nego u poštenoj borbi obraniti istinu, izvojevati pravo, ako možemo; ako nemožemo, trpiti.

U Vašoj kritici spominjete na prvom mjestu Kat. list, koj je u zanovietanju prošiban, da diže hajku na liberalizam kano tobože najstrašnije trovilo čovječanstva. Zatim dodajete od svoje strane: „Da zbilja, gospodo, priznajte naustice, da ste absolutiste i obskuranti, pa mirna Bosna, znat ćemo na čem smo, znat će i ostalo svećenstvo, kamo težite; a znat ćete i vi, koliko imate u njem pristaša: ja kriv, nećete-li i sami razabrati, u kolikoj ste manjini, da vas može čovjek sve na prste prebrojiti.“ Hvala Vam, g. — o —, na tih prijateljskih riečih. Što želite od nas, da Vam naustice kažemo? Zar mislite, da mi potajno rujemo, ili urote kujemo? Ako želite znati, što mi mislimo, uzmite Kat. list i čitajte; mi drugo nemislimo niti nesnujemo, nego što u našem listu pišemo. Kat. list ogledalo je naših misli, mi Vam drugo neimamo priznati. U Kat. listu vidjeti ćete, kakovu smo liberalizmu mi protivnici. Ne pravi liberalizam, koj se bori za prava i slobodu i pojedinaca i naroda, nego bezvjerski liberalizam, koj danas gospoduje svietom, liberalizam, koj zabacujuć Boga i njegove rieči, širi načela, kakova je ovih dana mladež biogradske velike škole svojimi priznala; liberalizam, koj daje slobodu lihvarom i svakojakim varalicam, a nedužne službenike crkvene u tamnice baca i progoni; liberalizam, koj u svojem krilu uzgaje pariške komune: taj liberalizam pobijamo mi. Zar smo zato absolutiste i obskuranti? Velite, „da nas čovjek može na prste prebrojiti.“ To bi dakako bilo vrlo žalostno, ali nije, hvala Bogu, istina. Zar niste čitali pouzdanice i priznanice, koje je poslalo našemu uredničtvu svećenstvo sa raznih strana domovine, gdje se rad naš hvali i povladjuje? Ne, gospodine moj, mi branimo načela katolička, a katoličko svećenstvo pristaje uz nas. Ili dokažite nam, da smo ikada ili učili ili branili nešto nekatoličkoga. Ako nam to dokažete, mi ćemo priznati, da smo pogriešili; ako nam pako nemožete toga dokazati, Vi ste ljuto uvriedio hrvatsko katoličko svećenstvo, kad velite, da bi ih mogli na prste prebrojiti, koji uz nas pristaju. U opazki, koju ste na tom mjestu dodao, želite izpričati mene, komu g. F. piše u grieh sve, što mu je u Kat. listu zazorno, jer da ste doznao, da sam ja toga najmanje pisao. Ja Vam hvalim na dobroj volji, ali izprike neprimam, jer se podpuno slažem i s onim, što je sam urednik napisao: medju nami neima različnosti mnienja.

Navodeći sadržinu knjižice, velite na kraju: „Posljednja poslanica glasi na dra. R., kojega zaklinje, neka se okani ježuvanskoga puta, ako želi dobro domovini.“ Vi tu opomenu brojite medju one koristne, kojih je ta knjižica puna, kad joj nedodajete nikakve opazke. Molim Vas, kakov je to ježuvanski put, kojim ja idem domovini na štetu? Može biti ću pogoditi Vašu misao. G. F. govori o vatikanskoj ježuvanskoj kamarili (i Vi ste te rieči pretiskao), a ja po primjeru svetih otaca „o stolici Petrovoj, u kojoj je uvjek nepokvaren sačuvan nauk apostolski“, „o stolici apostolskoj, s kojom se imaju u vjeri slagati sve crkve cieloga svieta;“ njemu je dobroćudni Pio lutka ježuvanskih spletkara, meni je on uzvišena glava katoličke crkve, koju je milostivi Bog podielio svojoj crkvi u to težko vrieme, da neslomljen ničim, niti nevjernošću svojih sinova niti progonstvom svojih neprijatelja, postojano brani načela kršćanska; njemu je odluka vatikanskoga sabora, da rimski biskup, nasljednik svetoga Petra i Kristov na zemlji namjestnik (conc. trid.), kad nauča vjernike cieloga svieta kano glava kršćanstva, nemože, po osobitoj zaštiti duha svetoga, pogriešiti, njemu je ta odluka ludost, koja je stvorila četvrtu osobu božansku, koja je sankcionirala rimsko sveznanje, meni je ona članak katoličke vjere, koj ima svaki katolik isto tako tvrdo vjerovati, kako svaki drugi nauk katoličke crkve. Ako sam ja zbog toga na ježuvanskom putu, ja ću na njem i nadalje ostati. Vi znate, g. — o —, da su dogmu o nepogrješnosti rimskoga biskupa, što se vjere i ćudoredja tiče, proglasili svi katolički biskupi cielóga svieta, da su ga proglasili i naši hrvatski biskupi: zagrebački preko Kat. lista, a djakovački službeno u Glasniku, molim Vas, poučite me, mogu-li ja ostati katolik, ako nevjerujem, što vjeruje sav katolički episkopat, ako nevjerujem, što me nauča moj biskup? Veli istina g. F.,

Digitized by Google

da se s njim slaže i župnik J., koj se jedini hvali, dočim mu se ostala braća grde, ali ja toga nevjerujem. Jer on sigurno zna, da se je onaj, tko makar i jednu samo dogmu neprihvaća, sam izobćio iz crkve; da se nikada nije smatrao članom katoličke crkve onaj, tko nije izpoviedanjem iste vjere sdružen s biskupom svojim, a preko njega s Petrovom stolicom. Ja mislim, da ćete uz mene pristati, kad velim, da za katolika, koj nevjeruje odluke vatikanskoga koncila, neima drugoga puta, nego da dokaže: ili da odluka vatikanskoga koncila, premda od cieloga episkopata prihvaćena i proglašena, ipak nije članak vjere ili da može tko ostati katolikom, ako koj članak vjere i zabacuje. Kad biste mi htjeli dokazati jedno ili drugo, ja bih Vam bio puno zahvalan.

Neima rugla, koje nije g. F. bacio na jezuite. I Vi velite, da se je najžešće oborio na jezuitizam te ga bije trostrukom kandžijom kano najopasniju neman po domovinu. G. F. zna, da sam ja neko vrieme učio kod jezuita, pak i mene bije tom kandžijom, jer da sam se pretvorio ježuvanom. Dopustite mi, g. — o —, ove opazke. Ja sam došao na jezuitski zavod navršivši dvadesetu godinu. Vi ćete mi dopustiti, da sam u 21. godini mogao već svojom glavom misliti, da nisam bio više diete. U jezuitskom zavodu boravio sam tri godine. To vrieme sproveo sam ili na predavanjih ili u svojoj sobi uz knjige, koje sam mogao po volji dobivati iz bogate jezuitske knjižnice. S jezuiti dolazio sam malo u doticaj: osim dvojice poglavara, svi su drugi bili odieljeni od nas, te je bilo dopuščeno tek profesore polaziti, ako je tko njihove poduke trebao. Recite mi, kakova je to čarobna moć bila, koja me je u takovih okolnostih za tri godine posve promienila te me nekoć slobodnjaka pretvorila ježuvanom? Jest istina, ja štujem jezuitski red; štujem ga, jer znam njegova pravila, apostolskom stolicom odobrena; štujem ga, jer poznajem njegovu poviest; štujem ga, jer sam na svoje oči gledao njihov uzorni život. Je-li to zločin? Zar ja neimam isto tako pravo štovati jezuitski red, kano što ima drugi tko pravo mrziti ga i huliti?

Vam je sigurno poznato ime Dra. Karla Hefele-a, nekoć profesora a sada biskupa. Biti će Vam poznato i ime Dr. Hergenröthera, prof. na virceburžkom sveučilištu. Obadvojica su tako glasoviti povjestnici, da im se valjda niti Vaš slavljenik neće smjeti narugati. Uzmite molim Vas u ruke Hefele-ovu knjigu: „Der Kardinal Ximenes und die kirchlichen Zustände Spaniens. Zweite Auflage. Tübingen 1851.“, i Hergenrötherovu: „Katolische Kirche und christlicher Staat. II. B. Freiburg. 1872.“, pak ćete se osvjedočiti, koliko se neznanje i kolika zloba izriče ovom izrekom: „hrvatsko svećenstvo pozna poviest Španije i Napulja sa Sicilijom, i vidi iz nje, u kakovu moralnu i materijalnu kukavštinu pada narod, ako mu se politika diktira od vatikanske ježuvanske kamarile.“

Riečmi netom navedenimi završuje se apotheosa, kako Vi velite, hrvatskoga svećenstva. Budite uvjereni, da hrvatsko svećenstvo tu pohvalu od sebe odbija, jer pohvala iz ustiju, koja su popljuvala crkvu, uvrjeda je za svećenstvo.

Ja tu prestajem, jer mi prostor lista nedopušća duljiti. Meni će biti milo, budete-li htjeli o kojoj točki moga pisma potanje se s menom razgovoriti. Ja se nadam, da ćete to učiniti pristojno i ozbiljno. Na pogrde i psovke ja neodgovaram nikad. nego ih strpljivo podnosim. Ako su apoštolom, kada su, primivši duha svetoga, počeli propoviedati Isusa, neki dovikivali, da su pijani; ako je Pavlu rekao Fest, kad je pred kraljem Agrippom govorio o Isusu, da je ludjak; ako su ga Atinjani, kad im je govorio o uzkrsnuću, izsmiehavali, veleći: što će taj zanovietalac; nebi bilo pravo, da se ja ljutim ili žalostim, ako se komu prohtije ružiti me i psovati.

Dr. J. Rieger.

Viestnik.

Zagreb. Dne 18. Studenoga minu dvadeset i pet godina, što je Josip Juraj Strossmayer imenovan djakovačkim biskupom. Koliko znamenit dan za sav naš narod! Što je sve on od toga sretnoga dana do danas svomu narodu, to će bez zavisti tek dostojnom cienom ocieniti poviest. Sada on dogotavlja divan hram Bogu velikomu. U tom hramu, posvetiv ga, namjerava on sljedeće godine prinieti žrtvu zahvalnicu. Gdje je hrvat, koj mu toga nebi želio od svega srca?! I mi mu želimo i vruće se Bogu molimo, tvrdo osvjedočeni, da muž, koj s tolikimi žrtvami gradi veličanstvenu materijalnu crkvu, neće dopustiti, da u našoj domovini potamni duhovna crkva, čista i sjajna vjerenica Kristova, ma da njega glave stojalo.

— Danas kano na imendan Njez. Veličanstva carice Jelisave obslužena je svečana pontifikalna misa u prvostolnoj crkvi, uz prisutnost svietloga bana, činovničtva i množtva pobožnoga puka.

— Velecienjeni Gospodine uredniče!

Pošto ste u „Katol. listu“ br. 45. poleg posve netočna izvjestja o sadržaju mojega predavanja od 31. pr. m. uztvrdili. da sam ja u obće slobodu volje u čovjeku zanijekao, umoljavam Vas, da izvolite onu tvrdnju izpraviti u taj smisao, da sam ja samo absolutnu slobodu volje zanijekao.

U Zagrebu 18. Studenoga 1874.

Dr. N. Špun-Strižić.

Trier. Svatko, koj još štuje crkvu i oltar, čitao je s užasom, što je izvela u crkvi sv. Laurencija kulturkämpferska pruska policija (kako smo objavili u posljednjem listu). Valjda je radi takova poganluka učinjena iztraga, zapitat će mnogi? Jest, ali proti njekim vjernikom, koji su se odrešitije oprli. da se neskvrni sveto mjesto: ovi će doći na sud, a policija će morda porad osobite bezobzirnosti dobiti pohvalu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 48.] U Četvrtak, 26. Stndenoga 1874. [**Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

Prva starokatolička sinoda u Bonnu.

(J. R.)

(Konac.)

Ako mogu stari katolici biti zadovoljni s reformami glede sakramenta pokore, mogu s reformami, tičućimi se posta, biti još zadovoljniji. Timi najme reformami ukinut je post, kakov obstoji u katoličkoj crkvi, može se reći posve. Evo kako se je o postu izjavila bonnska sinoda. 1. Post, kako se je u staroj crkvi vršio, obdržavali su već apostoli (act. 13, 2; 14, 22), po židovskom običaju i po primjeru samoga Isusa. 2. Osim zabrane, na prolaznih okolnostih osnovane i malo po malo iz običaja izašle, da se nejede krv ni meso udavljenih životinja, nisu apostoli izdali nikakvih propisa niti zakona glede posta. 3. Postni dani, koji su obstojali u staroj crkvi kano dani pokore ili priprave za blagdane, imaju se pridržati. 4. Crkvena vlast neima prava izdati specijalnih naredba ili dapače zakona glede obsega ili načina, kako se ima obdržavati post; jer modaliteti posta vise o klimatičkih odnošajih, o zanimanju, o običaju i tjelesnom ustrojstvu svakoga pojedinca. 5. Svakojake zakonske naredbe, farizejstvom odišuće, koje se tiču vrsti i kvantiteta jestvina, na postne dane dopušćenih, pomutile su pravi pojam pošćenja. Za siromašnije postao je post težkim bremenom, dočim si imućniji znaju više ili manje na drugi način nadomjestiti, što im zakon zabranjuje, ili si još bolji užitak pribaviti. Zabrana mesnih jela a dozvola riba može po individualnom ukusu mnogomu biti vrlo mila. Užitak spirituoznih pića, koj po obćenitom u crkvi nazoru posta neukida, olahkoćuje post mnogo. 6. Pravomu pojmu o postu protivi se ne samo, da se za novac olakša ili oprosti, nego mu se u obće protive sve tako zvane dispenzacije. Jer postiti, u pročišćenom kršćanskom smislu neznači uzkratiti tielu za tjelesni i duševni život potrebnu hranu, nego uzdržati se preko neobhodno potrebne mjere svakoga jela i pila. To uzdržavanje, ako se dobrovoljno i u pravoj namjeri vrši, ima religiozno-ćudorednu vriednost. 7. Zapovjed uzdržavanja od mesa, kako se već više stolieća vrši, osniva se djelomice na krivih predmnievah. U koliko obdržavanjem te zapovjedi nadvlada čovjek svoju pohotu, u toliko se nemože reći, da nije post koristan. Proti pojmu abstinencije jest, tu zapovied tako shvaćati, da je uzdržavanje od nekih jela na stanovite dane iz pokornosti prama crkvenoj zapovjedi krjepostan čin, a prekršaj da je grieh. I u tom ima svatko sam odlučiti prama svim okolnostim, svojoj tjelesnoj konstituciji, domaćim odnošajem, obstojećemu običaju u svojoj blizini i tako dalje. — Nije naša stvar odgovarati na prigovore bonnske sinode proti postu, to je posao moralistâ. Mi samo iztičemo, da je bonnska sinoda uzela crkvenoj oblasti pravo, izdavati zapovjedi i naredbe glede posta, dosljedno i pravo dispenzirati u pojedinih slučajih od posta Bonnska je sinoda, priznavajući, da može post, ako se obavlja u pravom duhu, biti koristan, prepustila svakomu pojedincu, da posti kada i kako ga je volja. Kada je dodala opazku, da se u tom pojedinci imaju ravnati po običaju, koj u njihovoj okolici vlada, ona je tim stanovnike gradovâ, gdje vlada većim dielom običaj, postu protivan, riešila te dužnosti. Nemoraju-li s tim biti zadovoljni stari katolici? Ali što bi na to rekao Tertulijan, čije je rieči naveo Reinkens u svojem govoru!

Poslje toga odazvala se je sinoda želji, da se neke ženitbene zaprjeke ukinu. Dočim je pako bila liberalna s dokidavanjem crkvenih zakona, strogo je zahtievala, da se savjestno obdrža-

Digitized by Google

vaju državne naredbe. „Nijedan župnik, izrekla je sinoda, nesmije vjenčati, dok se nije državnim zahtievom podpuno zadovoljilo te se državnoj vlasti javilo, da je to učinjeno.“ Takodjer je naredila sinoda, da se u mješovitih ženitbah neima zahtievati revers ili obećanje, kako će se djeca uzgajati.

Napokon je zaključila sinoda, da se ima pučki jezik uvesti kano liturgički u službu božju i da se ima upotrebljavati kod dieljenja sakramenata. S toga je zaključila, da se imaju izabrati komisije, koje će izraditi ritual, katekizam i bibliečku poviest.

Tim je sinoda dovršila svoj rad. „Na njoj su se, veli Merkur, razpravljali predmeti od neizmjerne važnosti, učinjeni su zaključki, koji obaraju jezuitski sistem u najdubljih njegovih temeljih. 29. Svibanj 1874. podpuna je pobjeda nad 18. Srpnjom 1870.“ Bi-li se čovjek smijao tolikoj naivnosti, ili plakao nad tolikom sljepoćom?

Kad već govorimo o starih katolicih, spomenuti ćemo i konferenciju, koju je na 14. Rujna pozvao prof. Döllinger u Bonn, da vieća o sjedinjenju starih katolika s anglikanci i grci. O djelovanju te konferencije izviestila je „Bonner Ztg.“ od 15. Rujna ovako. „Jučer poslje podne i danas prije podne držale su se specijalne razprave medju starokatoličkimi, anglikanskimi i grčkimi bogoslovi. Obširno izvješće o tih razpravah nije dozvoljeno. Toliko smijemo iztaknuti, da su razprave gdjekad postale vrlo živahne i da su se držale u strogo znanstvenoj formi i u pomirljivu duhu. U razpravah s anglikanci i amerikanci predložio je Döllinger niz teza, tičućih se priepornih pitanja, te se je s obie strane priznalo, da o tom neima bitnoga protuslovja medju njimi. Obširno razpravljalo se je i pitanje, prieporno medju zapadnom i iztočnom crkvom, najme glede filioque, koju je rieč zapadna crkva u simbol umetnula, dočim je iztočna crkva proti tomu. U toj su razpravi govorili kraj drugih, jedan nadpop i jedan oberstar iz Petrograda, prof. Rossis iz Atine, s druge strane Döllinger, Reinkens, Knoodt. Danas prije podne složiše se bogoslovci triju konfesija u formuli, u kojoj se izjavljuje, da je filioque došlo u latinski simbol na nekorektan način; o dogmatičkom pako pitanju nije ništa odlučeno. Iz drugih razprava znamenito je i to, da su se Döllinger i Reinkens izjavili za valjanost redjenja u anglikanskoj crkvi.“ — Kašnje je starokatolički Merkur objavio 14 teza kano rezultat te konferencije. Te su teze za bogoslova tako interesantne, te mislimo, da ih moramo priobćiti. 1. Apokrifne knjige staroga zakona nisu isto tako kanoničke kano što one, koje se nalaze u hebrejskom kanonu. 2. Nikakav prievod svetoga pisma neima većega ugleda nego izvorni tekst. 3. Čitanje sv. pisma u pučkom jeziku nesmije se zabranjivati. 4. U obće pristoji se te je po duhu crkve, da se služba božja drži u jeziku, puku razumljivu. 5. Vjera, koja ljubavju djeluje, ne vjera bez ljubavi, potreban je uvjet za opravdanje pred Bogom. 6. Spasenje nemože se zaslužiti zaslugom de condigno, jer neima pravoga razmjerja medju neizmjernom vriednošću spasenja, Bogom obećana, i ograničenom vriednošću ljudskih diela. 7. Nauk o „opera superrogationis“ i „thesaurus meritorum sanctorum“, to jest nauk, da prekomjerne zasluge svetih mogu budi predstojnici crkve budi sami svetci podieliti drugim, neima temelja. 8. a) U 12 je istom vieku ustanovljeno, da je sedam sakramenata, i to ne kano tradicija od apostola i najstarijih vremena nego kano posljedak teoloģičke spekulacije. b) Katolički bogoslovi (kano što Bellarmin) dopušćaju, i mi s njimi, da su kršćenje i eukaristija, principalia, praecipua, eximia salutis nostrae sacramenta. 9. Priznavajući, da je sveto pismo primarno vrjelo vjere, slažemo se i u tom, da je prava tradicija, to jest neprekinuta predaja nauka, Isusom i apostoli nam ostavljena, autoritativno vrjelo nauka za sve sljedeće generacije. 10. Zabacujemo novi rimski nauk o neoskvrnutu začeću blažene djevice, jer je taj nauk u protuslovju s predajom prvih trinaest vjekova, po kojoj je samo Isus začet bez grieha. 11. Izpoviest grieha pred občinom ili svećenikom i vlast ključeva, budući da se je i u prvobitnoj crkvi vršila, ima se pridržati, ali bez sile i očišćena od zlorabâ. 12. Oprosti mogu se protezati samo na pokore, koje u istinu nalaže sama crkva. 13. Ima se pridržati uspomena mrtvih, molitva za njih, jer se temelji na neprekinutoj predaji. 14. Eukaristija nije vječno ponavljanje žrtve, koju je Isus na križu jedanput za uvjek prikazao; ona je samo trajna uspomena one jedanput prikazane žrtve.

Ako se pita, kakov je uspjeh imala ta konferencija, pokazuju javni glasovi, da nikakov, premda su se, kako je uvjeravala Bonner Ztg. starokatolički, anglikanski i iztočni bogoslovi medju sobom složili. Stari katolici bili su, to im se mora dati, preko mjere liberalni: oni su pregledali „filioque“, oni su zabacili neoskvrnuto začeće blažene djevice, priznali su valjanost redjenja u anglikanskoj crkvi, tumačili su eukaristiju tako, da je jedan prisutni luteran

Digitized by Google

iz Danske izjavio, da njegova crkva može pristati uz nauk, kako se tu tumači; pak ipak sve to nije koristilo. Za dokaz tomu navedimo nekoliko važnih izjava.

„Times“, starim katolikom inače vrlo prijazan list, piše o bonnskoj sinodi: „Kad bi zbilja bilo izgleda, da će bonnska skupština svoj cilj postignuti, probudila bi ona kod nas najživlji interes, ali bi ujedno probudila i bojazan i nezadovoljnost. Stari je običaj kod Engleza, da se nedaju zastupati nego od muževa, koje su sami za to izabrali. Istina je, muževi, koji su bili na bonnskoj sinodi, čestiti su, učeni su i obljubljeni, ali ovlašćeni nisu. Osim toga u samoj Englezkoj, da nespominjemo Irske i Skotske, milijuni kršćana odlučno bi proti takovu zastupanju prosvjedovali. Što znamenuje ta skupština? Koga veže, što je na njoj učinjeno? Njom će se samo stare driemajuće prepirke ponoviti, pa tim da se stvori jedinstvo!“ Još gore piše o toj skupštini „Daily News.“ „Još je prerano proreći, što će stari katolici koristiti kršćanstvu, ali izgledi za koristno djelovanje postaju svake godine manji. Pozicija, koju su si izabrali, neodgovara napredku. Oni su zabacili nauk o nepogrješnosti papinoj, ali nisu izjavili, da je sveto pismo samo dovoljno. Oni su zabacili jaram najabsolutnije crkve, ali se boje izreći, da ima vlastiti sud odlučivati. Oni se drže tradicije, pak poriču ime katolikâ onim, koji su ga od starine nosili. Nego ako sviet u obće nikakvih novih sekta netreba, to netreba sigurno druge katoličke crkve. Skoro mogli bismo po tom primjeru dobiti starijih i najstarijih katolika, i tako dalje.“

Pošto smo čuli, kakov su sud o Döllingerovoj konferenciji izrekle dvoje englezke novine, čujmo još sud, starim katolikom vrlo prijaznoga Schles. Ztga, koj vrlo dobro razsvietljuje stari katolicizam. Pišu dakle spomenute novine: „Mi bismo iztaknuli, da su za starokatolički pokret muževi svih konfesija pokazivali mnogo simpatije za to, što su se nadali, da će on religiozni život puka izbaviti iz okova okorjeloga dogmatizma, koj se je već preživio, te ga opet postaviti na njegov etički temelj. Premda nisu teologi na kongresu to nastojanje posve zatajili, nego ga dapače liepo izrazili tezom, da jedino vjera, koja ljubavju djeluje, čovjeka pred Bogom opravdava, to im je ipak pretresivanje posve dogmatičkih pitanja, koja se običnu čovjeku često kano tričarije pričinjaju, mnogo škodilo. Slobodniji umovi u Njemačkoj, na čiju se je moralnu pomoć imalo paziti, ako je starokatolički pokret imao uspjeti, morali su se zbog toga velikim dielom od njega odvrnuti. Ne malo njih shvaćali su stari katolicizam s mnogo višega gledišta, oni su ga s veseljem pozdravili nadajući se, da se je u njem pojavio duh njemačke reformacije, pun životne snage, oni su mislili, da će njegovi vodje, pošto je riešeno pitanje o nepogrješivosti papinoj, izbjeći pogrješku bogoslova 16. vieka, te neće ustaviti duhovnoga pokreta okorjelim dogmatizmom. Dok se vode prepirke o dogmah, koje se moraju sliepo vjerovati, ili — kano filioque — prihvatiti kano rieči bez smisla, tako dugo nemože nepristran motrilac nijedne stranke smatrati prosvietljenijom i slobodoumnijom.“ I dalje „Ta stvar ima i drugu, osobito za pokret u Njemačkoj, ozbiljniju stranu. Još nedavno iztaknusmo, da će mnogo koristiti starokatolicizmu, što radi tvrdoglavosti biskupâ žrtvenici i propovjednice postaju prazne. Dok je jedini dogma o nepogrješnosti, za veliku masu vjernika absolutno nerazumljivi i samo hierarkičnom agitacijom na površinu izneseni, dielio obie frakcije katoličke crkve, bilo je izgleda, da će u obćinah, duže vremena duhovnika i njihove službe lišenih, pobožno obavljana služba božja privući srca vjernikâ, kad se uvjere, da tu sve biva, kako je bivalo za vremena otacâ, kako je bivalo i u živućoj još generaciji. Obćinam podieljeno pravo izbora, starokatolikom dozvoljena poraba pojedinih crkava, obećani zakon o upravi crkvenoga imetka — to i mnogo drugoga pomoglo bi, da se razširi zemljište pod nogama starih katolika. To se je sada bitno promienilo. Moguće, da je liberalno, moguće, da je — mi toga nemožemo prosuditi — u bogoslovnoj znanosti opravdano, izjaviti, da je Isus samo dva sakramenta ustanovio, da je samo Isus, a ne i njegova mati, začet bez grieha, moguće, da je sve, što se u onih 14 teza izriče, s pomenutoga gledišta pravo i korektno; toliko stoji, da je tim pred katoličkimi laici, osobito pred velikom masom puka, razvaljen dubok jaz. Nijedna, naivnom vjerom obuzeta savjest neće pristati uz bonnske zaključke, neće se odreći pet sakramenata, neće htjeti priznati, da i onaj može zadobiti odrješenje, tko neće pred izpovjednikom svojih grieha očitovati.“ Napokon: „Do sada nadao se je stari katolicizam, što je i Renan priznao, uspjehu za to, što se od rimske crkve u kultu nije razlikovao ni malo, a u nauku ne očevidno. Od sada biti će njegovim protivnikom borba mnogo laglja, puk će biti osvjedočen, da je učinjen podpun razkol. Uz to prieti starokatolicizmu još i pogibelj, da se u njegovoj sredini porodi nesloga, i tim će on izgubiti

Digitized by Google

svako pravo na budućnost.“ Mi pristajemo uz sud Schl. Zeitunga. Od kada obstoji crkva božja na zemlji, uvjek se je obistinila izreka, da svaka grana, koja se od toga drveta odkine, prije ili kašnje usahne. Neka zažmiri Bismark, zaspati će i stari katolici. A mi ćemo plakati muževe, koji su, nekoć ures crkve, uzdajući se odviše u se, s prijašnje visine duboko, ah vrlo duboko pali.

Louise Lateau.

(Dalje.)

Koliko ipak izteče krvi svakoga petka? Uza svu pazku neda se točno ocieniti i proračunati. Mnogo upije odielo i vlasi. Promjerom — a to je izpod prave mjere — uzeše liečnici 250 gramâ. Gustina (Consistenc) krvi sasvim je normalna; a motreći ju sitnozorom, kad na polje teče, neima na njoj ništa neobična. Plasma posve je bez masti i proziran, krvnini (hämatin, Blutfärbestoff) nigdje traga. Crvene bobice sastavljene su pravilno, okrajci jim gladki, cieli, nezubasti niti vlakasti; a biele u propisanom su razmjeru tako da 1. biela pada na 300—400 crvenih. Vidiv koliko krvi gubi L., izjavi Dr. Gonne odmah na početku stigmatizacije: „Nenadjemo li sredstva, da joj krv obustavimo i zapriečimo ekstazu, u kojoj bezsviestna do 12 sati leži, mora L. svu krv izgubiti i poluditi.“ Pa gledajte! pet godina se jur ponavljaju iste boli, a L. niti je lûda, niti slaba na živcih. Od subote do četvrtka na večer pospremа po kući, šiva na šivalu, radi na vrtu više no drugi; kraj toga još dvori bolestne, straži umiruće. Nezapinju-li ovdje dosjetke čovječje?

U sv. ranah je sielo velikih boli. Sama L. očitova: kad god crkva slavi uspomenu muke Isusove ili kojega mučenika, ili se gdje god sbio velik zločin, rastu boli. Ruke i noge bole ju petkom, kan da joj tkogod stao lamati kosti i čupat žile. Oko glave žari i peče, ko da bi željeznim razbieljenim obručem sapinjao. A na ramenu boli, da nezna, kamo bi maknula glavom. S toga joj je i vid tako oslabio, da na 1—2 metra daljine ni osobe prepoznati nemože —

To su fakta nepobitna. Nepripovieda ih samo jedan ili dvojica. O Lujzi pisao je potanko i Dr. Imbert, profesor medicine u Clermontu (Francezkoj): slaže se sa izvješćem Lefebvreovim na vlas. Mnogi učenjaci izviestiše o L., što u javnih dnevnicih, što u medicinskih glasilih. Ali ni jedan jedincati glas od svih onih osoba, koje su ma koj put kod iztrage sudjelovale, nije se oglasio, da bi ma samo jedan čin od svega, što god ovdje o L. pripoviedamo, napadao ili tajio. Okolnost velevažna! To suglasje time je znamenitije, što u mnogih jamačno nije manjkalo volje, da prigovore i stvar smiehu i ruglu izMoć vrgnu, bjelodanih fakta i javna kontrola uvjeriše svakoga, da se kod L. L. pustim nagovieštanjem ili neosnovanom tvrdnjom ništa obaviti nemože. Svakomu učenjaku i strukovnjaku bijaše pristup slobodan. Štogod je koj danas rekao kano nepobitnu istinu, štogod je koj danas smjelo uztvrdio i dokazi znanja pokriepio, u misli jedino ovako a ne inače može i mora biti, eto sliedećega petka razplinulo se u ništa, i svaki je osupnut gledao ništetnost svojih tvrdnja i pokusa. — Tako je dne 8. Siečnja 1869. baš u vrieme iztrage banuo u mirni Bois d' Haine slobodoumnjak i revni slobodnozidarski član Dr. Delcroix iz Braine-le-Comtea. Poslaše ga braća slobodni zidari, neka ide na lice mjesta i toj „popovskoj komediji“ krinku skine. Budući da nije mogao u sobu, digne pred stanom viku. Izišav Dechamps da izpita, što ta buka znači, odvrati mu Delcroix ljutito: „Gospodine moj! tu se puštaju na iztragu samo katolici liečnici, o kojih se već unapred znade, što će reći. Nam dakako ljudem slobodnih misli i nazora zatvaraju se vrata.“ „Ako ste liečnik — odvrati ministar uljudno — odmah ćete u nutra.“ Pa sbilja upozna ga jedan od dvanaestorice prisutnih liečnika kao kolegu, i on stupi u sobu. Više sati motrio je pozorno, pregledavao točno i sam iztraživao, da svojoj braći što povoljniji rezultat odnese. Ljuto-li se prevarili! Na povratku dočekala ga u večer na kolodvoru vesela i pitljiva družba gromovitim hurrah! Delcroix stupi neobično ozbiljan u središte njihovo i reče: „Mili prijatelji! ja vam do čudesa nedržim ništa, ali sam bio svjedokom dogodjaja, koj je toli vanredan, da se neda izsmiehavati. O toj stvari moram sbiljno razmišljati.“ Razmišljao je u istinu, pak čujte! ostavio se liepe braće i početkom 1871. g. preminuo kao pravi kršćanin a ne kao slobodni zidar. [1]) —

III.

Lujza u ekstasi.

Najmilija zabava Lujzina bijaše od mlade mladosti molitva i razmišljanje o Bogu. Tielom obavljala bi poslove, a duhom se vinula prama nebu i Gospodina si uviek mislila prisutna. Premda je taj način življenja rasao s godinami, nije ipak Lujze nikada nitko s nemara obiedio, dapače svi ju hvale kao radinu i veoma točnu. Često ju opaziše toli zadubljenu u Boga, te se činilo, da je izvan sebe; sa svim tim na najmanji zov oglasila se odmah i na svaku odgovarala razborito — znak, da nije nad ćutili vlasti izgubila. U tih momentih odavalo

[1]) Dokaz je tomu list, što ga dobi g. Niels na 12. Siečnja 1871. od kapucina P. Rafaela, gdje medju ostalim piše: „. . . liečnik iz Braine-le-Comtea, Dr. Delcroix, upravo sada težko bolestan, neimajući nade u čovječju pomoć, moli me, da vas prosim, neka bi ga preporučili molitvi Louise Lateau. Vanredni dogodjaj, što ga je motrio u Bois d' Haineu, djelovao je silno na njegov duh i oživio u njem vjeru. Prošle sriede izpoviedio sam ga, a sutradan pričestio, kako si je sam bio zaželio. . . .“

Digitized by Google

joj lice tajni nutarnji život, a točni odgovori odlikovahu se finoćom i elegancijom, kakovu si mogao samo od darovite i naobražene osobe očekivati, a ne od sirotice djevojke, jednostavno uzgojene. Za njezine posledne bolesti dolažahu tamošnji žitelji češće, da ju pitaju i čuju odgovore, pak su sbilja i čuli. Na pitanje, kako to, da tolikim ljudem toli točno odgovara, odvrati: „Što sam rekla, toga se nesjećam; ali kad me tko štogod zapitao, pomolih se na kratko dragomu Bogu i netko mi šaptnu: reci ovako, biti će dobro.“

Lujza je po opisu Lefebvreovu veleliepa djevojka; nešto viša no srednje mjere; lica okrugla i biela, tek lahkim rumenilom zadahnuta; kože fine i čiste; očiju plavih bistrih i jasnih kao kristal; krasnu glavu prikrivaju plavi prami; malahna usta popunjuje niz bielih veoma liepih zubi; riečju: cieli njezin pojav odaje intelligenciju i veoma je zanimiv. Ali zagledaš-li ju onaj čas, kad se dušom zaniela u Boga, nisi ništa ljepšega ni dražestnijega vidio. „Ta to je angjeo a ne Lujza“, uzkliknuo je Dr. Gonne. — Taj angjeo pade na 17. Srpnja 1868. prvi put u ekstasu, t. j. duhom se udubio na toliko u Boga, da je tielo za vanjske utiske posve zamrlo. Od toga dana biva to svakoga petka. S početka trajaše ekstaza od 8 ili 9 jutrom do 6 ili 7 večerom, a od god. 1871. traje od $1^3/_4$ do $4^1/_2$ poslie podne. —

Liečnici mišljahu, da bi se to stanje dalo prepriečiti, kad bi se djevojka otresla nabožnih misli. U to ime zametne Lefebvre jednoga petka sa Lujzom navlaš razgovor o posve indiferentnih stvarih. Stade pripoviedati koje kakove malenkosti, pitati o školi, razgovarati o šivalu itd. L. odgovaraše kao obično kratko, jednostavno i razgovetno. Za cieloga razgovora bijaše joj oko vedro i mirno, izraz lica naravan, boja obična, koža friška; bilo udaraše pravilno 72 puta u minuti. Za časak zapela zabava. L. upre oči prama nebu — Lefebvre htjede nastaviti razgovor — — — Lujza bijaše u ekstazi. Na 13. Kol. 1869. posjetio je L. u 8 sati u jutro biskup kolumbijski iz Amerike, d' Herbomez; zatekao ju upravo kod šivala. Ruke i noge već su krvarile, sa čela i okolo glave obarala se krv niz lice i sliepe oči na ramena, u zatiljak i na šivaću makinu. Lujza morade neprestano šivati i svom silom se opirati ekstazi. Mučila se, što je više mogla, da se stroj kreće. Biskup s njom još u razgovoru; a gle! šum šivala odšumio, razgovor zaniemio — — L. bijaše u ekstazi.

Opisati nam je pobliže taj čudnovati pojav. — U 6 sati jutrom svakoga petka kao i ostale dane prima L. presv. pričest. Pokle je obavila svoju pobožnost, lati se posla; nu prodiruća krv iz sv. rana i boli time skopčane prieče ju u poslu na toliko, da ga mora češće prekidati. Ovije dakle krvave ruke platnenom krpom, sjedne vesela u svoj slamnati stolac i prihvati moliti čislo. To potraje sad duže sad manje — netom joj se oči poput staklenih kruglja nepomično uprle prama nebu — — ekstaza je počela. Za ekstaze sjedi L. uz neke promjene na svom stolcu, nalik nepomičnu kipu ponešto napried nagnutu. Krvave ruke drži na krilu: vedjami nemiče sasvim ništa. Iz lica čitaš, da na nešto pazi; poniela se i izgubila, rekao bih, nebu pod oblaci, i motri daleki predmet. Fisionomija i držanje mienjaju se češće. Sad se potezi razvedrili, oko zasuzilo, a sa usnâ na pola otvorenih odrazio se blaženi posmjeh; sada opet spustile se vedje, prekrile do pole oko, lice se smrklo, niz jagodice potekle suze. Eno — blieda je, iz lica joj sieva strah, tielom se potresla i zaviknula muklim glasom. Za časak krene tielom u polukrug, a okom kano da prati kakovu povorku; digne se, stoji na prstih, ko da će skokom uteći; ruke razkrili poput svećenika, kada veli „Dominus vobiscum“, i opet ih sklopi; počme kretati ustnami, stenjati, pogled joj oživljuje — — Ciela slika netom se preobrazila u idealnu ljepotu.

Pogledaš-li sada čelo djevojke, krvavim viencem ovjenčano, odakle se u dugih nitih preko lica obaraju debele kapi krvi na odielo i pod; upreš-li okom na ruke i noge, gdje iz sv. rana krv nice teče; svrneš-li pogledom na sabranu svjetinu svih stališa i redova, kako zapanjena mramorkome šuti, strahom i počitanjem djevicu motri, a mnogi od sažaljenja na tihu plače: eto ti mili čitatelju prizora, gdje je i nehotice mnogi zavapio: djelo je božje!

Dok je ekstaza počimala oko 9 jutrom, pala bi L. u $1^1/_2$ na koljena, ruke sklopila i ostala u tom položaju tiela napried pognuta pol ure. Pokle je ekstaza (od g. 1871.) skraćena, odpada ova kontemplacija. Taj položaj naliči više treptanju u zraku nego-li klečanju. Liečnici ga proučiše dobro, te su njihovim naputkom mnogi kušali, nebi-li istu poziciju zauzeli, ali je svaki pao na ruke. Poslie minule pol ure digne se i sjedne.

Oko 3., što bi okom trenuo, sune u vis i sruši se ničice. U toj prosternaciji leži L. na prsiju, lievu ruku drži pod glavom, oči ima zaklopljene, usta otvorena, noge spružene i do petâ odielom prekrite. [1]) Za 10 min. trzne se žestoko, strese, ruke širom razkrili, i spruženu desnu nogu položi na lievu. Oko 5—6 pod večer (sada u $4^1/_2$) digne se, i klekne, ko što kleči, koj se Bogu moli; poslie malo minuta osovi se, sjedne u svoj stolac i otvori oči. Približava se konac ekstazi. Nakon kratke stanke klonu joj ruke i padnu duž tiela, glava se obori na grudi, oči zaklope, nos počme bieliti, na bliedu licu leže smrtne kaplje znoja, ruke hladne kao led, bilo jedva je osjetiti, L. hrglja, u smrtnoj je borbi (agonisat). nà — ovaj će par izdahnuti. „Protrnuh, i nehotice se na taj pogled sgrozih“ — veli Dr. Imbert. To traje 10—15 min.; sad nastane reakcija, toplina se

[1]) Kad je Dr. Rohling na 10. List. 1873. osobno pribivao ekstazi, ležaše L. takodjer na prsiju, ali glave za pedalj od poda povišene, držeć lievicu jednako spruženu a desnicu savitu kao da obuhvaća drvo križa. U ostalom položaj uz male promjene ostaje uviek isti.

Digitized by Google

počme vraćati, lica rumeniti, oči otvarati. Netom uzbudio se nov život. L. pogleda mirnim i prijaznim pogledom okolo stojeće — — — ekstaza je prestala. Opazi-li sada koga kraj sebe, veoma se zastidi; s toga je komisija, čim se primicao konac ekstazi, odmah odaljivala publiku, jedino članovi medic. i bogosl. iztražnoga odbora moradoše ostati do svrhe, niti ju nesmjedoše ma za čas pušćati s oka.

Tko je imao prilike gledati L. osobno, uvjerio se, da je njezin duh za ekstaze veoma aktivan. Što biva u njoj? Na to pitanje neodgovara rado ni majci, ni sestram, kamo-li drugim ljudem. Jedino kad nalaže dužnost pokornosti prama crkv. oblasti odgovara točno. Na tom temelju izjavi ona: da ju ponajprije zaokruži more svjetiosti; za tim se iztaknu slike i prizori iz muke Isukrstove. Kada spasitelj kleca ili pada i ona se sruši; njegove boli osjeća duhom; kad ga zlostavljena vidi u smrtnoj stisci, i nju zaokupi smrtna borba — odatle agonia gore pomenuta. L. opisa točno osobu Isusovu, njegove sv. rane, trnovu krunu, odielo, cielu pratnju, židove, apostole, sv. žene itd. Najbolji dokaz, da se ona i poslie podpunoma sjeća svega, što za ekstaze biva u njoj.

Dok je L. u ekstazi, neima štropota, neima vike, neima fizičnoga sredstva, kojimi ipak medicina bogato obiluje, neima naravske sile na svietu, koja bi Lujzu prenula i dozvala životu. Uza sve i najgroznije pokuse, što ćemo jih niže spomenuti, ostaje ona niema, nećuti ništa, nemiče se — jednom rječju mrtvac, te mrtvac. A čujte čuda! Jedna jedincata rieč crkvenoga poglavara prekine odmah ekstazu i vraća zamrloj prvašnji život. Što više? Lujza dodje odmah k sebi na rieč svakoga, samo ako je dobio u tu svrhu potrebitu punomoć od njezine nadležne crkv. oblasti. Bio dotičnik svjetovnjak ili svećenik — bio domaći ili stranac — bio mužko ili žensko — bio samcat ili više njih zajedno — bio prisutan biskup i župnik ili ne — zovnuo jedan put ili pozivao od početka ekstaze do svrhe. dok je volja opunovlaštenika, na rieč njegovu i traje budno stanje. — Tako je biskup udielio Lefebvreu punomoć, i na njegov jednostavni poziv: Lujzo! ostavi L. ekstazu. A čim mu biskup oduzeo punomoć, badava dozivaše g. Lefebvre: Lujzo! Lujzo!! Lujza se niti nemaknu. — Zaprosilo drugi put nekoliko svjetovnjaka i svećenika u biskupa punomoć, jedni u Tournayu, drugi negdje izvan Bois d' Hainea. U dan petka eto družbe. Strani svećenici dodjoše k tomu preobučeni u svjetlom svjetovnom odielu, da ih nitko nemogaše prepoznati. Pa nuto! Lujza se točno pokoravala i svjetovnjaku i maskiranu popu, jer je svaki imao potrebitu tomu jurisdikciju. — Više puta dodjoše visoki dostojanstvenici crkve, ali si nisu pribavili potrebite punomoći niti od biskupa tournayskoga niti od mitropolite malinskoga; — dozivahu Lujzu, nu ona ostade na sve pozive niema. — Član komisije, bogoslov, pozvao ju jednoga petka preko sto puta; L. se pokorila svaki put, premda ju je to jako izmučilo. Kad je sa biskupom tour. uz Lefebvrea posjetio Bois d' Haine i Dr. Schwan, liečnik iz Lutiha, da vidi ekstazu, uze biskup Lefebvreu punomoć i dade ju profesoru Schwanu. L. ležaše upravo na podu. Badava je zvao Lefebvre, ali čim zapita Dr. Schwan: „Lujzo čuješ-li me?“ — odmah podiže glavu, kano da želi čuti njegovu zapovjed. Na to će Sch.: „digni se“ — i ona se izpravi, ter sjedne na lievo koljeno. „Lujzo ustani!“ nastavi Dr. Schw., i bez odvlake ustade, premda je radi rana na nogu težko stajala. „Sjedni si!“ — doda k tomu biskup, a djevojka odmah sjedne. „Gospodine biskupe — odvrati Schwan — pokus je dostatan. Da je slušala samo Vas, mislio bih, njezin ste magnetiseur; ali ovako niti o spiritismu, niti o čemu sličnom nemože biti govora. U koga je značaja i poštenja ovdje se pokloniti mora.“

(Dalje će sliediti.)

Civilna ženitba u Pruskoj.

Uvodeć silnici — liberalci pruski civilnu ženitbu mnijahu njom najvećma polomiti snagu katoličke crkve — razdieliti puk od svećenstva. Kaže se. da su samo takovom izlikom sklonuli starca cara Vilima, da dopusti civilnu ženitbu. Katolici jim odvraćahu jur tada, da civilna ženitba neće nahuditi katoličkoj crkvi, ali za protestantsku crkvu da će donieti mnogo jada. Izreka katolika već se je do sada izpunila. Sa strane katoličke crkve neima glede civilne ženitbe nikakva jadikovanja, al kukaju protestanti i njihovi pastori, koji još nešta drže do svoje vjere.

I kako neće jadikovati, kad njihova najvišja religiozna oblast „Oberkirchenrath“ sama potištuje crkvenu ženitbu, čineći više nego-li je nuždno da ugodi državi, pače gazeći isti auktoritet sv. pisma, na kom se tobože osniva sva njihova vjera. Ta je naime oblast povodom izvedenja civilne ženitbe izdala naredbu, u kojoj kaže izrikom: da moć pozakonjenja prelazi s crkvenoga akta na gradjanski, te se dakle pred gradjanskim činovnikom sklapa prava i valjana ženitba, a crkva tomu onda samo pridružuje molitvu i blagoslov. Uslied toga preuredjen je formular tako, da je sve izpušteno, što bi se odnosilo na pravo vjenčanje. Samo da jedno spomenem, što ima kod poštenih i uglednih a kraj toga još pobožnih vjernika veliku važnost: po tom formularu neimenuje se mlada častnim predikatom: „Jungfrau“ (djevica). Zapitan toga radi oberkirchenrath odgovori: da nije mogao zapovjediti porabu onoga praedikata, pošto je crkveni akt metnut iza pravnoga početka ženitbe; no da ga nije ni zabranio, ako ga naime vjenčani sbilja traže. No to su sve sitnarije prama jednoj odredbi glede druge ženitbe onih, koji su se razišli na temelju takovu. koj se

Digitized by Google

protivi sv. pismu. Ženitba takova imala bi biti po načelu protestantskom ništetna, jer prijašnja ženitba stoji, nebuduć razriešena s razloga, koj se po njihovu osniva na sv. pismu. Pa što ipak veli glede te druge ženitbe protestantski oberkirchenrath? On ovako umuje: druga je ženitba već načinom pravno obveznim sklopljena, prva ona ženitba više se nemože uzpostaviti: što dakle? — Blagoslovimo, veli, ovu drugu ženitbu, ako ženitbeni drugovi blagoslov traže! A sv. pismo — rieč božja? — Rieč božja ustupa rieči ljudskoj, ljudskomu zakonu! Pravo reče „Germania“, da je tim službeno od same svoje najvišje oblasti položena protestantska crkva u grob.

Nije čudo, da jadikuje „Kreuzzeitung“ i drugi listovi, koji su s njom jedne misli, nije takodjer čudo, što se po gdjekoji pastor usudjuje očito prosvjedovati proti instrukciji oberkirchenratha. Ista „Neue evangel. Kirchenzeitg.“ list vladi i napose oberkirchenrathu prepokorno odan, ali još s njekim likom vjerske konservativnosti, nemogaše na ino, nego da osudi barem odredbu oberkirchenratha glede druge ženitbe protupismeno razstavljenih. Ali kamo-li odlučnije govori prodikač Ziese u svom „Schlesw. holst. Kirchen- und Schulbattu.“ On kaže: „Koliko ja vidim i znam, nemogu i to baš u najbitnijih točkah, priznati, da se instrukcija slaže s dotičnimi starijimi i novijimi pravili i zakoni, sa sv. pismom i s konfesijom, te sam dakle prisiljen izjaviti, da sam ja, pošto od sviesti nemogu obdržavati instrukcije, moju crkvenu oblast zamolio, da ja u tom smijem po svom slobodnom sudu zakonit postupak obdržavati.“ Razlažuć svoje stanovište reče medju ostalim i ovo: „Ako bi crkva našega vremena, pošto je božjom milosti kroz stoljeća priznavala, da je ženitba božje uredjenje, i tomu priznavanju izraz dala crkvenim vjenčanjem, te pošto je ovo priznavanje od koljena do koljena u svih njezinih pravih vjernicih postalo tvrdim uvjerenjem i svetim običajem — ako bi, velim, crkva našega vremena za svoj krug života izjavila, da je ženitba civilnim aktom bez crkvenoga vjenčanja svršena, to bi bio ne samo najgrdniji historički anahronizam, ne samo nož u srce njezinim najvjernijim članovom, već to bio odpad od priznane božje istine i profanacija svetosti svete ženitbe.“ Za to viču oni protestanti, kojim je do vjere, za synodom, nadajući se od nje spasu, dočim nevjernici nastoje, da do toga tako brzo nedodje.

Kako se pako vlada protestantski puk? Ondje gdje još ima vjere, puk je s civilnom ženitbom vrlo nezadovoljan, gdje pako neima vjere, ko što medju protestanti u Berlinu, ondje se zadovoljava s civilnom ženitbom, a za pastora ni nepita. To je neugodno i samim liberalnim pastorom, jer im odpada štola, te viču kukavci, da jim taj odpadak država namiri. onim pako koji za vjeru nešta mare jest ono upravo užasno. Ni četvrtina oženjenih nije tražila u Berlinu crkvenoga blagoslova, a ima dosta dokaza, da se niti djeca nekrste, odkad porode bilježe civilni činovnici.

Civilni činovnici kod ženitbe vladaju se dvojako: jedni nastoje obdržavati njeke ceremonije, kojih sam zakon nepropisuje, da naime drže vjerenikom govor, da jim sklapaju ruke itd. Drugi usuprot nude vjereniku i njegovim svjedokom cigaru, te sami cigarom u ustiju vrše civilni ženitbeni akt. Na to se viče kano na profanaciju, ali ni o tom neima ništa u samom zakonu. „Kreuzzeitg“ pako veli: da je od ova dva zla — ceremonije ili nonchalanca — ova posljednja mnogo manje štetna. Vjernomu je puku civilna ceremonija jako nepoćudna. Pripovieda „Kreuzzeitg“, da je njeki pastor jednoj djevojci svjetovao, da nepočasiv časa odmah iz civilnoga bureaua ide u crkvu na vjenčanje. „Što, odgovori ova, ja da idem u svečanoj vjenčanoj haljini k civilnomu činovniku!“

Tako civilna ženitba profanira svetost ženitbe i vriedja nježnija čuvstva. Medjutim prave štete nemože nanieti nigdje, gdje je živa prava vjera. S toga katolikom u Pruskoj neškodi ništa, protestantom usuprot škodi neizmjerno. Što iz toga sliedi za nas?

Poganska država ide svuda za civilnom ženitbom. U Cislajtaniji i Ugarskoj nije jošte pravo uvedena, jer se jako protivi Nj. Veličanstvo, kô što se protivi sam puk. Ali tko zna, kako će dugo Onaj, koj svietom trese, a čijih namiera nerazumijemo, dopustiti da vladaju i haraju državni liberalci? Tko zna, što s vremenom može nastati i u našoj domovini, osobito ako budu gdjekoji naših mogućnijih svećenika više pazili na savjete i hvale naših tobožnjih liberalaca, nego-li na prave potrebe našega puka, i na zahtjeve svete vjere Isusa Krista! Ako dakle i nas snadje onakov položaj, kakov je svetosti ženitbe u Pruskoj, je-li ćemo biti mirni i sjegurni za svoju svetinju, ili ćemo jaukati, kô što ondješnji protestanti?!

Viestnik.

Zagreb. Njeg. c. kr. ap. Veličanstvo imenovalo je previšnjim riešenjem od 28. Listopada o. g. Ferdinanda Plešu, podarkidjakona, prisjednika duh. stola i župnika u Fužini, začast. kanonikom modruškoga stolnoga kaptola.

— G. Mihalj Filetić, kateketa i učitelj na ženskoj preparandiji u Zagrebu, imenovan je župnikom u Kotarih.

— Koliko nebiaše još do nedavna vike za paljenje ljudskih tjelesa, umjesto da se pokapaju! Čini se, da se je to sada sleglo. Učinjeni su ovdje i ondje pokusi pećmi za to uredjenimi; ti su pokusi glede sama paljenja dosta slabo uspjevali, dočim se je obično ljudska ćud kod toga posla burkala. Profesor Reclam u Lipskom potaknuo je javni interes za to paljenje, pa je baš u Saskoj vlada dalnje pokuse sada zabranila.

Beč. 20. Oktobra bijaše u Beču svečana inauguracija novoga rektora Dr. Wahlberga u prisutnosti mi-

Digitized by Google

nistra nastave Stremayra. Novi rektor bečkoga sveučilišta nije propustio dokazati svoju liberalnost s nekoliko udaraca proti klerikalizmu. „Prvi uvjet za napredak našega sveučilišta. veljaše on, bijaše taj, da izgubi svoj klerikalni značaj.“ „Glednem-li danas na naše sveučilište usried borbe našega vremena, budi mi dopuščeno reći: i bečko je sveučilište postalo jaka tvrdja u solidarnom kulturnom boju našega vieka, iz nova klijajuće sjeme za državnu mladež, koja se uzgaja za težke duhovne borbe.“

— Istom prilikom dade Wahlberg povoda, te su djaci prisutnoga ministra Stremayra izzviždali. Malo kašnje učinjene su slične demonstracije od djaka u Parizu i Petrogradu. U Parizu učiniše halabuku na medicinskom fakultetu proti profesoru, za jedno inspektoru, Chauffardu. Uzrokom nebiaše sama njegova osoba, već njegova načela. Drže ga za klerikalca za to, jer je spiritualista i vjeruje u neumrlost duše, a to se onomu djačtvu nedopada. Njemu je miliji gol materializam, te je malo dana prije pleskalo prof. Robinu, zastupniku najkrupnijega materializma. U Petrogradu su takodjer demonstrirali proti jednomu profesoru. Povod mogaše biti morda barem za izliku dovoljan. no nutarnje gibalo i ove mladeži jest materializam i što iz ovoga sliedom sliedi, nihilizam. — Kršćanska religija, budući toli eminetno spiritualistična, mrzka je ovakovoj mladeži. To su za budućnost vrlo mutni izgledi, te Kristove apostole čeka jako mučna zadaća, da u novom mraku materialističkom postanu i opet „svjetlo svieta.“

— Cislajtanska vlada podupire Niemce u njihovu „kulturkampfu“ proti katoličkoj crkvi. Požurila se je insbručki bogoslovni fakultet riešiti značaja jezuitskoga, naimenovavši dvojicu nejezuita za profesore. i odlučivši dakako neimenovati više nijednoga jezuite, ma on bio najveće bogoslovsko čudo. Tim je u susret došla Falku pruskomu ministru, koj je zabranio pruskim klerikom studirati kod jezuita u Innsbruku. No to je još malo naprama jednom činu, koj se javlja iz solnogradske nadbiskupije. Onamo je porad nestašice klera pozvano nekoliko redemptorista, izagnanih iz Bavarske usljed poznatoga zakona o jezuitih i njim srodnih družbah. Ti muževi činili su svoj duhovni posao čestito i sdušno, nepačajući se ni malo u politiku ili družtvene odnošaje. Ali eto na jednoć zapoviedi iz Beča, da od 1. Listopada ima prestati svaka njihova služba, jedino da smiju čitati tihu misu. S tim će biti i Bismarck zadovoljan; ali tri velike župe neće imati nuždna pomoćnika-svećenika.

Freiburg. Odkada je umro nadbiskup Vicari neima ova nadbiskupija svoga redovitoga pastira. Badenska vlada izbrisala je prvu izborničku listu, što joj bje predložena od metropolitskoga kaptola. ovih dana odbi i drugu, te uztraži od kaptola, da treću sastavi. Ali kako će to učiniti kaptol? Na drugu listu nije mogao staviti biskupa Hefelea, jer je ovaj kandidaturu odlučno odbio; vlada pako nehtjede Haneberga biskupa Speierskoga, profesora Alzoga. kanonika Behrle-a, župnika dra. Dieringera, jer nijedan od ovih prevriednih muževa nehtjede obećati, da će učiniti državi zakletvu bez svake reservacije. Tko će se tako zaklinjati ikojoj ljudskoj vlasti, pa da se zakune, što će raditi, ako država šta od njega zaište, što je po Bogu i sviesti griešno?! Biskup se tako zakleti nemože ni nesmije. S toga će badenska vlada badava čekati na takova kandidata; samo je žalost, što stado Isusovo, izvrgnuto tolikim napastim, mora takodjer badava čekati, da dobije zakonitoga pastira. Krasni liberalizam!

Rim. 13. Listopada primi sveti otac misionara abbéa Gennevoisea, koj je više godina djelovao u Chini te napisao djelo o Konfuciju. U razgovoru zapita ga Pio IX. „Kada ste došao prvi put u Rim?“ „Godine 1858, sveti otče“, odgovori misionar. „Ah, to je bilo u vrieme, kad sam se ja povratio s puta po mojoj zemlji“, reče papa. „Sada ja više neputujem, ali vidim da putuju kralji. Osobito Vittorio putuje mnogo; ja saznajem iz novina, da boravi sada u kojem dvoru napuljskoga kralja, sada u kojem dvoru nadvojvode toskanskoga, sada u dvorovih svojih djedova. On je vrlo nemiran te traži mir, koga nemože nigdje naći.“ Za časak doda sveti otac: „Kakova razlika! Mene uzdržaje milosrdje vjernika, ja nemogu iz vatikana, kad bih i hotio, ja sam sužanj, ali moja duša je mirna, ja se uzdam u milost božju, žalostim se samo zbog onih, koji radi vjere progonstvo trpe u zemljah, koje se imenuju civiliziranimi.“

Amerika. Silnu je sensaciju probudilo u sjevernoj Americi, što se je sin predsjednika Granta oženio s katolikinjom Miss Idom Honoré. kćerju jednoga od najuglednijih trgovaca u Chicagu. Mladić je privolio, da se sva djeca obojega spola odhranjuju u katoličkoj religiji

---

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove II. reda: Občina povelj. trgovišta Vrbovskoga. III. reda: Špoljar Mijo, u Miholjcu. Hoch Oskar, u Desiniću. Dugač Josip, priglednik u Mačkovcu. Križ Gjuro, tehnik u Zagrebu. Krnotić Dragutin, u Mošćenicah. Hrgar Stjepan, župnik kod sv. Marije u Medjumurju. Leder Pavao, župnik u Lipniku. Učiona rimokatolička u Sladojevcih, Slatini i Novoj Bukovici. Hegedušević Josip. ljećnik biskupov u Djakovu. Vallinger Josip, biskupov obrednik u Djakovu. Delenuci Milan, mjernik u Zagrebu. Darovi: Veselo družtvo u Miholjcu na dar 1 for. 20 nov. Pavlović Franjo, župnik u Cigleni 3 for.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 49.] U Četvrtak, 3. Prosinca 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XI.

Nastavak o posljednjih uzrocih svieta.

Razmatrajući naravske sile, kako ih znanost danas poznaje, dovoljno smo se osvjedočili, da uz materijalizam, koj sve izključivo na samu materiju steže, nemožemo nikako pristati. Jer on ostavlja svigdje za sobom toliku prazninu, da je nije moći nego praznimi tlapnjami i pustimi željami, koje u znanosti ništa nevriede, izpuniti. Toli naravoslovje koli mudroslovje, dokle se kreće u granicah stroge znanosti, nuždno nas vodi na misao, da obstoji neko više biće, kao skrajnji uzrok svemu, kao skrajnja sila, o kojoj sve naravske sile vise. Ovu istinu, koju smo u prijašnjem članku samo naṭuknuli, sada ćemo jošte jasnije i podpunije razložiti, jer ona je ne samo za znanost od neizmjerno velika zamašaja, nego ona zasieca u sav život ljudski tako duboko, da, ako nas ikoja misao pravom zanima, ova sigurno u svakom mislećem duhu najveću pozornost pobudjuje. Ako je išto čovjeku vriedno znati, to ga sigurno mora najviše zanimati, što znanost kao takova odgovora na pitanje: obstoji-li neko više biće, i što nam može ona o njem sa sigurnošću reći? Sam Darwin [1]), dobro znajuć, kako je ovo pitanje važno, nije propustio, da nerekne, što on o tom misli. Nu on je tako brzo mimo toga pitanja preletio, da bi za njega i za njegov sustav bilo mnogo bolje, da nije ništa rekao. Čini se najme čovjeku, kao da se je bojao, kad bi jasnije i točnije govorio, da bi težkoće, koje je hotio uklonuti, sve više rasle. Zato mu nesmije biti žao, ako svaku njegovu misao iztaknemo, te pokažemo kolika joj je vriednost, te koliko materijalistički nazori u obće za znanost vriede. Darwin priznaje [1]), što je hvale vriedno, da su vazda najveći dusi tvrdili, da obstoji najviše biće, stvoritelj i ravnatelj svieta. Pače na koncu svoga djela [2]) nastoji obraniti svoju nauku o postanku čovjeka proti prigovoru, da je ona bezbožna. Tim je on svakako pokazao, da se i njegovu razumu protivi biti atheistom, ali toli iz načela, kad bi bila istinita, koli iz razvoja njegova sustava nuždno bi sliedilo, da stvoritelja i ravnatelja svieta netreba, niti bi se itko po njegovu sustavu uputio, da takovo biće obstoji, jer bi svih valjanih razloga za tu istinu nestalo. Zato prigrliše svi atheiste njegovu nauku o postanku čovjeka objeručke. Mi nemislimo, da već zato tko neposredno taji bitisanje božje, što misli, da se je čovjek razvio tiekom vremena od životinje, nego držimo za stalno, ako bi istinita bila načela, po kojih sliedi, da se je čovjek onako razvio, kao što misli Darwin, da onda o bitisanju božjem nemože više biti ni govora. U tom najme sustavu postaju svi dokazi, koji vazda osvjedočiše najveće duhove o njegovom obstanku, ništetni. Ako je Darwinu do toga stalo, da u okvir svoga sustava o postanku čovjeka stavi i bitisanje božje, morao bi mu svakako mjesto naznačiti, gdje i kako on upliva na razvoj bića; jer ako neima nikakva uzročna veza medju Bogom i svietom, onda neznam, kojim bi putem mogao Darwin do njega doći. Mi mu rado ostavljamo tu utjehu, da Bog obstoji uz njegove nazore o postanku svieta, ali zato nesmijemo zaboraviti na one darwince i materijaliste, koji svom silom nastoje ovu veliku ideju ljudskoga roda iz znanosti iztisnuti. Bez

[1]) Die Abstammung des Menschen. I. B. I. Th. 2. Cap. S. 55—58.

[1]) Die Abst. des Mensch. I. B. I. Th. Cap. 2. S. 55.
[2]) II. B. II. Th. Cap. 21. S. 348.

Digitized by Google

svake dakle predsude i čistom mirnom dušom ocienimo točno i svestrano razloge, zašto najveći dusi, kao što veli i sam Darwin, uviek priznavahu, da Bog obstoji, te ujedno dokažimo očevidno, zašto svi prigovori protivnički nemogoše potamniti ove istine. Najviše će nas zanimati Kant [1]), koj je svoje oštroumlje upotrebio, da nas uputi, zašto su poznati dokazi, da Bog obstoji, ništetni. On je svojimi prigovori ne samo veliku uslugu učinio atheistom, nego je i neke druge učenjake, koji se neće Boga odreći, na toliko smutio, da dvoje, može-li se bitisanje božje strogo dokazati.

Ima i takovih mudroslovaca, koji obične i poznate dokaze za bitisanje božje osudjuju i nevaljanimi proglašuju, te zato druge nove izumiše, kojim opet drugi svu znanstvenu vriednost odriču. Sve nam je ove imati na umu, ako želimo sebe i druge osvjedočiti, da su naše misli istinite. Svi se razlozi, koji nas osvjedočavaju, da Bog obstoji, osnivaju na onom znanstvenom načelu, da svaki učinak ima svoj dovoljan uzrok, te bez uzroka nebiva ništa. Videći kako se sve mienja, nastaje i prestaje, dolazi i prolazi, naš um po svojoj naravi traži sve daljnji i daljnji uzrok tim nastajućim i prolazećim bićem, i tim putem mora on doći na misao, da obstoji neko biće, koje neima daljnjega uzroka svomu bitisanju, koje nuždno obstoji samo po sebi neimajući početka. Jer inače bi sliedilo ili bezkonačno čislo proizvodećih i proizvedenih bića, ili da je nešto nestalo neimajuć nikakva uzroka, a jedno i drugo jest očito nemožno. Samo takovo biće, koje nuždno obstoji samo po sebi, može biti skrajnim uzrokom svemu ostalomu, što s vremenom nastaje i prestaje. Pošto se je um očevidno uputio, da obstoji neko biće, koje neima uzroka svomu bitisanju, nego samo po sebi nuždno obstoji, on nadalje iztražuje, kakvo je ovo biće, i koja su mu svojstva. Premda ga ljudski um neće nikad podpuno shvatiti, te njegova svojstva svestrano uviditi, zato ipak dokučuje neka svojstva, koja mu nuždno pripadaju. Slabiji dakako um, koj neumije oštro misliti, neće moći sam po sebi njegovih bitnih svojstava lasno razabrati, te si posve istinite ideje o njem stvoriti, a to je razlog, zašto ima u ljudskom rodu i krivih pojmova o Bogu; nu medju ostalimi ono svojstvo, da biće, koje nuždno samo po sebi obstoji, mora biti razumno, može svatko uviditi, koj samo iole misli. Jer na to dolazi motreć s jedne strane svoja umna djela, s druge strane razmatrajuć ustroj toli pojedinih bića, koli cieloga svieta. Netreba mnogo oštroumlja zato, da tko uvidi, kako su bića toli pojedince koli u cjelokupnosti shodno uredjena, a shodno uredjeno biće mora imati za uzrok razumnu silu, koja spoznaje ciljeve i k tomu shodna sredstva. Kao što neće nitko, bio učen ili neuk, motreći sgradu sa svimi umotvori na svjetskoj izložbi, pametno pomisliti, da je nastala bez upliva razumne sile, isto tako razmatrajuć mnogo veću izložbu cieloga svieta neće nitko, tko triezno sudi, reći, da za nju netreba razumne sile. Zašto? ne zato, kako tvrde neki mudraci, što smo skloni naša djela uzporediti s djeli, koja u naravi vidimo, nego zato, što nas na to goni znanstveno načelo, da svaki učinak ima nuždno svoj dovoljni uzrok. Jer ako raztvoriš duhom sgradu i sve umotvore n. pr. bečke izložbe na sastavljajuće česti, odmah vidiš, da su one po svojoj naravi indifferentne, neopredieljene, ni malo sklone, da i po kolikoći i po kakvoći stupe u takav uzročni vez, kao što se prikazuju na svjetskoj izložbi. Vidiš i to, da mora biti uzrok, koj ih je upravo ovako i po kolikoći i kakvoći opredielio, njihov odpor svladao, te ih prisilio, da moraju biti onako i nikako drugčije, kao što zahtieva cielokupno djelo, kojemu su one česti.

A uzrok, koj priredjuje i prigotavlja česti, prije nego cielokupno djelo obstoji onako, kao što zahtieva jošte neobstojeće cielokupno djelo, jest sigurno razumna sila, jer samo takova sila može to učiniti. Ovako po prilici umuje velika većina onih nebrojenih umova, koji se uputiše, da Bog obstoji. Mogli bismo ove misli na široko razvući, te tako mnoge prigovore od strane protivničke pretećи, nu volimo radi jasnoće u tako važnoj razpravi sve prigovore napose razsuditi. Čujmo dakle redom, što protivnici gori navedenim razlogom spotiču, da ih unište, ili bar oslabe. Kantu su za čudo ovi razlozi skroz nedostatni, a on nenavadja nijednoga, kojim bi ih mogao jasno oprovrći, osim ako tko prigrli unapred njegov mudroslovni sustav, koj se nemože ponositi, da ima za se bar jedan tako jasni razlog, kao što su oni, koji nas osvjedočavaju, da Bog obstoji; a ipak bi htio svojim sustavom ne samo jednu ili drugu istinu oboriti, uz koju obično ljudski um pristaje, nego svojom kritikom nastoji skoro sve ljudske ideje i znanje svake prave vriednosti lišiti. On prigovara načelu, koje ima glavnu ulogu u dokazih za bitisanje božje, da sve što postâje, mora imati dovoljan uzrok, a bez uzroka nebiva ništa. Po njegovih nazorih ima ovo glavno načelo samo onda neku valjanost, kad se radi o pojavih,

[1]) Kritik der reinen Vernunft von Immanuel Kant. Grätz. 1795. Dritter Band. 3. Hauptst. 3. Absch. S. 266—332.

Digitized by Google

koji spadaju u obseg izkustva, a izvan ovih granica on mu svaku vriednost poriče.[1]) Isto tako bi mu Locke[2]) i Hume[3]) htjeli svaku objektivnu cienu oteti, da se tim laglje rieše velike težkoće, koju njihovim sustavom zadaje rečeno načelo. Nije se bojati, da bi ikada ljudski um, dok triezno po svojoj naravi misli, za ljubav kojemu u zraku visećemu mudroslovnomu sustavu zatajio načelo, da sve, što biva, svoj uzrok ima, te prihvatio utvaru, da posve prazno ništa može biti uzrok realnomu biću. Ako bi ljudski um samo za čas mogao pomisliti, da bez svakoga uzroka iz praznoga ništa nikne realno biće, to bi on u isti čas izjednačio realno biće i ništa, a tim bi uništio sve svoje misli i sama sebe; a onda k čemu Kantov transcendentalizam!

Ako nas izkustvo uči, da bez uzroka nebiva ništa, te bi onoga ludim proglasili, koj bi na praznom polju prekršćenih ruku sjedio, uvjeravajuć nas, da bi mogla pšenica sama po sebi niknuti, to možemo čisto sigurno Kantu reći, da je za nas izkustvo mnogo vriedniji, jasniji i bolji dokaz nego njegov skepticizam bez dokaza. I Kant dopušta, da se rečenomu načelu, dokle dosiže naše izkustvo, nemože prigovoriti. A zašto ne? Isti razlog, koj vojuje za načela, kad se radi o pojavih, koji su izkustvu podvrženi, vojuje i za načelo u svakom mogućem slučaju. Ništa ostaje uviek ništa, te od njega samoga neće se nikako razviti biće, osim ako je i ono opet ništa: a takovo mudrovanje vodi k razsulu svih znanosti. Ako se komn čini, da je ovo najvišja mudrost, bilo mu na čast, ali neka bude siguran, da ljudski um u toj praznini ništa drugo nevidi nego svoju smrt.

Nadalje nije Kantu po volji, što u svojem dokazu za bitisanje božje tvrdimo, da u nizu proizvedenih i proizvodećih bića moramo napokon doći na biće, koje nije proizvedeno, nego samo po sebi nužno obstoji; jer je nemoguće bezkonačno čislo proizvedenih i proizvodećih bića.[1]) Ako je išto ljudskomu umu očevidno, to mu je sigurno ova istina očevidna. Jer bitisanje svakoga pojedinoga člana u tom bezkonačnom nizu jest ovisno; ako je pako bitisanje svakoga člana ovisno, onda je bez dvojbe i bitisanje cieloga niza ovisno. Mora dakle cieli niz imati svoj uzrok postanka u biću, čije bitisanje nije ovisno o drugom, koje dakle nije proizvedeno, nego obstoji samo po sebi. Svaki pojedini član u tom čislu nemože sam po sebi bitisati, dakle niti cieli niz, dok nestaviš biće, koje samo po sebi nuždno obstoji, neimajuć uzroka, o kom bi njegovo bitisanje visjelo. Kakva je to logika, ako se ovako umuje: A jest, ako je B; B jest, ako je C; C jest, ako je D; i tako dalje bez kraja i konca. Dakle jest A, B, C, itd. Ovako umovanje jest tim neshodnije, čim je veći niz samih pogodbenih izreka, da neima nigdje izreke bez pogodbe. Ima jošte drugih razloga[2]), zašto je bezkonačno čislo nemožno, te bi bilo suvišno, a štiocu dosadno, da sve ovdje navodimo. Ovu nepobitnu istinu, koju mudroslovje jasno dokazuje, potvrdjuju i naravoslovne znanosti. Mislim, da je svakomu, tko poznaje današnji razvitak naravoslovnih znanosti, posve jasno, da ovaj sviet nije od vieka. Mnogovrstni razlozi pobijaju njegovo vječno bitisanje. Sve naravske sile, kako u prijašnjem članku dovoljno razložismo, potiču od gibanja atoma, a svako gibanje tvari mora imati svoj početak. Dakle sile naravske nisu vječne. Svako gibanje ima svoj početak, ovo zahtieva stranom trajavost, kojoj je podvržena svakolika materija, stranom pako samo gibanje, jer ono uključuje promjenu, a svaka promjena ima nuždno početak, jer inače nebi bila promjena. Svako gi-

[1]) Da befindet sich dann z. B. der transcendentale Grundsatz, vom Zufälligen auf eine Ursache zu schliessen, welcher nur in der Sinnenwelt von Bedeutung ist, ausserhalb derselben aber auch nicht einmahl einen Sinn hat. Denn der bloss intellectuelle Begriff des Zufälligen kann gar keinen synthetischen Satz, wie den der Causalität, hervorbringen, und der Grundsatz der letzteren hat gar keine Bedeutung und kein Merkmahl seines Gebrauches, als nur in der Sinnenwelt; hier aber sollte er gerade dazu dienen, um über die Sinnenwelt hinaus zu kommen. Krit. d. r. Vernunft. l. c. S. 296.

[2]) Essay concerning hnman understanding. (Versuch betreffend das menschliche Erkenntnissvermögen). II. c. 26. 1.

[3]) Enquiry concerning human understandig (Untersuchung betreffend den menschlichen Verstand). Sect. IV. P. I. Cf. Gechichte des Materialismus von F. A. Lange. Leipzig. 1874. II. B. I. Absch. S. 45.

[1]) Da befindet sich dann der Schluss, von der Unmöglichkeit einer unendlichen Reihe über einander gegebener Ursachen in der Sinnenwelt auf eine erste Ursache zu schliessen, wozu uns die Principien des Vernunftgebrauchs selbst in der Erfahrung nicht berechtigen, vielweniger diesen Grundsatz über dieselbe (wohin diese Kette gar nicht verlängert werden kann) ausdehnen können. Die falsche Sellbstbefriedigung der Vernunft, in Ansehung der Vollendung dieser Reihe, dadurch, dass man endlich alle Bedingung, ohne welche doch kein Begriff einer Nothwendigkeit stattfinden kann, wegschafft, und, da man alsdann nichts weiter begreifen kann, dieses für eine Vollendung seines Begriffs annimmt. l. c. S. 297.

[2]) Cf. Toleti Comment. in Arist. Lib. 8. C. 1. text. 20. Galluppi. Storia della Filosofia. C. V. VI. VII. Napoli. 1842. Gerdil. T. IV. Essai d' une demonstration mathématique contre l' existence éternelle de la matière e du mouvement. Tom. V. De l' infini absolu considéré dans la grandeur.

*

Digitized by Google

banje, po novijih nazorih, koji danas vladaju u naravoslovju, teži za ravnovjesjem, te samo odtuda, što ravnovjesja u gibanju atomâ neima, potiču u naravi sve promjene i pojavi. Kad dodje čas, te će se svekoliko gibanje u naravi izjednačiti, nestati će svake promjene, svakoga pojava, biti će konac našemu planetarnomu svietu, te dosljedno istim načinom malo po malo svemu svietu. Ako pako naravne sile imaju taj tiek života, da i njih čeka sigurna smrt, ma bio ovaj čas još tako daleko, to nuždno sliedi, da sviet nije od vieka, nego je imao svoj početak, jer je posve očevidno, štogod ima svršetak, bezkonačno biti nemože.

(Dalje će slieditи.)

Louise Lateau.

(Dalje.)

U ekstazi razlikuje L. duhom posve točno i predmete, koje je crkva blagoslovila, i koje nije. Dotakne-li se je svećenik, prijazni joj posmjeh zaokruži usne; učini-li to svjetovnjak, neima promjene nikakve. L. dapače i u drugih stvarih pozna u ekstazi blagoslovinu od neblagoslovine. Inostranci dolazeći u tjednu pokušaše sve načine, često i pretjeraše, ali se time istina baš najbolje zasvjedočila; taknuše ju n. pr. neblagoslovljenom medaljom. L. se nemaknu; odoše van, dadoše istu medalju tajno blagosloviti, taknuše se iznovice, i evo na licu joj sievnuo ljubki posmjeh. — Očevidac Rohling pripovieda: „Pružio sam Lujzi križić sa relikvijom od lesa bl. Kanizija; ona ga pograbi, stisne, i smiešeć stade privijati grudima; čim sam križić oduzeo, padoše ruke odmah u krilo. Stisnusmo joj u šaku 20 franaka komad, ali se novac skoturao na pod. Prihvatih moliti sirski, židovski i njemački. Premda L. jedino francezki razumije i govori, pruži namah prama meni ruke i poprati molitvu prijaznim izrazom lica. Pomislio sam si za Pia IX.; posmjeh kod toga imena narasao je neobično. A kad na francezku izustih: „Milosrdje o Gospodine za sve zemlje evropske“ — poletiše joj niz lice debele suze. Vidjesmo više toga; 14 osoba što Niemaca, što Engleza, što Franceza bijaše mi svjedokom. Svi gledasmo zapanjeni, a mnogoga oko zasuzilo. Sada počeh poznati „Gaudeamus igitur“, „aequam memento servare mentem“, iz Horaca i drugih, ali L. ni najmanji znamen dopadnosti nepokaza. Čim zaredasmo večernju (vesperas diei), odmah pruži ruke, lice nasmieši, najpače kod rieči „Gloria patri“ i kod imena Isusova. Pa to je uspjelo uviek, pokušalo se u španjolskom, talijanskom, arabskom, sanskritu, ili ma u kojem jeziku i razrečju na svietu.“ — Mjeseca Ožujka 1872. zamisli pasionista O. Serafin važan pokus. Zamoli i dobi dozvolu u biskupa, neka slobodno još pokuša dvojakom pričesti. Lujzi nerekoše posve ništa, da će se za ekstaze pričešćati. Častni otac ode po božanstvo i ponese ga tajno bez zvončića i bez svake ceremonije. Medjutim priredi župnik Niels u prednjoj sobici stolić i pripravi na njem neposvećenu hostiu. Do mala eto Serafina posvema na tiho. Tek što je zakoračio prag kuće, u isti mah puna radosti, digne se L. i klekne na klupčicu, što je pred njom bila. Svećenik položi svetotajstvo u prednjoj sobi, uzme neposvećenu hostiu i podje s njom, moleć u sebi molitve, u Lujzinu sobu, pruži joj za pričest. ali se L. niti neganu. Ode natrag po božanstvo, i čim zakorači njezinu sobu, sva uzdrhta od veselja, preobrazi se, pružajuć krvave ruke prama redovniku, kao da sama traži Gospodina. Pokle je Serafin izmolio na tihu: „tielo gospodina našega Isukrsta neka čuva dušu tvoju na život vječni“ — otvori djevica usta, pričesti se i ostade neko vrieme nepomična, klanjajuć se svomu spasitelju. — Nisu time izcrpljeni svi slučaji, ali što rekosmo, dosta će biti.

„Factum est, et est mirabile in oculis nostris.“

3. Dokazati nam je još, da za ekstaze poraba svih ćutila prestaje, i spomenuti djelovanje tjelesnih organa. U početak ekstaze pokazuje se na tjelesnih organih malo promjene. Koža je friška, boje obične; disanje pravilno, mirno i tiho, da moraš dobro paziti, hoćeš-li ga razabrati; kolanje krvi kao u budna čovjeka; bilo mekano, udarajuć pravilno, u min. 75 puta. Od časa do časa bije srce sad brže, sad laganije; lice se na jedan put zažari ili probliedi, a na potezih se čita, da je uzrokom tih pojava neka promjena u duši. — U tom stanju zenice su razširene, oči jako otvorene, vedje spočetka ponešto gibke, do mala posve ukočene. Oko nemožeš ničim razdražiti. Primakneš-li naglo kakav predmet, ili kresneš s preda sviećom, oko stoji mirno, vedje niti netrenu; vid je dakle prestao. — Sluh izgubio se sasvim. Često bi tko iznenada vrisnuo s traga u uho, što je jače mogao, ali L. ostade posve mirna — znak, da je živac slušalac (Gehörnerv) zamro. — Na tielu neima mjestanca, koje bi štogod osjećalo. Jedina točka u oku spojnica zvana (Conjunctiva, die feine Bindehaut des Augapfels) zamahneš-li dlanom prama licu, kano da si nakanio udariti, makne u taj par i cukne. Medjutim ni ovo se nemože ozvati ćut (Gefühl), već je puki posljedak mekanički, proizveden tlakom zraka, kano n. p. u vlasa, kad se na vjetru ganuo, ili kada prstom pritisneš mesnatu mišicu, te mjesto, gdje si pritisnuo, stoji časak mirno, za tim se gane i vraća u svoj stari položaj. Da je tomu tako, neima dvojbe; jer kad conjunctiva cukne, nepromiene se ni najmanje potezi na licu, tielo nemakne natrag, glava negane, što u budna čovjeka (pamti!) uviek biva. Pokušaj to kod onoga, koj otvorenima očima spava; mahni rukom, spojnica će se uzdrmati, ali se dotičnik neće od toga probuditi, ni ganuti. Zašto? jer neosjeća, što se sbilo.

(Dalje će slieditи.)

Digitized by Google

Neke opazke na obranu g. dr. Šuleka.

Na moj dopis u 47. br. Kat. lista odazvao se je g. dr. Š. u 273. i sl. br. Obzora obranom *), koja bi se mogla nazvati i navalom na me. Budući da štovani gospodin pisac dira u svojoj obrani u moja kršćanska načela, koja da sam u dopisu na njega povriedio, te mi spočituje „neistine, sofizme, izvraćanje rieči poput rabuliste“ i tako dalje, nalaže mi poštenje na obranu g. Š-a privezati neke opazke, neka nam onda sudi nepristrano občinstvo.

G. dr. Š. priznaje, da je pisac dopisa „Korona u Brdovcu“ u 215. br. Obzora i kritike o zanovietanju u Vienci, nego mu nije pravo, što sam ga s nekoliko rieči označio, te veli da sam tim „odgrnuo plašt kršćanske ljubavi.“ Evo mojih rieči, kojimi sam označio gospodina — o —: „Ja sam g. — o — već prije nego sam ga poznavao, visoko cienio i štovao radi marljivosti, kojom obdjelava hrvatsku knjigu, radi mnogih zasluga, koje si je stekao za hrvatski narod, i Bog zna, kako mi je bilo težko, kad se je pročulo, da ga je ova ili ona nesreća zadesila, da mu je dapače i sam život u pogibelji.“ Timi sam ja riečmi „odgrnuo plašt kršćanske ljubavi“, u koj se je bio g. dr. Š. zagrnuo, da izpod njega grdi brdovačku koronu, da izpod njega pleska čovjeku, koj druge smiehu i ruglu izvrgava! Kršćansko je načelo, nenapadati na drugoga za ledjima niti nepovladjivati tako tudjega napadaja, ja sam se toga načela držao uvjek i u javnosti te nisam nikada niti neću o drugom anonimno pisati ništa, na što mislim, da bi mi hotio ili mogao odgovoriti. S toga mislim, da nebih bio pogriešio, da sam ime anonimčevo zbilja izneo na vidjelo. Ali ja toga nisam učinio, nego sam s nekoliko samo rieči hotio g. dru Š. dati na znanje, da mi je poznato, da je on pisac spomenutih članaka, i da me to, a sigurno i mnoge druge, boli. Moje su rieči bile posve neizvjestne, osim ako g. Š. misli, da je samo on za Hrvatsku zaslužan, i da je samo on bio višeput nesrećan. Nego ako je dr. Š. hotio, da nitko nesazna za njegovo ime, imao je o tom šutjeti; ta od mene nemože zahtievati, da si njemu za volju začepim uši, da nečujem o čem drugi govore. Što pako govori g. Š. o „krivu doušavanju, o „propitkivanju po trećem, koga nepodnosi njegova ćud“, to pripisujem njegovoj posebnoj kršćanskoj ljubavi, koja mu dopušća, vikati na me, da mi „osobito ugadja“ podmitati drugomu neistine, dočim je to njegov način.

Ja sam u svojem dopisu iztaknuo najprije, da je g. — o — častno svećenstvo stubičko prozvao Herostrati, što se je usudilo opaziti itd. Na to odgovara g. Š.: „Nikad mi na kraj pameti nije bilo takva šta, a kamo-li da to u novinah pišem; imao bih razloga ukoriti g. dra. R., što mi podmeće ovakove sasvim neistinite izreke, jer to se bar protivi „kršćanskomu načelu“; no ja mislim, da je on na tu tvrdnju zaveden kakvim krivim doušavanjem (kršćanska ljubav!). . . Ja sam jedanput samo kazao, da *bi to bila* herostratička slava, *kad bi* stubičko svećenstvo *razvilo* zastavu secesije itd.“ Tako! Neka nam svjedoče Vaše rieči. One glase (Obzor br. 215.): „Koronu stubičkoga kotara *ide* ta herostratička slava, te *je* prva *razvila* zastavu secesije itd.“ Tu se, kako svatko vidi, t v r d i, da stubičko svećenstvo ide herostratička slava za herostratički čin. Neka sudi občinstvo, jesam-li ja neistinu podmetnuo gdnu — o —, kad sam rekao, da je stubičko svećenstvo prozvao Herostrati? Ili zar nije isto reći: Vi ste herostratičkim činom stekli herostratičku slavu, i reći: Vi ste Herostrati? Tko bi imao koga pravo ukoriti, g. dr. Š. mene ili ja njega? — G. dr. Š. dodaje zatim neke opazke, koje se tiču crkveno-političkoga lista. Najprije, da ima gospode i više i uglednije, koja su napisala vjeru na svoju zastavu, pak su osudila nakanu stubičkoga svećenstva, jer neuvidjaju potrebu onakvih novina. Ja dakako neznam, koju gospodu misli g. dr. Š., ali ga mogu uvjeriti, da i ja poznam vrlo visoku i vrlo uglednu gospodu, koja se raduju zaključku brdovačke korone te su pripravna u to ime nešto i učiniti. — Nadalje me podučava g. dr. Š., da se mogu i političke novine pisati po kršćanskih načelih, al sama načela nespadaju onamo nego u crkveni časopis. „Da sam zlorad — dodaje on — ja bih Vas nagovarao, da takve političke novine izdajete, u kojih bi se, za jedan primjer, razlagao dogma o infalibilitetu, pa za pol godine bi razabrali i sami iz broja predplatnika, da se občinstvo neslaže sa svimi Vašimi načeli.“ Najprije Vam moram reći, da biste s Vašom zloradošću taj put nasjeli, jer budite osvjedočen, da ja nećutim u sebi nikakve želje, postati urednikom crkveno političkoga časopisa kod nas. Zatim kad bih i bio urednikom takova časopisa, i sam mislim, da nebih započeo dogmom proglašenom na zadnjem koncilu, nego ako bi mi tko došao s člankom, kakovim ste Vi usrećio Obzor, ja bih mu ga s mjesta poslao natrag s opazkom, da se takovi članci, koji pobijaju dogmu kat. crkve, mogu tiskati u bečkoj „Novoj Pressi“ ili sličnom časopisu, nipošto pako u listu, koj piše po kršćansko-katoličkih načelih. Ja nebih počeo razpravom o postanku čovjeka, ali bih pobijao onoga, tko bi pokušao Darwinovu teoriju i kod nas širiti. Tako gospodine moj, kad bih ja bio urednikom crkveno-političkoga časopisa, ne samo nebih sam ništa pisao proti nauku katoličke crkve, nego bih si držao za svetu dužnost, brižno paziti, da mi u list nedodje ništa, što bi bilo proti momu načelu, držao bih si za dužnost, vjeru

*) G. dr. Š. veli u opazki: „Samo neznam, hoće-li mu (meni) biti po ćudi moj način pisanja; jer me je opomenuo, da pišem pristojno, valjda kako on sam: no u mom „Complementirbuchu“ neima izraza, kojimi se on služi, n. p. popljuvati (ali ima nježniji: pobljuvati), kaljati blatom, bacati poruge, huliti.“ A izrazi iz Vašega „Complementirbucha:“ osinje gniezdo i ose (na koje je g. dr. Š. u svojoj obrani posve zaboravio), obskuranti, kukolj, lajanje poganih jezika? Zar sam Vam za te izraze imao poljubiti ruku?

Digitized by Google

i crkvu zagovarati i proti protivnikom braniti. Velite, da takov list nebi imao uspjeha. Ako su Slovenci mogli stvoriti svoj crkveno-politički list „Slovenec"; ako je nekoliko pražkih kapelana i siromašnih višegradskih kanonika moglo pomoćju katoličkoga naroda ne samo utemeljiti crkveno-politički časopis „Čech" nego i posebnu tiskarnu nabaviti, te ako mogu ovi listovi ne samo uzdržati se nego i liepo uspievati, ja neuvidjam, zašto nebi moglo hrvatsko svećenstvo, koje velikim dielom još dosti dobro stoji te ima mnogo upliva u narodu, stvoriti i uzdržati takov časopis? Na kraju velite, da bih ja to izkustvo skupo i preskupo platio. Ja se toga nebih bojao. Car Konstantin dao je na svojoj zastavi napraviti od zlata i draga kamenja sjajan križ, pak nije toga skupo platio. Ja mislim, da se neima bojati ničesa, tko se bori za stvar božju.

Zatim prelazi dr. Š. na „drugu tobožnju ljagu, kritiku o zanovietanju." I tu je njegova obrana vrlo čudnovata. Evo njegovih rieči: „Kod toga posla (pisanja kritike) postavio sam se na stanovište strogo književno... Ja sam razsudjivao samo satiričku knjigu. Ako g. protivnik osudjuje svako takvo djelo već a priori (!!), to stoji samcat na književnom polju . . . pohvalio sam samo humor, šalu, sol, što mu se pravedno nemože zanijekati i t. d." Kad bi Vi, cienjeni gospodine, bili pohvalili samo formu, ja nebih bio niti rieči rekao, ali Vi hvalite i sadržinu knjige, a ovamo spadaju poruge na crkvu, i na osobe, koje toga nisu zaslužile. Evo Vaših rieči iz Vienca: „IV. poglavje nagovara vrlo blago i naivno crkvu, da se pomiri s duhom vremena." „Poslanica namienjena nar. zastupniku J. perzifluje šaljivo i vješto saborsku borbu za pučke škole; više puta bi čovjek, čitajuć ju, svisnuo od smieha" (kako tko.) „Poslanica namienjena g. kanon. V. nosi na čelu motto iz Heinea: kad vam ga rečem, sve sam rekao: Auch die Freiheit muss ihre Jesuiten haben. Al uz g. V. dobiše za svoje i ostali pobijaoci zakona o pučkih školah; a nije pisac zaboravio niti na brdovačku koronu." Pošto ste spomenuo, kako neke svećenike poimence ističe, a ostalo svećenstvo u zviezde kuje, dodaste: „Upravo to pišem u zaslugu piscu, *što razlikuje kukolj od pšenice*, i nadam se, da ove rieči neće ostati bez uzpjeha u občinstvu, te će začepiti *pogana usta mnogomu lajavcu*" (izliev čiste kršćanske ljubavi!). Napokon: „Nu pitat će oni, u koje je zanovietalac svoje striele odapeo: Je-li on vlastan to učiniti. E, pa šta ćete, kad je prokleti adet satirika, te si odabiru biljeg, jer neće da se sviet njim smije, kad bi pucali onako u zrak. Ako je takvim ranjenikom žao, što im se sviet smije, a oni se mogu svojim smijačem osvetiti, (kupujuć knjigu)." Neka opet sude štioci, imam-li pravo ja, koj sam tvrdio, da je g. dr. Š. pohvalio javno grdjenje i huljenje osoba, ili g. Š., koj veli u svojoj obrani, da je pohvalio samo humor, šalu, sol? *) Pak se onda usudjuje g. dr. Š. pisati ne za djecu nego za pametne ljude ovako: „Kako je meni g. protivnik u svom napadaju nanio krivicâ (vidjeli smo, kakve su to krivice) i uvriedâ (!!), bi-li ja za to mogao kazati „komu je na srcu javna ćudorednost: on nemože pohvaliti „Kat. lista?"

Nadalje nije g. dru. Š. pravo, što sam rekao, da hrvatsko svećenstvo odbija od sebe pohvalu zanovietalčevu, jer da je pohvala iz ustiju, koja su popljuvala crkvu, uvrjeda za svećenstvo. G. dr. Š. veli, da ja neimam pravo, to učiniti, jer „niti je ta pohvala meni namienjena niti me je svećenstvo za to ovlastilo." Istina je pohvala nije meni namienjena, niti me je svećenstvo pismeno ovlastilo, tu pohvalu u njegovo ime odbiti, ali ako svako dobro diete odbija od sebe pohvalu čovjeka, koj mu je pogrdio i izružio majku, to mislim, da mogu i bez pismenoga ovlašćenja u ime svećenstva odbiti pohvalu čovjeka, koj je njegovu najmiliju majku, svetu crkvu, pogrdio. Svakako imam više prava govoriti u ime svećenstva nego Vi.

A sada dolazi g. dr. Š. na jezuite, na papu i na dogmu o nepogrješnosti papinoj. Tu je dru Š. bio vrlo lahak posao; potražio je najme nekoliko starih Allgemeinerica te iz njih povadio oružje, kojim da će mene oboriti. Ali, gospodine moj, ako ćete se upustiti u bogoslovnu prepirku, potražiti Vam je drugih vriela, a ne novine, najmanje novine, kakova je zadnje vrieme augsburžka Allgemeinerica. Što se jezuitâ tiče, navodi g. Š. proti njim najprije svjedočanstvo Theinerovo, zatim neka fakta. Prvi faktum, koj navodi g. dr. Š. jest taj, da je jezuita Koniaš sam spalio 60.000 českih knjiga. Ja Vam, gospodine, znam mnogo starijega jezuitu, koj je dao povod, da je u glasovitom u ono vrieme gradu Efezu spaljena velika hrpa knjiga. Čita se najme u najstarijem za poviest crkve Isusove vrjelu, djelih apostolskih (gl. XIX.), da su mnogi pogani, kojih su se dojmile rieči Pavlove donieli svoje knjige, te ih pred svimi spalili. A bila je vriednost tih knjiga 50.000 denarija t. j. po našem računu preko 11.000 talira. (Dr. Bisping. Erklärung der Apostelgeschichte. Münster 1866). Hoću reći, ako ste želio tim faktom štogod dokazati, imao ste najprije navesti vrjelo, iz koga ste crpio, da se vidi, zasluužuje-li vjeru; zatim ste imao dokazati, da su te knjige bile dobre i koristne. Možete-li to dokazati, onda ću i ja s Vami odsuditi Koniaša. Tvrdnja bez dokaza, da su jezuite počinili u Českoj trista jada, nedokazuje dakako ništa. Nego, veli gosp. dr. Š., „niti Hrvatska neima baš razloga zahvalnom biti izim navedenih iznimaka (morao ste reći izim navedene iznimke, jer navodite samo Boškovića) jezuitskomu redu u obće; jer je

*) „ sljedeća izreka dokaz je kršćanske ljubavi g. dra Š.: „Jer se je zanovietalac usudio podrugivati njemu i njegovim jednomišljenikom (zato da sam prekipio): a što se je narugao kan. Vuč. i Š. toga mu nigdje nespočituje, gdjeno sam ga baš ja zatc ukorio." Kano da se u crkvenom pitanju neslažu s menom i „mojimi jednomišljenici" i kan. Vuč. i Š!! I sam velite, da ste Vi pisca ukorio sbog ove dvojice, zar sam ih onda morao i ja spomenuti?

Digitized by Google

dokazano, kako je u prvašnje doba latinski jezik širio, a hrvatski ugnjetavao, i kako je u najnovije doba kod nas Bachovu germanizaciju povladjivao, dapače podupirao.“ I meni je ponešto poznata poviest jezuitskoga reda kod nas „u prvašnje doba“, pak Vam mogu reći, da bi Hrvatska bila srećna, da nije imala većih neprijatelja od jezuita. U najnovije doba neznam za jezuite u Hrvatskoj, osim dvojice trojice-li u Požegi, koji su se brinuli za uzgoj mladeži, ne za Bachovu germanizaciju. Još navodi g. dr. Š., da je bila jezuitska parola: haeretici comburantur. Ja se crkvenom poviešću bavim, te mogu reći, da za tu parolu ništa neznam. Tu je g. dra Š. ili iznevjerila pamet, ili je nešta nova obreo u crkvenoj poviesti.

Napokon navodi za dokaz neka pisma Theinerova, tiskana u Allgemeinerici. I mi smo ta pisma pročitali, ali nismo do danas o njih nikakva suda izrekli, jer čekamo, dok se stvar bolje razbistri. Theiner je bio učen muž, za crkvenu poviest mnogo zaslužan, ali je i on bio strasti i bludnji pristupan. Ako je ona pisma zbilja napisao, nesluže njegovoj uspomeni na čast, kano što nesluži niti dru Š. na diku, što ih je i kod nas razširio. Tko može o njemačkom i bavarskom episkopatu, koj je i učenošću i kriepošću, a u najnovije vrieme i mučeničtvom, divan ures katoličke crkve, pisati, da ih drže jezuite na uzici i da po jezuitskom taktu skaču, taj čovjek ili je posve sliep ili jako zloban. Ima i drugih muževa, koji su marljivo i sdušno studirali ustroj i poviest jezuitskoga reda, pak su došli do rezultata za taj red najpovoljnijih. Ja bih Vam mogao poslužiti nekimi takvimi djeli n. p. F. J. Buss (ime će Vam biti valjda poznato): Die Gesellschaft Jesu etc. II. Th. Mainz 1853, ili Cretineau — Joly: Geschichte des Jesuitenordens. VI. sv. Nego Vi biste mogao reći, da su i ti muževi bili na jezuitskoj uzici, zato ću Vam spomenuti muža, komu ćete radje vjerovati, jer je i on protestant, najme Dr. Laurencija Hanibala Fischera, koj je izdao god. 1853. u Lipskom knjigu „Aburtheilung der Jesuitensache.“ U uvodu izpovieda pisac, kako se je dao na studij najuglednijih i na jezuitski red najkivnijih pisaca, dočim se je na njegove branitelje samo malo obazirao. On je sve njihove obtužbe prispodabljao s vrjeli, kojim javno mnienje pripisuje ugled, komu se nemože protusloviti. Pak znate-li, do kakova je rezultata došao Dr. Fischer? Da se na jezuite lažljivo i krivično kleveće, i to s toga što su oni najodlučniji i najuztrajniji borioci za katoličku crkvu. Nemogu propustiti, da nenavedem liepe rieči, kojimi završuje Fischer svoju razpravu, i koje bi si i Vi mogli uzeti k srcu. „Nepada mi na um, moje mnienje u jezuitskoj stvari ikomu narinuti, ali to će mi se dozvoliti, da svakoga, koj sliedeć javno mnienje, jednu cielu klasu ljudi osudjuje, zapitam, je-li si dao truda, da izpita, što je istine u obtužbah, koje se proti jezuitom pronose, i stoje-li zaključki, koji se na tom grade? Nemože-li se on u tom opravdati, te misli, da mu je glas puka smatrati božjim sudom, onda ga sjećam na slični pučki sud. Sudac, svojoj stvari vješt, reče: „U istinu, ja nenalazim nikakve krivnje na njem.“ Puk pako vikaše: „Propni ga.“

Od jezuita prelazi dr. Š. na papu, da obrani izraz: „vatikanska ježuvanska kamarila.“ Veli mi, da krivo činim zanovietalcu, kad mu podmećem (taj posao, da meni osobito godi), da on po tome razumieva stolicu Petrovu, pak me pita: „Da zar Vi zbilja neumijete oboje razlikovati? Zar Vi zbilja neznate, što u vatikanu biva, da su tu žalibože dvie stranke, jedna jača od druge, kao što piše Theiner: „der „weisse“ Papst ist immer noch mit seinem Collegium unter der Botmässigkeit des „schwarzen“ Papstes. Die Jesuiten sind jetzt allgewaltig und erlangen alles. . .“ Ti nesrećni jezuite moraju zbilja biti pravi čarobnjaci. Pio IX., častni kolegij kardinalâ, episkopat njemački i bavarski, svi su na njihovoj uzici, i svi rade po njihovoj komandi. Pak što je najveće čudo, oni, koji su za tu uzicu privezani, neznaju za to ništa, da se oslobode toga zbilja sramotnoga jezuitskoga jarma! Pitate me, zar ja neumijem razlikovati stolicu Petrovu i kamarilu ježuvansku. Što si, molim Vas, mislite pod Petrovom stolicom? Ja si barem mislim onoga, koj na toj stolici sjedi, mislim nasljednika svetoga Petra. Ako je pako taj lutka jezuitska, ako nevlada on nego kamarila, molim Vas, gdje je onda „stolica Petrova, s kojom se imaju u vjeri slagati sve crkve cieloga svieta“; gdje je „namjestnik Isusov, s kojim mora biti u ljubavi i duhovnom obćenju, tkogod želi ostati u katoličkoj crkvi?“ Ako nevlada „bieli“ papa nego „crni“ t. j. jezuite ili kamarila, onda kat. crkva neima više glave, koja bdije nad svom crkvom, neima više pastira, koj pase sve stado; onda nevalja više ona sv. otaca: Ubi Petrus, ibi ecclesia: riečju onda neima više kat. crkve.“

Na posljednju stranu obrane dra Š. odgovoriti ću posve kratko. Najprije moram iztaknuti, da nisam nigdje molio dra Š., da me pouči, je-li vatikanski sabor obćenit, ili ne, jer o tom neima za katolika dvojbe. Pak ipak, prelazeći pobijat ekumenicitet vat. sabora, veli on: „kad me pitaš pravo ću ti kazat.“ Ja sam ga jedino molio, da mi nepristrano kaže, mogu-li ja ostati katolik, ako nevjerujem, što vjeruje sav katolički episkopat, budući da su dogmu o nepogrješnosti papinoj prihvatili i proglasili svi katolički biskupi cieloga svieta. G. Š. pako izvraćajući moje rieči, veli, da mi se vrlo čudi, te uze pobijati obćenitost vat. sabora. Nego kad Vam se je već htjelo nepozvanu izići na to poprište, da ste se barem pobrinuo za svjetlije oružje nego je ono iz ropotarnice Allgemeineričine. Na Vaše dokaze evo nekoliko opazaka, jer više nisu vriedni. 1. Velite, da vatikanska sinoda nije bio pravi izraz kat. crkve; jer da su se biskupi kojekako silovali, većina da je bila nezakonita, pa i ta većina neznatna, a drugče da je bilo mnogo samovolje. — Tu Vas je ružno zavela Allgemeinerica. U pastoralnoj poslanici regensburžkoga biskupa od 28. Listopada 1870. možete čitati prosvjed, koj je podpisalo do 500 otaca

Digitized by Google

proti sličnim lažim i klevetam, koje su se po novinah i brošurah pronosile proti sa...ru. Na kraju toga prosvjeda izjavljuju otci: Falsa omnino esse et calumniosa, quaecunque in praedictis ephemeridibus et libellis effutiuntur, *sive in spretum et contumeliam Ssmi Domini nostri et apostolicae sedis, sive in dedecus hujus s. synodi, et contra assertum defectum in illa legitimae libertatis.* Datum ex aula concilii vaticani die 16. Julii 1870. Oprostite, ali meni vriedi svjedočanstvo 500 biskupâ više nego svjedočanstvo Allgemeineričino i Vaše. 2. Velite, da su takove prigovore iznieli znanstveni stupovi katol. crkve: Döllinger, Schulte, Maassen, Friedrich, Frohschammer i drugi. Da čuje Frohschammer, koj je davno već prestao biti katolikom, kako je u Hrvatskoj proglašen stupom kat. crkve, ja mislim, da bi „svisnuo od smieha!“ I Friedrichu bi ta viest pala kano iz neba. Döllinger, Schulte i Massen jesu si istina za katoličku crkvu stekli mnogo zasluga, ali da niti oni nisu bili njezini stupovi, vidi se od tuda, što i bez njih liepo obstoji. 3. Velite, da bi se očito dokazalo, kako ih malo kod nas u tu dogmu vjeruje, kad bi se uvelo tajno glasovanju o tom predmetu. Moguće da imate pravo; ali molim Vas, bi-li u tom glasovanju samo nepogrješnost zlo prošla, ili pako i drugo koješta, na primjer zapovjedi božje i crkvene? 4. Velite, da se ta dogma protivi čovječjoj ćudi, prirodnim zakonom, povjesti crkvenoj, i zato da mora biti katoliku (jer tko te dogme nevjeruje nije katolik) pravo, ako mu doviknu svjetovnjaci (kakovi?): credo, quia absurdum. Pustimo poviest: posve drugi junaci na tom polju nego Vi napravili su fiasko, hoteći u crkvenoj poviesti naći dokaz proti nepogrješnosti. Zar je čovječja ćud, zar su prirodni zakoni mjerilo u vjerskih stvarih? Što vele Vaši prirodni zakoni, što veli čovječja ćud na to, da čovjek pretvara kruh i vino u tielo sina božjega, da oprašća griešnikom griehe? — Vidite kamo čovjek dolazi, ako se pača u posao, koj mu je tudj. 5. Što pako pripoviedate o naših biskupih *) i naših katolicih, na to će Vam u sljedećem broju odgovoriti urednik, koga ste takodjer zakapario.

Ja se ovim razstajem s Vami. Na Vaše citate iz sv. Pavla odgovaram, da niti ljubav nehasni, ako ju nenadahnjuje vjera, jer sv. Pavao uči takodjer, da je nemoguće bez vjere placere Deo. A zahtieva se vjera ne kakovu si čovjek stvara sám, nego vjera, koju nauča čuvarica i tumačiteljica evangjelja, crkva. Augustin je rekao: ego autem evangelio non crederem nisi me ecclesiae catholicae convinceret auctoritas. Istinitost tih rieči velikoga učitelja dokazalo je izkustvo svih prošlih vjekova: tko je jedanput zabacio ugled crkve, taj je malo po malo zabacio i evangjelje.

Dr. J. Rieger.

*) Spominjući moje rieči, da je odluka o nepogrješnosti papinoj proglašena službeno u djakov. „Glasniku“, dodaje dr. Š.: „razumijem, kamo to šiba“ itd. E pa što ću si ja, kad g. Š. „izpituje srca i bubrege.“ Tu je premiešano i malo sumnjičenja, ali i to nečini ništa, samo ako se je čovjek dobro zamotao u „plašt kršćanske ljubavi.“

Viestnik.

Zagreb. G. Eduard Jelošić, kapelan u Viduševcu postao je župnikom u Svinjaru. — Umrli su: 25. Studenoga Stjepan Vuković, župnik na Voći, Kornelij Škobl, administrator u Kotarih. Za ovoga posljednjega piše se u novinah, da se je sam otrovao, i toga radi da je sahranjen izvan groblja.

— Dne 26. Studenoga bila je svečana sjednica jugoslavenske akademije. Tom je prilikom predsjednik presvietli g. Franjo Rački progovorio nekoliko rieči proti materializmu, za koje žalimo, da jih nemože donieti ovaj put. Nastojat ćemo to kašnje učiniti.

— Iz Pešte dolaze kobni glasi: vlada i parlamenat u velikoj su zabuni, neznaju odakle namaći svu onu silu novaca, koju traži financeminister. To se tiče i naše kože, i te kako! No što ćemo reći, kad medjutim dolazi iz iste Pešte i ova viest pod 25. Studenoga: da je crkvenopolitički odbor odlučio, ponajprije zanimati se slobodom religije i civilnom ženitbom. Izvjestitelj Molnar preporuči primiti Eötvösevu osnovu o slobodi religije, a u vlade će se tiskati, da što prije predloži osnovu o civilnoj ženitbi! — Moderni sviet i ondje gdje se već davi, očekuje svoj spas u tom, da razbaca sve kršćanske temelje, na kojih još nekako stoji — a onda?

Poznanj. U ovoj nadbiskupiji dogadja se nešta, čega nebis u takovoj policajnoj državi, kô što je Pruska, skoro vjerovao. Od duže vremena traže, i uzalud traže tajnoga papinskoga delegata. Izpituju se osobe i zatvaraju, pretražuju kuće, njuška se i naslušava — pak se ipak nezna, tko je papin delegat. Dekan Tomaszewski, bivši već jedan mjesec zatvoren, osudjen je opet na šest mjeseci zatvora, jer neće da oda delegata. Izmudriše paziti na ženitbe takovih, kojim smeta crkvena zapreka, da vide odkud će dobiti dispensaciju. No do sada sve badava. Sve su dekane (podarkidjakone) sudbeno izpitali, pak ipak još ništa nedoznali.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše kano utemeljitelj: Prečastni gosp. Gjuro Rožić, apostolski protonotar i prisjednik duhovnoga stola u Senju, c. kr. vojnički župnik za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu. — U člane III. reda: Ivan Gašćić postolar u Gradcu pri Vrbovcu. Vaidohr Antonija u Karlobagu.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 50.] U Četvrtak, 10. Prosinca 1874. [Tečaj XXV.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XI.

Nastavak o posljednjih uzrocih svieta.

(Dalje.)

Sunce je glavno vrelo, koje sveudilj svojom izsievajućom toplinom uzdržaje u našem planetarnom svietu nejednakost gibanja, od koje potiču svi naravski pojavi, nu i ono će po neoborivih zakonih narave ugasiti te uzkratiti oživljujuće zrake, o kojih visi naš planetarni sviet. Premda je njegova toplota jako velika, te iznaša više miljuna stupnjeva, to će ipak i ono s vremenom, izsievajuć sveudilj toplinu, sve više i više ohladniti, te se njegova materija, koja je jošte sada u parnom stanju, dotle sgusnuti, da neće moći više sgušćujući se nadomjestiti izgubljene topline, a onda će našemu svietu doći skrajnji čas, kojemu može pomoći samo ona sila, koja je svemu svietu zadahnula život u prvom početku Nije nemožno, da bi mogao drugi koj sunčani sustav tomu zlu doskočiti, jer je sve u svietu solidarno spojeno, ma razstavljale kako mu drago velike daljine ogromna nebeska tjelesa, ali napokon i njih čeka isti udes, jer i njimi vladaju zakoni, kojim se pokorava svakolika materija svieta. Kao što su naš mjesec i drugi trabanti te manji planeti odavna već ohladnjeli i ostinuli, te se sada kao hladna mrtva tjelesa kreću, isto će tako i druge veće planete i samo sunce stići isti udes po neoborivih zakonih narave. [1])

Proti vječnosti svieta vojuje takodjer medju učenjaci danas skroz vjerojatno mnienje o prvom postanku i razvitku našega planetarnoga svieta,

[1]) Si le mouvement se conserve, il tend encore à l'égalisation: de sorte que des illustres savants se sont vus forcés par l'évidence des choses à admettre le principe de la dissipation de l'energie. Dans une sphère bornée de corps cette réaction que nous voyons peut bien conserver l'activité, mais en considérant la longue suite des âges, ces centres d'activité que possède chaque système et qui, comme notre soleil, anime la nature dans une étendue determinée, finiront par se réduire à l'égalité. La dispersion de l'énergie aura produit une quantité égale d'énergie dans toute la création, et par là les échanges actuele qui composent la vie et l'admirable variété de la création disparaîtront. Car la condition de ces existentes est précisément placée dans ces mêmes différences d'énergie. L'unité des forces physiques. Liv. I. Chap. 8. P. 68. Paris. 1874.

[1]) Wir sind nunmehr zu dem Schlusse gelangt, dass durch allmähliche Verdichtung der Sonnenmaterie die Wärmeausstrahlung auf viele Jahrtausende gedeckt wird, ohne dass wir einen Verlust an Wärme bemerken können; aber eben dieser Schluss führt zu der Ueberzeugung, dass einst die Zeit kommen muss, wo die Sonne bedeutend erkaltet ist und ihr unerschöpflich scheinender Kraftvorrath wirklich erschöpft sein wird, wo die Verdichtung der Sonnenmaterie aufhört und ein fernerer Ersatz an Wärme für die Ausstrahlung nicht mehr geliefert werden kann. Zustände dieser Art sind ja schon bei den viel kleineren Planeten in Folge ihrer schnelleren Erkaltung in grauer Vorzeit, und bei den noch kleineren Trabanten in noch viel früherer Zeit eingetreten; unser Mond, einst wie die Sonne ein glühender Gasball, wandert jetzt als längst erstarrter, kalter und todter Weltkörper im Raume, nur noch fähig, das Licht der Sonne abzuspiegeln. Auch für die Sonne wird diese Zeit kommen. nach vielen Millionen Jahren vielleicht, aber unerbittlich. Das leuchtende Tagesgestirn wird erlöschen und viel früher noch alles Leben auf der Erde und den übrigen Planeten aufhören. Es führt uns also unsere Betrachtung nothwendig zu dem Schlusse, dass die Sonnenwelt, und ein Gleiches gilt von den übrigen Welten, nicht von Ewigkeit her da sein kann, sie muss also in einem von heute nicht unendlich weit entfernten Zeitpunkte, also zu irgend einer bestimmten Zeit, d. h. durch einen Schöpfungsact entstanden sein. Die Sonne von Secchi-Schellen. II. Abtheil. S. 607. Braunschweig. 1872. Cf. Fick. Die Naturkräfte in ihrer Wechselbeziehung. Würzburg. 1869. Klein. Entwickelungsgeschichte des Kosmos. Braunschweig. 1870.

Digitized by Google

koj su Kant [1]) i Laplace [2]) u glavnih načelih zamislili: Naša zemlja i ostali planeti našega sunčanoga sustava nebijahu nekoć odieljeni od sunca, nego su s njim skupa sačinjavali u ogromnom prostoru jedno nebesko tielo, što se tehničkim imenom u astronomiji zove maglica (Nebelfleck). Tvar ovoga ogromnoga tiela, od koga su s vremenom potekli svi planeti sunčanoga sustava, bijaše vrlo tanahna i razriedjena, a njezina temperatura strašno visoka. Ona bijaše s početka mnogo redja, nego što bi se mogao i najboljim zračnim sisalom (Luftpumpe) naš zrak razriediti. U tom dakle vrlo razriedjenom, tanahnom, plinovom stanju bijaše sva kolika tvar našega sunčanoga sustava, koja se je kao ogromna plinova lapka (Gasball) vrtjela od zapada na iztok oko osi, te se ujedno i napried gibala u neizmjernom nebeskom prostoru. Pojedine njezine vrlo majušne čestice, koje bijahu s početka u velikom razsulu, medjusobno su se privlačile, a od sbroja svih tih malih privlačivih sila nastala je ona velika sila obće teže, po kojoj su sve čestice težile k središtu. Tvar je malo po malo gusnula i to s dviju razloga, što su najme čestice težile k središtu, i što je, izsievajuć toplinu, njezina površina nešto ohladnjela. Čim je ovo ogromno plinovo tielo malo po malo gusnulo, tim se je ono nuždno po poznatom naravskom zakonu sve većom brzinom vrtjelo oko svoje osi, a tim je nuždno centrifugalna sila rasla. Kad je centrifugalna sila na toliko narasla, da je dostigla veličinu sile, kojom sve čestice teže k središtu, onda su se pojedine česti odtrgle od cieloga tiela i to na onom mjestu, gdje je bila brzina najveća, a to je njegov aequator. Ove odkinute česti gibale su se radi trajavosti i nadalje od zapada k iztoku oko centralne mase kao za se obstojeći prsteni. Sila obće teže bila je dovoljna, da je zapriečila njihovo razsulo. Buduć da su se i oni i nadalje po zakonu obće teže medju sobom privlačili, ova medjusobna privlačitost bila je povodom, da su se u gibanju poremetili.

A odtuda je sliedilo, da su se prsteni raztrgali, te su pojedini komadi postali za se obstojeća tjelesa, koja su uplivom medjusobne privlačitosti zadobila lik kruglje. Prsteni, od centralne mase odieljeni, nuždno su se tako oko nje gibali, da se je njihova vanjska strana najvećom brzinom gibala, a nutarnja najmanjom u istom pravcu od zapada k iztoku. Kad su se dakle prsteni raztrgali, pretekla je u svakom komadu vanjska stran nutarnju, i po tom su se pojedini planeti, koji su nastali od raztrganih prstena, počeli vrtjeti oko svoje osi istim pravcem od zapada k iztoku, dočim su se i nadalje sveudilj kretali oko centralne mase. Posve istim načinom, kojim su nastali planeti, odieliv se od centralne mase (sunca), potekli su od planetâ njihovi mjeseci ili trabanti. Sunce je i danas još u takovu stanju, da je njegova tvar jošte daleko od onoga prielaza, da bude tvrdim tielom ili kapljevinom, takodjer je dovoljno spectralnom analysom dokazano, da su počela, od kojih se sastoji sunčana tvar, ista kano i ona, od kojih se sastojinaša zemlja; a i u neizmjernom prostoru nalaze se i danas tjelesa ogromne veličine, koja su u istom stanju u kojem bijaše nekoć naš cieli sunčani sustav kao vrlo tanahna i razriedjena tvar u svom prvom razvoju, što se zovu maglice (Nebelflecke). Na planetu Saturnu opažamo odieljene prstene, koji potvrdjuju mnienje o postanku planetâ i trabantâ. Ima nekoliko učenjaka [1]), koji su pokušali braniti vječnost svieta, ali jim je pokus zlo izpao, nenašav nikakva dovoljna razloga, kojim bi svoje mnienje osigurali, jer kudagod okom svrneš, svigdje protivno vidiš. Što ćemo reći, kad n. p. ovako dokazuju: Život je na zemlji nastao tim putem, što je zamet organizma iz drugih nebeskih tjelesa došao i na našu zemlju!! Pa kako je nastao zamet na onom nebeskom tielu, iz kojega je k nam došao?! Kant dosta obširno razlaže i oštroumno pobija tako zvani ontologički dokaz, kojim se služe mudroslovci i bogoslovci, da dokažu bitisanje božje, te misli, da je ovaj dokaz najglavniji, na koj se može i kosmologički dokaz stegnuti. [2]) Da bude svakomu jasno, zašto taj prigovor, u koj Kant toliku silu polaže, u naše osvjedočenje ni malo nedira, te se nam čini kao orao bez krila, valja nam potanko razložiti, što je taj ontologički dokaz, što mi do njega držimo, i u kakovu je vezu s ostalimi dokazi, koji se obično navadjaju za bitisanje božje, tako će se najbolje vidjeti kako je tim Kantu slabo pomoženo, što je napao

[1]) Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels. Königsberg. 1755.

[2]) Exposition du système du monde. Paris. 1796. Cf. Untersuchungen über den Bildungsgang des Sonnensystems. Beiträge zur anorganischen Kosmogonie von Max Meyner. Weimar. 1873. Cf. Zöllner. Photometrische Untersuchungen. Leipzig. 1865. Cf. Secchi-Schellen. Die Sonne. III. Abth. Cap. 14. S. 677.

[1]) Czolbe. Neue Darstellung des Sensualismus. S. 170. Heinrich Baumgärtner. Die Naturreligion Leipzig. 1865. H. Richter in Schmidt's-Jahrbücher der gesammten Medicin. 1865. H. V. Cf. Moleschott Kreislauf des Lebens.

[2]) Critik der reinen Vernunft. III. Hauptst. 4. Absch. Von der Unmöglichkeit eines ontologischen Beweis vom Dasein Gottes. S. 276—288.

Digitized by Google

ontologički dokaz tolikom silom i na takav način, kao da o njem sve visi. Premda učenjaci, koji se služe ontologičkim dokazom, da dokažu bitisanje božje, na različne ga načine predstavljaju, njegova je ipak jezgra ta: Mi imamo, vele oni, u našem duhu ideju o najvišem, najsavršenijem, neizmjernom biću. Dakle ovo biće obstoji. Razlog pako tomu navadjaju taj, što se već u samoj ideji najvišega i najsavršenijega bića nalazi i njegovo bitisanje, jer ako nebi bitisalo, nebi bilo najviše i najsavršenije biće, bilo bi dakle protuslovje pojmiti najviše i najsavršenije biće, a da nebitiše. Ovako po prilici zvoni ontologički dokaz u svojoj jezgri, kako ga je glasoviti Anselmo Canterbury-ski predstavio [1]), a poslje njega glasoviti Cartesij [2]) i Leibnitz [3]) ponovio, nu ima i drugih učenjaka jošte i danas, koji ga obljubiše.

Najprije bilo bi dovoljno samo spomenuti, da se Kant nebi sigurno toliko trudio i napinjao, da oprovrgne taj ontologički dokaz, da se je sjetio, da ga je već sam Toma Aquinski [4]) mnogo kraće i mnogo jasnije oprovrgao, te dokazao, da neima znanstvene vriednosti; da se je sjetio, da su ga i drugi učenjaci [5]) pobijali; da se je sjetio, da taj dokaz ni u starijem ni u novijem vieku nije mogao u učenom svietu doći do velike slave, a kamo-li pobjedu steći. I mi scienimo, da ontologički dokaz na slabih nogu stoji, te se po njem ljudski um nemože osvjedočiti, da najsavršenije i najviše biće obstoji, ali nedržimo ga nevaljanim zato, kao da u obće pristajemo uz Kantov mudroslovni sustav, koj po našem sudu na slabijih još nogu stoji, nego-li taj ontologički dokaz, kojemu on posve pravedno prigovara. Koj je dakle razlog, zašto ontologički dokaz nevalja? Samo odtuda, što imamo pojam o najvišem i najsavršenijem biću, nikako nesliedi, da ono obstoji. Jer svi pojmovi našega uma takove su naravi, da nam oni sami po sebi kao takovi nikad nemogu jamčiti, da onaj predmet, što ga predstavljaju, takodjer izvan uma u realnosti obstoji. Naš um može si svojevoljno (willkürlich) pojmove stvoriti u idealnom svietu, neobziruć se na to, da-li oni predmeti realno izvan njega obstoje, koje pojmovi predstavljaju. Je-li dakle pojam o najvišem i najsavršenijem biću naš um svojevoljno stvorio ili ne, zato nemože jamčiti pojam sam, već mora u pomoč priteći drugi dokaz, koj nas osvjedočava, da si taj pojam o najvišem biću nije naš um svojevoljno stvorio poput drugih abstraktnih pojmova. Istina je, što vele zagovornici ontologičkoga dokaza, da se u pojmu o najvišem biću nalazi i ta biljega, da ono bitiše samo po sebi; ali valja pitati, kojim si je putem stvorio ljudski um taj pojam o najvišem biću, koje samo po sebi obstoji, i na kojem je temelju on osnovan. Na ovo važno pitanje, o kom sve visi, neodgovara sam pojam ništa. Dakle sam pojam kao takav nemože služiti dokazom, da takovo biće realno izvan uma obstoji. Ako pako odgovaraš na pitanje, da je naš um došao do pojma o biću, koje samo po sebi nuždno obstoji, tako, što se je on oslonio na princip, da svako biće, koje vidimo da nestaje, ima svoj uzrok, a čislo proizvadjajućih i proizvedenih bića nemože biti bezkonačno, već nuždno obstoji neko biće koje samo po sebi bitiše, onda već nesliedi od samoga pojma o najvišem biću da ono obstoji realno izvan uma, što tvrdi ontologički dokaz. Zagovornici toga dokaza dodavaju različna i vrlo oštroumna tumačenja, da mu tako laglje znanstvenu vriednost spase, ali svi oštroumni dodatci ostaju beuzpješni. Sam pojam kao takav nemože već dokazom služiti, da obstoji najviše i najsavršenije biće, osim ako tko prihvati takav mudroslovni sustav, po kojem bi bilo jedno te isto: predmet, kako ga naš um shvaća, i kako on u idealnom svietu obstoji, te predmet, kako izvan uma u ontologičkom svietu realno bitiše.

(Dalje će slieditи.)

*

[1]) Et quidem credimus, Deum esse aliquid, quo nihil majus cogitari possit. Sed certe ipse insipiens, cum audit hoc ipsum, quod dico, aliquid quo majus nihil cogitari potest; intelligit quod audit, et quod intelligit in intellectu ejus est; etiamsi non intelligat, illud esse. Convincitur ergo etiam insipiens, esse vel intellectu aliquid, quo nihil majus cogitari potest; quia hoc, cum audit, intelligit, et quidquid intelligitur, in intellectu est. Et certe id, quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse in re, quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu, id ipsum, quo majus cogitari non potest, est, quo majus cogitari potest; sed certe hoc esse non potest. Existit ergo procul dubio aliquid, quo majus cogitari non valet et in intellectu et in re. Prosologion Cap. 2.

[2]) Ut (mens) ex eo, quod e. c. percipiat, in idea trianguli necessario contineri, tres ejus angulos aequales esse duobus rectis, plane sibi persuadet, triangulum tres angulos habere aequales duobus rectis; ita ex eo solo, quod percipiat, existentiam necessariam et aeternam in entis summe perfecti idea contineri, plane concludere debet, ens summe perfectum existere. Principia phil. I. §. 17. 18. Cf. Medit. de prima philos. med. 3 et 5.

[3]) Opera philosophica. Ed. Erdmann. 1840. P. 177. De la demonstration cartesienne de l' existence de Dieu. Cf. Théodicee. P. I. §. 44. Monadologie. §. 45.

[4]) Summa. P. I. Q. 2. A. 1. Contra Gentes. l. I. C. 10. et 11. Quaest. disp. de veritate. Q. 10. A. 12. In l. I. Dist. 3. Q. 1. A. 2.

[5]) (Gaunilo). Liber pro insipiente adversus S. Anselmi in Proslogio ratiocinantem. Scotus. Sentent. I. Dist. 2. Q. 2.

Digitized by Google

Louise Lateau.

(Dalje.)

Ako se koža ili mišice živo nataru, i razdraže živci osjetnici (Gefühlnerve), tada se odrazuje na tom mjestu gibanje (t. z. Reflexbewegungen) samo od sebe. U tu svrhu pokuša Dr. Lefebvre razdražiti perom nos i uho, za koje se znade, da su u budnom stanju najosjetljivija mjesta; metnu dapače pod nos i tekući nišador. Lujza na sve ovo ostade nepomična. Ubode ju na to iglom šivankom u lice i ruku; nabere kožu na ramenu i zarine kroz nabor tubastu iglu; ali L. ostade pored svega toga mrcvarenja mirna kano grob, niti se najmanji znamen neopazi, da bi štogod osjećala. — Lefebvre lati se novoga sredstva. Smjesti se za ekstaze iza ledja, te iznebušice sune Lujzu nožićem tja do krvi u zatiljak. Svi gledahu strahom i zapanjeni, a L. sjedi nepomična, kao da si onamo posadio komad drva. Kad sve to nije ništa uzpjelo, ostade još jedan pokus, kojemu se absolutno nije moći oprieti. Poznata je sila i nepodnosiva bol munjevne struje (electrischer Strom). Lefebvre uzme dakle munjevni aparat, nabije ga, da dobije struju, koju preko 6 sekunda nitko nemože uzdržati. Nu i to nepomože. L. se ni jedanput neganu. Smjestiše oba konduktora na najnježniju dolnju stran ruke kroz 70 sekunda. Nije se opazio ni najmanji znamen kakova osjećanja; eksperimenat izpade, kao da elektriziraš kamen. Naperiše struju na razna mjesta u licu, stegnuše žestoko mišice, ali vedje ostadoše širom otvorene, pogled miran i nepomičan, niti glava niti nikoje udo na tielu nemaknu se. Stegnuti dadu se mišice istina i na lješini; nu u živa čovjeka, bio budan, oli spavao, uzdrma se na taj pokus cieli organizam. Stoji dakle nepobitno, da za ekstaze poraba svih ćutila prestaje.

Dok L. leži ničice u prosternaciji, udara bilo u minuti 120—130 puta tako tanko, da ga najvještija ruka jedva osjeti, a disanja ponestaje, te ga je jedva opaziti. Zakon je physiologie: u zdravu organizmu bilo i disanje padaju ili rastu sasvim uzporedno. A u Lujze baš protivno, premda nije ni najmanje bolestna, disanja nestaje u onoj mjeri, u kojoj bilo raste: dok naime puls u minuti od 90 na 130 naraste, padne respiracija od 18 na 10. U to vrieme, kada se broj disaja smanjuje, postaje koža sve hladnijom, studeni ju probija pot: dok za dobrih 10 min. nezačme reakcija tako, da kad prestane ekstaza, bilo udara 72—75, a disanje broji 22 daha, koža pako niti izhlapljuje niti je suha, već friška. Cielo tielo je taj čas u posve normalnom stanju, lice vedro, pogled jasan i miran, duh bistar; L. niti je ukočena, niti troma, niti ju boli glava, niti se na išta drugo tuži, dapače još se jačom osjeća.

To su gospodo činjenice, koje se tajiti nemogu. Nisu ih smislili popovi, već iztražili i pobilježili muževi znanja. Nastaje dakle pitanje: da-li su to pojavi naravski, sbivaju-li se po zakonih naravskoga života, ili su po njem nemogući? Važno u istinu pitanje najpače za naš znanstveni viek, ali još važniji odgovori. S toga ćemo zašutiti s nazori theologičkimi, a na sudački stolac neka zasjedne i odgovara znanost.

IV.

Stigmata i sud znanosti.

Katolička apologetika sliedi načelo: „Smatraj pojav samo onda čudom, ako znanost jasno i nedvojbeno reče, da je po *ustanovljenih neoborivih* zakonih naravskih nemoguć.“ Nebismo bili zadovoljni s dokazom, da tko reče, taj se pojav po zakonih poznatih jednostavno neda protumačiti; ta moglo bi se primjetiti: možda će se tečajem vremena odkriti zakoni, nam za sada još nepoznati, koji će ga znati protumačiti. Da nebi tko god ovu i na gore pomenuto načelo navrnuo, pitamo: zar nije znanost stanovita područja tako proučila, da može absolutnom sjegurnosti ovaj ili onaj zakon stalnim i nepomičnim označiti? Jamačno — niti joj itko pametan toga zaniekati neće. Ako tako, to će i potonja odkrića, bila kakova mu drago, liepo se priklopiti poznatim jur stalnim rezultatom, i kao kasnije rodjena djeca sa svojom starijom braćom u skladu živjeti, jerbo narav sačinjava dobro uredjenu organičku cielost. Tjelesa n. pr. razprostirati će se prostorom po zakonu naravskom, ko što se i danas prostiru, vatra će paliti itd. — Odgovori-li dakle znanost na naše pitanje jestno, to ćemo i mi pojav, što se čudom zove, onda tek takovim smatrati, ako se uzmogne nedvojbeno dokazati. da je po ustanovljenih zakonih nemoguć, dapače jim protivan. Uspje-li taj dokaz u Lujze, naravska je posjedica za razumna čovjeka zaključak: buduć da u boadenskom (Bois de Haine) pojavu naravskim neoborivim zakonom mjesta neima, to je ondje, da se je uzmoglo dogoditi čudo, morala zasegnuti u tečaj stvari sila nadnaravna. Drugoga puta ovdje neima: ili ju priznati ili niekati zdrav razum. — Bojazan, nebi-li time nastale po narav opasne posljedice n. pr. nebi-li se pomrsio tečaj svieta, posve je izlišna. Prvo s toga, što subjektivno zanovietanje faktà neslabi; a dokaže-li se istinitost čuda po strogo označenih načelih, neima dalnjega pitanja. Drugo s toga, što će viša moć, koja je mogla proti postojećim zakonom djelovati, znati jamačno i sve opasne posljedice prepriečiti. Sama znanost negubi time od svoje uzvišene cieno posve ništa. Naša je dakle izvesti, da stigmatičko krvarenje u Lujze ima na sebi sve stroge zahtjeve — pak smo na čistu.

Sad na stvar. Dva su mjerodavna sudca u tom pitanju: pathologia i physiologia.

1. *Što kaže pathologia?* Je-li po njezinoj nauci pojav u Lujze moguć?

Prije svega obazrieti nam se je na Lujzin rod. Njezin otac bijaše pravi kremenjak, zdrava i omašna ljudina. Preminuo je naglo u 28 god. dobe svoje uslied zavladale u onoj okolici pošastne bolesti. Na živcih nije

Digitized by Google

bolovao nikada, niti krvi bacao. Značaja bijaše mirna, ćudi blage, pameti srednje, a naobražen slabo. — Majka Lujzina žena je snažna i čila. Izuzmeš-li jedini slučaj upale (Pleuropneumonie) kad je rodila Lujzu, uviek zdrava, nikad bolestna. Ćudi je suhoparne, po nešto jedovite (gallicht). O kožobolji, škripih (Skropheln), krvotoku, ili kakovoj bolji živaca ni govora. — I sestre Lujzine, prem nisu krupne, zdrave su djevojke. Škripom, padavici, maternicnoj boli nije nijedna podvržena. Na živcih ili kakovoj krvnoj bolesti nebolova nijedna. Inače značaja su tiha i mirna; živu sukromno; pobožne su i rade marljivo. — Zdravlje je dakle ciele obitelji takovo, da nemože ni govora biti, te bi L. porodom baštinila kakovu bolest.

(Dalje će slieditі.)

Kako nam sviraju?

Ove godine izkusismo svašta neugodna; vidi se, da se onaj duh vremena, koj je neprijateljan katoličkoj crkvi, nije zaustavio na medji hrvatskoj, već je on silno i ovamo premahnuo; i mnogu glavu zamamio i otrovao mnogo srce. Nije mu ni mučno bilo, ta vjera, ž i v a vjera Kristova, koja i paklu odoljeva, koliko je ima u nas?! A koliko ima brige i nastojanja, koliko pravoga revnovanja, da se spasi što se spasiti može?! Ja sam malo šta vidio. Priznajem da nisam sretan imati takov položaj, s koga se istinitije i vjernije sve pregledati može, te ću od srca rado izpraviti kad me tko o boljem uputi. Ovaj put želim pozornost katoličkih štioca obratiti ozbiljnije i oštrije na polemiku dra. Bogoslava Š u l e k a, koju vodi s mojim kolegom drom R i e g e r o m.

Dr. Šulek napisa u br. 215. „Obzora“ ružan članak proti koroni brdovačkoj, u kojem ondješnje svećenstvo prozva herostrati. On takodjer u „Vienc u“ br. 46. kritizujuć Folnegovićeva „Zanovietanja“, tako ova pohvali, da je zajedno mnogo kudbe sasuo na katolički nauk i svećenstvo. On to učini anonimno, al se je po Zagrebu govorilo, da je Šulekovo, te tim onaj članak i ova kritika zadobiše veću važnost. To je potaklo dra. Riegera, te napiše u br. 47. „Kat. lista“ članak pod naslovom „Gospodinu — o —“ poznat našim štiocem. Dr. Šulek kan da ga je jedva dočekao, prihvati s g o d u, te u br. 273. i 274. „Obzora“ uze grditi ne samo jezuite, nego i dogmu nepogrešnosti papine, i kraj toga sumnjičati, i te kako sumnjičati, vjeru naših biskupa i svećenika. Valja da se znade i na umu drži početak ove polemike, te da za njezine posljedice, ako bi morda u čem zločeste bile, odgovara onaj koj je kriv.

Šulek se je sam priznao piscem onih članaka. Valja da mu obraz nije podnosio kriti se i nadalje pred protivnikom, koj se bori otvorenim licem. To je pošteno učinio. Liepo je takodjer od njega, što je svoj članak proti brdovačkoj koroni oporeko, ali nije liepo što je braneći svoju kritiku sasuo onolik jed: skoro bis rekao, da je onu prvu posiciju samo za to ostavio, da uzmogne tim žešće navaljivati s druge. Dr. Šulek vješt je i izkusan borilac, te si je ubrao po koju lovoriku. No ovaj put žalim, što se je prihvatio hrdjave stvari; morda će publika njemu prijazna i ovaj mu put pljeskati, nemislim ipak da će mu ova polemika donieti prave i trajne slave. U samu stvar, za koju se bojak bije, nemislim se ja pačati, ona je u dobrih rukuh; ja ću samo razmotriti način, kojim se dr. Šulek bori, pa ću onda iz svega povući njeke zaključke.

Predavajući svoju O b r a n u „Obzoru“, piše dr. Šulek, da smo, dr. Rieger i ja, njegovu O b r a n u i z a z v a l i i to onako samo iz n e b a p a u r e b r a; on da je uzdajući se u pravdoljubje naše i liberalizam odgovorio, ali mi da smo poslali sve natrag, govoreć „n o n p o s s u m n s“; napokon da ga je mrzilo pozivati u pomoć državnoga odvjetnika, da nas po z a k o n u i p r a v i c i prisili, no da sada barem zna, što su naša k r š ć a n s k a n a č e l a. Tim je on nastojao nas unapried pred obćinstvom diskreditirati, te ga za sebe predobiti, za sebe siromaha „nepravedno napadnuta“, koj mora barem u „Obzoru“ naći kakav zakutak, da „neostane okaljan pred hrvatskim svećenstvom kano klevetnik i neznalica.“ Mi odvraćamo: vrlo lukavo junače, al nimalo viteški!

Nije uredničtvo „Kat. lista“ izazvalo dra. Šuleka, nego je on izazvao uredničtvo, kad ga je kritizujuć „Zanovietanja“ s čista mira, i to baš on sám, nazvao „absolutiste, obskuranti.“ Pa mu je podnio obraz napisati u Obrani, da se je u onoj kritici postavio na stanovište s t r o g o k n j i ž e v n o, da on nije ni cenzor morum ni fiškališ, i u obće da nije iztaknuo, nit da je zanovietalac s r a z l o g o m koga hvalio, niti da je p r a v o koga kudio. A zar ste zaboravili na svoju krasnu apostrofu na uredničtvo „Kat. lista“? Dà, on tu šuti, ili pače nešuti, već i dalje dokazuje i zaključuje, da je on posve s d u š n o i o b j e k t i v n o vršio zvanje kritika, pa se onda obara ružnimi supozicijami na svoga protivnika, tja da mu podmeće, kako mu (Riegeru) nije pravo, da je on (Šulek) po naputku Pavla apostola pohvalio što je hvale dostojno, i skudio što mu se nije svidjelo. I u tom stilu ide sve dalje, dok čitalac na njegovo s t r o g o k n j i ž e v n o stanovište zaboravi; onda će tekar reći: „Da i ja sam ga („Kat. list“) ukorio, što se u njem kadšto napada na liberalizam u o b ć e (dakle i na pravi) itd.“ Da nam nije dr. Šulek jasno sam kazao, da nije f i š k a l i š, mi bismo lasno došli na misao, da čujemo prevejana fiškališa, koj nastoji poroti zapaliti rog mjesto svieće.

Ali ima tu i većega čuda. Dr. Šulek kritizirao je „Zanovietanja.“ Ondje u IV. pogl. čita se medju ostalim ovo: „ta jim (biskupom) je lekcija trebala. Za što su se dali onako smotati od Ježuvanov, proglasiv umrlo stvorenje četvrtom božanskom osobom.“ To poglavje bješe prije otisnuto u „Obzoru“ br. 201., nego jer je opazilo uredničtvo, da takova „Zanovietanja“ sbilja vriedjaju svećenstvo, presta s njimi. To spominje i dr. Šulek u svojoj

Digitized by Google

kritici, al. ovako: Štioci „Obzora“ poznaju zanovietaoca već ponješto, jer je svoje dvie tri zanovietke u njem iznio na svjetlo. Nego kako čujem, dirnuo je zanovietalac u osinje gniezdo, i ose sve navališe na „Obzor“ itd.“ Dr. Šulek kaže sám u svojoj Obrani, da je frivolna primjetba, koja i njega vriedja, o najuzvišenijem biću, kad se govori „četvrta božanska osoba“; pa ipak u kritici nije toga ukorio, pače ni u Obrani nekori za to zanovietaoca, nego — one, koji naučaju dogmu nepogrešnosti! Dà, on da kori! ta on govori u svojoj kritici: „što on (zanovietalac) šiba, to je sve očita istina“; pa onda „svećenstvo je u toj knjizi obilato zastupano. Nu varao bi se, tko bi mislio, da je to samo onakova luda vika na popove itd·“ Nespominjem onoga. što je već dr. Rieger dovoljno iztaknuo, nego pitam: je-li uredničtvo „Kat. lista“ iznenada napalo dra. Šuleka, il je on onakovom kritikom izazvao ovo uredničtvo? i pitam dalje: zar je pamet iznevjerila dra Šuleka, ili što drugo, kad je u Obrani napisao, da on u obće nije iztaknuo, ni da je zanovietalac koga s razlogom hvalio, ni da je pravo koga kudio?!

Jest, dr. Šulek imaše dosta razloga očekivati, da „Kat. list“, ako išta razumije svoju zadaću, neće šutjeti na njegovu kritiku, jer nesmije. Odazva se sbilja dr. Rieger, kako, poznato je našim štiocem. Na to opet napisa dr. Šulek Obranu, i posla ju „Kat. listu.“ Al to nebje Obrana, već ružan napadaj, jer ovdje tekar naruži jezuitski red, i izsmija dogmu nepogrešnosti papine onako, kako bis iz njegove kritike jedva naslutiti mogao. Nije veliko junačtvo danas navaljivati na jezuite, kad sviet tolikimi lažmi zasliepljen svakomu povladjuje, koj se na nje izkesi; no ni kakve osobite slave neće si nitko steći, kad neima skoro ništa zla, što im se već nije posve liberalno naprtilo. Dru. se Šuleku pohtjede takodjer nabaciti kamenom na jezuite, i za taj plemeniti čin zaželi poslužiti se „Kat. listom“ kano metaljkom. Uredničtvo odbi od svoga lista takovu čast. Dr. Šulek upotrebi njeke privatne listove pokojnoga Theinera, koje je vrlo indiskretno Friedrich priobćio u Allg. Zeitungu, rekši: hrvati i svećenici štuju Theinera, pa će mu vjerovati. Jest, Theiner biaše muž mnoga štovanja vriedan, ali žalibože i jako kivan i biesan na one, koje držaše za svoje protivnike. Kad to i nebi bio grieh, svakako je slabost, koju valja prikriti, ne pako iznositi ju pred ljude, da joj se kano krieposti klanjaju. Za dokaz njegova bjesnila proti jezuitom netreba ništa više, nego samo ove rieči, koje dr. Šulek navodi: „Die Jesuiten haben nie aufrichtig die Ehre Gottes gesucht, sondern nur mit allen gottlosen Mitteln den Triumph ihrer Schulmeinung halsstärrig durchgesetzt auf Kosten des Christenthums; sie sind grundsätzlich die grössten Feinde des Pabstthums, des Episkopats und des gesammten Klerus gewesen, wenn ihre verruchte Schulmeinung bekämpft wurde.“ „Der weise Pabst ist immer noch mit seinem Collegium unter der Botmässigkeit des schwarzen Pabstes, was unglaublich erscheint.“ Poganin, koj triezno sudi, smijat će se ovakovim riečim, a katolik će se upravo sgroziti; jer one neznače ništa manje, nego: da su jezuite pravi pakleni vragovi, načelni neprijatelji čitave crkve Kristove, kojim je uprkos obećanju Kristovu pošlo za rukom, savladati crkvu osnovanu na stieni Petrovoj, zajašiti joj na vrat, te joj nametati svoja prokleta mnienja na uštrb kršćanskim istinam! Jadni Theiner! Jako ga žalimo, da se je dao tako daleko zanieti od strasti; al ga i više žalimo, što je u Njemačkoj, i evo u Hrvatskoj, gdje ga mnogi iskreno štuju, našao prijatelja, koji njegovu ružnu golotinju onako nemilo razgališe. Dà strastan, vrlo strastan biaše taj čovjek. Imamo u Zagrebu tomu dokaz javan, koj se sakriti nemože. Štampajuć u „dioničkoj tiskari“ acta Concilii Tridentini nije se mogao uzdržati, da nebi njeka mjesta, rimskoj kuriji neprijazna, dao natisnuti širjim slogom, krupnijimi pismeni. No tim je sam svojemu djelu škodio, jer je bez razloga i potrebe sám bacio sumnju na svoju vjerodostojnost.

Theinerom kano svjedokom služi se dr. Šulek i proti vatikanskomu koncilu i dogmi papine nepogrešnosti, no mnogo više služi se tu Allgemeinericom, a glede Hrvatske svojim izkustvom. Kan da je naumio ex professo pobijati ovu dogmu, toliko je toga napisao. Ni Rieger ni ja nedospievamo, da sve ono pobijemo. Pa da je to samo Obrana kritike Šulekove, a ne radje silan nasrtaj na katoličku dogmu! Jer da je to sada dogma, prava dogma, o tom danas nijedan pravi katolik nedvoji. Što bo se ima vjerovati, to neodlučuje moj privatni sud, već sud obćeniti crkve, pa ću ja vjerovati makar se meni činilo i absurdno, no zato nevelim: credo quia absurdum, sed credo: quia ecclesia docet, cui Christus credendum tradidit. Čudo n. p. jest prirodoslovcem materialistam a priori absurdum, no nije takov absurdum kršćaninu, koji vjeruje u osobnoga svemogućnoga Boga, otca i spasitelja ljudskoga roda. Šulek nastoji ravno dokazati, da tobože ona dogma neima obćenitoga priznanja. Uzalud mu trud, pošto je onu dogmu izjavio koncil u pravom smislu obćenit, nit je proti njoj, jednom proglašenoj, ustao ma da bi jedan katolički biskup. To je ne samo moć božanske istine, nego takodjer u ovo naše po crkvu neprijazno vrieme velika milost božja. Šta nas naprama tomu divnomu prizoru sjeća dr. Šulek na Döllingera, Schultea i druge, koji odpadši od crkve jadnici sada lutaju iz jedne bludnje u drugu gorju? Nedavno smo spomenuli bonnsku synodu; već je ono dosta. Ni u Njemačkoj, pače ni u Münchenu, gdje im je patriarka, ni u Bonnu, gdje im sjedi biskup sa svojim viećem, neimaju nikakve znamenitosti, nit ikakva izgleda za budućnost. Mučenica katolička crkva u Njemačkoj, ona crkva koja vjeruje nepogrešnost papinu, svalila ih je bez borbe, jedinom patnjom nepravde i silovitosti od strane države. Tko nevjeruje dogmu papine nepogrešnosti, a morda misli da je još pravi úd crkve božje, neka si

Digitized by Google

triezno i oštro pogleda svoju braću, njemačke (nazovi) starokatolike, — past će mu mrena s očiju.

Pa u takove starokatolike piše dr. Šulek sav naš narod, njegove biskupe, njegove svećenike i sav puk — dakako s malo iznimaka, koje neznače ništa. Da tko nepomisli, da pretjerujem, evo njegovih rieči iz Obrane: „Netvrdim, da takovih vjernika (koji bi vjerovali nepogrešnost papinu) neima; samo da jih ima vrlo malo, najpače kod nas, što bi se očito dokazalo, kad bi se n. p. zavelo tajno glasovanje o tom predmetu.“ „Prigovorit će mi se, da je hrvatski narod prihvatio tu dogmu, jer se nije kod nas porodio onakov razkol kao što u Njemačkoj. Po mojem mnienju bi posrnuo, tko bi iz potonjega ono prvo izvodio itd.“ Pa na čem osniva dr. Šulek ove svoje drzovite tvrdnje? Poglavito na ničem manjem, nego na nevjeri i kukavštini naših biskupa! Ja neznam, je-li si dr. Šulek sam bio skroz sviestan, da to govori, al njegove rieči to svakomu katoliku znače.

On naime kaže apodiktički: da dogma nepogrešnosti nije pravovaljano proglašena od hrvatskih biskupa, jer država neda, a crkva se u tom pogledu pokorava državi; i za to, veli, nemojte potrebovati od svjetovnjaka da vjeruju ono, što jim niti obznanjeno nije bilo. U ostalom, dodaje, priznajem, da država nije vlastna zabraniti nutrnju vjeru, dakle niti vjeru u pomenutu dogmu, nego samo njezino objavljenje, kao što nemože zabraniti vjeru u spasonosnost republike, al naopako po onoga, koji bi ju izjavio. — Molim dra. Šuleka, koj rado navodi sv. pismo, dakle ga valja da čita i razumije, neka pogleda u Djela apost. pogl. 4. v. 18. 19. i pogl. 5. v. 28. 29. 40—42., tu će vidjeti: da je židovska oblast zabranjivala apostolom ne morda nutarnju vjeru u Isusa, nego prodikati Isusa, nu apostoli, da su rekli, „valja više slušati Boga nego ljude“, pa dalje prodikali; da su onda došli na sud, i mal ne zaglavili, da su bili bičevani, no ipak su izašli veseli i prodikali čitave dane i u hramu i po kućah. To neka pogleda g. Šulek, pak neka vidi: što je on učinio od naših biskupa!

Ali dr. Šulek ide i dalje: on meće u težku sumnju istu vjeru naših biskupa. Govoreć naime direktno o biskupu Hefeleu, veli: on je bio (uz drugoga svoga slavnoga druga) na vatikanskom saboru ponajžešći protivnik dogme o nepogrešnosti. Mislite-li, da ju on sada vjeruje? Ja ga nepoznajem glavom, no rekao bih da nevjeruje; jer sve se može prije oktroirati nego prava vjera.“ Nije-li tim bacio sjenu i na onoga drugoga slavnoga druga Hefeleova?! Nadalje odgovarajuć Riegeru veli: „Kažete, da Vas tu dogmu uči Vaš biskup. Oprostite što o tom sumnjam, jer mi se čini da on o tome muči.“ A da bismo takovo vladanje naših biskupa laglje mogli razumjeti, poučava nas „da su se pokorili naročitoj zapoviedi svoje duhovne glave, držeć se valjda naputka, što ga dade sv. Pavao Efežanom IV. „starajući se uzdržati jedinstvo duha svezom mira“ — no da je „drugo vjerovati, a drugo pokoravati se; drugo učiti, a drugo mučati.“

Na ovo Šulekovo dokazivanje i domnievanje najprije mi je reći, da ja neznam dosta kvalificirati ovo njegovo djelo: da on u javnu razpravu uvlači vjeru toga i toga biskupa, onu vjeru koju si ovaj u srcu nosi, da ju on izpituje, i da o njoj izriče bez ikakva temelja, a izriče to, da se ta njihova vjera po njegovu domnievanju neslaže s vjerom Petrove stolice i obćenitoga koncila vatikanskoga. Ja osudjujem od ciele svoje duše taj gadni postupak. Isto tako osudjujem i one njegove rieči u Obrani, gdje ovako govori: „po duši mogu kazati, da se do sada nisam namjerio na katolika, koj bi otvoreno iskreno očitovao, da vjeruje punom sviesti u nepogrešnost pape Pia IX. itd.“ — i tim hoće dakako dokazati, da se kod nas ta dogma nevjeruje. Kojim pravom to Šulek govori, pošto se u onom članku ponosi, da ima dosta prijatelja i medju svećenici, a i jest tako, koliko je nam znano? On je tim izrekao i o njihovoj vjeri, a nije se sjetio: da si je protestant, da je zauzet proti onoj dogmi, da ima malo ljudi, koji su voljni o tom s njim se prepirati, i to vjerojatno bez uspjeha, napokon da on vrlo težko čuje. To da si je samo pomislio, nebi se onako indiskretno usudio u javnosti prosudjivati vjeru svojih prijatelja. — Na citat pako Efež. 4, 3. odgovaram: Da je dr. Šulek kojom svojom srećom samo dva versa dalje pošao, bio bi čitao: „jedan Gospodin, jedna vjera, jedan krst“ — i valjda uvidio svu taštinu svoga domnievanja. Medju kršćani naime mora biti prije svega jedna vjera i na tom se jedinstvu poglavito temelji jedinstvo duha, o kojem sv. Pavao govori; dogma pako o nepogrešnosti nije stvar discipline, već stvar vjere: dosljedno i glede te dogme mora biti jedinstvo vjere i jedinstvo duha, koje kaže Pavao da valja uzdržati svezom mira. Šulek nas pako uči, da nutarnji razdor vjere i duha opašemo vanjskom svezom mira — pa se usudjuje tu svoju invenciju pripisivati velikomu apostolu naroda!

Ja bih uvriedio naše biskupe, kad bih išao branit njihovu vjeru onako bez svakoga razloga napadnutu, tim više, što ja niti nedopuštam, da ona dodje na javnu diskusiju. Nego što se proglašenja dogme tiče moram ipak sasvim u kratko odgovoriti, budući da bi Šulekovo dokazivanje nevježu moglo zavarati. Kažem dakle dru. Šuleku, neka pogleda „Lehrbuch des kath. u. evangelischen Kirchenrechts“ od protestanta Richtera, koj u 5. izdanju str. 358. ovako piše: „Ein Schluss, in welchem das allgemeine Concilium die Tradition bezeugt und sichert, muss in der ganzen Kirche, und ohne besondere Promulgation in den einzelnen Dioecesen, als verbindlich gelten, weil die Kirche den allg. Concilien in Sachen des Glaubens die Unfehlbarkeit beilegt.“ Pa onda: „Päbstliche Lehrdekrete — — gestalten sich durch die Beistimmung der lehrenden Kirche zum formalen und unfehlbaren Urtheil. Da sie nur bezeugen,

Digitized by Google

was besteht, so ist ihre Verbindlichkeit nicht durch die Promulgation bedingt, sondern sie verpflichten die Gewissen, sobald ihr Dasein kund wird.“ Tako je sbilja, pa to je imao dr. Šulek znati, kad mu se je već svidjelo, njemu protestantu, nam katolikom o kat. dogmah lekcije davati. Onda nebi bio morda naših biskupa onako naružio.

Napokon ja sam odbijajuć od „Kat. lista“ tobožnju Obranu Šulekovu pisao mu u listu izrikom, za što je neprimam. Rekoh da imam više razloga, a ponajglavniji taj: što se tu javno prosudjuje vjera naših biskupa, te tako oni njekim načinom izazivlju, da svoju vjeru javno izpoviede. Dr. Šulek ne samo da nije za to ništa mario, nego je pače napisao u „Obzor“, da smo mu mi „sve poslali natrag govoreć: non possumus.“ A da nebi taj izraz obćinstvo drugačije shvatilo, nego-li biaše namienjeno, nije propustio pred tim napisati: „Uzdajuć se u pravdoljubje i liberalizam ove gospode — — napisah priloženu Obranu“ — a iza toga; „mrzi me u pomoć pozivati državnog odvjetnika, da ih po zakonu i pravici prisili na uvrštenje;“ pa to nam je pred hrvatskim svietom učinio onaj isti Šulek, koj je i počeo i dočeo svoju Obranu teksti sv. Pavla govorećimi o ljubavi! — Ja sam s njim svršio.

Nego se obraćam častnomu našemu svećenstvu i velim: evo ovako nam sviraju! Nije dosta, da se u svih skoro časopisih sad ovdje sad ondje kaže nešto, što je podobno podkapati vjeru, moral i ugled crkve, nego već evo ljudi od znamenitosti Šulekove nerespektiraju ni naše vjere ni osobnosti naših biskupa. Onda je dakako sasvim naravno, da i uredničtvo ovoga lista ima svojih nevolja. Moram se ipak ovdje na jednu nevolju napose potužiti.

Dr. Šulek namaza nas najprije u „Vijencu“ — listu za zabavu, namienjenu najpače „krasnomu spolu“ i mladeži, za tim nas okalja u „Obzoru“; ja sjećajući se onoga: . . . semper aliquid haeret — pokušah čisto na kratko napisati malo izpravaka k Obrani Šulekovoj u „Obzor“, da se barem pred Obzorovim obćinstvom operem — al mi sl. uredničtvo (sasvim kollegialno!) niti neodgovori, niti nepovrati poslanoga. Hotjelo me je valjda kazniti za ono, što sam se bio usudio u „Kat. list“ primati glasove o potrebi nova crkveno-političkoga lista, dok — po riečih Šulekovih — neka visoka gospoda, koja su vjeru na svoju zastavu napisala, neuvidjaju potrebu onakova lista, i dok i „Obzorom“ ravna hrvatski svećenik. Hvala Bogu! Uredničtvo ovo, dok može i koliko može, nastojat će pokazivati na pogibelji, koje priete našoj sv. vjeri i crkvi; no — budi mu prosto izjaviti bez zamjere — ako sve ostalo svećenstvo neprione ljudski braniti i zastupati svoje svetinje svigdje i na svaki način, i ako u tom nebude odlučno, uztrajno, požrtvovno, ako se usuprot bude dalo uspavati laskavimi i lukavimi riečmi: mir, mir! dočim neima mira — bojimo se, da nećemo uteći pravednoj kazni.

Dr. Gjuro Posilović.

Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni g. biskup djakovački J. J. Strossmaver učinio je za siromašne slušaoce našega sveučilišta zakladu od 10.000 for. u dionicah senjskoga brodarskoga družtva.

— Dne 5. o. mj. umroše: Matej Cimerman podjašprišt i župnik u Belovaru, Toma Capek izsluženi podjašprišt i župnik u Orehovici; prečastni g. Mirko Tumpić opat i župnik u Bistrici, ustrieli se od naprasita poremećenja uma usljed dugotrajne vrlo mučne bolesti.

Požun. Požunski crkveno-politički list „Recht“ zabavljao se je u posljednje vrieme višeput dogodjajem, koga nesmijemo niti mi zamučati, jer je i za nas poučan. U svojem 260 br. donio je viest, da je na tamošnjem katoličkom gimnaziju prof. fizike, odmetnik redovnik Friderik javno u školi u IV. razredu učio, da je sviet mogao postati i bez Boga. Na to da su ustali neki učenici i rekli: sveto pismo uči, da je Bog stvorio sviet. Kad je Friderik opetovao svoju izreku, da su ustali svi učenici: to nije istina, Bog je stvorio sviet. Poslje toga dali su Friderikovi učenici (da-li od svoje domisli?) izjavu u „Grenzbotu“, gdje izpravljajući Rechtovu viest, sami posvjedočuju, drugimi dakako riečmi, da je Recht u bitnosti pravo izviestio. Vele najme, da ih je učitelj učio, da iz ničesa nemože ništa postati, pak kad su mu onda rekli neki učenici, da je ipak Bog stvorio sviet iz ničesa, odgovori im Fr.: to nespada ovamo. Javljajući to „Recht“, spominje drugi faktum, koj ovaj slučaj čudno razsvietljuje. Kada je prije dvie godine prof. Zimándy, katolički svećenik, koj je predavao poviest, opozvao neke svoje tvrdnje proti katoličkomu nauku, javljeno mu je s visokoga mjesta, da nemože dalje predavati, jer da je proigrao svoj ugled pred učenici, i da bi škodilo ugledu gimnazija, da on i nadalje ostane učiteljem. Morao je dakle odstupiti. Istom prilikom poslao je spomenuti prof. Zimándy „Rechtu“ dopis, u kojem svjedoči, da je odmetnik Fridrik postao učiteljem na katoličkom gimnaziju jedino milošću ministra Treforta, koj ga je učinio učiteljem, premda se je prijavio, pošto je iztekao natječaj, i premda je prof. sbor predložio jednoglasno velezaslužnoga učitelja Szakmáry-a. — Takova fakta govore očito.

Izpravak. U br. 46. str. 363. stupcu prvom mjesto: dubrovačkoga slavonskoga pisca čitaj: slavnoga; mjesto: Vinka Nicusantia — Marki: Alberta Dujma Gliričića, dominikovca iz Kotora. — U ostalom Nicusanti biaše rabski biskup a ne krčki.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 51.] U Četvrtak, 17. Prosinca 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XI.

Nastavak o posljednjih uzrocih svieta.

(Dalje.)

Ako dakle i ima Kant po našem sudu pravo, kad poriče ontologičkomu dokazu valjanost, to mu ipak nestoji daljnja tvrdnja, da se i kosmologički dokaz može svesti na onaj prijašnji. Ovdje je Kant upravo onako pun sophistike kao oni, koji zagovaraju ontologički dokaz Kosmologički dokaz zvoni ovako: Naš um, gledajući, kako se sve mienja, nastaje i prestaje, dolazi i prolazi, traži po svojoj naravi sve daljnji i daljnji uzrok tim nastajućim i prolazećim bićem, a tim putem nuždno dolazi na misao, da obstoji neko biće, koje neima daljnjega uzroka svomu bitisanju, koje nuždno obstoji samo po sebi, neimajući začetka. Pošto je ljudskomu umu jasno, da obstoji biće, koje samo po sebi, neimajući početka bitiše, onda on traži, koja su nuždna svojstva tomu biću Ta svojstva razabire ljudski um samo donekle, savršena pojma o njih dakako neima. Tim dakle putem uvidja ljudski um, da obstoji biće, koje nuždno bitiše; uvidja nadalje barem neka njegova svojstva i vlastitosti. Svako pako svojstvo, koje mu nuždno pripada, valja posebnim dokazom razjasniti i potvrditi. Da ovomu biću pripada vlastitost razumnosti, nije težko dokučiti, kako smo već prije razjasnili. Valjalo bi znati Kantu, da oni, koji se služe kosmologičkim dokazom, nemisle, da je već samo tim, što je dokazano, da obstoji biće, koje samo po sebi nuždno bitiše, skroz jasno i očevidno, kakvo je ovo biće i koje su mu vlastitosti. Za ovo potonje valja navesti posebnih razloga i dokaza. Kant se jako vara, kad misli, da si mi onako stvaramo pojam o Bogu, kako nam on svom silom podmeće. A najviše se u tom vara, kad misli, da mi onako mislimo, kako nauča njegov mudroslovni sustav, o kojem nas on nije nijednim očevidnim dokazom osvjedočio. Vrlo žalimo, što Kant svojim transcendentalnim kriticismom posve jasne i zdrave ljudske misli na toliko progoni, da ni njegovu sustavu ništa nepreostaje, te je sam za sobom sve mostove i prelaze spalio i porušio, da se nemože više natrag povratiti te nas uputiti, da istinu govori. Njemački transcendentalizam u svom podpunom razvitku nemože ni sebi, a kamo-li nam pomoći, da razaberemo, što je istina što nije; on nije ništa drugo nego golem poraz mudroslovnih znanosti u Njemačkoj i velika nesreća za nje. Nije baš težko, niti se zato išće velika mudrost, rušiti i obarati, ali sigurno na podpunoj praznini neće nitko ništa sagraditi osim protuslovja. Čujmo, kako nas Kant[1]) želi uputiti, da se i kosmologički dokaz napokon svodi na onaj ontologički, koj, kako i sami priznajemo, nije

[1]) Alle Blendwerke im Schliessen entdecken sich am leichtesten, wenn man sie auf schulgerechte Art vor Augen stellt. Hier ist eine solche Darstellung. Wenn der Satz richtig ist: ein jedes schlechthinnothwendiges Wesen ist zugleich das allerrealeste Wesen; (als welches der nervus probandi des cosmologischen Beweises ist:) so muss er sich, wie alle bejahende Urtheile, wenigstens per accidens umkehren lassen; also: einige allerrealeste Wesen sind zugleich schlechthin nothwendige Wesen. Nun ist aber ein ens realissimum von einem andern in keinem Stücke unterschieden, und, was also von einigem unter diesem Begriffe enthaltenen gilt, das gilt auch von allen. Mithin werde ich's (in diesem Falle) auch schlechthin umkehren können, d. i. ein jedes allerrealestes Wesen ist ein nothwendiges Wesen. Weil nun dieser Satz bloss aus seinen Begriffen a priori bestimmt ist: so muss der blosse Begriff des realesten Wesens auch die absolute Nothwendigkeit desselben bei sich führen; welches eben der ontologische Beweis behauptete, und der cosmologische nicht anerkennen wollte, gleichwohl aber seinen Schlüssen, obzwar versteckter Weise, unterlegte. Die Crit d. reinen Vernunft. 3. B. 3. Hauptst. 5. Abschn. S. 295.

Digitized by Google

nipošto dovoljan, da nas osvjedoči o bitisanju božjem. Kant veli, ako se ovako valjano zaključuje: biće, koje nuždno bitiše, jest najviše i najsavršenije biće, onda se može isto tako valjano obratno zaključiti; najveće i najsavršenije biće jest biće, koje nuždno bitiše, a u tom leži ontologički dokaz, kojega nepriznajemo valjanim. Odgovaramo na taj prigovor, da nije istinit. Kad mi tvrdimo, da obstoji biće, koje nuždno bitiše, tvrdimo za to, jer nas je skroz očevidno kosmologički dokaz osvjedočio, da ovakovo biće, koje nuždno bitiše, realno izvan uma obstoji, dočim nas ontologički dokaz nastoji uputiti, da iz samoga pojma o najvišem i najsavršenijem biću već neposredno sliedi, da ono i izvan uma u realnom svietu obstoji, što nije istina. Dakako da bi se moglo posve pravedno zaključiti, najviše i najsavršenije biće jest takovo koje nuždno obstoji, kad bi se prije dokazalo kojimgod načinom, da najviše i najsavršenije biće i izvan uma obstoji, nu to je htio ontologički dokaz samim pojmom o najvećem i najsavršenijem biću postići, što je nemožno; dočim kosmologički dokaz jasno pokazuje, da biće, koje nuždno bitiše, zaisto nesamo u idejalnom svietu obstoji, nego takodjer u ontologičkom izvan uma. Mnogim mudroslovnim bludnjam, u koje je pao Kant, sigurno je najviše kriva ona nesretna njegova misao, kojom on u obće svim umnim idejam poriče svaku objektivnu vriednost, a ovo on nije ničem dovoljno dokazao. Samo to je sigurno, da ova misao vodi ravnim putem u prazno bezdno skepticizma i idealizma, a ovi sustavi nisu drugo, nego podpuno razsulo i propast svake objektivne znanosti; dočim se ovi ujedno svojimi vlastitimi protuslovji uništuju. Komu se što takova mili, mi mu nismo na toj sreći ni malo zavidni.

Kant prigovara nadalje i onomu toli jasnomu i toli poznatomu dokazu, što se obično imenuje physičkim dokazom, kojim ljudski um motreć sveudilj, kako su bića toli pojedince koli u cjelokupnosti točno i shodno po kolikoći i kakvoći uredjena, opredieljena i svestrano svezana, jasno dokučuje, da nuždno obstoji neko više razumno biće, koje je skrajnji uzrok tomu tako liepo i shodno uredjenomu svietu, Sam Kant, što je hvale vriedno, vrlo liepo taj dokaz predstavlja, on ga dostojno i s velikim počitanjem uvažava, on njegov ugled s gledišta na zdrav ljudski um ne samo priznaje, nego i njegovu moć i pobjedu uvidja [1]); ali mu ipak uz sve to taj dokaz nije posve dovoljan, a zašto? On navadja poglavito tri razloga. Njemu se čini, da naš um po analogiji, videći ljudska djela, koja su shodno uredjena, zaključuje, da su isto tako i shodno uredjena djela narave nuždno potekla od umne sile. Istina je, da taj način umovanja mnogo pomaže, da tko čim prije uvidi, ma on bio jošte tako slaba uma, da je i ovomu shodno uredjenomu svietu uzrok umno biće, ali nije nipošto istina, da mi jedino zato držimo, što vidimo naša umna djela, da su takodjer i shodno uredjena bića u svoj kolikoj naravi potekla iz krila nedohitne mudrosti, već zato, što shodno uredjeno djelo nuždno zahtieva, da ga prije osnuje umna sila, te mu nijedan drugi uzrok

[1]) Die gegenwärtige Welt eröffnet uns einen so unermesslichen Schauplatz von Mannigfaltigkeit, Ordnung, Zweckmässigkeit und Schönheit, man mag diese nun in der Unendlichkeit des Raumes, oder in der unbegrenzten Theilung desselben verfolgen, dass selbst nach den Kenntnissen, welche unser scwacher Verstand davon hat erwerben können, alle Sprache, über so viele und unabsehlich grosse Wunder, ihren Nachdruck, alle Zahlen ihre Kraft zu messen, und selbst unsere Gedanken alle Begrenzung vermissen, so, dass sich unser Urtheil vom Ganzen in ein sprachloses, aber desto beredteres Erstaunen auflösen muss. Allerwärts sehen wir eine Kette von Wirkungen und Ursachen, von Zwecken und den Mitteln, Regelmässigkeit im Enstehen oder Vergehen, und, indem nichts von selbst in den Zustand getreten ist, darin es sich befindet, so weiset es immer weiter hin nach einem anderen Dinge, als seiner Ursache, welche gerade eben dieselbe weitere Nachfrage nothwendig macht, so, dass auf solche Weise das ganze All im Abgrunde des Nichts versinken müsste, nähme man nicht etwas an, das ausserhalb diesem unendlichen Zufälligen, für sich selbst ursprünglich und unabhängig bestehend, dasselbe hielte, und als die Ursache seines Ursprungs ihm zugleich seine Fortdauer sicherte . . . . . e. c. t. Dieser Beweis verdient jederzeit mit Achtung genannt zu werden. Er ist der älteste, kläreste und der gemeinen Menschenvernunft am meisten angemessene. Er belebt das Studium der Natur, so wie er selbst von diesem sein Dasein hat, und dadurch immer neue Kraft bekommt. Er bringt Zwecke und Absichten dahin, wo sie unsere Beobachtung nicht von selbt entdeckt hätte, und erweitert unsere Naturkenntnisse durch den Leitfaden einer besonderen Einheit, deren Princip ausser der Natur ist. Diese Kenntnisse wirken aber wieder auf ihre Ursache, nähmlich die veranlassende Idee, zurück, und vermehren den Glauben an einen höchsten Urheber bis zu einer unwiderstehlichen Ueberzeugung. Es würde daher nicht allein trostlos, sondern auch ganz umsonst sein, dem Ansehen dieses Beweises etwas entziehen zu wollen. Die Vernunft, die durch so mächtige und unter ihren Händen immer wachsende, obzwar nur empirische Beweisgründe, unablässig gehoben wird, kann durch keine Zweifel subtiler abgezogener Speculation so niedergedrückt werden, dass sie nicht aus jeder grüblerischen Unentschlossenheit, gleich als aus einem Traume, durch einen Blick, den sie auf die Wunder der Natur und der Majestät des Weltbaues wirft, gerissen werden sollte, um sich von Grösse zu Grösse bis zur allerhöchsten, vom Bedingten zur Bedingung, bis zum obersten und unbedingten Urheber zu erheben. Crit. d. reinen Vernunft. l. c. S. 313.

Digitized by Google

nije dovoljan, što smo na drugom mjestu očevidno dokazali. Znanstveni dakle princip dovoljna uzroka goni nas, da priznamo, da su shodno uredjena bića narave po umnoj sili osnovana. Naš um vidi, da su bezbrojne česti, od kojih su sastavljena pojedina bića i njihova cjelokupnost po svojoj naravi posve indifferentne, neopredieljene, ni malo sklone, da one i po kolikoći i po kakvoći stupe u takav savez, kao što zahtieva cjelokupno tako liepo i shodno uredjeno djelo. Mora dakle biti neki uzrok, koj ih je upravo ovako opredielio po kolikoći i kakvoći, koj je njihov odpor svladao, te ih prisilio, da moraju biti ovako i nikako drugačije, kao što zahtieva cjelokupno djelo. A uzrok, koj priredjuje i prigotavlja česti, prije nego cjelokupno djelo obstoji onako, kao što zahtieva cjelokupno djelo, koje jošte neobstoji, mora biti razumno biće, jer samo takovo može po umnoj osnovi česti prirediti i prigotoviti, da one sastave shodno uredjeno djelo. Nadalje veli Kant, da se tim dokazom samo pokazuje, da obstoji graditelj (Weltbaumeister) a ne stvoritelj svieta. Sigurno zna Kant i drugi, da dokazi nisu tako medjusobom razdieljeni i odaljeni, da bi se o njih moglo reći: divide et vince!! Dokazi za bitisanje božje, koje mi branimo, u najužem su savezu, te sačinjavaju tako reći jedan svestrano podpuni i jasni dokaz. Oni se medjusobno popunjuju, težkoće razjasnjuju, i prigovore odstranjuju. Ako je po ovom dokazu jasno, da obstoji Bog kao graditelj svieta, lasno je dokazati, da je on ujedno i biće, koje samo po sebi nuždno obstoji, kako očevidno dokazuje kosmologički dokaz. A otuda opet, što je umu jasno, da obstoji biće, koje nuždno bitiše, izvadja on vlastitosti, koje pripadaju izključivo takovu biću. S druge strane opet može naš um dokučiti, da tvar nije nipošto takovo biće, da bi ona mogla sama po sebi nuždno bitisati. Pa kad bi i istina bilo, da mi nebi mogli ino spoznati, nego da obstoji neko više razumno biće, koje je po osnovi uredilo taj sviet, to bi tim ipak Boga sigurno bar donekle spoznali, jer valja ovo dvoje dobro razlikovati, obstoji-li Bog, i kakva je nutarnja bît božja; ovo potonje samo donekle spoznajemo, te nećemo nikad ovdje podpuno shvatiti, što je božja narav, dočim o prvom, da Bog obstoji, svatko se može osvjedočiti. Zato ako koj um neima toliko oštrine i znanja, da sam razabere vlastitosti božje bîti, to ipak može spoznati neka glavna i jasna svojstva božja, te se osvjedočiti, da ovakovo biće obstoji. Sigurno bi Kant bio mnogo bolje učinio, da je ovo dvoje lučio, bitisanje božje i narav božju, jer bi mu bila ciela kritika o tom predmetu mnogo jasnija i razprava točnija, a mnogi prigovori bi sami po sebi izostali Osobito nebi našli tolike hrane materijaliste u njegovoj razpravi. Kant uviek s početka stavlja pitanje, da-li si može dokazati očevidno, obstoji-li Bog, a onda sve malo po malo u kritiki, da mu bude laglje, svraća sve na to pitanje, može-li se jasno i očevidno spoznati, da je Bog u svakom smislu neizmjerno savršeno biće u svoj punoći, imajući sve moguće savršenosti. Premda je objektivno u Bogu njegovo bitisanje i njegova bit i sva svojstva jedno te isto bez razlike, glede nas ipak, kako mi stvari spoznajemo po abstrakciji i umovanju, nije to sve jedno. Ima mnogo ljudi, koji spoznaju, da Bog obstoji, da je on razumno biće, da je od vieka, da sam po sebi bitiše, da od njegove moći visi, što je s vremenom nastalo, da je milosrdan i pravedan, da upravlja po nedohitnoj mudrosti ovim svietom, ali se nisu dovinuli do toga, da je Bog u svakom smislu neizmjerno savršeno biće imajući u svoj punoći sve moguće čiste savršenosti, te je u tom smieru bez svake granice. Kant je mogao viditi, kako stariji učenjaci napose govore o neizmjernoj savršenosti božjoj, i kojimi se dokazi služe, i kako dokazuju pojedina svojstva, koja prvomu biću izključivo pripadaju. Sigurno se nije o nijednom predmetu toliko mislilo i pisalo, koliko o Bogu i o njegovih vlastitostih, te bi bilo suvišno ogromno čislo učenih diela, koja o tom rade, ovdje navadjati; a prispodobiv ta djela s Kantovom kritikom neće ona izići pobjedonosna iz borbe. On mnogo toga tvrdi, ali vrlo malo dokazuje.

Pošto smo se Kantovih prigovora oslobodili, neće nam biti težko i s drugimi protivnici obračunati. Priznaje Darwin, da se je čovjek dovinuo do nabožnih ideja, kad su već njegove sile bile donekle razvijene, i kad je mogao razmišljati; priznaje dakle on, kao što već na drugom mjestu rekosmo, da se nabožne ideje poglavito osnivaju na razumnoj sili, te od nje potiču, budući pako da životinje nepokazuju skroz nikakve sposobnosti za ovakove više i razumne ideje, to je jasno, da u njih neima razumne sile, što smo već toliko put proti Darwinu dokazali, tumačeći pojedine duševne pojave, kako se vidi iz prijašnih razprava. Darwin kuša amo tamo, kako bi mogao taj jaz medju čovjekom i životinjom bar prividno izravnati, osobito onaj, koj čine nabožne ideje, koje su poglavito vrelo tako visokih misli, tako plemenitih čuvstva i tako važnih odnošaja u ljudskom rodu. On veli: neima zato dokazâ, da je čovjek već u prvom

*

Digitized by Google

početku vjerovao, da svemogući Bog obstoji. pače se je usuprot dokazalo, da je bilo, i da i sada ima divljih naroda, koji o Bogu ili o bogovih ništa neznadu.[1]) Ako se pako rieč bogoštovje tako uzme, da znači vjeru u nevidime i duhovne sile, to je ova vjera obćenita i kod manje izobraženih naroda[2]) [3]).

(Dalje će sliediti.)

Louise Lateau.

(Dalje.)

Što se same Lujze tiče, ustroj joj je tjelesni dobar. Premda nije košćata, zdravlja je čvrsta. Nije boležljiva, neima skrofula. Od mlada radi i posluje marljivo. Dà — i nakon stigmatizacije, izuzamši petak, obavlja sve poveće poslove u domu. Šiva na šivalu, obradjuje vrtić za kućom, kopa i sadi po njem. Kraj svega toga dvori bolestnike po ciele noći, pak opet sutradan je na svom poslu. Lujza je veoma pametna djevojka, ali mašte neima nikakve. Školu polazila je samo pet mjeseci, pa još k tomu slušala učitelja, kojega su kasnije radi nemara i nesposobnosti od službe odtjerali. Ona govori i znade jedino francezki; čita zlo, piše pogrešno. Naravi je tihe i vesele. Riečju: duša čedna, jednostavna, iskrena, pravo pravcato zlato. —

Sravnimo sad bolesti, koje bi ma iz daleka imale kakovu sličnost sa krvarenjem stigmatičkim. Ovamo broji pathologia bolesti, u kojih se krv spusti sama od sebe, (t. z. krvarenje samo od sebe, spontane Blutung), a ne n. p. uslied noža, igle, ili kakova drugoga vanjskoga povoda. Kad se te bolesti javljaju, dolaze uviek uz iste znakove. Mogu se pojaviti na svakom mjestu tiela, gdje god ima krvnih cievi (Blutgefässe). Uzrok, s kojega nastaju, djeluje više manje, i ostaje u tielu, dok bolestnik ili neozdravi ili neumre. To je razlog, zašto ove bolesti na časove popuštaju, na časove se pogoršavaju, a nikada se nevraćaju pravilno. — A gle! stigmatičko krvarenje javlja se uviek na istom mjestu[1]); dolazi pravilom svakoga petka, a nikada druge dane u tjednu.

U tielu čovječjem razlikuju se tri vrsti žila iliti krvnih cievi: odvodnice (arterije), koje iz srca vode krv po cielom tielu; dovodnice (vene), po kojih se krv iz raznih organa vraća u srce; za tim vlasatice (Capillaren), koje iz arterija prevlače krv u vene. — Samovoljno krvarenje lovi se najpače vlasatica, i provaljuje najradje ondje, gdje vlasaticam nisu stiene ogradjene dosta jakim pletežem (Gewebe), kao n. p. u želudcu, dušniku, nosu i ustiju, iznimno na mjestih, gdje vlasatice leže u gustom i čvrstom mrežištu. Zato ćeš riedko tu bolest naći na pousmini, a nikada na dlanu oli tabanu, jerbo korium tudier ima čvrsti pletež, koj vlasatice steže i time brani, da nepuknu, a nad njim leži još i pousmina, koja i onako krvi nepropušta lasno. — Nije-li već odavle jasno, da si je krvarenje stigmatičko i samovoljno sa svim protivno? Samovoljno drži se glenovice (Schleimhaut) u nosu, dušniku itd. — stigmatičko posve drugdje; ovo dolazi na stanovitom mjestu — ono ga neima; ovo je periodično — ono ne; u Lujze osim toga teče krv neprekidno pravilom preko 12 sati, a često i puna 24, dočim u ovih bolestih prestaje krv za čas.

Poslie tih obćih opazaka prelazimo na pojedine slučajeve, nebi-li u kojem našli tragove stigmatizaciji. —

a) Obični. Pod ovom rubrikom dolazi najprije klopac (vrst osipa, Pemphigus), koj sad ovdje sad ondje kožu posiplje mjehurčići. Ti mjehuri brzo se razvijaju i napunjuju tekućinom, kakova se pod vizikatorijom sabire. Treći, četvrti dan se otvaraju. Kad pucaju, prati ih veća manja groznica. Iz površine ogaljena korija probija nekoliko dana pomenuta tekućina ali bez krvi, zatvori se i osuši. Mjehurčići se na tom mjestu više nedižu. Za 7—8 dana klopac je izliečen. Uz klopac idu krvave mrlje (morbus maculosus Werholffii). U toj bolesti krv neprobija na površinu, već se razlije pod pousminom (odatle i mrlje na koži) i prije četrnaest dana neizgubi. — Tko će pametan u ova dva slučaja tražiti stigmatizaciju?

U leukämie, koju je glasoviti Virchow iztražio i proučio, pokazuje se vanredno mnogo bielih bobica, sačinjavajućih $^1/_{10}$, $^1/_5$ a često i $^1/_2$ crvenih. Bolestniku ide u toj bolesti obično i krv, ali iz nosa, riedko iz crieva, nikada pako iz kože; slezena mu oteču, lice pobliedi kao vosak. — Nisu-li to baš protivni pojavi onim u Lujze?

Napominju krvopot (haematidrosis). Ali u tom slučaju ide krv ili iz žiiezde potnice (Schweiss=) ili iz salovnice (Talgdrüse) i probija kroz pore na pousminu, koja posve ciela ostaje. U Lujze pako znademo pravi se mjehurčić pod pousminom, nadigne ju, razkine i ogali korium. Nemože dakle u nje ni o krvopotu biti pitanja.

Nešto osobita je krvljenje (haemophilia, Bluterkrankheit). Tu provaljuje krv češće i u većoj mjeri; često sama od sebe, pravilom uslied kakove male i neznatne ozlede. Rezultati statističkih podataka hemofilije uče, da joj je glavna znamenka prirodjena naklonost, za tim da ženske toj bolesti jako redko naginju, i da se ponajviše na glenovici javlja. Tako u 280 poznatih slučajeva provalila je krv samo pet puta iz pousmine ali istodobno takodjer iz glenovice, dočim u svih ostalih slučajevih pokazala se ili iz dušnika, ili iz nosa, ili iz ustiju, ili iz crieva. Kad što neprovali krv na površinu, nego se razlije pod epidermom i ostavlja na njoj crnoplavkaste mrlje.

[1]) Die Abstammung des Menschen. I. B. 1. Th. 2. Cap. S. 55.

[2]) l. c. S. 55. [3]) l. c. S. 55. 56.

[1]) Na ruku i nogu, na lievoj strani, okolo glave i na ramenu.

Digitized by Google

Krvljenje veoma se težko stavlja; zna prkositi i najboljim ljekovom. — Grandidier konstatirao je 83 slučaja smrt, nastalu uslied male ozlede; u 31 uslied samovoljnoga krvarenja (medju ovimi bijaše ih 11, koji su preminuli uslied krvi iztekle im iz nosa). Nadalje navadja 88 slučajeva, u kojih se smrt dogodila kod narodjenja uslied izgubljene krvi na pupak. Svi ostali poznati mu slučaji sbili su se za prvih 10 godina, i to od 64 dolazi na prvu godinu života 46, a iza desete padoše samo 2. Kod djevojaka, po svjedočanstvu drugih, pokazala se u toj bolesti perioda već u 8, 12 i 13 godini. — Da L. na hemofiliji neboluje, lahko je dokazati. Uzmi, što je njezino vrieme nastupilo u 18 godini, i od onda uviek pravilno dolazi; uzmi, što kod nje probija jedino petkom; pamti, da nikakova sredstva liečničkoga na svietu neima, kojim bi se mogla u Lujze obustaviti krv, već sama od sebe, hoćeš nećeš, prestaje — — pak je odgovor gotov.

b) *Neobični ili vanredni.* U redu je, da niti tih slučaja. koje ljetopisi medicine bilježe, nesmetnemo s oka. Ima medju njimi primiera, o kojih se veoma sumnja, jesu-li istiniti, ali i s ovimi se može dogodjaj boadenski otvoreno ogledati. Ludorije, kakove neki navadjaju da je n. p. mladac od 25 godina u dva dana 73 livre krvi izgubio, dakle 4—5 puta više, nego-li je ima u tielu čovječjem, iz počitanja prama čitateljem nećemo ni spominjati. Razredjuju se vanredni slučajevi u četiri hrpe.

U prvoj navodi se diete od 3 tjedna, izvanredno slabo i mršavo, o kojem se već sdvajalo, da-li će ostati; kad zorom našao se u djeteta desni rukavac rubačice pun krvi. Kad je krv probila, nije se moglo nikako razabrati. Diete je medjutim postalo živahnijim, ojačalo i počelo više jesti no prije. Sutra dan ponovila se krv opet, i ponavljala se do šestoga dana. Zdravlje djeteta bijaše svakim danom povoljnije. Na to se pokazala krv i na lievom ramenu, pa kad je prestala, nestalo je i opasnosti za diete. — U ovom slučaju dokazano je, da je krv provalila iz vlasatica žliezde potnice — a u Lujze stoji faktum, da krv nedolazi iz vlasatica. nego iz čiste površine korija, i to ne dva, tri puta već svakoga petka šestu jurve godinu.

U drugoj spominje medicina brojne slučaje krvarenja, koji su u žene nadomjestili i izjednačili osobiti pojav katamenià; prokrčila si naime krv gdje god na tielu put i time nadopunila vrieme. Eto prave, rekao je već mnogi, ali se i tu prevario. Bilo tih slučajeva koliko mu drago, neima im traga u Lujze. Ta ona je 24. Travnja 1868. dobila sv. rane, a pet dana kasnije pojavila se kod nje prvi put pranica. Od to doba ponavlja se pravilno, da nemožeš pravilnije. Često dolazi sa stigmatizacijom zajedno, često pada medju dva petka. Nikada nisu time zapriečene bile sv. rane, niti su krvarile manje. Dà — stigmata dolaze uredno svakoga tjedna, alj i perioda svakoga mjeseca, kako se dakle nadopunjuju ili nadomješćuju? Da i nespominjemo, da se ovi vanredni pojavi javljaju na glenovici, na starih ranah, na bolnih mjestih i na vlasaticah žliezde potnice. Svemu tomu neima u Lujze traga. —

U trećoj dolazi ponajprije čovjek, koj je od mlada za puna mjeseca svaki dan gubio do 4 unce krvi iz otvorka na noktu lievoga palca. U 16 godini pomnožala se krv na 8 unca. Medjutim nije ga to ni najmanje smetalo. U 30 godini na jedan put dosadi mu bolest, zamisli zatvoriti ranu, opali ju i rana sbilja se zatvorila. Ali za tri mjeseca eto ljudina, do sad uviek zdrava, težko oboli, stade krv pljuvati i neprestance kašljati. Liečnik mu istina odpravio kašalj i stavio krv, ali ga na to žestoko zabolio želudac i s prehlade obnovila se stara krvopljuvavica. Odkad je na palcu zatvorio ranu, nikada više zdrav. — Za tim se spominje mlad momak od 25 godina, pun krvi, snažan i jak. Od 15 godine počamši probijala mu krv skoro pravilno svakoga mjeseca iz mezimca na desnoj ruci; kapala bi obično dva dana: ali otvorak nije se nigdje opažao. Jednom nahladio si noge za vlažna i hladna vremena, krv se odmah obustavila, upalila pluća i napala ga griža. Čim su mu noge okupali u toploj vodi, prestala griža i upala, a obnovila se krv na mezimcu. Za nekoliko mjeseci opet krv prestala, a nastala krvopljuvavica. Topla kupelj učini sada svemu konac i obnovi prvašnje stanje. — Virchow je pronašao, da su mladi punokrvni ljudi, jer imadu previše crvenih bobica, jako podvrženi krvarenju; obično im navaljuje krv iz nosa, kad kada iz pluća i iz žliezde potnice (kano baš u ovoga mladca), jer tu vlasatice lasno pucaju; za tim iz rana, ko što u prvom primjeru. Sa svim tim ni jedan tih slučaja neima analogije s Lujzinim. Ta stigmatičko krvarenje dolazi na zdravih mjestih baš iz korija, a ne iz žliezdâ mu potnica ili starih rana; Lujza nadalje krvari svakoga petka, a nijedan drugi dan. O prvom pako slučaju kaže izvješće, da se krv pokazivala za puna mjeseca, nu sad prije sad jedan dan kasnije; a u drugom probijala je svakoga mjeseca obično na isti dan, dakle ipak ne uviek. Napokon stigmata imadu svojih stalnih jedanaest miesta, [1]) a suplementarno i u mužkaraca drži se jednoga, pak i to mienja (onomu na palcu, ovomu na mezimcu).

U četvrtoj čita se posebni slučaj u mužkarca od 30 godina. Grlo mu se osušilo, počelo po njem škakljati, za tim ga pograbio hudi suhi kašalj, lice nebreknulo, usne pomodrile, dok napokon nezačme i krv hrakati. To se ponavljalo svaka dva dana, i bol uviek prestajala hrakanjem krvi. Čudnovati taj pojav pratila je svaki put groznica. Običnim sredstvom proti groznici popustnjači odpravio je liečnik jednu i drugu. — Nadalje dolazi u istoj hrpi i šestgodišnja djevojčica, koja je takodjer imala ponajprije groznicu popustnjaču i kininom se izliečila. Kad četrnaesti dan izcurjelo joj iz nosa 12 unca krvi; petnaestoga dobro; šestnaestoga bljuvanje

[1]) Na svakoj ruci po 2., na nogu 4., na lievoj strani 1., na ramenu 1., i oko glave 1.; ukupno 11. —

Digitized by Google

krvi; sedamnaestoga opet dobro, a osamnaestoga jutrom krvave mrlje po cielom tielu. — Da ni ovdje krvarenju stigmatičkomu neima traga, bilo bi suvišno dokazivati.

Tako ide cielom pathologiom. Tražili mi kud mu drago, sravnjivali i pitali obične i vanredne slučaje, što jih medicina znade, uviek isti rezultati; nijedan njih, činio se kako mu drago približan, nemože niti iz daleka protumačiti pojava boadenskoga, dapače svi su s njim u podpunu protuslovju. Buduć dakle da pathologia, t. j. nauka o bolestih, neima zakona, kojim bi stigmatizaciju protumačila, a svi poznati u podpunu su s njom kontrastu: to se mora čovjek okaniti misli, da stigmata smatra bolešću i pojavom naravskim. Dà — stigmata nisu *bolest* nego *bol*. Javljaju se na organizmu posve zdravu. Tielo pod njimi klone uprav onako, kao i pod težkim napornim radom; ali tek što je minula noć i osvanuo dan, eno ga odpočinulo se, oporavilo, i može na svaki posao, hoćeš kopati, orati, bditi, stražiti itd.

Ostavljamo pathologiu i prelazimo na physiologiu, koja će nas još većma osvjedočiti, da se stigmatizacija naravskim putem ne samo neda protumačiti, nego da je po njem absolutno nemoguća. —

(Dalje će slieditи.)

Dopisi.

U Dolnjem-Miholjcu 14. Studenoga 1874. U ovo za sv. vjeru i crkvu Isusovu žalobno vrieme; u ovo vrieme, kad se zaručnici Isusovoj prvobitna još uvjek sjajna stoljetna haljina poderati kani, a druga po modernom ukusu skrojena namjerava dati; kad se ruke pružaju, da joj se najljepši nakit, kruna s glave obori, i u prah svali; u ovo bezkonfesionalno vrieme, kad je duhu vremena ugodnije gledati, da se crkve i oltari, ovi znaci sriedovječne gluposti obaraju, nego da se dižu i postavljaju; u ovo velim vrieme srcu kršćanskomu veoma godi, kad se gdjegdje pojavi stare kršćanske slave i pobožnosti pokazuju. Tada čovjeku kršćaninu malo odlahne, tada i nehotice poviknuti mora: Slava Tebi Isuse Krste propeti! Tvoja crkva propasti nemore, ona poleg proročanstva Tvoga do skončanja svieta obstati mora!

Dne 11. t. m. bio sam svjedokom jedne liepe, i preliepe svečanosti. U mjestu Podgajcih biaše tada blagoslovljenje povekšane i ukusno priredjene župne crkve. Stara crkvica god. 1795. sazidana do god. 1807. služila je kano filialna crkva, koje godine je župa iz sv. Gjurgja, vulgo varoši prenesena u Podgajce. Župna crkva ova za župni puk oko 3000 brojeći biaše premalena, biaše bo samo $3^1/_2$ hvata široka a 6 dugačka. Al od kuda i kako ćeš drugu stvoriti? badava meće prst na čelo, badava ga ribaš, varnicu sretne misli u ovo oskudno doba lje neizdrgneš! Župnik ove župe jest veleč. g. Ante Regen podjašprišt kotara Dolnjo-Miholjačkoga, muž u popravljanju crkava sretne ruke, koj je još za vrieme kapelanovanja svojega ovdje u ovoj župi područnu crkvu u sv Gjurgju preustrojio, toranj podigao, jer je do tada ova crkva bez tornja bila, nekoć skladište musulmansko — toranj limom pokrio, u toranj 6 centi veliko zvono stavio, riečju: priredio crkvu iz vana, i nutra, da je čovjeku milina i danas u njoj Bogu služiti. Isto tako liepo priredi još za ono vrieme i filialnu crkvu u Bočkincih. Postadši župnikom u Podgajcih opet obrati pozor svoj na kuće Božje, pa opet jednu u filialu Črnkovcih uredi, poljepša kakogod se je dalo. Mučilo ga je uvjek to, što mu je župna crkva od svih sada crkava njegove župe najloša. Trošiti šta na nju, vidilo mu se suvišno. Dodje zgoda, da je obćina Podgajačka dozvolom vis. kr. zem. vlade šumu, što joj je po segregaciji pripala, prodala. Kupovnine, koja je sretnim slučajem 95.000 iznašala, polovica se uglavniči, a druga pola medju puk razdieli.

Budni župnik evo sada progovara: Župljani dragi! dajte od toga novca, koj vam je kanoti iz neba pao, štogod za povekšanje i ukrašenje crkve vaše, ove kuće Božje! Rieč u zgodan čas progovorena nadje odziva; razmet se učini, i liepa svota za crkvu padne župniku u ruku.

Ali tko je išta u ovo vrieme pravio, iliti praviti dao, taj će znati, što znači kakav posao poduzeti, i kako puno novca se zahtieva. Obćina Podgajačka imala je dobivene za šumu novce i na druge potrebоće svoje obratiti, a izbrojena svota rekao bih, bila je samo kap u ogromno more želje i poduzeća župnikova. Zamišljeni posao nebi smio bio župnik započeti, da mu s druge strane pomoć nedodje. Poznati veledušni pokrovitelj župe ove preuzv. g. Gustav Hilleprand Prandau Njeg. c. i kr. ap. Veličanstva pravi tajni savjetnik vlastelin Valpovački i D. Miholjački nezaosta za pukom podgajačkim. Darežljivom rukom svojom pokloni odmah za crkvu 1500 for. možnu pomoć svoju i nadalje obećajući, kao što je blagovoljno obećanje svoje daljnom obilnom podporom svojom i izpunio.

Ovako je mogla malena župna crkva Podgajačka na 13 hvati narasti, veleliepim glavnim oltarom u Gradcu umjetno izradjenim, liepom ukusnom propoviedaonicom, koja hvali ruku istoga umjetnika, koju i glavni oltar, zatim dviema pobočnima žrtvenicima sa novima slikama Isusa propetoga, i Majke njegove B. D. Marije, bojadisanjem, i kamenitim pločnjakom urešena biti.

Ova ovako ukrašena crkva u Podgajcih bi dne 11. Stud. t. g. baš na blagdan sv. Martina nebeskog zaštitnika crkve i obćine ove po preč. g. Franji Trollu pečuhskomu kanoniku iskrenomu prijatelju domaćine, uz podvorbu liepe kite domaćih i prekodravskih, iz Vilanja, Pečuha, i Muhača amo na tu svečanost došavših svećenika blagoslovljena. Prigodno slovo Božje na uzhićenje puka i svih prisutnih liepom hrvaštinom držao je veleč. g. Slavoj Maršo župnik Radikovački. Svečanost ovu uzvisio je visokom osobom svojom gore pomenuti pokrovitelj crkve ove preuzv. g. Gustav Hilleprand Prandau

Digitized by Google

svojoj magnatskoj odori, čim je posvjedočio, da ljubi vjeru djedova svojih, koji uvjek riečjom i dielom posvedočiše, da ljube kršć. katolički zakon svoj i crkvu Isusovu, i da nezaostaje za njimi.

Vriedni župniče župe Podgajačke! kada budeš u pobožnosti duše i srca svojega u ovoj liepo ukrašenoj crkvi na liepih žrtvenicih Bogu žrtvovao, visoko naglasi one rieči: „Dilexi decorem domus tuae"; nebo i zemlja će reći: Tako je! Pred Bogom Ti slava, a pred ljudma zaslužno priznanje!

Sbog nedostatka prostora nemogosmo ovoga prije priobćiti. Medjutim dobismo i drugi dopis istoga sadržaja. Uredn.

Ogulin 8. Prosinca. Glasom zakona za krajiške pučke škole imao bi se na gradjanskih školah namiestiti „prema mogućnosti" samostalan kateketa. No neznam, k čemu ono „prema mogućnosti;" jer ako se može za ostale predmete plaćati osam ili još više učitelja, kako se onih kukavnih par stotina nebi moglo smoći za učitelja vjere i ćudoredja? Ili morda ona mogućnost uključuje nedostatak svećenstva? Ni to nebi smjela, jer će za takovu stvar svaki biskup naći svećenika. A da se i ne obazremo na nepravdu izraza „prema mogućnosti", gdje potreba pristupa, morala bi mogućnost postat zbiljom.

Ako igdje, to je potreba samostalnoga katoličkoga katekete sigurno u Ogulinu. Katolička naša župa broji preko 5300 duša, raztresena je na sve strane daleko, a svećenika samo dva. Na kapelana svuda dosta velik dio pastirske službe pada, pa ako uz to na gradjanskoj školi ima 16 sati, na djevojačkoj 8 sati predavanja, može-li i ovamo i onamo zadovoljit? Nemože. Pošto mu je pako pastirska služba prvom, štetuje učiteljska, štetuju djeca i vjera. Pa kako se često dogodi, da se mora najljepši razgovor prekinut, te pohitit k bolestniku! Da je svemu tomu zbilja tako, potvrdjuje i okružno školsko vieće, koje je iz posljednjih svojih sjednica mjeseca Rujna zamolilo posebnoga kateketu. Što je glavno zapovjedničtvo odgovorilo neznam; nu vidim, da još danas neima posebnoga katekete. Zar ta stavka nije u proračunu? Ako nije, sad slažete proračun za buduću godinu, stavite ju. Ako je, izvedite ju, jer ste ljudi zakona i pravde. Samostalan kateketa moći će više vremena posvećivat pripravi, predavanja neće mu se prekidavat. u učiteljskih sjednicah imat će mjesto, kojega sad neima; što je, mimogred spominjem, velika nepravda, jer je on ipak glavni zastupnik ćudoredno-vjerskoga uzgoja, što ga krajiška osnova ističe, te ima s djecom svih razreda posla.

Dobro svjetovnjaka i njihovih zanimanja nadje uvjek kojega mogućnika pospješitelja; ono duhovnika i njihovih posala ne samo da ima priečitelja medj svjetovnjaci, već i nehajnika medju nami — Videant consules! A preuzvišeni gospodin baron Mollinary i doglavnici mu, koji se za krajiške škole vrlo brinu, odzivom i tu učinit će si liepu zadužbinu, dobro znajuć, da vjera negovori samo o duhovnom svietu, već da je temelj i zemaljskoj sreći naroda.

Josip Broz, kapelan.

Iz Senja. „Malen tić, a velik krič" ovako pomislih u sebi kad pročitah Primorčeva dva prva članka u 94. br. od 22. Stud. t. g.; prvi članak tobož miri uzrujane duhove i sažaljuje osobe, koje su nezadovoljne sa školskimi zakoni; drugi pako članak jest phillipika k 25 godišnjici Strossmayereva biskupovanja, na kojoj mu se jamačno neće uzvišeni crkveni dostojanstvenik zahvaliti. Opažao sam već višekrat da je ovaj naš primorski list zakrenuo stazom, koja ni malo neodgovara štovanju katoličke crkve u Hrvatskoj, upuštajuć se u njezine odnošaje, koje ili zlobno izvrće ili o njih ni pojma nema. Trpilo je to do sad naše svećenstvo a trpio sam i ja, bacajuć krivnju na mladenačku dobu koli urednika toli njegovih glavnih pomagačâ, ali br. 94. od 22. Stud. t. g. zagreznuo je baš daleko. Bunca tu „Primorac" nešto o školskom zakonu, osobnom uvjerenju, jezuitizmu. Ja mu na kratko odvraćam: neradi se tu o pukom osobnom uvjerenju, već o načelih crkve glede škole. Ako je pako naše svećenstvo uvjereno, da valja ta načela štovati ne samo porad vjere nego i porad sreće naše domovine, onda kažem: štujte to uvjerenje svećenstva, a nemećite ga na ruglo, ako Vam je sbilja na srcu blago našega naroda! Poziva se „Primorac" na sviest našega naroda. Jest, i mi se uzdamo, osviestit će se brzo, te odbaciti novine, koje ga varajuć glede sadašnjosti, lišavaju utjehe za sretniju budućnost. Nego „Primorac" one, koji narod ozbiljno sjećaju na prieteće mu pogibelji, sravnjuje s kukavičinim glasom. Ja odvraćam sasvim ozbiljno: moći će zbilja nasjesti na piesak hrvatska barčica, kako Vi velite, bude-li nam tako domaća štampa rovala katoličku crkvu. Na ostalo nije vriedno ni odgovarati.

Viestnik.

Zagreb. Velečast. g. Ivan Brkić, župnik u Kapeli imenovan je podarkidjakonom kotara kapelskoga. G. Josip Petek, duh. pomoćnik bistrički, postao je župnikom na Voći. G. Stjepan Kućas imenovan je pravim profesorom vjeronauke na vel. gimnaziji zagreb. Imenovani su župnimi upravljatelji gg. Nikola Kovačević u Orehovici, Žiga Ferkić u Belovaru.

— Pokojni opat i župnik Bistrički Mirko Tumpić zapisao je oporukom: sjemeništu nadbiskup. zagrebačke 500 for., zavodu nemoćnih svećenika 4000 for., za povećanje župnoga inventara glavnicu 1000 f., na altarije 3000 f., za nagradu kateketi i učitelju u rodnom si mjestu Orehovici, filialu župe Sobotičke u Medjumurju, glavnicu 2000 f., ubožkomu zavodu u Orehovici 3000 f., učioni Marija-Bistričkoj 1000 f., ubožkoj blagajni obćine Marija-Bistričke 1000 f., bogoslovnomu fakultetu na zagrebačkom sveučilištu 4000 f., zavodu milosrdnih sestara

Digitized by Google

u Zagrebu 300 f., družtvu sv. Jeronima 1000 f., za oboljele na Bistrici svećenike glavnicu 500 f. Od preostaloga suviška $^1/_3$ župnoj crkvi bistričkoj za nabavu pontifikalnoga ruha, $^1/_3$ rodjakom, $^1/_3$ župnomu beneficiju. Upravu zaklada povjerio je prvost. kaptolu zagrebačkomu.

Pešta. O poznatom prije profesoru bogoslovja a sada mudroslovja na peštanskom sveučilištu Hattali bilo se raznielo, da je od ugarskoga primasa exkomuniciran. On sam na to objavi: da je ona viest prerana. Sada pako piše „Hon“, da je Hattala postao unitarcem. Bolje tako!

Beč. Donosi „Vaterland“ iz Praga: da će ondje od 13. do 20. Prosinca biti konferencije českih biskupa o štolarnoj taksi, kongrui i drugih pitanjih, što su potaknuta svibanjskimi zakoni.

— Bogoslovni fakulteti a napose jezuitski smrde liberalcem kano vragu tamjan. Prigodom debate o budgetu u reichsrathu morade zastupnik Fux dirnuti u innsbručki fakultet, tražeći da se jezuite odanle odstrane. Dr. Kronawetter pošao je i dalje: on zahtjevaše, da se ukinu svi bogoslovni fakulteti. Liberalni inače minister Stremayr nije znao na takova zahtievanja odgovoriti, van da jim se čudi. U ostalom predlagaoci nisu uspjeli.

Izjava. U 285. br. „Nar. Novina“ i 285. „Obzora“ poslao mi je g. Folnegović dopis, pred kojim se mora svako pošteno srce zgroziti: čini se, da je sjeo na sudačku stolicu te si misli, da pred njim stojim ja, drhćući zločinac, nad kojim će izreći smrtnu osudu. I to čini čovjek, s kojim ja nisam, ima tomu puno godina, došao u nikakov doticaj; u koga nisam hotio niti dirnuti, odgovarajući kritičaru njegova famoznoga „Zanovietanja.“ Moj odgovor je kratak. Ja sam u Obzoru i u Nar. Novinah javno izjavio, da nisam g. F-ću niti jedne rieči pisao. Ja tu izjavu još jedanput opetujem pred Bogom i narodom. Što me g. F. poziva, da vještački damo konstatovati autentičnost falzifikata, kojim bi rado moralno me ubijati, evo mu odgovora. Ja sam siguran, da on nebi bio tako nezgrapan poštenu čovjeku prietiti listom, da nije izvrstno falzificiran. Savjetnici njegovi znati će dobro, koli je dvojben uspjeh kaligrafičkoga dokaza, tà svatko zna, da se znadu i banknote tako izvrstno potvarati, da će i najvještijega bankira prevariti. Nego ako je on zbilja pošten čovjek, kad vidi, da ja list, kojim je on kušao ocrniti moje poštenje po Zagrebu i okolici, imenujem ružnim i griešnim falzifikatom, neće-li, da poslje te izjave bude nepoštenim klevetnikom, on zna, gdje je zakonito sudište, ondje neka dokaže, da ja lažem, on da pošteno radi. Napokon mu velim: Neka tiska i što prvo svoj falzificirani list. Zagrebačko občinstvo još nije zaboravilo na Sinkovićiadu: jedna falsifikacija više ili manje neće ga iznenaditi, samo će žaliti, što se naše tiskárne i organi zabavljaju takovim poslom. Neka dakle tiska, „i što misli učiniti, učini brzo.“

Dr. J. Rieger.

Ovoj neprilici našega prijatelja dra. Riegera čudit će se morda naši štioci. Neka se nečude! Riegeru se događja kano čovjeku, koj po svojem poslu mirno ide ulicom, al se namjeri na čovjeka biesna, koj hoće na sramotu da ga blatom poprska, il mu se pače sasvim mahnito, bezumno prieti da će ga ubiti. No hvala Bogu! kod nas još neima anarhije, te će miran gradjanin naći zaštite ne samo od javnih organa, nego i od poštenih sugradjana. To mu budi na utjehu! Ali to neznamo, koliko će se radovati dr. Šulek, kad zagleda svoga Swifta pri onako genialnu poslu.

Darovi za svetoga otca.

Za svetoga Otca prigodom prijateljskoga sastanka u dolnjoj Stubici kod župnika sabrano 8 for. Dr. G. Posilović dao u isto ime dva carska dukata.

Poziv na predplatu na „Zagrebački kat. list“ tečaj XXVI.

Naš list stupa u dvadeset i šestu godinu svoga bitisanja. Ako mu je do sada bila zadaća zastupati interese sv. vjere Kristove i katoličke crkve, od sada valja da je i više, pošto ti interesi i u našoj domovini sve više trpe i dolaze u sve veću pogibelj. Uredničtvo si je sviestno, da sámo mučnoj zadaći ovoga glasila zadovoljivati nemože, tim manje, što su urednici zaokupljeni drugom službom, za koju i crkva i domovina očekuje od njih ne tek kakovgod napor i rád. Za to moli od našega prečastnoga episkopata veledušnu zaštitu i pokrjepu, a od častnoga svećenstva svaku podporu i perom i novcem. Neciepajmo se i nerazteplijmo, već se jedinimo i u jedno slažimo — vrieme je!

Uvjeti predplate ostaju, kako do sada. Molimo pako: 1. da nam se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštanskom doznačnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta: 3. da bude izrikom naznačeno, je-li predplata za god. 1875. ili morda pošiljka za god. 1874., jer ima još gospode, koja su nam dužna za ovu godinu. Napokon dočim molimo, da nam dužnici do konca ove godine svakako dug namire, izjavljamo da nećemo lista pošiljati nikomu, tko ga nebude sám izrikom zahtievao. To za to kažemo, da nebude kašnje zamjere.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 52.] U Četvrtak, 24. Prosinca 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XI.

Nastavak o posljednjih uzrocih svieta.

(Dalje.)

3) Ali nije težko protumačiti, veli on nadalje, kako je ova vjera nastala; čim su se sve više usavršile duševne sile u čovjeku, počeo je on razmišljati, dakako posve nejasno i tamno o svojem bitisanju. Po svoj prilici, kao što opaža M' Lennan, tumačio si je čovjek naravske pojave predstavljajuć si nevidime duhove u životinjah, bilinah i drugih predmetih, koji onako djeluju, kao što si je čovjek sviestan, da on radi. A vjerojatno jest, kao što Tylor razvija, da su živahne sanje divlja čovjeka na tu misao potaknule, da obstoje duhovi.[1]) Jer divljak slabo razlikuje medju subjektivnimi i objektivnimi utisci. A pošto je čovjek vjerovao u duhove mogao je doći i na misao, da jedan Bog ili više njih obstoji.[2]) 4) Nabožno čuvstvo napokon je vrlo prepleteno drugimi čuvstvi, te zahtieva već viši razvitak duševnih sila. Nu nešta slična opažamo u psu, kad se približava svomu gospodaru.[3]) Ako tko ovako stvari razpravlja, kao što je ovo Darwinovo tumačenje, onda je za njega svakako bolje, da ništa nekaže. S kojom se psychologijom ovi nazori slažu? Kakvi se ovdje dokazi navadjaju? Po kojoj se logici mogu ove misli sjediniti, da budu u prilog Darwinovu sustavu? Ako je ovo po strogoj znanosti rečeno, kako se uviek protivnici hvale, onda mogu ja sve dokazati, što tko hoće. Ako su sanje divljaka na tu misao potaknule, da obstoje nevidimi duhovi, sigurno je on mnogo laglje na tu misao došao u budnom stanju, neobziruć se na svoje sanje. Koj psycholog na zemlji nezna, kolika i kakva je razlika medju čovjekom kad bdije, i kad sanja? A sigurno i najdivlji divljak razlikuje čovjeka u budnom stanju i u snu. Jer kad se u čovjeku ovo dvoje mieša, svatko zna, kako se ova ljudska bolest zove. Ako bi i ovo istina bilo, da je tim putem došao čovjek do nevidimih duhova, to bi bilo ipak očevidnim dokazom, da i divljak ima samosviest, a neka samo jednim primjerom Darwin posvjedoči, da ikoja životinja ovu duševnu silu posjeduje. Neka nam kaže, zašto pas nevjeruje u duhove, koj ipak vrlo živahno kadkada sanja? Nam je razlog jasan, koj svigdje proti Darwinovu sustavu vojuje, jer čovjek ima razumnu silu, koja je pravim uzrokom bezbrojnim duševnim pojavom, koje opažamo u čovjeku, a životinjam oni skroz manjkaju. Kad se rodi u ljudskoj glavi misao, da obstoje nevidimi duhovi, ona dokazuje, da ima u njoj i sijaset drugih mnogo lagljih i jednostavnijih misli, o kojih neima ni traga u pasjoj glavi, pače nikakve sposobnosti za nje. A tomu je skrajnji razlog, što si samo čovjek može stvoriti općenite abstraktne pojmove, koji su prvi temelj umnomu životu. Ako bi dopustili kao vjerojatno, što tvrdi Darwin po M'Lennanu, da si divljaci zato predstavljaju, da ima nevidimih duhova, što vide slična djela u naravi onim, koje oni sviestno obavljaju, otuda bi samo to sliedilo, da oni po goloj naravi gorje nemisle o skrajnjih uzrocih svieta, nego oni prosvietljeni materijaliste našega vieka, koji sve pukomu slučaju pripisuju. Jer oni se bar oslanjaju na analogiju, koja kad kada nije dovoljan dokaz, dočim ovi ni takova dokaza za svoje nazore neimaju, a ipak drzovito tvrde, da su njihova načela postulat stroge znanosti. Što više uprav stroga znanost nas na to goni, da iztražívajuć znanstvenim putem skrajnje uzroke svietu

[1]) l. c. S. 55. 56.
[2]) l. c. S. 57. [3]) l. c. S. 57.

Digitized by Google

priznamo, da obstoji neko više razumno biće, koje je uzrokom skladno uredjenomu svietu, što smo već prije dokazali. Na koliko dakle i divljak bar to donekle uvidja i spoznaje, da obstoji neko nevidimo razumno biće, u toliko stoji na istom putu, na kojem se nalazi i stroga znanost. Sigurno zna Darwin, kad učenjaci tvrde, da sav ljudski rod spoznaje donekle Boga, te odtuda zaključuju, da ova misao mora biti istinita, nipošto nemisle, da svi ljudi spoznaju Boga, kako valja, ili da su svi pojmovi i nazori o naravi božjoj i njezinu nutarnjem životu u cielom ljudskom rodu isti ili istiniti, nego oni samo ovu nepobitnu istinu brane, da svi narodi u obćenitom smislu pripoznaju bar neko više nevidimo razumno biće, koje upliva svojom moći na čovjeka i na vidimi sviet, i u toliko spoznaju Boga, ma oni imali koje kakvih krivih nazora o njegovoj naravi. Fetischismus ili Polytheismus nije nipošto atheismus, ako pojmove onako lučimo, kako znanost zahtieva. Ako se dakle pitanje ovako stavi, ima-li ma koj divlji narod na zemlji, ma on bio na najnižem stupnju izobraženosti, koj nebi imao kakav pojam o Bogu, te nebi priznavao, da on obstoji, odgovaramo: Za mnoge i divlje narode posve sigurno znamo, da neživu u bezbožtvu, što bi samo po sebi bilo za našu razpravu ovdje dovoljno, ali isto tako sigurno tvrdimo, da do danas jošte nitko nije mogao kritički dokazati, da živi koj narod u podpunom bezbožtvu. Dovoljno bi bilo ovdje navesti svjedočanstvo glasovitoga englezkoga ethnographa Tylora [1]), koj nije Darwinu ni najmanje sumnjiv, te se i on na njega rado pozivlje. Taj učenjak sigurno bi najvolio proti nam svjedočiti, kako se vidi iz načelâ, koja u svom djelu sliedi, nu ipak istini za ljubav bio je toliko saviestan, te priznaje, da do sada neima dovoljna svjedočanstva zato, da koj divlji čopor živi u bezbožtvu. [2]) Mnogi pisci doduše vele, da su neki divlji narodi bezbožni, i na ove se mnogi naši protivnici pozivlju, ali ako tko potanko opise onih istih pisaca čita, iz one iste knjige jasno se vidi, da nisu nipošto oni narodi u podpunom bezbožtvu. Sam Tylor navadja nekoliko takovih slučajeva. [3]) Tako n. p. veli Felix Azara (Voy. dans l'Amérique méridionale), da su divljaci južne Amerike bez svake vjere, a kasnije tečajem opisa pripovieda, da Guanas vjeruju u biće, koje dobre nagradjuje, a zle kazni. Isto tako Dr. Lang o australskih stanovnicih veli, da u njih neima ni znamenja o kakvu bogoštovju, a u opisih pripovieda koje šta, što pokazuje, da oni neživu u bezbožtvu Kad vade med iz košnice divljega pčelca, ostave malo za neko božanstvo: Buddai. Mnogi drugi pisci pripovieđaju o nekih divljih narodih, da nisu u njih našli nikakve vjere i nabožnih ideja, o kojih se je po drugih jasno konštatiralo, da oni divljaci nisu nipošto lišeni svake nabožne ideje, i bogoštovnih obreda, te se kritički dokazalo, da su rečeni putnici odviš površno i naglo sudili. Sam Tylor navadja [1]) dosta slučajeva kao dokaz, da nije moći svakomu putniku ili piscu vjerovati, kad na prosto tvrdi, ovaj ili onaj divlji čopor živi u podpunom bezbožtvu. Tako je n. p u najnovije vrieme u Londonu u ethnologičkom družtvu čitana razprava, koju je Samuel Baker svietu objavio, gdje pripovieda, da divlji čopori na bielom Nilu (Dinka, Schilluk, Nuehr, Kytch, Bohr, Aliab, Schir) u takovoj tmini živu, da ni praznovjerja nepoznaju, niti najprostije bogoštovje neposjeduju. A zna se dosta potanko po drugih svjedocih, da Dinka vjeruje u dobre i zle duhove (adjok i djyok) te štuje u nebu stanujućega stvoritelja imenom Dendid. Nije ni tako lasno inostrancu saznati u kratko vrieme, što koj divlji narod misli, kojih se načela drži, i kakove običaje ima, jer ima sijaset zaprieka, da nedodje u bliži doticaj s njim, tim više što oni nisu pred posve inostranim putnikom tako iskreni, da na vidjelo iznesu svoje misli, nazore, običaje i družtvene odnošaje, a k tomu koj inostranac može točno razumjeti njihove misli, što se bogoštovja tiče? Osobito valja na pameti imati, da se ova rieč bezbožac (atheus) neuzimlje uviek u strogom smislu, kad stariji pisci o bezbožcih govore U obće treba vrlo oprezno djela čitati, koja opisuju različne divlje narode, ako želimo točno znati, kakav je njihov kulturni razvitak.

Pa ako bi se i dokazalo, da se iznimno ovaj ili onaj divlji čopor u divljačtvu na toliko izgubio, da nepoznaje nikakve više i plemenitije ideje, to ipak nebi ovakav dokaz Darwinu ništa pomogao. Zar bi bilo kakvo čudo, da čovjek živuć u nepovoljnih okolnostih, boreć se s tolikimi zaprekami na toliko podivlja i otupi, da nerazmišlja o predmetih. koji su mu izvan obsega svagdanjega života? Darwin bi imao za

[1]) Die Anfänge der Cultur. Untersuchungen über Entwicklung der Mythologie, Philosophie, Religion, Kunst und Sitte. Unter Mitwirkung des Verfassers ins Deutsche übertragen von J. W. Spengel und Fr. Poske. Leipzig. 1873.

[2]) So müssen wir sagen, bis jetzt sind diese Stämme noch nicht gefunden. l. c. I. B. 11. Kapitel. S. 412. Cf. S. 419. [3]) l. c. I. B. S. 413.

[1]) l. c. I. B. 11. Kapitel. S. 415. sq.

Digitized by Google

svoj sustav samo onda ovdje nekakvu podlogu, kad bi nam mogao dokazati, da živi koj poveći divlji čopor na svietu, koj neima nikakve sposobnosti, kao što ni ostale životinje, za više umne ideje. Prosimo ga, koj putnik je ikada to dokazao? Dapače i on sam jest o protivnom osvjedočen, kao što smo na drugom mjestu pokazali.

Nije od potrebe mnogo nagadjati i nevjerojatne hypothese stvarati, kako je čovjek do toga došao, da bar donekle spozna Boga, kao što to čini Darwin, da svomu sustavu put prokrči, ukloniv mu ovu opet golemu zapreku. Glavno vrelo, iz kojega je čovjek mogao ovu istinu crpiti, biaše sigurno uviek ono, što ljudski duh, ma stajao i na nizkom stupnju savršenstva, samo ako iole razmišlja, sveudilj gleda oko sebe bića tako liepo, skladno i shodno uredjena; a ova si on inače nemože nikako protumačiti, osim ako za njimi stoji vrlo mudro biće, koje ih je ovako liepo, skladno i shodno proizvelo. Prosti čovjek doduše nezna se braniti proti zlobnim prigovorom, da se on u toj misli nevara, ali on tako čvrsto i stalno uz ovu misao pristaje, da neće na zemlji biti nikad naroda, koj bi sviestno Boga zatajio, ma on imao inače i krive pojmove o naravi božjoj. Ova misao je ljudskomu rodu tako naravna, kao što mu je naravna razumna sila, od koje se ova misao rodi. Ovu istu plemenitu misao, koju prosti čovjek bez težkoće prihvaća i uvidja, mogu jošte mnogo laglje izobraženi duhovi po strogoj znanosti zastupati i proti prigovorom braniti. Kao što neće nikad na sve vieke atheji moći dokazati, da su neizmjerno majušni i bezbrojni u prostoru razpršeni atomi slučajno napokon samoga čovjeka u tom veličanstvu, kojim on sada na zemlji kraljuje, proizveli, isto tako neće oni nikad u ljudskom duhu ideju o Bogu oboriti i bogoljubnoga čuvstva u ljudskom srcu ugušiti. Zato nije nikakvo čudo, ako se u toj misli svi narodi slažu. A ovo obćenito svjedočanstvo opet je pojedincu novim dokazom, da je ova misao nuždna istina. Jer zato što je tako obćenita i sveudiljna, nemože nigdje drugdje imati svoj izvor nego u zdravom i trieznom ljudskom razumu. Svaki bo duševni pojav valja da ima dovoljan uzrok, koj ga je proizveo u tako ogromnom obsegu i u sveudiljnom i dugotrajnom tečaju uzprkos svim promjenam i zaprekam. Nije istina, niti mi što takova tvrdimo, da je ideja o Bogu čovjeku prirodjena, ili da mi instinktivno Boga bar donekle spoznajemo, što bi nam osobito radi naši protivnici podmetnuti, da nas mogu onda laglje pobijati i u škripac natjerati. Bilo je učenjaka i sada ih ima, koji ovo mnienje drže, ali mi ih ostavljamo, jer nevidimo jasnih dokaza. Tako pokazuje Büchner[1]) u članku, gdje govori o ideji Boga, koje zlobu koje neznanstvo. Mi bi mu svakako preporučili, da pročita Tylora, koj mu nemože biti sumnjiv, te da bar izpravi u svom članku historičke nepodobštine. Neću mnogo rieči u zalud gubiti da razpršim one ništetne i proste prigovore, kojimi se služe neki pisci veleć, da su misao o Bogu potaknuli sveštenici, i zakonodavci, ili da je ona potekla od neznanja, i od straha, ili da krivi uzgoj ovu predsudu uzdržaje u ljudskom rodu.[2]) Ovi uzroci ni pojedince ni skupno nisu dovoljni, da proizvedu obćenitu i sveudiljnu misao u ljudskom rodu, da Bog obstoji. Kako bi mogli sveštenici ovu misao pobuditi, kad u ljudskom družtvu moraju biti prije nabožne ideje i čuvstva, te ove su upravo povodom i uzrokom, da ima u ljudskom družtvu posebni stalež svešteničkj, koj se nebi mogao ni pomisliti, da neima nabožnih ideja i čuvstva u ljudskom rodu. Nabožna ideja i čuvstva moraju biti već prije vrlo razvijena skopčana s čvrstim osvjedočenjem u družtvu, da se u njem ustroji posebni stalež ljudi, koj svoja prava i dužnosti osniva na osvjedočenju i na sviesti koju ima družtvo o nabožnih idejah. Ludo je samo pomisliti, da bi mogao ikoj zakonodavac cielomu družtvu nabožne misli i čuvstva silom narinuti, te tako njim svoju moć i vlast učvrstiti i braniti. Silom ili prevarom nije moći psychologički stvoriti misli, da ona bude obćenita kod svih ljudi, da traje na sve vieke, i da ju većina prigrli s osvjedočenjem. Kad se slomi physička sila, te se prevara jasno odkrije, izčeznuti će i narinuta misao u ljudskom razumu, ako joj neima druge podloge, osim sile i prevare. Povjestnica potvrdjuje, da nijedno pozitivno zakonodavstvo nije bilo prvim uzrokom ili povodom nabožnim idejam, pače usuprot ona pokazuje, da su uzročnim vezom prije njega u ljudskom duhu nabožne misli i čuvstva, koje više manje na nj uplivaju. Isto tako nespretno je tvrditi, da bi čuvstvo straha moglo biti uzrokom nabožnomu životu. Strah psychologički nesamo nemože biti povodom tomu pojavu, već obratno ovo čuvstvo bi prije uništilo nabožne ideje, nego ih potaknulo. Svaki po naravi teži, da se oslobodi toga neugodnoga čuvstva. A najlaglje će se ga riešiti, ako su predstave, od kojih čuvstvo straha potiče, prazne

[1]) Kraft und Stoff. S. 201. Die Gottes-Idee. 11. Aufl. 1870.
[2]) Système de la nature. Raynal. Hume. Voss. Vogt. ect.

Digitized by Google

sanjarije. Ako bi se nabožne ideje osnivale samo na strahu, već bi ih davna nestalo. Napokon se svi ovi prividni razlozi, koje navadjaju atheji, oslanjaju na prvotnu prostotu i neznanstvo ljudskoga roda. Zato oni najradje navadjaju neznanstvo kao pravo vrelo nabožnomu životu. Najlaglje se je ovom riečju nabacivati, te protivnika na porugu neznalicom proglasiti, ali jošte dosada nisu atheji dokazali, da samo neznalice Boga pripoznavaju. Sam Darwin naročito veli, da su uviek najveći i najvrstniji dusi priznavali, da Bog obstoji. Bila bi odviše smiešna drzovitost i neoprostiva ludost, ako bi se tko usudio reći, da samo nekoliko atheja svjetlo znanja obasjava, a da sav ini učeni sviet u tmini neznanstva i gluposti živi Ako je samo neznanstvo tomu krivo, što ljudski rod svoje oči sveudilj k nebu diže, te svoja koljena pred nevidivim svemogućim bićem prigiblje, to bi atheji svojim visokim znanjem bar kod onih, kojim je njihovo znanje pristupno, već odavna ove tmine neznanstva razpršili, te predsude ništetnimi pokazali. Ali dobro znajuć sve ono, što znaju u pogledu na to pitanje atheji, ipak niti nas niti druge nemogu oni uputiti, da se mi u naših mislih varamo. Pače čim više i dublje njihove nazore učimo, tim veću prazninu opažamo, te svi prigovori proti dokazom, na koje učenjaci oslanjaju svoje misli, da Bog obstoji, nisu ih dosada mogli potamniti, a kamo-li oboriti. Kant je sve učinio, što je mogao, a što je svojom kritikom obreo, podpun je skeptizam i idealizam, koj iste atheje i sve njihovo tobožno znanje obara. Pokazali smo u prijašnjem članku najnovije nazore i rezultate naravoslovnih znanosti, uz koje i mi rado pristajemo, pa i oni nas vode na tu misao, da sami atomi nisu dovoljni po strogoj znanosti, da budu posljednjim uzrokom svemu, što obstoji. Mi nezahtievamo u znanosti od atheja drugo, nego samo onoliko čednosti, koliko dolikuje izobraženomu čovjeku, da u znanosti psovkam i pogrdam mjesta nebude, te samo dokazi odlučuju u toj borbi.

(Konac će slieditі.)

Louise Lateau.

(Dalje.)

2. Što kaže pathologija?

Žile, kojimi krv po našem tielu kola, podpuno su zatvorene. Krv iz njih nemože, van ako se prolome stiene. Tekućine jednostavne, ko što je voda, nadju si izlaz i bez proloma; ali krv nije tekućina jednostavna, ima u njoj osim plasme i čvrstih sastavina, crvenih naime i bielih bobica. Plasma se može kroz stiene preciediti (durchschwitzen), nu biele i crvene bobice nikada. Ima bolestî, gdje je krvnina omastila plasmu. Tako omašćen plasma (sukrvnina) probija kroz stiene isto onako kao i neomašćen; pitaš-li ga kemički, neima u njem niti bobice niti ine čvrste sastavine. U tih slučajevih čini se na oko, da sbilja krv probija, ali u istinu nije prava krv, jer joj manjkaju neobhodno potrebite bobice. U Lujze pako dokazano je kemički, da krv, što u nje probija, jest prava pravcata t. j. da ima plasmu, bobice neozledjene itd.

U starom vieku mišljahu, da stiene krvnih cievi imadu šupljinice. Odkad je pronašast sitnozor, zna se protivno, da na njih neima nikakove vrsti porâ, pa s toga krv, budući sadržaje i čvrste dielove, nemože nikako kroz stiene, dok se god ili nožem, iglom, ili kojim mu drago načinom neotvore.

G. 1867. izveo je Coheim sliedeći pokus. Podvezao je žilu bedrenicu (vena femoralis), i za čas zape kolanje u bedrenici i vlasaticah, koje u nju vode. Po malih dovodnicah i vlasaticah gomilale se i gnjele crvene bobice na očigled. Za $^3/_4$ sata pokazala se na vanjskoj površini cievi žuta izcjedina, po malo se pribirala i nakon dugo vremena sbilja kanula. Za 10 do 12 sati opazilo se duž tih cievčica više pruga takove izcjedine. Što je bila ta izcjedina? Nezna se. Jedni ju drže za raztvorene bobice, drugi oprovrgavaju. Za naš slučaj svejedno je, bila što joj drago, zakon bo, da prava naravska krv jedino kroz prokinute stiene iz žila izaći može, ostaje neoborivim.

Coheimovim pokusom izgubile su bobice svojstvo čvrstih tjelesa i raztvorile se u tekućinu, koja sad može hlapiti isto tako, ko što i raztaljen led. — U Lujze neima ni pomisli Coheimovu raztvaranju. Kod nje probija krv sa posve cielimi bobicami. Tražiš mjesto kud? Nemožeš na usmini (corium) najfinijim staklom ni najmanjega otvorka naći: probija dakle kroz zatvorena vrata. Što nam ovdje preostaje? Ništa ino, van priznati, da u ovom slučaju mora djelovati nadnaravni uzrok. Zašto? Neprobitnost tjelesa jest naravski neoborivi zakon, koj se naravskim uzrokom pokrenuti neda: drugimi riečmi: krutac još nikada po naravskom zakonu nije stiene probio, a da si nebi načinio otvorak, niti je probiti neće. Pak ipak u Lujze biva tako! —

Na stanovištu smo, da krv iz žila po nauci fiziologičkoj nemože, dok se stiene gdje god neproderu. Da stvar temeljito ogledamo, razabrati ćemo i naravske uzroke, s kojih stiene puknuti mogu. Tri su ih razreda:

a) Promjena na stienah. Nastalom promjenom na cievnih stienah (Gefässwände) postaju stiene tanje i kidljive: laglje će puknuti, a puknu-li sbilja, eto i provale krvi. Opaža se ta jedino na vlasaticah i na najskrajnijih koncih odvodnica i dovodnica, prvo: ako oboli organ, u koj se dotične žilice izlievaju, drugo: ako su obolile same žilice.

Digitized by Google

Ako je obolio organ [1]), u koj se dotične žilice izlievaju, obole naravski i obližnje vlasatice. — Kod Lujze, kad bi stiene i pucale, nemože o toj okolnosti ni govora biti: jerbo kod nje neboluje niti mjesto, gdje su stigmata, niti bližnji okoliš kraj njih, niti ikoja čest tiela.

Ako pako obole same žilice, tada im se stiene ili raztegnu ili izvrgnu (entarten). Što se žilice raztegnu, samo po sebi nije tolike važnosti, ta starim kataroznim ljudem, prem su glenovične vlasatice jako raztegnute, ipak neide krv. Veće je važnosti, ako se žilice izvrgnu. U tom slučaju nadomješćuju normalni pletež stiena usalovljene stanice ili druge slabe sastavine, pak je dosta najmanji povod, da pod tlakom krvi puknu i krv se izlije. Medjutim alteracija ova žilica, kako se god često opažala na crievnih i moždjanih vlasaticah, veoma se redko javlja na vlasaticah korija, a za mladosti nikada. Nadalje nemoguće je, da baš jedanaest stanovitih miesta podpane samo toj promjeni, a ciela ostala kapilarna sistema netaknuta ostane.

Virchow opominje, da mlade cievi mnogo radje pucaju, nego-li jurve razvite; u prvoj periodi stiene mladih žila, veli, još su veoma tanke, s toga i mladeži tako često krv ide; to valja i za obnovljene (neugebildet) žilice. Na tom temelju zamisliše neki sljedeću teoriju: „U Lujze krvare stigmata svakoga petka. Morale su dakle žilice popucati. Narav gleda, da ih obnovi. Sliedećega tjedna naravski slabe su te obnovljene cievčice, s toga i pod tlakom krvi pucaju.“ Klomave-li teorije!! Ta najprije valjalo bi protumačiti, kako je mogla krv provaliti prvoga petka, kad su sve cievi zdrave i jurve razvite bile? Trebalo bi razjasniti, kako to, da baš svaki sedmi dan pucaju? Ta valjda nisu šesti dan premlade, a osmi prestare! —

U ostalom uzmimo u obzir, da krv iz prokinutih bolestnih kapilarka nikada neprekidno 10—24 sata neteče; a na koži zdravoj, kakova je u Lujze, na brzo sama od sebe prestaje, jerbo koža (protivno glenovici) ima stezivi pletež, koj vlasatice drži i stišće. Pomislimo, da male cievčice nikada pravilno i na istih mjestih nekrvare ko što stigmata. Sjetimo se, da kod Lujze neide krv iz vlasatica potnih žliezda, nego iz čiste površine posve zdrava i ciela korija. Sve to, velim, uzmimo u obzir, pak smo na čistu, da i ovoj u Lujze mjesta neima.

b) Promjena krvi. Čuli smo, da se sukrvnina [2]) može preciediti i kroz stiene, koje bobicâ nepropuštaju. A izkustvo nabraja bolesti, gdje su i ciele bobice izilazile, n. p. kod krvarenja nastala uslied žestokih pića, fosfora, otrova od ljutice itd., u Werhoffovoj bolesti, pošalini, groznici žutici, i u stanovitoj boli slezene, jetara i bubrega. Uzrokom u svih ovih slučajevih bijaše velika alteracija krvi. [3])

Nastaje važno pitanje: kako može promjena krvi doprinieti tomu, da prava krv t. j. sa bobicami izlièe? Physiologia s jedne uči, da prava krv sa bobicami nemože iz žila, dok im se neprolome stiene; s druge opet spominju se bolesti, u kojih je sbilja prava krv izticala, a nekaže se, da bi i stiene gdje god ozledjene bile. Virchow se slaže u tom pogledu sa Niemeyerom, Weberom i dr., koji uče: gdje god provaljuje prava krv, tu se mora uzeti, da su i stiene pukle, dosljedno da su uplivom oboljele krvi obolile i krvne cievi; a to s toga, jerbo krv hrani cievi t. j. žile i sve ostale organe, pa kad ona oboli, pate i cievi tako, da će im stiene uslied toga oslabiti, pod tlakom krvi popustiti, a napokon i puknuti.

Mnienje ovo pomenutih auktoriteta bez dvojbe je pravo, i ujedno odgovor na to pitanje gore navedeno. Sa svim tim u našem slučaju držati nam se je prije svega faktuma, da Lujza ima posve zdravu krv. Kad bi dakle i na ovu pristali, što ipak nedopušćamo, da se može bolestna krv i onda izlijati, kada nisu stiene žilâ pukle, to u zdravih okolnostih po jednoglasnom sudu svih učenjaka ostaje neoboriv zakon, koj kaže, da zdrava krv iz zdrava organisma jedino kroz prokinute stiene izaći može i nikako inače. Pak i ovaj neoborivi zakon naravski zapeo je kod Lujze; njezina usmina čitava je i neozledjena, a zdrava krv ipak iz nje teče! Da i nije toga, stigmatičko krvarenje neima na sebi ni jedne znamenke, po kojoj bi se moglo reći, naravska je posljedica nastale promjene u krvi. Stigmata imadu svojih stalnih jedanaest miesta; u naravskom pojavu ima ih brojnih i nestalnih. Ovdje se krvište širom prostire, u Lujze je stalna mjera $1^1/_2$, $2^1/_2$, 3 centimetra. Ondje se najradje lovi čestî, gdje su vlasatice slabije; a po Virchowu i Weberu nikada na dlanu i tabanu, jer je ovdje pletež previše jak, kamo-li da bi se pod tlakom krvi razkinuo. Nadalje kod takovih bolestnika zdravlje je veoma hrdjavo; vierna im pratilica vodena bolest; sama krv izgleda kao trešnjin sok, niti se nemože sgusnuti. U Lujze konstatirao je sud liečničkih vještaka posve zdrav organizam, i dokazao kemički posve zdravu krv.

Ali bi Lujza mogla biti punokrvnica, pak da joj se zdravlje neporemeti, suvišak krvi mora iz tiela. Tko Lujzu pozna, čuditi će se toj primjetbi. Kod nje neima ni najmanjega znaka, što se kod punokrvnih opažaju. Sva udobnost u hrani i životu, koja tomu doprinaša, manjka Lujzi. Punokrvnici krvare iz pluća, nosa, itd.; niti se krv nemože toli brzo i pravilno obnavljati, da bi već šestu godinu u tolikoj mjeri probijala. Napokon pranica, kada pane u petak, morala bi krv u sv. ranah ili obustaviti ili smanjiti; što ipak nebiva nikada.

---

[1]) Upalom, rakom, tuberkulosom itd.

[2]) Plasma haemetinom omašćen. —

[3]) Po svoj prilici prouzrokuje se samovoljno krvarenje i onda, ako u većoj mjeri nestane u krvi vlaknine (Faserstoff), posebne joj sastavine; svakako ga produžuje i povećava. Doprinaša krvarenju i prevelika množina bielih bobica, ali i nerazmjeran broj crvenih, prem u manjoj mjeri.

Digitized by Google

c) Tlak krvi. Opredieliti nam je, kolikom silom tlači krv stiene u normalnom stanju, a da se neozlede. Poznato je, da krv iz srca preko arterija ide u kapilarke, odavle u vene, a iz njih se opet vraća u srce, da iznovice nastavi obtok (Circulatio). Kolajuć krv širi žile, tlači stiene. Obično se uzimlje tlak krvi = tlaku uzduha.[1]) U odvodnicah iznaša po prilici $^1/_5$ uzduha. t. j. potisnuo bi živni stup na 15 centimetara visine. Zapreke, na koje krv obtičuć nailazi, slabe silu vala, kojom se iz srca potisnuo; isto tako pada mu sila, a š njom i tlak na stiene, u onoj mjeri, u kojoj ide napried. U dovodnicah tlači krv veoma slabo, promjerom 1—2 centimetra. Glede vlasatica nezna se točno; toliko stoji, da je kod njih normalni tlak manji nego u arterijah, a veći nego-li u venah.

Ako tlak prekorači znamenito svoju normalnu mjeru, naravska je posljedica, da pucaju stiene. Arterije podnieti će i tlak od 4 uzduha, vene i više, kapilarke ne toliko. Vlasatice medjutim znadu biti veoma oporne, u težaka n. p. premda su neprestano izvrženi poslu, koj žile napinje i krv silnije potiskuje, neima slučaja, da bi na vlasatice krvarili. S toga — veli Virchow — tlakom krvi na vlasatice težko će se postići krvarenje; ako je jažica prepuna, preciedi se plasma kroz stienu, i time je prepriečeno, da žilice nepucaju. U ostalom kad već dodje do toga, da pod prekomiernim tlakom krvi moraju puknuti žilice, to se kidaju baš vlasatice na glenovici i krv na nje probija. Polag Boucharda pucaju kapilarke korija pod tlakom 1. uzduha i 2 centimetra, ukupno 78 cent. Uvažimo-li da najjači kucaj srca nemože veće tlačive sile dati krvi od 19 centimetara, to sliedi, da kroz corium uplivom srca neće nikada probiti krv; isto valja i za moralne uzroke, ovi bo na žile baš preko srca djeluju. Pokušao je Bouchard, ko što ćemo niže spomenuti, napeti krv i dati joj silu, što se najviše dalo, nebi-li se pod njezinim tlakom prolomile stiene. Pak što je postigao? Razlijala se krv jedino pod pousminom.

Koji uzroci povisuju tlak krvi? Na prvom je mjestu bolest srca i žila, za tim jetara, slezene i bubrega. U jednom i drugom slučaju mogu se žilice tako stanjiti i oslabiti, da će pod navalom krvi puknuti; ali se tada krv javlja samo na glenovici. Lujza pako ima zdravo srce, zdrave žile, zdrava crieva. Nadalje povisuju tlak neuredne i žestoke kontrakcije mišica. Neki pomišliše, valjda ekstaza izvadja takove kontrakcije. Pitajmo ih, zar su zaboravili, da su se sv. rane trinaest tjedana pred ekstazom pokazale? Zar neznadu, da svakoga petka krv teče više sati prije, nego-li dodje ekstaza. Kakove dakle kontrakcije izvadja ekstaza, koje još niti neima? — Dato non concesso — kad bi i to bilo, najjača kontrakcija nemože krv iz 11 miesta iztisnuti u onoj mjeri, koju vidimo u Lujze.

Preostaju nam još moralni uzroci. Neki kažu odrešito: moć razmnive, jakost volje i silno uzdrmanje duše proizvesti će u žilah tolik tlak, da može nastati i stigmatičko krvarenje. — Površnim glavam osobito je ova mila. Opisivali su ju i u zviezde kovali kao da pišu romane. Znanost sudi inače. Evo njezinih zasada: α. Razmniva i ostale duševne sile djeluju na organe, kojimi krv obtiče, jedino posredovanjem živčanoga sustava. β. Promjene u kolanju, s kojih može nastati krvarenje, imadu svoj izvor u srcu, ili u odvodnicah. γ. Živci, što ih ovdje u obzir uzeti valja, potiču stranom iz gangličke, stranom iz cerebrospinalne sisteme. δ. Ako se drąži uzlinstvo (Gangliensystem) nastaju kontrakcije u srcu i po mišičastih stienah odvodnica i dovodnica. U srcu su krepčije i češće; a vene se mogu na časove tako stegnuti, da i put zakrče[1]) kolajućoj krvi. Uslied tih kontrakcija potiskuje se krv iz srca najvećom silom i širi žile. Zatvore-li se povodom razdraženih uzlina (Ganglion) dovodnice, vlasatice se prepune, raztegnu i najlaglje će puknuti. — Obratno, nastane-li klienut (paralysis, Lähmung) u djelovanju uzlina, srce znatno omlohavi, a još više klonu arterije i vene, krv u nje nabuja, te se šire bez odpora. Klonu-li arterije i vene totalno, leti krv preko arterija bez svake zapreke napried i nahrupi neobičnom silom u vlasatice, da će iznenadjene pod prevelikim tlakom najlašnije i popucati; samo što je to kod vlasatica korija nemoguće. — Draženje dakle i klienut gangličke sisteme može sbilja i krvarenje proizvesti. ε. Ako se razdraži djelovanje cerebrospinalnoga sustava, nastupi staja u srcu i u žilah, ili se bar kontrakcije smanje Dokaz je izveden na živcu obilazniku (nervus vagus, Lungenmagennerv). Ako se taj živac razdraži naglo i žestoko, srce na časak stane, za tim nastavi kucati žešće no prije; kad što prestane sa svim, a to znači smrt. Može se obilaznik takodjer indirektno razdražiti. Ako se naime razdraži živac osjetilac (Empfindungsnerv), koj se u obilaznik odbija, postigne u srcu isti uspjeh. Žestoki potres duše može na obilaznik tako djelovati, da kucanje srca u tren oka stane i na mjestu

[1]) Kolik je tlak uzduha (Atmosphära)? Fizika uči ovako. Uzduh tišti vodu tolikom silom, da se voda penje u prostoru, gdje neima zraka, do 32 stope visoko, a živa se penje 28 palaca u vis. Koliko se tomu sile hoće, da se digne kakav vodeni stup od 32 stope visine, proračuna se ovako: Jedna kockasta stopa vode teži $56^1/_2$ funte; umnoži sad 32 sa $56^1/_2$, dobit ćeš preko 18 centi — tolika je težina 32 stope visokoga vodenoga stupa od 1 četvorne stope prostranosti — tolikom silom tlači dakle uzduh svaku četvoruu stopu prostora. Isti broj će izaći, kad izračunaš težinu živnoga stupa od 28 palaca visine. Jedan kockasti palac žive teži $14.^2$ lota, dakle živni stup od 28 palaca visine tegli $307.^6$ loti, što je od prilike $12.^5$ funti, dakle upravo toliko, kolik je tlak uzduha na 1. četvorni palac. — Dr. B. Šulek, popularna fizika str. 242. i 257. —

[1]) Vlasatice neimaju niti muskulosnih stiena, niti živčanih vlakanaca (Nervenfäden), s toga nemože u njih o kontrakcijah ni govora biti.

Digitized by Google

ubije. Potrese-li se čovjek manje, manje su i posljedice: jedan naime probliedi kao krpa, srce mu za časak stalo kucati; drugi zacrveni kao rak, krv mu prekipila i udarila u obraz; a trećemu nahrupila u pluća, i uslied toga zapela sapa, pukla možda i po koja žilica, te provalila i krv.

Nakon tih činjenica, kako nam ih nabraja physiologia, stavimo slučaj, koj se u istinu nikada dogoditi nemože. Uzmimo, da bi fantasija živac razdražiti mogla u onoj mjeri, ko što može jedina munjevina, te mu djelovanje totalno ubila. Pomislimo si za tim najpovoljnije okolnosti, u kojih krv može provaliti n. p. neka srce udara i potiskuje krv u žile što najžešćom silom može, a vene neka se stegnu, da u nje iz vlasatica nemože ni kapčica krvi. Pak što bismo time polučili? Jednostavno krvarenje i ništa više, i to samo na glenovicah ili u crievih, a na površini kože nikada. Bouchard je taj slučaj umjetnim načinom izvadjao na životinjah. Preko epiderme nije ni jedne kapi krvi iztjerao. Kod mladoga pitomoga zeca (lepus cuniculus), gdje su vlasatice dakako još veoma nježne, pošlo mu je za rukom u dva maha iztiskati na ušiju izpod pousmine nekoliko kapi krvi. Ako tako, kako će razmniva 250 grama zdrave krvi kroz neozledjenu usminu i kroz pousminu izgnjesti, pak još k tomu pravilno svakoga petka na 11 točno okruženih mjestih? Strašne-li mi iluzije!! Pletež na stigmatičkih mjestih, netreba zaboraviti, jak je, da može uzbijati silu od 78 centimetara. Kako će ga dakle probiti val, koj dolazi kukavnom silom od 19 centimetara? K čemu nadalje u Lujze onaj mjehurčić, prije nego-li provali krv? U njem je voda (plasma), bobicâ neima, pak i ta voda neizlije se prije, dok pousmina na mjehurčiću nepukne. Nakon toga istom provaljuje i krv. Ako je moralni uzrok razpružio krv na toliko, da ona mora probiti kroz stiene, to nerazumijemo, k čemu izcjedina plasme. Ta plasma preciedi se, po nauci veleznamenitoga physiologa našega vieka Virchowa, slabi tlak nahrupivše krvi i prieči time izliev. Svakako dakle morala bi krv provaliti, kad se žilice najvećma napele, a ne tek pokle je tekućina iztekla i povoda nestalo.

Ovime rekosmo, što je i physiologia mogla smoći. Uzme-li se sve u jednu, konačni joj sud posvuda, da se stigmata po njezinih zakonih ne samo protumačiti nedadu, nego da su po naravskih zakonih absolutno nemoguća. Znanost dakle pred Lujzom polaže oružje. Izkustvo isti sud izriče. Kad je tomu tako, što preostaje gospodo? Nebieditи znanost, nego ju cieniti a istini se pokloniti, i priznati u slučaju boadenskom silu *nadnaravnu*, kojoj se badava protiviti, badava ju niekati. *)

Iv. Krst. Kučck.

Viestnik.

Zagreb. Povodom napadaja, kojim je u najnovije doba u pamfletih i novinah izvrgnut dr. Josip Rieger, profesor bogosl. fakulteta, predala mu je bogoslovna mladež sljedeću adressu:

Veleučeni gospodine!

Crkva Božja, njen sveti nauk, imao je uviek u svako doba neprijatelja svake ruke. Svaki viek izneo je i nove vrsti protivnika, a najnoviji barem se u odabiranju oružja i načinu vojevanja hoće razlikovat od starijih.

Hrvatska naša domovina bila je u starini s veće strane prosta od takovih ptica. I mlado i staro, i bogato i siromašno, i plemenito i prostoga roda čeljade, i svećenik i svetovnjak sve je to štovalo svetu svoju mater — katoličku crkvu, njen nauk štovalo i držalo. Svjedok je tomu sva prošlost hrvatska, a osobito zamierne borbe tursko-hrvatske.

Nu u najnovije doba uvuklo se i k tim dičnim borcem za vjeru katoličku duhova, koji mu hoće da iztrgnu iz srdca najmilije blago njegovo, s kojim su mu spojeni najdičniji časovi slavne njegove prošlosti, koje mu je temelj sretnoj budućnosti, blago, koje mu srdce oplemenilo, um prosvietlilo, blago, koje ga privelo u kolo pravu prosvjetu ljubećih naroda.

A zar nikoga neima na braniku tih svetinja? O, stari duh Hrvata rodio jim branitelja, kojih se sve više stalo kupit i u kojih broj stupiste i Vi, Veleučeni gospodine, stupiste odvažno, neustrašivo.

Nu kako se i nadat mogoste, Vaš rad nije u volji ljudem modernim, nit jim je to mogao biti; jer se vjera s nevjerom nikad ne ujedini.

Ne mislimo ovdje na one napadaje na Vaš značaj, koji mogu proizlazit samo iz zlobna ili pokvarena srdca, i koji nemogu služit na čast nit onim ili onomu, u čije se ime bacaju; oni bo ne vriede, ni da se čovjek na nje obzire, nego mislimo ovdje na protivštine s onih strana, s kojih mogosmo punim pravom očekivat, da će ista načela s Vami, u Hrvatskoj par excellence katoličkoj, branit il je barem štovat.

Ovi pojavi mogu svakoga razžalit, nu Vas, Veleučeni gospodine neka tješi pomisao, da je i naš Gospodin naišao na protivštine u svom naučanju, da su ga pače prozvali čak „homo vorax et potator vini“ (Mat. 11, 19.); da je on već prorekao „eritis odio omnibus“ da su svi borci za vjeru trpili, mnogo trpili. Uz ove misli neka Vas tješi i to, što s Vami sućuvstvuje sve, što ima još u srdcu plemenitijih iskrica; što u borbi niste sam, što Vaš rad nije ipak ostao bez svakoga ploda, što Vam i mi, svi slušatelji na bogoslovnom fakultetu, obećajemo, da ćemo Vas posliedovat u znanstvenom boju za svetu stvar, sada još marljivo prianjajuć uz knjigu, prosvietljujuć si um, oplemenujuć si srdce pribavljajuć si značajnu stalnost i čvrstoću, i tako se pripravljajuć, da u zgodno vrieme i djelovat uzmognemo za istu stvar, da za nju budemo pripravni podnesti sve.

O tom Vas čvrsto uvjeravajuć, bilježimo se s počitanjem

u Zagrebu 21. Prosinca 1874.

*) Završaj sliediti će početkom buduće godine. Ured.

Digitized by Google

Slušatelji bogoslovnoga fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

Sliedi 77 podpisa.

— Što misle naši štioci da je protivnik Riegerov g. Folnegović učinio na onako svečanu izjavu Riegerovu, kakova biaše u posljednjem broju ovoga lista? Izjavio je: da je Rieger kadar krivo se zakleti — ad majorem Dei gloriam, pa onda tu stvar na izpoviedi s nekoliko otčenaša obaviti! Tu mora posredovati zakoniti sud. Tu će se vidjeti, jesmo-li na to spali, da će nam se ovakove pogrde ne samo našega poštenja i naše sviesti, nego ponekud i samih institucija naše svete vjere, u javnosti bacati u lice.

Uz onakovu izjavu učinio je Folnegović još nešta, što se mora žigosati. U poslanici naime namienjenoj dru Riegeru nanizao je dug niz onih osoba, kod kojih se sve mogu dobiti njegova „Zanvietanja“ i drugi njegov pamflet, koj ima tek izaći. On dakle od dra. Riegera pravi tako očitu reklamu za svoje pamflete, da se nije stidio ni obćinstva, koje to mora vidjeti. Podmetnuti dru. Riegeru list ima biti najmirisavijim cvietkom u tom njegovom novom spisu. A taj list ne samo što je podmetnut već on i samim svojim sadržajem, kako čujemo, prilično smrdi. Što će od takova materiala stvoriti um novoga Swifta, mi se za to nismo voljni interesirati, no smijemo uztvrditi, da se neće interesirati ni naši štioci uzprkos svim reklamam Folnegovićevim.

Nego mu je njegovim klevetam, i reklamam s timi klevetami, u posljednje vrieme na put stao urednik „Obzora“ g. Miškatović. Dodijao ovomu ružni način Folnegovićeva pisanja. Mi smo imali prilike razgovarati s više uglednih osoba — laika —, koji su vrlo žalili, da Folnegović ide uvadjat u našu jako siromašnu, ali barem do sada čednu i pristojnu literaturu, način pisanja — da ništa krupnijega nerečemo, nedostojan. Za to će g. Miškatoviću za njegov muževni čin biti zahvalan svatko, komu je stalo do javnoga morala, i do poštenja naše literature.

G. Folnegović nestoji sám, o tom smo uvjereni. Ima jih, koji su vikli čitati najružnije i najnesramnije tudje listove; njim će i g. Folnegović ugoditi. To je vriedno pamtiti!

Ljubljana. Kako se odavle javlja u bečki „Vaterland“ vlada je obustavila plaću njekim župnim administratorom, koje je biskup naimenovao bez privolje zemaljske vlade. — Dakle jedan slučaj austrijskih svibanjskih zakona!

Njemačka. Porad redaktora „Germanie“ Majunkea skoro se dogodilo čudo od njemačkoga reichstaga. Onaj, premda član reichstaga, bude za zasjedanja saborskoga na jednoć zatvoren s pravomoćne osude. Na to se uzbuni sav reichstag, i zaključi tražiti od Bismarcka, da se to više nedogodi. Ovaj to uzme kano pobjedu centra ili ultramontanaca, i podnese ostavku. Ova dakako nebude primljena, al je reichstag došao u pogibelj da bude razpušten. Liberalci se poplašiše i požuriše brže bolje Bismarcku votirati pouzdanicu, paće osim toga opozvaše jedan svoj prijašnji zaključak o saskoj vojski, što ga stvoriše uzprkos izričnomu protivljenju Bismarckovu. Bismarck se tim utvrdio. Isto tako nije mu u samoj Njemačkoj ništa nahudio proces proti Arnimu, jer je Arnim na prvom sudu osudjen, a neima prilike, da će drugačije biti i na prizivnom sudu. Osim toga proces je pokazao, da se Arnim u politici nemože nipošto mjeriti s Bismarckom. Tako je slava Bismarckova utvrdjena. — Katolici nisu i onako ništa za sada očekivali; oni samo to očekuju, da će se i na Bismarcku dokazati: da Bog boguje!

Paderborn. Zatvoreni biskup Konrad Martin pozvan je na 5. Siečnja 1875. kraljevskomu sudu za crkvene poslove u Berlin, gdje će se raditi o njegovu skinuću.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove: Dr. Martin Štiglić, prof. na sveučilištu pomako se iz III. u I. red. U čl. III. reda: Učiona pučka troraz. u Bregih kod Koprivnice, Tomašić Fran, dućandjija u Kraljevici. Milić Toma, učenik u Kraljevici. Dar: U Ozlju prigodom 25 godišnjice Strossmayerove skupljeno 12 f.

Poziv na predplatu na „Zagrebački kat. list“ tečaj XXVI.

Naš list stupa u dvadeset i šestu godinu svoga bitisanja. Ako mu je do sada bila zadaća zastupati interese sv. vjere Kristove i katoličke crkve, od sada valja da je i više, pošto ti interesi i u našoj domovini sve više trpe i dolaze u sve veću pogibelj. Uredničtvo si je sviestno, da sámo mučnoj zadaći ovoga glasila zadovoljivati nemože, tim manje, što su urednici zaokupljeni drugom službom, za koju i crkva i domovina očekuje od njih ne tek kakovgod napor i rád. Za to moli od našega prečastnoga episkopata veledušnu zaštitu i pokrjepu, a od častnoga svećenstva svaku podporu i perom i novcem. Neciepajmo se i nerazteplјimo, već se jedinimo i u jedno slažimo — vrieme je!

Uvjeti predplate ostaju, kako do sada. Molimo pako: 1. da nam se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštanskom doznačnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta: 3. da bude izrikom naznačeno, je-li predplata za god. 1875. ili morda pošiljka za god. 1874., jer ima još gospode, koja su nam dužna za ovu godinu. Napokon dočim molimo, da nam dužnici do konca ove godine svakako dug namire, izjavljamo da nećemo lista pošiljati nikomu, tko ga nebude sám izrikom zahtievao. To za to kažemo, da nebude kašnje zamjere.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 53.] U Četvrtak, 31. Prosinca 1874. **[Tečaj XXV.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot na cielu, a 3 stot. na pol godine.

Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Zagrebački KATOLIČKI LIST.

O postanku čovjeka.

Piše Dr. Antun Kržan.

XI.

Nastavak o posljednjih uzrocih svieta.

(Konac.)

Proti onomu toli jasnomu dokazu za bitisanje božje, koj svakomu u oči pada, bio on učen ili neuk, da su naime bića toli pojedince koli skupno u svoj kolikoj naravi po osnovi shodno uredjena, te za to zahtievaju, da im je razumna sila uzrokom, nalazimo kod protivnika vrlo važan prigovor, koj bi mogao na prvi mah nevješta štioca lahko smutiti, te se nebi znao proti njemu braniti. Velikom ga rečitošću navadja Büchner [1]); Strauss [2]) i drugi toli stariji koli noviji materijaliste rado se na nj pozivlju. Zar nevidite, vele ovi, koliko ima nesavršenosti i zla u naravi, koliko bezputnih (zwecklos) bića, koliko slučajnih neosnovanih pojava, pače množtvo stvari, koje se protive svakoj mudroj osnovi. Ako je neizmjerno mudro biće uzrokom ovomu svietu, svega toga nebi smjelo biti. Kako se ove nepodobštine naravi, kojih ima na sve strane u tolikom broju, slažu s mudrim stvoriteljem, koj je po osnovi sviet stvorio? Tude se navadja ciela povorka najgroznijih bolesti, koje izjedaju ljudski rod; tude se imenuju životinje, koje se u tolikoj množini plode, a od njih neima nikakve koristi, pače veliku štetu nanašaju drugim savršenijim stvorovom; tude se označuju pojedine česti u živućem organizmu, koje neimaju nikakve svrhe; tude se nabrajaju nakaze i izmeti, koji se protive svakoj mudroj osnovi. Ako se razmotri, vele nadalje, razvoj svieta i napose naše zemlje, to se jasno vidi, kako polagano i težko, kako dugo, po kolikih zahodih, kolikom borbom s protivnimi življi postizava narav tako zvane ciljeve, što se nikako neslaže s mudrom osnovom. Ovoga će prigovora posve nestati, ako razmatrajuć bića i njihov razvoj u naravi imamo vazda na pameti sljedeće razloge: 1. Da bude naš dokaz valjan, nije potrebno, da mi prije za svako pojedino biće i pojav dokažemo, kakvu ima svrhu u cjelokupnoj naravi, i kako je po osnovi uredjeno. Kao što bi onaj zlo i krivo sudio, koj bi gledajuć i motreć vrlo liepo i shodno uredjen ljudski umotvor n. p. uru ovako umovao, ovi komadići, koji su odpali, dok je umjetnik prigotavljao kotače, nepokazuju umjetničke ruke, ova piljevina, koja je odpala, dok je umjetnik kotače brusio, nepokazuje nikakve umne osnove, po kojoj bi bila ona umno uredjena, dakle i ura nije takovo djelo, koje bi poteklo od umne sile; isto tako bi krivo sudio, koj bi otuda, što nevidi, kako je svako biće u naravi shodno uredjeno, zaključio, da nije nijedno po osnovi uredjeno. Protivnikom bi valjalo, prije nego naš dokaz ništetnim proglase, bar kao vjerojatno pokazati, kako je slučajno djelovanje prvobitnih atoma i njihovo chaotično gibanje moglo po uzročnom vezu proizvesti ovako uztrojena bića, te ih uzprkos svim protivštinam i zaprekam po stalnih, trajnih i čvrstih zakonih uzdržati, da se sve skupa opet nevrati u prvotni chaos. Ali kad bi oni to dokazali, onda bi ujedno dokazali, da može biti pojava neimajuća dovoljna uzroka. Jer ako ocienimo po strogoj najnovijoj znanosti, što su prvobitna počela i njihove sile, od kojih i po kojih je sastavljen taj vidimi sviet u cielom obsegu, sama su po sebi indifferentna, neopredieljena, kad kada i ni malo sklona, pače protivna, da stupe uprav tako u medjusobni vez i po kolikoći i po kakvoći, kao što zahtieva vez mnogovrstnih bića, koja su u svom

[1]) Kraft und Stoff. Die Zweckmässigkeit in der Natur. S. 103.
[2]) Glaubenslehre. II. S. 384.

Digitized by Google

postanku od ostalih neodvisna, a ipak dolaze u borbi za obstanak u bliži doticaj s ostalim svietom. Kad bi meni mogao Darwin, ili Haeckel, ili Büchner, ili koj drugi pokazati kako je postalo oko ili uho uzročnim vezom samo po sebi od samih prvobitnih počela, koja su nekoć u vrlo razriedjenom plinovom stanju, možda u formi vodika, sačinjavala u neizmjernom prostoru razplinulu i raztočenu nebulosu, te samo vrteć se oko osi i micajuć se od mjesta na mjesto napokon slučajno oko ili uho ili pluća proizvela, ja bi obćeniti dokaz, o kojem sada govorimo, ništetnim proglasio: ali čitajuć pomno Darwina [1]) i Haeckela [2]), kako tumače postanak n. p. oka, nisam našao ni vjerojatne hypothese, a kamo-li dokazane istine, toliko mi je došlo i nehotice na misao prigovora, kako ću u svoje vrieme na shodnom za to mjestu jasno pokazati, kad budem tumačio pojedina sjetila u čovjeku. Zato nije krivo rekao sam Darwin [3]), da se na prvi pogled posve absurdno čini, kako je po njegovih nazorih oko nastalo. Meni se je i kasnije, pošto sam njegovu nauku dobro proučio, to isto učinilo. Ali neradi se tu samo ob oku ili uhu, već ima sijaset drugih naravskih pojava, kojih nije moći uzročnim vezom spojiti neposredno s prvimi počeli materije, niti ih tumačiti slučajnim djelovanjem naravskih sila. Čim više naravoslovne znanosti napreduju, tim sve više i više opažamo u naravi ciljeva i k tomu shodna sredstva. Za mnoge stvari nije se prije znalo, kakvu ulogu imaju u naravi, a sada napredkom znanosti dobro uvidjamo, koja im je svrha. Dovoljno bi bilo noviju physiologiju ili anatomiju ili physiku prispodobiti s onom, koju su stariji učenjaci poznavali, te bi se jasno vidjelo, kako su u naravi često najmanje česti, koje se čine često na prvi pogled ništetne, vrlo važne i vrlo koristne.

2. Kad uvidjamo, da je sviet po osnovi shodno uredjen, nipošto nemislimo, da je naš planet sa svimi bići, koja na njem obstoje, tako savršen, da se nebi moglo pomisliti ništa savršenijega ništa boljega. Naša zemlja je samo vrlo malen dio, da nereknem trošica od cjelokupnoga svieta i svih stvorova, a nitko nezna, gdje je njihova skrajna granica punoće u njihovu savršenstvu, dobroti i veličanstvu. Ovaj dakle vidimi sviet, što ga mi poznajemo, samo u stanovitoj mjeri i na onom stupnju, na kojem on stoji medju svimi stvorovi, pokazuje dobrotu i mudrost onoga, koj je njega i sve ostalo, što nije on, po mudroj osnovi proizveo. A nitko neće pametno reći, da Bogu nije slobodno, svoju neizmjernu mudrost i dobrotu u djelih pokazati, koja su na nižem stupnju savršenstva, kô što je naš sviet. Ništa ga nemože priečiti, za što nebi mogao svoju dobrotu izlijati stvarajuć i manje savršena i manje dobra bića, kako ih vidimo na našoj zemlji. Pače je velika mudrost svoju dobrotu u različnoj mjeri i punoći gori i doli prikazati. Nijedno biće, koje je proizvedeno, ma bilo još tako savršeno, nemože biti absolutno savršeno i dobro, već mora biti ograničeno. Bog po svojoj neizmjernoj mudrosti i dobroti mora nuždno proizvesti ograničene stvorove; a od njegove slobode visi opredieliti različne stupnjeve i mjere, po kojoj dieli svoju dobrotu.

3. Kad velimo da je Bog kao najviše razumno biće sviet proizveo i uredio, nipošto *ne*mislimo, da je on sam neposredno na jednoć sva bića i sve odnošaje prouzročio, kao da je on jedinim, neposrednim i izključivim uzrokom svemu, što obstoji, nego upravo u tom se pokazuje njegova velika mudrost, što je stvorio bića, koja imaju uzročnu silu, te se je njihovim posredovanjem razvio sviet. Sve stvorene uzročne sile djeluju po svojoj naravi što mogu, i koliko mogu: a ona najviša razumna sila, Bog, svojom moći tako mudro na njih upliva, da njim ostavlja njihovu narav i neku samostalnost, njihovo djelovanje naprečac neuništuje, te ih, kako zahtieva njihova bitnost ravna i opredieljuje, da se iz njih razviju shodno uredjena bića i odnošaji medju njimi po stalnih nepomičnih zakonih, koji vladaju u svoj kolikoj naravi. U naravi nijedno biće nije posve mrtvo, već sve obstoji i radi koliko može, i najmanji prašak, kojim vjetar pomeće. U tom neizmjernom svestrano prepletenom radu i životu nije nipošto proti mudroj osnovi prve i najviše razumne sile, ako niža nesavršena bića po svojoj naravi u stanovitih okolnostih proizvedu djela i pojave, koja sama po sebi nepokazuju nikakve dalnje koristi, niti cilja. Jer kad bi svakiput prva najviša razumna sila uplivala na bezbrojne uzročne sile, koje djeluju sveudilj u naravi, da preprieči svaki

[1]) Ueber die Entstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl. 5. Aufl. Stuttgart. 1872. 6. kap. S. 108—206.

[2]) Anthropogenie. Entwickelungsgeschichte des Menschen. 2. Aufl. Leipzig. 1874. S. 547.

[3]) Die Annahme, dass sogar das Auge mit allen seinen unnachahmlichen Vorrichtungen, um den Focus den mannigfaltigsten Entfernungen anzupassen, verschiedene Lichtmengen zuzulassen und die sphärische und chromatische Abweichung zu verbessern, nur durch natürliche Zuchtwahl zu dem geworden sei, was es ist, scheint ich will es offen gestehen, im höchsten möglichen Grade absurd zu sein. Ueber die Entstehung der Arten. l. c. S. 198.

Digitized by Google

izgred, svako nesavršenstvo, prestali bi svi obćeniti stalni i nepomični zakoni narave, te se nebi osnivali na bitnosti i naravi pojedinih bića i na njihovu medjusobnom djelovanju, što sigurno nebi bilo mudro. Pače uprav u tom je velika mudrost i moć najviše razumne sile, što ona po tako raznovrstnih jednostavnih i po naravi malenih, ograničenih i nesavršenih uzrocih na stalnih, nepomičnih i trajnih zakonih postigava tako visoke ciljeve, a nevriedjajuć njihove specifične naravi. Vrlo je naime mudra ona osnova, koja jednostavnim uzrokom stalno i trajno postigava mnogovrstne obćenite ciljeve, akoprem se kad kada dogodi u stanovitih okolnostih, da uzrok pomanjka, te ništa neproizvede, ili proizvede nakazu.

Veliku silu polažu protivnici mnienja, da je sviet po mudroj osnovi uredjen te ima u njem ciljeva, i na onaj prigovor, što ga osobito Darwin [1]) i Haeckel [2]) iztiču, da naime ima u životinjskom i napose u čovječjem organizmu organa, što ih oni zovu kržljavimi (Rudimente — rudimentäre Organe), koji nisu organizmu od nikakve koristi i za život od nikakve vriednosti. Darwin [3]) velikom pomnjom nabraja kržljave bezputne organe. Tako n. p. mužke sise, neke mišice, vanjska uška (Ohrmuschel), žmurnicu (Nickhaut) ili treće vedje na očiju (drittes Augenlied), zatim dlačice, koje su razsute po mužkom i ženskom tielu kod čovjeka, trticu (Schwanzbein- Steissbein- os coccygis), koja nije ino, nego kržljavi ostanak od repa, što ga imaju druge životinje, pače i na spolnih organih ima kržljavih česti, koje služe kao dokaz Darwinovu sustavu. Odgovarajuć na taj prigovor, kojemu protivnici toliku vriednost davaju, valja dobro razlikovati dvovrstno gledište, s kojega tako zvane kržljave organe u organizmu možemo razmatrati: *a*) Je-li oni očevidno vojuju proti mudroj osnovi i proti nauci, koja uči, da ima u naravi ciljeva (teleologia); *b*) je-li oni služe kao valjan dokaz za Darwinovu nauku o njihovu postanku. Mi poričemo jedno i drugo; prvo pitanje spada upravo na stvar, o kojoj sada u ovom članku razpravljamo, potonje pako pitanje na ono mjesto, gdje se razpravlja postanak pojedinih organa organizma i gdje se tumači embryologija; tamo ćemo navesti razloge, zašto mislimo, da se Darwinov sustav nemože osloniti na tako zvane kržljave organe u organizmu. Ovdje imamo pred očima samo prvo pitanje, da o svem i o svačem negovorimo na istom mjestu. Svaki savršeniji organizam a napose čovječji sastoji se od bezbrojnih anatomičkih i physiologičkih česti, koje su uzročnim vezom spojene te sačinjavaju skupno jedan jedincati živući organizam. Kad nastaje nov čovječji organizam kao neizmjerno prepleten stroj mnogi uzroci toli najbliži koli dalnji posredno i neposredno pri tom poslu djeluju, što se jednom posve jednostavnom riečju, ali i danas vrlo tamnom, zove radjanje. Medju ovimi mnogobrojnimi uzroci, koji tude sudjeluju, mora biti ne samo chronologički nego i physički nutarnji vez, potičući iz njihove biti i narave, da napokon proizadje to veliko čudo, najme čovjek. Moraju dakle biti stavljeni nutarnji uzroci i onako opredieljeni, da od njih poteku pojedine česti i njihov vez i tako cieli živući organizam. Oni bliži uzroci, od kojih potiče anatomička čest n. p. sisa, moraju imati uza se i uzrok, koj na nje tako upliva, da kod differenciranja spolova kod žene nastanu specifična prsa, a kod mužkarca se obustavi taj dalnji razvoj, te nastane čest posve slična ženskoj anatomičkoj česti, što se zove sisom. [1]) Tko će reći, da je proti svakoj mudroj osnovi, ako su mnogobrojni nutarnji, dalnji i bliži uzroci, koji sudjeluju, kad nastaje nov čovječji organizam putem radjanja, tako opredieljeni i medjusobno uredjeni i u takovoj suvislosti, da se dalnji razvoj nekih organičkih česti obustavi, ili pospješi, kad se po nutarnjih uzrocih sve više i više malo po malo embryo differencira, dok postane čovjekom i to mužkarcem, dočim se kod žene differenciranjem dalnji razvoj koje druge organičke česti preprieči, ili pospješi, n. p. na spolnih organih. Premda je mužka sisa sama po sebi glede na

[1]) Die Abst. d. Men. I. B. I. Th. I. Cap. S. 14. Rudimente.

[2]) Anthropogenie. Entwickelungsgeschichte des Menschen. 2. Aufl. 1874 V. Vortrag. S. 68.

[3]) Ueber die Enstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl. 14. Cap. S. 526. 5. Aufl. Stuttgart. 1872. Cfl Die Abst. d. Men. S. 14—27. I. Aufl. 1871. Cf. Canestrini. Caratteri rudimentali in ordine all' origine deuomo. Annuario della societá de' naturalisti di Modena. 1867.

[1]) Die männlichen Brüste, welche im frühen Embryoleben den weiblichen vollkommen gleichen, verkümmern bei Erwachsenen, ohne jedoch gänzlich zu schwinden, und es gehört unter die seltenen Ausnahmen, wenn ihre Vitalität sich bis zur Erzeugung wahrer Milch steigert. Dieses kommt zuweilen um die Pubertätsperiode von Knaben vor. Der merkwürdigste und verbürgteste Fall von Milchabsonderung in männlichen Brüsten, wird von A. Humboldt (Reise in die Aequinoctialgegenden des neuen Continents. 2. B. P. 40) erzählt, wo ein Mann, während der Krankheit seiner Frau, sein Kind fünf Monate lang stillte. Ein neuerer Fall der Art wird von Häser in dessen Archiv, 1844. pag. 272. berichtet. Hyrtl. Anatomie des Menschen. §. 319. S. 725. 11. Aufl. Wien. 1870.

Digitized by Google

physiologičku funkciju nekoristna, ali s gledišta, kako po nutarnjih uzrocih čovječji organizam nastaje, te se razvija po trajnih i stalnih zakonih, uprav taj organ u tom nerazvijenom stanju najljepši je dokaz, kako je mudra osnova, na kojoj se osniva cieli čovječji organizam Može se čisto lasno dogoditi, da kad kada u stanovitih okolnostih koj nutrnji uzrok pomanjka. te onda se koj organ u organizmu pokvari, ili izrodi, ili ga nestane; ali ova iznimka jasno pokazuje, kako je mudro zamišljena ona osnova, po kojoj se i nevriedjajuć specifične naravi pojedinih mnogobrojnih uzroka, koji sudjeluju kod razvitka nova organizma, i nevriedjajuć općih zakona na kojih se pojedini ti uzroci osnivaju, tako liepo skladno i trajno razvija čovječji organizam. Već smo prije spomenuli, za što se u obće neprotivi mudroj osnovi, ako koj uzrok uslied svoje nesavršene naravi pomanjka, te ništa neproizvede, ili proizvede nakazu. Jer ova pokazuje slaboću individualnoga uzroka u tom pojedinom slučaju, ali ujedno pokazuje veliku moć i mudrost one skrajne najviše sile, koja tako slabimi i nesavršenimi uzroci postigava velike i općenite ciljeve. Što smo rekli o mužkoj sisi, isto valja i za druge tako zvane kržljave organe n. p. za onu trticu (Steissbein), kojom se dokanča columna vertebralis.[1]) I ona potiče od onih nutarnjih uzroka, koji sudjeluju, kad se razvija ona columna u embryonu uz onaj nutarnji uzrok, koj tako na nju upliva, da se taj organ kako vidimo s početka u embryonu sličan repu differencira malo po malo te postane trticom, kako se opaža u čovjeka, dočim kod mnogih drugih životinjskih embryona onaj organ, koj se s početka opaža repu sličan, ostaje te se samo modificira onako, kao što se opaža u razvijenom organizmu tih životinja. S razloga, koje smo prije naveli govoreć o mužkoj sisi, nevidimo ništa ni ovdje, što bi se protivilo mudroj osnovi.

Napokon preostaje nam jošte posljednji prigovor proti bitisanju božjem najme pantheizam, koj se na više vrsti dieli, nu jer je nauka pantheista dosta obsežna, te je nije moći s nekoliko rieči razjasniti i njezinu bludnju očevidno odkriti, za to ćemo o njoj u posebnom članku u svoje vrieme razpravljati te njezine prve temelje oboriti.

[1]) Cf. Hyrtl. Die Anatomie des Menschen. §. 125. S. 301. 11. Aufl. Cf. Haeckel. Anthropogenie. Entwickelungsgeschichte des Menschen. 22. Vortrag. S. 572.

Jezuita i liberalac.

Kad danas sviet hoće koga najgorje karakterisirati, kad mu hoće reći, da je neprijatelj svakomu umnomu napredku i svakoj slobodi ljudskoga roda, da je lukav, himben, bez sviesti i poštenja, da za najgroznije svrhe upotrebljuje i najsvetija sredstva, jednom rieči: da je ljuta guja u ljudskoj koži: onda mu kažu, da je — jezuita.

Usuprot kad koga hoće da hvale, da je čovjek od uma i značaja, da je slobodan i otvoren, da bezobzirce razbija stare tlapnje roda ljudskoga, osobito pako sve, što je kako u savezu s tamnim srednjim viekom, s rimskom kurijom i s jezuiti, jednom riečju, da je naprednjak i poštenjak: onda mu kažu, da je — liberalac.

Ako dakle hoćeš, da koga javno ocrniš, reci mu jezuita, ako pako želiš, da koga u javnosti preporučiš, kaži da je liberalac. Za čudo je, koliku moć ima ovakova jedna rieč! To se vidi i na mnogih svećenicih. Bože sačuvaj! da bi takovi branili red jezuitski ili članove toga reda, pače netrpe niti da jim tko reče, da su ultramontanci, jer ultramontancem tobože zapoviedaju jezuite Oni vole, da jih sviet zove liberalci, pa da to postignu, sto puta šute, gdje je valjalo ustati na obranu vjere i crkve, ili morda čak griešno prilažu uz misli i čine, koji u svojih posljedicah idu na zator kršćanstvu.

Kad je tako i kod njekih svećenika, onda se netreba nimalo čuditi našim laikom. Oni po gotovu mrze na jezuite, a sympatisiraju s liberalci. Jezuita nesmiješ nigdje nikako braniti, to se nikako nedopušta; još će se prije dopustiti, da se potužiš na liberalce. Ali zar su svi, koji hoće da se nazivlju liberalci, sbilja liberalni, t. j. naprednjaci i poštenjaci? Ima i medju njimi jezuita, možeš dobiti za odgovor; no jezuita je svakako — jezuita. O tom neima ni pitanja ni dvojbe. Za to zlo po onoga, koga proglase jezuitom.

Ono što se je u početku kršćanstva zvalo farizeizam, danas se kaže jezuitizam. Sbilja je u današnjem svietu vrag daleko došao, kad mu je pošlo za rukom, da ono što je sám Isus najgorje žigosao, naime farizeizam, prozove imenom izvedenim od imena Isusova! Jer neima dvojbe, historička je činjenica, da je ime jezuita od Jesus! Jezuite se pače zovu upravo societas Jesu — družtvo Isusovo!

Tko je tomu kriv? Apostol Petar kaže: da neima pod nebom drugoga imena, vau ime Isusovo, pod kojim bismo se mogli spasiti; a drug Petrov, apostol Pavao govori: da se pred imenom Isusovim klanjaju nebesa zemlja i pakao — a nuto imenom izvedenim od toga najsvetijega imena sviet danas označuje izmet čovječanstva! Tko je velimo tomu kriv? Bog se ravno tuži u starom zakonu, da su židovi krivi, što se njegovo ime ruži medju narodi, no ipak nitko nije ni židov ni poganin najgadnijega čovjeka nazivao jehovistom. Danas je tobožnji kršćanski sviet dalje došao, on najsvetija imena kršćanstva upotrebljuje za najveće pogrde. U našem smo na-

Digitized by Google

rodu i onako toliko nesretni, da se za kletvu i psovke upotrebljuje baš ono, što je kršćaninu najčastnije i najdraže — to je, reći ćemo očito, donekle i na sramotu našemu svećenstvu, koje nenastoji svimi silami, da tu ljagu s našega naroda skine — a sada evo kroz tudje listove i knjige uče se naši ljudi novim načinom obezčašćivati sveto ime Isusovo.

Nije tomu kriv red jezuitski. Jer da je ovaj kako mu dragb nevaljan, kad bi sviet sbilja štovao Isusa, on bi prije jezuitom zabranio, da onoliko svetim imenom neprikrivaju svoje zloće, nego-li bi imenom Isusovim nazivao neprijatelje svakoj sreći ljudskoga roda. No to je istina, da sviet danas neštuje ni Isusa ni njegova nauka ni njegovih institucija, već na sve to mrzi. Onda je dakako razumljivo, da mu sveto ime Isusovo služi za porugu. Toga ravno nebi ni trebalo dokazivati, kazat ću ipak koju.

Ima ih danas u svietu premnogo, koji nevjeruju ni osobnoga Boga, ni duha. Zar ti vjeruju u Isusa? Isus je po vjeri kršćanskoj pravi sin božji, rodjen od vieka od otca, a u vremenu postao čovjek rodivši se od djevice Marije. Koliko ima onih, koji se najviše uznose novovjekom naobraženošću, a najpače mrze na papinstvo, da ono sbilja vjeruju dušom i srcem? Oni toga ne samo nevjeruju, nego mrze na one, koji vjeruju. Poslie ovih ima ih neizmjerna množina, koji nešta vjeruju, jedni više, drugi manje, jedni ovo, drugi ono, i tu vjeru spajaju s imenom Isusovim; ali ih je malo briga pitati, je-li to i tako sbilja Isus učio. Oni su zadovoljni sa učiteljem — sobom samimi. Isus je sam rekao apostolom: da im je jedan učitelj — Krist; ali današnji sviet baš za toga učitelja nepita. Ako ih na to sjetiš, navalit će na te, da bis im htio vjeru oktroirati, pa će na te vikati kano na jezuitu, i reći će ti jasno, da mrze na jezuitizam, no Isusa da ipak štuju. To znači ono: što se Bog tuži: ovaj me puk ustima štuje, ali mu je srce daleko od mene.

Vas je sviet u tom složan, da su jezuite vrlo aktivan red. Mi smo uvjereni, da je ta aktivnost namienjena slavi božjoj, i odtud da joj je izvor i snaga. Jezuite su sbilja odvažni i uztrajni borci, oni svi rade po jednom duhu, i postigavaju uspjeha: je-li onda i čudo, da najviše na njih navaljuju neprijatelji kraljestva Isusova? I ovo je pravi uzrok, za što se toliko na njih viče. Pa to se vidi najbolje iz toga, što danas svakoga kano jezuitu progone i mrze, tkogod odvažno stane za slobodu katoličke crkve. Vika je na papu, na biskupe, na svećenike, da negovorim o pobožnih laicih, da su jezuite ili sluge jezuitski. Svi dakle pravi katolici danas su jezuite! Papi, vele, i vatikanskim biskupom, mučenikom biskupom i svećenikom u Pruskoj zapoviedaju jezuite. S kim su onda oni tobožnji katolici, s kojimi je sviet zadovoljan, te jih zove liberalnimi?!

Sbilja tko hoće otvoreno gledati, brzo će vidjeti, da se danas pod imenom jezuita progone svi, kojim je god stalo do časti imena Isusova na ovoj zemlji. To je najprije katolička crkva. No i one protestante, bili pastori ili laici, koji sbilja vjeruju u božanstvenost Isusova djela na ovoj zemlji, zovu, progone i mrze kano jezuite. O tom se lasno može osvjedočiti svatko, komu je lazno i sgodno čitati one listove, koji se zovu najliberalnijimi.

Katoličko svećenstvo naše domovine doista je slobodoumno u svakom pogledu. Ono nam je ponajviše do sada uzgojilo narodni život, ponielo toliko žrtava za našu političku slobodu i duševni razvitak našega naroda. Na nje se prosipalo mnogo svakojake hvale; sa svim tim to je svećenstvo danas — mrženo. Za što: Za to jer misli, da mora nešta raditi i za slavu kraljestva Isusova na zemlji. Nebudimo sliepi i gluhi, već malo oštrije pogledajmo i posluhnimo oko sebe, pa ćemo se brzo uvjeriti, da je sbilja tako. Gdje smo tako malo revni za slavu Isusovu, gdje toliko koketiramo s liberalci, nismo ipak današnjemu svietu u volji. Za što? Za to samo, jer još ipak vjerujemo, jer još nismo sbacili sa sebe imena Isusova. Porad toga smo imena mrženi.

Sviet je vrlo lukav. Sam mu je Gospodin dao to svjedočanstvo, da su sinovi ovoga svieta lukaviji od sinova svjetlosti. Sviet neće reći, da progoni katolike, nego samo da progoni jezuite. Kod nas neće reći, da mrzi na katoličko svećenstvo, već će ga hvaliti s njegova rodoljubja, medjutim pako tako raditi, da tko nije sliep vidi, da se svećenstvo kano svećenstvo Isusovo neštuje već mrzi. Za to ni našim svećenikom nepreostaje ino, van ili da prestanu biti svećenici Isusovi, ili da budu spremni, da ih sviet naobraženi hrvatski psuje i grdi kano jezuite.

Neka je! Mi ćemo se ponositi svetim imenom Isusovim radje, nego-li pustim imenom liberalca.

Jedna častnomu svećenstvu glede ovoga lista.

„Zagrebački katolički list“ ostaje i za sljedeću godinu jedini organ za religiozne i katoličke interese u Hrvatskoj i Slavonskoj; Djakovački bo „Glasnik“ nebavi se dnevnimi pitanji. Mi izpoviedamo glasno, da to nije dosta. Jedno je ovaj list namienjen poglavito svećenstvu, pa i u istinu malo, premalo svjetovnjaka zna i pita zanj; drugo pako vjerski su interesi danas na dnevnom redu, glede njih ima i kod nas svakojaka kriva mnienja, svjetovnjaci o njih razpravljaju i zaključuju, oni interesi sbilja dolaze u sve veću pogibelj, ali za naše svjetovnjake neima nikakova javnoga organa, koj bi glasio kršćansku i katoličku misao.

Promotrimo sve listove, koji u našoj domovini izlaze, kakova su duha glede katoličke vjere i crkve. Neprijateljski su svi, ili barem positivno i trajno prijazan nije nijedan. Mi toga nepripisujemo nipošto pojedinim urednikom, pače priznajemo, da se u tih listovih zrcali mnienje našega naobraženijega svieta; nego bismo se čudili kad toga svega nebi razumjelo naše svećenstvo, i

Digitized by Google

kad nebi vidjelo, šta mu je tu raditi. Njemu je o tom nastojati, te svojski i neumorno nastojati, da ono mnienje postane s vremenom prijaznije. Kako će to učiniti?

Mi smo pali u novo poganstvo, poganstvo mnogo neprijateljnije kršćanstvu, nego-li biaše u prva vremena, a to s toga što se je rodilo i uzgojilo medju samimi kršćani. Medju timi pogani mnogo će mučnije djelovati muž duha božjega, nego-li je medju pismoznanci i fariseji djelovao sám Gospodin Isukrst ili njegov apostol sv. Pavao. Za ovoga posljednjega je poznato, da mu je bilo mnogo laglje navieštati Krista medju čistimi pogani, koji o Kristu nisu nikada ništa čuli, nego-li medju izkvarenimi židovi, koji bi za ono navieštanje imali biti skroz pripravni. Tako je i danas laglje navieštati Krista pravim poganom, nego-li krštenim poganom, ili bolje popoganilim kršćanom. No onda bi i trebalo, ako je moguće, da se današnji vjerovjestnici zadahnu još jačim duhom, nego-li biaše duh velikoga apostola naroda. To je prvo i najpotrebnije, bez toga bit će svako drugo poduzimanje i nastojanje jalovo.

Uredničtvo ovoga lista ćuti, da je baš ovomu listu, budući namienjen poglavito svećenstvu, sjećati sluge Isusove i poticati na njihovo sveto zvanje. Nešta smo radili, ali se sami tužimo, da nismo nikako dovoljno. Imamo više zaprieka, no jedna od najglavnijih jest, što se dosta neusudjujemo. A imali smo i gorka izkustva, jer nam se je dogodilo, da smo bili koreni od takovih muževa, koje smo dužni visoko cieniti, te jih sbilja i cienimo, i od kojih smo se upravo nadali pohvali i pokrepi. Je-li ćemo na godinu biti hrabriji? Mi toga neznamo; samo to znamo, da bismo sretni bili, kad nam takove hrabrosti nebi niti trebalo, pače kad bismo mogli i morali cielo naše svećenstvo od najviših do najnižih hvaliti i uzvisivati za njihovo apostolsko djelovanje. Za sada budi nam dopušteno govoriti ne našimi riečmi, koje nevaže ništa, već riečmi apostola Pavla 2. Timoth 4, 1—8. Mi naime želimo, da kô što je apostol Pavao zaklinjao Timoteja Bogom i Isusom Krstom, koj će suditi žive i mrtve, da isto tako stariji mladje svjetuju i zaklinju, napose pako oni, koje u našoj domovini častimo kano nasljednike apostola. Pavao je ovako zaklinjao Timoteja: Navieštaj rieč (božju), nastoj, činilo se sgodno ili nesgodno, upućuj. moli. kori sa svom strpljivošću i naukom. Jer će biti vrieme, kad nebudu podnosili zdravoga nauka, nego će si prama svojoj želji sbirati učitelje, koji im gode ušima, i odkloniti posluh od istine a prikloniti bajkam. No ti bdij, radi i trpi, čini djelo evangjeliste, izpuni svoju službu! Glede sebe je pako smio reći isti sv. Pavao, i to ne od taštine, gledaše bo u oči smrti i sudu Kristovu: Krasni sam bojak bio, tečaj svršio, vjernost uzčuvao. U ostalom čeka me pripravljen vienac slave, što će mi ga dati na onaj dan Gospodin, pravični sudac! Našim prečastnim biskupom i našemu častnomu svećenstvu neznamo ljepše čestitati novu godinu!

Kad bi dobri Bog dao, te se Pavlove rieči izpunile na naših prečastnih biskupih i svećenicih, učinjeno bi bilo ono što je najglavnije i najpotrebitije. Onda bi se lasno našlo i smoglo, što još činiti valja, da se puk kršćanski kroz zle listove toliko netruje koliko danas. Brdovačka je korona nalazila nuždnim, da se uzkrisi nov politički list kršćanskoga duha i smjera, uz nju su pristale i druge njeke korone, Katolički list učinio se glasilom toj misli. Naši pako drugi dnevnici prihvatiše tu misao vrlo neprijazno, u „Obzoru“ dr. Šulek prozva ju herostratskom. I samo uredničtvo „Kat. lista“ pretrpilo je toga radi više napadaja, u najnovije vrieme jošte od „Primorca“, premda se je pravo govoreć ovo uredničtvo pri svem tom naumu držalo mnogo više passivno, nego-li aktivno. Ne što nebi ovo uredničtvo uvidjalo korist pače potrebu ovakova lista, već što se je bojalo, da neće isto tako suditi oni, od kojih takovo poduzeće i uspjeh mu najvećma visi. Nismo se prevarili. Čini se, da je treba da bude zlo još mnogo gorje, i da nam do prsti dogori; onda ćemo se morda ohrabriti, i odbaciti svakojake obzire, i podpuno činiti ono, što od svojih svećenika u današnje vrieme očekuje Gospodin Isus Krst.

Dok dakle bolje bude, morat će „Katolički list“ nositi sám sav teret. Uredničtvu to neće biti nipošto lahko. Od njega će se zahtievati i očekivati sve i svašta, a to je uredničtvo drugom svojom zvaničnom službom dovoljno obterećeno. Za to je prisiljeno moliti od našega častnoga svećenstva ne samo prijaznosti, nego i što više podpore, to moralne to materialne.

Ponajprije moramo se potužiti, da nam list ne samo što ima razmjerno prama istomu svećenstvu dosta malo štioca, nego i od tih da su mnogi vrlo spori u plaćanju. To nam čini velikih neprilika. Urednik je naime zajedno i administrator lista i mora nadzirati odpravničtvo. Čim je predbrojka neurednija tim uredniku većega posla. Osim toga nikada nemože sasvim strogo proračunati dohodak lista, dosljedno nit nezna točno koliko smije trošiti. A to je na štetu samomu listu.

Nadalje mi dobivamo iz naše domovine premalo dopisa. Ako ne tim putem, kojim ćemo drugim saznati, kako stoji stvar vjere i crkve u našem puku? Na mnogih je mjestih nemoralnost, na drugih skoro bezvjerstvo velik mah preotelo, no u ovom se listu o tom ništa nejavlja. U samoj crkvenoj upravi ili bar u dosadanjem redu ima mnogo svakojakih mana, koje bi morda sgodno bilo odkriti, da jim se brže i uspješnije doskoči. Znamo da ima na svašta u samom svećenstvu tužba, pa bi mogao i tomu kakav odjek biti u ovom glasilu. Nam se čini nuždno, da Katolički naš list o svem tom govori. U tom se javlja i tim se pobudjuje život vjerski i crkveni; svi bo valja da uznastojimo, da nebriga, apatija, mrtvilo neubije i ono malo kršćanskoga života, što ga se kod nas nalazi.

No dočim tako pomoći molimo, da ova bude prava, usudjujemo se zajedno moliti, da bi naši suradnici na-

Digitized by Google

stojali, što se najviše dade, nepristrano, objektivno, zrelo suditi i s pravom mjerom sud izricati; da kažu ne samo zlo, koje nas tare, već i uzroke mu i protimbe — prazna jadikovanja slabo bi pomogla; napokon uredničtvu mora ostati prosto, da ono, što mu se svidi uzme, a drugo neuzme, i to bez svake zamjere. Mnogi svećenici u našoj domovini imaju zrio sud, vruće srce za vjeru Isusovu i crkvu katoličku, napokon krasno pero, pa ipak u ovo vrieme, gdje se je u našoj kući počela boriti nevjera s vjerom, krzmaju izaći na poprište, te ostavljaju ovo uredničtvo bez dovoljne pomoći. Mi se uzdamo, da ćemo sljedeće godine biti sretniji u tom pogledu.

Rodoljubje je svoje i požrtvovnost za slobodu napredak i sreću našega naroda naše svećenstvo toliko pokazalo, te ga s toga štuju i oni, koji neštuju svećenika Isusovih. Vrieme jest, da isto toliku ljubav i požrtvovnost pokaže za vjeru i zakon božji, pače i veću, pošto zakon božji zahtieva, da Boga ljubimo nada sve. Svatko može i mora u svom bližem krugu raditi, spojen i s s družen s druginmi moći će djelovati na veće i daljnje krugove. U ovom našem listu, dok nam morda kojom srećom neuzkrsne drugi bolji, moći će svatko iznositi svoje plemenite, zanosite, bogoduhe misli. U to ime Bog pomozi!

Dopis.

Lievno u Bosni 26. Studenoga. Nijedne pokrajine mislim na svietu da neima, ma ona neznam kako nesretna bila, da joj nebi došao kakov veseli dan, u koj bi se zaboraviv svekolike svoje tuge i nevolje radovala i veselila, pa tako i našoj Bosni, premda raznimi biedami potlačenoj, sine kakov dan, te zaboraviv se svojih bieda malko odahne i proveseli se. Ali odavna nedočeka onakova dana kao što bijaše na 22. Studenoga o. g. kod nas u lievanjskom Polju, kadno veleč. o. Lovre Karaula služaše svoju zlatnu misu, petdesetgodišnjicu svojega misničtva i duhovnoga službovanja kod nas u Bosni.

Ranim jutrom dneva g. r. vrvi narod pram samostanskoj crkvi sv. Petra i Pavla na Goricu pokraj Lievna, za njekoliko sati napuni se dosti velika — najveća u Bosni — crkva pukom. U jedan sat pred podne, sabra se svekoliko svećenstvo, koga je mlogo bilo i iz dalekih krajeva Bosne, pred veliki žrtvenik, gdje svakolika urediv uputiše se po starinu jubilarca, koj u jednoj sobi razi zemlje čekaše za misu obučen. Kad unidjoše i ponudiše ga da je vrieme i da su sva u redu, stupi medju svećenstvo i uputi se u crkvu. Došav na vrata crkvena zapjeva: Sanctificabis, — a pjevači prihvatiše annum quinquagesimum. Došav pred žrtvenik, stavi mu rukovodnik krunu na glavu i predade starački štap, zatim odstupi na stolicu sa ostalimi, a rukovodnik prozbori puku njekoliko besjeda, pokazavši, koliko su sretniji od onih naroda, koji neimaju svoga svećenstva, a oni ne samo da imaju svećenike svoga jezika, nego jošter iz svoje sredine, koliko su sretni da živu u ovo vrieme, kad je slobodnije i crkve podizati, koliko su sretniji od mlogih kod nas siromašnijih župa, u kojih jošter crkva neima, koliku oni blagodat uživaju imajući crkvu veliku i prostranu, koju je podigao isti starac, koj ovaj dan misu sv. služi, koliko su sretni, da ju oni slušaju, što danas to kod nas riedko se zgadja, što se ni ovdje nedogodi od trista godina. Zatim jih opomenu na red i pobožnost, a po tom poče sv. misa. Koliko veselje nastade u narodu, kad propovjednik poče nabrajati njegove zasluge za narod, zakon i franjevački red, to se neda kazati. Mlogi tom prigodom od mila suze prolievahu.

Po dovršenoj sv. misi pristupi sav prisutni narod, da poljubi vrlom starini i svom dobročinitelju ruku, a tomu Jubilarac zadovolji ustrpljivo. Izišav puk iz crkve veselju nije bilo kraja ni konca. Sada je sliedio objed u večeraonici samostanskoj, komu je izmedju ostalih odličnih lica prisustvovao i presv. g. Josip Dragomanović Austro-ugarski Vice konsul ove pokrajine, koj je svomu prijatelju Jubilarcu i krasnu čestitku odslovio. Čitane su jošter mloge čestitke poslane iz raznih krajeva naše Bosne onih, koji nemogoše doći. Nebijahu najzadnje ni milosrdne sestre, nego i one svomu školskomu ravnatelju poslaše liepu čestitku, u kojoj svoju radost i školske omladine izraziše. Svakolika svetčanost svrši se zahodom sunca. —

Viestnik.

Zagreb. Na božić služio je pontifikalnu misu u prvostolnoj crkvi presvietli g. biskup Janko Pavlešić, a svečanu prodiku rekao je prečast. g. kanonik Josip Šuškovič.

— Žao nam je da ni sada neznamo odgovoriti na pitanje: za što kapelani zagrebačke nadbiskupije sve do sada nisu dobili one novčane podpore, što im je, ima tomu dvie čitave godine, obećana iz fonda stvorena od Nj. preuzvišenosti gospodina nadbiskupa. Mi za to i sami evo javno pitamo onu gospodu, kojim je ta stvar u rukuh, nadajući se, da ćemo sljedeće godine morda već u prvom broju moći objaviti odgovor, koj bi po našem imao svakako ovako glasiti: Napokon je ta podpora asignirana, i okružnica se o tom jur tiska!

— Piše nam se iz Bribira, da je ondje 15. o. mj. na večer umro prečastni A. Marijašević, lektor stolnoga kaptola modruškoga, i naslovni predstavnik Sti. Petri de castro agriensi. Do groba su ga sproveli kanonici istoga kaptola, sabravši se iz svega primorja, pa onda presvietli g. Ed. pl. Mrzljak, i velem. g. Bartol Marijašević, predsjednik riečkoga sudbenoga stola, brat pokojnikov.

Djakovo. Piše „Glasnik“ djakovački, da je preuzvišeni g. biskup Strossmayer, prije svoga polazka u Italiju, kamo se je zaklonio, da svoje zdravlje što

Digitized by Google

popravi sto pako poštedi, posvetio tri nova zvona za svoju novu stolnu crkvu, i ta da su 9. o. m. pod rukovodstvom vrloga našega umjetnika Doneganija sretno u zvonik smješćena.

Trst. Ovdješnje je c. kr. namjestničtvo, pozivajući se na §. 2. zakona ob uredjenju vanjskih pravnih odnošaja katoličke crkve zabranilo, da se u Gorici korizmene prodike drže, ko što biaše do sada običaj, od inozemskih (talijanskih) svećenika. Krasne doista naredbe, po kojoj nebi nekada ni apostol Pavao prodikati mogao! Pa da nismo pod mnogo neprijaznijim progonstvom nego-li biaše staro! Uz ovakovu viest nanizat ćemo odmah drugu iz kulturkämpferske države.

Iz Poznanja. U Poznanjskom stoji šest dekanata praznih. jer su dekani što zatvoreni, što izagnani. Sad znajte. da petorica od tih dekana neimaju kapelana, pa sudite, kakova biaše to božićnica njihovim župam! Tomu se mogu samo kulturkämpferi radovati.

— U Pruskoj spravljaju biskupom, kano čestitku za novu godinu novih muka. Biskupa padernbornskoga pozvali su na sud, da ga skinu, biskupom hildesheimskomu i münsterskomu zaglobljeni su dohodci iz državne blagajne. U ostalom mogu se tješiti onako, kako je sv. Petar (1. Petr. 5, 9.) tješio prve kršćane: da naime njihova braća isto trpe!

Švajcarska. Diecezanska konferencija biskupije baselske (laici!) odlučila je 23. Prosinca ukinuti stolni kaptol solothurnski i likvidirati biskupijsku imovinu.

— Vlada solothurnska bješe razpisala dražbu na otetu imovinu katoličkih samostana Marienstein i St. Ursus. To je ugodilo liberalnim katolikom; ali je protestantski župnik mjesta Benkena, udaljena jednu uru od Marienstein, isto tako i rabin od Nieder-Hagenthala, takodjer jednu uru udaljena, zabranio svojim vjernim, da ondje ništa nekupuju, jer bi bila težka nepravda. Ljudi posluhnuše. Čast ovim poštenjakom, a sramota onakovim katolikom, koji nemare ni za exkomunikaciju sv. crkve!

Rim. U tajnom konsistoriju obdržavanom 21. Prosinca imenovao je papa nadbiskupe i biskupe za 21 biskupiju, i 17 dignitara in partibus infidelium.

Englezka. Kraljević waleski primio je ovoga mjeseca 33. i najviši red slobodnoga zidarstva.

*) Božić, blažena svetkovina, al samo kršćanskomu srcu. Veseli mu se najpače zapuštena sirota, koju sviet, bezćutni, samoživi, odbija, jer evo vidi od svieta izbačena u najsiromašnijem položaju Spasa svoga, koj je izrekao riečju koja nevara: Blaženi siromasi duhom, jer je njihovo kraljestvo nebesko. Al svietu materijalističnomu, koj se klanja bogu mammonu, mučno je kraj ove utješive kršćanske svetkovine, kad nevidi blaga, za kojim mu jedinim srce teži. To se ove godine osobito opazilo u liberalnih bečkih novinah; od pamtivieka, viču, nebiaše ovakova božića! mjesto veselja svuda se opaža bieda i tuga. Zar dakle vas i vašega svieta nije obogatilo i utješilo napinjanje, kojim hoćete da iz svieta izbacite kršćanstvo?

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u članove: II. reda: Mrzljak Josip, kanonik i župnik u Bribiru. III. reda: Mladjenović Josip, županijski kotarski sudac, Rotter Ante, županijski-kotarski pristav, Danhelovszky Adolf. nadšumar vlastelinstva valpovačkoga, Filakovac Stjepan exactor vlastelinstva valpovačkoga. Cindl Ante, načelnik političke obćine, svi iz Dolj. Miholjca, Školska obćina Podgajaćka, Radikovaćka, Šlivoševaćka i Marjanaćka, Škrtić Stanko, načelnik u Generalskomstolu, o. Gaudencio Bartulov, kapelan u Cerniku, Učiona u primorskom Jablancu, Stipković Ivana, djevojka u Kraljevici, Perpić Josip u Cerju (ličkom okružju) Župan Pavao, oružnik u Zavalju, Kovačević Ivan u Severinu, Fabek Stjepan u Samoboru, Ivanšić Justina gradjanka u Karlovcu, Rački Stjepan gostioničar u Delnicah, Lepen Alojs župnik u Belici.

Izpravak. U br. 52. drugom članku na početku mjesto: Što kaže pathologija, čitaj: physiologia!

Poziv na predplatu na „Zagrebački kat. list“ tečaj XXVI.

Naš list stupa u dvadeset i šestu godinu svoga bitisanja. Ako mu je do sada bila zadaća zastupati interese sv. vjere Kristove i katoličke crkve, od sada valja da je i više. pošto ti interesi i u našoj domovini sve više trpe i dolaze u sve veću pogibelj. Uredničtvo si je sviestno, da sámo mučnoj zadaći ovoga glasila zadovoljivati nemože, tim manje, što su urednici zaokupljeni drugom službom, za koju i crkva i domovina očekuje od njih ne tek kakovgod napor i rád. Za to moli od našega prečastnoga episkopata veledušnu zaštitu i pokrjepu. a od častnoga svećenstva svaku podporu i perom i novcem. Neciepajmo se i nerazteplimo. već se jedinimo i u jedno slažimo — vrieme je!

Uvjeti predplate ostaju. kako do sada. Molimo pako: 1. da nam se predplata pošalje čim prije, i to najbolje poštanskom doznačnicom; 2. da bude točno zabilježen naslov, obitavalište i zadnja pošta; 3. da bude izrikom naznačeno, je-li predplata za god. 1875. ili morda pošiljka za god. 1874.. jer ima još gospode, koja su nam dužna za ovu godinu. Napokon dočim molimo, da nam dužnici do konca ove godine svakako dug namire. izjavljamo da nećemo lista pošiljati nikomu, tko ga nebude sám izrikom zahtievao. To za to kažemo, da nebude kašnje zamjere.

Urednik Dr. **Juraj Posilović.** Tiskom **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Digitized by Google